

પ્રસ્તાવના.

આ ગ્રંથ જૈન વર્ગમાં ઘણા પ્રખ્યાતિ પામેલો છે. ધર્મકથાનુયોગમાં આ ગ્રંથ પહેલી પંક્તિમાં ગણાય છે. આ ચરિત્રના કર્તા શ્રીમાન હેમચંદ્રાચાર્ય એવા અદ્વિતીય પંડિત ધર્મ ગયા છે કે જેનાં પાંડિત્યને માટે યુરોપિયન વિદ્વાનો પણ એકમતે પ્રશંસા કરે છે. આ ગ્રંથ મૂળ સંસ્કૃત પદ્યબંધ છે. સુમારે ૩૪૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ છે. તે મૂળ ગ્રંથ પણ આખો અમારા તરફથી જ છપાયેલ છે. ભાષાંતર પણ અમારી સલા તરફથી જ છપાવવામાં આવેલ છે. પ્રથમ આખા ગ્રંથનું ભાષાંતર જુદા જુદા સાત વિભાગમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું હતું; તેમાંથી પ્રથમના પાંચ વિભાગોનો અગ્નિમાં નાશ થવાથી તે ભાગો પૈકી ગળ્યે ભાગે ભેગા કરીને છપાવવાનું કાર્ય હતું. તેમાં પહેલા બે વિભાગોનો એક ભાગ કરીને બહાર પાડેલ છે; ત્યારપછીના બે વિભાગો ભેગા કરીને એક ભાગ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. એક વિભાગ સાતમા પર્વનો કરેલો છે. જેની અંદર મોટે ભાગે જૈન સમાયણુ આવેલું છે. ત્યારપછીના બે વિભાગ કે જેની અંદર પર્વ ૮મું ૯મું અને પર્વ ૧૦ મું આવેલ છે. આ ચરિત્રની ચૂલિકા તરિકે આજ ગ્રંથકર્તાએ પરિશિષ્ટપર્વ નામે ગ્રંથ સુમારે ૪૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ બનાવેલો છે અને જેની અંદર શ્રી જંબૂસ્વામી વિગેરે પૂર્વાચાર્યોનાં ચરિત્રો છે તેનું ભાષાંતર પણ અમે છપાવેલું છે.

અમારી તરફથી પ્રગટ થતાં ભાષાંતરો માત્ર શાસ્ત્રીના ભરોસા ઉપર છપાવવામાં આવતાં નથી, પરંતુ તેનો મૂળ ગ્રંથ માથે અક્ષરશઃ સુકાબલો સંસ્કૃત ભાષાના તેમજ જૈન શૈલીના અનુભવી ગૃહસ્થો જેઓ અમારા સલાસદજ છે તેમની પામે કરાવવામાં આવે છે. તે માથે શંકાસ્થગોનો સુરમહાસજને પછીને નિર્ણય કરવામાં આવે છે. છતાં છત્રસ્થપણાના યોગથી તેમજ મતિદોષ યા દૃષ્ટિદોષને લીધે ભૂલ ચ્હી જવી એ સંભવિત છે, માટે તેવી કોઈ પણ ભૂલ દૃષ્ટિએ પડતાં તે અમને લખી જણાવવા કૃપા કરવી, જેથી હવે પછીની આવૃત્તિમાં તેનો સુધારો થઈ શકે.

આ ગ્રંથની પ્રસ્તાવના પહેલા ભાગની ખીણ આવૃત્તિમાં કેટલાક વિસ્તાર સાથે છપાવવામાં આવી છે, તેથી અહીં બહુ વિસ્તારથી લખવાની આવશ્યકતા જણાતી નથી. તેમજ ગ્રંથકર્તાનું અગ્નિ ખાસ જુદું પણ છપાવવાનું છે તેથી તે સંબંધી પણ અહીં લખવામાં આવતું નથી.

ત્રેમક મહાપુરૂષો પૈકી ૪૫ મહાપુરૂષોનાં ચરિત્રો તે આ ભાગમાંજ આવેલાં હોવાથી તેનો મોટો ભાગ આ પુસ્તકની અંદરજ આવેલો ગણી શકાય તેમ છે. આ ચરિત્રો જે કે બધાં સાદાંત વાંચવા લાયક છે, પરંતુ ખાસ કરીને તેની અંદર દરેક પ્રભુની દેશનાઓ કે જે આ ભાગમાં મોટી સંખ્યામાં છે તે; તેમજ ૧૮ તીર્થકરોનાં ચરિત્રમાં દરેકમાં ગળ્યેવાર ઇન્દ્રકૃત સ્તુતિ હોવાથી ૩૬ ઇન્દ્રસ્તુતિ ખાસ વાંચવા લાયક છે. જેમ દેશનામાં જુદા જુદા વિષયો સમાવેલા છે, તેજ પ્રમાણે ઇન્દ્રકૃત સ્તુતિઓમાં પણ જુદા જુદા વિષયો સમાવીને બહુ અમહાસિક ભાવ પ્રદાશત કર્યો છે. તે ફરેકનું વર્ણન કરતાં આ પ્રસ્તાવનાજ બહુ વિસ્તૃત ધર્મ

નય, તેથી તે વાંચવાનીજ ભલામણ કરવી, યોગ્ય લાગે છે. દેશના અને ઈંદ્રકૃત સ્તુતિ ઉપર ખાસ ધ્યાન ખેંચવા માટે તેની દરેક લાઈનની આગળ ખંચે કોમા મૂકવામાં આવેલા છે.

આ વિભાગમાં આવેલી ૧૮ દેશનાઓમાં પહેલી અનિત્ય ભાવનાથી શરૂઆત કરવામાં આવી છે. પ્રથમના ૧૧ તીર્થંકર ભગવંતની દેશનામાં અનિત્ય, અશરણુ, એકતા, સંસાર, અન્યત્વ, અગુચિ, આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા, ધર્મદુર્લભ અને યોધિદુર્લભ એમ અગ્યાર ભાવ નાનું સ્વરૂપ યથાર્થ અને વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે. બાર ભાવનાઓ પૈકી લોક સ્વભાવ ભાવના એટલા માટે મૂકી દેવામાં આવી છે કે તેનું સ્વરૂપ શ્રીઅગ્નિતનાથજીની દેશનામાં ધર્મધ્યાનના ચાર પાયા પૈકી સંસ્થાનવિચય ધર્મધ્યાનનું સ્વરૂપ વર્ણવતાં ગહુ વિસ્તારથી આવી ગયેલ છે. પાછળના ૭ તીર્થંકર ભગવંતની દેશનામાં ૧ નવ તરવોનું સ્વરૂપ, ૨ ચાર કપાયોનું સ્વરૂપ, ૩ ઇંદ્રિયોનાં વિપયોનું સ્વરૂપ, ૪ મનગુધિની આવશ્યકતા, ૫ રાગદ્વેષને છતવાની જરૂર, ૬ સમતાની આવશ્યકતા અને ૭ ચતિધર્મ તથા ગૃહીધર્મનું વર્ણન-એ વિપયો સમાવેલા છે. આ ૧૮ દેશના એવી અદ્ભુત આવેલી છે કે તે વાંચવાથી દુર્લભજોધિ છવ પછુ સુલભજોધિ થઈ નય તેમ છે. એ સંગંધી વિશેષ વખાણુ કરતાં તે વાંચવાની ખાસ સૂચના કરવી એટલુંજ બસ છે.

ઉપર જણાવેલી હકીકતો શિવાય પ્રામંગિક કથાઓ અને વર્ણનો પછુ ખાસ વાંચવા લાયક છે. શ્રીસંભવનાથજીના ચરિત્રમાં તેમણે પૂર્વભવે દુષ્કાળના પ્રમંગમાં શ્રીસંધની કરેલી અપૂર્વ ભક્તિ વિગેરે હકીકત, શ્રીસુમતિનાથના ચરિત્રમાં પ્રભુની માતાએ જે શોકોના કરેલો ઇનસાફ, શ્રીપદ્મપ્રભુ સ્વામીની દેશનામાં ચારે ગતિમાં પ્રાપ્ત થતાં દુઃખોનું સ્વરૂપ, શ્રીઅનંતનાથજીની દેશનામાં છવ અછવનું સવિસ્તર સ્વરૂપ, પાંચમા વાસુદેવ પુરૂષસિંહની માતાપિતા-પ્રત્યેની ભકિત, સનતકુમાર ચક્રીના ચરિત્રમાં તેના છવે પૂર્વભવમાં ભાવેલી ભાવના, ગિન-ધર્મમાં દ્રઢતા, શ્રી શાંતિનાથજીના ચરિત્રમાં (પર્વ ૫ માના સર્ગ ખીજમાં) કનકશ્રી તથા સુમતિના વૈરાગ્યનાં કારણો અને તે પ્રસંગે મંસારમાં અતિ લોહુપી છતાં અપરજિત ને અનંતવીર્ય (ખંજવે ને વાસુદેવ) ના ઉત્તમ વિચાર, મેઘરથ રાજ્યએ પારેવાને ઉગાર્યા સંગંધી વૃત્તાંત, મદિષા ને કેસરાની અદ્ભુત કથા, શ્રી કુંથુનાથના અગ્નિતાર્ગત વીરભદ્રનું વિસ્તૃત ચરિત્ર, શ્રીમહીનાથના ચરિત્રમાં મહીકુમારીએ સંસારીપણામાં છ રાજ્યો (પૂર્વભવનાં મિત્રો) ને આપેલો જોધ, શ્રીમુનિસુવ્રત સ્વામીના ચરિત્રમાં હરિવંશની ઉત્પત્તિ, અન્વાવજોધ તીર્થની ઉત્પત્તિ, કાર્તિક શ્રેષ્ઠીની કથા, મહાપદ્મ ચક્રીના ચરિત્રમાં નચુચિનેા કરેલો ઉપદ્રવ ને વિપ્લુકુમારે કરેલું તેનું નિવારણુ ઇત્યાદિ પ્રસંગો ખાસ વાંચવા લાયક છે. ખીજુ પછુ ઘણી હકીકત, વર્ણન, ઊપદેશ, વિચારણાઓ સ્થાને સ્થાને ચરિત્રે ચરિત્રમાં કર્તાએ એવી છરામાં અને એવી અસરકારક રીતે આપેલ છે કે તેનું વિશેષ વર્ણન કરવા જતાં અહીંજ વધારે વિસ્તાર થઈ નય તેમ છે તેથી કરતા નથી.

આં ભાગમાં આવેલા ૪ પર્વોમાં કયા કયા મહાપુરૂષોના ચરિત્રો આવેલા છે તે આ નીચે ટુકમાં ખતાવવામાં આવે છે.

પર્વ ત્રીજામાં આઠ સર્ગ છે. તેમાં—

- ૧ સર્ગ પહેલામા શ્રી સંભવનાથજીનું ચરિત્ર
- ૨ સર્ગ ખીજામાં—શ્રી અભિનંદન સ્વામીનું ચરિત્ર.
- ૩ સર્ગ ત્રીજામાં—શ્રી સુમતિનાથજીનું ચરિત્ર
- ૪ સર્ગ ચોથામાં—શ્રી પદ્મપ્રભ પ્રભુનું ચરિત્ર.
- ૫ સર્ગ પાંચમાં—શ્રી સુપાર્શ્વનાથજીનું ચરિત્ર.
- ૬ સર્ગ છઠ્ઠામાં—શ્રી ચદ્રપ્રભ પ્રભુનું ચરિત્ર
- ૭ સર્ગ સાતમાંમાં શ્રી સુવિધિનાથજીનું ચરિત્ર.
- ૮ સર્ગ આઠમાંમા—શ્રી શીતળનાથજીનું ચરિત્ર.

પર્વ ચોથામાં સર્ગ સાત છે. તેમાં

- ૧ સર્ગ પહેલામા શ્રી શ્રેયાંસનાથજીનું તથા પહેલા વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ ત્રિપૃષ્ઠ-અથળ ને અશ્વગ્રીવનાં ચરિત્રો.
- ૨ સર્ગ ખીજામાં—શ્રી વાસુપૂજ્યજીનું તથા ખીજા વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ દ્વિપૃષ્ઠ, વિજય ને તારકનાં ચરિત્રો
- ૩ સર્ગ ત્રીજામાં—શ્રી વિમળનાથજીનું તથા ત્રીજા વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ દ્વ-ચલ, ભદ્ર ને ચેરકનાં ચરિત્રો.
- ૪ સર્ગ ચોથામાં—શ્રી અનંતનાથજીનું તથા ચોથા વાસુદેવ, બળદેવ, ને પ્રતિવાસુદેવ પુરુષોત્તમ, સુપ્રભ ને મધુનાં ચરિત્રો.
- ૫ સર્ગ પાંચમાં—શ્રી ધર્મનાથજીનું તથા પાંચમા વાસુદેવ, બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ પુરુષસિંહ, સુદર્શન ને નિશુભનાં ચરિત્રો.
- ૬ સર્ગ છઠ્ઠામાં—ત્રીજા મઘવા ચક્રવર્તીનું ચરિત્ર.
- ૭ સર્ગ સાતમાંમાં—ચોથા સનતકુમાર ચક્રવર્તીનું ચરિત્ર.

પર્વ પાંચમાંમાં સર્ગ ૫ છે.

તેમાં શ્રી શાંતિનાથજીનું તથા તેમના પુત્ર ચક્રાયુધનું ચરિત્ર છે.

૧ સર્ગ પહેલામાં—પ્રથમના પાંચ ભવનું વર્ણન પહેલે ભવે શ્રીવેણુ સગ્ન ને અભિનંદિતા શાળી, ખીજે ભવે ભિત્તરકુરૂમાં યુગલિક, ત્રીજે ભવે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા, ચોથે ભવે અમિતતેજ વિદ્યાધર ને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પુત્ર શ્રીવિજય અને પાંચમા ભવે દશમા દેવલોકમાં દેવતા થયા તેનું સવિસ્તર ચરિત્ર છે.

૨ સર્ગ ખીજામાં—છઠ્ઠા ને સાતમા ભવનું વર્ણન—છઠ્ઠે ભવે અપરજિતનામે બળદેવ અને અનંતવીર્ય નામે વાસુદેવ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં થયા, પ્રાંતે બળદેવ ખારમા દેવલોકના ઈદ્ર થયા અને વાસુદેવ પહેલી નરકે ગયા. ભાંથી નીકળી વાસુદેવનો જીવ મેઘનાદ વિદ્યાધર થયા અને ચરિત્ર આશાપીને તે પશુ ખારમે દેવલોકે ઈદ્રના સામાનિક દેવ થયા. તેનું અસરકારક ચરિત્ર છે.

आदि स्वप्न-नवमा देवलोकाधी-व्यधी सेना देवीना गर्भमां उपज्युं-धर्तुं स्वप्नार्थं कहेवा
 आवपुं-लगवतनो जन्म-दिशाकुमारीज्यो कहेल स्तुतिकर्म-तेमणे कहेलो जन्मोच्छव-धर्तुं
 कहेलो जन्मोच्छव-सैाधर्मे-द्रे कहेल स्तुति-शुतारि सलजे कहेलो जन्मोच्छव-शुणुनिष्पन्न
 संलदनाथ नाम पाठपुं-गाणकीडा-प्राप्त थयेल यावन-हेड वधुंन-लगवतनो विवाह-सन्ध्ये
 स्थापन लगवते विचारेल मंसारस्थिति-लोकांतिक हेयोनुं आगमन-प्रभुजे आपेलु संवत्सरी
 दान-दीक्षाभंडोत्सव लगवते लीधेल दीक्षा-धर्तुं कहेल स्तुति-लगवते कहेल प्रथम पारपुं-पंथ
 दीव्यनुं प्रकट थपुं-अभुने उत्पन्न थयेल डेवगज्ञान-समवसरधुनी रचना गार पर्वदानुं आग-
 मन-धर्तुं कहेल स्तुति-लगवते आपेदी देशना-तेमां अनित्य लावनानुं स्वडू-गणुधर-
 नी स्थापना-प्रभुना यक्ष यक्षिणी-लगवतनो परिवार-प्रांते मंभेतशिपर पधारपुं-लगवतनुं
 निर्वाणु-आयुष्यतु प्रमाणु विगेरे-

बीजा सर्गमां-श्री अभिनंदन स्वामीनुं स्मरिन् तेमनो पूर्वभव-महाणगरांतजे
 लीधेली दीक्षा-निगतिचार प्रतिपालन-वीश स्थानक आराधन-तीर्थक नामकर्मनो णंध-विज-
 यविमानमां उपज्युं-अयोध्यानुं वधुंन-संवर सल ने सिद्धार्था गणीनुं वधुंन-विजय
 विमानधी व्यवपुं-सिद्धार्था देवीना गर्भमां उत्पन्न थपुं-तेमणे द्दिलिं आद स्वप्न-धर्तुं
 कहेल तेनो अर्थ-प्रभुनो जन्म-हेवकृत जन्मोच्छव-धर्तुं कहेली स्तुति-अभिनं-
 दन नामस्थापन-हेडनु वधुंन-लगवतनो विचार-गन्धस्थापन-लगवते लीधेली दीक्षा-प्राप्त
 थयेल डेवगज्ञान-धर्तुं कहेली स्तुति-लगवते आपेदी देशना-तेमां अशरषु लावनानुं स्व-
 डू-गणुधरस्थापना-यक्षयक्षिणी-लगवतनो परिवार-मंभेतशिपर पधारपुं-लगवतनुं निर्वाणु
 आयुतु प्रमाणु विगेरे-

त्रीजा सर्गमां-श्री सुभतिनाथनुं स्मरिन्-तेमनो पूर्वभव-विजयमेन सल ने
 सुदर्शना राणीने थयेल पुत्राभिवाप-तेने भाटे सलजे कहेल कुलहेवीतुं पूजन-तेजे कहेल
 पुत्रप्राप्तिनी वात-राणीने गर्भ-हेवेवा-पुणुं समये थयेल पुत्रजन्म-पुडूधमिडु नामस्थापन-
 यावनावस्थानी प्राप्ति-मुनिसलजे मेणीप तेने ज्योतां थयेला विचार-पूछेला धर्म-मुनिजे कहेल
 धर्मनुं स्वडू-पुडूधसिडेने दीक्षा-लेवानां थयेल विचार-पिता पुत्रने थयेल प्रश्नोत्तर-पुडूधसिडे
 लीधेल दीक्षा-तीर्थकरनामकर्मनुं उपासुंन-वैजयंत विमानमां उपज्युं-मेघसल ने मंगला राणीनुं
 वधुंन-वैजयंतविमानधी व्यवपुं-मंगला राणीनी कुजे उपज्युं-जे शोकेनेजेक पुत्रना मंधमां
 पठेला विवाह-सलधी न थयेला धनसाङ्-गर्भना प्रलावे राणीने प्राप्त थयेल सुभति-तेजे
 करी आपेला धनसाङ्-प्रभुनो जन्म-हेवकृत जन्मोच्छव-सैाधर्मे-द्रे कहेली स्तुति-सुभति-
 नाथ नामस्थापन-यावनावस्था-पाणित्रडणु-सन्ध्ये स्थापन-दीक्षात्रडणु-प्रथम पारपुं-डेवगज्ञान-
 प्राप्ति-धर्तुं आगमन-धर्तुं कहेली स्तुति-लगवते आपेदी देशना-तेमां अंकत्व लावनानुं
 स्वडू-गणुधरस्थापना-यक्षयक्षिणी-प्रभुनो परिवार-मंभेतशिपर पधारपुं-प्रभुनुं निर्वाणु-
 आयुष्यतुं प्रमाणु विगेरे-

चोपा सर्गमां-श्री पलप्रल स्मरिन्-तेमनो पूर्वभव-अपराजित सलने थयेल वि-
 चारणु-तेमणे लीधेली दीक्षा-वीशस्थानक आराधन-तीर्थकरनामकर्मनो णंध-नवमा ज्ञेययकमां

उपलब्धुं-धर राज ने सुश्रीमा राणीनुं-वर्णन-नवमा अवेयकथी च्यववुं-सुश्रीमा राणीनी कुम्भे
 उपलब्धुं-प्रभुनो जन्म-भेदपर्वतपर जन्मोच्छव-छन्द्रे करेडी स्तुति-पद्मप्रसन्न नामस्थापन
 -यावनावस्था-पाणिग्रहण-सन्त्ये स्थापन-दीक्षाग्रहण-प्रथम पाठ्युं-केवजज्ञानप्राप्ति-देवागमन
 -छन्द्रे करेडी-स्तुति-लगवते आपेडी देशना-तेमां संसार लावनानुं स्वरूप-आरे ग-
 तिमां प्राप्त यतां दुःषोनुं अनिरतर वर्णन-गणधरस्थापना-यक्षयक्षणी-प्रभुनो परिवार
 -प्रांते समेतशिषर पधारवुं-प्रभुनुं निर्वाण-आयुध प्रभाण विगेरे-

पांचमा सर्गमां-श्री सुपार्श्वनाथ चरित्र-तेमनो पूर्वभव-नंदियेणुं सन्त्ये ली-
 धेस दीक्षा-वीशस्थानक आराधन-तीर्थकरनामकर्मनो गंध-छ्मा अवेयकमां उपलब्धुं-प्रतिष्ठ
 राज ने पृथ्वी राणीनुं वर्णन-छ्मा अवेयकथी च्यववुं-पृथ्वी राणीना छन्द्रे उपलब्धुं-प्रभुनो
 जन्म-जन्मोच्छव-छन्द्रे करेडी स्तुति-सुपार्श्व नामस्थापन-यावनावस्था-पाणिग्रहण-सन्त्ये
 स्थापन-संवत्सरी दान-दीक्षा ग्रहण-प्रथम पाठ्युं-केवजज्ञानप्राप्ति-छन्द्रे करेडी स्तुति-
 लगवते आपेस देशना-तेमां अन्यव लावनानुं स्वरूप-गणधरस्थापना-यक्षयक्षणी-प्रभुनो
 परिवार-समेतशिषर पधारवुं-प्रभुनुं निर्वाण-आयुध प्रभाण विगेरे-

छट्टा सर्गमां-श्री चंद्रप्रल चरित्र-तेमनो पूर्वभव-पद्म राजने लीधेस चरित्र
 वीशस्थानक आराधन-तीर्थकर नामकर्मनो गंध-वैजयंत विमानमां उपलब्धुं-महासेन राज ने
 लक्ष्मण राणीनुं वर्णन-वैजयंत विमानथी च्यववुं-लक्ष्मण राणीनी कुशीमां उपलब्धुं-प्रभुनो
 जन्म-छन्द्रेणुं जन्मोच्छव-छन्द्रे करेडी स्तुति-चंद्रप्रल नामस्थापन-यावनावस्था-पाणि-
 ग्रहण-सन्त्ये प्रतिपालन-दीक्षाग्रहण-प्रथम पाठ्युं-केवजज्ञानप्राप्ति-देवागमन-छन्द्रेणुं स्तुति-
 प्रभुने आपेस देशना-तेमां अशुचि लावनानुं स्वरूप-गणधरस्थापना-यक्षयक्षणी-प्रभुनो
 परिवार-समेतशिषर पधारवुं-प्रभुनुं निर्वाण-आयुध प्रभाण विगेरे-

सातमा सर्गमां-श्री सुविधिनाथ चरित्र-तेमनो पूर्वभव-महापद्म राजने लीधेस
 दीक्षा-वीश स्थानक आराधन-तीर्थकरनामकर्मनुं उपलब्धुं-वैजयंत विमानमां उपलब्धुं-सुश्रीव
 राज ने रामा राणीनुं वर्णन-वैजयंत विमानथी च्यववुं-जमा देवीनी कुशीमां उपलब्धुं-प्रभुनो
 जन्म-देवदूत जन्मोच्छव-छन्द्रेणुं स्तुति-सुविधि अने पुण्यदंत नामस्थापन-यावनावस्था-
 पाणिग्रहण-सन्त्ये परिपालन-चरित्रग्रहण-प्रथम पाठ्युं-देवागमन-छन्द्रे करेडी स्तुति-प्र-
 भुने आपेस देशना-तेमां आश्रयलावनानुं स्वरूप-आंक कर्म पांधवानो हेतुओ-गणधर
 स्थापना-यक्षयक्षणी-प्रभुनो परिवार समेतशिषर पधारवुं-प्रभुनुं निर्वाण-आयुध प्रभाण-
 तीर्थोच्छेद-अश्रयति पून-जील छ प्रभुना अंतरमां पण तेज प्रभाण यवानो तीर्थोच्छेद-
 मिथ्यात्त वृद्धि विगेरे-

आठमा सर्गमां-श्री शीतलनाथ चरित्र-तेमनो पूर्वभव-पद्मोत्तर राजने लीधेस
 दीक्षा-वीशस्थानक आराधन-तीर्थकरनामकर्मनुं उपलब्धुं-दशमा देवदोहमां उपलब्धुं-ददरध राज
 ने नंदारणीनुं वर्णन-दशमा देवदोहथी च्यवी नंदोदेवीनी कुशीमां उपलब्धुं-प्रभुनो जन्म-
 देवदूत जन्मोच्छव-छन्द्रेणुं स्तुति-शीतलनाथ नामस्थापन-यावनावस्था-पाणिग्रहण-सन्त्ये-
 स्थापन-लोकान्तिक देवागमन-चरित्रग्रहण-प्रथम पाठ्युं-केवजज्ञानप्राप्ति-देवागमन-छन्द्रे करेडी-
 स्तुति-प्रभुने आपेडी देशना-तेमां संतर लावनानुं स्वरूप-संवरना छेद-गणधर-स्था-

પના-યક્ષયશ્લઘી-પ્રભુનોપસ્વાર-પ્રાંતે સમેતશિખરપધારવું-પ્રભુનુંનિર્વાણ-આયુષ્યત્ત્વં પ્રમાણ વિગેરે-
પર્વ ત્રીજું સમાપ્ત.

પર્વ ત્રીજું

સગ-૭

પહેલાં સર્ગમાં-શ્રી શ્રેયાંસનાથ, ત્રિપૃષ્ઠ, અચળ ને અશ્વત્થીવનું ચરિત્ર-
શ્રી શ્રેયાંસનાથજીનો પર્વલવ-નલિનચુલ્મ સળગ્યે લીધેલ દીક્ષા-વીશસ્થાનક આરાધન-તીર્થક-
રનામકર્મનો બંધ-સાતમા દેવલોકમાં ઉપજવું-સિંહુપુર નગર, વિષ્ણુરાજ સળ અને વિષ્ણુ-
દેવી શક્તીનું વર્ણન-સાતમા દેવલોકથી ચ્યવવું-વિષ્ણુરાણીની કુક્ષીમાં ઉપજવું-તેણે દીકલાં,
ચૌદ સ્વપ્ન-પ્રભુનો જન્મ છાપન દિશાકુમારીનું આવવું-તેણે કરેલ જન્મોચ્છવ ને સૂતિકર્મ-
ઇક્ષાએ કરેલ જન્મોચ્છવ-સૌધર્મે-કરેલ સ્તુતિ-શ્રેયાંસ નામસ્થાપન-ધાવનાવસ્થા-સળ્ય-
ભારત્રહણુ-લોકાંતિક દેવનું આવવું-સાવત્સરિકે દાન-દીક્ષામહોચ્છવ-ચારિત્રહણુ-પ્રયમં પારણુ-
અચળ બળદેવનો પર્વલવ-અનુત્તર વિમાનમાં ઉપજવું-ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવનો પર્વલવ-વિશ્વભૂતિ-
કુમારની ઉદ્યાનકીડા-વિશાખનંદીને થયેલ ઇર્ષ્યા-યુક્તિથી વિશ્વભૂતિ પાસે પ્રસવેલ ઉદ્યાનનું
ત્યાજન-તેને થયેલ વૈરાગ્ય-તેણે લીધેલ દીક્ષા-મથુરા નગરીમાં એકલા થવું-વિશાખનંદીએ
કરેલ હાંસી-વિશ્વભૂતિએ કરેલ નિયાણું-મહાશુક્ર દેવલોકમાં ઉપજવું-

પોતાનપુર નગર, રિપુપ્રતિશત્રુ સળ ને ભદ્રાશક્તીનું વર્ણન અચળ બળદેવના જીવનું અ-
નુત્તર વિમાનથી ચ્યવવું-ભદ્રાદેવીની કુક્ષીમાં ઉપજવું-તેણે દીકલાં ચાર સ્વપ્ન-પુત્રજન્મ-અચળ
નામસ્થાપન-ખીલવાર રહેલ ગર્ભ-મૃગાવતીનો જન્મ-તેના રૂપનું વર્ણન-રિપુપ્રતિશત્રુ સળને
તેનાપર થયેલ અનુરાગ-તેનું અંતઃપુરમાં સ્થાપન-તેની સાથે કરેલ ગાંધર્વ લક્ષ-લોકોએ
પાડેલું પ્રજાપતિ નામ-ભદ્રાદેવીને થયેલ લલ્લ-તેનું દક્ષિણદેશપતિ ગમન-માતાને ત્યાં
મૂકીને અચળનું પાછું આવવું-

વિશ્વભૂતિના જીવનું સાતમા દેવલોકથી ચ્યવવું-મૃગાવતીની કુક્ષીમાં ઉપજવું-તેને આવે-
લાં સાત સ્વપ્ન-પુત્રજન્મ ત્રિપૃષ્ઠ નામસ્થાપન-અચળકુમાર સાથે કીડા-ગંનેનો અપ્રતિમ સ્નેહ-

રતનપુર નગરમાં અશ્વત્થીવ પ્રતિવાસુદેવનો જન્મ-તેણે સાધેલ ત્રણ ખંડ-તેને થયેલ
મૃત્યુ સળખી ચિંતા-નિમિત્તિઆને કરેલ પ્રશ્ન-નિમિત્તિએ બતાવેલ તેને મારનારની નીશાની-
એ-અશ્વત્થીવે સભામાં કરેલ પ્રશ્ન-અંડવેગ દ્વંતને મોકલવો-તેનું પ્રજાપતિ સળની સભામાં
આવવું-તેથી થયેલો રંગમાં ભંગ-ત્રિપૃષ્ઠકુમારનું તેનાપર ગુસ્સે થવું-અંડવેગનું પાછું નીક-
ળવું-ત્રિપૃષ્ઠે કરેલું તેનું અત્યંત અપમાન-પ્રજાપતિ સળને પડેલા ખગર-તેને થયેલ ખેદ-
અંડવેગને પાછો જોલાવીને તેણે કરેલ સન્માન અંડવેગનું અશ્વત્થીવ પાસે ગમન-અશ્વત્થીવને
પ્રથમથી પડેલા ખગર-અંડવેગે પ્રજાપતિ સળનો કરેલો બચાવ-શાળીના ક્ષેત્રની સિંહુથી રક્ષા
કરવાને પ્રજાપતિ ઉપર મોકલેલ હુકમ-પિતાપુત્ર વચ્ચે થયેલ સંવાદ-ત્રિપૃષ્ઠ ને અચળનું શા-
ળીક્ષેત્ર પ્રતિ ગમન-સિંહુ સાથે ત્રિપૃષ્ઠે કરેલું સુદ્ધ-સિંહનું વિદારણુ-તેને થયેલ શોક-સાર-
થીએ કરેલ સાંતવન-અશ્વત્થીવને કહેવસવેલ સદૈશો-પિતા પાસે આવવું-અચળકુમારે કહેલ-

જુતાંત, તેનું ખુશી થવું—

વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર અર્કકીર્તિ ને સ્વયંપ્રભાના રૂપનું વર્ણન—તેને થયેલ મુનિવ્રતમાગમ-સમક્રિતની પ્રાપ્તિ-તેના વર માટે તેના પિતા જ્વલનજટીને થયેલ ચિંતા-તે બાબત પ્રધાનોને કરેલ પ્રશ્ન-તેમણે બતાવેલ જુદા જુદા વિચાર-રાજ્યે નિમિત્તિયાને પૂછવું-તેણે ત્રિપૃષ્ઠ કુ-મારની બતાવેલી યોગ્યતા-ત્યા મોકલેલ હૃત-કણ્ડ થયેલ વિવાહ-સ્વયંપ્રભાને લઇને પરણાવવા આવવું-ત્રિપૃષ્ઠ માથે થયેલ ક્રોધ-જ્વલનજટી પામે મોકલેલ હૃત-તેણે કરેલ સ્વયંપ્રભાની મા-ગણી-જ્વલનજટીએ આપેલ ઉત્તર-હૃતનું ત્રિપૃષ્ઠ પાસે આવવું-તેની પાસે કરેલી સ્વયંપ્રભાની માગણી-ત્રિપૃષ્ઠે આપેલો ઉત્તર-હૃતનું અશ્વઘ્રીવ પાને આવવું-અશ્વઘ્રીવે વિદ્યાધરને કરેલ હુકમ-તેનું જ્વલનજટી સાથે યુદ્ધ કરવા જવું-તેઓનો થયેલ પરાજય-અશ્વઘ્રીવને યુદ્ધ માટે કરેલું નિમંત્રણ-અશ્વઘ્રીવે પ્રધાનોની લીધેલી સલાહનું અણુગમતાપણુ-યુદ્ધની તૈયારી અશ્વ-ઘ્રીવને થયેલાં અપશુકનો-તે છતાં યુદ્ધમાં કરેલ પ્રયાણુ-સ્થાવર્તગિરિ પાસે કરેલ પડાવ-ત્રિ-પૃષ્ઠ ને અચળકુમારે કરેલ વિદ્યાસાધન-તેમનું પણુ યુદ્ધ માટે પ્રયાણુ-સ્થાવર્તગિરિ પાસે આવવું-ત્રિપૃષ્ઠની અગ્રસેનાએ હુયશીવની સેનાનો કરેલ પરાજય-તેના પક્ષના વિદ્યાધરેએ બ-તાવેલ માયા-ત્રિપૃષ્ઠની સેનાનું નિરાશ થવું-જ્વલનજટીએ ત્રિપૃષ્ઠને કરેલી પ્રેરણા-ત્રિપૃષ્ઠ ને અચળનું યુદ્ધભૂમિ તરફ પ્રયાણુ-દૈવી શસ્ત્રાદિકની પ્રાપ્તિ-અશ્વઘ્રીવે પોતાના સૈનિકોનો કરેલ તિરસ્કાર-અશ્વઘ્રીવનું યુદ્ધભૂમિમાં આવવું-ત્રિપૃષ્ઠનું ને અશ્વઘ્રીવનું સામસામા થવું-પરસ્પર થયેલ વિવાહ-બન્નેએ પરસ્પર યુદ્ધ કરવાનો કરેલ નિર્ણય-બન્નેએ કરેલ યુદ્ધ-અનેક શસ્ત્ર પ્રતિશંભુનું નાખવું-અશ્વઘ્રીવના શસ્ત્રોનું નિષ્કળ જવું-તેણે કરેલું ચક્રનું સ્મરણુ-ત્રિપૃષ્ઠ ઉપર ચક્રનું ફેંકવું-તેના પ્રહારથી ત્રિપૃષ્ઠને આવેલ મૂર્છા-મૂર્છાનું વળવું-ત્રિપૃષ્ઠે કરેલ ચક્રનું ઘડણુ-અશ્વઘ્રીવ ઉપર ચક્રનું ફેંકવું-તેણે કરેલ અશ્વઘ્રીવના મસ્તકનો છેદ-તેનું સાતમી નરકમાં ઉપજવું-ત્રિપૃષ્ઠનો જય-પ્રથમ વાસુદેવ પ્રગટ થયાની અંતરીક્ષ વણી-ત્રિપૃષ્ઠે કરેલ દિવિ-જય-કાટીશીલાનું-ઉપાડવું-પોતાનપુરમાં પ્રવેગ-અર્ધચક્રીપણુનો અભિષેક

શ્રેયાંસનાયણનો છપ્પસ્ય વિહાર-કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ-ગણધર-સ્થાપના-ચક્ષુસક્ષિણી-પ્રભુનું પો-તાનપુર પધારવું-હેવે રચેલ સમવસરણુ-બાર પર્વદા-ત્રિપૃષ્ઠને ગયેલ વધામણી-તેનું પ્રભુ પાસે આવવું-ઈદ્રાદિકે કરેલી પ્રભુની સ્તુતિ-પ્રભુએ આપેલી દેશના-તેમાં નિર્વંશ ભાવનાનું સ્વરૂપ-પ્રભુનો પરિવાર-સમેતશિખર પધારવું-ભગવંતનું નિર્વાણુ-આચુપ્યત પ્રમાણુ.

ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવને થયેલ પુત્રો-ગવૈયાઓને બાધ રાખવાનો શર્યાપાળને કરેલ હુકમ-તેણે કરેલ અનાહર-ત્રિપૃષ્ઠને ચઢેલ કોપ-તેના કાનમાં રેડાવેલ તૃપુ-તેથી શર્યાપાળનું થયેલ મર-ણુ-ત્રિપૃષ્ઠે બાધેલ અશાતાવેહની કર્મ-ત્રિપૃષ્ઠનું મરણુ સાતમી નરકમાં ઉપજવું-અચળ બળદેવને થયેલ અતિ ખેદ-તેણે બતાવેલ મોહવિલાસ-પ્રાતે લીધેલ દીક્ષા-નિરતિચાર પ્રતિપાક્ષન-બળ-દેવનું નિર્વાણુ

શ્રીજા સર્ગમાં-શ્રી વાસુપૂજ્ય, દ્વિપૃષ્ઠ, વિન્ય ને તારકનું ચરિત્ર-શ્રી વાસુપૂજ્યનો પૂર્વભવ-પરોત્તર રાજ્યે લીધેલ દીક્ષા-વીગ સ્થાનકનું આરાધન-તીર્થ કરનામકર્મનો બધ-દશમા દેવલોકમાં ઉપજવું ચ પાનગરી, વસુપૂજ્ય ગણ ને જ્યારાણીનું વર્ણન-પ્રાણુત દેવલોકથી આવવું-જ્યારેવીની કુક્ષિમા ઉપજવું-પ્રભુનો જન્મ-ઈદ્રેએ કરેલ જન્મભિષેક-સૌધર્મેન્દ્રે કરેલ સ્તુતિ-

-વાસુપુત્ર નામ સ્થાપન-ખાળકીડા-ચૌવાવસ્થા-માતાપિતાએ વિવાહ માટે કરેલી પ્રાર્થના-ભગવતે આપેલ ઉત્તર-માતાપિતાનું કરીને કહેવું-તેનો પણ પ્રભુએ આપેલ ઉત્તર-વિવાહનો અસ્વીકાર-લોકાંતિક દેવેનું આગમન-મહોત્સવ-ઉદ્યાનવર્ણન-પ્રભુએ લીધેલ દીક્ષા-પ્રથમ પારણું.

વિનય બળદેવનો પૂર્વભવ-તેણે લીધેલ દીક્ષા-અનુત્તર વિમાનમાં ઉપજવું-દ્વિપૃષ્ઠ વાસુ-દેવનો પૂર્વભવ-વિધ્યશક્તિ રાજાએ પર્વત રાજા પાસે મોકલેલ હત-ગુણમંજરી વેશ્યાના રૂપનું વર્ણન-તેની માગણી-પર્વત રાજાએ હતવું કરેલું અપમાન-વિધ્યશક્તિનું યુદ્ધ માટે પ્રયાણ-પરસ્પર યુદ્ધ-પર્વત રાજાનો પરાજય-તેણે કરેલ પલાયન-ગુણમંજરી વેશ્યા વિગેરેનું વિધ્ય-શક્તિએ કરેલ ગ્રહણ-પર્વતરાજાને થયેલ દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય-તેણે લીધેલ દીક્ષા-વિધ્યશક્તિને મારનાર થવાનું કરેલું નિયાણું-દશમા દેવલોકમાં ઉપજવું-વિધ્યશક્તિના જીવનું કેટલાક ભવ પછી દેવતા થવું-સ્વામી વ્યવહાર-વિનયપુરમાં ઉપજવું-તારક પ્રતિવાસુદેવ થવું-

દ્વારકાનગરીમાં પ્રહારાજા ને ઉમારાણી-અનુત્તર વિમાનથી બળદેવના જીવનું વ્યવન-સુલદ્રાને આવેલાં ચાર સ્વપ્ન-તેની કુક્ષિમાં ઉપજવું-પુત્રજન્મ-વિનયકુમાર નામસ્થાપન-દશમા દેવલોકથી વાસુદેવના જીવનું વ્યવન-ઉમાદેવીએ દીઠેલાં સાત સ્વપ્ન-પુત્રનો જન્મ-દ્વિપૃષ્ઠ નામસ્થાપન-અચળ ને દ્વિપૃષ્ઠનો અપ્રતિમ સ્નેહ-ખાતમીદારે તારકને કહેલી હકીકત તેણે સેનાપતિને કરેલ હુકમ-મંત્રીએ હત મોકલવાનું કરેલ વ્યવન-પ્રહારાજા પાસે મોકલેલ હત-ઉત્તમ-વસ્ત્રોની કરેલી માગણી-દ્વિપૃષ્ઠકુમારે હતવું કરેલ અપમાન-તારક પ્રતિવાસુદેવનું યુદ્ધ માટે પ્રયાણ-દ્વિપૃષ્ઠનું પણ પ્રયાણ-બન્ને સેનાનુ પરસ્પર થયેલું યુદ્ધ-તારક ને દ્વિપૃષ્ઠનું સામસામે થવું-તારકે મૂકેલું ચક્ર-દ્વિપૃષ્ઠને થયેલ મૂર્છા-તેમાંથી સાવધાન થવું-તારકે ઉપર ચક્રનું મૂકવું-તેનો શિરચ્છેદ-દ્વિપૃષ્ઠનું ખીલ વાસુદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધ થવું-તેણે કરેલો દિવિન્ય-કોટીશિલાનું ઉપારવું-દ્વારકામાં પ્રવેશ-અર્ધચક્રીપણાને અભિષેક-

વાસુપુત્ર સ્વામીનો છંદસ્થ વિહાર-પ્રાપ્ત થયેલ કેવળજ્ઞાન-ગણધર સ્થાપના-યક્ષયક્ષિણી-દ્વારકા તરફ પ્રભુનું પધારવું-દ્વિપૃષ્ઠાદિકનું વાંદવા નીકળવું-મમવસરણમાં પ્રવેશ-છંદ્રે કરેલ સ્તુતિ-ભગવતે આપેલ દેશના-ધર્મ હલકી લાવનારું સ્વરૂપ-મિથ્યાત્વીઓમાં ધર્મનું અજ્ઞાનપણું-તેમણે માનેલો અધર્મને ધર્મ તેનો વિસ્તાર-પ્રભુનો પરિવાર-પ્રાંતે ચંપા નગરીએ પધારવું-પ્રભુનું નિર્વાણ-આયુષ્યનું પ્રમાણ-

દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવનું મરણ-છઠ્ઠી નરકમાં ઉપજવું-બળદેવને થયેલ શોક-તેણે લીધેલી દીક્ષા-તેમનું મોક્ષગમન-

ત્રીજા સર્ગમાં-ત્રી વિમળનાથ, સ્વયંભૂ, ભદ્ર ને મેરકેનું ચરિત્ર-વિમળનાથને. પૂર્વભવ-પદ્મને રાજાએ લીધેલી દીક્ષા-વીશ સ્થાનકોનું આરાધન-તીર્થકરનામકર્મનું ઉપાર્જન-આઠમા દેવલોકમાં ઉપજવું-કાંપિલ્યપુર નગર, કૃતવર્મા રાજા તથા શ્યામારાણીનું વર્ણન-આઠમા દેવલોકથી વ્યવહાર-શ્યામારાણીની કુક્ષિમાં ઉપજવું-પ્રભુનો જન્મ-દેવકૃત જન્મોત્સવ-શકેન્દ્રે કરેલ સ્તુતિ-વિમળનાથ નામસ્થાપન-ચૌવાવસ્થા-પાણિગ્રહણ-રાજ્યપ્રતિપાલન-દીક્ષામહોત્સવ-ઉદ્યાનવર્ણન-દીક્ષાગ્રહણ-પ્રથમ પારણું-

ભદ્ર બળદેવનો પૂર્વભવ-ચારિત્રગ્રહણ-અનુત્તર વિમાનમાં ઉપજવું-સ્વયંભૂ વાસુદેવનો પૂર્વભવ-ધનમિત્ર રાજા ને બળિગાન્ધરી ધૃતકીડા-ધનમિત્રનું રાજ્ય હારી જવું-તેણે લીધેલી દીક્ષા-બળિરાજાનો વધ કરનાર થવાનું કરેલું નિયાણું-ગારમા દેવલોકે ઉપજવું-બળિરાજાનું

-પણ દેવતા યજુ-ત્યાંથી ચ્યવી મેરકે પ્રતિવાસુદેવ યજુ-તેણે કરેલ દિવિજ્ય-દ્વારકાનગરીમાં રૂદ્રરાજને સુપ્રભા ને પૃથિવી રાણી સુપ્રભાની કુક્ષિમાં અનુત્તર વિમાનથી ચ્યવીને બળદેવના જીવન ઉપજવું-તેને આવેલાં ચાર સ્વપ્ન-પુત્રો જન્મ-ભદ્ર નામ-સ્થાપન-ધનમિત્રના જીવનું જારમા દેવલોકથી ચ્યવવું-પૃથિવીદેવીની કુક્ષિમાં ઉપજવું-તેણે દીકેલાં માતા સ્વપ્ન-પુત્રો જન્મ-સ્વયંભૂ નામસ્થાપન-બને લાઈઓની અપ્રતિમ મૈત્રી-તે-મનું ક્રીડા કરવા જવું-પ્રતિવાસુદેવને ભેટ આપવા જનાર્ગ સૈન્યની છાવણી-તેને છુટી લેવાને સ્વયંભૂએ કરેલો હુકમ-સુલટાએ છાવણીને છુટવી-મેરકે પાસે ગયેલી કૃષિયાદ-તેને ચઢેલો કોપ-એક મત્રીએ કરેલું નિવારણ-મત્રીને રૂદ્ર રાજ પાસે મોકલવો-ત્યા સ્વયંભૂએ સંબળાવેલાં વચનો-સચિવનું પાછા જવું-મેરકનું યુદ્ધ માટે પ્રયાણ-સ્વયંભૂનું પણ પ્રયાણ-બને સૈન્યનું મળવું-પરસ્પર યુદ્ધ-મેરકે કરેલું ચક્રનું સમજણ-સ્વયંભૂ ઉપર ઠોડવું-તેને આવેલી મૂર્છા-મૂર્છાનું વળવું-તેણે ચક્રનું મેરક ઉપર મૂકવું-મેરકનો શિસ્તેદ-નરકે ગમન-સ્વયંભૂનું ત્રીજા વાસુદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધ યજુ-તેણે કરેલો દિવિજ્ય-કોટિગિલાનું ઉપાડવું-દ્વારકામાં પ્રવેશ-અર્ધચક્રીપણનો અભિષેક -

શ્રી વિમળનાથનો છંદસ્થવિહાર-કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ-ગણધર સ્થાપના-ચક્ષુષિક્ષણી-દ્વારકા પાસે આવવું-પ્રભુનું સમવસન્ન્ય પર્યાદનું આગમન-વાસુદેવને વધામણી-તેનું પ્રભુને વાંદવા આવવું-ઈદ્રાદિકે કરેલી સ્તુતિ-પ્રભુએ આપેલી દેશના-બોધિ દુર્લભ ભાવનાનું સ્વરૂપ-પ્રભુનો પરિવાર-મમેતશિખર પધારવું-પ્રભુનું નિવાળુ-આયુનું પ્રમાણ-સ્વયંભૂનું છૂટી નરકે જવું-ભદ્ર બળદેવનું મોક્ષે જવું-ઈત્યાદિ.

જ્યોથા સર્ગમાં -શ્રી અનંતનાથ, પુરૂષોત્તમ, સુપ્રભ ને મધુનું ચરિત્ર-અનંતનાથનો પૂર્વભવ-પદ્મરથ રાજ્યએ લીધેલ ચારિત્ર-વીરસ્થાનકનું આસ્થાન-તીર્થકરનામકર્મનો બધ-દશમા દેવલોકમાં ઉપજવું-અયોધ્યા નગરી, સિંહમેનરાજ ને સુયશા રાણીનું વર્ણન-દશમા દેવલોકથી ચ્યવવું-સુયશા માતાની કુક્ષિમાં ઉપજવું-પ્રભુનો જન્મ-દેવકૃત જન્મોત્પવ ઇદ્રે કરેલી સ્તુતિ-અનંતજિત નામસ્થાપન-યૌવનાવરથા-પાણિચક્રણ-રાજ્યે સ્થાપન-પ્રભુએ લીધેલ દીક્ષા-પ્રથમ પારણ-

બળદેવનો પૂર્વભવ-મહાબળરાજ્યએ લીધેલ દીક્ષા-આઠમા દેવલોકમાં દેવ યજુ-વાસુદેવનો પૂર્વભવ-સસુદ્રદત્ત રાજ ને નંદા રાણી-મલયપત્નિ ચડશાસન રાજ્યનું તેને ત્યાં આવવું-નંદા રાણીને ભેટ વ્યામોહ યજુ-તેનું તેણે કરેલું હુગ્ન-સસુદ્રદત્તને યથેલ વૈરાગ્ય-તેણે લીધેલી દીક્ષા-ચંડશાસનને મારનાર યવાનું કરેલું નિયાળું-આઠમા દેવલોકમાં ઉપજવું

ચડશાસનનું સંસારમાં પરિભ્રમણ કરીને પૃથ્વીપુરમાં મધુ નામે પ્રતિવાસુદેવ યજુ-તેને કેટલો નામનો એક ભાઇ-દ્વારકાનગરીમાં સોમ નામે રાજ-સુદર્શના ને સીતા રાણી-સુદર્શનાના ઉદરથી ચાર સ્વપ્ને સૂચિત બળદેવનો જન્મ-સુપ્રભ નામ સ્થાપન-સીતા રાણીનો ઉદરથી સાત સ્વપ્ને સૂચિત વાસુદેવનો જન્મ-પુરૂષોત્તમ નામ સ્થાપન-બનેનો અપ્રતિમ સ્નેહ-દેવતાએ કરેલ આયુષાર્પણ-નારદનું મધુરાજ પાસે ગમન-તેણે કરેલી કલહપ્રેરણા-સોમરાજ પાસે રૂંતનું મોકલવું-સાર સાર વસ્તુની માગણી-પુરૂષોત્તમ વાસુદેવે કરેલો દ્વંતનો તિરસ્કાર-દ્વંતનું પાછા જવું-મધુરાજને ચઢેલો મોધ-યુદ્ધ કરવા નીકળવું-સોમરાજનું પણ બને પુત્રો સહિત સામે નીકળવું-પરસ્પર યુદ્ધ-મધુરાજના સૈન્યનો પરાજય-મધુરાજનું યુદ્ધ

करवा उठवुं-पुरुषोत्तमनु' आभा यवुं-ते णनेनुं युद्ध-मधुये करैलुं अकतुं स्मरणुं अकतुं प्रगट यवुं-वासुदेव उपर हे'कवुं-तेने आवेली भूच्छां-भूच्छांतुं वणवुं-तेले हाथमां लीधेल अक-मधु-उपर हे'कवुं-तेना शिरच्छेद-नरके गमन-कैटभनुं पणु सेनापतिथी भरणु-पुत्रयोत्तम रक्तनुं वासुदेव तरीके प्रगट यवुं-तेले करैले द्विविजय-कोटीशीलानुं उपाउवुं-अर्धअक्षी-पणानो अक्षिपेक-

अनंतनाथनो छंदस्थ विहार-तेमने देवगणान-गणधरस्थापना-यक्षयक्षिणी-द्वारका नगरीये पधारवुं-प्रभुनुं समवसरणु-वासुदेवने वधोभणी-तेमनुं प्रभुने वांढवा आववुं-छंद्रादिके करैली प्रभुनी स्तुतिओ-प्रभुये आपेदी देशना-नवतरवोनुं स्वर्प-एव ने अएव तत्व नी सुविस्तृत प्रउपणु-प्रभुनो परिचार-आंते सभेतशिपर पधारवु-प्रभुनुं निर्वाणु-आयुधनुं प्रभाणु-

पुत्रयोत्तम वासुदेवनुं छंदी नरके गमन-सुप्रल णणहेवतुं भोक्षगमन-

पांचमा सर्गमां-श्रीधर्मनाथ, पुत्रपसिंड, सुदर्शन ने निशुंलनुं अरिभ-धर्म नाथनो पूर्वभव-दशरथ रानये लीधेल दीक्षा-वीरस्थानकनुं आराधन-तीर्थकरनामकर्मनो अ'ध-वैजयंत विमानमां उपजवुं-रत्नपुर नगर, लानुरान ने सुमता राणीनुं वर्षन-वैजयंत विमां-नथी न्यवन-सुमता राणीनी कुक्षिमां उपजवुं-छंद्रकृत न-भो-सव-छंदे करैले जिनस्तुति-धर्मनाथ नमास्थापन-धौवनावस्था-पाणिभ्रजु-रानये स्थापन दीक्षाविचार-उद्यानवर्णन-प्रभुये लीधेली दीक्षा-प्रथम पारणुं

णणहेवना पूर्वभव-पुत्रवृषभ रानये लीधेली दीक्षा-आहमा देवलोकमां उपजवुं-वासुदे-वना पूर्वभव-विकट' अने रानसिंड रान-रानसिडे विकटनो करैले परान्य-विकट रानये लीधेली दीक्षा-रानसिंडने भारनार यवानुं करैलु नियालुं-णील देवलोकमां उपजवुं-रानसिंडनुं भवभमणु-हरिपुरमां निशुंल नामे प्रतिवासुदेव यवुं-

अश्वपुरमां शिव नामे रानने विजया ने अ'भका नामे राणी-णणहेवना एवतुं आहमा देवलोकथी न्यववुं-विजयानी कुणे उपजवुं-तेनो न-म-सुदर्शन नामस्थापन-वासुदेवना एवतुं णील देवलोकथी न्यववुं-अ'भकानी कुणे उपजवुं-तेनो न-म-पुत्रपसिंड नामस्थापन-अनेनो अप्रतिभ-रनेड-सीमाडाना रानने एवतां णणहेवतुं गमन-पुत्रपसिंडनुं पाछण वुं-मार्गमां शैकावुं-शिवरानने दाहूनवर-तेना णणर भणवाथी पुत्रपसिंडनुं पश्चात्तमन-पितानो मेणाप-अ'भका मातानो अक्षिप्रवेश-पुत्रपसिंडने यथेस शोक-शिवराननुं भरणु-पुत्रपसिंडने विशेष शोक-णणहेवने णणर आपवा-तेतुं आगमन-णने लार्धओनुं भणवुं-शोकनी विरोपता-निशुंल प्रतिवासुदेवना इततुं आववुं-तेले शिवरानना णने पुत्रोने पोतानी पासे आववातुं इहे-वराववुं-पुत्रपसिंडने अदेलो कोध-तेले करैलु इततुं अपमान-तेतुं पाछा इरवुं-निशुंलनुं युद्ध करवां नीकणवुं-पुत्रपसिंडनुं पणु ससैन्य नीकणवुं-णनेनो मेणाप-परस्पर युद्ध-निशुंले करैले अकतुं स्मरणु-अकतुं प्रगट यवुं-वासुदेव पर उपाउवुं-वासुदेवने भूच्छां-भूच्छांतुं वणवुं-तेले हाथमां लीधेल अक-निशुंलपर छेरेवुं-तेथी यथेस तेनो शिरच्छेद-पुत्रपसिंडनुं पांचमा वासुदेव तरीके प्रगट यवुं-तेले करैले द्विविजय-कोटीशीलानुं उपाउवुं-अर्धअक्षीपणानो अक्षिपेक-धर्मनाथ प्रभुने देवगणान-गणधरस्थापना-यक्षयक्षिणी-अश्वपुर पधारवुं-पुत्रपसिंडने वधा-तेतुं वांढवा नीकणवुं-छंद्रादिके करैली स्तुति-प्रभुये आपेदी देशना-चार कपायानुं

સવિરતર વર્ણન-પ્રભુનો પરિવાર-સમેતશિખર પધારતુ-પ્રભુનું નિર્વાણ-આયુષ્ય પ્રમાણ-

પુરુષગિંહ વાસુદેવનું છઠ્ઠી નરકે ગમન-સુદર્શન બળભદ્રનું મોક્ષગમન-

છઠ્ઠા સર્ગમાં-શ્રી મધવા ચક્રવર્તીનું ચરિત્ર તેનો પૂર્વભવ-નરપતિ રાજાએ લીધેલ ચારિત્ર-મધ્યમ શ્રેણેયક્રમાં ઉપજવું-શ્રાવસ્તીનગરી, સમુદ્રવિન્ય રાજા અને ભદ્રા રાણી-નું વર્ણન-અંબકથી ચ્યવવું-ભદ્રાદેવીની કુક્ષિમાં ઉપજવું-તેણે દીઠેલાં ચૈહ રવમ-પુત્રજન્મ-મધવા નામસ્થાપન-ઘૌવનાવસ્થા-રાજ્યે ખેમવું-પ્રાપ્ત થયેલ ચૈહ રત્નો-છખંડનો દિવિબંધ પાછા શ્રાવસ્તીએ આવવું-ચક્રવર્તીપણાનો અભિષેક-શ્રાવક તથા સાધુ ધર્મની પ્રતિપાલના-પ્રાંતે ત્રીજા દેવલોકમાં ઉપજવું.

સાતમા સર્ગમાં-સનતકુમાર ચક્રીનું ચરિત્ર તેનો પૂર્વભવ-વિક્રમચંદ્રા નામે રાજા-તેણે કરેલું નાગહત્તની શ્રી વિષ્ણુશ્રીનું અપહરણ-નાગહત્તનું ગાંધા ધણ જવું-વિષ્ણુશ્રીનું કામણુપ્રયોગથી મરણ-વિક્રમચંદ્રાને થયેલ અપારશોક અને ઉન્મત્તપણું-મત્રીઓએ વિષ્ણુશ્રીના શરીરને અરણ્યમાં ખતાવવું-શબની થયેલી દુર્બંધસ્થા-તે જોઈ વિક્રમચંદ્રાને થયેલ વૈરાગ્ય-તેની ભાવના-તેણે લીધેલ ચારિત્ર-ત્રીજા દેવલોકે દેવ થવું-ત્યાંથી ચ્યવન-સ્તનપુરમાં જિનધર્મ નામે શ્રેષ્ઠીપુત્ર થવું-નાગહત્તનું ભવભ્રમણ-સિંહપુરમાં અગ્નિશર્મા નામે બ્રાહ્મણ થવું-તેણે સ્વીકારેલ ત્રિદંડીપણું-તેનું સ્તનપુર આગમન-જિનધર્મને જોતાં પ્રગટ થયેલું વૈર-રાજાએ કરેલ નિમંત્રણ-જિનધર્મની પીઠ ઉપર ઉપ્પ રૂઢપાકવું પાત્ર મૂકીને જમવાનો કરેલ સ્વીકાર-રાજાએ જિનધર્મને કરેલ આજ્ઞા-તેણે સહન કરેલ અસહ્ય દુઃખ-તેના શુભવિચાર-તેણે લીધેલ દીક્ષા-કરેલ કાર્યોત્સર્ગ-તેનું સૌધર્મેન્દ્ર થવું-ત્રિદંડીનું મક્ષ થવું.

હસ્તીનાપુરમાં અશ્વમેન રાજા ને સહદેવી રાણી-મહદેવીની કુક્ષિમાં સૌધર્મેન્દ્રનું ઉપજવું-ચૈહ સ્વપ્નેસૂચિત ગર્ભધારણ-પુત્રજન્મ-સનતકુમાર નામ સ્થાપન-ઘૌવનાવસ્થા-અશ્વ ઉપર સ્વાર થવું-તેના વેગથી ઘણું દૂર જવું-અશ્વમેન રાજાનું પાછળ આવવું-પ્રાપ્ત થયેલ અટવી-કુમારના મિત્ર મહેન્દ્રસિંહનું અટવીમાં ગમન-અશ્વમેનનું પાછા વળવું-સનતકુમારની મહેન્દ્રસિંહ કરેલી એક વર્ષ પર્યાં શોધ-વર્ષ પ્રાંતે સનતકુમારનો મેળાપ-પરસ્પર વાતચિત-મહેન્દ્રસિંહ કરેલ તેની હકીકત સંબંધી પ્રશ્ન-સનતકુમારે ઝકુલમતિને કરેલી સંજ્ઞા-તેણે હકી ખતાવેલ સનતકુમારનું સર્વ વૃત્તાંત-તેમાં એક પર્યે તેને માન અરણ્ય લઈ જવું-ત્યાં અસિતાક્ષ યજ્ઞનું આવવું કુમારને જોતાં તેને થયેલ વૈરનું સ્મરણ-પરસ્પર યુદ્ધ-યજ્ઞનું ભાગી જવું-ભાનુવેગની આઠ કન્યા સાથે પાણિગ્રહણ-સુએ નિદ્રા ત્યાંથી અમિતાક્ષ યજ્ઞનું ઉપાડવું-અટવીમાં ફેંકી દેવું-સુનંદા સાથે મેળાપ-વજ્રવેગનું મૃત્યુ-સુનંદા સાથે પાણિગ્રહણ-વધ્ધ-વળીનું આવવું-તેની સાથે પાણિગ્રહણ-ચંદ્રવેગ ને ભાનુવેગ આદિ વિદ્યાધરોનું આવી મળવું-વધ્યાવળીએ આપેલ પ્રસાદિ વિદ્યા-વજ્રવેગના પિતા અશનિવેગનું યુદ્ધ કરવા આવવું-તેની સાથે યુદ્ધ-અશનિવેગનું મૃત્યુ-વિદ્યાધરપતિપણાનો અભિષેક-ચંદ્રવેગની સો પુત્રી સાથે પરણવું-ક્રીડા માટે આવવું ને મેળાપ-મહેન્દ્રસિંહ સહિત મનહુમારનું વૈતાલ્યે ગમન-મહેન્દ્રસિંહ માતાપિતાને મળવા જવાની કરેલી પ્રેરણા-હસ્તીનાપુર તરફ પ્રયાણ-માતા પિતાનો મેળાપ-અશ્વમેન રાજાએ સનતકુમારને રાજ્ય આપી લીધેલ દીક્ષા-ભરતશેત્રને સાધુનું હસ્તીનાપુર આવવું-સૌધર્મેન્દ્રે મોકલેલ દેવતા વિગેરેએ કરેલ ચક્રવર્તીપણાને અભિષેક-

ମୋଧର୍ମେ ଦ୍ରେ ସନତ୍କୁଭାରଣା ଝୁପନୀ କରେଣୀ ପ୍ରଶଂସା-ଓ ଦେବତାନ୍ତୁ ଲେବା ଆବଦୁ-ତେଣ୍ଡେ ଠିକେଲ ଅପ୍ର-
 ତିମ ଝୁପ-ସନତ୍କୁଭାରେ ସକାମାନ୍ ଅବଦାନ୍ତୁ କହେଦୁ-ତେନ୍ତୁ ସକାମାନ୍ ଆବଦୁ-ଂଧାଧିଅସ୍ତ ଶରୀର
 ଲେଧି ତେମନେ ଥୟେଲୋ ଗୋ-ସନତ୍କୁଭାରେ ପୁଠଦୁ-ତେଣ୍ଡେ ଗତାବେଲ କାରଣ-ସନତ୍କୁଭାରେ ଥୟେଲ ବୈଶାନ୍ୟ-
 ଠିକ୍ଷା ଶେବାନୋ ବିଚାର-ଠିଧିଲ ଠିକ୍ଷା-ତେମଣ୍ଡେ କରେଲ ଉଭତପ-ପ୍ରାମ ଥୟେଲ ଶାନ୍ଧିଘୋ-ସାତକ୍ଷେ' ବର୍ଷ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଂଧାଧିଘୋନ୍ତୁ କହେଦୁ-ଧ୍ରେ ତେମନା ଦେଶନିରପେକ୍ଷପଞ୍ଚାଣୀ କରେଣୀ ପ୍ରଶଂସା-ଓ ଦେବୋନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷାବି
 ଆବଦୁ-ପରୀକ୍ଷାମାନ୍ ପାର ଉତରଦୁ-ଦେବୋଘ୍ରେ କହେଲ ପୋତାନୀ ଛକିକତ-ସନତ୍କୁଭାରେନ୍ତୁ ଆଧୁଧ୍ୟ-ପ୍ରାନ୍ତେ
 କରେଲ ଅନଶନ-ଶ୍ରୀଗଦେବକୋକମାନ୍ ଦେବ ଥଦୁ.

ପର୍ବ ଘୋଥୁ' ସମାପ୍ତ

ପର୍ବ ପାନ୍ୟଭୁ.

ସର୍ଗ ୫.

ଶ୍ରୀଶାନ୍ତିନାଥଞ୍ଚ ଘରନ୍ତ.

ସର୍ଗ ପହେଲାମାନ୍-ଶ୍ରୀଶାନ୍ତିନାଥନୋ ପ୍ରଥମ ଭବ-ରତ୍ନପୁର ନଗରମାନ୍ ଶ୍ରୀପିଣ୍ଡୁ ରାଜ୍ୟ ଅନେ
 ତେନୀ ଅଭିନନ୍ଦିତା ତଥା ଶିଖିନ ଦିତା ଶାଣ୍ଡୁନ୍ତୁ ବର୍ଷନ୍-ଧନ୍ଦୁପେଣ୍ଡୁ ନେ ଗିନ୍ଦୁପେଣ୍ଡୁ ନାମନା ଗେ ପୁତ୍ରୋ-
 ଅବ୍ୟଗ୍ର ଆମମାନ୍ ଧରଣ୍ଡିଞ୍ଚଟ ପ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡୁନୀ ଘାସୀନୋ ପୁତ୍ର କପିଳ-ତେନୋ ପ୍ରଘନ୍ତ୍ରପଣ୍ଡେ ବେଢାବ୍ୟାସ-ତେନ୍ତୁ
 ପରଦେଶ ନୀକଣଦୁ-ରତ୍ନପୁର ଆବଦୁ-ସତ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାହ୍ମାଣ୍ଡୁନେ ଘାନ୍ ନିବାସ-ପୁତ୍ରବତ୍ ରହେଦୁ-ସତ୍ୟକ୍ତିନୀ ଶ୍ରୀ
 ଗଂଧୁକାନା ଆଗ୍ରହୁଥୀ ତେନୀ ପୁତ୍ରୀ ସତ୍ୟଭାମା ସାଥେ କପିଳନ୍ତୁ ପାଞ୍ଚିଗ୍ରହଣ୍ଡୁ-ତେନା ମାନନୀ ବୃଦ୍ଧି
 -ଅନ୍ୟଢା ତେନ୍ତୁ ନାଟକ ଲେବା ଗଦୁ-ରାତ୍ରୀ ନେ ବର୍ଷା ଛୋବାଥୀ ବନ୍ଧ ରହିତ ଥର୍ଦନେ ଆବଦୁ-ତେ ଉପରଥୀ
 ସତ୍ୟଭାମାନେ କୁଲିନପଞ୍ଚାଣୀ ପଡେଣୀ ଶାନ୍ତି-ରନେଣ୍ଡୁନୀ ମହତା-ଧରଣ୍ଡିଞ୍ଚଟନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଧନ ଥଦୁ-କପିଳ
 ପାସେ ଆବଦୁ-ତେଣ୍ଡେ କରେଣ୍ଡୁ' ପୃଥଗ୍ , ଗୋଗନ-ଅତ୍ୟଭାମାଣୀ ଶଂକାମାନ୍ ବୃଦ୍ଧି-ତେନ୍ତୁ ଧରଣ୍ଡିଞ୍ଚଟ ପ୍ରତ୍ୟେ
 ପୁଠଦୁ-ତେଣ୍ଡେ କରେଲ ଘୁଣାସୋ-ସତ୍ୟଭାମାନ୍ତୁ ଶ୍ରୀପିଣ୍ଡୁ ରାଜ୍ୟ ପାମେ ଗଦୁ-ଅକ୍ଷୁଲିନ ବରନେ ତଞ୍ଚ
 ଦେବାନୋ ଆଗ୍ରହ-ରାଜ୍ୟଘେ କପିଳନେ କହେଦୁ-ତେନୋ ନ ତଞ୍ଚବାନୋ ଆଗ୍ରହ-ଘେବଟ ତଞ୍ଚ ଦେବାନୀ ପଡେଣୀ
 ଗଞ୍ଜ-ସତ୍ୟଭାମାନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟମଢେଲମାନ୍ ରହେଦୁ-ଧନ୍ଦୁପେଣ୍ଡୁନେ ବରବା ସ୍ବଧବରେ ଆବେଲ ଶ୍ରୀକାନ୍ତା କନ୍ୟା-ତେନୀ
 ସାଥେ ଆବେଣୀ ଅନତମତିକା ବେଶ୍ୟା-ତେନାପର ଧନ୍ଦୁପେଣ୍ଡୁ ନେ ଗିନ୍ଦୁପେଣ୍ଡୁ ଗନ୍ନେନ୍ତୁ ମୋଢୀ ପଡଦୁ-ପରସ୍ପର
 ଘୁଢ-ତେନ୍ତୁ ନିବାରଣ୍ଡୁ ନ ଥର୍ଦ ଶକବାଥୀ ଶ୍ରୀପିଣ୍ଡୁ ରାଜ୍ୟ, ଗନେ ରାଣ୍ଡିଞ୍ଚୋ ତଥା ସତ୍ୟଭାମାଘ୍ରେ କରେଲ ବିପଦା-
 ଣ୍ଡୁ-ତେଥୀ ଘାରେନ୍ତୁ' ଗରଣ୍ଡ-ଊତ୍ତର କୁଞ୍ଜମାନ୍ ଘାରେନ୍ତୁ' ଘୁଗାଳିକ ଥଦୁ-ଧନ୍ଦୁପେଣ୍ଡୁ ଗିନ୍ଦୁପେଣ୍ଡୁ ପାସେ ଘେକ ବିଦାଧ
 ରନ୍ତୁ ଆବଦୁ-ତେଣ୍ଡେ କହେଲୋ ପୂର୍ବ ଭବ ଅନନ୍ତମତିକାନ୍ତୁ' ତେନୀ ପୂର୍ବ ଭବନୀ ଗଢେନ ତରୀକେ ଘୋଗଞ୍ଚା-
 ବଦୁ-ତେମନେ ଉପଞ୍ଚେଲୋ ବୈଶାନ୍ୟ-ତେଣ୍ଡେ ଠିଧିଲ ଠିକ୍ଷା-ଶ୍ରୀପିଣ୍ଡୁ ଗଞ୍ଚ ବିଗେରେ ଘାରେ ଘୁଗାଳିକନ୍ତୁ' କୌଧର୍ମ
 କଟ୍ପେ ଦେବ ଥଦୁ-

ଅକର୍ତ୍ତ୍ତି' ବିଦାଧରଣ୍ଡି ଶ୍ରୀ ଗ୍ୟୋତିର୍ଗାଣା ଉତ୍ତରମାନ୍ ଶ୍ରୀପିଣ୍ଡୁ ରାଜ୍ୟନା ଉପନ୍ତୁ' ଉପନ୍ତୁ-ପୁତ୍ର
 ଗନ୍ମ-ଅଭିତତେଞ୍ଚ ନାମରଥାପନ-ସତ୍ୟଭାମାଣା ଉପନ୍ତୁ' ତେନୀ ଗଢେନପଣ୍ଡେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଥଦୁ-ସୁତାରା ନା-
 ମରଥାପନ-ଅକ୍ଷିନ ଦିତାନା ଉପନ୍ତୁ' ତ୍ରିପୁଢ ବାସୁଦେବନା ପୁତ୍ର ଥଦୁ-ଶ୍ରୀବିଞ୍ଚ୍ୟ ନାମରଥାପନ-ଶିଖି
 ନନ୍ଦିତା ଉପନ୍ତୁ' ତେନୀ ଗଢେନ-ଥଦୁ-ଗ୍ୟୋତି:ପ୍ରକା ନାମରଥାପନ-କପିଳନା ଉପନ୍ତୁ' ସଂସାରମାନ୍ ଗମ୍ଭୀ
 ଅଶନିଘୋଧ ବିଦାଧର ଥଦୁ-ସୁତାରା ନେ ଶ୍ରୀବିଞ୍ଚ୍ୟନ୍ତୁ' ଅନେ ଅଭିତତେଞ୍ଚ ନେ ଗ୍ୟୋତି:ପ୍ରକାନ୍ତୁ' ପାଞ୍ଚି-
 ଗ୍ରହଣ୍ଡୁ-ଅକର୍ତ୍ତ୍ତି'ଘେ କରେଲ ଘାନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ୍ଡୁ-ଅଭିତତେଞ୍ଚନ୍ତୁ' ରାଜ୍ୟ ଥଦୁ-ନନ୍ତ୍ରପୁଢନା ରାଜ୍ୟେ ଶ୍ରୀବିଞ୍ଚ୍ୟନ୍ତୁ'

રાજ યવું-અમિતતેજનું પોતાનપુર આવવું-ત્યાં-મહોત્સવ-જેઇ-શ્રીવિજય પ્રત્યે પૃષ્ઠવું-તેણે
 કહેલ તેનું કારણ-તેમાં નિમિત્તિયાએ કહેલ શ્રીવિજય ઉપર વિદ્યુત્પાતની હકીકત-નિમિત્તિ
 યાનું વૃત્તાંત-ઉપદ્રવ ટાળવા માટે મંત્રીઓના વિચાર-એક મંત્રીએ ભાવીભાવ મિથ્યા ન થવા
 ઉપર કહેલ કથા-શ્રી વિજયને સ્થાનકે વૈશ્રમણ્યની પ્રતિમાનું સ્થાપન-તેનાપર થયેલ વિદ્યુત્પાત-
 નિમિત્તિયાનો સત્કાર-અમિતતેજનું પાછા રથનુપુર ચક્રવાળ જવું-શ્રીવિજયનું સુતારા સાથે
 જ્યોતિર્વનમાં જવું-ત્યાં અશનિઘોષનું આવવું-તેણે વિપત્રારણી વિદ્યાવટે કરેલ સુતારાનું હરણ-
 કૃત્રિમ સુતારાનું દેખાડેલું મરણ-તેથી શ્રીવિજયને થયેલ અપાર શોક-તેની સાથે બળી
 મરવાની તૈયારી-એ વિદ્યાધરનું આગમન-તેણે છાંટેલા મન્નિત જળથી કૃત્રિમ સુતારાનું નાત્રી
 જવું-વિદ્યાધરેએ કહેલો પોતાનો વૃત્તાંત-તેમાં સુતારાનું અશનિઘોષે કરેલ હરણની હકીકત
 -સુતારાના કહેવાથી તેનું અહીં આવવું-શ્રી વિજયને અમિતતેજ પાસે લઈ જવું-તેને કહેલી
 હકીકત-હરકર સહિત શ્રીવિજયને અશનિઘોષ સાથે યુદ્ધ કરવા મોકલવું-અમિતતેજનું મહા-
 જ્વાળા વિદ્યા સાધવા જવું-શ્રીવિજયે અશનિઘોષ પાસે ફતને મોકલવું-તેણે કરેલા ફતનો
 તિરસ્કાર-યુદ્ધની શરૂઆત-અશનિઘોષના સૈન્યનું પાછા હકવું-અશનિઘોષનું યુદ્ધ કરવા ઉઠવું-
 તેનું ને શ્રીવિજયનું યુદ્ધ-અશનિઘોષની વિદ્યાશકિત-અમિતતેજનું મહાજ્વાળા વિદ્યા સાધીને
 ત્યાં આવવું-તેના બળથી અશનિઘોષનું ભાગવું-પાછળ મોકલેલી મહાજ્વાળા વિદ્યા-અશનિ-
 ઘોષનું કેવળજ્ઞાની બળદેવ મુનિને શરણે જવું-મહાજ્વાળાનું પાછા વળવું-તેણે અમિતતેજને
 કહેલી હકીકત-સુતારાને તેડવા મરિચિ વિદ્યાધરને મોકલી અમિતતેજ ને શ્રીવિજયનું બળદેવ
 મુનિપાસે આવવું-મરિચિ વિદ્યાધરનું સુતારા પાસે જવું-તેનું પશુ બળદેવ મુનિ પાસે આવવું
 -અશનિઘોષે અમિતતેજ ને શ્રી વિજયને ખમાવવું-બળદેવ મુનિ પ્રત્યે સુતારા પરના રનેહ
 સંબંધી અશનિઘોષે કરેલ પ્રશ્ન-મુનિએ કહેલ-પૂર્વ ભવનું વૃત્તાંત-તેમાં કપિલના ખીલ બયોની
 હકીકત-અમિતતેજે કરેલ પોતાની લબ્યતા સંબંધી પ્રશ્ન-મુનિએ કહેલ તેના આગામી ભવની
 હકીકત-તેમાં ભરતક્ષેત્રમાં પાંચમા ચક્રવર્તી ને તીર્થંકર થવાની કહેલ વાત-અમિતતેજ ને
 શ્રીવિજયે ગ્રહણ કરેલ શ્રાવકધર્મ-અશનિઘોષે બતાવેલ પોતાનો વિચાર-પોતાના બાળપુત્રને
 અમિતતેજને ઝોળે ઝોંપવું-અશનિઘોષે ગ્રહણ કરેલ ચારિત્ર-અમિતતેજ ને શ્રીવિજયે કરેલ
 ધર્મારાધન-અમિતતેજે આપેલ મુનિદાન-અન્યદા બનેતું નંદનવનમાં જવું-ત્યાં મુનિરાજના
 દર્શન-મુનિએ આપેલ દેશના-આયુષ્ય સંબંધી બનેએ કરેલા પ્રશ્ન-મુનિએ કહેલ ૨૬ દિવસનું
 બનેતું આયુષ્ય બનેતું પોતપોતાને નગરે આવી પુત્રને રાજ્ય ઝોંપી ચરિત્રનું ગ્રહણ કરવું-
 શ્રીવિજયે કરેલ વાસુદેવ થવાનું નિયાણું-બનેએ કરેલ અનશન-દશમા દેવલોકમાં દેવતા યવું.

સર્ગ ચીજામાં-જંબુદ્વીપના પૂર્વ વિદેહમાં રમણીય વિજયમાં શુભાનગરી સ્તિમિતસાગર
 રાજ ને વસુધરા તથા અનુદ્રત રાણી-વસુધરા દેવીના ઉદરમાં અમિતતેજના જવનું આપીને
 ઉપજવું-તેણે દીઠેલા બળદેવનાં જન્મસૂચક ચાર સ્વપ્ન-પુત્ર જન્મ-અપરાજિત નામ સ્થા-
 પન-અનુદ્રરાના ઉદરમાં વિજયના જવનું ઉત્પન્ન થવું-તેણે દીઠેલા વાસુદેવનાં જન્મસૂચક
 સાત સ્વપ્ન-પુત્ર જન્મ-અનંતવીર્ય નામ સ્થાપન-બનેની પ્રીતિ-ઘોવનાવરથા-સ્તિમિતસાગર
 રાજને મુનિ સમાગમ-તેણે લીધેલી દીક્ષા-તેનું ચમરદ્ર યવું-અનંતવીર્ય તથા અપરાજિતને
 એક વિદ્યાધર સાથે ત્રૈતો-તેણે આપેલી મહાવિદ્યા-બર્ણરી ને કિંચતી નામની તેની નૃત્યકુશળ
 બે ઠાસીઓ-નારદનું તત્રાગમન-ઠાસીઓના નૃત્યાદિમાં લીન હોવાથી નારદને નહીં આપેલું માન-

નારદને થયેલ કોપ-તેનું દમિતારી પ્રતિવાસુદેવ પામે જવું-દમિતારિએ આપેલ અન્માન-નાદ પ્રત્યે આશ્ચર્યકારી વસ્તુ સંબંધી તેણે કરેલ પ્રશ્ન-નારદે બર્ણારી ને કિંગતીનાં કરેલાં વખાણુ-દમિતારિએ અનંતવીર્ય પાસે મોકલેલ દૂત-તેણે કરેલી બે દામીની માગણી-અનંતવીર્યે દામીઓ મોકલવાનો આપેલ ઉત્તર-તેમણે સાધેલી વિદ્યાઓ-તત્કાળ વિદ્યાઓનું સાધ્ય થવું-ક્રીને આપેલો દમિતારિનો દૂત-તેનાં કઠોર વચનો-અનંતવીર્યનું સહનશીળપણું-તેની સાથેજ બે દામીને રૂપે બે ભાઈઓનું જવું-દમિતારિ પાસે પહોંચવું-દમિતારિએ નાટક કરવાની કરેલી આજ્ઞા-કૃત્રિમ દામીઓએ કરેલું નાટક-તેમાં દરેક રસનું પોષાણુ-દમિતારિનું પ્રસન્ન થવું-પોતાની પુત્રી કનકશ્રીને નાટયકળા શિખવવા વાસ્તે સોંપવું-તેના રૂપ પર અનંતવીર્યનું મોહિત થવું-તેની પામે અનંતવીર્યના રૂપના અપરાજિતે કરેલાં વખાણુ-કનકશ્રીનું અનંતવીર્ય પર અનુરાગી થવું-અનંતવીર્યને જોવાની ખતાવેલી દૃઢ ઇચ્છા-બંને ભાઈઓનું પોતાના રૂપમાં પ્રગટ થવું-કનકશ્રીએ અનંતવીર્યનો પતિ તરીકે કરેલો સ્વીકાર-ત્યાંથી શુભાનગરીએ જવાનો કરેલો નિર્ણય-અનંતવીર્યે કરેલ ઉદ્દેશપણા-કનકશ્રીને લઈને આકાશમાર્ગે ગમન-દમિતારિએ પાછળ મોકલેલા સુભટો-તેનું હારીને પાછા આવવું-દમિતારિનું યુદ્ધ કરવા નીકળવું-સૈન્યનું યુદ્ધ-દમિતારિ ને અનંતવીર્યનું યુદ્ધ-અનંતવીર્ય પર ચક્ર મૂકવું-તેણે ચક્ર લઈને પાછું દમિતારિ ઉપર મૂકવું-દમિતારિનો શિરચ્છેદ-વાસુદેવ તથા બળદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધ થવું-શુભાનગરી તરફ પ્રયાણુ-માર્ગે મેરૂ સમીપે આવતા જિનચૈત્યના દર્શન કરવા જવું-કેવળી સુનિનો સમાગમ-કનકશ્રીએ પોતાના પિતાના પૂર્વલવાદિ સંબંધી પૂછેલ પ્રશ્ન-સુનિએ કહેલ તેનો પૂર્વજ-તેમાં શ્રીદત્તાનું વૃત્તાંત-તેણે કરેલ ધર્મચક્રવાળ તપ-જૈન ધર્મનું આરાધન-ધર્મના પ્રળનો મદ્દેહ-શિવમદિર નગરમાં કીર્તિધર રાજા ને અનિલવેગા રાણી-તેને થયેલ ત્રણ સ્વપ્નમૂલિત દમિતારિ પ્રતિવાસુદેવ પુત્ર-તેની સ્ત્રી મદિરાના ઉદરમાં શ્રીદત્તાના જીવનું ઉપજવું-તેનો જન્મ-કનકશ્રી નામસ્થાપન-ધર્મપ્રળના સંદેહથી બંધુ જનોનો વિરહ-કીર્તિધર રાજાએ લીધેલ દીક્ષા-તે હું સુનિ-પૂર્વલવ સાંભળવાથી કનકશ્રીને થયેલ વૈરાગ્ય-તેણે દીક્ષા લેવા માટે મગેલી આજ્ઞા-શુભાનગરીએ પહોંચ્યા પછી દીક્ષા લેવાનું કહેવું-કનકશ્રીએ કબુલ કરવું-શુભા નગરીએ પહોંચવું-અર્ધચક્રીપણાનો અનંતવીર્યને અભિપેક્ષ-અનંતવીર્યને સ્વયં-પ્રભ મણુ પધાર્યાની મળેલી વધામણી-વાસુદેવનું વાંદવા જવું-કનકશ્રીએ લીધેલ દીક્ષા-તેને થયેલ કેવળજ્ઞાન ને મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ-બળદેવ ને સુભતિ નામે પુત્રી-તેણે આપેલ સુનિદાન-તેનો સ્વયંવર-મંડપમાં આકાશમાંથી વિમાનનું ઉત્તરવું-તેમાં આવેલાં સૌધર્મેન્દ્રની ધ્વજાણી-તેણે કહેલો પોતાનો તથા સુભતિનો પૂર્વલવ-તેણે આપેલો ઘોષ-તેનું પાછા ઉત્પત્તિ જવું-સુભતિને થયેલ ભતિસ્મરણુ-તેણે દીઠેલો પૂર્વલવ-ઉત્પન્ન થયેલ વૈરાગ્ય-તેણે મગેલી દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા-તેણે લીધેલી દીક્ષા-તેને થયેલ કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ—

અનંતવીર્યનું મરણુ-પહેલી નરકમાં ઉપજવું-અપરાજિતે લીધેલી દીક્ષા-તેનું બારમા-દેવલોકમાં ઇદ્ર થવું-અનંતવીર્યના જીવનુ નરકમાંથી નીકળી મેઘનાદ વિદ્યાધર થવું-તેનું મેરૂ પર્વત પર આવવું-અપ્યુતેન્દ્રનો મેળાપ તેણે આપેલો મેઘનાદને ઘોષ તેણે લીધેલી દીક્ષા-પૂર્વ જન્મના વૈરી દેવે કરેલ ઉપચાર્ગ-સુનિનું નિશ્ચળ રહેવું-અનશન કરીને બારમા દેવલોકમાં ઉપજવું.

ત્રીજા સર્ગમાં મંગળાવતી વિભ્યમાં રાસસચ્ચા નગરી-ક્ષેમકર રાજા ને રતન-માળા - - - રતનમાળાની કુક્ષિમાં અપરાજિતના જીવનું આવવું-તેણે દીઠેલા ચક્રવર્તીના જન્મ-

सूत्रक शैव स्वप्न तथा पंढरसुं वज्र-पुत्र जन्म-वज्रायुध नाम स्थापन-धौवनावस्था-लक्ष्मी वती साथे पाणिग्रहण-तेने थयेल सहस्रायुध पुत्र-ते अनंतवीर्येना एव-तेनी धौवनावस्था-तेतुं इनकश्री साथे पाणिग्रहण-तेने थयेल शतगणी पुत्र—

ध्यानकल्पना देवोभां थयेली वज्रायुधना सम्यक्त्व विधे अर्था-चित्रमूण देवतुं परीक्षा निमित्ते क्षेमंकर राजनी सभाभां आववुंतेल्ले करेल नारिकममतनु स्थापन-वज्रायुधे आपेल तेना उत्तर देवीनी प्रसन्नता-तेतु स्वर्ग गमन-ईशानेन्द्रतुं वज्रायुध आगाभी लवे तीर्थंकर धवना छे ज्येभ कडेपु-वज्रायुधतुं वसंत कीडा भाटे ध्यानभां जवुं-जगण्डीडा-दमितानि प्रतिवासुदेवना एवतुं विद्युदधृ देव थधने त्यां आववुं-तेल्ले करेल उपद्रव-वज्रायुधे करेल तेतुं निवारण-शक्रेन्द्रतुं त्यां आववुं-तेल्ले करेल पूज ने स्तुति-क्षेमंकर राज पासै लोकांतिक देवतुं आववु-तेमल्ले लीधिले दीक्षा-प्राप्त थयेल देवगणज्ञान-तेमनी देशाने वज्रायुध विगैरेतुं वांहीने स्वस्थाने जवुं-

वज्रायुधनी आयुधशाणाभां यकरतनी उत्पत्ति-तेल्ले करेल मंगणावती विजयना छे पंडनी साधना-सहस्रायुधतुं सुवराजपडे स्थापन-

वज्रायुधनी सभाभां ज्येक विधाधरतुं तेने शरल्ले आववुंतेनी पाछण आवेली सुरेभा विधाधरी-त्यार पधी आवेल ज्येक विधाधर तेल्ले विधाधरना हुनय मधधी कडेल वृत्तांत-ते सांभणी अवधितानवडे लायुने वज्रायुधे कडेले तेमना पूर्व लवने वृत्तांत-ते सांभणीने तेल्लेने थयेल वैराग्य-तेज्योतुं परस्पर भभाववुं-वज्रायुधे कडेले आगाभी वृत्तांत-ते सांभणी तेमतुं क्षेमंकर प्रभु पासै जध आरित्र ग्रहण करवुं-अनुकमे अय्य पदनी प्राप्ति-

सहस्रायुधनी राणी जयना देवीने थयेल शुभ स्वप्नसुखित पुत्र-इनकशक्ति नाम स्थापन-तेतुं इनकभाणा साथे पाणिग्रहण-त्यारणाद वसंतनेना साथे पाणिग्रहण-वसंतसेनानी प्रथमा पुत्रने थयेलेो डोप-इनकशक्तिने आकाशगामिनी विधानी प्राप्ति-तेतुं छिभवतंगिरिजे जवुं-आरण्य सुनिने सभागम-तेल्ले तथा जने स्त्रीज्ये लीधिले दीक्षा तेने थयेल उपसर्ग-देवगणज्ञाननी प्राप्ति वज्रायुधे करेले तेना भडोत्सव—

क्षेमंकर प्रभुतुं वज्रायुधनी नगरीजे पधारवुं-वज्रायुधतु वांढवा जवुं-तेने थयेल वैराग्य-सहस्रायुधने राज्ये स्थापन-वज्रायुधे लीधिले दीक्षा-तेने थयेल उपसर्ग-रत्ना विगैरेजे करेले तेतुं निवारण-सहस्रायुधे करेल राज्यपालन-तेल्ले लीधिले दीक्षा-वज्रायुध साथे मंगवुं-जनेजे करेल तीव्र तप ने शुभ ध्यान साथे करेल अनशन-त्रीण ज्येवयकभां उत्पन्न थवुं-

सर्ग चौथामां—पुष्कणावती विजयभां पुंडरीकिली नगरीभां धनरथ राज-तेनी प्रियमती ने मनोरमा नाये राणी-ते जनेना उदरभां त्रीण ज्येवयकथी ज्यवीने जने देवतुं उपजवुं-जनेना जन्म-मेधरथ ने दृढरथ नाम स्थापन-निहतशत्रु राजना मंत्रातुं आववुं-तेल्ले ते जनेने पोताना राजनी कन्या आपवानी करेली भागणी-धनरथ गजजे करेल स्वीकार-मेधरथ ने दृढरथतुं ते तरेक प्रयाण-भार्गाभां सुरेंद्ररत्न राज साथे थयेल युद्ध-तेना परान्य-सुमहिरपुर पडोयवुं-त्रण कन्या साथे पाणिग्रहण-पाछा वणतां सुरेंद्ररत्न तेतुं राज्य पांडु सोपवुं-त्रण राणीज्येने थयेल ज्येक पुत्र-नदिधेल, मेधनेन ने रूपसेन नाम स्थापन-

धनरथ राज पासै सुनेना गणिकातुं कुकरो लधने आववुं-तेनी साथे मनोरमा राणीना कुकरोतुं युद्ध-परस्परतुं अज्येयपण-धनरथ राजजे कडेल ते जनेना पूर्व लव-मेधरथे जता-

વેલું તેનું વિદ્યાધરશિષ્યિનપણ્યનું કારણ-એ વિદ્યાધરના પૂર્વભવનું કહેવું-તેનું પ્રગટ થવું-
 ધનરથ રાજને નમીને તેમનું સ્વસ્થાને જવું-કુકડાઓને થયેલ ભતિસ્મરણ-તેમણે કહેલ
 અનશન-તેમનું ભૂતનાયક-થવું-મેઘરથ પાસે આવવું-તેમના ઉપકારનું કરાવેલ સ્મરણ-
 વિમાનમાં સાથે લઈ જઈને મનુષ્યલોકનું ગતાવવું-તેમનું સ્વસ્થાને ગમન—

ધનરથ રાજ પાસે લોકાંતિક દેવનું આગમન-તેમણે લીધેલી દીક્ષા-પ્રાપ્ત થયેલ દેવગજાન-
 મેઘરથ રાજનું ઉદ્યાનમાં જવું-તેમની પાસે ભૂતોએ કરેલું તાંડવ-એક વિદ્યાધર યુગ-
 લનું ત્યાં આવવું-તેનો મેઘરથ રાજએ કહેલ વૃત્તાંત-પ્રિયમિત્રના પૃથ્વાથી કહેલો તેનો પૂર્વ-
 ભવ-સિંહુરથ વિદ્યાધરનું સ્વસ્થાને જવું-તેણે ધનરથ પ્રભુ પાસે લીધેલી દીક્ષા-પ્રાપ્ત કરેલ
 અભયપદ-

મેઘરથ રાજનું પૌપથ લઈને ખેસવું-એક પારેવાનું તેના જોળામાં આવીને પડવું-મેઘ-
 રથે આપેલી તેને આશ્વાસના-પાછળ ગાજ પક્ષીનું આવવું-તેણે કરેલી પાશવતની માગણી-
 મેઘરથે આપેલ ઉપદેશ-તેણે આપેલો ઉત્તર-મેઘરથ રાજએ પારેવા જેટલું પોતાનું માંસ
 આપવાનું કબુલ કરવું-કાંટાનું મંગાવવું-પારેવાનો અત્યંત તોલ-મેઘરથ રાજનું કાંટાની એક
 તુલા ઉપર ખેસી જવું-સામંતાદિકે કરેલ હાહાકાર-દેવતાનું પ્રગટ થવું-તેણે પરીક્ષા માટે આવ-
 વાનું કહેલું કારણ-તેનું સ્વસ્થાને જવું-પારેવા ને ગાજપક્ષીના તથા તે દેવના પૂર્વભવનો
 મેઘરથે કહેલ વૃત્તાંત-જાને પક્ષીને થયેલ ભતિસ્મરણ-તેણે કરેલ અનશન-તેનું ભુવનપતિદેવતાથવું-

મેઘરથ રાજએ અક્રમ કરીને કરેલ કાયોત્તમર્ગ-ઇશાનેન્દ્રે કરેલ પ્રશંસા-એ ઈંદ્રાણીઓનું
 પરીક્ષા માટે આવવું-તેમણે કરેલ અનુકૂળ ઉપસર્ગ-મેઘરથનું અચળ રહેવું-ઈંદ્રાણીઓનું
 સ્વસ્થાને જવું-મેઘરથને થયેલ વૈરાગ્ય-ધનરથ તીર્થકરનું ત્યાં પધારવું-મેઘરથે જણાવેલ દીક્ષા
 લેવાનો વિચાર-દ્વંદ્વરથનું પગ સાથેજ તૈયાર થવું-મેઘસેનને રાજ્યે સ્થાપન-મેઘરથ તથા
 દ્વંદ્વરથે લીધેલ દીક્ષા-મેઘરથે કરેલ વીશ સ્થાનકનું આરાધન-તીર્થકર નામકર્મનો પાંધ-ખં-
 નેએ કરેલ અનશન-સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં જાનેનું ઉપજવું—

સર્ગ પાંચમાર્ગ—હસ્તીનાપુરનગર, વિન્ધસેન રાજ ને અચિરા દેવીનું વર્ણન-મેઘરથના
 જીવનું સર્વાર્થ સિદ્ધથી ચ્યવવું-અચિરા માતાની કુક્ષિમાં ઉપજવું-માતાએ દીઠેલાં શ્વેત સ્વ-
 ખન-ભગવંતના ગર્ભમાં આવવાથી મરકી વિગેરેની થયેલી શાંતિ-પ્રભુને જન્મ-દિશા કુમા-
 રીકૃત જન્મોત્સવ-ઇંદ્રકૃત જન્મોત્સવ-ઇંદ્રે કરેલી પ્રભુની સ્તુતિ-વિન્ધસેન રાજએ કરેલો
 જન્મોત્સવ-શાંતિનાથ નામ સ્થાપન-ઘૌવનાવસ્થા-રાજ્યે સ્થાપન-અનેક રાજકન્યાઓ સાથે
 વિવાહ-શાંતિનાથની રાણી યશોમતીએ દીઠેલ શુભસ્વપ્ન-દ્વંદ્વસ્થના જીવનું સર્વાર્થસિદ્ધથી
 ચ્યવવું-તેની કુક્ષિમાં ઉપજવું-પુત્ર જન્મ-ચક્રાયુધે નામ સ્થાપન—

અકરનની ઉત્પત્તિ-શાંતિનાથનું દિગ્વિજય માટે પ્રયાણ-માગધાદિ દેવોનું સ્વયમેવ
 સાધ્ય થવું-તેમણે આપેલ ભેટ-ઉત્તર તરફના ત્રણ ખંડ સાધવા જવું-કીરતો સાથે યુદ્ધ-તેણે
 કરેલું મેઘકુમારોનું આરાધન-મેઘકુમારોએ કરેલ ઉપદ્રવ-પ્રભુના સેવક દેવોનું તેની પાસે
 જવું અને સમભવવું-કીરતોનું વશ થવું-ઋણપૂટપર નામ લખવું-નવનિધાનનું વશ થવું-
 હસ્તીનાપુરમાં પ્રવેશ-પાંચમા ચક્રી તરીકે અભિષેક-ઋદ્ધિનું વર્ણન—

લોકાંતિક દેવનું આવવું-સાંવત્સરિકદાન-દીક્ષા મહોત્સવ-પ્રભુએ લીધેલ દીક્ષા-પ્રથમ
 પારણ-પ્રભુને દેવગજાન-દેવકૃત સમવસરણ-સકાયુધને વધામખૂની-તેનું વાંદવા આવવું-ઈંદ્રાદિકે

करेदी प्रभुनी स्तुति-प्रभुनी देशना-छिद्रियोने एतवा संभंधी . उपदेश-यंकायुधे
 लीधेली दीक्षा-गणधर स्थापना-यक्षयक्षिणी-कुत्रयद्रे करेल पूर्वलव संभंधी प्रश्न-प्रभुये
 कडेल तेनो पूर्वलव-तेमां वसंतदेव ने कामपाग तथा मदिश ने हेसरातुं सविस्तर वृत्तांत-
 प्रभुनो परिवार-समेतशिभर पधारवुं-प्रभुनुं निर्वाणु-आयुष्यनुं प्रभाणु-यंकायुधनुं . काटि-
 शिवाये मोक्षगमन.

पर्व पांचसुं समाप्त.

पर्व छठुं.

सर्ग-८

सर्ग पहेलामां-श्री कुंथुनाथ अरिभ-तेमनो पूर्वलव-सिंहलवड रागये लीधेल
 दीक्षा-वीशस्थानकतुं आराधन-तीर्थंकर नामकर्मनो गंध-सर्वार्थ सिद्धे उपजवुं-हस्तीनापुर
 नगरमां गूर राग तथा श्रीदेवीतुं वर्णन-श्री देवीनी कुक्षिमां सर्वार्थ सिद्धथी व्यवीने उप-
 जवुं-तेमणे हीडिलां चौह स्वभन-पुत्र जन्म-देवकृत जन्मोत्सव-छिद्रे करेदी स्तुति-कुंथुनाथ
 नाम स्थापन-धौवनावस्था-पाण्डुअडणु-राग्य स्थापन-यकरलतुं उत्पन्न थवुं-छ भंडनो
 द्विभिनय-छड्ढा यकी तरीके अलिपेक-सौकांतिक देवतुं आववुं-प्रभुये लीधेलो दीक्षा-प्रथम
 पारवुं-केवणज्ञाननी निष्पत्ति-समभवसरणु-छंद्रागमन-छिद्रे करेदी प्रभुनी स्तुति-प्रभुनी
 देशना-मनःशुद्धिनी आवश्यकतानो उपदेश-गणधर स्थापना-यक्ष यक्षिणी-प्रभुनो परिवार-
 समेतशिभर पधारवुं-प्रभुनुं निर्वाणु-आयुष्यनुं प्रभाणु-

सर्ग बीजामां-श्री अरनाथ अरिभ-तेमनो पूर्वलव-धनपति रागये लीधेली दीक्षा-
 वीश स्थानकतुं आराधन-तीर्थंकर नाम कर्मतुं उपार्जन-नवमा अवेयके उपजवुं-हस्तीनापुरमां
 सुदर्शन राग ने भड्डादेवीतुं वर्णन-नवमा अवेयकथी व्यववुं-भड्डादेवीनी कुक्षिमां उपजवुं-चौह
 स्वभन-प्रभुनो जन्म-देवकृत जन्मोत्सव-छिद्रे करेल स्तुति-अरनाथ नाम स्थापन-धौवना-
 वस्था-विवाह-राग्ये स्थापन-सातमा यकवर्तीपणुं-सौकांतिक देवतुं आववुं-प्रभुये लीधेल दीक्षा-
 प्रथम पारवुं-प्रभुने केवणज्ञान-छंद्रादिकतुं आववुं-छिद्रे करेदी प्रभुस्तुति-प्रभुनी देशना-
 रागद्वेषनो जय करवानो उपदेश-गणधर स्थापना-यक्षयक्षिणी-

प्रभुतुं पञ्जिनीभंड नगरे पधारवुं कुंल गणधरनी देशना-येक वामनतुं त्यां आववुं-
 सागरदत्त शेडे कडेल वृत्तांत-तेमां पोतानी पुत्री त्रियदर्शनानो वीरभद्र साथे विवाह-वीर-
 भद्रतुं अकाष्टी परदेश गमन-वामनथी तेना डेटलाक भणेलो जणर-स्पुट नलुवा भाटे प्रश्न-
 कुंल गणधरे कडेल वीरभद्रतुं वृत्तांत-वीरभद्रे करेल इपनुं परवर्तन-तेनुं सिंहलदीप जवुं-
 शंभशेडने त्यां पुत्री तरीके रडेवुं-तेनी पुत्री विनयवती साथे राजपुत्री अनंगसुंदरी
 पासे जवुं-वीरभद्रनी कणा जेधने तेनुं वश यवुं-वीरभद्रे पोतातुं इप प्रगट करवुं-अनंग
 सुंदरीने थयेद प्रीति-तेणे पोतानी माताने जणुवेवो विचार-अनुकमे तेनी साथे थयवो
 वीरभद्रनो विवाह-त्यांथी स्वदेश जवा नीकणतुं-असुरभार्गे प्रयाणु-पडाणुतुं सांगणुं-अनंग
 सुंदरीतुं हीनारे नीकणतुं-तापसोना प्रसंग-तापसोये पञ्जिनीभंड नगरे भूडी जवुं-त्यां सुवत्त

સાધ્વીનો મેળાપ-તેના ઉપાશ્રયમાં રહેવું-પ્રિયદર્શનાનો મેળાપ-ખંનેને ધ્યેય સ્નેહ-વીરભદ્રને સ્તિવદ્વલ વિદ્યાધરે મમુદ્રમાંથી કાઢવો-તેણે કહેલ ખંને સ્ત્રીઓની હુકીકત-વીરભદ્રે કરેલ ગૌરવર્ણ-પુષ્કદાસ નામ રાખવું-સ્તિવદ્વલની પુત્રી રત્નપ્રભા માથે પાણિ-અંબુજ-તેની સાથે કરેલો આનંદ-અન્યદા પશ્ચિમીખંડ નગરે ખંનેનું આવવું-સુવ્રતા સાધ્વીના ઉપાશ્રય પાસે રત્નપ્રભાને મુકીને વીરભદ્રનું પ્રચ્છન્ન રહેવું-રત્નપ્રભાનું ગલરાવું-સાધ્વીએ કરેલ આશ્વાસન-ઉપાશ્રયમાં રહેવું-વીરભદ્રનું વામનરૂપ કરીને શહેરમાં પ્રવૃત્ત-રત્નપ્રભાનો અનગમુંદરી ને પ્રિયદર્શના સાથે મેળાપ-પરસ્પર વાતચિત-પરસ્પર સ્નેહ-કેાઇ પણ પુરૂષ સાથે ન ગોલાવાની પ્રતિજ્ઞામાં ત્રણેનું સ્થિત થવું-રાત્ર પામે થયેલી તે વાત-વીરભદ્રે તેમને ગોલાવાવાનું સ્વીકારવું-વામન વેષે ઉપાશ્રયમાં આવવું- તેણે કહેલા માંડેલો પોતાનો વૃત્તાંત-પહેલા પ્રિયદર્શનાનું પછી અનગમુંદરીનું ને પછી રત્નપ્રભાનું બોલવું-તેજ વીરભદ્ર આ વામન છે એમ કુંભગણુધરે પ્રગટ કરવું-વામનનું ઉપાશ્રયે આવવું-પોતાના રૂપનું પ્રગટ કરવું-પરસ્પર મેળાપ-અતિશય આનંદ-સુમતા ગણિનીએ ખતાવેલ સુપાત્રદાનનો પ્રભાવ-વિશેષ પૂછવા માટે અરનાથ પ્રભુ પામે આવવું-સુવ્રતાગણિનીએ કરેલ પ્રશ્ન-પ્રભુએ કહેલ વીર-ભદ્રનો પૂર્વભવ-તેમાં તેના જીવે અરનાથ પ્રભુના જીવને પૂર્વભવે આપેલ દાન-તેના પ્રભાવથી થયેલ સુખ પ્રાપ્તિ-અનુક્રમે વીરભદ્રનું સ્વર્ગગમન-

પ્રભુનો પરિવાર-સંમેતશિખર પધારવું-પ્રભુનું નિર્વાણ-આયુધ્યનું પ્રમાણ-

ત્રીજા સર્ગમાં-છઠ્ઠા વાસુદેવ બળદેવ ને પ્રતિવાસુદેવના ચરિત્ર-બળદેવનો પૂર્વભવ-સુદર્શન રાજનું દીક્ષા લઇને આઠમા દેવલોકમાં ઉપજવું-વાસુદેવનો પૂર્વભવ-પ્રિયમિત્ર રાજની રાણીનું સુકેતુરાજ્યએ હુરણ કરવું-પ્રિયમિત્રે લીધેલ દીક્ષા સુકેતુને મારનાર થવાનું કરેલું નિયાણું-ત્રીજા દેવલોકમાં ઉપજવું-સુકેતુના જીવનું ભવભ્રમણ કરીને વૈતાલ્ય ઉપર બલિ નામે પ્રતિવાસુદેવ થવું-અકપુર નગરમાં મહાશિર ગઝને વૈજયંતી ને લક્ષ્મીવતી નામે બે રાણીઓ-સુદર્શનના જીવનું વૈજયંતીનો કુક્ષિમાં ઉપજવું-પુત્રજન્મ-આનંદ નામ સ્થાપન-પ્રિયમિત્રના જીવનું લક્ષ્મીવતીની કુક્ષિમાં ઉપજવું-પુરૂષપુંડરિક નામ સ્થાપન-ખંનેનો અત્યંત સ્નેહ-ઐવાનાવસ્થા-પુરૂષપુંડરિકનું પદ્માવતી સાથે પાણિઅંબુજ-તેના રૂપનું વર્ણન સ્નાંભળી બળિરાજનું તેને હુરણ કરવા આવવું-પરસ્પર સુદ-બળિરાજ્યએ ફેકેલ અક-તેનું નિષ્પ્રજ જવું-તેજ અકથી પુરૂષપુંડરિકે કરેલ બળિરાજનો શિરચ્છેદ-પુરૂષપુંડરિક ને આનંદનું છઠ્ઠા વાસુદેવ ને બળદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધ થવું-કેાટીશીલાનું ઉપાડવું-વાસુદેવનું છઠ્ઠી નરકે જવું-બળદેવનું મોશી જવું-

ચોથા સર્ગમાં-મુભૂમ ચક્રવર્તીનું ચરિત્ર-તેનો પૂર્વ ભવ-મુપાળ રાજ્યએ લીધેલી દીક્ષા-નીયાણું બાંધીને સાતમા દેવલોકમાં ઉપજવું-હસ્તીનાપુરમાં અનંતવીર્ય રાજ-જમદગ્નિ તાપમનો ઉત્પત્તિ-બે દેવતાનું ધર્મપરીક્ષા માટે આવવું-તેમણે કરેલી પદ્મરથ રાજર્ષિની પંચીક્ષા-તેનું પાર ઉતરવું-દેવોનું યમદગ્નિ તાપમ પામે આવવું-અકલા અકલીરૂપે તેની દાઢીમાં રહેવું-તેના સંવાદથી યમદગ્નિને થયેલ ક્રોધ-તેનાં વચનથી સ્ત્રી પરણવાનો તેણે કરેલો નિર્ણય-તેનું જિતશત્રુ રાજ પામે કન્યા યાચવા આવવું-દેવોનું સ્વર્ગગમન-જૈનધર્મ ઉપર ૬૬ વિશ્વાસ-જિતશત્રુ રાજની ૯૯ પુત્રીએ કરેલો યમદગ્નિનો અસ્વીકાર-તેને કુખડીઓ બનાવી ફેવી-રેણુકાએ કરેલ સ્વીકાર-તેની સાથે યમદગ્નિનો વિવાહ-૯૯ રાજપુત્રીને સંજ્ઞ કરવી-રેણુ-

कांतुं यै वन वयमां आववुं- तेने भाटे ने तेनी ज्हेन भाटे ज्येकेक यज्ञुं साधवुं-रेलुकाज्ये
 पापेल क्षत्रिय यज्ञुं ने तेनी ज्हेनने आपेल प्रहयज्ञुं-जनेने थयेल पुत्र-रेलुकांने राम ने तेनी
 ज्हेनने कृतवीर्य-रामे ज्येक विद्याधरनी करेली सेवा-तेजे आपेल परशु विद्या-तेतुं साधवुं-
 परशुराम नामथी प्रगट थवुं-रेलुकांने अनंतवीर्यनेत्या जवुं-तेनी सायेलुपथ थवुं-तेमांथी
 थयेल पुत्रोत्पत्ति-यमदक्षिणुं पुत्र संहित तेने लघ आववुं-परशुरामने तेथी यठेला कोप-तेजे
 पुत्र संहित रेलुकांने करेल विनाश-ते वात सांलणी अनंतवीर्यनु त्यां आववुं-यमदक्षिणा
 आश्रमादिने नाश पमाडवे-तापसेना आकदथी परशुरामनु त्यां आववुं-तेजे करेली
 अनंतवीर्यनो विनाश-अनंतवीर्यना राज्ये कृतवीर्यनु जेसवुं-तेनी श्री ताराणा उदरमां भूपाण
 राजना एवतुं उपजवुं-कृतवीर्ये यमदक्षिणे करेल विनाश-परशुरामे करेली कृतवीर्यनो विनाश-
 तेना राज्ये तेतुं जेसवुं-कृतवीर्यनी कांतुं तापमेने शरजे जवुं-त्या भूमिगृहमां रडेवुं-
 चौह स्वप्न सूचित पुत्रनो जन्म-सुभूम नाम स्थापन-पशुश्रमने क्षत्रिय जतिपर यठेला
 कोप-तेजे करेली सातवार नक्षत्री भूमि-तेनी दाडोना लरेलो थाण-ज्येक निरि-त्तियाने पोताना
 मृत्यु संधी परशुरामे करेल प्रश्न-तेजे जतावेद निरान्नी-परशुरामे मडावेली दानशाणा-
 सुभूमनुं लोयशमां वृद्धि पामवुं-मेघनाह विद्याधरनी पुत्री साये तेतुं पाण्डिभहवु-सुभूम
 माताने करेल प्रश्न-तेजे आपेल उत्तर-सुभूमनुं जहार नीकजवुं-हस्तीनापुर जवुं-दानशाणांमां
 प्रवेश-दाडोनु क्षीर यर्ध जवुं-सुभूमे करेलो तेने आहार-परशुराम साये युद्ध-परशुरामनुं
 भरषु-तेजे करेली ज्येकवीशवार नप्राहाणी पृथ्वी-सुभूमे करेली द्विविजय-तेतुं यक्षवर्तीपणुं-तेजे
 करेल अघोर पाप-भरषु पामिने सातमी नरके जवुं-

पांचमा सर्गमां-सातमा वासुदेव जणदेव ने प्रतिवासुदेवतुं यज्ञि-जण-
 देवने पूर्वलव-वमुधुं गज्जे लीधेली दीक्षा-पांचमा देवलोकांमां उपजवुं-वासुदेवने पूर्वलव-
 ललितमित्रनुं जण मंत्रीजे करेल अपमान-ललितमित्रे लीधेली दीक्षा-जण मंत्रीने भारनार
 थवानुं करेलुं नियाणुं-पडेला देवलोकांमां देव थवुं-जण मंत्रीनु लवजमणु करीने वेताळ्यं
 पर्वत उपर प्रह्लाद नामे प्रतिवासुदेव थवुं-

वाराणसी नगरीमां अग्निसिद्ध राजने जयंती ने शेषवती गव्णी-जयंतीनी कुक्षिमां
 वसुंधरना एवतुं उपजवुं-पुत्रजन्म-नंदन नाम स्थापन-शेषवतीना उदरमां ललितमित्रना
 एवतुं उपजवुं-पुत्रजन्म-दत्त नाम स्थापन-जनेनी मैत्री-तेमनी पासेथी प्रह्लादे करेली
 कैरावणु हस्तीनी भागणी-तेजे करेल तीरकार-परस्पर युद्ध-प्रह्लादे भूकेतुं यक्ष-तेतुं निपुण
 जवुं-तेज यक्ष दत्ते प्रह्लादपर भूकुवुं-तेथी थयेल तेने शिरच्छेद-नंदन ने दत्तनुं सातमा
 वासुदेव जणदेव तरीके प्रसिद्ध थवुं-कोटीशीलानुं उपाडवु-दत्तनुं भरषु-पांचमी नरके
 जवुं-नंदन जणदेवे लीधेली दीक्षा-तेमनु भोक्षजमन.

सर्ग छट्टामां-श्री मल्लीनाथ यज्ञि-तेमने पूर्वलव-वीतशोका नगरीमां जण-
 राज ने धारणी राणीना महाजण नामे पुत्र-तेने छ मित्रा-जण राज्जे लीधेल दीक्षा-तेमनुं
 भोक्षजमन-महाजणने थयेल जणलद्र नामे पुत्र-महाजणने दीक्षा लेवानो थयेल विचार-छ
 मित्रनी समति-साते मित्राजे लीधेल दीक्षा-समान तपस्या करवानो करेल सकेत-महाजण
 मुनिजे कपटवडे करेल विशेष तप-तेथी पांधेल श्रीवेद-वीशस्थानकना आराधनथी पांधेल
 तीर्थ कर नामकर्भ-साते मित्रातुं वैज्यंत विमानमां उपजवुं-मिथिदाननगरीमां कुंभरानुं

ને પ્રભાવતી રાણીનું વર્ણન-મહાબળના જીવનું વ્યવહાર-પ્રભાવતીની કુદ્ધિમાં ઉપનવું-ચૌદ
સ્વપનસૂચિત પુત્રીનો જન્મ-દેવકૃત જન્મોત્તમવ-છંદ્રે કરેલ સ્તુતિ-મહાકુમારી નામ સ્થાપન.
અચળ મિત્રના જીવનું વ્યવહાર-સાંકેતપુરમાં પ્રતિભુદ્ધિ રાજ થયું -તેની રાણી
સાથે નાગ મંદિરમાં તેનું આવવું-પુષ્પ સુદગર સંબંધી મંત્રીને કરેલ પ્રશ્ન-તેણે મહા-
કુમારીના પુષ્પસુદગરની કરેલી પ્રશંસા-તેને ઉપજેલો રાગ-તેણે મોકલેલો કુંભરાજ પાસે ફત-

ધરણુ મિત્રના જીવનું વ્યવહાર-અંપાપુરીમાં અંદ્રછાય રાજ થયું-અંપાનિવાસી અહ-
નય શ્રાવકનો જળપ્રવાસ-તેની ધર્મદ્રઢતા સંબંધી છંદ્રે કરેલી પ્રશંસા-એક દેવતાનું પરીક્ષા
કરવા આવવું-તેમાં પાર ઉતરવું-દેવતાએ આપેલ કુંડળની જે જોડ-એક જોડ મિથિલામાં
કુંભરાજને લેટ ધરવી-બીજી જોડ અંપાએ આવીને અંદ્રછાય રાજને લેટ ધરવી-રાજને
પૂછેલી તેની હકીકત-પ્રસંગે કરેલું મહાકુમારીના રૂપનું વર્ણન-તેથી તેને થયેલો અનુરાગ-
તેણે કુંભરાજ પાસે મોકલેલ ફત-

પૂરણુ મિત્રના જીવનું શ્રાવસ્તીમાં રૂઝ્મિ ગળ થયું-તેણે પોતાની પુત્રીને કરેલ
સ્નાનવિધિ-તે સંબંધી રાજને કરેલ સેવકને પ્રશ્ન-તેણે કરેલી મહાકુમારીના સ્નાનવિધિની
તેમજ તેના રૂપની પ્રશંસા-તેથી તેને ઉપજેલો અનુગમ-તેણે મોકલેલ કુંભરાજ પાસે ફત-

વસ્તુમિત્રના જીવનું વારણસીપુરીમાં શંખરાજ થયું-અહીં મહાકુમારીના કુંડળનું
ભાંગવું-તે સાંધી દેવાનો કુંભરાજને કરેલ સોનીઓને હુકમ સોનીઓએ ખતાવેલ પોતાનું
અશક્તપાણું-કુંભરાજને કરેલ દેશનિકાલ-તેમનું વારણસી આવવું-શંખ રાજ પાસે તેઓએ
કરેલું મહાકુમારીના રૂપનું વર્ણન-તે ઉપરથી શંખરાજને થયેલ અનુરાગ-તેણે મોકલેલ
કુંભરાજ પાસે ફત-

અભિચંદ્ર મિત્રનું કાંપિથ્યપુરમાં જિતશત્રુ રાજ થયું-ચોક્ષા પરિવારકનું મહાકુમારી
પાસે આવવું-તેના મતનો મહાકુમારીએ કરેલો નિરામ-દારીઓએ કરેલ અપમાન તેને
થયેલ કોપ-તેનું જિતશત્રુ પાસે આવવું-તેણે પોતાની રાણીઓના રૂપ સંબંધી કરેલ પ્રશ્ન-
ચોક્ષાએ મહાકુમારીના રૂપની કરેલી પ્રશંસા-તે માંભળી જિતશત્રુને થયેલો અનુરાગ-તેણે
કુંભરાજ પાસે મોકલેલ ફત-

વૈશ્વનરણુ મિત્રના જીવનું હસ્તીનાપુરમાં અહીનશત્રુ ગળ થયું-મહાકુમારીના ભાઇ
મહાકુમારે ચિત્રાવેલી ચિત્રશાળા-એક ચિત્રકારે ચિત્રેલું મહાકુમારીનું આજેટુખ ચિત્ર-મહા-
કુમારનું ત્યાં ફીડા માટે આવવું-મહાકુમારીને દેખીને શરમાવું-ધારીએ કરેલો ખુલાસો-
ચિતારાપર ચઢેલો કોષ-તેના અંગુઠાનું છેદવું-ચિતારાનું હસ્તીનાપુર આવવું-અહીનશત્રુ રાજ
પાસે તેણે કરેલું મહાકુમારીના રૂપનું વર્ણન-તે સાંભળી તે રાજને થયેલ અનુરાગ-તેણે
મોકલેલ કુંભરાજ પાસે ફત-

મહાકુમારીએ છએ રાજને પ્રતિજ્ઞાપમાડવા માટે કરેલી ગોડવણુ-સુવર્ણમય
પોતાની મૂર્તિ-દરરોજ તેમાં એક અન્નકવલનો પ્રણેપ-

છ રાજના ફતોનું કુંભરાજ પાસે આવવું-દરેકે જૂદી જૂદી રીતે કરેલી મહાકુમારીની
માગણી-કુંભરાજને છએ ફતોનો કરેલો તિસ્કાર-ફતોનું પાછા જવું-છએ રાજને એકઠા
મળીને લડાઇ માટે આવવું-તેણે નાખેલો મિથિલા ફરતો ઘેરો-કુંભરાજને થયેલ ચિંતા-
મહાકુમારીએ કરેલ તેનું નિવારણુ-છએ રાજને પોતાની મૂર્તિવાળા સ્થાનમાં તેડાવવું-તેઓનું

आवतुं-मल्लीकुमारीनी भूर्ति जेधने अतुरागी थवुं-मल्लीकुमारीचे आथापरतुं उधाडेवुं दांडलुं-
तेमांथी उछणेलेो दुर्गध-छये रान्तनुं पराडुमुथ थवुं-ते वणते मल्लीकुमारीचे आपेक्ष
मेाध-छये रान्तने थयेल लनिस्मरषु-तेमळे मानेलेो मल्लीकुमारीनेो उपकार-अवसरें दीक्षा
देवानुं स्वीकारी तेमनुं स्वस्थाने जवुं-

लोकांतिक देवोतुं आगमन-मल्लीकुमारीचे आपेक्ष संवत्सरी दान-तेमळे लीधेदी दीक्षा-तेज
त्रिवे थयेल केवणज्ञान-डेवे रचेल सभवसरषु-कुंलरान्त ने छये मित्र रान्तनुं आवतुं-
छंद्र तथा कुंलरान्तचे करेदी स्तुति-प्रलुचे आपेदी देशाना-सभतानी आवसथ-
कतानो उपदेश-छ रान्तओचे लीधेदी दीक्षा-गणधर स्थापना-प्रथम पारषु-यक्षयक्षिणी प्रलुनेो
परिवार-सभेतशिषर पधारवुं-प्रलुनुं निर्वाणु-आयुधनुं प्रभाषु.

सातमा सर्गमां-थी मुनिमुवत स्वामीनुं अरित्र-तेमनो. पूर्वलव-सुरश्रेष्ठ
रान्तचे लीधेल दीक्षा-रीशस्थानकतुं आसधन तीर्थकर नामकर्मनो अंध-दशमा देवलोडमां उपजवुं-

हरिवंशनी उत्पत्ति-डोशांणी नगरीमां मुमुथ रान्त-वीरकुविंढनी श्री वनभाणाने जेधने
तेने उपजेलेो मोह-तेने मेणववा भाटे मुमति भंत्री भारकृत करेलेो प्रयत्न-तेळे मोहजेदी
परिव्राजिका वनभाणाने पषु थयेल अनुराग-परिव्राजिकाचे करी आपेलेो जनेनो मेणाप-तेनी
साथे सुमुथ रान्तचे करेल कीडा-वीरकुविंढनुं गांडा थध जवुं-तेने तेवी स्थितमां जेधने
सुमुथ रान्तने थयेलेो जेह-ते अवसरें तेनी ने वनभाणीनी उपर थयेल विवृत्पात-जनेतुं
भरषु-तेतुं हरिवर्ष क्षेत्रमां युगणिक थवुं-हरि ने हरिणी नाम स्थापन-वीरकुविंढे करेल भाण
तप-तेतुं सौधर्म देवलोकमां द्विविधिक देव थतुं तेतुं अवधिसानवडे युगणिकने हेणवुं-
तेने उपजेलेो कोप-भारी नाभवानो थयेल विचार-विचारतुं करवुं-अपानगरीमां ते जनेने
भूकतुं-त्यांना रान्त राणी थवुं-अनेक प्रकारनां पापो करीने तेमनुं दुर्गति जवुं-तेना नाम
उपरथी शीतणनाथलुना तीर्थमां थयेली हरिवंशनी उत्पत्ति-तेना वंशमां थयेल अनेक रान्तचे.-

राजगृही नगरीमां हरिवंशमां थयेल मुमित्र नामे रान्त-तेनी पक्षावती राणीना उदरमां
दशमा देवलोकथी व्यचीने सुरश्रेष्ठ रान्तना लवनुं उपजवुं-तेळे दीकेलां मोह स्वप्न-पुत्रनो
जन्म-छंद्रनुं मेडपर लध जवुं-त्यां करेलेो जन्मालियेक-छंद्रे करेदी स्तुति-मुनिमुवत नाम
स्थापन-पौवनावस्था-पाषिअहलु-प्रलावती राणीथी थयेल मुवत नामे पुत्र-लोकांतिक देवोतुं
आवतुं-प्रलुचे लीधेल दीक्षा-प्रथम पारषु-केवणज्ञाननी निष्पत्ति-सभवसरषु-छंद्रे करेदी
स्तुति-प्रलुचे आपेदी देशाना-प्रतिधर्म तथा गृहस्थधर्मनुं वर्णन-गृहस्थानो सामान्य
धर्म-गणधर स्थापना-यक्षयक्षिणी-

प्रलुनुं लुयुक्छ नगरे पधारवुं-नितशत्रु रान्तनुं अथ सद्धित वांढवा आवतुं-गणधर
कोलु धर्म पारषु ? जेवो करेलेो प्रथ-लगवते कडेल तेनो पूर्वलव-तेमां जतावेळुं सागर-
दत्ते कशवेसा गिनालधना पुनरीओतुं दुष्ट आचरषु-सागरदत्तना लवनुं अथ थवुं-नितश-
नुचे अथने आपेल स्वतंत्रता-अस्वावधोध तीर्थनुं प्रगट थवुं-अथनुं सद्गतिचे जवुं-

कार्त्तिकेशेठनी कथा-रान्तनी आसाथो कसवतुं पडेळुं परिव्राजकने पारषु-तेळे
लीधेदी मुनिमुवत स्वामी पासे दीक्षा-तेतुं सौधर्मेद्र थवुं-परिव्राजकनुं अशवण थवुं-
अशवणने वश करवुं-

प्रलुनो परिवार-सभेतशिषर पधारवुं-प्रलुनुं निर्वाणु-आयुधनुं प्रभाषु.

આઠમા સર્ગમાં-મહાપદ્મ ચક્રવર્તીનું ચરિત્ર-તેનો પૂર્વલવ-પ્રવ્રજાળ રાજાએ લીધેલી દીક્ષા-ખારમા દેવલોકમાં ઈદ્ર ધવું-ત્યાંથી મ્યવવું-હસ્તીનાપુરમાં પદ્મોત્તર રાજાની જ્વાળારાણીની કુશિમાં ઉપજવું-પુત્રનો જન્મ-વિષ્ણુકુમારના નાના ભાઈ ધવું-મહાપદ્મના મસ્થાપન-

ઉજ્જયિનીમાં શ્રીધર્મ રાજાને નમુચિ નામે પ્રધાન-સુવ્રતાચાર્યનું ત્યાં પધારવું-મંત્રી સહિત રાજાનું તેની પાસે જવું-નમુચિએ કરવા માંડેલો વાદ-એક દુહક મુનિએ તેને કરેલો નિરૂત્તર-નમુચિને ચરેલો ક્રોધ-સત્રે મુનિને મારવા જવું-દેવે કરેલી સ્થળના-લાકોમાં ધયેલું અને અપમાન-તેનું પરદેશગમન-હસ્તીનાપુર આવવું-મહાપદ્મના પ્રધાન તરીકે રહેવું-સિંહુળાળ રાજાને પકડવા માટે તેને મોકલવો-સિંહુળાળને ખાંધીને લાવવું-મહાપદ્મની ધયેલી પ્રસન્નના-તેણે આપેલો વર-નમુચિએ રાખેલી વરની ધાપણ-

જૈનરથ ને પ્રહરથ ચલાવવાની જ્વાળારાણી ને તેની શોક વચ્ચે ધયેલ સ્પર્ધા-પદ્મોત્તર રાજાએ કરેલ ખ-નેનો અટકાવ-મહાપદ્મને લાગેલું અપમાન-તેનું પરદેશગમન-તાપસના આશ્રમમાં નિવાસ-ચંપાના રાજાની રાણીનું મહાનાવળી પુત્રી સાથે ત્યાં આવવું-મહાપદ્મને ધયેલ પરસ્પર અનુરાગ-મહાનાવળીની માતાએ કરેલ અટકાવ-મહાપદ્મનું ત્યાંથી નીકળી જવું-સિંધુ-સદનપુરે પહોંચવું-ત્યાંના રાજાના હાથીનું બધન ત્રેડીને લાગવું-મહાપદ્મે કરેલું તેનું નિવારણ-ગજને વશ કરવો-મહાસેન રાજાની પુત્રીઓ સાથે ધયેલો વિવાહ-વેગવતી વિદ્યાધરીનું ત્યાં આવવું-તેણે કરેલો પોતાનો વૃત્તાંત-તેની સાથે મહાપદ્મ કુમારનું સૂર્યોદયપુરે જવું-જયચંદ્ર સાથે પાણિચક્રણ-જે વિદ્યાધર સાથે યુદ્ધ-તેમનો પરજય-ચક્રાદિ રત્નોની ઉત્પત્તિ-મહાપદ્મે કરેલું ધટખંડનું સાધન-વળતા તાપસોના આશ્રમમાં આવવું-ત્યાં મહાનાવળી સાથે પરણવું-હસ્તીનાપુર પહોંચવું-મ તાપિતાને ધયેલ આનંદ-

સુવ્રતાચાર્યનું હસ્તીનાપુર પધારવું-પદ્મોત્તર રાજાનું વાંઠવા આવવું-તેને ધયેલ વૈરાગ્ય-વિષ્ણુકુમારને રાજ્ય લેવા કરેલું-તેણે પણ દીક્ષા લેવાનો અતાવેલો વિચાર-મહાપદ્મકુમારને ચક્રવર્તીપણાના અભિષેક સાથે પોતાના રાજ્યનો પણ અભિષેક-તેણે કરેલો દીક્ષામહોત્સવ-પદ્મોત્તર રાજા અને વિષ્ણુકુમારે લીધેલ દીક્ષા-મહાપદ્મે જૈનરથ ફેરવવાનો કરેલ મહોત્સવ-પદ્મોત્તર રાજાનું મોક્ષગમન-વિષ્ણુકુમારને પ્રાપ્ત ધયેલ અનેક લખિઓ-

સુવ્રતાચાર્યનું આતુર્ભામ કરવા હસ્તીનાપુર આવવું-નમુચિએ વૈર વાળવાનો કરેલો વિચાર-મહાપદ્મ પાસે કરેલ વરની માગણી-અમુક દિવસ માટે તેને સોંપેલું રાજ્ય-સુવ્રતાચાર્ય પાસે જપ્તને તેણે કરેલ આસેપ-સાત દિવસની અંદર ભરતક્ષેત્ર મૂકીને જતા રહેવાનો તેણે કરેલ દુકમ-વિષ્ણુકુમારને લાવવાની જણાયેલી જરૂરીઆત-સુરૂની આજ્ઞાથી એક મુનિનું મેડું પર્વત ઉપર તેમની પાસે જવું-વિષ્ણુકુમારનું તેની સાથે આવવું-નમુચિ પાસે જવું-તેને ઘણી રીતે સ-મનવવો-પોતાને રહેવા માટે કરેલ ત્રણ પગલાં જમીનની માગણી-નમુચિએ કરેલ તેથી વધારે જમીનનો નિષેધ-વિષ્ણુકુમારને ચડેલ ક્રોધ-તેણે વૈકિય શરીર કરવું-તેથી ધયેલો અત્યંત શ્વાભ-નમુચિને ભૂમિપર પછાડવો-મહાપદ્મ ચક્રીનું તેમની પાસે આવવું-મહા પ્રથામે તેમના કોપનું કરેલ નિવારણ-તેમણે કરેલ શરીરનો સંકોચ-નમુચિને છોડી મૂકવો-વિષ્ણુકુમારનું મોક્ષગમન-મહા પદ્મચક્રીએ લીધેલ દીક્ષા-તેમના આયુનું પ્રમાણ-તેમનું મોક્ષગમન.

શ્રી ત્રિષાષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર.

પર્વ ત્રીજું.

પ્રથમસર્ગઃ

ત્રૈલોક્યપ્રભવે પુણ્યસંભવાય ભવચ્છિદે ।

શ્રીસંભવજિનેન્દ્રાય મનોભવભિદે નમઃ ॥ ૧ ॥

તણ લોકના સ્વામી, પવિત્ર જન્મવાળા, સંસારને છેદનારા અને કામદેવને ભેદનારા એવા શ્રીસંભવનાથ જિનેન્દ્રને નમસ્કાર કરીને પૃથ્વીને પવિત્ર કરનારૂં અને કર્મરૂપી લતાને છેદનારૂં એલું તેમનું (શ્રીસંભવનાથ સ્વામીનું) ચરિત્ર હું કહીશ.

ધાતકીખંડ દ્વીપના ઐરાવત ક્ષેત્રને વિષે કુશળપણાના સ્થાનરૂપ ક્ષેમપુરી નામે એક પ્રખ્યાત નગરી છે, ત્યાં સ્વર્ગમાંથી પૃથ્વી ઉપર બધે ઇદ્ર અવતર્યો હોય એવો વિશાળ બુદ્ધિવાળો વિપુલવાહન નામે રાજા છે. આગામન જન્મ બગીચાનું પાલન કરે તેમ એ રાજા અંબિ-શ્રાંતપણે સર્વ પ્રકારના શસ્ત્ર (હુ.ખ) નો ઉચ્છેદ કરી વિધિથી પ્રજનનું પાલન કરતો હતો. પથિકની જન્મ દેશને પ્રીતિકારી એવી એ રાજની નીતિરૂપી સરિતા નિરંતર ચોતરફ પ્રસરતી હતી. અસહ્ય શાસનને ધાગણુ કરનારો એ ગજ એવો નીતિવંત હતો કે જે પોતાના અપરાધને પણ ખીજના અપરાધની પેઠે જરા પણ સહન કરતો નહીં. જન્મ સારી ચિકિત્સા કરનાર વૈદ્ય શાળના પ્રમાણમાં શોગીઓને ઔષધ આપે છે, તેમ એ ગજ ગુન્હેગારને તેના ગુન્હા પ્રમાણે જ દંડ આપતો હતો, અને ગુણી પુરુષોની તેમના ગુણ પ્રમાણે પૂજા કરતો હતો. ચો-ગ્યતા પ્રમાણે વર્તણું તે વિવેચી પુરુષોના વિવેકનું ક્ષણ છે. એ રાજને ખીજ લોકોની જન્મ મદ ધ્યાનાં સ્થાનો પણ મદને અર્થે ધ્યાનહોવાં, કારણકે વર્ષાનકતુ જેવી રીતે નદીને ગર્વ કરાવે છે તેવી રીતે સમુદ્રને કરાવી શકતી નથી. ચૈત્યની જન્મ તેના દુ-દયમાં હમેશાં સર્વજ્ઞ દેવ રહેતા હતા, જૈનગાસ્ત્રની પેઠે તેની વાણીમાં સર્વજ્ઞના ગુણની જ પ્રથેસા હતી, તીર્થંકર દેવ અને સુસાધુરૂપ ગુરુને જ તે પોતાનું મરતક નમાવતો હતો અને ખીજ સર્વે તેને નમતા હતાં. આર્ષ અને ગૌદ્ર શિવાયના ગુણ ધ્યાનવડે મનનું, સ્વાધ્યાય કરવાવડે ધાણી-નું અને જિનેશ્વરની પૂજાવડે શરીરનું તેણે પરમ ક્ષણ મેળવ્યું હતું. વસ્ત્રમાં જન્મ ગળીને રંગ સ્થિર રહે છે તેમ તેનામાં આગ પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ હમેશાં સ્થિર રહેલો હતો. મોટા મન-વોળો એ ગજના આર પ્રકારના રાજ્યકર્મમાં જેવી રીતે જાગ્રત રહેતો તેવી જ રીતે આર પ્રકારના શ્રાવકધર્મમાં પણ જાગ્રત રહેતો હતો. પવિત્ર આત્મવાળો તે રાજા, ધર્મરૂપ વૃક્ષના અંકુરને સ્તંભરૂપ કરનાર ખીજ માવે તેમ પોતાના દુષ્ટને ચોગ્યતા પ્રમાણે સાત ક્ષેત્રમાં નિરંતર વાગ્ય

કરતો હતો. દીન અને અનાથના એક શરણરૂપ અને પરમ દયાશુ એ રાજ પાસેથી ઘાઈ પણ યાચક સમુદ્ર પાસેથી મેઘની જેમ ખાલી જતો નહીં. મેઘ જેમ જળને વરસે તેમ તે યાચકની હપર દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરતો હતો, તે પણ તદ્દન અહંકાર રહિત હોવાથી મેઘની જેમ જરા પણ ગર્જના કરતો નહીં. કંટકનો' ઉગ્રછેદ કરવામાં ફરસીરૂપ અને દાન આપવામાં કલ્પવૃક્ષ જેવો એ રાજ પૃથ્વી હપર રાજ્ય કરતો હતો ત્યારે ઘાઈ પણ નકારી હાલતમાં નહોતું.

એ પ્રમાણે એ રાજ નીતિપૂર્વક રાજ્ય કરતો હતો તેપણુ એક વખતે ઘણા ભયંકર દુકાળ પડ્યો. ભવિતવ્યતાનો ચોગ ઉદ્ધવન થવો અશક્ય છે. દિશાઓને અધિકારવાળી કરનાર મેઘના અભાવથી જણે બીજે શ્રીધમજતુ આંગ્યો હોય તેવો વર્ષાજતુ ભયંકર જણાવા લાગ્યો. સર્વ જળને શોષણ કરનારા, વૃક્ષને ઉખેડવામાં ઉન્મત્ત અને કલ્પાંત કાળના પવનની જેવા નૈરૂત્ય દિશાના પવનો વાવા લાગ્યા, આકાશમાં વાદળોનો રંગ કાગડાના ઉદરભાગ જેવો અત્યંત સ્થામ દેખાવા લાગ્યો, સૂર્ય કાંસાની યાળી જેવો જણાવા લાગ્યો, અને નગર તથા દેશના લોકો ધાન્ય નહીં મળવાથી તાપસની જેમ વૃક્ષની છાલ કંદ મૂળ તથા ક્ષણે ખાવા લાગ્યા. જણે ભસ્મક નામનો રોગ થયો હોય તેમ લોકોને કદાપિ પુષ્કળ ભોજન મળે તેપણુ ધરાતા નહોતા. બીખ માગવામાં લાજ પામનારા લોકો ભિક્ષા મેળવવાને માટે ઘણે ભાગે કપટતાપસને વેપ લઈને ફરવા લાગ્યા. પિતાઓ, માતાઓ અને પુત્રો ક્ષુધા લાગવાથી જણે દિગ્મૂઠ થયા હોય તેમ એક બીજને ત્યજી દઈને આડા અવળા ભમવા લાગ્યા. પિતા પણ કદિ અન્ન મળી જાય તે સાચું જોઈ રહેલા અને ખાવાને માટે રૂદ્ધ કરતા પોતાના પુત્રને આપતો નહીં. જેમ ચાંડાળની સ્ત્રી સૂપડા વિગેરે તુગ્ધ વસ્તુઓ વેચે તેમ શેરીઓમાં ભમતી માતાઓ એક ચણાની પસલીને માટે પોતાના બાળકને વેચવા લાગી. પ્રાતઃકાળે ધનવાનની હવેલીઓના આંગણામાં વેરાયેલા દાણાને ગરીબ રાંકાઓ ધગના પારેવાની જેમ વીણવા લાગ્યા. દુર્જનો કઠોઈની દુકાનોપર વારંવાર શ્વાનની પેઠે લાગ મેળવી ખાવાના પદાર્થોપર ઝાંટમારવા લાગ્યા. ઠેકલાએક લોકો આખો દિવસ ભમી ભમી છેવટ સાયંકાળે માંડમાંડ ખાસ * જટલું ખાવાનું મળે તે એ દિવસને સારો માનવા લાગ્યા. આમતેમ ખોપરીઓની જેમ અથકાતા અતિ બીહામણા રાંકાઓથી નગરના રાજમાર્ગો સ્મશાનથી પણ વધારે ખરાબ જણાવા લાગ્યા, અને ઠેકાણે ઠેકાણે ભમતા રાંકાઓના મોટા ઢાળાહળોથી સત્પુરુષોના કાન જણે સોયે વીધાતા હોય તેમ પીડાવા લાગ્યા.

આવા કલ્પાંત કાળની જેવા દુકાળમાં ચતુર્વિધ સંધનો ક્ષય થતો જોઈ મોટા મનવાળો મહારાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“આ સંધની પૃથ્વીનું મારે આ વખતે રક્ષણ કરવું જોઈએ, પણ હું કઈ ? આ પાપી કાળ મારા અસના વિષયમાં લાવી ચકાત્રે નથી; તથાપિ આ

૧. દુઠાચરણવાળી પ્રભરૂપ કંટક. ૨. ઘણુ ખાતાં છતાં પણ વૃક્ષિ ન સાચ એવો આધિવિરોધ. ૩. ફાળીઓ.

સર્વ સંઘની તો મારે અવશ્ય રક્ષા કરવી જોઈએ, કારણ કે મોટા પુરૂષો સત્પાત્રના ઉપકારમાં પ્રથમ આરંભ કરે છે.”

એવી રીતે વિચારી ગળ્યે પોતાના રસોઈઆને આજ્ઞા કરી કે “હે પાત્રકા ! આજથી સંઘના જમ્યા પછી અવશ્ય રહેલું અન્ન હું જમીશ, માટે મારે વાસ્તે રાધિલું અન્ન મુનિઓને વહોરાવવું અને બીજા રાધેલા અન્નથી શ્રાવકોને જમાડવા.” ગળની એવી આજ્ઞાને સ્વીકાર કરી રસોઈઆ તે પ્રમાણે નિત્ય કરવા લાગ્યા, અને રાજ પોતે તે જોવા લાગ્યો. નાસિકાથી મુગધંતું પાન કરી શકાય તેવી કમળના જેવી ઉત્તમ શાળી, અડદના દાણાથી પણ મોટા રસ ભરેલા મગ, મેઘના જળની પેઠે પુષ્કળ, ઘાટા અને જાણે અમૃતના મિત્ર હોય તેવા જાતજાતના શાકો વિગેરે, ખાંડ ભેળવીને ખનાવેલા માંડા, પ્રમોદ કરનારા મોદક, સ્વાદિષ્ટ ખાખ, ખાંડની મીઠાઈ, કામળ મમરા, અતિ સુવાળાં વડાં, મનોહર કઢી, ઘાટા દહીં, મશાલા નાખીને ઉકાળેલાં દૂધ, અને ક્ષુધાને ટાળનાર શીખડં એવા રાજજોગન જેવા પદાર્થો શ્રાવકોને મળવા લાગ્યા, અને એ મોટા મનવાળો રાજ મહામુનિઓને એપણીય કલ્પનીય અને પ્રાસુક આહાર પોતાની જાતે આપવા લાગ્યો.

આવી રીતે રાજ્યે દુકાળ રહ્યો ત્યાં સુધી સર્વ સંઘને યથાવિધિ જોગન પૂરૂ પાડ્યું. સર્વ-સંઘની વૈયાવચ્ચ કરવાથી અને સમાધિ ઉપજાવવાથી તેણે તીર્થ કર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.

એકદિવસ તે મહારાજ મહેલની અગાથી ઉપર બેઠા હતા, તેવામાં પૃથ્વીનું જાણે છત્ર હોય તેવો આકાશમાં ચડેલો મેઘ તેમના જોવામાં આવ્યો. જાણે આકાશને ગળીએ રંગેલા વજ્રને કંચુક હોય તેવો એ મેઘ વિદ્યુત્ રૂપ આભપણને ધારણ કરતો સર્વ દિશાઓમાં ચોતરફ વ્યાપી ગયો. એ અરસામાં વૃક્ષોને મૂળમાંથી કપાવતો અને પાતાળકળસતું જાણે સર્વ-તવ હોય તેવો શ્રવંડ શવન ઉત્પન્ન થયો. એ મોટા શવને આકડાના વૃક્ષની પેઠે તે મહામેઘને ઉડાડીને દશે દિશામાં વેરણુછેરણુ કરી દીધો. ક્ષણવારમાં ઉપજા થયેલા અને પાછા ક્ષણવારમાં નાશ પામેલા એવા મેઘને જોઈને એ સદ્યુદ્ધિવાળો રાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે “અહો ! જેતજેતામાં આ મેઘ જેમ દૃષ્ટનદ યદ્ય ગયો તેમ આ સંસારમાં બીજુ સર્વ પણ જેત-જેતામાંજ નાશ પામી જાય તેવું છે. જે પ્રાણીસ્વેચ્છથી બોલે છે, પ્રવેશ કરે છે, નાચું છે, હસે છે, રમે છે, દ્રવ્ય મેળવવાના અનેક ઉપાયો ચિંતવે છે, આવે છે, ઉભા રહે છે, મુઝ્યે છે, વાહનપર ચડે છે, ઠાપ કરે છે અને ધરની અંદર કે બહાર વિલાસ કરે છે, તે પ્રાણીને તેવી ક્રિયા કરતાંજ યમરાજના દૂતની જેમ નિત્ય પાસે રહેવા અનેક દાષો મૃત્યુ પશ્ચે છે. તે દાષો આ પ્રમાણે છે. તત્કાળ કાળે મેરેલો સર્પ આવીને કરડે છે, ત્રચંડ વિજળીરૂપ દંડે પડીને પાડી નાખે છે, ઉન્મત્ત હાથી આવીને દંતાશળથી પીસે છે, જીનુની વડી કે ભીંત ! વૃદ્ધી પડી દબાવે છે, શુભથી કૃષ્ણ ઉદરવાળો વ્યાઘ્ર બક્ષ કરી જાય છે, જેની ચિકિત્સા ન

“ થઈ શકે તેવો વિકાર^૧ લાગુ પડે છે, અકસ્માત ઉન્મત્ત^૨ ઘોડા વિગેરે પાડી નાખે છે, શત્રુ કે
 “ ચોર આવી છરીવડે હણી નાખે છે, પ્રદીપ થયેલો અગ્નિ બાળી નાખે છે, મહાવૃદ્ધિથી-
 “ આવેલું નદીનું પૂર વેગવડે તાણી ન્યથે છે, સર્વ અંગમાં વાયુનો બળવાન દોષ પ્રગટ
 “ થાય છે, શરીરની તમામ ગરમીને શાંત કરીને કફ વ્યાપ્ત થાય છે, પિત્તનો પ્રબળ દોષ પ્રાણ-
 “ ને હુલ્લેસ કરી નાખે છે, અથવા તત્કાળ થયેલો સન્નિપાત પરાભવ કરે છે, ક્રોધીઆનો
 “ રોગ શરીરનું ભક્ષણ કરે છે, રાજ્યકર્મા^૩ પ્રાપ્ત થાય છે, વિશ્વવિક્રમ^૪નો ઉપદ્રવ દેરાન કરે
 “ છે, જેનું ખરાબ પરિણામ છે એવું અર્થુદ જાતિનું મણુ પેદા થાય છે, પ્રમેહનો રોગ
 “ મુસ્કાં પમાડે છે, સંત્રહણીનો વ્યાધિ સપડાવે છે, વિદ્રધિનો રોગ રૂઘે છે, ખાંસીનું દરદ
 “ ક્લેશ પમાડે છે, સ્વાસનો વ્યાધિ ભરપૂર થાય છે, અથવા શલનો રોગ ઉન્મૂલન કરી નાખે
 “ છે, આવા અનેક દોષોથી પ્રાણી મૃત્યુ પામે છે; તથાપિ પશુની પેઠે મંદબુદ્ધિવાળો મનુષ્ય
 “ પોતાની સ્થિતિને શાશ્વત માની પોતાના અવિતવ્યરૂપ વૃક્ષનું કુંજ લેવાને પ્રવર્તતો નથી. એ
 “ મુંધબુદ્ધિવાળો પુરુષ ‘ આ મારા ભાઈઓ નહારી સ્થિતિમાં છે, આ મારા પુત્રો અઘાંપિ
 “ નાના છે, આ કન્યા હજુ કુવારી છે, આ પુત્રને હજુ ભણાવવો છે, આ ભાઈ હજુ નવોદા
 “ છે, આ માતપિતા વૃદ્ધ છે, આ સાસુસસરા ગરીબ સ્થિતિમાં છે અને આ બહેન વિધવા
 “ છે’—એમ સર્વ પરિવાર નિરંતર પોતાનેજ પાળવા યોગ્ય છે એવી ચિંતા કર્યા કરે છે, પણ
 “ તે પરિવાર પોતાને સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડુબાડવાંને દુઃખપર બાંધેલી શિલાજેવો છે
 “ એમ જાણતો નથી, અને ન્યારે અંતકાળ આવે છે તે વખતે પણ એ જડ પુરુષ પશ્ચાત્તાપ
 “ કરે છે કે ‘અરે ! અઘાંપિ કાંતાના શરીરને આલિંગન કરવાના સુખથી હું તંમ થયો નથી,
 “ દૂધ વિગેરે ખાદ્ય પદાર્થોથી ધરાણો નથી, પુષ્પ સુંઘવાની મારી ઇચ્છા પૂરી થઈ નથી,
 “ મનોહર પદાર્થોને જોવાનો મનોરથ પૂરો થયો નથી, હજુ વીણાયુક્ત વેરયાના ગીત સાંભ-
 “ળવાનો આનંદ જરા પણ પામ્યો નથી, મારા કુટુંબને માટે હજુ ભંડાર ભરપૂર કર્યા નથી, આ
 “ જીર્ણ ઘરનો ઉદ્ધાર કરીને નવીન કરવું ખાકી રહેલું છે, ઉંચી શિક્ષા આપેલા અશ્વે ઉપર
 “ હજી આરૂઠ થયો નથી, અને આ પલોટેલા બળદ ઉત્તમ રથ સાથે જોડ્યા પણ નથી.’
 “ એવી રીતનો પશ્ચાત્તાપ કરે છે, પણ ‘ મેં ધર્મ કર્યો નથી ’ એવો જરાપણ પશ્ચાત્તાપ કરતો
 “ નથી. આ સંસારમાં એક તરફ મૃત્યુ સદા તૈયાર થઈ રહેલું છે, એક તરફ અનેક પ્રકારના
 “ અપમૃત્યુ થયા કરે છે. એક તરફ અનેક પ્રકારની વ્યાધિઓ થાય છે, એક તરફ ઘણી વ્યાધિ
 “ ઉત્પન્ન થાય છે, એક તરફ રાગદ્વેષાદિ શત્રુઓ નિત્ય ઉદય થઈ રહ્યા છે, અને એક તરફ
 “ દુર્જનની પેઠે પ્રબળ કષાયો વિપત્તિ આપ્યા કરે છે; તેથી તેમાં મરૂદ્ધેશની પેઠે કાંઈ પણ
 “ સુખકારી નથી, તે છતાં પ્રાણીઓ તેમાં સુખ કેમ માની રહે છે અને વૈરાગ્ય કેમ પામતા
 “ નથી ! સુતેલા માણસ ઉપર જેમ અકસ્માત્ રાત્રિયુક્ત આવી પડે તેમ સુખાભાસથી મૂઠ

“ થયેલા પ્રાણી ઉપર સઘ પ્રાણુનો નાશ કરનાર કાળપારા આવી પડે છે, તેથી રાંધેલા અન્નનું
 “ કૃળ જેમ ભોજન કરવું છે તેમ આ નાશવંત શરીરનું કૃળ ધર્માચરણ છે. આ નાશવંત શરી-
 “ રવડે અવિનાશી પદ મેળવવું સુલભ છે, તે છતાં મૂઠ પ્રાણીઓ તેને મેળવતા નથી, પણ હું
 “ તો આ શરીરવડે નિર્વાણસંપત્તિને ખરીદ કરવા અત્યંત ઉત્સાહ રાખીશ, અને આરાધ્ય
 “ પુત્રને સોંપી દઈશ. ”

આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી રાજ્યને તત્કાળ દ્વારપાળને મોકલી જેને કીર્તિ પ્રિય છે એવા પોતાના પુત્ર વિમલકીર્તિને તેડાવ્યો. રાજકુમારે આવી પરમ ભક્તિથી ઈષ્ટદેવની જેમ પોતાના પિતાના ચરણમાં પ્રણામ કર્યો, અને અંગલિ જેડી આ પ્રમાણે બોલ્યો—‘ પિતાજીકાઈ મોટી આજ્ઞા કરી પ્રસન્ન થઈ મારાઉપર અનુગ્રહ કરો. તેમાં આ પુત્ર બાળક છે એવી શંકા રાખશો નહીં. આપ આજ્ઞા કરો કે તમારા કયા શત્રુરાજની પૃથ્વી પુંચવી લઉં ? કયા પહાડી રાજને પર્વત સહિત સાધી આવું ? જલદુર્ગમાં રહેલા કયા શત્રુનો બલ સાથે વિનાશ કરું ? અથવા તે શિનાય બીભું પણ કાઈ તમને શલ્યરૂપ હોય તો તે પણ કહો કે તેને તરત ઉપેડી નાખું. હું બાળક છતાં પણ તમારો પુત્ર હોવાથી દુ સાધ્યને સાધવામાં સમર્થ છું, એ આપ પિતાજીનોજ પ્રભાવ છે, તેમાં કાંઈ મારી બહાદુરી નથી. ” પુત્રનાં એવાં વચન સાંભળી રાજ્યે કહ્યું—‘હિ મોટી જીજ્ઞાસા કુમાર ! મારે કાંઈ શત્રુરાજ નથી, કાંઈ પણ પહાડી રાજ મારા વચનને ઉલ્લંઘન કરતો નથી, અને કાંઈ બેટનો રાજ પણ મારી આજ્ઞાનો અનાદર કરતો નથી, કે જેને સાધવાને હું તને મોકલું. પણ હે દુળભૂપણા! હે પૃથ્વીનો ભાર ધારણ કરવામાં ધુરંધર ! એક ભવવાસન મને હમેશાં શલ્યના જેવો પીડે છે તેનો તું ઉદ્ધાર કર, અને આ પરપરાથી આવેલા રાજ્યને મારી જેમ તું અંગીકાર કર કે જેથી દીક્ષા લઈને હું આ ભવવાસનો કાયમને માટે ત્યાગ કરું. હે વત્સ! અસંધ્ય એવી ગુરુજનની આજ્ઞાને અને હમણા કરેલી તારી પોતાની પ્રતિજ્ઞાને ભક્તિ-પૂર્વક સંભાનીને તારે તે અન્યથા કરવી ઘટિત નથી. ” એ સાંભળી કુમાર વિચારમાં પડ્યો કે ‘પિતાશ્રીએ આજ્ઞા આપીને અને મારી પ્રતિજ્ઞાને સંભારી દઈને મને નિરૂત્તર કર્યો.’ રાજપુત્ર આ પ્રમાણે ચિંતવતો હતો તેવામાં તો રાજ્યે તેજ વખતે અભિષેકમહોત્સવ સમયે તેને પોતાને હાથે રાજ્ય ઉપર બેસાડી દીધા; અને કુમાર વિમલકીર્તિએ જેમને દીક્ષાઅભિષેક કરેલા છે એવા તે મહારાજ શિખિકાપર બેસી તરતજ સ્વયંપ્રભ નામના સુગિ પાસે આવ્યા. ત્યાં આચાર્યની સમીપે સર્વ સાવધ યોગનું પ્રત્યાખ્યાન કરીને તેમણે દીક્ષા લીધી. સંયમરૂપી રથમાં આરૂઠ થયેલા એ રાજસુનિએ અંતરંગ શત્રુનો જથ્થો કરી વિધિથી સામ્રાજ્યની પેઠે દીક્ષાનું પ્રતિપાલન કર્યું, અને વીર્ય સ્થાનકમાંહેના બીજા સ્થાનકાના પણ આરાધનવડે પોતાના તીર્થ કર નામ-કર્મનું તેમણે સારી રીતે પોષણ કર્યું. ઉપસર્ગથી ઉદ્દેગને નહિ પામતા અને પરીપહોથી ખુશી થતા એ સુનિરાજ પહેરેગીર જેમ પોતાના પહેરને ખપાવે તેમ આયુધ્યને ખપાવી છેવટે

નયન કરી મૃત્યુ પામી આનત નામના નવમા દેવલોકને પ્રાપ્ત થયા. મોક્ષના કૃપાને
 'પનારી દીક્ષાનું આટલું કૃપા તે ઘણું જ થોડું છે.

આ જંબૂદ્વીપમાં પૂર્વ ભરતાઈના આબૂપણરૂપ, લક્ષ્મીથી ભરપૂર અને વિસ્તારવાળી
 'વસ્તી' નામે નગરી છે. તેમાં ઈશ્વાકુ કુળરૂપી ક્ષીરસાગરને ચંદ્ર સમાન અને અરિઓને
 જનવાથી યથાર્થ નામવાળો જિતારિ નામે રાજા છે. મૃગોમાં સિંહની જમ અને પક્ષીઓમાં
 'મંડળની જમ રાજાઓમાં તેના જેવો છે તેનાથી અધિક દાઈપણ રાજા તે વખતે નહોતો. મંડળની
 રંદર પ્રવેશ કરનારા મહાવડે જમગૃહપતિ' શોભે તેમ પેદાસરૂપે પ્રવેશ કરતા રાજાઓથી એ રાજા
 શોભતો હતો. જાણે મૂર્તિમાન ધર્મ હોય તેમ તે દાઈપણ અધર્મકારી વચન બોલતો નહી,
 તેમ આચરતો નહી, અને તેવું ચિંતવતો પણ નહીં. દુરાચારીને શિક્ષા કરનાર અને નિર્ધ-
 નને ધન આપનાર એ રાજાના રાજ્યમાં દાઈ અધર્મી છે નિર્ધન હતું નહીં. સમ્રાજીની છતાં
 એ દયાળુ હતો, શક્તિમાન છતાં ક્ષમાવાન હતો, વિદ્વાન છતાં અભિમાન રહિત હતો અને
 મુવાન છતાં જીતે દ્રિય હતો.

એ જિતારિ રાજાને રૂપ અને સપત્તિથી યોગ્ય એવી સેનાદેવી મહિષી* હતી. એ ગુણ-
 ના સૈન્યની સેનાપતિ તુલ્ય હતી. રોહિણીની સાથે ચંદ્રની જમ તે રાણી સાથે ધીજ પુરુષાર્થો-
 ને બાધા કર્યાં શિવાય તે રાજા યોગ્ય અવસરે ક્રીડા કરતો હતો. અહીં વિપુલવાહન ગળાને
 જીવ નવમા દેવલોકમાં પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, ત્યાંથી ચ્યવીને ક્ષાલ્યુન માસની શુકલ અ-
 ધીને દિવસે મૃગશિર નક્ષત્રમાં ચંદ્રમાનો યોગ આઠ્યો હતો તેવે સમયે સેનાદેવીના ઉદરમાં
 અવતર્યા. એ વખતે નારકીના જીવોને પણ ક્ષણવાર સુખ થયું, અને ત્રણ લોકમાં વિદ્યુતના
 જેવો ઉદ્યોત થઈ ગયો રાત્રિના અવશેષ ભાગમાં સુતેલી સેનાદેવીએ પોતાના મુખકમળમાં
 પ્રવેશ કરતાં ચૈદ મહા સ્વપ્નો બેયાં. જાણે શરદ્ધતુનો મેઘ હોય તેવો ગર્જના કરતો અને
 ઉજ્જવળ મોટા ગજર, સ્ફટિક મણિના પર્વતના પથ્થરનો જાણે મોટા ગોળો હોય તેવો નિર્મળ
 વૃષભ, કુંકુમની જેવી અતિ ગૂઠ કેસગવાળો કેશરીસિંહ, બે હાથી જેને અભિષેક કરી રહ્યા છે
 તેવી લક્ષ્મીદેવી, સધ્યાકાળના વાદળાની કાંતિને ચારનારી પંચવર્ણી પુષ્પોની માળા, જાણે
 રૂપાનું દર્પણ હોય તેવો પૂર્ણ ચંદ્ર, અધકારને નાશ કરનાર સૂર્યનું મંડળ, નાદ કરતી ધુ-
 ધરીઓના જળ અને પતાકાવાળો મહાધ્વજ, જેના મુખ ઉપર કમળનાં પુષ્પો ઢાંકેલાં છે એવો
 સુવર્ણનો જલપૂર્ણ કુંભ, વિકાસી કમળોવડે જાણે હસતું હોય તેવું મોટું પદ્મસરોવર, ઉંચા
 તરંગરૂપી હાથવડે જાણે નૃત્ય કરતો હોય તેવો ક્ષીરસમુદ્ર, જેનું પ્રતિમાન દાઈ ઠેકાણે જેવામાં
 આવતું નથી તેવું રત્નનિર્મિત વિમાન, પાતાળના ક્ષિપ્રરોનો જાણે મણિસમૂહ હોય તેવો
 રત્નપુંજ અને પ્રાતકાળના સૂર્યની જેવો નિર્ધૂમ અગ્નિ—આ પ્રમાણેનાં ચૈદ મહા સ્વપ્નોને બેઈ
 કેવી બચ્યા, અને તરતજ રાજા સમીપે જઈ સ્વપ્નની હકીકત કહી. રાજાએ કહ્યું—' હે દેવી !

આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી તમને ત્રણલોકને વંદન કરવા ચોખ્ખું પુત્ર થશે.'

આસનકંપથી ઈદ્રેએ ત્રીજા તીર્થકરનું વ્યવન બાણું, એટલે ત્યાં આવી સેનાદેવીને નમસ્કાર કરી સ્વપ્નના અર્થને કહેવા લાગ્યા કે 'હે સ્વામિની ! આ અવસર્ધિણી કાળમાં જગત્ના સ્વામી અને ત્રીજા તીર્થકર એવા તમારે પુત્ર થશે.' એવા સ્વપ્નના અર્થને સાંભળવાથી મેઘની ગર્જનાથી જેમ મથુરી હર્ષ પામે તેમ દેવી હર્ષ પામ્યા, અને ધાડીની રાત્રિ જાગ્રતપણામાં નિર્ગમન કરી. તે દિવસથી હીરાની ખાણ જેમ હીંગને અને અરણિનું વૃક્ષ જેમ અગ્નિને ધારણ કરે તેમ સેનાદેવીએ મોટા સત્ત્વવાન અને પવિત્ર એવા ગર્ભને ધાણ કર્યો. ગંગાના જળમાં સુવર્ણકમળની જેમ દેવીના ઉદરમાં એ ગર્ભ ગૃહ રીતે વધવા લાગ્યો. જેમ શરદઋતુના સમયમાં સરસીના કમળો વિશેષ વિકાસ પામે છે તેમ તે વખતે દેવીની દૃષ્ટિમાં વિશેષ વિકાસ જણાવા લાગ્યો. ગર્ભના અનુભાવથી પ્રતિદિન દેવીના અંગમાં લાવણ્ય, સ્તનમાં પુષ્ટતા અને ગતિમાં મંદતા વધિક વધિક વધવા લાગી. ક્ષત્રુજન માસની શુકલ અષ્ટમીએ તે ગર્ભને ધારણ કરનાર દેવી મેઘના ગર્ભને ધારણ કરનાર આકાશની પેઠે જગતને હર્ષને માટે યા.

પછી નવમાસ અને સાડાસાત દિવસ ગયા ત્યારે માગશર માસની શુકલ ચતુર્દશીએ ઋગશિર નક્ષત્રમાં ચંદ્ર આવતાં, પૂર્વ દિશા જેમ સૂર્યને જન્મ આપે તેમ જરાયુ અને રૂધિર વિગેરે દોષથી વર્જિત અને અશ્વના લાંછનવાળા એવા સુવર્ણવર્ણી પુત્રને દેવીએ જન્મ આપ્યો. તે ક્ષણે ત્રણલોકમાં અધેકારને નાશ કરનાર ઉદ્યોત પ્રગટ થયો, નારદી પ્રાણીઓને પણ સહુવાર સુખ થયું, સર્વ ગ્રહો ઉચ્ચ સ્થાનમાં આવ્યા, સર્વ દિશાએ પ્રસન્ન થઈ રહી, સુખકારી પવન વાવા લાગ્યો, સર્વ લોક દીકા કરવા લાગ્યા, સુગંધી જળની વૃદ્ધિ થઈ, આકાશમાં કુંકુલીના નાદ થયા, પવને રજ દૂર કરી, અને પૃથ્વી ઉચ્છ્વાસ પામી ગઈ.

એ વખતે અધોલોકમાંથી ભોગકંરાદિક આઠ કુમારિકાઓ અવધિજ્ઞાનવડે પ્રજ્ઞના જન્મને જાણી સ્વામીના મંદિરમાં પ્રાપ્ત થઈ, અને જગવંતને તથા માતાને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી 'તમે ભય પામશો નહિ' એમ કહી પોતાના આત્માને ઝોળખાવ્યો. પછી ઈશાનદિશામાં જઈ વૈક્રિય સમુદ્ધાત કરી, સંવર્ત વાયુવડે એક યોજન સુધી કાંટા વિગેરે દૂર કરી, જગવાનને પ્રણામ કરી ગોપીઓની જેમ પ્રજ્ઞના ગુણગીત ગાતી તેમની નજીક બેઠી. તેવીજ રીતે આસનના કંપવડે પ્રજ્ઞનો જન્મ જાણી, મેઘકંરા વિગેરે આઠ ઉર્ધ્વલોકવાસી દિક્કુમારીઓ ત્યાં આવી અને જિનેશ્વર તથા જિનેશ્વરની માતાને નમસ્કાર કરી તેઓએ તત્કાળ અશ્રુ (વાદળ) વિકૃત કર્યું. તેનાવડે સુગંધી જળની વૃદ્ધિ કરીને સૂતિકાગૃહની ડરતી એક યોજન સુધી રહેને સમાવી દીધી, અને જાનુપ્રમાણ પંચવર્ણી પુષ્પોની વૃદ્ધિ કરી, પછી જિનેશ્વરને નમી તેમના ગુણોનું ગાન કરતી તેઓ પોતાના ઉચિત સ્થાને સ્થિર રહી. પૂર્વ રૂચકારિ ઉપર રહેનારી નંદા, નદોત્તરા વિગેરે આઠ દિક્કુમારીઓ આવી નમસ્કાર કરી પોતાના દ્વાપમાં ૬-

पश्चिमा राभी पूर्व दिशा तरङ्ग उष्णी रक्षी, दक्षिण इयकाद्रिभां रवेनारी सभाहारा विगेरे
 आठ द्विक्कुमारिकाज्यो त्यां आवी जिनेश्वर अने तेमनी माताने नभस्कार करी हाथभां उलय
 लधने दक्षिण दिशाभां उष्णी रक्षी पश्चिम इयकाद्रिभांथी र्धलादेवी विगेरे आठ द्विक्कुमारीज्यो
 आवी, नभस्कार करी हाथभां पश्चिमा राभीने पश्चिम दिशाभां गायन करती करती उष्णी
 रक्षी. उत्तर इयकाद्रि उपरथी अद्यंतुसा विगेरे आठ कुमारिकाज्यो त्यां आवी, लगवतने तथा
 तेमनी माताने पूर्व नी पेटे नभस्कार करी हाथभां यामर राभी गान करती करती उत्तर
 दिशाभां उष्णी रक्षी. विदिशाभां रवेला इयक पर्वतथी यित्रा विगेरे यार द्विक्कुमारीज्यो आवी,
 जिनेश्वर तथा माताने नभन करी हाथभां दीपक राभी र्धशान विगेरे निदिशाज्योभां गीत
 गाती उष्णी रक्षी. इयकद्वीपना मध्यभांथी र्पा विगेरे यार द्विक्कुमारिकाज्यो पणु तत्काण त्यां
 आवी; तेज्योअे लगवानना नाषीनाणने यार अंगुल राभी छेदन कर्तुं; पछी त्यां अेक आडे
 भोदी तेभां ते नाण निक्षिप्त करी आडाने रत्न अने वज्रथी पूरी दीघा, अने तेना उपर
 हूर्वा (द्रो) थी पीडीका पांथी. पछी लगवानना जन्मगृहने लगता पश्चिम शिवाय पूर्व दक्षिण
 अने उत्तर दिशाभां यतु शाण (चाक) सहित त्रणु इहलीगृह वीकुर्व्यां. पछी जिनेश्वरने
 पोताना जे हाथवडे लध, जिनमाताने हाथने टंका आपी, दक्षिण दिशाना यतु शाणभां लध
 जधने त्यां सिंहासन उपर जेसाड्या, अने लक्षपाक तैलथी अभ्यंगन करी सुगंधी दिव्य उ-
 द्घर्ननथी अनेने उद्वतन कर्तुं. पूर्व दिशाना यतु शाणभां लध जर्ध सिंहासन उपर जेसाडी,
 तेज्योअे सुगंधी उदकथी स्नान कराव्युं, देवद्वय वस्त्रथी तेमना अंगने लुंछी नाभ्युं, अने
 गोशिर्ष अंदनना रसथी तेमने अर्चित करी देवद्वय वस्त्र तथा दिव्य आभूषणो पहरेखां. पछी
 भगवाननी माताने उत्तर दिशाना उठना यतु शाणभां लध जध रत्नभय सिंहासन उपर जे-
 सायां. त्यां तेज्योअे आभियोगिक देवताज्यो पासे गोशिर्षअंदनना काष्ठ मंगावी, तेमना
 सभिध करीने अरविना जे काष्ठने धमवावडे उत्पन्न करेला अग्निभां होम कर्यो, ते अग्निथी
 थयेकी भरुमनी तेज्योअे विधिवडे जे रदापोटली करीने अंनेने हाथे पांथी. पछी 'तमे प-
 र्वतनी जेवा आयुष्यवाणा थाज्यो ' ज्येवुं प्रथुना कानभां कळी, पाषाणुना जे, गोणातुं तेज्योअे
 आस्त्रालन कर्तुं; पछी प्रथुने अने माताने सूतिकागृहभां लध जर्ध यथ्या उपर सुवाडी तेज्यो
 उच्ये देवरे मंगण गीत गावा लागी

ते वपुते प्रथुना अरलकभणनी पासे जवाने अंज्यता होय तेम सर्व ईद्रोना आसेने
 क पाथिभां थया. अवनधीज्ञानथी लगवानना जन्मने जलूरी शकईन्द्रे ते दिशां सन्मुख सात आठ
 पंगवां भरीने तीर्थ करुने वंदना करी. घटाना घोषथी अने सेनापतिनी उदघोषणथी अेकहा थयेला
 देवताज्यो प्रथुने जन्मोत्सव करवाभां उत्सुक यधने ईद्रनी, कुरता करी, वृष्यां, पछी ईद्र ते
 देवताज्यो तथां पोताना परिचार साये पालक विमानभां जेरी, नदीक्षरद्वीचे जर्ध विमान
 संधुपी अेकाडीपणे प्रथुना निवासगृह पासे आया. प्रथम निवासगृहने पोताना नांन विमान

સહિત પ્રદક્ષિણા કરી ઇશાન દિશામાં વિમાનને મૂકી નીચે ઉતર્યા, પછી ઈંદ્રે પ્રભુના વાસગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો અને પ્રભુનું દર્શન થતાંજ તેમને લક્ષિતથી પ્રણામ કર્યા. ત્યાં જિનેશ્વરને અને તેમની માતાને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, પાંચ અંગોથી પૃથ્વીને। સ્પર્શ કરી વાગ્વાર નર્મરેકાર કર્યા. પછી સેનાદેવીને અવસ્થાપિતિકા નિરા આપી અને તેમની પામે પ્રભુનું પ્રતિબિંબ રાખી ઈંદ્રે પોતાના પાંચ સ્વરૂપ વિકૃત્યાં. તેઓમાં એક સ્વરૂપે પ્રભુને ધારણ કર્યા, એક સ્વરૂપે માર્યે છત્ર ધર્યું, બે સ્વરૂપે બે બાજુ ચામર વિંજવા માંડ્યાં અને એક સ્વરૂપે આગળ વજ્ર ઉછાળી આસના માંડ્યું. એવી રીતે જ્ય જ્ય શબ્દ કરતા દેવતાઓના પરિવાર સાથે ઈંદ્ર પ્રભુને લઈ ક્ષણવારમાં મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર આવ્યા.

ત્યાં અતિપાંદુકપદા નામની શિલ્પ ઉપર રહેલા સિંહાસનને વિષે જગત્પતિને ઉત્સંગમાં લઈ શકેન્દ્ર ગેકા. તે દરમિયાન આમનોનો કંપ થવાથી અનાહત અવધિજ્ઞાનવડે ભગવાનનો જન્મ જણીને તત્કાળ અચ્યુનેન્દ્ર, પ્રાણનેન્દ્ર, સહસ્રારેન્દ્ર, મહાચુકેન્દ્ર, લાંતકેન્દ્ર, પ્રભેન્દ્ર, માહેન્દ્ર, સનતકુમાર, ઈશાન, ચમર, અલિ, ધરણ, જુતાનંદ, દરિ. હરિસહ, વેણુદેવ, વેણુદારી, અગ્નિશિખ, અગ્નિમાણુત્ર, વેલંગ. પ્રભંજન, સુધોષ, મહાધોષ, જલકાંત, જલપ્રભ, પૃથ્વી, અવશિષ્ઠ, અમિત, અમિતવાહન, કાલ, મહાકાલ, સુરૂપ, પ્રતિરૂપ, પૃથ્વીભદ્ર, માણિભદ્ર, ભીમ, મહાભીમ, કિંતર, કિંપુરૂપ, સત્પુરૂપ, મહાપુરૂપ, અનિદ્ર્ય, મહાકાય, ગીતરતિ, ગીતયશા, સન્હિત સમાન, ધાતા, વિધાતા, ઋષિ, ઋષિપાળ, ઈશ્વર, મહેશ્વર, સુવત્સક, વિશાલક, હાસ, હાસરતિ, સ્વેત, મહાસ્વેત, પવક, પવકપતિ, સૂર્ય અને ચંદ્ર, એ ત્રેસઠ ઈંદ્રા સર્વજહ્નિ અને પરિવાર સાથે લઈ પ્રભુના જન્મભાલિષેકને માટે મેરૂપર્વતની ઉપર જણે પાડોશમાં ગૂંદતા હોય તેમ ત્વરાથી આવ્યા. પછી અચ્યુત ઈંદ્રની આજ્ઞાથી આલિયોગિક દેવતાઓએ સુવર્ણના, રૂપાના, રત્નના, સોના અને રૂપાના, સોના અને રત્નોના, રૂપા અને રત્નોના તથા સોનાના રૂપાના અને રત્નોના તેમજ મૃત્તિકાનાં એક હજાર ને આઠ આઠ કલશો યનાવ્યા, તેજ પ્રમાણે ઝારીઓ, ઈર્ષણુ, સુપ્રતિઠ (ડામરા), રત્નના કરંડીઆ. ચાત્ર, પાનિકા અને પુષ્પોની ચંગેરીઓ પણ તત્કાળ યનાવી. પછી ત્યાંથી નીકળીને ઈંદ્રના મનને હર્ષ ઉપજાવવાને ક્ષીરસમુદ્ર વિગેરે સમુદ્રોમાંથી અને બીજા તીર્થોમાંથી તેઓએ જળ, મૃત્તિકા અને કમળો લીધાં તથા હિમાદ્રિ પર્વત ઉપરથી ઝોપધિ અને ભદ્રાણ વનમાંથી ઉત્તમ પુષ્પાદિક તેમજ બીજા પણ સુગંધી દ્રવ્ય લઈને તેઓ ત્યાં આવ્યા. પછી સર્વ સુગંધી દ્રવ્ય નાખી તેઓએ લક્ષિતથી તીર્થજળને સુગંધમય કરી દીધું. પછી અચ્યુત ઈંદ્ર, દેવતાઓના લાવેલા કુબોના જળવડે પારિજાતનાં પુષ્પોની કુસુમાંગલિ પ્રથમ કરીને પ્રજ્વો સ્નાન કરાવના લાગ્યા. એ અચ્યુતેન્દ્રે કરેલ. પ્રભુના સ્નાન વખતે દેવતાઓં હર્ષ પામી મોહર વાદ્ય ગીત અને નૃત્ય કરવામ પ્રવર્ત્યાં. પછી આરણ્યચ્યુત ઈંદ્રે પ્રભુને દિવ્ય અંગગપૂર્વક પૂજા કરો યથાવિધિ વંદના કરી. પછી શક સિવાય આડીના આસઠ ઈંદ્રોએ પણ જગ ને પવિત્ર કરનાર પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી ઇશાન-

૧ અહિં સુધી વૈમાનિકના ગદ્ય સુધા દ્વા દ્વો. ૨ અહિં સુધી ભુવનપર્વના ત્રીજ દ્વો. ૩ અહિં સુધી વ્યતરના ૩૨ ઈંદ્રો ૪ આ બે જ્યોતિર્ભીના ઈંદ્રો. ૫ એ પ્રમાણે આઠ યનાવ્યા.

દંદ્ર પોતાના પાંચ સ્વરૂપ કરી એક સ્વરૂપે પ્રભુને ઉત્સવમાં રાખ્યા, એક સ્વરૂપે છત્ર ધર્યું, બે સ્વરૂપે બે આમર રાખ્યા અને એક સ્વરૂપે શકની પેઠે વજ્ર^૧ લઈ આગળ ઉભા રહ્યા. પછી ભક્તિમાં ચતુર એવા શકે પ્રભુની ચારે દિશાઓમાં મોટા શીંગડાવાળા સ્ફાટિકના ચાર વૃષભો વિઠવ્યા. તે વૃષભોના શૂંગના અગ્રભાગમાંથી મૂળમાંથી જુદી જુદી પણ પ્રાંત ભાગમાં મિથ થઈ લી મનોહર જળની ધારાઓ નીકળીને પ્રભુના મસ્તક ઉપર પડવા લાગી.

આ પ્રમાણે સૌધર્મકટપના ઈન્દ્રે અતિ ભક્તિથી બીજા ઈન્દ્રેએ કરેલા સનાતની વિવક્ષણ પ્રકારે પ્રભુનું સનાત કર્યું. પછી શકેન્દ્રે તે વૃષભો સંહારી લઈને જગદ્ગુરૂની પૂજા કરી હર્ષથી પ્રણામ કરી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

“હે ભગવન્ ! વિશ્વનું પ્રતિપાલન કરનાર ! મોટી સમૃદ્ધિઓ સહિત અને ત્રીજા
 “તીર્થનાથ એવા આપ ભગવંતને હું નમસ્કાર કરૂ છું. હે વિભો ! જન્મથીજ પ્રાપ્ત થયેલા
 “ત્રણ જ્ઞાન અને ચાર અતિશયોથી તમે જગત્માં વિવક્ષણ છે અને તમારામાં સ્ફુટરીતે એક
 “હઠ્ઠર લક્ષણો રહેલાં છે. હમેશાં પ્રમાદી પુરૂષોના પ્રમાદના છેદનુ કારણ એવું આ તમારું
 “જન્મકટયાણુક આજે મારા જીવાના કટયાણુને માટેજ થયું છે. હે જગત્પતિ ! આ રાત્રી આખી
 “પ્રશંસા કરવાને યોગ્ય થઈ છે; કારણકે જ્યાં નિષ્કલક ચંદ્રરૂપ તમે પ્રગટ થયા છો. હે
 “પ્રભો ! તમને વંદના કરવાને જ આવ કરતા અનેક દેવતાઓથી આ મનુષ્યલોક હમણા
 “સ્વર્ગલોકના જેવો જણાય છે. હે દેવ ! તમારા દર્શનરૂપ અમૃતના સ્વાદથી જાઓનાં ચિત્ત
 “સંતુષ્ટ થયેલા છે એવા અમૃતભોજી દેવતાઓને હવેથી જીર્ણ થયેલા સ્વર્ગના અમૃતની કાંઈ જ
 “રૂર નથી. આ ભરતક્ષેત્રરૂપી સરોવરમાં કમળ રૂપ એવા હે ભગવન્ ! તમારામાં ભમરાની પેઠે
 “મારો પરમ લય થઈ જાઓ. હે અધીરા ! જાઓ હમેશાં તમારું દર્શન કરે છે તે મનુષ્યોને
 “પણુ ધન્ય છે, કાગજુ કે તમારા દર્શનનો ઉત્સવ સ્વર્ગના રાજ્યથી પણુ અધિક છે.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી ઈન્દ્રે પોતાનાં પાંચ રૂપ કરી એક સ્વરૂપે ઈશાનેંદ્ર પાસેથી પ્રભુને લીધા અને બીજા સ્વરૂપોથી પૂર્વની જમ કિયાઓ શરૂ કરી. પછી પ્રભુને વજ્ર અલંકારવડે અલંકૃત કરી સેનાદેવીની પડખે મૂકી ઉલ્લેચ્ય ઉપર શ્રીદામગંડક પાંચ્યું; અને પ્રભુના આશીકા નીચે બે કુંડળ તથા રેશમી વસ્ત્રયુગ્મ મૂકી અવસ્થાપિની નિદ્રા અને પાસે મૂકેલું અર્હંતનું પ્રતિબિંબ હરી લીધું. પછી સ્વર્ગના પતિ ઈન્દ્રે આભિયોગિક દેવતાઓની પાસે કટપવાસ્તી દેવતાઓમાં, ભવનપતિઓમાં, વ્યંતરોમાં અને જ્યોતિષક દેવોમાં એવી ઉદ્દેશોપણુ કરાવી કે “જે કાંઈ પ્રજ્ઞની માતાનું કે પ્રભુનું અશુભ ચિતવશે તેના મરતકના સાત કક્કા થશે.” પછી ઈન્દ્રે પ્રભુના અંગુઠામાં પાન કરવાને માટે અમૃત રસનો સંક્રમ કર્યો; કારણ કે તીર્થકરો સ્નાનપાન કરતા નથી. જ્યારે તેમને ક્ષુધા લાગે છે ત્યારે તેઓ પોતાના અંગુઠાનું પાન કરે છે. પછી પ્રભુના નિરંતર સર્વ ધાત્રી (ધાવ્ય) કર્મ કરવાને માટે ઈન્દ્રે પાંચ અપ્સરાઓને આજ્ઞા કરી.

આ પ્રમાણે કરી અને પ્રભુને નમીને ચક્રધન્દ્ર ત્યાંથી નંદીધર દ્વીપે અને પીઠ ઇન્દ્રો મેરૂથી પરમાર્થા નંદીધર દ્વીપે ગયા. સર્વ સુર તથા અસુરે, નંદીધર દ્વીપે આવી રાક્ષત અહંતોની પ્રતિમાઓનો અગ્નિહકાન્સન કરી પોતપોતાને સ્થાને ગયા.

પ્રાતઃકાળે જિતારીરાજ્યે પોતાને ઘેર પુત્રપણાને પામેલા જગત્પુણ્ય અહંત ભગવાનનો મે દે જન્મોત્સવ કર્યો. સર્વ નગરીમાં રાજમદિરની જમ ઘેર ઘેર, માર્ગે માર્ગે અને યાદે યાદે ઉત્સવ યજ્ઞ રહ્યો. પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે શંખા (શીંગ) તું ધાન્ય ધણું થયું હતું, તેથી રાજ્યે તેમનું સંભવનાય અથવા સંભવનાય એવું નામ પાડ્યું. બાળસ્વરૂપી જગત્પતિને વારંવાર જોઈ મહારાજ પોતાના આત્માને અમૃતમાં મગ્ન થયો હોય તેમ માનવા લાગ્યા. પ્રભુનો સ્પર્શ કરવાની ઈચ્છાથી રાજ ઉત્કૃષ્ટ માણિક્યની જમ તેમને ઉત્સંગ, હૃદય અને મસ્તક ઉપર વારંવાર ધારણ કરવા લાગ્યા. ઇન્દ્રે નિમેલી પાંચ ધાત્રીઓ પણ ભક્તિને વિસ્તારી, દેહની છાયાની પેઠે પ્રભુના સમિપ ભાગને છોડતી નહોતી. કાઈવાર પ્રભુ, જિતસંગપરથી ઉતરીને નિર્ભયપણે ભ્રમણ કરી સિંહણને જમ બાળસિંહ હંકવે તેમ તેને પકડી લેવા આવતી ધાત્રીને હંકવતા હતા. પ્રભુ એ કે જ્ઞાનવાન છે તથાપિ લોકોને બાળવેદ્યા બતાવવાને રત્નમણિમય ભૂમિપર પડેલા ચંદ્રના પ્રતિબિંબને ગ્રહણ કરવા પોતાનો હાથ નાંખતા હતા. મતુષ્યરૂપ ધારણ કરી સમાનવચના યજ્ઞને આવેલા દેવતાઓની સાથે પ્રભુ ક્રીડા કરતા હતા. તેની સાથે ક્રીડા કરવાને પીએ કાણુ સમર્થ થાય ? ક્રીડાથી દોડતા પ્રભુની આગળ જણે હાથીઓની નકલ કરતા હોય તેમ પોતાની શ્રીવાને વાળતા વાળતા દેવતાઓ દોડતા હતા. રમત રમતાં, લીલી માતમ' પાડી નાખેલા અને 'રક્ષા કરે, રક્ષા કરે' એમ બોલતા દેવતાઓ ઉપર પ્રભુ પરિણામે યોગ્ય કૃપા કરતા હતા.

આ પ્રમાણે વિચિત્ર ક્રીડાઓથી અને જાતજાતની રમુજથી પ્રદોષ કાળને જમ ચંદ્ર ઉલ્લંઘન કરે તેમ પ્રભુએ શિશુવચને ઉલ્લંઘન કર્યું. તે સમયે ચારસો ધનુષ્ય છોંચા અને સુખર્ણના જેવી કાંતિવાળા જગદ્ગુરુ કૌતુકથી પુરુષતું રૂપ ધારણ કરીને આવેલા મેરૂપર્વતની જેવા શોભવા લાગ્યા. તેમના મસ્તકનો મધ્યભાગ છત્રના જેવો ગોળ અને ઉત્તર જણાવા લાગ્યો, ઠેરા સિંગધ અને શ્યામ થયા, લલાટની શોભા અષ્ટમીના ચંદ્ર જેવી થઈ, લોચન કાનની હદ સુધી વિશ્રાંત થયાં, કાન સ્કંધના ભાગ સુધી લટકવા લાગ્યા, સ્કંધ વૃષભના સ્કંધ જેવા દેખાવા લાગ્યા, ભુજઓ મોટી થઈ, છાતીનો ભાગ વિશાળ થયો, હૃદય સિંહનાં જેવું દૃશ થયું, સાથે જ ગજેન્દ્રની સુંઢ જેવા જણાવા લાગ્યા, અધો મૃગલીની જંઘ જેવી શોભવા લાગી, પગના ગુરૂનો ભાગ અત્ય દેખાવા લાગ્યો, ચરણુ દૂર્ભના પૃષ્ઠ જેવા ઉન્નત અને તળીએ સરખા જણાવા લાગ્યા, આંગળીઓ સરલ થઈ, રોમરાય છુટા છુટા ઉગેલા શ્યામ તથા સિંગધ થયા અને સુખનો શ્વાસ કમળના જેવો સુગંધી થયો. એવી રીતે નિરંતર મલિનતા રહિત અને સ્વભાવથીજ સર્વ અંગમાં સુંદર એવા જગત્પતિશંરદ્ગુરુવડે જમ પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર શોભે

તેમ યૌવન વયથી અધિક શોભના લાંબ્યાં.

એક વખતે ઉત્સવની અનૂપિને લીધે માતાપિતાએ દેવકન્યા જેવી રાજકન્યાઓ પર-
ણવા પ્રભુને વિનંતિ કરી. મોટા મનવાળા પ્રભુએ ભોગકૃષ્ણ કર્મ પાત્રી છે એમ જાણી માતાપિતા-
ની આજ્ઞા પાળવાને રાજકન્યાની સાથે પાણિગ્રહણ કરવાનું કમુલ કર્યું. પ્રભુની સંમતિ થઈ
એટલે ગિતારિરાજએ તથા ઈન્દ્રે પ્રત્યક્ષ આવી સંભવ સ્વામીનો વિવાહમહોત્સવ આરંભ્યો.
જેમાં હાહા અને હૂહૂ નામના ગંધર્વો ગંભીર મૃદંગને વગાડી મધુર સ્વરે ગાયન કરવા લાગ્યા,
રંભા, તિલોત્તમા વિગેરે અંશરઓ નૃત્ય કરવા લાગી અને કુક્ષિન નારીઓ ઉભે સ્વરે ધવળ
મંગળ ગાવા લાગી. વિવાહમહોત્સવ થઈ રહ્યા પછી હાથેલીઓની સાથે હાથીની જેમ આતુ-
ર્થવડે રંભણીય એવી એ હાથરો રંભણીઓની સાથે પ્રભુ કાઈવાર નંદનવનના જેવી ઉઘા-
નોની શ્રેણીઓમાં, કાઈવાર રત્નગિરિના શિખર જેવા ક્રીડાપર્વતોમાં, કાઈવાર અમૃતના કુંડ
જેવી ક્રીડાવાપીઓમાં અને કાઈવાર સ્વર્ગના વિમાન જેવી ચિત્રશાળાઓમાં ક્રીડા કરવા લાગ્યા.
એવી રીતે કૌમારવયમાં વિવિધ ભોગને ભોગવતા એવા પ્રભુને પંદર લાખ પૂર્વ નિર્ગમન થયાં.
તે સમયે ગિતારી રાજને સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય થવાથી પ્રભુને આગ્રહ કરીને મુદ્રિકા ઉપર ર-
ત્નની જેમ પોતાના રાજ્ય ઉપર તેમને સ્થાપન કર્યા; અને પોતે સદ્ગુણના અણકમળમાં
જઈ દીક્ષા લઈને પોતાનો અર્થ સાધવા લાગ્યા. મોટા પરાક્રમવાળા સંભવસ્વામી પણ પિતાના
આગ્રહથી રાજ્યને સ્વીકારી સર્વ પૃથ્વીનું પુષ્પની માળાની જેમ રક્ષણ કરવા લાગ્યા. પ્રભુના
પ્રભાવથી રાજ્યની અંદર પ્રજાઓ ઈર્ષિ તથા ભય વિનાની અને પૂર્ણ આયુષ્ય ભોગવવાવાળી થઈ.
ક્રાંતી ઉપર પ્રભુને બ્રહ્મી પણ ચક્રાંતરી, પડતી નહીં, તેા ધનુષ્ય ચઢાવવાની વ્રાતનો તેા અવ-
કાશજ ક્યાંથી ? એ રીતે રાજ્ય કરતા અને ભોગકર્મને ખપાવતા એવા પ્રભુએ ચાર
પૂર્વાંગ સહિત ચુમાલીશ લાખ પૂર્વ નિર્ગમન કર્યાં.

એકંદા જેમનો આત્મા ત્રણ જ્ઞાનથી વ્યાપ્ત છે એવા સ્વયંબુદ્ધ પ્રભુ આ પ્રકારની
સંસારની સ્થિતિ ચિંતવવા લાગ્યા—“ અહા ! આ સંસારમાં વિપથતા સ્વાદનું સુખ ત્રેર
“ ભોગવેંશા મિષ્ટ ભોજનની જેવું આરંભમાં મધુર પણ પરિણામે અનર્થને આપનારું છે.
“ ઉપર ભૂમિમાં મીઠા જળની જેમ આ અસાર, સંસારમાં પ્રાણીઓને માંડમાંડ મનુષ્યત્વ
“ પ્રાપ્ત થાય છે. એવા મનુષ્યત્વને પામીને પણ મૂઠ લોહા પગ ધોવામાં અમૃતરસ વાપરવાની
“ જેમ તે મનુષ્યજન્મને વિપથસેવામાંજ વ્યર્થ પણે ચુમાવે છે. ” આ પ્રમાણે પ્રભુ ચિંત-
“ વતા હતા તેમાં લૌકિક દેવતાઓએ આવી વિજ્ઞાપિત કરી કે ‘હે સ્વામી ! તીર્થ પ્રવર્તાવો’
એમ કહી તે દેવતાઓ ગયા, એટલે પછી દીક્ષા લેવાના ઉત્સવમાં ઉત્કંઠિત એવા પ્રભુએ સાંવ-
ત્સરિક દાન આપવાનો આરંભ કર્યો. તે વખતે ઈન્દ્રે આદેશ કરવાથી કુબેરે પ્રેરેલા જ્વલક દેવ-
તાઓ નિધણીયાતું, મર્યાદાને ઉલ્લંઘન કરનાર, ગિરિમાં રહેલું, રમશાન વિગેરે સ્થાનમાં

૧ અનેક પ્રકારના હુકાળાદિ ઉપદ્રવ. ૨ પૂર્વાંગ તે ચૌરાશી લાખ વષ.

રહેલું, ઘરની અંદર ગુપ્તકરેલું. ઘણા કાળથી ખોવાયેલું. અને નષ્ટથયેલું એવું સુવર્ણાદિક દ્રવ્ય સર્વ જગ્યાએથી લાવીને શ્રાવસ્તીનગરીના ચોકમાં, ત્રિકમાં, શેરીઓમાં તેમજ ખીજા પ્રદેશોમાં તેના પર્વતોના ગિણર જેવડા ઢગલા કરવા લાગ્યા. સ્વામીએ સેવક પુરૂષો પાસે નગરીમાં હોયે પ્રકારે આધોપણ કરાવી કે જે જોના અર્થો હોય તેણે આવીને તે માગી લેવું. તેવી રીતે અરીઓને દાન આપના એવા પ્રભુ હંમેશાં એક કગેડ અને આઠ લાખ સુવર્ણ (સોનિયા) નું દાન આપના હતા. એ પ્રમાણે એક વર્ષમાં પ્રભુએ તલુસે અઠ્યાશી કોડ અને એંશી લાંખ સુવર્ણ મુદાતું દાન કર્યું.

વાર્ષિક દાનને અને પોતાના આરનચળિત યવાથી હંદ્રા અંત પુરના પરિવારને સાચે લઈ ત્યાં અ.વ્યા. પ્રથમ પ્રભુના ગ્રહને પ્રદક્ષિણા કરી ભૂમિથી ચાર આંગળ હંચા રહી વિમાન-પરથી ઉતર્યા. વિનયવાળા તે હંદ્રાએ ભક્તિથી પ્રણે પ્રદક્ષિણા કરી પ્રણામ કર્યા. ૧છી અચ્યુત-હંદ્રે આભિયોગિક દેવતાઓએ લાવેલા તીર્થજળના કુબોવરે જન્માભિષેકની પેઠે પ્રભુનો વિધિ-પૂવક દીક્ષા સંબંધી અભિષેક કર્યો. ખીજા હંદ્રાએ પણ અનુક્રમે જગતપતિને ભક્તિથી દીક્ષા-હંત્યાણક સંબંધી સ્નાન કરવ્યું. સુર અને અસુરોની પેઠે સન્તઓએ પણ તત્કાળ ભક્તિથી સભવસ્વામીને પવિત્ર જળવદે સ્નાન કરાવ્યું. ૧છી દેવતાઓએ સ્નાનજળથી આદ્ર એવા દેવાધિદેવના શરીરને સુવર્ણના દર્પણની જેમ દેવદાય વડથી હુંછી નાંખ્યું. અને ગાર્ગ્યપ ચંદનથી પ્રભુને વિલેપન કરી દિવ્ય દેશમી વસ્ત્રો ભક્તિથી ધારણ કરાવ્યાં. જાણે હીરની ખાણતું સર્વસ્વ હોય તેવો મુગટ પ્રભુના ચરતક ઉપર આગેપણ કર્યો, જાણે આકાશમુગતા-મણિમય હોય તેવાં બે કુંડળ કાનમાં પહેરાવ્યાં, કંઈમાં દ્વિમાચળ ઉપરથી પરતા ગુંગાના મવાહ જેવો હાર પહેરાવ્યો, ખાદુપર જાણે સૂર્ય કિરણના રચેલા હોય તેવા ક્યુર અને કંકણ ધરાવ્યાં, અને ચરણકમળમાં કુંડળાકાર કરેલાં નાળવા જેવાં કંઈ પહેરાવ્યાં. એ પ્રમાણે પ્રભુને ભૂપણો ધારણ કરાવ્યાં. ૫છી સ્વામીને માટે સામંત રાજઓએ ચરણપીઠ સહિત સિંહાસન વાળી સિદ્ધાર્થા નામે એક શિળિકા રચાવી. અચ્યુત હંદ્રે પણ આભિયોગિક દેવતાઓની પાસે એક શિળિકા વિકૃત કરાવી. તે વૈમાનિક દેવતાના વિમાનોની જાણે અધિષ્ઠાયિક દેવી હોય તેવી જણાવા લાગી. અચ્યુત હંદ્રે, તે શિળિકાને શ્રીચંદનમાં અગર ચંદનની જેમ રાજઓની શિળિકામાં અંતર્હિત કરી દીધી. ૫છી હંદ્રે જેમને હાયનો ટેકા આપ્યો છે એવા પ્રભુ શિળિકાપર આરૂઠ થયા, અને હંસ જેમ કમળ ઉપર બેસે તેમ અંદરના સિંહાસનપર બેઠા. પારો ધોરણે જેમ મોટા રથને વહન કરે તેમ પ્રથમ મનુષ્યોએ અને ૧છી ઘનવાત જેમ પૃથ્વીને વહન કરે તેમ દેવતાઓએ તે શિળિકાને ઉપાડી. તે વખતે ચારે તરફ મેઘના ગર્જસ્વની જેમ વાજીએ વાગવા લાગ્યાં. ગંધર્વો કાનમાં અમૃત જેવું ગાયન કરવા લાગ્યા. અંધારઓ વિચિત્ર અંધાર કરી નૃત્ય કરવા લાગી, અંદીજનો રતુતિયાહ કરવા લાગ્યા, આકળો શ્રવ (વેદ) ને ગાવા લાગ્યા,

કુળની વૃદ્ધ સ્ત્રીઓઃકેવે સ્વરે મંગળ આશિષ આપવા લાગી, કુલીન કાંતાઓ મનોહર ધવળ મંગળ ગાવા લાગી, આગળ પછનાડે અને બે પડખેદેવતાઓ અશ્વની પેઠે ચેષ્ટા કરવા લાગ્યા અને લોકા નેત્રને પ્રકૃષ્ટિત કરી જેવા લાગ્યા તથા અંગુળીઓથી પ્રભુને ખતાવવા લાગ્યા.

આવા મહોત્સવપૂર્વક સ્થાને સ્થાને નગરના લોકાના મંગળ આચારને ગ્રહણ કરતા જાણે અમૃતની વૃષ્ટિ કરતી હોય તેવી દૃષ્ટિથી જગત્ને આનંદ આપતા, દેવતાઓએ આમરોથી વીંચેલા અને માથે છત્રને ધારણ કરતા પ્રણ શ્રાવસ્તીનગરીના મધ્યભાગમાં પસાર થઈને સહસ્રાબ્રવનમાં આવ્યા. ત્યાં હારની પેઠે દીક્ષાને ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતા જગદ્ગુરુ, વૃક્ષ ઉપરથી જેમ મપૂર ઉતરે તેમ શિગિકારતનપરથી ઉતર્યા. તરતજ માટ્ય અને સર્વ અલંકારાદિકનો પ્રભુએ ત્યાગ કર્યો, અને ઈદ્રે આપેલું દેવદૃષ્ય વસ્ત્ર સ્કંધ ઉપર ધારણ કર્યું. માગશર માસની પૂર્ણિમાએ ચંદ્રમા મૃગશિર નક્ષત્રમાં આવતાં દિવસના પાછલા ભાગમાં છઠ્ઠે તપને કરનારા પ્રભુએ એક લીલામાત્રમાં જાણે પૂર્વે ઉપાર્જલ કલેરો^૧ હોય તેમ પોતાના મસ્તકના દેશને પાંચ મુષ્ટિવડે લોચ કર્યો. તત્કાળ ઈન્દ્રે તે દેશને પોતાના વસ્ત્રના છેડામાં શેપાની^૨ પેઠે લઇ ક્ષીરસમુદ્રમાં ક્ષેપન કર્યો. ક્ષીરસમુદ્રથી પાછા આવીને ઈદ્રે તરતજ દ્વાર-પાળની જેમ સુર, અસુર અને મનુષ્યોના કોળાહળને મુષ્ટિસંજ્ઞાવડે નિવૃત્ત કર્યો. પછી 'સર્વ સાવધ યોગતું હું પ્રત્યાખ્યાન કરુંછું' એમ ઘોષતા પ્રભુએ દેવતા વિગેરે પર્યાદાની સમક્ષ ચારિત્રનો સ્વીકાર કર્યો. જાણે કેવળજ્ઞાનનો એક સત્યકાર^૩ હોય તેવું મનઃપર્યવ નામે ચોથું જ્ઞાન તેજ વખતે પ્રભુને પ્રાપ્ત થયું. તે વખતે જાણે અગ્નિમાં નાખેલા હોય તેમ એકાંત દુઃખવડે દગ્ધ થયેલા નારકી જીવોને ક્ષણવાર સુખ થયું. દીક્ષાને ગ્રહણ કરતા ત્રિલોકપતિની સાથે બીજા એક હજાર રાજાઓએ પણ તૃણની જેમ રાન્યનો ત્યાગ કરી, સ્વેચ્છાએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી ઈદ્રે ભગવાનને નમસ્કાર કરી, અંજળિ બેડીને ભક્તિથી ભરપૂર વાણીથી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

"ચાર પ્રકારના જ્ઞાનને ધારણ કરનારા, ચતુર્વિધ ધર્મને ખતાવનારા અને ચાર પ્રકારની ગતિનાળા પ્રાણીઓના ગણને પ્રીતિ આપનારા હે પ્રણ ! તમે જય પામે. હે ત્રણ જગ-
"તૂના પતિ તીર્થંકર ! આ ભરનક્ષેત્રની ભૂમિને ધન્ય છે કે જેમાં જંગમતીર્થરૂપ તમે વિહાર કરશો. હે નાથ ! જેમ પંકજ (કમળ) કાદવમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે તથાપિ તે કાદવની સાથે લેપાતું નથી, તેમ તમે સંસારમાં વસોછો તે છતાં તેમાં લિપ્ત થતા નથી.
"હે જગત્પ્રણ ! કર્મરૂપી પત્રને છેદવામાં સમર્થ ખડ્ગધારા જેવું તમારું આ મહાવ્રત
"જય પામે છે. તમે મમતા રહિત છતાં કૃપાળુ છો, નિર્ઝંજ છતાં મોટી તદ્વિવાળા છો, તેજસ્વી
"છતાં સામ્ય છો અને ધીર છતાં સંસારથી ભય પામેલા છો. મનુષ્ય છતાં દેવતાઓને અત્યંત

૧ કમ્બો. ૨ પ્રસાદી. ૩ કોલ. ૪ વિપુળમતિ મનઃપર્યવજ્ઞાન જેને યાય તેને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ જરૂર થાયજ છે.

“ પૂજવા યોગ્ય એવા તમે વિહાર કરીને વિશ્વને તારનારૂં પારણું કરાવશો. હે સ્વામી ! શેગીને
 “ ઝોપધિની જેમ અચિરતિ એવા મને મોટા ઉપકારને ઉત્પન્ન કરનારૂં તમારૂં દર્શન થયેલું છે.
 “ હે ત્રણ જગતના નાથ ! હું તમારી પાસે એટલું માથું છું કે મારૂં મન તમારામાં જાણે
 “ વ્યાપ્ત હોય, કાતરાયેલું હોય અને હમેશાં એકાયેલું હોય તેમ રહ્યા કરજો. ”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ચક્રદ્ર તથા અચ્યુતાદિ ઈદ્રો પ્રભુના સાંનિધ્યનું સ્મરણ કરતા કરતા પોતાપોતાને સ્થાનક ગયા. બીજે દિવસે એજ નગરીમાં પ્રજા સુરેંદ્રદત્ત રાજને ધેર પારણું કરવાની ઇચ્છાથી ગયા. પ્રભુને આવેલા જોઈ રાજ ભ્રમો થયો અને ભક્તિથી નમસ્કાર કરી ઉત્તમ દુધપાક (ક્ષીર) લઈને ‘ આ ગ્રહણ કરો ’ એમ કહેવા લાગ્યો. જગતમાં અદ્વિ-તીય પાત્રરૂપ એવા પ્રભુએ તે પાયસાન્નને એપણીય, કૃપનીય અને પ્રાચુક ધારીને પોતાના હસ્તરૂપી પાત્રમાં ગ્રહણ કર્યું. સ્વાદમાં જનું મન અલુપ્થ છે એવા પ્રભુએ તે પાયસાન્નથી દાતારને કલ્યાણ કરનારૂં અને દ્રક્ત પ્રાણને ધારણ કરનારૂં પારણું કર્યું. તે વખતે દિગ્ગજની ગર્જના જેવો દુઠુંભિનો નાદ થયો, તુટી ગયેલી મોતીની માળામાંથી મોતી ખરી પડે તેમ આકાશમાંથી દિવ્ય વસ્તુ (ધન) ની ધારા થઈ, નંદનવનનું જાણે સર્વસ્વ હોય તેવા પુષ્પોની નુંદિ થઈ, દિગ્ગજના મદના જેવો સુગંધી જાગનો વર્ષાદ થયો, જાણે એક રાશે ધરી રાખ્યા હોય તેમ દેવનાઓએ વજ્રનો ઉત્ક્રેષ્ઠ કર્યો અને ‘ અહોદાન, મહાદાન તથા સુદાન ’ એવી આ-કાશવાણી થઈ. જે ઠેકાણે ભગવતે પારણું કર્યું તે ઠેકાણે સુરેંદ્રદત્ત એક સુવર્ણ મણિમય પીઠ રચાવ્યું. રાજ સુરેંદ્રદત્ત પ્રભુના ચરણની પેઠે તે પીઠની ત્રિકાળ પૂજા કરતો અને પૂજા કર્યો સિવાય કદિપણુ જમતો નહીં.

ભગવાન સંભવનાથ પ્રભુએ ત્યાંથી નીકળીને અનેક ગ્રામ, દ્રોણમુખ, નગર, ખાણ, કર્પટ, ખેટ, મંડપ, પત્તન, વન અને બીજા નવાં નવાં સ્થાનોમાં એકાચ દૃષ્ટિ રાખી ચૈાદ વપ સુધી વિહાર કર્યો. વિહાર કરતાં કરતાં પ્રજા નવા નવા અભિગ્રહો કરતા હતા, ઉદ્વેગ સિવાય બાવીશ પરિપ્રહોને સહન કરતા હતા, મનોશુભિ વચનશુભિ અને કાયશુભિને ધારણ કરતા હતા, પાંચ સમિતિનો સ્વીકાર કરતા હતા અને મૌન રાખી નિર્ભયપણે સ્થિર રહેતા હતા. અનુક્રમે સહસ્ત્રાબ વનમાં શાળવૃક્ષની નીચે શુક્લધ્યાનને બીજે પાયે વર્તતા પ્રભુએ કાયોત્સર્ગ કર્યો. ધ્યાનમાં વર્તાતાં પ્રભુને વૃક્ષના સુકાં પત્ર જેમ ખરી પડે તેમ ચાર પ્રકારના ધાતીકર્મ કાય થઈ ગયાં, એટલે કાર્તિક માસના કૃષ્ણ પક્ષની પંચમીને દિવસે ચંદ્રમા મૃગશિર નક્ષત્રમાં આવ્યે સને, છક તપ કર્યો છે જણે એવા પ્રભુને ભુત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની સર્વ વસ્તુને ખતાવવામાં જમીનરૂપ ઉજ્જવળ કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તે વખતે પરમાધારિકાએ કહેલા, ક્ષેત્રથી ઉત્પન્ન થયેલા અને પરસ્પર નિષળવેલાં દુઃખોનો નાથ થવાથી નારકીઓને પણ ક્ષણવાર સુખ થયું અને સર્વ સુર અસુરના ઈદ્રો પોતાના આસન ચળિત થવાથી કેવળજ્ઞાનનો મહિમા કરવાને ત્યાં આવ્યા.

" પ્રાણીઓનો સંહારજ કર્યા કરે છે. કુશાશ્રી મોહ પામેલા પુરુષોએ 'દાઘપણ ઉપાયથી
 " આ કાયા નિરપાય થાય' એવી શંકા પણ કરવી નહીં. જ્યો મેરૂપર્વતનો દંડ અને પૃથ્વીનું
 " છત્ર કરવાને સમર્થ હોય છે તેઓ પણ પોતાને વાળીને મૃત્યુથી બચાવવાને સમર્થ થતા
 " નથી. કીડાથી માંડીને ઈંદ્ર સુધી તે યમરાજનું શાસન સમર્થ રીતે પ્રવર્તે છે. તેમાંથી દાઘ
 " રીતે કાળને વંચના કરવાની વાત કાલો માણસ તો બોલેજ નહીં. કદિ કાઈએ પોતાના પૂર્વ-
 " જોમાં દાઘને પણ જો જીવનો ગ્હેલો જોયો હોય તો તે કાળને વંચના કરવાની વાત ત્યાય-
 " માર્ગથી ઉલટી રીતે પણ સંભવે ખરી, પણ તેવું તો જાણાનું નથી. જ્યાં અને રૂપને હરણ
 " કરનારી વૃદ્ધાવસ્થાથી ચિચિલ થયાય છે ' એ ત્રાતાના અનુભવી વિદ્વાન્ પુરુષોને તો 'ચૈવન-
 " નવય અનિત્ય છે' એવી ખાત્રી થવીજ જોઈએ. કામિનીઓ કામદેવની લીલાથી ચૈવન
 " વયમાં જોઓની ઈચ્છા કરતી હતી, તેજ પુરુષોને વૃદ્ધાવસ્થામાં તેઓ યુદ્ધી યુદ્ધીને ત્યજી દે
 " છે. ધનવાન પુરુષોએ જ ધન ધણા કલેશથી મેળવી ઉપભોગ કર્યા વગર રક્ષણ કરીને એકહું
 " કરી રાખ્યું હોય છે તે પણ કાણુવારમાં વિનાશ પામી જાય છે. જોતજોતામાં અવરથ નાશ
 " પામી જતાં એવાં ધનવાનનાં ધનને કીણુ, પરપોટા અને વિજળીની ઉપમા કેમ ન આપી
 " શકાય ? પોતાનો વાળીને ગમે ત્યાં ન્યાસ કરે તેમજ વિકાર કે અપકાર કરે, પણ આ
 " સંસારમાં મિત્ર કે બંધુજનોના જ સમાગમો છે તે છેવટે વિનાશ પામના છે. જોઓ હાથેશીં
 " અનિત્યતાનું ધ્યાન કરે છે તેઓ પોતાનો પુત્ર મૃત્યુ પામી જાય તો પણ તેનો શોક કરતા
 " નથી, અને જ મૂઠ નિહત્યતાનો આગ્રહ રાખે છે તે પોતાની એક દિવાલ પડી જાય ત્યારે પણ
 " રૂદન કરે છે. શરીર, ચૈવન, ધન અને બંધુ વિગેરેજ કુદત અનિત્ય છે એમ નથી, પણ આ
 " સઘણું સચરાચર જગતજ અનિત્યપણે રહેલું છે. આવી રીતે આ સર્વને અનિત્ય જાણીને
 " પ્રાણીઓએ પરિગ્રહને ત્યાગ કરી નિત્ય સુખવાળું શાશ્વતપદ (મોક્ષ) મેળવવાને માટે
 " પ્રયત્ન કરવો. "

આ પ્રમાણે પ્રભુની દેશના સાંભળીને તત્કાળ ધણા પુરુષો અને સ્ત્રીઓએ સ્વામીના
 ચરણકમળની પામે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી ચારૂવિગેરે ગણધરોને પ્રભુએ સ્થિતિ, ઉત્પાદ અને
 નાશ એવી ત્રિપદીને ઉપદેશ કર્યો. એ ત્રિપદીને અનુસરીને એકસો ને બે ગણધરોએ ચૈદૂર્ણ
 સહિત દ્વાદશાંગી રચી. પછી પ્રભુએ ઉઠી ઈંદ્રે લાવેલો વાસકેષ પત્રના ઉપર નાખીને તેમને
 દ્રવ્યાદિકવડે અનુયોગ તથા ગણની અનુજા આપી તે સમયે દેવતા અને મનુષ્યોએ પણ કું-
 દુભિનો અવાજ કરી ગણધરોની ઉપર વાસકેષ કર્યો અને તે ગણધરો પ્રભુની વાણીને અહણ
 કરવાને ઉભા રહ્યા. પછી પ્રભુએ પૂર્વાભિમુખે ક્રીવાર દિવ્ય સિંહાસનપર બેસીને તે ગણધરોને
 શિક્ષારૂપ દેશના આપી. પછી જ્યારે પહેલી પાર્થી પૂર્ણ થઈ ત્યારે પ્રભુએ દેશના સમાપ્ત કરી.
 તે વખતે રાજભવનમાંથી આદક પ્રમાણે શાળીને બળિ આપ્યો, તે બળિને આકાશમાં ઉડાડ્યો
 એટલે તેમાંથી ખરી પડેલો અર્ધ લાગ આકાશમાંથી દેવતાઓએ લઇ લીધા અને બીજા અર્ધ
 ભાગ રાજ્યને અને બીજા લોકોએ હર્ષથી સમભાગે વહેંચી લીધાં. પછી તીર્થકર ભગવાને ઉઠી

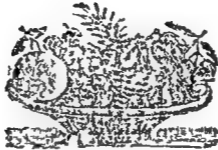
ઉત્તર દ્વારથી નીકળીને જો કે પોતે શ્રાંત થયા ન હતા તે પણુ ખીજ ગઢમાં રચેલા દેવછંદા ઉપર વિસામો લીધા; કારણુ કે એવી મર્યાદા છે. પછી ગણધરેના અચણી આરુ ગણધરે પ્રભુના ચરણપીઠ ઉપર બેસીને સ્વામીના પ્રભાવથી સંશયને છેદનારી દેશના આપી. ખીજ પેરસી પૂર્ણ થઈ એટલે ચરુ ગણધર કાળવેળાએ જન્મ શાસ્ત્રના અધ્યયનથી વિરામ પામે તેમ દેશના-વિધિથી વિરામ પામ્યા. તે પછી સુર, અસુર અને રાજાઓ વિગેરે જન્મ ઉત્સવ ઉપર આવેલા લોકો ઉત્સવ વીત્યા પછી આત્યા જાય તેમ પ્રભુને નમસ્કાર કરીને હર્ષથી પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

તે સંભવનાથ સ્વામીના તીર્થમાં ત્રિમુખ નામે એક યક્ષ ઉત્પન્ન થયો. તેને ત્રણ નેત્ર, ત્રણ મુખ અને છ હાથ હતાં; તેનો સ્થામવર્ણ હતો, મયૂરતુ તેને વાહન હતું. જમણી તરફની ત્રણ જુઓમાં તેણે નકુલ, ગદા અને અભયને ધારણ કર્યાં હતાં અને ડાબી તરફની ત્રણ જુઓમાં ખીજેરુ, માળા અને અક્ષસૂત્ર રાખેલાં હતાં. તેવીજ રીતે તે તીર્થમાં દુરિતારિ નામે એક દેવી (યક્ષણી) ઉત્પન્ન થઈ. તેને ચાર જુઓ હતી, વર્ણ ગૌર હતો અને મેષતુ વાહન હતું. દક્ષિણ તરફની બે જુઓમાં વરદ અને અક્ષસૂત્રથી અને વામતરફની બે જુઓમાં સર્પ અને અભયથી તે શોભી રહ્યા હતા. એ ત્રિમુખ યક્ષ અને દુરિતારિ દેવી બન્ને પ્રભુના શાસનદેવતા થયા. તેઓ નિરંતર પ્રભુની પાસે આત્મરક્ષકની જેમ રહેવા લાગ્યા. તે પછી ચોત્રીશ અનિશયત્રાળા સંભવનાથ પ્રભુએ સાધુઓના પરિવાર સાથે તે સ્થાનથી ખીજ વિહાર કર્યો.

વિહાર કરતાં પ્રભુને બે લાખ સાધુઓ, ત્રણ લાખ અને છત્રીશ હજાર સાધ્વીઓ, બે હજાર અને દોઢસો ચૈદ્યપૂર્વધારી, નવ હજાર અને છસો અવધિજ્ઞાની, બાર હજાર અને દોઢસો મનઃપર્થવજ્ઞાની, પંદર હજાર દેવજ્ઞાની, યોગણીશ હજાર અને આઠસો વૈક્રિયલઘ્નિવાળા, ઘોર હજાર વાદલઘ્નિવાળા (વાદી), બે લાખ ને ત્રણ હજાર શ્રાવકો અને છ લાખ ને છત્રીશ હજાર શ્રાવીકોઓનો પરિવાર થયો. પ્રભુએ દેવજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી ચાર પૂર્વાંગ અને ચૈદ્ય વર્ષોથી ન્યૂન એવા એક લાખ પૂર્વ મુધી વિહાર કર્યો. પછી સર્વજ્ઞ પ્રભુ પોતાનો મોક્ષકાળ સમીપ જાણીને પરિવાર સહિત સમેતશિખર પર્વતે આવ્યા. ત્યાં તેમણે એક હજાર મુનિઓ સાથે પાદપોષગમ અનશન કર્યું. તે વખતે સુર અસુરોના ઈર્દ્રા પરિવાર સાથે ત્યાં આવીને ભક્તિથી પ્રભુની સેવા કરવા લાગ્યા. એક માસને અંતે પર્વતની જેમ નિષ્કપે એવા પ્રભુએ સર્વ યોગને નિરોધ કરનારુ ચૈવેશી નામે છેલ્લું ધ્યાન પ્રાપ્ત કર્યું, અને ચૈત્રમાસની શુકલ પંચમીને દિવસે ચંદ્ર મૃગશિર નક્ષત્રમાં આવતાં, ચાર અનંતને સિદ્ધ કરતા એવા સંભવનાથ પ્રભુ નિરામાય પદ (મોક્ષ) ને પામ્યા. જાણે પ્રભુના અંશ હોય તેવા નિર્મળ એક હજાર મુનિઓ પણ તેજ વિધિથી તેજ પદને પામ્યા. પ્રભુએ કુમારપણામાં પંદર લાખ પૂર્વ, રાજ્યમાં ચાર પૂર્વાંગ સહિત ચુમાલીશ લાખ પૂર્વ અને દી-ક્ષામાં ચાર પૂર્વાંગ વર્તિત એક લાખ પૂર્વ એવી રીતે એકંદર સાઠ લાખ પૂર્વતુ આયુષ્ય ભોગ-

વ્યુ અને અજિતનાથ સ્વામીના નિર્જાલ પછી ત્રીસ લાખ કાઠી સાગરોપમ ગયા ત્યારે સંભવનાથ પ્રભુ નિર્જાલપદને પામ્યા સમનાથ પ્રભુનો રાગી-સસ્ત્રા તેમજ શ્રી-નુ પણ જે યોગ્ય કર્મ હતુ તે ઇદ્રાએ યથાવિરિ કર્યું પછી પ્રભુની દાઢે પનુ તેઓએ યયાયોગ વહેચી લીધી અને દેવતાઓએ દાંત તથા અસ્ત્રઓ ત્રહણ કર્યા પછી ઇદ્ર અને દેવતાઓ પોતપોતાને સ્થાને ગયા ત્યાં પ્રભુના અસ્થિઓ માલુવક સ્તભની ઉપર પૂજન કરવાને માટે તેઓએ ઉત્કર્ષ રીતે સ્થાપન કર્યા તીર્થકરોનુ શુ પૂજવા લાયક નથી ? અર્થાત્ સર્વ દેહ પૂજન કરવા યોગ્ય છે.

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिपष्टिकाकाण्डपुराणविरिते
महाकाण्डे तृतीये पर्वणि श्रीसभरस्वामिचरितवर्णनो
नाम प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

દ્વિતીય સર્ગ.

શ્રી અભિનંદનસ્વામી ચરિત્ર.

ગુણરૂપી વૃક્ષની સમૃદ્ધિને વધારનાર અને જગતને આનદ કરનાર સંવરરાખના પુત્ર શ્રી અભિનંદન સ્વામીને હું વંદન કરું છું. ભવ્યજનોની મોહનિદ્રાને નાશ કરવામાં પ્રાગકાળરૂપ અને તત્ત્વજ્ઞાનરૂપ અમૃતના કુંભરૂપ તે પ્રભુતું ઉત્ત્વજ્ય ચરિત્ર હવે કહું છું.

આ જમ્બૂદ્વીપના પૂર્વ વિદેહમાં માંગળિક કાર્યોના ઉત્પત્તિસ્થાન તુલ્ય મંગલાવતી નામે એક સુંદર વિગ્ર્ય છે. તેમાં સમુદ્રની પેઠે સર્વ રત્નોની ખાણ અને પૃથ્વીના મસ્તક પર રત્નરૂપ રત્નસંચયા નામે સર્વ નગરીઓમાં રત્ન સમાન નગરી છે. તેમાં લક્ષ્મીથી કુબેર જેવો અને અળ્પથી બંધે ધીજે મહાખલ હોય તેવો મહાખલ નામે ગજ રાજ્ય કરે છે. ગંગા, સિંધુ અને શહિતાશા નામની ત્રણ નદીઓથી જેમ હિમાચલ શીલે તેમ ઉત્સાહ, મંત્ર અને પ્રભુતા એ ત્રણ શક્તિ ઓથી તે શોભતો હતો. આ દાંતોથી યુવાન ગજેન્દ્રની જેમ રાત્રુવર્ગને છતનારા ચાર ઉપાધોથી તે પ્રકાશિત રહ્યો હતો. શુદ્ધિનો નિધિ એ રાજ અરીહંત દેવને, સાધુ શુરને અને જિનોપજા ધર્મનેજ હમેશાં માનતો હતો. દાન, શીલ. તપ અને ભાવ એ ચાર પ્રકારના ધર્મમાં તે હમેશાં રમતો હતો, કારણકે મહાપુરુષોનું પુણ્ય પુણ્યાનુબંધીજ હોય છે.

આવો તે વિવેકી મહારાજ સર્વ ઠેકાણે અનિત્યતા જાણી અને સંસારશ્રી ઉદ્દેગ પામી કુક્ત દેશમાંજ આશ્રયના ત્યાગી એવા શ્રાવકધર્મના આરાધનથી સંતુષ્ઠ થયો, નહીં, તેથી ઈ- શ્ચિયોને કમન કરનારાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા તેણે વિમલસૂરિના ચરણ પાસે આવી સર્વવિરતિપણું અંગીકાર કર્યું. સાધુપણે વિચરતો એ રાજ દુર્જનોની નિંદાથી હૃદયમાં ખુશી થતો હતો અને સન્નજનોએ કરેલી પૂજાથી ઉલટો લજ્જા પામતો હતો. પાપી લોહા તેને કલેરા પ્રમાણતા તોપણ તે જરા પણ ઉદ્દેગ પામતો નહીં, અને મોટા લોહા પૂજા કરતા તોપણ જરા પણ ગર્વ ધરતો નહીં. રમણીય ઉદ્યાન વિગેરેમાં વિહાર કરતો પણ તેમાં તેને રાગ થતો નહીં અને સિદ્ધ વ્યાધ વિગેરેથી ભયંકર અરણ્યોમાં વિહાર કરવામાં તેને વિરાગ થતો નહીં. હેમંતઋતુમાં હિમ પડવાથી ગહન રાત્રીઓને હાથીના આલાનરતંભની જેમ નિશ્ચયપણે કાયોત્સર્ગ કરીને નિર્ગમન કરતો હતો. સૂર્યની ગરમીથી ભયંકર શ્રીધમઋતુમાં તડકે રહીને કાઉસગ્ગ કરતાં છતાં પણ અગ્નિથી પવિત્ર કરેલા વસ્ત્રની જેમ તે ચળકતો હતો. વર્ષાઋતુમાં હાથીની પેઠે ધ્યાનવડે યે નેત્રને સ્થિર કરી વૃક્ષ નીચે પ્રતિમા ધારણ કરીને તે રહેતો હતો. જેમ ઋણુરહિત પુરૂષ વ્યાપારમાં ધન એકહું કરે તેમ એકાવળી અને રત્નાવળી વિગેરે અનેક પ્રકારનાં તપ કરીને તપસંપત્તિ તેમણે મેળવી હતી. તેમણે વીરાસ્થાનદામાંના કટલાએક સ્થાનદેના આરાધનવડે છેવટે તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું, અને દીર્ઘકાળ પર્યંત ત્રત ધાળી અનયાન લઈ મૃત્યુ પામીને વિગ્ર્ય વિમાનને વિષે મહર્દિક દેવતા થયા.

આ જંપૂદ્રીપમાં ભરતક્ષેત્રની અંદર ઈંદ્રની નગરી જેવી અયોધ્યા નામે પુરી છે. તે નગરીમાં ઘેરઘેર રહેલા મણિમય સ્તંભોમાં પ્રતિબિંબિત થયેલો ચંદ્રમા સ્થાવર પદાર્થોને પણ શૃંગારરૂપ દર્પણની શોભા આપે છે. ત્યાં દરેક ગૃહનાં આંગણમાં વૃક્ષ ઉપર ફીડાની મયૂરીઓએ ખેંચી ખેંચીને હારે લટકાવેલા છે, તેથી તે વૃક્ષ કલ્પવૃક્ષની જેવા જણાય છે. ત્યાં રહેલી ચૈત્યોની શ્રેણીઓ ઝર ઝા ચંદ્રકાંત મણિઓથી ઝરણાવાલા મોટા પર્વતોની લીલાને વિરતારે છે. ચૈત્યની આગળ રત્નોથી આંધી લીધેલી પૃથ્વીઓમાં તારાઓનાં પ્રતિબિંબો પડે છે, તે દેવતાઓએ મૂકેલી પુષ્પાંજલિ જેવા શોભે છે. જેમાં ખાલલલનાઓ ખેલી રહેલી છે એવી ગૃહવાપિકાઓ જેમાંથી અપેસરાઓ નીકળે છે એવા ક્ષીરસમુદ્રની લક્ષ્મીને હરી લે છે. તેમાં કંઠ મુધી મગ્ન થયેલી ગૌર અંગવાળી સ્ત્રીઓના મુખોથી એ વાપિકાઓ મુવર્ણના કમળવાળી કાણવાર દેખાય છે. નવીન મેઘથી પર્વત નીચેની ભૂમિઓની જેમ ત્રિશાળ ઉઘાનોથી તે નગરીની બહારની ભૂમિઓ સ્યામ રંગે છવાઈ રહી છે. દેવકૃત મોટી ખાઈથી અઘાપદ પર્વતની જેમ મનુષ્યકૃત મોટી ખાઈથી એ નગરીનેા કિલ્લો ચોતરફથી વીંટાઈ રહેલો છે. તે નગરીમાં સ્વર્ગને વિષે કલ્પવૃક્ષની જેમ ઘેરઘેર દાતાર પુરૂષો સુલભ છે, પણ યાચકો દુર્લભ થઇ પડ્યા છે.

એ નગરીમાં ઈક્વાકુ વંશરૂપી ક્ષીરસમુદ્રમાં ચંદ્ર સમાન અને સર્વ શત્રુઓની લક્ષ્મીને સ્વયંવરપણે વરનાર સંવર નામે રાજા છે. આજ્ઞાથીજ સર્વ જીવનતળને સાધનારા એ રાજાના મ્યાનમાંથી કૃપણના ખજાનામાંથી દ્રવ્યની જેમ કાઢવાર કૃપાણુ-તરવાર બહાર પણ નીકળતી નથી. મોટી ભૂલવાળા અને પોતાના ઉચ્ચ પ્રતાપથી સમર્થ એવા એ રાજાએ એકચંદ્રવાળા આકાશની જેમ સમગ્ર પૃથ્વી એકજીવવાળી કરી હતી. તેણે પૃથ્વીને દંઠ રીતેજ 'ધારણુ કરી હતી, નહીંતો દિવ્યાત્રામાં પ્રયાણુ કરનાર એ રાજાનાજ સૈન્યના ભારથી પૃથ્વી સહસ્ર રીતે ફાટી જત. દિશાઓમાંથી દારીની જેમ ખેંચીને આણેલી સપળ એવી લક્ષ્મીને પણ તેણે પોતાના ગુણુથી કેદ કરેલી હતી. અન્ય રાજાઓના ધણુ દંડ તેની પાસે આવતા તોપણુ તેમને કદાપિ ગર્વ થતો નહીં; કારણુ કે નદીઓના જળથી સમુદ્ર જરાપણુ ગર્વ ધરતો નથી. પ્રસન્ન ચિત્તવાળો, હમેશાં નિર્દોષી અને પ્રમાદ રહિત એવો એ રાજા ધનાઢ્ય અને દરિદ્રોમાં યુનિની જેમ સમદૃષ્ટિએ વર્તતો હતો. તે પ્રજાને ધર્મને માટે શિક્ષા કરતો પણ ધનની ઈચ્છાથી કરતો નહીં અને પ્રજાના રક્ષણને માટે શત્રુઓને શિક્ષા કરતો પણ દ્વેષયુદ્ધિથી કરતો નહીં. એક તરફ રાજ્યનાં તમામ કાર્યો અને એક તરફ ધર્મનું કાર્ય, એમ તાજવાની મારફક સમભાગે તે પોતાનાં આત્મામાં ધારણુ કરતો હતો.

એ સંવર રાજાને સિદ્ધાર્થ નામે રાણી હતી. શુદ્ધ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલી અને ગુણુથી મનોહર તે રાણી અંતઃપુરના આભૂષણરૂપ ગણાતી હતી. વિલાસવડે મંદ એવી ગતિથી અને ધણી મંદુર વાણુથી એ મંદુર આકૃતિવાળી રાણી રાજહંસીના જેવી શોભતી હતી. પવિત્ર લા વણુની સરિતારૂપ એ રમણીનાં મુખ, નેત્ર, હાથ અને ચરણુ કમળનાં જેવાં મનોહર હતાં, નેત્રરૂપી કમળમાં બણુ ઈંદ્રનીલ મણિમય હોય, દાંતમાં બણુ મોતી. જડેલાં હોય, અપર

પક્ષિનમાં જાણે પરવાળાથી વ્યાપ્ત હોય, નખોમાં જાણે પંચરાગ મહિલથી પ્રચુર હોય, અંગ ઉપર જાણે સુવર્ણમય હોય અને સર્વ અંગો જાણે રતનમય હોય એવી એ મહારાણી અતિ રમણીક ગણાતી હતી. નગરીઓમાં જેમ અર્થોદ્યા, વિદ્યાઓમાં જેમ શૈક્ષણી અને નદીઓમાં જેમ ગંગા તેમ એ દેવી સતીઓમાં અગ્રેસર હતી કાઠવાર પ્રેમથી પણ એ નારી પોતાના પતિ ઉપર ગુસ્સે થતી નહી, કારણ કે કુળવાન સ્ત્રીઓ વતની જેમ પોતાના પતિવ્રતપણાને અતિચાર સ-ગાઉનામાં સ્વીકૃત હોય છે. પોતાને સર્વ રીતે અનુકૂળ એવી એ પ્રિયરાણીમાં રાજનો ગળીના રંગની જેમ અગ્નિચારી પ્રેમ હતો. મદ થવાના સ્થાનોથી અમાધિત રહેનારા એ રાજદંપતી સર્વ ધર્મને હાનિ ન લાગે તેમ વર્તતાં સાંસારિક સુખ ભોગવતા હતા.

આ તરફ મહામહાના જીવે વિજય વિમાનમાં નેત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય સુખમાં મગ્ન-પણે નિર્ગમન કર્યું. પછી આયુ પૂર્ણ થયે ત્રૈશાખ માસની શુકલ ચતુર્થીએ અભિજિત નક્ષ-ત્રમાં ચંદ્ર આવતાં એ મહાત્માનો જીવ ત્યાંથી અચીને સિદ્ધાર્થી દેવીના ઉદરમાં અવતર્યો. જ્યારે ત્રણ જ્ઞાનને ધારણ કરનાર પ્રયુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારે ત્રણ જગત્માં ઉદ્દોતથઈ રહ્યો, અને નારકીના જીવોને પણ કાણવાર સુખ થયું રાત્રીએ સુખે સુતોલા મહાદેવીએ રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરમાં પોતાના સુખમાં પ્રવેશ કરતાં ચૌદ સ્વપ્ને જોયાં. જેમાં ચાર દાંતવાળો શ્વેતવર્ણી હાથી, ડાહરાના પુષ્પોની જેવો શ્વેત વૃષભ, પહોળા મુખવાળો કસરીસિંહ, અભિષેકથી મનોહર એવી લક્ષ્મી, પંચવર્ણી પુષ્પની માળા, પરિપૂર્ણ ચંદ્ર, પ્રકાશમાન સૂર્ય, ધુધરીઓવાળો ધ્વજ, સુવર્ણનો પૂર્ણ કુંભ, કમળોથી છવાઈ રહેલું સરોવર, ઉછળતા તરંગોવાળો સમુદ્ર, મનોહર વિમાન, સુંદર રત્નનો ઢગલો અને ધુમ્મ રહિત અગ્નિ—આ પ્રકારનાં ચૌદ સ્વપ્ને દેખીને અમત થઈ દેવીએ રાજને નિવેદન કર્યું. 'હે દેવી ! આ સ્વપ્નેથી તમને ત્રણ જગત્નો ઈ-શ્વર એવો પુત્ર થશે.' એમ નરપતિએ સ્વપ્નનો અર્થ વિચારીને કહ્યું. તરતજ સર્વ ઇન્દ્રોએ પણ ત્યાં આવી એકઠા થઈને સ્વપ્નનો અર્થ કહ્યો કે 'હે દેવી ! તમાગ પુત્ર ચોથા તીર્થેકર થશે.' આવું સ્વપ્નનું ક્ષણ સાંભળી દેવીને એવો હર્ષ થયો કે જેના ધક્કાથી નિદ્રા દૂર ચાલી ગઈ અને આકીની શેષગત્રી તે ગ્રીએ અમનપણેજ નિર્ગમન કરી. ત્યારથી ઇમળના કાશમાં ખીજ કાશની જેમ સિદ્ધાર્થી દેવીના ઉદરમાં તે ગર્ભ દિવસે દિવસે ગૃહ રીતે વધવા લાગ્યો. સિદ્ધાર્થી દેવીએ પણ તે ગર્ભને પુખ્ત થાવું ધ્યાન કર્યું નેવા પુરુષોનો અવતાર આખા જગ-તને સુખ માટેજ થાય છે.

ગર્ભ ધારણ કર્યા પછી નવ માસ અને સાડાસાત દિવસ જતાં માધ માસની શુકલ દ્વિતીયાને દિવસે ચંદ્ર અભિજિત નક્ષત્રમાં આવતાં દેવીએ સૂર્યના જેવા તેજસ્વી પુત્રને સુખેથી જન્મ આપ્યો. એ કુમારનો સુવર્ણના જેવો વર્ણ હતો, અને વાનરનું લાંછન (ચિન્હ) હતું. પ્રભુનો જન્મ થતાં ત્રણ લોકમાં ઉદ્દોત થઈ રહ્યો, અને કાણવાર નારકીના પ્રાણીઓને પણ સુખ થયું. તે વખતે દિક્કુમારીએ પોતપોતાના સ્થાનેથી ત્યાં આવી ને દેવી અને કુમારનું યથા-યોગ્ય સૂતિકર્મ કર્યું. શક ઈદ્ર પણ પોતાના આસનકર્પથી અહૂતનો જન્મ જાણી પાલક વિમા-

નમાં યેસીને દેવતાઓ સહિત ત્યાં આવ્યો. વિમાન ઉપરથી ઉતરી પ્રભુના સૂતિકાગૃહમાં પ્રવેશ કરી સ્વામીને અને સ્વામીની માતાને તેણે નમસ્કાર કર્યો. પછી દેવીને અવસ્થાપિની નિદ્રા મૂકી, તેમની પડખે પ્રભુનું પ્રતિબિંબ રાખીને સૌધર્મ ઈંદ્રે પોતાના પાંચ રૂપ કર્યાં. એક ઈંદ્રે પ્રભુને ધરી રાખ્યા, બીજા ઈંદ્રે છત્ર ધારણ કર્યું, બે ઈંદ્રોએ બે બાજુ ચામર રાખ્યા, અને એક ઈંદ્ર વજ્રને ત્યાગી નાચનો આગળ ચાલ્યો. પછી ક્ષણવારમાં મેરૂપર્વત ઉપર આવીને અનિપાંકુકમત્સા નામની શિકાને વિષે સિંહાસનપર પ્રભુને ખોળામાં લઇને બેઠા. તે વખતે ત્યાં પરિવાર સહિત બીજા ત્રેસડ ઈંદ્રો પણ આવ્યા, અને જગથી ભરેલા કુંભોવટે વિધિ પ્રમાણે પ્રભુને સ્નાન કરાવવા લાગ્યા. પછી ઈશાન ઈંદ્રે પાંચ રૂપ કરી એક રૂપે પ્રભુને રાખ્યા, એક રૂપે છત્ર ધારણ કર્યું, બે રૂપે બે બાજુ ચામર વિંજવા લાગ્યો, અને એકરૂપે ત્રિશૂળ લઈ આગળ ઉભો રહ્યો. પછી શક ઈંદ્રે પોતાની ગુદેને માટે ચાર દિશામાં સ્ફટિકના ચાર વૃષભ વિકુર્ચી, તેમના શુંગમાંથી થતી જલધારાઓવડે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી ચંદનનું વિલેપન કરી, વખતે અવંકારાદિક ધારણ કરાવી અને આગનીક ઉતારીને શકઈંદ્ર અંજલિ બેઠી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

“ ચોથા તીર્થંકર, ચોથા આરારૂપ આકાશમાં સૂર્ય સમાન અને ચોથા પુરૂપાર્થ (મોક્ષ) ની લક્ષ્મીનો પ્રકાશ કરનાર હે પ્રભુ ! આપ જ્ય પામો. હે નાથ ! લાંબે કાળે આપનાથી સનાથ થયેલું આ જગત હવે વિવેકની ચોરી કરનારા મોહાદિકથી ક્યારે પણ ઉપદ્રવને પામશે નહીં. હે પ્રભુ ! આપના પાદપીઠમાં જનું મસ્તક લોટે છે એવા મારે વિષે પુણ્યરૂપ પર માંહુના કણ જેવી આપની ચરણરજ દીર્ઘકાળ સ્થાપન થાઓ. હે ઈશ ! મારાં નેત્ર આપના મુખને વિષે આ-સક્ત હોવાથી નહીં એવા લાયક વસ્તુને એવાથી ઉત્પન્ન થયેલા એ નેત્રના મળને હાંપાંશુની ઉર્મીઓવડે ક્ષણવારમાં ધોઈ નાંખો હે પ્રભુ ! સાંગા કાળની મમતાના દર્શનથી ઉત્પન્ન થયેલા માગ શેમાંથી ચિરકાળની અસદર્શન (મિથ્યાદર્શન) ની વાસનાને દૂર કરે. હે નાથ ! મારાં નેત્રો સર્વદા તમારા મુખને એક વિલાસ પામો. મારા હાથ તમારી ઉપાસના કરે, અને માગ કાને તમારા ગુણના શ્રોતા થાઓ. હે દેવાધિદેવ ! કુંઠિત એવી મારી બુદ્ધિ એ તમારા ગુણને મહાલુ કરવા તરફ ઉત્કંઠાવાળી હોય તો તેનું કંટ્યાલુ થાઓ, કમંદ તેને બીજાથી શું થવાનું છે ? હે નાથ ! હું તમારો શિષ્ય, દાસ, સેવક અને કિંકર છું. એ પ્રમાણે તમે સ્વીકાર કરે; એથી વધારે બીજું કંઈપણ હું કહેવા ઇચ્છતો નથી.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી શકઈંદ્ર પાંચરૂપે થઈ, ઈશાન ઈંદ્રની પાસેથી પ્રભુને લઈ, પૂર્વની પેઠે છત્ર વિગેરેને ધારણ કરી ક્ષણવારમાં પાછો પ્રભુને ઘરે પહોંચ્યો; ત્યાં પશુની માતાની અવસ્થાપિની નિદ્રા તથા પ્રભુનું પ્રતિબિંબ હરી લઈ સાક્ષાત પ્રભુને તે સ્થિતિમાં માતાની પાસે સ્થાપન કર્યાં. પછી શકઈંદ્ર ત્યાંથી અને બીજા ઈંદ્રો મેરૂ ઉપરથી જ જમ આવ્યા હતા તેમ પાછા પોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા. ખાત કાળે સંવર રાજએ સર્વ લોકોમાં હર્ષના એક જ રૂપ પુત્રનો જન્મોત્સવ કર્યો. જ્યારે પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે કુળ, રાજ્ય અને નગરી સર્વ અભિનંદ

(હર્ષ) પામ્યા હતા, તેથી માતાપિતાએ તેમનું અભિનંદન એવું નામ પાડ્યું. પોતાના અંગુષ્ઠમાંથી ઈંદ્રે સંચારેલા અમૃતનું પાન કરતા અને દેવાંગનારૂપ ધાત્રીઓએ પાલન કરતા પ્રભુ અનુક્રમે વધવા લાગ્યા. વિચિત્ર પ્રકારનાં રમકડાંઓ હાથમાં રાખીને આવતા એવા સુર અસુરોના કુમારોની સાથે વિચિત્ર દીડાથી દીડા કરતા એવા પ્રભુએ પોતાનું આલ્યવય ઉલ્લંઘન કર્યું. ઉદ્યાનનું વૃક્ષ જેમ વસંતને પામે તેમ પ્રભુને સર્વ અંગમાં શોભા કરનારું યૌવન-વય પ્રાપ્ત થયું. સાડાત્રણસો ધનુષ્ય ઉંચી કાયા, હીચકાવાણું બણે વૃક્ષ હોય અથવા લક્ષ્મીના બણે જે હીચકા બાંધ્યા હોય તેવી બનુ પર્યંત લંબાયમાન જે શુભ્ર, અર્ધચંદ્ર સમાન શોભતું સલાટ અને પૂર્ણચંદ્રની શોભાને અનુસરતા મુખથી પ્રભુ વિશેષ શોભાને પ્રાપ્ત થયા. સુવર્ણ-મય મેરૂપર્વતની રિસા જેવી છાતી, પુષ્ટ સ્કંધ, કૃશ ઉદર, મૃગલીના જેવી જંઘાઓ અને કૂર્મના જેવાં ઉત્તર ચરણથી પ્રભુ મનોહર જણાતા હતા. જો કે પ્રભુ વિષયમાં નિસ્પૃહ હતા તોપણ પોતાનું ભોગ્યક્રમ જણી માતાપિતાની પ્રાર્થનાથી તેમણે અનેક રાન્યપુત્રીઓની સાથે વિવાહ કર્યો. તારાઓની સાથે ચંદ્રની જેમ તે રાજકુમારીઓની સાથે દીડા કરવાના ઉદ્યાન, સરોવર, વાપી અને પર્વત ત્રિગોરેમાં પ્રભુ સ્વેચ્છાથી વિહાર કરવા લાગ્યા.

એવી રીતે પ્રભુએ અહમિંદ્રની જેમ સુખમાંજ મગ્ન રહીને સાડાબાર લાખ પૂર્વ નિર્ગમન કર્યા; પછી સંવર રાજ્યએ પ્રભુને પ્રાર્થના કરીને રાન્યપર બેસાડ્યા, અને પોતે પ્રત્યન્ધારૂપી રાન્ય ત્રહણ કર્યું. પ્રભુએ એક ગામની જેમ તે પૃથ્વીનું રાન્ય લીલાભાવથી ચલાવા માંડ્યું; જગતનું રક્ષણ કરવામાં ચતુર એવા પ્રભુને એટલી પૃથ્વીનું પાલન કરવું એ શું હિસાબમાં હતું? એ પ્રમાણે રાન્ય કરતાં પ્રભુને આઠ પૂર્વાંગ સહિત સાડી છત્રીશ લાખ પૂવ નિર્ગમન થઈ ગયા.

અનુક્રમે પ્રભુને દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા થઈ. તેજ વખતે મનોભાવને જાણનારા મંત્રીઓની જેમ લૌકાંતિક દેવતાઓ આવીને આ પ્રમાણે વિવૃત્તિ કરવા લાગ્યા—‘હે નાથ ! હવે સંસારવાસથી સયું, માટે ધર્મતીર્થને પ્રવર્તાવો; તમારા પ્રવર્તાવેલા તીર્થથી બીજા પણ અનેક પ્રાણીઓ આ દુસ્તર સંસારરૂપ સાગરને તરી જશે.’ આ પ્રમાણે વિવૃત્તિ કરીને લૌકાંતિક દેવતાઓ ગયા. પછી પ્રભુએ નિદાન (નિયાણા) રહિત વાર્ષિક દાન આપવાનો આરંભ કર્યો. ઈંદ્રની આજ્ઞાથી કુબેરે પ્રેરેલા જંબક દેવતા દ્રવ્ય લાવી લાવીને પ્રભુને દાન દેવા માટે પૂરવા લાગ્યા. સાંવત્સરિક દાન દઈ રહ્યા પછી ચોગ્રહ ઇન્દ્રેએ પ્રભુનો વિધિસહિત દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી અંગગગ જગાવી, દીન્ય વસ્ત્ર અને આભૂષણ ધોણુ કરી જગત્પતિ સ્વાર્થ સિદ્ધિ કરવાને માટે અર્થારિહ્દ નામની શિગિફર આરૂઠ થયા. પ્રથમ મનુષ્યોએ અને પછી દેવતાઓએ એ શિગિકાને ઉપાડી લીધી. શિગિકાપર બેસીને પ્રભુ સહસ્રાસ્ર વનમાં ગયાં. ત્યાં તેમણે પોતાનાં આભૂષણો વિગેરે સર્વ ઉતારીને છોડી દીધું, એટલે ઈન્દ્રે તેમના ખભા ઉપર દેવદ્રવ્ય વસ્ત્ર નાંખ્યું. માથ માસની શુકલ દ્વાદશીએ અભિવિચિ નક્ષત્રમાં દિવસના પાછલા ભાગમાં પ્રભુએ છક

તપ કરીને પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો. શક્ટધન્દ્ર પ્રભુના કેશને પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રના છેડામાં લઈ ફાંલુવારમાં ફીરમસુદ્રમાં પધરાવી પાછા આવ્યા. પછી ઈન્દ્રે સુર, અસુર અને મનુષ્ય સંગર્ભી કાળાહળને શાંત કરાવ્યો. એટલે પ્રભુએ સામાયિક ગુન્ન ભણીને ચાંદ્રિવનો સ્વીકાર કર્યો. તેજ વખતે મન.પર્યંવ નામે ચોથું જ્ઞાન પ્રભુને ઉત્પન્ન થયું. ને સમયે ફાંલુવાર નારકીના જીવોને પણ સુખ થયું. શરીરના મળની જેમ રાજ્યને ઝોડી ખીજ એક હબર રાજ્યોએ પણ પ્રભુની સાથેજ મોહને નાશ કરનારી પ્રત્યયા ગ્રહણ કરી. પછી પ્રવાસી પૃથ્વી વર્ષ.ક્રમમાં જેમ પોતાના સ્થાનમાં આયા જ્ય તેમ શક્ટ વિગેરે સર્વે ઇન્દ્રેા પરિવાર સહિત પ્રભુને નમસ્કાર કરીને પોતપોતાના સ્થાનકે ગયા.

ખીજ દિવસે અયોધ્યા નગરીના રાજ ઈન્દ્રદત્તને ઘેર પ્રભુએ પરમાત્મ (ક્ષીર)થી પારણું કર્યું. તે વખતે દેવતાઓએ દ્રવ્યની વૃષ્ટિ, પુષ્પની વૃષ્ટિ, સુગંધી જળની વૃષ્ટિ, આકાશમાં દુન્દુભિનો નાદ અને વંચનો ઉત્કેષ કર્યો. હર્ષને પરવશ થયેલા સુર, અસુર અને મનુષ્યોએ 'અહોદાન, અહોદાન, અહો સુદાન' એમ હૃદયોષણ કરી. ત્યાંથી શ્રી અભિનંદન પ્રભુએ ખીજ સ્થાને વિહાર કર્યો. પ્રભુના ચરણસ્થાનમાં ઇન્દ્રદત્તે પૂજન કરવાની ઈચ્છાથી એક રત્નપીઠ કરાવ્યું. પ્રભુએ ઇન્દ્રસ્થપણે પરિપહોને સહન કરી અદ્વાર વર્ષ સુધી વિવિધ અભિમહો ધારણ કરતાં કરતાં વિહાર કર્યો.

એ પ્રમાણે વિહાર કરતાં પ્રભુ એકદા સહસ્ત્રાચ વનમાં આવ્યા. ત્યાં છકૃતપ કરી રાયલુના વૃક્ષની નીચે કાયોત્સર્ગ કરીને રહ્યા. ધ્યાનમાં વર્તતાં શુકલધ્યાનના ખીજ પાયાને અતે ધાતીકમ'નો ક્ષય થતાં પોપમાસની શુકલચતુર્દશીએ અલીચિ નક્ષત્રનો ચંદ્ર થતાં પ્રભુને નિર્મળ દેવસજ્ઞાન પ્રગટ થયું; જે જ્ઞાન ફાંલુવાર નારકીના જીવોને પણ પિકાનો નાશ કરવામાં ઔપધ રૂપ થઈ પડ્યું. અવધિજ્ઞાનવડે પ્રભુને કેવળજ્ઞાન થયાની ખબર જાણીને ચોસક ઈન્દ્રોએ ત્યાં આવી એક યોજન પ્રમાણ પ્રદેશમાં સમવસરણુ રચ્યું. દેવતાઓએ સંચાર કરેલા સુવર્ણકમળ ઉપર ચરણને ધારણ કરતા પ્રભુએ પૂર્વ દ્વારથી તેમાં પ્રવેશ કર્યો, અને સમવસરણુની મધ્યમાં રહેલા એ ગાહ અને 'મસો ધનુષ્ય હંચા ચૈત્યવૃક્ષની પ્રદક્ષિણા કરી. 'તીર્થાયનમઃ' એમ ઓણતાં પ્રભુએ દેવચ્છંદાના મધ્ય ભાગમાં રહેલા પૂર્વાભિમુખ સિંહાસનને અલંકૃત કર્યું. પછી દેવ, અસુર અને મનુષ્ય સહિત ચતુર્વિધ સંઘ પોતપોતાના યોગ્ય દ્વારથી પ્રવેશ કરી યોગ્ય સ્થાનકે બેઠા. તે વખતે ભગવાનને નમસ્કાર કરી, અંજળિ ભેડી શક્ટધન્દ્રે શેમાંચિત શરીરે નીચે પ્રમાણે પ્રભુની સ્તુતિ કરી.

“ હે ભગવન્ ! આપે સર્વદા કષ્ટકારી એવી મન, વચન અને કાયાની ચેષ્ટાનો સંહાર કરી શિથિલપણથી મનરૂપી શંક્યને જીતું કરેલું છે, હે નાથ ! તમારી ઇન્દ્રિયો સંમત : મણું. મથી તેમજ. ઉચ્છૂંખલ પણ નથી એમ સમ્યક્ પ્રકારે પ્રતિપાદન કરીને તમે ઇન્દ્રિયોનો જ્ય કરેલો છે. યોગના જે આઠ અંગ કહેલા છે તે તો કૃત પ્રપંચ માત્ર છે; નહીં તો એ

યોગ યાજ્ઞપણ્ણથી આરંભીને તમારી સાત્ત્વ્યતાને કેમ પ્રાપ્ત થાય ? હે રવામિન્ ! લાંબા કાળથી સાથે રહેનારા વિષયોમાં તમને વિરાગ છે અને અદૃષ્ટ એવા યોગમાં સાત્ત્વ્યપણું છે; એ અમને તો અલૌકિક લાગે છે. જોવો તમે અપમર કરનાર ઉપર રાગ ધરો છો તેવો બીજાએ ઉપકાર કરનાર ઉપર પણ રાગ ધરતા નથી. અહો ! તમારું સર્વ અલૌકિક છે. ! હે પ્રભુ ! તરે હિંસક પુરૂષોના ઉપર ઉપકાર કર્યો અને જે આક્રિત હતા તેની ઉપેક્ષા કરી. એવા તમારા વિચિત્ર ચરિત્રને ડાણ અનુસરી રાકે ? હે ભગવન્ ! પરમ સમાધિમાં તમે તમારા આત્માને એવી રીતે બેડી દીધો છે કે જેથી 'હું સુખી છું' કે 'દુઃખી છું' અથવા 'સુખી કે દુઃખી નથી' એમ તમારા મનમાં પણ આવતું નથી. જેમાં ધ્યાતા ધ્યાન અને ધ્યેય એ ત્રિપુટી એકાત્માને પામેલી છે એવા તમારા યોગના માહત્ત્વ્ય ઉપર બીજાએને દૃમ શ્રદ્ધા ન આવે !"

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ઈદ્ર વિરામ પામ્યા, એટલે પ્રભુએ એક યોગન સુધી પ્રસરતી ગંભીર ગિરાથી દેશના આપવી શરૂ કરી.

"આ સંસાર એક વિપત્તિની ખાણરૂપ છે. એમાં પડતા મનુષ્યને પિતા, માતા, મિત્ર, બંધુ કે બીજા કોઈ પણ શરણ રૂપ થતા નથી. ઈદ્ર અને ઉપેન્દ્રાદિ જેવા પણ જે મૃત્યુના સપાટામાં આવે છે તે મૃત્યુને પણ પીડા કરનાર એવો કયો પુરૂષ શરણે અશુભને તેને શરણ કરવા લાયક છે ? અહા ! આ સંસારમાં પિતા, માતા, બહેન, ભાઈ અને પુત્રો બેઈ રહે છે અને રક્ષણ વગરના આ જીવને તેનાં કર્મો યમરાજના ગૃહમાં દોરીને લઈ જાય છે. મૃદ્યુલિવાળા પુરૂષો પોતાના કર્મોથી મૃત્યુને પામતા એવા સ્વજનને બેઈ શોક કરે છે, પણ તેઓ 'પોતાના આત્માને પણ કર્મો તેવીજ રીતે લઈ જશે' એમ શોક કરતા નથી, મોટા ભયંકર જંગલમાં મૃગના ઝગ્ગાની જેમ દુઃખરૂપી દાવાનળની પ્રજ્વળિત જ્વાળાઓથી વિકરાળ એવા આ સંસારમાં પ્રાણીને કોઈ પણ શરણૂત નથી. અર્ધાંગ આયુર્વેદથી, સંજીવિની ઔષધિઓથી અને મૃત્યુજ્વાલિક મંત્રોવડે પણ મૃત્યુથી રક્ષણ થતું નથી. ખર્જૂના પાંજગના મધ્ય ભાગમાં રહેલા અને ચતુરંગ સેનાથી વિટાયેલા મોટા રાજને પણ યમરાજના કિંકરી રાંકની પેઠે હુકથી ખેંચી જાય છે. જેમ પશુઓ મૃત્યુથી બચવાનો ઉપાય જાણતા નથી તેમ વિદ્વાનો પણ જાણતા નથી, એ કેવી મૂઢતા કહેવાય ? જેઓ ખર્જૂ માત્રના સાધનથી પૃથ્વીને નિષ્કંટક કરે છે; તેઓ યમરાજની ભૂકુટિથી ભય પામીને મુખમાં આંગળીઓ ધાલે છે, એ કેવી વિચિત્ર વાર્તા ! પાપ રહિત મુનિઓના ખર્જૂની ધારા જેવા પ્રતો પણ મૃત્યુનો ઉપાય કરી શકતા નથી. અહા ! શરણ વિનાનું, રાજ વિનાનું, નાયક વિનાનું અને ઉપાય વગરનું આ જગત યમરાજરૂપી રાક્ષસથી ગળી જવાય છે. ! જે ધર્મ રૂપ ઉપાય છે તે પણ મૃત્યુની સામે આલસો નથી; પણ તે ઉપાય શુભ મતિને આપનારો મણાય છે; તેથી પ્રવ્રજ્યા રૂપ ઉપાયને ગ્રહણ કરીને જેમાં અક્ષય સુખ છે એવા મોક્ષને માટેજ પ્રયત્ન કરવો યોગ્ય છે."

આની પ્રભુની દેશનાથી અનેક નરનારીઓએ તત્કાળ દીક્ષા લીધી અને વજ્રનાજ

વિગેરે અંકસો ને સોળ ગણુધરો થયા. તેમને વિધિ પ્રમાણે અનુયોગ અને ગણુની અનુસૂ આપીને પ્રભુએ શિક્ષારૂપ ધર્મદેશના આપી. પછી પ્રભુએ જન્મ વ્યય અને કૃત્યમય ત્રિપદી તે આને કહી ખતાવી. તે ત્રિપદીને અનુસારે તેમણે દ્વાદશાંગીની રચના કરી. પ્રથમ પૌરૂષી પૂર્ણ થઈ એટલે પ્રભુએ દેશના સમાપ્ત કરી. પછી રાજ્યએ બલિ સંગાવી. તેને હટાડી દેવતા, રાજ અને મનુષ્યો અનુક્રમે લઈ ગયા. પછી જગતપતિ ત્યાંથી હટીને વચલા કિદામાં આવી ઇશાન દિશામાં રહેલા દેવઅંહા ઉપર વિરાજમાન થયા. પછી પ્રભુના ચરણુચીઠ ઉપર બેસીને વજનાભ, ગણુધર કે જેઓને લોકાંએ કેવળી જેવા જાણેલા હતા અને જે શ્રુતદેવળી હતા તેમણે દેશના આપવા માંડી. જ્યારે ખીજી પૌરૂષી પૂર્ણ થઈ ત્યારે તેમણે દેશના સમાપ્ત કરી, તે વખતે દેવતા વિગેરે સર્વે પ્રભુને નમસ્કાર કરી પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

તેમના તીર્થમાં શાસનદેવતા તરીકે શ્યામ કાંતિવાળો, હાથીના વાહન ઉપર બેસનાર, બે દક્ષિણ ભુજાઓમાં ખીજેકં અને અક્ષસૂત્ર ધારણુ કરનાર અને બે વામ ભુજાઓમાં નકુલ અને અંકુશને રાખનાર ચક્ષેન્દ્ર નામનો ચક્ષુ થયો, કે જે હમેશાં પ્રભુની પાસે સેવામાં તત્પર રહેતો હતો; અને શ્યામ વર્ણુવાળી, કમળના આસનપર બેસનારી, બે દક્ષિણ ભુજામાં વરુદ અને પાશને ધારણુ કરનારી અને બે વામભુજામાં નાગ અને અંકુશ ધારણુ કરનારી કાલિકા નામે એક નિત્ય પ્રભુની પાસે રહેનારી શાસનદેવતા થઈ. ચૌત્રીશ અતિશયોએ ઇક્ત એવા પ્રજા ગ્રામ, આકર અને નગર વિગેરેમાં પ્રાણીઓને યોધ કરતા વિહાર કરવા દાખ્યા.

ત્રણુ લાખ સાધુઓ, છ લાખ ને ત્રીશ હજાર સાર્ધીઓ. નવ હજાર ને ચાહસો અવધિજ્ઞાનીઓ, એક હજાર ને પાંચસો ચૌદપૂર્વી, અગ્નીચાર હજાર છસો ને પચાસ મન. પર્થવજ્ઞાની, ચૌદ હજાર વાદ લખિધવાળા, બે લાખ ને અઠવાસી હજાર શ્રાવકા અને પાંચ લાખ ને સત્યાવીશ હજાર શ્રાવિકાઓ-આટલો પરિવાર પ્રભુને પૃથ્વીપર વિહાર કરતાં કરતાં થયો. કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી આઠ પૂર્વાંગ અને અઠાર વર્ષે હણુ લાખ પૂર્વ વ્યતીત થયે સને પોતાનો નિર્વાણુ-કાળ સમીપ જાણીને પ્રજા સમેતશિખર પર્વતે પધાર્યા. ત્યાં ઈંદ્ર સહિત દેવતાઓ અને રાજાઓએ સેવેલા પ્રભુએ એક હજાર મુનિઓની સાથે એકગાસનુ અનશન ચહણુ કર્યુ. પછી લેવાપચાહી કર્મને ભેદનારા એવા શૈલેશી જ્ઞાનપર આરૂઠ થઈ અનંત ચતુષ્કને સિદ્ધ કરી ભગવાન અભિનંદન પ્રજા વૈશાખમાસની ગુકલ અષ્ટમીએ ચંદ્ર પુખ્ય નક્ષત્રમાં આવતાં એક સહસ્ર મુનિઓ સાથે મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થયા.

કુમાર અવસ્થામાં સાડાપાર લાખ પૂર્વ. રાજ્યમાં આઠ પૂર્વાંગ સહિત સાડીછત્રીશ લાખ પૂર્વ અને દીક્ષામાં આઠ પૂર્વાંગ હણુ એક લાખ પૂર્વ-એકંદર પચાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પ્રભુએ નિર્ગમન કર્યુ. સંભવનાથસ્વામીના નિર્વાણુ પછી દશ લાખ કરોડ સાગરોપમ વીત્યા ત્યારે અભિનંદન સ્વામી નિર્વાણુપદને પામ્યા.

શ્રી અભિનંદન રવામીએ ક્ષણ કર્યા પછી સુરઅસુરોએ તેમનો અને બીજા મુનિઓનો અંગસંસ્કાર કર્યો, અને પ્રભુની દાદો, દાંત અને અસ્થિ તેઓ પૂજનને માટે લઈ ગયા. પછી તેઓ નંદીધર દ્વીપે જઈ શાશ્વત અર્હંતના પિઓનો, અષ્ટાન્દિક ઉત્સવ કરી પોતપોતાના દેવલોકમાં ગયા, અને નિર્વાણ સ્થાનકે આવેલા રાજાઓ પોતપોતાની રાજધાનીઓમાં ગયા.

इरराचार्य श्री हेमचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिच्छळाकापूरूपचरिते
महाकाव्ये तृतीये पर्वणि श्री अभिनंदनस्वामि
चरितवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः

તૃતીય સર્ગ.

શ્રી સુમતિનાથ ચરિત્ર.

આ અપાર સંસારરૂપી મહાસાગરને ઉતરવામાં સેતુ (મર્યાદા) રૂપ અને ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનના હેતુ એવા શ્રી સુમતિનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરી, ભવ્યપ્રાણીઓના કડયાણુરૂપ વૃક્ષને ઉછેરવામાં નીકળ્યા જળ જેવું એ પ્રભુનું ચરિત્ર તેમના પ્રસાદથી કહેવામાં આવશે.

આ જાંબૂદ્વીપમાં પુષ્કળ ઋદ્ધિથી પૂર્વવિદેહમાં તિલકરૂપ પુષ્કળાવતી નામે એક વિજય છે. તેમાં શંખપુર નામે એક સુંદર નગર હતું તેમાં મોટા ચૈત્ય અને હવેલીઓની વિચિત્ર ધ્વજઓથી બધું આકાશ વ્યાપ્ત થયેલું રહેતું હતું. તે નગરમાં વિજય કરનાર વિજયસેન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. જુગવીર્યથી શોભનારા એ રાજાને સૈન્ય કૃત શોભાને માટેજ હતું. સર્વ અંતઃપુરની સ્ત્રીઓમાં આભૂષણરૂપ સુદર્શના નામે એક તેને પ્રિયા હતી, જે ચંદ્રની લેખાની જેમ હમેશાં સુદર્શના હતી. રતિ સાથે કામદેવની જેમ વિસ્તૃત વૈભવવાળો વિજયસેનરાજા તેની સાથે ક્રીડા કરતો પોતાનો સમય નિર્ગમન કરતો હતો.

એક વખતે કાઈ ઉત્સવનો દિવસ આવતાં નગરના લોકો સર્વ સમૃદ્ધિ અને પરિવાર સહિત ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરવાને ગયા. તે વખતે જાણે ચૂર્તિમાન રાજ્યલક્ષ્મી હોય તેવી સુદર્શના રાણી પણ છત્રચામરથી અલંકૃત એવી એક હાથિણી ઉપર બેસીને તે ઉદ્યાનમાં આવી. ત્યાં જાણે દિક્કન્યાઓ હોય તેવી અમૂલ્ય આભૂષણોની શોભાને ધારણુ કરનારી આઠ સ્ત્રીઓથી પ-

સ્વરેલી કાઈ એક સ્ત્રી તેના જોવામાં આવી. અપ્સરાઓ જેમ ઈંદ્રાર્ણવીની ઉપાસના કરે તેમ એ આઠ વધુઆંગે ઉપાસના કરાયેલી એ મુંદર સ્ત્રીને જોઈને સુદર્શના પોતાના ચિત્તમાં પરમ વિસ્મય પામી. 'આ સ્ત્રી કાણ છે? અને તેની પાસે રહેલી ખીજ આઠ આળાઓ કાણ છે?' એ જાણવા માટે દેવી સુદર્શનાએ પોતાના એક નાજરને તપાસ કરવાની આજ્ઞા આપી. ત્યાં જઈ પૂછી આવીને દેવી સુદર્શનાને તે કહેવા લાગ્યો—'હિ મહારાજી ! એ સ્ત્રી આ નગરના પ્રતિષ્ઠિત શ્રેષ્ઠી નાંદિપેણુની સુલક્ષણા નામે સ્ત્રી છે. એ સુલક્ષણાને જ પુત્રો છે, અને તે પ્રત્યેક પુત્રોને ચાર ચાર સ્ત્રીઓ છે. તે આઠ સ્ત્રીઓ દારસીની જેમ પોતાની સાચીની સેવા કરવાને અહીં સાથે આવેલી છે. ' આ પ્રમાણે સાંભળીને સુદર્શના ચિત્તમાં વિચાર કરવા લાગી કે 'અહા ! આ શેકાર્ણીને ધન્ય છે કે જે પુત્રનું સુખ જીવે છે, અને જાણે નાગકન્યા હોય તેવી સ્વરૂપવાન અને કુળવાન આઠ પુત્રવધુઓ જેની સર્વદા મેવા કરે છે. મારા જેવી પુણ્ય ગદિત સ્ત્રીને ધિક્કાર છે કે જેને પુત્ર કે પુત્રવધૂ કાંઈ નથી, જે કે હું' મારા પતિને એક દુઃસ્વપ્ન છું' તેાપણ મારું જીવિત વૃથા છે. આમ તેમ પોતાના હાથને ઉછાળતો અને ચારે તરફ ધૂળીથી ધૂસર થયેલો પુત્ર વૃક્ષઉપર વાનરની જેમ પુણ્યવંતી સ્ત્રીઓના ઉત્સંગમાં ક્રીડા કરે છે. કુળવિનાની વડીની જેમ અને જળવિનાના પર્વતની જેમ પુત્રવિનાની સ્ત્રીઓ શોક કરવા લાયક અને નિંદવા લાયક છે. જે સ્ત્રીઓને પુત્રના જન્મ, નામ, ચાલ અને વિવાહાદિ સંસ્કારના મહોત્સવોની પ્રાપ્તિ થતી નથી તે સ્ત્રીઓને ખીજ ઉત્સવો શા કામના છે ?'

આ પ્રમાણે વિચારતી સુદર્શના દેવી હિમચી પીડાયેલી પશ્ચિમીની પેઠે કરમાઈ ગયેલ સુખવાળી થઈ ખેદ સહિત પોતાના જીવનમાં પાછી આવી. પોતાની પ્રિય સખીઓને વિદાય કરી જાણે વ્યાધિવાળી હોય તેમ નિઃશ્વાસ મૂકતી રાખ્યા ઉપર પડી. ત્યાં તે કાંઈપણ બોલતી નહોતી, ખાતી નહોતી અને કાંઈ ચૂંચાર પણ કરતી નહોતી. કેવળ રત્નની પુતળીની જેમ સ્વપ્ન મનથી પડી રહેલી હતી. પરિવારના સુખથી તેની તેવી સ્થિતિ જાણીને મહારાજ વિજયસેન ત્યાં આવી પ્રેમયુક્ત કામળ ગિરાવડે કહેવા લાગ્યા—'હિ દેવી ! હું પોતે તારે આધીન છતાં તારે કયો મનોરથ અપૂર્ણ છે કે જેથી મરુસ્થળમાં પડેલી હંસલીની જેમ તું તરફડે છે? શું તને કાંઈ અંતરની પીડા છે ? અથવા કાંઈ નવીન વ્યાધિ થયેલ છે ? વા કાંઈએ તારી આજ્ઞા ઉલ્લંઘન કરી છે ? કે તે કાંઈ દુઃસ્વપ્ન જોયેલું છે ? વા કાંઈ જાણ કે અભ્યંતર અપશુકન થયેલ છે ? જે કાંઈ પણ તને ખેદ થવાનું કારણ હોય તે કહી દે. મારી પાસે તારે કાંઈપણ છાનું રાખવું ન જોઈએ.' સુદર્શના નિઃશ્વાસ મૂકી ગદગદ સ્વરે બોલી—'હિ પ્રિયનાય ! તમારા પ્રસાદથી તમારી જેમ મારી આજ્ઞાને કાંઈએ પણ ખંડિત કરી નથી, તેમ આધિ વ્યાધિ દુઃસ્વપ્ન અપશુકન કે ખીજું કાંઈ પણ મને પીડા કરતું નથી; પણ એક ખાખત મને ઘણી પીડા કરે છે, તે એ છે કે ત્યાં સુધી આપણે પુત્રનું સુખ જોયું નથી ત્યાં સુધી રાન્યસપેત્રિ, વિપયસુખ અને આપણી બન્નેની મીતિ એ સર્વ વ્યર્થ છે; જેમ નિર્ધન પુરૂષ લક્ષ્મીવાનની લક્ષ્મીને જોઈને તેની ઇચ્છા રાખે

છે તેમ પુત્રવાળાના પુત્રોને જોઈને હું પણ તેવી રીતેજ ઇચ્છા રાખું છું, એ કટલી બધી ખેદની વાત છે ? જો આપણે મનરૂપી તાજનામાં એક તરફ સર્વ સુખ અને એક તરફ પુત્રપ્રાપ્તિનું સુખ રાખીને તોળશું તો તેમાં પુત્રપ્રાપ્તિનું સુખ અધિક થશે. વનમાં પુત્ર પરિવાર સાથે ફરતા જોવા મૃગાદિક પશુઓ આરા છે, પણ પુત્ર રહિત એવા આપણને ધિક્કાર છે ! ધરણ કે તેમનાથી પણ આપણું ભાગ્ય અદ્ય છે.'

પછી રાજા બોલ્યો—'હે દેવી ! તમે ધીરા થાઓ, દેવતાનું આરાધન કરીને હું તમારો મનોરથ થોડા સમયમાં પૂર્ણ કરીશ. જે પરાક્રમથી અસાધ્ય છે, જે બુદ્ધિથી અગોચર છે, જે મંત્રોનો વિષય નથી, જે તંત્રથી ફર છે, અને બીજા ઉપાયોથી પણ જે અગમ્ય છે તેવા પુરુષાર્થને પ્રસન્ન થયેલા દેવીદેવ તાઓ સાધી આપે છે, હે માનિની ! આ તમારો મનોરથ હવે સિદ્ધ થઈ ચુક્યો છે એમજ જાણો, હવે શોક શામાટે કરો છો ? હું પુત્રને માટે ધણું કરીને આપણી કુળદેવીની પાસેજ જઈને ગેસીશ.'

એવી રીતે રાણીને ધીરજ આપી વિજયસેન રાજા, રનાન કરી પવિત્ર વેપ પહેરી પોતાના મંદિરમાંથી નીકળી કુળદેવીના સ્થાનમાં ગયા. ત્યાં તે કુળદેવતાની પૂજા કરી પુત્રનો લાભ થાય ત્યાં સુધી અન્નપાનનો ત્યાગ કરીને દૃઢ નિશ્ચય ધરાવીને બેઠા. જ્યારે છઠ્ઠો ઉપવાસ થયો ત્યારે કુળદેવી પ્રત્યક્ષ થઈ. અને 'હે મહાપતિ ! વરદાન માગ' એમ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું. રાજા વિજયસેન દેવીને નમસ્કાર કરીને બોલ્યા 'હે કુળદેવી ! આપ પ્રસન્ન થઈને સર્વ પુરુષમાં ઉત્કૃષ્ટ એવા પુત્ર-લાભને આપો.' તે સાંભળી 'દેવલોકમાંથી સ્થવીને કાઢી ઉત્તમ દેવતા તમારો પુત્ર થશે' એવું વરદાન આપી કુળદેવી તત્કાળ અંતર્ધાન થઈ ગઈ; રાજાએ દેવીના આપેલા વરદાનની વાર્તા પોતાની પ્રિયાનેકહી તેથી 'મેઘની ગર્જનાથી' બગલીની જેમ તે વાર્તાથી રાણી ધણું હર્ષ પામી. બીજા દિવસે ઋતુસ્નાતા થયેલા સુદર્શના દેવીની કુક્ષિમાં દેવલોકમાંથી સ્થવીને કાઢી મહાદેવિક દેવતા ઉત્પન્ન થયો. તે વખતે સુનેલા મહાદેવીએ કથરના જેવી રાતી કથરાવાળો એક દિશોર કથરીસિંહ પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો. તરતજ ભય પામેલા રાણીએ શાપ્યા ઉપરથી બેઠા થઈને પોતાના મુખમાં થયેલા સિંહના પ્રવેશની સ્વપ્ન વાર્તા રાજાને કહી એ સાંભળી મહારાજા બોલ્યા—'હે દેવી ! આ સ્વપ્ન એ કુળદેવીના વરદાન રૂપી વૃક્ષનું એવું કૃણ પ્રદર્શિત કર્યું છે કે સિંહના જેવો પરાક્રમી તમારે એક પુત્ર થશે.' આવો સ્વપ્નનો વિચાર સાંભળી રાણી ઘણા પુશી થયા અને 'બાકીની રાત્રી શુભ કથાઓ કરતાં જાતપણેજ નિર્ગમન કરી.

ઉત્તમ સરિતાના જળમાં સુવર્ણના કમળની જેમ દેવીની કુક્ષિમાં તે ગર્ભ દિવસે દિવસે વધવા લાગ્યો. એક વખતે દેવી પોતાને ઉત્પન્ન થયેલા દોહદ મહારાજાને કહેવા લાગ્યા કે—'હું સર્વ પ્રાણીઓને અલભ્ય આપવાને ઈચ્છું છું, સર્વ નગર વિગેરેમાં અમારી ધોષણા કરાવવાને

ધૃત્યુહું, અને સમય જિનયેત્યોમાં અષ્ટાન્ધિક ઉત્સવો કરવાની અભિલાષા રાખું છું.' રાત્રીએ કહ્યું— 'હે દેવી ! ગર્ભના પ્રભાવથી કુળદેવીના વદનને અને સ્વપ્નાર્થને સત્ય કરનાર એવા આ તમારા દોહદ છે. ઉત્તમ ધૃત્યાવાળા ! ગર્ભના પ્રભાવથીજ તમારી આવી ઈચ્છા થઈ છે, કારણકે પ્રતિમાનો પ્રભાવ અધિષ્ઠાયક દેવને ઉચિતજ થાય છે.' આ પ્રમાણે કહીને રાત્રીએ ભય પામેલાઓને અભયદાન આપ્યું, પછી વગડાવીને સર્વ દેહાંગે અમારી ધોષણા પ્રવર્તાવી અને અષ્ટપ્રકારી પૂજાથી તથા દિવ્ય અંગીતથી દરેક ચેત્યોમાં અષ્ટાન્ધિક ઉત્સવો કરાવ્યા.

એ દોહદ પૂર્ણ થવાથી પૂર્ણચંદ્રના જેવા ઉત્તમ મુખવાળી દેવી પ્રસન્ન થઈ, અને સમય આવ્યો ત્યારે વેલ જેમ કળને જન્મ આપે તેમ એક પુત્રરત્નને તેણે જન્મ આપ્યો. તે વખતે સર્વ રાત્રીઓમાં શિશેમણિ વિજયસેન રાત્રીએ ચિંતામણિ રત્નની જેમ ઉદ્ભવેલા કરાવીને યાચકાને ઈચ્છિત દાન આપવા માંડ્યું, અને દુદયરૂપ સમુદ્રને ચંદ્રસમાન મોટા મહોત્સવ કર્યો. તે પછી તેવીજ રીતે સ્વજનોની જેમ નગજનો એ પણ મહોત્સવ કર્યો. પછી દેવીના સ્વપ્નને અનુસરીને મહારાત્રીએ પુત્રતું પુરૂષરિંહ એવું મનોહર નામ પાડ્યું. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામી વિશાળ ભુજાવાળો એ કુમાર રૂપથી, કળાથી અને કુળથી પોતાને સદૃશ એવી રાત્રીઓની આઠ કન્યાઓ પરણ્યો. અપૂરગઓની સાથે દેવની ત્રમ તેઓની સાથે વિજયસેન રાત્રીને કુમાર કાણે કાણે ક્રીડા કરતો વિષયસુખ ભોગવવા લાગ્યો.

એક વખતે જાણે સાક્ષાત્ વસંત દોષ અથવા જાણે સાક્ષાત્ વસંતનો મિત્ર કામદેવ દોષ તેવો એ કુમાર સ્વેગ્રાથી ક્રીડા કરવાને ઉદ્ધાનમાં ગયો. ત્યાં રૂપથી અને ગમથી આનંદનો જય કરનાર ચિનયનંદન નામના સૂરિને સમોસરેલા તેણે જોયા. તેમને જોતાંજ જાણે અમૃતતું પાન કર્યું હોય તેમ કુમારનાં લોચન, દુદય અને શ્રીઞ્ઞ અંગે પણ પૂર્ણ વિકાસ પામ્યાં. કાણવાર તેમને નીરખી ગળકુમાર વિચારવા લાગ્યો કે 'જેવું વેરયાની પાસે રહીને સતીવ્રતતું પાલન કરવું, ચોરની પાસે રહીને નિધાનતું ગોપણતું, યુવાન માર્જરની પાસે રહીને અમૃતના આમ્વનું રક્ષણ કરવું અને ડાકણની પાંડોશમાં રહીને પોતાની કુગળતા સાચવવી સુરકેલ છે, તેવીજ રીતે આ મુનિતું અનુપમ રૂપ અને યૌવનવય જોતાં વિષયવૃત્તિરૂપ ઉન્માદનો દેતુ ઉદય પામે તેવું જણાય છે, તે છતાં આવા કઠિણ વ્રતતું ધારણ કરવું દેખાય છે તે તેવુંજ સુરકેલ છે. હેમંતઋતુમાં હિમ, શ્રીષ્ઠઋતુમાં ઝૂંચને; તાપ અને વર્ષાઋતુમાં ઝંઝવાત સહન થઈ શકે પણ યૌવનમાં કામદેવનો ઉપદ્રવ સહન થઈ શકતો નથી. તે છતાં આવા કામદેવને જીતનારા મુનિ, આજે પ્રુણાતુમાંથી પ્રુણથી ભાગ્યયોગે મારા જોવામાં આવ્યા છે, કે જો આ માતા, પિતા કે સુર હોય તેમ મને પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે.' આ પ્રમાણે વિચાર કરી રાત્રીકુમાર સત્વર તેમની પાસે આવ્યો, અને, 'દુદયને આનંદ આપનારા એ વિનયનંદન મુનિને તેણે વંદના કરી. મુનિએ કલ્યાણરૂપી અકુરને ઉત્પન્ન કરવામાં મેધવૃદ્ધિ જેવી

ધર્મલાભરૂપ આશિષ આપીને રાજપુત્રને આનંદિત કર્યો. પછી કુમાર નમસ્કાર કરી યોગ્યો—
 'હે મુનિરાજ ! નવ યૌવનવાન છતાં તમે આવું વ્રત ધારણ કરેલું છે તે જોઈને મને આશ્ચર્ય
 થાય છે. આવી વયમાં તમે યત્નપૂર્વક વિષયોથી વિમુખ થયા છો, તે વિષયોના કિંપાકના કૃપાની
 જેવા માઠા વિપાક હું પણ જાણું છું. આ સંસારમાં હું પણ કિંચિત્ માત્ર સાર જોતો નથી, પ-
 રંતુ તેવા સંસારનો પરિહાર કરવાને આપના જેવા વિરલા પુરુષોજ ઉદ્ધુકત થાય છે. હે સ્વા-
 મિન! આપ આ સંસાર તરવાનો ઉપાય મને બતાવો અને સાર્થવાહ જન્મવટેમાર્ગુ ને લઈ જાય,
 તેમ તમે મને તમારે માર્ગે લઈ જાઓ. હે મહામુનિ ! કાંકગને શોધતાં જન્મ પર્વત ઉપરથી
 માણિક્ય મળી જાય, તેમ ક્રીડા કરવાને આવેલા મને અહીં તમે પ્રાપ્ત થયા છો.'

- આવી રીતે જ્યારે રાજકુમારે કહ્યું ત્યારે કામદેવના શત્રુ એવા એ મહામુનિ નવીન મેધના જે-
 વી ગંભીર ગિરાથી આ પ્રમાણે યોગ્યો—“જન્મ માંત્રિક પુરૂષને સર્વભૂત પિરાય શાંતિને માટે થાય
 છે તેમ વૈરાગ્યવાન પુરૂષને યૌવન, એશ્વર્ય અને રૂપાદિક જે મદનાં સ્થાન છે તે શાંતિને
 માટે થાય છે, શ્રી ભગવતે સંસારરૂપ સમુદ્રને તરવામાં ઉત્તમ વહાણની જેવો યતિધર્મ
 કહેલો છે. એ યતિધર્મ સંયમ,^૧ સત્ય, શૌચ,^૨ બ્રહ્મચર્ય,^૩ અપરિગ્રહ,^૪ તપ,^૫ ક્ષમા, મૃદુતા,^૬
 આર્જવ^૭ અને મુક્તિ^૮ એ દશ પ્રકારનો છે. પ્રાણાતિપાત નિવૃત્તિ એ સંયમ; અસત્ય વચનનો
 પરિહાર કરવો તે અમૃતપાત્ર; અદત્તાદાન (ચોરી) વર્જન સંયમની શુદ્ધિ રાખવી તે શૌચ;
 નવ શુભિ સહિત કામ-ઈંદ્રિયનો સંયમ કરવો તે બ્રહ્મચર્ય; શરીર વિગેરેમાં પણ મમતા રહિત-
 પણું તે અકિંચનતા; અનશન, ઓનોદરી, વૃત્તિસંક્ષેપ, રસત્યાગ, તતુક્કેશ અને સંહી-
 નતા—એ છ પ્રકારે બાહ્યતપ અને પ્રાયશ્ચિત્ત, વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, વિનય, કાયોત્સર્ગ અને શુભ
 ધ્યાન એ છ પ્રકારે અભ્યંતર તપ—તે બંને મળી પાર પ્રકારે તપ; શક્તિ વા અશક્તિ છતાં
 કોષનો નિગ્રહ કરી સહન કરવું તે ક્ષમા; માનનો જય કરી મદના દોષનો ત્યાગ કરવો તે મૃદુતા;
 માયાને છૂટીને મન, વચન, કાયાથી વક્રતાને છોડી દેવી તે આર્જવ; અને બાહ્ય તથા અભ્યંતર
 વસ્તુઓમાં તૃષ્ણાનો વિરોધ તે મુક્તિ; એ દશ પ્રકારનો ધર્મ સંસારસમુદ્રથી પાર ઉતારવામાં
 સમર્થ છે, અને એ નિર્દોષધર્મ ચિંતામણિ રત્નની જેમ આજગત્માં પુણ્યધીજ પ્રાપ્ત થાય છે.”

આ પ્રમાણેની મુનિરાજની ત્રાણી સાંભળી રાજકુમાર પુરૂષસિંહ ચિનયપૂર્વક આ પ્રમાણે
 યોગ્યો—“હે પ્રભુ ! નિર્ધનને ધનનો ભંડાર બતાવવાની જેમ આપે આ ધર્મ અને સારી રીતે
 બતાવ્યો છે. પણ એ ધર્મ શુદ્ધવાસમાં રહીને આચરી શકાતો નથી; કારણકે શુદ્ધવાસ સંસાર-
 રૂપી વૃક્ષનો એક ઉત્તમ મોહક છે. પણ હે ભગવંત! આ સંસારરૂપી દુર્ગામના નિવાસથી હું, તો
 ઉદ્દેગ પામ્યો છું, માટે મને ધર્મરાજની રાજધાનીરૂપ દીક્ષા આપો.” રાજપુત્રનાં એવાં વચન
 સાંભળી ચિનયનંદન સૂરિ યોગ્યો—“હે રાજકુમાર! આ તમારો મનોરથ ઘણો શ્રેષ્ઠ અને પુણ્યસં-
 પત્તિને પ્રાપ્તનારો છે. મોટી શુદ્ધિવાળા, વિવેકી અને દૃઢ નિશ્ચય રાખનારા હે મહાસત્ત્વ !
 તમે વ્રતનો ભાર ધારણ કરવાને યોગ્ય છો, તેથી તમારો મનોરથ અમે પૂર્ણ કરીશું; પરંતુ

૧ અહિંમા. ૨ અર્ચાર્. ૩ નિરભિમાનતા. ૪ મરણતા. ૫ નિવૃત્તતા.

પ્રથમતમે નગરમાં જઈ તમારા પુત્રવત્સલ માતાપિતાની રજ લઈને આવો; કારણકે જગતમાં પ્રાણીને પહેલા ગુરૂ માતાપિતા છે." મુનિનાં એવાં વચન સાંભળી પુરૂપસિંહે નગરમાં ગયો, અને માતાપિતા પાસે જઈ પ્રણામ કરી અંગલીએડી દીક્ષા લેવાની આજ્ઞાને માટે વિગ્રહિત કરી. પુત્રવત્સુ એવું વચન સાંભળી તેઓએ કહ્યું—“હે વત્સ ! આ વખતે તને દીક્ષા લેવી યુક્ત નથી. કારણકે પંચ મહાવ્રતનો ભાર વહન કરવો ઘણો મુશ્કેલ છે. સંયમી પુત્રને પોતાના દેહમાં પણ મમતા છેડી અને રાત્રીભોજનથી વિરામ પાગી, બેંતાલીશ દોષોથી ગહિત એવા પિંકતું ભોજન કરવું પડે છે. નિત્ય હૃદયોગી, મમતા રહિત, પરિગ્રહે વર્જિત અને ગુણમાં તત્પર એવા મુનિને પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુમિઓ સર્વદા ધારણ કરવી પડે છે. વગી વિધિપૂર્વક માસાદિક પ્રતિમા તથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને અનુસરીને અનેક પ્રકારના અભિચરો કરવાં પડે છે. યાવજીવિત સ્નાનનો ત્યાગ, પૃથ્વી ઉપર રાચન, કથનો લોચ, શરીરનો અસતકાર, ગુણ્ડુળમાં સદાનિવાસ પરિષદ અને ઉપસર્ગોની અનુમોદન સહિત સહનતા અને અદાર હૃદય શીલના અંગનું અવધારણ, ઇત્યાદિક સર્વ નિયમો દીક્ષા લેનારને પાળવા પડે છે. હે કુકુમાર કુમાર! એ પ્રમાણેના નિરંતર નિયમો પાળવા ને લોઠાના ચણા ચાવવા તુલ્ય છે, બે હાથથી અપારં સમુદ્રને તગવા તુલ્ય છે, ખડ્ગની તીક્ષ્ણ ધારા ઉપર ચરણથી ચાલવા જેવું છે, અગ્નિની જ્વાળાંતું પાન કરવા તુલ્ય છે, તાજવા ઉપર મેરૂપર્વત તોળવાનો છે, મોટી નદી સાંભે પૂરે તરવા ખરાબર છે, એકલે પંડે બળવાન શત્રુઓનું સૈન્ય જીતવા સમાન છે, અને દૂરતા એક ઉપર રહેલ રાધાવેધ કરવાનો છે. અહણુ કરેલી દીક્ષા જ યાવજીવિત પાળવી તેજ મોટું સત્ત્વ, તેજ અંગાંધ ધૈર્ય, તેજ મોટી બુદ્ધિ અને તેજ મોટું બળ છે. ”

આ પ્રમાણેનાં માતાપિતાનાં વચન સાંભળી રાજકુમાર પ્રસન્ન થઈ યોગ્યો—“હે પૂન્યપાદ! આપ કહો છો ને ખરાબર છે. દીક્ષા પાળવી તેવીજ કહિણુ છે, પણ હું આપને વિગ્રહિત કરું છું. હે સંસારમાં નિવાસ કરવાથી ઉત્પન્ન થતા કષ્ટોની આગળ દીક્ષાનું કષ્ટ એક સોમો ભાગ પણ નથી. વચનથી ન કહી શકાય અને શ્રવણથી ન સાંભળી શકાય તેવી પ્રત્યક્ષ નંરકની વેદના તો દૂર રહી, પણ આ લોકમાં નિરપરાધી તિર્થ અભિતિને ખંધન, છેદન અને તર્જનાદિકની દુઃસહ પીડાઓ, મનુષ્યોને કુષ્ટાદિક વ્યાધિઓની પીડા, ક્રોધખાનું, અંગનું કતરાણું, ત્વચા ઉખડાવવી, શરીર બાળી દેવું અને અસ્તક છેદન કરવું ઇત્યાદિક વેદનાઓ; અને સ્વર્ગવાસી દેવતાઓને પ્રિયજનોનો વિયોગ, શત્રુથી પરાલભ અને વ્યવનના જ્ઞાનથી થતું દુઃસહ દુઃખ એવામાં આવે છે.” રાજકુમારે પોતાના માતાપિતાને આ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે પુત્રને સાબાશી આપી ખુશી થઈને તેઓએ વ્રત લેવાની આજ્ઞા આપી. પછી પિતાએ હર્ષથી જ્ઞેનો નિષ્ક્રમણમહોત્સવ કરેલો છે એવો રાજપુત્ર ક્ષણે અર્થી જમ વનસ્પતિ પાસે બચ તેમ દીક્ષાને અર્થે મુનિની પાસે આવ્યો. ત્યાં સામાયિક ઉચ્ચરી પુરૂપસિંહે કુમારે વિનયનંદન મુનિના ચરણકમળની પાસે જવસાગર તરવામાં નાવિકારૂપે દીક્ષા ગ્રહણુ કરી. પ્રમાદ રહિત સર્વ પ્રાણીની રક્ષા કરતાં એ

ગગનુમારે રાજની જેમ દટપણે દીક્ષાનું પ્રતિપાલન કર્યું; તે સાથે નીચ સ્થાનકામાંથી કેટલા-એક સ્થાનકા આરાધીને તેણે ઉન્નયણ એવું તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ધણા કાળ પ-ર્યંત વિહાર કરી છેવટે અનશનથી કાળ કરીને વૈજયંતવિમાનમાં મહર્દિક દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયો.

આ જમ્બૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રની અંદર મોટી સંપત્તિઓના સ્થાનરૂપ વિનીતા નામે નગરી છે. જાણે ખીજ દ્વીપોમાંથી ચંદ્રોના પિંચ લાવીને રચેલા હોય તેવા રૂપાના કંગરાથી એ નગરીની આસપાસ એક મોટા કિંલો શોભતો હતો. અનેક પ્રકારના રત્નોના ભંડારરૂપ એ નગરીમાં રાજઓએ રક્ષાને માટે એક ગીજે રૂપાને કિંલો કરેલો હતો, તેજાણે શેષનભગ કુંડલાકારે થઇ તેની રક્ષા કરતો હોય તેમ જણાતો હતો. ત્યાં રહેલા યુનાદાર મહેલોના રત્નના છાજ ઉપર પડતાં ચંદ્રના પ્રતિબિંબને ગ્રહના માર્ગર દહીને પિંડ જણીને ચાટતાર હતા. ત્યાં કાડાના શુક્રપક્ષીઓ ઘેર ઘેર અહાં તદેવ અને સાધુ ગુરુઓમ પઢતા હતા, અને નેનેજ સાંભળતા હતા. દરેક વાસગૃહમાં ખાજવામાં આવતા અગરુધુપમાંથી નીકળતી ધુમાડાની ટ્રેણિઓ આકાં-રામાં તમાલ વૃક્ષના વનનો દેખાવ વિસ્તારતી હતી. જળના રેંટમાંથી ઉછળતા પિંડુઓથી છવાઈ રહેલા ત્યાંના ઉઘાનોની અંદર જાણે શીતથી ભય પામતા હોય તેમ સૂર્યકિંગ્ણો કદાપિ પેસી શકતા નહિ. એ નગરીમાં ઇક્વાકુ વંગમાં તિલકરૂપ ગેથ નામે રાજ હતો, જે મહામેઘની પેઠે સર્વ જગતને આનંદ આપતો હતો. એ ગગનની રાજ્યલક્ષ્મી ચાચકાને કૃતાર્થ કરવાને માટે સદેવ આપવામાં આવતી હતી, તેછતાં પણ નીકના જળની પેઠે તે અતિશય વૃદ્ધિ પામતી હતી. ખીજ રાજઓ આવીને પાંચ અંગથી પૃથ્વીનો સ્પર્શ કરી મેઘરાજને નમતા હતા અને વસ્ત્ર અલંકાર તથા રત્નાદિકના ભેટણાથી તેનું અર્ચન કરતા હતા. મધ્યાન્હનો સૂર્ય જેમ રહેતી છાયાનો સંક્રાંચ કરે તેમ તેનો પ્રસરતો પ્રતાપ શત્રુઓની લક્ષ્મીને સંક્રાંચ કરતો હતો. મોટી સમૃદ્ધિથી, મોટી શક્તિથી અને મોટા પ્રભાવથી ચોસઠ ઇંદ્રો ઉપરાંત જાણે પાંસઠમે ઈંદ્ર હોય તેવે તે રાજ જણાતો હતો.

એ રાજને માંગળિકના સ્થાનરૂપ મંગળા નામે પત્ની હતી. એ શીલવતી રાણી જાણે રહેઠાણી કુળલક્ષ્મી હોય તેવી જણાતી હતી. એ રાણી નિરંતર પોતાના પતિના હૃદયમાં રહેતી હતી, અને રાજ તેણીના હૃદયમાં રહેતો હતો. વાસગૃહ વિગેરેમાં તો તેમનો ફક્ત અહિ-રંગ માત્ર નિવાસ હતો. ગ્રહમાં કે ઉઘાન વિગેરેમાં એ મહારાણી સંચાર કરતી, ત્યાં પણ પોતાના પતિનું દેવતાથી અધિક ધ્યાન કરતી હતી. એ વિશાળ લોચનવાળી કાંતાએ પોતાનાં રૂપ, લાવણ્ય અને સૌભાગ્યથી દેવાંગનને તો દાસીરૂપ કરી હતી, અને પોતાનાં સુંદર મુખથી ચંદ્રને પણ દાસ કર્યો હતો. તેણીનું અધિક ઉન્નયણ રૂપ અને લાવણ્ય આંગળી અને મુદ્રિ-કાની જેમ પરસ્પર એક ખીજને શોભાવતા હતા. ઇંદ્રાણીની સાથે ઇંદ્રની જેમ એ દેવીસાથે ભોગ ભોગવતા એ રાજને અક્ષય પ્રીતિ પધાણી હતી.

હવે પુરુષસિંહને જીવ જે વૈજયંત વિમાનમાં ગયેલો છે તે તેવીજ સાગરોપમનું આયુષ્ય ભોગવી શ્રાવણ માસની શુકલ દ્વિતીયાને દિવસે મધા નક્ષત્રમાં ચંદ્ર આવતાં ત્યાંથી અવધીને

મંગલાદેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. તે વખતે મંગલાદેવીએ તીર્થંકરના જન્મને યૂચવનારાં ગર્ભેન્દ્ર વિગેરે ચૌદ મહા રાપ્તો બોધ્યાં, અને પૃથ્વી જેમ નિધાનને ચૂક રીતે ધારણ કરે તેમ મંગલાદેવીએ ત્રણ ભુવનના આધારરૂપ ગર્ભને ધારણ કર્યો.

તે દર્શનિયાન દ્વાર ધનાઢ્ય વ્યાપારી પોતાની બે સરખી વયની સ્ત્રીઓને સાથે લઈને વ્યાપાર કરવાને માટે એ નગરીથી દૂર દેશાંતર ગયો. માર્ગમાં તેની એક પત્નીએ પુત્રને જન્મ આપ્યો, તે પુત્રને બન્ને સપત્નીઓ (શોકયો) એ સમદ્રષ્ટિએ ઉછેરને મોટા કર્યો. પરંતુ એ વ્યાપારી દેશાંતરમાંથી ધન ઉપાજીને પાછા ફરતાં માર્ગમાંજ મૃત્યુ પામ્યો. 'દેવની ગતિ મહા વિષમ છે,' શોકથી અશ્રુને વર્ષાવતી દીન થઈ ગયેલા મુખવાળી બન્ને સ્ત્રીઓએ પોતાના પતિનો અગ્નિસંસ્કાર કરાવીને ઐર્શ્વર્યદેહિક ક્રિયા કરી. પછી તે માંદેલી એક કપટવાળી સ્ત્રી 'આ પુત્ર અને ધન મારાં છે' એમ કહેતી પુત્રની ખરી માતાની સાથે કલ્પો કરવા લાગી. તેઓમાંથી એક ખરી પુત્રમાતા, પુત્ર અને ધનનું ક્ષેમ અને બીજી કપટી માતા પુત્ર અને ધનનો યોગ ઇચ્છતી હતી. તે બન્ને ત્યાંથી સત્વર અચોપા નગરીમાં આવી. ત્યાં તે બન્નેએ પોતાના કુળમાં, બીજા કુળમાં અને ન્યાયના ધર્માસન પાસે પણ ફરિયાદી કરી; પરંતુ તેઓનો કલ્પો તેઓનાથી જરા પણ પત્યો નહીં. ત્યાંથી વિવાદ કરતી તે બન્ને રાજ પાસે આવી. રાજાએ સભામાં બોલાવીને તેમને વાદનું કારણ પૂછ્યું. પ્રથમ પુત્રની અપર માતાએ રાજાને કહ્યું—“હે મહારાજ ! આ અમારો કલ્પો આ નગરમાં સર્વ ઠેકાણે કહેવામાં આવ્યો છે, પણ દ્વારેએ તેનો ઉચ્છેદ કર્યો નથી કારણકે પરદુ અથી બીજા કાણુ દુઃખી થાય પૃથ્વીમાં પરસુખે સુખી અને પરદુઃખે દુઃખી એવા તો આપ ધર્મરાજ છો, તેથી વ્યાજબી ન્યાય મળશે એમ ધારીને હું આપને શરણુ આવી છું. આ મારો ઐરસ પુત્ર છે ને મેં આને સરખી રીતે ઉછેર્યો છે, તેથી આ સર્વ ધન પણ મારું છે, કારણકે જેનો પુત્ર તેનું જ ધન કહેવાય.” પછી પુત્રની ખરી માતા બોલી—“હે કૃપાળુ રાજા ! આ પુત્ર અને ધન મારાં છે. આ મારી શોક સંતાન વગરની છે. તે દ્રવ્યના લોભથી મારી સાથે કલેશ કરે છે. પ્રથમ માગ પુત્રનું મારી સાથે એ પણ પાલન કરતી હતી. તે વખતે મેં સરલતાથી તેને તેમ કરતી અટકાવી નહીં, તેથી અત્યારે સ્નેહથી પગ પાસે સુવાડતાં ઝોશીકાને પકડનારી થઈ પડી છે. માટે હે મહારાજ ! આપ ન્યાય કરવા સજ્જ થાઓ, આ કલ્પો આપનેજ પતાવવો બેઈશે. રાજા તપાસ કરીને વા તપાસ કર્યા વગર જે કાંઈ દેસલો આપે છે તે પ્રાયે ફરતો નથી.” આ પ્રમાણે બન્ને સ્ત્રીઓ કહી રહી ત્યારે રાજા બોલ્યો—“આ બે સ્ત્રીઓ જાણુ એક ડોંટમાંથી ચ્યવી હોય તેમ ખરાખર સરખી છે. બન્ને સ્ત્રીઓ જ્યારે વિસદ્રશ રૂપવાળી હોય ત્યારે જેની સાથે પુત્રની આકૃતિ મળતી આવે તેનો એ પુત્ર છે એમ અનુમાન કરી શકાય, પણ આ પુત્ર તો બન્નેના આકાર સાથે મળતો છે, તેથી એ અનુમાન પણ થઈ શકે તેમ નથી. વળી આ બાળક બોલી પણ જાણુતો નથી, તો પછી આ માતા છે ને આ વિમાતા છે એવા જ્ઞાનની તો વાતજ શી કરવી !” આ કલ્પયાનો નિર્ણય કરવામાં ચકિત થઈ એ પ્રમાણે કહેતા એવા રાજાને વિચારમાંને વિચારમાં નિત્યકૃત્ય કરવાનો મધ્યાન્હ કાળ થઈ ગયો. પછી સભાસદોએ

કહ્યું—“હે પ્રભુ! આ બંનેનો વિવાદ વચ્ચેથીની જેમ દુર્લેહ હોવાથી છાસે પણ અમારાથી તે ભેદી શકાણો નથી, માટે હાલ આપના નિત્યકૃત્યનો વખત થયો છે તો તે નિર્ગમન થવો ન જોઈએ, કાણું પછી ફરીવાર વળી આપ આ વિવાદને માટે વિચાર કરજો.” ‘ભલે એમ કરો’ એમ કહી રાજાએ સભા વિસર્જન કરી, અને તે પછી નિત્યના કૃત્ય કરી તે અંત પુરમાં ગયા. ત્યાં મંગળાદેવીએ વિનય કરી કે ‘હે સ્વામી ! મધ્યાહ્ન કૃત્યને માટે આજે અતિવેળા કેમ થઈ ?’ રાજાએ એ બંને સ્ત્રીઓના વિવાદનો વૃત્તાંત રાણીને કહી બતાવ્યો, એટલે ગર્ભના પ્રભાવથી જેમની સુમતિ થયેલી છે એવ. સુમંગળાદેવી આ પ્રમાણે બોલ્યા—‘હે દેવ! સ્ત્રીઓના વિવાદનો નિર્ણય તો સ્ત્રીઓએ જ કરવો ચુકત છે, માટે તે બંનેના વિવાદનો નિર્ણય હું પોતે કરીશ.’ પછી રાજા મહારાણીને સાથે લઈને સભામાં આવ્યા. ત્યાં તે બંને સ્ત્રીને બોલાવીને ફરીને તેના વિવાદનું કારણ પૂછ્યું, એટલે તેઓએ પૂર્વની પેઠે કહી બતાવ્યું. રાણી તેમનું બોલવું અને ઉત્તર આપવાની રીતિ તરફ વિચાર કરી બોલ્યા—‘ગાઈઓ! મારા ઉદરમાં ત્રણ જ્ઞાનને ધારણ કરનાર તીર્થંકર ઉત્પન્ન થયેલા છે, તેમનો પ્રસવ થયા પછી અશોક વૃક્ષ નીચે બેસીને તે તમારા વિવાદનો નિર્ણય કરશે, માટે ત્યાં સુધી તમે બંને રાહ જુઓ. અપરમાનાએ એ વાત કયુલ કરી, પણ પુત્રની ખરી માતા બોલી—‘હે મહાદેવી ! હું જરા વાર પણ રહી શકીશ નહીં, અને મારા વહાલા પુત્રને તેટલા કાળ સુધી શોક્યને સ્વાધીન પણ કરી શકીશ નહીં, આપ સર્વજની માતા છો તો તમે પોતે આજે જ તેનો નિર્ણય કરો.’ આમાં પુત્ર માતાનાં વચન સાંભળી મંગળાદેવી નિર્ણય કરીને બોલ્યા—‘આ સ્ત્રી કાળક્ષેપને સહન કરી શકતી નથી, માટે આ પુત્ર ખરેખર એનો જ છે, અને આ બીજી સ્ત્રી પારદા પુત્ર અને ધન બંનેને આધીન રહેવા દેવાનો મારો નિર્ણય સાંભળી કાળક્ષેપ કરવાને કયુલ કરે છે, તેથી તે તેની ખરી માતા નથી, કારણકે ખરી માતા પોતાનો પુત્ર બંનેને આધીન રહેવા દેવારૂપ કાળક્ષેપ કેમ સહન કરે ? માટે હે ભદ્રે ! તું જરા પણ કાળક્ષેપ સહન કરતી નથી તેથી મારા બાણવામાં આવ્યું કે આ પુત્ર તારો છે તેથી તેને લઈને તું ઘેર જા. કદી આ સ્ત્રીએ એ પુત્રનું સાક્ષનપાલન કર્યું હશે. પણ તેથી કાંઈ એ પુત્ર તેનો કહેવાય નહીં; કેમકે કાકિલાના પુત્રનું પોપણ કરનાર તો કાગડી હોય છે, પણ એ પુત્ર તો કાકિલાનો જ કહેવાય છે.” ગર્ભના પ્રભાવથી દેવીએ તેઓનો આ પ્રમાણે નિર્ણય કર્યો, તે સાંભળીને સર્વ અતુર્વિધ સભા નેત્રવિકાસ કરી વિસ્મય પામી. પછી પ્રાતઃકાળ થવાથી કમલિની અને કુમુદિનીની જેમ એ પુત્રથી હર્ષ અને ખેદ પામતી તે બંને શોક્યો પોતાને ઘેર ગઈ.

બંને સંક્રામ્ય કરીને રહેતો હોય તેમ દેવીને કાંઈ પણ વેદના નહીં ઉપજતો ગર્ભ શુકલ પક્ષના ચંદ્રની જેમ અતુક્રમે વધવા લાગ્યો. પછી નવમાસ અને સાડાસાત દિવસ વીન્યા, એટલે વૈશાખ માસની શુકલ અષ્ટમીએ ચંદ્ર મધાનક્ષત્રમાં આવતાં પૂર્વ દિશા જેમ ચંદ્રને જન્મ આપે તેમ મંગળાદેવીએ સુખેથી કૌંચપક્ષીના ચિન્હવાળા સુવર્ણવર્ણી પુત્રરતનને જન્મ આપ્યો. તે વખતે ત્રૈલોક્યમાં ઉદ્યોત થયો, કાણવાર નારકી જીવોને પણ સુખ થયું, અને ઇંદ્રોનાં આસનં કપ્યા. પ્રથમ દિક્કુમારીઓએ ત્યાં આવીને યથાયોગ્ય સુતિકાકર્મ કર્યું. પછી શકંદ્ર આવી

મંગળાદેવીની શય્યામાંથી પ્રભુને મેરૂપવંત ઉપર લઇ ગયા. ત્યાં અચ્યુતાદિ ત્રેસઠ ઈંદ્રોએ આવીને શકેન્દ્રના ઉત્સંગમાં રહેલા પ્રભુને તીર્થજળથી અભિષેક કર્યો. પછી ઇશાનકેન્દ્રના ઉત્સંગમાં પ્રભુને બેસાડીને શકેન્દ્રે વિકુર્વેલા રક્ષાટિકના ચાર વૃષભોના શીંગડામાંથી નીકળેલા જગત્કે પ્રભુનું સ્નાન કર્યું. પછી વિવેચન કરી, વસ્ત્રાલંકાર પહેરાવી તથા આરાત્રિક ઉતારીને શકેન્દ્ર ભક્તિથી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

“હે દેવ! આપના જન્મકલ્યાણકથી આ પૃથ્વી કલ્યાણવાળી થઇ ગઈ છે, તેા જ્યારે તમે “અરણ્યકમળથી આ પૃથ્વીપર વિહાર કરશો ત્યારની તેા વાતજ શી કરવી ? હે ભગવંત! તમારા “દર્શનસુખથી અમારી દ્રષ્ટિઆ કૃતાર્થ થઈ છે, અને તમારું પૂજન કરવાથી આ હાથ કૃતાર્થ થયેલા છે. હે જિનનાથ ! તમારા સ્નાન અર્ચન વિગેરેને જે મહોત્સવ કરવામાં આવેલો છે “તે ચિરકાળના મારા મનોરથરૂપી પ્રાસાદ ઉપર કળશરૂપ થયેલો છે. હે જગન્નાથ! સાંપ્રતકાળે “હું આ સંસારની પણ પ્રયાંસા કડું છું, કરણકે જેમાં સુકિતના એક નિયંત્રણ તમારું “દર્શન પ્રાપ્ત થયું છે. હે દેવ! સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રની ઉર્મિઓ કદી ગણી શકાય, પણ મારા “જવા પુરૂષો અતિશયોના પાત્ર એવા તમારા ગુણોને ગણી શકે નહીં. ધર્મરૂપી મંડપના સંતલ “રૂપ, જગત્ને ઉદ્યોત કરવામાં સૂર્યરૂપ અને દયારૂપી વેલાના આશ્રયને ‘માટે મોટા’ વૃક્ષરૂપ “એવા હે જગત્પતિ ! આ વિશ્વની રક્ષા કરો. હે દેવ! સુકિતના ખંધ થયેલા દ્વારને ઉઘાડવામાં “કુંડીરૂપ તમારી દેશના પુણ્યવંત પ્રાણીઓનાજ સાંભળવામાં આવે છે. હે જીવનેશ્વર ! ઉજ્જવળ “દર્પણ જેવા મારા મનમાં હુમેશાં પ્રતિબિંબ રૂપે પડેલી તમારી ભૂર્તિ મને સુકિતસુખના કારણ “રૂપ થાઓ.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી શકેન્દ્ર પ્રભુને લઈને કાલવારમાં ત્યાંથી ઉત્પત્તી મંગળાદેવીની પાસે આવ્યા, અને ત્યાં પ્રભુને ભૂકીને પોતાને સ્થાનકે ગયા. પ્રભુ ગર્ભમાં હતા તે વખતે માતાની સારી મતિ થયેલી હતી તેથી પિતાએ પ્રભુનું સુમતિ એવું નામ પાડ્યું. ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી ધાત્રીઓએ આવીને લાલનપાલન કરેલા પ્રભુ શૈશવવયનું ઉલ્લંઘન કરીને યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. તે વખતે પ્રભુની કાયા ત્રણસો ધનુષ્ય ઉંચી થઈ, સ્કંધ પુષ્ટ થયા, અને જીભરૂપી શાખા જનુ સુધી લાંબી થઈ, તેથી જાણે જંગમ કલ્પવૃક્ષ હોય તેમ પ્રભુ શોભવા લાગ્યા. તેમની લાવણ્યરૂપી તરંગિણીમાં માછલીઓની જેમ લલનાઓની દૃષ્ટિઓ ચંચળ થવા (રમવા) લાગી. પોતાને ભોગ્યકર્મ છે એમ જાણીને તેમજ માતાપિતાના આગ્રહથી સૌંદર્યવતી રાજકન્યાઓની સાથે પ્રભુએ પાણિગ્રહણ કર્યું. જન્મથી દસ લાખ પૂર્વ ગયા ત્યારે પિતાના ઘણાં આગ્રહથી પ્રભુએ રાજ્યભાર ગ્રહણ કર્યો. જાણે વૈજયંત વિમાનમાં રહ્યા હોય તેમ જાર પૂર્વાંગસહિત ઝોગણત્રીશ લાખપૂર્વ રાજ્યાવસ્થામાં પ્રભુએ નિર્ગમન કર્યા. એક પોતે સ્વયંબુદ્ધ છે તથાપિ લૌકાતિક દેવતાઓએ બોધ કરવાથી (યાદ આપવાથી) શ્રીસુમતિનાથ પ્રભુએ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છાવડે વાર્ષિક દાન આપવા માંડ્યું. વાર્ષિક દાનને અતે જેમના આસન ચળિત થયેલા છે એવા ઈંદ્રોએ અને રાજાઓએ સ્વામીનો દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી પ્રભુ અભયકેરા નામની શિષિકા ઉપર આરૂઢ

થઈને સુર, અસુર અને મનુષ્યોની સાથે સહસ્રાબ્રવનમાં પધાર્યા. ત્યાં વૈશાક માસની શુકલ નવ-મીને દિવસે મધ્યાહ્ન વખતે મધ્યા નક્ષત્રમાં ચંદ્ર આવ્યે સને હજાર ગજઓની સાથે નિત્યલક્ષ્મી એવા પ્રભુએ દીક્ષા લીધી પછી જગે દીક્ષાનો અનુભવ^૧ હોય અથવા જાણે પ્રિયમિત્ર હોય તેવું મન-પર્યય નામે જ્ઞાન તેજ વખતે પ્રભુને ઉત્પન્ન થયું.

ખીજે દિવસે વિજયપુરમાં પદ્મરાજને ઘેર પ્રભુએ પરમાત્મથી પારણું કર્યું. દેવતાઓએ તેને ઘેર સુવર્ણવૃષ્ટિ વિગેરે અદ્ભુત દિવ્ય પ્રગટ કર્યા. રાજાએ નિત્ય પૂજનને માટે તે ઠેકાણે એક રત્નપીઠ બનાવ્યું. ત્યાંથી વિવિધ અભિચ્છેદને ધારણુ કરતા અને પરિપહોને સહન કરતા પ્રભુએ વીગ વર્ષ સુધી પુસ્ત્રીપર વિહાર કર્યો. આમ આકર વિગેરેમાં વિહાર કરતા કરતા પ્રભુ એકદા પાછા પોતાના દીક્ષામહાલુવાળા સહસ્રાબ્રવનમાં આવ્યા. ત્યાં પ્રિયગુ વૃક્ષના મૂળ નીચે ધ્યાન કરતા પ્રભુ અપૂર્વકરણથી ક્ષપક્રેણીમાં આરૂઢ થયા; એટલે તેમના સર્વ ધાતીકર્મે તુટી ગયા. ચૈત્રમાસની શુકલ એકાદશીએ ચંદ્ર મધ્યા નક્ષત્રમાં આવતાં જમણે છક તપ કરેલો છે એવા પ્રભુને ઉજ્જવળ કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આસનકંપથી એ વૃત્તાંત જાણીને સર્વ ઈંદ્રો સુર અસુરોની સાથે ત્યાં આવ્યા, અને તેઓએ દેશના દેવાને માટે સમોવસરણુ રચ્યું. તેમાં પ્રભુએ પૂર્વદ્વારથી પ્રવેશ કરીને તેના મધ્યભાગમાં રહેલા એક કોરા ને સોળસો ધનુષ્ય ઊંચા ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરી. પછી તૈર્થાવનમઃ એમ કહી પ્રજ્ઞપૂર્વાભિમુખ સિંહાસનપર બીરાજ્યા, એટલે દેવતાઓએ ખીજ ત્રણ દિશાઓમાં પ્રભુનાં પ્રતિબિંબો સ્થાપિત કર્યાં. સુર, અસુર અને મનુષ્ય સંહિત ચતુર્વિધ સંઘ પણ યોગ્ય સ્થાને બેઠા, પછી ઇંદ્ર નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા શાગ્યો.

“હે ભગવન્! આ અશોકવૃક્ષ ભમરાઓના ગુંજરવથી જાણે ગાતો હોય, ચળાયમાન પત્રોથી જાણે નાચતો હોય, અને તમારા ગુણોમાં ઝક્ત થવાથી રક્ત થયો હોય એવો ખુશી થતો દેખાય છે. આ દેવતાઓ, જગ્યાના અંધન (ડીટ)નીચા છે એવા પુષ્પોને યોગ્ય પ્રમાણુ તમારી દેશનાભૂમિ ઉપર અનુપ્રમાણુ વધાવે છે. તમારો માલવકૌશીકી પ્રમુખ આમ તથા શાગથી પવિત્ર એવો જે દિવ્યધ્વનિ થાય છે, તેને મૃગલાંબો પણ હર્ષવડે હાંચી ચીવા કરીને પીએ છે (સાંભળે છે). તમારી આગળ રહેલી ચંદ્ર જેવી ઉજ્જવળ આ આમરક્રેણી જાણે તમારા મુખકમળની સેવા કરવાને આવેલી હંસની પકિત હોય તેવી શોભે છે. સિંહાસન ઉપર બીરાજી તમે બ્યારે દેગના આપો છો ત્યારે મૃગલાંબો સિંહની સેવા કરવા જાણે આવતા હોય તેમ તે દેશના સાંભળવાને આવે છે. જ્યોતસ્નાથી વ્યાપ્ત એવો ચંદ્રમા જેમ ચંકાર પશીને હર્ષ આપે છે તેમ કાંતિઓથી વ્યાપ્ત એવા તમે સર્વની દૃષ્ટિઓને પરમહર્ષ આપો છો.^૨ હે વિશ્વપતિ ! તમારી આગળ આકાશમાં ધ્વનિ કરતો દુન્દુભિ, સર્વ જગત્માં વ્યાપ્ત પુરુષોને વિષે તમારા મોટા મામ્નાજ્યને જાણે અતાવને^૩ હોય તેમ જલાય છે. પુણ્ય

૧ નાનોભાઈ
૨ આમાં ભામંડળ પ્રાતિહાય^૪ સૂચ્યું છે.

“ સમૃદ્ધિઓના ક્રમ જેવા અને ત્રણ જીવન ઉપરના તમારા પ્રૌઢ પ્રભુપગાને બતાવતા આ ત્રણ
 “ છત્રો તમારી ઉપર શોભી રહ્યા છે. હે નાથ ! આવી તમારી ચમત્કારી પ્રાતિહાર્યલક્ષ્મીને
 “ જોઈને કયા મિથ્યાદ્રષ્ટિઓ પણ આશ્ચર્ય ન પામે ? ”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી શક ઈદ્ર વિરામ પામ્યા પછી સુમતિનાથ પ્રજ્ઞએ સર્વ ભાષા-
 ઓને અનુસરનારી વાણીથી દેશના આપવાનો આરંભ કર્યો.

“ આ જગતમાં કાર્યાકાર્યના જ્ઞાનની યોગ્યતાને પામેલા પ્રાણીએ પોતાના કર્તવ્યમાં
 “ મૂઢ રહેવું ન જોઈએ. પુત્ર મિત્ર તથા સ્ત્રી વિગેરેની અને પોતાના શરીરની પણ જે સત્ક્રિયા
 “ કરવામાં આવે છે તે સર્વ પરકાર્ય છે, તેમાં કાંઈપણ સ્વકાર્ય નથી. પ્રાણી એકલોજ ઉત્પન્ન
 “ થાય છે, એકલોજ મૃત્યુ પામે છે, અને ભગવાંતરે સંચિત કરેલ કર્મોને એકલોજ અનુભવે છે.
 “ એક ચોરીથી ઉપાર્જન કરેલું ધન બધા મળીને ખાઈ જાય છે, અને તે ચોરી કરનારને
 “ એકલાનેજ નરકમાં પોતાના કર્મથી દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. દુઃખરૂપ દાવાનળથી ભયંકર
 “ અને વિસ્તારવાળા આ ભવરૂપ અરણ્યમાં કર્મને વશ થયેલો પ્રાણી એકલોજ ભટક્યા કરે
 “ છે, તેમાં આ જીવને ખાંધવ વિગેરે કાઈપણ સહાયકારી થતા નથી. જે શરીર સહાયકારી છે
 “ એમ કહીએ તો તે શરીર તો ઉલટું સુખદુઃખના અનુભવને આપનારું છે. સુખદુઃખના અનુ-
 “ ભવને આપનારું શરીર સહાયકારી છે એમ જે કહીએ તો તે પૂર્વ ભવમાંથી સાથે આવતું
 “ નથી અને આગલા ભવમાં સાથે આવવાનું પણ નથી. તેથી સદ્કૃતમાં (હકદ્રેટમાં) બાવી
 “ મગેલી કાયાને સહાયકારી કેમ કહેવાય ? ‘ધર્મ ને અધર્મ સહાયકારી છે’ એમ જે માનીએ
 “ તો તે પણ સત્ય નથી, કારણકે ધર્મ અધર્મની સહાયતા મોક્ષમાં બીલકુલ નથી. તેથી આ
 “ સંસારમાં શુભ અશુભ કર્મ કરતો પ્રાણી એકલો ભટકે છે, અને પોતાના શુભાશુભ કર્મને
 “ યોગ્ય શુભ અશુભ ફળને અનુભવે છે. તેજ પ્રમાણે અનુત્તર એવી મોક્ષલક્ષ્મીને પણ એક-
 “ લોજ અહણ કરે છે, કારણકે ત્યાં પૂર્વોક્ત સર્વ સંબંધીઓના વિરહ દોવાથી બીજા દાઇને
 “ સાથે રહેવાનો સંભવ નથી. માટે સંસાર સંબંધી દુઃખ અને મોક્ષસંબંધી સુખને પ્રાણી
 “ એકલોજ ભોગવે છે, તેમાં કાઈ સહાયકારી નથી. જેવી રીતે હાથ પગ છુટા હોય તેવો માણસ
 “ એકલો તત્કાળ સમુદ્ર પારને પામી શકે છે, પણ દૃઢ્ય હાથ પગ વિગેરેથી બાંધી લીધેલો
 “ માણસ તેનો પાર પામી શકતો નથી; તે પ્રમાણે જ ધન અને અને દેહ વિગેરેની ઉપર આસ-
 “ કિન્નાયો હોય છે તે આ ભવસમુદ્રનો પાર પામી શકતો નથી, યંતુ તેની ઉપરની આસક્તિ
 “ વિનાનો એકલો સ્વસ્થ પ્રાણી હોય તે આ ભવસમુદ્રના પાગને તત્કાળ પામે છે; માટે સાંસા-
 “ રિક સર્વ સંબંધને છોડી દઈને પ્રાણીએ એકલાપણે શાશ્વત આનંદ સુખનાગા મોક્ષને માટે
 “ યત્ન કરવો. ”

આ પ્રમાણેની પ્રજ્ઞની દેશના સાંભળીને પ્રતિજોધ પામેલા ઘણા નરો અને નારીઓએ
 નિઃસંગ થઈને ચારિત્રવત અહણ કર્યું. તેમાંથી ચમર વિગેરે સો ગણધરો થયા. તેઓએ પ્રજ્ઞ
 પાસેથી ત્રિપદી પ્રાપ્ત કરીને દ્વાદશાંગીરમી. ન્યારે પ્રથમ પૌરૂષી પૂર્ણ થઈ ત્યારે પ્રજ્ઞએ દેશના

समाप्त करी. पछी प्रभुना यगलुपीड्डे हंपर येसीने अमर गलुधरे देशना आपवा भांडी. न्यारे भीछ पौड्डी पूर्ण थछ त्पारै तेमणे पलु देशना समाप्त करी; अटले छंद्रादिक देव-ताओ अहंतने नभस्कार करीने पोतपोताने स्थानक गथा.

ते प्रभुना तीर्थभां अवेत वलुवाणो, गड्डना वाडनवाणो, ये दक्षिणु लुअभां वरद अने शक्तिने धरनारे, तथा ये वामलुअभां गद्य अने पाशने राभनारे तेमज सद्य सानिध्यभां रहेनारे तुंभुइ नामे यक्ष शासनदेवता थये. तेमज सुवर्णना जेवी क्षांतिवाणी, पद्म हंपर जेसनारी, जे दक्षिणु लुअभां वरद अने पाशने धरनारी, जे वामलुअभां भीजेइ अने अंडु-शने राभनारी अने निरंतर प्रभुनी पासे रहेनारी महाकाली नामे यक्षणी शासनदेवी थई. वचनभां पांत्रीश अतिशयथी शैलता प्रभु लव्यप्राणीअने गोध करता पृथ्वी हंपर विहार करवा लाग्या.

धला काण पर्यंत पृथ्वीपर विहार करतां योत्रीश अतिशयवाणा सुभतिनाथ प्रभुने त्रलु लाभ ने वीश हज्जर साधु, पांच लाभ ने त्रीश हज्जर साध्वी, जे हज्जर ने आरसेो बाह-पूर्वी, अग्यार हज्जर अवधिज्ञानी, दश हज्जर ने साडीआरसेो अनःपर्यय ज्ञानी, तेरहज्जर देवगज्ञानी, अठार हज्जर ने आरसेो वैद्विषयधिवाणा, दश हज्जर ने साडीआरसेो वाह-लधिवाणा, जे लाभ ने अेकाशी हज्जर आचक अने पांच लाभ ने सोण हज्जर आचिकानो परिवार थये.

देवगज्ञाननी उत्पत्तिथी आरंभीने सुभतिनाथ प्रभुअे वीश वर्ष अने पार पूर्वांगे उल्ला-अेक लाभ पूर्व पृथ्वीपर विहार कर्यो. अतुकमे पोतानो भोक्षकाण समीप जलुने समेतशि-भर पर्वते आग्या. त्यां अेक हज्जर मुनिअोनी साथे अनशन ग्रहणु क्युं. अेक भासने अते-लवोपआही आर अधातीकर्मने भपावी. अनंत अतुभकने प्राप्त करी, शैलेशी ध्यानभां वर्ततां, अैत्रभासनी शुक्ल नवमीने दिवसे पुनर्वसु नक्षत्रभां अंद्रोना योग यतां अेक हज्जर मुनिअोनी साथे सुभतिनाथ स्वामी अव्ययपद (भोक्ष) पाभ्या.

दश लाभ पूर्व दौभार अवस्थाभां, अोगलुत्रीश लाभ ने पार पूर्वांग राभ्यावस्थाभां अने पार पूर्वांगे उल्ला लाभ पूर्व अतधारलुभां अेवी रीने सुभतिनाथ प्रभुअे याणीश लाभ-पूर्वनु आयुष्य पूर्णु क्युं. अगिनंदन प्रभुना निर्वाणु पछी नवलाभ कोड सागशेपम गथा पछी सुभतिनाथ प्रभु भोक्षे गथा. पछी सर्व छंद्रा प्रभुना शरीरने अने भीज सद्य मुनिअे अानां शरीराने विधिथी अग्निसंस्कार करी त्यांथी नंदीश्वर द्वीपे जई प्रभुना निर्वाणु-पर्वनो महोत्सव करी पोतपोताने स्थानक गथा.

इत्याचार्यश्रीहंमचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिबालाज्ञापुरूपचरिते

महाकाव्ये तृतीये पर्वणि श्रीसुभतिस्वामिचरित

वर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ३.

સર્ગ ૪ થો.

શ્રી પદ્મપ્રભ ચરિત્ર.

પદ્મના જેવા વર્ણવાળા, અને જાણે લક્ષ્મીની લીલાના નિવાસરૂપ પદ્મનો સમૃદ્ધ હોય તેવા શ્રીપદ્મપ્રભ ગિરેશ્વરને અમે વંદના કરીએ છીએ. એ પ્રભુના અસાધારણ પ્રભાવથી જે કે હું ક્ષીણ શુદ્ધિવાળો છું તથાપિ દુરિતને નાશ કરનારું તેમનું ચરિત્ર કહું છું.

ધાતકીખંડ દ્વીપમાં પૂર્વવિદેહ ક્ષેત્રના મંડનરૂપ વત્સ નામના વિજયમાં સુસીમા નામે એક ઉત્તમ નગરી હતી. ત્યાં શત્રુઓને અપરાજિત એવો અપરાજિત નામે રાજા હતો. ઇદ્રિયોને જીતનારો એ રાજા જાણે દેહધારી ધર્મ હોય તેવો દેખાતો હતો. તે રાજાને ન્યાય એજ મિત્ર હતો, ધર્મ એજ સુદૃઢ હતો તથા ગુણ એજ ધન હતું. ખીજા મિત્ર, સુદૃઢ અને ધન જે હતાં તે તો ક્રૂત બહાર દેખવા માત્રજ હતા. વૃક્ષમાં પદ્મવોની જેમ સરળતા, શીલ અને સત્વાદિક જે ઉર્જિત ગુણો તેનામાં હતા તે પરસ્પર આભૂષણરૂપે રહેલા હતા. વિવેકી જનોમાં શિશિમણિ એ રાજા અકોઠીપણે શત્રુઓને શિક્ષા કરતો, અનાગતપણે સાંસારિક સુખને અનુભવતો અને અતુલપણે લક્ષ્મીને ધારણ કરતો હતો.

એક વખતે દેવતાઓ જેમ અમૃતનું પાન કરે તેમ અહિંત ભગવાનના પ્રવચન રૂપ અમૃતનું પાન કરતો તત્ત્વનિષ્ઠ ચિત્તવડે તે ચિંતવન કરવા લાગ્યો—“ અહા ! આ સંસારમાં ” સંપત્તિ, યૌવન, રૂપ, શરીર, કામિનીઓ, પુત્રો, મિત્રો અને હવેલીઓ એ સઘણું આ ” પ્રાણીને છોડી દેવું ધણું અશક્ય લાગે છે, પરંતુ તેજ પ્રાણી પોતાના જીવનસમયમાં દુર્દ- ” શાને પામે છે ત્યારે અથવા તો કાળધર્મને પામે છે ત્યારે પક્ષીઓ જેમ વિનાશ પામેલા ” ઇંડાને ત્યજી દે છે તેમ તે સંપત્તિ વિગેરે તેને ત્યજી દે છે. પક્ષી જેમ એક પાંખથી ક્ષણ ” ભરતાં બ્રહ્મ થઈ નીચે પડે છે તેમ પૂર્વોક્ત પદાર્થોમાં એક ચરણથી ક્ષણ ભરવા તુલ્ય એક- ” પક્ષી રસ્તેહ કરતો મંદશુદ્ધિ પ્રાણી પોતાના સ્વાર્થથી બ્રહ્મ યાય છે. માટે ન્યાં સુધી પુણ્ય- ” કર્મના ક્ષયથી એ સંપત્તિ વિગેરે મને છોડી દે નહી ત્યાં સુધીમાં પુરુષાર્થનું અવલંબન કરીને હું પોતેજ તેનો ત્યાગ કરું. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને જેને ધારાધિરૂઢ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયેલો છે એવા અને વિવેકરૂપી મણિના મહાણાચળ પર્વત સરખા અપરાજિત રાજાએ પોતાનું ગભ્ય પુત્રને અર્પણ કરી દીધું, અને પિહિતાશ્રવ ૨ આચાર્ય ભગવંતના ચરણ- કમળ સમીપે આવી શોભામર્ગમાં મહારથ જેવી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્રણ ગુપ્તિવાળા, પાંચ સમિતિએ યુક્ત, નિર્મમ અને પરિગ્રહરહિત એવા એ રાજર્ષિએ તીક્ષ્ણ ખર્જૂની ધારા જેવું ચારિત્ર ચિરકાળ પાલન કર્યું. નિર્મળ મનવાળા એ મહાત્માએ વીશ સ્થાનકામાંથી દૃટલાએજ સ્થાનકાના આરાધનવડે તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું, અને છેવટે શુભ ધ્યાનપરાયણ થઈ આયુષ્યને ખપાવી એ મોટા મનવાળા મુનિ નવમા ઐવેયકમાં મહર્દિક દેવતા યયા.

આ જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રની અંદર વત્સરેશના આબૂપાલુ તુટય કૌશાંખી નામે નગરી છે. તે નગરીમાં આવેલાં ઉંચાં ચૈત્યોના અચ ભાગમાં રહેલી સિંહની પ્રતિમાની નજ- દીક ચંદ્રમા આવે છે તે વખતે એ સિંહથી ત્રાસ પામીને કલંકરૂપ મૃગ નાસી જવાથી ચંદ્ર પાલુ નિષ્કલંક થઈ જાય છે. ત્યાં ગૃહોમાં પ્રસરતા ધૂપનાં ધુમાડા, સંભોગથી વસ્ર રહિત થયે- લા યુવાન સ્ત્રીપુરૂષોના બેડલાંને વસ્રની શોભા પ્રત્યે વિસ્તારે છે. ત્યાં પ્રતિગૃહમાં રચેલા સુકતા કૃષ્ણના સ્વસ્તિકાના મોતી ઉપર શુકપક્ષીઓ આવી આવી દાડિંમનાં દાણાની શંકાથી આંચોવડે ખાત કરે છે. ત્યાં સર્વ મનુષ્યો શ્રીમાન્ છે તેથી ખીજનાં દ્રવ્યને કાઈ છુટેતું નથી. ક્ષત ઉ- ધાનના પુષ્પોની ખુશબોને પવનજ એક છુટે છે. એ નગરીમાં ધર રાજ હતો. પૃથ્વીના તાપને ટાળવાથી અને ધારણ કરવાથી મેઘ અને પવંતનો તેણે તિરસ્કાર કરેલો હતો. પૃથ્વીમંડળ ઉપર રહેલા સર્વ રાજાઓ તેની આજ્ઞાનું ખડન કરતા નહીં, પણ પુષ્પમાલાની જેમ અખંડ મસ્તકપર ધારણ કરતા હતા. તેના જીવંદ ધનુષ્યધારણવડે પ્રયંડ હતા, તથાપિ તે દંડ કરવામાં પ્રયંડપણું પતાવતો નહીં, પણ ભદ્રિક હાથીની જેમ સૌમ્યપણું રહેતો હતો. એક સાથે વિસ્તાર પામેલા યશ અને અનુરાગથી અર્ધોઅર્ધ શ્રીખંડ ચંદનની સાથે રહેલા કેશરની જેમ તેણે સર્વ દિશાઓને ચિરકાળ વિલેપન કર્યું હતું. ભક્ષીદેવીના લીલાગૃહરૂપ એ રાજામાં વાસ્તુદેવની જેમ ગુણનો સમૂહ સહજ ઉત્પન્ન થયેલો હતો.

એ રાજાને સતીઓની સીમારૂપ અને દેવકન્યા જેવી રૂપવંત સુસીમા નામે રાણી હતી. તે હાય પગ અને હોઠથી પલ્લવવાળી, શબ્દોથી પુષ્પિત અને જીવંતોથી શાખાવાળી કટપવૃક્ષની બણે લતા હોય તેવી શોભતી હતી. સુખ ઉપર લજ્જાવસ્ર ઢાંકીને માત્ર પૃથ્વીનેજ જોતી તે ઈર્ષ્યાસંભિતિમાં લીન થયેલા મુનિની જેમ મંદમંદ ચાલતી હતી. કાંતિએ શરીરને, લજ્જાએ શીલને, સરલતાએ મનને અને સત્યતાએ તેનાં વચનને પુર્ણ રીતે શોભાવ્યાં હતાં. જ્યારે એ કાંઈપણ બોલતી ત્યારે ચંદ્રની કાંતિના પ્રવાહથી ગત્રીની જેમ અતિ ઉજ્જ્વળ દાંતનાં કિરણોથી તેની મનોહર મૂર્તિ ઘીપી નીકળતી હતી.

અહીં નવમા પ્રવેશકમાં અપરાજિત રાજાના જીવે એકત્રીસ સાગરોપમતું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. ત્યાંથી અચીને માઘ માસની કૃષ્ણ પછીને દિવસે ચંદ્ર ચિત્રા નક્ષત્રમાં આવતાં સુસીમા દેવીની કુક્ષિમાં તે ઉત્પન્ન થયો. તે વખતે તીર્થંકરના જન્મને સૂચવનારાં ચૈદ મહાસ્વમ દેવીએ પોતાના સુખમાં પ્રવેશ કરતાં જોયાં. ગર્ભ જ્યારે વૃદ્ધિ પામ્યો ત્યારે દેવીને પદ્મની શય્યામાં સુવા- નો દોહદ થયો, તે તત્કાળ દેવતાઓએ પૂર્ણ કર્યો. પછી નવ માસ ને સાડસાત દિવસ થતાં કાર્તિ- ક માસની કૃષ્ણ દ્વાદશીને દિવસે ચંદ્ર ચિત્રા નક્ષત્રમાં આવતાં, વઢ્યાર અતિચારને મૂઢીને સં- વર્વ અહો ઉંચા સ્થાનકના થતાં પદ્મના જેવા વર્ણવાળા અને પદ્મના લાંછનવાળા પુત્રને દેવી- એ જન્મ આપ્યો.

તે અવસરે છપ્પન દિક્કુઆરીઓએ આવી સતિકાકર્મ કર્યું અને શકઈંદ્ર પ્રંજુને મેઝુ- પર્વતના મસ્તકપર સઈ ગયા. શકઈંદ્રના ઉત્સંગમાં રહેલા પ્રજ્ઞને સહોદર બધુઓમાં જ્યેષ્ઠ

ખંધુઓના ક્રમની જેમ અચ્યુતાદિ ઉદ્દેશ્યે આવી સ્નાન કરાવ્યું. શક ઈદ્રે ઇશાન ઈંદ્રના ખોળામાં પ્રભુને સ્થાપીને યથાવિધિ સ્નાન કરાવી પૂજા કરી. પછી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

“ હે દેવ ! આ અપાર સંસારરૂપ મરૂદેશમાં સંચાર કરતા પ્રાણીઓને ચિરકાળે અમૃ-
 “ તની પંચમ તુલ્ય તમારૂં દર્શન થયેલું છે. રૂપથી અનુપમ એવાં તમને અશ્રાંતપણે જ્ઞેનારા
 “ દેવતાઓનાં નૈત્રેની અનિમેષતા કૃતાર્થ થયેલી છે. તમારા જન્મ વખતે નિત્ય અધકારમાં
 “ હ્રોતા થયો, તેથી નારદીઓને પણ સુખ થયું, માટે તમારૂં તીર્થ કરપણું ઢાને સુખરૂપ
 “ નથી ? હે નાથ ! સંસારીઓના પુણ્યોથીજ તમે ધર્મરૂપી વૃક્ષને દયારૂપ નીકળા જળથી
 “ સિંચન કરીને વૃદ્ધિ પમાડો છો. હે પ્રભુ ! જળના શીતળપણાની જેમ તણ જગતનું સ્વા-
 “ મીપણું અને તણ જ્ઞાનનું ધારણ કરવાપણું તમારે જન્મથીજ સિદ્ધ થયેલું છે. પદ્મના
 “ જેવા વર્ણવાળા, પદ્મના ચિન્હવાળા, પદ્મના મુગ્ધ જેવા સુખપવનને ધરનારા, પદ્મના
 “ જેવા સુખવાળા, પદ્મા (લક્ષ્મી) એ યુક્ત અને પદ્મના ગૃહરૂપ એવા હે પ્રભુ ! તમે જય
 “ પામે. હે નાથ ! અપાર અને દુરતર એવો આ સંસારરૂપી સાગર તમારા પ્રસાદથી હવે
 “ જનુપ્રમાણ થઈ જશે. હે સ્વામી ! હવે હું કંઈપણ તરું સામાન્ય કે અનુત્તર વિમાનને
 “ નિવાસ પણ ઈચ્છતો નથી, કૃપા તમારા અરણુકમલની સેવાનેજ ઈચ્છું છું. ”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને શકેંદ્ર પ્રભુને લઈ તરત સુસીમાદેવીની પાસે આવ્યા, અને ત્યાં પ્રભુને મૂંઢીને સ્વર્ગમાં ગયા. પ્રભુ ગર્ભમાં આવતાં માતાને પદ્મની ચમ્યાનો દોહદ થયો હતો તેમજ પદ્મના જેવી પ્રભુની કાંતિ હતી, તેથી પિતાએ તેમનું પદ્મપ્રભુ એવું નામ પાડ્યું. સ્વર્ગની ધાત્રીઓએ લાલન કરાતા અને દેવકુમારોની સાથે ક્રીડા કરતા પ્રભુ અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામી બીજી વયને પ્રાપ્ત થયા. એ વયમાં અદીસો ધનુષ્ય ઉંચા અને વિરાળ છાતીવાળા શ્રીવિભુ જાણે લક્ષ્મીના પદ્મરાગમણિમય ક્રીડાપર્વત હોય તેવા શોભવા લાગ્યા. જે કે પ્રભુ સંસારનો ત્યાગ કરવાને ઈચ્છતા હતા, તથાપિ લોહિના અનુવર્તનથી અને માતાપિતાના આગ્રહથી તેમણે પાણિગ્રહણ કર્યું. જન્મથી સાકાસાત લાખ પૂર્વ ગયા પછી પિતાના ધણા આગ્રહથી પ્રભુએ રાજ્યનો ભાર ગ્રહણ કર્યો. રાજ્યનું પરિપાલન કરતાં જગત્પતિએ સાડી-એકવીશ લાખ પૂર્વ અને સોળ પૂર્વાંગ નિર્ગમન કર્યા. પછી વટેમાર્ગને જેમ સારા શુકનો ચાલવાની પ્રેરણા કરે, તેમ સંસારનો પાર પામવાને ઈચ્છતા એવા પ્રભુને લોકાંતિક દેવતાઓએ આવી દીક્ષા લેવાને પ્રેરણા કરી. તરતજ પ્રભુએ વાર્ષિક દાન આપવા માંડ્યું. એ દાનનું દ્રવ્ય કુબેરની આજ્ઞાથી જ્વલક દેવતાઓએ લાવીને પૂરું કર્યું. પછી ઈદ્રે અને રાજ્યોએ જમને અભિષેક કરેલો છે એવા પ્રભુ સુખકારી શિખિકામાં આરૂઢ થઈ સહસ્રાષ્ર વનમાં ગયા. ત્યાં જઈને તપ કરી કાર્તિક કૃષ્ણ ત્રયોદશીને દિવસે ચિત્રા નક્ષત્રમાં અપરાહ્નકાળે પ્રભુએ એક હજાર રાજ્યોની સાથે દીક્ષા લીધી.

બીજી દિવસે બ્રહ્મસ્થળ નગરમાં સોમદેવ રાંજને ઘેર પ્રભુએ પરમઅનર્થી પારણું કર્યું. ત્યાં દેવતાઓએ પાંચ અદ્ભૂત દિવ્ય પ્રગટ કર્યા; અને રાજ્યે બ્યાં પ્રભુ ઉભા રહ્યા હતા ત્યાં એક રત્નપીઠ બનાવી. પછી પ્રભુ છન્દસ્થપણે છ માસ પર્યંત વિહાર કરી પોતાની દીક્ષાના સાક્ષીરૂપે એના સહસ્રાબ્રવનમાં ફરીવાર આવ્યા. ત્યાં છઠ્ઠ તપ કરીને કાયોત્સર્ગ ધ્યાને વડના વૃક્ષ નીચે રહ્યા. તે અવસરે વાયુથી કંપાવેલા અબ્રના^૧ બળની જેમ પ્રભુના ધાતીકર્મ ક્ષય પામ્યાં. તત્કાળ ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાએ ચિત્રાનક્ષત્રનો ચંદ્ર થતાં પંચપ્રભ પ્રભુને મ્હાનિ રહિત કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. સુર અસુરોએ આવીને ત્યાં સમવસરણુ રચ્યું. તેમાં પ્રભુએ પૂર્વ દ્વારથી પ્રવેશ કર્યો. પછી ઈંદ્ર જેમ પ્રભુને પ્રદક્ષિણા કરે તેમ પ્રભુએ સમવસરણુની મધ્યમાં રહેલા દોઢ ઠાસ ઉંચા ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરી, અને 'તીર્થાયનમઃ' એમ ઉચ્ચે સ્વરે ઉચ્ચાર કરીને રત્ન સિંહાસનપર પૂર્વમુખે પ્રભુ બિરાજમાન થયા. પ્રભુના પ્રભાવથી દેવતાઓએ તેમના જેવાજ પ્રતિબિંબો વિકુર્વી બીજી ત્રણ દિશાઓમાં સ્થાપન કર્યાં. પછી મયુરોનો સમૂહ જેમ મેઘગર્જનાની ઉત્કંઠા ધરાવતો બેસે તેમ શ્રીમાન્ ચતુર્વિધ સંપ પ્રભુની દેશના શ્રવણ કરવાની ઉત્કંઠા રાખીને યોગ્ય સ્થાને બેઠો. પછી સૌંદર્ભ કલ્પના ઈંદ્ર પરમેશ્વરને પ્રણામ કરી ભક્તિવંત ચિત્તથી યથાર્થ સારરૂપ વાણીવડે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

“હે પ્રભુ ! પરીપહેાની સેનાને હણતા અને ઉપસર્ગોને વિદારતા પણ તમે સમતાને
 “ પામેલા છો. અહા ! મહાન્ પુરુષોની કેવી વિદ્વત્તા ! હે નાથ ! તમે વિરાગી છતાં સુક્રિતને
 “ ભોગવનારા છો, અને અદ્વેષી છતાં શત્રુઓને હણનારા છો. અહો ! મહાત્માઓનો કેવો
 “ દુર્લભ મહિમા છે ! હે દેવ ! તમે હમેશાં ભિગિષા રહિત છો અને અપરાધથી ભય પામે
 “ છો, તથાપિ તમે ત્રણ જગતને જીતેલું છે. અહા ! મોટા પુરુષોની કેવી આતુરી ! હે નાથ !
 “ ઠાહને તમે કાંઈ આપ્યું નથી અને ઠાઈની પાસેથી કાંઈ લીધું નથી, તથાપિ તમારે પ્રભુપણું
 “ છે. અહા ! વિદ્વાનોની કેવી વિચિત્ર કળા હોય છે ! હે પ્રભુ ! જે સુકૃત બીજઓએ દેહત્યાગ
 “ કરીને પણ મેળવ્યું નથી તે સુકૃત, સુકૃતસંપાદનમાં ઉદાસી એવા તમારા ચરણપીઠ ઉપર
 “ આગોટ છે. રાગાદિકમાં કૂર અને સર્વ પ્રાણીઓપર કૃપાણુ તેથી ભયંકર અને મનોહર બને
 “ ગુણવાળા એવા તમે સર્વ સામ્રાજ્ય સાધેલું છે. મોટામાં મોટા અને મહાત્માઓને પૂજવા
 “ યોગ્ય એવા તમે મારી સ્તુતિગોચર થયેલા છો. હે સ્વામી ! બીજઓમાં જે સર્વ રીતે
 “ દોષો છે તે તમારામાં ગુણરૂપ છે. આ તમારી સ્તુતિ જે બિથ્યા હોય તો તે વિષે આ સ-
 “ ભાસદો પ્રમાણરૂપ છે. હે જગત્પતિ ! તમારા ચરણનું મને વારંવાર દર્શન યાઓ, એનીજ
 “ હું ઈચ્છા રાખું છું. તે સિવાય મોક્ષની પણ મને ઈચ્છા નથી.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી ઈંદ્ર વિરામ પામ્યા, એટલે પાંચોશ અતિશયોએ યુક્ત એવી વાણીથી પ્રભુએ દેશના દેવાનો આરંભ કર્યો.

“ આ ઘેર સંસાર સમુદ્રના જેવો અપાર છે. તેમાં ચોરાશી લાખ જીવાયોનિને વિષે

" પ્રાણી રખડ્યા કરે છે. આ સંસારરૂપી નાટકમાં સંસારી, પ્રાણીઆ ઓનીય, ચંડાળ, સ્વામી,
 " સેવક, બ્રહ્મા અને કૃમીના વેષો ધરી ધરીને અનેક ચેષ્ટાઓ કરે છે. સંસારી પ્રાણી કર્મના
 " સંબંધથી ભાડે રાખેલી કૃપેડીની જેમ કંઈ યોનિમાં નથી ગયો અને કંઈ યોનિ તેણે છોડી
 " નથી. આ સમય લોકાકાશમાં ચોતપોતાના કર્મથી દરેક પ્રાણીએ નાના રૂપે ધરીને સ્પર્શ
 " કર્યો ન હોય તેવી વાલામ માત્ર પૃથ્વી પણ નથી, અર્થાત્ સર્વ પ્રદેશનો તેણે સ્પર્શ કરેલો
 " છે. આ જગતમાં નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવ એ ચાર પ્રકારના પ્રાણીઓ છે. તેઓ
 " પ્રાયઃ કર્મના સંબંધથી આધિત થઈને ઘણું દુઃખ ભોગવ્યા કરે છે. પહેલા ત્રણ નરકોમાં
 " માત્ર ઉષ્ણ વેદના છે, છેલ્લા ત્રણ નરકોમાં શીત વેદના છે, અને મધ્યના ચોથા નરકમાં
 " ઉષ્ણ અને શીત બન્ને પ્રકારની ક્ષેત્રવેદના છે. તે અનુસારે તે તે ક્ષેત્રમાં દુઃખ થયા કરે
 " છે. એ ઉષ્ણ અને શીત નરકોમાં લોહાનો પર્વત પણ કદી લઈ જવામાં આવે તો તે ત્યાંની
 " ભૂમિનો સ્પર્શ ક્યાં અગાઉજ ઓગળી જાય છે અથવા વેરણશીર્ણ થઈ જાય છે. એ પ્રમા-
 " ãેની ક્ષેત્રવેદના ઉપરાંત પરસ્પર નારકી જીવોએ ઉપજવેલી વેદના તથા પરમાધારીકૃત
 " વેદના એમ ત્રણ પ્રકારની વેદનાઓએ જમને મહાદુઃખ ઉત્પાદન કરેલું છે એવા નારકીઓ
 " વિવિધ દુઃખોથી પીડિત થઈને તે નર્કભૂમિમાં વસે છે. ઘટીપત્રોમાં ઉત્પન્ન થયેલા નારકી
 " જીવોને પરમાધાર્મિક દેવો સીસાની સળીઓ જેમ જંતરકામાંથી ખેચે તેમ લઘુ દ્વારથી આક-
 " ધીલું કરે છે. કેટલાએક નારકી જીવોને, વસોને જેમ રજકા^૧ પછાડે તેમ હાથ પગ વિગેરેથી
 " પકડીને વજ્રકંટક જેવી સંકટકારી શિલાના પૃષ્ઠ ઉપર પરમાધારીઓ પછાડે છે. દાઈ ઠેકાણે
 " તેઓને કાષ્ટની જેમ દાડલું કરવતથી વિદારે છે, અને દાઈ ઠેકાણે તલની જેમ વિચિત્ર યત્રોથી
 " પીલવામાં આવે છે. વળી નિત્ય તૃપાતુર એવા તે રાંકડાઓને ત્યાંથી લઈ જઈને તૃષા શાંત
 " કરાવવા માટે તરવા^૨ અને સીસાના રસને વહન કરનારી વૈતરિણીનામની નદીમાં ઉતારવામાં
 " આવે છે. કદી તે પ્રાણીઓને છાયામાં બેસવાની ઈચ્છા થાય તો તેમને અસિપત્ર વનમાં લઈ
 " જાય છે. ત્યાં તે વનમાં રહેલા વૃક્ષોના રાક્ષ જેવા પત્રો પડવાથી તેઓના તિક્તિલ જેવડા કટકા
 " થઈ જાય છે. દાઈ ઠેકાણે વજ્રકંટક જેવા શાકમલીના વૃક્ષની સાથે અને દાઈ ઠેકાણે અત્યંત
 " તપાવેલી લોહાની પુતળીઓની સાથે આલિંગન કરાવે છે, અને તે વખતે તેઓએ કરેલા
 " પરસ્ત્રીઓના આલિંગનનું સ્મરણ કરાવે છે. દાઈ ઠેકાણે પૂર્વે કરેલું માંસલક્ષણુ લોહુપીપણું^૩
 " માદ આપીને તેમને તેઓના અંગનું જ માંસ તોડી તોડીને ખવરાવવામાં આવે છે, અને પૂર્વે
 " કરેલી મદિરાપાનની લોહુપતાને સ્મરણ કરાવીને તપેલું તરવું પાવામાં આવે છે. વળી શ્રાબ્દ,
 " ખરજ, મહાશક્લ અને કુંભીપાક વિગેરેની વેદનાનો નિરંતર અનુભવ કરાવે છે તથા માંસની
 " ઘેટે તેઓને શેકવામાં આવે છે. તે પ્રાણીઓના શરીર છિન્નભિન્ન થઈને પાછા મળી જાય
 " તેવા છે. તેઓના નેત્રાદિક અંગો, ખગલા અને કંક વિગેરે પક્ષીઓની પાસે ખેંચાવે છે. આ

૧ પવિત્ર બ્રાહ્મણ. ૨ નાના લોહાવાળી કુંભી જેવા સ્થાનકમાં (આલામાં) નારકી જીવો
 પડા થાય છે. ૩ વસ્ત્ર ધોનારા ધોળીઓ. ૪ તરવું=લોહું.

“ પ્રભાણુ મહા દુઃખોથી હણાયેલા અને સુખના એક અંશથી પણ રહિત પ્રાણીઓ ત્યાં
 “ રહીને યાવત્ તેનીશ સાગરોપમ જેવા મોટા કાળને નિર્ગમન કરે છે.

“ કેટલાએક પ્રાણીઓ તિર્થ ચગતિને પ્રાપ્ત થઈ તેમાં પણ એકેન્દ્રિયપણું પામે છે, અને
 “ તેમાં પણ પૃથ્વીકાય રૂપને પ્રાપ્ત થઈ હલાદિક શસ્ત્રોથી ફકાય છે, હાથી થોડા વિગેરેથી ટાળાય
 “ છે, જળપ્રવાહોથી પ્લાવિત થાય છે, દાવાનળથી ગળી જાય છે, ખારા ખાટા અને મૂત્રાદિકના
 “ જળથી વ્યથા પામે છે, લવણ ક્ષારને પામ્યા હોય છે તો ઉષ્ણ જળમાં તેને ઉકાળવામાં આવે છે,
 “ કુંભાર પ્રસુખ તેના દેહના ઘડા ઈંટ વિગેરે કરીને તેને પકાવે છે, ભીતમાં કાદવરૂપે યથને
 “ ચણાય છે, કાઠ ક્ષાર મૃત્તિકાના પુટપાકવડે પકવીને તેઓને શરાણુથી ઘસે છે, કાઠવાર ટાંક-
 “ લાથી તેમનું વિદારણ થાય છે, અને પર્વતની સરિતાના પ્રવાહોથી ફાડી નખાય છે.
 “ અપહાયપણાને પામેલા જંતુઓ સૂર્યનાં કિરણોથી તપાય છે, હિમરૂપે ધનીભૂત કરાય છે,
 “ રજથી શોષણુ કરાય છે, ઘણા ક્ષાર રસના સંપર્કથી પરસ્પર મૃત્યુ પામે છે, સ્થાળીની
 “ અંદર રાખીને પચાવાય છે, અને તૃષાવાળા માણસોથી પીવાય છે. તે ઉકાયપણાને પામેલા
 “ જંતુઓ જલાદિકથી યુગ્રાવાય છે, ઘણુ વિગેરેથી કુટાય છે, અને ઇંધણાદિકથી દગ્ધ કરાય
 “ છે. વાયુકાયપણાને પામેલા જંતુઓ પંખા વિગેરેથી હણાય છે, કાણુ કાણુ શીતોણુ પ્રસુખ
 “ દ્રવ્યના યોગથી મૃત્યુ પામે છે, પ્રાચીનની અર્વાચીનથી વિરાધના થાય છે,^૧ મુખાદિકના
 “ પવનોથી ખાધા પામે છે, અને સર્પ પ્રસુખથી પાન કરાય છે. કંદ પ્રસુખ દશ પ્રકારની
 “ વનસ્પતિકાયને પામેલા જંતુઓ હમેશાં છેદાય છે, ભેદાય છે, અગ્નિના યોગથી પચાવાય
 “ છે, પરસ્પર ધર્ષણુથી પીલાય છે, અન્ય પ્રયોગવડે શોષણુ થાય છે, ખાવાના લો-
 “ લુપીઓ ક્ષાર પ્રસુખના યોગથી તેને જાળે છે, અને એકત્ર પણ કરે છે, સર્વ અવ-
 “ સ્થામાં ભક્ષણુ કરાય છે, પવનોથી ભંગાય છે, દાવાનળોથી ભસ્મ કગાય છે,
 “ અને નદીના પ્રવાહથી ઉખેડાય છે. એવી રીતે સર્વ વનસ્પતિઓ સર્વને ભોળ્ય થઈ પડે
 “ છે, અને સર્વ પ્રકારનાં શસ્ત્રોથી તેઓ સર્વદા ક્લેશની પરંપરાને અનુભવ કરે છે.

“ જેઈદ્રિયપણામાં પૂગ વિગેરે થઈને તપાય છે અને પીવાય છે, કૃમિઓ થાય છે તો
 “ ચરણોથી ચૂર્ણ થાય છે અને ચકલા વિગેરે પક્ષીઓ તેમનું ભક્ષણુ કરે છે, શંખાદિક જંતુઓ
 “ ખોડાય છે, જ્યૈષ્ઠાકાદિકનો^૨ નિષ્કર્ષ થાય છે, અને ગંડૂપદ^૩ વિગેરે જંતુઓને ઔષધાદિવડે
 “ જઠરમાંથી પાત થાય છે. ત્રીદ્રિયપણામાંજી અને માંકક વિગેરે શરીર સાથે યોગાય છે અને
 “ ઉષ્ણ જળથી તપાય છે, કીડીઓ પગથી અને સંભાજનથી પીડાય છે અને અદૃશ્ય એવા
 “ કુંથુવા વિગેરેનું આસનાદિકથી મથન થાય છે. ચતુર્વિદ્રિયપણામાં મધમાખી અને ભમરા-
 “ દિક જંતુઓ મધુભક્ષક પુરૂષોએ કરેલા લાકડી તથા ઢેખાળાદિકના તાડનોથી વિરાધાય છે,
 “ ડાંસ અને મસલા પ્રસુખ પ્રાણીઓ પંખા વિગેરેથી તન્કાળ તાડન કગાય છે, ગગેળી વિગેરે

૧ નવો પવન આવે છે, તે જીવના પવનના ભંગોનો વિનાશ કરે છે.

૨ જ્યોષ્ઠ વિગેરે. ૩ ગરુડાના પેટમાં માધ છે.

“ મક્ષિકા તંથા કશેણિયા વિગેરેને ગણે છે. પૃથ્વિન્દ્રિયપણામાં ગંભીર પ્રાણીઓ ઉત્સુક થઈને
 “ પરસ્પર એક ખીજનું જ ભક્ષણ કરે છે, અને ઢીંચર લોકો નેઓને પકડે છે, તંથા ચરખીના
 “ અર્થી ચરખીને માટે તેમને ગણે છે. સ્થળચરેમાં ઉત્પન્ન થયેલા પ્રાણીઓમાં માંસને
 “ ખાનારા બળવાનું સિંહ પ્રમુખ પ્રાણીઓ નિર્બળ એવા મૃગાદિકને મારી નાખે છે, મૃગયા
 “ કરનારા પુરૂષો શિકાર કરવામાં યોતાના ચિત્તને આસક્ત કરીને ' દ્વીપાથી વા માંસની
 “ ઈચ્છાથી અનેક ઉપાયો રચીને તે નિરપરાધી પ્રાણીઓને હણે છે, કૃટલાએક પ્રાણીઓ
 “ ક્ષુધા, પિપાસા, શીત, ઉષ્ણ અને અતિ ભારનું વહન કરવા વિગેરેથી નેમજ આશુક,
 “ અંકુશ અને કારકાના મારથી અસહ્ય વેદનાને સહન કરે છે. ખેચર પ્રાણીઓમાં તેતર,
 “ શુક, કપોત અને ચંકલા વિગેરે કૃટલાએક પ્રાણીઓને માંસમાં લુપ્થ થયેલા રહેન, સીંચાણ
 “ અને ગીધ પક્ષીઓ પકડીને ગ્રાસ કરે છે, કૃટલાએક માંસના લોભી-પક્ષીના શિકારી પુરૂષો
 “ અનેક જાતના ઉપાય વિરતારી તેઓને પકડે છે અને અનેક જાતની વિકળનાથી તેમને
 “ વિનાશ કરે છે. નિર્ચય પક્ષીઓને જળ, અગ્નિ અને શસ્ત્ર વિગેરેથી સર્વ રીતે બચ રહ્યા
 “ કરે છે. અહા ! યોતયોતાના કર્મબંધનનું નિબંધન કૃટલુક વર્ણવીએ.

“ મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયાં છતાં પણ અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલા પ્રાણીઓ એવું
 “ પાપ કરે છે કે જે કહી શકાય તેવું પણ નથી. આર્ય દેશમાં પણ અંડાળ અને ક્ષપચાદિ
 “ જાતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેઓ પણ તેવાં પાપ કરે છે, અને તેને અનુસારે મેહા દુઃખનો
 “ અનુભવ કરે છે. કૃટલાએક પ્રાણીઓ આર્યદેશમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં અનાર્ય ચેષ્ટાવાળા
 “ થાય છે, અને તેને લીધે તેઓ દુઃખ, દારિદ્ર અને દુર્ભાગ્યથી દબ્ધ થઈને નિરંતર દુઃખ
 “ ભોગવે છે. કૃટલાક મનુષ્યો પરની સંપત્તિના ઉત્કર્ષથી અને યોતાની સંપત્તિના અપકર્ષથી
 “ તેમજ ખીજની સેવા કરવાવડે દબ્ધ ચિત્તવાળા થવાથી દુઃખે કરી જીવે છે. કૃટલાએક દીન
 “ પુરૂષો રોગ, જરા અને મૃત્યુથી અસ્ત થઈને તથા નીચ કર્મવડે કદર્યાના પામીને દયા ઉત્પન્ન
 “ કરે તેવી દુઃખદ દશાને અનુભવે છે. વળી મનુષ્યપણામાં પણ ઘેર નરકમાં નિવાસ કરવા જેવા
 “ ગર્ભાવાસના દુઃખને અનુભવે છે. ગર્ભાવાસ જેવા દુઃખનું કારણ છે તેવા દુઃખનું કારણ
 “ જરા, રોગ, મૃત્યુ અને દાસપણું પણ નથી. તપાવીને કહેલી અગ્નિ જેવા વર્ણુવાળી સોયોથી
 “ રોમે રોમે બેદાયેલા પુરૂષને જેટલું દુઃખ થાય છે તેનાથી આડગણું દુઃખ પ્રાણીને ગર્ભાવાસમાં
 “ ઉત્પન્ન થાય છે. વળી યોનિચત્રમાંથી નીકળતી વખત પ્રાણીને જે દુઃખ થાય છે તે ગર્ભા-
 “ વાસના દુઃખથી પણ અનંતગુણું છે. જન્મ્યા પછી પણ ખાત્યવયમાં મૂત્રવિષાથી, યૌવન-
 “ વયમાં રતિવિલાસોથી અને વૃદ્ધાવસ્થામાં શ્વાસ તથા ખાંસીના રોગથી જે પ્રાણી પીલાય
 “ છે, સ્તથાપિ તેને કહી પણ લજ્જા આવતી નથી. પ્રાણી પ્રથમ ખાત્યાવસ્થામાં વિષાનો દુક્રમ,
 “ પછી યૌવનાવસ્થામાં કામદેવનો ગધેડો અને છેવટે વૃદ્ધાવસ્થામાં ધરડો બેલ બને છે; પણ
 “ કદાપિ તે પુરૂષ છતાં પુરૂષ થતો નથી. શિશુવયમાં માતૃમુખી યૌવન વયમાં સ્ત્રીમુખી

“ અને વૃદ્ધપણે પુત્રમુખી થાય છે, પણ એ મૂર્ખ પ્રાણી કાઠવાર અંતમુખ થતો નથી.
 “ ધનની આશામાં વિહ્વળ થયેલો પ્રાણી સેવા, કૃષિ, વ્યાપાર અને પશુપાલ વિગેરે ઉદ્યોગથી પોતાના જન્મને નિષ્ફળ ગુમાવે છે. કાઠવાર ચોગી, કાઠવાર ઘુત અને કાઠવાર જર-પણું કરવાથી મનુષ્યોને વારંવાર સસાગમાં પરિભ્રમણ કરવાનાં કારણ ઉત્પન્ન થયા કરે છે.
 “ મોહથી અંધ થયેલા પ્રાણીઓ સુખી હોય છે ત્યારે કામવિલાસથી દુઃખી થાય છે અને દીનતા અને રૂદન કરવાથી પોતાનો જન્મ ગુમાવે પણ છે, ધર્મકાર્ય કરતા નથી. અનંત કર્મના સમૂહનો ક્ષણમાત્રમાં ક્ષય કરવાને સમર્થ એવું મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ પાપી પુરુષો પાપકર્મ કર્યા કરે છે. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ રત્નોના પાત્રરૂપ મનુષ્યપણામાં જે પાપકર્મ કરવું તે સુવર્ણપાત્રમાં મદિરા ભગવા જેવું છે. આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં શમિલાયુગના યોગની જેમ માંડમાંડ પ્રાપ્ત થયેલું આ મનુષ્યપણું અહા ! મૂર્ખ જેમ ચિંતામણિ રત્ન હારી બચ તેમ પ્રાણી હારી બચ છે. સ્વર્ગ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિના કારણરૂપ મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ માણસ નરકપ્રાપ્તિના ઉપાય રૂપ કર્મની અંદર ઉદ્ધમ કર્યા કરે છે એ કૃષી દિલગીરીની વાત ! અતુત્તર વિમાનના દેવતાઓ પણ મોટા પ્રયત્નથી જેની આશા રાખે છે એવું માનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ તેને પાપી પુરુષો પાપકર્મમાં જોડી દે છે. નરકમાં પેરોક્ષ દુઃખ છે અને નરજન્મમાં તો પ્રત્યક્ષ દુઃખ છે; તેથી તેના વિસ્તૃત અતિરાયપણું શામાટે અહીં વર્ણવેલો જોઈએ ?

“ શોક, અમર્ષ, ખેદ, ઈર્ષ્યા અને દીનતા વિગેરેથી જન્મની યુદ્ધિ હણાયેલી છે એવા દેવતાઓમાં પણ દુઃખલું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તી રહેલું છે. બીજાની મોટી લક્ષ્મીને જોઈને દેવતાઓ પોતાના અલ્પ સુકૃતને સંપાદન કરનાગ પૂર્વ જન્મના જીવિતનો ચિરકાળ શોક કરે છે. બીજા કાઠ બળવાન દેવતાની તરફથી પોતાને અડચણ ઉત્પન્ન થતાં તેનો પ્રતિકાર કરવાને અસમર્થ એવા દેવતાઓ તીક્ષ્ણ એવા અમર્ષરૂપ શત્રુથી નિગંતર કચવાયા કરે છે. ‘જે પૂર્વ જન્મમાં કાંઈ પણ સુકૃત કર્યું જણાતું નથી જેથી આ ભવમાં સેવકદેવપણાને પામ્યો છું.’ આવી રીતે વિચારતાં અને પોતાથી અધિક ઉત્તરોત્તર બીજા દેવોની લક્ષ્મીને દેખતાં નિરંતર કટલાએક દેવતાઓ ખેદ કર્યા કરે છે કટલાએક દેવતાઓ બીજાઓની વિમાન, સ્ત્રીરત્ન અને ઉપવન સંપત્તિ સંપત્તિ જોઈજોઈને યાવજીવિત ઈર્ષ્યારૂપ જ્વલિત અગ્નિના ભર્મિઓથી બળ્યા કરે છે. કટલાએક દેવતાઓ બીજા બળીદેવતા તરફથી પોતાનું સર્વસ્વ લુપ્તાઈ જતાં દીનવૃત્તિએ હે પ્રાણેશ ! હે પ્રભુ ! હે દેવ ! તમે પ્રસન્ન થાઓ. એમ ગફ ગફ સ્વરે પોકારે છે. પુણ્યથી સ્વર્ગલોક પ્રાપ્ત થાય છતાં પણ કામી દેવતાઓ કામ, ક્રોધ અને ભયથી આતુર થયા સતા ક્યારે પણ સ્વસ્થપણાને પામતા નથી. વળી દેવતાઓ દેવસુ-

૧ પુત્રના સુખ સાચું જોવાવાળો ૨ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં સામસાગી દિશાએનાં ખેલું ધોંસરૂં ને ખીલી અનંત કાળે કદાપિ એકકું ચઈ બચ અને ધોંસરામા ખીલી પડેવાઈ બચ એ જેટલું અસંભવિત અને કવચિતજ અને તેણે છે, તેના મરણ મનુષ્યપણું પામણું ફૂલ છે.

“ વનમાંથી પોતાને ચ્યવવાનાં ચિન્હોને અગાઉથી જોઈને ‘અમે ક્યાં સંતાઈ જઈએ’ એમ
 “ યોદ્યા કરે છે અને સંતાઈ પણ જાય છે. કટપવૃક્ષોનાં પુષ્પોથી ઉત્પન્ન થયેલી માળાઓ
 “ ગ્લાનિ પામે નહીં પણ ચ્યવન નજીક આવે છે તે વખતે દેવતાના મુખકમળની સાથે તે
 “ પણ ગ્લાનિ પામી જાય છે. મોટાળળવાનું પુરુષોથી પણ અકપ્ય એવાં કટપવૃક્ષો તેઓના
 “ દુદયની સાથે સંધિબંધ શિથિળ થઈ જવાથી કંપાયમાન થાય છે. ઉત્પન્ન થયા ત્યારથીજ
 “ પ્રાપ્ત થયેલી અને ઘણી પ્યારી એવી લક્ષ્મી અને લજ્જા પણ જાણે અપગંધ કર્યો હોય
 “ તેમ તેઓને તત્કાળ છોડી દે છે. નિરંતર નિર્મળ એવી વસ્ત્રની શોભા પણ અકરમાત પ્ર-
 “ સરેલા મલિન અને ઘાટા પાપના સમૂહથી હોય તેમ તત્કાળ મલિન થઈ જાય છે. મૃત્યુ-
 “ કાળે જન્મ દીડીઓને પાંખો આવે છે તેમ તેઓને તે વખતે અદિનપણું છતાં દૈન્યતા આવે
 “ છે અને નિદ્રા રહિત છતાં નિદ્રા આવે છે. મરવાને ઈંગ્છતા એવા પુરુષો જન્મ યત્ન કરીને
 “ પણ કુપથ્ય સેવનની ઈચ્છા કરે છે તેમ અજ્ઞાની દેવતાઓ એવે વખતે ન્યાય તથા ધર્મને
 “ બાધ કરીને વિપયો ઉપર રાગ ધરે છે. નિરાગી છતાં પણ ભવિષ્યમાં આવનારા ચ્યવન-
 “ થી ઉઠેલી વેદનાને જાણે વશ થયેલા હોય તેમ તેઓના સર્વ અંગોપાંગના સાંધાઓ ભાં-
 “ ગવા માંડે છે, અર્થાત્ આજસ પર આજસ મગડવા લાગે છે. જાણે બીજાઓની સંપ-
 “ ત્તિના ઉત્કર્ષને જોવાને અસમર્થ હોય તેમ તેઓની પદાર્થને ગ્રહણ કરવામાં દષ્ટિઓ
 “ અપટુ થઈ જાય છે. ભવિષ્યમાં આવવાના ગર્ભાવાસના દુઃખને જાણે તેઓને ભય
 “ લાગ્યો હોય તેમ પોતાને થયેલા પ્રકૃપથી અપળ અંગોવડે બીજાઓને પણ બીવરાવે છે.
 “ પૂર્વોક્ત ચિન્હોવડે તેઓને ચ્યવવાનો નિશ્ચય થવાથી જાણે અગ્નિના અંગારાઓએ
 “ તેમનું આલિંગન કરેલું હોય તેમ વિમાનમાં, નંદનવનમાં, વાપિકામાં કે કાઠ પણ સ્થાનક
 “ તેઓને શાંતિ વળતી નથી. તે વખતે તેઓ વિલાપ કરે છે કે ‘હા પ્રિયા! હા વિમાનો! હા
 “ વાપિકાઓ! અને હા કટપવૃક્ષો! હા તલામ્ય એવા મારાથી વિયોગ પામેલા તમે હવે ફરી
 “ મને ક્યાં જોવામાં આવશો? અહો! અમૃતને વરસાવનારી વાણી, અમૃતમય કાંતા, રત્નના
 “ ઘડેલા સ્તંભો, શોભા સહિત મણિમય ભૂમિઓ અને રત્નમયી વેદિકાઓ! તમે કોને આશ્રય
 “ જશો? રત્નની પદપકિત્તએ યુક્ત અને શ્રેણિબંધ કમળોવાળી હે પૂર્ણવાપિકાઓ તમે
 “ કોના ઉપભોગને અર્થે થશો? હે પારિજાત! હે સતાન! હે હરિચંદન! અને હે કટપવૃક્ષ!
 “ શું તમે આ માલેકને છોડી દેશો? અરે! સ્ત્રીના ગર્ભરૂપ નરકમાં શું મારે પરવશ થઈને
 “ નિવાસ કરવો પડશે? અને અશુચિ રસનું શું મારે વારંવાર આસ્વાદન કરવું પડશે?
 “ અહા! મારે પોતાના કર્મથી બંધાઈને જઈ રૂપ અંગારાકટીના પાકથી યતું દુઃખ
 “ સહન કરવું પડશે! અરે! રતિસુખની જાણે ભંડાર હોય તેવી આ દેવાંગનાઓ ક્યાં!
 “ અને અશુચિનુંજ સ્થાનક જોવાથી બીજાઓ એવી માનવ સ્ત્રીઓનો ભોગ ક્યાં! આ
 “ પ્રમાણે સ્વર્ગીય વસ્તુને સંભારી સંભારી વિલાપ કરતા એ દેવતાઓ, દીપક જન્મ શણ-

“ વારમાં બુદ્ધિ જય તેમ ત્યાંથી વ્યવી જય છે. તેથી આ સંસારને અસાર બહી શુભ
 “ બુદ્ધિવાળા પ્રાણીએ દીક્ષારૂપ ઉપાયથી મુક્તિને અર્થે પ્રયત્ન કરવો યોગ્ય છે. ”

આ પ્રમાણેની દેશના સાંભળીને હજારે મનુષ્યો પ્રતિગોષ્ઠ પામ્યા. તેઓમાં કેટલા-
 એકે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, અને કેટલાએક સમકિતનો સ્વીકાર કર્યો, સુન્નત વિગેરે એકસો ને
 સાત ગણધરે થયા. તેઓએ પ્રભુથી ત્રિપદીને પામીને દ્વાદશાંગીની રચના કરી. પ્રભુ બ્યારે
 દેશનાથી વિરામ પામ્યા ત્યારે સુન્નત ગણધરે દેશના દીધી; કારણકે કુવાની ક્રિયા જેમ પા-
 છગથી અવાડો કરે તેમ શિષ્યો ગુરૂની ક્રિયાને અનુસરે છે. સુન્નત ગણધર દેશનાથી
 વિગમ પામ્યા પછી સર્વ દેવતાઓ અને મનુષ્યો વિગેરે પ્રભુને પ્રણામ કરી પોતપોતાને
 સ્થાનકે ગયા.

તે વખતે નિક્ક અંગવાળો, મૃગના વાહનવાળો, પોતાની બે દક્ષિણ જીભમાં સફલ અને
 અબયને ધારણ કરનારો અને બે વામ જીભમાં નકુલ તથા અક્ષસૂત્રને રાખનારો કુસુમ
 નામે યક્ષ એ તીર્થનો અધિષ્ઠાતા થયો. એ યક્ષ હમેશાં પ્રભુની પાસે રહેનાર હોવાથી શાસન-
 દેવતા કહેવાયો. તેજ પ્રમાણે શ્યામ અંગવાળી, પુરૂપના વાહનવાળી, બે દક્ષિણ જીભમાં વ-
 રદ તથા ખાણને ધરનારી અને બે વામ જીભમાં કાર્તુક તથા અબયને રાખનારી અચ્યુતા
 નામે યક્ષણી પ્રભુની શાસનદેવી થઈ. એ યક્ષ અને શાસનદેવીએ જેમની સાંનિધ્ય છોડી નથી
 એવા મગતપ્રભુએ વિશ્વને અનુમત્ત કરવાની ઇચ્છાથી ગ્રામ, આકર અને નગર વિગેરેમાં
 વિહાર કર્યો.

પ્રભુને ત્રણ લાખ ને ત્રીશ હજાર સાધુઓ થયા. ચાર લાખ અને વીશ હજાર સાધ્વીઓ
 થઈ, બે હજાર અને બસો ચૌદ પૂર્વધારી થયા, દશ હજાર અવધિજ્ઞાની થયા, દશ હજાર ને
 ત્રણસો મનઃપર્યાય જ્ઞાની થયા, બાર હજાર કેવળજ્ઞાની થયા, સોળ હજાર એકસો ને આઠ
 વૈકિંચ લઘિધવાળા થયા, નવ હજાર છસો વાદલઘિધધારી થયા, બે લાખ અને છોતેર હજાર
 શ્રાવકા થયા, અને પાંચ લાખ ને પાંચ હજાર શ્રાવિકાઓ થઈ. આટલો પરિવાર પ્રભુને
 કેવળજ્ઞાન થયા પછી છ માસ અને સોળ પૂર્વાંગે હન એવા એક લાખ પૂર્વ સુધી વિહાર
 કરતાં થયા. પછી પોતાનો મોક્ષકાળ નજીક બહીને પદ્મપ્રભ પ્રભુ સમેતશિખર પર્વને આવ્યા,
 અને ત્યાં માસિક અનશન ધારણ કર્યું. આગસર માસની કૃષ્ણ એકાદશીને દિવસે ચંદ્ર ચિત્રા
 નક્ષત્રમાં આવતાં શ્રી પદ્મપ્રભ પ્રભુ અઘાતી ચતુષ્કર્મને ખપાવીને અને અનંત ચતુષ્ઠયને
 સિદ્ધ કરીને ત્રણસો ને આઠ અનશન વ્રતવાળા મુનિઓની સાથે ચતુર્થ શુકલધ્યાનવડે ચોથા
 પુરૂષાર્થ (મોક્ષ) ને પ્રાપ્ત થયા.

સાઠા સાત લાખ ને સોળ પૂર્વાંગે કૌભાર વયમાં, સાડી એકવીશ લાખ પૂર્વે રાજ્ય પા-
 ણવામાં અને સોળ પૂર્વાંગે ન્યૂન એક લાખ પૂર્વે વ્રતમાં—જેમ સર્વ મળી ત્રીશ લાખ પૂર્વનું
 શ્રી પદ્મપ્રભ પ્રભુનું આયુષ્ય હતું. સુમતિ સ્વામીના નિર્વાલુ પછી નેવું હજાર કાઠી સાગરોપમ
 ગયા પછી શ્રી પદ્મપ્રભ પ્રભુ મોક્ષપદને પામ્યા. પ્રભુ મોક્ષ પામ્યા પછી ભક્તિવાળા ચોસઠ

ઈં દ્રોષે આવી પ્રભુના અને બીજા મુનિઓના શરીરનો હાથે પ્રકારે સંસ્કાર કર્યો, અને નિર્વાણકર્યાણકનો મોટા મહોતસવ પણ કર્યો.

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिग्रन्थ.कापुरुषचरिते
महाकाव्ये तृतीये पर्वणि श्रीपद्ममहस्वामिचरित्र-
वर्णने नाम चतुर्थः सर्गः ४

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સર્ગ ૫ મો.

વેદાતટને ઉલ્લંઘન કરનાર દેવળજ્ઞાન રૂપ સમુદ્રની બાજુ લહેરો હોય એવી શ્રીસુપાર્શ્વનાથ પ્રભુની દેશનાની વાણીઓ તમારી રક્ષા કરે. સર્વ પ્રાણીઓના મુખોધરૂપ અધકારનો નાશ કરવામાં શુભ દિવસરૂપ એવું સાતમા તીર્થંકર શ્રીસુપાર્શ્વનાથપ્રભુનું ચરિત્ર હવે હું કહું છું.

ઘાતદ્વીખંડના પૂર્વ વિદેહ ક્ષેત્રના તિલક જેવા રમણીય વિજયમાં ક્ષેમપુરી નામે એક નગરી છે. તેમાં સૂર્યની જન્મ તેજના એક સ્થાનરૂપ અને જગત્તે આનંદકારક શ્રી નંદીષેણુ નામે રાજા હતો. રાજ્યના તમામ વ્યાપારમાં જાત રહેનારા એ રાજાને પોતાના જમણા હાથના જેવો ધર્મ પ્રધાનપણે રહેલો હતો. પ્રજામાં રહેલા કંટક જેવા દુષ્ટ જનસમૂહને શિક્ષા કરવામાં તેને ડાપ થતો તે પણ લોકોના સુખને માટે હતો. જેનો ડાપ પણ ધર્મને અર્થ થતો હતો તેની બીજી ક્રિયાને માટે તે વાતજ શી કરવી ! અહર્નિશ સ્મૃતિગોચર થતા શ્રી વીતરાગ ભગવાન તેને દુઃખ (દુઃખમાં સુનારા, પક્ષે કામદેવ) રૂપ થતા હતા, એ મોટી આશ્ચર્યની વાત હતી. એ રાજા પીડિત જનોની પીડા હરવામાં સદા શરણુ કરવા યોગ્ય હતો, પણ કામ-પીડિત પરશ્રીઓને ડાહવાર શરણુ આપતો નહી, એ મોટું આશ્ચર્ય હતું.

દેહોએક કાળ ગયા પછી મોટા મનવાળા નંદીષેણુ રાજાએ સંસારથી ઉદ્દેગ પામીને અરિદમન આચાર્યની પાસે જઈ દીક્ષા લીધી. તીક્ષ્ણ મહાવ્રતને પાળતા એ મહામુનિએ વીશસ્થાનમાંથી દેહોએક સ્થાનકના આરાધનવડે તીર્થંકરના મકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. અંત સમયે અનરાન કરી નંદીષેણુ મહામુનિ પંચત્વ પામીને છઠ્ઠા ઐવેયકમાં મહર્ષિકે દેવતા થયા.

આ જમૂદ્રીપના ભરતક્ષેત્રમાં કાશી દેશના મંડનરૂપ વારાણસી નામે નગરી છે. તેમાં રહેલા પ્રકાશિતરત્નની ભાંતોવાળા ગૃહોની અંદર જે દેવની આગળ અષ્ટ પ્રકારની પૂજના ટીપક હોય તે અનુપમ શોભા થઈ રહે છે. એ નગરીમાં ચૈત્યના ઉંચા ધ્વજદંડ ઉપર આવેલો અંદ્રમા,

એક છત્રવાળા ધર્મરાજના છત્રની શોભાને ધારણુ કરે છે. તે નગરીના કિલ્લાની અગાશી ઉપર ફીકા કરવાને આવેલી વિદ્યાધરોની સ્ત્રીઓ જગતી ઉપરના જળકટકતું વિસ્મરણુ કરી સુખેથી ત્યાંજ રહે છે. રાત્રીએ વાસગૃહોની અંદર આવીને શબ્દ કરતા પારાવત પક્ષીઓ કામદેવને જગાડવાને માટે જણે મંગળપાઠ કરતા હોય તેમ જણાય છે. એ નગરીમાં સત્પુરુષોની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં કલ્પવૃક્ષ સમાન અને ઈંદ્રની જ્યેષ્ઠ પ્રતિષ્ઠાને પામેલો પ્રતિષ્ઠ નામે ન્યાયવાન્ ગજ હતો. મેરૂ-પર્વતની જમ મહત્વપણાથી અનુપમ એવા તે રાજના ચરણની છાયા નીચે સર્વ જગત્ રહેલું હતું. જ્યારે એ રાજ દિગ્વિજય કરવાને જતો તે વખતે તેને મસ્તક ધરેલાં શ્વેત છત્રોથી અને મયૂરપિચ્છનાં છત્રોથી આકારાને સર્વ પ્રદેસ જણે ખગલીઓનાં અથવા એધનાં ચિન્હોથી છવાયેલો હોય તેવો જણાતો હતો. નિઃસીમ પુરુષવતરૂપી આભૂષણોને ધારણુ કરતો એ રાજ જમ યાચકાથી પરાડુમુખ થતો નહીં તેમ રણભૂમિમાં શત્રુઓની સામે પણ કદાપિ પરાડુમુખ થતો નહીં. મોટી જીવવાળા એ રાજને જન્મથીજ દાઈની સહાય ન હતી, તોપણ સર્વ પૃથ્વીને ફીકાકમળની જમ લીલામાત્રથી તે ધારણુ કરતો હતો.

તે પૃથ્વીપતિને જણે જંગમ પૃથ્વી હોય તેમ સ્થિરતાદિક ગુણોના પાત્રરૂપ પૃથ્વી નામે શણી હતી. એ શણીને શીળ અને રૂપ એ બે નિત્ય આભૂષણુપણાને પામેલાં હતાં, અને પહારનાં આભૂષણો તો ફક્ત ભૂધ્યતાનેજ પામેલાં હતાં. તામ્રપર્ણી નદીમાં મોતીના દાણાની જમ એ શણીમાં સ્વભાવથીજ નિર્ભજતાવાળા અનેક ગુણો ઉત્પન્ન થયેલા હતા. એ રાજયુવતિનું રૂપ લાવણ્યરૂપ જળથી અને સુખ, નેત્ર, હાથ તથા પગ રૂપ કમળોથી લક્ષ્મીદેવીના નિવાસરૂપ પદ્મરહ હોય તેવું શોભતું હતું. એ પૃથ્વીદેવી તીર્થ કરની માતા થવાના છે, તેથી ભવિષ્ય કાળમાં તો તેમનું દાસીપણું થવાનુંજ હતું, તથાપિ આ મહાદેવીના રૂપથી પરાજય પામેલી દેવાંગનાઓ અત્યારથીજ તેમની દાસીઓ થઈને રહેલી હતી.

આ તરફ નંદીયેણુ રાજનો જીવ જ છટા ત્રેવેયકમાં રહ્યો હતો તેણે પોતાનું અઠ્યાવીરા સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. ત્યાંથી અચીને ભાદ્રપદ માસની કૃષ્ણ અષ્ટમીને દિવસે ચંદ્ર અનુરાધા નક્ષત્રમાં આવતાં, તે પૃથ્વીદેવીની કુક્ષીમાં અવતર્યો. સુખે સુતેલા પૃથ્વીદેવીએ રાત્રીના શેવભાગમાં તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં ચૌદ મહાસ્વપ્નો જોયાં. એ ગર્ભ વૃદ્ધિ પામ્યે સતે તેમણે એક, પાંચ અને નવ ફણાવાળા નાગની શય્યા ઉપર પોતાના આત્માને સુતેલો જોયો. અનુક્રમે જ્યેષ્ઠ માસની શુકલ દ્વાદશીએ ચંદ્ર વિશાખા નક્ષત્ર ઉપર આવતાં સ્વસ્તિકના ચિન્હવાળા એક સુવર્ણવર્ણી પુત્રને તેમણે સુખે જન્મ આપ્યો. તરતજ અવધિજ્ઞાનથી અર્હતનો જન્મ જણીને છત્રપન દિક્કુમારીઓએ આંવી સુતિકાકર્મ કર્યું. તેવીજ રીતે શક ઈંદ્ર પણ ત્યાં આવીને પ્રણને મેરૂપર્વતના મસ્તક ઉપર રહેલી અતિપાંડુકબલા નામની શિલા ઉપર સ્થ ગયા. ત્યાં યાજ્ઞભાવની જમ પ્રણને ઉત્સંગમાં ગળી ઈંદ્ર રત્નના સિંહાસન ઉપર બેઠા. પછી સમુદ્રની વેલાઓ તટ ઉપર રહેલા પર્વતને જમ સ્નાન કરાવે તેમ ત્રેસક ઈંદ્રોએ તીર્થજળથી અનુક્રમે પ્રણને સ્નાન કરાવ્યું. પછી ઈશાન ઈંદ્રના ઉત્સંગમાં પ્રણને બેસાડી સ્ફાટિકમય

વૃષભના શૃંગમાંથી નીકળતી જળ ધારાથી ધારાયત્રના જળની પેઠે શકેન્દ્રે અભિષેક કર્યો. પછી વિવેપન તથા વસુ અલંકારાદિક વડે પૂજન કરીને આ પ્રમાણે પ્રભુની સ્તુતિ કરવાનો તેણે આરંભ કર્યો.

“હે પ્રભુ! જેનું સ્વરૂપ અવિજ્ઞેય છે એવા તમારે વિષે અર્થવાદ કરવાનો આમહ જે
 “હું ધારૂં છું”ને આદિત્યમંડળને મહણુ કરવાને કષિએ દ્રાણ માર્યા જેવું છે: તથાપિ હે
 “પરમેશ્વર! તમારા પ્રભાવથી હું તમારી સ્તુતિ કરીશ; કારણકે ચંદ્રકાંતમણિ ચંદ્રની કાંતિના
 “પ્રભાવથીજ ત્રે છે. હે પ્રભુ! તમારા સર્વ કન્યાણુકાને વ્યવસરે તમે નારદીઓને પણ સુખ
 “આપો છો તો તિર્યંચ, નર અને દેવતાઓને સુખ આપનાર તમે કેમ ન થાઓ? તમારા
 “જન્મોત્સવને સમયે તણુ જગતમાં જે ઉદ્દોત થયો છે તે ભવિષ્યમાં ઉદય પામનારા કેવળ
 “જ્ઞાનરૂપ સૂર્યનો અર્ણોદય છે એમ જણાય છે. હે પરમેશ્વર! જણુ તમારા પ્રસાદના સંપ-
 “કૃષ્ટી થયેલી હોય તેમ આ સર્વ દિરાઓ હમણા પ્રસન્ન થયેલી છે. હે પવિત્ર આકૃતિવાળા
 “પ્રેષુ! હમણા આ પવનો પણ સુખકારી વાય છે, કારણકે તમારા જેવા સુખદાયક પ્રેષુ
 “પ્રગટ થતાં જગતમાં પ્રતિકૂળ વર્તનાર કાણુ થાય છે? હે પ્રભુ! અમારા પ્રમાદને ધિક્કાર છે
 “તે જેને આપના જન્મસમયની ખબર ન પડી અને આ અમારા આસનોને ધન્ય છે કે
 “જેઓએ અગાયમાન થઈને તમારા જન્મકલ્યાણુકની અમને ખબર જણાવી. હે પ્રેષુ!
 “નિયાણુ ઝાંધવું એ નિષિદ્ધ છે, તોપણુ ‘તમારા દર્શનનું’ ક્ષણ અને તમારી ભક્તિરૂપેજ
 “નિરંતર થાઓ’ એવું નિયાણુ હું ઝાંધું છું.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને શકેન્દ્રે પ્રભુને લઈ સત્વરપણે આવીને પ્રભુને પૃથ્વીદિવીની પડખે અલક્ષિતપણે જમ હતા તેમ મૂકી દીધા. પ્રાતાઃકાળે પ્રતિષ્ઠ રાજને પુત્ર જન્મની વધામણી મળ્યાં કારણકે આથી અંદીવાનોને મૂકાવવા વિગેરે અદ્ભુત કૃત્યોથી પ્રાણીઓને પ્રસન્ન કરતા રાજાએ તે વખતે આનંદ ક્ષણના વૃક્ષરૂપ મેદો મહોત્સવ કર્યો. પ્રેષુ ગર્ભમાં હતા તે વખતે પુત્રની માતા સારા પાર્શ્વ (પડખા) વાળા થયા, તેથી પ્રતિષ્ઠ રાજાએ પ્રેષુનું સુપાર્શ્વ એવું પાણુ. ઈન્દ્રે અંગુઠામાં સંક્રમણેલ અમૃતનું પાન કરનારા પ્રેષુ વધવા લાગ્યા, કારણુ કે

“તેનું જ ભોજન કરનારા અહંત પ્રેષુઓ સ્તનપાન કરતા નથી. શિશુવયને ક્ષાયક એવી અપગતાવડે ખોળામાંથી વારંવાર ઉતરી જતા પ્રેષુ પોતાની ધાન્યમાતાને વારંવાર છેતરતા અનેક પ્રકારે ક્રીડા કરવા લાગ્યા. પણ કરીને ક્રીડા કરતા મનુષ્યનું રૂપ ધરનાર દેવતાઓને પ્રેષુ લીલામાત્રથી છતી લેતા હતા. ક્રીડામાં પણ પ્રેષુની આગળ ઈન્દ્ર શું માત્ર છે! વિચિત્ર ક્રીડાઓથી કામી પુરૂષ જમ રાત્રીને નિર્ગમન કરે તેમ પ્રેષુએ પોતાનું શિશુવય નિર્ગમન કર્યું. પછી ઈસો ધનુષ્ય હાંચી કાયાવાળા અને સર્વ લક્ષણેએ લક્ષિત એવા પ્રેષુ રૂપ સંપત્તિના આભૂપણુ રૂપ યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. પોતાના માતાપિતાની દાસિણ્યતાથી જગત્પતિએ રાજપુત્રીઓની સાથે પાણુમહણુ કર્યું. ત્રેલોક્યના સ્વામીઓ પણ માતાપિતાનું શાસન માન્ય કરે છે. ભોગ્યકર્ષ ખપાવવાને માટે પ્રેષુ રમણીઓની સાથે રમવા લાગ્યા.

“ ભગવંતો કર્મનો ઉચ્છેદ કરવાને તત્પર હોય-છે. ” પાંચ લાખ પૂર્વ કૌમાર વયમાં વ્યતીત થયા પછી પિતાએ આરોપણ કરેલા ભૂભિખાર (રાજ્ય) ને પ્રભુએ ઉપાડી લીધો. પૃથ્વીનું પાલન કરતાં તેમણે વીશ પૂર્વાંગે અધિક એવા ચૈદ લાખ પૂર્વ નિર્ગમન કર્યાં. પછી પ્રભુનું મન સંસારમાંથી વિરક્ત છે એમ જાણીને લૌકિક દેવતાઓ અલ્લ દેવલોકમાંથી પ્રભુની પાસે આવ્યાં. ‘ હે પ્રભુ! તમે જે કે સ્વયંબુદ્ધ હોવાથી કાઠનાથી બોધ પામતા નથી પણ ભક્તિ-વડે એમો આપને સ્મરણ કરાવીએ છીએ, તેથી હે નાથ ! ધર્મતીર્થને પ્રવર્તાવો. ’ એમ કહીને તેઓ સ્વર્ગમાં ગયા. પછી દાન દેવામાં ચિંતામણિ તુલ્ય અને દીક્ષાગ્રહણના મહોત્સવમાં ઉત્કંઠાવાળા એવા સુપાર્શ્વસ્વામીએ એક સંવત્સર સુધી દાન આપ્યું. વાર્ષિક દાનને અતે આસનો અલિત થવાથી ઇંદ્રોએ આવીને પ્રભુનો દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી મોક્ષગામી પ્રભુ વિવિધ રત્નોથી મનોહર એવી મનોહરના નામની શિખિકા ઉપર આરૂઢ થયા. સુર, અસુર તથા નરેશ્વરોએ અનુસરેલા ભગવંત સહસ્રાશ્રવન નામે ઉત્તમ ઉપવનમાં પધાર્યાં. ત્યાં આવીને ત્રણ જગતના ભૂધણરૂપ પ્રભુએ આભૂષણાદિક સર્વ છોડી દીધું અને સ્કંધ ઉપર ઇંદ્રે આરોપણ કરેલું દેવદૂષ્યવસ્ત્ર ધારણ કર્યું. જઠ માસની શુકલ ત્રયોદશીએ અનુરાધા નક્ષત્રમાં દિવસના પાછલા ભાગે એક સહજ રાજ્યોની સાથે પ્રભુએ છઠ્ઠ તપ કરીને દીક્ષા લીધી. તે વખતે તરતજ ચૈત્યું મનઃપર્યાય જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, અને કાલુવાર નારકીઓને પણ સુખ થયું.

ખીજે દિવસે પાટલીખંડ નગરમાં મહેન્દ્ર રાજને ઘેર પ્રભુએ પરમ અત્રથી પારંજી કર્યું. દેવતાઓએ તે ઠેકાણે ધનની વૃદ્ધિ કરવા વિગેરે પાંચ દિવ્યો પ્રગટ કર્યાં. મહેન્દ્ર રાજ્યે જ્યાં પ્રભુ ઉભા રહ્યા હતા ત્યાં રત્નમય પીઠ કરાવ્યું. પર્વતના હસ્તીની જમ પરિપહોની સેનાના તાપનો જય કરતા, શરીરમાં પણ આકાંક્ષાઓ રહિત, સુવર્ણ અને તુલ્યમાં સમાન ભાવ રાખનારા, એકાદી, મેનધારી, એકાંત દૃષ્ટિ દેનારા, વિવિધ પ્રકારના અભિગ્રહમાં તત્પર, ભૂમિપર નહીં બેસનારા, નિર્ભય, સ્થિર, વિવિધ પ્રકારે કાર્યોત્સર્ગ કરનારા, છદ્મસ્થ અને ધ્યાનમાં તત્પર એવા જગત્પતિ પ્રભુએ નવ માસ સુધી પૃથ્વીપર વિહાર કર્યો. વિહાર કરતા કરતા ક્રીને સહસ્રાશ્રવનમાં આવ્યાં. ત્યાં છઠ્ઠ તપ કરીને શિરીય વૃક્ષની નીચે પ્રતિમા ધારીને સ્થિર રહ્યા. ખીજ શુકલ ધ્યાનને અતે વર્તતા જગદ્ગુરૂએ જાણે સંસારના મર્મસ્થળ હોય તેવા ધાતીકર્મનો નાશ કર્યો, જેથી કૃગણ માસના કૃષ્ણ પક્ષની પછીને દિવસે ચંદ્ર વિશાખા નક્ષત્રમાં આવતાં સુપાર્શ્વ સ્વામીને ઠેવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

સુર અને અસુરોના ઇંદ્રોએ તત્કાળ ત્યાં આવી સેવકાની જમ પ્રભુને દેશના દેવામાટે સમવસરણ રચ્યું. જગદ્ગુરૂ ભગવંતે મોક્ષદ્વારની જમ પૂર્વદ્વારથી તેમાં પ્રવેશ કર્યો. અને સુરનરાદિકાએ પણ યથાચોચ દ્વારથી પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં પૃથ્વીમાં કલ્પવૃક્ષરૂપ પ્રભુએ ચારસો ધનુષ્ય અધિક એક કોંશ ઉઝા એવા ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરી, અને પછી અતિશયોથી શોભતા એવા જગત્પતિ ‘ તીર્થાય નમઃ : ’ એમ કહીને ઉત્તમ સિંહાસન ઉપર બેઠા. પૃથ્વીદિવીએ સ્વમામાં જ્યો સર્પ દીઠા હતા તેવા સર્પ જાણે ખીજું છત્ર હોય તેમ પ્રજના મસ્તક ઉપર

વિકુર્વ્યાં. ત્યાંથી માંડીને તે પ્રશ્નને બીજા પણ સમવસરણોમાં એક કૃણાવાળો, પાંચ કૃણાવાળો, અથવા નવ કૃણાવાળો નામ થયેલો છે. પ્રશ્નના મોટા પ્રભાવથી દેવતાઓએ બીજી ત્રણ દિશાઓમાં પણ પ્રશ્નની જેવાજ પ્રતિબિંબો વિકુર્વ્યાં. ચતુર્વિધ સંઘ પણ યથાયોગ્ય સ્થાને આવીને બેઠા, કારણકે સભાની અંદર સામાન્ય માણસનો પણ સ્થાનવ્યત્યય થતો નથી. પછી સૌધર્મકલ્પના ઈંદ્રે પ્રશ્નને પ્રણામ કરી, મરતક ઉપર અંગળિએડી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાને આરંભ કર્યો.

“ સર્વ જીવનકાંક્ષા રૂપ કમલમાં સૂર્ય સમાન અને પ્રથમ અર્હત^૧ એવાથી ભગવંત ! તમને હું નમસ્કાર કરું છું. હે પ્રભુ ! હવે વિશ્વનું દુઃખ ગયું છે અને હર્ષ ઉત્પન્ન થયો છે; કારણ કે તીર્થપરાવર્તનથી આ વિશ્વ જાણે પરાવૃત્ત થયું હોય તેમજ જણાય છે. હે ધર્મચક્રી ! પ્રકાશવાન એવા તમારા વચનરૂપ રત્નદંડથી આજ નિર્વાણરૂપ વૈતાલ્યગિરિનું દ્વાર ઉઘડશે. હે નાથ ! ઉત્તર એવા મેઘની જેમ તમારું દર્શન સર્વ જીવલોકના સંતાપને છેદવાથી હર્ષને માટે થાય છે. અનંત જ્ઞાનવાળા હે ભગવાન ! તમારી દેશનાના વચનો દરિદ્રી ધણે કાળે દ્રવ્ય પામે તેમ અમે ચિરકાળે પ્રાપ્ત કરશું. પ્રથમ તમારા દર્શનથી કૃતાર્થ થયેલા અમે હવે અત્યુક્તિવાળા અને સુક્તિના દ્વારને પ્રકાશ કરનારા તમારા દેશનાવચનથી આજ વિશેષ કૃતાર્થ થઇશું. અનંત દર્શન, અનંત જ્ઞાન, અનંત વીર્ય અને અનંત આનંદમય સ્વરૂપવાળા તેમજ સર્વ અતિશયોના પાત્રરૂપ એવા તમને—યોગી-સ્વરૂપને હું નમસ્કાર કરું છું. હે જગત્પતિ ! આ ઈદ્રાદિક પદવીની પ્રાપ્તિ તો શું માત્ર છે ! કેમકે તમારી સેવાથી તો તમારી જેવાજ થવાય છે.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને સુરપાત વિરામ પામ્યા, એટલે સર્વજ્ઞ ભગવાને ધર્મદેશના આપવાનો આરંભ કર્યો.

“ આ લોકમાં સ્ત્રી, પુત્ર, પરિવાર દ્રવ્ય અને દેહાદિક સર્વ પોતાના આત્માથી ભુલું છે, તથાપિ તેઓને અર્થ અનેક પ્રકારના પાપકર્મ કરીને સૂર્ય માણસ પોતાના આત્માને બચસસુદ્રમાં ડુબાડે છે. જ્યાં પ્રાણીને પોતાના આત્માથી વિસદૃશ હોવાને લીધે પોતાનો શરીરની સાથે પણ ભુદાપણું છે, તો પછી ધન, બંધુ વિગેરે સહાયકાતું ભુદાપણું કહેવું તેમાં કાંઈ વિશેષ નથી. જે પોતાના આત્માને દેહ, ધન અને બંધુથી ભુદા ભુલ્યે છે, તે પુરૂષને શોક-રૂપ શંકુવડે પીડા કેમ થાય ! અહીંઆ જે ભુદાપણાનો ભેદ છે તે પરસ્પરના લક્ષણના વિવેકશણપણાથીજ જાણવા યોગ્ય છે અને તે પોતાના આત્માના સ્વભાવને દેહાદિક ભાવની સાથે સરખાવતાં સાક્ષાત્પણે જણાય છે. જે દેહાદિક પદાર્થો છે તે ઈદ્રિયોથી આણ છે, અને આત્મા તો કુકન અનુભવથીજ ગોચર થાય છે, તો તેઓને અનન્યપણું (એકત્વ) કેમ સંભવે ? કદી શંકા થાય કે આત્મા અને દેહાદિક પદાર્થોને જે ભુદાપણું હોય તો દેહને પ્રહારાદિ થાય ત્યારે આત્માને પીડા કેમ થાય છે ? તેના સમાધાનમાં કહેવાતું કે તારું કહેવું સાચું છે, પણ જેમને આત્મા અને શરીરમાં ભેદબુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ નથી, તેઓનેજ દેહ ઉપર પ્રહાર

૧ પોતપોતાના શાસનની અપેક્ષાએ પ્રથમ અર્હત-પ્રથમ પૂર્વનિકે સમજવા.

" રાદિ યતાં પીડા ઉત્પન્ન થાય છે, જેઓએ દેહ અને આત્માનો ભેદ સારી રીતે અનુભવીને પ્રતિ-
 " પાદન કરેલો છે તેના પુરૂષને આત્મા દેહને પ્રહારાદિ યતાં પીડા પામતો નથી. ભેદને જાણુ-
 " નારે જ્ઞાની પુરૂષ પિતા સંબંધી દુઃખ આવી પડે તોપણ પીડા પામતો નથી અને પરમાં
 " પોતાપણું માની બેસનાર-ભેદ જ્ઞાનને નહીં જાણનાર અજ્ઞપુરૂષ એક ચાકર સંબંધી દુઃખ
 " આવી પડે તો પણ સુંઝાય છે. અનાત્મીયપણાથી મહણ કરેલો પુત્ર પણ જુદો છે, અને
 " આત્મીયપણાથી મહણ કરેલો ચાકર પણ પુત્રથી અધિક થઈ પડે છે. આણી જેટલા જેટલા
 " સંબંધી પોતાના આત્મીયપણાથી પ્રિય માને છે તેટલા તેટલા શોકના ખીલાઓ તેના હૃદ-
 " યમાં ખેંચાય છે, તેથી આ જગતમાં સર્વ પદાર્થ આત્માથી જુદાજ છે, તે પ્રમાણે જાણીને
 " અન્યત્વશુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે જેને એવો માણસ કોઈ પણ વસ્તુનો નાશ થવાથી તત્ત્વભાગમાં
 " મોહ પામતો નથી, તુષિષ્ટા ઉપર કરેલો મૃત્તિકાનો લેપ ધોવાતો જાય છે, તે પ્રમાણે મન-
 " તાડ્ય મૃત્તિકાના લેપને નિવારી દીક્ષાને મહણ કરતો પુરૂષ તુષિષ્ટાની જમ થોડા કાળમાં
 " શુદ્ધાત્મા થઈને આ સંસારને તરી જાય છે. "

આ પ્રમાણે પ્રજ્ઞની દેશના સાંભળીને ઘણા લોકો પ્રતિબોધ પામ્યા. તેમાંથી કેટલાકે દીક્ષા
 લીધી અને કેટલાક શ્રાવક થયા. વિદર્ભ વિગેરે પંચાણુ ગણધર થયા. તેઓએ પ્રજ્ઞની વાણીને
 આધારે દ્વાદશાંગી રચી. પ્રજ્ઞની દેશના પૂર્ણ થયા પછી તેમના ચરણપ્રીક ઉપર બેસીને વિદર્ભ
 ગણધરે ધર્મદેશના આપવા માંડી. વિદર્ભ ગણધર પણ જ્યારે દેશનાથી વિરામ પામ્યા ત્યારે
 સર્વ દેવતા તથા મનુષ્ય વિગેરે પ્રજ્ઞને નમસ્કાર કરી પોતાપોતાને સ્થાને ગયા.

તે પ્રજ્ઞના તીર્થમાં થયેલો સ્થામ શરીરવાળો, હસ્તીના વાહન ઉપર બેસનારો, બે જમણી
 જુલમાં બીટવ અને પાશને ધરનારો અને બે વામ જુલમાં નકુલ અને અંકુશને ધરનારો માતંગ
 નામે યજ્ઞ સુપાર્ક પ્રજ્ઞની પાસે રહેનારો શાસનદેવતા થયો. તેમજ સુવાર્ણ સરખી કાંતિવાળી,
 હસ્તીના વાહનપર બેસનારી, બે દક્ષીણ જુલમાં વરદ અને અક્ષસૂત્રને ધરનારી, તથા બે વામ
 જુલમાં ત્રિશૂલ અને અભયને રાખનારી શાંતા નામે યજ્ઞણી સદા પ્રજ્ઞની પાસે રહેનારી શાસન-
 દેવી થઈ. પછી સૂર્ય જમ કમળને વિકસ્વર કરે તેમ ભવ્ય આણીઓને પ્રતિબોધ (વિકસ્વર) કરતા
 પ્રજ્ઞએ ત્યાંથી અત્ય આમ નગરાદિ તરફ વિહાર કર્યો. પૃથ્વીમાં વિહાર કરતાં તણુ લાખ સાધુઓ,
 ચાર લાખ ને ત્રીશ હજાર સાંખીઓ, બે હજાર ને ત્રીશ ચોદ પૂર્વધર, નવ હજાર અવધિજ્ઞાનવાળા,
 નવ હજાર ને દોઢસો મન:પર્યાયજ્ઞાનીઓ, અગિયાર હજાર કેવળજ્ઞાનીઓ, પંદર હજાર ને તણુસો
 વૈદિકપણિધવાળા, આઠ હજાર ને ચારસો વાદલગ્ધિ વાળા, બે લાખ ને સત્તાવન હજાર શ્રવેકા
 અને ચાર લાખ ને ત્રણ હજાર આવિકાઓ-આ પ્રમાણે સુપાર્કનાથ પ્રજ્ઞનો પરિવાર થયો.

કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી નવ માસ અને વીશ પૂર્વાગે ન્યૂન એવા લાખ પૂર્વ ગયા
 પછી પ્રજ્ઞ સંમેતશિખર પર્વતે પધાર્યા. ત્યાં અસુરમુરોએ સેવેલા પ્રજ્ઞએ પાંચશોં મુનિઓની
 સાથે એક માસનું અનયાન કર્યું. માસને અતે ક્ષત્યુન માસની કૃષ્ણ સંપત્તીને દિવસે મૂલ
 નક્ષત્રમાં ચંદ્ર આવતાં સુપાર્કનાથ પ્રજ્ઞ તે મુનિઓની સાથે મોક્ષપદને પામ્યા. કુમારવયમાં

પાંચ લાખ પૂર્વ, પૃથ્વીને પાળવામાં વીરા પૂર્વાગ સહિત ચૌદ લાખ પૂર્વ અને દીક્ષાપર્યાયમાં વીરા પૂર્વાગે ન્યૂન એક લાખ પૂર્વ—એ પ્રમાણે એકદર સુપાર્થનાથ પ્રભુએ વીરા લાખ પૂર્વ-તું આયુષ્ય સંપૂર્ણ કર્યું. શ્રી પદ્મપ્રભુના નિર્વાણ પછી નવ હજાર કરોડ સાગરોપમ ગયા ત્યારે સુપાર્થનાથ પ્રભુનો નિવાણુકાળ થયો. પ્રભુ મોક્ષ પામ્યા પછી અચ્યુત વિગેરે ઈંદ્રોએ તેમનો તથા ખીજ સુનિજનોનો અગ્નિસંસ્કાર પૂર્વક મોક્ષપર્વનો મોટો ગહિમા કર્યો.

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकावुष्पचरिते

महाकाव्ये तृतिये पत्रेणि श्रीसुगार्थवृत्तामिचरित्र-

वर्णनो नाम पंचमः सर्गः ॥५॥

સર્ગ ૬ ઠો.

શ્રી ચંદ્રપ્રભ ચરિત્ર.

ચંદ્રની કાંતિની જન્મ મોહરૂપી મોટા અધકારને નાથ કરનારી અને આનંદને આપનારી ચંદ્રપ્રભ પ્રભુની વાણીને વંદના કરીને ભવ્ય પ્રાણીગાના મોહરૂપી મોટા ખરકનો વિનાશ કરવામાં સૂર્યના આતપ જવા શ્રી ચંદ્રપ્રભ પ્રભુના ચરિત્રતું હું કીર્તન કરીશ.

ધાતકીખંડ દ્વીપના પ્રાગ્વિદેહ ક્ષેત્રના આબૂપણરૂપ મંગળાવતી વિજયમાં રત્નસંચયનામે એક નગરી હતી, ભોગાવતી નગરીમાં શેપનાગની જન્મ તે નગરીમાં હ્રમ પરાકમવાળો અંને કમળની જન્મ લક્ષ્મીના ગૃહરૂપ પદ્મ નામે રાજા હતો. દિવ્ય સંગીતને કરનારા ગંધર્વોનો અને અપ્સરાઓને ઉલ્લંઘન કરનારી વારંગનાઓનો પરિવાર તેની સેવા કરતો હતો. મનોહર એવા દિવ્ય અંગરાગધી અને પહેરેલા રેરામી વસ્ત્રાથી તેના સર્વ અંગપર વિશેષ પ્રકારે લક્ષ્મી શોભી રહેલી હતી. અહર્નિશ ખીજ રાજ્યા તેના શાસનને ઉઠાવતા હતા. તેને અચુટ ભંડા ર હતો અને તેની પ્રજા નિરંતર સ્વસ્થ રહેતી હતી. આવી રીતે એ મહારાજને સર્વ પ્રકારે ભોરામાત્ર પણ દુઃખ નહોતું, તથાપિ તત્ત્વવેત્તાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવો તે રાજા સંસારવાસમાં વેરા-અપ દશાને ભજતો હતો, તેથી કથારીસિંહ જન્મ ગિરિરાજનો આશ્રય ગ્રહણ કરે તેમ તેણે સંસાર છેદવાને માટે યુગંધર ગુરૂની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. વિવિધ અભિગ્રહને ધારણ કરનારા, મનને દમનારા, ઈંદ્રિયોનો નિગ્રહ કરનારા અને પોતાના શરીરમાં પણ આકાંક્ષા રહિત એવા એ રાજાસુનિએ ધણા કાળ સુધી ચારિત્ર પાળ્યું. અને છેવટે મોટા મૂલ્યવંદે મહારત્ન ખરોદ કરે તેમ વીરા સ્થાનદાગાંથી કટલાક સ્થાનકાના આરાધનવંદે દુર્લભ એવું તીર્થ કરનામ-કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. કાળે કરી આયુષ્યને ખપાવીને વ્રતરૂપી વૃક્ષના પ્રથમ કૃણરૂપ વૈભવંત

નામના વિમાનમાં એ મહા લપસ્વી ઉત્પન્ન થયા.

આ જંપૂદ્રીપમાં ભરતકૌત્રની અંદર પૃથ્વીના મુખ જેવી અંદ્રાનના નામે એક નગરી છે. તેમાં જળવૈખવ જે રત્નાદિક તે બહાર કાઢીને સમુદ્રે જણે પાત્ર સદશ નિર્માણ કરી હોય તેવી અનેક રત્નોવાળી હાટની શ્રેણી શોભી રહેલી હતી. પૃથ્વી ઉપર ઉતરેલાં જણે સંધ્યાઠાળનાં વાદળાં હોય તેવાં રંગબેરંગી અતબતની આકૃતિવાળાં તેમાં ધરે હતાં, અને તેનાં ઉદ્યાનની અંદર ભરતકૌત્રી ચરણ પર્યંત કંપરહિતપણે કાયોત્સર્ગ કરીને રહેલા ચારણ મુનિઓ, પુરુષાકૃતિવાળા જણે પર્વતો હોય તેના જણાતા હતા. ત્યાં રાત્રીએ વાસઅહમાં પડેલા પોતાના પ્રતિબિંબોવડે 'આ બીજી કઈ સ્ત્રી છે ?' એવો બ્રમ કરીને સ્ત્રીઓ પોતાના પતિ ઉપર ક્રોધ કરતી હતી. તે નગરીમાં સમુદ્રની જેમ ધારણ કરી ન ચકાય તેવા પુરુષોમાં શિરામણિ અને પોતાના સૈન્યથી પૃથ્વીને આચ્છાદન કરનાર મહાસેન નામે રાજા હોતો. તેનો પ્રતાપ તેના પરાક્રમનો પરમ ભક્ત થઈને રહેતો હતો અને આકરની જેમ પૃથ્વીને વિજય કરવાનું તે હામેશાં કામ કરતો હતો. જેના શાસનને કાઈ ઉક્લંબન કરી શકતું નહીં એવો તે મહાસેન રાજા પૃથ્વી ઉપર રાજ્ય કરતો હતો. તે વખતે સર્વ જન્મથીજ પરધન હરવામાં વિરામ પામેલા હતા. એ અધીધર મહારાજનું અંતઃકરણ સમુદ્રના મધ્યની જેમ લખ્ધ થતું નહીં. તે ચંદ્રની જેવો અતિ આહ્લાદક હતો અને કલ્પવૃક્ષની જેવો દાનેશ્વરી હતો. ગંગાના તટ ઉપર હંસી ક્રીડા કરે તેમ તેના ક્યાટ જેવા વિશાળ વક્ષસ્થળ ઉપર હમેશાં લક્ષ્મી અનન્ય મનથી રમતી હતી.

મહારાજ મહાસેનને અતિ મનોહર મુખલક્ષ્મીવડે ચંદ્રનો વિજય કરનારી અને સંપૂર્ણ લક્ષણોવાળી લક્ષ્મણા નામે પત્ની હતી. એ સુંદર સ્ત્રી સર્વ અંગમાં અતુલ્ય લાવણ્યને તથા રૂપને ધારણ કરતી હતી, અને દૃષ્ટિથી તેમજ વાણીથી અમૃતનેજ વરસાવતી હતી. અતિ મંદમંદ ચાલતી એ રમણી, પગલે પગલે પ્રકૃષ્ટિત સ્થળે કમળોને આરોપતી હોય તેમ જણાતી હતી. કુટિલતા માત્ર તેની ભૂકુટીમાં અને ગતિમાં હતી પણ ચિત્તમાં નહોતી, અને તુચ્છતા માત્ર તેના મધ્ય ભાગમાં હતી, પણ યુક્તિ સંપત્તિમાં નહોતી. તેનો મોટો શીલગુણ સેનાપતિની જેમ તેનાં સર્વોત્તિશાથી ગુણોની સેનાને અલંકૃત કરતો હતો.

આ તરફ વૈજયંત વિમાનમાં રહેલો પદ્મરાજનો જીવ તેગૌશ સાગરોપમના આયુષ્યને પૂર્ણ કરી ત્યાંથી વ્યવિને ચૈત્ર માસની કૃષ્ણ પંચમીને દિવસે ચંદ્ર અનુરાધા નક્ષત્રમાં આવતાં લક્ષ્મણાદેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. તે વખતે સુખે સુતેલા લક્ષ્મણાદેવીએ તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં ચૈાદ મહા સ્વનેાં જેયાં અને રત્નગર્ભા પૃથ્વીની જેમ રત્નોના સર્વસ્વ જેવાં ઉન્નવળ અલક્ષિત ગર્ભને લક્ષ્મણાદેવીએ સુખેથી ધારણ કર્યો. અનુક્રમે પૌપ માસની કૃષ્ણ દ્વાદશીએ ચંદ્ર અનુરાધા નક્ષત્રમાં આવતાં તે મહાદેવીએ ચંદ્રના ચિન્હવાળા ચંદ્રવર્ણી પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. તે વખતે આસનકપથી આઠમા અહંતનો જન્મ જણીને છાંપન દિક્કુમારીઓએ આવી સૂતિદાકર્મ કર્યું. પછી જન્મરનાત્ર કરવાને ઈચ્છતો સૌધર્મેન્દ્ર દેવતાઓના પરિ-

દોહસો ધનુષ ઉત્તમ શરીરવાળા પ્રભુ ખાલ્યવયરૂપ સરિતાને પાર પામીને સીવર્ગને વશ કરવામાં કારણરૂપ યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. પોતાના ભોગદ્વાર કર્મને ત્રણીને માતાપિતાની આજ્ઞા પાળવાને માટે પ્રભુએ પોતાને યોગ્ય એવી રાજકન્યાઓ સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું. દીક્ષા લેવામાં ઉત્સુક એવા પ્રભુએ જન્મથી અઢી લાખ પૂર્વ ગયા પછી માતાપિતાની પ્રાર્થનાથી, અધ્યયન કરનાર જેમ અનર્ધ્યાય પાળે તેમ ચોવીશ પૂર્વાએ યુગ્મ એવા સાડા છ લાખ પૂર્વ સુધી પૃથ્વીનું પાલન કર્યું. પછી જોકે પ્રભુ જાણતા હતા તો પણ નીમી રાખેલા ન્યોતિ-ધીઓની જેમ લોકાંતિક દેવતાઓએ આવીને પ્રભુને દીક્ષાનો સમય જણાવ્યો. દાઢ ધનાઢ્ય દીક્ષા લેવાને ઈચ્છતો હોય અને દાન આપે તેમ દીક્ષા લેવાને ઈચ્છતા એવા પ્રભુએ ત્યારથી સાંવત્સરિક દાન દેવાનો આરંભ કર્યો. વર્ષને અતે જન્મનાં આસન ચળિત થયાં છે એવા ઈ-દ્રોએ આવીને સેવકાની જેમ પ્રભુને દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી શોભાથી મનોહર એવી મનો-રમા નામની શિખિકા ઉપર નર, સુર, અસુર તથા તેમના ઈદ્રોના પરિવાર સાથે પ્રભુ આ-રૂઠ થયા. લોકોએ સ્તુતિ કરેલા, ગાયેલા અને હર્ષથી જોયેલા એવા ભગવાન સહસ્રાશ્રવન નામના ઉદાનમાં આવ્યા. શિખિકા ઉપરથી ઉતરીને ત્રણ રત્નોને ગ્રહણ કરવાની ઈચ્છા-વાળા છતાં પણ પ્રભુએ રત્નાલંકાગદિ ત્યજી દીધાં, અને પોપ માસની કૃષ્ણ ત્રયોદશીને દિ-વસે અનુરાધા નક્ષત્રમાં પાછલે પહોરે છક તપ કરીને એક હજાર રાજઓની સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તરતજ અનુધ્યક્ષેત્રમાં રહેલા પ્રાણીઓના મનોદ્રવ્યને પ્રકાશ કરનાર મનઃ-પર્યાય નામે ચોથું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

પછી બીજા દિવસે પદ્મખંડ નગરમાં સોમદેવ રાજને ઘેર પ્રભુએ પરમ અન્નથી પા-રણું કર્યું. દેવતાઓએ ત્યાં વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં. રાજાએ પ્રભુના ચરણથી અન્-કિત પૃથ્વી ઉપર રત્નપીઠ કરાવ્યું. સૂર્યના તેજને પરભવ કરનારા, મોટા હિમથી પણ પ-રાભવને તહીં પામતા, ગ્રાહણે કરી દુર્દિનને કરનારા, પવનોવડે તદ્દિ કંપતા, સરેલવરના જળને હિમમય કરી દેતા, હેમંત ઋતુ સંબંધી અર્ધ રાત્રીના પવનથી પણ પ્રતિમાને અખંડિત રા-ખનારા, માને કરી વર્જિત, ંયામ્ર સિંહાદિક દુષ્ટ હિંસક પ્રાણીઓથી ભયંકર એવા અરણ્યમાં અને ઘણા આવઠાવાળા નગરમાં સરખી ગતિ અને સ્થિતિ રાખનારા, એકાઠી, મમતાએ રહિત, મૌનધારી, નિર્ગેહ અને ધ્યાનમાં તત્પર એવા પ્રભુએ છદ્મસ્થપણે ત્રણ માસ મુધી વિહાર કર્યો. વિહાર કરતા પ્રભુ ફરીવાર સહસ્રાશ્રવનમાં આવ્યા. ત્યાં પુત્રાગ વૃક્ષની નીચે પ્રતિમા ધારણ કરીને રણા બીજા શુક્લ ધ્યાનને અતે રહેલા પ્રભુનાં શિશિરઋતુ વ્યતિક્રમ્યા પછી જેમદિમ વિનાય પામે તેમ ધાતીકર્મ વિનાય પામી ગયાં. ક્ષાંત્યુન માસની કૃષ્ણ સપ્તમીએ ચંદ્ર અનુરાધા નક્ષત્રમાં આવતાં છઠ્ઠાપ જમણે કર્ષો છે એવા પ્રભુને ઉન્નવળ કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તરતજ સુર અનુરાધા ઈદ્રોએ યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં પ્રભુને દેરાના આપવાને માટે સમવસરણુ રચ્યું. દેવતાઓએ સંચાર કરેલા સુવર્ણના નવ કમળોને ચરણન્યાસથી પવિત્ર કરતા એવા પ્રભુએ

તેમાં પૂર્વ દ્વારથી પ્રવેશ કર્યો. પરંપરાની અહંતની સ્થિતિને પાળતા એવા પ્રભુ, અદારસો ધ-
નુષ્ય ઉંચા ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરીને ' તોર્ધાયનમઃ ' એવી વાણીને ઉચ્ચારતા રત્નસિંહા-
હાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખે બેઠા. પછી સુર, અસુર અને મનુષ્ય સહિત ચાર પ્રદારનો સંઘ યો-
ગ્ય દ્વારથી પ્રવેશ કરીને યથોચિત સ્થાને બેઠા. પછી ઈર્દ્રે પાંચ અંગે પૃથ્વીનો સ્પર્શ કરી ભગ-
વંતને પ્રણામ કરી ભક્તિના વેગથી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

“ હે પ્રભુ ! સુર, અસુર અને નરોએ મસ્તક ઉપર ધારણ કરેલું તણુ લોકના ચક્રવર્તી

“ એવા તમારૂં શાસન આ જગતમાં વિજય પામે છે. હે ભગવન્ ! પ્રથમ તણુ જ્ઞાનને ધા-
“ રણ કરનારા, પછી મન-પુર્યવ જ્ઞાનને ધરનારા અને અધુના કેવળજ્ઞાનવાળા એવા તમે
“ અમને દિનપરદિન અધિકાધિક જ્ઞેવામાં આવ્યા છો. હે નાય ! માર્ગના વૃક્ષની છાયાની
“ જમ વિશ્વને ઉપકાર કરનાર તમારૂં ઉન્નત કલ્પજ્ઞાન જય પામે. હે ભગવાન્ ! ન્યાં સુધી
“ સૂર્યોદય થયો નથી ત્યાં સુધીજ અંધકાર રહે છે, ન્યાં સુધી દેશરીસિંહ આવતો નથી ત્યાં
“ સુધીજ ગજદ્રો મદાંધ રહે છે, ન્યાં સુધી કલ્પવૃક્ષ પ્રાપ્ત થતું નથી ત્યાં સુધીજ દારિદ્ર
“ રહે છે, ન્યાં સુધી વૃષ્ટિકારક મેઘ થતો નથી ત્યાં સુધીજ જળની તંગારા રહે છે, અને ન્યાં
“ સુધી ગર્ભુ ચંદ્ર ઉગતો નથી ત્યાં સુધીજ દિવસનો તાપ રહે છે, તેમ ન્યાં સુધી તમે જ્ઞેવામાં
“ આવેલા નથી ત્યાં સુધીજ આ જગતમાં કુબોધ રહેલો છે. જે પ્રાણીઓ નિત્ય તમને જુએ
“ છે અને સેવે છે તેઓની હું હર્ષથી સર્વ કાળ અનુમોદના કરું છું. હે પ્રભુ ! હાલમાં તમારા
“ પ્રસાદથી તમારા કર્ષનનું ક્ષણભંગ સમ્યક્ત્વ મને યાવજીવિત નિશ્ચયપણે રહેવારૂપ થયો.”

એવી રીતે સ્તુતિ કરીને ઈર્દ્રે મૌન રહ્યા પછી જગદગુરુએ મેઘના જેવી ગંભીર વાણીથી
આ પ્રમાણે દેશના દેવાનો આરંભ કર્યો.

“ અનંત કલોશરૂપી તરંગોએ યુક્ત આ ભવસાગર કણે કણે સર્વ પ્રાણીઓને ઉચે
“ નીચે અને તિર્છાપણે દેંક્યા કરે છે. જેમ અશુચિ સ્થાનમાં દીડાઓ પ્રીતિ કરે છે તેમ
પ્રાણીઓ આ ક્ષણિક શરીર ઉપર પ્રીતિ કરે છે, અને તે શરીર તેમનેજ એક બંધનરૂપ યદ
પડે છે. રસ, રૂષિર, માંસ, ચરબી, અસ્થિ, મજ્જા, વીર્ય, આંતરડા અને વિદ્યા વિગેરે
અશુચિના સ્થાનરૂપ આ દેહમાં શુચિપણું કેમ સંભવે ? નવ દ્વારોમાંથી ઝરતા દુર્ગંધી
“ રસના ની રણાથી રંગદોળાયેલા આ દેહમાં જે પવિત્રતાનો સંકેત કરવો, તેજ માત્ર મોટા
“ ને રૂષિરથી ઉત્પન્ન થયેલો, મસિન રસથી વધેલો અને ગર્ભ માં
“ આ દેહ પવિત્ર કેમ થાય ? માતાએ ખાધેલા અન્નપાનથી ઉ-
“ ને આવેલા રસનું પાન કરી વૃદ્ધિ પામેલો કયો પુરુષ આ
“ ધાતુ અન્ને, ભરેલા, કૃમિ અને ગંદુપદના સ્થાનરૂપ
“ કે કાણુ શુચિ કહે ? સ્વાદિષ્ટ અન્ન,
“ બોજન કર્યા પછી જેમાં વિષારૂપ
“ સુગંધી યક્ષકર્દમર પણ તત્વાળ

“ મળરૂપ થઈ જાય છે, તે શરીરમાં કેવી રીતે શૈથિલ્ય મનાય ? સુગંધી તાંબૂલનું આસ્વાદન
 “ કરીને સુઈ ગયેલો માણસ સવારે ઉઠી પોતાના મુખના દુર્ગંધની બુધ્ધિ સા કરે, એ શરીરની
 “ દુર્મ શુચિતા ગણાય ? સુગંધી ધૂપ, પુષ્પ અને પુષ્પમાલાદિક જોયો સ્વતઃ સુગંધી છે, તેઓ
 “ પણ જોના સગંધી દુર્ગંધતાને પામી જાય એ કાયા દુર્મ પવિત્ર ગણાય ? માંજલો, વિલેપન
 “ કુરલો અને સેંકડો ઘડાઓથી ઘાયેલો પણ અશુચિ ઢેહ કલાલના ઘડાની જેમ પવિત્રપણાને
 “ પામતો નથી. મૂત્તિકા, જળ, અગ્નિ, પવન અને સૂર્યકિરણોના સ્નાનવડે જોયો આ ઢેહને
 “ શૈથિલ્ય કહે છે તેવા ગતાનુગતિક લોકોએ ખરેખર ક્રૌંચાંગળ ખાંડેલાં છે. તેથી આવા અશુચિ
 “ શરીરવડે માત્ર મોક્ષકલોત્પાદક તપજ કરવું; કારણ કે પ્રુદ્ધિમાન લોકોએ ખારા સમુદ્ર-
 “ માંથી રત્નની જેમ અસારમાંથી સારનો ઉદ્ધાર કરવો એજ ઉત્તમ છે.”

આવી પ્રભુની ધર્મદેશનાથી ઘણા પ્રાણીઓ પ્રતિબોધ પામ્યા, અને હજારોએ દીક્ષા લીધી.
 ભગવાન ચંદ્રપ્રભ પ્રભુને દત્ત વિગેરે ત્રાણુ ગણુધરે યયા, તેઓએ ઉત્પાદાદિ ત્રિપદી-
 વડે દ્વાદશાંગી રચી. પ્રભુની દેશનાને અતે ચરણુપીઠપર બેસીને દત્ત ગણુધરે પ્રાણીઓને
 બોધ આપનારી દેશના આપવા માંડી. સંગીત પૂર્ણ થયા પછી યુવાન નાગરિકાની જેમ મનુ-
 ષ્ય દેવતાઓ વિગેરે તે દેશનાને અતે પોતપોતાને સ્થાનક ગયા. તેમના તીર્થમાં હંસના
 વાહનવાળો, દક્ષિણ જીભમાં વસ ને વામ જીભમાં મુદ્ગરને ધારણુ કરનારો વિજય નામે
 યક્ષ અને હંસના વાહનવાળી, પીળા અંગવાળી, બે દક્ષિણ જીભમાં ગર્જ અને મુદ્ગર ધારણુ
 કરનારી તથા બે વામ જીભમાં દ્વલક અને કરસીને રાખનારી ભુકુટી નામે ઢેવી એ બને
 ભગવંતના શાસનદેવતા થયા.

હુમેશાં તે બને શાસનદેવતા જેમની સાનિધ્યમાં રહેલા છે એવા અને સર્વ અતિશયોના
 પાત્ર એવા ચંદ્રપ્રભ પ્રભુ આકારમાં ચંદ્રની જેમ પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા; અને અઢી
 લાખ સાધુઓ, ત્રણ લાખ ને એંશી હજાર સાધ્વીઓ, બે હજાર શૈદપૂર્વાઓ, આઠ હજાર અવ-
 પિજ્ઞાની, આઠ હજાર મનઃપર્યાવજ્ઞાની, દશ હજાર દેવળજ્ઞાની, શૈદ હજાર વૈદિક્યલખિધવાળા,
 સાત હજાર ને છસો વાદલખિધવાળા, અઢી લાખ શ્રાવકા અને ચાર લાખ ને એકાણુ હજાર
 શ્રાવિકાઓ પ્રમાણુ પ્રભુનો પરિવાર થયો. ચોવીશ પૂર્વાંગ અને ત્રણ માસે વર્જિત એક લાખ
 પૂર્વ વિહાર કરી પ્રભુ સંમેતગિરિએ આવ્યા. ત્યાં એક હજાર મુનિઓની સાથે પ્રભુએ અનશન
 તત્ત્રહણુ ક્યું. સુરઅસુરોએ સેવેલા પ્રભુએવી રીતે એક માસ સુધી રહ્યા. પછી સર્વ યોગનો
 નિશેધ કરી નિષકપે ધ્યાનને પ્રાપ્ત થયેલા પ્રભુના ભવોપચાહી ચાર કર્મ તત્કાળ ક્ષીણુ થઈ
 ગયા. શાદરવા માસની કૃષ્ણ સપ્તમીને દિવસે ચંદ્ર ત્રવણુ નક્ષત્રમાં આવતાં ચંદ્રપ્રભ પ્રભુ તે
 મુનિઓની સાથે પરમપદને પ્રાપ્ત થયા.

અઢી લાખ પૂર્વાંગ કુમારવયમાં, ચોવીશ પૂર્વ સહિત સાડાછ લાખ પૂર્વ ગન્ધ સ્થિતિમાં
 અને ચોવીશ પૂર્વાંગ સહિત એક લાખ પૂર્વ તત્ત્ર પાળવામાં એવી રીતે સર્વ મળી દશલાખ

પૂર્વજીવ આયુષ્ય પ્રભુએ નિર્ગમન કર્યું. સુમાર્થ સ્વામીના નિર્વાણ પછી નવરો દાટી સાગરે પમ વીત્યા ત્યારે શ્રી ચંદ્રમુખ વિજ્ઞ નિર્વાણપદને પ્રાપ્ત્યા.

શ્રી ચંદ્રમુખ પ્રભુ મોક્ષે ગયા પછી સુરેશ્વરે તેમને અને બીજા મુનિઓને વિધિથી આંગમસ્થાન કર્યો અને પછી તેઓ પાછા દેવલોકમાં ગયા.

દરપાચાર્યશ્રીદેવવદ્રવિરચિતે ત્રિપવિટ્તિશ્લાકાપુસ્તકવિરિતે

મહાકાવ્યે તૃતીયે પર્વણિ શ્રીચંદ્રમુખસ્વામિવરિત્ર-

વર્ણનેા નામ પઠ્ઠઃ સર્ગઃ ૬

સર્ગ ૭ મો.

શ્રી પુષ્પદંત (સુવિધિનાથ) ચરિત્ર.

પુષ્પદંતી માળાની જેમ તણુ જગતને મસ્તકઉપર વહન કરવા ચોખ્ખ, નિર્મળ અને પા-
પને નાશ કરનાર શ્રી પુષ્પદંત પ્રભુના નિર્મળ શાસનને હું વંદના કરું છું. નવમા તીર્થંકર
શ્રી પુષ્પદંત પ્રભુના નિર્દોષ ચરિત્રને તેમના પ્રભાવથી સમર્થ પુદ્ગિવાન થયેલો હું ઠીતન કર-
વાને તત્પર થાઈ છું.

પુષ્કરવગ નામે એક દ્વીપાકુંડના પૂર્વ વિદેહમાં પુષ્કલાવતી વિજયમાં પુંડરીકિણી
નામે એક નગરી છે. મહા હિમવંત પર્વત ઉપર મહાપદ્મ દ્વન્વી જેવો ગંબીર મહાપદ્મ નામે
ત્યાં રાજા હતો. તેણે જન્મથીજ સ્વીકારેલો ધર્મ જાત્યવય તથા ચૌવનવયમાં પણ શરીરની
શોભાની સાથે ઉત્તમોત્તર વૃદ્ધિ પામતો હતો. બ્યાજથી આજીવિકાવાળા માણસ જેમ બ્યાજ
વગરના પડી રહેલા ધનથી હમેશાં ખેદ પામે તેમ ચિરિતિ વગર એક મુદ્ગર્ત માત્ર જવાથી પણ
તે રાજા ખેદ પામતો હતો. જેમ વટેમાર્ગુ માર્ગમાં આવેલી નદી ઉતરતો ઉતરતો પણ જલપાન
કરતો જાય છે, તેમ એ રાજા ધર્મનાં કામ કરતો કરતો રાજ્યનાં કામ પણ કરતો હતો. ઉત્તમ
શુદ્ધિવાળો એ રાજા પ્રમાદ રહિતપણે પોતાના ઉત્તમ કુળની જેમ નિર્મળ શ્રાવકધર્મનું સારી
રીતે ચિરકાળ પાલન કરતો હતો. પ્રાયે સતોપમાજન નિષાવાળો છતાં એ રાજા ધર્મના કાર્યનાં
સંતોષ પામતો નહી, અને ધર્મ કરનાગ હોય તો પણ તેઓને પોતાથી અધિક
માનતો હતો.

આ પ્રમાણે
પાર પામવાની ઈ
જેમ મરણ

પામવાને
મ
૬.

તે જેમ સંસારનો
બંધ કરનારો પુરુષ
રાજા દ્રુપણે મહા

પ્રત પાળવા લાખ્યા છેવટે ઘણા દુસ્તપ એવા એકાવળી વિગેરે તપવડે કરીને અને મહર્ષી પ્રભુની ભક્તિવિગેરે કરીને તેણે ઉચે પ્રકારે તીર્થ કર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. એવી રાયા આચરણોથી પોતાનું આયુષ્ય નિર્ગમન કરી તે રાજર્ષિ વૈજયંત નામના વિમાનમાં મહર્ષિ દેવતા થયા.

આ અપ્સૂદ્રીપને વિષે દક્ષિણ ભરતાર્દમાં વિશેષ સંપત્તિવડે મોટી કાકંદી નામે એક નગરી છે. ત્યાં આવેલા મહેલોની અંદર મોતીની ઝાલરા, મનસ્વિની સ્ત્રીઓને વશ કરવા માટે જાણે કામદેવની નિર્મળ માળાઓ હોય તેવી શોભતી હતી. ત્યાંના દેવમંદિરોમાં યજ્ઞ સ્વાર પ્રકારનું સંગીત ખેચરાની સ્ત્રીઓની ગતિને સ્તબ્ધ કરવા માટે મંત્રરૂપ ધમ પડતું હતું. પ્રકુલિત કમળોથી ભરપૂર અને નિર્મળ જળનાળા ત્યાંના સુંદર જલાશયો સ્પષ્ટ નક્ષત્ર સંયુક્ત શરદીઝતુના વાદળાવાળા આકાશની શોભાને અનુસરતા હતા. તે નગરીમાં યાચકલોદ્ધિ, સુરની જન્મ દ્રથી દાતાઓની સામા જઈ પાઘપાત્ર આપતા હતા, અને તેઓ યોગ્ય દ્રવ્ય દેવા વડે અસત્ર કરાતા હતા. તે નગરીમાં પૃથ્વીનું જાણે કંઠાભરણ હોય અને લક્ષ્મીવડે જાણે અવેધકવાસી દેવતા હોય તેવા સુગ્રીવ નામે રાજા હતો તેની આજ્ઞા નગર, અરણ્ય, સાગર અને પર્વતોને વિષે કાઈ ઠેકાણે મંત્રસિદ્ધ આયુધની જન્મ અટકતી નહોતી. પર્વતની જન્મ, તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલી નીતિરૂપ સરિતા કીર્તિરૂપ કલ્પોલવાળા જળને વહન કરતી સસુદ્ર સુધી પ્રસરેલી હતી. સર્વ રાજાઓમાં શિંગેમણિ એ રાજાનો યશરાશિરૂપ સાગર ધીજ સર્વ ભૂલૂતો (રાજપક્ષે પર્વતો) ની પ્રસરેલી કીર્તિરૂપ સરિતાઓને આસ કરી જતો હતો.

સર્વ દોષે રહિત, નિર્મળ સુણોથી અભિગમ અને સર્વ રામા (સ્ત્રી) ઓમાં શિંગેમણિ રામા નામે તેને એક પત્ની હતી ગગનમાં ચંદ્રકાંતિની જન્મ સ્વાભાવિક સૌંદર્યની ભૂમિરૂપ અને દૃષ્ટિઓને આનંદ આપનારી આ, ભૂતળ હમર તે એકજ સ્ત્રી હતી. ખજે શુદ્ધ પદ્મથી શોભતી અને અધુર સ્વરવાળી એ ગણી ગજહંસીની જન્મ હમેશાં પતિના માનસરૂપ માનસંગે વગમાં રહેતી હતી. તેના અનુપમ રૂપથી પરાજય પામેલી ગતિ મતિને પામતી નહીં અને પ્રીતિ પ્રીતિને પામતી નહીં. પરસ્પરને અનુરૂપ એવા એ રાજા સુગ્રીવ અને રાણી રામાનો વખત રોહિણી અને ચંદ્રની જન્મ અનેક પ્રકારની ક્રીડા કરતાં નિર્ગમન થતો હતો.

અહીં વૈજયંત વિમાનમાં રહેલો મહાપદ્મ રાજાનો જીવ તેવીશ સાગરોપમંતુ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, ક્ષાલ્યુલુ માસની કૃષ્ણ નવમીને દિવસે ચંદ્ર મૂલ નક્ષત્રમાં આવતાં ત્યાંથી અપ્સૂદ્રીને રામદેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. તે સમયે દેવીએ તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં હસ્તી વિગેરે ચૌદ મહા સ્વપ્નો સુખમાં પ્રવેશ કરતાં જ્યાં હિમાચળમાંથી નીકળતી ગગનદી ઓતાની અંદર ક્રીડા કરતાં ગજેન્દ્રના બાળકને જન્મ ધારણ કરે તેમ રામદેવીએ જન્મતા આ ધારભૂત પ્રભુને ગર્ભમાં ધારણ કર્યા પછી, પૂર્ણ સમય થતાં માગશર માસની કૃષ્ણ પંચમીએ

૧ પૂજનસામંત્રી, અર્પણ કરવી, અથવા ખજે પડવું. ૨, માનુષ્ય અને પિતૃપક્ષ—હમપક્ષ અને ઉચ્ચળ પાંખો.

નક્ષત્રમા ચંદ્ર આત્રતાં મગરના ચિન્હયુક્ત ષ્વેત વર્ણવાળા એક પુત્રરતને દેવીએ ન-
 આપ્યો. તે વખતે ભોગંદરાદિ છપ્પન દિક્કુમારીઓએ આવી પ્રભુ તથા પ્રભુની માતાનું
 સ્તુતિકાર્મ કર્યું. પછી સાધર્મ કર્તવ્યનો આધિપતિ અભિયોગ્ય દેવતાની જેમ આવી પ્રભુને ધ-
 હણ કરી ભક્તિથી મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર લઇ ગયો, અને તેની ચૂલિકા ઉપર દક્ષિણ તરફ
 રહેલી પાંદુકબલા નામની શિલાપર રહેલા સિંહાસનને વિષે પ્રભુને ખોળામાં રાખીને બેઠા. ત્યાં
 અચ્યુત ભક્તિવાળા અચ્યુતાદિક ત્રેસક ઈદ્રેએ તીર્થનાં જળથી પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી
 પહેરેગીર જેમ પોતાનો પહેરો પૂર્ણ થયા પછી પોતાની રક્ષણીય વસ્તુ ખીન પહેરેગીરને સોંપે,
 તેમ સાધર્મેન્દ્રે ઇશાનપતિને પ્રભુ સોંપ્યા. અને ઇશાનપતિના ઉત્સંગમાં રહેલા પ્રભુને વૃષ-
 ભના શૂંગમાંથી નીકળેલા સુગંધી જળવડે તેણે સ્નાન કરાવ્યું; પછી નવીન અંગરગોથી
 અર્ચા કરીને તથા આભૂષણાદિકથી અર્ચાને અને આરતી ઉતારીને શક ઈદ્ર પ્રભુની સ્તુતિ
 કરવા લાગ્યા.

" ધર્મરૂપી હવેલોના દહ સ્તંભરૂપ, સમ્યગ્ જ્ઞાનરૂપી અમૃતન દ્રહરૂપ અને જગતને
 " આનંદ આપવામાં મેઘરૂપ એવા હે ત્રિભુવનપતિ ! તમે જય પામેા. હે જગદીશ ! તમારા
 " એક જીવ. પ્રકારના અતિશયનેઅમે શુ કહીએ કે જે તમારા માહાત્મ્યગુણથી ખરીદ થયેલા
 " આ ત્રણલોક તમારા દાસપણને પામેલા છે. જેવી રીતે તમારા દાસપણથી હું પ્રકાશું છું -
 " શોભું છું, તેવી રીતે મારા સ્વર્ગરાજ્યથી પણ હું શોભતો નથી. કારણકે ચરમુના કકાં-
 " માં જડેલું રત્ન જેવું શોભે છે તેવું પર્વત ઉપર પડેલું શોભતું નથી. મોક્ષે જ-
 " વાની ઇચ્છાવાળા તમે વૈજ્યંત વિમાન મોક્ષસ્થાનની નજીક છતાં મોક્ષને માટે ભ્રાંતિમાં
 " ભટકતા એવા લોકોને માર્ગ બતાવવાને માટેજ અહીં આવેલા છે. આ ભરતક્ષેત્રરૂપ ગ્રહના
 " તમે ઘણા લાંબા કાળના એક દેવતા છે, તેથી તમારા આવાવથી એ ગૃહમાં રહીને ધર્મ,
 " ગૃહસ્થની જેમ આજે નિઃશંકપણે આનંદ પામેા. હે વિશ્વનાથ ! આ મર્વ દેવતાએનો
 " સમૂહ, તમારા અતિશાથી રૂપની અંદર અવતારપણાને પાંચી જાય છે, અર્થાત્ તે સર્વતું
 " રૂપ આપના રૂપમાં સમાઈ જાય છે. ચંદ્રની જ્યોત્સ્ના જેવી તમારી કાંતિના પૂરમાં સ્પૃહા
 " સહિત સ્ત્રીન થયેલા અમારા લોચનો આજે લાંબે કાળે સારાં નશીબને લીધે ચક્રાર પક્ષીતું
 " આચરણ કરે છે. વાસગૃહમાં કે સલામાં બેસતા અને ચાલતા એવા મારે સર્વ અર્થની
 " સિદ્ધિને આપનાર તમારા નામરૂપ મંત્રનું સ્મરણ થયા કરે. "

આ પ્રમાણે પ્રભુની સ્તુતિ કરીને ઈદ્રે પ્રભુને લઇ રામાદેવીની પાસે જે સ્થિતિમાં હતા તે
 સ્થિતિમાં સ્થાપન કર્યાં. પ્રભુ જ્યારે ગર્ભમાં હતા ત્યારે તેમની માતા સર્વ વિધિમાં કુશલ થય
 હતા તેથી ' સુવિધિ ' અને પુષ્પના દોહદથી પ્રભુને દાંત આળ્યા હતા તેથી ' પુષ્પદંત ' એ
 પ્રમાણે પ્રભુનાં બે નામ માતૃપિતાંએ મોટા મહોત્સવથી શુભ દિવસે સ્થાપન કર્યાં. જન્મરૂ
 માંડીને મેષ સંક્રાંતિના દિવસની જેમ પ્રભુ મોટું અંતર બતાવતા અનુક્રમે વધવા લાગ્યા. બાં
 મૂર્તિમાન ક્ષીરસમુદ્ર હોય તેવા, સૌ ધનુષ્ય હોયા ષ્વેત અંગવાળા પ્રભુ રૂપથી પવિત્ર એ

ચૌવનને પ્રાપ્ત થયા. જ્યેષ્ઠ પ્રભુ સંસારથી વિરક્ત હતા તોપણ પિતાના અત્યંત આગ્રહથી શોભાવડે લક્ષ્મીનો વિનય કરનારી રાજકન્યાઓને પસંદયા. જન્મથી પચાસ હજાર પૂર્વ ગયા. પછી રાજ્યમાં લુપ્તતા નહીં છતાં પણ પિતાની દાક્ષિણ્યતાને લીધેજ રાજ્યભાર ગ્રહણ કર્યો. તે, પછી અધ્યાત્મિક પૂર્વાંગ સહિત તંત્રલેખ કાળ (પચાસ હજાર પૂર્વ) તેઓએ વિધિવડે રાજ્યકલ્પનું પાલન કર્યું. પછી જ્યારે પ્રભુએ વ્રત લેવાની ઈચ્છાકરી ત્યારે જાણે મીઠું ચોલનારા હોય તેમ લોકાંતિક દેવતાઓએ આવીને વ્રતને માટે પ્રભુને પ્રેરણા કરી. પછી કાર્ય-પણ પ્રકારની કામતા રહિત એવા પ્રભુએ ચિંતાગણિની જમ એક વર્ષ સુધી યાચકાને ઇચ્છા-નુસાર દાન આપ્યું. માંવત્સરિક દાનને અતે દેવતાઓએ જન્મકાળની જમ પ્રભુનો વિધિથી દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી મુરખમુરુએ વિંટયેલા પ્રભુ સુરપલા નામની શિખિકા ઉપર બેસી સહસ્રાબ્રવનમાં ગયા. ત્યાં માર્ગશિર માસના કૃષ્ણ પક્ષની પક્ષીએ મૂલ નક્ષત્રમાં ત્રીજે પહોરે એક હજાર રાજઓની સાથે પ્રભુએ છદ્ધતપ કરીને દીક્ષાગ્રહણ કરી.

બીજે દિવસે શ્વેતપુર નગરમાં પુષ્પરાજને ઘેર પ્રભુએ પરમઅજ્ઞથી પારણું કર્યું. ત્યાં દેવતાઓએ વસુધારાદિક પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં. પુષ્પરાજને પ્રભુના ચળુને સ્થાને એક રત્નપીઠ રચાવ્યું. એકલા, મમતા ગહિત, સંગ રહિત અને પરીપહોને સહન કરતા એવા પ્રભુએ ચાર માસ સુધી છદ્ધસ્થપણે વિહાર કર્યો. ફરીત્રાગ નેએ ફગતા ફગતા સહસ્રાબ્રવનમાં આવ્યા. ત્યાં માહુરવૃક્ષ નીચે પ્રતિમાપણે ઉભા રહ્યા. પછી ક્ષપકચેલી પર આરૂઠ યઈ અપૂર્વકરણના કમથી કાર્તિક માસની શુક્લ તૃતીયાને દિવસે મૂલ નક્ષત્રમાં પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તત્કાળ મુરખમુરુએ આવી સમવસરણુ રચ્યું. પ્રભુએ પૂર્વ દ્રાગથી તેમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં મધ્યમાં ચેલા પારસો ધનુષ્ય હંચા ચૈત્રવૃક્ષને સર્વ અતિશયે શોભતા પ્રભુએ પ્રદક્ષિણા કરી; અને 'ય નમઃ' એમ કહીને પ્રભુ સિંહાસન પર પૂર્વાભિમુખે આરૂઠ થયા. એટલે દેવતાઓએ ત્રણ ત્રણ દિશાઓમાં પ્રભુનાં બીજાં રૂપ વિકુર્યાં. પછી દેવાદિક પર્યદા યોગ્ય સ્થાનકે આવીને બેઠી; એટલે શક ઇંદ્રે પ્રભુને પ્રણામ કરી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

“હે પ્રભુ ! તમે જે વીતરાગ છે તો તમારા હાથપગમાં રાગ કેમ છે ? તમે જે કુટિલતાને
 “ છોડી દીધી છે તો તમારા હારા કુટિલ કેમ છે ? તમે પ્રજના ગોપક છે; તો તમારા હાથમાં
 “ દંડ કેમ નથી ? જે તમે નિ સગ છે તો ત્રૈલોક્યના નાથ કેમ કહેવાઓ છો ? જે તમે મમતા
 “ રહિત છે તો સર્વ ઉપર શામાટે દયાણુ છો ? તમે જે અલંકાર માત્રનો ત્યાગ કર્યો છે તો
 “ તમને ત્રણ રત્ન (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર) કેમ પ્રિય છે ? જે તમે સર્વને અનુકૂળ છે તો
 “ મિથ્યાદષ્ટિ ઉપર શામાટે દ્વેષ કરો છો ? જે તમે સ્વભાવે સરલ છે તો પૂર્વે છદ્ધસ્થપણે કેમ
 “ રહ્યા હતા ? જે દયાણુ છે તો કામદેવનો કેમ નિવરૂઠ કર્યો ? જે તમે નિર્ભય છે તો સંસારથી

૧ રંગ-રક્તતા. ૨ વાંકા. ૩ પાલનકર્તા-ગોવાળ ૪ મિથ્યાત્વ. મિથ્યાદષ્ટિ છવો નકા.

“ક્રમ ભય પામે છે? જે તમે ઉપેક્ષા કરવામાં તત્પર છે તો વિશ્વના ઉપારક ક્રમ છે? જે
 “અદીપ છે તો ભાગડગથી દીપ્ત ક્રમ છે? જે તમે શાંત સ્વભાવી દો તો ચિરકાળક્રમ તપો
 “છે? જે શેષ રહિત છે તો કર્મ ઉપર ક્રમ ગેપ રાખો છે? આ પ્રમાણે જેનું સ્વરૂપ બહુ
 “સકાતું નથી, જે મોટાથી પણ મોટા છે અને જેને અનંત ચતુષ્ચય” સિદ્ધ થયેલા છે એવા
 “તમે ભગવંતને હું નમસ્કાર કરું છું.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ઈંદ્ર વિરામ પામ્યા પછી ભગવાન સુવિધિસ્વામીએ નીચે પ્રમાણે દેશના આપી.

“આ સંસાર અનંત દુઃખના સમૂહનો ભંડાર છે. જેનું ઉત્પત્તિસ્થાન જન્મ સર્પ છે
 “તેમ સંસારનું ઉત્પત્તિ સ્થાન આશ્રવ છે. જતુએને મન, વચન અને કાયાની જે ક્રિયા
 “તે યોગ કહેવાય છે. તે યોગ પ્રાણીને શુભાશુભ કર્મને આશ્રવે છે, તેથી તે આશ્રવ કહેવાય છે.
 “ત્રૈત્રી વિગેરે ભાવનાથી વાસિત ચિત્ત પ્રાણીને શુભ કર્મ બંધાવે છે, અને કષાય તથા વિપ-
 “ચોથી આઘાત થયેલું ચિત્ત પ્રાણીને અશુભ કર્મ બંધાવે છે. શ્રુતજ્ઞાનને આશ્રિત એવું
 “સત્ય વચન શુભ કર્મનું ઉપાર્જન કરાવે છે, અને તેથી વિપરીત હોય તો અશુભ કર્મના ઉ-
 “પાર્જનનું હેતુભૂત થાય છે. ભક્તી યોગે ગોપયેલું એટલે અસત્ય કાર્યમાંથી પાછુંવાળી સત્કા-
 “ર્યમાં પ્રવર્તવેલું શરીર શુભ કર્મ બંધાવે છે, અને હમેશાં આરંભી તથા જીવધાતક
 “શરીરવડે અશુભ કર્મ બંધાય છે. કષાય, વિપય, યોગ, પ્રમાદ, અવિરતિ, મિથ્યાત્વ અને
 “આર્ત તથા શૈદ્ર ધ્યાન એ અશુભ આશ્રવાના હેતુ છે. જે કર્મપુણ્યને મહણ કરવામાં
 “હેતુભૂત છે તે આશ્રવ કહેવાય છે. તે કર્મો જ્ઞાનાવરણાદિક ભેદથી આઠ પ્રકારનાં છે.
 “જ્ઞાનદર્શનના સંબંધમાં, જ્ઞાનદર્શનવાળાઓ પ્રત્યે અને જ્ઞાનદર્શન ઉત્પન્ન કરવાના હેતુએ-
 “માં જે વિમ્મ, નિન્દવ, પિશૂનતા, આશાતના, ધાત અને મત્સર કરવો તે જ્ઞાનાવરણી અને
 “દર્શનાવરણી કર્મ બંધવાના હેતુભૂત આશ્રવ છે. દેવપૂજ, ગુરૂસેવા, પાત્રદાન, દયા, સમા,
 “ભરાગ સંયમ, દેશ વિરતિ, અકામ નિર્જરા, શૈચ્ય અને બાલતપ એ મોદ્દેધ(શાતાવેદની)
 “કર્મ બંધાવનારા આશ્રવો છે. પોતાને, પરને અથવા બનેને દુઃખ, શોક, વધ, તાપ, આઠંદ

- ૧ અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર ને અનંત વીર્ય.
- ૨ જ્ઞાન ભણનારને અથવા જ્ઞાનીને અંતરાય—અઠચલુ કરવી, જ્ઞાન આપનાર ગુરુને ઝોળવવા, જ્ઞાન આપનાર ગુરુની ચાકી કરવી, તેમની આશાતના કરવી, તેમનો ધાત કરવો અને જ્ઞાનવાન પ્રત્યે મત્સરભાવ—ઈર્ષ્યા—અદેખાઈ ધરાવવી તે સર્વે જ્ઞાનાવરણી કર્મ બંધવાનાં કારણો છે. તેજ પ્રમાણે દર્શનના સંબંધમાં પણ સમજવું. એટલે ચાર પ્રકારના દર્શનની વિપરીત પ્રવૃત્તિ કરવી અથવા દર્શન પ્રાપ્ત કરવું છે જેમણે તેમના પ્રત્યે તથા દર્શનોત્પત્તિનાં કારણો પ્રત્યે પૂર્વોક્ત વિમાદિ કરવા તે દર્શનાવરણી કર્મ બંધવાનાં કારણો સમજવાં.
- ૩ દર્શન શુભકાળ પવેત સરાગસંયમ બાલવું.
- ૪ શૈચ્ય—તે ભાવ શૈચ્ય. મતાદિમાં અનિચાર ન લગાડવા અને આત્માને પવિત્ર-કર્મલેપ રહિત રાખવો જે. ૫ -શૈચ્ય- તે બાલતપ.

“અને વિલાપ કે પશ્ચાન્નાપ ઉત્પન્ન કરવો, કરાવવો તે અશાતાવેદની કર્મ બાંધવાનાં કારણો છે.
 “નીતરાગના, શાસ્ત્રના, સંધના, ધર્મના અને સર્વ દેવતાઓના અવર્ણવાદ બોલવા, તીવ્ર
 “મિથ્યાત્વના પરિણામ ક્રવા, સર્વજ્ઞ અને સિદ્ધદેવનો નિન્હવ કરવો, ધાર્મિક માણસોને
 “દૂષણ આપવું, ઉન્નમર્ગે ચાલવાનો ઉપદેશ કરવો, અનર્થ કરવાનો આગ્રહ રાખવો, અસં-
 “યમીની પૂજા કરવી, અવિચારિત કાર્ય કરવું અને ગુરૂ વિગેરેની અવજા કરવી ઇત્યાદિક
 “દર્શનમોહની કર્મ બાંધવાના આશ્રવો છે. કષાયના ઉદયથી પાતમાના તીવ્ર પરિણામ થવા
 “તે ચારિત્રમોહની બાંધવાના આશ્રવ છે. મરકરી કરવાની ટેવ, સકામ ઉપહાસ^૧, વિશેષ
 “હસવાનો સ્વભાવ, બહુબોલાપણું અને દૈન્યપણુ ખતાવનારી ઉકિત એ હાસ્યમોહનીના
 “આશ્રવો છે. અનેક દેશો વિગેરે જોવાની ઉત્કંઠા, અનેક પ્રકારે રમવું તથા ખેલવું અને
 “ખીજના ચિત્તને આકર્ષવું—વશ કરવું એ રતી મોહનીના આશ્રવો છે. અસૂયા^૨, પાપ
 “કરવાની પ્રકૃતિ, ખીજના આનંદનો નાશ કરવો અને દોષનું અકુશલ થતું જોઈ ઉપહાસ
 “કરવો—એ અરતિ મોહનીના આશ્રવો છે. ^૩ પોતામાં લયના પરિણામ, ખીજને લય પમા-
 “ડવો, ત્રાસ ઉપજવવો અને નિર્દયપણું ધરાવવું—એ લયમોહનીના આશ્રવો છે. પોતે શોક
 “ઉત્પન્ન કરી શોચ કરવો, ખીજને કરાવવો અને રૂદન કરવ માં અતિ આસક્તિ રાખવી—એ
 “શોકમોહનીના આશ્રવો છે. અનુવિધ સંધના અવર્ણવાદ બોલવા, તેમના તરફ તિરસ્કાર
 “ખતાવવો અને સદાચારની નિંદા કરવી—એ ભુગુપ્સામોહનીના આશ્રવો છે. ઈર્ષ્યા, વિષ-
 “યોર્મા લોભુપતા, મૃધાવાદ, અતિ વહતા અને પરત્રીના વિલાસમાં આસક્તિ—એ સ્ત્રીવેદ
 “બાંધવાનાં કારણો છે. પોતાની સ્ત્રીમાત્રમાં સતોષ, અનીર્ષ્યાજી સ્વભાવ, મંદ કષાય અને
 “અવધાચાર શીલ^૪—એ પુરૂષવેદના આશ્રવો છે. સ્ત્રી તથા પુરૂષ બંનેની સ્પર્શ ચુંબનાદિ
 “અનંગસેવા, ઉચ્ચ કષાય, તીવ્ર કામેચ્છા, પાખંડ અને સ્ત્રીના વ્રતનો ભંગ કરવો—એ
 “નપુંસકવેદ બાંધવાના આશ્રવો છે. સાધુઓની નિંદા કરવી, ધર્મિષ્ઠ લોકોને વિગ્ર કરવા,
 “મધુ માંસાદિથી અવિરત પુરૂષોની પાસે તે અવિરતિની પ્રથંસા કરવી, દેશવિરતિ પુરૂષોને
 “વારંવાર અંતરાય કરવો, અવિરતિપણુ સિયાદિના ગુણોનું આખ્યાન કરવું, ચારિત્રને દૂષણ
 “આપવું અને ખીજઓના કષાય અને નોકષાયની ઉદીરણા કરવી એ ચારિત્રમોહનીય
 “કર્મ બાંધવાના સામાન્ય આશ્રવો છે.

૧ સર્વજ્ઞ અને સિદ્ધમાં દેવપણું ન માનવું, તેમાં વિપરીત ભાવ ખતાવવો, તેમના ગુણાદિકને ઝોળવવા, તે તેમનો નિન્હવ કર્યો સમજવો.

૨ કામ ઉત્પન્ન કરે એવી સિયાદિકની હાંસી કરવી તે.

૩ ગુણમાં દોષવું આરોપણ કરવું તે અસૂયા.

૪ કોઈ પણ પ્રકારના કર્મના આશ્રવો એટલે તે પ્રકારનું કર્મ બાંધવાનાં કારણો એમ સમજવું.

૫ સરલતાયુક્ત મનવાળો શુભ આચાર,

(૭૦)

" પચોદ્વી પ્રાણીઓનો વધુ ઘણો આરંભ તથા પરિવ્રત, અનુવ્રત કરવાનો ત્યાગ, માંસભોજન,
 " સદા સ્થિર ચૈરગુહિ, શૈદ્રધ્યાન. અનંતાનુબંધી કષાય કૃષ્ણ નીલ અને કાપોત લેશ્યા, અસ-
 " ત્ય ભાષણ, પરદ્રવ્યહરણુ, વારંવાર મિથુનસેવન અને કંદ્રિયોનુ અવશપણુ—એ નર્ક-
 " ગતિનું આયુષ્ય બાંધવાના આશ્રવો છે. ઉન્માર્ગે ચાલવાની દેશના, માર્ગનો નારા, ગુપ્ત
 " રીતે વિત્તનું રક્ષણ, આર્તધ્યાન, શસ્ત્રસહિતપાશુ માયા (કપટ), આરંભ, પરિવ્રત શિય-
 " બમાં તથા ત્રતમાં સાતિઆરપણુ, નીલ તથા કાપોત લેશ્યા અને અપ્રત્યાખ્યાની કષાય—એ
 " તિય—એ ગતિનું આયુષ્ય બાંધવાના આશ્રવો છે. અરપ પરિવ્રત તથા આરંભ, સ્વાભાવિક.
 " કામગતા અને સરસતા, કાપોત અને પીત લેશ્યા ૧ ધર્મધ્યાનમાં અનુરાગ, પ્રત્યાખ્યાની
 " કષાય, મધ્યમ પરિગામ, દાન દેવાપણુ, દેવ અને ગુરુનુ પૂજન, પૂર્વાહાપ, પ્રિયાહાપ, સુખે
 " સગતવવાપણુ, લોકસમૂહમાં મધ્યસ્થપણુ એ મનુષ્યગતિનું આયુષ્ય બાંધવાના આશ્રવો છે,
 " સરાગ સંયમ, દેશ સંયમ, અકામ નિર્જરા. કલ્યાણ મિત્રનો પરિચય, ધર્મ શ્રવણ કરવાનું શીલ,
 " પાત્રદાન, તપ, શ્રદ્ધા, તણ રતનની આરાધના, મૃત્યુકાળે પદ્મ અથવા પીત લેશ્યાનું પરિણામ,
 " બ્રાહ્મ તપ, અમિ જળ વિગેરે સાધનોવડે મૃત્યુ પામવું, ગર્ભે કુંસો ખાવો અને અવ્યક્ત
 " આશ્રિયાકપણુ એ દેવ ગતિનું આયુષ્ય બાંધવાના આશ્રવો છે.
 " મન વચન કાયાની વહતા. બીજાઓને છેતરવું, માયા પ્રયોગ કરવો, મિથ્યાત્વ,
 " શિષ્યતા, ચિત્તની અપગતા, મુવર્ણાદિકનો પ્રતિબંધ કરવો એટલે બનાવટી મુવર્ણાદિ
 " બનાવવું, ષોડી સાક્ષી પૂરવી, વર્ણુ ગંધ રસ અને સ્પર્શનું જુદી રીતે સંપાદન કરવું,
 " કાર્દના અંગ ઉપાંગ કાપવાં—કાપાવવાં, યંત્ર તથા પંજરની ક્રિયા, ખોટાં માપ, ખોટાં
 " તોલ તથા ખોટાં તાજવાં બનાવવા, વાપરવા, અન્યની નિદા, આત્મ પ્રશંસા, હિંસા,
 " અસત્ય વચન, ચોરી, અપ્રહાર્ય, ખોટા આરંભ, ખોટા પરિવ્રત, કઠોર વચનો બોલવા
 " તથા કનિષ્ઠ ભાષણુ કરવું, ઉન્વળ વેશાદિકથી મદ કરવો, વાચાળ પણુ, આકોશ કરવો,
 " સૌભાગ્યનો ઉપધાત, કામણુ કરવું, ત્યાગીપણાની વિડબનાથી—દાંભિકપણાથી ઉન્માર્ગ ગમન,
 " યતિ વિગેરે ધર્મને બીજાઓને કૌતુક ઉત્પન્ન કરવું, વેશ્યા પ્રમુખને અલંકાર આપવા, દાવા-
 " ત્વ સળગાવવો, દેવાદિકના મિથથી ગંધાદિક વસ્તુની ચોરી કરવી, તીવ્ર કષાય, ચૈત્ય ઉપા-
 " શ્રય ઉદાન અને પ્રતિભાઓનો વિનાશ કરવો અને અંગારાદિક ૧૫ કર્માદાનની ક્રિયા ક-
 " રવી એ સર્વે અશુભ નામકર્મના આશ્રવો છે. ઉપર કહેલાથી વિપરીત ક્રિયા, સંસારથી
 " બીજતા, પ્રમાદનો નારા, સફલાવનું અર્પણ, ક્ષાંતિવિગેરે ગુણો, ધાર્મિક પુરુષોનું દર્શન, સંભ્રમ
 " અને તેમનો સત્કાર—એ શુભનામ યાવનુ તીર્થકર નામ કર્મ બાંધવાના આશ્રવો છે.
 " અર્હંત, ૨ સિદ્ધ, ૩ ગુરુ, ૪ સ્થવિર, ૫ બહુશ્રુત, ૬ મન્થ, ૭ શ્રુતજ્ઞાન અને ઠતપ-

૧ તેજ લેશ્યા. ૨ પહેલા બોલાવવું—આવો પધારો વિગેરે કહેવું તે. ૩ અવ્યક્ત-
 સમજ પૂર્વક નહીં એવો સમભાવ આવવો તે. ૪ બનાવટી નોટ સિદ્ધા વિગેરે બનાવવા તે. ૫
 વધુ ગંધાદિ બદલાવીને વસ્તુ દેખાડવી, વેચવી, સાટવી, ભોજસભોજ કરવો, કૃત્રિમ વર્ણાદિવડે
 કૌંઠને બૂલાવો ખવસાવવો તે.

“ સ્ત્રીઓ (સુનિ)ની ભક્તિ, ૯ આવશ્યકાદિ ક્રિયામાં, ૧૦ ચારિત્રમાં તથા ૧૧ શ્રદ્ધયર્થ
 “ સેવનમાં અપ્રમોદ, ૧૨ વિનય, ૧૩ જ્ઞાનાભ્યાસ, ૧૪ તપ, ૧૫ ત્યાગ (દાન), ૧૬
 “ શુભ ધ્યાન, ૧૭ તીર્થની પ્રભાવના, ૧૮ ચતુર્વિધ સંધને સમાધિ ઉપજાવવી તથા સા-
 “ ધુઓની વૈયાવચ્ચ કરવી; ૧૯ અપૂર્વ જ્ઞાનનું ગ્રહણ કરવું અને ૨૦ સમકિત દર્શનની
 “ શુદ્ધિ, આ વીરા (સ્થાનકા) આશ્રવો પહેલા અને છેલ્લા તીર્થકરોએ સ્પર્શલા છે. અને
 “ બીજા તીર્થકરોએ તેમાંથી એક બે અથવા ત્રણ સ્થાનકા સ્પર્શલા છે. પરનિંદા,
 “ અવજ્ઞા ને ઉપહાસ, સહયુજનો લોપ, છતા અછતા દોષનું કથન, પોતાની પ્રશંસા, છતા અ-
 “ છતા ગુણના વખાણ; પોતાના દોષનું આચ્છાદન અને ભતિ વિગેરેના મદ કરવો એ ત્રીય
 “ ગોત્રના આશ્રવો છે, નીચગોત્રમાં કહેલા કરતાં વિપરીત આશ્રવો, ગર્વરહિતપણું અને મન
 “ વચ્ચન કાયાથી વિનય કરવો એ ઉચ્ચગોત્રના આશ્રવો છે. દાન, લાભ, વીર્ય, ભોગ તથા
 “ ઉપભોગમાં મિપથી વા મિપ વગર એટલે કારણે કે વગર કારણે જ પરને વિદ્ય કરવું
 “ એ અંતરાયકર્મના આશ્રવો છે.”

“ આની રીતના આશ્રવોથી જન્મ પામેલો આ અપાર સંસારરૂપ સાગર, દીક્ષારૂપ
 વદાણુવડે વિદ્વાન પુરુષોએ તરી જવાને ચોચ્ય છે. ”

ચંદ્રની કાંતિથી કમુદ બોધ પામે-વિકસ્વર થાય તેમ પ્રભુની આવા પ્રકારની ધર્મદે-
 સનાથી હજારો પુરુષો બોધ પામ્યા, અને પ્રભુની સમીપે કેટલાક દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પ્રભુને
 વરાહ વિગેરે અધ્યાસી ગણુધરો થયા. બ્યારે પ્રભુ દેશનાથી વિરામ પામ્યા ત્યારે શ્રી વરાહ
 ગણુધરે ધર્મદેસના આપી. ગણુધરની દેશના પૂર્ણ થયા પછી સુરઅસુરો નંદીશ્વર દ્વીપે જી
 અઘાણુંક ઉત્સવ કરીને પોતપોતાને સ્થાને ગયા.

પ્રભુ શ્રી સુવિધિનાથના તીર્થમાં સ્વેત અંગવાળો, કાચખાના વાહનવાળો, બે દક્ષિણ
 જુઓમાં બ્રીજેડું અને અક્ષસૂત્ર તથા બે વામ જુઓમાં નકુલ અને ભાલાને ધારણ કર-
 નારો અજિત નામે યક્ષ પ્રભુની નજીક રહેનારો શાસનદેવતા થયો; તેમજ ગૌર વર્ણુવાળી,
 વૃષભના વાહન ઉપર બેસનારી, બે દિક્ષણુ જુઓમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર તથા બે વામ જુ-
 ળમાં કલશ અને અંકુશને ધારણ કરનારી સુતારા નામે યક્ષણી પ્રભુની પાસે રહેનારી શા-
 સનદેવી થઇ. એ બન્ને દેવતાઓથી અધિષ્ઠિત અને કૃપારસના સાગર જગત્પતિ પ્રભુ લોકોને
 બોધ કરતા પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા.

અહયાવીરા પૂર્વાંગ અને ચાર માસે હણા એવા એક લાખ પૂર્વ પર્યંત વિહાર કરતા
 પ્રભુને બે લાખ સાધુઓ, એક લાખ ને વીરા હજાર સાર્વજીઓ, આઠ હજાર ને ચારસો અવ-
 ધિજ્ઞાનીઓ, દોઢ હજાર ચૌદ પૂર્વધારી, સાડા સાત હજાર મનઃપર્યાયજ્ઞાની, સાત હજાર અને પાંચ
 સો કેવળજ્ઞાની, તેર હજાર વૈકિંચ લખિંધવાળા, છ હજાર વાદલખિંધવાળા, બે લાખ ને ઝોગ-

૧ આ વીરા સ્થાનકા અનેકએ લખેલાં નથી, તેમજ તેમાં પ્રકારકેદથી નામાતર પણ
 રહેલાં છે.

ણનીશ હનર આવડા અને આ લાખ ને ગેતિર હનર આવિકાઓ-આટલો પરિવાર થયો.

પ્રતિ પ્રભુ સમૈતશિખર પર્વતે પધાર્યા. ત્યાં એક હનર મુનિઓની સાયે અનથન કરી એક માસ સુધી તે પ્રભાણેરણા. પ્રતિ કાર્તિક માસની કૃષ્ણ નવમીએ મૂલ નક્ષત્રે હનર મુનિઓની સાયે શૈવેશી ધ્યાનમાં લીન થઈ પ્રભુ અવ્યયપદને પ્રાપ્ત થયા અર્હ લાખ પૂર્વ કુમાર વયમાં, અધ્યાવીશ પૂર્વાંગે સહિત અર્હ લાખ પૂર્વ રાજ્યપાળવામાં અને અધ્યાવીશ પૂર્વાંગે રહિત એક લાખ પૂર્વ વ્રતમાં-એકદગ સર્વ મળી બે લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય શ્રી સુવિધિનાથ પ્રભુનું હતું. શ્રી ચંદ્રપ્રજ પ્રભુના નિર્વાણ પછી નેવુ ડાટી સાગરોપમ ગયા પછી સુવિધિ સ્વામીનું નિર્વાણ થયુ. પ્રભુનું નિર્વાણ થયા પછી સર્વ ઉદ્રેએ એક હનર મુનિઓની સાયે નનમ પ્રભુનો વિધિ યુક્ત ગરીસરકાર કરવા પૂર્વક મોક્ષપ્રાપ્તિનો અનુપમ મહિમા કર્યો. પછી તેઓ પોતપોતાના પરિવાર સાયે સ્વસ્થાનક ગયા.

શ્રી સુવિધિ સ્વામીના નિર્વાણ પછી ઠેટલોએક કાળ જતાં હુંડાવસપિણી કાળ ના દો-પથી સાધુઓનો ઉછેદ થઈ ગયો પછી જમ માર્ગબ્રહ્મ થયેવા વટેમાર્ગીઓ ખીજાં જણીતા મુસાફરને માર્ગ પૂછે તેમ ધર્મના અજ વોક વ્યવિગ આવદાને ધર્મ પૂછવા લાગ્યા. ન્યાય તેઓ પોતાને અનુભાવે ધર્મ કહેવા લાગ્યા, ત્યાં લોકો તેઓની આવદાચિત અર્થપૂજા કરવા લાગ્યા, એવી રીતે પૂજા થવાથી દ્રવ્યાદિકમાં લુપ્ત થઈને એ વ્યવિગ આવદાએ તનુકાળ નવાં કૃત્રિમ શાસ્ત્રો ગચી તેમા વિવિધ જાતનાં મોટાં કૃણવાળાં દાનો પ્રગટ કર્યા તેવા પ્રતિદિન દ્રવ્યાદિકમાં લુપ્ત આચાર્યો થઈને તેઓએ આવોક તથા પવૈકમાં નિશ્ચિત મોટાં કૃણવાળાં કન્યાદાન, પૃષ્ઠીદાન, લોહદાન, તિવદાન, કપામદાન, ગોદાન, સ્વર્ણદાન, રૂપદાન, ગૃહદાન, અશ્વદાન, ગમદાન અને શય્યાદાન વિગેરે વિવિધ દાનોને મુખ્યપણે ગણાવ્યાં, અને મોટી ઈ-છાવાળા તેમજ દુષ્ટ આશયવાળા તેઓએ તે સર્વ દાન દેવા માટે ચોચ પાત્ર પોતે છે અને ખીજા અપાત્ર છે એમ જણાવ્યું. એવી રીતે લોકોની વચના કરતાં છતાં પણ તેઓ લોકોના યુદ્ધ થઈ પડ્યા વૃક્ષ વગરના દેશમાં એરના વૃક્ષને પર્યુ લોકો વેદિકા રચાવે છે.

એવી રીતે શ્રી શીતળ સ્વામીનું તીર્થ પ્રવર્તતા સુધી આ લગ્નક્ષેત્રમાં સર્વ પ્રકારે તીર્થોએદ રહ્યા તેથી ને વખતમાં ગંત્રીએ ધુવક પક્ષીની જમ કનિષ્ઠ બ્રાહ્મણોએ આ લગ્ન-ક્ષેત્ર ઉપર પોતાનું એકછત્ર ગમ્ય અલાવ્યું તે પછી ખીજા છ જિનેશ્વરના અતરમાં પણ એટલે ધર્મનાથ ને ગાતિનાથના અતર સુધી એવી રીતનું આતરે આંતરે મિથ્યાત્વ પ્રવલ્યું, અને તીર્થનો ઉછેદ થવાથી તે સમયમાં મિથ્યાદૃષ્ટિઓનો અસ્ખલિત પ્રચાર થયો.

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिसलाकापुरखचरिते
महाकाव्ये तृतीये पर्वणि श्रीसुविधिसामिचरि-
वर्णनो नाम सप्तमः सर्गः ७

૧ મહા કનિષ્ઠ અવસપિણી તે હુંડાવસપિણી.

સર્ગ ૮ મો.

શ્રી શીતળનાથ ચરિત્ર.

અંદ્રનાં કિરણોની જન્મ કુવલય ^૧ ને બોધ કરનાગ શ્રી શીતળનાથ પ્રભુના ચરણો ત-
મોને મોક્ષ આપનારા થાઓ. ત્રણ જગતની શ્રાવર્ષોદ્રયને શીતળ કરનારૂં આ શીતળ ભ-
ગવાનનું ચરિત્ર હવે કીર્તન કરવામાં આવશે.

પુષ્કરવર દ્વીપાર્ધમાં પૂર્વવિદેહક્ષેત્રના આબુપણ્ડરૂપ વજ્ર નામના વિજયમાં સુસ્રી-
મા નામે એક ઉત્તમ નગરી છે. અનુત્તર વિમાનવાસીઓમાંથી બણે કાઈ દેવ અહીં આવે-
લ હોય તેવો સર્વ રાજાઓમાં ઉત્તમ પદ્મોત્તર નામે ત્યાં રાજા હતો. તે રાજાનું શાસન દા-
ર્ધનાથી ભૂક્ષંધન થઈ શકતું નહીં, અને તે સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર કડ્ડણા રાખતો, તેથી તેનામાં
વીર અને શાંતગુણ બન્ને બણે સહોદર હોય તેમ સાથે રહેતા. જેમ ધનપતિ પોતાના ભંડા-
રના ગ્દક્ષણમાં અને તેની વૃદ્ધિ કંગવામાં જાત્રા (હૃદયમવત) રહે તેમ એ ગજા અનેક નિર્વિદ્ધ
ઉપાયોથી ધર્મને વધાવતો હતો અને નિત્ય ધર્મરાધનમાં જાગૃત રહેતો હતો. 'આજે
કે કાલે આ સંસારનો ત્યાગ કરૂં' એવું ચિંતન કરતો તે રાજા વિદેશી પ્રાહુણાની જન્મ સ-
સારવાસમાં અનાસ્થાથી (ઉચ્ચે મને) ગ્દેતો હતો. એમ કરતાં કરતાં યોગ્ય અવસર મળ્યે એ-
કદા પાપાણના કટકાની જન્મ તેણે પોતાના વિસ્તાગી રાજ્યને છોડી દધને ત્રિસ્તાથ નામના
સૂરિની સમીપે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી અતિચાગ ગ્દહિત વ્રતોને આચરતા એવા એ સુપ્રુદ્ધિમાન
રાજાનુનિએ આગમોક્ત સ્થાનદાના આગધનવડે તીર્થ કરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. વિવિધ
અભિગૃહોથી અને તીવ્ર તપોથી સર્વ આયુષ્યનું નિર્ગમન કરી પ્રાંતે તેઓ પ્રાણુત નામના
'દશમા દેવલોકના અધિપતિ થયા.

આ અંબૂદ્રીપમાં ભરતક્ષેત્રને વિષે લક્ષ્મીથી મુંદર ભદ્રિસપુર નામે ગ્રેષ્ઠ નગર છે.
સમુદ્રના વલયવડે અંબૂદ્રીપની જગતી શેલે છે તેમ ગોતગ્દ આવેલી પ્ધાર્ધના વલયવડે એ
નગરનો સુવર્ણમય કિંતલો શેલો ગ્દેલો હતો. સાયંકાળે બજારની પકિતઓમાં થતી દીવા-
ઓની શ્રેણી નાગલક્ષ્મીની બણે સુવર્ણની કંઠી હોય તેવી જણાતી હતી. મોટી સમૃદ્ધિથી
ભુજગ ^૨ અને વૃંદારક ^૩ જન્મોને વિલાસ કંગવાના સ્થાન રૂપ એ નગર ભોગાવતી ^૪ અને અ-
મરાવતીના ^૫ સાગ્થીજ બણે વસેલું હોય તેમ જણાતું હતું. તે નગરમાં વસતા ધનાઢ્ય પુ-
રૂપો ઉત્સવમાં જન્મ સ્વજનને જમાડે તેમ પોતાની દાનશાળાઓમાં ભોજનાથી લોઢાને વિવિધ
જાતના ભોજનો જમાડતા હતા તે નગરમાં શત્રુઓના મંડલને નમાડનાર દંઢરથ નામે ગજ

૧ અંકવિકાસી કમળ પક્ષે પૃથ્વીનું વલય-સુરાસુર મનુષ્યાદિ. ૨ ભુજગ એટલે ના
ગદેવ અને નગરપક્ષે વિલાત્રી યુરૂપે ૩ વૃંદારક એટલે દેવતા અને નગરપક્ષે સુખ્ય પુરૂપો.
૪ નાગ દેવતાની નગરી. ૫ વૈમાનિક દેવતાની નગરી.

હતો. તે સમુદ્રની જેમ આખા ભૂમંડળને વ્યાપીને રહેલો હતો. મોટા મહર્ષિઓ પણ તેના ગુણોનું વર્ણન કરતા હતા તે વખતે જાણે પોતાના અવગુણોનું વર્ણન કરતા હોય તેમ તે અધિક અધિક લજ્જા પામતો હતો. શત્રુઓની પાસેથી યજ્ઞાત્કારે અહણુ કચેલી લક્ષ્મી ચાચકાને આપી દઈ અદત્તાદાન દોષનું જાણે તે પ્રાયશ્ચિત્ત લેતો હોય તેમ જણાતો હતો. તેની આગળ વારંવાર ભૂમિ ઉપર આગોટતા રાજાઓ સર્વાંગે ભૂમિનું આલિંગન કરીને ચિરકાળે ભૂપતિપણાને પ્રાપ્ત થતા હતા. મોટા વિદ્વાન ગુરુજનો તેને લેશમાત્ર જ્ઞાનોપદેશ કરતા તોપણ તે જ્ઞાનોપદેશ, જળમાં પડેલા તેલના બિંદુની જેમ તે રાજાના અંતઃકરણમાં વિસ્તાર પામી જતો હતો. નદીઓમાં ગંગાની જેમ સતીઓમાં અચિસર અને હૃદયને આનંદ આપનારી નંદાં નામે એ રાજાને એક પદરાણી હતી. મંદમંદ ચરણ-યાસથી મનોહરપણે ચાલતી તે રાણીની પાસે રાજદંડીઓ પણ ગતિ શીખવામાં જાણે તેની શિષ્યા હોય તેવી જણાતી હતી. એ રાણી જ્યારે સુગંધી મુખધાસથી કાંઈપણ જોડતી ત્યારે તેનું તે વચન મુગંધના પ્રસારથી ભ્રમરોને આકર્ષણ કરવાના મંત્રરૂપ થતું હતું. એ રૂપવતી રાણીને તેની પોતાની જ ઉપમા ઘટતી, કારણકે મહત્ત્વપણામાં આકારને બીજી ઉપમા ઘટી શકે નહીં. મહારાણી નંદા પોતાના ગુણોથી દહરથ રાજાના હૃદયમાં જાણે દહપણથી પરવાયેલી હોય તેમ જણાતી હતી, અને મહારાજા દહરથ એ રાણીના ચિત્તમાં જાણે ઢાલરાગેલા હોય તેમ રટેલા હતા.

અહીં પ્રાણુત કલ્પમાં પશોત્તર રાજાના જીવે વીરા સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. ત્યાંથી અચીને વૈશાખ માસની કૃષ્ણ પદિને દિવસે ચંદ્ર પૂર્વાષાઠા નક્ષત્રમાં આવતાં નંદા-દેવીની કુક્ષિમાં તે જીવ ઉત્પન્ન થયો. તે વખતે તીર્થંકરના જન્મને સચવનારાં ચૌદ મહા-સ્વપ્ન સુષ્પે સુતેલા દેવીએ અવલોકન કર્યાં. પછી માધમાસની કૃષ્ણ, દ્વાદશીને દિવસે ચંદ્ર પૂર્વાષાઠા નક્ષત્રમાં આવતાં શ્રીવત્સના લાંછનવાળા અને સુવર્ણના જેવા વર્ણવાળા પુત્રને દેવીએ જન્મ આપ્યો.

એ અવસરે આઠ અધોલોકવાસી, આઠ ઉર્ધ્વલોકવાસી, આઠ આઠ રૂચક દ્વીપમાં ચારે દિશાઓના પર્વતોપર રહેનારી, ચાર વિદિશાના પર્વતપરુરુ રહેનારી અને ચાર રૂચક દ્વીપની મધ્યે રહેનારી-મળી છરૂપન દિક્કુમારીઓ આસન અલિતથવાથી ત્યાં આવી, અને તેઓએ સતિકાકર્મ કર્યું, પછી દેવતાઓથી પરવરેલો શકર્ષદ્ર તરત ત્યાં આવી પ્રભુને લઈને મેરૂપર્વતના મસ્તકપર ગયો. ત્યાં પ્રભુને ઉત્સંગમાં લઈ અતિપાંદુકબલા નામની શીલા ઉપરના રત્નમય સિંહાસન ઉપર તે બેઠો. પછી અચ્યુતાદિક ઈંદ્રાએ સમુદ્રો, નદીઓ અને દ્ર-હોમાંથી મગાવેલા જળવડે પ્રભુને અભિષેક કર્યો. ત્યારપછી શકર્ષદ્રે ઈશાન ઈંદ્રના યોગમાં પ્રભુને સ્થાપીને પોતે વિકુર્વેલા સ્ફાટિકમય ચાર વૃષભોના શૃંગાગ્રમાંથી નીડળતા જળવડે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું, અને દિવ્ય અંગરાગ તથા આભૂષણાદિકથી પ્રભુને અર્ચિત કરી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

“ હે પ્રભુ ! ઈશ્વાકુ કુળરૂપી ક્ષીરસમુદ્રમાં ચન્દ્રરૂપ અને આ જગત્ની મહાનિદ્રાનો
 “ નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન એવા તમે જ્યવંતા વર્તો. હે નાથ ! તમને જ્ઞવાને, તમારો
 “ સ્તુતિ કરવાને અને તમારૂં પૂજન કરવાને માટે મારા શરીરમાં અનંત નેત્રો, અનંત જિ-
 “ વ્હાઓ અને અનંત ભુજઓ થાય એવી હું ઈચ્છા રાખું છું. દશમા તીર્થંકર પ્રભુ તમારા
 “ ચરણકમલમાં મેં આ પુષ્પો સ્થાપન કર્યાં, તેથી હવે મને તેનું કૃણ સંપાદન થઈ ચુક્યું
 “ છે. દુઃખના તાપથી પીડાયેલા લોકોને અમંદ આનંદ આપનારા એવા તમે આ મનુષ્ય-
 “ લોકમાં નવીન મેરુની જેમ અવતરેલા છો. વસંત ઋતુવડે વૃક્ષોની જેમ તમારા દર્શનથી
 “ આજે સર્વ પ્રાણીઓ નવીન શોભાવાળા થયેલા છે. જે દિવસો તમારા દર્શનથી પવિત્ર છે
 “ તેજ મારે ખરા દિવસો છે; બાકીના જે દિવસો છે તે તો મારે કૃષ્ણપક્ષની રાત્રી જવા છે.
 “ આત્માની સાથે નિત્યપણે પરીચાયેલા પ્રાણીઓનાં કુકર્મો અયસ્કાંત મણિથી લોહાની જેમ
 “ તમારા દર્શનાદિકથી આજે જુદા પડી જાઓ. આ લોકમાં, સ્વર્ગમાં કે ધીજ ગમે ત્યાં હું રહું
 “ તોપણ તમનેજ હૃદયમાં વહન કરનારો હું તમારૂં વાહન થાઉં એવી ઈચ્છા રાખું છું.”

આ પ્રમાણે દશમા તીર્થંકરની સ્તુતિ કરીને ચક્રેન્દ્ર પ્રભુને લઈ નંદાદેવીપાસે જેમ
 હતા તેમ મૂક્યા. પ્રાતઃકાળે પ્રભુના જન્મથી હર્ષ પામેલા દૃઢરથ રાજાએ કેદીઓને કારાગૃહ-
 માંથી મુક્ત કર્યા અને મોટો મહોત્સવ કર્યો, કારણકે તેવા પુરુષોનો જન્મ બધા જગત્ના
 મોક્ષને અર્થ થાય છે. પ્રભુ જ્યારે ગર્ભમાં હતા ત્યારે રાજાનું તમ થયેલું અંગ નંદાદેવીના
 સ્પર્શથી શીતળ થઈ ગયું હતું તેથી રાજાએ પ્રભુનું શીતળ એવું નામ પાડ્યું. વેલાધારી
 દેવોથી સમુદ્રની વેલાની જેમ દેકુવમારોએ નિરંતર સેવેલા જગત્પાતે દિવસે દિવસે વધવા
 લાગ્યા, અનુક્રમે પ્રભુએ શિશુવય ઉદ્ધંધન કરી, અને વટેમાર્ગુ જેમ ગામથી નગરમાં પહોંચે તેમ
 યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયા. જેની બન્ને તરફ મોટી વેલ ટેકતી હોય તેવા વૃક્ષની જેમ
 જનુપર્યંત લંબાયમાન હાયવાળા પ્રભુનું નેવું ધનુષ્ય ઉંચું શરીર શોભતું હતું. જે કે પ્રભુ વિપ-
 ય સુખ ભોગવવામાં નિ સ્પૃહ હતા તો પણ હાથી જેમ પિંડને ગ્રહણ કરે તેમ માતાપિતાની
 પ્રાર્થનાથી કુલીન કન્યાનું તેમણે પાણિગ્રહણ કર્યું; અને પચવીસ હજાર પૂર્વની વય થયા પછી
 પિતાની દાક્ષિણ્યતાથી પ્રભુએ રાજ્યનો પણ સ્વીકાર કર્યો. અપૂર્વ પરાક્રમવાળા પ્રભુએ પૂર્વક્રમથી
 આવેલા રાજ્યનું પચાસ હજાર પૂર્વ સુધી વિધિથી પાલન કર્યું. પછી પ્રભુનું મન સંસારવાસ
 મથી તદન વિરક્ત થયું, એટલે તત્કાળ લોકાંતિક દેવતાનાં આસનો અળાયમાન ધયાં તેઓએ
 અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યું કે ‘જંપૂદ્રીપમાં દક્ષિણ ભરતાઈની અંદર દશમા તીર્થંકર ઉત્પન્ન થયેલા
 છે. તેઓ હાલ વ્રત ગ્રહણ કરવાને માટે ઈચ્છાવાન વર્તે છે, તેથી આપણે ત્યાં જઈને તે કાર્યમાં
 તેમને પ્રેરણા કરીએ, કારણકે આપણું હમેશાંનું તે કૃત્ય છે.’ આ પ્રમાણે વિચારી સારસ્વતા-
 દિક દેવતાઓ બ્રહ્મલોકમાંથી ત્યાં આની પ્રભુને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે વિજ્ઞપ્તિ કરવા લાગ્યા—
 ‘ હે નાથ ! અરણ્યમાં જળપ્રવાહની જેમ આ દુસ્તર સંસારમાં તીર્થનો અભાવ થયેલો છે,
 તેથી જગત્ ઉપર કૃપા કરીને ધર્મતીર્થને પ્રવૃત્તો.’ આ પ્રમાણે કહી લોકાંતિક દેવતાઓ બ્રહ્મ

દેવલોકમાં પાછા ગયા. પછી શીતળનાથ સ્વામીએ સાંવત્સરિક દાન આપવા માંડ્યું. વાર્ષિક દાનને અતે ઈંદ્રનાં આસનો અલિત થયાં, એટલે તેઓએ આવી શીતળ પ્રભુને દીક્ષાકલ્યાણક સંબંધી સનાતનહોત્સવ કર્યો; પછી ત્રણ જગતના આભૂષણરૂપ પ્રભુએ અંગરાગ તથા વસ્ત્રાપભૂષુ ધારણુ કર્યાં. એક ઈંદ્રે પ્રભુને હાથનો ટંક આપ્યો અને બીજા ઈંદ્રેએ નેમની ઉપર આમરાદિ ધારણુ કર્યાં, એટલે પ્રભુ ચંદ્રપ્રભા નામના શિળિકારત્ન ઉપર આરૂઢ થયા. પછી હજારો સુર, અસુર અને મનુષ્યોના પરિવાર સાથે પ્રભુ પોતાના નગરની બહાર સહસ્રાન્ન નામના વનમાં આવ્યા. ત્યાં આવી જને મોક્ષગતિ પ્રિય છે એવા પ્રભુએ સંસારસમુદ્રને તરી જવાની ઈચ્છાથી પોતાના સર્વ આભૂષણુ તત્કાળ ભારની પેઠે છોડી દીધાં. ઈંદ્રે તાપેલા દેવ-કૃષ્ણ વસ્ત્રને ખભા ઉપર ધારણુ કરતા પ્રભુએ પ્રથમ પાંચમુદ્રિવડે ક્રેશનો લેખ કર્યો. તે ક્રેશને ક્ષીરસમુદ્રમાં નાખી આવીને ઈંદ્રે સર્વ ડાળાહળનો નિપેધ કર્યો, અને દ્વારપાળની જેમ અંગ-લી જેડી પ્રભુની આગળ ઉભો રહ્યો. એટલે માથ માસની કૃષ્ણ દ્રાદશીએ પાછલે પટોરે ચંદ્ર પૂર્વાપાઠા નક્ષત્રમાં આવતાં હહતપ જેમણે કર્યો છે એવા પ્રભુએ એક હજાર રાજ્યોની સાથે સુર અસુર. અને રાજ્યોની સમક્ષ સર્વ સાવધ ચોગલું પ્રત્યાખ્યાન કર્યું, અર્થાત્ આરિત અંગીકાર કર્યું. તેજ વખતે તેમને મન પર્યવ નામે ચોથું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું; અને દેવતા વિગેરે સર્વે પ્રભુને પ્રણામ કરીને પોતાપોતાને સ્થાને ગયા.

પછી બીજે દિવસે રિષ્ટ નગરમાં પુનર્વાસુ રાજને ઘેર પ્રભુએ પરમઅન્નથી પારણું કર્યું. ત્યાં દેવતાઓએ વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં; અને રાજ્યે ન્યાં પ્રભુ ઉભા રહ્યા હતા ત્યાં એક સુવર્ણપીઠ રચાવી પછી વિવિધ અભિગ્રહને ધારણુ કરતા અને પરીપદાને સહન કરતા એવ પ્રભુ હચમચપણે ત્રણ માસ પર્યંત વિહાર કરી સહસ્રાન્ન વનમાં ફરીવાર આવ્યાં ત્યાં પીપ્પલાનવૃક્ષ નીચે પ્રભુ કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા. જગતના ગુરુ એવા પ્રભુએ સુભટ જેમ ક્રિદલા ઉપર ચડી મનુષ્યોને મારે તેમ શુકવ ધ્યાનના બીજા પાયા ઉપર ચડી ધાતિકર્મ નો નાશ કર્યો. તત્કાળ પોપમાસની કૃષ્ણ ચતુર્દશીએ ચંદ્ર પૂર્વાપાઠા નક્ષત્રમાં આવતાં શીત-લનાથ સ્વામીને કવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. સુર અસુરોએ આવીને ચાર ચાર દ્વારવાળા ત્ન, સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ મઢવાળું સમોસરણુ રચ્યું. તેમાં પ્રભુએ પૂર્વદ્વારથી પ્રવેશ કરી તેની મધ્ય-માં રહેલા એક હજાર ને એંશી ધનુષ્ય ઉંચા ચૈત્યવૃક્ષની પ્રદક્ષિણા કરી; અને 'તીર્થ નમા' એમ ઉચ્ચાર કરી રત્નસિંહાસનપર પૂર્વમુખે ગિરાજમાન થયા. દેવતાઓએ નેમના જેવાજ ત્રણ પ્રતોમો (વદુર્ગા બીજા ત્રણ દિશાઓમાં સ્થાપન કર્યાં). પછી મયૂરો જેમ મધ્યગર્જનાની ઉત્કંઠા પરાવના ભેડે, તેમ મનુષ્ય દેવતા વિગેરે સર્વ પ્રભુની દેશના અવલ કરવાની ઉત્કંઠા રાખીને થે ન્ય સ્થાને બેઠા. તે અવસરે સૌધર્મકલ્પનો હંદ્ર મસ્તકવડે પૃથ્વીતળને સ્પર્શ કરી શીતલનાથ સ્વામીને પ્રણામ કરી અંગલિ જેડી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

" હ ત્રણ છવનોના પતિ ! જે પુરૂષો તમારા ચરણકમલના નખની કાંતિના જલરૂપી નળના પ્રવાહમાં સ્નાન કરી કરીને પોતાના આત્માને પવિત્ર કરે છે તેઓએ ધન્ય છે.

સર્વથી જન્મ આકાશ, હંસથી જન્મ સરોવર અને રાત્રીથી જન્મ નગર તેમ તમારાથી આ
 " ભરતક્ષેત્ર શોભે છે. મર્ચનો અમ્મ અને ચંદ્રના ઉદયના અતરમાં અધકારથી પ્રકાશ
 " પરાભન પામે છે તેમ નનમા દગમા બે પ્રભુના અતરમાં મિથ્યાત્વથી ધર્મ પગલન પામ્યો
 " છે. વિવેકરૂપી લોચન વગરનું આ જગત્ અધ થઈ જશે દિગ્મૂઠ થયું હોય તેમ સર્વ પ્રકારે
 " કુમાર્ગોમાં પ્રવર્તે છે. સર્વ લોકા બ્રાંતિ પામીને અધર્મને વર્મબુદ્ધિથી અને દેવને દેવબુદ્ધિ-
 " થી અને અગુરને ગુરુબુદ્ધિથી ગ્રહણ કરે છે એવી રીતે આ જગત્ નગરકરૂપ ખાકામાં પક-
 " વાને જવામાં તૈયાગ થયેલું હતું, તેનામાંજ તેના પુણ્યોદયથી સ્વાભાવિક દયાના સમુદ્ર એના
 " તમે અવતરેલા છો હે પ્રભુ ! જ્યાં સુધી તમારા વચનરૂપી અમૃત આ લોકમાં પ્રસર્યું નથી
 " ત્યાં સુધીજ આ લોકમાં મિથ્યાત્વરૂપી સર્પ ચિન્કાળ સમર્થ થઈ પ્રવર્તે છે, પણ ધાતીકર્મોના
 " ક્ષયથી જન્મ તમેને ઉવગજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે તેમ તમારા ઉપદેશથી આ જગતને મિથ્યા-
 " ત્વનો નાશ થઈને સમકિતની પ્રાપ્તિ થશે "

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને શકેદ્ર વિરામ પામ્યા, એટલે શીતલનાથ પ્રભુએ અમૃતના
 જેવી મધુર વાણીથી આ પ્રમાણે દેશના આપના માંડી—

" આ સસાગમાં સર્વ પદાર્થોદિ વિવિધ જાતિનાં દુઃખનાં કારણ અને ક્ષણિક છે, તેથી
 " સર્વ પ્રાણીઓએ મોક્ષને માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ તે મોક્ષ સંવર કરવાથી થઈ શકે છે
 " સર્વ આશ્રવોનો જે નિગ્રહ કરવો તે સવર કહેવાય છે. તે સવર દ્રવ્ય અને ભાવથી બે
 " પ્રકારે છે જે કર્મપુણ્યના ગ્રહણનો છેદ કરે તે દ્રવ્યસવર કહેવાય છે, અને જેમાં
 " સનાહરેતુ ક્રિયાનો ત્યાગ થાય તે ભાવસંવર કહેવાય છે. જે જે ઉપાયથી જે જે આશ્ર
 " વનો નિરોધ થાય તે તે આશ્રના નિરોધને માટે વિદ્વાનોએ તે તે ઉપાય યોજવો ઉચિત છે.
 " તે ઉપાય આ પ્રમાણે ક્ષમાથી ક્રોધનો, કામલતાથી માનનો, સરલતાથી માયાનો અને
 " નિસ્પૃહતાથી લોભનો નિગ્રહ કરવો અસયમવડે જન્મત થયેલા વિષજેના વિષયોનો મહા-
 " મતિ પુરૂષે અખડ સંયમવડે નિરોધ કરવો ત્રણ ગુમિઓથી ત્રણ યોગને વશ કરવા.
 " આપ્રમાદથી પ્રમાદને સાધ્ય કરવો અને સર્વ સાવત્ર યોગના ત્યાગથી અવિરતિને સાધવી (કમળે
 " કન્વી સવરને અર્થે ઉચ્ચ કરનારા પુરૂષે સદર્શનથી મિથ્યાત્વનો અને ચિત્તની ઉત્તમ
 " અવિરતાથી ઔદ્રધ્યાનનો વિજય કરવો જેમ મધ્ય ચોકમાં આવેલા ઘણા દ્વારવાળા ધરના
 " દ્વારો એ ઠવાડા રહે તો તેમાં જરૂર રજનો પ્રવેશ થાય એ અને પ્રવેશ થયેલ રજ સ્નેહ
 " (ચીકાર) ના યોગથી તનમયપણે બધાઈ બંધ છે, પણ જો તે ધરનાં દ્વાર બંધ કરી દીવાં
 " હોય તો તેમાંજ પેસતી નથી, તેમ દ્રહપણે બદ્ધ પણ થતી નથી વળી જેમ કાંઈ સરોવર-
 " મા આંત્રિ બાબુ ગરનાળાં પુટલાં હોય છે તો તેમાં સર્વ દ્વાગથી જળ પેસી નય છે, પણ
 " જો તે દ્વાર રૂંધેલાં હોય તો તેમાં જગ પણ જળ પેસી શકતું નથી, તેમજ કાંઈ મહાણુનાં
 " મંચ લાગમાં છિદ્ર પંડેલાં હોય છે તો તેમાંથી જળ પેસી બંધ છે, પણ જો તે છિદ્રો
 " બંધ કરી દીધા હોય તો તેમાં જરાપણુ જળ પેસી શકતું નથી, તેવી રીતે યોગાદિક આશ્ર-

“ વદારેતું સર્વ પ્રકારે રૂઢન કરવાથી સંવરથી શોભતા એવા જીવમાં કર્મદ્રવ્યનો પ્રવેગ થઈ
 “ શકતો નથી. આશ્રવદ્વારનો નિરોધ સંવરવડે થાય છે, અને એ સંવર ક્ષમા વિગેરે ભેદથી
 “ બહુ પ્રકારે કહેલો છે. ચડતા ચડતા ગુણસ્થાનોમાં જેનો જેનો સંવર થાય તે તે નામનો સં
 “ વર કહેવાય છે. પારંગનોમાં મિથ્યાત્વનો ઉદય અંધ થવાથી જે સંવર થાય છે તે મિથ્યાત્વ
 “ સંવર કહેવાય છે. દેશવિરતિ વિગેરે ગુણદાણામાં જે સંવર થાય છે તે અવિરતિસંવર છે
 “ અપ્રમત્તસંયત વિગેરે ગુણદાણામાં જે સંવર થાય છે તે પ્રમાદસંવર કહેવાય છે. ઉપશાંતિમાં
 “ ને ક્ષીણમોહ ગુણદાણામાં કષાયનો સંવર થવાથી તે કષાયસંવર કહેવાય છે, અને અયોગી
 “ ટુવળી નામના ચૈદમા ગુણદાણામાં યોગ સંવર સંપૂર્ણપણે થાય છે. જેમ વહાણવટી છિદ્ર-
 “ રહિત વહાણવડે સમુદ્રના અંતને પામે છે, તેમ સદ્ગુહિવાળો પુરુષ ઉપર પ્રમાણે સંવરગુણ
 “ થઈને આ સંસારના અંતને પામે છે.”

આ પ્રમાણેની પ્રભુની દેશના સાંભળીને ઘણા જીવો પ્રતિબોધ પામ્યા. ઠાઠંએ દીક્ષા
 લીધી, અને ઠાઠંએ શ્રાવકપણું મહાન કર્યું. પ્રભુના આનંદવિગેરે એકાથી ગણધરો થયા. પ્રભુની
 ધર્મદેશના પૂર્ણ થયા પછી આનંદ ગણધરે ધર્મદેશના આપી, અને આનંદ ગણધરની દેશના
 પૂર્ણ થયા પછી મુર, અસુર અને નરેશ્વરો પ્રભુને નમસ્કાર કરી પોતપોતાને સ્થાને ગયા.

તે વખત ત્રણ નેત્રવાળો, ચાર મુખવાળો, પદ્મના આસનપર બેસનારો, શ્વેતવર્ણવાળો,
 પોતાની ચાર જમણી જુજમાં બીજેફે, મુર્દાર, સંપાદ અને અબળને ધારણ કરનારો
 અને ચાર કાબી જુજમાં નકુલ, ગદા, ચાતુક અને વ્યક્ષમૂત્રને ધરનારો બ્રહ્મ નામે યક્ષ અને
 મૃગ જેવા નીલ વર્ણવાળી, મેઘના વાહનવાળી, બે દક્ષિણ જુજમાં વરદ અને પાસને ધરનારી
 અને બે વામ જુજમાં ફલ અને અંકુશને રાખનારી અશોકા નામે દેવી—એ બન્ને દેશના તીર્થ-
 કર શ્રી શીતળનાથ પ્રભુના શાસનદેવતા થયા.

તે બન્ને શાસનદેવતા જેમની નિરંતર ઉપાસના કરે છે એવા શીતળ પ્રભુએ ત્રણ માસે ઉણા
 પચવીસ હજાર પૂર્વ સુધી વિહાર કર્યો. એક લાખ મુનિઓ, એક લાખ ને ૭ હજાર સાધ્વી-
 ઓ, ચૈદસો ચૈદપૂર્વધારી, સાત હજાર ને બસો અવધિજ્ઞાની, સાડાસાત હજાર મનઃપર્યવજ્ઞાની,
 સાત હજાર ટુવળજ્ઞાની, પાર હજાર વૈક્રિયલખિધવાળા, પાંચ હજાર ને આઠસો વાહલખિધવાળા,
 બે લાખ નવ્યાશી હજાર શ્રાવકો તથા ચાર લાખ ને અઠાવન હજાર શ્રાવિકઓ—આ પ્રમાણે
 શીતળનાથ પ્રભુને વિહાર કરતાં પરિવાર થયે. મોક્ષ થવાનો કાળ પ્રાપ્ત થતાં પ્રભુ સંમેતશિખર
 પર્વતે પધાર્યા. ત્યાં એક હજાર મુનિઓની સાથે પ્રભુએ એક માસનું અનરાન કર્યું. મારાને
 અતે વૈશાખ માસની કૃષ્ણ બીજને દિવસે પૂર્વાપાદા નક્ષત્રમાં ચંદ્ર આવતાં શીતળનાથ પ્રભુ
 તે મુનિઓની સાથે મોક્ષે ગયા કુમારવયમાં પચવીસ હજાર પૂર્વ, પૃથ્વીને પાળવામાં પચાસ-
 હજાર પૂર્વ અને દીક્ષાપર્યાયમાં પચવીસ હજાર પૂર્વ—એ પ્રમાણે એકંદર શ્રી શીતળનાથ પ્રભુએ

अेक लापु पूर्वनुं आयुष्य संपूर्णं कर्तुं. श्री सुविधिस्वाभीना निर्वाणु पछी नवडाटी साग-
रोपम गया त्यारे श्री शीतलनाथ प्रभुनो निर्वाणुकाण थये. ह्जर मुनिज्जानी साथे श्री शी-
तल प्रभु भोक्ष पाभ्या, पछी अच्युत विगेरे छंद्राज्ये यथायोग्य तेभनो तथा थीअ मुनिज्जनोना
भोटी शोलावायो निर्वाणुभननो भडिभा कथो अने पछी तेज्जे पोतपोताना देवदोडभां गया.

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरुषचरिते
महाकान्ये तृतीये पर्वणि श्रीशीतलनाथस्वामीचरित्र-
वर्णनो नामाष्टमः सर्गः ८

श्रीसंभवप्रभृति तीर्थकृतां तृतीये-

ऽष्टानां चरित्र महपर्ववरेऽष्टसर्गे ।

ध्येयं पदस्थमिव वारिरूहेऽष्टपत्रे-

ऽनुध्यायतो भवति मिद्धिरवश्यमेव ॥ १ ॥

॥ समाप्तं चेदं तृतीयं पर्वं ॥

श्री त्रिषष्टिशलाका पुरुष चरित्रं

तृतीय पर्व समाप्त.

શ્રી ત્રિવષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર.

પર્વ ૪ થું.

સર્ગ ૧ લો

શ્રીશ્રેયાંસનાથ ચરિત્ર

શ્રીશ્રેયાંસપત્નોઃ પાદાઃ શ્રયો વિશ્રાણયંતુ વઃ ।

નિઃશ્રેયસપથાલોકદોષાપાયિતનસ્તાંશ્વઃ ॥ ૧ ॥

“ મોક્ષમાર્ગને પ્રકાશ કરવામાં જન્મના નખો દીપકનું આચરણ કરે છે એવા શ્રી શ્રેયાંસ પ્રભુના ચરણ તમોને શ્રેય પ્રત્યે આપો.” હવે ત્રણ જગતને પવિત્ર કરનાર અને કર્મ-રૂપી વધ્યાએને કાપનાર શ્રી શ્રેયાંસ પ્રભુનું ચરિત્ર કહીએ છીએ.

પુષ્કરવર દ્વીપાર્દમાં પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રને વિષે કચ્છ નામના વિજયની અંદર ક્ષેમા નામે એક ઉત્તમ નગરી છે. ત્યાં રાજ્યોના મુગટોથી જન્મના ચરણરૂપી કમળ ધસાયા કરે છે એવા નલિનીગુહમ નામે ગુણોથી નિર્ભળ રાજા હતો. જગતમાં એકજ મહાલજ્જ અને મોટા પરાક્રમવાળા એ રાજાએ પોતાના રાજ્યના અંગે વિકલ ન થાય એમ ધારીને પોતાના મંત્ર (વિચાર) બળથી શત્રુઓની લક્ષ્મીને આકર્ષણ કરનારા મંત્રીઓ રાખ્યા હતા, બધા દેશને સ્વર્ગના દેશ જેવા સર્વ અગ્રિરહિત કર્યો હતો, ચૈતાલ્ય ગિરિ તથા વિદ્યાધરના નગરની સ્પર્ધા કરે તેવા કિલ્લાઓ બાંધ્યા હતા, કુબેરના પણ સર્વ ભંડારોને હાંકીને તેવા ખજાના કર્યા હતા, હાથીઓ ઘોડાઓ, પાયદલ અને રથોથી પૃથ્વીને ઢાંકી દે તેવું સૈન્ય એકઠું કર્યું હતું, અને શત્રુઓના હૃદયરૂપ ક્ષેત્રોને ખેડે તેવા મિત્રો કર્યા હતા. વિવેકથી નિર્ભળ મનવાળો એ મહા પ્રાજ્ઞ ગજ સારરૂપ ગણાતા શરીર. ચૌવન અને લક્ષ્મીને અસાર માનતો હતો. શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો એ ગજ નહાગ ભોજનથી દિવસની જન્મ અને દુરાચ્યાથી રાત્રીની જન્મ ગન્યમાં આસકર્ત તથા વિના કાળને નિર્ગમન કરતો હતો. છેવટે ધર્મબુદ્ધિવાળા એ નૃપતિએ તત્ત્વગોધરૂપ ઔપધિવડે ગન્યરૂપ રોગને છોડી દઈને વજ્રદત્ત મુનિએ આપેલી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્યાર તપ તેપતાં અને પરીષદોને સહન કરતાં એ મમતા ગહિત ગજમુનિ કર્મની ન્યમ શરીરને કૃત્ય કરતા સતા વિહાર કરવા લાગ્યા. પ્રવચન સિદ્ધાંતમાં કહેલા અર્હંભક્ત્યાદિક સ્થાનદાના આગધનથી તેમણે તીર્થ કરનામકર્મ દૃઢ ગીતે ઉપાર્જન કર્યું. અવમાનકાળે એ તપસ્વી મુનિ મુખ ધ્યાન ધરી અને ચાર શણુ લેવામાં તત્પર થઈ મહાશુક્ર નામના સાતમા સ્વર્ગલોકમાં ગયા.

આ જન્મદીપમાં ભરતક્ષેત્રનું આબુધણ અને ભુગિનું જાણે રત્નમય મુપૂર નહોતો

તેવું સિંહપુર નામે નગર છે. ત્યાં આવેલા મંદિરાની રત્નમય ભૂતિમાં તારાઓના પ્રતિબિંબ પડે છે, તેથી તે રંગબેરંગી પટની શોભાને ધારણ કરે છે. તે નગરના કિલ્લાની મેખલામાં મેઘ આવી આવીને વિશ્રામ લે છે, તે દષ્ટિદોષની રક્ષાને માટે અણે કાળજીના તિલક કર્યાં હોય તેવા જણાય છે, ત્યાંના ધનાઢ્ય લોકોના ઘરોમાં દૂરતી ઝીંઝોના સુંદર નુપૂરશબ્દો વડે લક્ષ્મી-દેવી હુમેશાં સંગીતઉત્સવ કરતી હતી. ન્યારે વર્ષાદ વરસનો ત્યારે તે નગરના ગૃહોમાંથી પ્રસરતા જળના પ્રવાહ રત્નોને તાણી જતા હતા; જેથી તે વખતે રત્નાગરના પ્રવાહની તુલનાને પામતા હતા.

આ સુંદર નગરમાં યશવટે વ્યામ, ભુજપરાક્રમથી સમર્થ અને વિશ્વજ્ઞાનેશ્વરના જેવા પરાક્રમવાળા વિષ્ણુરાજ નામે રાજા હતા. તેનામાં ઈન્દ્રિયગ્રમ નામે એવો ઉત્તમ ગુણ હતો કે પૃથ્વીમાં નામેકું ખીજ જેમ ધાન્યરાશિને ઉત્પન્ન કરે તેમ તે ગુણરાશિને ઉત્પન્ન કરતો હતો. પ્રણામ કરનાર ઉપર તુષ્ઠ થયેલી અને યજુ ઉપર રૂષ્ઠ થયેલી તે રાજાની દષ્ટિ લક્ષ્મીની અને ભીતિ (ભય) ની સ્વયંવર માહારૂપ થતી હતી. જેમ યોગ્યનાથી દાનધર્મ અને સત્ય વચનથી વાણી શોભે તેમ ઉજ્જવળ યશથી તેવું પરાક્રમ શોભતું હતું. ચૌર્ય, ગાંભીર્ય અને ધૈર્યોદિક સુણેતું, ક્રીડાતું તથા સંગીતતું તે એક સ્થાન હતો. ઈંદ્રને જેમ ઈંદ્રાણી તેમ સ્થિરતાના ગુણથી અણે ખીજ પૃથ્વી હોય તેવી સ્વરૂપથી પ્રકાશિત વિષ્ણુ નામે તેને પત્ની હતી. તે શિરીષના પ્રુષ્પ જેવા ક્રોમળ પોતાના શરીર ઉપર ખડ્ગની ધારા જેવું તિક્ષ્ણ સનીવતરૂપ આબ્રુષણ ધારણ કરતી હતી. જેમ મહારાજા વિષ્ણુ પરાક્રમથી અતુપમ હતા તેમ તે રાણી રૂપલાવણ્યની સંપત્તિથી અતુપમ હતી. તે પોતાની ગતિમાંજ મંદ હતી પણ ધર્મકાર્યમાં મંદ નહોતી, અને દેહના મધ્ય ભાગમાંજ તુચ્છ (કુશ) હતી પણ આશય (વિચાર) માં તુચ્છ નહોતી. પરસ્પર અણે તેમનું ચિત્ત પરોવાયેલું હોય તેમ નિર્વિમ્લ ક્રીડા કરતા તે રાજા અને રાણીને પરસ્પર અક્ષય પ્રીતિ બંધાયેલી હતી.

આ તરફ મહાશુક દેવલોકમાંથી નલિનીગુહમ રાજાને જીવ પોતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, જ્યેષ્ઠ માસની કૃષ્ણ પક્ષીએ ચંદ્ર શ્રવણ નક્ષત્રમાં આવતાં ત્યાંથી અવધીને વિષ્ણુદેવીની કુસિમાં અવતર્યો. તે વખતે નારકીઓને પણ સુખ શયુ અને ત્રણ જગતમાં ઉદ્ધોત યજ્ઞ રહ્યો; કારણકે તીર્થંકરોના દરેકે કડ્યાણુકમાં એક ક્ષણ એમ ધાય છે. તે વખતે વિષ્ણુદેવીએ તીર્થંકરના જન્મને સુચવનારાં ચૌદ મહાસ્વપ્નેા સુખમાં પ્રવેશ કરતા જ્યાં. પ્રથમ સ્વપ્ને અણે સંક્ષેપેવો વૈતાલ્ય પર્વત હોય તેવો સ્વેતવર્ણી હસ્તી, ખીજ સ્વપ્ને મસ્તક સહિત ઘરજ્ઞતુનો, મેઘ હોય તેવો હંચા શૃંગવાળો સ્વેત ઋષભ, અણે છત્ર ધર્યું હોય તેવો હંચા પુંજવાળો કૈશરીસિંહ. અણે ખીજ પોતાની મૂર્તિ હોય તેવી અભિષેક થતી લક્ષ્મીદેવી, અણે પોતાનો મૂર્તિમાનુ યજ્ઞ હોય તેવી મુગધી પ્રુષ્પમાત્રા. અણે અમૃતનો કુંડ હોય તેવો જ્યોત્સ્ના સહિત પૃથ્વીમાનો ચંદ્ર, અણે દેવલોકનું સીમંત રત્ન

હોય તેવું દેદિપ્યમાન સૂર્યમંડળ, શાખાઓ યુક્ત વૃક્ષ હોય તેવો ચપળ પતાકાઓવાળો ધ્વજ, જાણે કટ્યાણ્ણો ભંડાર હોય તેવો પૂર્ણ કુંભ, જાણે બીજે પદ્મદ્વ હોય તેવું મોટા પદ્મવાણું સરોવર, જાણે સર્ગપર ચડવાને ઇચ્છતો હોય તેવો ઉજળતા મોજવાળો સમુદ્ર, પાલક વિમાનનો અનુગમ્ય બધુ હોય તેવું ઉત્તમ વિમાન, રત્નાકરનું સર્વસ્વ હોય તેવો રત્નપુંજ અને મોટા મંડલને હરનાર નિર્મૂલ્ય અગ્નિ-આ પ્રમાણે ચૌદ મહા સ્વપ્નો જ્યાં.

બાદ્રપદ માસની કૃષ્ણ દ્વાદશીને દિવસે શ્રવણનક્ષત્રમાં વિષ્ણુદેવીએ ગેંડાના ચિન્હ-વાળા મુવર્ણવર્ણી પુત્રને જન્મ આપ્યો. તે વખતે આસનકર્ષથી પ્રશુના જન્મને જાણીને અધો-લોકમાં વસનારી ભોગકંડારાદિક આઠ દિક્કુમારીઓ ત્યાં આવી તેઓ તીર્થકરની માતાને નમસ્કાર કરી 'તમે બધ પામશો નહીં' એમ કહી પોતાના આત્માને જાણાવી સૂતિકાગૃહની ચોતરફ એક યોજન મુઘી સંવર્તક વાયુવડે જમીનને સાફ કરીને માતાની નજીક ગાયન કરતી ઉભી રહી. નંદન ઉદ્યાનમાંહેના કૂટ ઉપર રહેનારી હોવાથી ઉર્ધ્વલોક સંબંધી મેધકં-રાદિક આઠ દિક્કુનાઓએ આવી ઢેવીને પ્રણામ કરી પોતાને જાળખાવી મુગંધી જળ યુક્ત વાદળ વિક્કવીને સૂતિકાગૃહની ચારે તરફ એક યોજન પૃથ્વીપર જળસિંચન કર્યું. પછી પુષ્પ-મૃદિ કરીને તથા સુંદર ધૂપને સળગાવીને વિષ્ણુદેવી ની નજીક અર્હંત ગુણોને ગાતી ઉભી રહી. પછી પૂર્વ રૂચકથી નદોત્તરાદિક આઠ કુમારીઓ, દક્ષિણ રૂચકથી સમાહારાદિક આઠ કુમા-રીઓ, પશ્ચિમ રૂચકથી ઈલાદિક આઠ કુમારીઓ અને ઉત્તર રૂચકથી અલંબુશાદિક આઠ કુમારીઓ આવીને અર્હંતને તથા માતાને નમસ્કાર કરી, પોતાને જાળખાવી, દર્પણ, ઝારી, પંખા અને સ્વેત આમરને ધારણ કરો પૂર્વાદિક દિશાઓમાં અનુક્રમે ગાયન કરતી ઉભી રહી. રૂચક પર્વતની વિદિશાઓમાંથી ચિત્રાદિક ચાર કુમારીઓ આવી પૂર્વ પ્રમાણે નમસ્કાર કરી હાથમાં દીપક લઈ વિદિશાઓમાં ગાયન કરતી ઉભી રહી, રૂચક દ્વીપમાં રહેનારી રૂપાદિક ચાર દિક્કુમારીઓએ ત્યાં આવી અર્હંત તથા તેમની માતાને નમસ્કાર કરી પોતાને જાળ-ખાવી ચાર અંગુલથી અધિક પ્રશુના નાળાનું છેદન કર્યું, અને તે ત્યાંજ ખાડો ખોદી તેમાં શેપન કર્યું. તે વિવરને વજ્ર રત્નોથી પૂરી તેની ઉપર અપૂર્વ દ્રોવડે નિમિત્ત પીઠિકા બાંધી; પછી તેમણે સૂતિકાગૃહની ત્રણ દિશાઓમાં સિંહાસન અને ચતુશાલસહિત ત્રણ કદલીગૃહો રચ્યાં, અને પ્રશુને હાથમાં તથા માતાને જીભપર મ્હણ કરી દક્ષિણ દિશાના કદલીગૃહમાં ચતુશાલની મધ્યમાં સિંહાસન ઉપર સ્થાપન કર્યાં. ત્યાં ચતુષ્પાદાદિક તૈલોથી બનેને મર્દન કરી મુગંધી દ્રવ્ય અને સૂક્ષ્મ પીઠીવડે મુખસ્પર્શથી તેમનું ઉદ્ધર્તન કર્યું. ત્યાંથી પૂર્વ દિશાના કદલીગૃહના ચતુશાલવાળા સિંહાસનપર લઈ જઈ ત્યાં ગદ્ય પુષ્પવાળા મુદ્દ જળવડે તેઓને સ્નાન કરાવ્યું. પછી વક્ષ અલંકારાદિક પહેગવી ઉત્તરના કદલીગૃહના ચતુશાલવાળા સિંહાસનપર બેસાર્યાં. પછી અરણીમાંથી ઉત્પન્ન કરેલા અગ્નિથી ગોશીર્ષચંદન બાળી તેની

અસંમંથી બંધને હાથે રક્ષાઅર્થિ પાંધી. ' અને પર્વતના જીવું આયુષ્ય થાઓ ' એમ પ્ર-
 ભુના કાનમાં કહીને રત્નમય પાપાણુના બે ગોળા સામસામા અથડાવ્યા. પછી પ્રભુને તથા
 માતાને સતિકાચુહમાં લઈ જઈને તેમની પાસે તેઓ માંગણિક ગીતે ગાવા લાગી; ત્યાર પછી
 તે સર્વ સ્વસ્થાનક ગઈ; એટલે સૌધર્મ ઈદ્રે અવધિજ્ઞાનવડે પ્રભુના જન્મને જલ્દીને ત્યાં આવી,
 પાલક વિમાનવડે પ્રભુના સતિકાચુહની પ્રદક્ષિણા કરી અને ' ઈશાન દિશામાં પાલક
 વિમાનને રાખી સતિકાચુહની અંદર પ્રવેશ કરી અહીં તને તથા માતાને નમસ્કાર કર્યો. પછી
 માતાને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી તેમની પકાષ્ટે પ્રભુનું પ્રતિબિંબ મુકી ઈદ્રે પોતાના પાંચ
 રૂપો વિકુર્વ્યાં. એક રૂપે પ્રભુને ધારણુ કરી બીજા રૂપે ગાથે છત્ર ધર્યું; બે રૂપે બેળાણુ આમ
 ધારણુ કર્યાં, અને એક રૂપે વજ્ર લઇને પ્રભુની આગળ ચાલ્યા. કાણુવારમાં મેરૂપર્વતપર
 અતિપાંકુકળલા શિક્ષા ઉપર ઇંદ્ર આવ્યા. ત્યાં ઉત્સંગમાં પ્રભુને ગાળી સિંહાસન ઉપર બેઠા.

પંછી અમ્યુત વિગેરે નવ કટપેદ્રો, ચમર વિગેરે વીરા ભવનપતિના ઇંદ્રો, કાલ વિગેરે
 બત્રીશ વ્યંતરોના ઇંદ્રો અને સૂર્ય તથા ચંદ્ર એ બે જ્યોતિષકના ઇંદ્રો-સર્વ મળીને ત્રેસ-
 ઠ ઇંદ્રો પ્રભુનો જન્મસ્નાનમહોત્સવ કરવાને ત્યાં આવ્યા. તેમની આજ્ઞાથી તરતજ આભિ-
 યોગિક દેવતાઓએ પૂર્ણું કુંભ વિગેરે ઉપકરણો વિકુર્વ્યાં. પછી અમ્યુતાદિક સર્વ ઇંદ્રોએ
 અનુક્રમે પવિત્ર તીર્થોદકવડે પ્રભુને સ્નાન કર્યું.

છેવટ ઈશાનપતિના ઉત્સંગમાં પ્રભુને બેસાડી શકઈદ્રે ચારે દિશાઓમાં સ્ફટિકના
 ચાર વૃષભ વિકુર્વ્યાં. તેઓના શુંગમાંથી એકઠી મળીને પડતી ઉન્નવળ જગધારાવડે શક
 ઈદ્રે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી તે સ્ફટિકના વૃષભોને સંહરી લઈ શકઈદ્રે અંદનાદિકવડે
 પ્રભુનું અર્ચન કરી આરતિ ઉતારીને નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

" હે પ્રભુ ! સર્વ કલ્યાણકામાં શ્રેષ્ઠ તમારું જન્મકલ્યાણુક પવિત્ર ભક્તિવાળા એવા
 " મને કલ્યાણુકારી થાઓ. હે ઇશ ! તમોને હું કેટલું સ્નાન કરાવું ? તમારું કેટલું પૂજન
 " કરું ? અંને તમારું હું કેટલુંક સ્તવન કરું ? મને તમારું આરાધન કરવામાં વૃષ્ણિજ થતી નથી.
 " હે પ્રભુ ! તમાગ જેવા રક્ષક છતાં કુતીર્થિકરૂપી વ્યાઘ્રથી ત્રાસ પામેજો આ ધર્મરૂપી વૃ-
 " પ્ણ 'હવે આં ભરતક્ષેત્રમાં સ્વેચ્છથી વિચરો. હે દેવાધિદેવ ! આજે સારે ભાગ્યે
 " મારો દુહયરૂપી માંદિરમાં તમે નિવાસ કરી તેને સનાથ કરેલું છે. જેવી રીતે
 " તમારા ચરણનખનાં કિરણો મારા શિર આગળ પ્રમરવાથી મને આબૂધણુરૂપ થાય છે,
 " તેવી રીતે આ શુંગટ વિગેરે આબૂધણુ થતાં નથી. હે ત્રિગુણાથ ! તમારા ગુણોની
 " સ્તુતિ કરતાં મને જે પ્રસન્નતા થાય છે તેવી પ્રસન્નતા ચારણુભાટો મારી સ્તુતિ કરે
 " છે ત્યારે થતી નથી. તમારી પાસે ભૂમિ ઉપર બેસતાં જેવી મારી ઉત્પતિ થાય છે તેવી ઉ-
 " ત્પતિ સૌધર્મ સભાની અંદર સિંહાસનપર બેસતાં થતી નથી. હે પ્રભુ ! તમારા જ્ઞેવો

૧ એવી ભાવના પશુ કેટલાક દેવો હોય છે કે જેઓ ઈદ્રની પ્રમોદા જ કર્યા હર છે.

“સ્વામીની પરતંત્રતામાં લાંબો કાળ રહેવાને જન્મ હું ઇચ્છું છું તેવી રીતે મારા રાજ્યની
 “સ્વતંત્રતામાં રહેવાને હું ઇચ્છતો નથી.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી પ્રજ્ઞને લઈ ઈંદ્ર માતાની પાસે આભ્યા, અને પ્રજ્ઞને માતાની
 પાસે મૂકી માતા પાસે રાંખેલ પ્રજ્ઞનું પ્રતિબિંબ તથા અવસ્થાપિની નિદ્રા હરી લીધી. પછી
 શક્રઈંદ્ર પ્રજ્ઞના સૂતિશાસ્ત્રમાંથી અને બીજા ઈંદ્રો મેરુપર્વતથી નિદાય કરેલા સેવકાની જન્મ
 નંદીશ્વરદ્વીપે થઈને પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

પ્રજ્ઞનો જન્મ થયાના બપોર મળતાં પ્રાતઃકાળે વિષ્ણુરાજ્યે મોટો ઉત્સવ કર્યો. તે
 વર્ષને જાણે એક છત્રવાળો હોય તેવો પ્રમેદ સર્વત્ર/પ્રવર્તવા લાગ્યો. માતાપિતાએ શ્રેયકારી
 દિવસે મોટા ઉત્સવ વડે શ્રેયાંસ એવું પ્રજ્ઞનું નામ પાડ્યું. ઈંદ્રે આદેશ કરી મોકલેલી
 પાંચ ધાત્રીઓએ લાલન કરેલા પ્રજ્ઞ ઈંદ્રે ચંચારેલા અમૃતવાળા પોતાના અંગુષ્ઠનું પાન કરતા
 વૃદ્ધિ પામ્યા. પ્રજ્ઞને કે તણ જ્ઞાનને ધારણ કરના હતા તોપણ બાલ્યવયને યોગ્ય એવી તેઓ
 સુખતા ખતાવતા હતા, કારણકે સૂર્ય પ્રચંડ કિરણોવાળો છે તે છતાં તે પ્રાત કાળમાં પોતાની
 પ્રચંડતા ખતાવતો નથી. સુર, અસુર અને મનુષ્યોના કુમારો સાથે ક્રીડા કરતા પ્રજ્ઞ રથમાં
 થી ઉતરીને હાથી ઉપર બેસે તેમ શિશુવયમાંથી ઉતરી યૌવનવય પર ચારૂક થયા. પ્રજ્ઞની
 કાયા એંશી ધનુષ્ય જાંચી યઈ. જો કે પોતાને સંસાર પર વૈરાગ્ય વર્તતો હતો તોપણ પિતાના
 આગ્રહથી રાજકન્યાઓનું નેમણે પાલિત્રહણ કર્યું; અને જન્મથી એકવીસ લાખ વર્ષો ગયા
 પછી પિતાની પ્રાર્થનાથી પ્રજ્ઞએ પૃથ્વીનો લાર પણ મહણ કર્યો. જોના મહિમા અક્ષીણ
 છે અને જે શ્રેયના ભંડારરૂપ છે એવા શ્રેયાંસ પ્રજ્ઞએ જેતાલીરા લાખ વર્ષો સુધી ભૂમકંડળ પર
 શાસનત્ર વર્તાવ્યું. પછી જ્યારે પ્રજ્ઞ સંસારથી વિરક્ત યઈ દીક્ષા મહણ કરવાને ઉત્સુક થયા
 ત્યારે શુભ શકુનની જન્મ લોકાંતિક દેવતાઓએ આવીને પ્રેરણા કરી. તે દિવસથી ઈંદ્રની
 આજ્ઞાથી કુમેરે પ્રેરેલા જૂંબક દેવતાઓએ પૂરેલા દ્રવ્યવડે પ્રજ્ઞએ વાર્ષિક દાન આપવા
 માંડ્યું. વર્ષ પૂર્ણ થયા પછી ઈંદ્રેએ આવી જાણે કમરૂંપ શત્રુઓના વિજયને
 માટે હોય તેમ સત્વર પ્રજ્ઞનો દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી દિવ્ય અંગરંગનું વિલેપન કરી. રતનના
 આભૂષણોથી સુશોભિત કરી, મંગલિક અને દિવ્ય વસ્ત્ર ધારણ કરાવી, જાણે મૂર્તિ-
 માનુ માંગડય હોય તેવા પ્રજ્ઞને સેવકની જન્મ નત્ર યથેલા સૌધર્મ ઈંદ્રે હાથેના ટંદા
 આપ્યો; અને બીજા ઈંદ્રો છત્રચામર ધારણ કરી તેમને વીંટાઈ વજ્યા. પછી રતનોવડે
 નિર્ભળ એવી સુંદર કાંતિવાળી ત્રિમંગ્રપ્રમા નામની શિખિકા ઉપર બેસી, સુરનેશથી પરવેલા
 પ્રજ્ઞ સહસ્ત્રાન્ન નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. ત્યાં આવી શિખિકા ઉપરથી ઉતરી આબૂપણાદિકનો
 ત્યાગ કર્યો, અને ઈંદ્રે આરોપણ કરેલું દેવદ્રુષ્ય વસ્ત્ર સ્કંધ ઉપર ધારણ કર્યું ક્ષાંતુન મા-
 સની કૃષ્ણ ત્રયોદશીને દિવસે પૂર્વાહ્નિકાળે શ્રવણનક્ષત્રમાં ચંદ્રનો યોગ થયે સતે છઠ તપ
 કરીને પ્રજ્ઞએ પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો. પ્રજ્ઞના કરા પોતાના ઉત્તરીય વસ્ત્રના છેડામાં લઈ યક
 ઈંદ્રે પવનની જન્મ કાણુવારમાં હીરંસમુદ્રમાં લેખન કર્યા. પછી ઈંદ્રે મુષ્ટિની સંજ્ઞા કરી સર્વ

ઢાળાહળ સાંત કર્યો, એટલે પ્રભુએ વિશ્વને અભય આપનારું ચારિત્ર મહાણુ કર્યું. પ્રજ્ઞની સાથે એક હૃત્તર ગત્તઓએ રાજ્યને તણુની જન્મ ઊડી દર્શને વ્રત મહાણુ કર્યું. પછી સુર-અપુગના અત્તેપતિઓ, નંદીધર દ્રીપગાં શાશ્વત અર્વંત પ્રતિમાઓનો અદ્દાદઉત્તસવ કરી પોતપોનાને સ્થાનઢઢ ગયા. બીજે દિવસે સિદ્ધાર્થ નગરમાં નંદરાજને ઘેર પ્રભુએ પરમ અત્ત-થી પારણું કર્યું. દેવતાઓએ ત્યાં વસુધારાદિક પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યા, અને નંદરાજને પ્ર-જ્ઞના ચરણસ્થાનમાં રત્નની એક પીઠકરાવી. પછી તે સ્થાનથી પવનની જન્મ પ્રતિબંધ રહિ-ત એવા પ્રભુ આમ, ખાણુ અને નગર વિગેરેમાં વિહાર કરવાને પ્રવર્ત્યા.

આ તરફ પૂર્વ મહાચિદેહ ક્ષેત્રમાં ચિરોમણિ પુન્ડરિકીણી નામની નગરીમાં સુમલ નામે રાજ ચિરકાળથી રાજ્ય કરતો હતો. તેણે ઉચિત સમય આવતાં મુનિવૃષભ નામના સરિની પાસે દીક્ષા લીધી, અને ઉત્કૃષ્ટ તપ તપી મૃત્યુ પામ્યા પછી અતુત્તર વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા.

હવે રાજગૃહી નગરીમાં વિશ્વનંદી નામે રાજ હતો. તેની પ્રિયંગુ નામે પત્નીની કુક્ષિથી વિશાખનંદી નામે પુત્ર થયો. વિશ્વનંદી રાજને વિશાખભૂતિ નામે એક લઘુ બંધુ યુવગજ હતો. તે બુદ્ધિમાન, વીયંવાન, વિનીત અને ન્યાયી હતો. તે વિશાખભૂતિની ધારિણી નામની સ્ત્રીની કુક્ષિથી પૂર્વના ભવમાં ઉપાર્જલાં સુકૃતોવડે મરીચિનો જ્વર પુત્રરૂપે અવત-ર્યો. માતાપિતાએ તેનું વિશ્વભૂતિ એવું નામ પાડ્યું. ધારીઓએ લાલનપાલન કરેલો એ પુત્ર અતુકમે મોટા થયો, સમગ્ર કલાકલાપનો અભ્યાસ કરી તેણે સર્વ જ્ઞાઓ પ્રાપ્ત કરી. અતુકમે શરીરના મૂર્તિમાન આભણુરૂપ યૌવનવયને તે પ્રાપ્ત થયો. પછી અનેક સ્ત્રીઓનું પાણિઅ-હણુ કરીને જણે પૃથ્વી ઉપર નંદનવન આવ્યું. હોય તેવા ધણા સુંદર પુષ્પકરંડક નામના ઉદ્યાનમાં અંત પુરની સ્ત્રીઓ સાથે તે ક્રીડા કરવા લાગ્યો.

એકવાર રાજપુત્ર વિશાખનંદીને તે ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરવાની ઈચ્છા થઇ. પણ તે ઉદ્યાન કદિપણુ વિશ્વભૂતિ વગરનું ખાલી દેખાયું નહીં. એકદા વિશાખનંદીની માતાની દાસીઓ પુષ્પ ક્ષેત્રને માટે તે ઉદ્યાનમાં ગઇ; તેમણે ત્યાં અંત પુર સાથે વિશ્વભૂતિને ક્રીડા કરતો જોયો. તે જોઇને દાસીઓના મનમાં ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન થઇ; તેથી તેમણે આવીને પ્રિય-ગુરેવીને કહ્યું—“યુવરાજ વિશાખભૂતિનો પુત્ર વિશ્વભૂતિજ હાલ ગત્ત હોય એમ જણા-ય છે, બીજે કોઇ ગત્ત જણાનો નથી, કારણકે પોતાના અંત પુર સાથે તે પુષ્પ-કરંડક ઉદ્યાનમાં હમેશાં ક્રીડા કરે છે, અને આપણા રાજકુમાર તો નિવારિત થઇને બહાર રહે છે.” આ વચન સાંભળી પ્રિયંગુ રાણી ક્રોધ કરીને ક્રોધગૃહમાં જઇને બેઠા. રાજ્યે આવીને પૂછ્યું—“આમ કેમ કર્યું છે ?” ત્યારે તે બોલી—“યુવરાજના કુમાર વિશ્વભૂતિ એકલાજ પુષ્પ-કરંડક ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરે અને તમે છતાં મારો કુમાર રાંકની પેઠે બહાર ઉભો રહે એ કેવી વાત ?” રાજ્યે કહ્યું—“માનિની ! આપણા કુળમાં, એવી બ્યવસ્થા છે કે જ્યાં એક ક્રીડા

૧૧ ભરતચંદ્રીનો પુત્ર મરીચ, જેણે વૃક્ષાંત પર્વે તે જાના ઝૂંડ સંગેમાં આવેલ છે.

કરતો હોય ત્યાં બીજાએ પ્રવેશ કરવો નહીં. 'રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું તો પણ પ્રિયંબુ દેવીએ તે માન્યું નહીં, ત્યારે અન્ય ઉપાયને જાણનારા રાજાએ યુદ્ધપ્રયાણનો ભેરી વગડાવ્યો. તે સાથે ઉદ્ધોષણ કરાવી દે " પુરુષસિંહ નામનો એક સામંત અમારી આજ્ઞા માનતો નથી, તેથી તેને છૂટવા માટે અમે પ્રયાણ કરીએ છીએ. " આ ખબર સાંભળી કુમાર વિશ્વભૂતિ સંભ્રમથી રાજા પાસે આવી કહેવા લાગ્યો- ' યુ' હું છતાં પિતાજી અને યુદ્ધ કરવા પ્રયાણ કરે છે ? ' આ પ્રમાણે કહી આચરથી રાજાને નિવારી, વિશ્વભૂતિ પોતે મોટું કૈન્ય લઈ તે સામંતની રાજ્યભૂમિ તરફ આડ્યો. કુમારને આવતાં સાંભળીને તે સામંત સંભ્રમથી સામે આવ્યો, અને એક સેવકની જેમ ભક્તિ અતાવી પોતાના મંદિરમાં તેમને લઈ ગયો. પછી અંબળિ બેડી ' હે સ્વામિન્ ! શી આજ્ઞા છે ? ' એમ કહી હસ્તી, અશ્વ વિગેરેની ભેટ ધરી અને વિશ્વભૂતિના મનનું તેણે રંજન કર્યું. કાંઈપણ વિરોધ જેવામાં આવ્યો નહીં, એટલે વિશ્વભૂતિ જે માર્ગે આવ્યો હતો તે માર્ગેજ પાછો વળ્યો; કારણકે નિરપરાધી ઉપર કોપ કોણ કરે ?

વિશ્વભૂતિના ગયા પછી વિશાખનંદીને રાજાએ પુષ્પકરંડક ઉદ્યાનમાં દાખલ કર્યો. પરદેશમાંથી પાછો આવીને વિશ્વભૂતિ પૂર્વ પ્રમાણે ફરીને તે ઉદ્યાનમાં ફીડા કરવા આવ્યો. ઉદ્યાનમાં પ્રવેશ કરતાં છીદીદારે ' કુમાર વિશાખનંદી ઉદ્યાનમાં છે ' એમ કહી તેને અટકાવ્યો. મર્યાદા અને ખળનો સમુદ્ર વિશ્વભૂતિ તરત ત્યાં ઉભો રહ્યો. તેણે વિચાર કર્યો કે ' અરે ! કપટવડે ફરીનેજ આ વનમાંથી વનના હાથીની જેમ મને બહાર કાઢ્યો જણાય છે, માટે હવે હું યુ' કરું ? ' એમ વિચારી ઠોપ કરીને મત્ત હસ્તી જેમ દાંતવડે તાડન કરે તેમ મુદ્ધિવડે તેણે એક પુકકળ કૃળવાળા ઠાઠાના વૃક્ષ ઉપર તાડન કર્યું. તેના આધાંતથી પડેલાં કૃળોથી સર્વ નીચેની પૃથ્વી આચ્છાદિત થઈ ગઈ. એ પૃથ્વીને અતાવતા વિશ્વભૂતિએ છીદીદારને કહ્યું- ' જે માગ વડિલ પિતાની ભક્તિનો અંતરાય ન હોત તો તમારાં સર્વનાં મસ્તકો હું આ ઠાઠાની જેમ બૂમિપર પાડી નાખત, પણ જે ભોગોને માટે આવી રીને છેતરવાના ઉપાયો કરવા પડે છે એવા સર્વની કૃણા જેવા ભયંકર ભોગોથીજ મારે તો હવે સર્વ. ' આ પ્રમાણે કહી વિશ્વભૂતિએ તણીની જેમ સર્વ સમૃદ્ધિ છોડી દીધી, અને સંભૂતિ મુનિના ચરણ પાસે ગઈ પ્રત્ત્રેલ્ય કર્યું. આ ખબર જ્યારે વિશ્વનંદીના સાંભળવામાં આવ્યા, ત્યાં તે અંત પુરતથા પરિવારને લઈ યુવરાજ સહિત પોતે ત્યાં આવ્યો; અને સુગિના ચળેણેને નમસ્કાર કરી વિશ્વભૂતિની પાસે આવી આનંદ રહિતપણે ગદગદ સ્વરે આ પ્રમાણે કહ્યું- " હે વત્સ ! હૃંમાં તું અમારા આજ્ઞા લઈનેજ સર્વ કાર્ય કરતો હતો પણ આજે આ કાર્ય તેં સાહસથી દેખ કર્યું ? યુ' અમાગ ભાગ્યનો ક્ષય થવા લાગ્યો જણીને તે એમ કર્યું. હે વત્સ ! આ રાજ્યને ધારણ કરવામાં અમારી હૃંમાં તારા ઉપરજ આશા હતી. તે આશાનો તું આ વખતે અનુભવ દેખ ભંગ કરે છે ? તું અમારો આપનિમાં ત્રાતા છે, માટે ત્વુ પણ મત મૂકી દે, છાછા પ્રમાણે ભોગ ભોગવ, અને. પૂર્વની જેમ પુષ્પકરંડક - ઉદ્યાનમાં યથેચ્છ ફીડા કર. " વિશ્વનંદીનાં આવાં

વચન સાંભળી વિશ્વભૂતિ બોલ્યો - "હવે મારે ભેગસંપત્તિથી સર્ધું; કેમકે આ વિવેક સંગ્રહી સુખ વસ્તુતઃ દુઃખરૂપ છે. આ સંસારરૂપ કારાગૃહમાં સ્વચ્છનસ્નેહરૂપ તંતુઓ મન્યૂત પાશ જેવા થઈ પડે છે અને પોતાની લાજવટ જેમ કરોળીઓ બંધાય છે તેમ પ્રાણીઓ તેમાં મોઢ પામી બંધાયે જાય છે; તેથી હવે મને તે બાબત કાંઈપણ કહેશો નહીં, હું ઉત્કૃષ્ટ તપતુંજ આચરણ કરીશ. કારણકે તે પરલોકમાં સદાયભૂત થવા માટે સાથે આવનાર છે." આ પ્રમાણેના ઉત્તર સાંભળીને રાજ પશ્ચાત્તાપ કરતો ઘેર ગયો; અને વિશ્વભૂતિ મુનિએ ગુરૂની સાથે ત્યાંથી બીજા વિહાર કર્યો.

છઠ્ઠા અહમ વિગેરે તપ કરવામાં તત્પર અને ગુરૂની સેવા કરવામાં ઉદ્યમવંત એવા વિશ્વભૂતિ મુનિએ અનુક્રમે સૂત્રાર્થનું અધ્યયન કરતાં ધણે કાળ નિર્ગમન કર્યો. પછી ગુરૂની આજ્ઞાથી એકલવિહારી પ્રતિમાને ધારણ કરી આમ, આકર અને નગર વિગેરેમાં એકલા વિહાર કરવા લાગ્યા. વિવિધ અભિમદોને ધારણ કરતા અને વિહાર કરતા એ મહામુનિ એકલા મથુરાનગરીમાં આવી ચડ્યા. તે વખતે એ નગરીના રાજની કન્યા કે જે પોતાની કુઈની પુત્રી થાય તેને પરણવાને વિશાખનંદી મોટા પરિવાર સાથે ત્યાં આવ્યો હતો. મહામુનિ વિશ્વભૂતિ માસક્ષપણના પારણાને માટે કરના કરતા ક્રમાર વિશાખનંદીની છાવણીની પાસે આવી ચડ્યા 'આ વિશ્વભૂતિપુત્રાર' એમ બોલતા કેટલાએક પુરુષોએ તે મુનિ વિશાખનંદીને બતાવ્યા. તેને એવાથી વિશાખનંદીને તે વખતે રોષ હતું થયો. તેવામાં અચાનક એક ગાયનું ગાથું વાગવાથી વિશ્વભૂતિ મુનિ પડી ગયા. તેને પડતાં જોઈ વિશાખનંદીએ હસતાં હસતાં કહ્યું - "દાકાના વૃક્ષપરથી કાઠાને પાડવાનું તારું બળ આ વખતે કયાં સંતાઈ ગયું?" એ વચન બોલતા એવા વિશાખનંદીને જોઈ વિશ્વભૂતિ મુનિ તે વચનો અમર્ષવડે સહન કરી શક્યા નહીં, તેથી તત્પર તે ગાયને બે શીંગડાવતી પકડીને ખડના પુળાની પેઠે આકારમાં બમાડી. પછી નિવૃત્તિ પામી વિશ્વભૂતિ મુનિ હૃદયમાં આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યા કે - "અહો! હું નિઃસંગ છું; તે છતાં પણ રોષવાળો આ વિશાખનંદી અગ્રાધિ મારે વિષે મારું મન ધગવે છે, તેથી આ ઉચ્ચ પ્રભાવવાળા તપવડે હું આવતા ભવમાં ધણા પરાક્રમવાળો થાઉં." આ પ્રમાણે તેણે નિયાણું કર્યું. તે નિયાણાની આલોચના કર્યા વગર દ્વાદી વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, મૃત્યુ પામીને તે મુનિ મહાશુક્ર વિમાનમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા દેવતા થયા.

દક્ષિણ ભરતાર્દની ભૂમિને જણે મુગટ હોય તેવું હંચા દરવાજાઓવાળું પોતાનપુર નામે નગર છે. તે નગરમાં કિંગ્ણોથી જેમ સૂર્ય શોભે તેમ ગુણોથી શોભતો રિંપુપ્રતિશત્તુ નામે રાજ છે. છ ખંડોથી ભરતક્ષેત્રની જેમ તે રાજ છ ગુણોથી શોભતો હતો. અને ચાર દાંતોથી ઐરાવતની જેમ ચાર પ્રકારની સામ, દામ, ભેદ અને દંડરૂપ રાજનીતિથી પ્રદાસતો હતો. તે શૌર્યમાં સિંહ જેવો, પરાક્રમમાં હરતી જેવો, રૂપમાં કામદેવ જેવો અને બુદ્ધિમાં બૃહસ્પતિ જેવો હતો. પૃથ્વીને સાધવામાં પ્રગટ પરાક્રમવાળા તે રાજના બુદ્ધિ અને પરાક્રમ એ શ્રાવણની જેમ પરસ્પર એક બીજાને શોભા આપતા હતા. એ રાજાને ચરીરધારણી બાણે પૃથ્વી

હોય તેવી કટયાણના સ્થાનરૂપ ભદ્રા નામે એક પદરાણી હતી. એ રાણી પતિભક્તિરૂપે કવચને ધારણ કરી. પહેરેગીરનો જન્મ બનત રહી, રતનના નિધાનની જન્મ હમેશાં પોતાના શીલની રક્ષા કરતી હતી. નેતરૂપ દીપકની જાણે અમૃતમય વાટ હોય, શરીરધારી જાણે રાન્યલક્ષ્મી હોય અને મૂર્તિમતી જાણે કુલવ્યવસ્થા હોય તેવી તે નિરંતર પ્રકાશની હતી. એકદા પ્રથમ કહેલો સખલનો જીવ અનુત્તર વિમાનમાંથી વ્યવીને તે મહાદેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. તે વખતે સુખે સુતેલા મહાદેવીએ રાત્રીના છેલ્લા પહેરે બલભદ્રના જન્મને સૂચવનારા ચાર મહારવોને જોયાં. તે વખતે ઉત્પન્ન થયેલા પરમાનંદથી પરાભવ પામીને દૂર ગઈ હોય તેમ તેની નિદ્રા જતી રહી, એટલે રાણીએ તે સ્વપ્નની વાત રાત્રને આ પ્રમાણે જણાવી— 'હે સ્વામિન્ ! આજ રાત્રે પ્રથમ સ્કાટિક મણિના જેવો ઉજ્જવળ ચાર દાંતવાળો હરતી વાદળોની અંદર અંદર પ્રવેશ કરે તેમ મેં આગ સુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો. પછી શરદ ન્હતુના વાદળોથી જાણે બનાવેલો હોય તેવો નિર્ભળ કાંતિવાળો, ઉંચી ઠાંઠવાળો અને સરલ પુંજકાવાળો એક ગર્જના કરતો વૃષભ જોયો. પછી દૂર પ્રસરતા કિરણોના અંકુરાઓથી જાણે દિશાઓને કણ્ઠાભૂપણુ રચતો હોય તેવો અંદ્રમા જોયો, અને છેવટે જેમાં ભમરાઓ મધુર શુંજરવ કરી રહ્યા છે એવા વિકસિત કમળોથી જાણે શત સુખોવડે ગાયન કરતું હોય તેવું એક પૂર્ણ સરેવર જોયું. હે નાથ ! આ સ્વપ્નાઓનું અને શું કૃણ થશે તે તમે કહો; કારણુ કે સામાન્ય જનને ઉત્તમ સ્વપ્નનું કૃણ પૂછવું પણ યોગ્ય નથી." રાજાએ કહ્યું— "હે દેવ ! લક્ષ્મીથી દેવના જેવો અને લોહિત્તર બળવાળો તમારે બલભદ્ર પુત્ર થશે."

પછી સુખે સુખે ગર્ભનો નિર્વાહ કરતા અનુક્રમે પૂર્વ દિશા જન્મ સૂર્યને જન્મ આપે તેમ ભદ્રાદેવીએ પૂર્ણ સમયે સ્વેત વર્ષુવાળા, મોટી જીવવાળા અને એંશી ધનુષ્ય શરીરવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો. અકુત્તર ઉત્પન્ન થતાં જન્મ અધવર્તી મહોત્સવ કરે તેમ પુત્રરત્ન ઉત્પન્ન થતાં મહારાજાએ મોટા આડંરથી મહોત્સવ કર્યો. પછી શુભ દિવસે શુભ રાશિનો અંદ્ર થતાં રાજાએ મોટા ઉત્સવથી પુત્રનું અચલ એવું નામ પાડ્યું. નીકવડે વૃક્ષની જન્મ દિવસે દિવસે શરીરની કાંતિને અધિક અધિક વિસ્તારતો એ બાળક ધાર્મિકોથી વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. એ અચલ કુમાર જન્મ્યા પછી ટૂટલોએક ઢાળ મથો ત્યારે દેવકીજન્મ પુષ્પને ધારણ કરે તેમ ભદ્રાદેવીએ સ્ત્રીવાર ગર્ભ ધારણ કર્યો. પૂર્ણ કાળ થતાં ગંગા જન્મ કમલનીને જન્મ આપે તેમ દેવીએ સ્વેત લક્ષણોએ સંપૂર્ણ એવી એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો. રાજાએ મૃગનાં ધરણ જેવા નેત્રોળી. એ અંદ્રવદના પુત્રીનું મૃગાવતી એવું નામ પાડ્યું, તાપસોના ઉત્સવમાં અગ્નીની જન્મ લોહાના ઉત્સવમાં સંચાર કરતી એ મૃગલોચના બાળા નિર્વિધને વધવાલાગી એ બાળકને દટી ઉપર બેસાડી ધરના આંગણમાં વિચરતી એવી ધાર્મિકો રતનની પુત્રીથી જન્મ ધરના દાંબલાઓ ઓળે તેમ શોભતી હતી. અનુક્રમે બાળ અવસ્થાનું ઉદ્ધવન કરી એ મૃગાવતી કામદેવને સ્વપ્ન આપનાર અને શરીરની લક્ષ્મીને વિશેષ કરનાર એવા ચૈવન વચને પ્રાપ્ત થઈ.

તેનું સુખ અશુદીના ગિપથી જાણે અંદ્રનું દંતપત્ર હોય તેવું શોભવા લાગ્યું; ભમરા સ-

વચન સાંભળી વિશ્વભૂતિ બોલ્યો—“હવે મારે બે ગસપેત્તિથી સર્ચું; ઈમક-આવપય.સંબંધી સુખ વસ્તુતઃ દુઃખરૂપજ છે. આ સંસારરૂપ કારાચરૂકમાં સ્વચ્છનસ્નેહરૂપ તંતુઓ મળ્યૂત પાશ જેવા થઈ પડે છે અને પોતાની લાજવડે જમ કરાળીઓ અંધાય છે તેમ પ્રાણીઓ તેમાં મોહ પામી અંધાઈ બપ છે; તેથી હવે મને તે બાબત કાંઈપણ કરેશો નહીં, હું ઉત્કૃષ્ટ તપવૃંદ આચરણ કરીશ, કારણકે તે પરલોકમાં સહાયભૂત થવા માટે સાથે આવનાર છે.” આ પ્રમાણેના ઉત્તર સાંભળીને રાજ પશ્ચાત્તાપ કરતો ઘેર ગયો; અને વિશ્વભૂતિ મુનિએ શુદ્ધની સાથે ત્યાંથી ખીજ વિહાર કર્યો.

છટ્ટ અહમ વિગેરે તપ કરવામાં તત્પર અને શુદ્ધની સેવા કરવામાં ઉદ્યમવંત એવા વિશ્વભૂતિ મુનિએ અનુક્રમે સૂત્રાર્થતું અધ્યયન કરતાં ધણે કાળ નિર્ગમન કર્યો. પછી શુદ્ધની આજ્ઞાથી એકલવિહારી પ્રતિમાને ધારણ કરી આમ, આકર અને નગર વિગેરેમાં એકલા વિહાર કરવા લાગ્યા. વિવિધ અભિમહોને ધારણ કરતા અને વિહાર કરતા એ મહામુનિ એકલા મથુરાનગરીમાં આવી ગયા. તે વખતે એ નગરીના રાજની કન્યા કે જે પોતાની કૃષ્ણની પુત્રી થાય તેને પરણવાને વિશાખનંદી મોટા પરિવાર સાથે ત્યાં આવ્યો હતો. મહામુનિ વિશ્વભૂતિ માસક્ષપણના પારણાને માટે કરતા કરતા કુમારવિશાખનંદીની છાવણીની પાસે આવી ગયા ‘આ વિશ્વભૂતિકુમાર’ એમ બોલતા કેટલાએક પુરુષોએ તે મુનિ વિશાખનંદીને ખતાવ્યા. તેને જોવાથી વિશાખનંદીને તે વખતે શેષ ઉત્પન્ન થયો. તેવામાં અચાનક એક ગાયતું ગોચું વાગવાથી વિશ્વભૂતિ મુનિ પડી ગયા. તેને પડતાં જોઈ વિશાખનંદીએ હસતાં હસતાં કહ્યું—“કાકાના વૃક્ષપરથી કાકાને પાડવાતું તારું બળ આ વખતે કયા સંતાઇ ગયું ?’ એ વચન બોલતા એવા વિશાખનંદીને, જોઈ વિશ્વભૂતિ મુનિ તે વચનો અમર્ષવડે સહન કરી શક્યા નહીં, તેથી તત્પરજ તે ગાયને જે સીંગડાવતી ચક્રીને ખડકનાં પુષાની, જેઠે આકાશમાં ખમાડી. પછી નિવૃત્તિ પામી વિશ્વભૂતિ મુનિ હૃદયમાં આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યા કે—

“અહો ! હું નિઃસંગ છું, તે છતાં પણ શેષવાળો આ વિશાખનંદી અત્રાપિ મારે વિષે માહું મન ધરાવે છે, તેથી આ ઉમ પ્રભાવવાળા તપવડે હું આવતા ભવમાં ઘણા પરાક્રમવાળો થાઉં.” આ પ્રમાણે તેણે નિયાણુંકર્ણું. તે નિયાણાની આલોચના કર્યા વગર કાઠી વર્ષતું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, મૃત્યુ પામીને તે મુનિ મહાશુક વિમાનમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા દેવતા થયા.

“દક્ષિણ ભરતાઈની ભૂમિનેા જણે સુંગટ હોય તેવું હંઆ દરવાજાઆવાણું પોતાનપુર નામે નગર છે. તે નગરમાં કિરણોથી જમ સૂર્ય શોભે તેમ ગુણોથી શોભતો ત્રિપુત્રતિશાસ્ત્ર નામે રાજ છે. છ ખંડોથી ભરતક્ષેત્રની, જમ તે રાજ છ ગુણોથી શોભતો હતો, અને ચાર દાંતોથી ઐરાવતની જમ ચાર પ્રકારની સામ, દામ, ભેદ અને દંડરૂપ રાજનીતિથી પ્રકાશતો હતો. તે શૌર્યમાં સિંહ જેવો, પરાક્રમમાં હરતી જેવો, રૂપમાં કામદેવ જેવો અને બુદ્ધિમાં પૃથ્વિસ્પતિ જેવો હતો. પૃથ્વીને સાધવામાં પ્રગટ પરાક્રમવાળા તે રાજના. બુદ્ધિ અને પરાક્રમ બે જાનની જમ પરસ્પર એક ખીજને શોખા આપતા હતા. એ રાજાને ચરીરધારિણી બણે પૃથ્વી

હોય તેવી કટયાણના સ્થાનરૂપ ભદ્રા નામે એક પદરાણી હતી. એ રાણી પતિભક્તિરૂપે કવચને ધારણ કરી. પહેરેગીરનો જેમ જન્મત રહી, રત્નના નિધાનની જેમ હમેશાં પોતાના શીલની રક્ષા કરતી હતી. નેત્રરૂપ દીપકની જાણે અમૃતમય વાટ હોય, શરીરધારી જાણે રાજ્યલક્ષ્મી હોય અને મૂર્તિમતી જાણે કુલવ્યવસ્થા હોય તેવી તે નિરંતર પ્રકાશની હતી. એકદા પ્રથમ કહેલો સખલનો જીવ અનુત્તર વિમાનમાંથી ચ્યવીને તે મહાદેવીની કુક્ષિમાં આવતર્યો. તે વખતે સુખે સુતેલા મહાદેવીએ રાત્રીના છેલ્લા પહેરે ખલભદ્રના જન્મને સૂચવનારાં ચાર મહાસ્વનોં જોયાં. તે વખતે ઉત્પન્ન થયેલા પરમાનંદથી પરભવ પામીને દૂર ગઈ હોય તેમ તેની નિદ્રા જતી રહી, એટલે રાણીએ તે સ્વપ્નની વાત ગજને આ પ્રમાણે જણાવી— 'હે સ્વામિન્ ! આજ રાત્રે પ્રથમ સ્ફટિક મણિના જેવો ઉજવળ ચાર દાંતવાળો હસ્તી વાદળાંની અંદર અંદ્ર પ્રવેગ કરે તેમ મેં આગ સુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો. પછી શરદ મહતુના વાદળાથી જાણે ખનાવેલો હોય તેવો નિર્ભળ કાંતિવાળો, ઉંચી ઠાંઠવાળો અને સરલ પુંછકાવાળો એક ગર્જના કરતો વૃષભ જોયો. પછી દૂર પ્રસગ્તા કિરણોના અંકુરાઓથી જાણે દિશાઓને કણ્ણભૂપણ રચતો હોય તેવો અંદ્રમા જોયો; અને છેવટે જમાં જમરાઓ મધુર ગુંજવ કરી રહ્યા છે એવા વિકસિત કમળોથી જાણે શત મુખોવડે ગાયન કરતું હોય તેવું એક પૂર્ણ સરોવર જોયું. હે નાથ ! આ સ્વનાઓનું મને શું ક્ષણ થશે તે તમે કહો; કારણ કે સામાન્ય જનને ઉત્તમ સ્વનાનું ક્ષણ પૂછવું પણ યોગ્ય નથી." ગજએ કહ્યું— "હે દેવ ! લક્ષ્મીથી દેવના જેવો અને લોકોત્તર અળવાળો તમારે ખલભદ્ર પુત્ર થશે."

પછી સુખે સુખે ગર્ભને નિર્વાહ કરતા અનુક્રમે પૂર્વ દિશા જેમ સૂર્યને જન્મ આપે તેમ ભદ્રાદેવીએ પૂર્ણ સમયે સ્વેત વર્ણવાળા, મોટી જીભવાળા અને એંશી ધનુષ્ય શરીરવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો. ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થતાં જેમ ચક્રવર્તી મટોત્સવ કરે તેમ પુત્રરત્ન ઉત્પન્ન થતાં મહાગજને મોટા આદં રથી મટોત્સવ કર્યો. પછી શુભ દિવસે શુભ રાશિના અંદ્ર થતાં રાજ્યે મોટા ઉત્સવથી પુત્રનું અચલ એવું નામ પાડ્યું. નીકવડે વૃક્ષની જેમ દિવસે દિવસે શરીરની કાંતિને અધિક અધિક વિસ્તારતો એ ખાળક ધાત્રીઓથી વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો એ અચલ કુમાર જન્મ્યા પછી દૃટલોએક કાળ ગયો ત્યાં દૃટકીજેમ પ્રુધપને ધાગણુ કહે તેમ ભદ્રાદેવીએ ફરીવાર ગર્ભ ધાગણુ કર્યો. પૂર્ણ કાળ થતાં ગંગા જેમ કમલિનીને જન્મ આપે તેમ દેવીએ સર્વ લક્ષણોએ સંપૂર્ણ એવી એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો ગજએ મૃગનાં ખડયાં જેવા નેત્રવર્ણાં એ અંદ્રવદના પુત્રીનું મૃગાવતી એવું નામ પાડ્યું; તાપસોના ઉત્સંગમાં મગલીની જેમ લોહાના ઉત્સંગમાં સચાર કરતી એ મૃગલોચના ખાળા નિર્વિધને વધવા લાગ્યાં એ ખાળકાને દટી ઉપર બેસાડી ધરના આંગણામાં વિચરતી એવી ધાત્રીઓ રત્નની પ્રુટર્ણાથી જેમ ધરના દાંભુટાઓ શોભે તેમ શોભતી હતી. અનુક્રમે ખાળ અવસ્થાનુ ઉદ્ધંધન કરી એ મૃગાવતી કાનેદેવને જીવન આપનાર અને સંગીરની લક્ષ્મીને વિશેષ કન્નર એવા યૌવન વયને પ્રાપ્ત થઈ.

તેનું સુખ અચીટીના મિષથી જાણે અંદ્રનું દંતપત્ર હોય તેવું શોભવા લાગ્યું; જમરા સ-

હિત કુમુદ પુષ્પ હોય તેવા તેના કૃપણ ધવલ નેત્ર શોભવા લાગ્યાં તેને કંઈ જાણે મુખરૂપ કમળ-
 નું નાળ હોય તેવો મુંદર દેખાવા લાગ્યો, સરળ આંગળીવાળા તેના ખેલે હાથ જાણે કામદેવના
 જે ભાથાં હોય તેવા જણાવા લાગ્યા. રાત્રીની કાવચગુરૂપ અગ્નિના જાણે અધવાક પક્ષી હોય તેવા
 તેના સ્તન યથા જાણે સ્તનના બાગનો શ્રમ લાગવાથી હોય તેમ તેનું ઉદર કૃસતવને પામ્યું. કામદેવને
 ક્રોધ કરવાની જાણે વાપિકા હોય તેવી તેની ગંભીર નાભી જણાવા લાગી. રતનાચળની જાણે તટી
 હોય તેવી મોટી નિતંબની ભીંત દેખાવા લાગી. કદલીના સ્તંભના જેવા ક્રમે કરી વર્તુલાકાર ઉર
 શોભવા લાગ્યા અને જાણે હિંચી નાળવાળા જે કમળ હોય તેવા સરલ બંધાવાળા ચમળ જણાવા
 લાગ્યા. આ પ્રમાણે નવીન યૌવનની લક્ષ્મીથી જેના દરેક અંગ વિભૂષિત થયેલા છે એવી એ
 મૃગાવતી જાણે વિદ્યાધરીઓની અધિષ્ઠાત્રી ટેવી હોય તેવી શોભવા લાગી. જેમ જેમ મૃગાવતીની
 યૌવનાવસ્થા વધતી ગઈ, તેમ તેમ ભદ્રાદેવીને તેના વરને માટે ચિંતા પણ વધવા લાગી. એક-
 દા ભદ્રાદેવીએ 'મારી માફક રાજને પણ આના પતિને માટે ચિંતા થાઓ' એમ ધારીને મૃગા-
 વતીને રાજની પાસે મોકલી. તેને જોઈને કામદેવના પાણથી વિદુર ખંડે ગળ 'આ પુત્રી
 છે' એમ જાણે ન જાણેનો હોય તેમ દ્વેષમાં ચિંતવવા લાગ્યો—“અરો! પણ જગતની સ્ત્રી
 ઓને વિજય કરનામાં પ્રવીણ એવું આ સ્ત્રીનું સૈંદર્ય ખરેખર કામદેવનું વિજયી અક્ષ છે.
 શુભિ અને સ્વર્ગનું સામ્રાજ્ય મળવું મુશ્કેલ છે, પણ આ દ્વેષવક્ત્રી બાળા (સ્ત્રી) મળવી ઘણી
 દુર્લભ છે. સુગ, અસુર અને નરપતિઓના પુણ્યથી પણ અધિક અને સેંકડો જન્માંતરમાં
 ઉપાર્જિત માર્ગ પુણ્યથી જ મને આ બાળા પ્રાપ્ત થઈ છે. આ પ્રમાણે વિચારીને રિપુપ્રતિયત્નુ
 રાજાએ મધુર આલાપે બોલાવીને એ પ્રાણવક્ત્રી બાળાને તરત ઉત્સંગમાં બેસાડી. અર્પણ, આલિંગ-
 ન અને ચુંબનથી અનુરાગ ખતાવીને પછી તે મુંદરીને વૃદ્ધ કંચુકીઓની સાથે રાજાએ અંત-
 પુરમાં મોકલાવી દીધી. પછી લોકાપવાદથી બચવાને માટે એકવાર ગળાએ અધિકારી વર્ગ સાથે
 પુરજનોને બોલાવીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું—“મારી ભૂમિમાં, ગામમાં, ઘરમાં કે કોઈ બીજા સ્થા-
 નમાં રત્ન ઉત્પન્ન થાય તે કાનું ગણાય? તે તમે કહો.” લોકોએ કહ્યું—“તમારી ભૂમિમાં જે
 રત્ન ઉત્પન્ન થાય તેના સ્વામી થવાને તમે યોગ્ય છો; બીજા કોઈ પણ યોગ્ય નથી.” એવી રીતે
 ત્રણવાર નિર્ણય કરાવીને પછી પોતાની મૃગાવતી કન્યા ખતાવી ફરીવાર કહ્યું—“આ માફ
 કન્યારત્ન છે, તેને હું તમારી આજ્ઞાથી પરણીશ.” આવાં રાજાનાં વચન સાંભળી નગરજનો
 લજ્જ પામી પોતપોતાને ઘેર ગયા. પછી રાજા ગાંધર્વવિવાહથી પોતાની પુત્રીને પરણ્યો. ગળ
 પોતાની જ પુત્રીના પતિ થયો, તેથી પૃથ્વી ઉપર તેનું મળપતિ એવું નામ પ્રખ્યાત થયું. સર્વ
 લોકમાં ઉપહાસ્ય કરવા યોગ્ય અને ઘણી લજ્જ પમાડનારૂં આણું પોતાના પતિનું નવીન
 કુળકલંક સાંભળી ભદ્રાદેવી ઘણી લજ્જ પામી.

પછી પોતાના અચલકુમારને સાથે લઈ તે દક્ષિણ દેશમાં આવી ગઈ. કારણકે જ્યાં
 દુર્જનોનાં મહેલોનાં વચનો ન સાંભળવા પડે તે દેશજ ઉત્તમ સમજાવે. જાણે નવો
 વિશ્વકર્મા હોય એવા એ અચલકુમારે એ દેશમાં પોતાની માતાને માટે માફેવરી નામે

એક નગરી વસાવી. પછી કુબેરે જેમ અયોધ્યાને ધનથી પૂરી હતી તેમ અચલ બળદેવે એ નગરીને બીજે ઠેકાણેથી લાવી લાવીને ધનવડે પૂરી દીધી. પછી તેણે કુલીન પ્રધાનો અને આત્મરક્ષક સેવકોની સંભાળ નીચે જાણે મૂર્તિમાન પૂરદેવી હોય તેવી પોતાની માતાને તે નગરીમાં રાખ્યા. સ્ત્રીઓનું શિરોરત્ન ભદ્રાદેવી પણ શીલરૂપી અલંકારને ધારણ કરી દેવપૂજાદિક પદ્ધતિમાં તત્પરપણે તે નગરીમાં રહેવા લાગ્યા. પછી ભકિતમાન એવો અચલકુમાર પોતાનપુર નગરમાં પોતાના પિતા પાસે આવ્યો. જેવો તેવો પિતા પણ સત્પુરૂષોને પૂજ્ય છે. અચલકુમાર પૂર્વ પ્રમાણેજ પિતાની સેવા કરતો ત્યાં રહ્યો. વિદ્વાનો પૂજ્ય પુરૂષના ચરિત્રની ચર્ચા કરતા નથી.

હવે ચંદ્રને રાહિણીની જેમ રાજ્યે તે મૃગલોચના મૃગાવતીને પટરાણીની પદવીએ સ્થાપન કરી. ક્રેટલોક કાળ ગયા પછી વિશ્વભૂતિ યુનિનો જીવ મહાસુક દેવલોકથી ચ્યવીને તે મૃગાવતીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. રાત્રીને પાછલે પહેાં વાસુદેવના જન્મને સૂચવનારાં સાત સ્વપ્ન મૃગાવતી દેવીએ મુખે મુતાં મુતાં જોયાં. પહેલે સ્વપ્ને કુંકુમની જેવી અરૂણ દેસરાવાળો, ચંદ્રની રેખા જેવા તીક્ષ્ણ નખવાળો અને આમરની જેવા પુચ્છને ધારણ કરનારો યુવાનકેશ-રોસિંહ જોયો. બીજે સ્વપ્ને જમના હાથમાં (મુઠમાં) ક્ષીરોદક ભરેલા કુંભ છે એવા બે હરતી-ગોથી જનો અભિષેક થાય છે એવા પદ્મામનપર બેઠેલા લક્ષ્મીદેવી જોયા. ત્રીજે સ્વપ્ને મહા અંધકારને વિદારતો, રાત્રીને દિવસ કરતો અને ઉગ તેજને પ્રસરાવતો સૂર્ય જોયો. ચોથે સ્વપ્ને સ્વચ્છ અને સ્વાદિષ્ટ જળથી ભરેલો, મુખપર પુંડરીક કમળોથી અર્ચિત થયેલો અને મુવર્ણની ઘંટા તથા પુષ્પની માળાવાળો કુંભ જોયો. પાંચમે સ્વપ્ને અનેક જાતિના જલચર પ્રાણીઓથી ભરેલો, રત્નોના સમૂહથી પ્રકાશતો અને ગગનમાં કલ્પલોલને ઉછાળતો સમુદ્ર જોયો. છઠ્ઠે સ્વપ્ને પાંચવર્ણના મણિઓની કાંતિના પ્રસાગથી આકાશના આંગણમાં ઈદ્રધનુષ્યની શીલાને વિસ્તારતો રત્નોનો રાશિ જેવામાં આવ્યો. સાતમે સ્વપ્ને જ્વાળાથી આકાશને પહ્લવિત કરતો અને દુષ્ટિને આલોકવડે સુખ આપતો નિર્ધૂમ અગ્નિ જેવામાં આવ્યો.

આ પ્રમાણે સાત સ્વપ્ન જોઇ મૃગાવતી જગી અને તેણે રાજને તે વાર્તા જણાવી. રાજ્યે કહ્યું—“દેવી! આ સ્વપ્નથી તમારે અર્જુન્યક્ષી (વાસુદેવ) વૃત્ત થશે.” પ્રાતઃકાળે રાજ્યે નિમિત્તિયાને બોલાવીને પણ પૂછ્યું, ત્યારે તેઓએ પણ સ્વપ્નનું ક્ષણ તેજ પ્રમાણે કહ્યું. સુદ્ધિવાન્ પુરૂષોના બોલવામાં ફેર પડતો નથી. પછી ગર્ભ સમય પૂર્ણ થયો ત્યારે દેવીએ સર્વ લક્ષણોથી લલિત એ શી ધનુષ્ય ઉચ્ચા શરીરવાળો અને કૃષ્ણ વર્ણવાળો એક પુત્ર પ્રસવ્યો. તે વખતે દિશાઓ પ્રસન્ન થઇ, પૃથ્વી ઉલ્લાસ પામી અને રાજના મનની યેઠે સર્વ જનો હર્ષ પામ્યા. ગોપાલ જેમ વાડામાંથી ગાયોને છોડે તેમ હર્ષ પામેલા ત્રિપુત્રિશત્રુ રાજ્યે પૂર્વે દેહ કરેલા પુરૂષોને કારાગારમાંથી છોડી મૂક્યા. આવનારી વાસુદેવપણાની લક્ષ્મીને જાણે તે અગાઉથી સ્થાન કરી આપતો હોય તેમ કામધેનુની જેમ યાચકોને ઈચ્છાનુસાર દાન આપવા લાગ્યો. લોકોમાં પણ પુત્રવિવાહની જેમ તે રાજપુત્રના જન્મનો મોટો ઉત્સવ પ્રવર્તી, રક્ષોદ્ધાયમાં માંગણિક વસ્તુ-

એ લગ્નને સાંભળ્યવતી સ્ત્રીઓ રાજમંદિરમાં આવવા લાગી. ત્યાં ન સમાવાથી તેમના પરસ્પર સંબંધભુવડે ગામમાં પણ મોટી ભીડ થઈ પડી. રાજગૃહની જેમ મંદિરમાં પણ ઠેકાણે ઠેકાણે તોરણ પાંધવામાં આવ્યાં, અને સ્થાને સ્થાને સંગીત પ્રવર્તી રહ્યા પુત્રના પૃથ ઉપર ત્રણ વંશ જોઈને રાજ્યે મોટા ઉત્સવથી તેનું ત્રિપૃષ્ઠ એવું નામ પાડ્યું. ધાર્ત્રીઓએ વ્રાહ્મણપાલન કરેલો અને અચલ બલદેવની સાથે ક્રીડા કરતો ત્રિપૃષ્ઠ કુમાર ધર્મિધીમે વધવા લાગ્યો. માવતની પછવાડે બાળ હસ્તીની જેમ આગળ ચાલતા બલબદ્રની પછવાડે પગના ધુધરા વગાડતો એ ત્રિપૃષ્ઠ કુમાર ક્રીડા કરવા લાગ્યો.

ચોગ્ય વય થતાં દર્પણ જેમ પ્રતિબિંબને અહણુ કરે તેમ એ મહાપ્રાણ કુમારે ઉપાર્ધ્યાયને સાક્ષીભૂત કરી લીલામાત્રમાં સર્વ કળા અહણુ કરી લીધી. અનુક્રમે કવચ ધરનાર અને દ્રઢ વક્ત્રસ્થળવાળો એ મહાભુજ કુમાર જોકે અનુજ હતો તોપણ જાણે બલબદ્રનો વયસ્થ (મિત્ર) હોય તેમ દેખાવા લાગ્યો. અંતર રહિત નિત્ય ક્રીડા કરતા એ બંને ભાઈ જાણે મૂર્તિવંત શુકલ અને કૃષ્ણ પક્ષ હોય તેમ શોભવા લાગ્યા. નીલાં અને પીળાં વસ્ત્રને ધારણ કરનારા અને તાડ તથા ગરૂડના ચિન્હવાળા તે બંને ભાઈ જાણે સુવર્ણગિરિ તથા અંબનગિરિ હોય તેવા શોભતા હતા. તે બલદેવ અને વાસુદેવ ક્રીડાથી ચાલતા તોપણ તેઓના ચરણન્યાસથી વજ્રપાતની જેમ પૃથ્વી કંપાયમાન થતી હતી. પુરૂષોમાં ગજેન્દ્ર સમાન તે બંને ભાઈ હાથી ઉપર ચડતા ત્યારે તે પ્રૌઠહાથીઓ પણ કુંભ સ્થળ ઉપર તેમના હસ્તતળનું આસ્ફાલન સહન કરી ચક્રતા નહી. ક્રીડા કરતા તેઓ પોતાની પ્રચંડ જીભએ જ્યારે પર્વતના શિખરપર આઘાત-કરતાં ત્યારે તે મોટા પર્વતના શિખરે પણ એક રાફડા જેવા થઈ પડતા. એ બંને કુમાર મોટા દૈત્યાદિકથી પણ ભય પામતા નહીં તો બીજાની શી વાત કરવી ? નિર્ભિક એવા તેઓ જે ઘાઈ તેને શરણે આ વતું તેને શરણ આપતા. પરસ્પર અત્યંત રનેહ હોવાથી અચલકુમાર વિના ત્રિપૃષ્ઠ કુમાર અને ત્રિપૃષ્ઠકુમાર વિના અચલકુમાર એકલા રહેતા નહીં. જાણે એ શરીર અને એક આત્મા હોય તેમ તેઓ સાથેજ કરતા હતા,

આ તરફ રતનપુર નગરમાં મયુરગ્રીવ નામે રાજાની નીલાંજના નામે રાણીની કુક્ષિથી અશ્વગ્રીવ નામે પ્રતિવાસુદેવ ઉત્પન્ન થયો હતો. એ મહાભુજ એંશી ધનુષ્યના શરીરવાળો, નવીન મેઘના જેવી કાંતિવાળો અને ચોરાશી લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળો હતો. મોટા હરતીઓના કુંભસ્થળોને ડ્રાડી નાખતાં છતાં પણ જેમ સિંહની કંકુ સાંત થાય નહી તેમ અનેક શત્રુઓને કૂટવાથી પણ તે અશ્વગ્રીવ પ્રતિવાસુદેવની જીભની કંકુ સાંત થતી નહોતી. એ મહાબાહુ અને પરાક્રમી વીર રણસંઘ્રામમાં એવો કુતુહળી હતો કે યુદ્ધ કરતા શત્રુઓથી જેવો પ્રસન્ન થતો તેવો શત્રુઓના નમ્ર થવાથી પ્રસન્ન થતો નહી. તેનો પ્રતાપ વડ્ણાસ્રની જેમ શત્રુઓની સ્ત્રીઓના નેત્રકમળમાંથી અશ્રુજળનું આકર્ષણ કરીને વરસાવતો હતો. તેના હાથમાં દિશાઓના ચક્રને આક્રમણ કરનારું એક ચક્ર હતું, કે જે શત્રુઓને ઉત્પાત કરનાર બીજો સૂર્ય હોય તેણું

જણાવું હતું. મોટા રાજ્યો દ્વંદ્વમાં પેસીને પણ એ પ્રતિવાસુદેવ આપણને વિગેધી જણી હણે નહીં એવા ભદ્રથી મનથી પણ તેની અભક્તિચિત્તવી શક્તા નહોતા યોગી પુરૂષો જેમ પરમાત્માને ભૂલે નહીં તેમ સર્વ ગજ્યો કાઈ દિવસ પણ તેને પોતાના દ્વંદ્વમાંથી ભૂલી જતા નહોતા. તે અશ્વઝીવ પ્રતિવાસુદેવે પોતાના પગક્રમથી જેમાં વૈતાલ્ય પર્વત આધાટ શીલામય સ્તભરૂપ છે એવા આ ભરતક્ષેત્રના ત્રણ ખંડ સ્વાધીન કરી લીધા. તેમજ વિદ્યાધરમાં પણ ઉત્તમ એવા એ પ્રતિવાસુદેવે જાણે વૈતાલ્ય પર્વતની બે જુઓ દોષ તેવી વિદ્યાધરની બે શ્રેણિઓ વિદ્યા અને પરાક્રમથી પરાજીત કરી લીધી આગળ, પ્રભાસ અને વજ્રામ તીર્થોના અધિપતિઓએ પોતાના રાજ્ય હોય તેમ ભેટા ધરીને તેનું અર્ચન કર્યું સોળહજાર મુગટપદ્મ રાજ્યો તેના ઉચ્ચ શાસનને મુગટની જેમ પોતાના ભરતકપર ધારણ કરવા લાગ્યા.

આવી રીતે એ મોટા જુઓ પ્રતિવાસુદેવ એકજ સામ્રાજ્યને ભોગવતો અને કાળને નિર્વાહ કરતો પૃથ્વીમાં ઈંદ્રની જેમ રહેવા લાગ્યો. એક દિવસે સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરતા અશ્વઝીવ રાજ્યને અકાળે આકાશમાં ઉત્પાતકારી મેઘ ઉત્પન્ન થાય તેમ દ્વંદ્વમાં ચિતા ઉત્પન્ન થઈ છે— “દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રમાં જે કાઠ રાજ્યો છે તે તો સર્વે સમુદ્રમાં પર્વતોની જેમ મારી જીભના ખળમાં મગ્ન થઈ ગયેલા છે, તથાપિ પૃથ્વીમાં એક મધ્ય જોવો, અને મારનાર, મૃગોમાં કશરીસિ હની જોવો, કાઈ રાજ્યને પુત્ર ઉત્પન્ન થશે ખરે ? આ જાણવું જો છે અશક્ય છે તે પણ મારે જાણવું જોઈએ.” આવો નિર્ધય કરી તેણે અશ્વઝીવું નામના એક નિમિત્તિયાને દ્વારપાલદ્વારોએ યોલાઓ. ગજ્યો પોતાનો વિચાર તેનો પૂછ્યો, એટલે તે બોલ્યો—“હે રાજન્ ! પાપ શાંત થાઓ. આ અમાંગણિક વચનજ વિનાથ પામે. આ સર્વ જગતનો વિગ્રહ કરનારો એવા તમારો અંત લાવવાને યમરાજ પણ સમર્થ નથી તો મનુષ્યોમાં એવો બીજો કયો પાપર તમારો વધ કરનાર યદ્ શકિત ?” ક્રીથી અશ્વઝીવે કહ્યું—“અરે નિમિત્તજ ! અર્થવાદ ઝેડી દઈને જે યથાર્થ હોય તે કહે, આમ પુરૂષો ચાહુ વચન બોલતા નથી” આ પ્રમાણે પ્રતિવાસુદેવે ન્યારે ઘણા આગ્રહથી પૂછ્યું ત્યારે તે મુખ્ય નિમિત્તિયાએ ક્ષનાદિક ત્રિચારીને સ્કુટાકારે કહ્યું—“હે રાજન્ ! તમારા અંડવેગ નામના દૂતનો જે પરાભવ કરશે અને પશ્ચિમ દિશાના અંત ઉપર રહેલા, સિંહને જે મારશે, તે તમારો પણ પણ વધ કરનાર થશે.” નિમિત્તિયાની આવી વાર્તા સાંભળીને મેઘની ગર્જનાથી પ્રવાસીની જેમ અશ્વઝીવ ગજ્ય ગ્લાનિ પામી ગયો, પણ ઉપરથી કૃત્રિમ પૂજા કરી તે નિમિત્તિયાને ચતુના દૂતની જેમ વિદાય કર્યો. તેવા અવસરે એક યુવાન કશરીસિહે પશ્ચિમ દેશને ઉજાડ કર્યોના ખબર આપ્યા, એટલે ગજ્યો તે સિંહના વધ કરનાર પુરૂષને જાણવા માટે તે પ્રદેશમાં શાળિના છોડ વવગળ્યા, અને તે શાળની રક્ષાને માટે સોળહજાર રાજ્યોને રહેવાની આજ્ઞા કરી તે રાજ્યો અનુક્રમે શસ્ત્રદિવડે સન્નદ્વંદ્વ થઈ ત્યાં જઈને ગોવાળ જેમ ગાયોથી ક્ષેત્રની રક્ષા કરે તેમ કશરીસિંહથી તે શાળિક્ષેત્રની રક્ષા કરવા લાગ્યા.

એક વખત પ્રતિવાસુદેવ સભામાં આવી પોતાના અમાત્ય, સેનાપતિ અને સામંત વિગેરે સમાસદો પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે—“મારા સામંત રાજ્યોમાં અને સેનાનીઓ વિગેરેમાં—

હાલ અસાધારણ પરાક્રમવાળો કાર્ધ મહાશય કુમાર છે !” તેઓએ કહ્યું—“ હે દેવ ! સૂર્યની આગળ કાણ વધારે તેજસ્વી હોય, પવનની પાસે કાણ પરાક્રમી હોય, ગરુડ કરતાં કાનો વેગ વધારે હોય, મેરુ પર્વત આગળ કાની ગૌરવતા હોય, અને સમુદ્ર કરતાં કાણ વધારે ગંભીર કહેવાય, તેમ મહા પગક્રમી એવા આપની પાસે કયો પુરૂષ વિશેષ પરાક્રમી ગણાય ?” રાત્રએ કહ્યું—“ તમારું આ વચન ચાટુ વચન છે, વાસ્તવિક નથી. હમેશાં બળવાન પુરૂષોથી પણ બળવાન પુરૂષો રહેલા હોય છે, અને તેથીજ આ પૃથ્વી બહુત્ત્વા કહેવાય છે.” તેવામાં સુંદર લોચનવાળો એક મંત્રી બૃહસ્પતિની જન્મ સ્મૃતિ અને યથાર્થ વાણીથી બોલી ઉઠ્યો—“ હે રાજેન્દ્ર ! આ પૃથ્વી ઉપર પ્રજાપતિ રાજના દેવ જેવા બે કુમારો છે, તેઓ સર્વ મનુષ્યવૃંદને તૃપ્તુ જેવા ગણે છે. ” મંત્રીનાં આવાં વચન સાંભળી તત્કાળ રાત્રએ સખા વિસર્જન કરી, અને અંડવેગ નામના પોતાના એક દૂતને કાર્ધ મતલબ સમજાવી પ્રજાપતિ રાજની પાસે મોકલ્યો. એ દૂત સારા સારા રથીઓ અને શ્રેષ્ઠ ઘોડાઓને સાથે લઈને પોતાના ગજના તેજની જન્મ પોતાનપુર નગરે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં પ્રજાપતિ રાજ સર્વ અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને જલજંતુઓ સહિત વરૂણની જન્મ અચલ તથા ત્રિપૃષ્ઠ કુમાર, સામંત રાજઓ, સેનાપતિઓ, મોટા અમાત્યો અને પુરોહિત પ્રમુખ માન્ય પુરૂષો તેમજ પ્રધાન પુરૂષોની સાથે મહર્દિક દેવની જન્મ સભા ભરીને બેઠો હતો, અને નિ થાં કપણે સંગીત કરાવતો હતો. એ સંગીતમાં વિચિત્ર અંબેચેદા અને અંગહાર પૂર્વક સુંદર તૃત્ય થતું હતું, ધ્વનિ કરતા મૃદંગના ઘોષથી આકાશ તથા યુક્તો ભાગ ગાજી રહેતો હતો, ગાયનના સ્પષ્ટ ઉચ્ચારથી મધુર વીણાને જીવન મળતું હતું, આમ તથા રાગ ગગણીને પ્રગટ કરનારી વીણા શ્રુતિઓને વ્યક્ત કરતી હતી, અને તાળને અનુસરીને ગાયનનો આરંભ થતો હતો. તે વખતે દ્વારપાળો જેની ગતિને અટકાવી શક્યા નહીં એવો અંડવેગ દૂત વીજળીના આકારની જન્મ તત્કાળ સંગીતસભામાં દાખલ થયો. પ્રતિવાસુદેવના દૂતને અકસ્માત્ આવેલો એક સામંતરાજઓ સહિત પ્રજાપતિ રાજ પણ સંભ્રમ પામ્યો, અને સ્વામીની જન્મ એ સ્વામીના દૂતને પણ સંભ્રમ સહિત માન આપવાને માટે ઉભો થયો. મોટા સત્કાર સાથે તેને આસનપર બેસાડ્યો. પછી રાત્રએ તેના સ્વામીના સર્વ ખખર પૂછ્યા. અવસર વગર વીજળીના જેવાથી જન્મ આગમના અધ્યયનનો ભંગ થાય તેમ એ દૂતના અવસર વગર આવવાથી સંગીતનો ભંગ થયો. સર્વ સંગીત કરનારઓ પોતપોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા; દારણુંકે ન્યારે સ્વામીનું ચિત્ત વ્યગ્ર થાય છે ત્યારે કંલાવાનને પોતાની કલા બતાવવાનો અવકાશ રહેતો નથી. ” તે વખતે સંગીતના રંગને ભંગ કરનાર તે દૂતને જોઈને ત્રિપૃષ્ઠ કુમારથી તે સહન થયું નહીં, તેથી તેણે પોતાની પડખે રહેલા કાર્ધ પુરૂષને પૂછ્યું—“ અરે ! સમયને નહીં જગુનાર આ પુરૂષરૂપી પશુ કાણ છે કે જેણે પોતાના આગમનની ખખર આપ્યા વગર પિતાજીની સભામાં પ્રવેશ કર્યો? અને એને જોઈને પિતાજી સંભ્રમથી કમસામા ઉભા થયા?

અને તેને પ્રવેશ કરનાં છડીદારે ક્રમ અટકાવ્યો નહીં ? ” આ પ્રમાણે જ્યારે ત્રિપૃષ્ઠ કુમારે પૂછ્યું, ત્યારે તે પુરૂષ બોલ્યો “ એ રાજધિરાજ હયગ્રીવ મહારાજનો દૂત છે. આ ત્રિપૃષ્ઠ ભરતક્ષેત્રમાં જોટલા રાજવ્યો છે તે સર્વે તે મહારાજના કિંકર છે, તેથી તમારા પિતા તેના દૂતને માન આપવાને સામા ઉઠયા અને તેથીજ ઉચિતને બહુનારા દ્વારપાળે તેને અટકાવ્યો નહીં. કારણકે એ મહારાજના શાનનો પણ પરાભવ કરી શકાય નહીં; તો પુરૂષને તો ક્રમજ કરી શકાય ? આ દૂત હયગ્રીવ રાજનો માનીતો છે, અને એને પ્રસન્ન કરવાથી મહારાજ હયગ્રીવ પણ પ્રસન્ન થાય છે. આ દૂતના પ્રસાદથીજ રાજવ્યો નાં રાજ્યો આપાદીમાં છે. આ દૂતની અવજ્ઞા કરીને તેને ખીજવ્યો દોષ તો તે મહારાજ પણ ખીજાય છે; કારણકે રાજવ્યો દૂતની દષ્ટિને અનુસારજ પ્રવર્તે છે. જ્યારે યમરાજની પેઠે દુઃસહ મહારાજ હયગ્રીવ ખીજાય ત્યારે રાજવ્યો જીવવાને પણ અસમર્થ છે, તો પછી રાજ્યની તો વાતજ થી કરવી ? ” આ પ્રમાણે સાંભળીને તત્કાળ ત્રિપૃષ્ઠ કુમાર બોલ્યો—“ આ જગત્માં અમુક સ્વામી કે અમુક સેવક એવો નિર્ણય હોતો નથી; એ સર્વ પોતપોતાની શક્તિને આધીન છે. હું વાણી માત્રથી હમણા કાંઈ કહેતો નથી; કારણકે પોતાની પ્રશંસા કરવી અને ખીજની નિંદા કરવી એ સત્પુરૂષોને લજ્જા પમાડનાર છે, તથાપિ સમય પ્રાપ્ત થયે મારા પિતાનો તિરસ્કાર કરનાર એ હયગ્રીવને પરાક્રમવડે છિન્નગ્રીવ કરી (ગ્રીવા છેદી) જૂમિપર પાડી નાખીશ. હે સેવક! જ્યારે પિતા એને વિદાય કરે ત્યારે તું મને ખપ્પર આપજ, જ્યાં હું તેને યોગ્ય હશે તે બતાવી આપીશ. ” આવાં ત્રિપૃષ્ઠકુમારનાં રાજવિરુદ્ધ વચન પણ તે પુરૂષે સ્વીકાર્યાં; કારણકે સેવકાએ રાજના પુત્રને પણ રાજની પ્રમાણેજ માનવો જોઈએ. પછી ચંડવેગ દૂતે પોતાનો જન્મ કાર્ઠ અધિકારપર નીમેલો સેવક હોય તેમ પ્રબળપતિ રાજને હેદયેશીને દેટલાએક રાજપ્રયોજન કહી સંભળાવ્યાં. રાજવ્યે તે સર્વે માનપૂર્વક કપ્પુલ કર્યાં અને ભેટ વિગેરે આગળ ધરીને ચંડવેગને વિદાય કર્યો. પરિવાર સહિત રથમાં બેસી. એ દૂત પ્રસન્ન થઈ પોતાનપુરની બહાર નીકળી પોતાની નગરી તરફ ચાલ્યો. તેને રવાને કર્યાના ખપ્પર બહુને મહા બળવાનુ ત્રિપૃષ્ઠકુમારે આગળ જઈ પવન સહિત દાવાનલ જન્મ વટેમાર્ગને અટકાવે તેમ તેને અટકાવ્યો; અને કહ્યું કે “ રૂ ધીહ ! પાપિષ્ઠ ! દુષ્ટ ! પશુ ! તું દૂત છતાં રાજની પેઠે ક્રમ વર્તે છે ? હે મૂર્ખ ! જ્યાં રીતે તે સંગીતરંગનો ભંગ કર્યો, તેવી રીતે ખીજે મરવાને ન ઇચ્છતો ક્યો સચેતન પશુ પણ કરે ? એક સાધારણ શૂદ્રસ્થને ઘેર રાજ આવે તોપણ તે રીતે પહેલાં ખપ્પર આપીને પછી પ્રવેશ કરે એવી વિદ્વાનોની નીતિ છે; તે છતાં તું બહુ પૃથ્વી ક્ષાત્રીને નીકળ્યો હોય તેમ અકસ્માત સલામાં ક્રમ આવ્યો ? જે કે સરલ સ્વભાવવાળા મારા પિતાશ્રીએ તારું અવિનીતપણું છતાં તારો સન્કાર કર્યો, પણ તે ક્રોધકર્યો છે. હે દુષ્ટ ! જે શક્તિથી તું દુર્વિનીત થયેલો છે તે તારી શક્તિ હવે પ્રકાશ કર; નહીં તો આ તારા અન્યાયરૂપ વૃક્ષવું કળ તો હું તને હમણાંજ બતાવું છું. ” આ પ્રમાણે કહીને ત્રિપૃષ્ઠકુમાર મુદિ-હગામી તેને મારવા બંધુ છે, તેવામાં સ્ત્રીપ રહેલા અચલકુમારે (અલકેવે) નજીક.

આવી તેને અટકાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું—“ હે કુમાર ! ખસ કરો, એ નરરૂપી કીડાની ઉપર પ્રહાર કરશો નહીં. આક્રોશ કરનારા પણ શિયાળીઆની ઉપર કેશરીસિંહ પ્રહાર કરે નહીં. દૂત કદિ અવશ્ય આચરણ કરે તોપણ એ વધ કરવાને યોગ્ય નથી. વંચી વિરૂપ યોલનારો પણ બ્રાહ્મણ તેની બ્રાહ્મણ્યતાને લીધે વધ કરવા યોગ્ય નથી. તેથી આ કઠોર પુરૂપની ઉપરથી કાંઈતું સંહરણ કરો. હરતીના દંતધાતવું સ્થાન એરડવું વૃક્ષ નથી.” આ પ્રમાણે અચલકુમારે કહ્યું. એટલે ત્રિપુષ્ટે હાથી જેમ પોતાની સુંઠને સંઘાવે તેમ ઉગામેલી સૃષ્ટિને પાછી સંઘાવી પોતાના સુભટોને આજ્ઞા કરી કે “ સંગીતના રંગનો ભંગ કરનાર આ પાપી દૂતનું અવિત વિના બીજું બધું હરી લ્યો.” પછી કુમારની આજ્ઞાથી ઘરમાં પેઠેલા શ્વાનની જેમ સુભટોએ યદિ સૃષ્ટિ વિગેરેથી તેને ઘણા માર માર્યો અને પછી વધસ્થાન ઉપર સર્થ ગયેલા વધ્ય પુરૂપની પાસેથી જેમ આગ્રહીકા સર્વ સર્થ લે તેમ તેનું સર્વ અસંકારાદિક સર્થ લીધું. પછી તે દૂત હાથીની સાથે સાહમારી કરનાર પુરૂપની જેમ તેઓના પ્રહારને પ્રાણની રક્ષા માટે વંચના કરતો પૃથ્વી ઉપર આજોટવા લાગ્યો. તેની એવી સ્થિતિ જોઈને તેનો સર્વ પરિવાર હથિયારાદિક મુદ્દી, ભક્ષ્ય છોડીને જેમ કાગડાઓ નામે તેમ જીવ સર્થને નાસી ગયો. પછી તે દૂતને ગધેકાની જેમ માર મારી, ચકલાની જેમ લુંટી સર્થ અને વિટ પુરૂપની જેમ નચાવીને ખન્ને કુમારો પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યા ગયા.

આ સર્વ વૃત્તાંત પ્રબળપતિ રાજ્યે લોકોના સુખથી સાંભળ્યો ત્યારે ચિત્તમાં શતય પેહું હોય તેમ ચિંતવવા લાગ્યો કે “ અહો ! મારા કુમારોએ આ યુક્ત કર્યું નથી, પણ પોતાને ઘોડે પાડી નાખ્યો હોય તે વાત બીજા કોની આગળ જઈને કહેવાય ? આ અંડવેગ દૂત ઉપર જે ધસારો કર્યો છે તે કાંઈ તેના ઉપર કર્યો નથી પણ અશ્વગ્રીવ રાજની ઉપરજ એ ધસારો કર્યો છે, કારણ કે દૂતો છે તે સ્વામીના પ્રતિનિધિ થઈનેજ સંચરે છે, તેથી જ્યાંસુધી અંડવેગ અશ્વગ્રીવ પાસે ગયો નથી, ત્યાંસુધીમાંજ એને પાદો યોલાવીને તેનો અનુનય કરવો સાચો છે; જ્યાંથી અગ્નિ હડયો હોય ત્યાંજ તેને યુગ્રાવી દેવો યુક્ત છે.” આ પ્રમાણે વિચારી પ્રબળપતિ રાજ્યે પોતાના પ્રધાનોદ્વારા ત્રેમથી દામળ એવાં મીઠાં વચનોથી તેની પ્રણિપાત કરાવીને તેને પાછો યોલાવ્યો અને અંજલિ જોડી પોતાના કુમારોએ કહેલી કલુપતાને ધોવામાં જળના પ્રવાહરૂપ વિશેષ ખરદાસ કરી. કાપ પામેલા હરતીના કોપની શાંતિને માટે જેમ શીતોપચાર કરે તેમ તેના કોપની શાંતિને માટે મોટા મૂલ્યવાળી પ્રથમ કરતાં ચાર ગણી ભેટ તેને આપી. પછી રાજ્યે નમ્રતાથી કહ્યું—“ તમે જાણો છો કે એક સામાન્ય ધનવાન મુહુરસ્થના કુમાર પણ નવીન યૌવનમાં ઉન્મત્ત થઈ જાય છે તો મહારાજ અશ્વગ્રીવના પ્રસાદથી વૃદ્ધ પામેલી મારી સંપત્તિવડે મારા કુમાર નહીં દમેલા વૃષભની જેમ વિશેષ ઉજ્જ્વળ થાય તેમાં શું કહેવું ? હે માનને આપનારા મિત્ર ! એ ઉન્મત્ત કુમારોએ તમારો ઘણો અપગ્રહ કર્યો છે; પણ તે તમારે નહાગ સ્વપ્નની જેમ ભૂલી જવો. મારા મનની વૃત્તિને જાણનારા હે મિત્ર ! સગા ભાઈઓની જેમ આપણા બેની જે પ્રીતિ છે તેને આવા કારણથી એકદમ છોડવી નહીં, હે. અર્નઘ ! આ -

આરા કુમારનું માહું આચરણ તમારે અશ્વઝીવ રાજને નિવેદન કરવું નહીં. કામાવાનુપુરુષોની એજ ખરી કસોટી છે. "

આ પ્રમાણેના સાગ વચનરૂપ અમૃતની વૃદ્ધિથી જેનો કાપરૂપી અગ્નિ શાંત થયેલો છે એવો ચંડવેગ સ્નેહવડે કામળ વાણીથી ગોઠવ્યો—“હે રાજન્ ! તમારી સાથે લાંબા વખતનો સ્નેહ હોવાને લીધે મેં જરા પણ કાપ કર્યો નથી, આમાં શું કામા કરવી છે ? તમારા જે કુમારને મારે મન કંઈ પારકા નથી. જ્યારે બાળક દુર્નય કરે ત્યારે તેને ઉપાસલ દેવો એજ દંડ કહેલો છે, તેની ક્રિયાદ કાંઈ સર્લ જવાતી નથી, આવી લોકમાં પણ મર્યાદા છે. આ તમારા કુમારનું આવું આચરણ રાજ પાસે કહીશ નહીં; કારણકે હાથીના મુખમાં ભક્ષ્યનો માસ આપી શકાય છે પણ તેને પાછો બહાર કાઢવો અશક્ય છે. હે રાજન્ ! તમે મારે વિશ્વાસ રાખજો અને હવે મને રજા આપો. મારા મનમાં કાંઈ પણ કલુષતા નથી.” આ પ્રમાણે કહેતા એ ફૂતને અંધુની જેમ આલિંગન કરી અંજળિ જોડીને પ્રજપતિ રાજએ વિદાય કર્યો.

ચંડવેગ હૃત કૃટલેક દિવસે અશ્વઝીવ રાજની પાસે પહોંચ્યો, પણ તેના પરાલવની વાર્તા તે વધાંભણી આપનાર પુરુષની જેમ પ્રથમથીજ રાજની પાસે પહોંચી મર્ઠ હતી; કારણકે ત્રિપૃષ્ઠના ત્રારાથી બાગી મયેલા ચંડવેગના પરિવારે પ્રથમથીજ આવીને એ બધી વાત રાજની પાસે કહી હતી. વિશ્વનો આસ કરવા ઉચ્ચ થયેલો જાણે યમરાજ હોય તેમ ઉંચી ઝીંવા કરી રહેલા અને રાતા લોગનવાળા અશ્વઝીવ રાજને ચંડવેગે જ્વે, એટલે તરતજ તેના મનમાં નિશ્ચય થયો કે જરૂર કાર્ઠએ આવી રાજને મારા પરાલવનું વૃત્તાંત જણાવ્યું લાગે છે. રાજના સેવકો આકૃતિ ઉપરથી જ મનોગત ભાવને જાણી શકે છે. પછી રાજએ પૂછ્યું એટલે તેણે સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કરી દીધું. ઉગ્ર સ્વામીની આગળ અન્યથા કહેવાને કોણ સમર્થ છે ? પછી પોતે પ્રજપતિ રાજ પાસે જે કબુલત આપેલી તેનું સ્મરણ કરીને તેણે કહ્યું—“હે દેવ ! મારી જેવોજ પ્રજપતિરાજ આપનો ભક્ત છે, અને તેના કુમારએ જે આ કહેલું છે તે બાળપણમાં મુક્ષમ એવી તેમની અજ્ઞતા છે. પોતાના કુમારેનાં આવાં દૃત્યથી તે રાજ ધણો એદ પાર્યો છે. સર્વ રાજઓમાં જેવી રીતે સકિતવડે તમે અતિરાયપણને પ્રાપ્ત થયેલા છો, તેવીજ રીતે પ્રજપતિ રાજ તમારા ઉપર ભકિતવડે સર્વથી અતિશય ભકિતમાન થયેલો છે. તે રાજ પોતાના કુમારના આ દોષથી પોતાના આત્માને ધણો નિંદનો હતો, અને તેથી તમારા સામનને ચદ્દણ કરીને તેણે આ બેટ આપેલી છે. ”

આ પ્રમાણે કહીને હૃત વિરામ પાર્યો, એટલે હયઝીવ વિચારવા લાગ્યો કે “રેલા નિમિત્તિયાની વાણીના એક વચનની તો ખરેખર પ્રતીતિ જ્વેવામાં આવી છે, પણ જ્વે હવે સિંહના વધરૂપ બીજા વચનની પ્રતીતિ થાય તો બગબર સંકાસ્થાન પ્રાપ્ત થયું એમ માની શકાય. ” આવો વિચાર કરીને તેણે એક બીજા ફૂતને મોકલી પ્રજપતિ રાજને કહેવારાયું કે—“તમે સિંહના ઉપદ્રવથી શાળીના ક્ષેત્રોની રક્ષા કરે.” અશ્વઝીવની આવી આજ્ઞા આવાં રા-જએ ત્રિપૃષ્ઠ અને અચલકુમારને બોલાવી કહ્યું—“હે કુમારો ! સિંહવડે ચતા ઉપદ્રવથી શાળી-

ક્ષેત્રની રક્ષા કરવાની જે આ અકસ્માત્ આજ્ઞા થઈ તે તમારું દુરાચરણ તત્કાળ દ્વલિત થયું છે. હવે જે આ તેમની આજ્ઞાનું અકાળે ખંડન કરશું તો અશ્વઝીવ રાત્ર ધમરૂપ થશે, અને જે તેની આજ્ઞાનું ખંડન નહીં કરીએ તો સિંહ યગપરૂ થશે; આ પ્રમાણે બંને રીતે આપણી ઉપર અપમૃત્યુ પ્રાપ્ત થયેલ છે, તથાપિ હે વત્સો ! હાલ તો હું સિંહથી રક્ષા કરવાને અર્હ છું." પિતાનાં એવાં વચન સાંભળી બંને કુમારોએ કહ્યું—“ પિતાજી ! અશ્વઝીવ ગજનું પણ તો અમારા જીવવામાં આવ્યું ! આ સિંહ એક પશુ છે, અને તેને ભયંકર જીવનાર તે પશુપદ્મ છે. હે પિતાજી ! તમે આહીં રહો, અમે બે ભાઈઓ જઈશું, અને સ્વરૂપ સમયમાં સિંહનો ઘાત કરશું. હે નરસિંહ ! તેવા કામમાં તમારે પોતાને શા માટે પ્રયાણ કરવું બેઠાં છે ! ” રાજાએ ખેદથી કહ્યું—“ તમે બંને કાર્યાકાર્યને નહીં જીવનારા અને કંઠમાં દુધવાળા હજી આજક ધા. હે કુમારો ! ઉન્મત્ત હાથીની જેમ તમેએ મારી રૂણ જે એક વિપરીત કામ ક્યું તેનું તો આ ક્ષણ પ્રાપ્ત થયેલું છે, તો હવે વળી તમે મારાથી દૂર રહીને જે કૃત્ય કરો તેનું તો શું ક્ષય થાય તે કહી શકાતું નથી.” ત્રિપૃષ્ઠે કહ્યું—“ હે પિતાજી ! આજ્ઞાની જેમ તે મૂર્ખ અશ્વઝીવ બીજાઓને સિંહની બીક લગાડે છે, માટે આપ પ્રસાદ કરીને આહીં રહો, અને અમે જઈને તે અશ્વઝીવ ગજના મનોરથો સહિત સિંહનો ઘાત કરશું.” આ પ્રમાણે કહી મહાપ્રયાસે રાજાને સમજાવી તેમની આજ્ઞા લઈને તેઓ અરૂપ પરિવાર સાથે ન્યાં સિંહ હતો તે ભૂમિ તરફ આવ્યા. ત્યાં સિંહે હણેલા અનેક સુખોટાના અસ્થિનો ઢગવો જાણે તેને મૂર્તિમાન અપયશ હોય તેવો જોવામાં આવ્યો.

પછી સિંહના બચવડે ઉંચા વૃક્ષ ઉપર ચડી ગયેલા શાળીના ક્ષેત્રના ખેડુઓને કુમારોએ પૂછ્યું—“અહીં રક્ષા કરવા આવનાગ (સોળ હજાર) ગજાઓ સિંહથી ઢેવી રીને આ શાળી-ક્ષેત્રની રક્ષા કરે છે ? ” ખેડુતોએ કહ્યું—“ હે કુમારો ! હાથી, ઘોડા, રથ અને સુખોટાને સન્ન કરી તેઓવડે પ્રવાહને શેકવાની જેમ પોતાની તથા સિંહની વચમાં એક વ્યૂહ રચે છે. પછી તૃપાતુર હાથી જેમ વાવમાં જળ પીવા જાય તેમ સિંહ આવીને તે સૈનિક વિગેરેને મારે અને કાઠી નાખે, પછી ચાંચો જાય; એવી રીતે પોતાના જીવિતની શંકા ગખતા એ સર્વ રાજાઓ અમારી રક્ષા કરે છે.” આવાં તેઓનાં વચન સાંભળી બળલદ્ર અને વાસુદેવ ખુશી થયા. પછી પોતાનું સૈન્ય ત્યાંજ ગળીને બંને જણા એકઠા ન્યાં સિંહની સુકા હતી ત્યાં તત્કાળ ગયા. મેઘની ગર્જના જેવો તેમના રથનો ઘોષ સાંભળી, બંદીના ઘોષથી જેમગજાળ જગે તેમ તરતજ તે સિંહ જગ્યો. જાણે યમરાજની બે દીપિકા હોય તેવી વિકરાળ દૃષ્ટિ કરતો, જાણે યમરાજનાજ આમર હોય તેવી દેશાવળિને કંપાવતો અને જાણે રસાતળનું દ્વાર હોય તેવા સુખને બગાસાર્થી ક્રાંડતો એવો તે દેસરી પોતાની ઝીવાનો કાંઈક સંકાય કગતો આમ તેમ જોવા લાગ્યો. ‘ આ દેઈ માત્ર રથનાજ પરિવાગવાળા બે પુરૂષો છે’ એમ જાણી અવજ્ઞા બતાવીને એ સિંહ કૃત્રિવાર કૃત્રિમતાથી મુર્છ ગયો. તેની એવી સ્થિતિ જોઈ બળલદેવે કહ્યું—‘શાળીના ક્ષેત્રનું રક્ષણ કરવા આવેલા રાજાઓએ હરતી વિગેરેનું અજિઘાન આપીને આ સિંહને ગર્વિત

કર્યો ઘણાંય છે. ” પછી તરતજ નૃસિંહ ત્રિપૃષ્ઠકુમારે ત્યાં બેઠું મૂકી જેમ મહાને યોલાવે તેમ એ મોટા સિંહને યોલાવ્યો. વિખડુનો ઉગ્ર અવાજ ગાંબગી સિંહ પોતાના મુખ ઉપર ધાનની ટીશીયું ચડાવી ‘ આ કાઠ વીર છે ’ એમ ચિંતવવા લાગ્યો. પછી તરતજ જાણે સાક્ષાત્ શેર રસ હોય તેવો એ ડસરી મુખ ફાટીને ભયંકર ગર્જના કરતો પોતાના ગુહાદ્વારમાંથી બહાર નીકળ્યો. તે વખતે જાણે સ્થળમાં રહેલા બે ખીલા હોય તેવા તેના મરતકપર બે ધાન અક્કડ રહેલા હતા. બે દીવીઓ પ્રદીપ્ત થઈ હોય તેવાં પિંગલ નેત્રા હતાં, યમરાજનું જાણે શસ્ત્રગૃહ હોય તેવું દાઢો અને દાનોથી ભરપૂર મુખ હતું, પાતાળમાંથી નીકળેલો જાણે તક્ક નાગ હોય તેવી મુખની બહાર તેની જિભડા રહેલી હતી, યમરાજના ઘરનું તોરણ હોય તેવી મુખ ઉપર એક મોટી દાઢ હતી, અંતરમાં ગળતા કાપડૂપી અગ્નિની સિખા હોય તેવી ડશવાળી હતી, પ્રાણીઓના પ્રાણને આકર્ષણ કરનારા ચીપીઆ હોય તેવા નખ હતા, અને જાણે ક્ષુધાતુર સર્પ હોય તેવા પુચ્છદંડને તે હલાવ્યા કરતો હતો.

આ પ્રમાણેના ડસરીસિંહે બહાર આવી ઈંદ્ર જેમ વચ્ચેને પર્વતપર પછાટ તેમ પોતાના પ્રચંદ પુંજડાને પૃથ્વી ઉપર પછાડ્યું. એ પુંજડાની પછાડના નાદથી વાગિવના નાદથી જેમ સમુદ્રની અંદરના બલયરો નારી જાય તેમ ચોતરફ પ્રાણીઓ નાસવા લાગ્યા. તે વખતે ત્રિપૃષ્ઠ વામુદેવે અચલકુમારને કહ્યું— ‘ હે આર્ય ! હું છતાં તમારે યુદ્ધ કરવાનો અવસર લેવો ઘટિત નથી. ’ આમ કહીને તેણે અચલકુમારને ત્યાંજ ઉભા રાખ્યા. પછી એકલા સિંહની સામા જતાં ક્ષત્રીધર્મને જાણનારા ત્રિપૃષ્ઠકુમારે વિચાર કર્યો કે ‘ આ સિંહ પર્ગે ચાલતો છે, અને હું રથ ઉપર બેઠો છું; તો પેદળની સાથે રથપર બેસીને યુદ્ધ કરવું એ ક્ષત્રીધર્મને યોગ્ય નથી. ’ એમ વિચારી તેણે રથને છોડી દીધો. વળી વીરવ્રતરૂપ ધનવાળા એ હરિએ વિચાર્યું કે ‘ આ સિંહ અત્રરહિત છે અને હું અત્રવાળો છું; તો અત્રરહિતની સાથે અત્રવદે યુદ્ધ કરવું એ પણ અનુચિત છે. ’ એમ ધારી અત્ર પણ છોડી દીધાં. પછી બાળથી ઇંદ્રને પણ ઉદ્ભવન કરનારા ત્રિપૃષ્ઠે ‘ હે સિંહ ! અહીં આવ, તારી યુદ્ધ કરવાની કંડુને હું મટાડું. ’ એમ કહીને તેને યોલાવ્યો. વામુદેવનાં આ વચનનો પર્વતમાં પ્રતિછંદ પડ્યો તે જાણે કાપના આટોપથી ઉગ્ર એવા સિંહે એજ વચન પ્રતિછંદના મિષથી પાછું સાચું કહ્યું હોય તેમ જણાયું. તે વખતે યુવાન ડસરી ચિત્તમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે “ અહા ! આ બાળકનું કેવું સાહસ છે? તે સૈન્ય વિના આવ્યો છે અને રથ ઉપરથી હતરી, શસ્ત્રોનો ત્યગ કરી વળી મને ઉચ્ચે સ્વરે યોલાવે છે; પણ જેમ દેડકા જંગ્યા ઠેકકા મારીને ઉલટો સર્પની આગળ આવે તેમ આ દુર્ભતિ મારી પાસે આવે છે; તો તેની ધીંટાણું કથ તેને પ્રાપ્ત થાઓ. ” આ પ્રમાણે વિચારી પોતાનું પુંજડું ઉંચું ઉપાડી ઉછળીને તેણે એવી ક્રાંતિ મારી કે સાણવાર તો આગ્રાશમાંથી કાઠ ખેચરના વાહનમાંથી ડસરીસિંહ કુદી પડતો હોય તેવો ભ્રમ થયો. એવી ક્રાંતિ મારીને જેવો ત્રિપૃષ્ઠકુમારની ઉપર તે પડવા જાય છે તેવામાં તો ત્રિપૃષ્ઠકુમારે જેમ સાણસાથી સર્પને પકડે તેમ પોતાના બે હાથથી તેના બે દોડ ભુદા ભુદા પકાયા.

પછી હોદ્દાથી આકર્ષાઈ વચ્ચની જેમ ચડચડાટ શબ્દ સાથે તેને ચીંચી નાખ્યા. તે વખતે ત-
 લકાળ સભાસદોની તથા ચારણખાટોની જેમ લોકોએ અનંતરીક્ષ અને આકાશને બરી દે તેવો
 મોટો બચબચ શબ્દ કર્યો. આકાશમાં વિદાધરો, દેવતાઓ અને અનુરો કૌતુકથી એકદા થયા,
 અને મહાયાચલના વાયુની જેમ વિષ્ણુની ઉપર પુષ્પવૃષ્ટિ કરી. એ સિંહના શરીરના જે
 ભાગ ફાણવારમાં ત્રિપૃષ્ઠે પૃથ્વી ઉપર નાખી દીધા, પણ તેઓમાંથી ચેતન ગયેલું ન હોવાથી
 કોંઈવડે તે ફાણવાર તરફડવા લાગ્યા. શરીર પરનંત થવાથી જે ભાગે પડેલા એ સિંહ મહા
 શોકવડે તરફડતો ચિંતવવા લાગ્યો કે “ અરો ! કવચધારી અને શસ્ત્રધારી તેમજ સેંકડોગમે
 મુખોટાથી વીટાંથેલા એવા અનેક રાજાઓ પણ વચ્ચની જેમ ઉપરથી પડના એવા મને સહન
 કરી શક્યા નહીં; અને આ મહા કામળ હાથવાળા અને શસ્ત્ર વિનાના એકાદી બાળક અને
 મારી નાખ્યો, એ વાતનો મને મોટો ખેદ થાય છે, કાંઈ વધ થવાથી ખેદ થતો નથી. ”
 આવી ચિંતાથી સર્પની જેમ તરફડતા એ સિંહનો અભિપ્રાય બાલુને ત્રિપૃષ્ઠ વામુદેવના
 સારથીએ કહ્યું કે “ હીલામાત્રમાં ઉન્મત્ત હાથીને ભેદનારા અને સેંકડોગમે સૈન્યથી પણ પ-
 રાણવને નહીં પામનારા એવા હે સિંહ ! તું અભિમાને કરી શા માટે આમ ખેદ પામે છે ?
 આ તને મારનાર મુખોટામાં શ્રેષ્ઠ એવા ત્રિપૃષ્ઠકુમાર સર્વ વામુદેવોમાં પ્રથમ વામુદેવ છે,
 તે વયથી બાળક છે પણ તેજ-પરાક્રમથી બાળક નથી. જેમ સર્વ પશુઓમાં તું સિંહ છે તેમ
 સર્વ નરોમાં તે સિંહ છે; તેથી એની સાથેના સંગ્રામમાં હણાયેલા તને લગ્ન આવે તેમ
 નથી, પણ ઉલટી શ્લાઘા ધાય તેમ છે. ” તેનાં આવાં વચનરૂપ અમૃતની વૃષ્ટિથી શાંત
 થઈને તે કેસરીસિંહ મૂલ્યુ પામ્યો, અને નરકગતિનું આયુષ્ય ખાંધવાથી નરકભૂમિમાં નારકી
 થયો. તે વખતે અશ્વઝીવની આજ્ઞાથી આ વૃત્તાંત જાણવાને આવેલા વિદાધરોને ત્રિપૃષ્ઠે તે
 સિંહનું ચર્મ આપ્યું અને કહ્યું—“ આ પશુથી પણ ચક્રિત થયેલા અશ્વઝીવને તેનો વધ સ્-
 ચવનાર આ સિંહનું ચર્મ આપજો, અને કહેજો કે સ્વાદિષ્ટ ભોજનમાં લપટ એવો તું હવે
 નિક્ષિંત થા અને વિશ્રમ્ધ થઈને શાલિનું ભોજન કર. ” આવો સંદેશો કહેવાતું કષ્ટુલ કરી
 તે વિદાધરોના કુમારો ગયા, અને ત્રિપૃષ્ઠ તથા અચલકુમાર પોતાના નગરમાં આવ્યા. બંને
 બ્રાતાઓએ પિતાને પ્રણામ કર્યો, અને ગલબદ્ધે ત્યાં બનેલું સર્વ વૃત્તાંત પિતાને કહી સંભળાવ્યું.
 રાજ પ્રજાપતિ પોતાના જે કુમાર ફરી જન્મ્યા હોય તેમ માનવા લાગ્યો, અને સત્ય પ્રતિજ્ઞા-
 વાળા ત્રિપૃષ્ઠકુમારની ઉપર ઘણું પુશી થયો.

યેલા વિદાધરોના કુમારોએ બધું વૃત્તાંત અશ્વઝીવ રાજ પાસે જઈને નિવેદન કર્યું; જે
 વૃત્તાંત તેને વજ્રપાત જવું લાગ્યું.

આ તરફ વૈતાલ્યગિરિ ઉપર દક્ષિણ શ્રેણિના આબૂપણ સદશ રથનુપુરચક્રવાળા
 નામે નગર હતું. તેમાં તેજવડે અગ્નિ જેવો અને અસાધારણ સમૃદ્ધિવાળો જ્વલનજટી નામે
 વિદાધરોનો રાજ હતો. તેને હંસીની જ્વળી મંદ ગતિવાળી અને પ્રીતિના પરમ સ્થાનરૂપ
 વાયુવેગા નામે પદરાણી હતી. તે રાણીને સ્વપ્નમાં સૂર્યનું અવલોકન થયેલ હોવાથી જનું

નામ અકંકીર્તિ પારેણુ એવો એક પુત્ર થયો હતો, ને તે પછી સ્વયંપ્રભાં પોતાની પ્રભાથી સર્વ દિશાઓને ઉજ્જ્વલ કરનાર ચંદ્રજેખાના અવલોકનથી જેનું નામ સ્વયંપ્રભા પારેણુ હતું એવી એક પુત્રી થઈ હતી. કુમાર અકંકીર્તિ જ્યારે યૌવનાવસ્થા પામ્યો ત્યારે મોટી ભૂત-વાળા અને કીર્તિરૂપી ગંગાના હિમાચલરૂપ એ પુત્રને રાજ્યએ યુવરાજપદે આરોપણ કર્યો. પુત્રી સ્વયંપ્રભા પણ વનસ્થળી જેમ પોતાને સ્વૈંર્ધ આપનારી વસંતસંપત્તિને પામે તેમ અનુક્રમે ચાવનવચને પ્રાપ્ત થઈ. સુખરૂપ ચંદ્રથી જાણે મૂર્તિમાન પૂર્ણિમા હોય અને કુશપાસ-રૂપ અંધકારથી જાણે શરીરધારી અમાત્યાસ્યા હોય તેવી તે જણાતી હતી. તેના કાન યુધી લાંગાં ગયેલાં નેત્રો જાણે કર્ણનાં આબૂપલકમત્રો હોય તેવાં જણાતાં હતાં, અને તેના કર્ણો પ્રસરતી દૃષ્ટિરૂપી બે તલાવડીના જાણે પાંચેલા દિનારા હોય તેવા જણાતા હતા. પદ્મવોની જેવા હાથ, પગ અને અંધર રૂપ રક્ત પત્રોથી તે લનાની જેવી શોભતી હતી; લક્ષ્મીના જાણે બે ક્ષીડાપર્વત હોય તેવા હાથા સ્તનવડે તે સુંદર લાગતી હતી; તેની નાભિ લાવણ્યરૂપી સરિતાની ધુમરીના જેવી જણાતી હતી; અને તેજ સરિતાની મધ્યમાં રહેલો કાઈ અંતરદ્વીપ હોય તેવો વિસ્તારવાળો નિતંબભાગ (શોભિત) દેખાતો હતો. એકંદર તેનાં સર્વ અંગનો સૌભાગ્યભંડાર એવો ઉત્તમ હતો કે દેવતાની સ્ત્રીઓમાં, અસુરોની સ્ત્રીઓમાં અને વિદ્યાધરોની સ્ત્રીઓમાં પણ તેનો નમુનો જોવામાં આવતો નહીં.

એક વખતે અભિનંદન અને જગનંદન નામે ચારણમુનિ આકાશમાર્ગે વિહાર કરતા તે નગરને પરિસરે ઉતર્યા. તે વખતે ખીછ મૂર્તિને ધારણ કરીને જાણે લક્ષ્મીદેવી આવી હોય તેવી જ્વલનજાદી વિદ્યાધરરાજની પુત્રી સ્વયંપ્રભા ઋદ્ધિ સહિત તે ખેત્રે મુનિને વાંદવા આવી. વાંદીને બેઠા પછી તે મહાત્માની કર્ણામૃત તુલ્ય દેશના સાંભળીને તેને ગળીના રંગ જેવું સ્થિર સમકિત પ્રાપ્ત થયું. તે મુનિરાજની પાસેથી તેણે શ્રાવકધર્મ પણ સારી રીતે સાંભળ્યો. ઉત્તમ પુરૂષો જાણ્યા પછી જરા પણ પ્રમાદ કરતા નથી. ત્યારપછી તે બંને મુનિઓએ ત્યાંથી ખીજ વિહાર કર્યો. એકદા પર્વણીને દિવસે સ્વયંપ્રભાએ પાપધનત મહણ કર્યું; ખીજ દિવસે પારણું કરવાની ઈચ્છાથી ભગવંત જિનેશ્વરની પૂજા કરી, અને પ્રભુની શોષા લઈ શ્વેર આવીને તે શોષા પિતાને અર્પણ કરી. હર્ષથી પ્રુષ્ઠ થયેલા વિદ્યાધરરાજે તે શોષા મસ્તકપર ધારણ કરી, અને પુત્રીને ઉત્સંગમાં બેસાડી. તે વખતે ઉત્કૃષ્ટ યૌવનવાળી સ્વયંપ્રભાને જોઈને રાજ કરજમાં મગ્ન થયેલા પુરૂષની જેમ તેને યોગ્ય એવા પતિની શોધમાં ચિંતામગ્ન થયો. પછી પ્રસાદ સહિત પુત્રીને વિદાય કરી, અને સુશ્રુત વિગેરે પોતાના મંત્રીઓને બોલાવી રાજ્યે તેના પતિ વિષે પૂછ્યું. પ્રથમ સુશ્રુત મંત્રીએ કહ્યું—“સ્તનપુર નગરમાં રાજ અયુરશ્રીવ અને દેવી નીલાંજનાનો પુત્ર અશ્વશ્રીવ નામે વિદ્યાધરોનો ઈદ્ર છે. તે અનેક વિદ્યાને સાધનાર અને ત્રણ ખંડ ભરતક્ષેત્રનો આધિપતિ આ પુત્રીને યોગ્ય એવો શ્રેષ્ઠ વર છે”

પછી બહુશ્રુત નામના મંત્રીએ કહ્યું—“હે દેવ ! એ રાજાનું યૌવનવય તો વ્યતીત

પછી હોઠથી આકર્ષી વચ્ચની જેમ ચડચડાટ શબ્દ સાથે તેને ચીરી નાખ્યો. તે વખતે તત્કાળ સભાસંઘોની તથા ચારણુભાટોની જેમ લોકોએ અંતરીક્ષ અને આકાશને ભરી દે તેવો મોટો જ્વજ્વ શબ્દ કર્યો. આકાશમાં વિદ્યાધરો, દેવતાઓ અને અમુરો કૌતુકથી એકઠા થયા, અને મહાયાચલના વાયુની જેમ વિષ્ણુની ઉપર પુષ્પવૃષ્ટિ કરી. એ સિંહનેા શરીરના એ ભાગ ફાણુવારમાં ત્રિપૃષ્ઠે પૃથ્વી ઉપર નાખી દીધા, પણ તેઓમાંથી ચેતન ગયેલું ન હોવાથી ક્રોધવડે તે ફાણુવાર તરફડવા લાગ્યા. શરીર પરત્રત્ર ધવાથી એ ભાગે પડેલો એ સિંહ મહા શોકવડે તરફડતો ચિંતવવા લાગ્યો કે “ અહો ! કવચધારી અને શસ્ત્રધારી તેમજ સેંકટોગમે સુભટોથી વીટાયેલા એવા અનેક રાજાઓ પણ વચ્ચની જેમ ઉપરથી પડતા એવા મને સહન કરી શક્યા નહીં; અને આ મહા કામળ હાથિવાળા અને શસ્ત્ર ચિનાના એકાદી યાજ્ઞ મને મારી નાખ્યો, એ વાતનો મને મોટો ખેદ થાય છે, કાંઈ વધ થવાથી ખેદ થતો નથી. ” આવી ચિંતાથી સર્પની જેમ તરફડતા એ સિંહનેા અભિપ્રાય જાણીને ત્રિપૃષ્ઠ વામુદેવના સારથીએ કહ્યું કે “ લીલામાત્રમાં ઉન્મત્ત હાથીને ભેદનારા અને સેંકટોગમે સૈન્યથી પણ પરાભવને નહીં પામનારા એવા હે સિંહ ! તું અભિમાને કરી શા માટે આમ ખેદ પામે છે ? આ તને મારનારા સુભટોમાં શ્રેષ્ઠ એવા ત્રિપૃષ્ઠકુમાર સર્વ વામુદેવોમાં પ્રથમ વામુદેવ છે, તે વયથી યાજ્ઞ છે પણ તેજ્-પરાક્રમથી યાજ્ઞક નથી. જેમ સર્વ પશુઓમાં તું સિંહ છે તેમ સર્વ નરોમાં તે સિંહ છે; તેથી એની સાથેના સંગ્રામમાં હણાયેલા તને લગ્ગ આજે તેમ નથી, પણ હલદી સ્લાધા થાય તેમ છે. ” તેનાં આવાં વચનરૂપ અમૃતની વૃષ્ટિથી શાંત થઈને તે કેસરીસિંહ મૃત્યુ પામ્યો, અને નરકગતિતું આયુષ્ય પાંધવાથી નરકભૂમિમાં નારકી થયો. તે વખતે અશ્વઝીવની આજ્ઞાથી આ વૃત્તાંત જાણવાને આવેતા વિદ્યાધરોને ત્રિપૃષ્ઠે તે સિંહનું ચર્મ આપ્યું અને કહ્યું— “ આ પશુથી પણ ચકિત થયેલા અશ્વઝીવને તેનો વધ સ્વચવનાર આ સિંહનું ચર્મ આપજો, અને કહેજો કે સ્વાદિષ્ટ ભોજનમાં લપેટ એવો તું હવે નિશ્ચિંત થા અને વિશ્રમ્ય થઈને શાલિતું ભોજન કર. ” આવો સંદેશો કહેવાતું કયુલ કરી તે વિદ્યાધરોના કુમારો ગયા, અને ત્રિપૃષ્ઠ તથા અચલકુમાર યોતાના નગરમાં આવ્યા. યાત્રે ભ્રાતાઓએ પિતાને પ્રણામ કર્યો, અને અલભદ્રે ત્યાં અનેલું સર્વ વૃત્તાંત પિતાને કહી સંભળાવ્યું. રાજ પ્રજાપતિ યોતાના એ કુમાર ફરી જન્મ્યા હોય તેમ માનવા લાગ્યો, અને સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા ત્રિપૃષ્ઠકુમારની ઉપર ધણો પુરી થયો.

યેલા વિદ્યાધરોના કુમારોએ અધું વૃત્તાંત અશ્વઝીવ રાજ પાસે જઈને નિવેદન કર્યું, જે વૃત્તાંત તેને વજ્રપાત જેવું લાગ્યું.

આ તરફ વૈતાલ્યગિરિ ઉપર દક્ષિણ એણિના આભૂષણ સદશ રથનૂપુરચક્રવાળા નામે નગર હતું. તેમાં તેજવડે અગ્નિ જેવો અને અસાધારણ સમૃદ્ધિવાળો જ્વલનજટી નામે વિદ્યાધરોના રાજ હતો. તેને હંડસીની જેવી મંદ ગતિવાળી અને પ્રીતિના પરમ સ્થાનરૂપ વાયુવેગા નામે પદરાણી હતી. તે રાણીને સ્વમમાં સૂર્યનું અવલોકન થયેલ હોવાથી જેનું

નામ અર્કકીર્તિ પાટેલું એવો એક પુત્ર થયો હતો, ને તે પછી સ્વયંપ્રભા પોતાની પ્રભાથી સર્વ દિશાએને ઉજવણ કરનાર ચંદ્રલેખાના અવલોકનથી જેનું નામ સ્વયંપ્રભા પાટેલું હતું એવી એક પુત્રી થઈ હતી. કુમાર અર્કકીર્તિ બ્યારે ચૌવનાવસ્થા પામ્યો ત્યારે મોટી ભૂલ-વાળા અને કીર્તિરૂપી ગંગાના હિમાચલરૂપ એ પુત્રને રાજ્યે યુવરાજપદે આરોપણ કર્યો. પુત્રી સ્વયંપ્રભા પણ વનસ્થળી જેમ પોતાને સૌંદર્ય આપનારી વસંતકપત્તિને પામે તેમ અનુક્રમે ચાવનવયને પ્રાપ્ત થઈ. સુખરૂપ ચંદ્રથી જાણે મૂર્તિમાન પૂર્ણિમા હોય અને કશપાર-રૂપ અધકારથી જાણે શરીરધારી અમાત્યસ્થા હોય તેવી તે જણાતી હતી. તેના કાન સુધી લાંબાં ગયેલાં નેત્રો જાણે કર્ણનાં આભૂષણક્રમણે હોય તેવાં જણાતાં હતાં, અને તેના કર્ણો પ્રસરતી દૃષ્ટિરૂપી બે તક્ષવડીના જાણે ખાંધેલા ઠિનારા હોય તેવા જણાતા હતા. પદ્મવોની જેવા હાથ, પગ અને અધર રૂપ રક્ત પત્રોથી તે લતાની જેવી શોભતી હતી; લક્ષ્મીના જાણે જે ક્રીડાપર્વત હોય તેવા જાયા સ્તનવડે તે સુંદર લાગતી હતી; તેની નાભિ લાવણ્યરૂપી સરિતાની ધુમરીના જેવી જણાતી હતી; અને તેજ સરિતાની મધ્યમાં રહેલો ઠાઈ અંતરદ્વીપ હોય તેવો વિસ્તારવાળો નિતંબભાગ (શોભિતટ) દેખાતો હતો. એકંદર તેનાં સર્વ અંગનો સૌભાગ્યભંડાર એવો ઉત્તમ હતો કે દેવતાની સ્ત્રીઓમાં, અસુરોની સ્ત્રીઓમાં અને વિદ્યાધરોની સ્ત્રીઓમાં પણ તેનો નમુનો જેવામાં આવતો નહીં.

એક વખતે અભિનંદન અને જગનંદન નામે ચારણમુનિ આકાશમાર્ગે વિહાર કરતા તે નગરને પરિસરે ઉતર્યા. તે વખતે બીજી મૂર્તિને ધારણ કરીને જાણે લક્ષ્મીદેવી આવી હોય તેવી જ્વલનજટી વિદ્યાધરરાજની પુત્રી સ્વયંપ્રભા ઋદ્ધિ સહિત તે ખંતે મુનિને વાંદવા આવી. વાંદીને બેઠા પછી તે મહાત્માની કર્ણામૃત તુલ્ય દેશના સાંભળીને તેને ગળીના રંગ જેવું સ્થિર સમક્તિ પ્રાપ્ત થયું. તે મુનિરાજની પાસેથી તેણે શ્રાવકકર્મ પણ સારી રીતે સાંભળ્યો. ઉત્તમ પુરૂષો જાણ્યા પછી જરા પણ પ્રમાદ કરતા નથી. ત્યારપછી તે ખને મુનિઓએ ત્યાંથી બીજે વિહાર કર્યો. એકદા પર્વણીને દિવસે સ્વયંપ્રભાએ પાપધત્રત મહણ કર્યું; બીજે દિવસે પાદણું કરવાની ઈચ્છાથી ભગવંત જિનેશ્વરની પૂજા કરી, અને પ્રણુની શેષા ૧ લઈ ઘેર આવીને તે શેષા પિતાને અર્પણ કરી. હર્ષથી પુષ્ટ થયેલા વિદ્યાધરરાજે તે શેષા મસ્તકપર ધારણ કરી, અને પુત્રીને ઉત્સંગમાં બેસાડી. તે વખતે ઉલ્કૃષ્ટ ચૌવનવાળી સ્વયંપ્રભાને જોઈને રાજ કરજમાં મગ્ન થયેલા પુરૂષની જેમ તેને યોગ્ય એવા પતિની શોધમાં ચિંતામગ્ન થયો. પછી પ્રસાદ સહિત પુત્રીને વિદાય કરી, અને મુશ્વત ત્રિગેરે પોતાના મંત્રીઓને બોલાવી રાજ્યે તેના પતિ વિષે પૂછ્યું. પ્રથમ મુશ્વત મંત્રીએ કહ્યું—“રત્નપુર નગરમાં રાજ મયુરગ્રીવ અને દેવી નીલાંજનાનો પુત્ર અશ્વગ્રીવ નામે વિદ્યાધરોનો ઈદ્ર છે. તે અનેક વિદ્યાને સાધનાર અને ત્રણ ખંડ ભરતક્ષેત્રનો અધિપતિ આ પુત્રીને યોગ્ય એવો શ્રેષ્ઠ વર છે”

પછી બહુશ્રુત નામના મંત્રીએ કહ્યું—“ હે દેવ ! એ રાજનું ચૌવનવય તો વ્યતીત

યથેલું છે, તેથી આપણી રાજપુત્રીને યોગ્ય તે વર નથી. પણ ઉત્તર શ્રેણિમાં રૂપ, યૌવન તથા લાવણ્યવાળા અને ભુજપરાક્રમી એવા અનેક ઉત્તમ વિદ્યાધરો છે, તે તેઓમાંથી કાઢા એક રાજની યોગ્યતાનો વિચાર કરીને આ રાજપુત્રી આપો." તે પછી સુમતિ નામનો મંત્રી યોત્સો—
 "હે પ્રભુ! તમારા અધિકારીએ જે કહ્યું તે બરાબર યુક્ત છે. આ પર્વતપર ઉત્તર શ્રેણિરૂપ હારમાં ચક્રારૂપ અને અનેક અદ્ભુતતાના સ્થાનરૂપ પ્રભંકરા નામે એક નગરી છે. તેમાં ઇંદ્રના પરાક્રમને ધારણ કરનાર અને પ્રાતઃકાળના મેઘની જેવો સદૃશ મેઘવાન નામે રાજ છે. તેને માલતીની પુંખમાળાની જેવી શીઘરૂપ સુગંધવડે શોભતી મેઘમાલિની નામે પદ્મરાણી છે. તે દંપતીને સર્વ રાજ્યોને નમાવનાર અને કામદેવની જેવા અપ્રતિમ રૂપવાળો વિદ્યુતપ્રભ નામે એક પુત્ર છે, અને નિઃસીમ રૂપ લાવણ્યની સંપત્તિવડે દેવકન્યા જેવી જ્યોતિર્માલા નામે એક પુત્રી છે. કાંતિથી દિશાઓના મુખને પ્રકાશ કરનારી આ સ્વયંપ્રભા રાજકુમારી મેઘને વિગળીની જેમ એ ત્રિદ્યુતપ્રભ રાજકુમારને યોગ્ય છે; અને જ્યોતિર્માલા નામે રાજકુમારી આપણા અર્કકીર્તિ કુમારને યોગ્ય છે, તેા પરસ્પર કન્યાનો વિનિયોગ કરવાથી ખત્તેને ગદોત્સવ થાય તેમ છે." પછી શ્વતસાગર નામે મંત્રી યોત્સો— "હે મહારાજ! આ રત્ન જેવી કન્યાને લક્ષ્મીની જેમ કાણુ ન ઈચ્છે? તેથી એની અભિલાષા કરનારા સર્વ વિદ્યાધરોમાં નિર્વિશેષપણું બતાવનારો સ્વયંવર કરવો યુક્ત છે. કારણકે એ તેમ નહી કરે અને કાર્ય એકનેજ કન્યા આપશે તેા તમારે ખીજા વિદ્યાધરોની સાથે કેાગટનો વિરોધ થઈ પડશે; માટે તેમ શા માટે કરવું જોઈએ ?"

આ પ્રમાણે સર્વ મંત્રીઓનો મન લઇને રાજ્યે તે સર્વને વિદાય કર્યા. પછી સંભિ-
 ન્નશ્રેાત નામના નિમિત્તિયાને યોલાવીને પૂછ્યું કે "અશ્વઝીવ રાજને અથવા ખીજા કાર્ય ઉત્તમ વિદ્યાધરને આ કન્યા આપું કે તેના સ્વયંવર કરું ?" નૈમિત્તિકે કહ્યું— "પૂર્વે એક સુ નિરાજ પાસેથી મેં સાંભળ્યું છે કે એકવાર ભરતચક્રએ ભગવાન ઋષભવન્ને પૂછ્યું ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે આ અવસર્પિણી કાળમાં મારી જેવા ખીજા ત્રેવીશ તીર્થકરો, તારી જેવા અગ્યાર અકવર્તીઓ, નવ બગદેવો, અષ્ટ ભરતક્ષેત્રના સ્વામી નવ વાસુદેવો અને તેના પ્રતિપક્ષી અર્ધ ભરતક્ષેત્રના સ્વામી નવ પ્રતિવાસુદેવો ઉત્પન્ન થશે; તેથી હે રાજન! તે પ્રજ્ઞના કહેવા પ્રમાણે હાલ ત્રિપૃષ્ઠ નામે વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયેલ હશે. તે અશ્વઝીવ પ્રતિવાસુદેવને હણીને વિદ્યાધરોના નગર સહિત ત્રિખંડ ભરતક્ષેત્રની ભૂમિને ભોગવશે; અને સર્વ વિદ્યાધરોનું ઐશ્વર્ય તેમને આપશે, તેથી આ કન્યા એ ત્રિપૃષ્ઠને આપો, કારણકે તેના જેવો ખીજો કાઠ હાલ આ પૃથ્વી ઉપર જણાતો નથી." આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળી રાજ બહુ હર્ષ પાર્યો, અને યથાયોગ્ય સત્કાર કરી નિમિત્તિયાને વિદાય કર્યો. પછી પ્રજ્ઞપતિ રાજની પાસે તેણે મારિચિ નામે એક દૂતને મોકલ્યો. એ વિદ્યાધરદૂતે પ્રજ્ઞપતિ રાજ પાસે જઈ નમસ્કાર કરી યોતાની ઓળખાણ પાડીને વિનયપૂર્વક આ પ્રમાણે કહ્યું— "ઉત્તર શ્રેણિના વિદ્યાધરોનો નવસનજટી નામે રાજ છે. તેને સર્વ સ્ત્રીઓમાં રત્નરૂપ સ્વયંપ્રભા નામે એક કન્યા છે. એ કન્યાને યોગ્ય એવા વરને અર્થે રાજ નવસનજટી અરોચક કવિની પેઠે ચિરકાલ ચિંતા કર્યા

કરતો હતો. એ સંબંધી તેણે પોતાના મંત્રીઓની સાથે વિચાર કર્યો, પણ તે કન્યાને ચોખ્ખ વર તેના જોવામાં આવ્યો નહીં. પછી રાત્રીએ સંલિપ્તશ્રોત નામે નિમિત્તિયાને પૂછ્યું, ત્યારે તેણે જણાવ્યું કે ' આ કન્યા પ્રજાપતિ રાજાના કુમાર ત્રિપૃષ્ઠને ચોખ્ખ છે. એ ત્રિપૃષ્ઠકુમાર પ્રથમ વામુદેવ યજ્ઞ અર્ધ ભરતને ભોગવશે, અને પ્રસન્ન થઈને વૈતાલ્ય ઉપરની બે શ્રેણિનું અધિપતિપણું તમને આપશે. ' આવી નિમિત્તિયાની વાણી સાંભળીને પ્રસન્ન થયેલા અમારા રાજાએ મને અહીં મોકલ્યો છે, માટે હે સ્વામિન ! ત્રિપૃષ્ઠકુમારને માટે તે કન્યાનો સ્વીકાર કર્યાની સંમતિ આપો. ' પ્રજાપતિરાજાએ ' અહુ સાડુ ' એમ કહી તે વાર્તા સ્વીકારી, અને અતિ બુદ્ધિમાન તે રાજાએ યથાચોખ્ખ પોશાક આપીને તે દૂતને વિસર્જન કર્યો.

પછી જ્વલનગઢી વિદ્યાધર અશ્વઝીવની શંકાથી ગતજ તે કન્યાનું પાણ્ડિત્યહૃદય કરાવવા કન્યાને લઈને પ્રજાપતિ રાજાના નગર તરફ ચાલ્યો. પોતાની સાથે વિદ્યાધરે, સામતો અને ખીજા સામાન્ય ખલવાહનો લઈને અનુક્રમે સમુદ્ર જેમ મર્યાદામાં રહે તેમ તે નગરની સમીપે આવી પડાવ નાખ્યો તેને આવેલો સાંભળી પ્રજાપતિ રાજા પોતે પ્રધાનોના પગિવાર સાથે તેની સામે આવ્યો, કાગણુંકે અભયાગત પુરૂષ સર્વનો ગુરૂ છે. અનેના પ્રીતિયોગે સામઆમા સૈન્યો એકડા થયા, તે જાણે ગંગા અને યમુનાના બે પ્રવાહો એકઠા થયા હોય તેના શોભના કાચ્યા અને રાજવંશીઓ એક સામાન્યતાથી હરતી ઉપર આરૂઢ થયેલા હતા, તે જાણે બે સામાનિક દેવતા સામઆમા મળ્યા હોય તેવા જણાતા હતા. તે બંને રાજાઓના સંગમથી અર્ધચંદ્રના સંગમની જેમ તે દિવસ પર્વના જેવો દેખાવા લાગ્યો. પછી ત્યાંથી નગરમાં તેડી લાવીને સમુદ્ર જેમ મૈનાક પર્વતને નિવાસભૂમિ આપે તેમ પ્રજાપતિ રાજાએ તે વિદ્યાધર રાજાને નિવાસભૂમિ અર્પણ કરી. તે ભૂમિ ઉપર જોતાજોતામાં વિદ્યાધરેએ વિદ્યાના બળથી જાણે ખીજું પોતાનપુર હોય તેવું વિચિત્ર હવેલીઓવડે સુંદર એક રમણીય નગર રચ્યું. તે પુરની મધ્યમાં જાણે તેના મુગટ હોય તેવો એક દીવ્ય તોગલુવાળો પ્રાસાદ કર્યો, તેમાં મેરૂપર્વતપર સૂર્યની જેમ જ્વલનગઢી રાજાએ નિવાસ કર્યો; અને ખીજા સામતો, અમાત્યો અને સેનાપતિઓ પ્રમુખે, દેવતાઓ જેમ વિમાનમાં ગહે નેમ પોતપોતાને ચોખ્ખ જુદા જુદા મહેલોમાં નિવાસ કર્યો પછી વિદ્યાધરેના રાજા જ્વલનગઢીની રાજા લઈ પ્રજાપતિ ભરતીથી નિવૃત્તિ થયેલા સમુદ્રની જેમ પોતાના દરબારમાં પાછો આવ્યો. પછી પ્રજાપતિરાજાએ ઉત્તમ ભોજન, અગરાગ તથા સુંદર પોશાક વિગેરે વિદ્યાધરેના રાજાને માટે ભેટ તરીકે મોકલ્યું.

પછી ત્યાં બંને રાજાઓએશુભ આકૃતિવાળી અમરંદ્રની સભા હોય તેવા રત્નમય વિવાહ મંડપો રચાવ્યા. કુળવૃદ્ધ ઝીઓએ ગેલેલી શિક્ષાચાર્યની લીલાથી બંનેને ધરે ધવલ મંગલ ગવાવા લાગ્યાં. પછી સુગંધી ચંદનના અંગરાગથી પ્રકાશમાન, નીલરત્ન પ્રતિમાની જેમ રાજેન્દ્ર ઉપર આરૂઢ થયેલા, અને અનુવર થયેલા સરખી વયના રાજકુમારોએ પરવરેલા ત્રિપુ-

પ્રકુમાર પોતાના વાસવદેવથી નીકળીને જવલનજાટીના ભુવન સગીષે આવ્યા. ત્યાં રાજગૃહના તોરણની નીચે પૂર્વ દિશામાં સૂર્યની જેમ અર્ધમંડલની રાહ જોતા હતા રહ્યા. અર્ધ દીધા પાઠ દુલ્હાશ્રીઓથી માંગણિક ગીતો ગવાતે સને ત્રિપૃષ્ઠકુમાર નીચા નગી અગ્નિમય સંપુટ ભાંગી અભુવરની સાથે માતૃગૃહ (માયરા) માં ગયા; ત્યાં છેડા સહિત શ્વેત વસ્ત્રને ધારણ કરનારી અને નેત્રને આનંદ આપનારી એવી રાજકુમારી સ્વયંપ્રભા જાણે મૂર્તિમાન ચંદ્રપ્રભા હોય તેવી જોનામાં આવી. પછી વરકન્યા (ત્રિપૃષ્ઠ અને સ્વયંપ્રભા) ચિત્રા નક્ષત્રને ચંદ્રમાની જેમ એક આસનપર સાથે બેઠા. પછી ઝાલરના નાદથી ન્યારે લગ્નનો સમય સૂચવવામાં આવ્યો ત્યારે પુરોહિતે સંપુટની જેમ તેમના હસ્તકમળને જોડી દીધા. તે વખતે નવા હોંગા પ્રેમરૂપી વૃક્ષને સિંચન કરવામાં જળરૂપ અનેની દ્રષ્ટિનો તારામેલક થયો. પછી ત્યાંથી સ્વયંપ્રભા અને ત્રિપૃષ્ઠકુમાર બન્ને વૃક્ષ અને લતાની જેમ સાથે મળીને વેદિના મધ્ય ભાગમાં આવ્યા. ત્યાં પીપ્પળાદિક વૃક્ષોના સમિધવડે હુત દ્રવ્યની આહૂતિ આપીને બ્રાહ્મણોએ અગ્નિને જગૃત કર્યો. પછી બ્રાહ્મણો વેદમંત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યા, એટલે વેદિના અગ્નિને દક્ષિણ તરફ રાખીને વર-કન્યાએ તેની દ્વરતી પ્રદક્ષિણા કરી.

આવી રીતે જલદેવના અનુજ અંધુ ત્રિપૃષ્ઠકુમાર સ્વયંપ્રભાદેવીને પરણીને તેની સાથે હાથિણીપર આરૂઠ થઈ પોતાના ધર તરફ ચાલ્યા. હૃદયવનિવાળા વાગ્વિજ્ઞાના નાદથી સૂર્યના અશ્વને હંચા કર્ણવાળા કરતા એ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે શ્રી સહિત પોતાના ધરમાં પ્રવેશ કર્યો. આ વૃત્તાંત ખાતમીદારરૂપ નેત્રવડે જાણવામાં આવ્યાથી અશ્વઝીવં રાજ કે જે પ્રથમ સિંહને માર્યાની કથા સાંભળવાથી ક્રોધ પામેલો હતો તે વિશેષ દ્રોધાયમાન થયો. તેણે ચિંતવ્યું કે “હું છતાં જવલનજાટી શ્રીરત્ન બીજને કેમ આપે ? કેમકે ‘રત્ન તો રત્નાકરમાંજ હોય.’ તેથી તે આપનાર અને પ્રહણ કરનારની પાસે કન્યાની યાચના કરવાને ફતને મોકલવો; કારણકે નીતિમાં ફત પ્રથમ છે.” આ પ્રમાણે મનમાં વિચારી એકાંતે નવા ફતને ઘોલાવી બરાબર શિખવીને પોતાનપુર તરફ મોકલ્યો. એ ફત વાયુકુમારની જેમ શીઘ્ર ગતિએ જવલનજાટી પોતાનપુર હોવાથી ત્યાં જઈ પહોંચ્યો, અને જવલનજાટીને આ પ્રમાણે કહ્યું—“દક્ષિણ લોકાર્જુની ઉપર સૌધર્મ ઇંદ્રની જેમ દક્ષિણ ભરતાર્જુનું રક્ષણ કરનાર હયઝીવ રાજની આજ્ઞાથી હું તમને કહેવા આવ્યો છું કે તમારે ઘેર સ્વયંપ્રભા નામે કન્યારત્ન છે, તે તમે મહારાજ હયઝીવ પામે જાંને તેને આપો; કેમકે ‘ભરતક્ષેત્રનું’ રત્ન બીજને ઘેર હોય નહીં. ‘વળી તે કદુ છાયાવાળા મહારાજ અશ્વઝીવ તમારા પણ સ્વામી છે, તો પુત્રી પણ તેનેજ આપવી જોઈએ; કારણ કે નેત્ર તો મસ્તકેજ શોભે. વળી આજ સુધી આરાધેલા અશ્વઝીવ રાજને હવે પુત્રી ન આપીને કોપ પમાડો છે તે ધમેલા સોનાને કુકે મારીને ગુમાવવા જેવું કરે છે; માટે તેમ કરવું યોગ્ય નથી.” આવી રીતે ફત કહી રહ્યો એટલે જવલનજાટી બોલ્યો—“તે કન્યા તો મેં ત્રિપૃષ્ઠકુમારને આપી દીધી છે; અને કન્યાદાન તો એકજવાર થઈ શકે છે. વળી બીજી પણવસ્તુ કાઠીને આપી દીધી હોય તો પછી તેના ઉપર આપનારનો હક રહેતો નથી, તો આ કુળવાનું કન્યાના સંબંધમાં

તો તેમ શેતુજ સંભવે ? તે તમે પોતેજ વિચારો. " આ પ્રમાણે જ્વલનગટીએ દૂતને કહ્યું, એટલે તે દૂત અંતઃકરણમાં કલુષિત થઈ ત્યાંથી નીકળ્યો અને ત્રિપૃષ્ઠકુમારની પાસે આવ્યો; કારણ કે ' દૂત પોતાના સ્વામીના સંદેશાનેજ લઇ જનારો હોય છે. ' તેણે ત્રિપૃષ્ઠકુમારને કહ્યું— ' જંગનું જય કરનાર અને આ પૃથ્વીના ઈદ્ર અધ્યક્ષીવ રાજ્યએ મારી સાથે તમને કહેવારાયું છે કે જન્મ મુગ્ધ વટેમાર્ગી રાજના ઉદ્યાન સંગ ધી વૃક્ષના ક્ષણે ગ્રહગ્રહ કરે, તેમ મારે યોગ્ય એવી સ્વયંપ્રભા કન્યા તેં ગ્રહણ કરેલી છે. ખંધુએ સહિત તમારો હું નિયંતા સ્વામી છું અને મેં તમારું ઘણા કાળથી રક્ષણ કરેલું છે, માટે એ કન્યારત્નને તું છોડી દે; સેવકોને સ્વામીનું શાસન પ્રમાણ કરવું યોગ્ય છે. " આવાં દૂતનાં વચન સાંભળી વિકટ બ્રહ્મટી અડાવવાવડે ભાલસ્થળને ભયંકર કરતો અને રાતા લોચનથી કપોળની શોભાને ધારણ કરતો ત્રિપૃષ્ઠકુમાર બોલ્યો— " હે દૂત ! તારો સ્વામી શું જગત્માં આવો ન્યાય પ્રવર્તવે છે ? અહા ! લોકોમાં અગ્રેસર ગણાતા એવા તારા સ્વામીની ક્ષમી કુલીનતા છે ! આ ઉપરથી મને એમ લાગે છે કે તેણે પોતાના દેશમાં રહેલી અનેક કુલસ્રીઓને પ્રથ કરી હશે ! કેમકે યુવાન માર્જરની પાસે દુધનું રક્ષણ કેમ થઈ શકે ? અમારી ઉપર તો તેનો સ્વામિત્વ હક સામ્રાટજ હોય, પણ આવો માર્ગ લેવાથી બીજા ઉકાણે પણ તેનો સ્વામિત્વ હક હશે તે થોડા વખતમાં આવ્યો જવાનો છે. તે શાસિના ભોજનની પેઠે હવે જે જીવવાથી તમ થઇ ગયો હોય તો સ્વયંપ્રભાને લેવાને પોતે જાતે ખુશીથી આહીં આવે; હે દૂત ! તું હવે અહીંથી શીઘ્ર આવ્યો જ, કેમકે દૂત-પણાને લીધે તું અવધ છે. વળી અહીં આવેલા તે હયમીવનેજ હણવાને અમે ઈચ્છીએ છીએ. "

આ પ્રમાણે કહેવાથી અંજુ આશુક મારી હોય તેમ તે દૂત ઉતાવળો ઉતાવળો ત્યાંથી નીકળીને એકદમ અધ્યક્ષીવ રાજ પાસે આવ્યો, અને સર્વ વૃત્તાંત તેમને નિવેદન કર્યું. આ વૃત્તાંત સાંભળીને હયમીવનાં નેત્ર રાતાં થઈ ગયાં, ઠાઠો અને કંસી સ્ફુરવા લાગ્યા, દંતોવડે તે હોહ કરડવા લાગ્યો, શરીર ધ્રગવા લાગ્યું; અને ભયંકર બ્રહ્મટીથી તેનું લલાટ વિકટ જણાવા લાગ્યું. એવું ઉમ રૂપ કરી તેણે અવજ્ઞા અને ક્રોધ સહિત વિદ્યાધરના અધિપતિઓને આ પ્રમાણે કહ્યું— " અહા ! જ્વલનગટીને દેવે ક્ષમી કુલુકિ આપી કે જથી સર્પની સામે જન્મ કાઢીડો થાય તેમ તે મારી સામે થયો. તેનું કુલીનપણું કેવું કે જણે મારા જવા યોગ્યને છોડી પોતાની પુત્રીને પ્રજાપતિ રાજના પુત્રની સાથે પરણાવી. એક સર્વ મૂર્ખમાં શિરોમણિ મૂર્ખ તો જ્વલનગટી, બીજા પ્રજાપતિ, ત્રીજા સાવકી અદેનનો પુત્ર ત્રિપૃષ્ઠ અને ચોથો સગપણની ગણતરીવડે થયેલો પોતાના પિતાનો સાથો અચલકુમાર, એ સર્વે નિર્લજ્જ થઈ મરવાનેજ ઈચ્છનારા છે, અને તેથીજ સિંહની સામે ચિયાળની જન્મ તેઓ મારી સામે લડવાને ઈચ્છે છે. તેથી હે વિદ્યાધર ! પવન જન્મ મેઘને, સિંહ જન્મ હરિણને અને કંસરી જન્મ હાથીઓને પરાભવ પમાડે તેમ તમે જઈને તેમનો પગાળ્ય કરો. " જન્મના હાથમાં રણ કરવાની કંડુ આવ્યા કરતી હતી એવા તે વિદ્યાધરે તૃષ્ણાળા પુરૂષો જન્મ જળ મળવાથી હર્ષ પામે તેમ પોતાના પ્રણુની આવી આજ્ઞાથી ઘણા હર્ષ પાગ્યા. તે પરાક્રમીવીરો બુદ્ધા બુદ્ધા યુદ્ધની પ્રતિજ્ઞા

કરતા જાણે આકારને દ્રોહતા હોય તેમ જુગ્મઓનો આસ્ત્રોટ કરવા લાગ્યા. સંઘામના કૌતુકથી મિત્રોની જેમ અમિત્ર-યત્રુઓ ઉપર ઉત્કંઠા ખતાવતા ' મારી પહેલાં બીજે જીને નહીં ' એવું પરસ્પર ધારીને ત્વરા કરવા લાગ્યા. ચાણુકાથી ઘોડાઓને, અંકુશથી હાથીઓને, પંચોણાથી વૃષભોને અને લાકડીઓથી ઉટાને પ્રહાર કરીને ઉતાવળે ચલાવવા લાગ્યા. તરવારોને નચાવતા, સ્ફુર જાતના અસ્ત્રોને વિસ્તારતા, ભાથાઓને સજ્જ કરતા, ધનુષ્યોની પાણ્યનો ટંકાર કરતા, મુદ્ગરોને ભમાડતા, મોટી ગદાઓને ચલિત કરતા, ત્રિશુલોને દ્રોહતા અને પરિધ, (ભગલ) ને ધારણ કરતા તે વીરો કાઠ આકાશ માર્ગે અને કાઠ પૃથ્વી માર્ગે યુદ્ધના કૌતુકવડે એકદમ પોતાનપુર આવી પહોંચ્યા. તેઓનો દૂરથી મોટો કોળાહળ સાંભળીને ' આ શું ? ' એમ પ્રજ્ઞ-પતિ રાજ એકાએક સંભ્રમ પામ્યો, ત્યારે જ્વલનગટીએ કહ્યું- ' આ અશ્વગ્રીવ રાજાની આજ્ઞાથી તેના સુભટો આવે છે તો તે ભલે આવે, તમે મારું યુદ્ધકૌતુક જુઓ ! મારી પહેલાં ત્રિપુષ્પકુમારને કે અચલકુમારને યુદ્ધ કરવાની જરૂર નથી. ' આ પ્રમાણે ઉત્સુક થઇને જ્વલનગટી પરિકર બાંધી યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયો.

અશ્વગ્રીવના તમામ સુભટો તેની ઉપર એક સાથે ક્રોધથી પ્રહાર કરવા લાગ્યા; કારણકે જ્યારે પોતાના પક્ષનો માણસ પરપક્ષમાં જવામાં આવે છે, ત્યારે ક્રોધ સહજ ઉત્પન્ન થાય છે. અપવાદ રહિત એવા જ્વલનગટીએ ' અપવાદથીજ ઉત્સર્ગની જેમ તેઓના શસ્ત્રોનો પોતાના શસ્ત્રોથી નાશ કર્યો; અને પછી ઉત્પાતકાળનો મેઘ જેમ કરાની વૃષ્ટિથી હાથીઓને ઉપદ્રવ પમાડે તેમ પોતાના તીક્ષ્ણ બાણોની વૃષ્ટિથી તે સર્વ સુભટોને ઉપદ્રવિત કર્યા. સહજતારમાં વાદી જેમ સર્પોના ગર્વને હરી લે, તેમ તેઓના વિદ્યાબળ અને જુગ્મબળના ગર્વને જ્વલનગટીએ હરી લીધો. પછી તેઓને કહ્યું- " અરે વિદ્યાધરે ! આત્યા જાણ્યો, અનાથ અને ગરીબ એવા તમને કાઠ મારશે નહીં. હવે તમારા હયગ્રીવને મધ્યમાં સ્વાગરી કરીને રથાવર્ત પર્વત ઉપર આવો, અમે પણ ત્યાં થોડા સમયમાં આવી પહોંચશું. "

આ પ્રમાણે અવજ્ઞાથી કહ્યું; એટલે તે હયગ્રીવના સુભટો ભય પામી પ્રાણ લઈને કાગડાની જેમ ત્યાંથી નાસી ગયા, અને જાણે મસીથી લીંપાયેલા હોય તેમ ધણી લજ્જાથી જન્મના મુખ મલિન થયેલાં છે એવા તે સુભટોએ મયૂરગ્રીવના પુત્ર અશ્વગ્રીવ પાસે આવીને તે વૃત્તાંત કહ્યું. તેઓની વાણીથી આહૂતિવડે અશ્વિની જેમ નીલાંજનનો પુત્ર અને અક્ષય જુગ્મપરાક્રમવાળો અશ્વગ્રીવ રાજા, કાપથી રાતો વિકરાળ નેત્ર કરી અને રાક્ષસની પેઠે ભયંકર રૂપ ધરી પોતાના સામંત, અમાત્ય અને સેનાપતિ વિગેરેને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરવા લાગ્યો- ' અરે વીરો ! સર્વ પ્રકારની તૈયારીથી તમે સત્વર આવો, અને ઉછળતા સમુદ્રની જેમ બધું સૈન્ય એક સાથે-પ્રયાણ કરે તેમ કરો; કારણકે ધૂમાડો જેમ મસલાંનો સંહાર કરે તેમ

જ્વલનગટીનાં ઉત્સર્ગ માર્ગ અને માર્ગ એમ બે પ્રકારના માર્ગો કહેલા છે. તેમાં ઉત્સર્ગ એ મુખ્ય વિધિ છે. આરે તેમાં ફેરફાર કરવાનો રસ્તો ખતાવેલો છે તે અપવાદ મ.

ત્રિપૃષ્ઠ, અચલ અને જ્યલનગટી સહિત પ્રજપતિ રાજનો હું સંચામમાં સંહાર કરીશ.” આ પ્રમાણે ઢાપ સહિત અને ઉગ્ર એવો અશ્વઝીવ ગળ બોલી રહ્યા એટલે બુદ્ધિના ગુણુઆમનું મંદિર એવા સુખ્ય પ્રધાને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું—“આપ મહારાજને પૂર્વે લીલામાત્રમાં આ ત્રિખંડ ભગવતને જીતી લીધું છે, અને તે આપની કીર્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિને માટે ધયેલું છે, તેમજ સર્વ પરાક્રમીઓમાં આપ અત્રેસર થયા છે, તો આ એક માત્ર સામંતરાજનો વિનય કરવા માટે તમે પોતે તૈયાર થયા છે, તો હવે તેથી તમે વિશેષ શી કીર્તિ અને શી લક્ષ્મી મેળવશો ? પરાક્રમી પુરૂષોનો હીન પુરૂષના વિનયથી કંઈપણ વ્તકર્ષ થતો નથી, દાર-ણકે “હાથીને વિદારણ કરનાર કેસરીસિંહની એક હરિણુ ભારવાથી શી પ્રશસ્તા થાય ?” પણ કદિ જો હીન પુરૂષનો દૈવયોગે વિનય થાય તો પૂર્વે ઉપાર્જલો સર્વ યશોરા-શી એકી સાથે આપ્યો જાય છે; કેમકે રણુની ગતિ વિચિત્ર છે. વળી સિંહના વધથી અને અંડસિંહના ધર્ષણુની પ્રતીતિથી નિમિત્તિયાની સત્ય વાણી તરફ જેતાં તે મોટું શંકા-નું સ્થાન છે. માટે હે પ્રભુ ! આ વખતે છ ગુણુમાંથી આસનનો ગુણુ ધારણુ કરવો ઉચિત છે, મોટો હાથી પણ અજ્ઞાતપણુે દોડવાથી કાદવમાં ખુંચી જાય છે. આ યાજ્ઞક સાહસ કરનારો છે, તેથી કદિ અણપદની જેમ એકદમ ઉછળીને તે પોતાનોજ ભંગ કરશે નો તમારું હિત અહીં બેઠા બેઠા સિદ્ધ થશે. હે પૃથ્વીપતિ ! જો કદિ આમ એસી રહેવાનું સહન કરવાને તમે અસમર્થ હો તો તમારા સૈન્યને તેની સામે જવાની આજ્ઞા કરો. કેમકે તમારા સૈન્યની પરાક્રમને પણ ઢાણુ સહન કરી શકે જેમ છે ?”

રાજએ અભિમાનના આવેશથી મંત્રીની આવી સત્ય અને હિનકારી વાણીને અના-દર કર્યો. ગર્વરૂપી મંદિરાના કેડવાળા પુરૂષોને ચેતના ક્રયાંથી હોય ! ‘અરે મંત્રી ! તું કાયર જણાય છે.’ એ પ્રમાણુે કહી મંત્રીનો તિરસ્કાર કરી ઢાપ પામેલા ગળએ સેવકોની પાસે તરતજ પ્રસ્થાનનો હુંડુલિ વગડાવ્યો. તે હુંડુલિના ચખ્ખથી જણુે પામેજ રજ્યા ટાપ તેમ સર્વ ઐનિકા સર્વ સામગ્રી સાથે ટૂરથી પણ તત્કાળ ત્યાં આવીને એકઠા થયા. પછી અશ્વઝીવે સ્નાનગૃહમાં ગંધ ગંગાના નિર્ભજ અને ઉંચા તરગોવડે હંસની જેમ ઝારીઓગાઠેના નિર્ભજ જળવડે સ્નાન કર્યું, અને રેશમી વસ્ત્રથી શરીરને લુછી દીવ્ય ધૂપવડે ધૂપિત થયો. પછી નંદનવનમાંથી લાવેલા ગોશીર્ષઅંદનવડે તેણુે શરીરે વિલેપન કરી છેડાવાણુું સ્વેત વસ્ત્ર ધારણુ કરી, તરતજ બાંધી, પુરાદિને જોને નિલક કરેલું છે એવો એ રાજઓનાં તિલકરૂપ મહારાજ આરણુભાટોથી સ્તુતિ કરાનો, ઉજ્જવળ છત્ર અને ચામર સહિત, મદથી પૃથ્વીનું સિંચન કરતા એવા એક મોટા હાથી ઉપર આરૂઢ થયો. અનિવાર્ય શક્તિવાળા હાથીઓ, અલો અને રથોથી પરિવરિત થઈ અશ્વઝીવ રાજ પર્વતોને પણ ચળાવમાન કરતો ત્યાંથી આપ્યો. માર્ગમાં આસતાં પ્રચંડ પવનથી હીંચકા ખાતા એવા તેના છત્રનો દંડ વૃક્ષની જેમ બાંગી ગયો; અને વૃક્ષપરથી પુષ્પની જેમ તેમજ આકાશમાંથી તારાની જેમ અશ્વઝીવના મસ્તક ઉપરથી છત્ર ભૂમિ પર પડી ગયું. જ્યેષ્ઠ માસમાં સરોવરની જેમ અને સરદૈતુમાં કાદવની જેમ તેનું

હાથીને મદ તરત સુકાર્થ ગયો; જાણે કાળથી ભય પામ્યો હોય તેમ તેણે મૂત્રોત્સર્ગ કરવા માંજો અને વિરસપણે ગર્જના કરી પોતાનું મરતક નીચું નમાવ્યું. ચારે તરફ રજની વૃદ્ધિ, રૂધિરની વૃદ્ધિ, દિવસે નક્ષત્રોનું અવલોકન, ઉત્કાષાત અને વિજળીનું પકવું ઈત્યાદિ ઉત્પાતો થવા લાગ્યા. ઉંચું મુખ કરી શ્વાનો દીન સ્વરે રોવા લાગ્યા, સસલાગ્યો પ્રગટ થવા લાગ્યા, ચિદ્વાગ્યો આકાશમાં ફરવા લાગી, ઠંકાલ પક્ષીઓ પોકારવા લાગ્યા, માથા ઉપર ગીધ પક્ષીઓ વધવા લાગ્યા, અને કષોત પક્ષી ધ્વજ ઉપર આવીને બેઠા. આ પ્રમાણે અથ-શ્રીવ રાજને અપશુકનો થયાં. આવાં નહારાં શુકનોને પણ અવગણીને યમરાજના પાસથી જાણે આકર્ષણે હોય તેમ ને ઉચ્છૃંખલ થઈને આગળ ચાલ્યો. તે વખતે આવા અપશુકનો હોવાથી ઉત્સાહ રહિત થયેલા વિદ્યાધરે અને રણુની ઉત્કંઠા વગરના રાજ્યો સ્વાધીન છતાં પણ જાણે તેઓને વેઠે પકડ્યા હોય તેમ આવી આવીને અશ્વત્થીવને વીંટાઈ વળ્યા. સૈન્યવાળો થયેલ તે હયશ્રીવ અનુક્રમે પ્રયાણ કરતો કરતો સ્થાવર્તને પરિસ્કાર કરનારા એવા સ્થાવર્ત પર્વત સમીપે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં જાણે ચૈતાઘ્નિગિરિ હોય તેમ એ પર્વતની નીચેની ભૂમિ ઉપર અશ્વત્થીવના હુકમથી વિદ્યાધરોના સૈન્યોએ નિવાસ કર્યો.

આ તરફ પોતાનપુરમાં વિદ્યાધરોના રાજ જ્વલનગટીએ બક્ષબદ્ર અને વાસુદેવને ઠહું-
 “તમારામાં સ્વાભાવિક એવી શકિત છે કે જેની સામે ઠાઈપણ ટકી શકે તેમ નથી; તથાપિ પ્રેમવડે ભીરૂ થઈ હું તમને કહું છું; કારણકે પ્રેમ અસ્થાને પણ ભય બતાવનાર છે, વિદ્યાથી દુર્મદ, બળવાન, તીવ્ર, અનેક રાજ્યોની સહાયવાળો, નિરંતર વિજય કરનારો અને ઉચ્ચ શ્રીવાવાળો એ અશ્વત્થીવ કોને શંકા કરવા યોગ્ય નથી ? જો કે એક વિદ્યા સિવાય તમારા બનેને હયશ્રીવથી કાંઈપણ ન્યૂન નથી, વિદ્યા વિના પણ તમે તેને હણવાને સમર્થ છો; તેમ છતાં હું તમને પ્રાર્થના કરું છું કે તમારે વિદ્યાસિદ્ધિને માટે જરા શ્રમ કરવો; જેથી તેનું વિદ્યાવડે કરેલું માયાયુક્ત પાત્ર વ્યર્થ જાય.” જ્વલનગટીનાં આવાં વચનોને સ્વીકાર કરી, તેઓ શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી વિદ્યાનું આરાધન કરવાને તૈયાર થયા. જ્વલનગટીએ તેમને વિદ્યા શિખવી, એટલે તે મંત્રબીજના અક્ષરોને મનમાં સ્મરણ કરતા બને ભાઈઓએ એકાગ્રચિત્તે સાત રાત્રી નિર્ગમન કરી. સાતમે દિવસે શેષનાગને પણ કષ્ટ થયો, અને સર્વ વિદ્યાઓ ધ્યાનારૂઢ એવા બક્ષબદ્ર તથા વાસુદેવને પ્રાપ્ત થઈ. ગારૂડી, શહિણી, ભુવનક્ષોભણી, કૃપાણુસ્તંભની, સ્થામશુંભની, વ્યેમચારિણી, તમિશ્રકારિણી, સિંહનાસિની, વેગાભિગામિની, વૈરિમોહિની, દિવ્યકામિની, રંધ્રવાસિની, કૃશાનુવર્ષિણી, નાગવાસિની, વારિશોપણી, ધરિત્રવારિણી, બંધેમોચની, વિસુકતકુંતળા, નાનારૂપિણી, લોહશુંખલા, કાલરાક્ષસી, છત્રદશદિકા, ક્ષણશક્તિની, ચંદ્રમૌલિ, રૂક્ષમાસિની, સિદ્ધતાડનિકા, પિંગનેત્રા, વનપેશળા, ધ્વનિતા, અહિક્ષણા, વૌષિણી અને ભીરૂ-ભીષણા— આ પ્રમાણેના નામોવાળી વિદ્યાઓએ આવીને ઠહું— અમે તમારે વશ છીએ’ વિદ્યા સિદ્ધ થવાથી બન્ને જણા ધ્યાનમુક્ત થયા. મહાતમાઓને પુણ્યના આકર્ષણથી શું શું પ્રાપ્ત નથી થતું?

પછી ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે પોતાના જ્યેષ્ઠ બંધુ અચલ બલભદ્ર સાથે પ્રજાપતિ અને જ્વલ-
નગદી વિગેરેથી યુક્ત એવું મોટું સૈન્ય લઈ શુભ દિવસે પ્રયાણ કર્યું. જાણે ગરુડો હોય તેવા
વેગવાન મોટા પંચરંગી અમ્બોથી, જાણે જયલક્ષ્મીના મદિરે હોય તેવા શત્રુઓને આસ્કંદ
કરનારા રથોથી, ઐરાવતહસ્તીને ઉલ્લંઘન કરનારા મદોદ્ધત હાથીઓથી, જાણે કશરીસિંહ હોય
તેવા ક્ષાણ દર્દને આલતા ઉત્તમ પેદલોથી અને આકાશચારી તથા ભૂગિચારી લોહિાથી આકાશ અને
ભૂમિને આચ્છાદન કરતો, સ્વજનોની જેમ અતુલ શુકનોએ પ્રેરેલો, વાજ્રોના નાદથી અને
અશ્વ તથા ગજોના રાષ્ટ્રોથી દિશાઓને ભેદતો અને મોટા સૈન્યોના ભારથી પૃથ્વીને કંપાવતો
ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ પોતાના દેશના સીમાડાપર રહેલો જાણે શિલાસ્તંભ (પાળીઓ) હોય તેવા
રથાવર્ત પર્વત પાસે આવી પહોંચ્યો. બન્ને સૈન્યમાં ' તમે આ યુદ્ધભૂમિમાં સભ્ય થવા માટે
આવો ' એમ પોતાના સ્વરવડે જાણે દેવતાઓને બોલાવતા હોય તેમ વાગિત્રો વાગવા લાગ્યા.
દેવ અને દૈત્યના દંદ્રોની જેમ રણની ઉત્ક ઠાવાળા ત્રિપૃષ્ઠ અને અશ્વગ્રીવના સૈન્યો સામસામા
આવીને સ્થિત થયા. કવચ ધરીને સન્ન થયેલા એ બન્ને સૈન્યોનો કાળાહળ, અશ્વસૈન્યે
ચૂર્ણ કરેલી પૃથ્વીની રજની જેમ દિશાઓમાં વ્યાપી ગયો. સૈન્યના નિરાનતની ધ્વજઓ ઉપર
રહેલા સિંહ, અષ્ટાપદ, ચિત્તા, હાથી અને વાનરોથી સર્વ આકાશ ભયંકર અરણ્યના જેવું
દેખાવા લાગ્યું. નારદના જાણે બધું હોય તેમ કળહરીડા કરવામાં કુતૂહળવાળા અને સુભટોને
ઉત્સાહ આપવામાં ચતુર એવા ભાટચારણો રણભૂમિમાં ફરવા લાગ્યા.

ત્યારપછી બન્ને સૈન્યોએ યુદ્ધનો આરંભ કર્યો. તેઓના જાણીની શ્રેણીથી જાણે આકાશમાં
પક્ષીઓ ઉડતા હોય તેવો દેખાવ થઈ રહ્યો. તે વખતે અરણ્યમાં વૃક્ષની શાખાઓના અ-
અભાગન પરસ્પર સંઘર્ષણથી જેમ દાવાનળ ઉત્પન્ન થાય તેમ તે બન્ને સૈન્યના સૈનિકોની
યુદ્ધમાં પરસ્પર અથડાતા શસ્ત્રોથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો. સમુદ્રમાં પરસ્પર અથડાવાથી જેમ
અનેક જળજંતુઓનો વિનાશ થાય તેમ રાક્ષાસવડે યુદ્ધ કરનારા અમીત પરાક્રમી અનેક
સુભટોનો તે રણભૂમિમાં વિનાશ થયો. થોડી વારમાં સમુદ્રની વેશા જેમ નદીના જળને પરા-
દ્ભુષ્ય કરે તેમ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવની અમ્બેનાએ અશ્વગ્રીવની સેનાને પરાદ્ભુષ્ય કરી
તત્કાળ પોતાના અશ્વસૈન્યનો ભંગ થતો જોઈને જાણે આંગળીના અશ્વભાગનો ભંગ થયો હોય
તેમ અશ્વગ્રીવના પક્ષના વિધાધરે ઘણા કોપાયમાન થયા. પ્રચંડ ભુલવાળા તેઓ રણભૂમિમાં
એટલા બધા ઉત્કટ થઈ ગયા કે જાણે યમરાજના સચીવપણાની મુદ્રને પ્રાપ્ત કરી આવેલા
પિશાચ હોય તેવા તેઓ જણાવા લાગ્યા. તેઓમાં વિકટ અને ઉત્કટ દાંતનાળા,
વિગાળ વક્ષ સ્થળવાળા, તેમજ શ્યામ અને ભયંકર આકૃતિવાળા રાક્ષસો, જાણે અંગનાગવ
પર્વતના શિખરો હોય તેવા જણાવા લાગ્યા. દટલાએક વિધાધરો, પુંછડાધી હળના
પછાડવાથી પૃથ્વીને ફાડી નાખતા અને મંડળાગ્રની ક્રિયાને કરનારા નખોવાળા કશરીસિંહો
થયા. દટલાએક પોતાની શુદોથી તૃણના પુળાની જેમ હસ્તિઓને આકાશમાં -ઉછાળનારા
તેમજ જાણે ઉંચા શિખરોવાળા પર્વતો હોય તેવા અષ્ટાપદ પશુઓ થયા, દટલાએક પુંછડાઓને

પૃથ્વીપર પછાડતા અને દાંતથી વૃક્ષોને મરડી નાખતાં સિંહ તથા હરેતીની આકૃતિ જેવા પણ વિકરાળ એવા વરાહ જાતિના પશુઓ થયા અને ખીજા કેટલાએક ચિત્તા, સિંહ, વૃષભ, દંશ અને નાર વિગેરે શીકારી પ્રાણીઓનાં રૂપ કરીને તૈયાર થયા. પછી જાણે યમરાજને યોલાવતા હોય તેમ ભયંકર શબ્દો કરતા તે વિદ્યાધરો વેગથી ત્રિપૃષ્ઠના સૈન્યને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યા, તેથી જ્યોનાં મુખ ગ્લાનિ પામી ગયા છે અને જેમનો હરસાહ ભંગ થઈ ગયો છે એવા પ્રજાપતિ રાજના પુત્ર ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના સુભટો તત્કાળ વિચાર કરવા લાગ્યા કે "આ શું થયું ? શું અમે માર્ગની બ્રાંતિથી આ યમરાજના નગરમાં આવ્યા ? અથવા શું રાક્ષસોના નિવાસસ્થાનમાં આવ્યા કે ભયકર વિંધ્યસ્થળમાં આવ્યા ? અથવા શું અશ્વઝીવની આજ્ઞાથી આ સર્વ ભૂત અને હૂર પ્રાણીઓ અમેને હણી નાખવાને માટે યોતયોતાના સ્થાનકોથી અહીં આવ્યા છે? ખરેખર, એક કન્યાને નિમિત્તે આ પ્રયત્નકાળ પ્રાપ્ત થયો છે. આ સમયમાં જો ત્રિપૃષ્ઠ રાજા પોને જય મેળવે તો અમારો પુરૂષાર્થ રહ્યો એમ સમજવાનું છે. "

આ પ્રમાણે ચિંતામાં નિમગ્ન અને યુદ્ધિ રક્ષિત થયેલા તે સુભટો ન્યારે રણમાંથી પાછા વળવાને ઇચ્છવા લાગ્યા. ત્યારે જ્વલનગઢીએ આવી ત્રિપૃષ્ઠને કહ્યું— "આ સર્વ વિદ્યાધરોની કેવળ માયા છે, આમાં કાંઈ પણ સત્ય નથી, હું ખરાખર જાણું છું; કારણ કે સર્પનો ધસારો સર્પજ જાણે, ખીજો ન જાણે. એ મંદ યુદ્ધિવાળા વિદ્યાધરોએ આવી માયા ખતાવીને યોતાની અશક્તિ ખતાવી આપી છે; કારણ કે ચક્રિતવાનુ એવો ક્યો પુરૂષ આવી બાળકને ખીવરાવવા જેવી ઇચ્છા કરે ? માટે હે મહાવીર ! જેઠા થાઓ, રથ ઉપર આરૂઢ થાઓ અને આ શત્રુઓને માનરૂપી હંચા પર્વત ઉપરથી હેઠા ઉતારો. કિરણોદી ઉદ્ધત થયેલા સૂર્યની જેમ તમે ન્યારે રથારૂઢ થશો, ત્યારે પછી કયા પુરૂષનું તેજ વૃદ્ધિ પામશે ?" આ પ્રમાણે જ્વલનગઢીએ કહ્યું એટલે મહારથીઓમાં અગ્રેસર એવો ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ સૈન્યને આશ્વાસન આપી મોટા રથ ઉપર આરૂઢ થયો, અને મોટી જીતવાળા અચક્ષુ બલરામ પણ સંશ્રામના રથ ઉપર જેઠા. કારણ કે ખીજા કોઇ વખતે પણ યોતાના લખુખંધુને એકલા મુકતા નહીં તો યુદ્ધ વખતે તો તેને એકલા કેમજ મૂકે ? પછી સિંહો જેમ ગિરિના શિખરો ઉપર ચડે તેમ જ્વલનગઢી વિગેરે વિદ્યાધરો પણ રથો ઉપર આરૂઢ થયા. તે વખતે વાસુદેવના પુણ્યથી આકર્ષાયેલા દેવતાઓએ આવીને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવને શાર્દૂ નામે દિવ્ય ધનુષ્ય, કૌમુદકી નામે ગદા, પાંચજન્ય નામે શંખ, કૌસ્તુભ નામનો મણિ, નંદક નામે ખર્ડ અને વનમાળા નામે એક માળા અર્પણ કરી. તેમજ બલલદ્રને સંવર્તક નામે હળ, સૌનંદ નામે મુરાળ અને ચંદ્રિકા નામની ગદા આપી. તેઓને આ પ્રમાણેનાં દિવ્ય શસ્ત્રો મળેલાં જોઈને હર્ષ પામેલા સર્વે સુભટો જાણે યમરાજના પુત્રો હોય તેમ એકઠા થઈને પૂર્ણ પરાક્રમ ખતાવતા અધિક યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. પછી ત્રિપૃષ્ઠે યુદ્ધરૂપી નાટકમાં નાંદીરૂપ અને શબ્દથી દિશાઓનાં મુખને પૂરનારો પાંચજન્ય નામનો શંખરત્ન ડુંક્યો.

સંવર્ત પુષ્કરાવર્ત નામના પ્રલય મેધની ગર્જના જેવા તે શંખના તાદથી અશ્વઝીવના

સર્વ સૈનિકા ક્ષોભ પામી ગયા; તે વખતે કટલાએકના હાથમાંથી વૃક્ષોનાં પત્રોની જેમ શસ્ત્રો પડી ગયાં, કટલાએક બાણે અપરમાર વ્યાધિવાળા હોય તેમ પોનેજ પૃથ્વી ઉપર પડી ગયા, કાઈ શિયાળની જેમ ભીરૂ ધર્ષ નાસી ગયા, કાંઈ સસલાની જેમ નેત્ર આકા હાથ દધને સંતાઇ ગયા; , કાઈ ધ્રુવડ પક્ષીની જેમ યુદ્ધમાં પેસી ગયા, અને કાંઈ જળની બહાર મૂકલા શંખલાની જેમ બળભળવા લાગ્યા.

સમુદ્રના શોષણની જેમ પૂર્વે કદિ નહીં થયેલ પોતાના સૈન્યનો ભંગ સાંભળીને અશ્વઝીવે પોતાના સુભટોને કહ્યું—“ અરે ! વિદ્યાધરે ! વૃષભના નાદથી જેમ વનમાં મૃગલા નાસી જાય, તેમ દ્રક્ત શંખના નાદથી ત્રાસ પામીને તમે કેમ નાસી જાઓ છો ? તમે એ ત્રિપૃષ્ઠ અને અચક્ષુરું શું પરાક્રમ જોયું કે જેથી ચાટિયા રૂપે ઉભા કરેલા પુરૂષના દર્શનથી પશુઓ નાસી જાય તેમ તમે ત્રાસ પામી નાસી જાઓ છો ? આજ સુધી વિવિધ યુદ્ધની અંદર મેળવેલો યશ તમે હારી જાઓ છો; કારણકે ધોયેલા સ્વેત વસ્ત્ર ઉપર પડેલો લેશ માત્ર પણ કાળજનો ડાઘ તે વસ્ત્રની શોભાને ઘટાડે છે. દૈવયોગે તમારામાં જે આ સ્પષ્ટિતપણું આવી ગયું છે તેને નિવૃત્ત કરો, આકાશચારી એવા તમારી આગળ એ ભૂચર મનુષ્યો શા હિસાબમાં છે ? તમે યુદ્ધ કરો, અથવા જે અશક્ત હો તો કેવળ સભ્ય યર્થને ઉભા રહો; હું અશ્વઝીવરાજ રણભૂમિમાં કાંઈની સહાયની દરકાર કરતો નથી. ”

આ પ્રમાણે અશ્વઝીવે કહ્યું, એટલે લજ્જાથી નીચાં મુખ કરી સર્વ વિદ્યાધરે પર્વતથી સ્પર્શના પામેલા સમુદ્રની જેમ પાછા વળ્યા. પછી અશ્વઝીવ પણ રથમાં બેસી અવ્યઞ ધર્ષ દૂર ચઢીને જેમ શત્રુઓનો ત્રાસ કરવાને આકાશમાં ગેં ચાલ્યો; અને બાણે નવીન અસ્ત્રોનો મેઘ હોય તેમ બાણોથી, શસ્ત્રોથી અને બીજાં અસ્ત્રોથી તેણે ત્રિપૃષ્ઠના સૈન્ય ઉપર વૃષ્ટિ કરવા માંડી: એ અસ્ત્રોની વૃષ્ટિથી ત્રિપૃષ્ઠતું બહુ સૈન્ય ગ્વાનિ પામવા લાગ્યું; કારણકે ભૂમિચર મનુષ્યો કદિ ધીર હોય તો પણ આકાશચારીઓની સામે શું કરી શકે ? પછી બલરામ, ત્રિપૃષ્ઠ અને જ્વલનગદી રથમાં બેસી પોતાના વિદ્યાધર સુભટોની સાથે આકાશમાં ઉડ્યા; અને બન્ને પક્ષના વિદ્યાધરે આકાશમાં રહીને યુદ્ધની પાસે જેમ પરીક્ષા આપે તેમ પરસ્પર પોતાની વિદ્યાશક્તિ બતાવતા અધિકારીક યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તે વખતે બન્ને સૈન્યના ભૂચર વીરો પણ વનમાં જેમ હાથી લડે તેમ પરસ્પર ઘણા ક્રોધ કરીને યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. થોડીવારમાં શસ્ત્રોથી પરસ્પર પ્રહાર કરતા એવા વિદ્યાધરોના રૂધિરની પૂર્વે કદિ નહીં થયેલી અને બાણે ઉત્પાતકારી હોય તેવી વૃષ્ટિ થવા માંડી; પરસ્પર આગાતના શબ્દોથી ગગનને ગજવતું અને દંડના નાદથી સંગીત જેવું જણાતું દંડાદંડી યુદ્ધ કટલાએક વિદ્યાધરે કરવા લાગ્યા. હૃદંડ જુજાથી પ્રચંડ એવા કાઈ ડંકાઓથી ટોલની જેમ અર્જુનદંડવડે શત્રુઓને મારવા લાગ્યા; બીજાનો યુદ્ધમાં જ્ય નહીં સહન કરનારા કાઈ પરસ્પર મળતી વખત કાંસીના તાલની જેમ વિશાળ સ્ફુરક જ્વલિના શસ્ત્રોતું આસ્ફોટન કરવા લાગ્યા; મેઘ જેમ વિજળીને ફેંકે તેમ કાઈ આકાશ પર રસ્તાને પાડતા તડતડ શબ્દ કરતી શક્તિઓને ફેંકવા લાગ્યા; કાઈ બંધકર સર્પોની જેવા શરૂઓની વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા,

અને કોઈ જાણે ખીજ ગરુડો હોય તેવા પત્રોથી સ્ફુરારામના પત્ની જાતના શસ્ત્રોને ગર્ભિતા લાગ્યા. એવી રીતે અને સૈન્યમાં ઉછળતા અને પડતા એવા આયુષ્યોથી આઠાશ અને પૃથ્વી જાણે વિવિધ જાતનાં શસ્ત્રોથી વ્યાપ્ત હોય તેમ દેખાવા લાગ્યાં. કોઈ તરત છેદીને હાથમાં અદ્ભુત કરેલા શત્રુઓના મસ્તકાવડે જાણે ઉદ્ભટ ક્ષેત્રપાળો હોય તેમ રણભૂમિમાં દેખાવા લાગ્યા. હાથીના મુખથી જન્મ ગણપતિ અને ઘોડાઓના મુખથી જન્મ કિન્નરો ઝાળખાય તેમ કમળ ઉપર પડેલા હાથી અને અશ્વોના મસ્તકાને લીધે અનેક સૈનિકા તેવા દેખાવા લાગ્યા. તરત છેદાઇને ઘણીવાર કટીભાગ ઉપર પડેલા પોતાના મસ્તકાવડે નાભિ મુખવાળા ભૂત દેવ તેમ કેટલાક જણાવા લાગ્યા, કોઈ વીર પુરુષોના કમળો દેવીના સ્વયંવરથી જાણે ઘણો હર્ષ પામ્યા હોય તેમ નૃત્ય કરવા લાગ્યા. કોઈના મસ્તકા છુટા પડી ગયા છતાં પણ જાણે કમળ ઉપર ચડવાને આદરથી મંત્રો યોજતા હોય તેમ હુંકાર શબ્દો કરવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણે કલપાંત કાળની જેવો ભયંકર સંચામ પ્રવર્ત્યો. તે વખતે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે પોતાનો રથ અશ્વઝીવના રથની સામે હંકાર્યો. મહારથીઓમાં અચ્છી એવા બલરામ પણ સ્નેહના ગુણથી આકર્ષાઈ પોતાના અનુજ ત્રિપૃષ્ઠના રથની પાસે પોતાના રથના ઘોડા પ્રેરીને આંબ્યા. તે વખતે અશ્વઝીવ અત્યંત ક્રોધથી રાતાં થયેલાં નેત્રો પ્રસારી તેમની સામે જોતો જોતો જાણે તે ખત્તેનું પાન કરી જવાને ઇચ્છતો હોય તેમ યોદ્ધો—“અરે ! તમારા ખત્તેમાં મારા અંડસિંહ ફત્તર ધસારો કરનાર કોણ છે ? અને પશ્ચિમ દિશાના અંતમાં રહેલા સિંહને ઘાત કરીને દુર્મદ થનારો કોણ છે ? પોતાનાજ વધને માટે વિપક્ષના જેવી જવલનજટીની સ્વયંપ્રભા કન્યાને કોણ પરણ્યો છે ? વાનર જેમ સર્થ સામી ક્ષાળ મારે તેમ મારી ઉપર ક્ષાળ મારનાર કોણ છે ? કયો મૂઠ્ઠા યુદ્ધિવાળો પુરુષ અને સ્વામી તરીકે નથી માનતો ? આટલીવાર સૈન્યનો ક્ષય થતાં પણ તમે શામાટે ઉપેક્ષા કરી ? તમે જે કાના આશ્રયથી મારી સામે થયા છો ? અરે બાળકા ! આનો પ્રત્યુત્તર આપો, અને પછી અનુક્રમે અથવા એક સાથે સિંહની સાથે હાથીના બાળકાની જેમ તમે મારી સાથે યુદ્ધ કરો.” આવાં અશ્વઝીવનાં વચન સાંભળી ત્રિપૃષ્ઠ હસતાં હસતાં યોદ્ધો—“અરે ! કુષ્ઠ ! તારા ફત્તરને ધર્ષણ કરનાર, પશ્ચિમના સિંહનો શિકાર કરનાર, સ્વયંપ્રભાને પરણનાર, તને સ્વામી તરીકે નહીં માનનાર અને આટલીવાર તારી ઉપેક્ષા કરનાર હું પોતે ત્રિપૃષ્ઠ છું, અને આ બળથી બળવાન સૈન્યનો નાશ કરનારા મારા જ્યેષ્ઠ ભ્રાતા બલરામ છે. ત્રણ લોકમાં પણ તેની સામે ટકી શકે તેવો કોઈ નથી, તો તું કોણ માત્ર છે ? હે મહાબાહુ ! જે તારે અભિમત હોય તો સૈન્યનો ક્ષય કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. તું પોને અશ્વ અહણ કર, તું મારો રણભૂમિનો અતિથિ છે. આપણું ખત્તેનું દ્રંદ્રયુદ્ધ થાઓ, ભુજ-ઓનું કૌતુક પૂર્ણ થાઓ, અને ખત્તે સૈન્યના મુલ્યો માત્ર સભ્ય થઈને જોયા કરો.”

આ પ્રમાણે અશ્વઝીવ અને ત્રિપૃષ્ઠ જન્મે અંગીકાર કરીને પોતપોતાના છટીદારો પાસે પોતપોતાના સૈન્યોને યુદ્ધ કરતા અટકાવ્યા. પછી એક હાથ મધ્યમાં રાખી અને બીજા હાથ કામંડાની અણી ઉપર રાખી અશ્વઝીવે ચમરાજની બ્રહ્મંદ્રી જેવા ભયંકર ધનુષ્યની ઉપર

પણુચ ચડાવી. પછી ગણુચક્રમીની ક્રીડાના સંગીતની જાણે વીણા હોય તેવી ધનુષ્યની પણુચ મયૂઝીવના પુત્રે હાથવડે વગાડી. તરતજ ત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવે નિશામત્સ્યની જન્મ શત્રુઓના નાશને સૂચવનારા શાર્ગ્ગ નામના ધનુષ્યને પણુચ ચડાવી અને વજ્રના નિર્દોષ જીવો ભયંકર, મૃત્યુને આવાહન કરવાના મંત્ર જીવો અને શત્રુઓના બળને હરણુ કરનારા ધનુષ્યને મોટા ધોષ કર્યો. તે વખતે કહિયામાંથી સર્પની જન્મ ભાષામાંથી 'ખાણો કાઠી કાન સુધી આકર્ષી અશ્વઝીવ વરસાવના લાગ્યો. પછી કાળતું જાણે કટાક્ષ હોય અને કંટપાંત મળના અગ્નિની જાણે ગિખ્યા હોય તેવું કાંતિથી પ્રકાશમાન એક તીવ્ર ખાણુ ત્રિપૃષ્ઠની ઉપર છોડ્યું. તે ખાણુને આવતું જોઈ અત્રિષ્ઠેદ પગક્રમવાળા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે તત્કાળ છોડેલા ખાણુથી ઈશ્વરતાની જન્મ તેને છેદી નાખ્યું અને એવી હાથચાલાકીથી એક ખીણું ખાણુ મૂક્યું કે જાણે તે પહેલું જ હોય તેમ તેનાથી અશ્વઝીવનું ધનુષ્ય પણુ છેદી નાખ્યું. પછી અશ્વઝીવે જ જ નવાં નવાં ધનુષ્યો અહણુ કર્યાં તે તે ધનુષ્યો તેના મનોરથની સાથે ત્રિપૃષ્ઠ વીરે ખાણુથી છેદી નાખ્યાં. એક ખાણુથી પ્રતિવાસુદેવનો ધ્વજ છેલો, અને એક ખીજ ખાણુથી ચેરડાના વૃક્ષની યેઠે તેનો રથ ભાંગી નાખ્યો.

આ પ્રમાણે સ્થિતિ થઈ તોપણુ અશ્વઝીવ ખીજ રથમાં બેસી ધારાઓથી મેધની જન્મ દૂરથી ખાણુની વૃષ્ટિ કરતો દૂરીવાર આગળ આગ્યો. એ વખતે તેણે ખાણુવડે દુર્દિનને ત્યાડંબર કર્યો કે, જ્યો રથ, સારથિ, ત્રિપૃષ્ઠ કે ખીણું કાંઈપણુ દેખવામાં આવતું નહતું; પણુ મૂર્ચ જન્મ પોતાના કિરણોની છટાથી અધકારનો નાશ કરે, તેમ ત્રિપૃષ્ઠે ખાણુની વૃષ્ટિઓથી તે દુર્દિનકારક શરવૃષ્ટિનો તત્કાળ નિરાસ કર્યો. પછી ત્રિપૃષ્ઠના આવા પરાક્રમથી ક્રોધ પામેલા, પર્વત જેવા સારવાળા અને શક્તિવાળાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા અશ્વઝીવે વિનળીની જાણે સહોદરા હોય, વજ્રની જાણે વયસ્વા (સખી) હોય, મારીની જાણે માતા હોય અને શેષનાગની જાણે જિહ્વા હોય તેવી એક પ્રચંડ શક્તિ હાથમાં અહણુ કરી. જાણે યમગજની નર્તકી હોય તેમ ધુધરીઓના સખદ કરતી એ શક્તિને સ્તંભ ઉપર ગધાચક્રની જન્મ તેણે પોતાના મસ્તક ઉપર દેરવવા માંડી, અને પોતાના વિમાનના ભ્રંશની શંકાથી ભય પામેલા વિમાનવાંસીઓએ જેને માર્ગ આપ્યો છે એવી એ શક્તિ અશ્વઝીવે સર્વ બળથી ત્રિપૃષ્ઠ ઉપર નાખી. તત્કાળ ત્રિપૃષ્ઠે જાણે બે જીવદંડમાં ત્રીજે જીવદંડ હોય, અથવા યમરાજનો દંડ હોય તેવી કૌભોદકી ગદા પોતાના રથમાંથી હાથમાં અહણુ કરી, અને હાથી જન્મ ક્રીડા કરનારની ધમણનો પોતાના શુંડાદંડથી વિનાશ કરે તેમ એ આવતી શક્તિની ઉપર તે ગદાનો પ્રહાર કર્યો, જેથી ઉગ્ર અગ્નિના કણિયાથી સેંકડો ઉડકાપાતને વિસ્તારતી એ શક્તિ માટીના ટેકાની જન્મ ચૂરચૂરા થઈને પૃથ્વી ઉપર પડી. પછી અશ્વઝીવે જાણે ઐરાવતનો કાઠી લીધેલો દાંત હોય તેવા એક મોટા પરિધ અહણુ કરીને ત્રિપૃષ્ઠની ઉપર ફેંક્યો. ગરૂડ જન્મ ચાંચવડે મોટા સર્પને ખંડ ખંડ કરી નાખે તેમ ત્રિપૃષ્ઠે તે પરિધને ગદાવડે ખંડ ખંડ કરી નાખ્યો. પછી અશ્વઝીવે યમરાજની જાણે દાઢ હોય અને તક્ષકનાગની જાણે બહેન હોય તેવી વજ્રશિલાના સારથી અનેલી એક ગદા

ત્રિપૃષ્ઠની ઉપર ફેંકી. મોટી જીજ્ઞાસા ત્રિપૃષ્ઠે પોતાની કોમોદકી ગદાથી તે ગદાના આકાશ-
માંજ રેતીના મોદકની પેઠે કટક કટકા કરી નાખ્યા.

આવી રીતે સર્વ રાત્રો ન્યારે ભાંગી ગયા ત્યાંજ અશ્વઝીવ પીડિત જનની પાસે બંધુ
વર્ગની જમ તત્કાળ વિલખો થઈ ગયો, અને તરતજ તેણે નાગાત્રતું રમરણુ કર્યું. તે નાગાત્ર
શીઘ્ર પ્રગટ થયું એટલે તે અન્નને ધનુષ્ય સાથે જોડ્યું. તે વખતે રાક્ષામાંથી સર્પોની જમ
તેમાંથી અનેક સર્પો ઉત્પન્ન થયા. ભૂમિ અને આકાશમાં કુંક્રાડા મારીને દોડતા એવા તે
સર્પોએ ફાણવારમાં તિર્યગ્લોકને પાતાળલોક જેવું કરી દીધું. લાંબા, ભયંકર અને કાળા એવા
મોટા સર્પો સ્ફુરણાયમાન થઇને હજારો કેતુઓની શંકા કરાવવા લાગ્યા. મૃત્યુના જીણે અવસર્પ
હોય તેવા તે સર્પો આકાશમાં પણ પ્રસરવા લાગ્યા; જ્યાં ખેચરોની સ્ત્રીઓ તેનાથી ભય
પામીને દૂર નાસવા માંડી. તે વખતે ત્રિપૃષ્ઠના સૈનિકોને મોટી આશંકા થઈ પડી; કારણક
રવામીનો પ્રભાવ નહીં જાણનારને તેમજ લક્ષ્મીવાનને તેમજ થાય છે. પછી ત્રિપૃષ્ઠે ધનુષ્ય
ઉપર ગરૂડાઓને ચડાવીને છોડ્યું, એટલે તેમાંથી કદળીના પવની જમ પ્રસરતી પાંખોથી જીણે
આકાશને સેંકડો છત્રોથી વ્યાપ્ત કરતા હોય તેવા અનેક ગરૂડા પ્રગટ થયા. સૂર્યનાં કિરણોથી
અધકારની જમ તે ગરૂડોની પાંખોના સિત્કારથી તે મોટા સર્પો ચારે ખાતુ નાસી ગયા.
નાગાત્રને નિરર્થક થયેલું જોઈ અશ્વઝીવે દુર્ધર એવું અગ્ન્યત્ર ચિંતવ્યું. જ્વાળાઓથી આકા-
શમાં સેંકડો ઉલ્કાપાતને ખતાવતું તે અન્ન તેણે ધનુષ્ય ઉપર સાંધીને છોડ્યું; તે વખતે ત્રિપૃ-
ષ્ઠતું બંધુ સૈન્ય જીણે અગ્નિમાં મગ્ન થયું હોય તેમ વડવાનજથી ભય પામેલા સમુદ્રના મત્સ્યની
જમ આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયું. તે જોઈને અશ્વઝીવના સુભટો પુશી થઇ હસવા લાગ્યા, ભમવાં
લાગ્યા, ઉછળવા લાગ્યા, નાચવાં લાગ્યા, ગાવા લાગ્યા, અને ઉતાવળા થઈને તાળીઓ પાડવા
લાગ્યા. પછી કોષથી નેત્રો રાતાં કરીને ત્રિપૃષ્ઠે અવાય એવા વાણાઓને ધનુષ્ય સાથે જોડીને
સત્વર છોડ્યું. એ અન્નના પ્રભાવથી ત્રિપૃષ્ઠના મનોરથોની જમ તત્કાળ આકાશમાં મેઘ ઉત્પન્ન
થયો, અને અશ્વઝીવના મુખની જમ ગગનતળ ગ્યામ થઇ ગયું. તરતજ દાવાનળને શમાવનારા
વર્ષાક્રાન્તુના મેઘની જમ અવિચ્છિન્ન જળધારાવડે વર્ષાને તે મેઘે શસ્ત્રાગ્નિને શમાવી દીધો.

આ પ્રમાણે તૃણની જમ ત્રિપૃષ્ઠે સર્વ અન્નેને ભગ્ન કરી નાખેલાં જોઇ છેવટે તેને
મારવાને ઈચ્છતા અશ્વઝીવે પોતાના અમોઘ ચક્રતું રમરણુ કર્યું. સેંકડો આરાધી નીકળતી
સેંકડો જ્વાળાવડે પ્રકાશતું, અને જીણે સૂર્યના મંડળમાંથી ખેંચી આણેલું હોય, અથવા
ખાળાકારે હરણુ કરેલું ચમરાજતું એક કુંડળ હોય. વા કુંડળાકારે રહેલો તક્ષક નાગ હોય
તેવું જણાતું, તેમજ ધુધરીઓના અવાજથી ખેચરોને ત્રાસ પમાડતું એ ચક્ર રમરણુ
કરતાં જ પ્રગટ થયું. તેને ગ્રહણુ કરીને અશ્વઝીવે જોડ્યો—“અરે ત્રિપૃષ્ઠ ! કંઠમાં દુધવાળો
હજી તું ખાળક છે. તારો વધ કરવાથી મને ખાળકત્યા લાગશે, તેથી તું ચાલ્યો જ;
હજી સુધી તારી ઉપર મને દયા આવે છે. આ માંડે ચક્ર ઈદ્રના વજની જમ દાઈ ઠેકાણેથી
હઠે તેવું નથી તેમજ નિષ્કુળ થાય તેમ પણ નથી; તેથી ન્યારે હું આ ચક્રને છોડીય ત્યારે

તું તારા પ્રાણને પણ છોડીશ, તેમાં કાંઈપણ સંદેહ રાખીશ નહીં. માટે ક્ષત્રિયપણાના અભિમાનને તજી દે અને મારા સાસનને અંગીકાર કર; તું બાળક છે, તેથી હું તારું પ્રથમતું માહું વ્યાચરણ માફ કરું છું. સારે નથીયે તારું કાર્ય બાળપણની અપળતાવડે કરેલું હું ગણું છું, માટે તું જીવતો જ, મારી તને મારવાની ઇચ્છા નથી. ”

આવું અશ્વઝીવતું ભાષણ સાંભળીને ત્રિપૃષ્ઠ હસતો હસતો બોલ્યા—“અરે ! અશ્વઝીવ ! તું ખરેખર વૃદ્ધ થયો છે, અન્યથા ઉન્મત્તની જેઠે આવાં કુર્વચનો ક્રમ બોલે ? પણ વિચાર કર કે બાળ એવો ફસરીસિંહ મોટા હાથીને દેખીને શું પલાયન કરી જાય છે ? ગરુડનો બાળક શું મોટા સર્પોથી પાછો હઠે છે ? બાળસૂર્ય પણ શું સંધ્યાકાળરૂપ રાક્ષસથી ક્ષોભ પામે છે ? હું બાળક છું છતાં પણ શું રણભૂમિમાં તારી સામે નથી આભોયો ? હે મિથ્યાભિમાની ! પૂવે નાખેલા શસ્ત્રોતું બળ તો તેં જ્યેષ્ઠું છે તો હવે આ અશ્વને છોડીને તેતું પણ બળ જો, જોયા વિના તું શામાટે ગર્જના કરે છે ? ”

આ પ્રમાણે ત્રિપૃષ્ઠનાં વચન સાંભળી આકાશરૂપી સાગરમાં જાયે દાધાનળ પ્રગલ્ભો હોય તેવું એ બધંકર ચક્રઅશ્વઝીવ પોતાના માથાપર ફેરવવા લાગ્યો. ધર્મીવાર સુધી ફેરવીને જાયે સૂર્ય મંડળ અવતું હોય તેવી પ્રાંતિને કાણવાર આપતું એ ચક્ર સર્વ બળથી તેણે ત્રિપૃષ્ઠ ઉપર છોડ્યું. ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પર્વતની શિક્ષા જેવા વિશાળ વક્ષ સ્થળની સાથે અથડાઈને એ ચક્ર જાયે સામી લપડાક લાગી હોય તેમ ધારાથી પતિત થઈને પાછું હઠી ગયું. એ ચક્રના અત્ર-ભાગના મજાપુત આઘાતથી વજ્રથી તોડન કર્યાની જેમ ત્રિપૃષ્ઠ મૂર્છા ખાઈને નીચે પડ્યો. અને આકાશમાં પ્રકાશ કરતું તે ચક્ર તે ઠેકાણેજ સ્થિર રહ્યું. વાસુદેવની સર્વ સેનામાં તે વખતે હાહાકાર ઉત્પન્ન થયો. રાત્રુના પ્રહારથી પોતાના અનુજ બંધુને મૂર્છિત થયેલ જોઈને તેમના ઉપરની પ્રીતિને લીધે બલભદ્ર પ્રહાર થયા વિના પણ મૂર્છિત થયા. બન્નેને મૂર્છિત જોઈ અશ્વઝીવે સિંહની જેમ સિંહનાદ કર્યો. અને તેના સૈનિકાએ વિજયને પ્રગટ કરતો હોય તેવા કિલકિલારવ કરી મૂક્યો.

થોડીવારે બલભદ્રને સંજ્ઞા આવી ત્યારે ઉન્નત હર્ષનાદ સાંભળીને ‘ અત્યારે કવખતે આવો હર્ષ ઠાને થયો છે ? ’ એમ પોતાના સૈનિકાને પૂછ્યું. તેઓએ કહ્યું—‘ દે દેવ ! ત્રિપૃષ્ઠ કુમારને પડેલી વિપત્તિવડે હર્ષ પામેલા અશ્વઝીવના સૈનિકાનો આ ઉર્જિત હર્ષધ્વનિ છે. ’ બલભદ્રે કહ્યું—“અહા ! શું મારા અનુજ બંધુને વિપત્તિ હોય ? તે તો ત્યારે રણમાં ત્રાંત થાય છે ત્યારે કાણવાર રથમાં સુવે છે, તે ઉપરથી પોતાના મનમાં મારા બંધુને વિપત્તિ આવેલી ધારીને હર્ષ પામેલા આ અશ્વઝીવના સૈનિકાનો હર્ષ હું એકક્ષણમાં હરી સઉં છું. અરે કુદ અશ્વઝીવ ! ઉભો રહે, આજે રથ અને પરિવાર સહિત તને મસલાની જેમ હું ગદાથી ચૂર્ણ કરી નાખું છું.” એમ કહી રથાવર્ત પર્વતના શિખર જેવી ગદા ઉપાડીને જેવામાં અચલ બળભદ્ર દોડે છે, તેવામાં ત્રિપૃષ્ઠ કુમાર જગી ઉઠ્યો, અને ‘ અરે આર્ય ! અરે આર્ય ! હું છતાં તમારે આ શો પ્રયાસ ? ’ એમ કહી જાયે હંધમાંથી ઉભા હોય તેમ ત્રિપૃષ્ઠ બેડા થયા.

ત્રિપૃષ્ઠને ઉઠેલા જોઈ જાણે આગાંતરથી આવ્યા હોય તેમ ખગલદ્રે એ હાથ પહેાળા કરીને તેનું આલિંગન કર્યું. તરતજ પોતાના સ્વામીની અશ્વઝીવને સૂચવનારો અને શત્રુઓના દુદયમાં શંક્ય જ્યો ત્રિપૃષ્ઠના સૈનિકાએ હર્ષનાદ કર્યો. પ્રહારથી કરેલા પોતાના પાપનું જાણે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાને ઈચ્છતું હોય તેવું અશ્વઝીવે નાખેલું ચક્ર ત્રિપૃષ્ઠે પોતાની સમીપ રહેલું જોયું. એટલે જાણે સૂર્યનું ભાગીદાર હોય તેવું તેજથી ભયકર તે ચક્ર હાથમાં લઇને વાસુદેવે અશ્વઝીવને કહ્યું—“ મોટી ઉચ્ચ ગર્જના કરીને તેં મારા ઉપર આ ચક્ર નાખ્યું હતું, પણ પર્વત સાથે હસ્તીના પરાક્રમની જેમ તેં આ ચક્રનું પરાક્રમ પણ જોઈ લીધું છે; તો હે દુર્ભતિ ! હવે આહીથી ચાલ્યો જા ! માર્ગરતી જેવા પાપવૃત્તિવાળા તને વૃદ્ધને ઠાણુ હણે ? ” આવાં વચન સાંભળી દાંતથી વ્યથરને ડસતો અને દ્વાપથી અંગને કંપાવતો અશ્વઝીવ ભ્રુટ્ટી ચડાવીને બોલ્યો—“ અરે શિશુ ! વૃક્ષના ખરી પડેલા કૃળવડે પંચુની જેમ આ એક લોઠાનો ખંડ મળવાથી તું ક્રમ ઉન્મત્ત થઈ જાય છે ? એને મારી ઉપર છોડી દે, મારું ખગ જો, એ ચક્રને આવતાંજ હું સુધિથી ચાલું કરી નાખીશ. ”

અશ્વઝીવનાં આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળીને અકુંઠ શક્તિવાળા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે દ્વાપ કરી ચક્રને આકાશમાં ભમાડીને અશ્વઝીવ ઉપર છોડ્યું. તે ચક્રે તરતજ કદલીના યડની જેમ અશ્વઝીવનું મસ્તક છેદી નાખ્યું. કારણકે ‘ પ્રતિવાસુદેવ પોતાના ચક્રથીજ હણાય છે. ’ તે વખતે ખેચરાએ હર્ષથી વાસુદેવની ઉપર પ્રુખ્પની વૃદ્ધિ કરી અને ઉચ્ચે સ્વરે જ્વળનાદ કર્યો. અશ્વઝીવના દીનતા ભરેલા સૈન્યમાં પ્રતિધ્વનિથી ભૂમિ અને અંતરીક્ષને રૂદન કરાવતો મોટો રૂદનધ્વનિ હત્પન્ન થયો. અશ્વઝીવના સ્વજનો તરતજ એકકડા થયા, અને પુત્રોના નેત્રમાંથી ઝરતા અશ્રુના જળવડે જાણે નિવાપાંગલિ આપતા હોય તેમ અશ્વધારા વરસાવતા તેમણે અશ્વઝીવના અંગને અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. અશ્વઝીવ પ્રતિવાસુદેવ મૃત્યુ પામીને સાતમી નરકભૂમિમાં તેત્રીશ સાગરોપમને આયુષ્યે નારકી થયા.

એ સમયે આકાશમાં દેવતાઓએ ઉચ્ચે સ્વરે ઉદ્ઘોષણા કરી કે—“ હે રાજાઓ ! તમે સર્વ પ્રકારે માન છોડી દો, અને ચિરકાળથી આદરેલો હયઝીવનો પક્ષપાત ઝૂકી દો, કિંતુ ભક્તિથી ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવનું શ્રેષ્ઠ શરણુ ગ્રહણુ કરો; ક્રમકે આ ભરતક્ષેત્રમાં, આ અવસર્પિણીમાં આ પ્રથમ વાસુદેવ હત્પન્ન થયેલ છે, એ મહાશુભ રાજા ત્રિખંડ ભગતક્ષેત્રની પૃથ્વીનો ભોકતા થશે. ” આ પ્રમાણેની અંતરીક્ષમાં થયેલી દિવ્યવાણી સાંભળીને અશ્વઝીવના તાપાનાં સર્વે રાજાઓ આવીને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવને નમ્યા, અને અંગલિ જોડીને આ પ્રમાણે તેઓએ કહ્યું—
“ હે નાથ ! અમેએ અજ્ઞાનપણાથી અને પરતંત્રતાથી અઘાપિ પર્યંત જે કાંઈ તમારા અપરાધો કરેલા હોય તે સર્વ ક્ષમા કરો. હવેથી અમે તમારા કિંકરની જેમ તમારી સર્વ આજ્ઞા પાળશું. હે પ્રભુ ! અમને આજ્ઞા કરો. ” ત્રિપૃષ્ઠે કહ્યું—“ આંમાં તમારો કાંઈ પણ અપરાધ નથી, સ્વામીની આજ્ઞાવડે યુદ્ધ કરવું તે ક્ષત્રિયોનો ધર્મજ છે, તમે હવે ભંચ છોડી દો, હવેથી હું તમારો સ્વામી છું; તમે પોતપોતાના રાજ્યોમાં નિર્ભયપણે મારા થઈને વર્તજો. ” આ

પ્રમાણે સર્વ રાજ્યોને આધાસન આપી જાણે બીજે ઈદ્ર હોય તેવો ત્રિપુટ વાસુદેવ પોતાના સર્વ પરિવારને લઈને પોતાનપુર ગયો, અને ત્યાંથી ચક્ર વિગેરે સાત રત્નો સહિત ત્રિપુટ વાસુદેવ પોતાના જ્યેષ્ઠ અંધુ બળભદ્રને સાથે લઈ દિગ્વિજય કરવાને નીકળ્યો.

પૂર્વમાં તે દિશાના મુખના મંડન રૂપ માર્ગધરપતિને, દક્ષિણમાં તે દિશાના મસ્તકની માળારૂપ વરદામહેવને અને પશ્ચિમમાં તે દિશાને પ્રકાશ કરનાર પ્રભાસદેવને પોતાની આજ્ઞા મનાવી, અને વૈતાલ્ય પર્વતની બન્ને શ્રેણિના વિદ્યાર્થીઓને તેણે વિજય કર્યો. પછી તે બન્ને શ્રેણિનું રાજ્ય જ્વલનગરીને અર્પણ કર્યું. મહાત્માઓ સેવા કરવાથી કલ્પવૃક્ષની જેમ ફળે છે. એવી રીતે દક્ષિણ ભરતાઈને સાધી ત્રિપુટ વાસુદેવ દિવ્યાત્માથી નિવૃત્ત થઈ પોતાના નગર તરફ જવાને યાજ્ઞ વળ્યા. અર્ધ ચક્રવર્તીની સમૃદ્ધિથી અને ચક્રવર્તી કરતાં અર્ધભુજના બળથી યુક્ત એવા એ ત્રિપુટ કટલેક પ્રયાણે મગધ દેશમાં આવ્યા. ત્યાં સર્વ રાજ્યોમાં તિલક સમાન એવાસુદેવે પૃથ્વીનું જાણે તિલક હોય તેવી અને ઠાટી પુરૂષોથી ઉપાડી શકાય એવી એક મહારાણા દીઠી. એ શિકાને પોતાની વામજુબવડે ઉપાડીને આકાશમાં મસ્તક ઉપર છત્રની જેટલી ઉંચી કરી. તેમના આવા જુજબળને જોઈને વિસ્મય પામેલા રાજ્યોએ અને લોકોએ ચારણભાટની જેમ તેમની અત્યંત પ્રશંસા કરી. તે શિકાને પાછી યોગ્ય સ્થાને સ્થાપન કરીને ત્યાંથી પ્રયાણ કરતાં કટલેક દિવસે ત્રિપુટ વાસુદેવ લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ પોતાનપુરની નજીક આવ્યા.

પછી મોટી સંપત્તિઓ જેમણે પ્રાપ્ત કરેલી છે એવા ત્રિપુટ વાસુદેવે ગજેન્દ્ર, ઉપર આરૂઠ થઈ લક્ષ્મીનું જાણે નવીન નગર હોય તેવા પોતાનપુરમાં પ્રવેશ કર્યો. તે વખતે જાણે તારાવાણું આકાશ હોય તેમ મોતીના સાથીઓ આરે તરફ પૂરેલા હતા, અને ઘેર ઘેર તોરણોની શ્રેણિ બાંધેલી હતી, તેથી જાણે સેંકડો ઈદ્રધનુષ્ય સહિત હોય તેવું તે નગર જણાતું હતું. જાણે મેઘ વરસ્યો હોય તેમ નગરની ભૂમિ ઉપર જળનો છંટકાવ કરેલો હતો, સુંદર પાત્રોવાળા ઉંચા બાંધેલા મચોવડે જાણે ઉંચા વિમાનવાણું હોય તેવું તે નગર દેખાતું હતું. ધરે ધરે માંગળિક ગીતો ગવાતાં હતાં, તેથી જાણે સ્થાને સ્થાને વિનાહમહોત્સવ ચાલતો હોય તેમ લાગતું હતું, અને લોકોની એવી ભીડ થઈ હતી કે જાણે જીવલોક બધો તે નગરમાં એકત્ર થયો હોય તેમ જણાતું હતું.

નગરમાં પ્રવેશ કર્યા પછી પ્રજાપતિરાજ્યે, જ્વલનગરીએ, અચલ પલદેવે અને બીજા રાજ્યોએ મળીને ત્રિપુટને અર્ધચંદ્રીપણાનો અભિષેક કર્યો.

હવે દીક્ષા લીધા પછી બે માસ પર્યંત છત્રસ્થપણે વિહાર કરતા શ્રેયાંસ પ્રભુ અનુક્રમે પ્રથમના સહસ્રાત્રવનમાં પધાર્યા. ત્યાં અરોહવૃક્ષની નીચે કાચેત્સર્ગે રહેલા અને બીજા મુકલ ધ્યાનના અંતમાં વર્તતા એવા પ્રભુના, તાપમાં જેમ મીણુ ગળી જાય તેમ જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, મોહની અને અંતરાય એ ચાર ધાતીકર્મ વિનાય પામ્યાં. જેથી માથ મા-

સની અમાવાસ્યાને દિવસે ચંદ્ર શ્રવણનક્ષત્રમાં આવતાં છટપમાં વર્તતા પ્રભુને દેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. દેવતાઓએ આવીને સમવસરણ રચ્યું, તેમાં બેચીને મહા અતિશયવાળા અગ્યારમા પ્રભુએ દેશના આપી. ભગવંતની દેશના સાંબળીને ઘણા પ્રાણીઓ પ્રતિબંધ પામ્યા. જેમાંના કૃટલાએકે સર્વવિરતિપણું અંગીકાર કર્યું, અને કૃટલાએક દેશવિરતિ થયા. પ્રભુને ગોશુભ વિગેરે છેતેર ગણધરો થયા. પ્રભુના મુખથી ત્રિપદી સાંબળીને તેઓએ દ્વાદશાંગી રચી. તે તીર્થમાં ત્રણ નેત્રવાળો, શ્વેતકાંતિને ધરનારો, વૃષંબના વાહનવાળો, બે દક્ષિણ જુજમાં બીજેડું અને ગદાને ધરનારો અને બે વામ જુજમાં નકુલ અને અક્ષમૂત્ર ધરનારો ઇશ્વર નામે યક્ષ પ્રભુનો શાસનદેવતા થયો. તથા ગૌર અંગવાળી, સિંહના વાહનપર બેસનારી; દક્ષિણ જુજમાં વરદ ને મુદ્ગરને ધારણ કરનારી અને વામજુજમાં કલ્પશ ને અંકુશ રાખનારી માનવી નામે પ્રભુની પાસે રહેનારી શાસનદેવી થઈ.

તે યક્ષ અને દેવી નિરંતર જેમની સમીપેજ રહે છે એવા ત્રેયાંસપ્રજુ વિહાર કરતાં કરતા એકદા સર્વ નગરોમાં શ્રેષ્ઠ એવા પોતાનપુરના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. ત્યાં સમવસરણને માટે વાયુકુમાર દેવતાઓએ એક ચોભ્ન પૃથ્વીને માર્જન કરી, મેઘકુમારોએ તે ઉપર મુગંધી જળનો છંટકાવ કર્યો, વ્યંતરોએ સુવર્ણ તથા રત્નમણિઓથી તેનું તળ આરે તરફ ખાંધી લીધું, અને તેની ઉપર જનુપ્રમાણ પંચવર્ણી પુષ્પોની વૃદ્ધિ કરી. પછી દિશાઓના જણે બ્રહ્મદીલગ હોય તેવા પ્રત્યેક દિશામાં તોરણો ખાંધીને તેના મધ્યભાગમાં અદ્વી ગાઉ ઉંચી એક પવિત્ર મણિમય પીઠ વ્યંતરોએ ખાંધી. તેની નીચે જ્વનપતિઓએ જણે પૃથ્વીના મુગટ હોય તેવા સુવર્ણના કાંગરાવાળો પહેલો રૂપાનો કિલ્લો કર્યો. તેની અંદર જ્યોતિષી દેવતાઓએ પોતાના તેજવડે જણે રચ્યો હોય તેવા રત્નના કાંગરાવાળો સુવર્ણનો કિલ્લો કર્યો. તેની અંદર વિમાનપતિઓએ માણિક્યના કાંગરાવાળો દિવ્યરત્નમય ત્રીજો કિલ્લો રચ્યો. દરેક કિલ્લે તોરણ સહિત ચાર ચાર દ્વારો કર્યાં. મધ્ય કિલ્લાની ઈશાન દિશામાં મધ્યભાગે એક દેવછંદો રચ્યો, છેલ્લા ગઢની ગર્ભભૂમિમાં વ્યંતર દેવતાઓએ નવસો ને સાઠ મનુષ્ય ઉંચું એક ચૈત્યવૃક્ષ વિકુચ્યું. તેની નીચે પૂર્વરચિત મણિપીઠની ઉપર તેઓએ એક પ્રતિહંદ કર્યો, અને તેની મધ્યમાં પૂર્વાદિ ચારે દિશા તરફ ચરણપીઠ સહિત એક એક સિંહાસન સ્થાપિત કર્યું. તે શિવાય શ્રીજી પણ જ જ કરવા યોગ્ય કાર્ય હતું તે તે વ્યંતર દેવતાઓએ પૂર્ણ કર્યું. કારણકે ભક્તિમાન પુરૂષો અપ્રમાદવડે સેવકોથી પણ ચડીઆતા થાય છે. ત્યારપછી આકારમાં રહેલા ત્રણ છત્રોથી શોભતા, બન્ને પડએ બે યજ્ઞોથી ચાંમરવડે વીંજતા, આગળ ચાલતા ઈદ્રધ્વજથી શોભતા, પંદોજનની જેમ પોતાની મેળે વાગતી કુંડુલિ જેમની આગળ માંગણિક શબ્દો ઉચ્ચારી રહી છે એવા, સૂર્યથી ઉદયાચળની જેમ ભામંડળથી પ્રકાશતા, કાઠીગમે સુર, અમુર તથા નરોથી પરવરેલા, દેવતાઓએ આગળ સંચાર કરેલા નવ સુવર્ણકમળની ઉપર ચરણકમળને આરોપણ કરતા અને પ્રકાશમાન ધર્મચક્રવડે જેમનો અગ્રદેશ

અધિષ્ઠિત છે એવા શ્રેયાંસ ભગવાને પૂર્વદ્વારથી સમવસરણમાં પ્રવેશ કર્યો. પછી ગુંઝરવં કરતાં ભ્રમરાઓના ધ્વનિથી બાણેસ્વાગતને પૂછતું હોય તેવા ચૈત્યવૃક્ષને પ્રભુએ ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, અને ' નમસ્તીર્યાંય ' એમ કહી કમલની કર્ણિકાના પ્રતિચ્છંદરૂપ પૂર્વાભિમુખ સિંહાસનને પ્રભુએ અલંકૃત કર્યું, અને બીજી ત્રણ દિશાઓમાં રત્નના સિંહાસનપર પ્રભુનાં પ્રતિબિંબો વ્યંતર દેવનાઓએ વિદુઓં. પછી પૂર્વદ્વારવડે પ્રવેશ કરીને સાધુઓ અશ્નિકુણમાં અનુક્રમે બેઠા, અને વૈમાનિકની સ્ત્રીઓ અને સાર્ધવીઓ તેમની પાછળ ઉભી રહી; દક્ષિણદ્વારથી પ્રવેશ કરી અંહત પ્રભુને નમસ્કાર કરી ભવનપતિ, જ્યોતિષી અને વ્યંતરેની સ્ત્રીઓ નૈઋત્ય દિશામાં બેઠી; પશ્ચિમ દ્વારથી પ્રવેશ કરી અને પ્રભુને પ્રણામ કરી ભવનપતિ, જ્યોતિષી અને વ્યંતરે વાયવ્ય દિશામાં બેઠા; અને ઉત્તર દ્વારથી પ્રવેશ કરી ભગવંતને નમી અનુક્રમે ઈશાન દિશામાં વૈમાનિક દેવો, મનુષ્યો અને મનુષ્યની સ્ત્રીઓ બેઠી. એવી રીતે ત્રીજા વખતે શ્રીમાન્ અતુર્વિંધ સંધ, મધ્યવખતે તિર્યંચ, અને નીચેનાં ગટમાં તેમના વાહનો ગોઠવાયાં.

' તે વખતે રાંજપુરોએ આવી ત્રિપૃષ્ઠઅર્ધચક્રવર્તીને હર્ષથી કહ્યું—' ભગવાન્ શ્રેયાંસ પ્રજ્ઞ ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા છે. ' આ વાર્તા સાંભળી સંધ સિંહાસન પરથી ઉઠી, પાદુકાને તણ દધ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે પ્રભુની સન્મુખ દિશામાં ઉભા રહી તેમને વંદના કરી. પછી સિંહાસનપર બેસી પ્રજ્ઞના આગમનની વધામણીને કહેનારા પુરુષોને સાકા બાર ટોટી સેનૈયા આપ્યા. પછી ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ મોટી સમૃદ્ધિએ યુક્ત થઈ. બળભદ્ર સહિત સર્વ પ્રાણીઓને શરણરૂપ એવા પ્રજ્ઞના સમવસરણ સમીપે આવ્યા, અને ઉત્તર દ્વારથી સમવસરણમાં પ્રવેશ કરી વિધિ પ્રમાણે પ્રજ્ઞને વંદના કરી બલભદ્રની સાથે ઈંદ્રની પછવાડે બેઠા. પછી ઈંદ્ર, વાસુદેવ અને બલભદ્ર ફરીથી ઉભા થઈ ભગવંતને પ્રણામ કરી ભક્તિભાવિત ગિરાથી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

"હે પરમેશ્વર ! અમંદ આનંદના ઝરાને આપનારા અને મોક્ષના કારણભૂત એવા તમને " મોક્ષને અર્થે અમારો નમસ્કાર છે. તમારા દર્શન માત્રથીજ પ્રાણી બીજાં કર્મેને બહી બંધ " આત્મારોમી થાય છે, તો તમારી દેશના સાંભળવાથી તો શું ન થાય ? આ સંસારરૂપી મર- " દેશમાં તમારો અંવતાર થવાથી બાણે શીરસમુદ્ર પ્રગળ્યા હોય, કર્પવૃક્ષ ઉચ્યું હોય કે " મેઘ વરસ્યો હોય તેમ જણાય છે. કૂરકર્મરૂપ નહારા અહોવડે પીડા પામતા એવા આ વિશ્વનું " રક્ષણ કરવા માટે તમે અગ્યારમા જિનેંદ્ર જ્યોતિષીઓના પતિ (ચંદ્ર) રૂપે ઉદય પામ્યા છો. " સ્વભાવથીજ નિર્મળ ઈશ્વાકુ રાજ્યોનું કુળ જળવડે સ્કાટિકની જન્મ તમે ત્રિશેષ નિર્મળ " કરેલું છે. હે પ્રજ્ઞ ! તણ જગત્ના સર્વ પ્રકારના સંતાપને હરવાથી તમારૂં ચરણભૂજ સમગ્ર " પ્રકારની છાયાઓથી પણ અધિક થાય છે. હે જિનેશ્વર ! તમારા ચરણકમળમાં ભ્રમરરૂપે " રહેતાં મને એટલો અધો હર્ષ પ્રાપ્ત થાય છે કે જથી ભોગને માટે કે મોક્ષને માટે મને સ્પૃહા " રહેતી નથી. હે જગન્નાથ ! ભવોભવ તમારા ચરણનું મને શરણ થજો' એવી હું પ્રાર્થના " કરું છું. તમારી સેવાથી હું સાધી થકાતું નથી ? "

આ પ્રમાણે ઈંદ્ર, વાસુદેવ અને બલદેવ સ્તુતિ કરી વિરામ પામ્યા પછી શ્રેયાંસ પ્રજ્ઞએ

શ્રેયના હેતુરૂપ દેશના આપવાનો આરંભ કર્યો.

“ આ અપાર સંસાર સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રના જ્યેષ્ઠ છે, તેમાં પ્રાણી કર્મરૂપી ઉર્મિઓથી
 “ આડો આવળો તે ઉચ્ચે નીચે અર્થાત્ ઉર્ધ્વ અધોને તિર્છાક્રમમાં ભમ્યા કરે છે. પવનથી
 “ જેમ સ્પેદિષિંદુ અને ઝોપધિથી જેમ રસ ઝરી નીચે છે, તેમ નિર્જરાવડે આઠે કર્મો ઝરી નીચે
 “ છે. સંસારના ખીજેથી ભરેલાં એવાં કર્મોની નિર્જરાણા કરવાથી તેનું નામ નિર્જરા કહેવાય છે તે
 “ નિર્જરા સકામા અને અકામા એવા બે પ્રકારની છે. જેઓ યમ-નિયમના ધરનારા છે તેમને
 “ સકામ નિર્જરા થાય છે, અને ખીજ પ્રાણીઓને અકામ નિર્જરા થાય છે. કર્મોની પરિપક્વતા
 “ ડૂળની પેઠે પ્રયત્નથી અથવા સ્વયંભવ એમ બે પ્રકારે થાય છે. જેમ સુવર્ણદોષવાણું હોય
 “ પણ પ્રદીપ્ત અગ્નિવડે શુદ્ધ થાય છે, તેમ તપરૂપ અગ્નિવડે સંદોષ જીવ પણ શુદ્ધિને પામે
 “ છે. તે તપ બાહ્ય અને અભ્યંતર એમ બે પ્રકારનો છે. અનશન, ઉનોદરી, વૃત્તિસંક્ષેપ,
 “ રસત્યાગ, કાયકંઠેશ અને સંલીનતા—એ છ પ્રકારે બાહ્ય તપ કહેવાય છે. પ્રાયશ્ચિત્ત, વૈયા-
 “ વૃત્ય, સ્વાધ્યાય, વિનય, વ્યુત્સર્ગ અને શુભ ધ્યાન—એ છ પ્રકારે અભ્યંતર તપ કહેવાય છે.
 “ આ બાહ્ય અને અભ્યંતર તપરૂપી અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરીને નિયમધારી પુરૂષ પોતાના
 “ દુર્ભર એવાં કર્મોને પણ જરાવી દે છે. જેમ ઘાઈ સરોવરનું દ્વાર ઉપાયોથી સર્વ તરફ બંધ
 “ કર્યું હોય તો પછી નવા જલપ્રવાહથી તે કદિ પણ પૂરાતું નથી, તેવી રીતે સંવરથી આવૃત્ત
 “ થયેલો જીવ આશ્રવરૂપ દ્વારોનો રોધ કરવાથી નવાં નવાં કર્મદ્રવ્યોવડે પૂરાતો નથી. પછી
 “ જેમ પૂર્વે સંચિત થયેલું સરોવરનું જળ સૂર્યનાં પ્રચંડ કિરણોના અવિચ્છિન્ન તાપથી સુ-
 “ કાઠ નીચે છે, તેમ પૂર્વે બાંધેલાં પ્રાણીઓનાં કર્મ પણ તપશ્ચર્યાના તાપથી તત્કાળ કાય પામી
 “ નીચે છે. નિર્જરા કરવામાં બાહ્ય તપ કરતાં અભ્યંતર તપ શ્રેષ્ઠ છે, અને તેમાં પણ ધ્યાનનું
 “ એકજન રાજ્ય રહેલું છે એમ મુનિઓ કહે છે. કારણકે ધ્યાન ધરનારા યોગીઓના ચિરકા-
 “ ળથી ઉપાર્જન કહેલાં અને ઘણા પ્રબળ કર્મ પણ તત્કાળ નિર્જરીભૂત થઈ નીચે છે. જેમ
 “ વૃદ્ધિ પામેલો શારીરિક દોષ લંબન કરવાથી શોષાય નીચે છે તેવી રીતે તપ કરવાથી પૂર્વ-
 “ સંચિત કર્મ કાય પામી નીચે છે; અથવા મેઘનો સમૂહ પ્રચંડ પવનના આઘાતથી આમ
 “ તેમ વિખરઈ નીચે છે, તેમ તપશ્ચર્યાથી કર્મનો સમૂહ વિનાશ પામે છે. ન્યારે સંવર અને
 “ નિર્જરા પ્રતિષ્ઠણ સમર્થપણે ઉત્કર્ષ પામે છે, ત્યારે તે જરૂર મોક્ષને ઉત્પન્ન કરે છે અને
 “ પ્રકારની તપશ્ચર્યાથી થતી નિર્જરાવડે કર્મોને જરાવનારો શુદ્ધ યુદ્ધિવાળો પુરૂષ સર્વ કર્મોથી
 “ જેમાં મૂકાવાપણું થાય છે એવા મોક્ષને પામે છે. ”

આ પ્રમાણેની પ્રભુની દેશના સાંભળીને તે વખતે ઘણા લોકોએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી; બળ-
 ભદ્ર અને વ સુદેવે સમકિત પ્રાપ્ત કર્યું. પ્રથમ પોરસી પૂર્ણ યર્ષ એટલે પ્રભુએ દેશના સમાપ્ત
 કરી. તે વખતે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના પુટ્રો આર પ્રસ્થ (આઠ સેર) ના પ્રમાણવાળો બળી લાવ્યા. તે
 બળી પ્રભુની પાસે ઉડાડ્યો તેમાંથી અર્ધભાગ નીચે પડ્યા અગાઉ દેવતાઓએ લઈ લીધો, બાકીના
 અર્ધમાંથી અર્ધ રાત્રએ લીધો, અને અવશિષ્ટ ભાગ ખીજાઓએ ગ્રહણ કર્યો. પછી ઉત્તર

દ્વારથી નીકળી પ્રભુ મધ્ય વપ્રમાં રહેલા દેવછંદ ઉપર બઈ બેઠા, એટલે છાંતે ગણુધરોમાં મુખ્ય એવા ગોશુભ ગણુધરે પ્રભુના ચરણપીઠ ઉપર બેસીને ધર્મદેશના આપી ન્યાયે પીછ પોરસી પૂર્ણ થઈ, ત્યારે તેમણે ધર્મદેશના સમાપ્ત કરી. એટલે ઈદ્ર, વાસુદેવ અને બ્રહ્મા વિગેરે મર્વ પોતપોતાને સ્થાને ગયા, અને જણુ બીજે સૂર્ય હોય તેમ જ્ઞાનરૂપ આલોકને વિસ્તારતા પ્રભુએ તે સ્થાનથી બીજે વિહાર કર્યો

દેવજ્ઞાન થયા પછી બે માસે હજાર એકવીસ લાખ વર્ષ સુધી વિહાર કરતાં શ્રેયાંત પ્રભુને ચોગણી હજાર મહાત્મા આધુઓ, એક લાખ ને ત્રણ હજાર સાધ્વીઓ, તેરસો ચૈદન પૂર્વધારી, છ હજાર અવધિજ્ઞાની, છ હજાર મન પર્યવજ્ઞાની, સાડા છ હજાર દેવજ્ઞાની, અગ્યાર હજાર વૈક્રિય લગ્નિયવાળા, પાંચ હજાર વાદલગ્નિયવાળા, બે લાખ ને એગણીશ હજાર શ્રાવક અને ચાર લાખ ને અડનાળીશ હજાર શુભ શ્રાવિકા-એટલો પતિવાર થયો પછી પોતાનો મોક્ષકાળ નજીક જણીને સંભેતશિખર પર્વતે આવી પ્રભુએ એક હજાર મુનિઓની માથે અનરાન વ્રત મહાણુ કર્યું. એક મામને અતે શૈલેશી ધ્યાને રહી, શ્રાવણુ માસની કૃષ્ણ વૃત્તીયાને દિવસે ચંદ્ર ધનિષ્ઠા નક્ષત્રમાં આવતાં હજાર મુનિઓની માથે શ્રી શ્રેયાંતપ્રભુ અનંત દર્શન, જ્ઞાન, વીર્ય અને આનંદમય સ્વરૂપવાળા પરમપદને પ્રાપ્ત થયા.

કૌમાર વયમાં એકવીસ લાખ, રાજ્ય પાળવામાં બેતાળીશ લાખ અને દીક્ષાપાવનમાં એકવીસ લાખ-એમ સર્વ મળીને ચોગણી લાખ વર્ષનું પ્રભુનું આયુષ્ય હતું. શ્રી શીતવનાથ પ્રભુના મોક્ષકાળ પછી છાસક લાખ અને છત્રીશ હજાર વર્ષ તથા સો સાગરોપમે હજાર એક દાદી સાગરોપમે ગયા ત્યારે શ્રી શ્રેયાંત પ્રભુનો નિર્વાણકાળનો મહોત્સવ થયો હતો તે નિર્વાણકાળકાળકાળનો મહોત્સવ દેવતા અને ઈદ્રોએ મળીને કર્યો હતો "મહોત્સવોનો અંતકાળ પણ પર્વરૂપે થાય છે, શોકરૂપે થતો નથી "

હવે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે ખત્રીશ હજાર અત પૂરની સીંચે સાથે સુખે વિવાસ કરતાં પોતાનું ઢઠલુક આયુષ્ય નિર્ગમન કર્યું. અનુક્રમે સ્વયં પ્રભા ગણીથી ન્યેષ શ્રીવિજય અને કનિષ વિજય નામે બે પુત્રો થયા એકદા ગતિમાગરમાં મગ્ન થઈ રહેલા ત્રિપૃષ્ઠની પસે ગતુર સ્વરવી કિનરને ઉત્તમન કષ્ટે તેના કટલાએક ગવૈયાઓ આપ્યા. તેઓએ વિવિધ રાગોથી મધુર ગાયન કરી મર્વ કલાનિરિ એવા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવનું હૃદય હરી લીધું તેઓના ગાયનના શુણ્થી પુશી ચર્વ ત્રિપૃષ્ઠે પોતાની પામે રાખ્યા, કાગણુક બીજા સામાન્ય જનો પણ ગાયનથી રજીત થાય છે, તે તેને જણનાગઓમાં અચ્છી એવા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ દેમ રજીત ન થાય એક વખતે ઈદ્રની પામે મધર્વાની જન્મ ગનિએ સપ્ત્યામાં નુતેવા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવની પાસે તેઓ તાર-સ્વરે ગાતા લાખ્યા. હવેતીની જન્મ તેમના ગાયનથી જન્મનું હૃદય આક્ષિપ્ત થયેલુ છે એવા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે વાગ પમાણે, આવેલા એક પોતાના સપ્ત્યાપાલકને આજ્ઞા કરી કે "ન્યાયે મને નિદ્રા આવે ત્યારે ગવૈયાઓને ગાયન કરતા બંધ કરીને તું વિદાય કરી દેજે, કાગણુ કે ન્યાયે સ્વામી અવધાન સહિત હોય ત્યારે સર્વ પ્રયાસ બર્થ થાય છે. " સ્વામીની આવી

આજ્ઞાનો શય્યાપાલક સ્વીકાર કર્યો; અને થોડીવારમાં તે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના નેત્રમાં નિદ્રા આવી. પણ શય્યાપાલક સંગીત સાંભળવાના લોભથી તે ગર્વેયાઓને વિદાય કર્યા નહીં; કારણકે જેમનું મન વિપયોથી વ્યાક્ષિપ્ત થાય છે તેઓના મનમાંથી સ્વાર્થીની આજ્ઞા ગણિત થઈ જાય છે. આ પ્રમાણે ગાયનમાંજ રાત્રિનો ચોથો પ્રહર થઈ ગયો. એટલે પાંચલી રાત્રીએ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ જાગ્યો તથા, તે વખતે ગાયકાનો અક્ષીણ સ્વર તેમના સાંભળવામાં આવ્યો. તત્કાળ તેણે શય્યાપાલકને પૂછ્યું ‘આ ગિચારા કષ્ટકારી ગર્વેયાને તેં અઘાપિ પર્યંત જમ વિદાય કર્યા નહીં?’ શય્યાપાલક કહ્યું—‘હે પ્રભુ! તેઓના ગાયનથી મારું હૃદય આક્ષિપ્ત થઈ ગયું, જેથી હું આ ગાયકાને વિદાય કરી ન શક્યો, અને આપના શાસનનું પણ વિસ્મરણ થઈ ગયું.’ આ પ્રમાણે સાંભળીને તરતજ વાસુદેવને કોપ ઉત્પન્ન થયો, પણ તે વખતે તે તેને ગોપવી રાખ્યો. પછી પ્રાત કાળે પૂર્વ દિશામાં સૂર્યની જન્મ સખામાં સિંહાસન પર તે આરૂઢ થયા. તે વખતે રાત્રિનું વૃત્તાંત સંભાગી, તે શય્યાપાલકને બોલાવી વાસુદેવે સેવક પુરૂષોને આજ્ઞા કરી કે ‘આ ગાયનની પ્રીતિવાળા પુરૂષના કાનમાં તપેલું તરલું અને તાંબુ રેડા, કારણકે એ કાનનોજ દોષ છે.’ તેઓએ શય્યાપાલકને એકાંતમાં લઈ જઈને તે પ્રમાણે કર્યું. કારણકે ઉચ્ચ શાસનવાળા રાજાઓની આજ્ઞા દુર્લભ છે. એની વેદનાથી શય્યાપાલક તરતજ મરણ પામ્યો, અને વાસુદેવે મહા માઠા વિપાકવાણું અશાતાવેદનીય કર્મ ખાંધું.

નિત્ય વિષયમાં આસક્ત, રાજ્યભૂષામાં પરાયણ, ભુજમલના ગર્વથી જગતને તણ સમાન ગણનાર, પ્રાણુતિપાત (જીવહિંસા) માં નિ.શંક, મહારાજ પરિગ્રહવાળો અને કૂર અધ્યવસાયથી સમકિતરૂપ આભૂષણને નાશ પમાડનાર એવો ત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવ નારકીનું આયુષ્ય ખાંધો, ચોગશી લાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું કરી સાતમી નગ્નભૂમિમાં ગયો. ત્યાં પ્રતિષ્ઠાન નામના નરકાવાસમાં રહી પાંચસો ધનુષ્ય ઉત્તર શરીરવાળા તેણે તેત્રીશ સાગરોપમ સુર્યો મહાસિદ્ધ કર્યોનું ક્ષણ અવલોકન કર્યું. ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવને કુમારવયમાં પચવીસ સહસ્ત્ર, માંડલિકપણામાં પચવીસ સહસ્ત્ર, દિગ્વિજયમાં એક સહસ્ત્ર, અને ગન્ય પાળવામાં ત્રાશીલાખ ને ઓગણપચાશ હજાર વર્ષ—એમ સર્વ મળી ચોરાશી લાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયું.

પોતાના અનુજ અંધુના પંચતથથી ઉત્પન્ન થયેલા શોકવડે રહુથી સૂર્યની જન્મ અવસર બંધેવ પરાભવ પામ્યા. પોતે વિવેકી હતા તે છતાં પણ ભ્રાતરનેહના વશથી જાણે અવિવેકી હોય તેમ હવે કરૂણ સ્વરે રૂદન કરવા લાગ્યા. તે વિલાપ કરતાં બોલ્યા કે ‘હે અંધુ! તમે એકા યાઓ, આવા શયનકર્મમાં આવો આગ્રહ કેમ રાખો છો? પુરૂષસિંહ એવા તમને હાલ આવું અપૂર્વ આલસ્ય ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયું? હે ભાઈ! આપણા દ્વાર આગળ સર્વ રાજાઓ તમારા ચરણના દર્શન કરવાને હિતસુક થઈ ઉભા છે, તે દીન રાજાઓની ઉપર તમારે પ્રસાદ કરવો સુક્ત છે. હે ખાંધવ! ક્ષીડા અર્થે તમારે આવું મૈન રાખવું ધટતું નથી; કારણકે તમારી વાણીરૂપ અમૃત વિના મારું હૃદય ભંગ થઈ જાય છે. હે પ્રિયભાઈ! મોટા હિતસાહવાળા અને વડિલની ભરિતવાળા એવા તમોને આવી રીતે નિદ્રા અને મારી અવજ્ઞા કે

રવી સર્વથા સંભવતી નથી. અરે ! હું ઉત્ર વિધિથી હન થઇ ગયો, મારાપર આ શું દુઃખ આવી પડયું!" આ પ્રમાણે વિલાપ કરતાં કરતાં બલદેવ મૂર્છા પામીને પૃથ્વી ઉપર પડ્યા. કાણવારે સંજ્ઞા મેળવી બેઠા થઈ ટળવળતાં "હા બ્રાત ! હા બ્રાત !" એમ ઉચ્ચે સ્વરે આક્રંદ કરવા લાગ્યા, અને વાસુદેવને પોતાના હૃદયસંગમાં લીધા. પછી જ્યારે વૃદ્ધાએ સારી પેઠે સમજાવ્યા ત્યારે કાણવારે ધૈર્યનું અવલંબન કરીને તેમણે અનુજ બંધુનું અગસંસ્કારાદિ કૃત્ય કર્યું. ઉત્તરક્રિયા કર્યા પછી પણ પોતાના અનુજ બંધુને વારંવાર સભારી-સંભારીને આવણુ માસના મેઘની પેઠે તેમણે લોચનમાંથી અશ્રુપ્રવાહ પાડ્યા કર્યો. ત્યાગપછી હૃદયનમાં અરણ્યની પેઠે, ઘરમાં સ્મશાનની પેઠે, ક્રીડાસરોવરમાં કે નદીમાં ઘરની ખાળોની પેઠે અને બંધુસમાજમાં રાત્રીઓના સમાજની પેઠે બલભદ્રને અડપળળમાં મત્સ્યની જેમ જરા પણ પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઇ નહીં. અનુક્રમે શ્રેયાંસ પ્રજ્ઞની શ્રેયકારી વાણીના સંસારની અસારતા ચિંતવીને તેઓ વિષયથી પરાડુ મુખ થયા. પણ સ્વજનોના આગ્રહથી કેટલાએક દિવસ ઘરમાં રહ્યા. એકદા ધર્મધોષ નામના આચાર્ય ત્યાં પધાર્યા. બળદેવ તેમના ચરણુ સમીપે પ્રાપ્ત થયા, અને અહીં-તંની વાણીનો અનુવાદ કરનારી તેઓની ઢેરાના સાંભળી તેમને સંસાર ઉપરથી વિશેષ નિર્વેદ પ્રાપ્ત થયો. તત્કાળ શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા તેમણે તે આચાર્યની પામે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. કારણકે મહારાજો જાણ્યા પછી તરતજ આચરણુ કરવામાં પ્રવર્તે છે. સદ્ગુણી બળદેવ મુનિએ મૂળ તથા ઉત્તર ગુણોનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરતાં, સર્વત્ર સમતાને ધારણુ કરતાં, પરિપહોને સહેતાં, વાયુની પેઠે પ્રતિબંધ રહિત રહેતાં અને સર્પની જેમ એક દૃષ્ટિથી અવલોકન કરતાં આમ, આકર તથા પુરાદિકમાં કેટલાક કાળ સુધી વિહાર કર્યો. સ્વભાવથીજ જેમના ચિત્તની વૃત્તિ નિર્મળ છે એના અચલ બલભદ્ર પંચાશી લાખ વર્ષો નિર્ગમન કરી, છેવટ સર્વ કર્મોનો ધાત કરી મોક્ષપદમાં નિવાસ પામ્યા.

इत्याचार्य श्रीहंमचंद्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापुराचरिते महाकाव्ये
 शतुर्वे पर्वणि श्रीश्रेयांसत्रिपष्टाचलाश्वग्रीववर्णनो
 नाम प्रथमः सर्गः ।

શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર.

ઈંદ્ર અને ઉપેંદ્રોના યુગટના અગ્રભાગથી જન્મના ચરણુના નખોની પક્ટિ ધસાયેલી છે એવા વિશ્વને પૂજવા લાયક અને વિશ્વતું રક્ષણ કરનાર શ્રીવાસુપૂજ્ય ગગવાનને નમસ્કાર કરીને રૂપસ્થ ધ્યાનમાં રહેલો હું અહીં તની જન્મ ત્રિશ્વને પવિત્ર કરનાર અને ચંદ્રથી પણ અતિ નિર્ભળ એવું તે પ્રણતું ચરિત્ર હવે કહીશ.

પુષ્કરવર દ્વીપાર્કમાં પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રના આબૂપણરૂપ મંગલાવતી નામના વિજયમાં રત્નસંચયા નામે એક નગરી છે. તે નગરીમાં સર્વ લક્ષ્મીઓથી અધિક અને ચંદ્રની જન્મ સર્વ જનને વલ્લભ પદ્મોત્તર નામે રાજા હતો. બીજા રાજાઓ જેવી રીતે તેના સાસનને ભક્તિથી મસ્તકપર ધારણ કરતા, તેવી રીતે તે જન્મેશ્વરના ઉજ્જવળ સાસનને હૃદયમાં ધાગણ કરતો હતો. ગુણુના મંદિરરૂપ તે રાજાને લક્ષ્મી અને કીર્તિ ખત્રે જણે જોડલે જન્મી હોય તેમ સાથેજ વધવા લાગી. રાજાઓમાં શિરોમણિરૂપ પદ્મોત્તર રાજાએ સમુદ્રરૂપ કરતા વસ્ત્રવાળી બધી પૃથ્વી ઉપર ફરતી ખાઈની કટિમેખલાવાળી એક નગરીની જન્મ ઉત્તમ રાજ્ય અલાવવા માંડ્યું.

લક્ષ્મી વિદ્યુતના જેવી ચપળ છે, શરીર વયની પેઠે નાશવત છે, લાવણ્ય કમળના મંત્ર ઉપર રહેલા જળાગિંદુના જેવું અસ્થિર છે, અને ખાંધેલા માર્ગમાં એકલા વટેમાર્ગીની જન્મ જુદા જુદા આટ્યા જવાના છે. એવી રીતે હૃદયમાં ભાવના કરતા એ રાજાને સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્યક્રમ પ્રાપ્ત થઈ; જેથી એકલા મોટા મનવાળા એ રાજાએ વજ્રનાભ ગુરુના ચંચુકમળ સમીપે જઈ સુતિવરૂપી લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરાવનારી દીક્ષા ગ્રહણ કરી, પછી અહીં ત પ્રણુની ભક્તિ વિગેરે કટલાક ઉજ્જવળ સ્થાનકાતું આરાધન કરીને સદ્ગુહિવાળા તે રાજાએ તીર્થ કરનામકર્મ ઉપાજ્ઞન કર્યું. ખર્જની ધારા જેવું તીક્ષ્ણ એ વ્રત ઘણા કાર્ણ પર્યંત પાળી પ્રાંતે કાગ કરીને પ્રાણુત નામના દશમા દેવલોકમાં તે મહર્ષિ ક દેવતાપણે ઉત્પન્ન થયા.

જંમૂદ્રીપના દક્ષિણ ભરતાર્કમાં પૃથ્વીની ચપેકના પુષ્પમય શિરોમૂષણ જેવી અંધા નામે એક નગરી છે. એ નગરીમાં રત્ન મણિમય ભીતાવાળા ચૈત્યોની અંદર પ્રતિબિંબિત થયેલા લોકા જણે વૈક્રિયરૂપને ધારણ કરતા હોય તેવા જણાય છે. રાત્રિએ જન્માંથી જળના નિઝરણા ઝરે છે એવા ચંદ્રકાંત મણિના પગથીઆવાળી અને સ્વયમેવ જ્યોત્પત્તિવાળી ક્રીડાવાપિકાઓ ત્યાં પ્રત્યેક મંદિરે શોભે છે. સુગંધી ધૂપના ધુમાડાની શ્રેણિઓથી અનેક વાસાગરો સર્પિણીઓથી પાતાળભવનોની જન્મ સારી રીતે શોભે છે. તેમાં નગરની સ્ત્રીઓ નિરંતર ક્રીડા કરે છે એવા ક્રીડાસરોવરો ક્ષીરસમુદ્રમાંથી નીકળતી અપ્સરાઓના વિલાસને ધારણ કરે છે. ક્રીડાથી ધડનસ્વરવાળી ધડનકૈશિકી નામની ગીતિને ગાયન કરનારી ત્યાંની સ્ત્રીઓ ગયુ-

રની દેકાવાણી સાથે સ્પર્ધા કરે છે. ત્યાંના ધનાઢા લોકોમાં તાંબૂડની બીડીને ધારણ કરતી સ્ત્રીઓ પદાવવાને માટે હાથમાં પોપટ રાખીને ફરતી હોયતેવી જણાય છે. તે નગરીમાં પરાક્રમથી, જાણે ઈંદ્ર હોય અને કાંતિથી જાણે સૂર્ય હોય તેવા ઈશ્વાકુ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા વસુપૃથ્વ્ય નામે રાજા છે. મેઘ, જમ ગર્જના કરીને પછી જળવડે પૃથ્વીને તૃપ્ત કરે છે તેમ એ રાજા ચાર્યકાને ગોલાવવાનો હાંદેરા પીટાવીને પછી ધનવડે સર્વને તૃપ્ત કરતો હતો; પ્રતાપ માત્રથી શત્રુઓને દખાવનારા એ રાજાના અનેક સૈનિકો દિગ્વિજયને માટે નહીં પણ ઉદ્ધત ક્રીડા કરવાને માટેજ પૃથ્વીમાં ફરતા હતા. આજ્ઞાપી સારવાળો એ રાજા દુષ્ટોને સખ્ત શિક્ષા કરતો હતો, તેથી 'ચેર' એ રાજા-નામ કાશ્યપનાં દુસ્ત જ્ઞેવામાં આવતો હતો, લોકોમાં નહીં. ધર્મગાળી પુરૂષોમાં પ્રીતિવાળા એ રાજાએ શ્રીવત્સના મિન્હની પેઠે સર્વજ્ઞના, પવિત્ર શાસનને, હૃદયમાં ધારણ કરેલું હતું.

પોતાના કુળરૂપ સદૌવરમાં હંસી જેવી, રૂપથી રતિને જીતાલારી અને પ્રીતિતુ પાત્ર એવી જયા નામે તેમને પદરાણી હતી. વક્ર અને મંદ ગમન કરનારી એ રમણી, ગંગા અસ્ત થવાને વખતે (પ્રાંતે) જમ સમુદ્રમાં પેસે તેમ વસુપૃથ્વ્ય રાજાના મનમાં પેસતી હતી, અને શુદ્ધ સ્ક્રાટિક મણિની જેવા નિર્મળ એ રાણીના ચિત્તમાં પ્રદલકિતથી પરમાત્માની જેમ વસુપૃથ્વ્ય રાજા પેસતા હતા. ૩૫ લાવડુય અને નિર્મળ ગુણોથી સદૃશ જેવા એ રાજા પતીને વિલાસ કરતાં કરતાં અદ્વૈત સુખમય સર્વ કાળ નિર્ગમન થતો હતો. આ તરફ પ્રોણવ દેવલોકમાં પચોત્તર રાજાના જીવે ઉત્કૃષ્ટ સુખમાં મગ્ન થઈને પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. પછી જ્યેષ્ઠ માસની શુકલ નવમીએ શતભિષા નક્ષત્રનો ચંદ્ર સાથે યોગ થતાં અર્ચીને તે જયાદેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યા. તે સમયે સુખે સુતેલા જયાદેવીએ તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં ચૌદ મહાસ્વને જ્યાં. અગ્નિ રેખા ચંદ્રને અને પર્વતની ગુફા સિંહને જમ ધારણ કરે તેમ જયાદેવીએ અત્યુત્તમ ગર્ભને ધારણ કર્યો. અનુક્રમે ક્ષાત્રુનમાસની કૃષ્ણ ચતુર્દશીએ શતભિષા નક્ષત્રમાં શતા વાર્યુવાળા અને મહિષ (પાડા)ના લાંછનવાળા એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. આસનકંપવડે હાંપન દિક્કુમારીઓએ પ્રજ્ઞના જન્મને જાણી પ્રજ્ઞ અને તેમની માતાનું યથોચિત સૂતિકાકર્મ કર્યું. ત્યારપછી પાલક વિમાન ઉપર આરૂઢ થઈને શક ઈંદ્ર પોતાનો પરિવાર લઈ ત્યાં આવ્યા, અને તત્કાળ પ્રજ્ઞની જમ પ્રજ્ઞના સૂતિકાગૃહને પ્રદક્ષિણા કરી. પછી તેમાં પ્રવેશ કરી, જયાદેવીને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી, તેમની પડખે પ્રજ્ઞના અતિગંભીરે સ્થાપન કરી, પોતે પાંચ રૂપે કર્યા. એક રૂપે પ્રજ્ઞને મહણ કર્યા, બીજા રૂપે, છત્ર ધર્યું, બે રૂપે બે બાજુ આમર વીજવા લાગ્યા, અને એક રૂપે વજ્ર લઈને આગળ આવ્યા. ત્યાંથી સુમેરૂ પર્વતપર ગઈ અતિપાંડુકબલા નામની શિલા ઉપર રહેલા સિંહારાન ઉપર પ્રજ્ઞને ઉત્સંગમાં લઈને શકેન્દ્ર બેઠા. તે અવસરે અચ્યુતેન્દ્ર વિગેરે ત્રેસઠ ઈંદ્રોએ તીર્થના જળથી ભરેલા કુંભોવડે પ્રજ્ઞને અભિષેક કર્યો. પછી ઈશાનકલ્પના અધિપતિના ઉત્સંગમાં શક ઈંદ્રે પોતાના ચિત્તની જેમ પ્રજ્ઞને સ્થાપન કર્યા, અને ભક્તિમાં અતુર એવા તેણે પ્રજ્ઞની

આસપાસ ચારે દિશાઓમાં સ્ક્રાટિકમણિના ચાર વૃષભ વિકુર્બ્યાં. સ્નાનવિધિની વિલક્ષણતા મચતુર એવા શકેન્દ્રે તે વૃષભના શુભમાંથી નીકળતા જળવડે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી તે ચાર વૃષભોને અંતર્હિત કરી પ્રભુના શરીરને લુછી ગોશીર્ષઅંદનથી વિલેપન કર્યું, અને દિવ્ય વડે આબૂપણે અને પુષ્પોથી પ્રભુનું અર્ચન કરી આરતી ઉતરી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા માંડી.

“હે નાથ ! ચઢવર્તીઓના ચક્રોથી, વાસુદેવોના ચઢથી, ઈશાનેંદ્રના ત્રિશૂલથી, માર જાળથી અને બીજા ઈંદ્રોનાં અગ્રોથી પણ જે કર્મો કાઠ દિવસ ભેદાતાં નથી તે કર્મો નમાર દર્શન માત્રથી ભેદાઈ જાય છે. ક્ષીરસયુદ્રની વેલાથી, ચંદ્રાદિકની કાંતિથી, મેઘની ધારા ઝોથી, ગોશીર્ષઅંદનના લેપનથી અને કદલીઓના ઘાટા ઉઘાનોથી જે દુઃખોનો પરિતાપ શમી જતો નથી તે તમારા દર્શનમાત્રથી તત્કાળ શાંતિ પામી જાય છે. અનેક પ્રકારનાં કવાથે (ઉકાળા)થી, જાત જાતના ચૂણોથી, ઘણાં પ્રકારના લેપોથી, અનેક પ્રકારની રાક્ષાઓથી તથા અહુ રીતના મંત્રપ્રયોગોથી જે રોગો છેદાતા નથી તે રોગો તમારા દર્શન માત્રથી તરત પ્રલય પામી જાય છે. હે પ્રભુ ! વધારે શું કહેવું ! દુઃખમાં એટલું કહેવાતું છે કે જે કાંઈ આ જગતમાં અસાધ્ય છે તે તમારા દર્શન માત્રથી સાધ્ય થઈ જાય છે. માટે જ જગતપતિ ! આ તમારા દર્શનનું હું એ કૃણ ઈચ્છું છું કે વારંવાર મને તમારું દર્શન યાચ્યાં.”

આ પ્રમાણે પ્રભુની સ્તુતિ કરી, તેમને લઈ જયાદેવીને પડખે ચૂકી પ્રભુને નમસ્કાર કર્યો. પછી દેવીની અવસ્થાપિત્રી નિદ્રા હરી, તેમના પડખામાંથી પ્રભુનું પ્રતિબિંબ લઈ, શક ઈંદ્ર સ્વર્ગમાં ગયા, અને બીજા ઈંદ્રો મેરૂપર્વતથી પરભાર્યા સ્વસ્થાને ગયા.

પછી પ્રાત કાળે કમળોને વિકાસ કરનારા સૂર્યોદયની જેમ જગતના ચિન્તોને વિકાસ કરનારા વસુપૂજ્ય જગજ્યે જન્મોત્સવ કર્યો, અને વસુપૂજ્ય તથા જયાદેવીએ શુભ દિવસે પ્રભુનું વાસુપૂજ્ય એવું યથાર્થ નામ પાડ્યું. શક ઈંદ્રે અંગુઠામાં સંક્રમણેલા અમૃતને ચસવાથી પ્રભુ વધવા લાગ્યા; કાગલુંક અર્હતભગવાનને ધાત્રીમાતાઓ બીજાં કાર્ય કરવાથી જ ગણાય છે, સ્તનપાન કરાવવાથી ધાત્રી ગણાતી નથી. ઈંદ્રની આજ્ઞાથી પાંચ દેવાંગનાઓ ધાત્રીપણે છયાની પેઠે પ્રભુની સાથે સ્થેતી હતી, અને તેમનાથી લાલનપાલન થયેલા પ્રભુ હમેશાં વૃદ્ધિ પામતા હતા. સમાન વયના થઈને આવેલા દેવકુમારોની સાથે કાઠવાર સુવર્ણરતનમય દિવ્ય દડાઓથી, કાઠવાર હીરાગત્તનગંડિત શંકુલા (શરી)થી, કાઠવાર અમરની પેઠે ભમવાની કીડાથી કાઠવાર માહિમાંહી દાવ કરી આમલીના વૃક્ષ ઉપર ચડવાની કીડાથી, કાઠવાર વેગથી દોડવાની રમતથી, કાઠવાર અંતર્ધાન થવાની (સંતોષ જવાની) કીડાથી, કાઠવાર કાળ મારવાની કીડાથી, કાઠવાર ઠેકવાની રમતથી, કાઠવાર પાણીમાં તળવાથી, કાઠવાર સિંહનાદની રમતથી, કાઠવાર સુહિયુદ્ધથી અને કાઠવાર બાહુયુદ્ધથી કીડા કરતા એવા પ્રભુએ આત્યપણાને યોગ્ય એવી યિશુવય નિર્ગમન કરી.

અનુક્રમે સીત્તેર ધનુષ્ય ઉંચા ને સર્વ લક્ષણોએ યુક્ત એવા પ્રભુ મુગાક્ષીઓના મનને હરનારૂં ચોવનવય પામ્યા. એક દિવસે સંસારસુખથી વિમુખ્ત જણાતા વાસુપૂજ્ય પ્રભુને

તેમના માતાપિતા પુત્રપણાના વાતસલ્યભાવથી આ પ્રમાણે કહેવા શાખ્યા—“હે કુમાર ! તમારા
જવા પુત્રના જન્મ માત્રથી જગત્ પધાના અને અમાગ સર્વ મનોરથો પૂર્ણ થયા છે, તોપણ
કાંઈક તમને કહેવાનું છે, કાગણુ કે અમૃતથી ડાણુ વૃષ્ટિ પામે ૨ મધ્ય દેશમાં, વત્સ દેશમાં,
ગૌડ દેશમાં, મગધ દેશમાં, કાશલ દેશમાં, તોલણ દેશમાં, પ્રાગ્જ્યોતિષ્માં, નેપાળ દેશમાં,
વિદેહ દેશમાં, કલિંગ દેશમાં, ઉત્કલ દેશમાં, પુન્ડ્ર દેશમાં, તામ્રલિપેતમાં, મૂલ દેશમાં, મલય
દેશમાં, સુર્ય દેશમાં, મત્તવર્ત દેશમાં, બ્રહ્મોત્તર દેશમાં અને ખીજ પણુ પૂર્વદિશાના આબુષ-
ણુરૂપ સર્વ દેશોમાં; તથા ડાહલ દેશમાં, દશાર્ણુ દેશમાં, વિદર્ભ દેશમાં, અખમક દેશમાં, કુંતલ
દેશમાં, મહારાષ્ટ્ર દેશમાં, અંધ દેશમાં, મુરલ દેશમાં, કૃષ્કૈશિક દેશમાં, સુધર્પર દેશમાં, કરલ
દેશમાં, દ્રમિલ દેશમાં, પાંચ દેશમાં, દડક દેશમાં, યૌડ દેશમાં, નાશિક્ય દેશમાં, ડાકણુ દેશમાં,
કૌવેર દેશમાં, વાનવાસ દેશમાં, કાશ્મિરમાં; સિંહલ દેશમાં અને ખીજ પણુ દક્ષિણુ દિશાના
દેશોમાં, સૌગંધ્ર દેશમાં, ત્રિવણુ દેશમાં, દશેરક દેશમાં, અર્ધુદ દેશમાં, કૃષ્ક દેશમાં, આવર્તક
દેશમાં, બ્રાહ્મણવાહમાં, યવન દેશમાં, સિંધુ દેશમાં, અને ખીજ પણુ પશ્ચિમ દિશાના દેશોમાં;
તથા શક દેશમાં, કેકય (કાલુલ) દેશમાં, વૌક્રાણુ દેશમાં, ફણુદેશમાં, વાનયુજ દેશમાં, પંચાન
દેશમાં, કુલત દેશમાં, કારમીંગ દેશમાં, કાંમોજ દેશમાં, વાલિક દેશમાં, જંગલ દેશમાં, કુન્
દેશમાં અને ખીજ પણુ ઉત્તર દિશાના દેશોમાં, તથા દક્ષિણુ ભરતાહ્ સ્ત્રેત્રના સ્ત્રીમાડાની પાળ
જવા વૈતાલ્ય પર્વતની બન્ને શ્રેણિમાં અને ખીજ પણુ જુદા જુદા અનેક દેશોમાં કુલીન, પડિત,
શૂરવીર, મોટા ખજાનાવાળા, યશસ્વી, ચતુરંગ સૈન્યવાળા, પ્રબળાલનમાં પ્રખ્યાત, નિષ્કલંક,
સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા અને ધર્મના અનુગમી જે રાજાઓ અને ખેચરુક્ષેત્રે રહેલા છે તે સર્વે
મોટી ભેટો સહિત પોતાની કન્યાઓ તમને આપવાને અશ્રાંતપણુ વારંવાર અમારી પ્રાર્થના
કરે છે, તેથી તેઓની કન્યાઓ માથે તમારા વિવાહોત્સવના દર્શન આપીને તેમના તમા
અમાગ મનોરથને પૂર્ણ કરો, અને કુળક્રમથી આવેલા આ ગળ્યને અહણુ કરો, કારણુકે
હવે વૃહાવસ્થામાં અમારે ત્રણુ અહણુ કરવું એજ ઉચિત છે. ” આવાં માતાપિતાનાં
વચન સાંભળીને વાસુપૃથ્વ્ય ભગવાનુ હાર્ય કરતા બોલ્યા—“હે માતાપિતા ! સુતપ્રેમને
યોગ્ય એવાં આ તમારાં વચનો યુક્ત છે; પણુ આ સમારૂપી અરપુયમાં સાર્થવાહના વૃષભની
પેઠે ભમી ભમીને હુ ઘણુ ખેદ પામીગયો છુ. કયા કયા દેશમાં, કયા કયા નગરમાં, કયા કયા
ગામમાં, કઈ કઈ ખાણુમાં, કઈ કઈ અટવીમાં. કયા કયા પર્વતમાં, કઈ કઈ નદીમાં, કયા કયા
દ્રહોમાં, કયા કયા ખેટમાં, અને કયા કયા સમુદ્રમાં, જાંતજાંતના રૂપનું પગવર્તન કરી હું અનં-
તકાળ નથી ભન્ધો ૨ હવે તો નાના પ્રકારની યોનિઓમાં બ્રમણુ કવવાના અ્યાનરૂપ આ સંસા-
રને મારે છેદી નાખવો છે, માટે સંસારરૂપી વૃક્ષના દોહદરૂપ કન્યાઓની માથે વિવાહ કરવાની
અને રાજ્યભાર અહણુ કરવાની મારે કાંઈપણુ જરૂર નથી જે તમારે મારે ઉત્તમજ જોવો
હોય તો દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને નિર્વાણુસમયના મહોત્સવો જન્મસમયની જન્મ તમારે અને
જગતને જોવા યોગ્ય થશે ”

આવાં પુત્રનાં વચન સાંભળીને વાસુપૃથ્વ્ય રાજાએ અશ્રુયુક્ત-લોચનવડે કહ્યું—“અરે

પુત્ર ! તું આ સંસાર તરવામાં ઉત્સુક છે એમ હું જાણું છું. તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં, યૌદ મહાસ્વપ્નેથી તમારો આ જન્મ સંસારસમુદ્રના પારને લાવનારો છે, એમ અમારા જાણવામાં આવ્યું છે. હું નિઃસંશય કહું છું કે તમે આ ભવસાગર તરીક ગયા છો અને દીક્ષા, ક્ષવળજ્ઞાન અને નિર્વાણ સંબંધી મહોત્સવો પણ અવશ્ય થવાનાજ છે; તથાપિ તે ઉત્સવોની અંતર્ગત તમારો વિવાહોત્સવ પણ કરવાની મારી ઈચ્છા છે. કારણકે મોક્ષને પામવાને ઈચ્છતા એવા આપણા પૂર્વજ્ને પણ એ ઉત્સવ આવરેલો છે. જુઓ! આપણા ઈશ્વાકુવ શના આદિ-પુરૂષ ભગવાન ઋષભદેવજી પોતાના પિતા નાભિગજની આજ્ઞાથી સુમંગલા અને સુનંદા નામની બે કન્યાઓ સાથે પગણ્યા હતા અને ત્યારપછી પિતાની આજ્ઞા પ્રમાણે સૃષ્ટિવ્યવહાર બતાવી, રાજ્ય પાળી, ભોગ ભોગવી જ્યાં સમય આવ્યો ત્યારે દીક્ષા લીધી હતી અને તે પ્રમાણે ગ્રહણ કરેલી દીક્ષાથી પણ પ્રાંતે એ પ્રજા મોક્ષને પામ્યા હતા, કારણકે તમાગ જેવા પુરૂષોને તો આમની જન્મ મોક્ષ નજીક હોવાથી પ્રાપ્ત કરવું મહેલું છે. બીજા પણ અભિત-નાયથી માંડીને શ્રેયાંસનાથ સુધીના તીર્થકરોએ પિતાના વચનથી ઉદ્ધાર કરીને અને આ પૃથ્વી ઉપર રાજ્ય કરીને પછી મોક્ષને સાધ્યો છે, તેવી રીતે વિવાહ, ગૃહ્યશાસન, દીક્ષા અને નિર્વાણના સાધનોથી તમે પણ તે પ્રમાણે કરીને પૂર્વજ્ને અનુસરો. ”

આવાં પિતાનાં વચન સાંભળી વામુપૂજ્ય કુમારે નમ્રતાથી કહ્યું—“ હે પિતાજી ! એ સર્વ પૂર્વજ્નેનાં ચરિત્રો હું જાણું છું; પણ આ સંસારનાં માર્ગમાં, પોતાના કુળમાં કે બીજાના કુળમાં એક બીજાનું સદ્ગુણપણું કાઠથી પ્રવર્તનવડે કરી શકતું નથી. જે તીર્થકરોએ વિવાહાદિક કરેલા છે તેઓને ભોગક્ષણવાળાં સવિશેષ કર્મો ગ્રહેલા હતા. તેથી ત્રણ જ્ઞાનને ધાગણ કરનારા એ મહાત્માઓએ ભોગ ભોગવીને તે કર્મોને અપાવ્યાં હતાં. પણ મારે તો ‘કાંઈપણ’ ભોગક્ષણકર્મ અવશીષ્ટ ગ્રહેલું નથી કે જે મોક્ષમાં વિઘ્નરૂપ થાય, માટે મને તો દીક્ષા લેવાનીજ ઓજ્ઞા આપવાને યોગ્ય છે. વળી મધિનાથ, નેમિનાથ અને પાર્શ્વનાથ એ ત્રણ ભાવિ તીર્થ-કરો પણ વિવાહ તથા રાજ્યને અગીકાર કર્યા વગરજ સુકિતને મેળવવા માટે દીક્ષા ગ્રહણ કરશે. અગમ તીર્થકર શ્રી વીરભગવાન પોતાને ભોગ્ય કર્મ થોડું હોવાથી વિવાહ કરશે, પણ રાજ્ય કર્યા વગરજ દીક્ષા લઈ સિદ્ધિ પામશે તેથી કર્મની વિચિત્રતાને લીધે તીર્થકરોને પણ એકઈ માર્ગ નથી આ પ્રમાણે વિચાર કરી મને આજ્ઞા આપો, અને પ્રેમવડે કાયર થાઓ નહીં. ”

આ પ્રમાણે પોતાના માતાપિતાને સમભવી, જન્મ પછી અદાર લાખવર્ષ ગયા પછી પ્રજા દીક્ષા લેવાને ઉત્સુક થયા. તત્કાળ આસનના કપવાથી પ્રભુનો દીક્ષાઅવસર જાણી લોકાંતિક દેવતાઓ બ્રહ્મદેવલોકમાંથી ત્યાં આવ્યા. તેઓએ પ્રભુને પ્રદક્ષિણા પૂર્વક પ્રણામ કરી ‘હે સ્વામી ! તીર્થને પ્રવર્તાવો’ એમ વિજ્ઞાપિ કરી. આ પ્રમાણે કહીને તેઓ પોતાના દેવલોકમાં ગયા. પછી અનુગ્રહ કરવામાં તત્પર એવા પ્રભુએ વાર્ષિકદાન આપ્યું. તે દાન આપી રહ્યા પછી વર્ષાઋતુને અતે પ્રજા જન્મ ઈદ્રાત્સવ કરે તેમ ઈદ્રાએ આવી પ્રભુના દીક્ષા ભિષેકનો મહોત્સવ કર્યો.

૧: અન્ય રથાનકે વાસુપૂજ્ય અને પાર્શ્વનાથ પરણ્યાનો અધિકાર છે, અહીં ના કહે છે, તત્ત્વ કેવળી અગ્નિ

પછી સુરઅસુરોએ રચેલી અને સિંહાસનથી મુશોભિત એવી પૃથ્વી નામે શિખિકા ઉપર પ્રભુ બિરાજમાન થયા. તેમાં રહેલા પાદપીઠ ઉપર પોતાના ચરણ મૂકી મણિમય સિંહાસન ઉપર રહેલા પ્રભુ મુવર્ણના કમળ ઉપર રહેલા રાજહંસની પેઠે શોભવા લાગ્યા. ઠાઈ આગળ રહેલા પોતપોતાનાં રાજાને ઉછાળતા, ઠાઈ દિવ્ય છત્ર હાથમાં ગ્રાપ્તા, ઠાઈ આમર ધારણ કરતા, ઠાઈ પંખા રાખતા, ઠાઈ સુગંધી પાત્ર ધરતા, અને ઠાઈ પુષ્પોની માળાઓ રાખતા એવા અનેક ઈંદ્રોએ પરવરેલા તથા દેવ અસુર અને મનુષ્યોએ સેવેલા જગત્પતિ વિહારમંદિર નામના ઉત્તમ વનમાં આવ્યા. એ ઉપવનમાં આંખાના અંકુરોના સ્વાદવડે હર્ષ પામેલા મધુર શબ્દવાળા દાકિલો ભક્તિના ઉત્કર્ષથી જાણે પ્રભુની સ્તુતિ કરતા હોય, પવનના હલાવવાથી ખરી પડેલા પુષ્પોના ગુરુઓના ખ્હાનાથી નવીન અશોકવૃક્ષો જાણે પ્રભુને અર્ધ આપતા હોય, અજેલી અને આસોપાલવના પુષ્પોથી ઝરતા એવા મકરંદરસના મિષથી દેવતાઓ જાણે પ્રભુના ચરણને ધોવાને પાદજલ આપતા હોય, આરોળીના પુષ્પોમાંથી નીકળતા મધુર રસના પાનથી ઉન્મત્ત થયેલી ભમરીઓનો સમૂહ જાણે પ્રભુની પાસે માંગળિક ગીતો ગાતો હોય, પ્રકુક્ષિત પુષ્પોના અત્યંત ભારથી જમનાં મસ્તકા નમેલાં છે એવાં કલ્પિકારનાં વૃક્ષો જાણે પ્રભુને અધિક નમસ્કાર કરતાં હોય અને પુષ્પોના આભૂષણોથી રમણિક તેમજ પદ્મવર્ષી હૃદયને હલાવતી વાસંતી લતાઓએ પ્રભુની પાસે જાણે નૃત્યને આરંભ કર્યો હોય તેવી રીતે વૃક્ષોને તથા લતાઓને વિશેષ શોભા ઉત્પન્ન કરતા વાસુપૂજ્ય ભગવાને જાણે બીજા વસંતરાજ હોય તેમ તે ઉદ્યાનમાં પ્રવેશ કર્યો. પછી પ્રભુએ શિખિકા ઉપરથી નીચે ઉતરી ફાલ્ગુન માસમાં વૃક્ષો જમ પત્રોને તજી દે તેમ પુષ્પમાળા તથા આભૂષણો તજી દીધાં. પછી સ્કંધભાગ ઉપર ઈંદ્ર-મૂર્દલાં દેવદૃષ્ય વસ્ત્રને વહન કરતા એવા પ્રભુએ ચતુર્થ તપ કરીને પંચમુષ્ટિ લોચપૂર્વક ફાલ્ગુન માસની અમાવાસ્યાને દિવસે વરુણ નક્ષત્રમાં દિવસના અપરાણ કાળે છસો રાજાઓની સાથે દીક્ષા લીધી. ત્યારપછી સુર અસુર અને મનુષ્યોના અધિપતિઓ જગતના ગુરુ એવા પ્રભુને નમસ્કાર કરીને સાયંકાલે યાચકા પોતપોતાને ઠેકાણે જઈ તેમ પોતપોતાને સ્થાનક ગયા. બીજા દિવસે મહાપુર નગરમાં સુનંદ રાજાને ઘેર પ્રભુએ પરમ આત્મથી પારણું કર્યું. તે વખતે દેવતાઓએ મધુધારાદિક પાંચ દિવ્ય પ્રકટ કર્યાં, અને સુનંદે પ્રભુના ચરણને ઠેકાણે એક રત્નમય પીઠ કગવી. ત્યાંથી પ્રભુ અનેક આમ, આકર અને નગર વિગેરે સ્થાનોમાં પવનની જમ અપ્રતિબદ્ધપણે વિહાર કરવાને પ્રવર્તા.

હવે પૃથ્વીપુર નગરમાં રાજાઓનો સિદ્ધિમણિ પવનવેગ નામનો ગજ ગત્ય કરતો હતો. તેણે પૃથ્વી ઉપર ઘણા વર્ષો પર્યંત નિર્વિધેરજન્ય કર્યું. પ્રાંને ચોચ અવરસરે તે રાજા અવધુસિહ નામના સુનિની પાસે વન ગઈ, દુષ્કર તપ તપી, મૃત્યુ પામીને અનુત્તર વિમાનમાં દેવતા થયા.

આ જમ્બૂદીપના દક્ષિણ ભરતાર્કમાં સર્વ સંપત્તિઓથી અવધ્ય એવું વિધ્યપુર નામે નગર છે. તેમાં વિધ્યાદ્રિના એવો જળવાન, રાતુર પી તુલને ઉડાવવાને મહાપાયુ

અને સર્વ રાજાઓમાં દસરીસિંહ સમાન વિંધ્યશક્તિ નામે રાજા હતા. કૂર ઋહોની પેઠે તે રાજાના બે જીવદંડ બ્યારે પરસ્પર અયકાતા ત્યારે સર્વ રાજાઓ ક્ષોભ પામી ગતા હતા. બ્રહ્મદીના બંગથી બયંકર અને અત્યંત રાત્રી એવી દૃષ્ટિથી જાણે ગળી જતો હોય તેવા તે રાજાને રાત્રીઓ નાસતાં નાસતાંજ બેઠ શકતા હતા. પોતાને જીવવાની ઈજાથી રાત્રીઓ પણ તેનો આશ્રય લેતા, અને 'ધન આપીને પણ પ્રાણ બચાવવા' એ નીતિથી તેને મોટા દંડ આપતા હતા. એક વખતે શકઈદ્ર જમ સુધર્મા સભામાં બેસે તેમ સર્વ સામંત તથા અમાત્ય વિગેરે પરિવારથી પરવરેલો તે રાજા સભામાં બેઠા હતા તેવામાં છીડીદારે પ્રવેશ કરાવેલો એક મરપુરૂષ ત્યાં આગ્યો. રાજાને નમસ્કાર કરી બેરીને તેણે ધીમેધીમે વિજ્ઞાપિ કરવા માંડી—“હે દેવ ! આપના જાણવામાંજ હશે કે આ દક્ષિણ ભરતાર્કમાં લક્ષ્મીના ભંડારતુલ્ય સાંકેતપુર નામે એક મોટું નગર છે. ત્યાં ઘણી સૈન્યસમૃદ્ધિથી જાણે ભરત ચક્રવર્તીનો સેનાપતિ હોય તેવો પર્વત નામે મોટી જીવવાળો રાજા છે. તેની પાસે પોતાના સ્વરૂપથી ઉર્વશી અને; રં-બાનો પરાભવ કરનારી અને કામદેવના ધનરૂપ શુભમંજરી નામે એક વેશ્યા રહે છે. એ સુદં-રીનાં મુખને રચતાં અવશિષ્ટ રહેલાં પરમાણુઓથીજ વિદ્યાતાએ પૃથ્વીમાનો ચંદ્ર બનાવ્યો હશે એમ લાગે છે. 'અમારાથી શું અધિક લાવવુય કાઈ ઠેકાણે તમોએ સાંભળ્યું છે ?' એમ પૂછવાને માટેજ જાણે તેનાં નેત્રો કાનસુધી આવ્યા હોયની ! એમ જણાય છે, અર્થાત્ તેનાં નેત્રો કર્ણપર્યંત લાંબાં છે. તેની છાતી ઉપર એવાં વિશાળ અને મનોહર સ્તનો રચેલાં છે કે જમની ઉપમા એ પોતેજ છે, બીજું કંઈ ઉપમા આપવા યોગ્ય નથી. તેનો મધ્યભાગ એવો કૃશ છે કે જાણે તેણે નિત્ય સહવાસથી ઉત્પન્ન થયેલા સ્નેહથી સ્તનરૂપી કુંભને પોતાની વિશાળતા આપી દીધી હોય તેમ જણાય છે. તેના હાથપગ કમળના જેવા કામળ છે, અને તેમાં રહેલી રાગની સંપત્તિથી તે કંઈક વૃક્ષના પશ્ચિમને અનુસરતા છે. એ સુદંર રમણી ગાયનમાં કાકિલા જેવી છે, નૃત્યમાં ઉર્વશી તુલ્ય છે, અને મધુર વીણા વગાડવામાં તુંબડ ગંધર્વની જાણે સહોદશ હોય તેવી છે. હે મહારાજા ! નારીઓમાં રતનરૂપ એ વારાંગના તો આપ મહારાજાની પાસેજ ધટે છે, માટે સુવર્ણ અને મણિની જેવો તમો બનેનો ઉચિત યોગ થાયો. જેવું લવણ વગરતું ભોજન, જેવું નેત્ર વગરતું સુખ અને ચંદ્રવગરની રાત્રી તેવી રીતે એ સુદંર વેશ્યા વગર તમારું રાજ્ય છે.” આ પ્રમાણેનાં એ સેવકનાં વચનો સાંભળીને વિંધ્યશક્તિ રાજાએ એ શુભમંજરી વેશ્યાની યાચના કરવાને માટે પર્વત રાજાની પાસે ફતરૂપે પોતાના એક મંત્રીને મોકલ્યો.

જાણે વેગથી આકારાને તરી જતા હોય તેવા વેગી વાહનોથી તે મંત્રી સ્વરૂપ કાળમાં સંકેતપુર નગરે જઈ પહોંચ્યો, અને પર્વતરાજાની સભામાં જઈ તેને કહેવા લાગ્યો—
 " રાજા વિંધ્યશક્તિ તમારાથી જુદા નથી અને તમે તેનાથી જુદા નથી. સસુદ્ર અને તરંગજાળની પેઠે તમો બને રાજાઓમાં અબેદપણું છે. તમારા બનેનો આત્મા એકજ છે, ફક્ત શરીરજ જુદાં છે, જે તેમનું તે તમારું છે અને જે તમારું તે તેમનું છે. તમારી પાસે શુભમં-

જરી નામે એક સુંદર વેશ્યા છે એમ સંભળાય છે, તેને અમારા રાજ્ય વિધ્યશક્તિ કોતુકને માટે પોતાની પાસે મંગાવે છે. તેથી તમાજી અંધુ અને તમારા જેવા તે રાજ્યને માગણી કરવાથી એ વેશ્યા આપે; કારણ કે વેશ્યાસ્ત્રીઓને આપવામાં અને ગ્રહણ કરવામાં કાંઈ પણ નિંદા જેવું નથી. ” આ પ્રમાણેનાં મંત્રીનાં વચનોથી યદિવડે સ્પર્શ કરેલા સર્પની પેઠે દાપથી પોતાના હોઠને કપાવતો પર્વત રાજ્ય બોલ્યો—“અરે ! સેવક ! એ દુષ્ટ દુદ્યનાગો વિધ્યશક્તિ રાજ્ય મારો અંધુ છે એ પ્રમાણે તું કેમ કહે છે ? કારણ કે એ પ્રાણથી પણ વહાલી એવી ગુણમંજરીની મારી પાસે યાચના કરે છે. જેના વિના હું એક મુહૂર્ત માત્ર પણ રહેવા સમર્થ નથી તેને ગ્રહણ કરવાની ઈચ્છા કરનાગ તારા રાજ્યે મારા પ્રાણ લેવાની ઈચ્છા કરી છે. એક દાસીને પણ હું આપું નહીં તો ગુણમંજરીને શી રીતેજ આપીશ ? માટે ભલે વિધ્યશક્તિ રાજ્ય પોતાની શક્તિથી મારો મિત્ર થાય વા શત્રુ થાય. અરે મંત્રી ! તું અહીંથી ઉઠીને જ, તારા રાજ્યને આ પ્રમાણે યથાર્થ કહેજે; કારણ કે દૂતો યથાર્થ કહેનારા હોય છે.”

આનાં પર્વતરાજનાં વચન સાંભળી વાંકાં નેત્ર કરતો મંત્રી ઉભો, અને વાહન ઉપર ચડીને સત્વર વિધ્યશક્તિની પાસે આવી તેને સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું. તે સાંભળી આહુતિના હોમથી જેમ અગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય તેમ તે કોપથી પ્રજ્વલિત થયો. પછી સમુદ્ર જેમ મર્યાદા છોડીને જ્ય તેમ લાંબા કાળની મિત્રતા છોડીને ગર્વના પર્વત જેવો વિધ્યશક્તિરાજ્ય પર્વતરાજ્યની ઉપર લશ્કર લઈને ચાલ્યો. એ ખખર સાંભળી પર્વત રાજ્ય પણ સૈન્યવાહન સાથે સન્મુખ આવ્યો. શરવીર પુરુષો મિત્રની અને શત્રુની બંનેની સામે આવે છે. પછી લાંબા કાળથી પ્રયત્ન છુટાઓ પર આવી રહેલી યુદ્ધલી સમાવવાને ઐપદ જેવું તેમના અગ્નિ સૈનિકાની વચ્ચે મહાધુક્ક પ્રવર્ત્યું. સામસામી લડાઈ કરતાં હાથીઓની જેમ બંને સૈન્યના સુભટો પરસ્પર સામી આવતા હતા અને પાછા હઠતા હતા. લાલાંથી ધીંધાધા છતાં પણ હું કાર કરતો કાઇ વીર પુરુષ તંતુમાં પરેવાયેલા મણિની જેમ શોભતો શત્રુની સામે ધસી આવતો હતો. કુશળ ધનુષધારીઓએ ઘાટા આણીના મારવડે સુભટ વિનાની કરી મૂઠલી યુદ્ધભૂમિ લણી લીધેલા શરકટવડે જેમ અરણ્યની ભૂમિ લાગે તેવી લાગતી હતી. સર્પોની જેમ પરના પ્રાણોને હરનારા પરિષ્, શય, ગદા અને મુદ્ગરો વિગેરેના પડવાથી સર્વ દિશાઓ વ્યાપી રહી હતી, અને શુકલ અને કૃષ્ણપક્ષમાં ચંદ્રિકાના નેજની જેમ ખરે સૈન્યોનો કાણે કાણે સરખી રીતે જ્ય પરાજય થતો હતો.

પછી પર્વતરાજ્ય સર્વ બળથી હાયમાં ધનુષ લઈ, રથ ઉપર ચડીને યુદ્ધ કરવાને માટે રણભૂમિમાં આવ્યો. તે વખતે સૈન્યે ઉખેડેલી પૃથ્વીની રળવડે જેમ અંતરીક્ષ ઢંકાઈ જ્ય તેમ એકી સાથે કરેલી ખાલુવૃષ્ટિથી તેણે શત્રુના સૈન્યને ઢાંકી દીધું; અને થોડીકવારમાં તો જેનો વેગ રોકી શકાય નહીં એવા પર્વત રાજ્યે બળવાન પવન જેમ વૃક્ષોને ભાંગી નાખે તેમ વિધ્યશક્તિના સૈન્યને ભાંગી નાખ્યું. પોતાના સૈન્યનો ભંગ થયેલો જોઈને કોપ પામેલો મહાદુર્ગ વિધ્યશક્તિ રાજ્ય એણે કાળરાત્રીનો અનુભવ અંધુ હોય તેમ શત્રુઓનો સંહાર કરવાને તૈયાર

થયો. તેને આવવો જોઈ મૃગલાઓ જેમ સિંહને અને સર્પો જેમ ગરૂડને સહન કરી ન શકે તેમ પર્વત રાજના સૈનિકા તેને સહન કરી શક્યા નહીં. પછી ધનુષ્ય અને પ્રચંડ છુત્તના બળથી ગર્વ પામેલા વિધ્યશક્તિ ગભરો જેતું સન્ય પગભવ પામેલું છે એવા પર્વત રાજને પોતાની આગળ રણભૂમિમાં બોલાવ્યો. પછી નારાય અને અર્જુનદ્રાણ્યોથી પરસ્પર વધ કરવાની ઈચ્છા કરનાર તે બંને રાજાઓ વચ્ચે મોટું યુદ્ધ થયું. રથ ઉપર રહેલા તે બંને રાજાઓએ એક બીજાના રથ, રથના ઘોડા અને સારથીનું મેધની જેમ મંથન કરી નાખ્યું. પછી બીજા રથ ઉપર બેસીને કડપાંત કાળમાં પર્વતોની જેમ તેઓએ દૂરીવાર યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. થોડીવારમાં વિધ્યશક્તિએ પોતાની શક્તિથી પર્વતરાજને સર્પને જેમ વિષ રહિત કરે તેમ અન્ન અને વીર્ય વગરનો કરી દીધો. તેથી મોટા હાથીથી હાથીના બચ્ચાંની જેમ વિધ્યશક્તિ રાજાએ પરાભવ કરેલો પર્વત રાજ પાછું એવા વગરન ત્યાંથી પલાયન કરી ગયો. વિધ્યશક્તિએ પર્વતના નગરમાં પ્રવેશ કરી શુભમંજરી વેશ્યા અને બીજું હસ્તીવિગેરે સર્વસ્વ લઇ લીધું, કહ્યું છે કે જેતું પરાક્રમ તેની લક્ષ્મી છે. પછી પૂર્ણ થયેલા મેધની જેમ રણસાગરમાંથી નિવૃત્ત થઇને કૃતાર્થ થયેલો વિધ્યશક્તિ રાજ પોતાના વિધ્યપુરમાં આવ્યો. કાળથી ચુકલા સિંહની જેમ અને ઠેકડો મારવાથી ચુકલા વાનરની જેમ રણમાંથી ભગ્ન થયેલો પર્વત રાજ ત્યારથી ઘણા કષ્ટમાં રહેવા લાગ્યો. છેવટે એવા પરાભવથી લગ્ન પામીને તેણે સંભવાચાર્યની પાસે દીક્ષા લીધી. કુખે તપી શકાય એવા મહા તપ કરતાં તેણે એવું નિયાણું કર્યું કે “આગામી ભવમાં હું વિધ્યશક્તિનો વધ કરનાર થાઉં.” જેમ ક્રેતરાંચો લઈને તેના બદલામાં આજીવ્ય વેચે તેમ તેણે મોટા તપને આવું નિયાણું ખાંધી વેચી દીધો. અતે અનશન કરી મૃત્યુ પામીને તે પ્રાણત દેવલોકમાં દેવતા થયો રાજ વિધ્યશક્તિ પણ ચિરકાળ ભવમાં ભ્રમણ કરી પ્રાંતે એક ભવમાં જિનસિંગને ધારણ કરી મૃત્યુ પામીને દેવલોકમાં દેવતા થયો.

ત્યાંથી અવીને વિધ્યશક્તિનો જીવ વિધ્યપુરમાં શ્રીધર રાજની શ્રીમતી નામની રાણીના ઉદરથી તારક નામે પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો. તે સીનેર ધનુષ્યની કાયાવાળો, કામલના જેવા શ્યામ વર્ણવાળો, બેતિર લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળો અને ઘણા શુભજન્મવાળો થયો. છેવટે તેણે ચક્ર મેળવી ભરતાર્જુને સાધી લીધું. કારણકે પ્રતિવાસુદેવો ભરતાર્જુના સ્વામી થાય છે.

આ તર્ક સૌરાષ્ટ્ર દેશનું મુખમંડન દ્વારકા નામે નગરી હતી. તેનો સુંદર કિલ્લો પશ્ચિમ સમુદ્રના તરગોથી નિરંતર ઘોવાતો હતો. તે નગરમાં સર્વ જગતના ઉલટા કમનું નિવારણ કરનાર અને મોટા પરાક્રમવાળો જણે વાસુદેવની હરીકાંઈ કરતો હોય તેવો બ્રહ્મ નામે રાજ હતો. લવણસમુદ્રને જેમ ગંગા અને સિંધુ તેમ તેના અંતરપુરમાં પ્રધાન એવી સુલદ્રા અને, ઉમા નામે તેને બે રાણીઓ હતી. કામદેવ જેમ રતિ અને પ્રીતિ સાથે વિષયમુખ ભોગવે તેમ તે બંને સ્ત્રીઓની સાથે અક્ષરાજ ચિરકાળ વિષયમુખ ભોગવતો હતો.

તેવામાં પવનવેગને જીવ અનુસાર વિમાનથી ચવી મહાદેવી સુભદ્રાના ઉદરમાં અવતર્યાં. સુખે સુતેલા સુભદ્રા દેવીએ બલદેવના જન્મને સૂચવનારાં ચાર મહાસ્વપ્ને જોયાં. સમય આવતાં કમળને જેમ ગંગા અને ચંદ્રને જેમ પૂર્વદિશા પ્રસવે તેમ સ્ક્રાટિકમણિના જેવા નિર્ભય કુમારને તેમણે જન્મ આપ્યો. બદિવાનોને કારાગૃહમાંથી મુક્ત કરવા વિગેરે સુકૃત્યોથી જગતને પગમ હર્ષ આપતા એવા બ્રહ્મરાજને પુત્રતું વિજય એવું નામ પાડ્યું. જુદાં જુદાં કાર્ય માટે નિમાયેલી પાંચ ધાત્રીમાત્રાઓએ લાલનપાલન કરેલો એ કુમાર શરીરની શોભાની સાથે વયોવૃદ્ધિને પામ્યો. કાનમાં સુવર્ણના ચપલ ચક્રોટા, કંઠમાં નાભિસુધી લટકતો રત્નનો હાર, કટિભાગમાં સુવર્ણની કટારી સાથે કનકની કટિમેખલા. પગમાં વાગતી રત્નની ધુધરમાળ અને મસ્તક ઉપર કનકશીયાને ધારણ કરતો એ કુમાર સર્વને હર્ષ પમાડતો હતો. હવે પ્રાણત દેવલોકમાંથી ચવીને પવંતરાજનો જીવ સરસી(તલાવડી)માં દસની પેઠે ઉમાદેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યાં. સુખે સુતેલા ઉમાદેવીએ વાસુદેવના જન્મને સૂચવનારાં સાત મહા સ્વપ્ને સુખમાં પ્રવેશ કરતાં જોયાં. અનુક્રમે નવ માસ અને સાડા સાત દિવસની ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થતાં વર્ષાક્રતુ જેમ પૂર્ણમેધને જન્મ આપે તેમ તેણે શ્યામવર્ણવાળા કુમારને જન્મ આપ્યો. કુમારના જન્મથી બંધે પરબ્રહ્મમાં નિમગ્ન થયા હોય તેવા બ્રહ્મરાજને હર્ષથી પાચકાને પ્રસન્ન કરવા પૂર્વક પુત્રજન્મનો મોટો ઉત્સવ કર્યો. શુભ એવા ગ્રહ, નક્ષત્ર, તિથિ અને વારમાં કુમારનું દ્વિપૃષ્ઠ એવું ચથાર્થ નામ પાડ્યું. તાપસોની સ્ત્રીઓ પોતાના આંગણમાં ઉગેલા કંઠેલિના વૃક્ષનું જેમ લાલનપાલન કરે તેમ પાંચ ધાત્રીઓએ જુદાંજુદાં કાર્યોવડે તેનું લાલનપાલન કરવા માંડ્યું. સ્વેચ્છાથી ઉછળતા અને દોડતા એ ચપળ બાળકને પારાની જેમ તે ધાત્રીઓ હાથથી પકડી શકતી નહીં. પિતા, માતા અને જ્યેષ્ઠ અંધુ જેમને હર્ષ સાથે પોતાનો અંતર-સ્નેહ બતાવતા હતા એવા બીજા વાસુદેવ પ્રતિદિન વધવા લાગ્યા. બંધે છટ્ટી ધાત્રીમાતા હોય તેમ વિજયકુમાર તે કુમારને તેની ઉપરના અત્યંત સ્નેહથી દ્વડ ઉપર, દ્વદય ઉપર, પૃષ્ઠ ભાગ ઉપર અને સ્કંધ ઉપર વારંવાર તેડતો હતો. દ્વિપૃષ્ઠ કુમાર પણ સ્નેહરૂપી કામભૂમિ અંધાઇને વિજયકુમારને અનુસરીનેજ ઉભો રહેતો, ચાલતો, સુતો, બેસતો, જમતો અને પાણી પીતો હતો. જ્યારે સમય આવ્યો ત્યારે પિતાના અલંબ્ય શાસનથી તેઓએ કૃત્ત વિદ્યાચરને નિમિત્તરૂપ કરીને લીલામાત્રમાં સર્વ કળાઓ ગ્રહણ કરી લીધી. જેમનું મધ્ય (દ્વદયનો આશય) બાણવામાં આવતું નથી એવા ઉજવળ અને શ્યામ વર્ણવાળા તે બંને સહોદરો બંધે મૂર્તિમાન ક્ષીરસમુદ્ર અને લવણસમુદ્ર હોય તેવા જણાતા હતા. નીલાં અને પીળાં વસ્ત્રોને ધારણ કરનારા તથા તાડ અને ગરૂડના ચિહ્નવાળા એ બંને કુમારો બાળક હતા તોપણ તારક પ્રતિવાસુદેવની આજ્ઞાને જરાપણ માન્ય કરતા નહોતા.

તેઓનો આજ્ઞાનો અતિદમ, સુખચીર્ય અને અધૃષ્ટપાણું વિગેરે જોઇને તેના ખાતમી-કારેએ જઇ તારકને આ પ્રમાણે 'કંઠુ' હે દેવ! દ્વારકામાં બ્રહ્મરાજને ઘેર સાથે મંગેલા પાણુ અને અગ્નિની જેવા બે અતિદુર્ભેદ કુમારો' ઉત્પન્ન થયેલા છે, તેઓ તમારી આજ્ઞાને

માનતા નથી. સર્વ શાસ્ત્રોની અંદર કુળજતા અને વિદ્યાની સિદ્ધિઓ તેઓના ઊગદંડના બળને અહંકારરૂપ થયેલી છે. તેથી હે દેવ ! તમારા સંબંધમાં આ શુભ હોય તેમ જણાવું નથી; માટે તમને જમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો, અમે તો તમારા સેવક છીએ. ” આવાં વચનો સાંભળીને તારકરાજાનાં નેત્રો ઢાપથી ચપળ થઇને ફરકવા લાગ્યાં. તરતજ મોટા પરાક્રમવાળા પોતાના સેનાપતિને બોલાવીને તેણે આજ્ઞા કરી કે— “અરે સેનાપતિ ! એકદમ સર્વ રીતે તૈયાર થઈ જાઓ અને સામંતરાજાઓને બોલાવવામાં દૃતિકારૂપ ભંભાને વગાડો. કેમકે વહ યુદ્ધિવાળા એ બ્રહ્મરાજને પુત્રો સહિત મારી નાખવો છે. ઉપેક્ષા કરેલો શત્રુ વ્યાધિની પેઠે પરિણામે વિષરૂપ થાય છે. ” રાજાની આજ્ઞા સાંભળી મંત્રીએ કહ્યું— “મહારાજ ! આ બાબતમાં સારી રીતે ધ્યાન આપો; આજસુધી બ્રહ્મરાજ તમારો એક પત્તિરૂપ સામંત તરીકે વર્ત્યો છે, તો કાંઈપણ મિષ વગર તેની ઉપર ચડાઈ કરવી એ યોગ્ય નથી. કારણકે તેમ કરવાથી બીજા અમાત્યોને શંકા ઉત્પન્ન થશે; ન્યારે શંકા થઈ ત્યારે તેવા શંકાવાળાનો વિશ્વાસ કરવો યોગ્ય નહીં, વિશ્વાસ વગર તેના વિચાર કે હુકમ શા કામના ? અને ન્યારે વિચાર કે હુકમ અર્થ થાય તો પછી સ્વામીપણું શા કામનું ? તેથી કાંઈપણ મિષ કરી તેની ઉપર અપરાધનો આરોપ કરો; પોતાના બે કુમારના બળથી ગર્વ પામેલા તે રાજા ઉપર અપરાધ લાવવો સહેલો છે, તેથી એક સદેશો લઈ જનાર સેવકને મોકલી તેની પાસે પ્રાણથી પણ વહાલા એવા ઘોડા, હાથી અને રત્નોની માગણી કરો. જો તમને તે ન આપે તો પછી એજ અપરાધ મૂકીને તેને મારી નાખવો, કેમકે અપરાધીના નિઝહ કરનારની ઉપર લોકપવાહ આવતો નથી. જો કદિ આપણી માગણી પ્રમાણે તે આપે તો, પછી વળી કાંઈ બીજું છળ શોધવું, ન્યારે છળ ગોતવા માંડે ત્યારે સર્વ જન અપરાધી થાય છે. ”

આ પ્રમાણે મંત્રીનો વિચાર સાંભળી તારક રાજાએ તેને સાબાશી આપી; અને પછી એક સેવકને એકાંતમાં સમજાવીને બ્રહ્મરાજની પાસે મોકલ્યો, તત્કાળ તે દૃત દ્વારકાનગરીમાં વિજય અને દ્વિપૃથ્કુમારની સાથે સભામાં બેઠેલા બ્રહ્મરાજની પાસે જઈ પહોંચ્યો. રાજાએ ધણા માનથી તેને પાસે બેસાડી, ચિરકાળ સુધી પ્રેમસહિત બોલાવી પછી આપવાનું કારણ પૂછ્યું. ફત્તે કહ્યું— “હે દ્વારકાપતિ ! શત્રુઓના બાહુગર્વને હરનારા આપણા સ્વામી તારકરાજ તમને આજ્ઞા કરે છે કે તમારા રાજ્યમાં જે કાંઈ ઉત્તમ હાથી, ઘોડા અને રત્નો હોય તે અમારે માટે તરત મોકલાવો; કારણકે આ દક્ષિણ ભરતા દર્દમાં જે કાંઈ ઉત્તમ વસ્તુ હોય તે ભરતાદર્દના અધિપતિ એવા મારેજ બોધ્ય છે, બીજાને નહીં. ” આવાં દૃતનાં વચનથી દેશરીસિંહની જમ ઢાંપ પામેલો દ્વિપૃથ્કુમાર જણે નેત્રથી તેને હણવાને ઇચ્છતો હોય તેમ હાક મારીને બોલી ઉઠ્યો— “અરે દૃત ! તારા સ્વામી તારકરાજ કાંઈ અમારા વચનો વડિલ નથી, તેમજ અમારો રક્ષક કે ઘાતા નથી, તેથી પોતાનું રાજ્ય કરનારા એવા અમારો તે કેવી રીતે સ્વામી થઈ શકે ? જવી રીતે જીવના પરાક્રમથી તે અમારી પાસેથી ઘોડા વિગેરે માગે છે, તેવી રીતે જીવના પરાક્રમથી અમે પણ તેની પાસેથી હાથી ઘોડા વિગેરે માગીએ છીએ; તેથી હે દૃત ! તું આટલું

જા અને તારા સ્વામીના મસ્તકની સાથે હાથી ઘોડાવિગેરે લેવાને અમે હમણાજ ત્યાં આવીએ છીએ એમ બહુજી. " દ્વિપૃષ્ઠકુમારની આવી ઉત્કટ અને કટુ વાણી સાંભળીને મનમાં અત્યંત રોષ પામેલા તે દૂતે તરત જઈને તારકરાજાને તે સર્વ નિવેદન કર્યું. મદવાળા હાથીના ગંધથી ખીજા મદગંધી હાથીની જેમ દૂતની તે વાણી સાંભળીને કોષ પામેલા તારક રાજાએ રણબેરી વગડાવી. ભેરીનો નાદ સાંભળીને તત્કાળ સૈન્યો, સેનાપતિઓ, સામતો, મંત્રીઓ, મુગટધારી રાજાઓ, મહારથી સુભટા અને જમના શુભદંડ ઉપર વીર્યની પુજાઓ આવે છે એવા તથા લાંબો કાળ થયાં યુદ્ધ કરવાને ઉત્સુક થયેલા અને બહુ યમરાજના બંધુ હોય તેવ વીર પુરુષો રાજાની પાસે આવીને એકલા થયા. તે વખતે પૃથ્વીકંપ, વિદ્યુત્પાત અને ઢાગડાઓના કલકલાટ વિગેરેથી અશુભ પરિણામ સૂચવાતું હતું તોપણ તારક રાજાએ ત્રયાણુ કર્યું. કોધથી ધમધમી રહેલા પ્રતિવાસુદેવે અનિચ્છિત પ્રયાણોથી તે દાર્ધ્ય માર્ગના પશુ અર્ધા ભાગ ઉદ્ધેધન કરી દીધો.

આ તરફ બ્રહ્મરાજા, વિજયકુમાર અને સૈન્યને સાથે લઇ યુદ્ધ કરવામાં ઉત્કંઠાવાળો દ્વિપૃષ્ઠકુમાર કેશરીસિંહની જેમ તેની અગાઉથીજ સામે આવ્યો. અગતા ઉચ્છૈસથી જેઓનાં અખનરોની બળીઓ વારંવાર તુટી બચ છે એવા બન્ને સૈન્યના સુભટા માંડ માંડ અપ્તર પહેરી શકવા શક્યા. પછી મોટા સંહારના કારણરૂપ તે બન્ને સૈન્યનું એવું પરસ્પર યુદ્ધ ચાલ્યું કે જ્યાં તે રણભૂમિ મૃત્યુને જમવાના રસોડાના ગૃહ જેવી જણાવા લાગી. બન્ને તરફ લાંબો છત્રો અને સુકુટો પડ્યા કે જ્યાં પડેલા યોદ્ધાઓની પણ સંખ્યા યથા શકતી નહોતી. છત્રોથી શ્વેત કમળવાળી અને રૂધિરરૂપ રક્ત જાગવડે પૂરાયેલી રણભૂમિ યમરાજની બહુ કીડાવાળી હોય તેવી જણાવા લાગી. પછી દ્વિપૃષ્ઠકુમારે વિજય રથઉપર બેસી, જેનો ધ્વનિ યુદ્ધમાં વિજયને યોદ્ધાવવાના મંત્રુત્ય હતો એવો પાંચજન્ય નામનો શંખ વગાડ્યો. સિંહનાદથી મૃગલાની જેમ અને મેઘનાદથી રાજહસોની જેમ તે પાંચજન્યના નાદથી તારકના સૈનિકા ત્રાસ પામી ગયા. પોતાના સૈનિકાને ત્રાસ પામેલા બેઠને તારક રાજા તેમને લગ્ન પમાડી બચથી નિવૃત્ત કરી પોતે રથ ઉપર ચઢીને દ્વિપૃષ્ઠકુમારની સામે આવ્યો. તેને આવતો બેઠને હળના આયુધને ધરનારા વિજયકુમારે પોતાનું હળ સજ્જ કર્યું અને ઈંદ્ર જેમ પોતાના ઋણુરોહિત નામના ધનુષ્યને ચઢાવે તેમ દ્વિપૃષ્ઠે શાર્જા ધનુષ્ય ચડાવ્યું. ત્યારપછી તારકે પણ ધનુષ્ય ઉપર પણ્ય ચડાવીને બહુ મૃત્યુની ઉભી કરેલી તર્જની-આંગળી હોય તેવા એક ખાણુને ભાયામાંથી ખેંચી કાઢીને તેની સાથે સંધાણું. અને તે વાસુદેવ ઉપર છોડ્યું, એટલે વાસુદેવે તેને આવતાંજ પોતાના ખાણુવડે છેઢી નાંખ્યું. આ પ્રમાણે તે બન્નેની તરફથી વારંવાર ખાણુના મોક્ષ અને છેદ થયા. ત્યારપછી ગદા, સુગ્રાવ અને દંડ વિગેરે ખીજાં જે જે આયુધો તારક રાજાએ મૂક્યાં તે બધાં વાસુદેવે પ્રતિઅઓથી ભાંગી નાખ્યાં. પછી સંત્રામરૂપ સમુદ્રના હૂરબુડંડ જેવું ચક્ર તારકરાજાએ હાથમાં ચઢવું કર્યું, અને કાપ તથા હાસ્યથી ઠોકને ક પાવતો દ્વિપૃષ્ઠકુમાર-

પ્રત્યે જોત્યો—“અરે જાણક ! તું દુર્વિનીત છે, તથાપિ મારા લાંબા કાળના સેવકનો પુત્ર છે અને જ્ઞાણવાસ્થાવાળો છે, તેથી અનુકંપાવડે હું તને મારવા ઈચ્છતો નથી.” તે સાંભળી વિજય કુમારના અનુચ્છાંધુ દ્વિપૃષ્ઠકુમારે હાસ્યથી અધરને દુઃખવીને કહ્યું—“અરે મૂર્ખ ! જેના હાથમાં શાંકું ધનુષ્ય છે એવા મારી ઉપર અનુકંપા કરતો કેમ લગ્ન પામતો નથી ! જે દે તું મારો શત્રુ છે તથાપિ તારી ઉપર હું ક્ષમા કરું છું. કારણ કે જરાવસ્થાથી જેનું મૃત્યુ નજીક આવેલ છે એવા તારી ઉપર નરેલાને માર્યા જેવું કાણ કરે ? આ ચક્રથી જે તારે વિજયની ઈચ્છા હોય તે તેને છોડી દે; તે બ્યારે વ્યથા યશે ત્યારે તું ગર્વથી મુક્ત થઈશ. ” આવાં દ્વિપૃષ્ઠનાં વચનથી જળવડે જેમ તપાવેલા તેલમાંથી અગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય તેમ તારકરાજા કાપવડે પ્રદીપ્ત થયો, અને ચક્રને મસ્તક ઉપર જમાડવા માંડ્યું. પછી કટપાંતકાળનો મેઘ જેમ વિઘ્નને છોડે તેમ જળવડેના ચક્રને આકાશમાં જમાડીને દ્વિપૃષ્ઠની ઉપર છોડ્યું. તે તુંબડાના અગ્રભાગની જેવા પ્રહારથી વાસુદેવના દ્વય સાથે અથડાયું, તે વખતે તે ચક્રે રૂપાંતર પામેલા કૌરવુજ મથિની શોભાને ધારણ કરી. તેના પ્રહારથી કાણુવાર મૂર્છા પામીને દ્વિપૃષ્ઠકુમાર રથ ઉપર પડ્યો. તે વખતે વચ્ચના છેડાને પંખો કરીને વિજયકુમાર પર્વત ગોચરવા લાગ્યો. કાણુવારે સંજા પામી વાસુદેવે પાસે રહેલા શત્રુના ચક્રને પુટવેલા મંત્રીની જેમ અહણુ કરી તારકને આ પ્રમાણે કહ્યું—“દે તારક ! આ ચક્ર તારાં સર્વ અગ્નિનું સર્વસ્વ હતું, તેની શક્તિ પણ તારા જેવામાં આવી ગઈ છે; તો હવે તું જીવ લઈને અહીંથી આટ્યો જા; કમકે જીવતો નર ભદ્ર પામે છે. ” તારકે કહ્યું—“એ ચક્ર મેં છોડી દીધું છે તો હવે માટીના ઢેકાની જેવું તે હાથમાં લઈને તું શું જાસે છે ? તું જેને મારી ઉપર છોડી દે, હું જેના કાચી માટીના ઢેકાની જેઠે મુદિથી તાડન કરી ચૂરચૂરા કરી નાખીશ. ” વાસુદેવે તેનાં આવાં ગર્વચુક્ત વચનો સાંભળીને ભમતા સૂર્યના જમને આપનારા અને ખેચરોને ત્રાસ પમાડનારા તે ચક્રને જમાવીને પ્રતિવાસુદેવની ઉપર મૂક્યું. તેણે કમળના નાળવાની પેઠે લીલા-માત્રમાં તારકરાજાનું મસ્તક છેડી નાખ્યું; અને પાછું વાસુદેવના હાથમાં આવીને ઉછંચું. તે વખતે દ્વિપૃષ્ઠની ઉપર આકાશમાંથી પુષ્પવૃષ્ટિ થઈ, અને તારક રાજની ઉપર તેના અંતાપુરની સ્ત્રીઓનાં નેત્રોમાંથી અશ્રુજળની વૃષ્ટિ થઈ.

તારકના પક્ષના જે રાજાઓ દત્તા તેઓએ વેતસ નામના વૃક્ષની જેવી વૃત્તિ ધાગણુ કરીને દ્વિપૃષ્ઠ રાજા પાસે આવી પોતાના આત્માનું ધણુ કર્યું, કારણ કે શક્તિવાનની પાસે જેજે ઉપાય કરવો જોગ્ય છે. એ ચક્રાઈના આગંભથીજ ઉત્તમ સાધનો સાથે મળે તેણે સર્વ દક્ષિણ ભગતાઈને સાધી લીધું. માગધ, વગદામ અને પ્રજાસતીર્યના અધિપતિ દેવતાઓને તેણે એક સામંત રાજની માંકુક લીલામાત્રમાં જીતી લીધા. દિગ્યાત્રા કરીને પાછા વળતાં તેઓ મગધ દેશમાં આવ્યા. ત્યાં કૌક પુરુષોએ ઉપડી શકે એવી એક મોટી શિલા તેના જેવામાં આવી. શત્રુઓને વિપરીત એવા વાસુદેવે ગજેન્દ્ર જેમ કમળને ઉપાડે તેમ લીલામાત્રમાં તે શિલાને જામણુવડે સલાટ સુધી ઉચી કરી. મારીઓમાં અગ્રેસર એવા વિષ્ણુ તેને પાછી

યોગ્ય સ્થાને મૂકીને ત્યાંથી ચાલતાં ઘટલાએક દિવસે દ્વારકામાં આવ્યા. ત્યાં બ્રહ્મરાજાએ, વિજયકુમારે અને સર્વ રાજાઓએ મળીને દ્વિપૃષ્ઠને સિંહામન ઉપર બેસાડી અર્ધચંદ્રીપાણનો અભિષેક કર્યો.

તે સમયે એક માસ છન્નસ્થપણામાં વિહાર કરી ત્રણ જગતના પતિ વાસુપૂજ્ય પ્રજા વિહારગૃહ નામના ઉદ્યાનમાં જ્યાં દીક્ષા લીધી હતી તેજ ઉદ્યાનમાં આવ્યા. ત્યાં પાટલ(ગુલાબ) નાં વૃક્ષ નીચે રહેલા પ્રભુનાં શુકલધ્યાનને બીજે પાયે વર્તાનાં, પ્રાતઃકાળે અધકાર નાશ પામે તેમ ધાનીકર્મ નાશ પામ્યાં, એટલે માથ માસની શુકલ દ્વિતીયાને દિવસે ચંદ્ર શતભિખા નક્ષત્રમાં આવતાં અતુર્થ તપવાળા પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ત્યાં દેવોએ સમવસરણુ રચ્યું. એ દિવ્ય સમવસરણુમાં બીરાજીને પ્રભુએ દેશના આપી. ભગવંતને સૂક્ષ્મ વિગેરે છાસઠ ગણધરો થયા. બીજી પોરસીએ મુખ્ય ગણધરે પાદપીઠપર બેસીને દેશના આપી. તેમના તીર્થ-માં હંસના વાહનવાળો, શ્વેતવર્ણી, બે દક્ષિણ ભુજમાં બીજેડ અને બાણને ધરનારો અને વામ ભુજમાં નકુલ અને ધનુષને ધરનારો કુમાર નામનો યજ્ઞ વાસુપૂજ્ય પ્રજાના શાસનનો અધિષ્ઠાત્રિક દેવ થયો. તેમજ શ્યામવર્ણવાળી, અશ્વના વાહનવાળી, બે દક્ષિણ ભુજમાં વરદ અને શક્તિને ધરનારી ને બે વામભુજમાં પુષ્પ અને ગદાને રાખનારી ચંદ્રા નામે નિરંતર પ્રભુની પામે રહેનારી શાસનદેવી થઈ.

તે અને શાસનદેવતાઓથી યુક્ત એવા વાસુપૂજ્ય ભગવાન વિહાર કરતાં કરતાં એકદા દ્વારકાની સમીપની ભૂમિએ આવીને સમવસર્યા. ત્યાં ઇત્રાદિક દેવોએ આહસો ને આલીલા ધનુષ્ય ઉચ્ચું જેમાં અશોક વૃક્ષ છે એવું સમવસરણુ રચ્યું. તેમાં પ્રવેશ કરી, અશોક વૃક્ષને પ્રદક્ષિણા દઈને તોર્ધાય નમઃ એમ બોલતા પ્રજા પૂર્વાભિમુખે સિંહાસન ઉપર આરૂઠ થયા. પ્રજાના પ્રભાવથી બીજી દિશાઓમાં પ્રભુની જગજગ તેમના પ્રતિબિંબ દેવતાઓએ વિકુર્ચ્યાં. પછી અતુર્વેધ સંધ પ્રથમ ગઠમાં યોગ્ય સ્થાને બેઠા, અંધ વપ્રમાં તિર્થ ચો બેઠા, અને નીચેના વપ્રમાં સર્વનાં વાહનો રહ્યાં.

તે સમયે ત્યાં રહેલા રાજપુરુષોએ પ્રકૃષ્ટિતનેત્રવાળા થઈને સત્વર વાસુદેવ સમીપે બઈ પ્રજાના સમવસરણુના ખગર આપ્યા. દ્વિપૃષ્ઠે વધામણી આપનાર પુરુષોને સાડા બાર ડાટી સુંવાળું આપ્યું. પછી વિજય કુમારની સાથે પોને સમવસરણુમાં આવ્યા. ત્યાં પ્રભુને પ્રદક્ષિણા પૂર્વક પ્રણામ કરી વિજય બલભદ્રની સાથે ઇંદ્રની પછવાડે બેઠા. પછી જગત્પતિને વારંવાર નમી ઇંદ્ર, દ્વિપૃષ્ઠ અને વિજયકુમારે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

“ હે પ્રભુ ! આ સંસારરૂપી અતિ ભયંકર સમુદ્રમાં એક તરફ મોહરૂપી દુર્દિન પ્રસરે છે, એક તરફ આશારૂપી નવી નવી વેળાઓ ક્ષણે ક્ષણે થયા કરે છે, એક તરફ મોટા મઠ “ રતા જેવા હુર્વાર કામદેવ રહેલા છે, એક તરફ પ્રચંડ અને પ્રતિકુળ પવનના જેવા પાપરૂપ “ વિષયો પ્રવર્તે છે, એક તરફ મોટા મોટા આવર્ત (ભમરી)ની પેઠે કૌંધાદિક ઉચ્ચકપાળો “ રહેલા છે, એક તરફ મોટા ખડકની જેવા ઉત્કટ રાગદ્વેપ રહેલા છે, એક તરફ મોટા ઉર્ષિ

“ જોની પેઠે વિવિધ દુઃખની પરંપરા છે, એક તરફ વડવાનલની જેમ આર્ત તથા શૈદ્ર
 “ ધ્યાન થયા કરે છે, એક તરફ વેતવહ્નીની જેવી સ્ખલના કરનારો મમતા રહેલી છે, અને
 “ એક તરફ ઉદ્ધત નોના સમૂહની જેમ ઘણા વ્યાધિઓ આવ્યા કરે છે; તેથી હે પ્રભુ !
 “ એવા દાણુ સંસારરૂપી સાગરની અંદર પડેલા પ્રાણીઓનો હવે આપ ઉદ્ધાર કરો. હે
 “ જગત્પાતિ ! તમારું કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન વૃક્ષના પુષ્પ અને ફૂલની જેમ પરના
 “ ઉપકારને માટેજ છે. આજ માટે જન્મવૈભવ કૃતાર્થ થયો છે; ક્ષરણ કે તમારી પૂજનો
 “ મહોત્સવ કરવાનો મને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયો છે.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી ઇંદ્ર, વાસુદેવ અને બલભદ્ર વિરામ પામ્યા પછી વાસુપૂજ્ય
 ભગવાને નીચે પ્રમાણે દેશના આપવાનો આરંભ કર્યો.

“ આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં શમિક્ષાયુગના સયોગની પેઠે માંડમાંડ મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત
 “ કરી પુરૂષોએ ધર્મપરાયણ ગ્રવું જોઈએ. તે ધર્મ સર્વ ઉત્તમજિનેશ્વરોએ કહેલો છે. જે ધર્મને
 “ અવલંબન કરનાર પ્રાણી આ સંસારસાગરમાં ડુબેલો નથી તે ધર્મ સંયમ,” સત્યવાણી,
 “ શૌચ (પવિત્રતા), અભયર્થ, નિષ્પરિગ્રહતા, તપ, ક્ષમા, મૃદુતા, સ્મરણતા અને નિર્દોષતા—એ
 “ દશ પ્રકારે કહેવાય છે. કેવલવૃક્ષ વિગેરે પદાર્થોપણ ધર્મના પ્રભાવથી એવી ઈચ્છિત વસ્તુને
 “ આપે છે કે જે વસ્તુ અધર્મીઓની દૃષ્ટિએ પણ આવતી નથી. હમેશાં પાસે રહેનાર અને
 “ અતિ વાત્સલ્યને ધારણ કરનાર એક ધર્મરૂપી અંધુ અપાર દુઃખસાગરમાં પડતા પ્રાણી-
 “ જોને બચાવે છે. સમુદ્ર પૃથ્વીને યોગી નાખતો નથી અને વગસાદ પૃથ્વીને આશ્વાસન
 “ આપે છે, તે કેવળ ધર્મનોજ પ્રભાવ છે. અગ્નિ આડી રીતે જાળતો નથી અને પવન ઉર્દ
 “ ભાગમાં વાતો નથી, તે પણ ધર્મનોજ અચિંત્ય મહિમા છે. આલંબન અને આધાર વગ-
 “ રની પૃથ્વી જે સર્વને આધાર આપી રહેલી છે તેમાં ધર્મ સિવાય બીજું કંઈપણ કારણ
 “ નથી. ધર્મનોજ શાસનથી વિશ્વના ઉપકારને માટે સૂર્ય ચંદ્ર આ જગત્માં ઉદયને પામે છે;
 “ એ વિશ્વવત્સળ ધર્મ અંધુ વગરનાનો અંધુ છે, મિત્ર રહિત પુરૂષોનો મિત્ર છે, અને અનાથ
 “ પુરૂષોનો નાથ છે. ધર્મ પાતાળમાં રહેલ નર્કમાં પડતા પ્રાણીઓની રક્ષા કરે છે, અને છેવટે
 “ અનુપમ સર્વજ્ઞપણાના વૈભવને પણ ધર્મજ આપે છે.

“ આ દશ પ્રકારનો ધર્મ મિથ્યાદૃષ્ટિઓએ તાસ્તિકપણે બોલકુલ જ્ઞેયો—જાણ્યો નથી
 “ અને કદિ કદાઈ કદાણે કોઈએ કહ્યો હશે તો કૃત તે માત્ર વાણીનુંજ નૃત્ય છે. પ્રાયઃ સર્વની
 “ વાણીમાં તત્ત્વાર્થ હોય છે અને કદાઈકના મનમાં તત્ત્વાર્થ હોય છે, પણ જિનમતને સ્પર્શ
 “ કરનાર પુરૂષોની તો વાણીમાં, મનમાં અને ક્રિયામાં—સર્વમાં તત્ત્વાર્થ હોય છે. વેદશાસ્ત્રને
 “ પરાધીન યુદ્ધિવાળા અને કંઈમાં મૂત્ર (જનોઘ) પહેરનારા બ્રાહ્મણો તત્ત્વથી ધર્મરત્નને
 “ દેશ પણ અજાણતા નથી. જોમેધ, નરમેધ અને અશ્વમેધાદિક યજ્ઞો કરનારા પ્રાણીવાતક યાજ્ઞિક
 “ બ્રાહ્મણોને શી રીતે ધર્મ પ્રાપ્ત થાય ? જેમાં શ્રદ્ધા થાય નહીં તેવી અછતી, પરસ્પર વિરોધી

" એવી કલિપત વસ્તુને કહેનારા પુરાણકર્તાઓમાં પણ ક્યાંથી ધર્મ હોય? ખોટી ખોટી વ્યવસ્થાવડે
 " પરદ્રવ્યને ગ્રહણ કરવાને ઈચ્છતા એવા સ્માર્નાદિક પુરૂષોમાં માત્ર માટીને પાણીવડે કેવી
 " રીતે શૌચ (શુદ્ધિ) પાણું હોય? ઋતુકાળનો વ્યતિક્રમ થતાં સ્ત્રીસેવન ન કરે તો ગર્ભહત્ય નું
 " પાપ લાગે એવું કહેનારા અને બ્રહ્મચર્યાનો નાશ કરનારા પુરૂષોમાં શ્રી રીતે ધર્મ સંભવે ?
 " યજ્ઞમાન પાસેથી સર્વરવ લેવાને ઈચ્છતા અને દ્રવ્યને માટે પ્રાણનો ત્યાગ કરતા એવા
 " બ્રાહ્મણોમાં અકિંચન (નિષ્પરિગ્રહ) પાણું ક્યાંથી હોય ? અત્યમાત્ર અપરાધ થતાં ક્ષણ-
 " વારમાં શાપ આપનારા એવા લૌકિક ઋષિઓમાં ક્ષમાનો લેશ પણ એવામાં આવતો નથી.
 " અતિ વિગેરેના મદથી અને દુરાચરણથી જ્ઞાનનાં ચિત્ત નાચ્યાં કરે એવા ચોપા આશ્રમમાં
 " રહેનારા (સંન્યાસી) બ્રાહ્મણોમાં કામગતા (નિરભિમાનપણું) ક્યાં એવામાં આવે છે ?
 " અંદર દંભ રાખનારા અને બહાર બગલાબંધત બની રહેનારા એવા પાખંડ વ્રતવાળા દ્વિજોમાં
 " સરક્ષતાનો એક લેશ પણ નથી. સ્ત્રી, ગૃહ અને પુત્રાદિકના પરિગ્રહવાળા અને લોભના તો
 " એક કુળગ્રહરૂપ બ્રાહ્મણોની કેવી રીતે મુક્તિ થાય ? અથવા તેમાં નિર્લોભતા ધર્મ ટકમ
 " સંભવે ? માટે રાગ, દ્વેષ અને મોહથી વર્ગિત તથા કેવળજ્ઞાનથી શોભનારા અર્હંત ભગ-
 " વતોની તેમના ઉગ્રવળ ધર્મ ઉપરથીજ નિર્દોષતા સિદ્ધ થાય છે. રાગ, દ્વેષ અને મોહથીજ
 " માણસમાં અસત્યવાદીપણું આવે છે, તો તે દોષ અર્હંત ભગવંતમાં લેશ પણ હોતા નથી,
 " તો શી રીતે તેમનામાં અસત્યવાદીપણું આવી શકે ? જ્યોનાં ચિત્ત રાગાદિક દોષોથી કલુ-
 " પિત થયેલાં હોય છે, તેઓના મુખમાંથી કદિપણુ સત્યવાણી નીકળતી નથી જ્યો યાગ હોમ
 " વિગેરે ઇષ્ટ કર્મ કરે છે, વાપી, દૂપ અને તળાવ વિગેરેમાં ન્હાવાથી પુણ્ય માને છે, પ-
 " યુનો ધાત કરીને સ્વર્ગલોકનું મુખ શોધે છે; બ્રાહ્મણોને ભોજન આપવાથી પિતૃઓને તૃપ્ત
 " કરવાને ઈચ્છે છે, ધૃતયોનિ^૧ વિગેરે કરીને પ્રાયશ્ચિત્ત કરે છે, પાંચ પ્રકારની આપત્તિઓ આવતાં
 " સ્ત્રીઓને પુનર્લગ્ન કરાવે છે, જે સ્ત્રીમાં પુત્ર થવાનો સંભવ હોય તો તેનામાં હૈવજ^૨ પુત્રની
 " ઉત્પત્તિ કરવી એ પ્રમાણે કહે છે, દોષિત સ્ત્રીઓ રજ (અંતરાય) આવે ત્યારે શુદ્ધ થાય છે
 " એ પ્રમાણે માને છે, કટ્યાણની શુદ્ધિએ યજ્ઞમાં બકરાને મારી તેનાં શિશુ (લિંગ) થી આછ-
 " વિકા કરે છે, સૌત્રામણિ અને સપ્તતંતુ યજ્ઞમાં મદિરાનું પાન કરે છે, વિષા ખાનારી ગાયોનો
 " સ્પર્શ કરીને પવિત્ર થવાનું માને છે, બલાદિકમાં માત્ર સ્નાન કરવાથી પાપશુદ્ધિ થાય
 " એમ જોલે છે, વડ પીપલા અને આંબલી વિગેરે વૃક્ષોની પૂજા કરે છે, અગ્નિમાં હામેલા
 " હવ્યથી દેવને તૃપ્ત કરેલા માને છે, પૃથ્વી ઉપ. ગાય દોહવાથી રિષ્ટની શાંતિ થાય એમ
 " વદે છે, સ્ત્રીઓને માત્ર વિડંબના કરે તેવા ધર્મવ્રતનો ઉપદેશ કરે છે, મોટી ઠંટા, ભસ્મવડે

૧ ધૃતયોનિનું પ્રાયશ્ચિત્ત વેદદર્શનમાં અપાય છે. જે કોઈ ગુરૂષ પરગ્રીસંગ કરે તો તે ધૃતની યોનિ કરીને તેનું ઘન આપવા રૂપ પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ શુદ્ધ થાય છે.

૨ પોતાના પુરૂષના અભાવે બીજા પુરૂષના સંગથી જે સ્ત્રી પુત્ર ઉત્પન્ન કરે તે 'હૈવજ'

કહેવાય છે.

“ અંગરાગ અને કોપીનને ધારણ કરે છે, આકટો ધનુરો અને માણરના પુષ્પોથી દેવને પૂજે
 “ છે, ગીતનૃત્ય કરતાં વારંવાર અપશબ્દો બોલે છે, મુખ વગાડીને ગીતનાદ આચરે છે, અસ-
 “ બ્ય ભાષાપૂર્વક દેવ, મુનિ, અને લોકોને હણે છે, વ્રતનો ભંગ કરીને દારૂી દાસપણું કરવાને
 “ ધરે છે, અન તકાય એવા કંદાદિ તથા ફલ, ગુળ અને પાંદડાંઓનું ભક્ષણ કરે છે, સ્ત્રી અને
 “ પુત્રસહિત વર્ધને વનમાં વસે છે, ભક્ષ્ય અભક્ષ્ય, પેય અપેય અને ગમ્ય અગમ્યમાં સમા-
 “ ન પણે વર્તે છે, યોગી એવા નામે પ્રસિદ્ધ થાય છે, અને દુટલાક કૌલાચાર્યના શિષ્ય થાય
 “ છે, એઓને અને એ સિવાય બીજાં પણ દે જોઓનાં ચિત્તમાં જીનશાસનનો સ્પર્શ થયો
 “ નથી એવાઓને ધર્મ શું ? નેનું ક્ષણ પણ શું ? અને તેમના ધર્મમાં પ્રમાણ પણ શું ?

“ શ્રીગિનેંદ્રભાષિત ધર્મના આરાધનથી આ લોકમાં અને પરલોકમાં જે સુખદારી
 “ ક્ષણ થાય તે તે તેનું આનુષંગિક (અવાંતર) ક્ષણ છે, પણ તેનું સુખ્ય ક્ષણ તે મોક્ષજ
 “ છે. જમ કૃપિ કરવાનો સુખ્ય હેતુ ધાન્ય મેળવવાનો છે, તેમાં પલાણ વિગેરે જે થાય તે
 “ આનુષંગિક ક્ષણ છે, તેમ ધર્મ કરવાનું સુખ્ય ક્ષણ મોક્ષજ છે, તેમાં જે સાંસારિક ક્ષણ
 “ થાય છે, તે તે આનુષંગિક ક્ષણ છે. ”

આ પ્રમાણે પ્રભુની દેશના સાંભળીને ઘણા લોકોએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી; દ્વિપૃષ્ઠ કુમારને સમકિત પ્રાપ્ત થયું અને બલભદ્રે શ્રાવકપણું ગ્રહણ કર્યું. પ્રથમ પોરસી પૂર્ણ થઈ એટલે પ્રભુએ દેશના સમાપ્ત કરી. પછી સુક્રમ નામના ગણધરે બીજી પોરસી સુધી દેશના આપી. પછી પ્રભુએ તે સ્થાનથી અન્યત્ર વિહાર કર્યો; અને ઈંદ્ર, ઉર્ષેંદ્ર તથા બલભદ્ર વિગેરે પોતા- પોતાને સ્થાનક ગયા.

બોંતેર હજાર મહાત્મા સાધુઓ, સંયમની શોભાને ધરનારી એક લાખ સાધ્વીઓ, એક હજાર અને બસો યૌદ્ધ પૂર્વધારી, ચાંચ હજાર ને ચારસો અવધિજ્ઞાની, છ હજાર ને એકસો મન- પર્યવજ્ઞાની, છ હજાર દેવળજ્ઞાની, દસહજાર વૈદિક્યલઘ્નિવાળા, ચાર હજાર ને સાતસો વાદ- લઘ્નિવાળા, બે લાખ ને પંદર હજાર શ્રાવકા અને ચાર લાખ ને છત્રીસ હજાર શ્રાવિકાઓ— આ પ્રમાણે એક માસે ઉણાં ચોપન લાખ વર્ષો સુધી દેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી વિહાર કરતા વાસુપૂજ્ય પ્રભુનો પરિવાર થયો. પછી પોતાનો મોક્ષકાળ નજીક આવેલો જાણીને પ્રભુ અંપા- નગરીએ પધાર્યા. ત્યાં છસો મુનિઓની સાથે પ્રભુએ અનશન અંગીકાર કર્યું. એક માસને અંતે આપાદ માસની શુક્લ ચતુર્દશીએ ચંદ્ર-ઉત્તરાષાઢપદમાં આવતાં છસો મુનિઓની સાથે પ્રભુ મોક્ષે ગયા.

કુમારવયમાં અઠાર લાખ વર્ષ અને ત્રતમાં ચોપન લાખ વર્ષ એ પ્રમાણે બોંતેર લાખ વર્ષનું શ્રી વાસુપૂજ્ય પ્રભુનું આયુષ્ય સંપૂર્ણ થયું. શ્રેયાંસપ્રભુના નિર્વાણ પછી ચોપન સાગરોપમ ગયા ત્યારે વાસુપૂજ્ય ભગવાન નિર્વાણને પ્રાપ્ત થયા. તે વખતે દેવતાઓની સાથે ઈંદ્રેએ પ્રભુનો અને તેમના શિષ્યોનો યથાવિધિ નિર્વાણમહોત્સવ કર્યો.

મોટા આરંભ અને પરિગ્રહવાળો દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવ, કેસરીસિંહની જેમ નિઃશંક અને ઢે વની પેઠે સુખમાં નિમગ્ન થઈ, યથેચ્છ લોગ લોગવી, પોતાના આયુષ્યને પૂર્ણ કરી પ્રાંતે મૃત્યુ પામીને તમ.પ્રણ નામની છટ્ટી નરકભૂમિમાં ગયો. દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવને કુમારવયમાં પચોતેર હજાર વર્ષ, તેટલાજ મંડલિકપણામાં, દિગ્વિજયમાં એકસો વર્ષ અને રાજ્યમાં ઘોંતેર લાખ એગણપચાસ હજાર અને નવસો વર્ષ એ પ્રમાણે એકંદર ચુંમોતેર લાખ વર્ષતુ આયુષ્ય-પૂર્ણ થયું હતું. દ્વિપૃષ્ઠ કાળધર્મ પામ્યા પછી અંધુસ્નેહથી મોહિત થઈ પચોતેર લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળા વિજય બલભદ્ર માંડમાંડ એકાડીપણે રહ્યા. પછી તેણે વાસુપૃથ્વ્ય લગવાનુંના વચનનું સ્મરણ કરવાથી તથા પોતાના અંધુના મરણથી સંસાર ઉપરથી ગાઢ વિરક્ત થઈ શ્રીવિજયસૂરિના ચરણકમળમાં વ્રત ગ્રહણ કર્યું. અને રામ્યક પ્રકારે ચારિત્ર પાળીને વિજય બલભદ્ર કાળધર્મ પામી મોક્ષે ગયા.

જ્ઞાત્યાચાર્યશ્રીરેમચંદ્રવિરચિતે ત્રિપષ્ટિશ્લોકાઠાપુરુષ્ચરિતે મહાજ્ઞાપ્તે

ચતુર્થે પર્વણિ શ્રીવાસુપૂજ્યદ્વિપૃષ્ઠવિજયતારકચરિત્ર

વર્ણનો નામ દ્વિતીયઃ સર્ગઃ ॥ ૨ ॥

— — —

પ્રથમ સ્વપ્ન સમાપ્તમ્ ।

સર્ગ ૩ જો.

શ્રી વિમળનાથ ચરિત્ર.

નિષ્કર્મપણાથી નિર્ભય સ્વરૂપવાળા અને ઉચ્ચ ધર્મવ્યાખ્યારૂપી ગંગાનદીના ઉત્પત્તિસ્થાન હિમાચળપર્વતરૂપ શ્રી વિમળનાથ ભગવાનને નમસ્કાર દો. નિર્ભય તીર્થજળની પેઠે જગતને પવિત્ર કરનારું તેરમા તીર્થ કર શ્રી વિમળપ્રભુનું ચરિત્ર હવે કહુંવામાં આવશે.

ઘાતકીખંડ દ્વીપમાં પ્રાગ્વિદેહ ક્ષેત્રને વિષે ભરત નામની વિજયમાં મહાપુરી નામે એક રત્ન સમાન નગરી છે. તેમાં સમુદ્રની જેમ ધારી ચકાય નહીં તેવા અને ગુણોવડેજ પાસે જવા લાયક લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ પદ્મરેન નામે ગજ હતો. જળવાન અને વિવેકી જનોમાં અગ્રેસર એવા એ રાજાએ પૃથ્વીમાં પોતાના શાસનની જેમ પોતાના ચિત્તમાં જૈન શાસનને અખંડ પ્રસારવાળું કરી દીધું હતું. નકારા ઘરમાં રહેનાર જેમ ખેદયુક્ત રહ્યા કરે તેમ આ સંસારમાં ખેદયુક્ત નિવાસ કરતો તે રાજા અધિક વૈરાગ્ય ધારણ કરતો હતો. પરિણામે માર્ગમાં ખેદ પામેલો વટેમાર્ગી જેમ ઉત્તમ વૃક્ષની પાસે જય તેમ સંસારથી અત્યંત નિર્વેદ પામીને તે રાજા સર્વગુણ નામના આચાર્યની પાસે ગયો. અને તેમની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી નિર્ધન પુરૂષ જેમ ધન પામીને અને અપુત્રીઓ જેમ પુત્ર પામીને તેનું સમ્યક્ પ્રકારે રક્ષણ પાલન કરે તેમ તેણે સમ્યક્ પ્રકારે ચારિત્રનું પ્રતિપાલન કર્યું. અનુક્રમે ત્રિધિપૂર્વક અર્હંત ભક્તિ વિગેરે સ્થાનકાને સેવવાથી તેમણે આત્મપરાક્રમવડે તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. પછી ચિરકાળ પર્યંત તીવ્ર તપ તપી અતે પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી મૃત્યુ પામી સહસ્રાર દેવલોકમાં મહર્હિક દેવતા થયા.

આ જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રના આભૂષણરૂપ અને જાણે પડી ગયેલો સ્વર્ગનો એક ખંડ હોય તેવું કાંપિલ્યપુર નામે નગર છે. ત્યાં આવેલાં સુંદર ચૈત્યો રાત્રીએ ચંદ્રકાંતમણિની પુતળીઓમાંથી ઝરતા જળવડે કરીને યત્રમય ધારાગૃહોની શોભા ધારણ કરે છે. ત્યાં હવેલીઓની ઉપલી ભૂમિપર રહેલા સુવર્ણના કુલો લક્ષ્મીને સદા નિવાસ કરવાને માટે જાણે સુવર્ણનાં કમળો મૂક્યાં હોય તેવાં શોભે છે. વિચિત્ર હવેલીઓ અને પ્રાસાદોની શ્રેણિઓ જેમાં આવેલી છે એવા એ નગરને વિધાતાએ સ્વર્ગપુરી રચવા પૂર્વે નમુનારૂપ આજેખ્યું હોય તેવું દોસતું હતું. દૈવે પણ પરાભવ કરવાથી શરણ અર્થે આવેલા પુરૂષોનું જાણે વજ્રમય ખખ્તર હોય તેવો કૃતવર્મા નામે રાજા ત્યાં રાજ્ય કરતો હતો. ગંગાજળ અને તે રાજાનો યશ પરસ્પર સ્પર્ધા કરી ચોતરફ પૃથ્વીને પ્રસન્ન કરતાં સમુદ્ર પર્યંત પહોંચ્યાં હતાં. ચાચકાની જેમ શત્રુઓમાં તે કદાપિ પરાહુમ્બ થતો નહીં, પણ પરનિંદાની જેમ પરસ્પરીથી તે નિરંતર પરાહુમ્બ રહેતો હતો. પૃથ્વીમાં સૂર્યરૂપ એવા એ રાજાના શત્રુઓ રણભૂમિમાં તેના તેજને અધકારમાંથી નીકળ્યા હોય તેમ સહન કરી શકતા નહીં. મોઠા વડવૃક્ષની છાયાની જેમ

तेना यरणुनी छाया अनेक राज्ञो निया नगीने प्रह्लाभवडे सेवता हुता. अंद्रने शिखिणीन
 जेम सर्व अंतःपुरना आभूषणु जेवी श्यामा नामे तेने पहराणी हुती. भूर्तिभती कुणवक्रम
 होय अने साक्षात् जणु सतीवत होय तेवी अे राणी इप, लावण्य अने लक्ष्मीनी प्रत्य
 अधिदेवता जेवी जणुती हुती. निरंतर पतिना ध्यानमां व्याकुण यित्तवाणी होय तेम अे
 राणी हंसलीनी पेठे मंद मंद संचार करती हुती. पृथ्वीमां श्रेष्ठ जेवी श्रीजोमां पणु ते अेर्व
 असाधारणु श्री हुती के जेना सप्तीपणुने मङ्गमहिनी के ईद्राणीज लायक हुती. अे हेवी पृथ्व
 उपर ज्यां ज्यां विचरती त्यां त्यां लक्ष्मी पहेरेणीरनी पेठे रात्रिदिवस तेनी पछवाडेज अनु
 सरती हुती.

हुवे सहस्रार देवदेवकमां पद्मसेन राजना जेवे पोतानुं उत्कृष्ट स्थितिवाणुं आर्युध्य
 पूर्ण कथुं, अने वैशाख मासनी शुक्ल द्वादशीने दिवसे उत्तराभाद्रपद नक्षत्रमां त्यांशी
 अचीने ते जेव श्यामादेवीनी कुक्षिमां आची अवतर्यो. श्यामादेवीअे तीर्थकरना जन्मने सख
 वनारां सौद मडा स्वप्न मुष्णमां प्रवेश करतां जेयां. पूर्ण सभये माथ मासनी शुक्ल तृती
 यानी मध्यरात्रिअे उत्तराभाद्रपदने अंद्र यतां अने णीज सर्व अहे पोतपोतानां उच्य
 स्थानोमां आवतां दुकरना विन्हुवाणा, तपेला सुवर्णना जेवी क्षांतिवाणा, जणु ज्ञानने धर
 नारा अेक पुत्रने श्यामादेवीअे मुष्णे जन्म आयेयो. आ भणर ज्ञानवडे जणुने छापन
 दिङ्कुभारीअे त्यां आची, अने तेमणु प्रभु तथा प्रभुनी मातातुं स्तिकाकर्म दारीनी पेठे
 कथुं. पछी शक ईद्र त्यां आची, प्रभुने भेरुपर्वत उपर लघु जर्ध अतिपांडुकण्ठा नामनी शिला
 परना सिंहासन उपर प्रभुने जोगांमां लघने जेडा. अेटवे अणुतविजेरे त्रेसक ईद्राअे तीर्थ
 जणवडे अे तेरमा तीर्थकरने अणुकुमे स्नान क्यु. पछी प्रभुने ध्यान ईंद्रना उत्संगमां
 जेसादी शक ईद्रे, पर्वतना शिखरेमांशी नीकण्ठा जणु निउरणा होय तेवा वृषभना शींगडा
 मांशी नीकण्ठा जणप्रवाहुवडे स्नान कराव्युं. पछी ईद्रे माणिक्यने जेम मार्जन करे तेम
 स्नानजणवडे आर्द्र प्रभुना अंगनुं देवदृष्यवस्त्रवडे मार्जन कथुं. पछी नंदनवनमांशी लावेला
 गोशीर्षअंदनवडे श्यामादेवीना कुभारना शरीर उपर देवदृष्य वस्त्रो भ्रम आपे जेवुं विलेपन
 कथुं. विचित्र भाणाजोशी अने दिव्य वस्त्र-अलंकारोशी प्रभुनुं अर्चन करी छेवटे आरती
 उतारी शकधंद्रे आ प्रभाणु स्तुति करी—

“ हे जगत्पति ! चोतरक प्रसरता मोहइपी अंधकारथी, अति डोप करनारा जटाधारी
 “ तापसइपी निशाचरोथी, लुद्धिइप सर्वस्वने हरनारा आर्वाकरपी तरकरोथी, मायाकपटमां
 “ धला निपुणु जेवा ब्राह्मणुइपी शियाणोथी, मंडली यर्धने इरता कौणायार्थइपी नाहरोथी,
 “ अनेक प्रकारनी चेष्टा करता पापं दीइप धुवड पक्षीजोथी अने विवेकइप नेत्रने लुप्त कर
 “ नारा मिथ्यात्वइप अंधकारथी तथा अदभूतपदार्थना सर्व प्रकारना अज्ञानथी आ सभय
 “ धला काणथी रात्रिनी जेवा आ भरतक्षेत्रमां प्रवर्ततो हुतो, तेमां आप जेवा स्वामीइप
 “ सूर्यनेो हृदय यतां अत्यारे प्रजातकाण धयेयो छे. नीया स्थानमां जनारी आ संसारइपी

“ નદી કે જે અત્યારસુધી નીચ જનોએ ઉલ્લંઘન કરી શકાઇ નથી તે હવે તમારા ચરણરૂપ
 “ સેતુને પ્રાપ્ત કરી સુખે ઉલ્લંઘન કરવા યોગ્ય થઈ છે. હું ધારું છું કે જે ભવ્યજનો તમારા
 “ શાસનરૂપી નિશ્રેણી ઉપર ચડ્યા છે તે થોડા કાળમાં હંચા લોકાક્રમ ઉપર પહોંચી ચુક્યાજ
 “ છે. શ્રીભક્તજીના તાપથી તપેલા વટેમાર્ગીઓને જેમ વર્ષાદ પ્રાપ્ત થાય તેમ સ્વામી વગરના
 “ એવા અમોને ચિરકાળે તમે એક ઉત્તમ સ્વામી પ્રાપ્ત થયેલા છો. ”

આ પ્રમાણે એ તેરમા તીર્થંકરની સ્તુતિ કરીને ઈંદ્રે જેમ આગ્યા હતા તેમ પાછા
 શ્યામદેવી પાસે જઈ પ્રભુને ત્યાં સ્થાપન કર્યા પછી શકર્ષદ્ર પ્રભુના વાસગૃહથી અને પીઞ
 ઈંદ્રો મેરૂપર્વતથી કડ્યાણુક યાત્રા કરીને વહ્યાણુવટીઓની જેમ પોતપોતાના સ્થાન પ્રત્યે ગયા.

પ્રભાતકાળે પુત્રજન્મના ખગર સાંભળી કૃતવર્મા રાજાએ અતિ હર્ષિત થઈ મોટી
 સમૃદ્ધિથી વિશ્વને સુખ આપે તેવા તેનો જન્મમહોત્સવ કર્યો. પ્રભુ ન્યારે ગર્ભમાં હતા ત્યારે
 તેમની માતા વિમળ (નિર્મળ) થઈ ગયા હતા, તેથી પિતાએ તેમનું વિમળ એલું નામ
 પાડ્યું. દેવાંગનાઓએ ધાની થઈને લાલન કરેલા અને દેવોએ સમાનવચના મિત્રો થઈ રમા-
 ડેલા પ્રભુ અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામ્યા. સાઠ ધનુષ્ય હંચા અને એક હજાર ને આઠ લક્ષણોયુક્ત પ્રભુ
 યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. જેક પ્રભુને સંસાર ઉપર વૈરાગ્યભાવ હતો તેપણુ માતાપિતાના આશ્ર-
 હથી ભોગ્યકર્મરૂપ રાગની ઓપધિરૂપ એવી રાજપુત્રીઓની સાથે તેમણે વિવાહ કર્યો. કામા-
 રવચમાં પંદર લાખ વર્ષ ઉલ્લંઘન કર્યા પછી પિતાનાં વચનથી પ્રભુએ પૃથ્વી ઉપર રાજ્ય
 ચલાવવા માંડ્યું; કારણુ કે તીર્થંકરોને પણ પિતાની આજ્ઞા માન્ય છે.

પૃથ્વીને પાલન કરવાં ત્રીશ લાખ વર્ષો ગયા પછી પ્રભુએ સંસારસાગરને તરવામાં
 નાવિકારૂં દીક્ષા ગ્રહણુ કરવાનો વિચાર કર્યો. તે વખતે સારસ્વત વિગેરે લોકાંતિક દેવતાઓએ
 આવીને 'હે સ્વામિ ! તીર્થં પ્રવર્તાવો ' એમ જગત્ગુરૂને કહ્યું. પછી જૃંલક દેવતાઓએ લાવેલા
 દ્રવ્યવડે પૃથ્વીપર રહેલા કટપવૃક્ષની પેટે પ્રભુએ યાચકાને ઇચ્છા પ્રમાણુ વાર્ષિક દાન
 આપ્યું. દાનને અતે સર્વ ઈંદ્રાએ પોતાના હૃદયની જેવા નિર્મળ જળવડે વિમળપ્રભુનો દીક્ષા-
 ભિષેક કર્યો. પછી દિવ્ય વસ્ત્ર, અલંકાર તથા વિલેપનવડે યુક્ત થઈ પ્રભુ દેવદત્તા નામની
 શિળિકા ઉપર આરૂઠ થયા. સુગ, અસુર અને મનુષ્યોના અધીરોએ પરવડેલા પ્રભુ તે શિળિ-
 કાવડે સહસ્રાત્ર વનમાં પધાર્યા. તે ઉદ્યાનમાં શીતથી ભય પામતી એવી ઉદ્યાનપાલોની
 બાળાઓ તેમાં રહેલી લતાકુંજની શ્રેણીને મંદિરની પ્રીતિથી સેવતી હતી. જેમની ભવિષ્યમાં
 અદ્ભુત શોભા થવાની છે એવા આંબા અને બોરસલી વિગેરે વૃક્ષો જાણુ નપરચા કરતા હોય
 તેમ અતિ શીતકારક બરફને સહન કરતા હતા. નવીન કુવાના પાણીથી અને વડની ધાટી
 છાયાથી ક્રીડા કરવાને ઈચ્છતા નગરના દરેપતીઓની શીત વ્યથા બધ પડતી હતી; ટાઢથી
 ખીંડા પામતા વાનરો ચણેહીના ટગલા કરતા, તેથી હાસ્ય કરતી નગરની સ્ત્રીઓની સ્મિત
 કાંતિના ઉર્મિઓને તે ઉદ્યાન તરંગિત કરતું હતું અને પ્રકુરિલત આરોગી અને ડોલરની કળી-
 ઓથી જાણુ તે હારય કરતું હોય તેમ જાણાતું હતું. તેવા ઉદ્યાનમાં વિમળપ્રભુએ પ્રવેશ કર્યો.

શિબિકા ઉપરથી ઉતરી, આબૂપણુ વિગેરેનો ત્યાગ કરી અને ઈંદ્રે નાખેલા દેવદૂધ્ય વસ્ત્રને સ્કંધ ઉપર ધારણુ કરી, પ્રભુએ માધમાસની શુક્લ ચતુર્થીને દિવસે, જન્મ નક્ષત્રમાં, પાછલે પહોરે એક સહસ્ર રાજઓની સાથે છઠ્ઠ તપ કરીને દીક્ષા ગ્રહણુ કરી. ત્રીજે દિવસે ધાન્યકુટ નગરમાં જયરાજને ઘેર પ્રભુએ પરમચત્રથી પારણુ કર્યું. દેવતાઓએ વસુધારાદિક પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં અને પ્રભુના આહારસ્થાને જયરાજએ એક રત્નપીઠ બંધાવી, પછી તે સ્થાનમાંથી ધીજા આમ, આકર તથા પુર વિગેરેમાં પ્રભુએ છઠ્ઠસ્થપણે વિહાર કર્યો.

આ જંપૂદ્રીપમાં પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે આનંદકરી નામની નગરીમાં નંદીસુમિત્ર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એ ચક્ષુવાળો છતાં વિનેકરૂપ ચક્ષુથી પણ અલંકૃત હતો; તેની પાસે અનેક સૈનિકો હતા, તથાપિ ખરેખરે તે પોતાના ખર્જવડેજ સહાયતાનુ હતો. જન્મથી સંસારના સર્વ પદાર્થોને અનિત્ય, અસ્થિર જાણવાથી તેને સંસાર ઉપર હૃદય હતો, તથાપિ ક્રમ પાળવાને માટે તેણે પોતાના વડીલોનું રાજ્ય ધારણુ કર્યું હતું. એક વખતે મનથી તે પ્રથમથીજ ત્યાગ કરેણું એવું પોતાનું રાજ્ય કાયાથી પણ છોડી દઇને તેણે સુવ્રતાચાર્યની પાસે વ્રત ગ્રહણુ કર્યું. પછી વિવિધ અભિગ્રહો ધારણુ કરી અને દુશ્વર તપ આચરી, અંતકાળે અનગન કરી તે અનુત્તર ત્રિમાનમાં દેવતા થયા.

આ જંપૂદ્રીપમાં ભરતક્ષેત્રના આબૂપણુરૂપ આવસ્તી નામની નગરીમાં ધનમિત્ર નામે એક રાજા હતો. એ ધનમિત્ર રાજાના સ્નેહને લીધે બળિ નામે એક ધીજે રાજા તેનાજ અતિથિપણે તેજ નગરીમાં આવીને વસ્યો હતો. એક વખતે રાજા ધનમિત્ર બળિરાજાની સાથે પાસાવડે ધૂનકીડા કરવા લાગ્યો. ધનમિત્રનો બુદ્ધિવૈભવ ગમ અને ચરમાં અક્ષીણ હતો. સ્ત્રીઓની જન્મ સોગટીઓને મારવામાં પરસ્પર પ્રવર્તતા એવા તે બંને રાજમિત્રો સંત્રામની જન્મ ધણું ઉત્કટ ઘૂત વિસ્તારવા લાગ્યા. પરસ્પર સર્વ પ્રકારે વિજય મેળવવાની ઈચ્છા કરનારા તે બંને રાજાઓએ છેવટ પોતાના રાજ્યને પણમાં મૂકી રમવા માંડ્યું. કહ્યું છે કે દૂતાંધને બુદ્ધિ કયાંથી હોય ? એમ ગમતાં ગમતાં ધનમિત્ર રાજા પોતાનું રાજ્ય હારી બેઠો અને ક્ષણવારમાં ગંકના પુત્રની જેવો લક્ષ્મીગહિત અને એકલો ધર્ષ નિસ્તેજપણે જીર્ણ કપડાં પહેરીને જાણે ભૂત વળગ્યું હોય તેમ ભટકતો સર્વ ઠેકાણે અપમાન પામવા લાગ્યો.

એક વખતે આમ તેમ ભટકતા તે ધનમિત્રને સુદર્શન નામના એક મુનિ મળ્યાં. તેમને નમસ્કાર કરીને લાંબણુ કરતો રોગી જન્મ ઐપધનું પાન કરે તેમ તેણે તે મુનિ પાસેથી દેરાનારૂપ અમૃતનું પાન કર્યું. તે દેવનાથી પ્રતિબોધ પામી તેણે તે મુનિરાજ પાસે દીક્ષા ગ્રહણુ કરી અને ઘણા કાળ સુધી પાળી, પણ પોતાને થયેલા અપમાનને ભૂલી ગયો નહોતો. છેવટે તેણે નિયાણું કર્યું કે 'મારા તપચારિત્રના પ્રભાવથી દુઃખાંતરે બળિરાજાનો વધ કરનાર થાઉં. આતું નિયાણું બાંધી અનગનકર્મથી મૃત્યુ પામીને તે બારમા અચ્યુત કલ્પમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળો દેવતા થયો.

બળિરાજા પણ ચતિલિંગ ધારણુ કરી કેટલેક કાળે મૃત્યુ પામીને દેવલોકમાં મહાક્રિંક

૧ આ ગમ ને ચર, દૂતકીડાના ભેદ છે.

દેવતા થયો, ત્યાંથી ચ્યવીને તે ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા નંદનપુર નામના નગરમાં સમરકેશરી રાજની સુંદરી નામે રાણીની કુક્ષિયકી પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો. સિનગ્ધ અંજન જેવી કાંતિવાળો, સાઠ ધનુષ્ય ઉંચા શરીરવાળો, અને સાઠ લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળો તે અદ્ભુત પરાક્રમી થયો. એ પ્રતાપી કુમારે વૈતાલ પર્વત સુધી ભરતાઈને સાધી લીધું, અને અર્ધચંદ્રધારી મેરક નામે પ્રતિવાસુદેવ થયો. વાયુની સામે જન્મ બીજા વિશેષ વેગવાન ન હોય અને સૂર્યની સામે જન્મ બીજા વિશેષ તેજસ્વી ન હોય તેમ તેની સામે બીજા કાઈ રાજ સ્પર્ધા કરનાર પ્રતિમદ્ધ જેવો હતો નહિ. દૈવની જન્મ તેની આજ્ઞાને પણ કાઈ ઉર્લ્લંઘન કરી શકતું નહિ, માત્ર રક્ષાના શિખાબંધની જન્મ તેની આજ્ઞાને સર્વે મસ્તક ઉપર ધારણ કરતા હતા.

આ ભરતક્ષેત્રમાં દ્વારકા નગરીને વિષે સમુદ્રના જેવો ગંભીર રૂદ્ર નામે એક રાજ થયો. તેને બીજા સાક્ષાત્ લક્ષ્મી અને પૃથ્વી હોય તેવી સુપ્રભા અને પૃથિવી નામે રૂપ તથા ગુણની શોભાથી મનોહર એવી બે કાંતા હતી. તેમાંની સુપ્રભાદેવીના ઉદરમાં નદિસુમિત્રનો જીવ અનુત્તર વિમાનથી ચ્યવીને અવતર્યો. સુપ્રભાદેવીએ બલભદ્રના જન્મને સૂચવનારાં ચાર મહા સ્વપ્ન રાત્રીના શેષ ભાગમાં અવલોક્યાં. અનુક્રમે નવમાસ અને સાડાસાત દિવસો ગયા, એટલે સુપ્રભાદેવીએ કાંતિથી ચંદ્ર જેવા એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. રૂદ્રરાજએ તેનું ભદ્ર એવું નામ પાડ્યું અને કુળની ભદ્રલક્ષ્મી સ્પષ્ટિત તે અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

ધનમિત્રનો જીવ પણ અચ્યુત કલ્પમાંથી ચ્યવીને સરોવરમાં કમલની જન્મ પૃથિવી દેવીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. સુખે સુતેલા એ દેવીએ રાત્રીના શેષ ભાગે વાસુદેવના જન્મને સૂચવનારાં સાત મહા સ્વપ્નેને સુખમાં પ્રવેશ કરતાં જોયાં. સંપૂર્ણ સમય થતાં વિદુર પર્વ-ત્રાગી ભૂમિ જન્મ વૈદુર્ધમણિને પ્રસવે તેમ સ્થામ અંગવાળા અતિ પ્રકાશમાન પુત્રને તે દેવીએ જન્મ આપ્યો. રૂદ્રરાજએ હર્ષ પામી મોટા ઉત્સવવડે તે પુત્રનું સ્વયંભૂ એવું નામ પાડ્યું. પાંચ સમિત્રિવડે જન્મ સુનિતું નિર્દોષ તપ વધે, તેમ પાંચ ધાર્મિકોએ પાલન કરાતો એ કુમાર નિત્ય વધવા લાગ્યો. શ્વેત અને સ્થામ વર્ણવાળા ભદ્ર અને સ્વયંભૂ એ બન્ને કુમારો શ્વેત તથા સ્થામ ગંગા અને યમુનાના પ્રવાહની જન્મ હમેશાં પ્રીતિથી સાથે રહેવા લાગ્યા. તેમની સાથે ક્રીડા કરતા બીજા રાજકુમારે તેમના ચરણધાતને પણ સહન કરી શકતા નહીં; કારણ કે તેમના ચરણના ધાતથી તે પર્વતો પણ પડી જતા હતા. સ્થામ અને શ્વેત વચ્ચે ધરનારા તથા તાલ ક્ષમને ગંડકના ચિન્હવાળા એ બંને ભાઈઓ બન્નારે ક્રીડા કરતા ચાલતા ત્યારે પૃથ્વી પણ ચળાયમાન થતી હતી. વિશેષ શોભા આપનારું જીવનિર્ધનું અને યુક્તિનું બીજું તારુણ્ય હોય તેમ સર્વ શસ્ત્રમાં અને શાસ્ત્રમાં તેમનો અભ્યાસ પ્રવર્તવા લાગ્યો.

૧. એક વ્રખતે નગરીની બહાર તેઓ ક્રીડા કરતા હતા તેવામાં ઘણા હાથી ઘોડા અને દ્રવ્યસમૃદ્ધવાળી તથા ઘણા રક્ષકો સહિત એક જાવણી પડેલી તેઓના જોવામાં આવી. બલભદ્રે પ્રધાનપુત્રને પૂછ્યું—“ આ સર્વ સૈન્ય કોનું છે ? કાઠ મિત્રે મોકલેલું છે કે શત્રુનું મોકલેલું છે ? ” સચિવપુત્રે કહ્યું—“ શશિસૌમ્ય નામનો રાજ જીવિતની ઇચ્છાથી મેરક

નામના પ્રતિવાસુદેવને પોતાના દંડની બદલીમાં આ સર્વ ભેટ તરીકે મોકલાવે છે. ” આવાં વચન સાંભળી વાસુદેવે કોપથી કહ્યું—“ શું અમારી નજરે તેને દંડ મોકલાવાય ? આપણે અહીં વિદ્યમાન છતાં એ વરાક મેરક કાણ માત્ર છે કે જે આ પાર્થિવોને પણ દંડે છે ? આપણે તેનું પરાક્રમ અવશ્ય જોવું જોઈએ. ” આ પ્રમાણે કહી વાસુદેવે હાથ ઉઠાવે કરી પોતાના સુભટાને કહ્યું—“ આ છાવણીમાં જે દ્રવ્યાદિ છે તે સર્વ બળાતકારે ખુચી દેવો. ” આવી આજ્ઞા થવાથી તેના સુભટા ગદા, મુદ્ગર અને દંડાદિકવડે શશિસૈમ્ય રાજના સૈનિકાને ટૂંકાં વૃક્ષોની જેમ એકએક તાડન કરવા લાગ્યા. જેમ અજાણ્યા પકડનારા આવે તેમ તે સુભટાના અકસ્માત આવી પડવાથી તેમના મારને નહીં સહન કરતા શશિસૈમ્ય રાજના સુભટા કાગડાની જેમ પ્રાણ લઈને નારી ગયા. પછી હાથી ઘોડા અને દ્રવ્યવિગેરે સર્વ વાસુદેવે લઈ લીધું. બળાતકારે પારકી લક્ષ્મીનું હરણ કરવું એ ક્ષત્રિયોનો સ્વભાવજ છે.

હવે શશિસૈમ્ય રાજના માણસો પોકાર કરતા કરતા મેરકની પાસે આવ્યા અને એ હરતી અથ વિગેરે હરણ કર્યાની વાર્તાતેને નિવેદન કરી. એ સાંભળી યમરાજની પેઠે અમર્યાદ કોધ પામતો મેરક ભયંકર બ્રહ્મી ચડાવી સભા વચ્ચે બોલ્યો—“ પિંડ ખાઈને ઉન્મત્ત થયેલો ગધેડો હાથીને જેમ મારે, કૌટુંબિકની સ્ત્રીને જેમ ખેડુ માણસ મારવ્ય દાડે અને નાનો દેડકા જેમ સર્પને અપેટે મારે, તેમ પોતાના સ્વરૂપને નહીં, બાણનારા આ રૂદ્રરાજના કુમારે પોતાનાજ મૃત્યુને માટે આક્રમ કરેલું છે. જેમ શ્રીકૃષ્ણને પાંખે પ્ર આવે તે તેમના મૃત્યુનું કારણ થાય છે, તેમ જ્યારે પુરૂષોને દૈવ પરાક્રમ થાય ત્યારેજ વિપરીત શુદ્ધિ થાય છે. ચોરની પેઠે મારી ભેટને હરણ કરનાર એ નવા ભત્રિજને પિતા ભ્રાતૃ સહિત હું મારી નાખીશ. ” મેરક આ પ્રમાણે કહી રક્ષા એટલે એક સચિવે કહ્યું—“ હે સ્વામી ! તે છોકરાઓ તો બાળક છે, તેથી તેમણે આમ કયું છે, પણ રૂદ્રરાજ આપની ચિરકાળથી સેવા કરે છે, માટે આપે તેની ઉપર કોપ કરવો યુક્ત નથી. હું ધાડું છું કે આ કાર્યમાં રૂદ્રરાજની સંમતિ હશે નહીં, ક્રમકે આપની તરફ તેની આરાધના કરવાનીજ ઈચ્છા વર્તે છે. સ્વામીના થતા કોપમાં અને નદીના પૂરમાં કાણ વચ્ચે પડે એવી શંકાથીજ રૂદ્રરાજ આ સંબંધમાં વિજંબ કરતા હોય તેમ ખરેખર જણાય છે. માટે હે દેવ ! પ્રસન્ન થાઓ, મને આજ્ઞા આપો, અને તેને અભય આપો. હું જઈને તેણે લુટી લીધી છે તે કરતાં વિશેષ ભેટ લઈ આવીશ. ”

મેરક પ્રતિવાસુદેવે તે પ્રમાણે કથુલ કર્યું, એટલે તે મંત્રી ઉતાવળે દ્વારકામાં આવ્યો અને ત્યાં ભદ્ર અને સ્વયંભૂકુમાર સાથે રાજસભામાં બેઠેલા રૂદ્રરાજની પાસે આવી તેણે કહ્યું—“ હિ નૃપતિ ! તમારા પુત્રોએ અજ્ઞાનથી આ શું કર્યું ? સ્વામીના સુખની લક્ષ્મીએ તેના ક્ષાનને પણ મરાય નહીં. હવે તે સર્વ ભેટ પાછી અર્પણ કરી દે, જેથી તમારે માથે કોપ રહેશે નહીં. તમારા પુત્રોના કોપને તેમની અજ્ઞાનતા ઠાંકી દેશે. ” મંત્રીનાં આવાં વચન સાંભળી સ્વયંભૂકુમારે કહ્યું—“ હે મંત્રી ! સ્વામીભક્તિથી અને મારા પિતા તરફના પૂજ્યભાવથી તમે પવિત્ર

પુદ્ધિવડે જે આ કહ્યું છે તે સત્ય અને ઉચિત છે, પણ પુદ્ધિથી નિરીક્ષણ કરશો તો તમને જણાઈ આવશે કે આ અમે પુત્ર્યાની લીધું છે, તેમાં તે મેરકતું કટકું લઈ લીધું છે ? પણ હવે અમે તો બધી પૃથ્વી પુત્ર્યાવી લઈશું; કારણ કે આ ભૂમિજ વીર પુરૂષોને ભોગવવા યોગ્ય છે. વળી ચમરાજની પેઠે કાપ પામેલા આર્ય બલભદ્રની અને મારી સુન્તાના બળને સહન કરવાને રણભૂમિમાં કાણ સમર્થ છે ? માટે એ તમારા રાજનેજ મારીને હું અર્ધ ભરતાંને ભોગવીશ; ક્રીડાની જેવા ખીજ ઘણા રાજ્યોને કુટનાથી શો લાભ છે ? તે મેરક આ ભરતાંને પોતાના ભુજબળથી તાણે ક્યું છે તે કાંઈ તેમના પિતાનું નહતું. તેવી રીતના ન્યાયથી હવે બળવાનમાં પણ બળવાન એવા તે મારે તાણે યશે. ” આ પ્રમાણે તેનું કહેવું સાંભળી વિસ્મય પામેલા તથા ભય પામેલા એ સચિવે ત.કાળ ત્યાંથી નીકળી એકદમ મેરક પાસે આવી યથાર્થપણે તે વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યું. તેની દુઃશ્રવણી સાંભળીને ઉન્મત્ત હાથીની જેમ ક્રોધ પામેલા મેરકરાજએ સૈન્યના ભારથી પૃથ્વીને કંપાવતા સતા પ્રયાણ કર્યું.

આ તરફ સ્વયંભૂ વાસુદેવે પણ રૂદ્રરાજ અને ભદ્રકુમાર સહિત ગુફામાંથી કશરીસિંહ નીકળે તેમ દ્વારકામાંથી બહાર નીકળી પ્રયાણ કર્યું. લોકામાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરતા એવા ભયંકર સ્વયંભૂ અને મેરક રાહુ અને વિષ્ણુની જેમ અનુક્રમે એક ઠેકાણે આવી મળ્યા. શક્તિના પ્રહારથી ઉઠેલા અગ્નિવડે દિગંતરને વિકરાળ કરતું તે બન્ને સૈન્ય વચ્ચે મહા ભયંકર યુદ્ધ પ્રવર્ત્યું. પછી સ્વયંભૂએ સર્વ શત્રુઓને ઉચ્ચાટન કરવાના મંત્રકાનિ જોયો જોયો મહા સ્વર છે એવો પાંચજન્ય નામનો શંખ પૂર્યો. એ પાંચજન્ય શંખનો ધ્વનિ સાંભળવાથી મેરકના સર્વ સૈનિકા ત્રાસ પામી ગયા; કેમકે કશરીસિંહનો નાદ સાંભળીને હાથીએ ટકી શકતા નથી. પછી પોતાના સૈનિકાને એક ખાલુએ રાખી, મેરકરાજ પોતેજ રથમાં બેસીને કુકડાની જેમ સ્વયંભૂ કુમારની સામે યુદ્ધ કરવા આવ્યો. આપણે સૈનિકાનો વૃથા સંહાર શામાટે કરાવવો ? એમ પરસ્પર બોલતા મહા ધનુર્ધારી તે બન્ને વીરો એકઠીજના ધનુષ્યનું આસ્કાલન કરવા લાગ્યા. સૂર્યમંડળને આચ્છાદન કરે એવા ખાણુસમૂહરૂપ વાદળને વિદુર્વી તેમાંથી ખાણુરૂપ બળની વૃદ્ધિ કરતા તેઓ જાણે જ્યલક્ષ્મીના વિવાહમંડપ સ્વત્તા હોય તેમ જણાવા લાગ્યા. જેમ વિષવડે વિષ અને અગ્નિવડે અગ્નિનો પરાભવ કરાય તેમ તેઓ પરસ્પર ખાણુવૃદ્ધિવડેજ ખાણુવૃદ્ધિનું નિવારણ કરવા લાગ્યા. તે વખતે પ્રસરતા એવા હૃન્દરે ખાણુરૂપ કિરણોથી જાણે ભયંકર બે સૂર્ય ઉગ્યા હોય તેવા તે દેખાવા લાગ્યા. ભાશુ અને ધનુષ્યની વચમાં અલક્ષ્યપણે ગમનાગમન કરતો તેમનો હાથ દ્રક્ત રત્નજડિત ઉર્ગિકા (વીંટી)ના તેજથીજ લક્ષ્યમાં આવતો હતો. કાણુવાર ભાથામાં અને કાણુવાર ધનુષ્યની પાણુચમાં આવી પડતો તે અતિ ચાલાક વીર પુરૂષોનો હાથ જાણે બે રૂપને ધારણ કરતો હોય તેમ શોભતો હતો. એ પ્રમાણે યુદ્ધ કરતાં ખાણુ-યુદ્ધવડે તે સ્વયંભૂને અજાણ્યધારી મેરકરાજએ કહપાંત કાળનો પવન જેમ પર્વતોના શિખરોની વૃદ્ધિ કરે તેમ ગદાદિક અસ્ત્રોની તેના ઉપર વૃદ્ધિ કરવા માંડી, દૃઢિવિષ સર્પની વિકરાળ દૃષ્ટિજાળાઓથી જેમ વસ્તુમાત્ર સસ્ત્ર યદ્દ જાય તેમ સ્વયંભૂએ તેની સામે પ્રતિઅસ્ત્રો નાખી-

ને તે અચ્છે ભરમપ્રાય નિઃસાર કરી દીધાં. રણસમુદ્રનો પાર પામવાની ઇચ્છાવાળા મેરકે છેવટે ચક્રનું સ્મરણ કર્યું; એટલે તત્કાળ શીકારીના હાથમાં જેમ પક્ષી આવે તેમ ચક્ર તેના હાથમાં આવીને ઉછાં રહ્યું. તેને આનેલું દેખીને મેરકે ગર્વથી સ્વયંભૂને કહ્યું—“ અરે ભદ્ર! આટલી વાર ક્રીડામાત્ર યુદ્ધ કરીને મેં તને સુલટ બનાવ્યો છે, પણ હવે આટલો જા, નહીં તો આ ચક્ર તારૂં મસ્તક છેદશે. વળી તસ્કરને ને કાગડાને નાસવામાં શી લગ્ગ આવે તેમ છે.” સ્વયંભૂએ કહ્યું—“અરે મૂઠ! જો આવું તારૂં ક્રીડાયુદ્ધ હોય તો કાપાયુદ્ધ કેવું હશે તે જોવાનેજ હું આવ્યો છું, માટે તે ખતાવ. શત્રુઓની લક્ષ્મીને ખુંચાવી લેનાર વીર પુરૂષો જો તસ્કર કહેવાતા હોય તો પ્રથમ તુંજ તસ્કર છે, કારણકે તને આ રાજ્યલક્ષ્મી કાણે આપી છે? કદાપિ તારે આ ચક્ર મૂકી દઇને પણ અધાપિ નાસી જવું હોય તો નાસી જા; કમકે તારી જવા તસ્કરને અને કાગડાને નાસી જવામાં કાંઈ લગ્ગ નથી. અથવા એમ નહીં તો આ ચક્રને સત્વર મારી ઉપર છોડી દે; એનું પણ બળ જોનો જા, અન્યથા મરણ પામ્યા પછી તને પશ્ચાતાપ થશે.”

સ્વયંભૂનાં આવાં વચન સાંભળીને ટુપ પામેલા મેરકે જાણે બીજો મંગળગ્રહ હોય તેવું અને જ્વાળાના સમૂહથી વિકરાળ એવું ચક્ર આકાશમાં ભમાડીને તેના ઉપર મૂક્યું. જેમ કાંસાના તાળ સાથે કાંસાનો તાળ મળે તેમ તે ચક્ર આવીને વાસુદેવની છાતીમાં દ્રઢ રીતે અથડાયું, તેથી ચક્રના અગ્રભાગના આધાતવડે અપળ નેત્રવાળા થયેલા સ્વયંભૂ કુમાર મદિરામત્ત પુરૂષની જેમ સ્વયંભૂ મૂર્છા ખાઈને પડ્યા. ‘વત્સ! સાવધ થાઓ, સાવધ થાઓ’ એમ બોલતા બંધુપ્રિય બલભદ્રે નેત્રમાં અશ્રુ લાવી તેમને પોતાના ઉત્સંગમાં લીધા. પોતાના પ્રિયબંધુના અશ્રુજળવડે સિંચન થયેલા સ્વયંભૂ વાસુદેવ તરતજ સંજ્ઞા મેળવી ‘ભલો રહે, ભલો રહે’ એમ શત્રુમત્યે બોલતા બેઠા થયા. પ્રકૃષ્ટિત થયેલા નેત્રવડે પોતાના સુબટાથી જોવાતા સ્વયંભૂ કુમારે, જાણે શત્રુઓનું કાળચક્ર હોય તેવું તે ચક્ર હાથમાં લઈ મેરકને કહ્યું— “અરે મેરક! હવે અચ્છાના સર્વસ્વરૂપ આ ચક્ર અને આ તારૂં જીવિત સર્પના માથાના મથિની જેમ હવે ગયેલું જેતાં છતાં પણ હજી તું જાને આધારે ભલો રહ્યો છે? માટે અહીંથી સત્વર આટલો જા, રણભૂમિમાંથી નાસી જતાં શત્રુઓને આ સ્વયંભૂ હણુશે નહીં.” મેરકે કહ્યું—“ તું પણ એ ચક્રને છોડી તેનું બળ જોઈ લે, કમકે જ સ્ત્રી પોતાના સાચા પતિની થઈ નહીં, તે સ્ત્રી ઉપપતિ (જર)ની શી રીતે થશે ?” આ પ્રમાણે મેરકે કહ્યું, એટલે વાસુદેવે તે ચક્ર આકાશમાં ભમાડીને તેની ઉપર મૂક્યું; તેણે તત્કાળ મેરકના મસ્તકને લીલામાત્રમાં છેદી નાખ્યું. તે વખતે સ્વયંભૂના ઉપર આકાશમાંથી પુષ્પવૃષ્ટિ પડી, અને મેરકનું ધડ પૃથ્વી ઉપર પડ્યું. મેરકનો આશ્રય કરી રહેલા રાજાઓએ તત્કાળ સ્વયંભૂ પાસે આવીને તેનો આશ્રય લીધો. એ યુદ્ધયાત્રા એક બીજા વરદાનરૂપ થઈ પડી. પછી દિશાઓના ચક્રને વિનય કરનારું એ ચક્ર દક્ષિણ ભાગમાં ધારણ કરીને સ્વયંભૂ વાસુદેવે દક્ષિણ ભરતાર્દને સાધી લીધું. જ્યેષ્ઠલક્ષ્મીના સ્થાન થઈને તેઓ દિગ્વ્યાજામાંથી પાછા ફર્યા. નવોદા સમાન ભરતાર્દની લક્ષ્મી સાથે સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરતા સ્વયંભૂ કુમારે માર્ગમાં ચાલતાં મંગલદેશમાં એક મોટી શિલા જોઈ; એ શિલા ઠોઠી

પુરૂષોએ ઉપાકવા યોગ્ય અને પૃથ્વીનો જલે કપાલપુટ દોય તેવી દેખાતી હતી. સર્પરાજ જમ પૃથ્વીને ઉપાડે તેમ વાસુદેવે વામખાલુથી તેને છાતી સુધી ઉંચી કરી અને પરાક્રમી પુરૂષોને આશ્ચર્ય પમાડી પાછી તે શિલા ત્યાંજ મૂકી. ત્યાંથી કેટલેક દિવસે તે દ્વારકામાં આવ્યા. ત્યાં રૂદ્રગજએ, ભદ્રબલદેવે અને ખીજા રાજાઓએ મળીને સ્વયંભૂ કુમારને ઉત્સવ સહિત અર્ધચક્રીપણાનો અભિષેક કર્યો.

હવે બે વર્ષ પર્વ ત છત્રસ્થપણે વિહાર કરી વિમળનાથ પ્રભુ સહસ્રાશ્રવન નામના દીક્ષા-ઉદ્યાનમાં ફરીવાર આવ્યા. ત્યાં જાંબુવૃક્ષ નીચે અપૂર્વકરણના કમથી ક્ષપકરેણિમાં આરૂઢ થયેલા પ્રભુના ધાતીકર્મ નારા પાખ્યાં, જેથી યોગ માસની શુકલ પછીને દિવસે ઉત્તરાભાદ્રપદ નક્ષત્રમાં છઠ્ઠ તપ યુક્ત પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ત્યાં દેવતાઓએ રચેલા સમવસરણમાં બેસી પ્રભુએ દેશના આપી. મંદર વિગેરે સત્તાવન તેમને ગણુધરા ધયા. તેમના તીર્થમાં મયૂરના વાહનવાળો, ઉજ્જવળ વર્ણવાળો, દાંસિણુતરફની છ જુજાઓમાં ફલ, ચક્ર, ઈપુ, ખર્જૂ, પારા અને અક્ષસૂત્ર અને વામખાજીની છ જુજાઓમાં નકુલ, ચક્ર, ધનુષ્ય, ફલક, વજ્ર અને અભયને ધારણુ કરનારો પદ્મુખ નામે યક્ષ શાસનદેવતા થયો, તથા હરિતાળના જેવા વર્ણવાળી, પદ્મ ઉપર બેઠેલી, દક્ષિણ જુજામાં ખાણુ અને પાશને ધરનારી અને વામ જુજામાં ડાદાંક તથા નાગને રાખનારી વિદિતા નામે શ્રી વિમલનાથ પ્રભુની શાસનદેવી થઈ.

તે યક્ષ અને દેવી નિરંતર જમની સમીપે રહેલા છે એવાં જગદ્ગુરૂ વિહાર કરતા કરતા એકદા દ્વારકા નગરીના પરિસર ભાગમાં પધાર્યા. ઈંદ્રાદિક દેવોએ ત્યાં સાતસો ને વીશ ધનુષ્ય ઉંચા અશોકવૃક્ષ યુક્ત સમવસરણુ રચ્યું. પ્રભુએ પૂર્વદ્વારવડે તેમાં પ્રવેશ કરી આર્હતી સ્થિતિને પાળતાં તે ચૈત્યવૃક્ષને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, અને તેરમા ધર્મચક્રી વિમલનાથે “ત્રીર્યાંચ નમઃ” એમ કહી પૂર્વદિશાની સન્મુખના સિંહાસનને અલંકૃત કર્યું. પછી સાધુઓ, સાર્ધવાંચિ, દેવતાઓ, દેવીઓ, નારીઓ અને નરો યથાયોગ્ય દ્વારે પેસી પોતપોતાને યોગ્ય સ્થાનક બેઠા. તે વખતે રાજપુરૂષોએ સત્વર દ્વારકામાં જઈ પ્રભુના સમવસરણુની વાંતારા વાસુદેવને જણાવી. હર્ષ પામેલા સ્વયંભૂએ પ્રભુના આગમનને કહેનારા પુરૂષોને પારિતોષિકમાં સાડાખાર ડાટી સોનૈયા આપ્યા. પછી સ્વયંભૂ વાસુદેવે ભદ્ર બલદેવની સાથે ભદ્રના એક કારણરૂપ સમવસરણુ પાસે આવી તેમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં ભગવંતને પ્રદક્ષિણા દઈ, પ્રણામ કરીને ભદ્ર સહિત ઈંદ્રની પાછળ બેઠા. પછી ઈંદ્ર, વાસુદેવ અને બલદેવે ફરી પ્રણામ કરી અંજલિ બેઠી આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

“ હે દેવ ! વર્ષાકાળના જળથી પૃથ્વીના કાદવની જમ તમારા દર્શનથી આ ભગવંતના
 “ પ્રાણીઓનું સાંસારિક દુઃખનાથ પારખ્યું છે. હે સ્વામિનું તમારા દર્શનનાં કારણરૂપ આજનો
 “ દિવસ ધણું યવિત્ર છે કે જ્યાં દુષ્કર્મથી મલિન એવા અમે નિર્મળ થઈશું. અમારી દ્રષ્ટિ-
 “ ઝાંચે શરીરનાં સર્વ અંગોમાં રાજપણું પ્રાપ્ત કરેલું હતું, તેઓએ આજ તમારું દર્શન પ્રાપ્ત
 “ કરી પોતાની બરાબર શુદ્ધિ કરેલી છે. તમારા ચરણુના સંપર્કથી આ ભરતક્ષેત્રની ભૂમિ પવિત્ર

“ યદ્યં ગર્હ છે, તો તમારા દર્શન તેઓના પાપને નાશ કરે તેમાં શું કહેવું ? હે પ્રભુ ! ધ્રુવક
 “ પક્ષીઓની જેમ મિથ્યાદષ્ટિ પુરૂષોને તમારૂં દર્શન કેવળજ્ઞાનરૂપ સૂર્યના પ્રકાશના અભા-
 “ વતુંજ કારણ થયે તમારા દર્શનરૂપ અમૃતપાનવરે જેમના સર્ગીર ઉચ્છ્વાસ પામેલા છે એવા
 “ પ્રાણીઓના કર્મબંધ આજે અવશ્ય તુટી જશે. વિવેકરૂપી દર્શણને સાક્ષ કરવામાં તત્પર
 “ અને કદયાપુ વૃક્ષના પીજ જેવા તમારા અણુનાં રજકણો અમોને પવિત્ર કરો. હે સ્વામિન!
 “ અમૃતના ગંડૂપ જેવા તમારાં દેશનાવચનો સસારરૂપ મરૂદેશમાં મગ્ન થયેલા અમોને સ્વસ્થ
 “ કરવાને માટે થાઓ. ”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી તેઓ વિરામ પામ્યા, એટલે વિમલનાથ પ્રભુએ નિર્મળ ધર્મ-
 દેશના આપવાને આરંભ કર્યો.

“અકામ નિર્ભગરૂપ પુણ્યથી પ્રાણીને સ્થાવરપણાથી ત્રસપણું કે તિર્યચ પચ્ચદ્રિપણું
 “ માંક માંક પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં પણ ન્યારે કર્મની લાઘવતા થાય ત્યારે પછી માનુષ્ય
 “ જન્મ, આર્યદેશ, ઉત્તમકુળ, સર્વ ઇંદ્રિયોતું પાટવ અને દીર્ઘ આયુષ્ય કથચિત્ત મેળવાય
 “ છે. તે કરતાં પણ વિશેષ પુણ્ય હોય તો ધર્મકથક શુરૂની જોગવાઈ અને શાશ્વતું શ્રવણ
 “ તથા તેમાં શ્રદ્ધા એટલાં વાનાં પ્રાપ્ત થાય છે, પણ તેમાં તત્ત્વનિશ્ચયરૂપ બોધિરત્ન પ્રાપ્ત
 “ થવું યજું દુર્લભ છે. જિનપ્રવચનમાં જેવું બોધિરત્ન અત્યંત દુર્લભ છે તેવું રાજપણું,
 “ અઠ્ઠવર્તીપણું મેળવવું દુર્લભ નથી. સર્વ જીવોએ પૂર્વે અનંતવાર સર્વ ભાવો પ્રાપ્ત કરેલા
 “ હશે, પણ ન્યાં સુધી આ સંસારમાં તે જીવોનું પરિશ્રમણુ જેવામાં આવે છે, ત્યાં સુધી
 “ તેઓએ કદિ પણ બોધિરત્નની પ્રાપ્તિ કરેલી જણાતી નથી. સર્વ પ્રાણીઓને આ સંસારમાં
 “ પરિશ્રમણુ કરતાં અનંત પુદ્ગલ પગવર્તન થઈ ગયાં છે, પગંતુ ન્યારે છેલ્લો અર્ધ પુદ્ગલજરા-
 “ વર્તન સંસાર અવશેષ ગઢે ત્યારે સર્વ કર્મોની સ્થિતિ એક ક્રોઠાકાઠી સાગરોપમથી ઝોછી
 “ યથાપ્રવૃત્તિકર્ણવડે કરીને કાઠ પ્રાણી અધિભેદ થવાથી ઉત્તમ બોધિને પામે છે. કેટલાએક
 “ જીવો યથાપ્રવૃત્તિ કરણુ કરવાથી તે અધિના સીમાડા ઉપર પ્રાપ્ત થયા હોય, તોપણ
 “ ત્યાંથી સીદાઈને પાછા વળે છે અને પાછા સંસારમાં ભમે છે. કુશાશ્વતું શ્રવણુ, મિથ્યાદૃ-
 “ ષ્ટિનો સમાગમ, નડાગી વાસના અને પ્રમાદ કરવાની ટેવ એ સમકિતપ્રાપ્તિની સામે યનારા
 “ શત્રુઓ છે. જો કે ચારિત્રની પ્રાપ્તિ પણ દુર્લભ કહેલી છે પણ જો બોધિની પ્રાપ્તિ થઈ હોય
 “ તો તે સફળ છે, અન્યથા નિષ્ફળ છે. અલબ્ધ પ્રાણીઓ પણ ચારિત્ર મહણુ કરીને નવમા
 “ ઐવેયક સુધી ઉત્પન્ન થાય છે, પણ બોધિ વિના તેઓ મોક્ષપદને પામી શકતા નથી. અઠ્ઠવર્તી
 “ પણ બોધિરત્નની પ્રાપ્તિ વિના ગંક જેવો છે, અને બોધિરત્નને પ્રાપ્ત કરનારાં રાંક હોય તો પણ
 “ તેનાથી અધિક છે. જોએ બોધિરત્નની પ્રાપ્તિ થઈ હોય છે તેઓ કદિ પણ આ સંસારમાં
 “ રાગ કરતા નથી, પણ મમતા રહિત થઈને મુક્તપણે મુક્તિમાર્ગનેજ જાણે છે. ”

પ્રજ્ઞની આવી દેશના સાંભળીને ઘણા લોકોએ દીક્ષા લીધી, સ્વયંબૂ વાસુદેવ સમકિત
 પામ્યા, અને બલભદ્રે શ્રાવકપદ્મ સ્વીકાર્યું. ન્યારે પ્રથમ પોરથી પૂર્ણ થઈ ત્યારે પ્રજ્ઞ

દેશનાથી વિરામ પામ્યા. પછી મંદર ગણધરે તેવીજ રીતે દેશના આપી. બીજી પેરથી ન્યારે પૂર્ણ થઈ ત્યારે તેમણે પણ દેશના પૂર્ણ કરી. પછી ઈંદ્ર, વાસુદેવ તથા બલભદ્ર વિગેરે પોતાપોતાને સ્થાનકે ગયા; અને લોકાના ઉપર અનુગ્રહ કરવાની ઇચ્છાથી વિમળપ્રજાએ પુર, આમ, ખાણ અને દ્રોણમુખ વિગેરેમાં વિહાર કર્યો. અડસઠહજાર મહાત્મા સાધુઓ, એકલાખ ને આઠસો સાંઠીઓ, અગ્યારસો ચૌદ પૂર્વધારી, ચારહજાર ને આઠસો અવધિજ્ઞાની, પાંચ હજાર ને પાંચસો મન-પર્યવજ્ઞાની, તેટલાજ દેવળજ્ઞાની, નવહજાર વૈદ્ય લઘિધવાળા, બે લાખ ને આઠ હજાર શ્રાવકા અને ચાર લાખ અને ચૌત્રીશ હજાર શ્રાવિકાઓ—એટલો પરિવાર દેવળજ્ઞાન પછી બે વર્ષે ઉણા પંદરલાખ વર્ષ સુધી પૃથ્વીમાં વિહાર કરતા વિમળનાથ પ્રજાને થયો. પછી પોતાનો નિર્વાણકાળ નજીક આવેલો જાણી પ્રજા સમેતશિખર પર્વતે પધાર્યા, અને ત્યાં જ હજાર સાધુઓની સાથે અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું. એક માસનું અનશન પાળી આપાઠ માસની કૃષ્ણ સપ્તમીએ ચંદ્ર પુખ્ય નક્ષત્રમાં આવતાં, તે સર્વે મુનિઓની સાથે પ્રજા અગ્નિપદને પ્રાપ્ત થયા. પછી ઈન્દ્રાદિક દેવતાઓએ ત્યાં આવીને પ્રજાને અને બીજા મુનિઓનો નિર્વાણ મહિમા કર્યો. પંદરલાખ વર્ષ કૌમાર વયમાં, ત્રીશલાખ વર્ષ પૃથ્વીનું રક્ષણ કરવામાં અને પંદરલાખ વર્ષ વ્રતમાં—એમ સર્વ મળીને સાઠલાખ વર્ષનું પ્રજાનું આયુષ્ય સંપૂર્ણ થયું હતું. શ્રી વાસુપૂજ્ય પ્રજાના નિર્વાણ પછી ત્રીશ સાગરોપમ ગયા ત્યારે શ્રી વીમળનાથ પ્રજાને નિર્વાણકાળ થયો.

સ્વયંભૂ વાસુદેવે આશ્ચર્યકારી ઐશ્વર્યના મદથી વિવેક રહિત થઈને અનેક કૂર કર્મો કર્યા, જેથી પોતાનું સાઠલાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તે તે પ્રકારનાં માઠાં કર્મોથી છઠ્ઠી નરકભૂમિમાં ગયા. ચારહજાર વર્ષ કુમારપણામાં, તેટલાજ મંડલિકપણામાં, તેનું વર્ષ દિગ્વિજયમાં અને એગણસાઠ લાખ પચોતેર હજાર નવસો ને દશ વર્ષ રાજ્યમાં, એમ સર્વ મળી સાઠલાખ વર્ષનું તેમનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયું હતું.

પોતાના બંધુના મૃત્યુ સંબંધી વિપત્તિના શોકથી વિરહત થયેલા ભદ્ર બલદેવ મુનિચક્ર મુનિની પાસે વ્રત ગ્રહણ કરી, પાંસડલાખ વર્ષનું પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી, કાળધર્મ પામીને પરમપદને પ્રાપ્ત થયા.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपष्टिशलाकापुराणचरिते महाकाव्ये

चतुर्थे पर्वणि श्रीविमलनायस्वयंभूभद्रमेरकचरित्र

वर्णनो नाय तृतीयः सर्ग ॥ ३ ॥

શ્રી અનંતનાથ ચરિત્ર.

આ મંત્રમાં પણ મોક્ષની પેઠે પ્રાણીઓને અનંત સુખ આપનારા તેમજ જમણે અનંત ચતુષ્પથને સિદ્ધ કરેલા છે એના શ્રી અનંતનાથ ભગવાન તમારી રક્ષા કરો. અપાર સસાગર સસુદ્રને તરવામાં વહાણુંની જેવું તે શ્રી અનંતનાથ ભગવતનું ચરિત્ર હવે કહેવામાં આવે છે

ધાતદીપ્ત દ્વીપમાં પ્રાગ્વિદેહ સેનના ઐગવન નામના વિશ્વને વિષે અરિષ્ટા નામે એક મોટી નગરી છે. તેમાં શત્રુઓના રથવાળા સૈન્યના રથગ્રહને ખવના કુવામાં ગિરિ સંમાન પદ્મરથ નામે મહાગ્રથી રાજ ગણ્ય કરતો હતો તેમણે સર્વ ગત્રુઓનો નિગ્રથ કરી બધી ઋદ્ધિ આધી હતી તથાપિ મોક્ષવક્ષ્મીને માધવામાં ઉત્સુક થવાથી તે સર્વને તૃણમમાન ગણવા લાગ્યા તેઓ ઉદ્યાનમાં વિહારીયા, વાપિઓમાં જલક્રીડા, ગાધર્ષોના મગીતનુ અવનોડન, હાથીગોડા વિગેરે વાહનોની વિચિત્ર ગતિનુ દર્શન, વસંતના તથા કૌમુદીના મહોત્સવ જેવા ક્રીડાઉત્સવનુ નિરીક્ષણ, નાટકાદિક દશ રૂપકના અભિનયનો ઉત્સવ, સ્વર્ગના વિમાન જેવા મહેલોમાં નિવાસ અને વિચિત્ર વસ્ત્રના વેષ, અગગા અને આભૂષણનું ધારણ—એ સર્વ માત્ર લોકરીતિને અનુસરીને અનુભવતા હતા, પણ ગગપૂર્વક કાંઈ પણ અનુભવતા નહોતા.

આ પ્રમાણે દેવોએક કાળ ઉત્તમ ન કરી છેવટે એ વિવેકી ગત્રએ ચિત્તરક્ષ નામના શુદ્ધના ચરણમાં ગઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી પછી અહિં તની ભક્તિ વિગેરે ધ્યાનોના આગધનવડે તીર્થક્રમામકર્મ બાંધી, મૃત્યુ પામી પ્રાણુલ દેવલોકમાં પૃથ્વોત્તર વિમાને સ્વતા થયા.

આ જમ્બૂદ્વીપમાં દક્ષિણ ભરતાઈને વિષે ઈક્વાકુવસરૂપ પરંતની ભૂમિમાં અયોધ્યા નામે ઉત્તમ નગરી છે. આમપાસ રહેની નિર્મળ સ્વર્ગ જળવાળી ખાઈના મંડલથી રતિ વખતે જેની દ્રગવેણી છુટી ગઈ હોય તેવી રમણીના જેવી તે નગરી શોભતી હતી તેમાં માગ નિષ્ક્રમ અને પ્રવેશનાળા, ઉત્તમ સધિવાળા, અર્થવાળા અને સાગી ભૂમિધાવાળા શ્રીમતોનાં મદિગ નાટકની પેઠે દીપતાં હતાં તે શૃહોની ઉપરની ભૂમિ ઉપર આવેલી સોનાની જાળીઓ, જાણે પ્રત્યેક શૃહલક્ષ્મીના સુગટ હોય તેવી પ્રકાશતી હતી. તેમાં ગરેલાં દેરાસરોમાં અહિં ત પ્રણુની પૂજનાં પુષ્પોના ગ અને વહન કરનારો પવન, અમૃતના પાનની જેમ લોકોના તાપને હરી લેતો હતો

તે અયોધ્યા નગરીમાં અતિશય પગલમવડે સિંહ જેવો અને નગસિરોમાં અગ્રેમર સિંહસેન નામે રાજ ગણ્ય કરતો હતો. પોતાનું ઈચ્છાણુકવાની ઇચ્છાથી જેમ ઈષ્ટ દેવની સમીપે ધરે તેમ ધણા ગત્રુઓ ભક્તિવડે તેને ઉત્તમ ભેટણાં આપતાં હતાં કિરણોથી ચંદ્રની જેમ શુભીજનોમાં અગ્રણી એ ગત્ર પોતાના ઉજ્જવળ શુભોથી સર્વ જગતને પ્રસન્ન કરતો હતો. યોગ્યતામાં વિચક્ષણ એવો એ રાજ, સેના કરવાને આવતા ગત્રુઓની જેમ ધર્મ, અર્થ-

અને કામને સૌ સૌની ચોખ્ખતા પ્રમાણે ધારણ કરતો હતો. તેને ધર્મની નિવાસબૃત્તિ અને શીળ તથા યશવટે શેષાતી સુયશા નામે એક રાણી હતી. તણ જન્મતને પવિત્ર કરનાર ગંગાની જન્મ માતાના, પિતાના અને શ્વસુરના કુળને એ પવિત્ર કરતી હતી. તેના મુખનો પ્રતિ-નિધિ ચંદ્ર હતો, કમળ તેના નેત્રોનો અનુજ પાંચુ હતો, શંખ તેના કંઠનું ચિત્ર હતો, કમળનાળ તેની બે જુલબ્જોનો મિત્ર હતો, કળશ તેના સ્તનનો કુટુંબી હતો, વિદર તેની નાભિનો પુત્ર હતો, તેના નિતાંબનું પ્રતિબિંબ નદીના કાંઠાની ભૃત્તિ હતું, કદળી તેના ઉદરની નાની બહેન હતી, અને કમળ તેના ચરણનો અનુચર હતું. સર્વ અંગોમાં રમણિક એ સુંદરીનું શું શું અતિશય રમ્ય નહોતું ?

આ તરફ પ્રાણત દેવલોકમાં પદ્મરથ રાજના જીવે મુખમગ્ન થઈ પોતાનું ઉત્કૃષ્ટ સ્થિ-તિવાણું સર્વ આયુષ્ય નિર્ગમન કર્યું. ત્યાંથી ધ્રાવણ આસની કૃષ્ણ સમ્પત્તિએ ચંદ્ર દેવતી નક્ષત્રગા આવતાં ચયવીને તે સુયશા રાણીના ઉદરમાં અવતર્યા. તે વખતે સુખે સૂતેલા દેવીએ રાત્રીના અવશેષ કાળે અર્હતજન્મને સૂચવનારાં હરતી વિગેરે શાદ મહા સ્વપ્નો ભોળ્યાં. પછી અનુક્રમે વૈશાખ ૨૨ની કૃષ્ણ ત્રયોદશીને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્રમાં સુયશા દેવીએ સૌંદર્ય (ખાજ) પક્ષીના ચિન્હવાળા સુવર્ણવર્ણી કુમારને જન્મ આપ્યો. ઉર્ધ્વલોકમાંથી, અધોલોકમાંથી અને રૂચક દ્વીપથી છાપ્પનદિક્કુમારીઓએ આવી પ્રભુનું સત્કાકર્મ કર્યું. તરતજ સૌધર્મ કદપનો ઈદ્ર ત્યાં આવ્યો અને પ્રભુને પ્રણામ કરી, હાથમાં લઈ, આકાશમાર્ગે મેરૂપર્વતના મસ્તક પર ગયો. ત્યાં અતિપાંડુકબલા નામની શિલા ઉપર ઉત્સંગમાં પ્રભુને રાખી સિંહા-સન પર તે બેઠો. પછી અચ્યુત વિગેરે ત્રેસક ઈદ્રો ત્યાં આવ્યા, અને તીર્થજળ મંગાવીને અનુક્રમે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી જણે પ્રભુના ભારને વહન કરવાનો મોટા શ્રમ લાગ્યો હોય તેમ શક ઈદ્રે મોટા સારવાળા એ પ્રભુને ઈશાન ઈદ્રના ઉત્સંગમાં બેસાડ્યા, અને પોતે સ્કાટિકના ચાર વૃપલને ત્રિકુર્વી, તેમના શૃંગમાંથી નીકળતા જળવડે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી દેવદૃષ્ય વસ્ત્રવડે પ્રભુના અંગને લાંછી, ચંદનાદિકથી વિલેપન અર્ચન કરી અને આરાતિક ઉતારી સૌધર્મપતિએ નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરી.

“હે નાય ! જ્યો તમારી આગળ ભૂમિપર આજોટી પૃથ્વીના રજથી વ્યાપ્ત થાય છે

“ તેઓને ગોશીર્ષચંદનનો અંગરાગ દુર્લભ નથી. જ્યો ભક્તિવડે એક પુષ્પ પણ તમારા મસ્ત-

“ક પર ચડાવે છે તેઓ મસ્તક પર છત્ર ધારણ કરીને નિરંતર વિચરે છે. તમારા અંગ ઉપર

“જ્યોએ એકવાર પણ અંગરાગ કર્યો હોય તેઓ દેવદૃષ્ય વસ્ત્રને ધારણ કરનારા થાય તેમાં કાંઈ

“પણ શંકા નથી. જ્યો તમારા કંઠ ઉપર એકવાર પણ પુષ્પમાળા ધરે છે તેઓના કંઠ ઉપર

“દેવતાની સ્ત્રીઓની જુજલતાઓ વીંટાઈ વળે છે. જ્યો તમારા અતિ નિર્ભય ગુણોનું એકવાર

“પણ વર્ણન કરે તેઓ લોકમાં અતિશયવાન થઈ દેવતાઓની સ્ત્રીઓથી ગવાય છે. જ્યો આરૂ

“અનુરાઈથી તમારી આગળ વૃત્તાદિક ચોષા કરે છે તેઓને ચૈરાવત હાથીના સ્કંધ ઉપર આસન

“મળવું દુર્લભ નથી. હે દેવ ! જ્યો રાત્રીદિવસ તમારા પરમાત્મસ્વરૂપનું ધ્યાન કરે છે તેઓ

“ હૃદયેશાં આ લોકમાં સર્વને ધ્યાન કરવા યોગ્ય થાય છે. હે પ્રભુ ! તમને સ્નાત્ર, અંગરાગ, નેપથ્ય ને આભૂષણવિગેરે ધારણ કરાવવામાં તમારા પ્રસાદથી હૃદયેશાં મારે અધિકાર રહે.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી પ્રભુને લઈ સુયશા દેવીની પાસે આવી તેમના પદપ્રામાં જમ હતા તેમ ઈંદ્રે મૂક્યા પછી નંદીધર દ્વીપે જઈ શાશ્વત અર્હંતની પ્રતિમાને અક્ષાઈ-ઉત્સવ કરી, શક તથા ખીજ ઈંદ્રો પોતપોતાને સ્થાને ગયા. જ્યારે પ્રભુ ગર્ભમાં હતા તે વખતે પિતા સિંહસેને શત્રુઓના અનંત બળને જીત્યું હતું, તેથી તે પ્રભુનું અનંતજાતુ એવું નામ પાડ્યું. યોગી જમ ધ્યાનામૃતનું પાન કરે તેમ સ્તનપાન નહી કરનારા પ્રભુ પોતાના અંબુડામાંથી અમૃતનું પાન કરતા મોટા થવા લાગ્યા. અનુક્રમે ચંદ્રની જેઠે બાલ્યવય ઉલ્લંઘન કરી, પચાશ મનુષ્યની જાંચી કાયાવાળા પ્રભુ ચૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. માર્ગના વિશ્રામસ્થાનને વટેમાર્ગી જમ ત્યાગણુદ્ધિએ અંગીકાર કરે તેમ ત્યાજ્યપણુનો નિશ્ચય કરી અનંતનાથે પિતાની આજ્ઞાથી સ્ત્રીને પરિગ્રહ (પાણિગ્રહણ) સ્વીકાર્યો, અને સાડાસાત લાખ વર્ષો વીત્યા પછી પિતાના ધણુ આગ્રહથી પ્રભુએ રાજ્યભાર ગ્રહણ કર્યો. પછી પંદર લાખ વર્ષ મુકી પૃથ્વીનું પાલન કર્યા બાદ સિંહસેનના કુમાર અનંતનાથના મનમાં દીક્ષા લેવાનો વિચાર ઉત્પન્ન થયો.

તત્કાળ સારસ્વતાદિક લોકાંતિક દેવતાઓએ બ્રહ્મદેવલોકમાંથી આવી હિ નાથ ! તીર્થ પ્રત્તિવાંઝ એમ કહ્યું. પછી ઈંદ્રની આજ્ઞાથી કુબેરે પ્રેરેલા મૃલક દેવતાઓએ પૂરેલા ધનવડે પ્રભુએ વાર્ષિક દાન આપ્યું, તે દાનને અતે સંસારનો અંત કરવાને ઈચ્છતા પ્રભુને સુર, અસુર અને રાજ-ઓએ આવી દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી ત્રિવિજય વેપ, વસ્ત્ર તથા માળાને ધારણ કરી જગત્પતિ સાગરદત્તા નામે ઉત્તમ શિખિકામાં આરૂઢ થયા. શકાદિક ઇંદ્રોએ જમની ઉપર હવ, આમર અને પંખા ધારણ કર્યા છે એવા પ્રભુ તે શિખિકાવડે સદસ્રામ્રવન નામના ઉદ્યાનમાં આવ્યા.

તે ઉદ્યાનજાણે જતી આવતી ખેચરની સ્ત્રીઓ હોય તેવી હિંચકા ખાવામાં આસત થયેલી નગરની ચતુર સ્ત્રીઓથી આકુળવ્યાકુળ થઈ રહ્યું હતું. તેમાં નવીન પદ્મવેથી રાતા થઈ ગયેલા અને બ્રમરૂપ દેશને ઉછાળતા અશોકવૃક્ષો જાણે મધુપાનવડે મત્ત થઈ ધુમતા હોય તેમ જણાતા હતા. ક્રોડાથી શ્રાંત થયેલી નગરસ્ત્રીઓના સર્વ શ્રમને હરણુ કરતા અને હિંચા પદ્મવને દેર-પતા આગ્રવૃક્ષો જાણે પંખો લઇને વીજળા હોય તેમ દેખાતા હતા. જાણે વસંતઋતુની કર્ણિકાઓ હોય તેવા કર્ણિકારનાં પુષ્પોથી અને જાણે સુવર્ણનાં તિલક હોય તેવાં કાંચનવર્ણી તિલક વૃક્ષવડે એ ઉદ્યાન ધણું સુંદર લાગતું હતું. કોકિલાના અવાજથી જાણે પ્રભુને સ્વાગત આપતું હોય તેવા એ ઉદ્યાનમાં ઉત્સુક થઈને જમ જગત્તા મનમાં પ્રવેશ કરે તેમ જગત્પતિ પ્રભુએ પ્રવેશ કર્યો. પછી ઈંદ્રના હાથના ટેકાવડે સાગરદત્તા નામની શિખિકામાંથી ઉતરી પ્રભુએ અક્ષ-કાર વિગેરેનો ત્યાગ કર્યો; અને વૈશાખ માસની કૃષ્ણ ચતુર્દશીએ રેવતી નક્ષત્રમાં અપરાધકાળે છકતપ કરી એક હજાર રાજ્યોની સાથે દીક્ષા લીધી. પછી સર્વ ઇંદ્રાદિક દેવતાઓ પ્રભુને વૃંદના કરી કૃતકાર્પી યદ પોતપોતાને રથાનકિ ગયા.

ખીજ દિવસે વર્ધમાન નગરમાં વિજયરાજના મંદિરને વિષે ચૈદમા અર્હતે પરમ અત્ર-
વટે પારણ્યું કર્યું. ત્યાં દેવતાઓએ વસુંધારાદિક પાંચ દિવ્ય કર્યા, અને પ્રથુના ચરણુન્યાસને
ઠેકાણે વિજયરાજએ એક રત્નમય પીઠ કરાવી. પછી કપટ રહિત એવા છત્રસ્થ પ્રભુ તે સ્થા-
નથી નીકળી પરિપક્વ સહન કરના કરતા વિહાર કરવાને પ્રવર્ત્યા.

આ જંબૂદ્વીપમાં પૂર્વવિદેહને વિષે પરમ આગંદની જન્મભૂમિ રૂપ નંદપુરી નામે એક
સુંદર પુરી છે. તેમાં શત્રુઓની સ્ત્રીઓને શોક આપનાર અને અશોક વૃક્ષની જેમ પોતાના
કુળરૂપી ઉદ્ધાનમાં આભૂષણરૂપ મહાખલ નામે રાજ હોતો. નગરનો અતુર માણસ જેમ ગામ-
ડામાં વસવાને વિરક્ત થાય તેમ મોટા મનવાળો એ રાજ અતુક્રમે સંસારવાસથી વિરક્ત થયો.
તેથી તે રાજએ ઋદ્ધપભ મુનિના ચરણુકમળમાં જઈ પાંચ મુદ્ધિવડે ઠરાનો લોચ કર્યો અને
આશિત્ર અંગીકાર કર્યું. ઉદ્ધાનની જેમ મોટા કુળને આપનારા આશિત્રધર્મને પાળી, મૃત્યુ પા-
મીને તે રાજા સહસ્રાર દેવલોકમાં દેવતા થયો.

તે સમયમાં જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં કૌશાંખી નામે ઈંદ્રપુરીની જેવી નગરી હતી. તે
નગરીમાં શત્રુઓના તેજને સુદ્રાંકિત કરનાર અને સમુદ્રની જેવો ગંભીર સમુદ્રદત્ત નામે રાજ
રાજ્ય કરતો હતો. તેને રૂપવડે સુરસુંદરીઓના રૂપ સંબંધી અહંકારને હરનારી અને નયનને
આનંદ આપવામાં અદ્રિકારૂપ નંદા નામે રાણી હતી. એકદા વસતને મલયાચળના પવનની
જેમ તે સમુદ્રદત્તનો મિત્ર મલયભૂમિનો રાજ અંદશાસન ત્યાં આવી ચલ્યો. તેને પોતાને
ધેર આવેલો એક સમુદ્રદત્તે સગા ભાઈની જેમ પરિવાર સહિત ભોળન કુળ્યું. તે વખતે સમુ-
દ્રને ગંગાની જેમ તે સમુદ્રદત્તની પત્ની નંદા; કે જે નેત્રને આનંદ આપનારી હતી તે મલય-
પતિની નજરે ચડી. તેને દેખીને તત્કાળ જાણે કામદેવના દુઃસહ અસ્રોએ ખીલી લીધા હોય
તેમ તે સ્તબ્ધ થઈ ગયો; અને વિપ્રલંબ શૃંગારરૂપ અગ્નિનો તીવ્ર ધામ થયો હોય તેમ તેના
શરીરને પરીતો આવી ગયો. વળી જાણે પ્રેમઅંકુરિત થયેલ હોય તેમ સર્વ અંગમાં પુલકાવળી
પ્રગટ થઈ; તેના શરીરના ગુણથી જાણે ગ્રાહ વળ્યું હોય તેમ તેનો સ્વંર અદલાઈ ગયો; તેના
આલિંગન કરવાને જાણે ઉત્સુક થયું હોય તેમ સર્વ અંગ કંપવા લાગ્યું; તેની પ્રાપ્તિ નહીં
થવાથી શોક થયો હોય તેમ શરીરનો તર્ણ ફેરી ગયા; જાણે કામધં થયો હોય તેમ અશ્રવડે
નેત્ર અંખાં થઈ ગયા; અને તેની પ્રાપ્ત વગર જાણે મૃત્યુને લાવવાને ઇચ્છતો હોય તેમ તેનામાં
લય પામી ગયો. આ પ્રમાણે સર્વ અંગઉપાંગમાં સુંદર એવી તે નંદારાણીના અવલોકનથી
અંદશાસને કઈ કઈ કામાવસ્થા ન અનુભવી કે જેની શુદ્ધિ અરત પામી ગંધ છે એવો એ કામ-
પીડિત રાજા સમુદ્રદત્તના મંદિરમાં સુતો પણ રોગાર્તની જેમ તેને નિદ્રા આવી નહીં. હમેશાં
નંદાને મેળવવાના ઉપાયો ચિંતવતો અંદશાસન મિત્રના મિપે શત્રુ થઈને કટલોક કાળ ત્યાં રહ્યો.

એ પ્રમાણે વહુ રહેવાવડે સમુદ્રદત્તને વિશ્વાસ ઉપજવીને એક દિવસે પક્ષી જેમ રતનાવળી
હાર લઈ જાય તેમ અંદશાસન નંદાને હરી ગયો. રાક્ષસની પેઠે બળ અને છળ ધરનાગ તે દુષ્ટ
હરણ કરેલી રાણીને યાછી લાવવાને અસમર્થ એવા સમુદ્રદત્તના મનમાં સંસાર તરફ વૈરાગ્ય

ઉત્પન્ન થયો. હૃદયમાં રહેલા શત્રુની જેવા એ મોટા અપમાનથી પીડાતા રાજાએ શ્રેયાંસ નામના મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. મુનિપણમાં મોટી તપસ્યા કરી, તેના કૃષ્ણ કરીને પોતાની રાણી નંદાનું હરણ કરનાર ચંડશાસનના વધ કરનાર થવાનું નિયાણું ખાંચું. આ પ્રમાણે નિયાણું કરવાથી અપરિમિત કૃષ્ણવાણા તપને પરિમિત કૃષ્ણવાણા કરી દઈને કાળયોગે મૃત્યુ પામી સહસ્રાર દેવલોકમાં તે દેવતા વધ્યા.

કાળના ક્રમથી ચંડશાસન પણ મૃત્યુ પામી સંસારસાગરની બાજુથી જેવી અનેક યોનિઓમાં ભટક્યો. પછી ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા પૃથ્વીપુર નગરમાં વિલાસ રાજાની ગુણવત્તી રાણીના ઉદરથી મધુ નામે પુત્ર થયો. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતાં ત્રીશ લાખ વર્ષના આયુષ્યવાણો, તમાલ ધૂપના જેવી કાંતિવાણો અને પચાસ ધનુષ્ય હથેલી જંગમ પર્વત હોય તેવા તે દેખાવા લાગ્યા. મોટા બાહુથી નજીકે સુંદવાણા દિગ્ગજ હોય, અને વિશાળ વક્ષ સ્થળની શેલાથી જાણે જંગમ ગિરિરાજ હોય તેવા તે જણાતો હતો. લીલાવટ પૃથ્વી ઉપર ફરતા એ યજ્ઞવાનુ મધુના ભારને નહીં સહન કરતી પૃથ્વી વાસથી પુરાયેલા ખાડાની જેમ નમતી હતી. પૂર્વ રાજાઓની રાજાશક્તિ યુદ્ધની કથા સાંભળી, પોતાને સમોવડિયો યુદ્ધ કરનાર નહીં મળવાથી પોતાની હુનતા પરાક્રમને માટે તે સોક કરતો હતો. પછી ત્રણ અઢરૂપ વર્ષ ભરતક્ષેત્રને એક ગામડા માફક જતી હતી અને અનંપ પરાક્રમવાળા તેણે પોતાનું નામ ચંદ્રની અંદર લખ્યું, અર્થાત્ પોતાના નામની દીર્ઘ ચંદ્રમંડળ સુધી પહોંચાડી. ચક્રથી શત્રુઓના ચક્ર (સમૂહ) ને દેખાવનાર હૃદના જેવો પરાક્રમી અને મનુષ્યોમાં સર્વ સમાન એ મધુ ચૈથ્ય પ્રતિવાસુદેવ થયો. તે મધુરાજાને ઉત્કટ સુભરૂપી શિખરવટ ઉપર શત્રુઓને ફૂટનાર અને શત્રુઓની લક્ષ્મીની ભૂંગળને તોડનાર કુંટલા નામે એક ભાઈ હતો.

હવે તે સમયમાં દ્વારકાનગરીમાં શુભવટ ચંદ્ર જેવો સૌમ્ય નામે એક રાજા હતો. તેને મનોહરદર્શના સુદર્શના અને ચંદ્ર સમાન સુખવાળી સીતા નામે બે પત્નીઓ હતી. હવે મહાબળ ગજાને જીવ જ સહસ્રાર દેવલોકમાં દેવતા થયે હતો તે ત્યાંથી ચ્યવીને સુદર્શના દેવીના ઉદરમાં અવતર્યો, તે વખતે દેવી સુદર્શનાએ ગર્ભના શેષ ભાગે યજ્ઞભદ્રના જન્મને સૂચવનારાં ચાર મહા રામ જોયાં. અનુક્રમે નવ માસ અને સાડા સાત દિવસો જતાં સુદર્શના દેવીએ ચંદ્ર સમાન કાંતિવાળા એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. એની વધામણી સાંભળીને મોટા ઉત્સવવડે યાચકાના વર્ગને કૃતાર્થ કરતા સૌમ્યગજાએ તેનું સુપ્રભ એવું નામ પાડ્યું. તે સમુદ્રસ્તને જીવ હતો તે પણ આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં કાળધર્મે અહાર દેવલોકમાંથી ચ્યવી સીતા રાણીની કુક્ષિમાં અવતર્યો તે વખતે સુખ સુનેલી સીતાદેવીએ રાત્રીના શેષ ભાગે વાસુદેવના જન્મને સૂચવનારાં સાત સ્વપ્નો સુખમાં પેસતાં જોયાં. પૂર્ણ સમય થતાં નીલમણિના જેવી કાંતિવાળા અને સર્વ લક્ષણયુક્ત પુત્રને તેણીએ જન્મ આપ્યો. તેમના પિતા સૌમ્યગજાએ સુભ દિવસે એ ચૈથ્ય વાસુદેવનું, યુરૂષીતમ એવું યથાર્થ નામ પાડ્યું.

નીલા અને પીળા વસ્ત્રને ધરતા અને જીવનમાં તાડ અને ધનુષ્યને રાખતા તે અને ભાઈ બન્ને બેડલે થયા હોય તેમ પ્રીતિથી સાથે સાથેજ ફરતા હતા. આચાર્યને તો ફક્ત નિમિત્ત માત્ર કરી તેમણે સર્વ કળાઓ સંપાદન કરી તેવા મહાત્માઓનો એવો પૂર્વ જન્મના પુણ્યનો પ્રભાવજ હોય છે. મોટા સુભટો પણ તેમનો ક્રીડામાં કરેલો આઘાત સહન કરી શકતા નહીં, કારણકે હાથી માત્ર સ્પર્શ કરતાં કરતાં અને સર્પ સુંઘતાં સુંઘતા હણી નાખે છે. બળવડે પવન જેવા તે બંને ભાઈઓ અનુક્રમે દેહલક્ષ્મીનું નવું લીલાવન હોય તેવું અંગને શોભાવનાર યૌવનવય પામ્યા. દેવતાઓએ એ બંને નરરત્નોમાં મોટા ભાઈ (અક્ષય) ને હજી વિગેરે અને નાના ભાઈ (વાસુદેવ) ને શાર્જા ધનુષ્ય વિગેરે વિજ્યાયુધ અર્પણ કર્યાં.

કલહ કરાવવામાં કૌતુકવાળા નારદજી મહા બળવાન એવા તે અક્ષય અને વાસુદેવને જોઈને પ્રતિવાસુદેવ મધુને ગાંદિરે આવ્યા. કાર્યને જાણનાર મધુએ નારદને અર્ધ આપી પ્રણામ કરીને કહ્યું—“હે મહા મુનિ ! આપને સ્વાગત છે ? સદ્ભાગ્યના યોગથી આજે તમે અમારા દૃષ્ટિમાર્ગે આવ્યા છો. આ ભરતાઈને વિષે સર્વ રાજાઓ અને માગધ, વરદામ અને પ્રભાસના અધિપ દેવતાઓ મારા સેવકા છે, તેથી હે નારદ જે વસ્તુથી કે દેશથી તમારે પ્રયોગન હોય તે નિ.શંકપણે કહો, હું તમને આપીશ” નારદે કહ્યું—“મારે કાંઈ વસ્તુનું પ્રયોગન નથી, તેમ કાંઈ દેશ લેવાની પણ ઈચ્છા નથી. હું તો ફક્ત ક્રીડા કરતો કરતો અહીં આવી ચડ્યો છું. પણ અરે મધુગજ ! ‘હું અર્ધ ભરતનો સ્વામી છું’ એવી ખોટી યાદાઈ તમે મારા છો, કેમકે પાંદિગનનો સર્વ અર્થવાદ કાંઈ યથાર્થ હોય નહીં, વળી પાંદિગનો ધનના લોભથી જેની સ્તુતિ કરે તે જો જુદ્ધિમાન હોય તો તેણે શરમાવું જોઈએ, પણ તેમાં પ્રતીતિ રાખવી ન જોઈએ; કેમકે આ જગતમાં બળવાનથી પણ બળવાન અને મોટાથી પણ મોટા જનો જેવામાં આવે છે; કારણકે ખહુરતના વસુન્ધરા છે.”

નારદનાં આવાં વચન સાંભળવાથી શમીવૃક્ષની અંદર અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય તેમ મધુના ઠાંકાપ ઉત્પન્ન થયો; એટલે અધરનો દંશ કરતાં તેણે તત્કાળ નારદને કહ્યું—“હે નારદ ! ભરતાઈમાં ગંગાથી મોટી નદી કઈ છે ? અને વૈતાલથી મોટો પર્વત પણ કયો છે ? તેમજ મારાથી અધિક બળવાળો પણ કાણ છે ? નારદ ! જેને તમે મારાથી અધિક બળવાન માનતા હો તેવું નામ મને તત્કાળ કહો, કે જેથી હાથીના બચ્ચાને અણપદ પરાક્રમ ખતાવે તેમ હું તેને માફ પરાક્રમ ખતાવું. અરે દ્વિજ ! શું કાંઈ મદોન્મત્તે અથવા પ્રમાદીએ તમારી અવજા કરી છે કે જેનો સ્તુતિ કરવાના મિષથી તમે વધ કરાવવાને ઈચ્છો છો ?” નારદે કહ્યું—“હું કાંઈ મત્ત કે પ્રમાદી પુરૂષની પાસે જતોજ નથી, તો પછી મારી તેનાથી શી રીતે અવજા થાય ? પણ તમે તમારી સલામાં ‘હું અર્ધ ભરતનો સ્વામી છું’ એવું આજે ખોટા તેમ હવે દૂરીવાર બોલશો નહીં, કારણકે તેથી તમારું હાસ્ય યશે. હાલ દ્વારકા નગરીમાં સોમરાજને વેરે સુપ્રભ અને પુરૂષોત્તમ નામે બે પુત્રો થયા છે, તેને શું તમે કાને પણ નથી સાંભળ્યા ? મોટા બળવાળા અને પરસ્પર પ્રીતિવાળા તે બંને મહાપાહુ બંને મૂર્તિમાન પવન અને અગ્નિ હોય

તેવા દુઃસહ છે, કોતુહલી શક અને ઇશાન ઇંદ્ર જાણે સ્વર્ગમાંથી ઉતરીને અવતર્યા હોય તેવા તેઓ માત્ર એક જીવનવડે સમુદ્ર સહિત પૃથ્વીને ઉદ્ધાર કરી શક તેવા છે. મહાવનમાં સિંહની જન્મ તેઓ જ્યાં સુધી આ ભરતક્ષેત્રમાં રહેલા છે, ત્યાં સુધી મદાંધ હસ્તીની જન્મતમે અજ્ઞાનથી ક્રોડકટ શામાટે ગર્જના કરાશે ?”

આ પ્રમાણેનાં નારદજીનાં વચનો સાંભળી કાપથીનેત્ર રાતા કરતો અને દાંતવડે દાંત ધસતો મધુરાજ્ય જાણે દ્રંદ્રયુદ્ધ કરવાને ઇચ્છતો હોય તેમ જોલી હોયો—“તમે કહો છો તે જો સત્ય છે તો આજે તમને જન્મ યુદ્ધ જોવાને તેમ યમરાજને સ્વેચ્છાએ દ્વીડા કરવાને દુઃઆમંત્રણ કડં છું, અને સોમ, સુપ્રભ તથા પુરુષોત્તમ વગરનું દ્વારકાનું રાજ્ય પણ કડં છું. તો તે અમારા યુદ્ધને તમે તટસ્થ રહીને અવલોકન કરજો.” આ પ્રમાણે કહી નારદમુનિને વિસર્જન કર્યા. પછી તેણે પોતાના એક દૂતને એકાંતમાં યોજાવી સમજાવીને સોમરાજ્ય અને તેના પુત્રો તરફ વિદાય કર્યાં. તન્કાળ તે વેગવાળો દૂત દ્વારકાએ પહોંચી પુત્ર સહિત સભામાં બેઠેલા સોમરાજ્યની પાસે આવ્યો, અને પરાક્રમપૂર્વક કહેવા લાગ્યો. ‘દૂત કદિ પરાક્રમ રહિત હોય, તોપણ પોતાના સ્વામીના પરાક્રમથી પરાક્રમવાળો થાય છે.’ દૂતે કહ્યું—“ગર્વિષ્ટને ગર્વ હરનાર, વિનીત ઉપર વાત્સલ્ય રાખનાર, પ્રચંડ બૂજાળથી સર્વનો વિજય કરનાર, ક્ષત્રિયવ્રત રૂપ મહાધનવાળો, દક્ષિણ ભરતાર્દ્રમાં રહેલા કુલીન રાજાઓએ પણ રાજહંસો જેના અરણ્યરૂપ કમળની ઘાસની પેઠે સેવા કરે છે, વૈતાલ્ય ગિરિની દક્ષિણ શ્રેણિપર રહેનારા વિદ્યાધરોના રાજાઓ જેને દંડ આપે છે, અને જાણે બીજો ઈંદ્ર હોય તેમ પ્રચંડ આજ્ઞાને પ્રવર્તાવી રહ્યો છે એવો, અર્હ ભરતક્ષેત્રરૂપ ઉદ્યાનમાં મધુ (વસંત) સમાન અર્હ્યકી મધુ નામે રાજા છે. તેણે તમને શિક્ષા આપવા માટે મને મોકલ્યો છે, તે સાવધાન થઈને સાંભળો. તેમણે કહ્યું છે કે તમે પૂર્વે અમારી અત્યંત ભક્તિના કરનારા હતા, તે અમારા જાણવામાં છે; પણ અત્યારે પુત્રના પરાક્રમથી અદસાર્થ ગયા છે એવું લોકોના મુખથી અમે સાંભળ્યું છે; પણ કદિ જો તમે પૂર્વની જેવાજ હો, તમારા ભક્તિભાવમાં કંઈ પણ ફેરફાર થયો ન હોય તો કુચ્ચીની મર્યાદા કરીને તમારી પાસે જ સાર સાર હોય તે સ્વામીને દંડ તરીકે મોકલાવો. કારણકે સ્વામીના પ્રસાદથી તમને વળી બીજું ધણું પ્રાપ્ત થશે. જુઓ સૂર્ય જટણું જળ લે છે તે કરતાં ધણું વધારે પાણું આપે છે, અને જો સ્વામીની અકૃપા હશે તો તમારું સર્વસ્વવિનાશ પામી જશે, કેમકે જ્યારે સ્વામી રોષ ધરે ત્યારે જાણે ભય પામી હોય તેમ લક્ષ્મી આલીજાય છે. વળી જો તમે પોતાના સ્વામીની સાથે વિરોધ કરશો તો સંપત્તિ તો દૂર રહે, પણ સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રાદિ અને તમારું જીવિત પણ રહેશે નહીં. માટે હે રાજા! આપણા સ્વામીની આજ્ઞા માની દેશને મર્યાદાવડે પાલન કરો, અને જ્ઞાન જેવા તમારા પિયુન (ચાડીઆ) લોકોની વાણી નિષ્ક્રમ થાઓ.”

આવાં દૂતનાં વચન સાંભળી પુરુષોત્તમ કુમારે રોષ ભરેલાં કઠોર વચને કહ્યું—“તે દૂત! તું દૂત હોવાથી અવધ્ય છે, તેથી આવાં કડવાં વચનો બોલે છે, પણ આવાં વચન બોલનાર તું

અને તે પ્રમાણે યોલાવનાર તારે સ્વામી શું ઉન્મત્ત છે ? મત્ત છે ? પ્રમત્ત છે ? કે પિશાચિ મહેલો છે ? તેમ બાળકા દીકામાં સ્વેચ્છાએ રાજ થઈને એ છે, તેવી રીતેજ તારે મૂઠ સ્વામી સર્વનો સ્વામી થવા પ્રવર્તે છે. પણ એ દુર્મદ ગજને અમે સ્વામી તરીકે ક્યારે પણ સ્વીકારેલો નથી. તેમ છતાં એ પોતાનું ઈચ્છિત, વચન પ્રમાણે થતું હોય તો તે પોતાની મેળે ઈર્ષ્યક્રમ થતો નથી. પોતાના મોટારાજ્યના બળથી તે અણ રાજાને અમારી ઉપર અઠી આવશે તો સમુદ્રની વેળાની વખતે કાંઠા ઉપર રહેલા મત્સ્યોની જેમ અવશ્ય મૃત્યુ પામશે. હે દુન ! જા, દંડની ઈચ્છાવાળા તારા સ્વામીને યુદ્ધ કરવાને માટે અહીં મોકલ, જ્યાં તેના પ્રાણની સાથે ઠાસીની જેમ તેની રાજ્યલક્ષ્મીને હું બળાત્કારે અહાણુ કરી લઈશ. ”

આ પ્રમાણેનાં પુરૂષોત્તમ વાસુદેવનાં વચનોથી તે દૂત ગેપ પામીને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો અને પોતાના સ્વામીને દુઃખે કંઠરા યોગ્ય તે સર્વ વચનો આવીને કહ્યાં. એવો વાસુદેવનો સદેશો સાંભળી, મેઘની ગર્જનાથી અણપદને ક્રોધ ચડે તેમ મધુરાજને દ્રાપ ચણ્યો. તત્કાળ જેના નાદથી ભય પામીને ખેચરની સ્ત્રીગણે કર્ણદ્રાર દાંડી દીધાં છે એવો ભયંકર ધ્વનિવાળો રણુયાત્રા ભેરી તેણે વગડાવ્યો, અને તરતજ મુગટમદ્ધ રાજાએ, મહા પરાક્રમી સુભટો, સેનાપતિઓ, અમાલ્યો, બીજા સામતો અને જાણે તેની બીજી મૂર્તિઓ હોય તેવા ગણપંડિત સૈનિકાને સાથે લઈ, માયારવરૂપી દેવની જેવા મધુરાજએ ત્યાંથી પ્રસ્થાન કર્યું. તે વખતે દુર્નિભિત મૂચક અપશુકનો થવા લાગ્યાં, તથાપિ એ દુર્મદગજ તેને નહીં ગણતો, કાળપાશથી જાણે ખેચાતો હોય તેમ તત્કાળ દેશના સીમાકાપર આવ્યો. તેને ત્યાં આવેલો જાણીને ઉત્તમ પારાવતપક્ષીની જેમ વેગથી પુરૂષોત્તમ વાસુદેવ સોમ, સુપ્રભ, સેનાપતિ અને સૈન્યના પરિવારને લઈ સામે આવ્યો. તત્કાળ અંને તરફના કેટલાક સૈનિકાએ હાંટ ઉપર બેસીને કવચ અને ધનુષ્ય અહાણુ કર્યાં. પક્ષી અકાળે પ્રલયકાળ કરનારા અને રૂધિરપાત કરવામાં ઉત્સુક એવાં બાણો રાક્ષસોની જેમ હાંચે હાંચે ઉડી ઉડીને ખગવા લાગ્યાં. મહાવતોએ પ્રેરેલા ચાર-દાંતવાળા ગને દ્રો, સામા આવતા અને પાછા ફરતા સતા પોતાના દાંતિવડે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા, એક તરફ ભાણુ, બીજી તરફ મુદ્ગાં અને હાથગાં ખર્જી ધારણુ કરીને ઘોડેસ્વારો પોતાના અશ્વને ત્વરા કરાવવા લાગ્યા. અતિ ધાર ધ્વનિથી જગતને ખહેરું કરી મૂકતા એ, ભેદ ધાવતા સિંધુના કાંઠાની જેમ પગપગ અથડાવા લાગ્યા, અને દાલને ધારણુ કરનાગ પાદચારી વીગ સુભટો પરસ્પર દાલ અથડાવતા સામસામા ખર્જી જગમીને રહેવા લાગ્યા. થોડીવાગમાં તે પ્રચંડ ઉત્પાતનો પવન જેમ મોટા વનને હાંપેડીને ભાંગી નાખે તેમ મધુરાજની સેનાએ વાસુદેવની સેનાને ભાંગી નાખી તે વખતે તેની પછવાડે રથઉપર બેઠેલા બલભદ્ર રહેલા છે એવા વાસુદેવે શંકુઓના મૃત્યુને અચનતાએ પંચજન્ય નામનો સંખ પૂર્યો. તેના નાદથી તત્કાળ મધુના સૈનિકામાંથી કેટલાકએક ત્રાસ પામ્યા, કેટલાક મૂર્ચ્છા પામ્યા, અને કેટલાક પૃથ્વી ઉપર પડી ગયા. આવી રીતે પોતાના સૈન્યને વિરૂપળ બનેલું જોઈને મધુએ હાથમાં ધનુષ્ય લઈ વાસુદેવને હરીફાઈથી બેલાવ્યા. તત્કાળ વાસુદેવે પોતાના શંકુ ધનુષ્યનો નાંદ કરી તેના પ્રતિધ્વ-

નિથી આકાશભૂમિને ગજવી મૂકી. જેમ વાદીલોક પરસ્પર મારવાને માટે કંડીઆમાંથી લઈ લઈને સર્પને છોડે, તેમ તે અને વીરો ભાયામાંથી ખેંચી ખેંચીને તીક્ષ્ણ બાણોને વર્ષાવવા લાગ્યાં. છેદનકળામાં કુશળ એવા તેઓ જ્યલક્ષ્મીના જાણે પ્રાણ હોય તેવા એક ખીજનાં બાણોને છેદવા લાગ્યાં. એવી રીતે ઘણીવાર મુઠ્ઠી તેમનાં અસ્ત્રો, એક ખીજનાં અસ્ત્રોથી એક દોરીને કાપી નાંખે તેમ કપાવા લાગ્યાં. સમાન પરાક્રમી વીરોતું યુદ્ધ એવુંજ હોય છે. આ પ્રમાણે યુદ્ધમાં પરસ્પર સરખાપણું થવાથી મધુને અત્યંત દ્રાવ્ય ચડ્યો તેથી કાંઈક તક્ષાવત ખતાવવાની ઈચ્છાથી તેણે ચક્રતું સ્મરણ કર્યું, એટલે તત્કાળ તે તેના હાથમાં આવીને ઉત્તું રહ્યું. તેનાવડે તે પુરુષોત્તમને મારવાને ઇચ્છતો હતો; તથાપિ અધરને દ્રુપદાવીને બોલ્યો— ‘અરે બાળક ! અહીંથી ચાલ્યો જ, બાલ્યવયમાંથી વાઘણના દાંતને જેવાની ઇચ્છા શામાટે કરે છે ? તારો જેવા બાળકને મારવાથી મારા બળને કાંઈ ઉત્કર્ષ થવાનો નથી, કેમકે કદલીને ઉખેડવાથી ઉનામ ગજેદ્રતું બળ વખણાતું નથી. આ તારો મોટો ભાઈ બળભદ્ર પોતાને મોટો સુભટ ધારીને મારી સામે ઉભો રહ્યો છે, પણ કદી હાથી મોટો હોય તોપણ પર્વતની આગળ તો તે નાનોજ છે. ’

આવાં મધુનાં વચન સાંભળી પુરુષોત્તમ કુમારે સ્મિત હાસ્ય કરી કહ્યું— ‘અરે મૂર્ખ ! સૂર્ય નાનો છે તોપણ મહા મોગ અધિકારને હણે છે, અને અગ્નિનો નાનો તણુપો પણ ધાસની મોટી ગંજીને બાળી નાંખે છે, તેથી વીર પુરુષોત્તમ પ્રમાણે તેજમાંજ છે, તેજસ્વીની કાંઈ વય જેવાતી નથી, માટે નિશંક થઈને ચક્ર છોડ, વિલંબ કર નહીં, કેમકે સર્પ પણ ઝર છોડ્યા સ્ત્રિવાય શમનો નથી. ’ વાસુદેવનાં આવાં વચન સાંભળીને બાળક જેમ ઉંખાડિયાને ફેરવે, સ્ત્રિવાય શમનો નથી. ’ વાસુદેવનાં આવાં વચન સાંભળીને બાળક જેમ ઉંખાડિયાને ફેરવે, તેમ અંગુલિમાં મુદ્રિકા જેવું કરીને મધુએ લીલાથી ચક્ર ફેરવવા માંડ્યું. પછી તેણે છોડેલું તે ચક્ર ઉચ્ચ તેજને દર્શાવતું આબ્યું, અને પોતાના અત્રલાગથી વાસુદેવના વક્ષઃસ્થળ ઉપર પ્રહાર કર્યો. તે પ્રહારથી વાસુદેવ મૂર્છા પામી રથમાં પડ્યા; એટલે બલભદ્રે છલંગ મારી, તે રથમાં આવીને નેમને પોતાના ઉત્સંગમાં લઈ લીધા. અમૃતનાં દેહનાં જેવા પોતાના ભાઈના અંગના સંગથી વાસુદેવને તરતજ સંજ્ઞા આવી, એટલે પછી મધુના પ્રાણની જેમ તે ચક્ર તેમણે હાથમાં ગ્રહણ કર્યું, અને મધુ પ્રત્યે કહ્યું— ‘અરે મધુ ! હવે તું પણ મારી જેમ અહીં રહે નહીં, સત્વર ચાલ્યો જ; કેમકે શ્વાનને સિંહની સાથે સ્પર્ધા ફરવી ઘટે નહી. ’ મધુએ કહ્યું— ‘અરે વાસુદેવ ! તું પણ ચક્ર છોડ. શરદ્ધતુના મેઘની જેમ ફેકટ ગર્જના કરીને શામાટે પોતાની બડાઈ મારે છે ? ’ આ પ્રમાણેનાં તેનાં વચન સાંભળીને વાસુદેવે તે ચક્ર છોડી તેનું મસ્તક તાડના કળની જેમ પૃથ્વી ઉપર પાડી નાખ્યું. તે સમયે દેવતાઓએ પુરુષોત્તમના ઉપર પુષ્પવૃષ્ટિ કરી અને ‘સાધુ, સાધુ’ શબ્દો વદી વાસુદેવની સ્તુતિ કરી. તેમજ ‘હા નાય ! ક્યાં ગયા ? ’ એવાં વચનોથી મધુરાજના સ્વજનોએ મધુનો શોક કર્યો. મધુના ભાઈ મહા સુભટ કેટલને પણ હરિના સેનાપતિએ મારી નાખ્યો, એટલે ખીજ અવશેષ રહેલા મધુપક્ષના સર્વ રાજાઓ તરત શ્રીપતિ વાસુદેવના આશ્રય નીચે આબ્યા.

ત્યાંથી ચાલીને વાસુદેવે માગધ, વરદામ અને પ્રલાસના અધિપતિ દેવને સાધ્યા અને દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રની સમૃદ્ધિ સંપાદન કરી. પાછા વળતાં મગધ દેશમાં દાટી પુરુષોથી ઉપા-
કાય એવી એક મોટી શિલા લીલાથી ઉપાડી આનંદી વાસુદેવે ઢાંકણાની પેઠે પાછી મૂકી. સ-
સુદ્રે તરંગરૂપી હાથવડે બને અર્ધ આપેલો છે એવા પુરુષોત્તમ વાસુદેવ ત્યાંથી પોતાની
દ્વાગવતી નગરીમાં આવ્યા. ત્યાં સોમરાજ, બલભદ્ર અને બીજા રાજાઓએ મળીને પરમ
હર્ષથી વાસુદેવને અર્હ્યક્રીપણાનો અભિષેક કર્યો.

હવે ત્રણ વર્ષ સુધી હ્રદસ્થપણે વિહાર કરી અનંતનાથ પ્રભુ સહસ્રાબ્રવન નારાના
ઉપવનમાં આવ્યા. ત્યાં અરોહક વૃક્ષ નીચે રહી ધ્યાન કરતા એવા ભગવંતના, સંસારના જાણી
મર્મ હોય તેવાં ધાતીકર્મો નાશ પામ્યાં, એટલે વૈશાખ માસની કૃષ્ણ ચતુર્દશીએ ચંદ્ર દેવતી
નંદાત્રમાં આવતાં છઠ્ઠ તપ કરીને રહેલા પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પછી દિવ્ય સમોસર-
ણમાં બેસીને પ્રભુએ દેશના આપી અને યશ વિગેરે પચાસગણુધરો સ્થાપ્યા તેમના તીર્થમાં
ત્રણ સુખવાળો, મગરના વાહનવાળો, રાતાવર્ણનો, ત્રણ દક્ષિણ જુજાઓમાં પદમ, ખર્જૂ અને
પાશ અને ત્રણ વામ જુજાઓમાં નકુળ, ક્લક અને અક્ષસૂત્ર ધરનારો પાતાળ નામે યક્ષ તથા
ગૌરવર્ણવાળી, પદ્મપર બેસનારી, બે દક્ષિણ જુજામાં ખર્જૂ અને પાશ અને બે વામ જુજામાં
ક્લક અને અંકુશ ધરનારી અંકુશા નામે દેવી—એ બંને શાસનદેવતા થયા. એ બંને દેવતાઓ
જેમની પાસે રહીને નિરંતર ઉપાસના કરે છે એવા અને મોક્ષની અમ્બુભિમાં જનારા પ્રભુ
પૃથ્વીપર વિહાર કરતાં કરતાં દ્વારકાપુરીમાં આવ્યા. ત્યાં શકે દ્રાહિક દેવતાઓએ ઇસી ધતુખ્ય
ઉંચા ચૈત્યવૃક્ષવડે શોભિત સમવસરણુ રચ્યું. તેમાં પૂર્વ દ્વારથી પ્રવેશ કરી અનંત પ્રભુએ ચૈત્ય-
વૃક્ષને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી, અને તીર્થને નમસ્કાર કરી પૂર્વાલિસુખ સિંહાસન ઉપર બેઠા.
પછી સર્વ સંધ પોતાની ચોગ્ય સ્થિતિ પ્રમાણે બેઠા. વ્યંતર દેવતાઓએ પ્રભુનાં ત્રણ
પ્રતિબિંબ ત્રણે દિશાઓમાં રત્નમય સિંહાસન ઉપર વિકુર્વાં.

ઉદાનના રક્ષકપુરુષોએ યૌદ્ધમા તીર્થ કર શ્રી અનંતનાથ પ્રભુ સમવસર્પાના અખર પુરુ-
ષોત્તમ વાસુદેવને નિવેદન કર્યાં. તેમને સાકાખાર કોટી સોનેંયા આપી વાસુદેવ બળભદ્રને સાથે
લઈ સમવસરણુમાં આવ્યા. ત્યાં પ્રદક્ષિણા પૂર્વક પ્રભુને પ્રણામ કરી અગ્રજ બંધુ સહિત ઈંદ્ર-
ની પૂજાવડે બેઠા. પછી ઈંદ્ર, વાસુદેવ અને બલભદ્રે ઉભા થઈ ક્રીવાર નમસ્કાર કરી ભક્તિવડે
ગૃહગૃહ વાણીથી ભગવંતની સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

“હ પ્રભુ ! જ્યાં સુધી તમે અધીશ્વર થયા નથી, ત્યાં સુધીજ પ્રાણીઓના મનરૂપી ધનને.

“વિપયરૂપ તરકરો ચોરી શકે છે. લોકોની દષ્ટિને અધ કરનારું અને વિસ્તાર પામતું કાપ-

“રૂપી અધારું તમારા દર્શનરૂપ અમૃતાંજનથી દૂર નાસી જાય છે. જ્યાં સુધી અજ પ્રાણીઓ

“તમારા વચનરૂપ મંત્રને સાંભળતા નથી ત્યાં સુધીજ તેમને માનરૂપી ભૂત વળગ્યા કરે છે.

“તમારા પ્રસાદથી આચારૂપ બેડીને તોડી સરલતારૂપ વાહનમાં બેસનારા પ્રાણીઓને સુક્તિ-

“ કાંઈ પણ દૂર નથી જેમ જેમ પ્રાણીઓ નિઃસ્પૃહતાથી તમારી ઉપાસના કરે છે, તેમ તેમ
 “ તમે તેમને ઉત્કૃષ્ટ કૃણ આપો છો એ મોટું આશ્ચર્ય છે. આ સસારરૂપી સરિતાના ગગ અને
 “ દ્વેષ એ પ્રવાહ છે, તેની મધ્યમાં દ્વીપની જેના મધ્યસ્થપણમાં તમાગ શાસનથી રહેવાય
 “ છે. મોક્ષદારમાં પ્રવેશ કરાને ઉત્સુક મનવાળા પ્રાણીઓને મોક્ષરૂપી અધકારમાં તમે જે
 “ દ્વીપકપલ્પું ધારણ કરો છો તેવું બીજે કાંઈ ધારણ કરતો નથી, માટે હે પરમેશ્વર ! અમારા
 “ ઉપર પ્રસન્ન થાઓ કે જેથી અમે વિષય કષાય રાગ દ્વેષ અને મોહાદિકથી અછત ધઈએ.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ઇંદ્ર, વાસુદેવ અને બળભદ્ર જ્યારે ત્રિરામ પામ્યા ત્યારે
 અનંતનાથ પ્રભુએ દેશના આપવી શરૂ કરી.

“ અહો ભવ્ય જીવો ! તરુને નહિ જાણનારા પ્રાણીઓ, માર્ગથી અજાણ્યા વટેમા-
 “ ઝુની જેમ આ દુસ્તર સંસારરૂપ અગણ્યમાં ભટક્યા કરે છે. જીવ, અજીવ, આશ્રય, સ વરે,
 “ નિર્જરા, પાપ અને મોક્ષ, એ સાત તત્ત્વો વિદ્વાનો કહે છે.

“ તેમાં પ્રથમ તત્ત્વ જે જીવ છે તે મુક્ત અને સંસારી એમ બે પ્રકારે છે. તેઓ સર્વે
 “ અનાદિનિધન અને જ્ઞાન દર્શન લક્ષણવાળાં છે. તેમાં જે મુક્ત જીવ છે તે એક
 “ સ્વભાવી, જન્માદિ કલેશથી વર્જિત અને અનંત દર્શન, અનંત જ્ઞાન, અનંત ધીર્ય તથા
 “ અનંત આનંદથી આમિ છે સંસારી જીવ સ્થાવર અને ત્રસ એવા બે પ્રકારના છે. તે પ-
 “ નેના પર્યામિ અને અપર્યામિ એવા બે ભેદ છે. તેમાં પર્યામિપણના કારણરૂપ પર્યામિએ
 “ છે. તેના આહાર, શરીર, ઇન્દ્રિય, શ્વાસોચ્છ્વાસ, ભાષા અને મન એવાં નામ છે. તે પર્યામિ એ-
 “ કાંદ્રિયને ચાર, ત્રિકલેન્દ્રિયને પાંચ અને પચ્ચેન્દ્રિયને છ એ પ્રમાણે અતુકમે હોય છે. પૃથ્વીકાય,
 “ અપૃથ્વીકાય, તેજકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાય એ પાંચ એકદ્રિય સ્થાવર જીવ કહેવાય
 “ છે. તેમાં પ્રથમના ચાર સૂક્ષ્મ અને બાદર એવા બે પ્રકારે છે. પાંચમા જે વનસ્પતિકાય છે
 “ તે પ્રત્યેક અને સાધારણ એવા બે પ્રકારે છે તેમાં પ્રત્યેક બાદરજ છે અને સાધારણ સૂક્ષ્મ
 “ ને બાદર બે પ્રકારે છે.

“ ત્રસ જીવો ઊર્ધ્વદ્રિય, તેઠદ્રિય, ચતુર્વિદ્રિય અને પચ્ચેન્દ્રિય એમ ચાર પ્રકારે છે. તેમાં
 “ પંચેન્દ્રિય સંજ્ઞી અને અમંજ્ઞી એવા બે પ્રકારના છે. જે શિક્ષા. ઉપદેશ અને આલાપને
 “ જાણે અને મનપ્રાણને પ્રવળાવે તે સંજ્ઞી કહેવાય છે, અને તેથી વિપરીત-મન વિનાના
 “ તે અસંજ્ઞી કહેવાય છે. સ્પર્શના, રસના, નાસિકા, નેત્ર અને શ્રવણ એ પાંચ ઊર્ધ્વે કહે-
 “ વાય છે. સ્પર્શ, રસ, ગંધ, રૂપ અને શબ્દ એ પાંચ તેના અનુક્રમે વિષય છે કૃમિ, શંખ,
 “ ગંડુપદ, જલો, ઠાકીઓ અને છીપ વિગેરે વિવિધ જીવો દ્વીદ્રિય છે. ભૂ, માકડ, મઠાકા
 “ અને લીખ વિગેરે ત્રીદ્રિય જીવો છે અને પતંગ, મક્ષિકા, ભ્રમર અને કાંસ વિગેરે ચતુર્વિદ્રિય
 “ જીવો છે પચ્ચેન્દ્રિય જીવોમાં જળ, સ્થળ અને આકાશગારો એમ ત્રણ પ્રકારના તિર્યંચ જીવો,

“ નારકી, મનુષ્ય અને દેવતાને ગણેલા છે. મનોબળ, ભાષાબળ અને કાયબળ એ ત્રણ બળ, પાંચ
 “ ઇન્દ્રિયો અને શ્વાસોચ્છ્વાસ તથા આયુ એ દશ પ્રાણ કહેવાય છે. કાયબળ, આયુષ્ય, ઉર્ધ્વાસ
 “ અને સ્પર્શેન્દ્રિય એ ચાર પ્રાણ સર્વ જીવોમાં છે, વિકલેન્દ્રિયમાં ભાષા અને એક ઇન્દ્રિય
 “ વધવાથી છ, સાત ને આઠ પ્રાણ છે, અસંજીને એક ઇન્દ્રિય વધવાથી નવ પ્રાણ હોય છે,
 “ અને પૂર્ણ સંજીને મન સહિત દશ પ્રાણ હોય છે. દેવતા અને નારકી ઉપાગપણે ઉત્પન્ન
 “ થાય છે, મનુષ્યો ગર્ભમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, અને તિર્યંચો જરાયુ અને ઈકામાંથી ઉત્પન્ન
 “ થાય છે. ખાકીના સંભૂર્ષિમ પચેન્દ્રી, વિકલેન્દ્રિ તથા એકેન્દ્રિ સંભૂર્ષિમ રીતે ઉત્પન્ન થાય
 “ છે. સર્વ સંભૂર્ષિમ જીવો અને નારકીના પાપી જીવો માત્ર નપુંસકવેદીજ હોય છે, દેવતા-
 “ સ્ત્રી અને પુરૂષ બે વેદવાળા હોય છે અને ખાકીના ગર્ભજ તિર્યંચ અને મનુષ્ય—સ્ત્રી
 “ પુરૂષ અને નપુંસકવેદી હોય છે.

“ સર્વ જીવ વ્યવહારી અને અવ્યવહારી એમ બે પ્રકારના છે, જે અનાદિ સૂક્ષ્મ
 “ નિગોદના જીવો છે તે અવ્યવહારી છે અને ખાકીના સર્વ વ્યવહારી છે.

“ ૧ સચિત્ત, ૨ અચિત્ત, ૩ સચિત્તાચિત્ત, ૪ સંવૃત, ૫ અસંવૃત, ૬ સંવૃતાસંવૃત,
 “ ૭ શિત, ૮ ઉષ્ણ અને ૯ શિતોષ્ણ એમ જીવને ઉપજવાની ચૌનિઓના નવ પ્રકાર છે.

“ પૃથ્વી, અપ્, અગ્નિ અને વાયુકાયની—પ્રત્યેકની સાત સાત લાખ ચૌનિ. પ્રત્યેક
 “ વનસ્પતિની અને અનંતકાયની અનુક્રમે દશ ને ચૌદ મળી ચૌવીસ લાખ ચૌનિ. વિકલેન્દ્રિની
 “ છ લાખ ચૌનિ, મનુષ્યની ચૌદલાખ ચૌનિ અને નારકી, દેવ તથા તિર્યંચ પચેન્દ્રિની ચાર
 “ ચાર લાખ ચૌનિ—એમ સર્વ મળીને ચૌરાશી લાખ ચૌનિઓ સર્વ જીવની એકંદર છે. તે
 “ કેવળજાનીએ જ્ઞાનપડે જોયેલી છે.

“ એકેન્દ્રિય સૂક્ષ્મ ને ખાદર, પચેન્દ્રિ સત્રી અને અસત્રી તથા બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને
 “ ચૌદેન્દ્રિય એ સાત પર્યાપ્ત અને સાત અપર્યાપ્ત મળીને જીવોના મૂળ ચૌદ બેદા જિનેશ્વરે
 “ કહેલા છે અને તેની માર્ગણા પણ ૧ ગતિ, ૨ ઇન્દ્રિય, ૩ કાય, ૪ યોગ, ૫ વેદ, ૬ જ્ઞાન,
 “ ૭ ક્ષયા, ૮ સંયમ, ૯ આહાર, ૧૦ દષ્ટિ, ૧૧ લેશ્યા, ૧૨ ભવ્ય, ૧૩ સમ્યક્ત્વ અને ૧૪
 “ સંજી, એમ ચૌદ કહેલી છે. તેમજ સર્વ જીવોના ગુણુસ્થાન પણ ૧ મિથ્યાદષ્ટિ, ૨ સારસ્વાદન,
 “ ૩ સમ્યગ્દૃષ્ટિ મિથ્યાદષ્ટિ (મિથ્ય), ૪ અવિરત સમ્યગ્ દષ્ટિ, ૫ વિરતાવિરત (દેશવિરતિ)
 “ ૬ પ્રમત્ત, ૭ અપ્રમત્ત, ૮ નિવૃત્તિ ખાદર, ૯ અનિવૃત્તિ ખાદર, ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય, ૧૧
 “ ઉપશાંત મોહ, ૧૨ ક્ષીણ મોહ, ૧૩ સયોગી અને ૧૪ અયોગી એમ ચૌદ કહેલા છે.

“ ૧ મિથ્યાદર્શનને ઉદય છતે પ્રાણી મિથ્યાદષ્ટિ હોય છે, પરંતુ ભદ્રકપણુદિકની
 “ અપેક્ષાએ તે મિથ્યાદષ્ટિ ગુણુસ્થાન કહેવાય છે. ૨ મિથ્યાત્વના અનુદય ભાવમાં વર્તતાને
 “ અનંતાનુબંધીનો ઉદય સતે સારસ્વાદન સમ્યગ્દૃષ્ટિ ગુણુસ્થાનક હોય છે. તેનો ઉત્કૃષ્ટ
 “ છ આવર્ણીનો કાળ છે. ૩ સમક્ષિત ને મિથ્યાત્વના સયોગથી અનંતુર્હર્તાની સ્થિતિવાણું
 “ મિથ્યદર્શન નામે ગુણુસ્થાનક થાય છે, ૪ અપ્રત્યાખ્યાની કષાયોના ઉદયથી, પરંતુ અનંતા-

" નુમંધી કષાયોના ક્ષય, ઉપશમ કે કષયોપરામથી અવિરત સમ્મયગ દષ્ટિ નામે ગુણુસ્થાનક
 " થાય છે. ૫ પ્રત્યાખ્યાની કષાયોના ઉદયથી વિરતાવિગત (દેશવિગતિ) નામે ગુણુસ્થાનક
 " થાય છે ૬-૭ સમય(સર્વ વિગતિ) ને પ્રાપ્ત કર્યા છતાંતેમાંજ પ્રમાદ કરે છે તે પ્રમત્ત સયત
 " નામે ગુણુસ્થાનક છે અને તે પ્રમાદ કરતા નથી તે અપ્રમત્ત સયત નામના માતમા ગુણુસ્થાનક
 " છે, આ બંને ગુણુસ્થાનક પરસ્પર પરાવૃત્તિએ કરીને અતરમુદ્ધર્તની સ્થિતિવાળા છે. ૮ જ ગુણુ
 " સ્થાનની પ્રાપ્તિ થયાથી કર્મોનો સ્થિતિઘાત વિગેરે અપૂર્વગીતે થાય તે અપૂર્વકરણુ નામે
 " આઠમું ગુણુસ્થાનક છે તેમાં પ્રાપ્ત થયેલ મુનિ ઉપશમ શ્રેણી અથવા ક્ષપક શ્રેણી પર આ-
 " રૂઠ થાય છે, તેમજ એ ગુણુઠાણુમાં પ્રવેશ થયેલા મુનિઓના પરસ્પર ખાદ્ય કષાયોના પરિ-
 " ણામ નિવૃત્તિ પામે છે, તેથી તેનું નિવૃત્તિ ખાદ્ય એવું પણ નામ છે. ૯ જ ગુણુસ્થાને
 " એક સમયમાં સાથે ચડેલા મુનિઓના પરસ્પર ખાદ્ય કષાયોના નિવર્તેલા પશિણામનો
 " ફેરફાર થતો નથી, સર્વના એક સરખાજ પરિણામ બધાં વર્તે છે, તે અનિવૃત્તિ ખાદ્ય
 " નામે નવમું ગુણુસ્થાનક છે. તેની પ્રાપ્તિવાળા મુનિ ઉપશમ શ્રેણી કે ક્ષપકશ્રેણી પર આ-
 " રૂઠ હોય છે. ૧૦ પૂર્વે નવમે ગુણુઠાણુ લોભ નામનો કષાય સૂક્ષ્મ કીટીરૂપ કરૂલ છે તેને
 " વેદતા સૂક્ષ્મ સંપરાય નામે દગમું ગુણુસ્થાનક થાય છે, તેમાં પ્રાપ્ત થયેલ મુનિ પણ ઉપ-
 " શમ શ્રેણી કે ક્ષપક શ્રેણી પર આરૂઠ હોય છે. ૧૧ મોહનો ઉપશમ થવાથી ઉપશાંતમોહ
 " ગુણુસ્થાનક પ્રાપ્ત થાય છે, અને ૧૨ મોહનો ક્ષય કરવાથી ક્ષીણ મોહ ગુણુસ્થાનક પ્રાપ્ત થાય
 " છે. ૧૩ ધાતીકર્મનો ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ થાય છે તે સયોગી કેવળી નામે
 " તેમજ ગુણુસ્થાનક છે, અને ૧૪ મન, વચન, કાયાના યોગનો ક્ષય થવાથી અયોગી કેવળી
 " નામે ચૌદમું ગુણુસ્થાનક પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રમાણે જીવતત્ત્વનું સ્વરૂપ જાણવું.

" હવે અહીં જીવ તત્ત્વનું સ્વરૂપ કહે છે—ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકા-
 " શાસ્તિકાય, કાળ અને પુદ્ગળાસ્તિકાય એ પાંચ અજીવ દ્રવ્યને જીવ દ્રવ્ય સહિત કર-
 " વાથી ૫૬ દ્રવ્ય થાય છે. તે ૫૬ દ્રવ્યોમાં કાળ વિના પાંચ દ્રવ્યો પ્રદેશ સમૂહરૂપ છે. જીવ
 " વિના બાકીના દ્રવ્ય અચેતન અને અકર્તા છે. કાળ વિના બાકીના દ્રવ્ય અસ્તિકાય છે અને
 " પુદ્ગળ વિના બાકીના દ્રવ્ય અરૂપી છે. જીવે દ્રવ્ય ઉત્પાદ, વ્યય અને ક્રૌંચ સ્વરૂપી છે.
 " પુદ્ગળો સ્પર્શ, રમ, ગંધ અને વર્ણ રૂપે છે. તેના અણુ અને સ્કંધ એવા બે પ્રકાર છે.
 " અણુ અખદ્ધ છે અને સ્કંધ ખદ્ધ છે. જ ખદ્ધ સ્કંધ છે તે વર્ણ, ગંધ, રસ, શબ્દ, સૂક્ષ્મ,
 " સ્પૃશ્ય, સસ્થાન, સ્પર્શ, અધકાર, આતપ, ઠંડોન, પ્રભા અને છાયારૂપે પરિણમે છે, અને તે
 " જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મ, પાંચ પ્રકારના શરીર, મન, ભાષા, ગમનાદિ ચેષ્ટા અને શ્વાસોચ્છ્વાસના
 " દાયક છે, તેમજ સુખ, દુઃખ, જીવિત અને મૃત્યુરૂપ ઉપગ્રહના કરનારા છે. આ લોકમાં
 " ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, અને આકાશાસ્તિકાય એ ત્રણ તો પ્રત્યેક એકકળ
 " દ્રવ્ય છે, અને તે સર્વદા અમૂર્ત, નિષ્ક્રિય અને સ્થિર છે. ધર્માસ્તિકાય અને અધ-
 " ર્માસ્તિકાય એક જીવના પ્રદેશ જેટલા અસંખ્યાત પ્રદેશવાળા અને સંકળ લોકોવાપી

“ છે. તેમાં પોતાની મેળે હાલવા ચાલવાને પ્રવર્તેલા જીવોને તથા પુદ્ગળોને સર્વ ગમનક્રિ-
 “ યામાં મત્સ્પાદિકની ગતિને જળની જેમ ધર્માસ્તિદાય સહાયકારી હોય છે, અને જીવ તથા
 “ પુદ્ગળો પોતાની મેળે સ્થિર રહે છે ત્યારે વટમાર્ગને ધ્યાયાની જેમ અધર્માસ્તિદાય સહા-
 “ યકારી હોય છે. વળી સર્વવ્યાપી, નિજ સ્વરૂપધારે રહેલ, સવ વસ્તુને આધાર આપ-
 “ નાર, લોકલોકવ્યાપી, અનંત પ્રદેશી આકાશસ્તિદાય છે. લોકકાશના પ્રદેશમાં અભિજ-
 “ પછે રહેલા જે કાળના અણુઓ (સમય) છે તે ભાવેતું પરાવર્તન કરે છે, તેથી મુખ્ય
 “ કાળ તે કહેવાય છે, અને જ્યોતિ.શાસ્ત્રમાં સમયાદિકથી જેનું માન કરવામાં આવ્યું છે તેને
 “ કાળવેત્તાઓ વ્યવહારિક કાળ કહે છે. આ જગતમાં સર્વે પદાર્થો નવીન અને જીર્ણ રૂપથી
 “ જે પરાવર્તન પામ્યા કરે છે તે કાળનુંજ ચેષ્ટિત છે. કાળદીડાની વિકંબનાથી સર્વ પદાર્થો
 “ વર્તમાનના ભૂતકાળની સ્થિતિ પામે છે અને ભવિષ્યના વર્તમાન સ્થિતિ પામે છે. આ
 “ પ્રમાણે અજીવતત્ત્વનું સ્વરૂપ જાણવું.

“ મન, વચન અને કાયાની જે વર્તના તે આશ્રવ છે. તેમાં ધ્રુવ વર્તના તે પુણ્ય-
 “ બંધનો હેતુ છે, અને અશુભ વર્તના તે પાપબંધનો હેતુ છે. એ ત્રીણું આશ્રવતત્ત્વ સમ-
 “ જવું. સર્વ આશ્રવોનો શેષ કરવાનું જે કાળ તે સ વર કહેવાય છે, અને સંસારના હેતુ-
 “ ભૂત જે કર્મ તેનીકૃંજ જરણા (વિનાશ) તેને નિર્જરા કહે છે. આ પ્રમાણે ચોથું અને
 “ પાંચમું સંવર અને નિર્જરાતત્ત્વ છે.

“ સકપાથીપણાથી જીવ કર્મયોગ્ય પુદ્ગલોને જે ગ્રહણ કરે છે તે બંધ કહેવાય છે. તે બંધ
 “ જીવને પરવંત્રાતું કારણ થાય છે. પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશ—એ ચાર તેના ભેદ
 “ છે. તેમાં જે પ્રકૃતિ તે સ્વભાવ કહેવાય છે. તે જ્ઞાનાવરણાદિક ભેદોથી આઠ પ્રકારની છે.
 “ જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ્ય, નામ, ગોત્ર અને અં-
 “ તગ્ય, એ આઠ મૂળ પ્રકૃતિઓ કહેવાય છે. જ્યન્ય ને ઉત્કૃષ્ટભેદે કર્મના કાળનો જે નિયમ
 “ તે સ્થિતિ કહેવાય છે. કર્મનો જે વિપાક (પરિણામ) તે અનુભાવ છે, અને તેના અંશની
 “ જે કલ્પના તે પ્રદેશ છે. મિથ્યાદૃષ્ટિ, અવિરતી, પ્રગાદ, કપાય અને યોગ એ પાંચ બંધના
 “ હેતુ છે. એ પ્રમાણે બંધતત્ત્વનું સ્વરૂપ જાણવું.

“ ઉપર કહેલા બંધના હેતુનો અભાવ થતાં, ધાતીકર્મનો ક્ષય થાય છે, તેથી જીવને
 “ દેવજ્ઞાન ઉપજે છે, અને પછી ચાર અધાતીકર્મનો ક્ષય થવાથી મોક્ષ થાય છે. ચાર નિકા-
 “ યના દેવતાઓના તથા રાજાઓના જે મુખ ત્રણ જીવનમાં છે તે મુખ મોક્ષમુખાની સંપ-
 “ ત્તિના અનંતમા ભાગે પણ નથી. ઇન્દ્રિ મોક્ષતત્ત્વ.

“ આ પ્રકારે નવ તત્ત્વોને જાણનારો મનુષ્ય સમુદ્રમાં તરીઆની જેમ કદિ પણ આ
 “ સંસારસમુદ્રમાં ડુબી જતો નથી. ”

આ પ્રમાણે પ્રભુની દેશનાથી ઘણા જનોએ દીક્ષા લીધી, પુરુષોત્તમ વાસુદેવ સમકિત
 પ્રાપ્ત્યા, અને સુપ્રભ બહારામે શ્રાવકત્વ સ્વીકાર્યું. પ્રથમ પૌરુષી પૂર્ણ થતાં પ્રભુ દેશનાથી

જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય એ ચાર ધાતીકર્મ કહેવાય છે.

विराम पाभ्या पछी यश नामनां मुष्य गलुधरे तेमना यरलुपीठ उपर येरीनिं देशनाः आपी.
पीछु प्छुधी पृष्णुं थतां तेओ पलु देशनाथी विराम पाभ्या, जेटवे धंर, वासुदेव अने पल-
लद्रादिक प्रभुने नमीने पोतपोताने स्थाने गया.

त्यांथी अनंतनाथ स्वामी आम, आकर अने नगर विगेगेमां लव्य नंतुओने ओध
करता पृथ्वीपर विहार करवा लाभ्या. छसठ हजर महात्मा साधुओ, नवसो ज्योदपूर्वधारी',
यार हजर अने गलुसो अवधिज्ञानी, या हजर अने पांयसो मन पर्यवज्ञानी^२, पांय हजर
द्वैतज्ञानी, आठहजर वैद्विद्यलधिवाणा, त्रलु हजर ने असो वादलधिवाणा, आसठ
हजर तपस्वी सार्धवीओ, ये लाभ्य ने छ हजर आवंका अने या लाभ्य ने ज्योद हजर आवि-
काओ-जे प्रभाणु द्वैतज्ञान थया पछी त्रलु वर्ष उभा साडासात लाभ्य वर्ष सुधी पृथ्वीपर
विहार कतां प्रभुने परिवार थयो. पछी, पोतानो मोक्षकाल नञ्जळ लखी प्रभु समेतशिपर
गिगि पधार्या अने त्यां सत हजर साधुओनी साये प्रभुजे अनशन व्रत अहलु कर्तुं. जेक
भासने अते जैन शुक्ल पंथमीजे यंद्र पुष्य नक्षत्रमां आवतां अनंतप्रभु ते सुनिओनी साये
मोक्षे गया. तरतज छिद्रो जेवताओनी साये त्यां आनी प्रभुने अने तेमना शिष्योना निर्वाणु
महिमानो महोत्सव कथो. कौमारवयमां साडासात लाभ्य वर्ष, राज्यपालनमां पंढर लाभ्य
वर्ष अने दीक्षामां साडासात लाभ्य वर्ष भणी त्रीश लाभ्य वर्षतु अनंतप्रभुतुं आयुष्य पूणु
थयु. विभणस्वामीना निर्वाणुधी नव सागरोपम अतिकमलु थया पछी अनंतस्वामीतुं
निर्वाणु थयुं.

पुत्रपोतम वासुदेव त्रीशलाभ्यवर्षतुं आयुष्य लोगवी, उअ पापकर्म करवाने क्षीधे तम-
प्रला नामनी छठी नगकभूमिमां गया. कुमारवयमां सातसो वर्ष, मंडलीकपलांमां तेरसो वर्ष,
द्वित्रिंशथमां ज्येशी र् अने राज्यमां ओगलुत्रीश लाभ्य सत्तालुं हजर नवसो अने वीश
वर्ष ज्येभ त्रीशलाभ्य वर्षतुं वासुदेवतुं आयुष्य पूणुं थयेलुं छे. पयावन लाभ्य वर्षना आयु-
ष्यवाणा सुप्रल भगवत, पोताना अनुज लाधना अवसान पछी घलाकाण सुधी दु पितपलु
संसारमां रक्षा. पछी पोताना लधुअधुनी विपत्ति (मृत्यु) जेवाथी विरक्त थयेला सुप्रल
पललद्र मृगांकुश सुनिनी पासे व्रत अहलु करा, द्वैतज्ञान पाभी, अनंत अनुष्टय भेगवीने
अपुनर्भवस्थान (मोक्ष) ने प्राप्त थया

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरूपचरिते महाकाव्ये

चतुर्थे पर्वणि अनंतस्वामीपुरुषोत्तमसुदमभयचुचरित

वर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥

સર્ગ ૫ મો.

શ્રી ધર્મનાથ સ્વામી ચરિત્ર.

ધર્મરૂપ ગંગાની ઉત્પત્તિના હિમાલય અને કૃતીર્થરૂપ અંધકારને દૂર કરવામાં સૂર્યસં-
માન એવા શ્રીગાન ધર્મનાથના ચરણનું ચરણ હું અહણુ કહું છું. સંસારસાગરને તરવામાં મોટા
સેતુગંધરૂપ-એજ તીર્થનાથનું ચરિત્ર હવે કહું છું.

ધાતદ્રીખંડ દ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહમાં ભરત નામના વિજયને વિષે ભદ્રિસ નામે એક
વિશાળ નગર છે. તેમાં દૃઢરથ નામે રાજા હતો. બે દાંતથી હસ્તીની જેમ બે દૃઢ જીભઓથી
તે શોભતો હતો. જ્યોતિશક્રમાં સૂર્યની જેમ સર્વ રાજાઓના તેજ તેણે હરી લીધા હતા, અને
સરિતાઓનું પાત્ર જેમ સમુદ્ર તેમ સર્વ રાજાઓના દંડનું તે પાત્ર હતો, (અર્થાત્ સર્વ રાજાને
દંડ તે ફરી રાકતો હતો). આણું મોટું સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત છતાં એ વિવેકી રાજા ઈંદ્રની સંપત્તિને
પણ આકાંક્ષાના તુલ જેવી ચપળ જાણીને તેનો જરા પણ ગર્વ કરતો નહીં. વિપય સંબંધી સુખ
તે પૂર્ણ રીતે પામ્યો હતો, તથાપિ અનિશ્ચિની જેમ અંસારવાસમાં તેને જરા પણ આસ્થા નહોતી.
ભોગને વિષે અત્યંત વૈરાગ્યવાન અને પોતાના શરીર ઉપર પણ નિરપૃહ એવા દૃઢરથ રાજાએ
છવટે શરીરના મગની પેઠે પોતાના રાજ્યને એકદમ છોડી દીધું, અને સાંસારિક મહા દુઃખ
અને રોગના વૈધરૂપ વિમલવાહન નામના ગુરૂની પાસે તે ગયો. તેમની પાસેથી એ રત્નચિ-
રોમણિ રાજાએ રૂચિરૂપી મૂલ્ય આપીને દુર્લભ એવું નિર્ભજ ચારિત્રરત્ન અહણુ કર્યું. યોગની
માતા તુલ્ય સમતાને ધારણ કરતા અને પરીપહને સહન કરતા એ રાજમુનિએ ધણું દુસ્તપ
તપ આચર્યું. તીર્થેદક જેવા પવિત્ર શાસ્ત્રરૂપ ગંડુપ (કાગળા) નું આચરન કરીને તેણે ત્રિપ-
ચરૂપ મ્હેરજોથી દ્વિપિત એવા પોતાના આત્માને પવિત્ર કર્યો. અનુક્રમે અર્હંત ભક્તિ વિગેરે
સ્થાનકાતું આરાધન કરીને સદ્ગુણધિવાળા તે મુનિરાજે તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું.
પછી કાગરિથિતિ નજીક આવતાં અનરાન કરી, સમાધિથી મૃત્યુ પામી તે મુનિ વૈજયંત વિમા-
નમાં મહર્દિક દેવતા થયા.

આ જંપૂદ્રીપને વિષે ભારતવર્ષમાં રત્નાકર જેવું રત્નપુર નામે એક નગર હતું. તેમાં
ખંને બાબુએ કરેલા રત્નમય સોપાનનાં કિરણોની જળથી જાણે વચમાં સેતુ (પાળ) બાંધી
હોય તેવી ઉપવનની વાપિકાઓ શોભતી હતી. ઠેકાણે ઠેકાણે અર્હંતનાં સુવર્ણમય ચૈત્યો અને
દર્પણનાળા ગૃહો 'અહીં હમણાં ત્રણે પુરુષાર્થ ઉદય પામેલા છે' એમ સૂચવતા હતા. રાત્રીએ
જ્યાં નક્ષત્રોનાં પ્રતિબિંબ પડે છે એવી મરકતમણિપદ્મ માર્ગભૂમિજાણે મોતીના સ્વસ્તિકવાળી
હોય તેવી દેખાતી હતી. ત્યાં આવેલાં મોટાં મંદિરોની ખીંતીઓના કંઠમાં વધૂજનોએ લટકા-
વેલા હાર કંકાલરણુનું પૂર્ણ રૂપ પ્રાપ્તતા હતા. ઉદ્યાનવાપિકાઓથી હેરાંત, હવેલીઓના રસો-
બધી શ્રીખ અને ગભોના મદથી વર્ષા-એમ ત્રણે ઋતુઓનો કાળ ત્યાં એક સાથે પ્રવર્તતો હતો.

તે નગરમાં તેજવડે સૂર્ય સમાન, શત્રુરૂપ તૃણપુંગ્વમાં અગ્નિ સમાન અને નિર્મળ શુભ્રોથી નિરંતર પ્રકાશતો ભાનુ નામે રાજ હતો. સમુદ્રના તરગોની જમ તેના ગુણોનું પ્રમાણ કરવાને બૃહસ્પતિ પણ સમર્થ નહતા. તે એકજ રાજ્યે જોના કરે અહણ કરેલા છે એવી ભૂમિ કુલવતી અને શીલવતી લલનાની જમ ખીજ પતિને પ્રાસજ થતી નહોતી. એ રાજ્યે સ્વભાવથી ચપલ એવી લક્ષ્મીને પોતાના દૃઢ ગુણો (પક્ષે ઢોરી) થી બાંધીને હાથિણીની જમ પોતાના જીવસ્તંભમાં સ્થિર કરી હતી. સૂર્યની જમ પ્રૌઠ પ્રતાપવાળાએ રાજ્યે દીપકની જ્વાળા શત્રુરાજ્યોના તેજને હરી લીધા હતા. અન્ય રાજ્યોનો વિજય કરવા માટે તેને લલાટ ઉપર ભ્રુટી પણ ચડાવવી પડતી નહી, તો પછી ધનુષ્ય ઉપર પણ ચડાવવાની તો વાતજ શી કરવી!

તે રાજને ચરણકમળની ઉપાસના કરવામાં ભ્રમરી જેવી અને લોહાત્તર પતિવ્રતવાળી સુવ્રતા નામે એક રાણી હતી. તેની પાસેથીજ કાઢીલાઓ મધુર આલાપ, હંસલોચ્છા ગતિઆતુર્ય અને મૃગલીઓ દૃઢિવિદાસ શીખેલી હતી. વજ્ર તેની સહચરી હતી, શીલલક્ષ્મી તેને શોભાવનારી હતી અને કુલીનતા તેની કાંચળી હતી. એ પ્રમાણે તેનો સ્વાભાવિક પરિવાર હતો. પતિભક્તિરૂપ તેને યોગ્ય અલંકાર હતો, તે શિવાય હાર વિગેરે ખીજ અલંકારો તો ઉલટા તેનાથી અલંકૃત હતા, અર્થાત તેના અંગસંગવડેજ શોભતા હતા.

હવે વૈજયંત નામના ખીજ અનુત્તર વિમાનમાં રહેલા દંડરથ રાજના જીવે પરમ સુખમાં મગ્ન થઈ ત્યાં પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. પછી ત્યાંથી ચ્યવીને ત્રૈશાખ માસની શુક્લ સપ્તમીને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્રમાં ચંદ્ર આપતાં તે જીવ સુવ્રતા રાણીના ઉદરમાં અવતર્યો. તે વખતે સુવ્રતાએ તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં ગજ વિગેરે ચૈદ મહા સ્વપ્નો જોયાં. અનુક્રમે પૂર્ણ સમયે માધ માસની શુક્લ તૃતીયાને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્રમાં વજ્રના લાંછન (ચિન્હ) વાળા સુવર્ણવર્ણી પુત્રને દેવીએ જન્મ આપ્યો. તરતજ ભોગંકરા વિગેરે છપ્પન દિક્કુમારીઓએ આવીને પ્રજ્ઞ અને પ્રજ્ઞની માતાનું સુતિકાકર્મ કર્યું. તેજ વખતે સૌધર્મેંદ્ર પણ પાલક વિમાનમાં બેસીને ત્યાં આવ્યા. અને પ્રજ્ઞને લઈને મેરૂપર્વત ઉપર ગયા. ત્યાં અતિપાંડુકમલા નામે શિક્ષાની ઉપર રત્નમય સિંહાસનમાં પ્રજ્ઞને પોતાના ઉત્સર્ગે લઈને ઈંદ્ર બેઠા. અચ્યુત વિગેરે ત્રેસઠ ઈંદ્રોએ પવિત્ર તીર્થજળથી વિધિપૂર્વક પ્રજ્ઞને સ્નાન કરાવ્યું. પછી ઇશાન ઈંદ્રના ખોળામાં પ્રજ્ઞને બેસાડીને સૌધર્મેંદ્રે સ્નાન કર્યું; અને વિલેપન વિગેરેથી પૂજ કરીને નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કર્યો.

“ પરમ ધ્યાન કરવા યોગ્ય સ્વરૂપવાળા અને પરમ ધ્યાન કરનારા એવા પંદરમા તીર્થ કરને મારો નમસ્કાર છે. હે પ્રજ્ઞ! દેવ અને દાનવથી હું મનુષ્યોની મોટી મહત્તા માનું છું, કારણકે તણુ લોકને વંદન કરવા યોગ્યુએવા તમે મનુષ્યપણામાં પ્રગટ થયેલા છો. હે નાય ! મોક્ષરૂપ સાધનને સાધી વેવા માટે તમારું શિષ્યપણું અહણ કરવાની ઈચ્છાવાળો એવા મને હમણાજ આ દક્ષિણ ભારતવર્ષમાં મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયું. જ પ્રમાદીઓને તમારા

“ ચરણનું દર્શન થતું નથી તેવા સ્વર્ગીએ સુખી છતાં પણ તેમનામાં અને નારકી જીવોમાં
 “ કાંઈ પણ ભેદ નથી. હે પ્રભુ! જ્યાં સુધી સુખની જગતમારો ઉદય થયો નહતો ત્યાં સુધીજ
 “ ધ્રુવક પદ્મીની જગ કુતીર્થીએ બોલી શકતા હતા. હવે વરસાદથી સગવરની જગતમારી ધર્મ-
 “ દેશના રૂપ બળવડે આ ભરતાઈ થોડા કાળમાં પૂર્ણ ભરાઇ જશે. હે પરમેશ્વર ! રાજ જગ
 “ શત્રુના દેશને સુક્ત કરો તેનું રાજ્ય તેને આપે તેમ તમે અનંત પ્રાણીઓને સુક્ત કરીને
 “ અચલ સુખ આપશો. હે ભગવન્! દેવલોકમાં પણ ભ્રમરાની પેઠે તમારા ચરણક્રમણમાં લીન
 “ થયેલા ચિત્તવડે મારા દિવસો નિર્ગમન થાઓ. ”

શકઈ દ્રે આ પ્રગણે સ્તુતિ કરોને ઇશાનેંદ્રની પાએથી પ્રભુને લઇ સુવતદિવીની પાસે
 જગ હતા તેમ મૂકી દીધા. જ્યારે પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે તેમની માતાને ધર્મ કરવાનો દોહદ
 થયો હતો, તેથી ભાતુ રાજ્યે તેમનું ધર્મ એવું નામ પાડ્યું. દેવકુમારોની સાથે ક્રીડા કરતા
 પ્રભુએ શિશુ અવસ્થા નિર્ગમન કરી, અને પિસ્તાળીય ધનુષ્ય ઉંચી કાયાવાળા પ્રભુ યૌવનવયને
 પ્રાપ્ત થયા. પછી ચિરકાળથી ઈચ્છેલા માતાપિતાના કૌતુકને પૂર્ણ કરવા તેમજ ભોગ્યકર્મને
 ભોગવવા પ્રભુએ પાણિગ્રહણ કર્યું. જન્મથી અડી લાખ વર્ષ ગયા પછી પિતાના આગ્રહથી
 પ્રભુએ રાજપભાર ગ્રહણ કર્યો. પાંચ લાખ વર્ષ સુધી પૃથ્વીપર રાજ્ય કરીને પછી અવસર
 પ્રાપ્ત થયેલો જાણી પ્રભુએ દીક્ષા લેવા વિચાર કર્યો. તેજ વખતે ‘હે સ્વામી! તીર્થ પ્રવર્તાવો’
 એમ લોકાંતિક દેવતાઓએ આવીને વિનયિ કરી; એટલે પ્રભુએ દીક્ષારૂપ નાંદીના મુખરૂપવાર્ષિક
 ‘દાન આપવું’ શરૂ કર્યું. વર્ષાંતે દેવતાઓએ અભિષેક કરેલા પ્રભુ નાગદત્તા નામની શિખિકામાં
 બેસીને વપ્રકાંચન નામે રમણીય ઉદ્યાનમાં પધાર્યા.

એ ઉદ્યાનમાં પ્રિયગુલતાની મંજરીમાં ભ્રમરાઓ ગુંજરવ કરતા હતા. ઉદ્યાનપાલિકાએ
 નાગદત્તારનાં પુષ્પનાં આભૂષણે ગુંથવામાં વ્યગ્ર થયેલી હતી. દોહડાના પરાગથી નગરસ્ત્રીનાં મુખ
 વ્યાપી રહેતાં હતાં. જાણે કાગદિવનાં આયુધગૃહ હોય તેવાં ડોલરનાં પુષ્પોથી તે શોભતું હતું.
 ઉદ્યાનપાલના બાળકો લવલી (આરોગી) લતાનાં પુષ્પને કાપવામાં વ્યગ્ર થઈ રહ્યા હતા. મચ-
 કુંદના મકરંદબિન્દુવડે તેનું ભૂમિતળ આદ્રં થઈ રહ્યું હતું. ટુલેલાં મરૂચકનાં વૃક્ષોથી જાણે
 મરકત મણિથી પૃથ્વી ખાંધી હોય તેવું દેખાતું હતું. આવા શિશિર ઋતુ સંબંધી લક્ષ્મીમય
 સુંદર ઉદ્યાનમાં પ્રભુએ પ્રવેશ કર્યો. પછી માઘ માસની શુકલ ત્રયોદશીએ પુષ્ય નક્ષત્રમાં દિવ-
 સના પાછવે પહોરે એક હજાર રાજ્યોની સાથે છક તપ કરીને પ્રભુએ દીક્ષા લીધી. બીજ
 દિવસે સોમનસપુરમાં ધર્મસિંહ રાજના સુંદર ગૃહમાં પ્રભુએ પરમાત્મથી પારણું કર્યું. ત્યાં
 વસુધારા વિગેરે પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થયા, અને ધર્મસિંહ રાજ્યે પ્રભુના પગલાની ભૂમિપર
 રત્નમય પીઠ કરાવી. શરીરમાં પણ અપેક્ષા રહિત એવા જગત્પતિ પવનનો જગ અરખલિતપણે
 ત્યાંથી પૃથ્વીપર વિહાર કરવાને પ્રવર્ત્યા.

જંધુદીપના અપર (પશ્ચિમ) વિદેહક્ષેત્રને વિષે અશોકાનગરીમાં પુરૂપવૃષલ નામે
 રાજ હતો. તે તત્ત્વજ્ઞાની અને સાત્ત્વિક રાજ્યે સંસારથી વિરક્ત થઈ પ્રજાપાલક સુનિની

પાસે દીક્ષા લીધી. દુસ્તપ તંત્રને તપતા એ રાજગુણિ આયુષ્ય પૂર્ણ થયે કાળધર્મ પ્રાપ્ત થતાં મૃત્યુ પામી, સહસ્રાર દેવલોકમાં અદાર સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવતા થયા.

તે દેવતા આયુષ્યના સોળ સાગરોપમ ગયા પછી પોતાનપુર નામના નગરમાં વિકટ નામે એક રાજ થયો. હાથી હાથીને જીતી લે, તેમ કાઈ રાજસિંહ નામના રાજાએ પોતાના પરાક્રમવડે તેને રણભૂમિમાં જીતી લીધા. તે પરાજયથી લજ્જા પામેલા વિકટરાજાએ પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપી અતિભુતિ નામના મુનિને ચરણે બેઠા વ્રત ગ્રહણ કર્યું. પછી તીવ્ર તપસ્યા કરીને પ્રાંતે તેણે એવું નિયાણું બાંધ્યું કે 'આ તપના મહિમાથી હું ભવાંતરમાં રાજસિંહનો ઉચ્છેદ કરનાર થાઉં.' આ પ્રમાણે નિયાણું કરી કાળયોગે મૃત્યુ પામીને તે બીજા દેવલોકમાં બે સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવતા થયો.

રાજા રાજસિંહ ચિરકાળ સંસારમાં ભગી આ ભરતકેત્રમાં હરિપુર નામના નગરમાં નિશુભ નામે રાજ થયો. પીસ્તાળીશ ધનુષ્ય ઉચી કાયાવાળો, દશલાખ વર્ષના આયુષ્યવાળો અને ઉગ્રશાસન પ્રવર્તાવનાર કૃષ્ણવર્ણી તે એક લીલામાત્રમાં દક્ષિણ ભરતાઈને સાર્થી લઇને પાંચમે અર્ધચક્રી (પ્રતિવાસુદેવ) કહેવાયો.

તે અવસરે ભરતખંડના અન્ધપુર નામે નગરમાં કટ્યાણના એક સ્થાનરૂપ શિવ નામે રાજ થયો. તેને વિજયા અને અંબકા નામે બે મુર્તિમાન કીર્તિ અને લક્ષ્મી હોય તેવી બે પ્રિય પત્નીઓ હતી. તેમાંની વિજયા રાણીની કુક્ષિમાં પુરૂષવૃષભનો જીવ સહસ્રાર દેવલોકમાંથી ચ્યવી ચાર સ્વપ્રવડે બલભદ્રના જન્મને સૂચવતો આવીને ઉત્પન્ન થયો. ગર્ભકાળ પૂર્ણ થતાં વિજયાદેવીએ જણે શરીરધારી પોતાના પતિનો ઉજ્જવળ યશસમૂહ હોય તેવા પુત્રને જન્મ આપ્યો. શિવરાજાએ શુભદિવસે મોટા ઉત્સવવડે સારાદર્શનને લીધે પુત્રનું સુદર્શન એવું નામ પાડ્યું.

વિકટનો જીવ બીજા દેવલોકમાંથી ચ્યવી સાત સ્વપ્રવડે વાસુદેવના જન્મને સૂચવતો અંબકાના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયો. ગર્ભસમય પૂર્ણ થતાં સરિતા જેમ નીલ કમળને જન્મ આપે, તેમ ઈન્દ્રનીલમણિ જેવા નીલવર્ણી પૂર્ણ લક્ષણવાળા પુત્રને તેણે જન્મ આપ્યો. આ કુમાર અતિશય પરાક્રમથી પુરૂષોમાં સિંહરૂપયોગે એવું ધારીને રાજાએ તેનું પુરૂપસિંહ નામ પાડ્યું. ધાત્રીજનોએ લાલનપાલન કરેલા તાડ અને ગરૂડના ચિન્હવાળા એ બંને કુમારો પરસ્પર ક્રીડા કરતા અને નીલા તથા પીળા વસ્ત્રને ધારણ કરતા વૃદ્ધિ યાગવા લાગ્યા. પોતાની બંને ડાટેલા નિધાનને જેમ બેઈએ ત્યારે પ્રાપ્ત કમય, તેમ તેઓએ ઉપાધ્યાયને માત્ર સાક્ષી કરીને સર્વ કળાઓ સાવધાનપણે પ્રાપ્ત કરી લીધી અનુક્રમે સ્વર્ગ અને ભૂમિના બે પ્રતિમદ્વય હોય તેવા તે બંને ભાઈઓ કવચ ધારણ કરીને શોભવા લાગ્યા; અને પરસ્પર સ્નેહધારી તેઓ અધિનીકુમારની જેમ સહોદરપણે રહી પિતાની ઉપર અતિભક્તિથી તેના પદાતિની જેમ વર્તવા લાગ્યા.

એકદા દાઇ ગર્વિષ્ટ એવા સીમાકાના રાજાને સાધવા માટે શિવરાજાએ દિવ્ય અસ્રની જેમ સુદર્શન બલભદ્રને મોકલ્યા, સ્નેહને લીધે તેમના બંધુ પુરૂપસિંહ વાસુદેવ પણ દેહલાક

પ્રયાણ કરતા તેમની પછવાડે ગયા. પ્રેમનો અંધ વજ્રલેપને અનુસરતો છે. પણ ખલભદ્રે મોટા પ્રયત્નથી વાસુદેવને સાથે આવતા શક્યા, એટલે યુધ્ધમાંથી અદ્ય થયેલા હસ્તીની જમ તે રસ્તામાંજ રહ્યા. વિવિધ વિનોદથી બ્રાતાના વિયોગનું દુઃખ સહન કરી વાસુદેવ ત્યાં રહ્યા હતા, તેવામાં પિતા તરફથી એક પુરૂષ ત્યાં આવ્યો, અને તેણે પિતાનો લેખ તેમને આપ્યો, એટલે વાસુદેવે તે લેખ મસ્તક પર ધારણ કર્યો. તેમાં 'હે વત્સ ! સત્વર અહીં આવ' એવા અક્ષરો જોવામાં આવ્યા. તરત સસંભ્રમપણે લેખહાર પુરૂષને પૂછ્યું—'હે દૂત ! અમારા બને માતા અને પિતા કુશળ છે ? અને મને સત્વર જોલાવવાનું કારણ શું છે ?' 'હૃતે કહ્યું—'આપના પિતાના શરીરમાં મોટો દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો છે, તેથી તમને સત્વર જોલાવે છે.' પિતાના દાહજ્વરની ખબર સાંભળવાથી જણે સાત કટકા થાય તેવો ધા વાગ્યો હોય તેમ વાસુદેવ વિધુર થઈ ગયા, અને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા. સત્પુરૂષોને સ્વજનની પીડા કરતાં વધારે ખીલું દુઃખ હોતું નથી.

ખીજેજ દિવસે વાસુદેવ પોતાની નગરીમાં આવી પહોંચ્યા. 'જતિવંતને તેહ' દુઃખ મોગમાં દાવાનળ જેવું થઈ પડે છે.' વાસુદેવે જ્વરાર્ત પિતાએ આશ્રિત એવા ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. તે વખતે ત્યાં ચોખતા, ખંડાતા, ઉકળાતા અને શોધાતા વિવિધ ઐપધોમાં દાસજનો વ્યથ હતા, રસનીર્થના વિપાકને જાણનાર ઐપધનું ખલાખલ વિચારનારા ચતુર વૈદ્યો પિતાની આસપાસ ઘેઠેલા હતા, અંગરક્ષકો હાથની સંજ્ઞાથી ઘોંઘાટને અટકાવતા હતા અને દ્વારપાળો બ્રહ્મીની સંજ્ઞાથી વૈદ્યલોકોને દૂર જોસવાનું સૂચવતા હતા. આવા ગૃહમાં પ્રવેશ કરી પિતાનું જણે દુઃખ લેતા હોય તેમ વાસુદેવ તેમના દુઃખથી દુઃખી થઈ ગયા. પછી જો હાથવડે ચરણસ્પર્શ કરીને પિતાને પ્રણામ કર્યો, અને નેત્રમાં અશ્રુ આવવાથી જણે પિતાને સ્નાન કરાવતા હોય તેમ દેખાવા લાગ્યા. પુત્રના કરુસ્પર્શથી શિવરાજને જરા આશ્વાસન મળ્યું. ઇષ્ટના દર્શનથી સુખ થાય છે, તે સ્પર્શથી થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ! પછી શિવરાજ વારંવાર કરવડે પુત્રનો સ્પર્શ કરવા લાગ્યા, અને તેથી જણે શીતળતા થઈ હોય તેમ અધિક શેમાંચવાળા થયા. થોડીવારે રાજાએ પૂછ્યું—'હે વત્સ ! દાવાનળથી વૃક્ષની જમ તમારું ઉદર દુર્બળ કેમ થઈ ગયું છે અને અંધર પક્ષેન ફીકા કેમ પડ્યા છે ?' તે વખતે વાસુદેવનો અનુચર જોડ્યો—'હે દેવ ! આપની આવી દારૂણ દશા સાંભળી પૂરા વેગથી તમને જોવાને માટે આટલા અને હસ્તાં જમ વિધ્યા-ચળનું સ્મરણ કરતો ઉતાવળો ચાલે તેમ તમારું સ્મરણ કરતા તેઓ ભક્તિવડે ભોજન અને જળ છોડી દઇને માત્ર જો દિવસમાં અહીં આવ્યા છે.' આ પ્રમાણે સાંભળી દ્વિગુણ દુઃખ પામી રાજા જોડ્યો—'વત્સ ! ક્ષેત્રીપત્ર ક્ષેત્રીની જમ તમે આવો ખીને અનર્થ કેમ કર્યો ? માટે સત્વર પરિવાર સહિત ભોજનનો અવસર માગવો. સર્વ અર્થને સાધનારી કાયા ભોજનવડેજ ચાલે છે. પિતાની વારંવાર આવી આગ્રહયુક્ત આજ્ઞા થવાથી મદવાળા દંતીની જમ તેણે દુઃખ સહિત કંઈક ભોજન કર્યું, પરંતુ શ્રીખંડ પણ લીધા વગર અને ખીજાં વસ્ત્ર પહેર્યાં

વગર દુ ખવડે તમ સ્થળમાં રહેલા નકુલ(નોળીઆ)ના જ્વેલી સ્થિતિ ભોગવતાં માત્ર ભોજન કરીનેજ દીન થઈ ગયેલા સર્વ પરિવારને સાથે લઈ પોતાના વાસગૃહમાંથી પગે ચાલી પિતાના વાસગૃહ પાસે આવ્યા. ન્યારે તેમાં પ્રવેશ કરતા હતા, તેવામાં માતાના દ્વારપાળોએ આગળ આવી રૂદન કરતાં કરતાં કડણસ્વરથી વિજ્ઞાપિ કરી કે 'હે કુમાર ! રક્ષણ કરો, રક્ષણ કરો, હજી મહારાજ જીવતાં છતાં દેવી નકારો વ્યવસાય કરે છે.' તે સાંભળી વાસુદેવ સંભ્રમ પામી માતૃગૃહમાં આવ્યા; ત્યાં માતાને નીચે પ્રમાણે વચનો બોલતાં જ્યા.

“પિતાના પ્રસાદથી મોટા રત્નરાશિ, અનંત સુવર્ણ, રૂપાના સંચય, મોતી, હીરા, જ્વેલીવાન રત્નોથી જડિત એવા હજારો પોશાક અને તે સિવાય જે સર્વ ખખનો મેળવેલો છે, તે સર્વ સાત ક્ષેત્રમાં અર્પણ કરું; કારણકે મહા માર્ગે પ્રયાણ કરનારને એ મુખ્ય પાથેય છે. પતિના મરણ પામ્યા પછી હું જરાવાર પણ વૈધવ્યને સહન કરી શકું તેમ નથી, તેથી હું તેમની આગળજ જવા ઈચ્છું છું, માટે હે સેવકા! તમે સત્વર આશિ સન્ન કરો.” આ પ્રમાણે મહા દુ ખ ઉત્પન્ન કરનારા શબ્દો માતા બોલતા હતા; તેની પાસે જઈને વાસુદેવે ગદ્ગદ સ્વરે કહ્યું—“અરે ! માતા ! માતા ! શું તમે પણ આ મદ ભાગ્યવાળા પુત્રને ઠોડી દેશો ! આહા ! મારૂ ભાગ્ય દેવું વિપરીત કે માતાએ પણ આમ કરવા માંડ્યું !” અમ્મા-માતા બોલ્યા—“અરે પુત્ર ! તારા પિતાના રોગની મેં બરાબર પરીક્ષા કરી છે, તે રોગ અવશ્ય તારા પિતાના પ્રાણ લેવાને આવ્યો છે, અને ‘વિધવા’ એવા અક્ષરને સાંભળવાને હું ક્ષણવાર પણ સમર્થ નથી, તેથી તારા પિતાની પહેલાં કસુંબાના વૃક્ષ ઓઠીને હું તો ચાહી જઈશ. વળી મહારાજ શિવરાજની પત્ની થઈને તથા તારા જેવા પાંચમા વાસુદેવરૂપ પુત્રને જન્મ આપીને મારો જન્મ કૃતાર્થ થયો છે. તેમજ ન્યાયે પતિનું મૃત્યુ થશે, ત્યારે મારા પ્રાણ પોતાની મેળે ચાલ્યા જશે, તો હું તેમ ન થવા દેતાં અગાઉથીજ આશિમાં પ્રવેશ કરીને તેનો ત્યાગ કરું, જેથી મારા સત્વની હીનતા ન કહેવાય માટે હે વત્સ ! ક્ષત્રિય જાતિના કુળાચારને આચરણ કરતી એવી મને આ કાર્યમાં વાત્સલ્યપણાથી પણ તું અંતરાય કરીશ નહીં. હે પુત્ર ! મારી આશીષથી સુદર્શન બધુની સાથે તુ આનંદ પામીશ. હું હવે અગ્નિમાર્ગે, પતિની આગળ જઈશ, માટે હું તને એક છેલ્લી આર્થના કરું છું કે આ વિધિ નિષેધ કરે તેવું તારે કાંઈ પણ હવે કહેવું નહીં.” આ પ્રમાણે કહી સ્વામીના મૃત્યુબખર સાંભળવાને કાયર એવા અમાદેવી પરલોકરૂપ નગરના દ્વારરૂપ આશિમાં પ્રવેશ કરવાને ત્યાંથી ગયા.

ઉપરાઉપર પડતા દુઃખવડે જેતુ અંગ ગિધિળ થઈ ગયું છે એવા વાસુદેવ ત્યાંથી સરખી ભૂમિમાં પણ પગલો પગલો સ્ખલના પામતા પિતાની પાસે આવ્યા. પોતાની માતાને સંભારતા અને પિતાને આતુર એતા વાસુદેવ દુ ખને સહન ન કરી શકવાથી પોતાના આત્માને નપુંસક જેવો માની પૃથ્વી પર ઢળી પડ્યા પુત્રની આવી સ્થિતિ જોઈને શિવરાજ દાહજ્વરથી પીડિત હતા તોપણ ધૈર્ય ધરીને બોલ્યા—“હે વત્સ ! આપણા કુળને અનુચિત એવી કાયરતા તમે કેમ ધરો છો ? હે વત્સ ! આ પૃથ્વી તમારી સુખના આધારવાળી છે, તો ધૈર્ય છાડીને

તેનાપર પડતાં તમને લગ્ન કેમ આવતી નથી ? હે પુત્ર ! તું બ્યારે ધૈર્યને છોડી દશ ત્યારે તારૂં 'પુત્રસિંહ' એવું નામ પાડનારા મારામાં અજ્ઞાનકાગપણું પ્રાપ્ત થશે." આ પ્રમાણે આશ્વાસન આપી પવિત્ર દ્વૈતવાણા શિવગળ કાળધર્મ પામી ગયા. કાળને છતવાને કાણુ સમર્થ છે ? પિતાના મગ્નના ખચર સાંભળવાથી વાયુથી વૃક્ષની જેમ અને વાયુરોગીની જેમ તેના શોકવડે વાસુદેવ દ્વૈતને પૃથ્વીપર ઢળી પડ્યા. થોડીકવારે જળકુંભવડે જળછાંટતાં તેમણે સંજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી. 'હે તાત ! હે તાત !' એમ આકંઠ કરતા બેઠાંચયા, અને બોલવા લાગ્યા—

"હે પિતા ! આ તમારૂં શરોર આજે ઉણુ જણાતું નથી, તે કયા ઔપધનો શુણુ છે ? તમને કયા વૈદ્યની પ્રતીતિ થઈ છે ? અથવા આજે કન સુખનિદ્રા કરી છે ? તે પ્રસાદ કરીને મને કહો." આ પ્રમાણે સ્નેહમાં મોહીતપણથી કહી કહીને વાસુદેવે વિલાપ કરવા માંડ્યો. પછી ગોત્રવૃદ્ધ પુત્રોના સમજાવવાથી ધૈર્ય ધરી વાસુદેવે અગર ચંદનના કાષ્ટવડે પિતાના અંગને અગ્નિસસ્કાર કર્યો. પછી જલાંગતિ આપવા વિગેરે ઉત્તગક્રિયા કરી સભામાં આવીને પલ્લભદ્ર ઉપર પિતાના મૃત્યુને સચવનારો પત્ર લખી મોકલાવ્યો. તે લેખ વાંચી ગર્વિષ્ટ એવા સીમા-હાના રાજને સાધી પલ્લભદ્ર દુઃખી થઈને સત્વર ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા. પોતાને નગર આવી ખને ભાર્ગવેશ વખતે વળગી છુટે કંઠે રૂદન કરતા સર્વ સભાને પણ શેવરાવવા લાગ્યા. સંજ્ઞાનો વ્યથ હતા, રસનીચનો વિપાકને જણનાર આપ-અને ધીમે ધીમે પિતાના ચતુર વૈદ્યો પિતાની આસપાસ બેઠેલા હતા, અંગક્ષોકો હાથની સંજ્ઞા ધરતાં તેઓ પોતાની હતો અને દ્વારપાળો બ્રહ્મીની સંજ્ઞાથી વૈદ્યલોકાને દૂર બેસવાનું સચા-ગૃહમાં પ્રવેશ કરી પિતાનું જણે કુંખ લેના હોય તેમ વાસુદેવ તેમના આં ત્યાં નિશ્ચલ થઈ ગયા. પછી બે હાથવડે ચરણસ્પર્શ કરીને પિતાને પ્રણામ કર્યો, અને પ્રવેશ કરાવ્યો. આવવાથી જણે પિતાને સ્નાન કરાવતા હોય તેમ રૂખાવા સ્વર્ગવાસ લોકાના કરસ્પર્શથી શિવગળને જરા આશ્વાસન મળ્યું. ઇષ્ટના દર્શનથી મારા પિતાની ભક્તિ તો સ્પર્શથી થાય તેમાં શુ આશ્ચર્ય ! પછી શિવરાજ વાગ્વાર કુંખને તમારી પાસે કરવા લાગ્યા, અને તેથી જણે શીતળતા થઈ હોય તેમ અધિક રોમાંચવાળું અને મેં અર્પણ રાજ્યે પૂછ્યું—'હે વત્સ ! ઘાવાનળથી વૃક્ષની જેમ તમારૂં ઉદર કુર્મળ કેમ વપણું ગઠો; કેમકે અધરપક્ષવ ક્રીકા કેમ પડ્યા છે ?' તે વખતે વાસુદેવનો અતુચર ગોલ્યો—'તે કહેલી તમારા આવી દાંડણુ દશા સાંભળી પૂરા વેગથી તમને જ્વેવાને માટે ચાલ્યા અને હરતાં મોટા કરવા ચળતું સ્મરણુ કરતો ઉતાવળો ચાલે તેમ તમારૂં સ્મરણુ કરતા તેઓ ભક્તિ અને શોક નિવૃત્તિ જળુ છોડી દઈને ગાળુ દિવસમાં અહીં આવ્યા છે." આ પ્રમાણે સંપૂર્ણ બ્રહ્મી ચડાવી, પામી રાજાને શીતળતા થઈ ગયા. "શ્રી હૈલીની જેમ તમે આવો ખીલું—'ઇક્ષ્વાકુવંશમાં ચંદ્ર પુર માયવો સર્વ અર્થને પૂર્ણી કાણુ શોકનું સ્થાન થયું' અહ્યુકત આજ્ઞા યવાથી કર્યો છે, પણ તે નિશ્ચલ આવો શ્રીખંડ પણ લી: અને કાણુ દેશ આપે છે ? કાણુ

તેને ઉછેરે છે ? અને તેના પરાલભ ઢાનાથી થાયછે' અત્યારે અમારી પાસે આ પ્રમાણે બોલતો દેમલજ્ઞ પામતો નથી ? આમ પણાના મિષ્ટથી તે ખરેખર અમારો અપમાન કરનાર શત્રુ છે. કદિ તારો સ્વામી અમારો મિત્ર હો, અમિત્ર હો કે બલે ઉદારી હો, અમે તેમાં નિરપેક્ષ છીએ; કારણકે જીવનપરાક્રમી વીરોને પોતાની જીવનની અપેક્ષા છે." આવાં કુમારનાં વચનો સાંભળી દુત બોલ્યો—“તે પિતા સમાન અમારા સ્વામીને શત્રુરૂપ માનતા એવા તમે પોતાના કટયાણુ-માં અકટયાણુની ઈચ્છા કરી તમારું પાળકપણું સ્પષ્ટ રીતે બતાવે છે. અરે કુમાર ! હજી તમે રાજનીતિ જાણતા નથી. શામાટે હાથે કરી ઉદર ચોળીને શૂળ ઉત્પન્ન કરો છો ? હું તમારા વચનો મારા સ્વામીને કહીશ નહીં. હજી મારું વચન માનો અને તેના પ્રાસાદથી બધું સહિત તમારું ક્ષેમકુશળ સાંખા કાળ સુધી યાચો; નહિ તો થોડા સમયમાં એ તમારો શત્રુ થશે અને ન્યારે યમરાજની પેઠે તે શેષ કરશે, ત્યારે તમારે જીવિતમાં પણ સંશય થઈ પડશે. ” આવાં દૂતાનાં વચનોથી વાહેસુવને વિશેષ ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો અને કહ્યું—“અરે દુત ! તું પોતાના જીવિતમાં પણ અપેક્ષા રહિત એવો ખરેખરો દુત છે. વાણીના પ્રપંચમાં ચતુર એવા તારી જેવા દુતની વાણી માત્ર ક્ષણાટોપ કરનારા નિર્વિષ સર્પની જેમ ખીકણુ રાખ્યોને બીવરાવે છે. અરે દુત ! જા, મારાં કહેલાં વચનો ગોપવીશ નહીં, અંધાં તારા સ્વામીને કહેજે; તે કદિ અમારો શત્રુ થશે તો અમેએ તેને વધકાટીમાં પરિપૂર્ણ રીતે ગણી લીધેલો છું. ”

આવાં વાસુદેવનાં વચનથી દુત ત્યાંથી હલો થયો, અને વેગથી નિશુલની પાસે આવી તે સર્વ યથાર્થ કહ્યું. તે સાંભળી શત્રુનો વિનાશ કરનાર નિશુલને ઘણા ક્રોધ ચડ્યો. તત્કાળ સેના-વડે પૃથ્વીને આચ્છાદન કરતો તે અક્ષપુર ઉપર ચડી આવ્યો. નિશુલને આવેલો સાંભળી શત્રુનો વિજય કરનાર વાસુદેવ પોતાના ન્યેષ્ટ બંધુને સાથે લઈ સર્વ સૈન્ય સહિત સામા આવ્યા. પરસ્પર મંથન કરવાને ઉદ્ધત થયેલા નિશુલ અને પુરૂષસિંહ હાથીની જેમ અર્ધ માર્ગે એકઠા થયા અનેના સૈનિકા ભૂમિ અને આકાશને ક્ષોભ કરતા, સિંહનાદ, ધનુષ્યના ટંકાર તથા હાથોનું આરક્ષાલન કરતા પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. પોતાના શરીરની રક્ષા કરવામાં અપેક્ષા ગહિત એવી બન્ને અક્ષાહિલ્વી (સેના) નો ક્ષય પ્રલયકાળની પેઠે ક્ષણવારમાં થઈ ગયો; પછી બલભદ્ર જેની પાછળ છે એવા વાસુદેવે મથમાં બેસીને પવનવડે અગ્નિની જેમ પાંચજન્ય નામનો શંખ પૂર્યો. પડતા વજ્રના ઘોર શબ્દની જેવા તે શંખના મોટા નાદથી શત્રુનું સર્વ સૈન્ય ક્ષોભ પાગી પડી ગયું. તે વખતે ‘અરે ! પોતાના આત્માને સુભટ માનનારા વાસુદેવ ! હલો રહે.’ આ પ્રમાણે કહેતો મહારથી પ્રતિવાસુદેવ વાસુદેવની સામે યુદ્ધ કરવા આવ્યો. બને વીરો દ્વાપથી પોતાની બ્રહ્મી ચક્રવી ભય પમાડતા પોતપોતાના ધનુષ્યનું આરક્ષાલન કરવા લાગ્યા. પછી મેઘ જેમ જળધારાની વૃદ્ધિ કરે તેમ બને વીરો પાણુવૃદ્ધિ કરીને સિંહનાદવડે મૃગલીને ત્રાસ ઉપજાવે તેમ ખેચરની સ્ત્રીઓને ત્રાસ પમાડવા લાગ્યા. આંતરા રહિત પડતા એવા તેમના પાણુસમૂહથી રણભૂમિ બંડના વૃક્ષથી છવાયેલા સમુદ્રના વિલાસને ધારણ કરવા લાગી. યુદ્ધરૂપી સાગરમાં તિમિંગલ રૂપ એ વીંગ કરસુક્ત, ચંત્રસુક્ત અને સુક્તાસુક્ત એવા આયુષોવડે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તે સમયે નિશુલે જાન્ય-

દેવમાન જ્યાણાંરૂપ નિર્દ્રાવાળું અને તીક્ષ્ણ ધારાવડે વિકરાળ એવું પોતાનું ચક્ર ઈંદ્ર જેમ વજ્રને સંભારે તેમ સંભાર્યું. સ્મરણ કરતાંજ પ્રાપ્ત થયેલા તે ચક્રને અંગુલિથી આકાશમાં ભમાડનો નિશુંભ ક્ષોભ પમાડે તેવું વચન ગર્વથી ગો.યો. “અરે દુમાર ! તું અનુકંપા કરવા યોગ્ય છે અને આળક છે, તેથી અહીંથી નાસ્તી જતાં તને શી લજબ છે ? મારે આદ્યો જા, અથવા મારી સેવા કર, શું તને એક જ્ઞાન પણ સારો વિચાર આપનાર નથી? આ ચક્ર મૂકવાથી હું પર્વતોને પણ ફાડી નાશું, તો નવીન કુખમાંડની જેવા દામળ શરીરવાળા તારો તો શી વાત કરવી ?”

આવાં વચન સાંભળી પુરુષસિંહ દુમારે કહ્યું—“હવે અતિ ગર્વવાળા એવા તારૂં અને ચક્રનું વીર્ય, જેવાનું બાહીમાં છે, બીજાં અગ્રાંથી તે શું કર્યું છે અત્યારે મેઘ જેમ ઈંદ્ર-મનુષ્યને ધારણ કરે તેમ તેં આ ચક્રને ધારણ કર્યું છે, પણ હે મૂઠ ! તે મને શું કરવાનું છે ? તેને છોડ, હું તેનું પણ અમોઘપણું જોઉં.” આવાં વાસુદેવનાં કઠોર વચનો સાંભળી નિશુંભે તેને મારવાની ઇચ્છાથી સર્વ બળવડે ચક્ર મૂક્યું. તે ચક્ર પોતાના અમ્ભ ભાગવડે વાસુદેવના દ્વદશમાં વેગથી અથડાઈ વિંધ્યાદ્રિના તટમાં મોટા ગગની જેમ નિમ્મકળ થઈ ગયું. તેના આઘાતથી વાસુદેવ નેત્ર મીંચી મૂર્છા પામીને પડી ગયા. બલભદ્રે ગોશીર્ષી અંદનથી સિંચન કર્યું, એટલે થોડીવારમાં પાછા ઉઠી, સંજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને હાથવડે તેજ ચક્ર લઈ ‘અરે જો ન રહે, જતો રહે, ’ એમ નિશુંભને કહેવા લાગ્યા; પણ સામેથી ‘છોડ, છોડ, ’ એમ વચનો આવતાં વાસુદેવે ચક્ર છોડ્યું, અને પ્રતિવાસુદેવ નિશુંભનું મસ્તક પાંચમા વાસુદેવે તે ચક્રવડે છેદી નાંખ્યું. તત્કાળ પરાક્રમીઓમાં મુગટરૂપ એ વાસુદેવના ઉપર જયલક્ષ્મીના હાસ્થ જેવી આકાશમાંથી પુષ્પવૃષ્ટિ યઈ. પછી તેજ પ્રયાણે કરીને વાસુદેવે ભરતાહને સાધી લીધું. મહાત્માઓનો વ્યવસાય સહસ્રા રીતેજ ફળે છે, દિગ્યાત્રા કરીને પાછા ફરતાં વાસુદેવ મગધદેશમાં આવ્યા. ત્યાં એક લીલાભાવમાં મૃત્તિકાના પાત્રની જેમ ભુજવડે ઠાટીચિલાને ધારણ કરી. ત્યાંથી અશ્વસૈન્યવડે પૃથ્વીને આમ્મ્હાદન કરતા અશ્વ-પુર આવ્યા; અને સ્થાને સ્થાને નગરસ્ત્રીઓથી પૂજતા વાસુદેવે પુરમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં બલભદ્રે અને બીજા ભક્તિવાળા રાજાઓએ વાસુદેવને અર્દ્ધચંદ્રીપણાનો અભિષેક કર્યો.

તે સમયમાં ધર્મનાથ પ્રણ જે વર્ષ સુધી છન્નસ્થપણે વિહાર કરી ફરતાં ફરતાં ન્યાં-દીક્ષા લીધી હતી તે પ્રકાંચન નામના ઉપવનમાં આવ્યા. ત્યાં દધિપર્ણ વૃક્ષની નીચે ધ્યાન કરતા પ્રણને પોષમાસની પૂર્ણિમાને દિવસે પુષ્પનક્ષત્રમાં ચંદ્ર આવતાં દેવળજાન ઉત્પન્ન થયું. તરતજ તે સ્થાનક દેવતાએ રચેલા સમવસરણમાં પ્રણએ દેશના આપી, અને અરિષ્ટ વિગેરે તેંતાળીશ ગણધરે કર્યા. તેમના શાસનમાં ત્રણ મુખવાળો, કાચ્યાના વાહનવાળો, દક્ષિણ ભુજાઓમાં બીજેરૂં, ગદા અને અભયને તથા વામ ભુજાઓમાં નકુળ, પદ્મ અને અક્ષમાળાને ધરનારે રક્તવર્ણી અને તેજસ્વી કિંનર નામનો યક્ષ શાસનદેવતા થયો; અને ગૌર અંગવાળી,

મત્સ્યના વાહનવાળી, બે દક્ષિણ ભુજમાં ઉત્પળ અને અંકુશ તથા બે વામભુજમાં પદ્મ અને અભયને ધરનારી કંદર્પા નામે યક્ષણી શાસનદેવી યદ્ય. એ અને નિરંતર પ્રભુની પાસે રહેવા લાગ્યા. આ બંને શાસનદેવતાથી સેવાતા ધર્મનાથ પ્રભુ પૃથ્વીપર વિહાર કરતા અતુકમે અશ્વ-પુરે આવ્યા. તત્કાળ ઈદ્રાદિક દેવતાઓએ જમાં પાંચસો ને ચાળીશ ધનુષ્ય ઉંચું અશોકવૃક્ષ છં એવું સમવસરણ રચ્યું. પ્રભુએ તેમાં પ્રવેશ કરીને ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરી અને તીર્થને નમન કરીને પૂર્વ સિંહાસનપર બેઠા. બીજી ત્રણ દિશાઓમાં વ્યંતર દેવતાઓએ પ્રભુની જવાંજ ત્રણ પ્રતિબિમ્બો રત્નસિંહાસનપર વિકુર્વ્યાં. પ્રભુની પર્ષદામાં અતુર્વિંધ સંઘ પહેલા વપ્રમાં યોગ્ય સ્થાને બેઠા, બીજા વપ્રમાં તિર્થચો રહ્યા, અને ત્રીજા વપ્રમાં વાહનો ગોઠવાયાં.

તત્કાળ સેવકપુરૂષોએ આવીને પ્રકુક્ષિત નેત્રે પ્રભુ સમવસર્યાના સમાચાર પુરૂષસિંહ વાસુદેવને કહ્યા. તેમને સાડાચાર કાઠી દ્રવ્ય ઈનામમાં આપી પુરૂષસિંહ વાસુદેવ સુદર્શન બળદેવ સહિત સમવસરણમાં આવ્યા. ત્યાં પ્રભુને ભકિતપૂર્વક પ્રદક્ષિણા અને નમસ્કાર કરીને વાસુદેવ જ્યેષ્ઠ બંધુ સાથે ઇંદ્રની પછવાડે બેઠા. પછી ઈંદ્ર, વાસુદેવ અને સુદર્શન દ્રીવાર સ્વામીને નમી પ્રભુની ભકિતથી અસંતુષ્ટ હોય તેમ હર્ષથી સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

“ જગત્ના નેતરૂપ, અંકાર પક્ષીને આનંદ આપવામાં અંદરૂપ અને મિથ્યાત્વરૂપ અંધ-
 “ કારને દૂર કરવામાં સૂર્યરૂપ એવા હે જગત્પતિ ધર્મનાથ પ્રભુ! તમે વિજય પામો. હે નાથ!
 “ તમે હૃદયસ્થપણે ચિરકાળ રહ્યા તે છતાં હૃદય (કપટ) રહિત છે, અને અનંત દર્શન છતાં
 “ અનેક દર્શનને બાધ કરનારા છો. તમારી દેશનારૂપ જળના પૂરથી જમનો આત્મા પ્લાવિત
 “ થયેલો છે તે પ્રાણીઓની કર્મની મક્ષીનતા તત્કાળ ધોવાઈ જાય છે. જધી રીતે તમારા
 “ ચરણની છાયાથી પ્રાણીઓના સંતાપ શમી જાય છે, તેવી રીતે મેઘ અને વૃક્ષની છાયામાં
 “ પણ સંતાપ શમનો નથી. હે પ્રભુ! તમારા દર્શન કરવાથી થયેલા નિરપંદ શરીરવાળાં
 “ પ્રાણીઓ જાણે કાતરેલી પૂતળીઓ હોય તેવા જણાય છે. હે જગત્બંધુ! આ ત્રણ જગત
 “ સ્વભાવાદિની કટલીક વિરૂદ્ધતાથી જુદું જુદું છે, પણ આજે તમારા પ્રભાવથી એકત્ર
 “ મળી જઇને બંધુરૂપે થઈ ગયેલું છે. આ ત્રિખંડ ભરતક્ષેત્રના મૂળ સ્થાનના દેવતા
 “ રૂપ હે પ્રભુ! જમને બીજું કાઈ ચરણ નથી એવા અમારી તમે રક્ષા કરો. હે
 “ જગત્પતિ! અમે તમને વારંવાર પ્રાર્થીએ છીએ કે હમેશાં તમારા ચરણકમળમાં અમારૂં
 “ મન ભ્રમરની એટ્ટા કરો.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ઈંદ્ર, વાસુદેવ અને બલભદ્ર વિરામ પામ્યા, પછી ભગવાન ધર્મનાથ પ્રભુએ આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી.

“ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચતુર્વર્ગમાં મોક્ષવર્ગ અચ્છા છે. તેનો યોગ કરાવ-
 “ નાર કારણ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ ગત છે. તત્વને અનુસરનારી મતિ તે જ્ઞાન;
 “ સમ્યક્ પ્રકારની શ્રદ્ધા તે દર્શન અને સર્વ સાવધ યોગનો ત્યાગ તે ચારિત્ર કહેવાય છે.
 “ પ્રાણીનો આત્માજ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ છે, અથવા તાદાત્મ્યકપણે તે શરીરમાં

" રહેલો છે. મોહના ત્યાગથી જ પોતાના આત્માવડે આત્માને વિષે આત્માને જણે છે
 " તેજ તેના જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર છે. આત્માને અજ્ઞાનપણથી ઉત્તમ થયેલ દુઃખ
 " આત્મજ્ઞાનવડેજ હણાય છે. જ આત્મજ્ઞાનથી રહિત છે તે તપ કરવાવડે પણ અજ્ઞાન-
 " જનિત દુઃખને છેદી શકતો નથી. આ આત્મા ચૈતન્ય (જ્ઞાન) એ છે, પણ કર્મના યોગથી
 " શરીરધારી થાય છે, અને જ્યારે ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી કર્મમાત્ર દગ્ધ થઈ જાય છે ત્યારે તે
 " નિરંજન સિદ્ધાત્મા બને છે. કપાય અને ઇદ્રિયોથી જીતાયેલો આ આત્માજ સંસાર છે;
 " અને કપાય તથા ઇદ્રિયોને જીતનારો આત્માજ મોક્ષ છે—એ પ્રમાણે વિદ્વાનો કહે છે, તે
 " કપાયો ક્રોધ, માન, ગાયા અને લોભ એમ ચાર પ્રકારે છે; અને તે પ્રત્યેકના સંન્વલન
 " વિગેરે ચાર ચાર ભેદ છે. તેમાં સંન્વલન એક પક્ષ સુધી, પ્રત્યાખ્યાન ચાર માસ સુધી,
 " અપ્રત્યાખ્યાન વર્ષ સુધી અને અનંતાનુબંધી આખા જન્મ સુધી સ્થિતિ કરે છે. તે અનુ-
 " ક્રમે વિતરાગપણું, મુનિપણું, શ્રાવકપણું અને સમ્યગ્દષ્ટિપણું હશે—રોકે છે, અને
 " દેવપણું, મનુષ્યપણું, તીર્થંચપણું અને નારકીપણું આવે છે.

" તેમાં ક્રોધ નામે કપાય ઉપતાપ કરનાર, વૈરતું કારણ, દુર્ગતિને આપનાર અને
 " સમતાસુખને અટકાવનાર ભોગળરૂપ છે. તે ઉત્પન્ન થતાંજ અગ્નિની પેઠે પ્રથમ પોતાના
 " આશ્રયને તો ખાળેજ છે, પછી બીજાને ખાળે છે કિંવા નથી પણ ખાળતો, આઠ વર્ષે ઉત્ત
 " પૂર્વકાઠી વર્ષો પર્યંત ચારિત્ર અને તપ કરેલું હોય તો તેને પણ ક્રોધરૂપી અગ્નિ ક્ષણવારમાં
 " દહન કરી નાખે છે. પૂર્વના પ્રણયસંભારથી સંચય કરેલું સમતારૂપ પય ક્રોધરૂપ વિપના
 " સંપર્કથી તત્કાળ અસેવ્ય થઈ જાય છે. વિચિત્ર ગુણને ધારણ કરનારી, ચારિત્રરૂપ ચિત્રની
 " રચના (ચિત્રશાળી) ને ક્રોધરૂપ ધુમ્મસો પ્રસરીને અત્યંત મલીન કરી નાખે છે. વૈરાગ્યરૂપી
 " શમીપત્રના પડીઆમાં જ સમતાનો રસ મેળવ્યો હોય તે શાકપત્રના પડીઆમાંથી આવા
 " ક્રોધવડે તે રસ ક્રમ ઢળી ન જાય વૃદ્ધિ પામેલો ક્રોધશું શું અકાર્ય નથી કરતો આગામી
 " કાળે દ્વૈપાયનના ક્રોધરૂપ અગ્નિમાં મોટી દ્વારકાનગરી સમિધરૂપ થઈ જશે. ક્રોધ કરનારને
 " ક્રોધ કરવાથી કાર્યસિદ્ધિ થતી જોવામાં આવે છે, તે ક્રોધ સાથે સંબંધ ધરાવતી નથી, અર્થાત્
 " તે ક્રોધના કૃણરૂપ નથી પણ જન્મોત્તરે મેળવેલા તેના સારા કર્મનું કૃણ છે. જે પ્રાણીઆ આ
 " લોકના અને પરલોકના તથા સ્વાર્થના અને પરર્થના નાશને કરનારા કે ધને પોતાના શરીરમાં
 " ધારણ કરે છે તેમને તરવાંગ ધિક્કાર છે। ક્રોધાંધ પુરૂષો પિતાને, માતાને, ગુરૂને, સુદ્દે (મિત્ર)-
 " ને, સહોદરને અને સ્ત્રીને તેમજ પોતાના આત્માને પણ નિર્દય થઈને હણી નાખે છે. એવા
 " ક્રોધરૂપ અગ્નિને સત્તર છુટ્ટાવવાને માટે ઉત્તમ પુરૂષોએ સંયમરૂપ આરામને વિષે નીક-
 " રૂપ એક ક્ષમાનોજ આશય કરવો. અપકાર કરનાર પુરૂષની ઉપર થયેલો ક્રોધ બીજી રીતે
 " રોકી શકાતો નથી, પણ સત્ત્વના માહાત્મ્યવડેજ રોકી શકાય છે અથવા આવી જાવના રાખે

" તો તેના નડે રેડી શકાય છે કે—પોતે પાપને અંગીકાર કરી આપણને બાધા કરવાની ઈચ્છા
 " કરે છે તે પોતાના કર્મથી હણાઈ ગયો છે તો તેની ઉપર કયો મૂર્ખજન પણ દાપ કરે ?
 " જો તારો એવો આગય હોય કે 'જે ભાગ અપકારી છે તેની ઉપર તો હું દાપ કરીશ' તો
 " તને નિરંતર દુ ખ આપવામાં ખરેખરા કારણભૂત તારા કર્મની ઉપર શા માટે દાપ કરતો
 " નથી ? શ્વાન દેહુ નાખનારને નહીં કરકવા જતાં દેહુને ખચકાં ભરે છે, પણ કેસરીસિહ
 " બાણને કાંઈ કરતો નથી પણ બાણ નાખનારનેજ મારે છે માટે ક્રોધ કરનારે વિચાર કરવો કે
 " જે મારાં દૂર કર્મોએ પ્રેરેલો શત્રુ મારી ઉપર દાપ કરે છે તે કર્મોની ઉપેક્ષા કરીને હું
 " બીજાપર ક્રોધ કરૂ છું, તેથી ખરેખર હું શ્વાનની રીતિનોજ આશ્રય કરૂ છું. ભવિષ્યકા-
 "ળમાં ઉત્પન્ન થનારા શ્રી મહાવીર ભગવાન પોતાને ઉપરાગાર્હિ કરનાગ પાપીઓની ઉપર
 " ક્ષમા કરશે, કેમકે વગરપ્રયાસે સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થયેલી ક્ષમાને વહન કરવાને કાણ ન હજી ?
 " જે ત્રણ લોકનું પ્રલયમાંથી પણ રક્ષણ કરવાને સમર્થ છે તેવા પુરૂષો પણ ક્ષમા કરે છે, તો
 " કદળીના જેવો અપ સત્ત્વનાગો તું ક્ષમા કેમ કરતો નથી ? વળી તે પૂર્વ જન્મે એવું પુણ્ય
 " કેમ ન કર્યું કે જેથી તને દોષ પીડેજ નહીં, માટે હવે પોતાના પ્રમાદનોજ શોક કરીને
 " ક્ષમાને અંગીકાર કર. ક્રોધાંધ મુનિ અને પ્રચંડ ચાંડાળ તે બેની વચ્ચે કાંઈપણ અંતર નથી,
 " માટે ક્રોધનો ત્યાગ કરીને ઉન્નત્ય બુદ્ધિને ગ્રહણ કરેા મહર્ષિ ક્રોધી હતા અને કુરગદુ આક્રોધી
 " હતા, તો કેવનાઓએ મહર્ષિ મુનિને છાડીને કુરગદુની સ્તુતિ કરી ? કદિ જે કુર્ણ-આપણને
 " મર્મપીડક વચન કહે તો આપણે વિચારવું કે 'જે એ સત્ય હોય તો તેમાં ક્ષામ કરવા જેવું
 " શું છે ? અને જે અસત્ય હોય તો તે ઉન્નત્ત યદને ગોલે છે તો તેને વિચાર શો ?' જે
 " દોષ આપણને મારવાને આવે તો મનમાં વિસ્મય પામી હસવું 'કે મારું વધ થવો એ તો
 " મારા કર્મને સાધ્ય છે, આ મૂર્ખ પુરૂષ તો ફેગાટનો નાચે છે.' જે કાંઈ ખરેખર મારી
 " નાખવાને આવે તો વિચારવું કે 'મારા આયુષ્યનો ક્ષયજ પ્રાપ્ત થયો જણાય છે, તો આ
 " દુષ્ટ નિર્ભય યદને પાપ બાધે છે અને મરેલાનેજ મારે છે.' જે સર્વ પુરૂષાર્થને ચારનારા
 " ક્રોધની ઉપર તને ક્રોધ ઉત્પન્ન નથી થતો તો પછી અપ અપરાધ કરનાગ, બીજાની
 " ઉપર દાપ કરનારા એવા તને ધિક્કાર છે । તેથી સારી બુદ્ધિવાળા પુરૂષે સર્વ ઈર્ષ્યાને ત્યાગી
 " કરનાર અને ચારે તરફ પ્રસરતા એવા કાપરૂપી સર્પને ક્ષમારૂપી જાગુલી વિદાવડે
 " જીતી લેવો.

" વિનય, શ્રુત, શીલ તથા ત્રિવર્ગ (ધર્મ, અર્થ અને મોક્ષ) નો ધાત કરનાર માન
 " પ્રાણીના વિવેકરૂપી વોચનનો લોપ કરીને તેને અધ કરી નાખે છે અતિ, લાભ, કુળ, ઐશ્વર્ય,
 " યજ, રૂપ, તપ અને શ્રુતો મદ કરનાર પુરૂષ તે તે વસ્તુનું હીનપણ પ્રાપ્ત કરે છે. ઉત્તમ,
 " મધ્યમ અને અધમ એવા જાતિના અનેક ભેદને જોઈને કયો વિદ્વાન અતિમદ કરવા તત્પર થશે ?
 " હીન કે ઉત્તમ જાતિ કર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે, તો એવી અશાશ્વત જાતિને મેળવીને ઠાને મદ

" યાય ? અંતરાય કર્મને ક્ષય થવાથી લાભ ધાય છે, તે શિવાય થતો નથી; તેની વસ્તુત-
 " સ્વને જાણનામે પુરૂષ કદિપણુ લાભમદ કરતો નથી. બીજાની પ્રસન્નતા અને શક્તિ વિગેરે
 " મોટો લાભ પ્રાપ્ત થાય તોપણુ મહાભાગ્યે કદિપણુ લાભમદ કરતા નથી કુળવાન નહીં છતાં
 " પણુ બુદ્ધિ, લક્ષ્મી અને શીલવતે શોભતાએના અનેક પુરૂષોને જોઈને મહા કુલિન પુરૂષોએ
 " પણુ કુળમદ કરવો નહીં, સારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં કુશીલ હોય તો તેને કુળથી શું ?
 " અને પોતે સુશીલ છે તો તેને કુળની શી અપેક્ષા ? એવું વિચારીને વિચક્ષણુ પુરૂષો કુળમદ
 " કરતા નથી. વજ્રપારી ઈંદ્રને ઘેર ત્રિલુવનના અર્ધર્થની સંપત્તિ સાંભળીને નગર, ગામ અને
 " ધન વિગેરેના અર્ધર્થમાં શો મદ કરવો ? સંપત્તિ કુલટા સ્ત્રીની પેઠે ગુણી પુરૂષની પાસેથી
 " પણુ વખતે ચાલી જાય છે અને દોષવાનનો પણુ આશ્રય કરે છે, તેથી વિવેકી પુરૂષોને
 " અર્ધર્થની પ્રાપ્તિથી તેનો મદ થતોજ નથી મોટો બળવાન હોય તેને પણુ રોગાદિક ક્ષણવારમાં
 " નિર્બળ કરી નાખે છે, તેથી તેના અનિત્ય બળની પ્રાપ્તિથી પુરૂષોએ મદ કરવો યુક્ત નથી.
 " જે બળવાન હોય તે પણુ જરાની પાસે, મૃત્યુની પાસે અને કર્મફળને લોગવવામાં નિર્બળજ
 " છે, એમાં કાંઈ તેનું બળ ચાલતું નથી; માટે તેઓએ બળમદ કરવો તે વ્યર્થ છે આ સાત
 " ધાતુમય દેહમાં હાનિવૃદ્ધિ ધર્મ રહેલો છે અને જરા તથા રોગનો પરાલભ પણુ રહેલો છે.
 " તેથી આશાક્ષત એવા રૂપના મદને કાણુ વહન કરે ? અવિચ્છાકાળમાં થનાગ સનતકુમોર ચક્રીતું
 " રૂપ અને તેનો ક્ષય સાંભળીને કયો વિદ્વાન પુરૂષ સ્વપ્નમાં પણુ રૂપનો મદ કરે ? શ્રીકૃષ્ણપદ્મવે
 " કરેલી અને શ્રીવીરપ્રભુ હવે પછી કરશે તે તપસ્યા સાંભળીને પોતાના સ્વરૂપ તપસ્વત્તાં કાને મદ
 " યાય તેમ છે ? જે તપ કરવાથી તત્કાળ કર્મનો સંચય તુટી જાય છે તે તપનો મદ કરવાથી
 " ઉલટો કર્મનો સંચય વધે છે. પૂર્વે મહાપુરૂષોએ જે શાસ્ત્રો પોતાની બુદ્ધિથી જોયાં છે
 " તેઓને માત્ર લીલાવડે 'સુધીને હું સર્વજ્ઞ છું,' એવો જ મદ ધરે છે તે પોતાના અંગનેજ
 " ખાય છે. શ્રી ગણુધરેદ્રોની નિર્માણુ અને ધારણુ કરવાની શક્તિ સાંભળીને કયો કણુ
 " અને હૃદયવાળો પુરૂષ શાસ્ત્રમદનો આશ્રય કરે ? દોષરૂપ શાખાને વિસ્તારતા અને શુભરૂપી
 " મૂળને નીચે લઇ જતા માનરૂપી વૃક્ષને મૃદુતારૂપ નદીના પૂરથી ઉખેડી નાખવું. ઉદ્ધત પુણુનો
 " નિષેધ એ મૃદુતાતું અથવા માર્દવતું સ્વરૂપ છે અને ઉદ્ધતપણુ એ માનતું નિરૂપક
 " સ્વરૂપ છે.

" જે વખતે જાતિ વિગેરેનું ઉદ્ધતપણુ અંતરમાં સ્પર્શ કરવા લાગે, તે તે વખતે
 " તેના પ્રતિકારને માટે મૃદુતાનો આશ્રય કરવો. સર્વ ઠેકાણે મૃદુતા રાખવી. તેમાં પણુ
 " પૂન્યવર્ગમાં વિશેષે રાખવી, કારણુકે પૂન્યની પૂજાવડે પાપથી સુકત થવાય છે. ખાહુ-
 " બળી માનવડે ક્ષતાની જેમ અધ્યાયા હતા, અને મૃદુતાવડે તત્કાળ તેનાથી સુકત
 " થઈને મ્યા હ ચારિત્ર લઇને સંગ રહિત યદ શત્રુઓના ધરમાં

- “ પણ ભિક્ષા માગવા જાય છે. અહા ! તે માનના ઉચ્છેદને માટે કેવી કઠણ મૃદુતા ! ચક્રવર્તી
- “ જ્યાં મહારાજ પણ તત્કાળ દીક્ષા લીધેલા એક રંક સાધુને પણ માન ઊડી નમે છે અને
- “ ચિરકાળ તેની સેવા કરે છે. આ પ્રમાણે સર્વ માનનો વિષય બધી બુદ્ધિમાન પુરૂષે તેનો
- “ નિરાસ કરવાને હુમેશાં મૃદુતાને ધારણ કરવી.
- “ હવે માયાનું સ્વરૂપ કહે છે. અસત્યની માતા, શીલરૂપ વૃક્ષને કાપવાની ફરસી અને
- “ અવિદ્યાની જન્મભૂમિ જે માયા તે દુર્ગતિનું ધારણ છે. કુટિલપણમાં ચતુર અને માયા-
- “ વડે અગલાની જેવી વૃત્તિવાળા પાપી પુરૂષો જગત્ને વંચતા પોતાના આત્માનેજ વચે છે.
- “ રાજાઓ ખોટા ધૂણુણના યોગથી છળ અને વિશ્વાસપાતવડે અર્થલોભને માટે સર્વ જગ-
- “ તને છેતરે છે. બ્રાહ્મણો તિલક, મુદ્રા, મંત્ર અને દીનત્વ બતાવી અંતરમાં શત્રુ અને
- “ બહાર સારવાળા યર્થ લોકોને ઠગે છે માયાના ભાજન વણિક લોકો ખોટા તોણા અને માન-
- “ માપથી તથા દાણુચારી વિગેરેથી ભોળા લોકોને વચે છે પાખંડીઓ અને નાસ્તિકો જટા,
- “ મોંજી, શિખા, ભસ્મ, વડકલ અને અગ્નિ વિગેરે ધારણ કરીને અદ્ભુતવાળા મુગ્ધજનને
- “ ઠગે છે. વેશ્યાઓ અરાગી છતાં હાવભાવ, દીલા, ગતિ અને કટાક્ષવડે કામીજનોનું મન-
- “ રંજન કરતી સર્વ જગત્ને ઠગે છે. ઘૂતકારો તથા દુઃખે પેટ ભરવામાં તત્પર લોકો ખોટા
- “ સોગંધી અને ખોટા નાણાથી ધનવાનને વચે છે. સૌપુરૂષ, પિતાપુત્ર, સહોદર, સુહૃદજન,
- “ સ્વામીસેવક અને ખીજ સર્વે એકખીજને માયાવડે ઠગનારા હોય છે. અંદોલોકો અને
- “ ચારલોકો અર્થમાં લુબ્ધ અને નિર્દય બની અહર્નિશ જગરૂક રહી પ્રમાદી જનને છળે છે.
- “ કારીગર, અંત્યજ અને કાઈ પણ જાતનું કામ કરીને આજીવિકા ચલાવનારા પુરૂષો માયાથી
- “ ખોટા સોગંધો ખાધને સાધુજનને વચે છે. વ્યંતરાદિકની નકારી ચોનિમાં રહેલા કૂર દેવો ધણુ
- “ પ્રકારના છળ કરીને પ્રાયે પ્રમાદી મનુષ્યોને તથા પશુઓને પીડે છે. મત્સ્યાદિક જળચરો
- “ છળ કરીને પોતાનાં અચ્ચાંચાંનું જ ભક્ષણ કરે છે, અને તેઓને પણ ધીવર લોકો માયાવડે
- “ જાળમાં બાંધે છે અને હણે છે. વિવિધ પ્રકારના ઉપાયો કરીને વંચનમાં પ્રવિણ એવા
- “ શીકારીઓ પણ કપટથીજ સ્થળચારી પ્રાણીઓને બાંધે છે અને મારે છે. માંસના આસને
- “ ઇચ્છનારા પાપી પ્રાણીઓ લાવક વિગેરે અનેક જાતના ખીચારા આકાશચારી પ્રાણીઓને
- “ અનેક પ્રકારની માયાવડે બાંધી લે છે.
- “ આ પ્રમાણે સર્વ લોકમાં પરવંચના કરવામાં તત્પર એવા પ્રાણીઓ પોતાના આ-
- “ ત્માનેજ વંચી સ્વધર્મ અને સદ્ગતિનો નાશ કરે છે; તેથી તિર્થંચ જાતિમાં ઉત્પન્ન થવાનું
- “ ઉત્કૃષ્ટ ખીજ મોક્ષપુરીના દ્વારની ભોગળ અને વિશ્વાસરૂપવૃક્ષને દાવાનળ સરખી માયા વિદ્વા-
- “ નોએ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. મહીનાય તીર્થ કરે પૂર્વજવમાં સુદૃઢ માયા કરશે અને તે માયા-
- “ શત્રુને કાઢશે નહીં તેથી તે સ્ત્રીભાવને પ્રાપ્ત કરશે; માટે જગત્નો દ્રોહ કરનારી માયારૂપી
- “ સર્પિણીને જગત્ને આનંદનું ધારણ એવી સરલતારૂપ ઝોપધિવડે જાતી લેવી. સરલતા
- “ એ અર્વાચ્ય વિસ્તારવાળો મુક્તિપૂરીનો આર્ષ કહેલો છે, અને તપ દાન વિગેરે લક્ષણવાળો;

“ જ માર્ગ છે તે તો અવશ્યેષ માર્ગ છે. જ્યો સરલતાને સેવનારા છે તેઓ લોકમાં પણ
 “ પ્રીતિના પાત્ર થાય છે, અને સર્પની જેમ કુટીલ પુરૂષથી સર્વે ઉદ્દેગ પામે છે. જ્યોની
 “ મનોવૃત્તિ સરલ છે તેઓ. ભવવાસમાં રહેલા છે, તથાપિ તે મહાત્માઓને પોતાથીજ અનુ-
 “ ભવાય તેવું અકૃત્રિમ મુક્તિમુખ મળે છે. જ્યોના મનમાં કૌટિલ્યનારૂપી શંકુ (ખીલો)
 “ કલેશ કર્યા કરે છે અને જ્યો ખીજને હાનિ કરવામાંજ તત્પર છે તેવાવચક પુરૂષોને કયાંથી
 “ સુખ હોય તે સર્વ વિધાઓમાં વિદ્રતા મેળવ્યા છતાં અને સર્વ પ્રકારની ક્ષણો પ્રાપ્ત
 “ કર્યા છતાં ધન્ય પુરૂષોનેજ બાળકની જેવી સરલતા પ્રગટે છે. બાળકો અજ્ઞ છતાં પણ તેમની
 “ સરલતા સર્વને પ્રીતિ ઉપજાવે છે; તે જ્યોનાં ચિત્ત સર્વ શાસ્ત્રોના અર્થમાં આસક્ત થયેલા
 “ છે તેમની સરલતા પ્રીતિ ઉપજાવે તેમાં શું કહેવું? સરલતા સ્વાભવિક છે અને કુટિલતા કૃત્રિ-
 “ મ છે, તે સ્વાભાવિક ધર્મને છોડી કૃત્રિમ ધર્મનો કાણુ આશ્રય કરે? પ્રાય સર્વ જનો છળ,
 “ વિશુનતા, વદોક્તિ અને પરવચનામાં તત્પર છે, તેનેમાં રહ્યા છતાં પણ સુવર્ણ પ્રતિમાની પેઠે
 “ નિર્વિકારી રહેનાર કોઈક ધન્ય પુરૂષજ હોય છે. સર્વ ગણધરો જે કે શ્રુતસમુદ્રનો પારને
 “ પારખા હોય છે, તથાપિ શિક્ષા લેવાનેમટે યોગ્ય હોય તેમ તોઈકરની વાણીને સરલતાથી
 “ સાંભળે છે. જે સગલગણે આલોચના કરે છે તે સર્વ દુઃકર્મને ખપાવે છે, અને જે કુટિ-
 “ લપણે આલોચના કરે છે તે થોડાં દુઃકર્મ હોય તે તેને ઉલટાં વધારે છે. જ્યો મન વચન
 “ અને કાર્યાથી સમસ્ત પ્રકારે કુટિલ છે તેમનો મોક્ષ યતો નથી; પણ જ્યો મન, વચન
 “ અને કાર્યાથી સર્વત્ર સરલ છે તેનો મોક્ષ થાય છે.

“ આ પ્રમાણે કુટિલ પુરૂષોની અતિ ભ્રમ એવી કર્મની પણ કુટિલતાને વિચારીને
 “ સારી બુદ્ધિવાળા પુરૂષે મોક્ષની ઇચ્છાથી સરલતાનોજ આશ્રય કરવો.

“ સર્વ દોષોની ખાણ, ગુણોના આસ કરવામાં રાક્ષસ, વ્યસનરૂપી લતાનું મૂળ અને સર્વ
 “ અર્થને આધ કરનાર લોભ છે. નિર્ધન સૌને, સોવાળો મહાજને, સહસ્રાધિપતિ લક્ષને,
 “ લક્ષપતિ કાઠીને, કાઠીપતિ રાજપણાને, રાજ ચક્રવર્તીપણાને, ચક્રવર્તી દેવપણા-
 “ ને અને જેવ ઇંદ્રવને ઇંદ્ર છે. ઇંદ્રપણું પ્રાપ્ત થતાં પણ ઇંદ્રના નિવૃત્તિ પામતી
 “ નથી; તેથી મૂળમાં લઘુપણે રહેલો એ લોભ કુંભારના ચક્રપર રહેલા શરાવણા (રામ-
 “ પાત્ર) ની જેમ વધ્યા કરે છે. સર્વ પાપમાં જેમ હિંસા, સર્વ કર્મમાં જેમ મિથ્યાત્વ
 “ અને સર્વ રોગમાં જેમ રાગચક્ષમા (ક્ષયરોગ) તેમ સર્વ કષાયોમાં લોભ મોટો છે. અહા!
 “ આ પૃથ્વી ઉપર લોભનું એકછત્ર સામ્રાજ્ય છે કે જેથી વૃક્ષો પણ પોતાની નીચે
 “ દ્રવ્ય હોય છે તે તેને પોતાના ચરણથી એટલે-શાખા તથા શૂળીઆં વિગેરેથી ઢાંકી દે છે.
 “ દ્રવ્યના લોભથી ગેઈંદ્રિય, ત્રિઈંદ્રિય, ચતુરિદ્રિય પ્રાણીઓ પણ મૂર્છાવડે પોતાના પૂર્વે
 “ દાટેલા અથવા મૂકેલા નિધાનપર આવીને બેસે છે. સર્પ અને શૂકગોધા(ગરોલી)જેવા પંચ-
 “ દ્રિય પ્રાણીઓ પણ ધનના લોભથી પોતે અથવા પરે દાટેલા કે મૂકેલા નિધાનસ્થાનની

- ૧૧ ભૂમિપર આવીને હીન થઇ બપ છે. પિરાય, મુદ્ગળ, પ્રેત, ભૂત અને યક્ષ વિગેરે દેવ-
 ૧૨ બલિ લોભથી પોતાના અથવા પારકા નિધિપર અધિધાયિકપણે સ્થાન કરે છે. આભૂષણ.
 ૧૩ ઉદાન અને વાપિકા વિગેરેમાં મૂર્છાવાળા દેવતાઓ પણ ત્યાંથી ગયવીને તેજ ઠેકાણે
 ૧૪ પૃથ્વીકાય^૨ વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થાય છે. મુનિજનો પણ ક્રોધાદિકનો વિનય કરીને ઉપશાંત-
 ૧૫ મોહ નામના અગ્નીઆરમા ગુણકાણને પ્રાપ્ત થયા છતાં એક લોભના અશમાતથી પતિત
 ૧૬ થઈ બપ છે. લેશમાત્ર ધનલોભથી સહોદર ભાઈઓ પણ એક માંસના લવની ઈચ્છાએ બે
 ૧૭ કુતરાઓ લહે તેમ પરસ્પર યુદ્ધ કરે છે. આમ્ય જન, અધિકારી અને રાજાઓ ગામવિગેરેના
 ૧૮ એક સ્ત્રીમાડાની ખાખતમાં લોભ કરી સૌહાર્દભાવને છોડી દઈને પરસ્પર વૈર બાધે છે.
 ૧૯ લોભી જનો પોતાને હાસ્ય, શોક, દ્રેષ અને હર્ષનું કાણુ ન હોય તોપણ સ્વામીની પાસે
 ૨૦ નટની જેમ કૃત્રિમપણે તે 'તાવી આપે છે. લોભરૂપી ખાડો જેમ જેમ પૂરના માંડીએ તેમ
 ૨૧ તેમ વધતોજ બપ છે એ મોટું આશ્ચર્ય છે. કદિ જળવડે સમુદ્ર પૂરી શકાય, પણ
 ૨૨ ત્રૈલોક્યનું રાજ્ય મળે તોપણ તે પૂરી શકાને નથી ભોજન, વસ્ત્ર વિષય અને દ્રવ્યોના
 ૨૩ સંચય અનંતીવાર એકઠો કરીને ભોગવ્યા છતાં પણ લોભનો એક અંશ પણ
 ૨૪ પૂરાતો નથી. જે લોભનો ત્યાગ કર્યો તો પછી નિષ્કળ તપ કરવાની જરૂર નથી, અને
 ૨૫ જે લોભનો ત્યાગ કર્યો નહી તો નિષ્કળ તપ કરવાની જરૂર નથી સર્વ શાસ્ત્રના સર્વ-
 ૨૬ સ્વને વિચારી વિચારીને એટલુજ ધ્યાનમાં રાખવાનુ છે કે મોટી યુદ્ધિવાળા પુરૂષે એક
 ૨૭ લોભના ત્યાગને માટેજ પ્રયત્ન કરવો. સદ્યુદ્ધિવાળા પુરૂષે લોભના પ્રસંગતા એવા ઉદ્દેશ
 ૨૮ સાગરને સંતોષના સેતુબધવડે ટેકવો. જેમ મનુષ્યમાં ચક્રવર્તી છે અને દેવતામાં ઈંદ્ર
 ૨૯ છે, તેમ સર્વ ગુણોમાં સંતોષ એ શ્રેષ્ઠ ગુણ છે. સતોષી મુનિ અને અમતોષી ચક્રવર્તી
 ૩૦ તેમની જ્યારે તુલના કરીએ ત્યારે સુખ દુઃખનો ઉત્કર્ષ સમાન થાય છે, જેટલે નટલે
 ૩૧ દરજ્જે સંતોષી મુનિ સુખી છે તેટલેજ અશે અસંતોષી ચક્રવર્તી દુ ખી છે. તેથીજ ચક્રવર્તી
 ૩૨ રાજાઓ પોતાને સ્વાધીન એવું રાજ્ય છોડીને પણ સંતોષરૂપ અમૃતની તૃષ્ણાથી તત્કાળ
 ૩૩ નિ સંગપણુને સ્વીકારે છે, જ્યારે ધનની ઇચ્છાની નિવૃત્તિ કરીએ છીએ ત્યારે સંપત્તિ પક-
 ૩૪ ખેજ આવીને રહે છે, કાણુકે કાનને આગળથી ઢાંકીએ છીએ ત્યારે અદર શબ્દદ્વૈતાજ
 ૩૫ વધે છે. જેમ નેત્ર ઢાંકવાથી બધું ચરાચર વિશ્વ ઢંકાઈ બપ છે, તેમ એક સંતોષ ધારણુ
 ૩૬ કરવાથી પ્રત્યેક વસ્તુમાં વિરક્તિ થાય છે. ઈંદ્રિયોનું દમન અને કાયાને પીડા
 ૩૭ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? માત્ર સંતોષ રાખવાથીજ મોક્ષવક્ત્રી સાસું બુએ છે.
 ૩૮ જ્યાં મુક્તિ જવું સુખ ભોગવે છે તેઓ જીવતા છતાં પણ મુક્ત છે, મુક્તિને
 ૩૯ માથે કાંઈ શીંગડું હોતું નથી રાગ દ્રેષથી સંયુક્ત અને વિષયથી ઉત્પન્ન થયેલું
 ૪૦ સુખ શા કામનુ છે ? કમક સંતોષથી ઉત્પન્ન થયેલું સુખજ મોક્ષપ્રાપ્તિ યોગ્ય કર્મથી

૧ વ્યંતર બલિ વિશેષ, ૨ આ કારણથીજ દેવોની પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વનસ્પ-
 તિકાષમાં ઉત્પન્નિ કહેલી છે.

“ન્યૂનતાવાહું નથી. બીજાને વૃમ્મ કરનારા એ ॥ શાએના સુખાપિન શા કામના છે !
 “પણ જ્યોની ઈદ્રિયો મક્કીન છે તેઓએ સતોપના સ્વાદનું સુખજ શો
 “ધવું જોઈએ. અરે પ્રાણી ! જે તું કારણને અનુસરનારાંજ કાર્યો હોય એવું માનતો હો
 “તો સતોપના આનંદથીજ મોક્ષના અપાર આનંદની પ્રતીતિ કર. જે તીવ્ર તપ કર્મને
 “નિર્મૂળ કરનારું કહેવાય છે, તે પણ જે સતોપ રહિત હોય તો નિર્મૂળ છે. સુખાર્થી
 “પુરૂષોને કૃપિ, સેવા, પશુપાળવૃત્તિ અને વ્યાપાર કરવાની શી જરૂર છે ! કારણકે સતો-
 “પતું પાન કરવાથી શું તેનો આત્મા નિવૃત્તિસુખને નથી પામતો ? તૃણની થય્યા ઉપર
 “સુનારા પણ સતોપીઓને જે સુખ થાય છે તે સુખ ડની થય્યાપર સુનારા પણ સ-
 “તોપ વગરના પુરૂષોને થતું નથી. અસતોપી ધનવાન પુરૂષો સમર્થ પુરૂષોની પાસે તૃણ
 “સમાન લાગે છે, અને સતોપી પુરૂષોની પાસે સમર્થ પુરૂષો પણ તૃણ સમાન લાગે
 “છે. ચક્રવર્તીની અને ઈદ્રાદિકની સપત્તિ પ્રયાસજન્ય અને નશ્વર છે; પરંતુ સતોપથી
 “થયેલું સુખ આયાસ રહિત અને નિત્ય છે. માટે સારી યુદ્ધિવાળા પુરૂષે સર્વે દોષના
 “સ્થાનરૂપ લોભને દૂર કરવાને માટે અદ્વૈત સુખના ગૃહરૂપ સતોપનો આશ્રય કરવો.

“આ પ્રમાણે કથાયને જીતનાર પ્રાણી આ ભવમાં પણ શિવસુખને ભજનારો થાય છે,
 “અને ‘રલોકમાં અવરથ શાશ્વત શિવસુખને પ્રાપ્ત કરે છે.’”

આ પ્રમાણેની પ્રભુની દેશના સાંભળીને ઘણા પુરૂષોએ દીક્ષા લીધી, વાસુદેવે સમક્ષિત્વ સ્વીકાર્યું, અને બલભદ્રે શ્રાવકપણું અંગીકાર કર્યું. પ્રથમ પૌરૂષી પૂર્ણ થયા પછી પ્રભુ દેશનાથી વિરામ પામ્યા, એટલે પ્રભુના પાદપીઠપર બેસીને અગ્નિ ગણધરે દેશના આપવા માંડી. બીજી પૌરૂષી પૂર્ણ થતાં ગણધરે પણ દેશના સમાપ્ત કરી. પછી ઈદ્ર, વાસુદેવ અને બલભદ્ર વિગેરે શ્રી અહર્ત ઋણને નમસ્કાર કરી ત્યાંથી પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા અને સર્વ અતિશયથી શોભતા એવા શ્રી ધર્મનાથ ભગવાને પણ ત્યાંથી પૃથ્વીપગ અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી બે વર્ષ હજી અઢીલાખ વર્ષ સુધી વિહાર કરતાં પ્રભુને ચોસઠ હજાર મહાત્મા સાધુઓ, પાસઠ હજાર ને ચારસો સાં િઓ, નવસો ચૌદ પૂવંધારી, ત્રણ હજાર ને છસો અવધિજ્ઞાની, ચાર હજાર ને પાંચસો મન પર્યંતધારી, તેટલાજ કેવળજ્ઞાની, સાત હજાર વૈક્રિય લગ્નિધવાળા, બે હજાર ને આઠસો વાદલગ્નિધવાળા, બે લાખ ને ચાલોશ હજાર ૧ શ્રાવકો અને ચાર લાખ ને તેર હજાર શ્રાવિકાઓ-આ પ્રમાણે પવિવાર થયો.

પોતાનો મોક્ષસમય નજીક જાણીને પ્રભુ સમેતશિખર ગિરિ પધાર્યા ત્યાં એકસો ને આઠ મુનિઓની સાથે અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું. એક માસને અતે જ્યેષ્ઠમાસની શુકલ પંચમીએ ચંદ્ર પ્રુધ્ધનક્ષત્રમાં આવતાં તે મુનિઓની સાથે પ્રભુ મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થયા. તરતજ ઈદ્રાદિક દેવોએ ખાવીને શ્રી ધર્મનાથ સ્વામીનો અને સાધુઓનો નિર્વાણમહિમાનો ઉત્સવ

कथी. अनंतनाथ स्वामीना निर्वाणु पाछी आर सागरोपम गया त्यारे धर्मनाथ स्वामीनुं निर्वाणु थयुं. कौमारवयमां अदीक्षाप वर्ष, रान्यमां पांचलाप वर्ष अने व्रतमां अदीक्षाप वर्ष—अे प्रभाषे अेकंदर दशलाप वर्षनुं आधुष्य श्री धर्मनाथ स्वामीनुं निर्गमन थयुं.

पुरुषसिंह वासुदेव सिंहनी जेवा पोतना हिंसकर्मथी आधुष्य पूर्णु करीने भरलु पाभी छडी नरकभूमिमां गया. कौमारवयमां त्रलुसो वर्ष, मांडणिकपलाभां साडापारसो वर्ष, दिग्विजयमां सीत्तेर वर्ष अने रान्यमां नवलाप, अडाणुं हजर, त्रलुसो ने अंशी वर्ष—अे प्रभाषे पु-रुषसिंह वासुदेवनुं दशलाप वर्षनुं आधुष्य पूर्णु थयुं हतुं. सत्तर लाप वर्षना आधुष्य-वाणा सुदर्शन पलभद्रे पोताना अनुजमंधु वासुदेवने विरहे भ्रातृस्नेहने वरा थर्थ महा कष्टे श्रविने धारलु कथुं. सुदर्शन यकने धारलु कृीनारा पोताना पंधुनुं मृत्यु जेधने आर्द्र शोकने वरा थर्थ रहेला सुदर्शन पलभद्रे प्रति कीर्तिधर नामना साधुनी पासे दीक्षा. अहलु करी, अंनो आधुष्य पूर्णु करीने भोक्षपदने पाभ्या.

इत्याचार्यश्री हेमचंद्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये
चतुर्थे पर्वणि धर्मेनायपुरुषसिंहसुदर्शननिष्ठमचरित
वर्णनो नाम पंचमः सर्गः ॥ ५ ॥

सर्ग ६ ठो.

श्री भधवा अक्षवर्ती चरित्र.

आ भरतक्षेत्रमां महीमंडण नामे नगरमां श्री वासुपूज्य स्वामीना तीर्थने विषे नरपति नामे राज हतो. अे उत्तम राज अनाथ जनने नाथ हतो अने आरित्रमां साधुनी जम न्यायमां निरंतर सावधान हतो. ते कदि अेक पुष्पता डींठथी पलु डाध जनने भारतो न-हेतो, डेवण नवीन पुष्पनी जेभ यत्नवडे सर्वनुं पालन करतो हतो. अे विवेकी राज पगना आभूषणुनी चेठे अर्थ तथा कामने अने सुगटनी चेठे धर्मने अधशेत्तरपणु (नीया उंयापणु) धारलु करतो हतो. अतुत्तरे सुभने आपनारा अरिहंत देव, सुसाधु सुर अने दयाभयी धर्मनुं भंत्राक्षरनी चेठे ते ध्यान धरतो हतो. अेकदा युद्धिमान अने मोटा आशयवाणा अे राजअे रान्यने शैगनी जेभ तलु हर्धने विधने अलय आपनारी दीक्षा अहलु करी पांच सभिनवडे विजय प्राप्त करी तथा त्रलु शुभिनुं रक्षल करवामां तत्पर थथ अे राजमुनिअे रान्यनी चेठे धलु काण पर्यंत विधियुक्त दीक्षानुं प्रतिपालन कथुं. दिव्य रत्नालंकारनी जेभ निर्दिप भूणयुंलु अने उत्तरयुंलुवडे ते अधिकपणु शोभवा लाग्या. अिरकाण व्रत पाणी, प्रांते काणधर्म पासीने अे महात्मा मध्यम त्रैवेयकमां अहमिंद्र देवता थया.

अडोणपूद्रीपमां भरतक्षेत्रने विषे सर्व नगरीअेमां अेठ श्रावस्ती नामे नगरी हती.

શ્રી સનતકુમાર ચક્રવર્તી

માંગલિકાની નગરી ભોગાવતી, દેવનાગરી અને રાક્ષસપુરી લંકાયા પણ
 અધિક અને કાંચનની શોભાને ધારણ કરનારી કાંચનપુરી નામે નગરી છે. ત્યાં રાત્રુની
 સ્ત્રીઓના અશુભાળના પ્રવાહમાં મેઘવ્યોત્તિસમાન વિક્રમયશા નામે પગકમી ગભ્ર હતા.
 યુધપતિ ગજેન્દ્રને હાથણીઓની જન્મ તેના સ્થાનપુરમાં પાંચસો પ્રેમની પાત્ર રમણીઓ હવે
 તે નગરીમાં સંપત્તિને જાણે લડાર હોય તેની માંગલિકા નામે એક ધણી સમૃદ્ધિવાળો સાર્થવાહ
 રહેતો હતો. સૌભાગ્યકારી, લાવણ્યવાળી કાંચનપુરીથી શોભતી, વિષ્ણુને લક્ષ્મીની જન્મ
 વિષ્ણુશ્રી નામે સ્ત્રી હતી. કાળારા અસુહૃદની જન્મ પરસ્પર પ્રેમ ધરતા તે
 પક્ષીની જન્મ નિરંતર સ્મરક્રીડામાં શ્રીસુહૃદને લાગે તે
 એકદા એ સુહૃદ સ્ત્રી કાકતાલીય વ્યાધીથી વિધવા થઈ ગઈ હતી.
 ચોરની જન્મ કામદેવે જનું વિવેકરૂપી ધર્મજ્ઞહરી લીલાવલે અત્રા તે રાજ વિચાર કરવા લાગ્યો
 "અહા! આ સ્ત્રીનાં મૃગલીનાં જન્મ મનોહર લીલન, મયૂગની કળા જેવો સુહૃદ કશપાસ,
 પદિકા બિખડાળના બે ભાગની જેવાં મિત્ર અને અરૂણ હોઠ. જાણે કામદેવને ક્રીડા કરવાના
 બે પર્વતો હોય તેવા પીન અને ઉર્જિત સ્તન, નવીન લતાની જેવી સરલ અને કામળ છુમ,
 વળના મધ્યનો જેવો કૃષ અને સુદિગ્રાહ્ય મધ્યભાગ, સેવાળની જેવી સિન્ધ રેમાવળી,
 આવર્તના જેવી નાભી, લાવણ્યરૂપ સરિતાના તટ જેવા નિતાંબ, કદળીના સ્થંભ સમાન ઉર
 અને કમળ જેવા કામળ ચરણ—એમ સર્વઅવયવો સુહૃદ છે, વધારે શું કહેવું? એ સ્ત્રીનું સર્વ
 અંગ સંપૂર્ણ મનોહર છે. આવી સુહૃદ સ્ત્રીને જરાવસ્થાથી વિકળચિત્તવાળા વિદાતાએ યોગ્યતા
 જેવા વગર સ્મરણમાં ઈદ્રસંભની જન્મ કોઈક અપાત્રમાં સ્થાપન કરેલી છે; તેથી એનું
 હરણ કરીને તેને મારા અંત પુરમાં સ્થાપન કરી વિદાતાના અનુચિતપણાના દોષને હુ ઠાળી
 નાખું." આ પ્રમાણે મનમાં નિશ્ચય કરીને કામદેવથી વિધુર થયેલા વિક્રમયશાએ તેનું હરણ
 કર્યું અને ચોતાના યશને મલીન કર્યો. પછી તેને અતઃપુગમાં લઈ જઈને તેની સાથે વિચિત્ર
 પ્રકારની કામદેવની લીલાવડે એકતાને ક્રીડા કરવા લાગ્યો તે સ્ત્રીના વિયોગથી સાર્થવાહ,
 જાણે ભૂત વળગ્યુ હોય, પંતુરો ખાધો હોય, અપસ્મારનો વ્યાધિ થયો હોય, મદિરાનું પાન
 કર્યું હોય, સર્પે ડર્યો હોય, અથવા સન્નિપાત થયો હોય તેવો યથ ગયો. એ પ્રમાણે તેનાથી
 વિયોગ પામેલા સાર્થવાહનો ક્રટલોક મળ દુ ખમાં અને તેનો સયોગ પામેલા રાજનો ક્રટલોક
 કાળ સુખમાં નિર્ગમન થયો રાજ વિક્રમયશાને તે વિષ્ણુશ્રીની સાથે નિરંતર રમતો ભ્રમ,
 તેના અત પુરની બીજી સ્ત્રીઓએ ઈર્ષ્યાથી કામણ કર્યું. તે કામણવડે કાણે કાણે કીણુ યતી
 એ સાર્થવાહની સ્ત્રી, મૂળના કાયવડે લતાની જન્મ છેવટે જીવિતથી મુક્ત થઈ ગઈ. તેના

મૃત્યુથી રાજ પણ જીવન-મૃતની જેવો થઈ, નાગદત્તની પેઠે પ્રલાપ અને વિલાપ કરવા લાગ્યો. 'આ મારી પ્રિયા પ્રણયવંદી રીસારને ચૂપ રહેલી છે' એમ યોદ્ધતા રાજએ તે મૃત્યુ પામેલી સ્ત્રીને અગ્નિમાં નાખવાને ના પાડી; પરંતુ મંત્રીઓએ વિચારી, રાજને છેતરીને, તે વિષ્ણુશ્રીના કલેવરને અરણ્યમાં નાખાવી દીધું.

'હે પ્રિયા ! તું હમણાંજ હતી હવે કેમ મારા સાચું ભેતી નથી ? સંતોષ જવાની ક્રીડા કરવી રહેવા દે. વિયોગાગ્નિ મર્મને પીડા કરનાર હોવાથી મરકરીમાં પણ તેમ કરવું ઉચિત નથી. શું કૌતુકથી ક્રીડાસરિતામાં તો એકલી નથી ગઈ ? અથવા ક્રીડાગિરિ કે ક્રીડોધાનમાં તો નથી ગઈ ? પણ તું મારા વિના શી રીતે ક્રીડા કરીશ ? આ હું તારી પછવાડે આવું છું.' આ પ્રમાણે યોદ્ધતા યોદ્ધતા રાજ ને તે પ્રદેશમાં જન્મત્તની પેઠે ફરવા લાગ્યો. એમ ભમતાં ભમતાં તણ દિવસ સુધી રાજએ અત્રપાન લીધું નહીં. તે ભેઈ મંત્રીઓએ તેના મૃત્યુની શંકાથી ભય પામીને તે સ્ત્રીના શરીરને અરણ્યમાં ખતાવ્યું. તે વખતે એ શરીર હૃપર રીંછની પેઠે અધા કશ વિશીલુ થઈ ગયા હતા; સસલાની પેઠે વનના કાઠ પક્ષિઓએ તેનાં લોચન ખેંચી લીધાં હતાં. માંસના લોહુપી ગીધપક્ષિઓએ તેનાં સ્તનને અર્વિત કરી લીધાં હતાં, ફાહડીઓએ તેના આંતરડાનો સાર આકર્ષિત કર્યો હતો, મધપુડાની જમ તેને મક્ષીકાઓના સમૂહે આચ્છાદન કરી દીધું હતું, પડવાથી ભાંગી ગયેલા પક્ષીના ઈડાંની જમ તેને ચારે બાજુએ ડીડીઓ વળગી હતી; અને તેમાંથી દુર્ગંધ નીકળ્યાં કરતી હતી. આવું વિષ્ણુશ્રીનું શરીર ભેઈ રાજવિક્રમયશા વિરક્ત થઈ આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યો.

"અહો! આ અસાર સંસારમાં કાંઈપણ સાર વસ્તુ નથી. આવા અસાર સ્ત્રીદેહમાં સારશુદ્ધિવડે ચિરકાળ મોહ પામેલા એવા મને ધિક્કાર છે ! હજારના રંગની જેવા આહાર્ય ગુણવાળી સ્ત્રીઓથી પરમાર્થવેદના પુરૂષનું મનજ હરણુ યતું નહીં હોય; ખાકી તો સર્વ પુરૂષોનાં મન હરણુ યાય છે. વિદ્યા, મૂલ, મળ, શ્લેષ્મ, માંસ, મજ્જા અને અસ્થિથી પૂર્ણ તેમજ નસોથી યુથેલી એવી સ્ત્રીઓ ચર્મ(આમડી)વડે મટેલી હોવાથી માત્ર બહારથી રમણીય લાગે છે, પણ સ્ત્રીના શરીરને ભે અંદર અને બહાર વિપર્યાસ થઈ ભય, અર્થાત્ અંદર છે તે બહાર આવે ને બહારનું અંદર ભય તો તે ગીધ અને શિયાળનેજ પ્રીતિવાળું થઈ પડે તેમ છે. કામદેવ ભે સીરૂપ શસ્ત્રવડે આ જગતને જીતે છે તો પછી જે તુચ્છ પીંછાનું શસ્ત્ર ગ્રહણ કરે તેને ત્રુહ બુદ્ધિવાળો સમજવો. સંકલ્પમાંથી ઉત્પન્ન થનારા એ કામદેવે અહા ! આ અધા વિક્ષને હેરાન કરી દીધું છે; તેથી તેનું મૂળ જે સંકલ્પ તેનેજ હું ત્યાગ કરી દઉં."

આ પ્રમાણે વિચારી સંસારથી વિરક્ત થયેલા મોટા મનવાળા વિક્રમયશા રાજએ મુનતાર્થ પાસે જઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી ચોતાના દેહ હૃપર નિરુપૃહ થઈ એક, બે

અને માસ ઉપવાસ વિગેરે તપસ્યાં કરી સૂર્ય જમ કિરણોથી જળને શોષે તેમ તેણે પોતાના રાગરને શોષવી નાખ્યું. એ પ્રમાણે દુસ્તપ તપ આચરી કાળયોગે મૃત્યુ-મામી તે સર્નત્કુમાર દેવલોકમાં શ્રેષ્ઠ આયુષ્યવાળા દેવતા થયા. દેવસંબંધી આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં ત્યાંથી ગ્યવી રત્નપુર નામના નગરમાં જિનધર્મ નામે શ્રેષ્ઠિપુત્ર થયા. એ શ્રેષ્ઠિકુમાર બાળપણથીજ જમ સમુદ્ર મર્ષાદાને પાળે તેમ ખાર પ્રદારના આવકધર્મને પાળતો હતો, આઠ પ્રદારની પૂજવડે તીર્થ કરોની આરાધના કરતો હતો, એપણીય વિગેરે દાનથી મુનિરાજને પ્રતિલાભતો હતો, અને અસાધારણ વાત્સલ્યલાવથી સાધર્મિક જનોને દાનવડે પ્રસન્ન કરતાં હતો. આ પ્રમાણે તેણે ક્રટલોક કાળ નિર્ગમન કર્યો.

આ તરફ નાગદત્ત પ્રિયાના વિરહથી પુઠ્ઠી થઈ, આર્તધ્યાનવડે મૃત્યુ પામી તિર્થચર્યો-નિમાં પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે ચિરકાળ સંસારમાં ભમી સિંહપુર નામના નગરમાં અગ્નિશર્મા નામે બ્રાહ્મણનો પુત્ર થયો. ક્રટલોક કાળે ત્રિદંડીપણું ગ્રહણ કરી અજ્ઞાન-તપમાં તત્પર થઈ ઢરતો ઢરતો રત્નપુર નગરે આવ્યો. તે નગરમાં હરિવાહન નામે અન્ય ધર્મી રાજા હતો, તેણે તે ત્રિદંડી પરિત્રાજકને નગરમાં આવેલા સાંભળીને પારુણાને દિવસે પોતાને ત્યાં આવવા નિમંત્રણ કર્યું. ત્યાં આવેલા અગ્નિશર્મા સન્યાસીએ દૈવયોગે રાજ-દ્વારમાં આવી ચડેલા પેલા જિનધર્મ નામના વણિકકુમારને જોયો. તેને જોતાંજ પૂર્વ જન્મના ધેરથી અગ્નિશર્મા ઋષિનાં નેત્રો શોષથી રાતાં થઈ ગયાં. તત્કાળ અંગ્લિજોડી પાસે ઉભેલા હરિવાહન રાજા પ્રત્યે તે બોલ્યો—“હે રાજા ! આ શ્રેષ્ઠીના પૃષ્ઠભાગ ઉપર અતિ ઉષ્ણ દૂધ-પાકતું પાત્ર મૂકીને જે ભોજન કરાવશો તે હું ભોજન કરીશ, અન્યથા કરીશ નહીં.” રાજાએ કહ્યું—“ખીજ પુરૂષના પૃષ્ઠ ઉપર થાળ મૂકીને હું તમને ભોજન કરાવીશ.” આ પ્રમાણેનાં રાજાનાં વચન સાંભળીને તે ત્રિદંડી ક્રોધ કરીને ડ્રીવાર બોલ્યો—“આ પુરૂષનાજ પૃષ્ઠ ઉપર અતિ ઉષ્ણ દૂધપાકતું પાત્ર મૂકીનેજ હું ભોજન કરીશ, નહીં તે અકૃતાર્થપણે આવ્યો તેમ બોલ્યો જઈશ.” રાજા તેનો પરમ ભક્ત હતો, તેથી તે તેમ કરવાને કમ્યુલ થયો. જિનશાસનથી બ્રાહ્મણ એવા પુરૂષોને વિવેક કયાંથી હોય ! પછી રાજાની આજ્ઞા થવાથી તેણે પૃષ્ઠભાગ ધર્યો. તેની ઉપર ઉષ્ણ ભોજન મૂકીને તે ત્રિદંડી ભોજન કરવા લાગ્યો. દાવાનળને હાથી સહન કરે તેમ, જિનધર્મકુમારે પાત્રના તાપને સહન કર્યો; અને ‘મારા પૂર્વ કર્મનું’ આ ક્ષણ છે, તે કર્મ આ મિત્રના યોગથી ત્રૂટી જવ્યો’ એમ ચિરકાળ ચિંતવન કરતો તે કુમાર સ્થિર રહ્યો. જ્યારે તે ત્રિદંડી જમી રહેવા આવ્યો તે વખતે તેની ઉષ્ણતાથી ઉછળેલા રૂધિર, માંસ અને ચરબીના રસથી તે પાત્ર કાઢવપરથી સરી પડે તેમ કુમારના પૃષ્ઠ ઉપરથી લપસી પડ્યું. ત્યાંથી પોતાને ઘેર આવીને પોતાના સંબંધવાળા સર્વ લોકાને બોલાવી જિનધર્મમાં વિચક્ષણ એવા જિનધર્મકુમારે પોતાનું સર્વ કુષ્ટત્ય ખમાવ્યું. પછી ચૈત્યપૂજા કરી, મુનિ પાસે આવીને તેણે યથાવિધિ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી નગરમાંથી નીકળી પર્વતના શિખર ઉપર ચઢીને પૂર્વ દિશાની સામે પૃષ્ઠભાગ ખુલ્લો રાખીને તેણે કાયોત્સર્ગ કર્યો. તે વખતે રૂધિરમય

तेना पृथने गीध अने कंक पक्षीयां यांचिची सुशेता हुता, तथापि तेणे पीळ दिसाळ्यानी सामे पणु कायेत्सर्ग धागणु कुर्थे अे प्रभाणु नवकारमत्रना ध्यानमां तत्पर ग्ही अेवी पीडा सम्यक् प्रभरे सहन करतो जिनधर्मकुमार मृत्यु पागाने सौधर्मापने विषे ईद्र थयो. पेवो त्रिदडी मृत्यु पाभी आलियोगिक कर्मवडे ईद्रनो अैरावत नामे हाथी थयो. पछी आयुष्य पूणु थतां त्यांथी ग्यवीने ते त्रिदडीनो अ्व डेटकाक लवमां भ्रमणु करी असिन नामे यक्षराज थयो.

आ जंपूद्रीपमां कुड्जंगल देगने विषे हस्तिनापुर नामे नगर हुतु. ते नगरमां अ-
श्वानी सेनाथी पृथ्वीभडणने आच्छादन करनार अने भंगणवडे शत्रुअैना भंडणने अत-
नार अश्वसेन नामे राज हुनो. सुखुडप रत्नेना शहस्रायणरुप ते राजमां दूधमां पुरानी
जम दोषनी अेक कळी पणु न हुती ' अने आ तृणु सभान गणु छे' अेवु धारीने सौभा-
ग्य भेणववानी ईच्छाअे लक्ष्मी असिधारा मत करवाने आटे तेनी पासि स्थिर थध रही हुती
याचडाने आवतां जेई तेने अतिशय हर्ष थतो अने पोतानी आपवानी ईं ठाना अनुमान्थी
अे ते थोडी थायना करे तो तेना मनमां अेद थतो हुतो. तेने सहदेवी नामे महागणु हुती.
ते रुपथी लणु पृथ्वीपर डार्थ देवी आवेडी होय तेची जणुाती हुती हुवे पडेवा देवलोकांमां
ईद्र संभधी लक्ष्मी लोगचीने जिनधर्मकुमारनो अ्व ते सहदेवीना हृदरमां अवतर्यो.
ते वपते सहदेवीअे हस्ती विगेरे जौद महा स्वभ्र मुष्मां अवेश करतां जेथां.
अनुकमे प्रिसर्वसंभय आवतां अद्वितीय रुप वैभववाणा, अतिवत सुवर्णना जेवी
कांतिवाणा अने सर्वा लक्षणे परिपूरु अेककुमारने तेणे जन्म आय्यो अश्वसेन राजअे
जगतने आनंद आपनारा मोटा उत्सवथी तेनुं सनत्कुमार अेवु नाम पाड्युं. सुवर्णना
छेद जेवा गौर अंगवाणो अे आणक पाण अंद्रनी जेम लोडानां नेत्रने प्रसन्न करतो अनुकमे
वृद्धि पाभवा लाग्यो. अेक राजना उत्संगमांथी पीअ राजना उत्संगमां सयरनो ते
पाणक छातां पणु अप्रतिभ रुपवडे जेतांज अीअैनां नेत्रने अने मनने हरी लेतो. सर्वाग-
युक्त शण्डशास्त्र अने पीअ सर्वा ज्ञाननु भात्र गुडना मुष्मांथी अेक गडूपनी लीलाअे
तेणे पान करी लीधुं राज्यलक्ष्मीना अ्वनना स्तंभरुप अेवां शत्रुशास्त्र अने अर्थशास्त्र
लणु पीअ अुजस्तल होय तेम तेणे अहणु करी लीधां निर्भण कणानिधि (अद्र)नी पेंडे
अनुकमे वधता अेवा तेणे अेक लीलाभात्रमां पीळ सर्वा कणाअो पणु अहणु करी लीधी.

पछी मर्त्यलोकांथी जम स्वर्गने प्राप्त क्ते, तेम ते माडीअैकताणीण धनुष्य ज्ञात्री
कायावाणा थई शीशुवयमांथी चावनवयने प्राप्त थया.

ते सनत्कुमाग्ने काविंदीसुरनो पुत्र महेंद्रसिंह नामे अेक पराक्रमे विष्णात मित्र
हुतो. अेक वपते वसंत ऋतु प्राप्त थतां सनत्कुमार ते महेंद्रसिंहनी साये नकरंद नामेना

ઉધાનમાં કૌતુકથી ફીડા કરવા ગયો. નંદનવનમાં દેવકુમારની જન્મ તે ઉધાનમાં સનત્કુમારે મિત્રની સાથે વિચિત્ર પ્રકારની ફીડાઓથી ફીડા કરી. તે વખતે અશ્વસેન રાજને ભેટ તરીકે પાંચધારામાં ચતુર અને સર્વ લક્ષણે લક્ષિત એવા અનેક અશ્વો આવેલા હતા, તેમાંથી જળ-તરંગની જેવો અપજ જલધિકલ્લોલ નામે એક અશ્વ તેમણે સનત્કુમારને અર્પણ કર્યો. તે અશ્વને જોતાંજ કુમાર ખીજી ફીડા તજી દઈને તેના પર આરૂઢ થયો. કારણકે રાજપુત્રને સર્વ કૌતુક કરતાં હાથી ઘોડા સંબંધી અધિક કૌતુક હોય છે. એક હાથમાં ચાલુક અને ખીજા હાથમાં લગામ લઇને પલાણરૂપ આસનનો સ્પર્શ કર્યા વગર બે ઉરવડે પ્રેરીને તેણે અશ્વને ચલાવ્યો. તત્કાળ ચરણવડે પૃથ્વીને સ્પર્શ કર્યા શિવાય આકાશમાંજ ચાલતો તે અશ્વ જાણે સૂર્યના ઘોડાને જેવા ઈચ્છતો હોય તેમ વેગથી દોડ્યો. જન્મ જન્મ કુમાર તેને લગામથી ખેંચવા લાગ્યો તેમ તેમ વિપરીત શિક્ષાવાળો તે અશ્વ અધિક અધિક દોડવા લાગ્યો. આસપાસ ખીજા ઘોડેસ્વાર રાજપુત્રો અશ્વ દોડાવતા સાથે ચાલતા હતા. તેઓના મધ્યમાંથી જાણે અશ્વરૂપે રાક્ષસ હોય તેમ તે અશ્વ આગળ પડ્યો. સર્વ રાજાઓના જોતાં જોતાં નક્ષત્રોમાંથી અંદ્રની જન્મ સનત્કુમાર સહિત અશ્વ અદ્રશ્ય યઈ ગયો. વહાણને નદીનું પૂર ખેંચી જાય તેમ પોતાના કુમારને અશ્વે આકર્ષણ કરેલો જાણી અશ્વસેન રાજ માઠી અશ્વસેના લઇને તેને પાછો લાવવા માટે પછવાડે ચાલ્યા. “આ અશ્વ ચાલ્યો જાય, આ તેનાં પગલાં છે, આ તેનાં ફીણ અને લાળ પડેલી છે.” એ પ્રમાણે સાથેના લોકો કહેતા હતા, તેવામાં બ્રહ્માંડને પૂરનારી ધમણરૂપ જાણે અકાળે ચયેલી કાળરાત્રિ હોય તેવી દૃષ્ટિને અંધ કરનારી માઠી પ્રચંડ વાવલી (પવનની શ્રેણી) ચડી આવી. વાદળાદિવડે ગૃહની જન્મ ઉડતી રજવડે દિશાઓ ઠંકાઈ ગઈ. સૈન્ય સર્વ સ્તભિત યઈ ગયું. એક પગલું પણ ભરી શકવાને કાંઈ સમર્થ થયું નહીં. રજરૂપ તરંગની શ્રેણીવડે કુમારનાં અશ્વનાં પગલાં અને ફીણ વિગેરે સર્વ ચિન્હોનો ભંગ યઈ ગયો. નીચે, ઉચે, સમાન ભૂમિએ અને દૂરતું વૃક્ષાદિ કંઈ દેખાવા ન લાગ્યું. જાણે સર્વ જન પાતાળમાં પેકા હોય તેમ યઈ ગયું. સર્વ સૈનિકો, સમુદ્રના જળમાં જેઓનાં વહાણ ભમવા માંડ્યાં હોય તેવા વહાણવદીઓની જન્મ એનો ઉપાય કરવામાં મૂઠ યઈ આકુળ બ્યાકુળ યઈ ગયા.

આવો દેખાવ જોઈ કુમારના મિત્ર મહેન્દ્રસિંહે નમસ્કાર કરી અશ્વસેન રાજને વિજ્ઞાપિ કરી કે “હે દેવ ! આ દૈવની દુર્ઘટ ઘટના જુવો. ક્યાં કુમાર ! ક્યાં આ દુરદેશી અશ્વ ! ક્યાં શીલ” જાણ્યા વગરના તે અશ્વ ઉપર તેનું ચઢવું ! ક્યાં તે દુષ્ટ અશ્વથી કુમારનું હરણ ! અને ક્યાં રજની દૃષ્ટિમાર્ગને આચ્છાદન કરનારી આ વાવલી ! તથાપિ એક સાગંતરાજની પેઠે તેવા દૈવને જીતી આપ સ્વામીની જેવા તે મારા મિત્રને હું શોધી લાવીશ. હે પ્રભુ ! પર્વ-તોની ગુદ્ધાઓમાં અને તેના ઉંડા શિખરમાં, ઘાટી વૃક્ષઘટાથી દુર્ગમ એવી અટવીઓમાં, પાતાળની જેવા નદીઓના કાતરોમાં, નિર્જન પ્રદેશમાં અને ખીજા દેશોમાં અદ્ય

પરિવાર સાથે વા કોઈ વાર એકાકીપણે કુમારની શોધ કરવી અને સહેલ પડશે. આપ મહારાજ ન્યાં ત્યાં સૈન્ય લઈ શોધવાં જશો તે નાની શેરીમાં ગન્દ્રના પ્રવેશની પેઠે ઘણું સુશકલ પડશે. ” આ પ્રમાણે વારંવાર કહી ચરણમાં પડી મહેન્દ્રસિંહે અશ્વસેન રાબને પાછા વાળ્યા; એટલે તે દુઃખીપણે પોતાના નગરમાં આવ્યા.

પછી સારસાર પરિમિત પરિવાર લઇ ગન્દ્રની પેઠે દુર્વાર એવે મહેન્દ્રસિંહ તત્કાળ મોટી અટવીમાં પેઠા. તે અટવીમાં ગેંડાઓએ શીંગડાથી ઉખેડેલા પાષાણોવડે સર્વ માર્ગ વિષમ થઇ ગયો હતો. ધામથી પીડાતા દુક્રરાએ પ્રવેશ કરીને નાના તળાવોને કાઢવમથ કરી નાખેલા હતા. પ્રૌઠ રીંછોના નાદથી ગુસ્સામાં પડછંદા પડતા હતા. ગુસ્સામાં બેઠેલા ઠરાસી-સિંહોના નાદથી ભયંકર દેખાવ થઇ રહ્યો હતો. ઉંચી ક્ષણ ભરતા ચિત્રાઓના સમૂહથી મૃગોનાં ટોળાં આકુળબ્યાકુળ થઇ જતાં હતાં. પશુઓને ગળીજઇને અજગરા વૃક્ષોને વીંટાઈ રહ્યા હતા. અમર મૃગોનાં ટોળાં માર્ગમાં વૃક્ષોની છાંયામાં બેઠાં હતાં. સિંહણ સાથે જળપાન કરતા સિંહોએ માર્ગની સરિતાઓને ઝૂંધી હતી અને ઉન્મત્ત હાથીઓએ માર્ગનાં વૃક્ષોની ભાંગેલી શાખાવડે તે અટવી દુર્ગમ થઈ ગઈ હતી. આવી અટવીમાં સનતકુમારનો શોધ કરવા તેણે પ્રવેશ કર્યો. કાંટાવાળા વૃક્ષોથી, શીકારી પ્રાણીઓથી અને ખાડાઓથી વિકટ એવી તે મહા-ટવીમાં અટન કરતાં તેની સાથેનું સર્વ સૈન્ય છુટું પડી ગયું. અનુક્રમે ખેદ પામી ગયેલા સાથેના મંત્રી અને મિત્રાદિક છોડી દીધેલા મહેન્દ્રસિંહ સંગ રહિત સુનિની જમ એકલોજ ફરવા લાગ્યો. મોટા મોટા લતાવૃક્ષોમાં અને પર્વતોની ગુસ્સામાં તે પક્ષીપતિની જમ ધનુષ્ય લઇ એકલો જમતો હતો. વનના હાથીઓના નાદમાં અને સિંહોના ધ્વનિમાં ત્રીર સનતકુમારના નાદની શંકાથી તે દોડવા લાગ્યો અને જ્યારે ત્યાં પોતાના મિત્રને જોયો નહીં, ત્યારે તે વળી પાછો ઉછળતા ઝરણાના ધ્વનિ ઉપર શંકા કરીને ત્યાં ઉતાવળો દોડી ગયો. પ્રેમની ગતિ એવીજ છે. નહીં, હાથી અને સિંહને તેણે કહ્યું કે “ મારા અધુની જેવા ધ્વનિ અહીં થાય છે, તેથી તે તમારી પાસે હોય તેમ લાગે છે; કારણ કે એક અંશના દર્શનથી સર્વ લભ્ય થાય છે. ” આ પ્રમાણે સર્વ જગ્યાએ પોતાના મિત્રને જ્યારે જોયો નહીં ત્યારે પછી વૃક્ષઉપર ચડી બૂલા પડેલા વટમાર્ચુની પેઠે તેણે વારંવાર દિશાઓ જેવા માંડી. તે વખતે વસંતઋતુ હોવાથી અશોકમાં શોક ધરતો, ખડુલમાં આકુલબ્યાકુલ થતો, આમ્રવૃક્ષને નહીં સહન કરતો, મલ્લિકામાં દુર્બળ થતો, કર્ણિકારનો તિરસ્કાર કરતો, ગુલાબમાં લાલચોળ થતો, સિંદુતારથી દૂર રહેતો, અબેલીથી કંપાયમાન થતો, દુર્બનની જમ મલયાનિહથી વિસુખ રહેતો, કોકિલાના પંચમ સ્વરના ઉચ્ચારમાં કાન ફેાડે છે એમ માનતો અને અંદ્રનાં કિરણોથી પણ તાપને શાંત નહીં કરતો મહેન્દ્રસિંહ, દરિદ્રીના પુત્રની જમ એકાકીપણે મહા દુઃખમાં વસંત સમયને નિર્ગમન કરતાં હોયો, જાણે અગ્નિના ખોટાવરા પાથ-રેલા હોય તેમ ચરણકમળને ખાળતી એવી સૂર્યકિરણોથી તપેલી રજવડે પગે સંજાતા, તર-તમાંજ ખુગ્રાઇ ગયેલા દાવાનળની ભસ્મવડે દુઃસંચર એવા માર્ગમાં જાણે અગ્નિસ્તાંભને રચેતો

હોય તેમ ચરણના તાપને નહીં જણાતા, અગ્નિની જ્વલા હોય તેવા ઉષ્ણ વાયુથી શરીરને લાગતા તાપને ગિરિમાં ફરનારા હાથીની જેમ નહીં ગણુકારતા અને રોગી જેમ ક્વાથ પીએ તેમ સરિતાના કાદવવાળા અને ઉષ્ણ પાણીનું પાન કરતા તે મહેદ્રસિંહે એકાદીપણે ભમી ભમીને ત્રીજમ ઋતુને નિર્ગમન કરી. જેના મુખમાં વિદ્યુત્ છે એવા રાક્ષસની જેમ વિશ્વને વિશેષ કરનારા મેઘથી દ્વંદ્વમાં શોભ નહીં પામતા, તીક્ષ્ણ પાણીની જેમ અખંડ ધારાવડે વીંધાર્થે જતાં પણ સન્નદ્વપદ્મ થયેલા સુભટની જેમ જરા પણ નહિ મુંઝાતા, સ્થાને સ્થાને વેગથી વૃક્ષને ઉન્મૂલન કરનારી વનગી દુરતર નદીઓને રાજહંસની પેઠે અનાયાસે ઉતરી જતા અને વરાહની જેમ કાદવવાળા આર્ગને લીલામાત્રમા ઉલ્લંઘન કરતા એ મહેદ્રસિંહે મિત્રની શોધમાં વર્ષા ઋતુ પણ ઉલ્લંઘન કરી. ત્યારપછી મસ્તકપર ચિત્રાનક્ષત્રનો ધોર તાપ અને પગમાં તપેલી રેતીને સહન કરવાથી અગ્નિના સરાવસંપુટની અંદર જણે વસેલ હોય તેવા અનુભવ કરતા, સ્વચ્છ જલમાં કમલોમાં અને હંસાદિક પક્ષીઓમાં અવિશ્રાંત દ્વંદ્વે 'રે મિત્ર ! તું કયા છે ?' એવી રીતે પોકારતા, મદગધી સમવર્ણની વાસથી કાધ પામી દોડતા હાથીઓની વચમાં વનાંતરે આવેલા હાથીનો જેમ ચાલતા અને મિત્રની પેઠે કમલના મુગંધી પવને પ્રેરેલા તે મહેદ્રસિંહે શરદઋતુના મેઘની જેમ ભમી ભમીને શરદઋતુને ઉલ્લંઘન કરી. ત્યારપછી જણે હિમાલયનો બધુ હોય તેવા ઉત્તરદિશાના પવનને સરોવર અને નદીઓના હિમરૂપ થયેલા જળમાં દાવાનળથી પણ અદાછ છતાં જલમાં દહન થતી એવી પદ્મ, કંદહાર, કેરવ અને ઉત્પલની પંક્તિઓમાં અને શિતથી પીડિત હોવાથી દાવાનળની પણ ઇચ્છા કરતા કિરાત લોહામાં દૃઢ નિશ્ચયથી ફરતા એવા તેણે હેમંતઋતુ પણ નિગમન કરી. ત્યારપછી વૃક્ષોના શીર્ષુ યથે પડી ગયેલા જાતુ સુધી જીર્ણ પત્રોમાં ગુપ્ત રીતે રહેલા સર્પ અને વીંછીઓની ઉપર નિ શંકતાથી ચરણન્યાસ કરતા અને કર્ણના મર્મને વીંધતા હોય તેવા દુશ્રવ મર્મર શબ્દવડે જાત્ર થઇ ઉંચા કાન કરી રહેલા કેસરીસિંહોના નાદથી પણ નહીં કંપતા એવા તેણે નવીન પદ્મવના સ્વાદમાત્રથી ઉદરને ભરતા સતા શિશિરઋતુને મિત્રની પીડાવડે અતિ ઠંડા થઇ જઈને નિર્ગમન કરી. એવી રીતે સનત્કુમારની શોધને માટે અટવીમાં ફરતાં મહેદ્રસિંહને એક વર્ષ આલ્યુ ગયું.

એક વખતે તે અટવીમાં કટલેક ફર જઇને નિમિત્તિઓની જેમ ઉંચું મુખ કરી દિ-શાઓને જોતો હતો, તેવામાં જલકુકડી, કૈંચ, હંસ અને સારસપક્ષીઓનો હર્ષકાળાહલ તેના સાંભળવામાં આવ્યો અને કમળની ખુશખોને વહન કરતા પવનથી તેને આશ્વાસન મળ્યું; તેથી તે અનુમાનવડે 'અહીં નજીકમાં કાઈ સરોવર છે' એવા તેને નિશ્ચય થયો. તત્કાળ આનંદનાં અશ્રુ આવવાથી મિત્રનો સમાગમ થયો, એવો નિશ્ચય કરી રાજહંસની પેઠે તે મરો-વરની સન્મુખ આદર્યો. આગળ જતાં ગાંધાર ગગમાં ગવાતું ગાયન, મધુર વેણુનો નાદ અને મનોહર વીણુનો 'વનિ તેના સાંભળવામાં આવ્યો એટલે હર્ષ સહિત આગળ ચાલતાં વિચિત્ર વેષધારી રમણીઓની વચમાં રહેલા અને પ્રિય છે દર્શન જતું એવા પોતાના મિત્ર સનત્કુમારને

તેણે દીઠા. તત્કાળ તેના મનમાં વિચાર થયો કે 'શુ' આ મારો પ્રિયમિત્ર સનત્કુમાર છે ! વા શુ' કાઈ માયા છે ! કે શુ' ઈ દ્રવ્ય છે ! અથવા શુ' મારા હૃદયમાંથી બહાર નીકળીને તે અહી પ્રગટ થયે છે ! ' આવો વિચાર કરતો હતો, તેવામાં કાઈ વૈતાણિકના સુખમાંથી આ પ્રમાણે કષ્ટમાં અંમૃત જેવાં વાક્ય તેના સાંભળવામાં આવ્યાં—“કુરૂવંશ રૂપી સરોવરમાં હંસ સમાન, અશ્વસેન રૂપી સમુદ્રમાં ચંદ્ર સમાન અને સૌભાગ્યના કામદેવ સમાન હે સનત્કુમાર ! તમે જ્ય પામે. વર્ણા વિદ્યાધરોની કન્યાઓની શુભલતાને આલિંગન કરવાનું વૃક્ષ અને વૈતાણ ગિરિની બંને મેણીની જયલાક્ષ્મીવડે આલ્ય એવા હે કુમાર ! તમે જ્ય પામે ” આ પ્ર માણે સાંભળતાંજ ત્રીમથી તપેલો હાથી જેમ જણાય સમીપે આવે તેમ તે સનત્કુમારની પાસે ગયો. અશ્વધારાની સાથે ચરલુકમળમાં પકડતા મહેન્દ્રસિંહને ઉભો કરીને સનત્કુમારે આલિંગન કર્યું. અતર્કિત થયેલ પરસ્પરના સમાગમથી વિસ્મય પામેલા બંને મિત્રો વર્ષાકાળના મેઘની જેમ હર્ષાશ્રુને વર્ષાવવા લાગ્યા. વિદ્યાધરોના કુમારોએ આશ્ચર્યથી જોયેલા બંને મિત્રો રોમે રોમે હર્ષિત થઈ મોટાં મૂલ્યવાળાં આસનઉપર બેઠા. દૃષ્ટિ અને મન બીજા નહીં રાખતાં તે બંને પરસ્પર યોગીની જેમ રૂપસ્થ ધ્યાનની સુદ્રામાં પરાયણ થયા. સનત્કુમારના યોગથી મહેન્દ્રસિંહનો શ્રમ દિવ્ય આપધેથી રાગની જેમ ઉતરી ગયો. પછી સનત્કુમાર પોતાના નેત્રનાં હર્ષાશ્રુ લુંછી અમૃત જેવી વાણીવડે મહેન્દ્રસિંહ પ્રત્યે જોલ્યો. “પ્રિયમિત્ર ! અહીં શી રીતે આવ્યા ? એકાકી કેમ છો ? હું અહીં છું તે તમે શી રીતે જાણ્યું ? આટલો વખત ક્યાં નિર્ગમન કર્યો ? મારો વિયોગ થતાં પૂજ્ય પિતાએ શી રીતે પ્રાણ ધારણ કર્યા ? અને માતાપિતાએ આવા દુર્ગમ પ્રદેશમાં તમને એકલા કેમ મોકલ્યા ? ” આ પ્રમાણે કુમારે પૂછ્યું, એટલે મહેન્દ્રસિંહે ગદ્ગદ વાણીએ પોતાનું પૂર્વ વૃત્તાંત યથાર્થ રીતે કહી આપ્યું. પછી સનત્કુમારે ચતુર એવી વિદ્યાધરોની રમણીએ પાસે તેને સ્નાન અને ભોજનાદિ કરાવ્યું. પછી વિસ્મયથી પ્રકુલિત લોચનવાળો મહેન્દ્રસિંહ વિનયથી અંજલિ જોડી જોલ્યો—“ પ્રિયમિત્ર ! તે તુરંત પછી તમને ઠટલી ભૂમિ સુધી લઈ ગયાં ? અને ત્યારથી થયેલા મારા વિયોગમાં તમને શુ પ્રાપ્ત થયું ? તેમજ આ સમૃદ્ધિ તમને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થઈ ? તે જે મારાથી ગોપવવા યોગ્ય ન હોય તે પ્રસન્ન થઈને કહેવાને યોગ્ય છે. ” આવાં તેનાં વચન સાંભળી સનત્કુમારે ચિત્તમાં વિચાર કર્યો કે “ આ આત્મ સમાન મિત્રથી ગોપવી રાખવા યોગ્ય કાંઈ પણ નથી, પરંતુ જે કાઈ બીજો પણ પોતાનું વૃત્તાંત કહે તેથી પણ મહાત્માએ લજ્જા પામે છે, તે મારું વૃત્તાંત સ્વમુખે શીરિતે કહું ? માટે બીજા પાસે કહેવરાવું. ” આવી રીતે નિશ્ચય કરી તે અશ્વસેનના કુમારે પોતાના વામ પડખે રહી પ્રિયાને એવી આજ્ઞા કરી કે “ વિદ્યાથી મારો વૃત્તાંત જાણનારી હે પ્રિયા બહુલમતિ ! આ મારા મિત્ર મહેન્દ્રસિંહને મારી કથા કહી સંભળાવો, કેમકે અત્યારે મારાં નેત્રકમળમાં નિદ્રા આવે છે. ” આ પ્રમાણે કહી સનત્કુમાર સુવાની ઇચ્છા રૂપાડીને અંદર ગયો.

હવે બહુલમતિ વિદ્યાધરી મહેન્દ્રસિંહને કહે છે—“હે રાજા ! તમે જ્ઞાના ભેતભેતામાં

તે અથ્થે તમારા મિત્રનું હરણ કર્યા પછી વેગવડે દોડતા તેણે યમરાજના રહસ્ય કીડાસ્થાન જવી એક મોટી અને ભયંકર અટવીમાં પ્રવેશ કર્યો. બીજા દિવસે પણ પંચગ ધારાથી તે અથ્થે ચાલવા લાગ્યો. પરંતુ પછી મધ્યાહ્નકાળ થયો ત્યારે શુધા અને પિપાસાથી પીડિત થઇને ગિર્ણા કાઢતો તે ઉભો રહ્યો; એટલે શ્વાસથી જેનો કંઠ પૂરાર્થ ગયો છે અને જેના ચરણ ચક્ર-કાર્થ ગયા છે એવા તે અથ્થે ઉપરથી, પડતી દીવાલપરથી ઉતરી પડે તેમ તમારા મિત્ર ઉતરી પડ્યા. પછી અથ્થના ઉદર ઉપરથી અંધન અને લાંબો પટ્ટો છોડીને તેના પલાણુ અને લગામ ઉતારી લીધા. તેજ વખતે તે અથ્થે ગતિ પૂર્ણ થવાથી પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો અને જાણે પડવાના ભયથી હોય તેમ તત્કાળ તેના પ્રાણુ નીકળી ગયા. પછી આર્યપુત્ર જળપાન કરવાની ઈચ્છાથી આમ તેમ જળ શોધવાને માટે તે ભૂમિમાં ફરવા લાગ્યા. તથાપિ મરુભૂમિની જેમ ક્યાંઈ પણ જળ તેમના જોવામાં આવ્યું નહીં. અંગની સુકુમારતાથી, અત્યંત દૂર આવવાના શ્રમથી અને અટવીના દાવાનળના દાહથી તમારા મિત્ર ઘણા આકુલવ્યાકુલ થઈ ગયા. તેથી નજીક રહેલા સમપર્ણ વૃક્ષની નીચે જઈને ગેઠા, તેવાજ નેત્ર મીચીને પૃથ્વીપર પડ્યા. તે વખતે પ્રુણ્યયોગે તે વનના અધિષ્ઠાયક યક્ષે આવીને અમૃતની જેવા શીતળ જળવડે તેના સર્વ અંગ ઉપર સિંચન કર્યું. તેનાથી સંજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને બેઠા થયા પછી તે દેવતાના આપેલા જળનું તેમણે પાન કર્યું. પછી તમારા મિત્રે ધીમેથી તેને પૂછ્યું—‘તમે કોણ છે? અને આ જળ ક્યાંથી લાવ્યા છો?’ યક્ષે કહ્યું—‘હું અહીં વસનારા યક્ષ છું અને આ જળ તમારે માટે માનસ સરોવરમાંથી લાવ્યો છું, ફરી આર્યપુત્ર ગોટ્યા—‘મારા અંગમાં એટલો અધો સંતાપ થાય છે કે તે માનસ સરોવરમાં નાશા વગર શાંત થશે નહીં.’ તમારી તે ઈચ્છા હું પૂર્ણ કરીશ’ એમ કહીને તે યક્ષરાજ તમારા મિત્રને કદલી વૃક્ષના સંપ્રુટમાં બેસારી માનસ સરોવરે લઇ ગયો. ત્યાં મહાવતજેમ હાથીને સ્નાન કરાવે તેમ શીતળ અને નિર્મલ જલવડે તેણે આર્યપુત્રને સ્નાન કરાવ્યું. એટલે નિપુણ પગચાળી કરનાર પુરૂષની જેમ સર્વ અંગે સુખ સ્પર્શવાળા એ જલથી તેમનો શ્રમ દૂર થઈ ગયો. તે વખતે તમારા મિત્રના પૂર્વ જન્મનો શત્રુ અસિતાક્ષ નામે યક્ષ તમારા મિત્રને હણવાને માટે નવીન યમરાજ આવે તેમ ત્યાં આવ્યો. ‘અરે! ઉભો રહે, શુભ્યો સિંહ જેમ હાથીને જીએ તેમ મેં તને ઘણું કાળે જીવ્યો છે, તો હવે તું ‘કટલેક દૂર જઈશ’ આ પ્રમાણે કહી તીરસ્કાર પૂર્વક તેણે એક લાકડી ફેંકે તેમ એક વૃક્ષ ઉપેડીને તમારા મિત્રની ઉપર ફેંક્યું. વૃક્ષને આવતું બેઈ તમારા મિત્રે હાથી જેમ ધમણને ઉછાળે તેમ હાથના પ્રહારવડે તેને દૂર ફેંકી દીધું. પછી કોષ પામેલા તે યક્ષે જાણે અકાળે ક્રુદ્ધપાંત કાળ થતો હોય તેમ રજ ઉડાડીને સર્વ જગતને અધંકારમય કરી દીધું અને મુખાકાના જેવા ધૂમ્રવર્ણી તેમજ ભયંકર આકૃતિને ધારણ કરનારા હોવાથી જાણે અધંકારના સહોદર હોય તેના કટલાએક પિશાચો વિકુર્ચ્યા જાણે જંગમ ચિતાગ્નિ હોય તેમ જવાળાઓથી વિકરાળ મુખવાળા, પડતા વજના ધ્વનિ જેવો અદ્દહાસ કરતા, પિંડાકાર કસવાળા, દાવાનલ સહિત, પૂર્વત હોય તેવા પીળાં નેત્રવાળા, જેના કાંટરમાં સર્પ રહ્યા હોય તેવા જાણે વૃક્ષો હોય તેમ

લાંબી જિજ્ઞાસોને ધરનારા અને તીક્ષ્ણ વાંકી તથા મોટી દાઢાથી બંધ મુખમાં કાતીને ખારણુ કરી હોય તેવા તે પિરાચો મક્ષિકાઓ જેમ મધ ઉપર ઢોડે તેમ આર્યપુત્ર ઉપર ઢોડ્યા, નટની જેમ શરીરથી અનેક પ્રકારની વ્યાકૃતિઓ ખતાવી તેઓ તેમની આગળ આવી ફરવા લાગ્યા; તથાપિ તમારા મિત્ર તેઓને જોઈને જરા પણ ભય પામ્યા નહીં, એ બલવાન આર્યપુત્ર ત્યારે એના પિરાચોથી ભય પામ્યા નહીં, ત્યારે તે યક્ષ અકાળે કાળપાશ જેવા નાગપાશથી તેમને બાંધી લીધા, પણ તત્કાળ જન્મન હાથી જેમ પોતાના હસ્ત (સુંઠ) થી વલ્લીઓને તોડે તેમ આર્યપુત્રે તે સર્વ નાગપાશ તોડી નાખ્યાં. પછી વિલખો થયેલા યક્ષ, સિંહ જેમ પુંજવડે પર્વતના શિખરપર પ્રહાર કરે, તેમ પોતાના હાથવડે પ્રહાર કરી કરીને આર્યપુત્રને મારવા લાગ્યા. તે વખતે કોઇ પામેલો મહાવત જેમ હાથીને લોહાનો ગોળો મારે તેમ આર્યપુત્રે વજ્ર જેવી મુદ્દિવડે તેની ઉપર પ્રહાર કર્યો. પછી પર્વત ઉપર વિદ્યુત્વડે મેઘની જેમ યક્ષે લોહાના મોઠા મુદ્ગરથી આર્યપુત્રપર પ્રહાર કર્યો. એટલે તેમણે ચંદનવૃક્ષને ઉન્મૂલીને તે વડે યક્ષપર પ્રહાર કર્યો. જેથી મુકાઈ ગયેલા વૃક્ષની જેમ તે યક્ષ પૃથ્વીપર પડી ગયો. થોડીવારે એકા યદ્ય યક્ષે કોષથી એકશિલાની માફક પર્વતને ઉપાડીને આર્યપુત્રની ઉપર નાખ્યો, તે ગિરિના પ્રહારથી તમારા મિત્ર ક્ષણવાર સાચંકાલે દ્રહતું જળ જેમ નિશ્ચલ રહે તેમ નેત્રકમળને મીંચી નિશ્ચેતન થઇ ગયા. થોડીવાર પછી સંજ્ઞા મેળવી મેઘને જેમ મહાવાયુ વિખેરી નાખે તેમ તે પર્વતને દૂર કરી નાખીને આર્યપુત્ર પોતાના બાહુથી યુદ્ધ કરવા પ્રવર્ત્યા. પછી કંડવડે ચમરાજનો જેમ તમારા મિત્રે જીવદંડથી તેની ઉપર પ્રહાર કરીને તેના કણુ કણુ જેવા કકકા કરી નાખ્યા, તથાપિ અમરપણાને લીધે તે યક્ષ મૃત્યુ પામ્યા નહીં, પરંતુ મરવાને ઈચ્છતા ડુક્કરની જેમ મહા આકરી ચીસ પાડીને તે અસિતાક્ષ યક્ષ ત્યાંથી વણુવેગે નારી ગયો. તે વખતે રણકોટુકને જોનારી દેવી અને વિદ્યાધરોની સ્ત્રીઓએ પદ્મહસ્તુઓની લક્ષ્મીની જેવી તમારા મિત્ર ઉપર પ્રુષ્પવૃદ્ધિ કરી.

પછી વીર દુહ્યવાળા તે આર્યપુત્ર દિવસના અપરાન્હ કાળે ત્યાંથી ચાલી ઉન્મત્ત હસ્તીની જેમ બાહ્ય ભૂમિમાં આવ્યા. ત્યાં કામદેવને જીવાડવાના આપદ જેવા તમારા મિત્રને આ એચરકન્યાઓ જે નંદનવનમાંથી ત્યાં આવેલી હતી તેમણે દીઠા. તેઓ તમારા મિત્રને જોઈને મનોહર હાવભાવ કરતી સ્વયંવર માળાની જેવી મદાલસ દૃષ્ટિઓ તેમના પર નાખવા લાગી; તેથી વક્તાઓમાં મુખ્ય એવા આર્યપુત્ર તેમનો ભાવ પ્રગટ કરવાની ઈચ્છાથી તેમની પાસે જઈને અમૃત જેવી મધુર વાણી વડે બોલ્યા—“તમે કયા મહાત્માની કુલભૂષણુ પુત્રીઓ છો ! અને શા હેતુવડે તમે આ અરણ્યને અલંકૃત કરેલું છે ?” તેમણે કહ્યું—“હે મહાભાગ ! વિદ્યાધરોના રાજ શ્રીમાન્ ભાનુવેગની અમે આઠ કન્યાઓ છીએ અને અર્ધાંધી નજીક અમારા પિતાની ઉત્તમ નગરી છે, માટે કમલિનીમાં રાગહંસની જેમ તમે વિશ્રાંતિ લેવાને માટે તેને અલંકૃત કરો.” આવાં તેમનાં નમ્ર વચનથી તમારા મિત્ર તે નગરીમાં આવ્યા, તે વખતે જાણુ સંધ્યાવિધિ કરવા જતો હોય તેમ સૂર્ય પશ્ચિમ સંસુદ્રમાં મગ્ન થઈ

ગયો. તે આઠ કન્યાઓને માટે વર શોધવાની ચિંતારૂપ ચત્રચથી પીડાતા તેમના પિતાને વિશ-
 લ્ય કરવાની ઔષધિરૂપ તમારા મિત્રને તે કન્યાઓએ અંતઃપુરના પુરૂપોની સાથે તેમના
 પિતાની સમીપે મોકલ્યા. તેમને જોઈ ભાનુવેગ વિદાધરે ઊભા થઈ આદર આપીને કહ્યું—
 ‘બહુ સારું થયું અને આજે અમારું ગૃહ પવિત્ર થયું, કે જેથી તમારા જેવા પુણ્યરાશિ પુરૂષ
 અમારા ભાગ્યવડે અહીં સ્વયંમેવ પધાર્યા. તમે આકૃતિથીજ કાઠ મોટા વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા
 વીર પુરૂષ હો તેમ જણાવ્યો છે. કેમકે ક્ષીરસાગરમાંથીજ ચંદ્રનો જન્મ હોવો જોઈએ એવું
 તેની મૂર્તિથીજ અનુમાન કરાય છે. આ કન્યાઓના તમે યોગ્ય વર છે, તેથી હું પ્રાર્થના કરું
 છું કે આ મારી આઠ કન્યાઓનું તમે પાલિત્રહણ કરો. કારણકે સુવર્ણમાંજ રત્ન જડાય છે.’

આ પ્રમાણેની ભાનુવેગની પ્રાર્થનાથી આર્યપુત્ર આઠ દિશાઓની લક્ષ્મીની જેવી તે
 આઠ કન્યાઓને નિધિપૂર્વક પરણ્યા. પછી તેઓની સાથે રતિગૃહમાં જઈને કંકણખંધ
 સહિત રત્નપલંગપર નિદ્રાસ્થ અનુભવવા લાગ્યા. તેનામાં તેમને નિદ્રાથી પરાગ્રિત
 થયેલા જોઈ અસિતાક્ષ યજ્ઞે આત્રી ત્યાંથી ક્ષણવારમાં ઉપાડીને ખીજ સ્થાને ફેંકી દીધા.
 બલવાનોથી પણ છાળ ધણું બળવાન છે. જયત થયા પછી કંકણ સહિત પોતાના
 શરીરને અરણ્યમાં એકાદી ભૂમિપર પડેલું જોયું એટલે આ ‘શું થયું!’ એમ તમારા મિત્ર
 આશ્ચર્ય પામીને વિચારવા લાગ્યા. પછી એકાકી પણે અટવીમાં પૂર્વવત્ અટન કરતા સાત
 માળનો અને આકાશ સુધી ઉચ્ચે એક પ્રાસાદ તેમના જોવામાં આવ્યો. શું આ કોઈ માયા-
 વીની માયાવિલાસ હશે ? એમ વિચાર કરતાં આર્યપુત્ર તે પ્રાસાદની નજીક આવ્યા. ત્યાં દીટા-
 ડીની જેમ કણ્ણ સ્વરે વનને પણે રૂદન કરાવતું કોઈ સ્ત્રીનું રૂદન તેમના સાંભળવામાં આવ્યું.
 તે સાંભળી દયાવીર આર્યપુત્ર નક્ષત્રના વિમાનની ભ્રાંતિ આપતી એ પ્રાસાદની સાતમી ભૂમિકા
 સુધી ગયા. ત્યાં ‘હે કુરૂવંશી સનત્કુમાર ! જન્માંતરમાં પણ તમેજ મારા ભર્તા થજો.’ આ
 પ્રમાણે વારંવાર કહેતી અને નેત્રમાં અશ્રુલાવી નીચું મુખ કરી રહેલી એક લાવણ્યવતી કન્યા
 તમારા મિત્રના જોવામાં આવી. પોતાનું નામ સાંભળી ‘ગારી સાચું સંબંધ ધરાવનાર આ કોણ
 હશે’ એમ શંકા કરતા તે આર્યપુત્ર પ્રત્યક્ષ ઘટ્ટવેતા હોય તેમ તે સ્ત્રીની આગળ આવીને
 બોલ્યા ‘હે ભદ્રે ! તું કોણ છે ? તે સનત્કુમાર કોણ છે ? તું અહીં કેમ આવી છે ? અને તારે શું
 દુઃખ આવી પહું છે કે જેથી તું તેવું સ્મરણ કરતી રૂદન કરે છે ?’ આવાં તેમના વચનથી
 તે પાલિકા તત્કાળ હર્ષ પામી અને જણે અમૃત વર્ષાવતી હોય તેવી મધુર વાણીએ બોલી
 ‘સંકેતપુર નગરના અધિપતિ સુરાધ્રરાજ અને દેવી ચંદ્રચંચાની સુનંદા નામે હું પુત્રી છું.
 અને કુરૂવંશ રૂપી આકાશમાં સૂર્ય સમાન તેમજ રૂપથી કામદેવનો તિરસ્કાર કરનાર સનત્કુ-
 માર નામે અશ્વસેનરાજના પુત્ર છે. એ મહાશુભ મનોરથ માત્ર વડેજ મારા ભર્તાર થયા છે.
 અને મારા માતાપિતાએ પણ જળ મૂકીને મને તેમનેજ આપી છે. મારો વિવાહ થયા પ્રત્યક્ષ
 કોઈ એક વિદાધર પંદ્રવ્યનું ચોર હરણ કરે તેમ મને મારા સ્થાનમાંથી ઉપાડીને અહીં લઈ
 આવ્યો છે. અહીં આવી આ પ્રસાદ બિહુવી, મને અહીં મૂકીને તે વિદાધર કાઠ ઠેકાણે ચાલ્યો.

ગયો છે. હવે આગળ શું થશે તે હું જાણતી નથી. ” આર્યપુત્રે કહ્યું—“ અરે ભીરૂડોયના ! હવે તું ખીહીશ નહીં; જેનું તું સ્મરણ કરે છે તેજ હું કુરૂંશી સનતકુમાર છું. ” તે ગોલી— ‘ હે દેવ ! તમે ચિરકાળે મારા દૃષ્ટિમાર્ગે આઠ્યા છે. હવે મને આજે સુસ્વપ્નની જેમ તમારૂં દર્શન કરાવ્યું છે. ”

આ પ્રમાણે તે બંને વાર્તાલાપ કરતા હતા, તેવામાં કોધથી રાતા નેત્રવાળો વજ્રવેગ નામે વિદ્યાધર વજ્રની જેવા વેગથી ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તત્કાળ તે વિદ્યાધરે આર્યપુત્રને ઉપાડી ઉછળતા ખેચરના ભ્રમને આપે તેવી રીતે આકાશમાં ઉછાળ્યા. તે વખતે “ હા નાથ ! હવે મને મારો નાખી ” એમ બોલતી તે બાળા સડી ગયેલા પાંદડા પેઠે પૃથ્વીપર પડી ગઈ; તેવામાં તો તત્કાળ આર્યપુત્રે કોધ કરી વજ્રજેવા પરાક્રમથી મસ્તકની ઉપર મુદ્ધિ મારે તેમ મુદ્ધિપહારવડે તે દુરાશય વજ્રવેગને મારો નાખ્યો; અને ચંદ્રની જેમ નેત્રરૂપ કુમુદને આનંદ આપતા આર્યપુત્ર કિંચિત્ પલ્ક અંગમંગ વગરતે બાળાની પાસે આઠ્યા. પછી તેને આશ્વાસન આપી એ બુદ્ધિમાન વીરે તરતજ તેની સાથે પાણિગ્રહણ કર્યું. તે વખતે નિમિત્તીઆએએ ‘ આ સ્ત્રી રત્ન થશે ’ એવી સૂચના કરી.

તેવામાં વજ્રવેગની વધ્યાવળી નામે એક સહોદર બેન પોતાનાં ભાઈના વધથી દોષ કરીને ત્યાં આવી, ‘ પલ્ક જે તારા ભાઈનો વધ કરશે તે તારો ભત્તાં થશે. ’ એવું જાનીઓનું વચન સ્મરણ કરીને તે દાણવારમાં શાંત થઈ ગઈ. “ પોતાનો વેલ કયા કાર્યથી ત વધે! બધાથી વધી પડે. ” પછી જણે ખીજી જ્યલક્ષ્મી હોય તેમ સ્વયંવર—પરાયણ એવી તે કુમારિકા આર્યપુત્રને પતિ કરવાની ઈચ્છાએ ત્યાં ઉભી રહી. તેથી આનંદ પામીને સુનંદાએ આર્યપુત્રને કહ્યું, એટલે તમારા મિત્ર એ રાગી બાળાને ગાંધર્વવિવાહથી ત્યાં તરતજ પરાડ્યા. તે વખતેજ ત્યાં કોઈ બે વિદ્યાધરોએ આવી અશ્વસેનનાં કુમારને બખ્તર સહિત મહારથ આપીને કહ્યું કે “ સુર્યને ગરૂક મારે તેમ તમે વજ્રવેગને મારી નાખ્યો, તે ખખ્ખર સાંભળીને તેને પિતા અથાનિવેગ કે જે દિગ્ગજના જેવા પરાક્રમવાળો અને સર્વ વિદ્યાધરોનો રાજા છે તે વિદ્યાધરોના સૈન્યથી દિશાઓને આશ્ચાહન કરતો, કોધ રૂપી ક્ષારજળનો સાગર થઈને તમારી સાથે યુદ્ધ કરવાને માટે આવે છે, તેથી અમારા પિતા ચંદ્રવેગ અને બાલુવેગે પ્રેરેલા અમે બંને તમારા શ્વસુર પક્ષના સંબંધી હોવાથી તમને સહાય કરવાને અહીં આઠ્યા છીએ. અમારા પિતાએ આ ઈંદ્રસ્થ જેવો રથ અને કવચ મોકલાવ્યાં છે, તે લઈને રાત્રુના સૈન્યનો વિનય કરો. અમારા પિતા ચંદ્રવેગ અને બાલુવેગ પલ્ક પત્રન સરખા વેગવાળા વાહનોમાં બેસી સેના સહિત હમણાંજ સહાય કરવા આવશે તેમ જાણ્યો; અને અમને બનેને તેમની ખીજી મૂર્તિઓજ છીએ એમ સમજ્યો. ” આમ વાત કરે છે તેવામાં તો જણે પૂર્વ અને પશ્ચિમના બે સમુદ્ર દોષ તેમ ચંદ્રવેગ અને બાલુવેગ મોટી સેના લઈને ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે વખતે આકાશમાર્ગે આવતા અશનિવેગના સૈન્યનો પુષ્કરાવત્ત મેઘની જેવો મોટો ડાલાહલ થઈ રહ્યો. તે સમયે વધ્યાવળીએ આર્યપુત્રને પ્રજ્ઞાતિ નામે વિદ્યા આપી. કારણકે સ્ત્રીઓ ભત્તારને વશ હોય

ગયો. તે આઠ કન્યાઓને માટે વર શોધવાની ચિંતારૂપ શત્રુથી પીડાતા તેમના પિતાને વિશલ્ય કરવાની ઐપધિરૂપ તમારા મિત્રને તે કન્યાઓએ અંતઃપુરના પુરૂષોની સાથે તેમના પિતાની સમીપે મોકલ્યા. તેમને જોઈ લાનુવેગ વિદ્યાધરે ઊભા થઈ આદર આપીને કહ્યું—“બહુ સારું થયું અને આજે અમારું ગૃહ પવિત્ર થયું, કે જ્યો તમારા જેવા પુણ્યરશિ પુરૂષ અમારા ભાગ્યવડે અહીં સ્વયમેત્ર પધાર્યાં. તમે આકૃતિથીજ કાંઈ મોટા વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા વીર પુરૂષ હો તેમ જણાવ્યો છો. કેમકે ક્ષીરસાગરમાંથીજ અંદ્રનો જન્મ હોવો જોઈએ એવું તેની મૂર્તિથીજ અનુમાન કરાય છે. આ કન્યાઓના તમે યોગ્ય વર છો, તેથી હું પ્રાર્થના કરું છું કે આ મારી આઠ કન્યાઓનું તમે પાણિમહણ કરો. કારણકે સુવર્ણમાંજ રત્ન જડાય છે.”

આ પ્રમાણેની લાનુવેગની પ્રાર્થનાથી આર્યપુત્ર આઠ દિશાઓની લક્ષ્મીની જેવી તે આઠ કન્યાઓને વિધિપૂર્વક પરણ્યા. પછી તેઓની સાથે રતિગૃહમાં જઈને કંકણપથ સહિત રત્નપલંગપર નિદ્રાસુખ અનુભવવા લાગ્યા. નેત્રમાં તેમને નિદ્રાથી પરાગિત થયેલા જોઈ અસિતાક્ષ યક્ષે આવી ત્યાંથી ક્ષણવારમાં ઉપાડીને બીજા સ્થાને ફેંકી દીધા. બલવાનોથી પાયુ છળ ઘણું બળવાન છે. જાગ્રત થયા પછી કંકણ સહિત પોતાના શરીરને અરણ્યમાં એકાકી ભૂમિપર પડેલું જોયું એટલે આ ‘શું થયું!’ એમ તમારા મિત્ર આશ્ચર્ય પામીને વિચારવા લાગ્યા. પછી એકાકી પણ અટવીમાં પૂર્વવત્ અટન કરતા સાત માળનો અને આકાશ સુધી ઉચ્ચે એક પ્રાસાદ તેમના જોવામાં આવ્યો. શું આ કોઈ માયા-વીનો માયાવિલાસ હશે? એમ વિચાર કરતાં આર્યપુત્ર તે પ્રાસાદની નજીક આવ્યા. ત્યાં ટીટાડીની જેમ કૂંચી સ્વરે વનને પણ રૂંદન કરાવતું કોઈ સ્ત્રીનું રૂંદન તેમના સાંભળવામાં આવ્યું. તે સાંભળી ડયાવીર આર્યપુત્ર નક્ષત્રના વિમાનની શ્રાંતિ આપતી એ પ્રાસાદની સાતમી ભૂમિકા સુધી ગયા. ત્યાં ‘હે કુરૂવંશી સનતકુમાર ! જન્માંતરમાં પણ તમેજ મારા ભર્તા થજો.’ આ પ્રમાણે વારંવાર કહેતી અને નેત્રમાં અશ્રુ લાવી નીચું મુખ કરી રહેલી એક લાવણ્યવતી કન્યા તમારા મિત્રના જોવામાં આવી. પોતાનું નામ સાંભળી ‘મારી સાથે સંબંધ ધરાવનાર આ કાણુ હશે’ એમ શંકા કરતા તે આર્યપુત્ર પ્રત્યક્ષ ઘટ્ટદેવતા હોય તેમ તે સ્ત્રીની આગળ આવીને ગોઠ્યા ‘હે ભદ્રે ! તુ કાણુ છે? તે સનતકુમાર કાણુ છે? તું અહીં કેમ આવી છે? અને તારે શું હુઃખ આવી પડ્યું છે કે જ્યો તું તેનુ સ્મરણ કરતી રૂંદન કરે છે?’ આવાં તેમના વચનથી તે પાલિકા તત્કાળ હર્ષ પામી અને જણે અમૃત વર્ષાવતી હોય તેવી મધુર વાણીએ બોલી ‘સાકિતપુર નગરના અધિપતિ મુરારાજ અને દેવી ચંદ્રચાની સુનંદા નામે હું પુત્રી છું. અને કુરૂવંશ રૂપી આકાશમાં સૂર્ય સમાન તેમજ રૂપથી કામદેવનો તિરસ્કાર કરનાર સનતકુમાર નામે અધ્ધસેનરાજના પુત્ર છે. એ મહાશુભ મનોરથ માત્ર પડેજ મારા ભર્તાર થયા છે. અને મારા માતાપિતાએ પણ જળ મૂકીને મને તેમનેજ આપી છે. મારા વિવાહ થયા પછીજ કોઈ એક વિદ્યાધર પરદ્રવ્યનું ચોર હરણુ કરે તેમ મને મારા સ્થાનમાંથી ઉપાડીને અહીં લઈ આવ્યો છે. અહીં આવી આ પ્રસાદ નિકુર્વી, મને અહીં મૂકીને તે વિદ્યાધર કાંઈ ડેકાણે ચાલ્યો,

ગયો છે. હવે આગળ હું થશે તે હું જાણતી નથી. ” આર્યપુત્રે કહ્યું—“ અરે લીડોલયના ! હવે તું ખીડોશ નહીં; જેતું તું રમરણ કરે છે તેજ હું કુરવંથી સનહુમારહું. ” તે ગોલી— “હે દેવ ! તમે ચિરકાળે મારા દૃષ્ટિમાર્ગે આવ્યા છે. દૈવે મને આજ સુસ્વમની જેમ તમારૂં દર્શન કરાવ્યું છે. ”

આ પ્રમાણે તે બંને વાર્તાલાપ કરતા હતા, તેવામાં ક્રોધથી રાતા નેત્રવાળો વજ્રવેગ નામે વિદાધર વજ્રની જેવા વેગથી ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તત્કાળ તે વિદાધરે આર્યપુત્રને ઉપાડી ઉછળતા ખેચરના બ્રમને આપે તેવી રીતે આકાશમાં ઉછાળ્યા. તે વખતે “ હા નાથ ! દૈવે મને મારો નાખી ” એમ બોલતી તે બાળા સડી ગયેલા પાંદડા પેઠે પૃથ્વીપર પડી ગઈ; તેવામાં તો તત્કાળ આર્યપુત્રે ક્રોધ કરી વજ્રજેના પરાક્રમથી મસ્તકની ઉપર મુદ્રિ મારે તેમ મુદ્રિપહારવડે તે દુરાશય વજ્રવેગને મારી નાખ્યો; અને ચંદ્રની જેમ નેત્રરૂપ કુમુદને આનંદ આપતા આર્યપુત્ર કિંચિત્ પળ અંગમંગ વગરતે બાળાની પાસે આવ્યા. પછી તેને આશ્વાસન આપી એ મુદ્ધિમાન વીરે તરતજ તેની સાથે પાણિચહણ કર્યું. તે વખતે નિમિત્તીઆઓએ ‘ આ સ્ત્રી રત્ન થશે ’ એવી સૂચના કરી.

તેવામાં વજ્રવેગની વંધ્યાવળી નામે એક સહોદર બેન પોતાનાં ભાઈના વધથી ઢાપ કરીને ત્યાં આવી, ‘ પણ જે તારા ભાઈનો વધ કરશે તે તારો ભત્તા થશે. ’ એવું જાનીઓતું વચન રમરણ કરીને તે કાણુવારમાં શાંત થઇ ગઇ. “ પોતાના લોભ કયા કાર્યથી ન વધે! બપાથી વધી પડે. ” પછી જાણે ખીજી જયલક્ષ્મી હોય તેમ સ્વયંવર—પરાથલુ એવી તે કુમારિકા આર્યપુત્રને પતિ કરવાની ઈચ્છાએ ત્યાં ઉભી રહી. તેથી આનંદ પામીને સુનંદાએ આર્યપુત્રને કહ્યું, એટલે તમારા મિત્ર એ રાગી બાળાને ગાંધર્વવિવાહથી ત્યાં તરતજ પરણ્યા. તે વખતેજ ત્યાં કાઈ બે વિદાધરોએ આવી અશ્વસેનનાં કુમારને બખ્તર સહિત મહારથ આપીને કહ્યું કે “ સુધર્મને ગરૂક મારે તેમ તમે વજ્રવેગને મારી નાખ્યો, તે ખખર સાંભળીને તેનો પિતા અશનિવેગ કે જે દિગ્ગજના જેવા પરાક્રમવાળો અને સર્વ વિદાધરોનો રાજા છે તે વિદાધરોના સૈન્યથી દિશાઓને આરબ્ધાદન કરતો, ક્રોધ રૂપી કારજળનો સાગર થઈને તમારી સાથે મુદ્ધ કરવાને માટે આવે છે, તેથી અમારા પિતા ચંદ્રવેગ અને ભાનુવેગે પ્રેરેલા અને બંને તમારા શ્વસુર પક્ષના સંબંધી હોવાથી તમને સહાય કરવાને અહીં આવ્યા છીએ. અમારા પિતાએ આ ઈદ્રસ્થ જેવો રથ અને કવચ મોકલાવ્યાં છે, તે લઈને રાત્રુના સૈન્યનો વિનય કરો. અમારા પિતા ચંદ્રવેગ અને ભાનુવેગ પણ પવન સરખા વેગવાળા વાહનોમાં બેસી સેના સહિત હમણાંજ સહાય કરવા આવશે તેમ જાણજો; અને અમને બંનેને તેમની ખીજી મૂર્તિઓજા છીએ એમ સમજજો. ” આમ વાત કરે છે તેવામાં તો જાણે પૂર્વ અને પશ્ચિમના બે સમુદ્ર દોાય તેમ ચંદ્રવેગ અને ભાનુવેગ મોટી સેના લઈને ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે વખતે આકાશમાર્ગે આવતા અશનિવેગના સૈન્યનો પૃથ્કરાવત્ત મેઘની જેવો મોટો કાલાહલ થઈ રહ્યો. તે સમયે વંધ્યાવળીએ આર્યપુત્રને પ્રજ્ઞાતે નામે વિદા આપી. કારણકે સૌએ ભત્તારને વશ હોય

છે. આર્યપુત્ર પણ તૈયાર થઇ તે રથ ઉપર બેસીને રણ કરવાને ઉત્કંઠિત થઈ ઉભા રહ્યા. કેમકે ક્ષત્રિયોને રણસંગ્રામ પ્રિય હોય છે. શત્રુઓના યશસ્વ ચંદ્રને રાહુસ્વ એવા ચંદ્રવેગ અને ભાતુવેગ વિગેરે વિદ્યાધરે પોતપોતાના સૈન્યથી આર્યપુત્રની કૃરતા કૃરી વળ્યા એટલામાં તે 'પકડો, પકડો, મારો, મારો' એમ બોલતા બોલતા અગનિવેગના સૈનિકા અતિવેગથી ત્યાં આવી પહોંચ્યા; તરતજ દીનતા રહિત ખંનેના સૈનિકા યુદ્ધ કરવા લાગ્યા અને કુક્કડાની જેમ ક્રોધથી ઉછળીને પ્રહાર કરવા લાગ્યા. તે વખતે તેમના સિંહનાદો શિવાય બીજું કંઈ પણ સાંભળવામાં આવતું નહોતું અને પ્રદીપ એવા આ યુદ્ધ શિવાય બીજું કંઈ જોવામાં પણ આવતું નહોતું. યુદ્ધકળાને જાણનાગ તે વીરો હસ્તીની જેમ સામા આવી, પાછા ખસી, વારંવાર પ્રહાર કરતા હતા અને પ્રહારોને ઝીલતા હતા. એ પ્રમાણે ચિરકાળ યુદ્ધ કરીને જ્યારે ખંનેના સૈનિકા ભગ્ન થઈ ગયા, ત્યારે અગનિવેગ પત્રવેગી રથમાં બેસીને સામે આવ્યો 'અરે ! યમદ્વારનો નવીન અતિથિ અને મારાં પુત્ર વજ્રવેગનો શત્રુ ક્યાં છે ?' આ પ્રમાણે આક્ષેપ કરીને બોલતાં તેણે ધનુષ્ય ઉપર પણ્ચ ચડાવી. તેજ વખતે 'યમરાજના દ્વારનો નવો અતિથિ અને તારા પુત્ર વજ્રવેગનો શત્રુ હું આ રહ્યો' આ પ્રમાણે કહીને આર્યપુત્રે પણ્ચ ધનુષ્યને પણ્ચ સહિન કર્યું. પ્રથમ મોટા પરાક્રમવાળા તે ખંને વીરોનું સૂર્યના કિરણોને આશ્રિત કરનારું ખાણુયુદ્ધ ચલ્યું. પછી તે આર્યપુત્ર અને વિદ્યાધરપતિએ પરસ્પર મારવામાં તત્પર થઈ ગદા વિગેરે અસ્ત્રોથી યુદ્ધ કર્યું. પણ્ચ પરસ્પર પરાજય પામ્યા નહીં. પછી તેઓ સર્પ ને ગારૂડ, આગનેય અને વાણુ વિગેરે એક બીજાને બાધ કરનારાં દિવ્ય અસ્ત્રોવડે પરસ્પર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. ધનુષ્યનું આસ્કાલન કરી ખાણું છોડતા વિદ્યાધરપતિના ધનુષ્યની જીત્રા (પણ્ચ) ને જીત્રની જેમ આર્યપુત્રે એક ખાણુથી છેદી નાખી, પછી મંડલાખને આકર્ષીને દોડતા એત્રા અગનિવેગની અર્ધ (એક) જીત્રને અશ્વસેનના પુત્રે અર્ધ યશની જેમ છેદી નાખી, તે છતાં પણ્ચ જોને એક દાંત ભંગ થયો હોય તેવા હાથીની જેમ અને એક દાંટે ભગ્ન થયેલા સિંહની જેમ એક જીત્રદંડ જોને છેદાયો છે એવો તે ક્રોધથી આર્યપુત્ર ઉપર દોષ્યો તેથી દાંતવડે અધરને ડંશીને પ્રહાર કરવાને ફાણ્યા આવતા તે અગનિવેગના મસ્તકને અમારા પતિએ તેજ વખતે વિદ્યાએ અર્પેલા ચક્રવડે છેદી નાખ્યું. તત્કાળ અગનિવેગની રાજ્યલક્ષ્મી અમારા પતિને પ્રાપ્ત થઇ. કારણકે પરાક્રમી પુરૂષોજ લક્ષ્મીનું સ્થાન છે. પછી અશ્વસેનના કુમાર, ચંદ્રવેગાદીક વિદ્યાધરોના સ્વામીઓ સાથે નિરાશંકપણે વૈતાલ્ય ગિરિએ ગયા. ત્યાં સેવકપણાને પ્રાપ્ત થયેલા વિદ્યાધરપતિએએ તમારા મિત્રને સર્વ વિદ્યાધરોના મહારાજપણાનો અભિષેક કર્યો અને નંદીશ્વર દ્વીપે ઈંદ્ર કરે તેમ તેણે શાશ્વત અર્હંતપ્રતિમાઓનો અતુલ સમૃદ્ધિથી ત્યાં અષ્ટાહ્નિકાત્સવ કર્યો.

એક વખતે વિદ્યાધરશિરોમણ મારા પિતા ચંદ્રવેગે આર્યપુત્રને વિનયપૂર્વક કહ્યું કે "પૂર્વે એક સમયે જ્ઞાનના સમુદ્ર અને અપૂર્વ મહિમાવાળા એક ઉત્તમ મુનિ મારા જોવા માં આવતાં મેં તેમને પૂછ્યું હતું 'કે આ મારી પુત્રીઓનો સ્વામી કાણુ થશે?' એટલે તેઓ

બોલ્યા કે 'આ બકુલમતિ વિગેરે તમારી સો કન્યાઓને સનત્કુમાર નામના ચોથા ચક્રવર્તિ પરણશે' ત્યારથી 'આ કન્યાઓ આપવાને તેની પાસે કેમ જવાય અને પ્રાર્થના પણ શી રીતે કરાય ?' એ પ્રકારે હું ચિંતા કરી કરતો હતો, નેવામાં તો મારા ભાગ્ય યોગે તમે અહીંજ આવ્યા છો; તેથી હે સ્વામી ! હવે પ્રસન્ન થાઓ અને આ કન્યાઓને પરણો. " મોટા પુરુષોની યાચના અને મહાપિંડુ વચન સદ્ગુણ થાય છે. આ પ્રમાણે મારા પિતાએ પ્રાર્થના કરવાથી અર્ધાંશનને ચિંતામણિરૂપ તમારા મિત્ર હું વિગેરે સો કન્યાઓને પરણ્યા. ત્યારથી ક્રોધવાર મધુર સંગીતથી, ક્રોધવાર ઉત્તમ નાટકો જોવાથી, ક્રોધવાર શ્રેષ્ઠ આખ્યાનો સાંભળવાથી, ક્રોધવાર મુંદર ચિત્રો જોવાથી, ક્રોધવાર દિવ્ય વાપીકાઓમાં જલહીડાના મહોત્સવથી, ક્રોધવાર હવાનમાં પુષ્પ ચુંટવાની ગમ્મતથી અને ક્રોધવાર તેવી બીજી કાંઈ ક્રીડાઓ કરતાં, વિદ્યાધરીઓથી વીંટાઈને તમારા મિત્ર સુખે કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યા. આજે ક્રીડા કરવાને માટે તમારા મિત્ર હમણાજ આહી આવેલ છે તેવામાં તો તમે આવી અગ્યાથી દુહૈવનો અનોરથ વિનારા પામ્યો અને તમારા મિત્ર હર્ષ પામ્યા. "

આ પ્રમાણે બકુલમતિ કહેતી હતી, તેવામાં જલના દ્રહમાંથી જેમ હસ્તી નીકળે, તેમ સનત્કુમાર રતિચુહમાંથી બહાર નીકળ્યા. વિદ્યાધરોથી વીંટાયેલા તે મહેદ્રસિંહની સાથે મેઝુ ઉપર ઈંદ્ર બધ તેમ વૈતાલ્ય ગિરિઉપર ગયા. ત્યાં મોટી સમૃદ્ધિવડે કેટલોક કાળ નિર્ગમન કર્યા પછી એક વખતે મહેદ્રસિંહે આ પ્રમાણે ચોચ વિકાસ કરી— "હે સ્વામી ! તમારી આ સમૃદ્ધિ જોઈને મારું મન ધણું હર્ષ પામે છે પણ તમારા વિયોગથી ખીડિત માતાપિતા જ્યારે સાંભરે છે, ત્યારે તે વિશેષ ખેદ પામે છે. હું ધારું છું કે તે પુત્રવત્સલ માતાપિતા આ સનત્કુમાર, આ મહેદ્ર, એવી રીતે સર્વ વિશ્વને તન્મય રૂપે જોતા હશે માટે હવે પ્રસન્ન થઈને હસ્તીનાપુર આવો અને સમુદ્રને જેમ ચંદ્ર આનંદ પમાડે તેમ તમે પિતૃજનને આનંદ પમાડો. "

મહેદ્રસિંહનાં આવાં વચન સાંભળી તે તત્કાળ પિતા પાસે જવાને ઉત્કંઠિત થયા. એટલે સેના સહિત સેંકડો વિદ્યાધરપતિઓથી વીંટાયેલા અને પ્રકાશમાન વિમાનોથી આકાશને સેંકડો સૂર્યવાહુ કરતા સનત્કુમાર હસ્તીનાપુર તરફ ચાલ્યા. તે વખતે કેટલાએક વિદ્યાધર તેમનીપર છત્ર ધરતા હતા, ક્રોધ આગર દોળતા હતા, ક્રોધ પાદુકા ઉપાડતા હતા, ક્રોધે પંખા લીધા હતા, ક્રોધે છડી અહીં હતી, ક્રોધે તાંબૂલ કરંડ હાથમાં રાખ્યા હતા, ક્રોધે માર્ગ બતાવતા હતા, ક્રોધે વિનોદ કરાવતા હતા, ક્રોધે ગુણુસ્તુતિ કરતા હતા, ક્રોધે તેમની આસપાસ હાથી ઉપર બેસીને ચાલતા હતા, ક્રોધે અશ્વાડહ થઈ ફરતા હતા, ક્રોધે ગય ઉપર ચડ્યા હતા અને ક્રોધે પગે ચાલતા હતા. આ પ્રમાણે સર્વ પગિવાગ લઈ રાત્રુરૂપી પર્વતને વજ્ર સમાન એવા સનત્કુમાર સ્ત્રીઓ અને મિત્રો સહિત હસ્તીનાપુર આવ્યા. શ્રીજ્ઞના તાપથી ખીડિતને મેઘની જેમ સનત્કુમારે પોતાના દર્શનથી દુ ખાતે માતાપિતાને અને નગરજનોને આનંદિત કર્યા. તેજ વખતે મનમાં પ્રસન્ન થયેલા અક્ષયેન રાજ્યે પોતાના રાજ્ય ઉપર સનત્કુમારને

અને તેના સેનાપતિ તરીકે મહેન્દ્રસિંહને સ્થાપિત કર્યા; અને પછી શ્રીધર્મનાથ તીર્થઃ તીર્થના કાંઈ સ્થળે યુનિની પાસે દીક્ષા લઈને અશ્વસેન રાજ્યને પોતાનો સ્વાર્થ સાધ્યે

રાજ્યને નીતિથી પાલન કરતા સનત્કુમારને અનુક્રમે ચક્ર વિગેરે ચૌદ મહારત્નો યથા પછી તેણે ચક્રના માર્ગને અનુસરીને પટ્ટપાંડ ભરતક્ષેત્ર અને નૈસર્ધ વિગેરે નિધિ સાધ્યા; અને એક હજાર વર્ષે ભરતક્ષેત્રને સાધીને હૈંસતીરત્નપર આરૂઠ હસ્તીનાપુરમાં પ્રવેશ કર્યો. નગરમાં પેસતાં એ મહાત્માને અવધિજ્ઞાનવડે સૌ ઈંદ્રે સૌહાર્દપણાવડે જાણે સાક્ષાત્ પોતેજ હોય તેમ જોયા. 'પૂર્વજન્મમાં આ સૌધર્મેન્દ્ર' તેથી તે મારા અંધુ છે' એવું વિચારી ઈંદ્રે સ્નેહવશ યદને કુળેરને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરી "કુરૂવંશરૂપી સાગરમાં અંદ્રરૂપ અને અશ્વસેન રાજતા પુત્ર આ સનત્કુમાર ચક્ર છે તે મહાત્મા મારે અંધુવત્ છે. તે પટ્ટપાંડે જન્મીને સાધી આજ પોતાના નગરમાં કરે છે, માટે તમે જાઓ અને તેમને ચઢીપણાનો અભિષેક કરો." આ પ્રમાણે કહી ઈંદ્રે સનત્કુમારને માટે હાર, અંદ્રમાળા, છત્ર, બે ચામર, મુગટ, બે કુંડળ, બે દેવ દૂધ્ય અને પ્રકાશ સિંહાસન, બે પાદુકા અને પાદપીઠ કુળેરને અર્પણ કર્યા તથા નિલોત્તમા, ઉર્વશી, મેના, તુંગંડ અને નારદને તથા તે સિનાય બીજાઓને ઈંદ્રે ચક્રવર્તીના અભિષેકમહોત્સવમાં જના આજ્ઞા કરી. આ પ્રમાણે આજ્ઞા થતાં તરતજ કુળેર તેઓની સાથે હસ્તીનાપુરમાં અવ્યા ઈંદ્રનો સંદેશો સનત્કુમારને કહ્યો. પછી સનત્કુમારની આજ્ઞા લઈને કુળેરે એક ક્ષણમાં જ ગિરિના તટ જઈ એક યોજનના વિસ્તારવાળી માણિક્યમય પીઠ વિકુર્વી, તેની ઉપર મંડપ રચીને તેના અંધમાં મણિપીઠ બાંધી અને તેની ઉપર એક સિંહાસન રચ્યું; કુળેરે આદેશથી દેવતાઓ ક્ષીરસમુદ્રતું જલ લાભ્યા. અને સર્વ રાજ્યો અમૃત્ય ગંધમાદ લાભ્યા. પછી કુળેરે વિરૂપિ કરીને ચક્રવર્તીને તે ઉત્તમ સિંહાસનપર બેસાર્યા અને ઈંદ્રે પેલી ભેટા અર્પણ કરી. ઈંદ્રના સામાનિક દેવો વિગેરે પરિવારની જન્મ સનત્કુમારનો સ્તાદિ પરિવાર મણિપીઠની ઉપર યોગ્ય સ્થાને બેઠા પછી દેવતાઓએ નાભિરાજના નાપભદ્રેવ ભગવાનની જન્મ સનત્કુમારને પવિત્ર જળવડે ચક્રવર્તીપણાનો અભિષેક કર્યો. તે તેતુંગંડ પ્રમુખ ગાયકાએ મંગલ ગીત આરંભ્યાં. દેવતાઓએ પટહાદિક વાગિત્રો વગાડ્યાં, ઉર્વશી વિગેરે નર્તકીઓએ નૃત્ય કર્યું અને ગંધર્વોએ વિચિત્ર પ્રકારનાં નાટકો ભજવી ખત આ પ્રમાણે સનત્કુમારને અભિષેક કરીને દેવતાઓએ દિવ્ય વસ્ત્ર, અંગરાગ, ને અને માલાવડે તેમને અલંકૃત કર્યા. પછી હર્ષ પામેલા કુળેરે તેમને મદગધી ગજરત્ન બેસારી હસ્તીનાપુરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો અને પોતાની અલકાનગરીની જન્મ હસ્તીનાપુરને દ્વિથી પૂર્ણ કર્યું. ત્યારપછી ચક્રવર્તીએ વિદાય કરેલા કુળેર વિગેરે પોતપોતાને સ્થાનકે દેવકૃત અભિષેક ચર્થ રહ્યા પછી ગંત્રીય હજાર મુગટપદ્મ ગજાઓએ તથા બીજા સૌભતાદિ પોતાની સંપત્તિરૂપ વસ્ત્રોમાં નીકરૂપ ચઢીપણાનો અભિષેક કર્યો. તે અભિષેકના પાર પર્થત ઉત્સવથી આશુ હસ્તીનાપુર પાર વર્ષ સુધી દંડ, દાણ અને રાજસુભટાના પ્રે

રહિત થયું. કર વિગેરેથી જરાપણ નહીં પીડતા એવા અને કદ્દિમાં ઇંદ્ર સમાન એવા સન-
ત્કુમારે પોતાની પ્રાપ્તિ પિતાની જેમ પાલન કર્યું. આ તણુ જગનુમાં તેના જેવો પ્રતાપવાન
અને અપ્રતિગ રૂપવંત કાઈ બીજે થયો નથી.

એક વખત સુધર્મા સભામાં રત્નમય સિંહાસનપર બેસી શક ઈંદ્ર સૌદામની નામે
નાટક કરાવતો હતો. તે વખતે સર્વના રૂપને પરાભવ કરનારા એવા પોતાના નિર્દોષ રૂપથી
પર્યાદમાં બેઠેલા દેવતાઓને વિસ્મય કરતો અને દેહની પ્રગ્ભાથી તે સ્વર્ગના વારસી સર્વ દેવો-
ના તેમને દાંડી દેતો સંગમ નામે કાઈ દેવ ઈરાન કૃપથી કાંઈ કાર્ય પ્રસંગે ત્યાં આવ્યો.
લાલવારે તેના ગયા પછી દેવતાઓએ શક ઈંદ્રને પૂછ્યું, આ દેવને આવું લોકાત્તર તેજ
અને આવું અનુપમ રૂપ કેમ પ્રાપ્ત થયું? શક ઈંદ્રે જોયા— 'તેણે પૂર્વ જન્મમાં
આવ્યામ્લ વહ્નમાન તપ કરેલું છે, તેથી તેમને આવા રૂપ અને તેજ પ્રાપ્ત થયું છે.' દેવતાઓએ
કૃતીવાર પૂછ્યું— 'આના જેવો કાઈ બીજો જન્મમાં હશે?' સાધર્મપતિ જોયા—
'કુરુવંશમાં શિશમણિ સનત્કુમાર નામનો જન્મ આવ્યો હતો તેણે રૂપ રૂપ કાંઈ બીજું ઠેકાણે દેવમાં
કે મનુષ્યમાં નથી' તે સાંભળી વિસ્મય અને વેગવંત નામના બે દેવતાને તે રૂપની પ્રશંસા-
પર શ્રદ્ધા નહીં આવવાથી તેમણે પૂછી પર આવ્યા અને તેમનું રૂપ જોવાને માટે તેઓ
બ્રાહ્મણનું રૂપ ધરીને સનત્કુમારની આવી દ્વારપાલની પાસે ઉભા રહ્યા. તે વખતે સનત્કુમાર સર્વ
વેશ ઉતારી અંગભૂષણ વગેરે કરાવી રત્નન કરવાનો આરંભ કરતા હતા. તે સમયે દ્વારપાલે
આવી દ્વાર ઉપર બેસીને તે બ્રાહ્મણોની ખબર આપી. એટલે ન્યાયવર્તી અધવર્તીએ તે વખતે
પણ તેમને પ્રવેશ કરવાની આજ્ઞા આપી. તેઓ ત્યાં આવી રાત્રને જોઈ મનમાં વિસ્મય પામી
મસ્તકને ધ્રુણાવી ચિંતવના લાગ્યા— "અહો ! શું સુંદર સ્વરૂપ છે! આવું લક્ષ્મીનો અપ્તમાના
અંદરનો તિરસ્કાર કરે છે. નીલકમલની કાંતિને જીવનનારને તો કાન સુધી વિશ્રાંત થયાં છે.
અધર પાંદલા વિંબકુલની કાંતિનો પરાભવ કરે છે. કાન છીપની શોભાને લગવે છે. કંઠ
પાંચજન્ય શંખને જીવે છે. સુખ્યો હસ્તીની સુંદરો તિરસ્કાર કરે છે. ઉરસ્થળ સુવર્ણ-
ગિરિની શિક્ષાની લક્ષ્મીને હુટે છે. મધ્ય કટીભાગ કુશરીસિક્ષના કુમારના ઉદર જેવો છે.
વિશેષ શું કહેવું! એના સર્વ અંગની શોભા વાણીથી અગોચર છે. અહો ! લાવણ્યસરિ-
તાનું પૂર કેવું બીજું છે કે જ્યાં ચાંદ્રિકામાં તારાની કાંતિની જેમ શરીરપર કરેલું અભ્યંગ
તો કાંઈ ગણાતું પણ નથી. જેવું ઈંદ્રે વર્ણન કર્યું તેવુંજ રૂપ છે. તેમાં જરાપણ ફેર નથી.
કમલ મહાત્માઓ કદિપણ મિથ્યા ભાષણ કરતા નથી. "

સનત્કુમારે પૂછ્યું— "હે ઉત્તમ દિવે ! તમે અહીં શા માટે આવ્યા છો ?" તેઓ
જોયા— "હે નરકેશરી ! આ સચરાચર જગનુમાં લોકાત્તર અમલકારી તમારું રૂપ ગવાય છે;
તેથી હે પુરુષોંદ્ર ! ફરથી તે હરીકત સાંભળી અમને કૌતુક થવાથી તે જોવાને અમે
અહીં આવ્યા છીએ. હે રાજ ! લોકામાં તમારા રૂપનું અદ્ભુત વર્ણન અમારા સાંભળ-
વામાં આવ્યું હતું, તેનાથી પણ અહંતિ વિશેષ જોવામાં આવે છે. " તે સાંભળી સ્મિત

કરીત યને દેવ અંતર્ધાન થયા. અર્ધ લાખ વર્ષ કુમારવયમાં, અર્ધ લાખ વર્ષ મંડલિક પલામાં, દશ હજાર વર્ષ દિગ્વિજયમાં, નેતુ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીપલામાં અને લાખ વર્ષ વ્રતમાં—એમ સર્વ મળીને ત્રણ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય—ચોથા ચક્રવર્તી સનતકુમારે લોગવ્યું. પોતાનો અવસાનસમય જાણવામાં આવતાં અનશનવ્રત અદા કરી અને ત્રણ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી એ સનતકુમાર ચક્રવર્તી પંચ પરમેષ્ઠીનું 'આન ધરતા કાળધર્મ પામી સનતકુમાર દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रनिरचिते त्रिपट्टिशब्दाक्रापुरूपवरिते

महाकाव्ये चतुर्थपर्वणि सनत्कुमारचरित-

वर्णनो नाम सप्तमः सर्गः समाप्तः ॥

पंचार्हन्तः सीरिणः पंच पंचोम्पेद्राः पञ्चेतद्द्विपञ्चक्रिणौ द्वौ ।

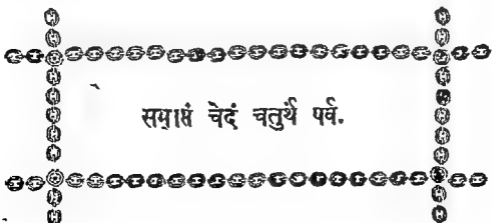
यत्रोक्ता द्वाविंशतिः सूत्ररत्नांभोधेस्तुर्यं पर्वं तद्दः श्रियेऽस्तु ॥

सुत्राद् किञ्चिदुदीरितं कथाभ्यः किञ्चियोगपटाश्च किञ्चिदत्र ।

तेषु श्याद्यद्दि किञ्चनापि मिथ्या मिथ्याउत्कृतमस्तु तत्र सन्तः ॥

“ પાંચ અરિહતોના, પાંચ યજ્ઞદેવના, પાંચ વાસુદેવના, પાંચ તેના શત્રુ (મતિ વાસુ-દેવ) ના અને બે ચક્રવર્તીના—એમ કુલ ૨૨ શલાકા પુરૂષોના અરિત્રવાળા સૂત્રરત્નના સમુદ્રનું ચોથું પર્વ તે તમારા કલ્યાણને માટે ધાઓ.

“ આ પર્વમાં ૨૨ શુકં સૂત્રમાંથી ૨૨ શુકં છે. ૨૨ શુકં કથાઓમાંથી લીધું છે અને ૨૨ શુકં યોગપટમાંથી લીધું છે, તેથી તેમાં કાંઈ પણ મિથ્યા લખ્યાણું હાય તો તેને માટે મિથ્યા કહ્યુંત હો. (એમ કર્તા સંતજનોને કહે છે.)

समाप्तं चेदं चतुर्थं पर्वं.

श्री त्रिषष्टि शलाका पुरुष चरित्रनुं

चतुर्थ पर्व समाप्त ।

श्री लिषष्टि शलाका पुरुष चरित्र.

पर्व पांचमुं.

॥ श्री मदहते नमः ॥

श्री त्रिषष्टि शलाका पुरुष चरित्र.

पर्व ५ भुं.

श्री शांतिनाथ चरित्र.

सर्ग १ लो.

सर्व जगत्तना पापनी शांति करनार जैवा शोणभा तीथ कर अने पांयभा / अक्षवर्ती श्री शांतिनाथ जगवतने नभरका थाज्या. मोहइची अधिकारने नाश करवाभां सुर्धउप जेवुं ते जगवतनुं अति पवित्र चरित्र हुं कहीश.

चद्रनी चेठे मंडलाकारधारी आ जंबूद्वीपने सातमे अंश १ आ लरतक्षेत्र छे. तेना इक्षिणार्धभां मध्यभंडना आभूपणुइप देवनगर जेवुं रत्नपुर नामे नगर छे. ते नगरभां कभगना जेवा लोचनवाजो श्रीचिषु नामे जेक राजा हुतो, जे लक्ष्मीदेवीने विकरव कभगनी जेभ निवासउप हुतो. ते राजा ज्येष्ठ अधुनी जेभ छुभेथां धर्मने जहुमान आपतो अने सधु अधुनी जेभ अर्थ अने कामने निर्वाधपणु पाणतो हुतो, धर्मकर्मभां तत्पर जेवो ते राजा निरंतर अर्थी लोढानी प्रार्थना पूरतो हुनो, पणु कामातुर स्त्रीजोनी प्रार्थना पूरतो नहोनो. तेवा तेराजतुं इप सर्व उपमाज्योथी जेवुं विलक्षण हुतुं जे ज्यत्रकारेना ज्यत्रविषयभां आवी शकतुं नही ते पोतातुं दंडप्रधान साभ्राज्य पाणतो हुतो; छतां सर्व वांछित पूरनार देवतानी जेभ दयाने आराधतो हुतो.

वाल्मीकी हृदयने आनंद आपनारी अने नेत्रइप कुशुदने अद्रिकाज्यी अखिनहिता नामे तेने शुद्ध शीलवाणी जेक राजा हुती. ते कदि मनवडे पणु पोताना शीणतुं भंडन करती नही, तेथी पोताना आत्माने शोभावती हुती, परतु आद्यभंडन तो तेना मनने नि सार लागतां हुतां. पोताना शरीर उपर आरोपणु करेलां आभूपणुने तेणु दीपायां हुतां, तेथी स्वाभाविक सुंदर जे आवाने ते आभूपणु मात्र बारइप लागतां हुतां. तरंगनी जेवा लोच-
णुयभय पवित्र अवयवोथी सुंदर तेना स्वइपनी नकल मात्र दर्पणुभां जल्यती हुती, पीछे कर्ण उपमाभां जल्यती नही जे गुणभूषित रमणी पोते जेक छतां अनेकइपा होय तेभ

१ लुमिना प्रभावभा सातमे अंश नही पणु सात क्षेत्रभां जेक क्षेत्र होवाथी सातमे अंश समज्ये.

માતૃકુલ, પિતૃકુલ અને સસુરકુલ એ ત્રણે કુલને શોભાવતી હતી. તે શ્રીયેણુ રાજને મેધ-
માળાની જેમ દ્વયરૂપ મયૂગને આનંદ આપનારી શિષ્પિનંદિતા નામે એક બીજી રાણી
પણ હતી. પતિની સાથે અખંડ વિપયસુખનેા અનુભવ કરતી અભિનંદિતાને ક્રેટલેક કાઠી
ગર્ભ રહ્યા, તે વખતે તેણે સ્વમમાં પોતાના ઉત્સર્ગમાં રહેલા સૂર્યચંદ્રને જોયા, તે સાંભળીને
'તમારે બે ઉત્કૃષ્ટ પુત્ર થશે' એમ રાજાએ કહ્યું. ગર્ભસ્થિતિ સંપૂર્ણ થતાં તેજવડે સૂર્ય ચંદ્રની
જવા બે કુમારને અભિનંદિતાએ જન્મ અપ્યે. શ્રીયેણુ રાજાએ મોટા ઉત્સવથી ઈંદુરે પુત્રને
ખિંદુપેણુ એવાં તેમનાં નામ પાડ્યાં. ધાર્મીમાતાએ પુષ્પની જેમ અતિ યત્નથી લાલન-
પાલન કરેલા તે બંને બાઈઓ જાણે રાજાની બે જુઓ હોય તેમ અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામ્યા. યોગ્ય
વય થતાં રાજાએ ઉપાધ્યાયની પાસે પોતાના નામની જેમ વ્યાકરણાદિક શાસ્ત્રો તેમને ભણા-
વ્યાં. તેઓ શાસ્ત્ર, શાસ્ત્ર અને બીજી કળાઓમાં પારંગત થયા; તેમજ વ્યૂહમાં પ્રવેશ કરવામાં
અને તેમાંથી નીકળવામાં પણ કુરાળ થયા. અનુક્રમે કામવિકારરૂપ સૂર્યના પ્રકાશમાં પ્રાતા-
કાળરૂપ પવિત્ર ચૌવનવચને તેઓ પ્રાપ્ત થયા.

આ ભગતક્ષેત્રમાં મગધદેશને વિષે મોટી સમૃદ્ધિથી સર્વ આમોમાં સુખ્ય અવ્યક્ષમામ
નામે એક ગામ હતું. તે ગામમાં સાંગ ચતુર્વેદ જાણનાર અને સર્વ દ્વિજેમાં શિરામણિ
ધરણીજટ નામે એક પૃથ્વીતળમાં વિખ્યાત બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. વિહાર કરતી શૃલલક્ષ્મી
હોય તેવી, કુલીન અને પવિત્ર ભક્તિવાળી યશોભદ્રા નામે એક તેને પત્ની હતી. તેનાથી
અનુક્રમે નંદિભૂતિ અને શિવભૂતિ નામે બે કુલદીપક પુત્રો થયા; તેમાં નંદિભૂતિ
જ્યેષ્ઠ હતો. તે ધરણીજટના ધરમાં કપિલા નામે એક દાસી હતી. તેની સાથે પણ તે બ્રાહ્મણ
પણા કાળથી રતિક્રીડા કરતો હતો. કારણકે જગતમાં વિષયો કુળ્ય છે. સ્વચ્છંદે ક્રીડા
કરતાં તે દુષ્ટ દ્વિજને ક્રમે કરીને તે કપિલા દાસીથી કપિલ નામે એક પુત્ર થયો.

ધરણીજટ નમ્રતાથી શોભતા એવા યશોભદ્રાના ઉદરથી થયેલા બંને પુત્રોને રહસ્ય
સહિત સાંગવેદ ભણાવ્યા. અતિ યુદ્ધિમાન કપિલ માત્ર મૌનપણે સાંભળી સાંભળીને વેદસાગરનો
પારગામી થયો. કેમકે યુદ્ધિને શું અગોચર છે ?

વિદ્વાન્ થયેલો કપિલ પિતૃશૃલભાંથી નીકળીને દેશાંતરે ચાલ્યો, અને કંઠમાં બે યજ્ઞોપ-
વીત ધારણ કરી હું ઉત્તમ બ્રાહ્મણ છું એવું ડિડિમ વગાડતો દેશાંતરમાં ફરવા લાગ્યો.
વિદ્વાનને કોઈ પરદેશજ નથી એ પ્રમાણે ભમતો અનુક્રમે રત્નપુર નગરમાં આવ્યો.
ત્યાં વર્ષાઋતુના મેધની જેમ પોતાનું પાંડિત્ય બતાવીને ગર્જના કરવા લાગ્યો. તે નગરમાં સર્વ
નગરજનોનો ઉપાધ્યાય, કળાનો ભંડાર અને ધણા યુદ્ધિમાન વિદ્યાર્થીઓથી શોભિત સત્યકિ
નામે એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો, તે સત્યકિની પાઠશાળામાં પ્રતિદિન જઈને કપિલ પ્રથમ કર-
નારા વિદ્યાર્થીઓના અને બીજા વિદ્વાનોના સંશયને છેદતો હતો. તે જોઈને વિસ્મય પામેલા
સત્યકિએ પણ કૌતુકથી મંત્રની જેમ દુઃખે જાણી શકાય તેવા શાસ્ત્રોના રહસ્ય કપિલને પૂછ્યા.
મહાશુ શિષ્યોએ ઉપાધ્યાયની યુદ્ધિથી જોયેલ કપિલે તે સર્વ રહસ્ય સવિશેષપણે કહી આ-

પ્યા. તે સાંભળી પ્રસન્ન થયેલા સત્યકિ ઉપાધ્યાયે યુવરાજને રાજની જગ તેને પોતાના કાર્યને ધુરંધર કર્યો. ઉજ્જવલ ગુણોત્તુ મૂલ્ય કયાં ન થાય ? ત્યાર પછીથી હમેશાં કપિલ સર્વ શિષ્યોને વ્યાખ્યાન આપવા લાગ્યો અને સત્યકિ પોતાના પુત્રની જગ તેનાથી નિશ્ચિંતપણે રહેવા લાગ્યો. કપિલે પણ પિતાની જગ સત્યકિની અતિ ભક્તિ કરવા માંડી; તેથી આને માટે 'હું શું કરું ?' તેમ સત્યકિ પ્રસન્ન મનથી વિચારવા લાગ્યો.

એક વખતે સત્યકિની જાંબૂકા નામની પત્નીએ આ પ્રમાણે કહ્યું—“હે ભટ્ટા ! જો કે તમે સાનવાન છો, તથાપિ હું તમને સ્મરણ આપું છું કે દેવકન્યાની જવી નિઃસીમ રૂપલાવણ્યથી શોભતી, નમ્ર, લજ્જાક્રુ, ક્ષમા, શુદ્ધતા અને સરજતાથી દીપતી સત્યભામા નામે આરા ઉદરથી થયેલી કન્યા યૌવનવયને પ્રાપ્ત થઇ છે, તથાપિ તેને યોગ્ય વર તમે કેમ શોધતા નથી ? જેને ઘેર કન્યા, કરજ, વૈર અને વ્યાધિ વૃદ્ધિ પામતાં હોય તેને શી રીતે મિદ્રા આવે ? અને તમે તો નિશ્ચિંત યદને સુવો છો તે કેવી વાત ?” સત્યકિ બોલ્યો—“પ્રિયા ! તમે કહ્યું તે સત્ય છે. આટલા વખત સુધી મને સત્યભામાને લાયક વર મળ્યો નથી, પણ આ કપિલ કે જે રૂપસંપન્ન, શુભીજનમાં સુખ્ય, યુવાન, વિનીત અને ઉત્તમ દ્વિજભતિ છે તે સત્યભામાને હવિત વર છે.” જાંબૂકાએ તે વાત સ્વીકારી. પછી સત્યકિએ શુભલગ્નમાં સત્યભામા અને કપિલનો વિધિપૂર્વક વિવાહ કર્યો. કપિલ શ્રાંતિ રહિત સત્યભામા સાથે પ્રતિદિન ભોગ ભોગ પુરું સૌગમ્યને સંત્યકિની જગ આખા નગરમાં પુરજનોથી પૂજવા લાગ્યો. આ કન્યાવાળા (૧) સત્યકિને પણ પૂજ્ય છે એવું ધારીને સર્વજનો પ્રત્યેક પિંવદિવસે આ પોતાના આપવા લાગ્યા. વર્તમાન કાળે દ્વિજભતિમાં ઉત્તમ થઈ પડેલો એ કપિલ એવી રીતે વર્તવાથી ગુણોત્તી જગ ધનથી પણ વૃદ્ધ થઈ પડ્યો.

એક વખતે વર્ષાઋતુમાં રાત્રિને વિષે તે કપિલ કાંઈ સ્થાનકે નાટક ભેવાને ગયો. ત્યાં ધણે કાળ શેકાયો. પછી ત્યાંથી ઘરે આવતાં એક માર્ગમાં સૌથી ભેદાય તેવો ગાઠ અંધકાર કરતો અતિ વર્ષાદ આવવા લાગ્યો. તે સમયે માર્ગમાં કાંઈ માણસ હતું નહીં, તેથી તેણે વસ્ર ન પસળે તેટલા માટે નગ્ન થઈ પોતાનાં વસ્રો કાપીને લઈ ગૃહના દ્વાર પાસે આવીને પાછાં પડેર્યાં. ‘વૃદ્ધિથી આરા સ્વામીનાં વસ્રો ભીંજઈ ગયાં હશે’ એવું ધારી સત્યભામા ખીંજ વસ્રો લઈને દ્વારપાસે સાગી આવી—‘ગુણ ! વિધાના પ્રભાવથી આરાં વસ્રો ભીંજઈ ગયાં નથી, માટે ખીંજ વસ્રો લાવવાની કાંઈ જરૂર નથી.’ આ પ્રમાણે કપિલે પોતાની પ્રિયાને કહ્યું. તે સમયે તેનાં વસ્ર અનાદ્ર અને આપું સરીર આદ્ર છે એમ સત્યભામાના ભવામાં આવ્યું. તેથી તેણે મનમાં વિચાર્યું કે ‘જો આણે વિધારકિતવડે જળથી પોતાનાં વસ્રની રક્ષા કરી હોય તો તે પોતાના અંગની કેમ રક્ષા ન કરે ? તેથી જરૂર આ કપિલ નગ્ન થઈને આવેલ છે. તે ઉપરથી હું માતું છું કે આ આરા પતિ કુલવાન

નથી. તેમ યુદ્ધિગળથી કાને સાંભળીનેજ વેદને ભણેલ હોય તેમ જણાય છે.' આ પ્રમાણે નિશ્ચય થતાં જ સત્યભામા તેનીપર મંદ રાગવાળી થઇ અને પકડી લાવેલા ખાંદની જેમ ખેદ કરવા લાગી.

હવે તે સમયે અચળઆગમાં ધરણીજટ બ્રાહ્મણ દૈવયોગથી નિર્ધન થઈ ગયો. તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે 'કપિલ ધનાઢ્ય થયો છે.' તેથી પોતાનો ઉદ્ધાર કરવાને તે રત્ન-પુરમાં આવ્યો. કપિલે પાઘસ્નાનાદિકથી તેનો સત્કાર કર્યો. સાધારણ અતિયિ પણ પૂજ્ય છે, તો આ પિતારૂપ અતિથિને માટે તો શું કહેવું ! પિતા સ્નાન કરીને નિત્ય કર્મ કરવા પ્રવર્ત્યા, એટલે ભોજનનો અવસર થવાથી કપિલે પોતાની પ્રિયાને કહ્યું—“પ્રિયા ! મારે શરીર-સંબંધી કાંઈ કારણ છે, તેથી આ પિતાને માટે મારાથી ઉત્તમ ભોજન સ્થાન તૈયાર કરો. ” પિતા અને પુત્રનું જુદું જુદું આચરણ એઈને સત્યભામાને અધિક શંકા થઈ, કારણ કે તે કુલીન હતી. અતિ નિર્મળ આચરણથી પોતાના સાસરાને કુલવાન જાણી તે સત્યભામા તેમનું પિતા, ગુરૂ અને દેવવત્ આરાધન કરવા લાગી.

એક વખતે એકાંતમાં સત્યભામા બ્રહ્મહત્યાના સોગમ આપી પોતાના ક્ષમુરને મોટા વિનયથી પૂછવા લાગી—“પૂજ્ય પિતા ! આ કપિલ તમારો બન્ને શુદ્ધ પક્ષથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર છે કે વિપરીત પક્ષમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો છે ? પ્રસન્ન થઈને જે સત્ય હોય તે કહો. ” ધરણીજટે જે યથાર્થ હતું તે કહી આપ્યું; કારણકે મહાત્માએ, તેનાં વંતનો ભંગ કરવામાં સ્ત્રીરૂ હોય છે.

૨૬ તેને ૧

પછી કપિલે વિદાય કરેલો તે ધરણીજટ બ્રાહ્મણ ફરીને પેપુરો અચ્ચલઆગમાં પાછો આવ્યો. તેમના ગયા પછી સત્યભામાએ શ્રીષેણ રાજની પાસે જઈ વિજ્ઞાપિ કરી કે “દૈવ-યોગે આ ઠાઠ અકુલીન મારો ભર્તા થયેલો છે, તો ઠશરીસિંહ પાસેથી ગાયની જેમ, રાહુથી ચંદ્રકળાની જેમ અને ખાજ પક્ષીથી ચકલીની જેમ મને તેની પાસેથી મૂકાવો. તેનાથી મુક્ત થઈ હું સતીપણે રહીને હવે નિરતર સુકૃત કરીશ. પૂર્વના કુષ્કર્મયોગે ચિરકાળથી હું ઠગા-યેલી છું.” તે સાંભળી શ્રીષેણરાજએ કપિલને બોલાવીને કહ્યું, “ધર્માચરણ કરવાને માટે આ સત્યભામાને છોડી દે, તે તારાપર વિરક્ત છે, તો હવે બલાતકારે હરેલી પરસ્રીની જેવી તેનાથી તને શું વિપયસુખ મળવાનું છે ? ” કપિલે કહ્યું—“રાજન ! હું તેના વિના એક ક્ષણવાર પણ પ્રાણ ધારવાને સમર્થ નથી. તે પ્રિયા મારી જીવનઐપક્ષી છે. પાણિઅહણ કરેલી તે મારી સ્ત્રીનો હું ત્યાગ કરીશ નહી. ત્યાગ કરવો અને કરાવવો તે વેશ્યાઓમાંજ ઘટે છે. ” તે સાંભળી સત્યભામાએ ઉત્કટ થઈને કહ્યું કે “જે તે મને છોડશે નહીં તો હું જળ કે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ.” રાજ બોલ્યો—“હા કપિલ ! આ ખાળા પ્રાણનો ત્યાગન કરો, અને ઠટલાક દિવસ સુધી તે માગ મદિરમાં રહો.” કપિલે તે વાત સ્વીકારી એટલે રાજએ તેને રાણીઓને સોંપી. વિવિધ પ્રકારનાં તપ કરતી સત્યભામા રાજમદિરમાં રહી.

તે સમયમાં કૌશાંખી નગરીમાં બલનામે એક બલવાન રાજને શ્રીમતી ઠેવીના ઉદરથી

શ્રીકાંતા નામે એક કન્યા ઉત્પન્ન થઈ હતી. તે રૂપવતી બાળા ચાવનને પ્રાપ્ત થતાં શ્રીધેણુ રા-
બના પુત્ર ઈંદુધેણુને સ્વયંવરથી વરવા તેને મોટી સમૃદ્ધિ સહિત તેણે રત્નપુર મોકલી. તેની
સાથે અનંતમતિકા નામે એક વેશ્યા આવી હતી તે ઉત્કૃષ્ટ રૂપવાળી ઈંદુધેણુ અને ણિંદુ-
ધેણુના બેવામાં આવી તેને બેતાંજ 'આ મારી છે, આ મારી છે.' એમ બંને બંધ વાદથી
કહેવા લાગ્યા. પરસ્પર ઈર્ષ્યાથી તે બંને દેવરમણુ નામના ઉદ્યાનમાં આવ્યા. ત્યાં એક કાંતાની
સાથે રતિ કરવાની ઇચ્છાથી બે વૃષભની જમ તે દુર્દાંત અને મહાજુજ સન્નહપદ્ધ થઈને યુદ્ધ
કરવા લાગ્યા. તેમને યુદ્ધ કરતાં અટકાવવાને શ્રીધેણુ રાજ સમર્થ થયા નહીં. દુર્મદ પુરૂષો
પ્રિય સમજાવીથી સાધ્ય થયા નથી. તેઓ દાંડથીજ સાધ્ય થાય છે. બંને પુત્રોની
આ પ્રવૃત્તિ જોવાને અને અટકાવવાને અસમર્થ એવા શ્રીધેણુરાજ અભિનંદિતા અને શિખિ-
નંદિતાની સાથે વિચાર કરી 'આ કાળ પ્રાપ્ત થયો' એમ બોલતા બોલતા તાળપુટ, ઝેરથી વ્યાપ્ત એવા
કમળને સુંધી કાણુવારમાં મૃત્યુ પામ્યા. બંને રાણીઓ પણ તેજ પ્રમાણે કમળ સુંધીને મૃત્યુ
પામી. કુલીન કાંતાઓ પતિ વિના જરાવાર પણ અવિતલ્ય ધારણ કરી શકતી નથી.
આ ખખર સાંભળતાંજ 'હવે કપિલથી મને અનર્થ થશે' એવું ધારીને શરણુ રહિત થયેલી
સત્યભામા પણ તેજ પ્રમાણે વિપયુક્ત કમળ સુંધીને તેમના માર્ગને અનુસરી. તે ચાર બંધ
અતિ મૃદુભાવથી મૃત્યુ પામીને જંપૂદ્રીપના ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રમાં જુગલીઆપણે ઉત્પન્ન થયા.
શ્રીધેણુ તથા અભિનંદિતા પુરૂષમ્ત્રી થયાં, અને શિખિનંદિતા તથા સત્યભામા પુરૂષમ્ત્રી થયાં.
ત્રણુ પદ્યોપમ આયુષ્યવાળા અને ત્રણુ કોશ હંચા શરીરવાળા તેઓ અદ્વૈત સુખનો અનુભવ
કરતાં કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યા.

અહીં દેવરમણુ ઉદ્યાનમાં ઈંદુધેણુ અને ણિંદુધેણુ યુદ્ધ કરતા હતા, ત્યાં વિમાનમાં
બેસીને કોઇ વિધાધર આવ્યો. પ્રતિકૂળ દૈવતું નિવારણુ કરનાર બંધે દ્વારપાળ હોય તેમ તે
વિધાધર તે બંનેની વચમાં બેસે રહી હંચા હાય કરીને બોલ્યો—'અરે મૂઠા ! આ તમારી
બહેન છે. તેને બાણ્યા વગર તમે સ્ત્રી કરવાની ઇચ્છાથી શામાટે યુદ્ધ કરો છો ? વિસ્તારથી
મારા વચન સાંભળો—આ જંપૂદ્રીપના મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સીતા નદીના ઉત્તર તટ ઉપર પુષ્ક-
ળાવતી નામે એક વિસ્તારવાળો વિજય છે. તેની મધ્યમાં પૃથ્વીનો બંધે રૂપનો સુગટ હોય
તેને વિધાધરેતું નિવાસસ્થાન વૈતાલ્ય નામે આકાશ સુધી હંચા એક પર્વત છે. તે પર્વતની
ઉપર ઉત્તર શ્રેણીમાં અ દિત્યાભ નામના નગરમાં લક્ષ્મીથી કુંડલીદ્ર (શેખનાગ) જેવો
સુકુંડળી નામે રાજ છે. તેને અન્નિતસેના નામે શિલવતી દયિતા છે. તેનો કું મણિકુંડલી
નામે પુત્ર હું. એક વખતે ત્યાંથી ગરૂડની જમ આકાશમાં ઉડતો શ્રી જિનેન્દ્રને વાંદવાને
પુંડરિકીણી નગરીમાં ગયો. ત્યાં અપરિમિત દીર્ઘવાળા અમિતયશ નામના શ્રી જિનેશ્વર ભગ-
વંતને વંદના કરી, અન્નલિ જેડીને તેમની દેશના સાંભળી. દેશના પૂર્ણ થયા પછી મેં
પૂછ્યું કે 'હે ભગવન્ ! હું કયા કર્મથી વિધાધર થયો છું ?' તે સાંભળી પ્રજ્ઞ બોલ્યા—'મહા
ઋદ્ધિવાન પશ્ચિમ પુષ્કરવર દ્વીપાર્કમાં સીતાદા નદીના વિશાળ દક્ષિણ તીરે સંસિલાવતી વિજય

છે. તેમાં શેક રહિત લોકોથી ભરપૂર વીતરોડકા નામે નગરી છે. પૃથ્વીના સ્વસ્તિક હોય તેવી તે શેભે છે. તે નગરીમાં પૂર્વે રૂપથી કામદેવ જ્યો અને યજ્ઞથી ઇંદ્ર જ્યો રત્નકલ્પ નામે ચક્રવર્તી રાજા હતા. તેને મહા પ્રધાન કનકશ્રી અને હેમમાલિની નામે બે શીલવતી ભાર્યા હતી. તેમાંથી કનકશ્રીને સ્વપ્નામાં ઉત્સંગમાં રહેલી કલ્પલતાની સૂચનાથી યુદ્ધિ અને લક્ષ્મીની જન્મી બે પુત્રીઓ ઉત્પન્ન થઈ. માતાપિતાએ જન્મોત્સવ જ્યો ઉત્સવથી તેમના કનકલતા અને પદ્મલતા એવાં નામ પાડ્યાં. ખીજી સ્ત્રી હેમમાલિનીએ સ્વપ્નામાં પદ્મલતાના દર્શનવડે સૂચનાએથી પદ્મા નામે કુલનદંબી દુહિતાને જન્મ આપ્યો. તે ત્રણ પુત્રીઓ કલ્પકલપને પ્રાપ્ત કરી પવિત્ર ચૈવનવ્રતમાં આવતાં જાણે વિધાતાએ ત્રણ લોકની લક્ષ્મીને એક ઠેકાણે આણેલી હોય તેવી દેખાવા લાગી તેઓમાં જ પદ્મા હતી તે અનિતરેના આર્યાની પાસે રહેવાથી વૈરાગ્ય પામી. છેવટે તેની પાસે તેણે યથાવિધી દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

એક સમયે આર્યાની આજ્ઞાથી પદ્મા સાધ્વીએ ચતુર્થ તપ કરવા માંડ્યું. તે તપમાં ત્રણ રાત્રિના ક્રમે પાસઠ ચતુર્થ ૧ થાય છે આવું દુસ્તપ તપ યથાર્થ રીતે કરનાર તે સાધ્વી એક વખતે શરીરચિંતા (વડી નીતિ) ને માટે રાજભાગે જતી હતી, તેવામાં મદનમંજરી નામે વેશ્યાને માટે બે કામલપટાખલવાન રાજપુત્રો યુદ્ધ કરતાં તેના જોવામાં આવ્યા. તે સ્વલોકતાં પદ્માના મનમાં વિચાર થયો કે 'અહા ! આ સુંદર વેશ્યાતુ કેવું ઉત્કૃષ્ટ સૌભાગ્ય છે કે જેને માટે આ ખન્ને રાજપુત્રો યુદ્ધ કરે છે, તો મને પણ આ તપના પ્રભાવથી ભવાંતરમાં આવું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થશે.' આ પ્રમાણે તેણે નિયાણું ખાંધું. અતે અનશન કરી નિર્ધાણાની આલોચના કર્યા વગર મૃત્યુ પામીને તે પદ્મા સાધર્મ કલ્પમાં વિપુલ સમૃદ્ધિવાળી દેવી થઈ.

કનકશ્રી સંસારમાં ભમતાં કાઈ ભવમાં દાનાદિક ધર્મ કરવાથી તું વિધાધરોને ઇંદ્ર મથિકુંડલી નામે થયો છું. કનકલતા અને પદ્મલતા ભવભ્રમણ કરી પૂર્વ ભવમાં બહુ પ્રકારે દાનાદિક ધર્મ આચરવાથી જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રના રત્નપુર નગરને વિષે ઈંદુષેણ અને બિંદુષેણ નામે શ્રીષેણ રાજાના પુત્ર રૂપે થયેલ છે. પદ્માને જીવ સાધર્મદેવલોકમાંથી વ્યથી ભરતક્ષેત્રમાં કૌશાંબી નગરીને વિષે અનંતમતિકા નામે વેશ્યા થયો છે. તે વેશ્યાને માટે હમણાં દેવરમણ ઉદ્ધાનમાં ઈંદુષેણ અને બિંદુષેણ પરસ્પર યુદ્ધ કરે છે. " આ પ્રમાણે પ્રશ્નને સુખેથી પૂર્વ ભવ સાંભળી પૂર્વજન્મના સ્નેહને લીધે તમને યુદ્ધમાંથી નિવારવાને હું અહીં આવ્યો છું. હું તમારી પૂર્વ જન્મની માતા છું અને આ વેશ્યા તમારી બહેન છે. આ સંસારમાં મોહનો વિલાસ આવો છે, તે તમે સમજી લેધો. જન્મોત્તરરૂપી પદ્મમાં ઢંકાઈ રહેલા પ્રાણીઓ પૂર્વભવના પિતા, માતા, ભગિની, ભ્રાતા અને અન્ય સંબંધીને જાણી શકતા નથી. પોતાની લાજનો જાણથી કરેણીયાનો જન્મ પોતાના દેહમાંથીજ ઉત્પન્ન થતા રાગદ્વેષાદિક વડે આ જીવ પોતાના આત્માને યાવત

૧ એક ચતુર્થમાં પહેલે દિવસ એકાસણું, બીજે દિવસ ઉપવાસ અને ત્રીજે દિવસે એકાસણું એમ ત્રણ રાત્રિનો ક્રમ સમભાય છે. મધ્ય દર ચતુર્થ દેવી રીતે થાય છે તે સમભવું નથી.

જીવિત વીંટલા કહે છે. માટે ગગ, દ્રેપ અને મોહને ફર તજી દઈને નિર્વાણુ નગરના દ્વારે પ દીક્ષાને તમે ગ્રહણ કરો." આવાં તેનાં વચન સાંભળી તેઓ બોલ્યા કે " અહો ! ધિક્કાર છે અમને ! શીકારી પ્રાણીઓની જેમ મોહથી ભગિનીના ભોગને માટે આ શો આગંબ કર્યો ! તમે પૂર્વભવમાં અમારી માતા હતા તેમ આ ભવમાં ગુરૂ થયા છે, જ્યાં અમને બોધ કરીને આ ઉન્માર્ગમાંથી નિવૃત્ત કર્યા. " આ પ્રમાણે કહી તેઓએ કદવ્ય છોડી દઈ ધર્મરૂચિ નામના ગુરૂની પાસે ચાર હજાર ગજઓની સાથે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. તપ અને ધ્યાનરૂપ અગ્નિવકે કર્મરૂપી માર્ગકંટકને દબ કરી તેઓ સરલ માર્ગે દુર્ગમ લોકાચર (મોક્ષ) ને પ્રાપ્ત થયા અને શ્રીષેષુ વિગેરે ચાર યુગસીઆઓ મૃત્યુ પામીને પ્રથમ કટપમાં દેવપણાને પ્રાપ્ત થયા.

આ ભરતક્ષેત્રમાં મહા ઉત્તમ વૈતાલ્ય ગિગ્નિ ઉપર રથનુપુર ચક્રવાળુ નામે નગર છે. તે નગરમાં ઈંદ્રનો અનુજ બંધુ દ્વાય તેવો જ્વલનજટી નામે એક વિવિધ સમૃદ્ધિમાનુ વિદ્યાધરોનો રાજા હોયો તેને તેજથી પ્રાઠ સૂર્ય જેવો અને રાત્રીઓની ગજગદગમીને સ્વયંવરે વરેલો અર્કકીર્તિ નામે એક યુવગજ પુત્ર હતો તે પુત્રની પછવાડે ચંદ્રની પ્રભા જેવી નેત્રને આનંદ આપનારી સ્વયંપ્રભા નામે એક પુત્રી થઈ. તેને પ્રજાપતિ ગજના પુત્ર અને અચળ બગદેવના નાના ભાઈ પોતાનુપુરના અધિપતિ ત્રિપૃષ્ઠ નામે પ્રથમ વાસુદેવ પરણ્યા તે સમયે હર્ષ પામેલા ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવે પોતાના સાસુ જ્વલનજટીને વિદ્યાધરોની બને શ્રેણીનું અખંડિત રાજ્ય આપુ વિદ્યાધરના રાજા મેઘવનની જ્યોતિર્માતા નામની દુહિતા અર્કકીર્તિની પત્ની થઈ. શ્રીષેષુ ગજનો જીવ સૌધર્મ કટપથી ચવી કમળમાં હંસની પેઠે તે જ્યોતિર્માતાના ઉદરમાં અવતર્યો તે સમયે જ્યોતિર્માતાએ સ્વપ્નમાં અતિ તેજથી આકાશને પ્રકાશિત કરતા સહસ્ર કિંગ્ણવાળા મર્ચને પોતાના અખંડ પ્રવેશ કરતો જોયો ગર્ભસમય પૂર્ણ થતાં તેણે સામ્રાજ્યરૂપ ભવનને દૃઢ આધાર આપનાર સ્તભરૂપ અને સર્વ પવિત્ર લક્ષણોથી લક્ષિત એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. દૃઢ સ્વપ્નને અનુસારે મૂર્તિથી અભિત તેજવાળા તે પુત્રનું માતાપિતાએ અભિત તેજ નામ પાડ્યું. કુમાર અર્કકીર્તિને પોતાનું રાજ્ય સોપી જ્વલનજટીએ જગત્તંદન અને અભિનંદને નામના ચારણુશ્રવિની પામે દીક્ષા ગ્રહણ કરી સત્યભામાનો જીવ સૌધર્મ કટપથી ચવી જ્યોતિર્માતા અને સૂર્યકીર્તિની પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયો તે જ્યાં ગર્ભમાં આવી ત્યારે માતાએ સ્વપ્નમાં સારા તાગવાળી રાત્રિ જોઈ હતી તેથી માતાપિતાએ તેનું સુતારા નામ પાડ્યું. અભિનંદિતાનો જીવ સૌધર્મકટપથી ચવી ત્રિપૃષ્ઠ અને સ્વયંપ્રભાના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તે ગર્ભમાં આવતાં માતાએ સ્વપ્નમાં અભિષેક સહિત શ્રીદેવી જોયા, તેથી પિતાએ તેનું શ્રીવિજય એવું નામ પાડ્યું. સ્વયંપ્રભાને ભદ્ર (કર્યાણુ) ના કારણરૂપ વિજય-ભદ્ર નામે એક બીજો પુત્ર પણ થયો. અને શિખિનંદિતાનો જીવ પ્રથમ કટપથી ચવી ત્રિપૃષ્ઠ અને સ્વયંપ્રભાની જ્યોતિર્માતા નામે પુત્રી થયો.

પૂર્વે સત્યભામાનો પતિ જે દુષિલ હોયો તે તિર્ય આદિક યોનિમાં ચિત્રાણ સ સાંઝે ભરે અમરમંચાનગરીમાં અશનિધોષ નામે વિદ્યાધરનો પ્રખ્યાત ગજ થયો. અર્કકીર્તિએ વિસ્તા-

સ્વંત લોચનવાળી પોતાની સુતારા નામે પુત્રાને ત્રિપૃષ્ઠના પુત્ર શ્રીવિજયની સાથે પરણાવી, ત્રિપૃષ્ઠ પોતાની અતિ સુંદર પુત્રી જ્યોતિઃપ્રભાને આર્કકીર્તિના પુત્ર અમિતતેજની સાથે વિવાહ કર્યો. શ્રીવિજય સુતારાની સાથે અને મહાપુત્ર અમિતતેજ જ્યોતિઃપ્રભા સાથે વિષય-સુખ ભોગવવા લાગ્યા.

એકદા રથનપુરઅક્રવાળા નગરના લક્ષ્મીવડે દેવવન જેવા ત્રિશાળ ઉદ્યાનમાં અભિનંદન, જગનંદન અને જ્વલનજટી-એ ત્રણ મહારાજ મુનિઓ જાણે મૂર્તિમાન જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નો હોય તેવા સમોસર્થા. પોતાના પિતા અને તેમના ગુરૂને આવેલાં જાણી આર્કકીર્તિએ તત્કાળ ઉદ્યાનમાં આવી વંદના કરી. ઉત્કંઠા વિલંબને સહન કરી શકતી નથી. અભિનંદન મુનિએ મહામોહરૂપી હિમરાશિને ગાળવામાં સૂર્યપ્રભા જેવી દેશના આપી. તે દેશના સાંભળવાથી આર્કકીર્તિને સંસારપર વૈરાગ્ય થયો તેથી અંગલિ જોડીને તેણે અભિનંદન મુનિને વિજ્ઞાપિ કરી કે- 'હું' મારા પુત્ર અમિતતેજને રાજ્યપર બેસારી પ્રત લેવાને માટે પાછો આવું ત્યાંસુધી તમે અહીં ધિરાજતા કૃપા કરશો. ' ધર્મકાર્યમાં પ્રમાદ કરવો નહીં. ' એમ મહર્ષિએ કહેલવચન સાંભળી આર્કકીર્તિ આર્દ્ર અને પોતાને ઘેર ગયો; અને વારંવાર આમહૂપૂર્વક પ્રાર્થના કરીને તેણે પોતાના પુત્ર અમિતતેજને રાજ્ય આપ્યું. પિતા અને પુત્રને આવેજ ક્રમ છે. અમિતતેજ જેનો નિષ્કમણોત્સવ કરેલો છે એવા આર્કકીર્તિએ અભિનંદન મુનિની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્યારથી રાજમુનિ આર્કકીર્તિ શમરાજ્યને પાળતા ગુરૂજનની સાથે વિહાર કરવા લાગ્યા; અને વિદ્યાધરના મુગટથી જેના ચરણકમલનું આસન ધસાય છે એવા તેજસ્વી અમિતતેજ પિતાના રાજ્યની ધુરાને ધારણ કરી.

આ તરફ ત્રિપૃષ્ઠના શોકથી વૈરાગ્યને વહન કરતા અચળ બળભેદે ત્રિપૃષ્ઠનાં પુત્ર શ્રીવિજયને રાજ્યપર બેસારી દીક્ષા લીધી. રાજ્યોથી પૂજતો અને વિજયલક્ષ્મીએ સ્વયંવરે વરલેલો શ્રીવિજય પિતાનું રાજ્ય પાળવા લાગ્યો. એક વખતે અમિતતેજ સુતારા અને શ્રીવિજયના પુત્રની ઉત્કંઠાથી પોતાનપુરે આવ્યો. તે વખતે પોતાનપુર નગર ઉંચી પતાકાઓથી અને માંચકાથી મંડિત અને અનુત્તર વિમાનની પેઠે આનંદના એક સામ્રાજ્ય રૂપ તેના જેવામાં આવ્યું. તેમાં પણ રાજકુલ-દરબારમાં તે વિશેષ ખુશાલી જોઈ. વિરમય પામેલો અમિતતેજ આકાશમાંથી સૂર્ય સમુદ્રમાં ઉતરે તેમ ત્યાં ઉતર્યો. તેને દૂરથી આવતો જોઈ શ્રીવિજય રાજ ઉભો થયો. સામાન્ય અતિથિ પણ પૂજને ચોગ્ય છે, તો આવા ઉત્તમ સંબંધી અતિથિને માટે તો શું ન હોય ! પ્રાઠ પ્રીતિથી ભરેલા અમૃતના દ્રહ જેવા તેઓ પોતા-પોતાની બહેનેને અને બનેલીઓને ગાઢ આલિંગન દઈને મળ્યા પૂર્વ પશ્ચિમ પર્વતની ઉપર સૂર્યચંદ્રની જેમ તે બંને મોટા મૂત્યવાળા સિંહાસનપર બેઠા પછી સ્વચ્છ મનવાળા અમિતતેજે શ્રીવિજયને પૂછ્યું કે- " હમણા કૌમુદીઉત્સવ, આગ્રાયણી, નવી શ્રીધમક્રતુ કે વસંતોત્સવ નથી, તેમજ તમારે ઘેર પુત્રજન્મ પણ થયો નથી, તથાપિ આ નગર ક્યા ઉત્સવથી આનંદમય જણાય છે ?" શ્રીવિજય. બોલ્યો- " આજથી આઠમે દિવસે એક ભવિષ્યવાદી.

નિમિત્તિઆ અહીં આભ્યો હતો. તેને મેં પૂછ્યું હતું કે 'તમે કાંઈ યાચવાને આભ્યા છો કે કાંઈ કહેવાને આભ્યા છો?' આ પ્રમાણે આદરથી પૂછતાં તેણે કહ્યું- 'હે રાજા! જો કે અમે યાચનાથીજ શ્રીએ છીએ, તથા પિ આ વખતે તમારી પાસે યાચવું ઉચિત નથી જે કહી પણ શકાય નહીં તેવું કહેવાને હું અહીં આવેલ છું, કારણ કે કહેવાથી ધર્મ વિગેરે સત્કૃત્ય-વડે તેનો પ્રતિકાર થઈ શકે. આજથી સાતમે દિવસે મધ્યાહ્ન સમયે પોતાનપુરના રાજાની ઉપર ધ્વનિ કરતો વિદ્યુત્પાત થયો. "આવી કટુવાણીથી ઝેરની પેઠે અતિ ધુલિંત થયેલો મારો મુખ્ય મંત્રી બોલ્યા કે 'ત્યારે તે સમયે તારી ઉપર શું પડશે?' નિમિત્તિએ કહ્યું- "મંત્રી! મારા ઉપર કોપ શા માટે કરો છો? જે શાસ્ત્રથી જોવામાં આવે છે તે હું કહું છું, તેમાં મારો કાંઈ પણ હોપ નથી. તે દિવસે મારી ઉપર વસુધાગ જેવી વસ્ત્ર, આભરણ, માણિમ્ય અને મુવર્ણની વૃષ્ટિ પડશે." તે વખતે મેં મંત્રીને કહ્યું કે "હે મહામતિ! તેની ઉપર તમે કોપ કરો નહીં. કારણ કે આ નિમિત્તિઆ દૂતની જમ યથાર્થ કહેવાથી ઉપકારી છે. "પછી મેં નિમિત્તિઆને પૂછ્યું કે "હે નિમિત્તિજ્ઞ! કહેા, તમે આ જ્ઞાન ક્યાંથી શિખ્યા છો! કારણ કે આશ્નાય રહિત પુરુષનાં વચન ઉપર પ્રતીતિ ન આવવાથી શ્રદ્ધા થતી નથી " નિમિત્તિએ કહ્યું- "હે રાજા! સાંભળો, જ્યારે બલદેવે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, તે વખતે તેમની સાથે મારા સાંકિત્ય નામના પિતાએ દીક્ષા લીધી અને પિતાવાત્સલ્યથી મોહિત થઈને તેની પછવાડે મેં પણ લઘુ વય છતાં દીક્ષા લીધી હતી તે સમયે આ સર્વ નિમિત્તજ્ઞાન હું શીખ્યો હતો. 'શ્રી જિનશાસન શિવાય બીજે અવ્યભિચારી જ્ઞાન હોતું નથી.' લાભ, અલાભ, સુખ, દુઃખ, શુભિત, મરણ, જય અને પરાજય-એ આઠ પ્રકારનું નિમિત્ત હું જાણું છું જ્યારે હું જૈવનવયને પ્રાપ્ત થયો, ત્યારે એક વખતે વિહાર કરતો કરતો પદ્મિનીખંડ નામના જાતમ નગરમાં ગયો. તે નગરમાં હિરણ્યલોભીકા નામે મારી એક કુદ રહેતી હતી અને તેને અંદ્રયશા નામે એક જૈવનવતી દુહિતા હતી. તે બાળા બાલ્યવયમાં મને વાગ્દાનથી આપી હતી, પણ મેં દીક્ષા લીધી તેથી અમારો વિવાહ થયો નહોતો. તે સુંદરીનું અવલોકન કરતાંજ મને અનુરાગ ઉત્પન્ન થયો. તેથી મારની જમ મતને છોડી દઇને મેં તેની સાથે વિવાહ કર્યો. કામાતુરને ચિરકાલ વિવેક ક્યાંથી રહે! હે રાજા! તમારી ઉપર થવાનો આ મહા અનર્થ જાણીને સ્વાર્થનિમિત્તે હું અહીં કહેવાને આભ્યો છું, તો હવે તમે જે જાણો તે કરો." આ પ્રમાણે કહીને તે જાન રહ્યો. તે વખતે સર્વ કુળમંત્રીઓ છુદ્ધિમાન છતાં પણ રાજાનું રક્ષણ કરવાને આકુવવ્યાકુલ થઇ ગયા. તેઓમાંથી એક મંત્રીએ કહ્યું કે 'સમુદ્રમાં વિદ્યુત્પાત થતો નથી, માટે સાત દિવસ સુધી રાજાએ વહાણમાં બેસીને સમુદ્રમાં રહેવું. 'બીજા મંત્રીએ કહ્યું કે 'તે વાત મને ગર્ભતી નથી, જો ત્યાં વિજાલી પડે તો પછી તેને કાણ વારી શકે? તેથી આ અવસર્થિણી કાળમાં વૈતાલ-ગિરિ ઉપર વિદ્યુત્પાત થતો નથી, માટે તે ગિરિ ઉપર કાર્ધક યુક્તમાં આપણા સ્વામીએ સાત દિવસ સુધી રહેવું. 'ત્રીજા મંત્રીએ કહ્યું કે "આ વાત મને રૂચતી નથી, કમકે જે અવશ્ય બંનાવ બનવાતો છે તે ગમે ત્યાં પણ થશે, તેમાં ફારફેર નહીં થાય. તે ઉપર એક ક્યા કહું

તે સાંભળી—આ ભરતક્ષત્રને વિષે વિજય નામના નગરમાં રૂદ્રસોમ નામે એક શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને કાંઈ પણ સંતાન નહોતું. ઘણી માનતાઓ તથા બાધાઓ કરવાથી છેવટે જ્વલનશિખા નામની સ્ત્રીથી શિખી નામે એક પુત્ર થયો. એક વખતે નહારા દૈવયોગથી મનુષ્યના માંગપર પ્રીતિવાળો કાંઈ દારૂણ રાક્ષસ તે નગરમાં આવીને વસ્યો. તે પ્રતિદિવસ ઘણા મનુષ્યોને મારીને તેમનું અલ્પ માંસ ખાઈ બાકીનું ઠલીયાની જમ નાખી દેતો હતો. તેની આવી બધકર હિંસા જોઈને રાજાએ તેને મીઠું વચને સમજાવીને કહ્યું—‘અરે ! આવી રીતે થોડા માંસ માટે ઘણા મનુષ્યોને શા માટે હણે છે ? વ્યાગ્રાદિક અજ્ઞ પ્રાણી છે, તે પણ ક્ષુધાની શાંતિમાં આપધરૂપ માત્ર એક જંતુનેજ મારે છે, માટે પ્રતિદિન તારે એક મનુષ્યજંતુજ ભક્ષણ કરવું; અને તે મનુષ્ય નિર્ણય કરેલા વારા પ્રમાણે તારી પાસે સ્વયમેત્ર આવશે.’ રાક્ષસે આ વાર્તા કમ્બુલ કરી એટલે રાજાએ પોતાના નગરમાં રહેલા સર્વ મનુષ્યોના વારાને માટે સર્વના નામની ગોળીઓ કરી. તે નામની ગોળીઓમાંથી જેના નામની ગોળી નીકળે તે ખાણસે નગરની રક્ષા માટે રાક્ષસના ભક્ષણ થવા જવું એમ ઠરાવ્યું. એમ કરતાં કરતાં એકદા દૈવયોગે તે રૂદ્રસોમ બ્રાહ્મણના પુત્રના નામની ગોળી નીકળી, અને યમરાજાએ જાણે તેના નામનું ચોપડાનું પાતું ઉધાડ્યું હોય તેમ તે નામ વાંચવામાં આવ્યું. આ ખગર સાંભળી તેની માતા જ્વલનશિખા ‘હે પુત્ર ! હવે શું તું મારા ઘરમાં નહીં રહે ?’ એમ કહીને સ્વરે રૂદ્રન કગતી પશુઓને પણ શેવરાવવા લાગી. આને કાને સાંભળી ન શકાય તેવો કહીણમય તેની માતાનો પોકાર તે ઘર નજીક એક મોટા ભૂતના ઘરમાં રહેનારા ભૂતોએ સાંભળ્યો. તત્કાળ કહીણા આવવાથી તેમણે તે માતાને કહ્યું—‘હે બ્રાહ્મણી ! તું રૂદ્રન કર નહીં, સ્વરથ થા, તારા પુત્રને રાક્ષસની પાસે જવા દે, અમે તેને રાક્ષસની પાસેથી પાછો લાવીશું. જેથી રાજાએ કરેલી વ્યવસ્થાનું ઉદ્ધંધન નહીં થાય અને તે મરણે પણ નહીં.’ જ્વલનશિખા બોલી—‘હે દેવતાઓ ! જે તેમ થાય તેા ધણું સાડું.’ આ પ્રમાણે તે કહેતી હતી, તેવામાં તેા પુરસ્ક્ષિકા આવી તે પુત્રને રાક્ષસની પાસે ખેંચીને લઈ ગયા. જેવો રાક્ષસ દ્વિજપુત્રને મહણ કરવા આવ્યો તેવામાં પેલા ભૂતો તેને તેની માતા પાસે હરીને લઈ ગયા. ભયને જેતી બ્રાહ્મણીએ ભય પામીને પોતાના પુત્રની રક્ષા થવાને માટે પર્વતની શુક્રામાં તેને પૂરી દીધો. પરંતુ ત્યાં રહેલો કાંઈ જગતો અજગર તે પુત્રને ગળી ગયો. તેથી જે બાવી છે તે અન્યથા થતું નથી. માટે આ વિષે તપ કરવાનોજ ઉપાય કરો. કારણ કે નિકાચિત કર્મનો પણ તપથી ક્ષય થાય છે.”

પછી ચોથો મંત્રી બોલ્યો કે “આ નિમિત્તિઆએ પોતાનપુરના રાજાની ઉપરવિદ્યુત્પાત થશે એમ કહ્યું છે, કાંઈ શ્રીવિજયની ઉપર વિદ્યુત્પાત થશે એમ કહ્યું નથી. તેા આજથી સાત દિવસ સુધી કાંઈ ખીજને આ નગરનો રાજા કરો કે જેથી તેની ઉપર વિદ્યુત્પાત થાય આમ કરવાથી આપણું દુરિત નાશ પામે.” આ વિચાર સાંભળી હર્ષ પામેલા નિમિત્તિઆએ તે મંત્રીની પ્રથંસા કરી કે, ‘મારા નિમિત્તજ્ઞાનથી પણ તમારું મિત્તજ્ઞાન અધિક છે, માટે આજ

અનર્થનો પરિહાર કરવાને આ કાર્ય શીઘ્રતાથી કરે; અને આજથી સાત દિવસ સુધી રાજ ચૈત્યમાં શ્રી જિનપૂજામાં તત્પર યજ્ઞને રહો. ' તે સમયે હું ઓટ્યો—“ જો ઠાઈ પુરૂષને આ રાજ્ય ઊપર અભિષેક કરશુ તે નિરપગથી પુરૂષનો પ્રાણ નાશ થશે, તો તે પણ ચિંતનીય છે, કારણ કે ઈદ્રથી માંડીને ક્રીડી સુધી સર્વ પ્રાણીઓને પ્રાણ તજવા બહુ સુરૂંઠ છે. તો માગ એતાં છતાં ખીચારો ઠાઈ ગંક પુરૂષ મૃત્યુ પામે તે કવા ખેટની વાત છે. અમે ખીજના પ્રાણુનુ રક્ષણ કરવાનું જ તત લઈને બેઠા છીએ, તે અમેજ પોતાના જીવિતને માટે ખીજનો ધાત કેમ કરી રાકીએ ? ” રાજનું આણું કંથન સાંભળી મત્રીઓ ઓટ્યા—“ હે દેવ ! આપણે બે કાર્ય કરવાનાં છે કે આપની ઉપર આવી પડેલો આ અનર્થ દૂર થાય અને ઠાઈ પ્રાણીનો વધ પણ ન થાય તો તેનો ઊપાય એ છે કે—વૈશ્રવણની પ્રતિમાનો રાજ્ય ઉપર અભિષેક કરે, તમારી પેઠે સર્વ જન સાત દિવસ તેની સેવા કરશે, દિવ્ય શકિતથી કદિ તેની ઉપર કાંઈ પણ ઉપસર્ગ ન થાય તો વધારે સાડું છે અને કદિ થાય તો તેથી પ્રાણીવધનું પાપ લાગશે નહીં. ” આ વિચાર મને ઘટિત લાગવાથી હું જિનમદિરમાં જઈ પૌષધ ત્રત ગ્રહણ કરીને દર્બના સસ્તારક ઉપર બેઠા. પછી સર્વ મત્રીઓ વૈશ્રવણની પ્રતિમાને રાજ્યાભિષેક કરી રાજની જેમ તેની પાસે વર્તવા લાગ્યા સ્વામીના હિંને માટે સુહૃદિવંત જનો ખીજ સાથે પણ સ્વામીની જેમ વર્તે છે. અનુક્રમે સાતમો દિવસ આઠ્યો, ત્યારે મકંધાન્હ કાળે આકાશમાં ગર્જના કરતો પ્રલયકાળના જેવો દારૂણ મેઘ ચડી આઠ્યો યોડીવારમાં તે ઘોરં મેઘમાંથી બ્રહ્માંડને ફેાડે તેવો શબ્દ કરતો વિદ્યુત્પાત રાજ્યપર બેસારેલી પેલી યક્ષપ્રતિમાની ઉપર પડ્યો. જે વખતે યક્ષ ઊપર વિદ્યુત્પાત થયો, તેજ વખતે નિમિત્તિઆની ઉપર અંત - પુરના લોકોએ કહેલી રલાદિકની વૃદ્ધિ થઈ. મેં પણ અખડ સમૃદ્ધિવાણું પશ્ચિનોખડ નગર આપીને તે નિમિત્તિઆને વિદાય કર્યો. અને તે યક્ષની મૂર્તિ દિવ્ય રત્નમય નવીન બનાવી આપી. કારણ કે તે મારી વિપત્તિમાં ધુરૂષ થઈ હતી મારા વિમ્નની સાતિ થવાથી આજે નગર જન અને અમાલ્યો હર્ષથી સર્વોત્સવ શિરોમણિ આ મહોત્સવ કરે છે. ”

આ વૃત્તાંત સાંભળીને અમિતતેજે હર્ષથી પોતાની બેન સુતારાની વઆલંકારના દાનવડે પૂજા કરી. સુતારા અને શ્રીવિજયની પાસે કેટલોક કાળ ગહીને અમિનનેજ પોતાના નગરમાં ગયો. એક વખતે શ્રીવિજય રાજ ક્રીડા કરવાના કૌતુકથી સુતાગને લઈને જ્યોતિર્વન નામના વનમાં ગયો. તે વખતે કપિલનો જીવ અશનિધૌષ વિપ્રતાગણી વિદ્યા સાધીને આકાશમાં ગે આઠ્યો. ત્યાં પતિની સાથે ક્રીડા કરતી પોતાની પૂર્વ જન્મની સ્ત્રી સુલોચના સુતારા તેના બેવામાં આવી. પૂર્વ જન્મના સંસ્કારથી સંબંધને નહીં જાણતાં છતાં પણ અશનિધૌષે પોતાની સ્ત્રીની જેમ તે સુતારાની ઉપર જંગેલા અનુરાગથી તેને મેળવવાની ઉત્કંઠા કરી પછી વિદ્યાના બલથી તે ક્રીડા કરતા સ્ત્રીપુરૂષની આગળ તેણે દિવ્ય કંદુકની જેમ હલગ મારીને ક્રીડા કરતો એક

નેત્રનું હરણ કરે તેવો મનોહર સુવર્ણનો મૃગ વિકુન્થો. જાણે ઈંદ્રનીલમણિની હોય તેવી ખરીબા અને શીંગડાથી અને નીકલમળના જેવા વિલાસ કરતાં બે લોચનથી તે શોભનો હતો, જેહની પીળી કાંતિથી જાણે સૂવર્ણમય હોય તેવો લાગતો હતો, અને કાળ ભરવાથી આકાશને તથા ચરણપાતથી ભૂમિતળને મંડિત કરતો હતો. તે સુંદર મૃગને જોઈ દેવી સુતારાએ પોતાના પતિને કહ્યું—“આખી આ મૃગ લાવો, તે મારે ક્રીડા કરવાને યોગ્ય છે.” કાંતાના કહેવાથી જાણે વાયુનું વ્યૂહ પડેલું વાહન હે.ય તેમ તે પવનવેગી મૃગની પાછળ રાજ વેગથી દોડ્યો સરિતાના પ્રવાહની જેઠે ઢાઢ ઠેકાણે વક અને દોઈ ઠેકાણે સરલ યદને ચાલતો તે મૃગ જગપણ સખલના પાખ્યા વગર રાજને દૂર લઈ ગયો. કાણવારે દ્રશ્ય, કાણવારે અદ્રશ્ય, કાઈવાગ પૃથ્વીપર અને કાઈ વાર આકાશમાં ચાલતો તે મૃગ દેવકૃત માયાની જેમ પકડવાને અસક્ય થઈ પડ્યો. શ્રીવિજય દૂર ગયો એટલે અશનિયોષ હળવે હળવે આવીને વનદેવીપેઠે એકલી રહેલી સુતારાને હરી ગયો.

પછી પ્રતારણી વિધાના પ્રભાવે એ દુરાત્માએ ખીલું સુતારાનું રૂપ કરીને ‘ મને કુકુટ સર્પે ડશી’ એવો કર્ત્વિમ પોકાર કર્યો. તે પોકાર સાંભળતાંજ રાજ હરિણને છોડી પાછો વળ્યો. વિદ્વાનો ક્ષેમ હોય તે છતાં યોગને માટે તત્કાળ તત્પર થાય છે. પૃથ્વીપર આજોટતી અને શરીરે પીકાતી સુતારાને જોઈને ગજાએ મણિ મંત્ર અને ઔષધીના અનેક ઉપચાર કર્યાં. જ્યોની પ્રથમ પ્રતીતિ જોયેલી હતી, તેવા પાણુ તે સર્વ ઉપચાર દુર્જન પુરૂષમાં ઉપકારની જેમ નિષ્ફળ થઈ ગયા. જેના નેત્રકમળ ખીકાઈ ગયાં હતાં, વદનછખી વિવર્ણુ થઈ ગઈ હતી. ઉચ્ચુગળ અને સ્તનચુગળ કંપતા હતા, અને જેનાં સર્વ અંગઉપાંગના સંધિ અને અસ્થિબંધન શિથિલ થયા હતા—એવી સુતારા રાજના જોત જોતાંમાં કાળધર્મ પામી. પોતાની પ્રિયાને ગતપ્રાણા જોઈ રાજ પણુ ગતપ્રાણુ થયો હોય તેમ નિ સંજ થઈ મૂર્છા પામીને પૃથ્વીપર પડ્યો. અદનને રક્ત મસ્તકપર સિંચતાં પુન જૈતન્યને પ્રાપ્ત થયેલ તે આ પ્રકારે ઉચે સ્વરે વિલાપ કરવા લાગ્યો—

“અરે ! હે મનોરમા ! તને લઈ જનારા દૈવે મને લુંટી લીધો. હે પ્રિયા ! તારા પ્રાણુથીજ મારું અવિત હતું. ઠહાલી કાંતા તારા વિના હવે આ માણુસ શોકના ભારથી આધારભૂત સ્તબ વગરના છૂલું ગૃહની જેમ તત્કાળ પડી જશે. અરે ! મારી વલ્લભાને લોભાવનારા સુવર્ણુ મૃગે વલ્લભાની આજ્ઞા પાળવામાં તત્પર આ જક પુરૂષને ઠગી લીધો. મારી પ્રિયાને પ્રત્યક્ષ જોવાને તક્ષક નાગ પણુ સમર્થ નથી; તો આ કુકુટ સર્પની શી ખીશાત ! પરંતુ અહા ! દૈવ બળવાનું છે. તો હવે દયિતાની પછવાડે જવા માટે અગ્નિમાં બળી મરી પ્રાણુ છોડીને આ પ્રસન્તા દુર્દૈવનું કાંઈ ઉણું હોય તે હુ પૂર્ણુ કરું.” આ પ્રમાણુ વિલાપ કર્યાં પછી રાજાએ એક ચિતા રચી, અને રતિમદિરની શય્યાની જેઠે એ ધીર વીરે સુતારાની સાથે પોતે બેસીને તેને અક્ષત કરી. પછી જેવો તેમાં અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરીને બળવાનો આરભ કરે છે તેવામાં બે વિધાધરે ત્યાં આબ્યા. તેમાંથી એક જાણે અભિમત્રિત જળવડે ચિતાનું “સિંચન કર્યું, ત્યાં તો તેમાંથી અદ્ધક્ષ્ય કરતી પ્રતારણી વિધા જે સુતારાનું રૂપ કરીને રહી હતી તે પલાયન કરી ગઈ.

તે વખતે “પ્રજ્વલિત જ્નાણાવાળો અગ્નિ કયાં અને ગતપ્રાણુ મારી પ્રિયા કયાં ! વળી અદ્-
હાસ્ય કરતી આ આ સ્ત્રી કાણુ ! શું આ દૈવનાટક તો નહીં હોય !” આ પ્રમાણે ચિતવન
કરતો શ્રીવિજય સ્વસ્થ થયો, એટલે તેણે પોતાની આગળ સૌમ્ય આકૃતિવાળા બે પુરૂષોને
હમેલા બોલ્યા. ‘આ શું ?’ એમ રાજ્યે તેમને પૂછ્યું, એટલે તેઓ પ્રણામ કરી વિનયથી
બોલ્યા— ‘અમે વિદ્યાધરપતિ અમિતનેજના સેવક છીએ. સલિન્નશ્રોત તથા દ્વીપશિખ
નામના અમે બે પિતાપુત્ર થઇએ છીએ. સ્વેછાથી તીર્થના જિનબિંબોને વંદના કરવાને નીક-
ળ્યા છીએ. અહાં નજીક આવનાં અમોએ શ્રવણમાં દુઃશ્રવ અને પશુઓના કર્ણને પણ કોતરી
નાખે તેવી કંડણાક્ષરવાળી આ પ્રમાણેની વાણી સાંભળી— ‘હે મારા પ્રાણુનાથ શ્રીવિજય !
હે રાજ્યોથી સેવિત નાથ ! અરે તેજથી સૂર્ય જેવા હે આંધવ અમિતતેજ ! પગક્રમવડે બલ-
ભદ્ર જેવા હે વત્સ વિજયભદ્ર ! સર્વદા સનિહિત રહેનારા હે ત્રિપૃથકુલના દેવતાઓ ! નાહા
પાસેથી મૃગલીની જેમ આ દુષ્ટ વિદ્યાધર પાસેથી સુતારાનું વગર વિલબે રક્ષણ કરો, રક્ષણ કરો.’

આવી વાણી સાંભળીને અમારા સ્વામીની બહેનને કોઇ દુરાતમા હરી બય છે તેવું
બણી શબ્દપાતી બાણુની પેઠે અમે તે વાણીને અનુસરીને ચાલ્યા. તત્કાળ હાથીએ મહણ
કરેલી પદ્મિનીની પેઠે અશનિધોષે પદ્મડેલી ચપલનેત્રા સુતારાને અમે જોઈ, સ્વામીની બહે-
નના હરણુની ઉપેક્ષા કરવાને અસર્થ્ય એવા અમોએ બ્રગુટી ચડાવી તે સત્તને કહ્યું— ‘હે
હત્યારા વિદ્યાધર ! દેવપ્રતિમાનું ચંડાળ હણુ કરે તેમ આ સુતારાનું હણુ કરીને તું કયાં
બય છે ? અરે દુષ્ટ ! હવે તું જીનતો રહેવાનો નથી અમે તને મારી નાખીશું, માટે આયુધ
મહણુ કર. અમે વિદ્યાધરના પતિ અમિતનેજના સેવક છીએ ” આ પ્રમાણે આક્ષેપ કરી
સાપને રમાડનારાની જેમ બે કૃષ્ણ સર્પની જેવી બે તરવારને મ્યાનમાંથી ખેચી કાઢી, અમે
તે અધમ પુરૂષને મારવાની ઈચ્છાથી તેની સામા થયા. તે વખતે દેવી સુતારાએ કહ્યું— ‘તમે
યુદ્ધ કરવું છોડી દો, અને અહીંથી જ્યોતિર્વનમાં બગ્યો, ત્યાં શ્રીવિજય પ્રણુ રહેલા છે, તે
પ્રતારણી વિદ્યાથી પ્રાણુત્યાગ કરતા હશે, તો ત્યાં જઇને તેને અચાવો; તેમના જીવવાથીજ હું
જીવું તેમ છું.’ આવી સુતારાની આજ્ઞાથી અમે તત્કાળ અહીં આવ્યા અને અમોએ મંત્રિત-
જળથી તમારો ચિતાગ્નિ બુઝાવી દીધો. વેતાળની પેઠે ઉન્મત્ત થઇ અદ્દહાસ્ય કરતી જે આ
નાસ્તી ગઈ તે સુતારાના રૂપને ધારણુ કરનારી પ્રતારણી વિદ્યા હતી. પોતાની પ્રિયા સુતારાનું હરણુ
થયું તે જણવામાં આવતાં વિરહાગ્નિવડે ચિતાનળથી પણ અધિક પ્રજ્વલિત થયેલા શ્રીવિજય
અતિ ખેદ પામ્યો. આ પ્રમાણે જોઈને તેઓ બોલ્યા— ‘સ્વામી ખેદ કરો નહીં, દૈવની જેમ
તમારાથી તે કટલે દૂર જશે ! પછી તેઓ જાનુથી પૃથ્વીનો સ્પર્શ કરી પ્રણામ કરી ઘણી પ્રા-
ર્થનાવડે શ્રીવિજય રાજને વૈનાટ્યપર્વતપર લઇ ગયા. તેને જોઇ સસંશ્રાંતપણે તરતજ બણે
મૂર્તિમાન વિજય હોય, તેમ અમિતતેજ શ્રીવિજયની સામે આવ્યો અને તેને મોઠા માનથી
હચિત આસનપર બેસારી આગમનનું કારણુ પૂછ્યું. શ્રીવિજયની પ્રેરણાથી તે બંને વિદ્યા-
ધરાએ સુતારાના હરણુનો વૃત્તાંત કહી બતાવ્યો તે સાંભળી અર્કકીર્તિના કુમારે બ્રગુટીથી

લલાટને વઠ કરી અને રોષથી કપોળ તથા નેત્ર રાતાં કરી શ્રીવિજયરાજને કહ્યું—“જેમ ક્ષણધારી તક્ષકના મસ્તકને ખગવાળે અને સુર્ય ગચ્છેલા કચ્છરીસિંહના કચ્છવાળને ઉખેડે તેમ તમારી સ્ત્રી અને મારી જેન સુતારાનું હરણ કરીને હવે એ નરાધમ અશનિવોધ કેટલું જીવશે !” આ પ્રમાણે કહીને અર્કકીર્તિના પુત્રે શસ્ત્રાવરણી, બંધની અને મોક્ષણી વિદ્યા શ્રીવિજયને આપી. પછી શત્રુના કાળરૂપ અભિતતેજ રશિભવેગ, રવિવેગ, અર્કકીર્તિ, ભાનુવેગ, સૂર્યચરા, જ્વાનુ, ચિત્રરથ, અર્કપ્રભ, અર્કરથ, રવિતેજ, પ્રભાકર, કીર્ણવેગ અને સહસ્રકીર્ણ વિગેરે પોતાના પાંચશે પુત્રોને ત્રિપૃષ્ઠના પુત્ર શ્રીવિજયની સાથે મહા શૂરવીર સેના સહિત અમરચંચા નગરીમાં અશનિવોધની પાસેથી સુતારાને લેવા મોકલ્યા. ત્રિદાધરેના સૈન્યથી સર્વ ગગનમંડળને આગ્રહાદન કરેના, સુભટોના ચત્રોથી આકારને સેંકડો ધ્વજવાણું કરેના, અસંખ્ય અશ્વોના શબ્દથી સૂર્યના અધને ઘોષાવનો, હાથીઓની પદ્મિતથી ગગનમાં બીજી મેઘમાળાને વિસ્તારતો અને પ્રકાશિતવિમાનોથી ઉત્પાતના સૂર્યોને ખતવતો, ત્રિપૃષ્ઠનો પુત્ર શ્રીવિજય અમરચંચા નગરીમાં આવ્યો. અહિં અર્કકીર્તિનો પુત્ર અભિતતેજ અશનિવોધને વિદ્યાવાળો બાણી પોતાના પૂર્ણ પરાક્રમી સહસ્રરશિમ પુત્રની સાથે પારકી વિદ્યાનો છેદ કરનારી મહાજ્વાળા નામની વિદ્યાને સાધવા હિમવંત ગિરિપર ગયો. ત્યાં જ્યંત નામના મહર્ષિ કાઉસગ ધ્યાને રહ્યા હતા, તેમના અને ધરણેંદ્રના પવિત્ર ચરણમૂલમાં માસિક ભક્તવડે સાત રાત્રિની પ્રતિમા ધારણ કરીને તે વિદ્યા સાધવાના કર્મમાં પ્રવર્ત્યો. તેવી રીતે સાધવા બેઠેલા પિતાની રક્ષા કરવાને માટે સહસ્રરશિમ તત્પર રહ્યો. તેમ રહેતાં તે પિતા પુત્રને કાંધક બણા એકમાસ વીતી ગયો.

આ તરફ અમરચંચા નગરીની બહાર પડાવ નાખીને રહેલા શ્રીવિજયે અશનિવોધની પાસે એક દૂત મોકલ્યો. તે દૂતે આવીને નિઃશંકપણે અશનિવોધને કહ્યું કે ‘કાગડાની જન્મ આવું’ લગ્નકારી કર્મ કરનારા તને ધિક્કાર છો! ધૈર્ય અને વીર્ય રહિત પુરુષોનું પરાક્રમ જીવ કરવામાંજ હોય છે. આ દેવીનું હરણ કરીને તું તેવા જીવધારી પુરુષોમાં મુખ્ય થયો છે; વળી શ્રીવિજયની ઉપર પ્રતારણી વિદ્યા ચલાવીને દાઢી અને મૂંછ ધરી રહેલા તે દેવું પ્રેક્ષાપૂર્વક કામ કર્યું છે, તે પણ વિચારી જો. પ્રતાપવડે સૂર્ય જેવા શ્રીવિજયને શું તું નથી બાણુનો? જે પ્રતાપ રહિત હોય તેવા પુરુષમાંજ તારું જીવ ચાલે છે; તે વીર તારી વિદ્યાને નિષ્ક્રમ કરીને અહીં આવેલ છે અને હવે બળથી સુતારાને લઈ જશે. તો હે બુદ્ધિમાનું તું પોતાની મેળેજ પ્રથમથી સુતારાને અર્પણ કર. જો પ્રણિપાતપૂર્વક સુતારાને સ્વયમ્ભવ અર્પણ કરીશ તો તારા જીવિતનું કુશલ થશે, અન્યથા તો મૃત્યુ તૈયારજ છે.” દૂતનાં આવાં વચન સાંભળી અશનિવોધ મેઘના ગર્જારવ જેવી ઘોર ગિરાથી બોલ્યો—“અરે! દૂત! તું ઉદ્ધત અને નિર્લજ્જ છે, આવો દૂત કોઈ ઠેકાણે મારા જોવામાં આવ્યો નથી. જો શ્રીવિજય અહીં આવ્યો છે, તો તે ગિચારા તપસ્વીથી શું થવાનું છે! કદિ પક્ષીઓ મેરૂપર્વત ઉપર

અથ; તેથી શું તેમનામાં પરાક્રમ છે એમ સમજવું ? મારા એક લેશ માત્ર પરાક્રમથી તે નષ્ટ શક્તિવાળો થઇને પાછો ચાલ્યો જશે. કમદ્વિ રેતીનું દેવાલય નદીના વેગને સહન કરી શકતુ નથી. તેથી જ માર્ગે આગ્યે તે માર્ગે તે પોતાને ઘેર ભરે ચાલ્યો જાય; પણ એ સુતારાને માગશે નો તે યુગરાજને ઘેર જશે. આ જો વાતને વિચારી તે અથ ઠે રહે, ગમે તે કરે. તું પણ અહીંથી તત્કાળ જ અને આ પ્રમાણે મારી વાણી તેને કહે.”

આ પ્રમાણે અશાનિધોષનાં કહેલાં વચ્ચેના સાંભળીને તે દૂતે નગરમાંથી નીકળી શ્રીવિજય પાસે આવી તે ઠગારાનો સંદેશો તેમને કહ્યો. દાપાનલમાં પવન જ્યો તે સંદેશો સાંભળી રાજા શ્રીવિજયે પોતાની સજ્જા રાખેલી સેનાને પણ ફરીને સજ્જ કરી. શ્રીવિજયની સેનાને યુદ્ધમાં ઉત્કંઠિત ભેદને અશનિધોષે યુદ્ધતું આનિશ્ચ કરવાને પોતાના પુત્રને આજ્ઞા આપી. તત્કાલ અશધોષ, રાતધોષ, સહસ્રધોષ, મહાધોષ, સ્ત્રીમધોષ, પુનધોષ અને મેધધોષ ત્રિગેરે સર્વ પુત્રો સર્વ સામગ્રી સર્થ યુદ્ધ કરવા માટે ચમરચંચા નગરની દ્વારમાંથી બહાર નીકળ્યા. તે વખતે બંને સૈન્યમાં મોટા ફવનિધી સદૃશકતુના મેધજવાં રણવાજિત્રો વાગવા માંડ્યાં. પછી જ્યાં આણુથી છેદાઈને ઉદ્દગતા છત્રોથી આકાશ સો ચંદ્રવાણું દેખાતું હતું, કપાઈ પડતા મસ્તકાથી બધે ધણા રાહુવાણું હોય તેમ જણાતું હતું, પડતા અને ચળકતા ચલ્યોથી બધે ઉત્કાપાત થતા હોય તેવું દેખાતું હતું, મોટા મદગંધી ગન્દ્રોના પરસ્પર અકુળાવાથી બધે ધર્વતો અકુળાતા હોય અને રૂધિરના કાદવથી બધે ભૂમિપર સંધ્યાના વાદળા વિશ્રાંત થયાં હોય તેવું જણાતું હતું. તેમાં મદની જમ રૂધિરના પાનથી ભૂત વેતાલ ઉન્મત્ત થઇને નાચતા હતા, મોટા સુભટો હુકારા કરીને બધે મંત્રાન્ન બહુતા હોય તેમ લાગતા હતા, બાણોથી હણાતા હસ્તીઓના કુંભસ્થલમાંથી નીકળતા મુક્તાકુલવડે આકાશ બધું તારાવાણું દેખાતું હતું, અને સૈન્યના ઉડેલા રણુથી બધે સર્વત્ર પ્રદોષકાળ ઉત્પન્ન થયો હોય તેમ દેખાતું હતું; એવું બંને સૈન્યમાં મોટું યુદ્ધ પ્રવર્ત્યું. ઘોર ગદાના પ્રહારથી અતિ મૂર્છા ખામેલા ચોદ્ધઓને દાઈ તેમના બંધુઓ પોતાના વસ્ત્રના છેડાથી પંખો કરી પવન નાખતા હતા. કાષ તૃપાતુર થયેલા વીરોને જળના ધડા લઇને ફરતી પ્રિયાઓ વારંવાર જળપાન; કરાવતી હતી. પોતાની પ્રિયાઓના જોતાં છતાં દેવાંગનાઓ આવીને ‘આ મારો પતિ, આ મારો પતિ’ એમ કહેતી કહેતી ઉત્કંઠાએ દાઇ વીરોને વરતી હતી. દાઇ ચતુનો મુગટ લઇને નાચતો હતો; અને તેની સ્પર્ધા કરતું હોય તેમ તેના ચતુનું ધડ પણ તેને ભેઈ નાચતું હતું જમ વાનર એક વૃક્ષપરથી બીજે વૃક્ષે અપ, તેમ દાઈ પોતાના ભગી ગયેલા રથમાંથી ઠેકઠે મારીને બીજા રથમાં જતો હતો. દાઇ વીર ચિરકાળ યુદ્ધ કરતાં અન્ન ખુટી જવાથી પોતાના મસ્તકપરથી શીરઆણું સર્થ તે વડે પ્રહાર કરી ચતુને મારી નાખતો હતો. ઠટલાક ચોદ્ધઓ બધાં અસ્ત્રો ક્ષીણુ થઇ જવાથી દાંતવડે જમ દાથીઓ યુદ્ધ કરે તેમ અન્નકંડથી યુદ્ધ કરતા હતા.

આ પ્રમાણે અરત્રોથી, શરત્રોથી અને માયાથી યુદ્ધ કરતાં અને સૈન્યોને કાંઈ ઉણો એક માસ વીતી ગયો. તે અરસામાં પવન જેમ વૃક્ષોને લાંગી નાખે, તેમ શ્રીવિજયના સૈન્યે અશનિધોષના કુમારોને મારથી પીડીત કરીને ભગ્ન કરી દીધા એ પ્રમાણે જોઈને વજ્રના જેવી ગદા ઉપાડી પોતાના ભગ્ન થયેલા કુમારોનો તિરસ્કાર કરતો અને શત્રુઓને ત્રાસ પમાડતો અશનિધોષ, વગદ જેમ નાના સગવરમાં અને મંદગચ્છ જેમ સમુદ્રમાં પેસે તેમ વિદ્યા અને જુગ્ગના પગક્રમથી પ્રકાશિત યદ્ધ શત્રુઓના સૈન્યમાં પેઠો તંત્રકાળ તેણે અમતિનેજના પુત્રોને ભગ્ન કરી દીધા. મનસ્વી જનો સામસામે ખદ્દલો તંત્રકાળ આપે છે. સુતારાના ભાત્રજે (ભત્રીજાઓ) ને ભગ્ન થયેલા જોઈને શ્રીવિજય " હોમો રહે, હોમો રહે" એમ બોલતો પોતે અશનિધોષની સાથે યુદ્ધ કરવા આવ્યો. બન્ને વંશ પગપગ ગાળતા, તિરસ્કાર કરતા, પોતાની શસ્ત્રશક્તિ અને વિદ્યાશક્તિ બતાવતા, અતિ આલાકીથી એક બીજાના પ્રહારને વંચતા અને સુરઅસુરોએ જોવાતા મોટું યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. પછી પગક્રમી શ્રીવિજયે ક્રોધ કરીને ખડ્ગવતી કંઠની જેમ અશનિધોષના બે કટકા કરી નાંખ્યા. એટલે તે બંને કટકામાંથી વડમાંથી વડવાઈની જેમ સૈન્યને ભયંકર એવા બે અશનિધોષ થયા. તે બન્ને અશનિધોષના બે બે ભાગ કર્યાં તે તેમાંથી ચાર ઉદ્ધત અશનિધોષ થયા. તે ચારના બે બે ભાગ કર્યાં, તે તેમાંથી આઠ અશનિધોષ થયા. એ પ્રમાણે જેમ જેમ તેના ખંડ કર્યાં તેમ તેમ શાળિના છોડની જેમ હજારો અશનિધોષ થઈ ગયા. ધણુ અશનિધોષથી વિંટાઈ રહેલો પોતાનપુરને ગળ વાદળાં વડે વીટાઈ રહેલા વિધ્યાદ્રિ પર્વતના જેવો દેખાવા લાગ્યો. જેવામાં અશનિધોષને છેદી છેદીને શ્રીવિજય આંત થઈ ગયો, તેવામાં મહાજ્ઞાણા વિધાને સાધીને અમિતતેજ ત્યાં આવ્યો. પ્રતાપી ઉમ તેજવાળા અમિતતેજને આવતો જોઈ સિંહથી મૃગવાની જેમ અશનિધોષના સૈનિકો જીવ લઇને નાઠા ' દુષ્ટ શત્રુઓને નાસવા પણુ દેવા નહીં ' એવું ધારી તેણે સાધેલી મહાજ્ઞાણા વિદ્યા તેમની ઉપર ચોજી. તે મહાવિદ્યાથી સઘ મોહ પામીને સર્વ શત્રુઓ અમિતતેજને શરણે આવ્યા ગધહસ્તીના મદની ગધથી બીજા હાથીઓ જેમ ભાગી બધ તેમ અમિતતેજને જોતાંજ અશનિધોષ ઉચ્છૂંપલ થઈ નાઠો અમિતતેજ મહાજ્ઞાણા વિધાને કહ્યું કે ' આ દુગતમાને તારે દૂરથી પણ અહીં પકડી લાવવો. ' તંત્રકાળ સર્વ વિધાનો અંત કરનારી એ મહાવિદ્યા કાપ પામેલા કાળની જેમ અશનિધોષની પછવાડે દોડી. તેનાથી પલાયન થતાં અશનિધોષને કાઈ ઠેકાણે પણ શરણ મળ્યું નહીં છેવટ શરણની ઇચ્છાએ તે દક્ષિણ ભરતાર્કમાં પેઠો. તેના સિમાંતગિરિપર શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના ચૈત્યમાં સમોસરણને ઠેકાણે એક ગજધ્વજ સ્થાપન કરેલો હતો, પૂર્વ સાગરને કાંઠે આવેલા તે ગિરિની ઉપર શુકલ ધ્યાનને ધરનારા બલદેવ મુનિ એક રાત્રિની પ્રતિમા સ્વીકારીને ગયા હતા. તેજ રાત્રિએ ધાનિકર્મનો છેદ થવાથી તે મહામુનિને વિશ્વસંક્રમમાં દર્ષણુપ કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું. તેમના કેવળજ્ઞાનનો મહિમા કરવાની ઇચ્છાએ જણે નીમાયેલા અધિકારી હાય તેમ સુરઅસુરો ત્યાં આવ્યા હતા અને અભિનંદન, જગનંદન, બલનંદન, વિજટી, અંક-

કીર્તિ, પુષ્પદત્તુ અને વિભવમતિ વિગેરે ચારણુ મુનિઓ પણ ત્યાં આવી બસદેવ મુનિને પ્રદક્ષિણા કરી નમસ્કાર કરીને પાસે બેઠા હતા. તે સમયે મહાજ્વાળા વિદ્યા પાછળ આવવાથી ભય પામેલા અશનિઘોષ તત્કાલ સમતારૂપ અમૃતના ડહરૂપતે અચળ મુનીશરને શરણુ ગયો. મહાજ્વાળા અશનિઘોષને ત્યાં બેઠેલા જોઈ પાછી વળી ગઈ. કેમકે કેવળીની સભામાં ઈંદ્રના વજ્રની પણ સ્પુર્તિ થતી નથી. પોતાના નિષ્ક્રમણાથી લજ્જા પામેલી તે વિદ્યાએ આવી, અમિતતેજને સર્વ વૃત્તાંત કહી આપ્યું. તે વૃત્તાંત સાંભળી મેઘધ્વનિથી મથૂરની જેમ અમિતતેજ અને શ્રીવિજય રાજ ઘણા પુશી થયા. પછી એ નગરીમાંથી સુતારાને શીઘ્ર લઈ આવવાની મરિચિને આજ્ઞા કરી અને ઉત્કંઠાથી પૂરાયેલા હૃદયવાળા અમિતતેજ અને શ્રીવિજય સૈન્ય સહિત પવનવેગી વિમાનવડે સીમાદ્રિપર સત્વર આવી પહોંચ્યા ત્યાં પ્રથમ મ્હવળનાથ પ્રણુના ઘિંગને વાંદીને પછી બસદેવ મુનિને વંદના કરી તેમની આગળ તેઓ બેઠા.

અહીં મરિચિ અમરચંદ્રા નગરીમાં પ્રવેશ કરી અશનિઘોષને ઘેર તેની માતાની પાસે આવ્યો; ત્યાં હિમપીડિત નલિનીના જેવી, પંકમશ્લ કમલિનીના જેવી, દાવાનલે દગ્ધ થયેલી લતા જેવી, પાસમાં બંધાયેલી મૃગલી જેવી, ગાંખી પડેલી ચંદ્રલેખા જેવી, કિનારાપર પડેલી મોહલી જેવી, બંધને પડેલી હાથણી જેવી અને મરૂદેશમાં રહેલી હંસલી જેવી અત્યંત દુઃખી, ઊપવાસ કરતી અને મત્તની પેઠે પતિના નામતું સ્મરણુ કરતી સુતારા તેના બેવામાં આવી. મરિચિએ અશનિઘોષની માતાને કહ્યું કે 'અમિતતેજ સુતારાને લાવવાને માટે મને આજ્ઞા કરી છે.' એટલે અશનિઘોષની માતા સુતારાને લઈને જ્યાં તેના પતિ હતા ત્યાં અચળ બળભદ્ર દેવળીની સભામાં આવી અને જાણે ચાપણુ રાખેલી હોય તેમ તે નિર્દોષ સુતારા, શ્રીવિજય અને અમિતતેજને અર્પણુ કરી. પછી તે પ્રસન્ન થઈ ભગવાનુ બળદેવ દેવગણાનીને વાંદી યોગ્ય સ્થાને બેઠી. તે વખતે અશનિઘોષે નર અને વિદ્યાધરના ઈંદ્ર એવા શ્રીવિજય અને અમિતતેજને મીઠાં વચનથી ખમાવ્યા.

તે સભામાં એ પ્રમાણે સર્વે શાંત વૈરવાળા થઈ ગયા, પછી અચળ સ્વામીએ તેમની શુદ્ધિ કરનારી દેશના આપી. દેશનાને અંતે અશનિઘોષે લલાટે અંગલિબેડીને બલભદ્રમુનિને વિજ્ઞપ્તિ કરી—'હે મુનિવર્ય! પોતાના સ્થાનમાં રહેલી આ સુતારાને હાથી જેમ કમલિનીને હરે, તેમ મેં દાઈ દુષ્ટ મનથી હરી નહોતી; પરંતુ પૂર્વે એકવાર હું અમરચંદ્રા નગરીથી ભગવાન જયંત મુનિના સ્થાનમાં ગયો હતો અને ત્યાં નિવાસ કરીને મેં બ્રમરની પેઠે કાંધક ગણુગણુતાં સાત ઉપવાસ કરીને બ્રામરી વિદ્યા સાધી હતી. ત્યાંથી પાછા ફરતા જ્યોતિર્વનમાં શ્રીવિજયની પાસે રહેલી આ સુતારા જેવામાં આવી નેને જેવામાનથીજ તેની ઉપર દાઈ હેતુવડે મને અકચ્ચ રનેહ ઉત્પન્ન થયો. પછી મેં ચિંતવ્યું કે આ રમણી વિના હું અહીંથી જઈ શકીશ નહીં, કેમકે મારું મન જાણે અધાર્ય ગયું હોય તેમ તેને લઈ જવાને ઉત્કંઠિત યાપ છે. પણ શેખનાગના મરતક પર રહેલા મણિની જેમ આ બળવાનુ શ્રીવિજયની પાસેથી આ સ્ત્રી હરી શકાય તેમ નથી. પછી પ્રતારણી સિંધાથી શ્રીવિજયને મોહિત કરી સમગી જેમ હા-

આ પ્રમાણે અરઓથી, શરઓથી અને માયાથી યુદ્ધ કરતાં અને સૈન્યોને કાંઈ ઉણો એક માસ વીતી ગયો. તે અરસામાં પવન જેમ વૃક્ષોને ભાંગી નાંખે, તેમ શ્રીવિજયના સૈન્યે અશનિઘોષના કુમારોને મારથી પીડીત કરીને ભગ્ન કરી દીધા. એ પ્રમાણે જોઈને વજ્રના જેવી ગદા ઉપાડી પોતાના ભગ્ન થયેલા કુમારોનો તિરસ્કાર કરતો અને શત્રુઓને ત્રાસ પમાડતો અશનિઘોષ, વગદ જેમ નાના સરોવરમાં અને મંદરાચલ જેમ સમુદ્રમાં પેસે તેમ વિદ્યા અને જીવના પરાક્રમથી પ્રકાશિત થઇ શત્રુઓના સૈન્યમાં પેઠા તલકાળ તેણે અમતિનેજના પુત્રોને ભગ્ન કરી દીધા. મનસ્વી જનો સામસામે બહુલો તલકાળ આપે છે. સુતારાના ભાતુએ (ભત્રીજાઓ) ને ભગ્ન થયેલા જોઈને શ્રીવિજય " હોમો રહે, હોમો રહે" એમ ગોણતો પોતે અશનિઘોષની સાથે યુદ્ધ કરવા આવ્યો. અને ઘેરો પરસ્પર ગાળતા, તિરસ્કાર કરતા, પોતાની શસ્ત્રશક્તિ અને વિદ્યાશક્તિ ખતાવતા, અતિ આલાકીથી એક ખીજના પ્રહારને વંચતા અને સુરઅસુરોએ જોવાતા મોહું યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. પછી પરાક્રમી શ્રીવિજયે ક્રોધ કરીને ખડ્ગવતી કુળની જેમ અશનિઘોષના બે કટકા કરી નાંખ્યા. એટલે તે બંને કટકામાંથી વડમાંથી વડવાઈની જેમ સૈન્યને ભયંકર એવા બે અશનિઘોષ થયા. તે બંને અશનિઘોષના બે બે ભાગ કર્યા તો તેમાંથી ચાર ઉદ્ભવ અશનિઘોષ થયા. તે ચારના બે બે ભાગ કર્યા, તો તેમાંથી આઠ અશનિઘોષ થયા. એ પ્રમાણે જેમ જેમ તેના ખંડ કર્યા તેમ તેમ શાળિના છોડની જેમ હજારો અશનિઘોષ થઈ ગયા. ઘણા અશનિઘોષથી વિંટાઈ રહેલો પોતાનપુરનો રાજા વાદળાં વડે વીટાઇ રહેલા વિંધ્યાદ્રિ પર્વતના જેવો દેખાવા લાગ્યો. જ્યારમાં અશનિઘોષને છદી છેદીને શ્રીવિજય ક્રાંત થઈ ગયો, તેવામાં મહાન્વાળા વિદ્યાને સાધીને અમિતતેજ ત્યાં આવ્યો. પ્રતાપી હૃમ તેજવાળા અમિતતેજને આવતો જોઈ સિંહથી મૃગલાની જેમ અશનિઘોષના સૈનિકા જીવ લઇને નાહા. ' દુષ્ટ શત્રુઓને નાસવા પણ દેવા નહીં ' એવું ધારી તેણે સાથેલી મહાન્વાળા વિદ્યા તેમની ઉપર યોજી. તે મહાવિદ્યાથી સઘ મોહ પામીને સર્વ શત્રુઓ અમિતતેજને શરણે આવ્યા. ગંધહસ્તીના મદની ગંધથી ખીજ હાથીઓ જેમ ભાગી ભય તેમ અમિતતેજને જોતાંજ અશનિઘોષ ઉચ્છ્વલ થઈ નાંડો અમિતતેજને મહાન્વાળા વિદ્યાને કહ્યું કે ' આ દુરાત્માને તારે દુરથી પણ અહીં પકડી લાવવો. ' તલકાળ સર્વ વિદ્યાનો અંત કરનારી એ મહાવિદ્યા કાપ પામેલા કાળની જેમ અશનિઘોષની પછવાડે દોડી. તેનાથી પલાયન થતાં અશનિઘોષને કાઈ ઠેકાણે પણ શરણ મળ્યું નહીં. છેવટ શરણની ઇચ્છાએ તે દક્ષિણ ભરતાઈમાં પેઠો. તેના સિમાંતગિરિપર શ્રી ઋષભદેવ પ્રજ્ઞના ચૈત્યમાં સમેાસરણે ઠેકાણે એક ગન્ધર્વજ સ્થાપન કરેલો હતો, પૂર્વ સાગરને કાઠિ આવેલા તે ગિરિની ઉપર શુકલ ધ્યાનને ધરનારા ખલદેવ યુનિ એક રાત્રિની પ્રતિમા સ્વીકારીને રહ્યા હતા. તેજ રાત્રિએ ધાતિકર્મના છેદ થવાથી તે મહાયુનિને વિશ્વસંક્રમમાં દર્ષણુપ દેવગજાન ઉત્પન્ન થયું હતું. તમના દેવગજાનનો મહિમા કરવાની ઇચ્છાએ જાણે નીમાયેલા અધિકારી હોય તેમ સુરઅસુરો ત્યાં આવ્યા હતા અને અભિનંદન, જગનંદન, જ્વલનજટી, વિજટી, અકં-

કીર્તિ, પુષ્પદત્તુ અને વિમલમતિ વિગેરે ચારણ સુનિએ પણ ન્યાં આવી બલદેવ સુનિને પ્રદક્ષિણા કરી નમસ્કાર કરીને પાસે બેઠા હતા. તે સમયે મહાબ્રાજ્ઞા વિદ્યા પાછળ આવવાથી ભય પામેલો અશનિઘોષ તત્કાલ સમતારૂપ અમૃતના ડહરૂપને અચળ સુનીશ્વરને શરણે ગયો. મહાબ્રાજ્ઞા અશનિઘોષને ત્યાં બેઠેલો બેઈ પાછી વળી ગઈ. કમકે કેવળીની સભામાં ઈંદ્રના વજ્રની પણ સ્પૃર્નિ થતી નથી. પોતાના નિષ્કૃપણાથી લજ્જા પામેલી તે વિદ્યાએ આવી, અમિતતેજને સર્વ વૃત્તાંત કહી આપ્યું. તે વૃત્તાંત સાંભળી મેવંવનિથી મયૂરની જમ અમિતતેજ અને શ્રીવિજય રાજ ઘણા ખુશી થયા. પછી એ નગરીમાંથી સુતારાને શીઘ્ર લઈ આવવાની મરિચિને આજ્ઞા કરી અને ઉત્કંઠાથી પૂરાયેલા દુઃખવાળા અમિતતેજ અને શ્રીવિજય સૈન્ય સહિત પવનવેગી વિમાનવડે સીમાદ્રિપર સન્ન આવી પહોંચ્યા ત્યાં પ્રથમ ઋષભનાથ પ્રભુના બિંબને વાંદીને પછી બલદેવ સુનિને વંદના કરી તેમની આગળ તેઓ બેઠા.

અહીં મરિચિ અમરચંદ્રા નગરીમાં પ્રવેશ કરી અશનિઘોષને ઘેર તેની માતાની પાસે આજ્ઞા; ત્યાં હિમપીડિત નલિનીના જેવી, પંકમગ્ન કમલિનીના જેવી, દાવાનલે દંધ થયેલી લતા જેવી, પાસમાં બધાયેલી મૃગલી જેવી, ગ્રાંખી પડેલી ચંદ્રલેખા જેવી, કિનારાપર પડેલી માછલી જેવી, બંધને પડેલી હાથણી જેવી અને મરૂદેશમાં રહેલી હંસલી જેવી અત્યંત દુઃખી, ઉપવાસ કરતી અને મનની પેઠે પતિના નામનું સ્મરણ કરતી સુતારા તેના જોવામાં આવી. મરિચિએ અશનિઘોષની માતાને કહ્યું કે 'અમિતનેજ સુતારાને લાવવાને માટે મને આજ્ઞા કરી છે.' એટલે અશનિઘોષની માતા સુતારાને લઈને ન્યાં તેના પતિ હતા ત્યાં અચળ બળભદ્ર કેવળીની સભામાં આવી અને જાણે થાપણ રાખેલી દેવ તેમ તે નિર્દોષ સુતારા, શ્રીવિજય અને અમિતનેજને અર્પણ કરી. પછી તે પ્રસન્ન થઈ ભગવાન બળદેવ કેવળજ્ઞાનીને વાંદી ચોખ્ય સ્થાને બેઠી. તે વખતે અશનિઘોષે નર અને વિદ્યાધરના ઈદ્ર એવા શ્રીવિજય અને અમિતનેજને મીઠાં વચનથી ખમાવ્યા.

તે સભામાં એ પ્રમાણે સર્વે શાંત વૈરવાળા થઈ ગયા, પછી અચલ સ્વામીએ તેમની શુદ્ધિ કરનારી દેશના આપી. દેશનાને અંતે અશનિઘોષે લવાટે અંગલિએટીને બલભદ્ર સુનિને વિજ્ઞાપિ કરી—“હે સુનિવર્ય ! પોતાના સ્થાનમાં રહેલી આ સુતારાને હાથી જમ કમલિનીને હરે, તેમ મેં કાંઈ દુષ્ટ મનથી હંગી નહોતી; પરંતુ પૂર્વે એકવાર હું અમરચંદ્રા નગરીથી ભગવાન અચંત સુનિના સ્થાનમાં ગયો હતો અને ત્યાં નિવાસ કરીને મેં અમરની પેઠે કાંઈક ગણગણતાં સાત ઉપવાસ કરીને આમરી વિદ્યા સાધી હતી ત્યાંથી પાછા ફરતા જ્યોતિર્વનમાં શ્રીવિજયની પામે રહેલી આ સુતારા જેવામાં આવી તેને જોવામાનથી તેની ઉપર દાર્દ્ર હેતુવડે મને અકથ્ય સ્નેહ ઉત્પન્ન થયો. પછી મેં ચિંતચ્યું કે આ રમણી વિના હું અહીંથી જઈ શકીશ નહીં, કેમકે મારું મન જાણે જાધાર્દ ગયું દેવ તેમ તેને લઈ જવાને ઉત્કંઠિત થાય છે. પણ શેખનાગના મરતક પર રહેલા મલિની જમ આ બળવાન શ્રીવિજયની પાસેથી આ સ્ત્રી હરી શકાય તેમ નથી. પછી પ્રતારણી સિદ્ધાથી શ્રીવિજયને મોહિત કરી સમળી જમ. હા-

રક્તતાને હરે, તેમ મેં તેનું હરણુ કર્યું. તે અનિર્દિત સુતારાને મેં મારી માતાની પાસે રાખી. ચંદ્રને પણ કલંક છે, પરંતુ આ સુતારામાં જરા પણ નથી. મેં કદિ પણ તેની પાસે કાંઈ કુવચન કહ્યું નથી. તો હે ભગવન્ ! તેની ઉપર અને આટલો અધો સ્નેહ યવાનું શું કારણ છે? તે આપ કહો." પછી ભગવંતે સત્યભામા અને કપિલની તથા શ્રીષેણ અને શિષ્પિનંદિતા તથા અભિનંદિતાની કથા કહી ગતાવી. પછી એ મુનીશ્વરે કહ્યું કે "શ્રીષેણ, અભિનંદિતા, શિષ્પિનંદિતા અને સત્યભામા મૃત્યુ પામીને યુગલીઆ થયા હતા. ત્યાંથી મૃત્યુ પામી તે ચારે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયા હતા. ત્યાંથી ચવીને શ્રીષેણનો જીવ આ અગ્નિતનેજ થયો. શિષ્પિનંદિતાનો જીવ તેની પત્ની જ્યોતિપ્રભા થયો. અભિનંદિતાનો જીવ શ્રીવિજય થયેલ છે અને સત્યભામાનો જીવ આ સુતારા થયો છે. કપિલ આર્તધ્યાને મૃત્યુ પામી અનેક યોગિઓમાં ભગ્યો અને આર્તધ્યાનથી આંધેલુ કર્મ અકામ નિર્જરાવડે તિર્થંચ યોગિ અને નારદીમાં ઉત્પન્ન થઈને ખપાવ્યું. પછી ભૂતગ્તન નામની અટવીમાં ઐરાવતી નદીના કાંઠા ઉપર તાપસના અચેસર જટિલ કૌસિક નામના તપસ્વીની પવનવેગ નામની પત્નીથી એ કપિલનો જીવ શમિલાયુગના ન્યાયે ધર્મિલ નામે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો આંગણાનાં વૃક્ષોની જન્મ તપસ્વીઓએ લાલનપાલન કરેલો ધર્મિલ અનુક્રમે મોટા થયો એટલે માથે જટા રાખી પોતાના પિતાની પાસે તાપસી દીક્ષા લઈ તેણે જાલતપ કરવાનો આરંભ કર્યો. ડગકે તે કાર્ય તેના પિતૃ પરંપરાએ આદ્યું આવેલું હતું. હેમંતઋતુમાં પર્વતના પથ્થરો જન્મ ઝરણાને સહન કરે, તેમ દિગ્ભવડે ભયંકર એવી રાત્રીઓમાં પડતા શીતળ જળના સપાતને તે સહન કરવા લાગ્યો. ત્રીઠ્ઠઋતુમાં મંચાન્હે માથે સૂર્ય અને આસપાસ પ્રજ્વલીત ધૂણીઓ કરીને તે પંચાગ્નિના તાપ સહન કરવા લાગ્યો, ચોમાસામાં મેઘની વૃષ્ટિવડે પૂરાયેલી ખીણો અને સરોવરોમાં કંઠ સુધી જલમાં ગૂહી અધોર મંત્રને જપવા લાગ્યો. અષ્ટપકાય અને પૃષ્ઠીકાય જીવોને પીડા કરવામાં ઉચ્છ્રંબલ થયેલા ધર્મિલે વાપી, કૃપ અને સરોવરો ખોદા અને ખોદાવ્યા. જાલકની પેટે અટપ યુદ્ધિવાળા તેણે દાતરકાને કુહાડા લઈ કૃપિકારની જન્મ પોતાની મેળે ઘણા સમિધ અને દર્ભ છેદી નાખ્યા વળી ધુણુ જતના જીવોના દાહથી અને પતંગના પડવાથી થતા પાપમાં નિર્ભય થઈ તેણે ધર્મની સઘડીઓ કરી અને માર્ગમાં દીપદાન કરવા માંડ્યાં. ભોજનની પરેલાં અતિથિની જન્મ કાગડા વિગેરે દુષ્ટ તિર્થંચોને તેણે પિંડદાન આપ્યાં વડ, પિપળા અને અરિકા વિગેરે વૃક્ષોને તેણે દેવની પેઠે પૂજ્યા અને વાંઘા ગાયોની પૂજા કરી. પૂરા સહિત જલવડે વૃક્ષોનું સિંચન કર્યું, અને સ્થાને સ્થાને જલની પરખોળાંધી. આ પ્રમાણે એ મુગ્ધશુદ્ધિ ધર્મિલે પૂર્વોક્ત સર્વ કાર્ય ધર્મશુદ્ધિથી કરતાં કરતાં ઘણો કાલનિર્ગમન કર્યો અને તેથી પ્રયાસ માત્ર કૃળ મેળવ્યું. એક વખતે મહર્ષિકની જન્મ વિમાનપર બેસીને આકાશમર્ગે જતા એક વિદ્યાધર તેના જોવામાં આવ્યો; તેને જોઈ આ તપના ફલથી હું ભવાંતરે આવો થાઉં એવું તેણે નિયાણું કર્યું અને અનુક્રમે મૃત્યુ પામ્યો. ત્યાંથી ચમરચયા નગરીમાં વિદ્યાધરના રાજા ઈદ્રાશનિની આસુરી નામની પત્નીથી તું પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે. પૂર્વ જન્મના

સંબંધથી સુતારાની ઉપર તને ગાઠ સ્નેહ ઉત્પન્ન થયો. ક્રમિક પૂર્વ સંસ્કાર સેંકડો જન્મ સુધી આટલાં આવે છે." આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વલવ સાંભળી સુતારા, અમિતનેજ, શ્રીવિ-
જ્ય અને અશનિવેગ પરમસ વેગ અને વિસ્મય પામ્યા પછી અમિતનેજે પૂછ્યું—“હે મુનિ-
વર્ય! હું લય છું કે અલય છું? અલલદ્ર મુનિ યોડયા—“આ લવથી નવમા લવને વિષે
આ ભરતશેત્રની અંદર ખરીશ હજાર મુગટપદ્મ રાજઓએ સેવન કરાતો, ચૈદ મહારવનો નાથ,
નવનિધિનો ઈશ્વર, લવણ સમુદ્ર તથા દ્યુદ્ર દિમાલય જેની મર્યાદા છે એટલી પૃથ્વીનો સ્વામી
અને માગધાદિક દેવકુમારોએ સેવેલો એવો તું પાંચમો ચક્રવર્તી થઈશ, અને તેજ લવમાં
ચોસક ઈંદ્રોએ જેના ચરણને સેવેલ છે એવા શાંતીનાથ નામે સોળમા તીર્થ કર પણ તમેજ
થશે. તે વખતે આ શ્રીવેજ્ય રાજ તે તમારા પહેલા પુત્ર અને પહેલા ગણધર થશે.” આ
પ્રમાણે સાંભળી શ્રીવિજ્ય અને અમિતનેજે અચળ મુનિને પ્રણામ કરીને શ્રાવકના પાર વ્રત
મહણ કર્યાં. અશનિધોષે અલલદ્ર મુનિને પ્રણામ કરી ભકિતવડે નમ્ર થઈ વિજ્ઞાત કરી.—“હે
સર્વજ્ઞ પ્રણ! આપના મુખથી મેં પૂર્વ લવોમાં ભોગવેલ દુઃખ સાંભળવાથી મારું મન તે આ-
વેશથી અત્યારે પણ કંપે છે. હે ભગવાન! તમારા કહેવા પ્રમાણે કપિલના જન્મમાં પ્રિયાના
વિયોગથી મેં જે આર્નક્યાન ક્યું હતું, તેથી વિવિધ પ્રકારના વધ, છેદ અને ભેદ વડે લયકર
યોનિમાં ઉત્પન્ન થઈ થઈ મને બહુ વાર તેનું ક્ષણ મળ્યું ત્યારપછી અકામ નિર્જરાએ માંડ-
માંડ તે દુષ્કર્મને જીર્ણ કરી હું પૂર્વ લવમાં મનુષ્યપણાને પામ્યો. પરંતુ તેમાં પણ અભાગ્ય
યોગે જિનધર્મ નહીં પામવાથી તાપસ થઈ અહપ ક્ષણવાળું અને બહુ કષ્ટવાળું મેં બાળ
તપ કર્યું; તેના તપને પરિણામે પણ પાછું નિયાણું કરી આ ચમરચંચા નગરીમાં હું વિદ્યા-
ધરનો પતિ થયો. પણ હે પ્રણ! તેના નિદાનવાળા તપનું, પરમીહરણનું અને મહાજ્વાળા
વિદ્યાના ભયનું મને તો મહાદુલ ક્ષણવાળું પરિણામ આવ્યું કે જેથી સર્વ દુઃખમાંથી છોડાવ-
નારા આપ જેવા મહાત્માનું શરણ મળ્યું. પાસે રહેલી વસ્તુને પણ જેમ અંધ ન જાણી શકે
તેમ જિનધર્મને નહીં જાણતો હું અટલા લવ પર્યંત ભમ્યો; પરંતુ હવે આપ મારી રક્ષા કરો.
હે વિષ્ણુ! અત્યાર પછી યતિધર્મ વિના મારી એક ક્ષણ પણ જશો નહીં. માટે મને હમણાંજ
દીક્ષા આપો.” તે યોગ્ય છે એમ કહી મુનિએ અનુગ્રહ કરેલ અશનિધોષ ઉત્તમ આશ્રયને
પામીને વિનયથી અમિતનેજ પ્રત્યે યોડયો—“કર્મરૂપ ધાસમાં અગ્નિ સમાન આ જ્વલનગટ્ટી
પ્રત્યક્ષ વિજયી ધર્મ હોય તેવા તમારા પૂજ્ય પિતામહ છે; આ ભગવાન અર્કકીર્તિ દે જે
તણની જેમ વૈભવનો ત્યાગ કરનાર અને તપના તેજવડે અર્ક (સૂર્ય) જેના તમારા પિતા
છે અને ભાવી ચક્રવર્તી તેમજ ભાવી તીર્થ કર એવા તમે છો. તો તમને પ્રલિપાત કરતાં ભેદ
હું માની છું, તે છતાં પણ મને કાંઈ લજ્જા નથી માટે હવે આ ચમરચંચા નગરીનું મારું
રાજ્ય અને અક્ષધોષાદિક આ મારા પુત્રો અને મારું ખીલું જે કાંઈ છે તે બધું તમારું છે
એમ જાણજે, જુદું જાણશો નહીં.” આ પ્રમાણે કહી પોતાના મોટા પુત્ર અક્ષધોષને શીરકંઠ
બાલકની પેઠે અમિતનેજના ઉત્સંગમાં અર્પણ કર્યો. પછી ઈદ્રાશનિના કુમાર અશનિધોષે ધણ

(૨૨૮) શ્રીવિજય અને અમિતતેજ ધર્મચેષ્ટામાં વ્યતીત કરેલ દીર્ઘકાળ. પર્વ ૫ મું.

રાજગોત્રી સાથે અચળસ્વામીની પાસે દીક્ષા લીધી. શ્રીવિજયની માતા સ્વયં પ્રભાએ પણ ત્યાં આવી અચળસ્વામીની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી બલભદ્ર મુનિને નમીને અમિતતેજ, શ્રીવિજય અને અશ્વધોષાદિક પોત પોતાને સ્થાનકે ગયા.

અપાર લક્ષ્મીવાળો શ્રીવિજય અને અમિતતેજ સહ અને ઈશાન ઇંદ્રની જમ પુષ્કળ લક્ષ્મી વડે નિરંતર અહતના મંદિરોમાં ઉત્કૃષ્ટ રીતે અર્ઘ્યાંશ ઉત્સવાદિ આચરતા, એપણીય, કટપનીય અને પ્રાસુક પદાર્થોનું સાધુઓને દાન આપી પોતાની સમૃદ્ધિને કૃતાર્થ કરતા, અનેક ચિંતારૂપ શ્રીભક્તતુથી આર્ત પ્રાણીઓની પૂર્વ દિશાના પવન અને મેઘની જમ સર્વ પીકાને હરતા, વળી સારી બુદ્ધિવાળા તેઓ રાતદિવસ આત્મગોષ્ઠીમાં રહેતા, ગુરૂની પાસેથી શાસ્ત્રના રહસ્યને ભાવથી સાંભળતા, ખૂબીતો માણસ છાયાને પણ તજ તેમ કુતીર્થીની ગોષ્ઠીને છોડી દેતા, કુપથ્યની જમ અપિલ વ્યસનોનો ત્યાગ કરતા, ક્રોધનાર ક્ષણ માત્ર વિષયમુખ અનુભવતા, યોગ્ય વ્યવસરે રાજ્યની પાપ રહિત એવી ચિંતાને ચિંતવતા અને પોતપોતાના નગરમાં પણ એક મનવાળા થઇને રહેતા તેઓ કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યા.

એકદા ચૈત્ય પાસે આવેલા પૌપધાગાગમાં પોસહ ગ્રહણ કરીને વિદ્યાધરોને અર્હત ધર્મ કહેતા હતા, તે સમયે શ્રી જિનચિંતને વાંદવાની ઇચ્છાએ જાણે ધર્મની બે જુગ હોય તેના બે ચારણ મુનિ તે ચૈત્યમાં ઉતર્યા. તેમને આકાશમાંથી ઊતરતાં જોઇને અમિતતેજ ઉભો થયો અને ઈષ્ટના દર્શનથી હર્ષ પામીને તેમને વંદના કરી. બંને મુનિઓએ જિનેંદ્રને તણ પ્રદક્ષિણા કરી વંદના કરી, પછી અમિતતેજને કહ્યું—“ મરૂચ્યળમાં જળની જમ આ સંસારમાં માનુષ્યત્વ અતિ દુર્લભ છે, તે પ્રાપ્ત થાય તો કદિપણ તેને વ્યર્થ રીતે ગુમાવવું નહીં અને શ્રી જૈન ધર્મના આરાધનમાં જરાપણ પ્રમાદ કરવો નહીં. કેમકે તે ધર્મ વિના ઊત્તરોત્તર મનોરથને પૂરનાર બીજું કાંઈ નથી. ” આ પ્રમાણે કહી વિશ્વને ઇષ્ટ દર્શનવાળા તે બંને ચારણ મુનિ વર્ધાકાળના મેઘની જમ આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયા. ત્યાર પછી શ્રીવિજય અને અમિતતેજ પ્રતિવર્ષે શ્રી અર્હતના ચૈત્યોમાં તણ મહોત્સવો કરવા લાગ્યા. તેમાં ચૈત્ર અને આશ્વિન માસની બે અઠાઇઓના ઉત્સવ કેવલાઓ નંદીશ્વર દ્વીપે જઇને કરે છે અને ખીજાઓ પોતપોતાના ચૈત્યમાં કરે છે, તે પ્રમાણે ચૈત્ર અને આશ્વિન માસમાં પોતપોતાના ચૈત્યમાં કરતા હતા અને ત્રીજો અશાશ્વત (અનિયમીત વખતનો) ઉત્સવ સીમાદ્રિ ઉપર જઈને શ્રી ઋષભનાથના ચૈત્યમાં જળદેવની જ્ઞાનભૂમિને સ્થાનકે કરતા હતા.

એક વખતે રાજા અમિતતેજ મેરૂપર સૂર્યની જમ પોતાના મહેલપર પ્રધાનમંડળના પરિવાર સાથે બેઠા હતા તેવામાં કાદવ અને જળ સુકાઇ ગયાં હોય એવા શ્રીભક્તતુના સરોવરની જમ તપથી જનાં માંસ તથા રૂધિર સુકાઇ ગયાં હતાં, ઉદ્વેગ સાગરની જમ જના શરીરપર નસોતું જળ દેખાતું હતું. જીર્ણ વાંસની જમ જના શરીરના સંધાઓ કડકડ બોલતા હતા, પ્રગટ કરેલ પર્ણીની જવું જમતું ઉદરે કુર્બળ અને ભીપણ દેખાતું હતું, તેમજ નિર્દોષ તપ સંપદાના તેજથી જ પ્રકાશી રચા હતા—એવા ધર્માદર્શી તુલ્ય શાસકપણુકે કાઈ

મુનિ ભિક્ષાને માટે નગરમાં આવેલા તેમના જોવામાં આવ્યા. એક જિનદર્શનજી જેને પ્રિય છે એવો અમિતતેજ તેમને જોતાંજ મહેલથી ઉતરી તેમની પાસે આવ્યો, અને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી વાંદી નિર્દોષ અત્રાદિક વડે તેમને પ્રતિલાભિત કર્યાં. તે વખતે સત્પાત્રને આપેલા અત્રાદિક દાનના પ્રભાવથી વસુધારા વિગેરે પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થયા. એવી રીતે ધર્મચેષ્ટા કરતાં અને સુખમગ્ન રહેતાં શ્રીવિજય અને અમિતતેજને હજારો વર્ષ વીતી ગયાં.

એક સમયે અમિતતેજ અને શ્રીવિજય સાથે મળીને નંદનનમાં રહેલા શાશ્વત અર્હંતને વંદના કરવા ગયા. વંદના કરીને કુતૂહલથી ભમતાં ભમતાં નંદન-વનની રમણિક ભૂમિ જોવા લાગ્યા તેવામાં ત્રિપુલમતિ અંગ મહામતિ નામના બે ઉત્તમ ચારણ મુનિ સુવર્ણ શિક્ષાપર બેઠલા તેમના જોવામાં આવ્યા, એટલે તેમની પાસે જઈ પ્રદક્ષિણા કરી વાંદીને બંને શ્રાવક રાજ તેમની પાસે બેસી, આ પ્રમાણે ધર્મદેશના સાંખ્યવા લાગ્યા.

“આ જગતમાં મૃત્યુ સર્વ પ્રાણીઓની રાખીપે હમેશાં રહેલું છે, તેથી કસાઇના ધરમાં “રહેલા પશુઓની જેમ આ પ્રાણીઓનું જીવિત ચપલ છે. જે મનુષ્યો આયુક્ષણિક છે એવું જાણે છે તથાપિ ધર્મમાં ઉદ્યમ કરતા નથી તે મેહનોજ વિલાસ છે. જન્મથી માંડીને મૃત્યુ “મુઘી મોહ એવો મોટો શત્રુ છે કે તે મનુષ્યના હિતકારી ધર્મને મૂલમાંથી છેદી નાંખે છે. “તેથી માનવજન્મના ફલની ઈચ્છાએ મોહને છેદીને નિરંતર ધર્મ કરવો” કે જ્યાં ફરીને પણ “મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત થાય.”

આ પ્રમાણે દેશના સાંભળી પોતાનું અવશેષ આયુષ્ય કેટલું છે ? એવો તેમણે પ્રશ્ન કર્યો. એટલે ‘હવે માત્ર છવીશ દિવસનું આયુષ્ય બાકી છે’ એવો મુનીશ્વરોએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો. આવું મુનિવાક્ય અમોઘ જાણી તે નર અને વિદ્યાધરના રાજા નિર્વેદ્યુક્ત મહા પશ્ચાત્તાપ કરતા આ પ્રમાણે બોલ્યા- “અરે! સદા નિદ્રાલુની જેમ, સદા મદ પીનસરની જેમ, સદા યાગકની જેમ, સદા મૂર્છિતની જેમ અને સદા અપસ્મારીની જેમ અમોઘે અરણ્યમાં ઉગેલા પુષ્પની માફક આ મનુષ્યજન્મ પ્રમાદમાંજ નિષ્કૃણ ગુમાવી નાંખ્યો છે.” ચારણમુનિ તેમને પ્રતિગોધ કરવાને બોલ્યા- “હે મહાનુભાવ ! ખેદ કરો નહીં. અઘાપિ તમારે પ્રવ્રજ્યા લેવી યુક્ત છે. જેમ નિશાને અંતે થયેલી ચંદ્રજ્યોતિ કુમુદવિકાશનું કારણ થાય છે, તેમ જન્મતે પણ મહાણુ કરેલી દીક્ષા કલ્યાણની હેતુ થાય છે. ચારણ મુનિના આવા પ્રતિગોધથી શ્રીવિજય અને અમિત-તેજ ધર્મક્રિયામાં ઉત્સુક થઈ પોતપોતાની રાજધાનીમાં આવ્યા. ત્યાં સુખ્ય જિન ચૈત્યમાં મોટા અક્ષહઉત્સવ કર્યો અને દીન તથા અનાથ પ્રાણીઓને યથાર્થ દાન આપ્યું. પછી પોત-પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપી બંને રાજ્યોએ અભિનંદન અને જગત્તંદન મુનિની પાસે જઈ વ્રત કર્યું, અને તરતજ પાદપોષમ નામે અનશન પણ અંગીકાર કર્યું. તે સમયે શ્રી-વિજયે પોતાના પિતાનું સ્મરણ કર્યું; અને તેમની અધિક સમૃદ્ધિ અને પોતાની હિત સમૃદ્ધિ વિચારીને ‘હું તેમના જોવા થાઉં એવું નિયાણું ખાંધ્યું. નિયાણું કરનાર શ્રીવિજય અને નિયાણું નહીં કરનાર અમિતતેજ આયુક્ષયે મૃત્યુ પામી પ્રાણુત નામના દશમા કંડપમાં

ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં સુસ્થિતાવર્ત અંને નંદિતાવર્ત વિમાનના સ્વામી મણિયુક્ત અને દિવ્યયુક્ત નામે દેવતા થઈ તેઓ સુખે રહેવા લાગ્યા. મનની ઇચ્છા પ્રમાણે વાંછિત અર્થને સિદ્ધ કરનાગ તે દેવતાઓએ ગતિસાગરમાં ગાઢ મગ્ન થઈ વીશ સાગરોપમનુ આયુષ્ય સુખે નિર્ગમન કર્યું.

इन्द्र्याचार्यश्रीहेमचंद्रनिरचिते त्रिपष्टिशलाकापुरुष चरिते महाकाव्ये पंचमे,
 पर्वणि श्रीशांतिनाथदेवस्य श्रीषेणादिभवपंचरुवर्णनो
 नाम प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

—
 —
 ॐ सर्ग २ जे ॐ —
 —

આ જન્મૂદ્ધીપમાં પ્રાગ્વિદેહના આબૂપણ રૂપ રમણીય તામના વિજયમાં સીતા નદીના દક્ષિણ તટને વિષે પૃથ્વીના શુભ વ્યુહને કરનારી પરમ સમૃદ્ધિ વડે શુભ અને શુભ લક્ષ્મીનું સ્થાન શુભા નામે એક નગરી છે. તેમાં સ્થિતતામાં મેરૂ જ્યો અને ગાંભીર્યમાં સાગર જ્યો સ્તિમિતસાગર નામે ગજ હતો તેને અસરાની સૌભાગ્ય સપતિને પ્રસાદવ કરનાર અને શીળની ધુરાને ધરનાર વસુધરા અને અનુદ્ધરા નામે બે પત્ની હતી. નંદિતાવર્ત વિમાન- માંથી ચવી અમિતનેજનો ઇવ વસુધરા દેવીના ઉદરમાં અવતર્યો. સુખે સુતેલી વસુધરા દેવીએ ખસલદ્રના જન્મને સૂચવનારાં ચાર મહા સ્વપ્ન સુખમાં પ્રવેશ કરતાં જ્યાં. તે સમયે તેને ઉત્પન્ન થયેલા પરમાનંદથી પ્રસાદવ પામી હોય તેમ નિદ્રા દૂર ગઈ, એટલે રાણીએ રાજને વિજ્ઞાપિ કરી કે “ પ્રાણનાથ ! મેં આજે સ્વપ્નમાં વાદલમાં ચંદ્ર પ્રવેશ કરે તેમ, સ્ફટિક- કના ગિરિ જ્યો ચાર દાંતવાળો હાથી સુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો; શરદક્ષતુના વાદળોને ખનાવેલો હોય તેવો નિર્મલ કાંતિવાળો, ઉચી ડાંઢવાળો અને સરલ પુંજવાળો ગર્જના કરતો વૃષભ મારા જોવામાં આવ્યો; દૂર પ્રસરતાં કિરણોના અંકુરોથી જણેંદિરાઓને કણ્ઠાલરણુ રચતો હોય તેવો ચંદ્ર અવલોક્યો, અને ત્યાર પછી ગુંજરન કરતા ભ્રમગઓથી જણે રાત- મુખે ગાતું હોય તેવું અને વિકાશ પામેલા કમળોવડે પરિપૂર્ણ સરોવર જોયું. હે સ્વામી ! આ સ્વપ્નનું શું ફલ પ્રાપ્ત થશે તે મને કહો. ઉત્તમ સ્વપ્નને માટે સામાન્ય માણસને પૂછવું અનુચિત છે; ” રાજાએ કહ્યું— ‘ હે દેવી ! લક્ષ્મીવડે દેવ જ્યો અને લોકાત્તર ધ્યજાળો તમારે ખસલદ્ર પુત્ર થશે. ’ ત્યારથી જન્મ ગ્લગર્ભા પૃથ્વી નિધાનને અને વૃંશલતા સુક્તાંજળને ધારણુ કરે તેમ વસુધરા દેવીએ ગર્ભને ધારણુ કર્યો. તે મહાદેવીએ ગર્ભસમય પૂર્ણ થતાં શ્રીવત્સના ચિન્દવાળા, શ્વેતવર્ણુવાળા, પૂર્ણ અવયવવાળા અને સંપૂર્ણ લક્ષણને ધરનારાં એક સુંદર

પુત્રને જન્મ આપ્યો. પુત્રના જન્મથી રિતગિતસાગર રાજ પાર્વણ ઈંદુના ઉદયથી સાગરની જેમ હર્ષ પામ્યો. પિતાએ આરમે દિવસે આર સૂર્ય જેવી કાંતિવાળા તે પુત્રનું અપરજિ ૧ નામ પાડયું. પુત્રને જોતાં ચુંબન કરતાં, આવીગન કરતાં અને ઉત્સંગમાં ગેસારતાં મહારાજ, ધનને પ્રાપ્ત કરનારા નિર્ધનની જેમ કદિપણ વિરામ પામતા નહોતા. ત્યારે પછી કેટલેક કાળે સુસ્થિ-સ્તાવર્ત્ત વિમાનમાંથી ચવીને શ્રીવિજયનો જીવ અનુદ્ધરા દેવની કુક્ષિમાં આવતર્યો. તે સમયે સુખે સુતેલી અનુદ્ધરદેવીએ રાત્રિના શેષ ભાગે પોતાના સુખમાં પ્રવેશ કરતાં સાત સ્વપ્ન જોયાં. તેમાં પ્રથમ કુંકુમ જેવી અરણુ કેસરા, ચંદ્રલેખા જેવા નખ અને ચમરના જેવા પુંજવાળા કિશોર કેશરીસિંહ જોયો. પછી સુંઠમાં પૂર્ણ કુંબને ધનનારા બે હાથીએ ક્ષીર જલથી અભિષેક કરતાં પદ્માસના લક્ષ્મીદેવી જોયાં. પછી મોટા અધકારને ટાળનાર, રાત્રિનો પણ દિવસ કરનાર અને પ્રચંડ તેજને પ્રચારનાર સૂર્ય અવતોડયો. પછી સ્વચ્છ અને સ્વાદિષ્ટ જલથી પૂર્ણ, સુખ ઉપર પુંડરીક કમળથી અર્ચિત, સુવર્ણથી ઘડેલો અને પુષ્પમાળાથી શોભતો પૂર્ણ કુંબ જોયો. પછી વિવિધ જલચર પ્રાણીઓથી ભરપૂર, રત્નસમૃદ્ધથી પ્રકાશિત અને ગગન પર્યંત ઉછળતા તરગોવાળો સમુદ્ર અવતોડયો. પછી પંચવર્ણી મણિની જયોતિના પ્રસરવાથી ગગનાંગણમાં ઈંદ્રધનુષ્યની શોભાને ધરતો ગ્તનેા સંચય જોયો; અને છેલ્લે ધુમ્મરહિત, જ્વાળાઓથી આકાશને પશ્ચિવિત કરતો અને જેવા યોગ્ય સુખદાયક પ્રકાશવાળો અગ્નિ અવતોડયો. આ પ્રનાણે સાત સ્વપ્ન જોઈ બચત થયેલી અનુદ્ધરા દેવીએ તે પતની પાસે નિવેદન કર્યાં તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું—‘તમારે વાસુદેવ પુત્ર થશે.’ સ્વપ્નકૃણ માંભળી દેવી પુશી થયા. સગય આવતાં આકાશ જેમ મેગને જન્મ આપે, તેમ દેવીએનેત્રને ઉત્સવ આપનાર અને નીલ કમળના જેવા ગ્યામ વર્ણવાળા કુમારને જન્મ આપ્યો. અનુદ્ધરાના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલા એ મહાવીર્યકુમારનું રાજાએ મોટા ઉત્સવથી અનંતવીર્ય એવું નામ પાડયું. હંસજેમ એક કમલથી બીજા કમલપર બચ તેમ રાત્રિ દિવસ ધાત્રીઓના ઉત્સંગમાં કૃધા કરતો તે રાજકુમાર હળવે હળવે વૃદ્ધિ પામ્યો. અનુક્રમે વધેલા અને રમણીઓએ જોયેલા એ રમણીય આકૃતિવાળા વાસુદેવ પોતાના મોટાભાઈની સાથે મિત્રની જેમ રમવા લાગ્યા. જાણે વર્ષાઋતુ અને શઙ્ઙઋતુના મેવ એક ઠેકાણે મળ્યા હોય તેમ શ્વેત અને શ્યામ શરિરવાળા એ બંને ભાઈઓ શોભતા હતા. યોગ્યવયે તેમણે લીલા ભાવમાં સર્વ શાસ્ત્રો શીખી લીધાં ‘તેવા પુરૂષોને પૂર્વ ભવે અપ્યાસ કરેલી વિદ્યા સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થાય છે.’ તેમણે ગુરુની પાસે જોવો અપ્યાસ કર્યો કે જથી તેઓ ગુરુના જ્ઞાનને જીવાડનાર થઈ પડ્યા. અનુક્રમે તેઓ લક્ષ્મીનું વામચંદ્ર અને મંત્રતંત્ર વગરનું કામિનીજનને કામણુચ ચૌવનવય પામ્યા,

એકલા વિવિધ અનિગયવાળા સ્વયંપ્રજ્ઞ નામે મુનિ ત્યાં મનાયાં. તેમણે નગરની બહાર ઉપવનના ઢાઢ ભાગમાં નિવાસ કર્યો. તે સમયે અશ્વઘોડામાં અતુરગત રિતગિતમાગર અશ્વને ખેલાવવા માટે નગરની બહાર નીકળ્યો. ઉન્મત્ત અને શાંત અપ્નેને ખેલાવી અશ્વઘોડામાં

રેવંતપુમાર જેવો તે રાજ શ્રાંત થઇને તેજ વનમાં આવ્યો. ધણ તરુણ વૃક્ષાથી જણે તેમાં મેઘ વિશ્રામ લેવા આવ્યા હોય તેવું, નીકવડે ઝરણા વાળો ગિગિ હોય તેવું, કદલીના પત્રથી જણે પાંચજનને પંખો કરતું હોય તેવું અને સર્વત્ર ઉગેલી લીલાતરીથી જણે મરકત મણિથી તળ આંધું હોય તેવું તે વન દેખાતું હતું. એલાઈથી, લવીગ, કંકાળ અને ચારોળીની ખુશગેને વહન કરતા સુખકારી પવનો તેમાં માર્ગન કરનારી દારીનું કામ કરતા હતા. પૃથ્વીપર રહેલું જણે નંદન વન હોય તેવાને ઉત્તરમાં રાજહર્ષથી નેત્રને સ્થિર કરતો પેઠો. કાણવાર વિશ્રામ લઇ આવ્યા જોયું તો અશોકવૃક્ષની નીચે ધ્યાન ધરતા પ્રતિમાધારી મુનિને જોયા. તત્કાળ શીત લાગવાની જમ ભક્તિથી તે ગમાંચિત થઈ ગયા. મુનિ પાસે જઈ ત્રણ પ્રદિક્ષણ દઇને વંદના કરી. મુનિએ પોતાનું ધ્યાન પારી ધર્મલાલ રૂપ આશિષ આપી. સત્પુરૂષો આરંભેલું કાર્ય ધીમના હિતને માટે છોડી દે છે. પછી સ્વયંપ્રભ મુનિએ જેવા જોઇએ તેવા ઉદાહરણોથી શ્રોતાને જણે પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરાવતી ઢોગ એવી ધર્મદેશના આપી. તે દેશના સાંભળી રાજ કાણવારમાં પ્રતિગોષ્ઠ પાડ્યો. ઘેર જઈ પોતાના પુત્ર અનંત-વીર્યને રાજ્યાસને બેસાર્યો; અનંતવીર્ય તથા અપરાજિતે જનો નિર્ગમોત્સવ કરેલો છે એવા રાજ્યે સ્વયંપ્રભ મુનિની પાસે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. એ મહાત્માએ દુઃહસ પરીસહોને સહન કરી મૂલ ગુણ અને ઉત્તર ગુણ ચિરકાલ પાલન કર્યા. છેવટે દૈવયોગે તેનાથી મનવડે ચારિત્રની વિરાધના થઇ ગઇ, તેથી મૃત્યુ પામી તે જીવનપતિ નિકાયમાં ચમરેંદ્ર થયા. નિ સીમ પરાક્રમ રૂપ ધનવાળો અને દેવતાથી પણ અપરાજિત એવો અનંતવીર્ય પોતાના ભાઈ અપરાજિતની સાથે પૃથ્વીનું રાજ્ય કરવા લાગ્યો. એક વખતે કાઇ વિધાધરની સાથે તે અને ભાઇએને પવિત્ર મૈત્રી થઈ ગઈ. સત્પુરૂષોનો સંસર્ગ સત્પુરૂષોની સાથેજ થાય છે. તે વિધાધરે તેમને મહાવિદ્યા આપી અને 'આ વિદ્યાનું તમે સ્પર્ધન કરજો' એવો ઉપદેશ આપી તે વૈતાલ્ય ગિરિપર પોતાને સ્થાનક ગયો. અનંતવીર્ય અને અપરાજિતને ધર્મરો અને કિરાતી બે દારીઓ હતી તે ગીત, નાઝ વિગેરે કલામાં ધણી કુશળતા ધરાવતી હતી. રંભાદિક અપ્સરાઓથી પણ સુંદર ગાયન અને વૃત્ત્ય કરતી તે યુવતીઓ ખલભદ્ર અને અનંતવીર્યના ચિત્તનું રંજન કરતી હતી.

એક વખતે ખલભદ્ર અને વાસુદેવ તે રમણીઓની પાસે સભામાં ઉત્તમ નાટક કરાવતા હતા; તેવામાં ચંચળ શિખાને ધારણ કરનાર, સર્વ સ્થાનકે છુટથી ફરનાર, સર્વત્ર કલહ જ્વેનામાં કૌતુકવાળા અને સ્થિરતામાં પારા જેવા અસ્થિર નારદ ફરતાં ફરતાં એ સભામાં આવી ચડ્યા. ત્રિદંડધારી નારદના હાથમાં વીણ હતી, અક્ષસૂત્ર, બ્રહ્મસૂત્ર અને કાપીન ધર્યાં હતાં, વર્ણુ રવેત હતા, હંસની જમ આકાશમાં ચાલતા હતા, સુવર્ણની પાદુકા ઉપર પગ રાખેલ હતા અને હાથમાં કમંડલ હતું તે વખતે ધર્મરો અને કિરાતીનું મનોહર નાટક જ્વેનામાં અને ભાઇએનાં મન વ્યાક્ષિત હોવાથી તેમણે નારદ ઋષિને માન આપ્યું નહીં, તેથી નારદે દ્વાપ કરીને વિચાર્યું કે 'આ મદ ભરેલા પુરૂષોની પાસે હું અભ્યાગત થઈને જ્વેના, તથાપિ

તેઓ મને માન આપવાને હોવા થયા નહીં. અરે ! આ નીચ ચેટીઓના નાટકને બહુ માન આપે છે, ને હું આઓ છું છતાં તેઓ હીન જનની પેઠે મારી સામું પણ જોતા નથી ! તેથી દાસીપર પ્રીતિ રાખનારા આ બંને અધમ પુરુષોને તેની અવજ્ઞાતું ક્ષણ હમણાજ હું ખતાવું.' આ પ્રમાણે ચિંતવી નારદ પવનની પેઠે વૈતાલ્યગિરિ હપર રહેલા દમિતારિ રાજની પાસે ગયા. લક્ષ્મીવડે ઈદ્ર જ્યો વિદ્યાધરોનો રાજ દમિતારિ સેંકડો વિદ્યાધરોના પરિવાર સાથે બેઠો હતો. તે દૂગથી નારદને આવતા બેઠ સિંહાસન અને પાદુકાનો ત્યાગ કરી સસંશ્રમપણે તેને માન આપવાને હોવા થયો. તેમને બેસવાને સિંહાસન અપાવ્યું. ' તેવા ઋષિઓને જટલું માન અપાય તેટલું થોડું છે.' નારદ તે સિંહાસનપર નહીં બેસતાં ચોતાલી સાથે લાવેલા ઈર્ષના આસનપરજ બેઠા. મહાત્માઓ ભક્તિનેજ ધૃષ્ટ છે, વસ્તુને ધૃષ્ટતા નથી. ત્રણ ખંડનો વિજય કરનાર તે રાજને નારદે કહ્યું—' વિદ્યાધરોના રાજ અને મોટા પરામકવાળા હે ત્રિખંડેશ્વર ! તમારું કંટ્યાણુ થાઓ. હે રાજન ! રાજ્ય, દેશ, નગર, ગોત્ર, સંબંધી, પરિબ્રહ્મ અને તે સિવાય જે જે તમારા સંબંધમાં હોય તે સર્વને કુશળ છે' દમિતારી બોલ્યો—' મુનિવર્ય ! મારે સર્વત્ર કુશળ છે, તેમાં પણ તમાગ અનુબ્રહ્મથી વિશેષ કુશળ છે. મહાશય ! આપને એક વાન પૂછું છું કે તમે નિરંતર સ્વચ્છંદપણે આકાશમાં ફરો છો તો કાઈ ઠેકાણે પૂર્વે ન બેચેલું હોય તેવું કંઈ આશ્ચર્ય તમારા જોવામાં આવ્યું છે ?' આ પ્રશ્ન સાંભળી ' હવે આપણો મનોરથ સિદ્ધ થઈ ચુક્યો ' એવું મનમાં ચિતવી હર્ષવડે કપોલ પ્રકૃષ્ટિત કરતા નારદ દમિતારિ રાજ પ્રત્યે બોલ્યા—' હે રાજન ! આ પૃથ્વીમાં જમણુ કરવાના ક્ષણરૂપ, દેવલોકમાં પણ ન સંભવે તેવું એક આશ્ચર્ય આજેજ મારા જોવામાં આવ્યું છે. શુભા નામની મોટી નગરીમાં આજેજ ક્ષીરને માટે હુ ગયો હતો, ત્યાં અનતવીર્ય રાજ સભામાં બેઠેલા હતા અને તેની પાસે બર્ષિકા અને કિરાતી નામની બે રમણીઓ આશ્ચર્ય પમાડે તેવું નાટક બજવી ખતાવતી હતી હુ કોતુકથી સ્વર્ગમાં અને પૃથ્વીપર કૃપા કરું છું; પણ એવું અજ્ઞાત નાટક કોઈ ઠેકાણે માગ જોવામાં આવ્યું નથી હે રાજ ! સૌધર્મ દેવલોકના જમ શકેદ્ર તેમ આ વિજયાઈમાં આશ્ચર્ય રૂપ વસ્તુમાત્રના તમેજ પાત્ર છો; તેથી જ્યાં સુધી તમે એ નાટક કરનારીને અહીં લાવશો નહીં ત્યાં સુધી તમારે વિદ્યા, પરાક્રમ, તેજ, હુકમ અને રાજ્ય ગમે તેવાં હોય તો પણ તે શા કામનાં છે? કાંઈ કામનાં નથી' આ પ્રમાણે કહી નારદ મુનિ પૃથ્વીમાં જમ બીજા વાવે તેમ સ્વાર્થ સિદ્ધ કરવા માટે ત્યાં કલેશળીજ વાવીને આકાશ માર્ગે ચાલ્યા ગયા એમનાં વચનો સાંભળતાંજ ત્રણ ખંડના ઐશ્વર્યથી ગર્વ પામેલા દમિતારિ રાજએ અપરાજિતના બધુ અનંતવીર્યની પાસે ફૂત મોકલ્યો તે ફૂત શુભાનગરીમાં આવી અબ્રજ બધુ સહિત સભામાં બેઠેલા અનંતવીર્યને નમસ્કારકરી વચનની નિશિષ્ટ રચનાથી આ પ્રમાણે બોલ્યો—' હે રાજન ! આ અર્ધ વિજયમાંજે કાંઈ અદ્ભુત વસ્તુ હતપત્ર થાય તે સર્વ રાજધિરાજ દમિતારિ રાજનીજ છે એમ સમજવું; તેમાં કાંઈ સંશય રાખવો નહીં; તેથી તમારી પાસે જે બર્ષરી અને કિરાતી નામે બે પ્રખ્યાત નાટકકારિકા છે

તેને મહારાજ દમિતારિ તરફ મોકલી દે. જે સર્વ રાજ્યના સ્વામી થાય તેને રાજ્યમાં ચેટી વિગેરે જે કાંઈ ઉત્તમ પદાર્થ હોય તે સર્વ સ્વાધિન કરવાજ જોઈએ; કેમકે ધર આપ્યું તો પછી શું તેમાંની સર્વ વસ્તુ જૂદી રહી શકે ! ” આવાં દૂતનાં વચનો સાંભળી અનંતવીર્યે કહ્યું- ‘ હે દૂત ! તું હમણાં ચાલ્યો જ, હું જરા વિચારીને પછી તત્કાળ તે દારીજીને મોકલી આપીશ. ’ આ પ્રમાણે કહેવાથી દૂત હર્ષ પામ્યો, અને સત્વર પાછા ફરીને દમિતારિ રાજાને સિદ્ધપ્રાય થયેલું પ્રયોજન કહી આપ્યું.

પ્રમુખત્ત અગ્નિવાળા બે કુંડ હોય તેવા ગુઠ ક્રોધવાળા અપરાગિત અને અનંતવીર્ય બન્ને દૂતના ગયા પછી વિચાર કરવા લાગ્યા- ‘ રાજ દમિતારિ આકારાગમન અને વિદ્યાસિદ્ધિના બળથી આપણી ઉપર આવું શાસનપ્રવર્તાવે છે, તે શિવાય બીજું તેની પાસે કાંઈ અધિક નથી. આપણને ‘ પશુ મિત્ર વિદ્યાધરે જે વિદ્યા પૂર્વે આપેલી છે તેનું હમણાજ સાધન કરીએ, તો પછી જો વરાકને શો ભાર છે ? ’ આ પ્રમાણે બન્ને ભ્રાતા ચિંતવતા હતા તેનામાંજ બંને સંકેત કરી રાખેલી હોય તેમ ત્યાં પ્રજ્ઞામિ વિગેરે વિદ્યાઓ પ્રગટ થઈ; અને વિદ્યુતના તેજની જેવા ઉદ્યોતને ધરનારી, વિવિધ અલંકારે ભૂષિત અને વિચિત્ર દિવ્ય વસ્ત્રોથી અલંકૃત તે વિદ્યાઓ અંજળી બેટી કહેવા લાગી- ‘ જોને સાધવાની તમે ઈચ્છા કરો છો તેજ અમે વિદ્યાઓ છીએ. પૂર્વ જન્મમાં તમે અમને સિદ્ધ કરેલી હોવાથી અત્યારે તમારી આગળ વગર પ્રયાસે પ્રાપ્ત થયેલી છીએ. હે મહાલાગ ! મંત્રાસ્રમાં દેવતાની જન્મ અમે તમારા શરીરમાં સંક્રમણ કરશું, માટે હવે જે આજ્ઞા હોય તે ખતાવો. ’ આવાં તે વિદ્યાઓનાં વચન સાંભળી તેમણે કહ્યું ‘ કે ‘ દુવમસ્તુ ’ એટલે તત્કાળ તે વિદ્યાઓ પૂર્વ પશ્ચિમ સમુદ્રમાં જેમ સરિતાઓ પ્રવેશ કરે તેમ તેમના અંગમાં પ્રવેશિત થઈ. તેઓ સ્વભાવથી બળવાન તો હતાજ તેમાં આ વિદ્યાના પ્રભાવથી કવચધારી સિંહની જેમ અધિક બળવાન થયા. પછી ગંધ અને મનોહર પુષ્પોથી તેમણે વિદ્યાઓની પૂજા કરી. વિવેચી જનો કયારે પણ પૂજ્યની પૂજાનો કમ ઉલ્લેખના નથી. આ અરસામાં દમિતારિ રાજ્યે મોકલેલો દૂત પુનઃ વેગથી ત્યાં આવ્યો અને તિરસ્કારથી બોલ્યો- ‘ અરે ! મૂર્ખની પેઠે અજ્ઞાનપણાને લીધે તમે બન્ને યુવાનોએ સ્વામી તરફ આવો અનાદર કેમ આરંભ્યો છે ? ‘ અમે ચેટીજીને તરફ મોકલી આપીશું ’ આ પ્રમાણે કહીને અઘાપિ કેમ મોકલી નહિ ? શું તમારે મરણ પામવાની ઈચ્છા છે ? મને તો તમે ખરેખર મૂર્ખ લાગે છે. તે મહારાજનો કોપ હજી તમે જાણ્યો નથી. હું ધારું છું કે આ બે ચેટીને બંધાને તમારા ઉપર બે કૃત્યા (રિષ્ટ) આવેલી છે. તે તમારૂં મૂળમાંથી ઉન્મૂલન કર્યા વગર જશે નહીં. તમે બીજું વિશેષ આપશો નહિ પણ ચેટિકા તો આપો. નહીંતો મહારાજ દમિતારિ તમને અને તમારી રાજ્યલક્ષ્મીને જન્મ કરી લઈ લેશે. ’ જો કે વાસુદેવ અનંતવીર્ય સમર્થ છે, તથાપિ કોપને ગૂઠ રાખી હાસ્યવડે અર્ધરૂપેલને હસાવતા હસાવતા શાંતતાથી બોલ્યા- ‘ મહારાજ દમિતારિ મોટા મૂલ્યવાળા રત્નોની, ધણા દ્રવ્યની, ઘોડાઓ અને ગર્ભદ્રોની ભેટો આપીને

સંતુષ્ટ કરવા યોગ્ય છે; તે મહારાજને જો માત્ર આ બે ચેટીઓથીજ સંતુષ્ટ થતા હોય તો તેઓને સર્થ તું આજે અપગન્ધ ૨ કાળેજ ના." આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે પોતાની દૃતકથાને કૃતાર્થ માનતો તે દૃત પોતાને આપેલા ઉતારામાં ગયો.

દૃતના ગયા પછી બંને વીરોએ સ્તંભ ઉપર ગૃહના ભારની જેમ અને ધરી ઉપર ગાડાની જેમ પોતાના રાજ્યનો ભાર મંત્રીઓ ઉપર આરોપણ કર્યો. પછી દમિતારિ રાજા દેવો-છે એમ તેને નગરે જોવાના કૌતુકથી પોતેજ વિધાના પ્રભાવે બર્બરિ અને કિરાતીનું રૂપ ધારણ કર્યું. એ પુરૂષ રૂપ ચેટીઓએ દૃતની પાસે આવી 'અનંતવીર્ય અને અપરાજિત. દમિતારિ રાજાને માટે અમને મોકલી છે' એમ કહ્યું; એટલે બંને ચેટીઓની સાથે તે દૃત હર્ષ પામતો ત્યાંથી આડ્યો. તત્કાળ વૈતાલ્ય ગિરિપર આવી તેણે દમિતારિ રાજાને વિજ્ઞાપિ કરી— " મહારાજ ! જેમ અસુરો અમરેન્દ્રની આજ્ઞાને, દેવતાઓ ઈન્દ્રની આજ્ઞાને, નાગકુમારો ધરણેન્દ્રની આજ્ઞાને અને પક્ષીઓ ગરુડની આજ્ઞાને ઉલ્લંઘન કરતા નથી, તેમ આ રમણીય વિજયાર્ધમાં સર્વ દુષ્ટ ગભ્રોએ શિક્ષા કરનાર એવા તમારી આજ્ઞાને કોઈ ઉલ્લંઘન કરતા નથી. તેમાં પણ અપરાજિત અને અનંતવીર્ય તો વિશેષપણે ત્રણ યઈ મસ્તકપર મુગટની જેમ તમારી આજ્ઞાને સદા ધારણ કરે છે. આ બર્બરિકા અને કિરાતી નામે નદીરતન તેમણે તમારે માટે ભેટ કરવા મને અર્પેલ છે." દમિતારિએ સૌમ્યદષ્ટિથી બંને ચેટીનું અવલોકન કર્યું. 'જે ગુણ જનશ્રુતિએ સાંભળવામાં આવે છે, તે તેના જ્ઞાતાઓને અતુરાગ કરનારો થાય છે.' પછી તગતજ દમિતારિએ નાટકનો અભિનય કરવા તેમને આજ્ઞા કરી અપૂર્વ વસ્તુ જોવાની ઇચ્છા જરાપણ કાળક્ષેપ સહન કરી શકતી નથી.

મહારાજની આજ્ઞા થતાં તે પાત્રરૂપ નદીઓ રંગભૂમિમાં આવી, અને પ્રત્યાહારાદિક અંગોથી પૂર્વ રંગ કરવા લાગી. રંગાચાર્યે પુષ્પાંબલિથી રંગપૂષ્પ કરી. ગાયકાદિ પરિવાર યોગ્ય દિશાએ બેઠા. નટે આવી નાંદીવાદપૂર્વક નાંદીપાઠ કર્યો. નાંદી થઈ રહ્યા પછી અંગ સહિત પ્રસ્તાવનાનો અભિનય શરૂ કર્યો. પછી ગાયિકાજન વિચિત્ર નેપથ્ય ધારણ કરી ભતિરાગ સહિત પાત્રના પ્રવેશને સૂચવનારી ધ્રુવાગીતિ ગાવા લાગ્યો. પછી પ્રકૃતિ, અવસ્થા, સધિના અંગ અને સંધિવડે ઉત્તમ એવા રસ સાગર નાટકનો અભિનય શરૂ થયો. એકાંત મુખામુતના સિંધુરૂપ સંપ્રયોગ શૃંગારથી, તે તે દુ ખી અવસ્થાના કારણરૂપ વિપ્રયોગ શૃંગારથી, તે તે પરસ્પર સંપદનના ઉપાયોથી અને સર્વ વિમ્બના પરિહારથી કોઈ કોઈ પ્રસંગે કામદેવના સામ્રાજ્યની સંધિ અને વિમ્બની કલ્પના થવા લાગી. નેપથ્યમાં આવેલા મોટા પેટવાળા, દાંતાળા, લંગડા, કુખડા, ચીબલા, છુટા ઠેરા-ધાળા, માથે ટાલવાળા, કાણા, બેડાળા, અપાને ઘંટ બાંધનારા, અંગે ભસ્મ લગાવનારા, કાખ અને નાસિકા વગાડનારા, કાન અને શ્રગુટી નચાવનારા, ખીજની ભાપાનો અનુગ્રહ કરનારા અને કપટવડે મુઘ્ધ કરનારા કટલાક વિદૂષક અને વિટપુરૂષો ગામડીઆ પુરૂષોની પેઠે આવી આવીને નગરના ચતુર પુરૂષોને હસાવવા લાગ્યા. આકાશવાણી, દેવને ઉપાસંભ, અશ્રુપાત,

અસ્થાને યાચના, ભૂમિપર આલોટન, રૂદન, ભુગુપાત (જૈરવજવ), ગળેકાંસો, બળ તથા અગ્નિમાં પ્રવેશ, વિપલક્ષણ, રાત્રપાત, દ્વદયતાડન, સમૃદ્ધિનો નાશ અને ઇષ્ટનો વધ-ઇત્યાદિક અનેક દેખાવોથી કૂર લોકોને પણ આર્દ્ર કરી અશુભાત કરાવવા લાગ્ય. તેઓ ઢાઇવાર દાંત તથા હોઠના પીડવાથી, નેત્રની રતાશથી, બ્રહ્મીના ચડાવવાથી, ગાલ વગાડવાથી, કરતલ પછાડવાથી, પૃથ્વી ફાડવાથી, આયુષ ખેંચવાથી, રૂધિર આકર્ષવાથી, વેગવડે ઢાડવાથી, પ્રહાર સહિત લડાઇઓથી, ગાત્રના કંપાવવાથી, અશુભાત કરવાથી, સ્ત્રીના અપહરણથી અને સેવકોના તિરસ્કારથી ધીર પુરૂષોને પણ કંપાવતા હતા. ઢાઇવાર ગાંભીર્ય, સ્થૈર્ય, ચાતુર્ય તથા ત્યાગાદિક ઉન્નત્ય ગુણ, દ્વદયના ભુરસા, પરાક્રમ, ન્યાય અને દ્રઢ પ્રતિજ્ઞા વિગેરે દેખાવોથી જે સ્વભાવથી ભીરૂ હતા તેઓમાં પણ પરાક્રમ પ્રગટ કરતા હતા. તાળવું, કંઠ અને હોઠના શોષવાથી, ચપળ નેત્રવડે અવલોકવાથી, કરકંપથી, સ્વરભેદથી, ત્રિવર્ણ ખતાવવાથી, મરણ સિન્દ્ધાથી, પ્રેતાદિક વિકૃતરૂપ ખતાવવાથી અને તેમના સ્વરને મંભળાવવા વિગેરેથી ઢાઇવાર સર્વ સભાજનોને ત્રાસ પમાડી દેતા હતા. ઢાઇવાર અંગનો સાંકાચ, દ્વદયનો ઉદ્વેગ, નાસિકા ને મુખનો વિપત દેખાવ, થુકવું, વારંવાર હોઠને મરડવા તેથી અને દુર્ગંધ, વમન, મણ, ક્ષીડાઓતું દર્શન અને શ્રવણ વિગેરે ખીભત્સ દેખાવોથી સર્વ સામાજિક લોકો મનમાં અત્યંત દુઃખી થતા હતા. ઢાઇવાર લોચનના વિસ્તારથી, નિર્નિમેષ બેવાથી, શ્લેષ, અશુ અને પુલકાવળીના દર્શનથી, સાધુવાદથી, દિવ્ય આલોકથી, ઈચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિથી અને ઈદ્રબળના દેખાવથી સહસા સભાસહોને વિસ્મય પમાડતા હતા. ઢાઇવાર મૂળોત્તર ગુણોથી, ધ્યાનથી, અધ્યાત્મ અંથના ચિંતનથી, સદ્ગુરૂની ઉપાસનાથી, દેવપૂજાદિકથી અને ચૈરાગ્ય, સંસારભય અને તત્ત્વજ્ઞાનાદિકના દેખાવોથી વિપયસ્વાદમાં લુબ્ધ પુરૂષોને પણ શાંતિ પમાડી દેતા હતા. એવી રીતે સર્વ નટે જે જે રસને અભિનય કરતા, તે તે રસમાં સર્વ સભાજનો તન્મય થઈ જતા હતા. પ્રથમ કહી ખતાવેલા સર્વ અભિનયો યથાર્થ પછે કરી ખતાવવાથી બધું તે સર્વ પોતાની સમક્ષ ખર્ડ અનેજ છે તેમ સભાજનો સમજતા હતા.

ચતુર જનોમાં અમ્બલી મહારાજ દમિતારિ આ નાટકનો વિધિ બ્રહ્મ આ બે ચેટી સંસારમાં રલરૂપ છે એમ માનવા લાગ્યો. પછી કપટથી નદી થયેલા તે બંને વીરાને રાજ્યે પોતાની કનકશ્રી નામે પુત્રી નાટકશિક્ષાને માટે અર્પણ કરી. એ રમણીય રાજકન્યાનું પૂર્ણચંદ્ર જેવું મુખ હતું, ત્રાસ પામેલી હરિણીના જેવાં લોચન હતાં. પદ્મ ખિંબકલ જેવા અંધર હતા, શંખના જેવી શ્રીવા હતી, કમળના જેવી બૂબલો હતી, સુવર્ણ કુંભની ઉપમાને પામેલાં સ્તનો હતાં, વજ્રના મધ્યભાગ જેવું કૂરા ઉદર હતું, વાપિકા જેવી ગંભીર નાભિ હતી, નદીતટ જેવો કટિપ્રદેશ હતો, કરબના જેવા ઉરૂ હતા, મૃગી જેવી બંધાઓ હતી, કમળ જેવા હૃદયપગ હતા, સર્વ અંગ લાવણ્યબળમાં મગ્ન થયા હતા, કંઠમાં મધુર આલાપ શોભતો હતો અને તે સિરીષ પુષ્પના જેવી ઢામળ હતી. આવી યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયેલી મનેહર બાળને બેઈ તે કપટથી ચેટી થયેલા વીરાએ તેને વારંવાર મધુર આલાપે

બોલાવીને સર્વ પ્રકારના અભિનય સહિત સર્વ નાટકનો વિધિ નિખર્હણુસાંધિ સુધી શીખડાવી દીધો. તે કપટચેટીઓ નાટકના મધ્યમાં મહાશુભ અનંતવીર્યના ઉત્કૃષ્ટ રૂપ, ચૌધારિ ગુણોનું ગાન કરતી હતી. એક સમયે કનકશ્રીએ પૂછ્યું—' અરે યુવતીઓ ! કાણે કાણે જેના ગુણ તમે ગાયા કરો છો તે પુરુષોત્તમ અનંતવીર્ય કાણુ છે ? ' માયાચેટી થયેલો અપરાજિત હાસ્ય કરી બોલ્યો—' હે શુભાનને ! આ વિજયમાં શુભા નામે એક મોટી નગરી છે. તેમાં ગુણનો સાગર અને પ્રતાપે સૂર્યરૂપ સ્તિભિતસાગર નામે રાજ છે. તે મહાત્માને વિનયની ભૂમિરૂપ અને શત્રુઓથી અપરાજિત અપરાજિત નામે જ્યેષ્ઠ પુત્ર છે અને નિર્ભય ગુણોથી અકનિષ્ઠ એવો અનંતવીર્ય નામે કનિષ્ઠ પુત્ર છે. એ અનંતવીર્ય રૂપથી કામદેવને જીતનાર, શત્રુઓની ગર્વવ્રથોને તોડનાર, દાતા, દ્રઢ પ્રતિજ્ઞાવાન અને શરણાગતવત્સલ છે. તેની જીવ શેષનાગ જેવી લંગાધમાન છે જીવંતર (દુઃખ) ચિલા જેવું વિશાળ છે, તે લક્ષ્મીને વાસાગાર અને પૃથ્વીનો આધારભૂત છે. આશ્રિનોરૂપ કમગોનો સૂર્ય અને દાક્ષિણ્યતાનો ક્ષીરસાગર છે. અમે આટલુશુદ્ધિવાળા તે મહાત્માના ડરલા વખાણુ કરીએ ! સુર, અસુર અને મનુષ્યોમાં તેના જેવો બીજો કાંઈ પુરુષ નથી. ' તે સાંભળી કનકશ્રી જાણે તે પોતાની આગળજ રહેલો હોય તેમ નેને જોવાને પવનથી હણાયેલી સરસીની જેમ ઉત્કંઠાવાળી થઈ ગઈ. શેમાંચના મિપથી જાણે સાક્ષાત્ કામદેવના ગાણુથી ભેદાયેલી હોય અને નિરપંદ પુતળી હોય તેમ સ્તબ્ધ થઈ ચિત્તમાં વિચાર કરવા કાગળી કે ' જેના સદ્ગુણી અનંતવીર્ય ધણી છે તે દેશને, તે નગરીને, તે પ્રજાને અને તે સ્ત્રીજનને ધન્ય છે. દૂર રહેલો ચન્દ્ર પણ પોચણીને આનંદ આપે છે અને આકાશમાં રહેલો મેઘ મયૂરીને નચાવે છે. તેમને તો દેવની અનુકૂળતાથી તે ઘટિત રીતે યાપ છે, પણ મારે ને અનંતવીર્યને તો કેવું દૈવ હશે ? તેને મારી સાથે પતિભાવ થવો તો દૂર રહ્યો, પણ તેને હું દેખી પણ કેમ શકું ! વળી આવા મનોરથની સિદ્ધિ કરી આપનાર મિત્ર પણ આ જગતમાં કુલ્લ છે. '

આ પ્રમાણે ચિંતા કરતી કનકશ્રીને બેઠ ઇગિતાકારથી તેનો મનોગતભાવ જાણનારો અપરાજિત બોલ્યો—'અરે મુગ્ધા અપરાજિતના અનુજબધુ અનંતવીર્યના ગુણ મારા મુખથી સાંભળી તમે શત્ય પીડિત હો તેમશામટે ખેદ પામો છો તમારી શું તેને જોવાની ઇચ્છા છે ? ' હિંમતપીડિત પદ્મિનીની પેઠે જ્ઞાન થયેલી કનકશ્રી દીન દરતાં પણ દીન થઈ સ્વરભેદથી ભાંગેતુટે અક્ષરે બોલી—'ખૂદન ચેટી ! અનંતવીર્યને જોવાની જે મારી ઇચ્છા તે કરવડે ચન્દ્રને મહણુ કરવાની ઇચ્છા જેવી છે, પગવડે આકાશમાં ચાલવાની ઇચ્છા જેવી છે અને બે જીવવડે સમુદ્રતરવાની ઇચ્છા જેવી છે. એ સુન્દર શુભાનગરીના અધિપતિ હું મન્દલાગ્યાને દષ્ટિગોચર શી ગીતે યાપ ! મારે તેવો મનોરથ કરવો તે પણ કષ્ટરૂપ છે. ' જ્યેષ્ઠા માયાનટીએ કહ્યું—' ભદ્રે ! જે તેને જોવાની તમારી ઇચ્છા હોય તો ખેદ કરો નહીં. હું હમણાજ તેમને બતાવીશ. મુગ્ધા ! મારી વિધારકિતથી વનમાં જેમ વસંત અને મલયાનિલ આવે તેમ તે અનંતવીર્ય અને અપરાજિતને હું અહીં લાવીશ. ' કનકશ્રી હર્ષથી બોલી—' પ્રિય ખૂદન ! તમારામાં સર્વ વાત સંભવે

છે. કારણકે તે ગુણસમુદ્ર બન્ને વીરરત્નના તમે પાર્શ્વવર્તી છે. તમારા આવા ભાંપણથી માઈ દેવ અનુકૂળ છે એમ હું માનું છું. જરૂર કોઈ મારી કુળદેવના તમારા મુખમાં ઉતર્યા છે. હે કલાવતી! તમે હામણાજ તમારી વાણી સફળ કરો. તેવા નરરત્નોનો પરિવાર પણ મિથ્યાભાવણ કરતો નથી." બંને દેવ સંતુષ્ટ થયા હોય તેમ રૂપથી કામદેવ જેવા અનંતવીર્ય અને અપરાગિતે આ પ્રમાણે નાર્તાલાપ થતો હતો તેવામાં પોતપોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું. પછી અપરાગિતે બોલ્યો—'બંદ્રે ! જેના ગુણો હું કહેતો હતો તે મારો ભ્રાતા આ અનંતવીર્ય છે. જુઓ, તે અરોગર છે કે નહીં? મેં તેનો રૂપવૈભવ થોડો વર્ણવ્યો હતો, કારણ કે તે વાણીથી અગોચર હતો, હવે તેને નેત્રગોચર કરો. ' તેને જેતાંજ દમિતારિ રાજની કન્યામાં એકીસાથે જુસ્સો, વિસ્મય, લજ્જા, પ્રમોદ, મદ અને અપળતા પ્રગટ થયાં, અને અપરાગિતને ક્ષમુર તુલ્ય માની તે બાળા ઉત્તરીય વસ્ત્રથી ધુંધટાવાળી મર્યાદા કરી ઉભી રહી. તત્કાળ કામદેવરૂપ મેધના મહોદયથી અનંતવીર્ય પણ પુષ્પિત કદંબની જમ શેમાંચિત યઈ ગયો. મૃગેશણા કનકશ્રી સહજવારમાંજ માન અને લજ્જા છોડી પોતેજ દ્વિપણું સ્વીકારી આ પ્રમાણે બોલી—' આ વૈતાલ્ય પર્વત ક્યાં! શુભાનગરી ક્યાં! નારદ પાસેથી પિતાએ સાંભળેલું ચેટીનાટક ક્યાં! તમારી પાસેથી ચેટી માટે પિતાશ્રીનું માગલું ક્યાં! ચેટીરૂપે તમારા બન્નેનું અહીં આવવું ક્યાં! નાટકશિક્ષા માટે તમને માઈ સોંપવું ક્યાં! આર્યપુત્રે કરેલું તમારું ગુણકીર્તન ક્યાં! અને છેવટ તમેએ પ્રત્યક્ષ કરેલું આત્મસ્વરૂપ ક્યાં! આ સર્વ અસંભવિત ઇત્યાં પણ મારાં ભાગ્યદીન સંભવિત થયેલું છે. જેવી રીતે તમે મારા નાટ્યાચાર્ય થયા હતા, તેવી રીતેજ હવે મારા પતિ થયાં છે. તેથી જ સંપ્રતિ કામદેવથી મને અચ્ચાવશો નહીં, તો તમને મારી હત્યા લાગશે. પ્રથમ શ્રવણમાત્રથી તમે માઈ દૃશ્ય અહણ કરેલું હતું, હવે મારા પાણિનું અહણ કરો, પ્રસન્ન થાઓ અને મારીપર અનુમંદ કરો. આ વૈતાલ્ય પર્વતની દક્ષિણ અને ઉત્તર શ્રેણીમાં વસતા યુવાન વિદ્યાધરોમાં તમારા જેવા વરનો અભાવ છે. મારા સારા ભાગ્યે જીવદે. કના ચંદ્રભૂત અને જીવનૌષધ તમે પ્રાપ્ત થયા છે. " અનંતવીર્યે હર્ષથી કહ્યું—' હે સુપ્ત ! હે સુભગે ! જે તમારી એવી ઇચ્છા હોય તો ચાલો, ઉઠો, આપણે શુભાનગરીએ જઈએ.' કનકશ્રી બોલી—' હવે આ મારા પ્રાણ ઉપર તમારું જ રાજ્ય છે; પણ વિદ્યાના સામર્થ્યથી દુર્મદ થયેલો મારો પિતા ધણો દુષ્ટ છે, તેથી તે મોટા અનર્થ કરે અને તે અનર્થનું સ્થાન હું યાદ તેને મને ભય છે; જો કે તમે બળવાન છો પણ એકાકી અને અસ્પરહિત છો. ' અનંતવીર્યે હાસ્ય કરીને કહ્યું—' કાતરે ! ભય પામશો નહીં. સર્વ રીતે બળવાન એવો પણ તમારો પિતા મારી સાથે યુદ્ધ કરવામાં શા હિસાબમાં છે? હે પ્રિયા ! કદી કોઈ બીજે પછવાડે યુદ્ધ કરવાની ઇચ્છાએ આવશે, તો અમે તેને મૃત્યુ પમાડી દઈશું, તેથી નિઃશંક થઈને ચાલ્યા આનો. '

આ પ્રમાણે અનંતવીર્યે કહ્યું, એટલે તે બાળા તે જીવવીર્યશાળી વીરની સાથે સાક્ષાત સ્વયંવરા લેકરી હોય તેવી રીતે ચાલી નીકળી. તે વખતે બંને ધ્વજસહિત પ્રસાદ હોય

તેમ અનંતવીર્ય ઉંચા હાથ કરી મેધના જેવી ગંભીર વાણીથી બોલ્યો—“હે સર્વે પુરાધિક્ષો! સેનાપતિઓ ! મંત્રીઓ ! કુમારો ! સામતો ! સુભટો ! અને જે કાઈ બીજા દમિતારિના પક્ષ કરનારા હોય તેઓ સર્વે ! તમે સાવધાન થઈને માફ વચન સાંભળો. આ હું અપરાજિતવડે શોભતો અનંતવીર્ય દમિતારિ રાજની પુત્રી મારે જે લઈ જઈ છું. તે ચોરી કરીને લઈ ગયો. એવો પાછળ અપવાદ આપશો નહિ; મારે ઉપેક્ષા ન કરો અને જે ઇચ્છા હોય તે શસ્ત્રધારી થઈ મારી સામે આવી મારી શક્તિ જીતો.” આ પ્રમાણે ઉદ્ઘોષણ કરી અનંતવીર્ય કનકશ્રી અને અપરાજિતને સાથે લઈ વૈક્રિય વિમાનવડે આકાશમાં ચાલ્યો. અનંતવીર્યનાં આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળી દમિતારિએ ‘આ પૃથ્વીપર, મરવાની ઈચ્છાવાળો આ તપસ્વી કોણ છે ?’ એમ કહીને સુભટોને આજ્ઞા કરી કે ‘બ્રાતા સહિત તે દુહને મારીને અથવા પકડીને કનકશ્રી પુત્રીને લઈ આવો અને તે દુહને તેના દુર્નયનું ફળ આપો.’

દમિતારિની આજ્ઞા થતાંજ સર્વ સુભટો મનોવૃત્તિમાં જીરો લાવી, ઉંચા દાંત કરીને ધરી આવતા હાથીઓની જેમ ઉંચા હથિયાર કરી અનંતવીર્યની પછવાડે કોડ્યા. તે સમયે વીર્યભૂષિત અપરાજિત અને અનંતવીર્યને હળ શાસ્ત્ર ધનુષ્ય વિગેરે દિવ્ય રત્નો રવત પ્રાપ્ત થયાં. તેવામાં તો અનેક શત્રુઓનો દમન કરનારા દમિતારિના સુભટો એક સાથે મેધની જેમ શસ્ત્રધારા વર્ધાવવા લાગ્યા. કાણ્યારમાં તે ગને પુરુષવ્યાધોએ કોધવડે આગસા વગર યુદ્ધ કરવા માંડ્યું, જેથી હરિણીની જેમ તે સર્વ સુભટો તરફાજ ત્રાસ પામીને પલાયન કરી ગયા. તેમને પલાયન થતાં જોઈ કોષ કરતો દમિતારિ શસ્ત્રોવડે અધિક વૃક્ષવાળા વનની જેવું આકાશ કરતો યુદ્ધ કરવા ચાલ્યો. તે સમયે ‘અરે યુદ્ધ કર, ઉભો રહે, ઉભો રહે, આયુધ છોડી દે, છોડી દે, મરી જઈશ, મરી જઈશ. અમારા રવામીની કન્યાને છોડી દે, અમે તારા પ્રાણ બચાવશું.’ અલ્પ વિકટ આટોપવડે ભયંકર અને કાનમાં કટુ લાગેતેવા સુભટોના આલાપ સાંભળી કનકશ્રી મોહવિહ્વલ થઈને ‘હે આર્યપુત્ર ! હે આર્યપુત્ર ! હે આર્યપુત્ર !’ એમ કહેવા લાગી. તેને અનંતવીર્યે કહ્યું— ‘હે મુગ્ધા ! દેડકાના અવાજની જેમ આકાશમાં થતા તે માનવધ્વનિથી તું વ્યર્થ શા મારે બીજું છે ? ઈદ્રથી મૈનાકની જેમ મારાથી ત્રાસ પ્રાપ્તતા અને હણાના આ સૈન્ય સહિત દમિતારિને હમણાજ જોઈ લે.’ આ પ્રમાણે કનકશ્રીને આશ્વાસન આપી અનંતવીર્યે વાસુદેવ અપરાજિત પાણદેવની સાથે તિરસ્કાર કરેલા સિંહની જેમ યુદ્ધ કરવા પાછો ફર્યો. તે વખતે વૈરીઓને કુટનારા દમિતારિના કાર્ટિગમે સુભટોએ દીવાને પતંગીઓએ ઘેરી લે તેમ વાસુદેવને ઘેરી લીધા, એટલે સ્થિરતામાં એટલે સમાન અનંતવીર્યે કોષ કરીને વિદ્યારાકિતથી પોતાની સેના તેની સેનાથી દ્વિગુણી ઉત્પન્ન કરી. દમિતારિના સુભટો ધાતુ સહિત પર્વતોની જેમ રૂધિરપકિતથી આર્દ્ર શરીરવાળા થયા છતાં પણ યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તે વખતે “જેનું આ ધડ રણભૂમિમાં નાથે છે તે મારે પતિ યાઓ, જે આ ભાલામાં પચેવાઈને ચાલે છે તે વીરને પતિ કરવા હું દલસુંક છું, જે આ હણનારનું વર્ણન કરે છે તેની સાથે હું ક્યારે રમીશ ! જે આ સુખમાં પ્રવેશ કરતા ભાલાને દાંતવડે ધરી, રાખે છે તે મારે, પ્રતિપાઓ, જે આ હાથીના કુંભસ્થળ

ઉપર ચડી બધ છે તે મારા સ્વામી છે. જે આ અગ્નિ ભગ્ન થતાં ફક્ત મસ્તક પર રહેલા ટોપ-વડે યુદ્ધ કરે છે તેની હું દારસી છું, જે આ હાથીને દાંત ઉખેડીને ચત્રધારી થયેલ છે તે મારા પ્રિય છે." આ પ્રમાણે આકારમાં ગહેલી દેવાંગનાઓના મુખમાંથી અનુરાગ વચનો નીકળતાં હતાં. દમિતારિ રાજની વિદ્યાચકિતવડે અતિ દુર્ભેદ થયેલા સૈનિકા રણભૂમિમાં ભદ્રહરતીની જેમ ગરા પણ ભગ્ન થયા નહીં એટલે યુદ્ધનાટકના અભિનય કરવામાં નટરૂપ વાસુદેવે નાદથી ભૂમિ અને આકારના અંતરાળને પૂરે તેવા પંચગન્ય સંખનો સંખનાદ કર્યો. જગદ્દિગથી વિષ્ણુએ કરેલા સંખનાદના આપનાથી સર્વ શત્રુઓ બધે અપસ્માર રોગી હોય તેમ મુખે ફીણ કાઢતા ભૂમિપર પડી ગયા, તેથી દમિતારિ રાજ પોતે રથપર બેસી અનંતવીર્યની સાથે દિવ્ય શસ્ત્રાસ્ત્રથી યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. છેવટે કનકશ્રીના પિતાએ વાસુદેવને દુર્ગ્ય બહી વિધુરપણામાં પ્રિયમિત્રની જેવા ચક્રનું સ્મરણ કર્યું. તત્કાળ સેંકડો જ્વાળાથી આકુળ એ ચક્ર સમુદ્રમાં વડવાગિની જેમ દમિતારિ રાજના કરમાં આવીને સ્થિત થયું. તેને આવેશું જેઈ દમિતારી યોદ્ધો—'અરે દુર્ભેતિ ! હવે અહીં ઉભો રહેવાથી મૃત્યુ પામીશ, માટે હજી પણ મારી પુત્રોને છોડી દઇને ચાલ્યો જ. 'અનંતવીર્ય કહ્યું—' તારી કન્યાની સાથે તારા ચક્રને અને તારા પ્રાણને લઈને હું જઈશ; તે સિવાય જવાનો નથી. 'આ પ્રમાણે કહેવાથી અગ્નિ જેવાં શતાંલોચનવડે પ્રજ્વળિત થતા દમિતાગ્નિએ ચક્ર ભમાડીને અપરાજિતના બંધુ અનંત વીર્ય ઉપર તે ચક્ર મૂક્યું. હૃદયપર તુંબાગની પેઠે તે ચક્રનો પ્રહાર લાગવાથી તે કણ્ઠવાર મૂર્છિત થયા. પરંતુ અપરાજિત પવન નાખે છે તેવામાં તો તે પાછા ઉભા થયા અને તે પાર્શ્વે સ્થ ચક્રને પકડી લીધું. સૌ આરાવાણું તે ચક્ર તેમના હાથમાં આવવાથી હજાર આગવાણું થઈ ગયું. પછી અર્ધચક્રીએ હાસ્ય કરી પ્રતિવાસુદેવને કહ્યું 'તું કનકશ્રીના પિતા છે એમ ધારીને હું છોડી મૂકું છું, માટે ચાલ્યો જ.' દમિતારિ યોદ્ધો 'અરે દુર્ભેતિ ! લેણદારના પૈસાથી જેમ કરજદાર ધનવાન થાય, તેમ તું મારા અસ્ત્રથી અસ્ત્રવાળો થયો છે, માટે તે ચક્રને છોડી દે, તેમજ તારો પુરૂષાર્થ પણ છોડી દે, અર્થવા મારા વીર્ય રૂપ વારિધિમાં તું ઢેકાડૂપ થઈ જા.' આ પ્રમાણેનાં તેનાં વચનોથી ક્રોધ પામેલા અનંતવીર્યે યમરાજ જેવા થઈ તે ચક્રને છોડ્યું, તેથી તે ચક્રે તત્કાળ કમળની જેમ દમિતારિનું મસ્તક છેદી નાંખ્યું. તેનું વીર્ય જેઈ હર્ષ પામેલા દેવતાઓએ આકાશમાંથી પંચવર્ણના પૂષ્પોની વૃદ્ધિ કરી. પછી તેઓ કહેવા લાગ્યા કે "હે વિદ્યાધરોના રાજ્યો ! સર્વે તત્પર યદ્ય માંભળો. આ અનંતવીર્ય વિષ્ણુ છે અને આ અપરાજિત બળભદ્ર છે, માટે તેમના ચરણની ઉપાસના કરો અને રણાંગણમાંથી નિવૃત્ત થાઓ. સૂર્ય અને ચંદ્રની જેમ જેનો ઉદય હોય તે વંદનીય છે."

આવાં દેવતાનાં વચન સાંભળી સર્વ વિદ્યાધરોના રાજ્યો સુગટ નમાવીને તે શરણ કરવા યોગ્ય બળદેવ અને વાસુદેવને શરણે ગયા. પછી વિદ્યાધરોના રાજ્યો, પોતાના જ્યેષ્ઠ બંધુ અપરાજિત અને પ્રિયા કનકશ્રીને સાથે લઈ અનંતવીર્ય વાસુદેવ વિમાનમાં બેસી મુલાપુરી તરફ ચાલ્યા. કનકગિરિ (મેરૂ) ની પાસે નીકળતાં વાસુદેવને વિદ્યાધરોએ કહ્યું કે "અહીં રહેલા શ્રી અર્હતે ભગવંતની આશાતના કરો નહીં. આ કનકગિરિ હવે

અનેક જિનચૈત્યો છે, તેમને યથાયોગ્ય વંદના કરીને પછી આપ પૂજ્યપાઠ અહીંથી આગળ ચાલો. " તે સાંભળી વાસુદેવે પરિવાર સાથે વિમાનપરથી ઉતરી, નેત્રને શીતળતા આપનારા તે ચૈત્યોની યથાવિધિ વંદના કરી, પછી કૌતુકથી તે ગિરિવરની શોભા બેતા હતા. ત્યાં એક બાબુના પ્રદેશમાં વર્ષોપવાસની પ્રતિભાએ રહેલા ક્ષીર્તિધર નામના મુનિને દીકા. તેજ વખતે તેમના ઘાતીકર્મોના નાશ થવાથી તેમને કવગજ્ઞાન ઉત્પન્ન થતાં દેવતાઓએ તેનો મહિમા આરંભ્યો. તે જોઈ અનંતવીર્ય વાસુદેવ ઘણા ખુશી થયા. પછી તે કવળીભગવંતને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દર્શન મરકાર કરીને પરિવાર સહિત અંગળી જોડી આગળ બેઠા અને તેમની દેશના સાંભળવા માંડી. દેશના પૂર્ણ થયા પછી કનકશ્રીએ નમરકાર કરી પૂછ્યું— ' ભગવન્ ! મારે પિતાનો વધ અને આવો અધુવર્ગનો વિરહ કેમ થયો હશે ? ' મુનિવર બોલ્યા— " ઘાતકીખંડ નામના દ્વીપમાં પૂર્વ ભરતને વિષે ચંપપુર નામે એક સમૃદ્ધિવાન ગામ છે, તેમાં પારકા કામ કરવાવડે આજીવિકા ચલાવવાથી જીવિતને ધરનારી દારિદ્રદુઃખથી પીડિત શ્રીદત્તા નામે એક ગરીબ સ્ત્રી હતી. તે આખો દિવસ ખાંડવું, દળવું, પાણી ભરવું, ઘર વાળવું અને ઘર લીંપવું વિગેરે પારકા કામ કરતી હતી. એ પ્રમાણે બધો દિવસ વીને ત્યારે ધૂલડની સ્ત્રીને આલોકનની જેમ તેને માંડમાંડ ભોજન મળતું હતું. અહા ! જેવી તેની મંદભાગ્યતા !

એક વખતે તે ફરતી ફરતી શોભાથી દેવગિરિ—એરૂ જેવા શ્રીપર્વત નામના ગિરિ ઉપર આવી ચડી. ત્યાં નિર્મળ સિત્તાપર બેઠેલા, ત્રિવિધ ગુપ્તિથી પવિત્ર, ભૂતની જેવા દુઃસહ પરીષદોથી અપરાજિત, અખંડ પંચવિધ સમિતિવાળા, તપની અમિત શોભાને ધરનારા, નિઃસંગ, નિર્મળ, શાંત, કાંચન અને પથ્થરપર સમદૃષ્ટિવાળા, શુકલ ધ્યાનમાં વર્તનાર અને ગિરિશિખરની પેઠે સ્થિર સત્યચક્ષુ નામે એક મહામુનિ તેના જેવામાં આવ્યા. કટપવૃક્ષ જેવા તેમના દર્શન કરી શ્રીદત્તાએ પ્રીતિથી પ્રણામ કર્યાં, એટલે તેમણે કટ્યાણુરૂપ વૃક્ષના દોહદરૂપ 'ધર્મલાલ' એવી આશિષ આપી. શ્રીદત્તા બોલી— " હે મુનિ ! મારી આવી દુઃસ્થિતિના અનુમાનથી હું ધારું છું કે મેં પૂર્વજન્મમાં જરાપણુ ધર્મ કર્યો નથી. નિત્ય દુઃકર્મથી દગ્ધ થયેલી એવી મને, શ્રીખમાં તપેલી ગિરિભૂમિને મેઘવૃષ્ટિની જેમ તમારી ધર્મલાલરૂપ આશિષ શીતળ કરે છે. જો કે હું મંદભાગ્યા તમારા ઉપદેશને યોગ્ય નથી, તથાપિ તમારું વચન અમોઘ છે એમ હું બહુ છું, તેથી મને કાંઈ પણ કટ્યાણુને માટે ઉપદેશ કરો. હે ભગવન્ ! હું ભત્રાંતરે આવી સ્થિતિવાળી ન ચાહું તેમ કરો. હે તાતા ! તમારા જેવા રક્ષક હોય તો શું શું વાંચિત ન મળે ? " આવાં તેનાં વચન સાંભળી તેની યોગ્યતાનો વિચાર કરીને મુનિએ તે દુઃખી અગ્નિને ધર્મ ચક્રવાલ નામનો તપ ખતાવી કહ્યું કે— " હે દુઃખી સ્ત્રી ! દેવચરુના આરાધનમાં લીન થઈને તારે બે અને ત્રણ રાત્રિના ક્રમથી સાકડીસ ઉપવાસ કરવા. આ તપના પ્રભાવથી કામડીને ખરચ્યાંની જેમ ફરીવાર તને આવો ભવ પ્રાપ્ત થશે નહીં. " મુનિમહારાજનાં વચનને માન્ય કરીને શ્રીદત્તા પોતાને ગામ ગઈ અને ત્યાં જઈને ધર્મચક્રવાળ તપનો આરંભ કર્યો. તે તપના પ્રભાવથી તેણે પારણાંમાં

પૂર્વે સ્વપ્નમાં પણ કદિ નહીં જોયેલું અને સારી દશા રૂપ નાટકની પ્રસ્તાવના રૂપ સ્વાદિષ્ટ ભોજન પ્રાપ્ત કર્યું. ત્યારથી ધાનાદ્ય શોકાના ઘરમાં સાઈ કામ કરવાનું મળતાં તેને દ્વિગુણ અને ત્રિગુણ મૂક્ય અને ઉત્તમ વસ્ત્રો પ્રાપ્ત થયા માંડ્યાં; જેથી શોકા સમયમાં શ્રીદત્તા કાંઈક સક્રિયના પદ, ઝોટલે દેવગુરૂની પૂજા યથાશક્તિ વિશેષ કરવા લાગી એક દિવસે તેના ઘરની ભીંતનો એક છાણું પ્રદેશ પવન વિગેરેના વેગથી પડી ગયો. તેમાંથી સુવર્ણાદિક ધન નીકળી આવ્યું. તે ધનથી તેણે તપની સમાપ્તિમાં ચિત્યપૂજા અને સાધુસાધ્વીને પ્રતિલાલિત કરવા પૂર્વક મોટું ઉઘાપન (ઉજામણું) કર્યું. તપરયાને છેડે દિવસે તેણીએ કાઈ સાધુના યોગને માટે દિશા-જ્ઞામાં જોવા માંડ્યું, ત્યાં ભાસક્ષપણના પારણાને માટે કરતા સુવ્રતમુનિ તેના જોવામાં આવ્યા. પોતાના આત્માને ધન્ય માનતી શ્રીદત્તાએ પ્રાસુક અન્નાદિકવડે તેમને પ્રતિલાલિત કર્યા; અને પછી નમસ્કાર કરીને આર્હત ધર્મ વિષે પૃચ્છા કરી. મુનિએ કહ્યું—“ હે શુભા ! ભિક્ષાને માટે ગયેલા મુનિ કાઈ ઠેકાણે પણ ધર્મદેશના કરે જોવો અમારો આચાર નથી. તેથી હે ભદ્રે ! જે તારે ધર્મ સાંભળવાની ઈચ્છા હોય તો મારા ઉપાશ્રયમાં ગયા પછી યોગ્ય સમયે ત્યાં આવજો. ” આ પ્રમાણે કહીને મુનિ પોતાને સ્થાનક ગયા. લાવેલા આહારવડે ભાસક્ષપણનું પારણું કરી તે મુનિવર્ષ સ્વાધ્યાય કરતા હતા, ત્યાં નગરના લોકો અને શ્રીદત્તા વંદના કરવાને આવ્યા. વાંદીને સર્વે યોગ્ય સ્થાને બેઠા, ઝોટલે મુનિએ પ્રસન્ન વાણીથી આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી.

“ આ સંસારમાં ચૌરાશી લાખ યોનિમાં ભટકતો ભવી પ્રાણી દૈવયોગે અંધ જન્મ “ ઈચ્છિત સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે, તેમ માનુષ્ય જન્મને પ્રાપ્ત કરે છે તેમાં સર્વ જ્યોનિપમાં “ અંદ્રની જન્મ સર્વ ધર્મમાં પ્રધાન શ્રીસર્વજકથિત ધર્મ પ્રાપ્ત થવો ધણો દુર્લભ છે; તેથી તે “ ધર્મમાં સમક્રિતપૂર્વક યત્ન કરવો કે જેથી સંસારી જીવ લીલામાત્રમાં આ સંસારવારિધિને “ તરી જાય. ” આ પ્રમાણેની દેશના સાંભળી શ્રીદત્તાએ સુવ્રતમુનિને નમસ્કાર કરી સમ-ક્રિતપૂર્વક સર્વજોક્ત ધર્મને સ્વીકાર્યો. પછી સુવ્રતમુનિને વંદના કરી સર્વ પુરલોક અને શ્રીદત્તા હર્ષ પામતા પોતપોતાને સ્થાનક ગયા.

કેટલાક કાળ સુધી આર્હત ધર્મને સારી રીતે પાળતી શ્રીદત્તાને કાઈ કર્મના પરિણામથી મનમાં આવો સંકટપ ઉત્પન્ન થયો કે આગર જે કે આ શ્રી જિનધર્મનું ક્ષણ મોટું કહેવ પ છે, પણ મને તેવું ક્ષણ મળશે કે નહીં તે મારા જાણવામાં આવતું નથી. ” સુવ્રતમુનિ જોવા સદ્-ગુરૂનો ઉપદેશ છતાં શ્રીદત્તાએ આવા સંકટપવિકલ્પ કર્યા, તેથી ખરેખર લલિતવ્યતા અતિ દુર્વાર છે. એક વખતે તે સત્યચરા મુનિરાજને વાંદવા જતી હતી, ત્યાં તેણે આકાશમાર્ગે વિમાનમાં બેસીને જતા બે વિદ્યાધરને જોયા. શ્રીદત્તા તેના રૂપથી મોહ પામીને ઘેર આવી. પછી પૂર્વે કરેલી વિચિકિત્સાની આલોચના કર્યા વિના મૃત્યુ પામી.

આ જન્મૂર્ણીપમાં પ્રાગ્વિદેહના આબૂપણ રૂપ રમણીય નામના વિજયમાં વૈતાલ્ય નામે
 સર્વત છે. તેમાં ઇંદ્રનગરીતું સહોદર હોય તેવું સર્વ કલ્યાણના મંદિરરૂપ સિવમંદિર નામે
 નગર છે. તેમાં મોટી સમૃદ્ધિવાળા વિદ્યાધરોના રાજ્યોને પૂજવા યોગ્ય કનકપૂજ્ય નામે
 રાજા છે. તેની વાયુવેગા નામે પત્નીથી હું શ્રીતિર્થર નામે પુત્ર થયો. મારે અનિલવેગા
 નામે એક અંતઃપુરપ્રધાન પત્ની હતી. એક વખતે સુખયથ્યામાં સુતેલી તે સ્ત્રીએ રાત્રીએ
 કેસાસ જ્યો સ્વેત હાથી, મેઘની જન્મ ગર્જના કરતો વૃષભ અને નિધિકુંભ જ્યો કુંભ આ
 પ્રમાણે અનુક્રમે ત્રણ સ્વપ્ન જોયાં. તત્કાળ પ્રાતઃકાળે પદ્મિનીની જન્મ જાત થયેલી અનિલ-
 વેગાએ પ્રકૃષ્ટિત વદને તે સ્વપ્નો મારી આગળ નિવેદન કર્યાં. તે સાંભળી મેં કહ્યું કે-‘ત્રિખંડ-
 વિજયનો સ્વામી અર્ધચક્રવર્તી તારે પુત્ર થશે.’ સમય આવતાં ખ્યાલની ભૂમિ જન્મ રતને
 જન્મ આપે તેમ અનિલવેગાએ સર્વ લક્ષણસંપૂર્ણ દેવ જન્મ કુમારને જન્મ આપ્યો. જ્યારે
 કુમાર ગર્ભમાં હતો, ત્યારે મેં શત્રુઓને દમન કર્યા હતા, તેથી મેં તેનું દમિતારિ એવું
 નામ પાડ્યું. અનુક્રમે કુમાર મોટા થયો, સર્વ કળા ગ્રહણ કરી અને રૂપપાવન યોવનવધને
 પ્રાપ્ત થયો. એક સમયે એ વિજયમાં વિજયીપણું વિહાર કરતા, શાંતિના કરનાર મહાત્મા,
 શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન અમારા નગરની બહાર સમવસર્યા. તેમની પાસે જઈ વાંદીને મેં
 ધર્મદેશના સાંભળી, તેથી તત્કાળ વૈરાગ્ય પામી કુમાર દમિતારિને રાજ્ય ઉપર બેસાડ્યું.
 અને મેં શાંતિનાથ ભગવાનની પાસે દીક્ષા લીધી તે વખતે ચારિત્રને ઉચિત એવી ગ્રહણા-
 અને આસેવનારૂપ બંને પ્રકારની શિક્ષા મેં અંગીકાર કરી. અનુક્રમે આ પર્વત ઉપર મેં
 વાર્ષિકી પ્રતિમા અંગીકાર કરી, તેથી મારા ધાતીકર્મનો ક્ષય થતાં મને હમણાંજ દેવગણાનું
 ઉત્પન્ન થયું. ચક્ર ઉત્પન્ન થતાં તેવડે ત્રણ ખંડનો વિજય કરી દમિતારિ રાજ્ય મહા બળ-
 વાન પ્રતિવાસુદેવ થયો. દમિતારિની મંદિરા નામની પ્રિયાની કુસિથી શ્રીદત્તાનો જીવ તું
 કનકશ્રી નામે પુત્રી થઈ. પૂર્વ ભવે શ્રી જિનધર્મના કૃણ સખથી તેં વિપરીત સંકલ્પ કર્યો
 અને તેની આલોચના-પ્રતિક્રમણ કર્યાવગર મૃત્યુ પામી, તેથી આ ભવમાં તને બંધુનો વિરહ
 અને પિતાનો વધ પ્રાપ્ત થયો; માટે ધર્મસંબધી કિંચિત્ પણ કલકં અત્યંત દુઃખ આપે
 છે. જન્મ થોડું કે ઘણું ઉભ વિપ લક્ષણ કરવામાં આવ્યું હોય તો પ્રાણનો નાશ કરે છે. હવે
 કૃત્રીવાર એ પ્રમાણે કરવું નહીં કે જેથી કૃત્રીવાર તેવુંજ કૃણ મળે. ભવ્યજીવે પાંચ દોષે કરી
 વર્જિત એવું સમકિત ગ્રહણ કરવું.”

આ પ્રમાણે સાંભળતાંજ કનકશ્રીને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો; તેથી તેણે વાસુદેવ અને
 બલભદ્રને વિજ્ઞાપિ કરી કે “આવા અત્યંત દુષ્ટતવડે પણ જે આવું દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે તે
 હવે મારે દુષ્ટતની ખ્યાલરૂપ મગલોગવડે સર્થું. જન્મ નાનાં છિદ્રવડે પણ જળમાં મોટું
 વદાણુ ડુબી જાય છે, તેમ આ પ્રાણી થોડા દુષ્ટતવડે પણ દુઃખમાં ડુબી જાય છે. પૂર્વ
 ભવમાં દારિદ્રપીડિત એવી મને મહા ઉત્તમ તપ કરતાં કરતાં પણ કૃણની શંકા કયાંથી થઈ.”

અહા ! કેવી મારી મંદભાગ્યતા ! હવે ઐશ્વર્યમાં નિમગ્ન રહેતાં અને ઇચ્છિત ભોગ ભોગ
 ધતાં મને કટલી પછી વિપરીત કષ્ટપનાઓ અને બીજા દોષો થવાનો સંભવ છે ? માટે પ્રમત્ત
 ધર્મને મને સઘ દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા આપો. આજ્ઞા અનેક પ્રકારના છાગ કરનાર ભવરૂપ રાક્ષ-
 સથી હું ભય પામી છું.” તે સંભળી વિસ્મયથી વિકસિત નયને તેઓ બોલ્યા કે ‘શુર્યચંદ્રના
 પ્રસાદથી તમારું એ કાર્ય નિર્વિધ્ને થાઓ, પણ હે યુદ્ધિમતી ! અપણે અહીંથી સૌભાગ્યશાળી
 શુભા નગરીમાં જઈઓ. ત્યાં જઈને અમે તમારો મોટી સમૃદ્ધિએ નિષ્કમણોત્સવ કરશું;
 અને ત્યાં સ્વયંપ્રભ પ્રભુની પાસે સંસારસમુદ્રને તરવામાં વહાણરૂપ વ્રતતું તમે ગ્રહણ
 કરવો.’ ‘તથાસ્તુ’ એમ કહી કનકશ્રીએ તે વાત અંગીકાર કરી. પછી પત્ને જણુ તેને સાથે
 ક્ષેપ મહર્ષિને પાંદી શુભાનગરીમાં આવ્યા. ત્યાં દમિતારિએ પ્રથમ યુદ્ધ કરવાને મેહલેલાવીરોની
 સાથે મેહુ યુદ્ધ કરતો અનંતસેન પુત્ર જોવામાં આવ્યો. પોતાના અંધુ અનંતવીર્યના
 પુત્રને જ્ઞાનોની પેઠે અનેક મુલોટાથી વીટાયેલો જોઈ હજને ભમાડતા બલભદ્ર દોષથી દોષ્યા.
 બલભદ્રરૂપ પવનના વેગને નહીં સહન કરતા દમિતારિના મુલોટા રૂની પૂણીની જેમ કાંદિ-
 શિક્ષ યથને દરે દિશાએ નાસી ગયા. પછી વાસુદેવે સર્વ પરિવાર સાથે તે નગરીમાં પ્રવેશ
 કર્યો. શુભ દિવસે સર્વ રાજઓએ મળીને તેમને અર્ધચક્રીપણાને અભિષેક કર્યો. તે અર-
 ક્ષામાં પૃથ્વીપર વિહાર કરતા સ્વયંપ્રભ ભગવાન સ્વેચ્છાએ ત્યાં આવીને સમવસર્યા. નગરના
 દ્વારપાળોએ આવીને ‘હે સ્વામી ! સ્વયંપ્રભપ્રભુના અન્ને પધારવાથી તમે આજ સર્વ પ્રકારે
 વૃદ્ધિ પામે છો.’ એવું કહીને અનંતવીર્યને વધામણી આપી. તેને સાડાખાર દાટી દ્રવ્ય
 વધામણીમાં આપી અનંતવીર્ય અગ્રજ અંધુ અને કનકશ્રીને સાથે લઈ પ્રભુને વાંદવા ગયા.
 ભગવાન સ્વયંપ્રભે ભવ્યજનના અનુગ્રહની ઇચ્છાથી સર્વભાષાગામિની વાણીથી દેશના આપી.
 પછી કનકશ્રીએ કહ્યું—‘હે ઋગતગુરુ ! હું ઘેર જઈ વાસુદેવની આજ્ઞા લઈ દીક્ષા લેવાને આવુ
 છું, માટે મારી ઉપર કૃપા કરશો.’ તીર્થકરે કહ્યું—‘પ્રમાદ કરવો નહીં.’ આ વાક્ય સંભળી
 કનકશ્રી, વાસુદેવ અને બલભદ્ર પોતાને સ્થાને આવ્યા. પછી પોતાના સ્વામી વાસુદેવની આજ્ઞા
 લઈ મોટી સમૃદ્ધિએ જેનો નિષ્કમણોત્સવ કરેલો છે એવી કનકશ્રીએ સ્વયંપ્રભ પ્રભુની પાસે
 દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તેણે એકાવળી, મુક્તાવળી, કનકાવળી, ભદ્ર, મહાભદ્ર અને સર્વતોભદ્ર ઈત્યાદિ
 તપ કર્યા. અનુક્રમે શુકલ ધ્યાનરૂપ અગ્નિવટે ધાતીકર્મરૂપ ઈષણા દગ્ધ થતાં કનકશ્રીને અ-
 રહાન કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પછી બાકી રહેલા ભવોપઆહી કર્મને અપાવી કનકશ્રી મોક્ષ-
 પદને પ્રાપ્ત થઈ.

વિવિધ ભોગ ભોગવતા વાસુદેવ અને બલભદ્ર દેવતાની પેઠે સુખે કાળ નિર્ગમન કરવા
 શાખ્યા. બલદેવ અપરાજિતને વિરતા નામે એક સ્ત્રી હતી; તેનાથી સુમતિ નામે એક પુત્રી
 થઈ. એ બાળા આત્યવયથીજ સર્વજકથિત ધર્મની અનુરાગી, જીવાજીનાદિ તત્ત્વને જણનારી,
 વિવિધ પ્રકારનાં તપ—અનુષ્ઠાનને આચરનારી, અખંડ દ્વાદશવિધ શ્રાવકવ્રતને ધરનારી અને

શ્રી જિનપૂજા તથા ગુરૂની ઉપાસનામાં તત્પર થઈ. એક વખતે સુમતિ ઉપનાસના પારણાને માટે બેસતી હતી તેવામાં દ્વાર તરફ દૃષ્ટિ કરતાં એક મુનિને આવતા જોયા. ત્રણ ગુપ્તિ અને પાંચ સન્નિતિવાળા તેમજ જાણે સાક્ષાત્ ધર્મ હોય તેવા તે મુનિને પોતાના સ્થાનમાં રહેલા અન્નથીજ પ્રતિલાલિત કર્યાં. તે સમયે તત્કાળ ત્યાં વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થયા. મહાત્માને આપેલું દાન કોટાનકોટીગણુ થાય છે. મુનિએ તે સ્થાનથી અન્યત્ર વિહાર કર્યો. નિઃસંગ સાધુઓ પવનની જેમ એક ઠેકાણે રહેતા નથી. રત્નવૃષ્ટિના ખખર સાંભળી બલભદ્ર અને વાસુદેવ ત્યાં આવ્યા, અને તે બ્રેમને અને વિસ્મય પામ્યા. 'આ સુમતિનું ચરિત્ર આસ્થર્થ ૩૫ છે' એમ તેઓ કહેવા લાગ્યા; અને 'આ પ્રભાવિક યાગિકાને યોગ્ય વર કાણુ થશે ?' એમ ચિંતા કરવા લાગ્યા. પછી પોતાના ઇહંનંદ મંત્રીની સાથે વિચાર કરી તે યાગિકાને સ્વયંવર કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. વાસુદેવનો આજ્ઞાથી વિજયાર્દ્ધમાં રહેનારા સર્વ વિદ્યાધર અને મનુષ્યોના રાજ્યો સ્વયંવરમાં આવવા લાગ્યા. વાસુદેવના સેવકાએ તેમની આજ્ઞાથી ઇંદ્રનું સભાગ્રહ હોય તેવા એક સહસ્ર રત્નસ્તંભવાળો ક્ષિતિના મંડનભૂત મંડપ રચ્યો. તેમાં ક્ષુદ્રિપતિની ક્ષુણ્ણા માણિક્યની શ્રેણિ હોય નેવી બ્રાંતિ આપનારાં રત્નમય સિંહાસનો રચાયાં. વાસુદેવની આજ્ઞાથી તે ઉપર રાજ્યો અને શરીરની શોભાથી કામદેવ જેવા વિદ્યાધરના કુમારો આવીને બેઠા. પછી દિવ્ય વસ્ત્રો અને રત્નનાં અલંકારોને ધારણુ કરનારી, વિચિત્ર રચનાથી રચેલા ખુશબોદાર વિવેપનથી અલંકૃત થયેલી, મસ્તકપર ચંદ્રના બિંમ જેવું સ્વેત છત્ર ધરનારી, સમાન વયની સખીઓથી પરવરેલી અને સુવર્ણ-ઈંડવાળી પ્રતિહારીએ મતાવેલ માર્ગે આલતી બલભદ્રની કન્યા વરમાળા હાથમાં લઈને ત્યાં આવી. આસપાસ દેવતાઓનો પેઠે બેઠેલા વિદ્યાધર રાજ્યોની વચ્ચે આવીને સુમતિએ સસુદ્રને લક્ષ્મીની જેમ સ્વયંવરમંડપને અલંકૃત કર્યો. જાણે નીલકમળની માળાને રચતી હોય તેમ એ મૃગાક્ષીએ મુગ્ધ દૃષ્ટિવટ્ટે સ્વયંવરમંડપનું અવલોકન કર્યું. તે સમયે રત્નમય માણિક્યસ્તંભથી શોભિત, ગગનમાં સૂર્યમંડળની જેમ લટકતું અને રત્નમય સિંહાસન વિરાજિત દેવીએ અધિષ્ઠિત એક સુંદર વિમાન અકસ્માત મંડપના મધ્યમાં પ્રગટ થયું. રાજકન્યા સુમતિ, આવેલા રાજ્યો અને વિદ્યાધરના પતિઓ અતિ વિસ્મયથી વિકસિત નેત્રે તેને જોવા લાગ્યા. તેઓના બેતબેતામાં તો તે વિમાનમાંથી ઉતરી મંડપના મધ્યમાં એક સિંહાસનપર તે દેવી અધિષ્ઠિત થયા. તેમણે દક્ષિણ ભૂજા ઉંચી કરી સુમતિ કન્યાને કહ્યું—“મુગ્ધે ધનશ્રી ! પ્રતિબોધ પામ, પ્રતિબોધ પામ, પૂર્વભવનું સ્મરણુ કર. સાંભળ ! પુષ્કરવર દ્વીપાર્દ્ધમાં પૂર્વ ભરતક્ષેત્રના મધ્ય ખંડને વિષે વિશાળ સમૃદ્ધિવાળું શ્રીનંદન નામે નગર છે. તે નગરમાં ધરણ્યાર્થી જોનેનું રક્ષણુ કરવામાં અહર્નિશ આલસ્ય રહિત મહેંદ્રના જેવા મહેંદ્ર નામે રાજા હતો. તે રાજાને પ્રાણથી પણ અતિ વલ્લભ અનંતમતિ નામે એક અનંત ગુણુપાત્ર રાણી હતી. એક વખતે અનંતમતિ રાણીએ સુખે સુતાં સુતાં રાત્રીના શેખાગે પોતાના ઉત્સંગમાં બે સુગંધી અને નિર્ગળ માળા અવલોકી. તે સ્વમર્ત્ત

વૃત્તાંત રાત્રને જણાવતાં રાત્રએ કહ્યું કે 'હે દેવિ ! આ સ્વપ્નના સૂચનથી તમારે નિર્દોષ બે દુહિતા થશે.' અનુક્રમે સમય આવતાં તેણે બે પુત્રીઓને જન્મ આપ્યો. તેમાં પહેલી હું કનકશ્રી અને બીજી તું ધનશ્રી એવા નામની આપણે બે બહેનો હતી. આપણે બંને પરસ્પર પ્રીતિથી સાથે મોટા થયા, સાથે કલાકલાપ ભણ્યા અને સાથે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. એક વખતે આમોમ ક્રીડા કરતાં આપણે સ્વેચ્છાએ દેવતાની વિશ્રામભૂમિરૂપ ગિરિપર્વત નામના પર્વતપર આવી ચઢ્યા. ત્યાં સ્વાદિષ્ટ ફળ અને સુગંધી પૃષ્ઠોને યુટંતી આપણે બંને વનગિરિની દેવીઓ હોય તેમ ફરવા લાગી. એમ ફરતાં ફરતાં એક મનોહર એકાંત પ્રદેશમાં અતિ સમતાથી શોભિત નંદનગિરિ નામના મુનિ આપણા જોવામાં આવ્યા મુનિના દર્શનથી હર્ષ પામીને મુનિને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી ભક્તિપૂર્વક આપણે વંદના કરી. મુનિએ 'ધર્મલાલ' રૂપ આશિષ આપીને આપણને બંનેને દુદયને આનંદકારક દેશના આપી. તે ધર્મદેશના સાંભળીને આપણે બંનેએ અંગળી જોડી વિજ્ઞાપિત કરી કે 'જે અમારામાં યોગ્યતા હોય તો અમને યોગ્યતા પ્રમણે ધર્મોપદેશ આપો' નંદનમુનિએ આપણી યોગ્યતા વિચારી આપણુ બંને રમણીઓને પાર પ્રકારનો શ્રાવકનો ધર્મ સંભળાવ્યો એટલે આપણે તે સ્વીકારી લીધો. મુનીદ્રને વંદના કરીને આપણે બંને પોતાને ઘેર આવી તે ધર્મને સાવધાનપણે પાળવા લાગી.

એક દિવસે આપણે બંને કૌતુકથી ક્રીડાપર્વત, સરિતા, વાપિકા અને વિવિધ વૃક્ષોથી વ્યાપ્ત એવા અશોક વનમાં ગઇ. ત્યાં સરિતાને તીરે આપણે વિવિધ ક્રીડા કરતી હતી, તેવામાં ત્રિપુર નગરનો સ્વામી વીરાંગ નામનો એક યુવાન વિદ્યાધર આપણને હરી ગયો. પરંતુ તેની વજ્રશ્યામલિકા નામની શુભાશયવાળી સ્ત્રીએ કશરીસિંહથી મૃગલીની જન્મ આપણને બંનેને છોડાવી મૂકી. ત્યાંથી બીમાટવીમાં નદીને કાંઠે વંશની જાળમાં આપણે શાપશ્રષ્ટ દેવીની પેઠે આકાશમાંથી પૃથ્વીપર પડી પોતાની આવી મરણાંત આપત્તિ જાણીને શુભ ભાવનાવાળી આપણે નવકારમંત્ર પરાયણુ થઇ અનશનમ્રત ગ્રહણુ કર્યું. ત્યાંથી હું કનકશ્રી મૃત્યુ પામીને સૌધર્મ દેવલોકના પતિની નવમિકા નામે અગ્રમહિષી થઈ. તું ધનશ્રી મૃત્યુ પામીને કુંબેર લોકપાળની મુખ્ય દેવી થઇ અને ત્યાંથી અચીને અહીં બળદ્રની સુમતિ નામે પુત્રી થઇ છે. જ્યારે આપણે દેવલોકમાં હતા, ત્યારે આપણે સંકેત કરેલો હતો કે જે અહીંથી પ્રથમ આવે તેણે આવીને બીજીને આર્હત ધર્મનો યોગ કરવો. તેથી હું તારી બહેન તને યોગ કરવાને અહીં આવી છું, માટે સંસારને તારનાર શ્રીજિનધર્મનો પ્રતિ-યોગ પામ. નંદીશ્વર મહાદ્વીપમાં જન્મને કરેલા શાશ્વત અર્હત ભગવંતના અશ્વત્થક મહોત્સવ, જંગમ પ્રજ્ઞના જન્મસ્નાત્રાદિ ઉત્સવ અને પૂર્વભવમાં અનુભવ કરેલી દેશનાની વાણીને યાદ કર. જન્માંતર રૂપ નિદ્રાથી તે બધું સામાટે ભૂલી જાય છે? હવે તો તું દેવનાને મણુ દુર્લભ, માનવજન્મરૂપ વૃક્ષતું ફળ અને જણે સિદ્ધિની પ્રિય સખી હોય તેવી દીક્ષુ મણુ કર." આ પ્રમાણે કહીને તે ઇદ્રાણી વિદ્યુત્તની જન્મ પોતાની કાંતિથી આકાશમાં

ઉદ્ધોત કરતી વિમાનમાં બેસીને પોતાના સ્વર્ગમાં ગઈ તરતજ તેની વાણીથી જને જ્ઞતિ-સ્મરણ થયું છે એવી સુમતિ જણે સંસારનો ભય લાગ્યો હોય તેમ મૂર્છિત થઈને પૃથ્વી પર પડી ગઈ. જ્યારે ચંદનના જળથી તેને સિંચન કર્યું અને પંખાના પવનથી પવન નાંખ્યો ત્યારે તે પાળાને પાછી સંજ્ઞા આવી અને રાત્રી જગત્રી થયેલા પ્રાતઃકાળની જમ બેઠી થઈ. પછી તે અંગળી બેઠીને બોલી કહ્યું—“અરે ! સર્વ કુલિન રાજાઓ ! અત્યારે મને જ્ઞતિ-સ્મરણ થયું છે, તમને મારે માટે અહીં બોલાવેલા છે, તેથી હું તમારી પ્રાર્થના કરું છું કે તમે સર્વ મને આજ્ઞા આપો કે જ્યાં હું સંસારભ્રમણરૂપ રોગની આંધારરૂપ દીક્ષા ગ્રહણ કરું.” તે સાંભળી સર્વ રાજાઓ બોલ્યા—“હે અનર્થ ! ‘તથાસ્તુ’ અમે તને આજ્ઞા આપીએ છીએ કે તારું ઈચ્છિત નિર્વિદ્ધે થાઓ.” પછી વાસુદેવ અને જળભદ્રે હૃષિકેત થઈને મોટી સમૃદ્ધિથી તેનો સર્વ ઉત્સવોમાં શિરોમણિ એવો નિષ્કમણોત્સવ કર્યો દેવરાજ (ઇંદ્ર) અને યક્ષરાજ (કુબેર) ની મુખ્ય દેવીઓએ આવીને તેની પૂજા કરી. ‘તેવી સાંધી સ્ત્રીઓ ઇંદ્રને પણ પૂજ્ય છે.’ પછી સુવ્રત મુનિની પાસે સાતસો કન્યાઓની સાથે તેણે મેક્ષવૃક્ષની નીકરૂપ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. સંવેગથી ભાવિત અને આત્મારૂપ કમળના ધ્યાનમાં ભમરી-રૂપ તે સુમતિએ જે પ્રકારની શિક્ષા ગ્રહણ કરી અને વિવિધ પ્રકારનો તપ આચર્યો. એ પ્રમાણે ‘કટલોક કાળ વ્યતીત થયા પછી ક્ષપકશ્રેણિ પર આરૂઠ થઈ મેક્ષલક્ષ્મીના દૂન જવું દેવગણાન પ્રાપ્ત કર્યું.’ પછી અનેક ભવ્ય જીવોને બોધ પમાડી ભવંપઆહી કર્મનો ક્ષય કરી તે સુમતિ સાંધી અન્યથપદને પ્રાપ્ત થઈ.

સમ્યક્ત્વવડે શોભતા અપરાજિત અને અનંતવીર્ય અશ્વિનીકુમારની જમ સાથે મેળીને રાજ્ય પાળવા લાગ્યા. પ્રાતે ચોરાશી લાખ પૂર્વતું આયુષ્ય ભોગવી અનંતવીર્ય વાસુદેવ નિકાચિત કર્મથી પ્રથમ નરકમાં ગયા. ત્યાં એતાલીશ હજાર વર્ષ નરકની વિવિધ વેદના તેમણે સહન કરી. ઉપાર્જિત કર્મને કદિપણ નાશ થતો નથી. ત્યાં વાસુ-દેવના જન્મના પિતા ‘અમેરદ્રે’ આવીને વેદનાની શાંતિ કરી. અપત્ત્યસ્નેહ ઘણો પ્રજા-વાન છે. સંવેગવંત અનંતવીર્યના જીવે અવધિતાનવડે પોતાના પૂર્વ કર્મને સંભારીને નરકની દુઃસહ વેદનાને સમ્યગ્ ભાવે સહન કરી.

ખંધુના શોકથી ઉદ્વેગ પામી બલભદ્રે ત્રણ ખંડ પૃથ્વીનું રાજ્ય પોતાના પુત્રને સોંપી જ્યેષ્ઠ ગણધરની પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. તેની સાથે સોળ હજાર રાજાઓએ દીક્ષા લીધી. મહત્ પુરૂષને અનુસરનાર પુરૂષો મહત્ કૃળને મેળવે છે. અનેક પરીપહેને સહન કરતાં બલભદ્રે ચીરકાળ પર્યંત તપ કર્યું. છેવટે અનશન કરી મૃત્યુ પામીને અમૃત દેવલોકમાં ઇંદ્ર થયા.

અનંતવીર્યનો જીવ નરકમાં દુષ્કર્મનું કૃળ ભોગવી અગ્નિમાંથી સુવર્ણની જમ શુદ્ધ થઈ નરકમાંથી નીકળ્યો અને જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર શ્રે-

लिभां गगनवद्वलपुरने विषे विधाधरपति महात्मा मेघवाहननी मेघम सिनी पत्नीधी मेघनाद नामे पुत्रपण्णे उत्पन्न थयो. अतुकुमे यौवनवगने प्राप्त थतां तेने राज्यपर भेसाडी मेघवाहने परलोकंतुं साध्य क्युं. मेघनाद अतुकुमे भूमिपर अने अंतरिक्षभां जम सूर्य प्रकाश करे तेम वैताह्यनी अन्ने श्रेष्ठिनो अक तेजस्वी अधिपति थयो.

अक दिवसे मेघनाद पोताना पुत्रोने अन्ने श्रेष्ठिपर रहेला अकसे दश नगरे वहेथी आपी प्रज्ञां विधावडे भंडरगिरिपर गयो. त्यां नंदन वनभां रहेला सिद्धायतनभां शाश्वत प्रतिभानुं पूजन क्युं. ते समये कटपवासी देवताओ त्यां आल्या. अच्युतेद्रे तेने जेध पूर्व भयना भ्रातृस्नेहथी गुडनी जम बोध क्यो क 'आ संसारो त्याग कर.' तेवा समयभां विधाधरपतिनी जण्णे शरीरधारी स्वार्थसिद्धि होय तेवा अमरगुड नामे कांठ मुनींद्र त्यां पधार्या. मेघनादे तेमना अरलुकनगभां रही आरित्र अंगीकार क्युं, अने अत्रमाहीपण्णे नियम-पूर्वक तेनु परिपालन क्युं. अकदा मेघनाद मुनि नंदनगिरि नामना पर्वतपर आरुढ थध, अक रात्रिनी प्रतिभा अवलंभीने ध्यानस्थ थथा हता, ते वपते पूर्व जन्मनो वैरी, अश्व-श्रीव प्रतिवासुदेवने पुत्र जे श्रीकृष्ण भवत्रमखु कगी दैत्यपण्णाने पाभ्यो हतो, तेण्णे तेवी रीते रहेला मेघनाद मुनिने जेया. पूर्वना वैथी भोटा वृक्षने पाडानी जमते स्वभावधीर महामुनिने क्राधथी तेण्णे उपसर्ग करवा भांज्या; तथापि तेने अणित करवाने ने जरापणु शक्तिमान थयो नही. 'दंतीना दंतधातथी गुं पर्वत जरापणु कं पायमान थाय ' प्रांते थाहीने ते असुर लज्जथी भलिन सुभवाणे थयो सतो निष्कृण यधने आटयो गयो. पछी महामुनि मेघनाद ध्यानथी विराम पाभ्या. उपसर्ग अने परीपहोथी नही कपता मेघनाद मुनि चीरकाण तीव्र तप आचरी, अते अनशन करी मृत्यु पाभीने अच्युत देवलोकां भां छद्रना सामानिक देव-पण्णाने पाभ्या.

इत्याचायश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये

पंचमपर्वणि श्री शान्तिनाथदेवीयपट्टसप्तम भववर्णने

नाम द्वितीय सर्गः ॥

સર્ગ ૩ જો,

આ જાંબૂદ્રીપના પૂર્વ મહાવિદેહમાં સીતા નદીને દક્ષિણતીરે મંગલાવતી નામે વિગ્ર્ય છે. તેમાં વિન્તારવાળી રત્નસચ્ચા નામે નગરી છે. તે નગરીમાં અનેક રત્નોના સંચય હોવાથી તે રત્નાકરની સ્ત્રી હોય તેવી લાગે છે. તેને વિષે લક્ષ્મીને 'યોગક્ષેમ' કરનાર અને પવનની જોગ બળવાન ક્ષેમકર નામે રાજા હતો. પુષ્પમાળા જેવી કામળ અને રત્ન-માળા જેવી નિર્મળ રત્નમાળા નામે તેને એક રાણી હતી અપરાજિતનો જીવ જ અચ્યુતેન્દ્ર થયો હતો તે અચ્યુત દેવલોકમાંથી ચ્યવી છીપમાં મોતીની જેમ રત્નમાળાની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. તે વખતે સુખે સુતેલી મહાદેવીએ રાનીના શેષ ભાગમાં ચૈાદ મહા સ્વપ્ન ઉત્પન્ન થયું. તે વખતે સુખે સુતેલી મહાદેવીએ રાનીના શેષ ભાગમાં ચૈાદ મહા સ્વપ્ન અને પંદરમું વજ્ર અવલોક્યું. તત્કાળ જાગ્યો થઈ તે વૃતાંત તેમણે પતિ આગળ કહ્યો; એટલે રાજા ક્ષેમકરે કહ્યું કે 'તમારે ઈંદ્ર જેવો વીર ચક્રવર્તી પુત્ર થશે.' ગર્ભ સમય પૂર્ણ થતાં છઠ્ઠાં લોકપાળની જ્વાલોદ્ધાત્તર પગકમી અને પવિત્ર આકૃતિવાળા એક પુત્રને તેણે જન્મ આપ્યો. જ્યારે તે પુત્ર ગર્ભમાં હતો ત્યારે દેવીએ સ્વપ્નમાં વજ્ર એવું હાલું, તેથી પિતાએ તેનું વજ્રાયુધ નામ પાડ્યું. લોકોત્તર શરીરવાળો વજ્રાયુધ લોકોની દષ્ટિના દોષને દૂર રાખવાને માટે લલાટ ઉપર વિનનાશક આલૂપણ પહેરી દિવસે દિવસે મોટો થવા લાગ્યો. અનુક્રમે તે સુર અસુર અને માનવોની સ્ત્રીઓના દુઃખ અને મોહક એવું ચૈવનવધ પામ્યો અને સર્વ કળાસાગરનો પાર પણ પામી ગયો. પછી હાથમાં કંકણ ધારણ કરનારી બધે શરીરધારી લક્ષ્મી હોય તેવી લક્ષ્મીવતી નામે એક રાજ-પુત્રી સાથે તે પરણ્યો અનંતવૈરિનો જીવ અચ્યુત કલ્પમાંથી ચ્યવી જેમ મેનગળ આકાશ-માંથી પૃથ્વીપર આવે તેમ લક્ષ્મીવતીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. સમય થતાં તેણીએ શુભ સ્વપ્ન-સૂચિત અને તેજવડે સૂર્ય જેવા સર્વલક્ષણુસ પત્ર પુત્રને જન્મ આપ્યો. શુભદિવસે માતાપિતાએ સામાન્ય જન્મોત્સવથી પણ અધિક ઉત્સવ કરી તેનું સહસ્રાયુધ એવું નામ પાડ્યું. ચંદ્રની જેમ અનુક્રમે મોટો થઈને તે કલાકલાપવડે સંપૂર્ણ ચૈવનવધને પ્રાપ્ત થયો. રૂપમાં કામદેવ જેવો સહસ્રાયુધ શરીરશેષાથી લક્ષ્મીને ઉદ્ધિધન કરનારી કનકશ્રી નામે રાજકન્યા સાથે પરણ્યો. તે સ્ત્રીથી તેને પરાક્રમમાં મહાબળ જેવો સંપૂર્ણ નરલક્ષણુ સચુકત શતખલ નામે પુત્ર થયો.

એક વખતે રાજા ક્ષેમકર પુત્ર, પૌત્ર, પ્રપૌત્ર, મંત્રી, મિત્ર, અને સામતોની સાથે સભામાં બેઠો હતો. તે સમયે ઈશાન કલ્પમાં દેવતાઓની વચ્ચે ચર્ચા થઈ કે પૃથ્વીમાં વજ્રાયુધના જેવો કોઈ દ્રઢ સમ્યક્ત્વધારી નથી. આ વચનપર ચિત્રચૂળ નામના એક દેવને

૧ યોગ=નવું પ્રાપ્ત કરવું, ક્ષેમ=પ્રાપ્ત થયેલાનું રક્ષણ કરવું. લક્ષ્મીને યોગ ક્ષેમ કરનાર નવી લક્ષ્મીને ઉપાજ્ઞ અને ઉપાજ્ઞિત લક્ષ્મીને રક્ષક, ૨ પાંચમો લોકપાળ રાજા ને છઠ્ઠો આ પુત્ર.

શ્રદ્ધા આવી નહીં; તેથી તત્કાળ વિચિત્ર રત્ન સુકુટ અને કુંડળને ચળિત કરતો તે મિથ્યાત્વથી મોહિત અને દુર્ભતિ નાસ્તિક દેવતા વિવાદ કરવાની ઈચ્છાથી ક્ષેમંકર રાજની પર્ષદામાં આગ્યો; તે વખતે પર્ષદામાં વિચિત્ર આલોપસંલાપ ચાલતા હતા. તે સાંભળી આસ્તિકતાના ઉદ્ધોતપર આક્ષેપ કરતો ને દેવ ગર્વથી આ પ્રમાણે બોલ્યો—“ આ જગત્માં પુણ્ય, પાપ, જીવ અને પરલોક કાંઈ પણ નથી; પ્રાણીઓ આસ્તિકતાની બુદ્ધિથી ફેગટ કલેશ પામે છે ” તે સાંભળી નિષ્કપટ સમ્યક્ત્વને ધરનારા વળ્ગયુધે કહ્યું—“ અરે ! આલું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી વિદ્વદ્ધ વચન કેમ બોલો છો ? તમે જ અવધિજ્ઞાનવડે તમારા પૂર્વ જન્મના સુકૃતના ફળરૂપ તમારો વૈભવ જુવો. તમનેજ પૂર્વ ભવમાં માનુષત્વ અને આ ભવમાં દેવત્વ પ્રાપ્ત થયેલું છે, તો જો જીવ વસ્તુ ન હોય તો તે કેવી રીતે ઘટે ? હે ધીમાન્ ! આ લોકમાં મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત કરી પરલોકમાં તમે દેવપણું પ્રાપ્ત કર્યું, તેથી આલોકની જગ પરલોક પણ પ્રત્યક્ષજ છે.” ક્ષેમંકરના પુત્ર વળ્ગયુધે આ પ્રમાણે પ્રતિબેધ કરવાથી ચિત્રચૂળ બોલ્યો—“ તમે બહુ સાઈ કહ્યું, બહુ સાઈ કહ્યું. આ સંસારમાં પડતા એવા મારો તમે કૃપા કરીને ઉદ્ધાર કર્યો છે, અથવા જેના પિતા સાક્ષાત્ તીથકર હોય તેની શી વાત ! હું ચિત્રકાળ થયા મિથ્યાત્વી છું, પરંતુ સારે ભાગ્યે ઈર્ષ્યાથી પણ તમારા દર્શન થયા છે, તો હવે મને સમ્યક્ત્વરત્ન આપો; કેમકે સત્પુરૂષોત્ત્વ દર્શન નિષ્કળ થતું નથી. ” બુદ્ધિમાનમાં શ્રેષ્ઠ એવા વળ્ગયુધે તેનો ભાવ જાણીને તેને સમ્યક્ત્વ આપ્યું. ‘ સર્વજ્ઞના પુત્ર તેવાજ હોય છે. ’ ફરી ચિત્રચૂળે કહ્યું—‘ હે કુમાર ! આજથી નિરંતર હું તમારો આજ્ઞાકારી છું, તોપણ આજે કાંઈક માગી લ્યો. ’ વળ્ગયુધે કહ્યું—‘ હું તમારી પાસે એટલું માગું છું કે તમારે આજથી દૈન સમ્યક્ત્વધારી થવું ’ દેવે કહ્યું—‘ આ તમારી કેની પ્રાર્થના ! તેમાં તો મારો સ્વાર્થ છે, પણ એવું કાંઈ માગો કે જેથી હું તમારા જણથી સુકત થાઉં. ’ તેના ઉત્તરમાં ‘ મારું એટલું જ કાર્ય છે ’ એમ વળ્ગયુધે કહ્યું; એટલે તે દેવે દેવની જેવા નિસ્પૃહ વળ્ગયુધને દિવ્ય અલંકારો આપ્યાં. પછી ચિત્રચૂળે ઇશાનેંદ્રની સભામાં આવીને કહ્યું કે ‘ તમે દ્રઢ સમ્યક્ત્વધારી વળ્ગયુધની જે પ્રશંસા કરી હતી તે ધટિત જ છે. ’ તે વખતે ‘ એ વળ્ગયુધ મહાત્મા ભાવી તીર્થકર થશે ’ એવું કહેતો ઈશાનપતિ વળ્ગયુધની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

આવી રીતે વિચિત્ર ગોષ્ઠી અને સુંદર ક્રીડા કરતા વળ્ગયુધ મહાદ્વિમાન દેવની પેઠે સુખમગ્ન રહેવા લાગ્યા. એક વખતે વસંતસમયમાં પુષ્પના પડાને ધરનારી સુદર્શના નામની એક વેશ્યાએ આવી વળ્ગયુધને કહ્યું—“ સ્વામી ! યુવાન પુરૂષોનો ક્રીડામિત્ર અને કામદેવનો વિજયમિત્ર વસંતઋતુ આજ એક છત્રવાળો થઈ વૃદ્ધિ પામે છે. આ ઋતુરાજમાં હીંચકા ઉપર બેઠેલી નવીન ચૈવનવતી સ્ત્રીએ તેમની સખીઓ હાથમાં યદિઓ લઈ પતિઓનાં નામ ખૂંછે છે. યુવાન રમણીઓ પોતાની મેળે પુષ્પ ચુટે છે, માળા ગુથે છે, કામદેવને પૂજે છે અને પોતાલું માન છોડી દે છે. તેમજ ડટલીક મનસ્વી કાન્તાઓ પણ સ્વયંદૂતી થાય છે, આ

ઋતુરાગનો એવો કાઈ અપૂર્વ પ્રભાવ વિન્ય પામે છે. આ રમણીય ઋતુમાં દાડિલાના ફૂલો અને ભમરાઓના ગુંઝરવ સૂતેલા કામદેવ રાજને જાગ્રત કરવા માટે બદિજનોના ડાળાહળ જેવા થઈ પડે છે. પુષ્પના મુકુટ, પુષ્પના હાર અને પુષ્પના બાહુભૂષણ તથા કંકણને ધરનારા યુવાન પુરૂષો જાણે પુષ્પધનનો પાખંડ માર્ગ ચલાવતા હોય તેના દેખાય છે. આવા વસંતના મિત્ર કામદેવ જેવો વસંત ઋતુ ઉપસ્થિત થવાથી દેવી લક્ષ્મીવતી મારા મુખે આપને વિજ્ઞાપિ કરે છે કે—“હે પ્રભુ ! આવા મનોહર વસંતમાં નંદનવન જેવા સુરનિપાત નામના ઉદ્યાનમાં જઈને નવીન વસંતની શોભા જોવાનું અમોને કૌતુક થયું છે.” ‘જિવી તગારી ઈન્જા’ એમ કહી કુમાર પરિવાર સાથે તે કામદેવના ધામરૂપ ઉદ્યાનમાં આવ્યો. ચંદ્રની પછવાડે તારાઓની જેમ લક્ષ્મીવતી વિગેરે સાતસો દેવીઓ તેની પછવાડે ત્યાં આવી. એ સુંદર ઉદ્યાન અતિ વિસ્તારવાળા છાયાદાર વૃક્ષોથી જાણે એક છત્રવાળું હોય અને પુષ્પિત વૃક્ષોથી અદ્વૈત સુગંધનું તેને સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું હોય તેવું દેખાતું હતું. વૃક્ષોની આસપાસના ક્યારાઓ પુષ્પમાંથી ઝરતા પરાગની કણિકાથી કાઢવવાળા થઈ ગયા હતા અને કૃળના ભારથી નમેલા વૃક્ષોની શાખાઓ ભૂતળને સ્પર્શ કરતી હતી. તે ઉદ્યાનમાં કુમાર વન્નયુધ અંત:પુર સાથે કાઈ ઠેકાણે ઉત્કેકિત્ત સૂને અને કાઈ ઠેકાણે યોગીની જેમ શુભામાં પેસીને ક્રીડા કરવા લાગ્યો, પછી ઉદ્યાનના વિહારથી શ્રાંત થઈ ગયેલી રમણીઓને લઈને તે પ્રિયદર્શન કુમાર જળક્રીડા કરવાને માટે એક વાપિકામાં ગયો. નંદીશ્વર દ્વીપની વાપિકા જેવી મનોહર વાપિકામાં શ્રમ નાશ કરવાને કુમારે પ્રિયા સહિત પ્રવેશ કર્યો, પછી ગિરિનદીમાં હસ્તીની જેમ પોતાની પ્રિયાઓની સાથે તે જળક્રીડા કરવા પ્રવર્ત્યો. જળક્રીડામાં યત્ના કરના આઘાતવડે ઉડેલા હારના મોતી અને જળખિંદુઓમાં કાંઈ પણ અંતર જણાતું નહતું. જળમાં રમતી અંત:પુરની રમણીઓના મુખનો અને મુવણું કમળોનો મિત્રોની જેમ ધણે કાળે પરસ્પર ચોચ સગમ થઈ ગયો. મૃગાક્ષીઓની ઉપર અંજલિ, શીંગડી અને ગંડુપ વડે થતા જળપ્રહારથી કામદેવ જળના આયુધને ધરનારા થઈ પડ્યો હોય તેમ જણાવા લાગ્યું આસપાસ પથરઈ ગયેલી કામિનીઓની કશવેણી જાણે કામદેવે ધ્વજને માટે તૈયાર કરેલા મીન હોય તેવી દેખાવા લાગી. જલક્રીડાથી શ્રાંત થઈ જળતીરે વિશ્રામ લેવા જતી કટલીક ગૌરાંગી રામાઓ જાણે જળદેવીઓ હોય તેવી દેખાતી હતી. સુંદર ભ્રુકુટીવાળી બાળાઓનાં નેત્રો પોતાના સાપ ન^ક કમળના સંઘર્ષજુથી જાણે રોપિત થયાં હોય તેમ જળના છાંટાથી આતામ^ક થઈ ગયાં. મદગંધી વનહસ્તોના મદથી જળની જેમ વાપિકાનું જળ મૃગાક્ષીઓના અંગરાગથી સુગંધી થઈ ગયું.

આ પ્રમાણે શત્રુઓના ભયના અસ્થાઈપ વન્નયુધ કુમાર ભરપૂર જળક્રીડામાં વ્યથ થઈ ગયા હતા. તે સમયે પૂર્વ જન્મના રિપુ દમિતારિ પ્રતિવાસુદેવનો જીવ ચિરકાળ ભવશ્રમણુ કરી દેવપણાને પ્રાપ્ત થઈને વિદ્યુદ્ધરૂ નામે વિખ્યાત થયો હતો, તે ત્યાં આવ્યો. વન્નયુધને જોઈ પ્રસ્પર દાહનો યસતો તે દેવ ‘અરે ! આ જીવતો ક્યાં જાય !’ એમ કોપથી ચિંતવના

લાગ્યો. પછી તેણે અણ્ણની મુદ્દિની જેમ પરિવાર સહિત વજ્રાયુધને ચૂર્ણ કરવાને તે વાપિકા ઉપર એક પર્વતને ઉપાડીને નાખ્યો; અને તે અધમ અસુરે મહાવત જેમ પગમાં સાંકળનાં પીને હાથીને બાંધે તેમ વરણના પાસ જેવા નાગપાશથી વજ્રાયુધને બાંધી લીધો. પરંતુ વજ્રાયુધે ઈંદ્ર જેમ વજ્રથી પર્વતને દળી નાંખે, તેમ મુદ્દિથી ગિરિને ભાંગી નાંખ્યો અને કમળના તન્તુની જેમ પાશને તોડી નાંખ્યો, પછી એ મહાભુજ જેમ પાતાળમાંથી શેષનાગ નીકળે તેમ તે વાપિકામાંથી અન્તપુર સહિત અક્ષતાંગે બહાર નીકળ્યો એ સમયે ચક્રઈન્દ્ર મહાવિદેહક્ષેત્રના જિનેશ્વરને નગીને નંદીશ્વર દ્વીપની યાત્રા કરવાને જતા હતા. તેણે વાપિકામાંથી નીકળતા વજ્રાયુધને બેધા. એટલે 'આ વજ્રાયુધ આ ભવમાં ચક્રવર્તી અને આવતા ભવમાં અર્હન્ત થશે' એમ ધારી ઈન્દ્રે તેની પૂજા કરી. ભવિષ્ય કાળનેા પણ ભૂતકાળની ધેડે ઉપચાર થાય છે. પછી 'તમે ધન્ય છો, કારણકે બંધૂદ્રીપના ભરતક્ષેત્રમાં શાંતિનાથ નામે સોળમા તીર્થ' કર તમે યશો. 'આ પ્રમાણે કહી ઈન્દ્ર નંદીશ્વર દ્વીપે ગયા; અને વજ્રાયુધે સ્વેચ્છાથી વિવિધ પ્રકારની ક્રોડા કરીને અન્ત પુરના પરિવાર સહિત પોતાના પુરમાં પ્રવેશ કર્યો.

રાજા ક્ષેમંકર લોકાંતિક દેવતાએ સ્મરણ આપનાથી પ્રતિભોધ પામી દીક્ષા લેવાની ઈચ્છાવાળા થયા. તેથી તેણે વજ્રાયુધ કુમારને પોતાનો રાજ્યાધિકાર સોંપ્યો, અને વાર્ષિકદાન આપી તેમણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, વિવિધ અભિગ્રહમાં તત્પર થઈ દુરુપ તપસ્યા આચરતાં ધાતીકર્મનેા ધાત થવાથી તે ભુવનભર્તા ક્ષેમંકર જિનને દેવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તત્કાળ દેવતાઓએ આવીને દેવજ્ઞાનનો મહિમા કર્યો. ઈંદ્ર અને વજ્રાયુધ યોગ્ય સ્થાને બેઠા. પછી સમવસરણમાં રહેલા સર્વજ્ઞ પ્રભુએ દેશના આપી. તે દેશના સાંભળી ધણા લોકોએ દીક્ષા લીધી અને ઈંદ્ર તથા વજ્રાયુધ વિગેરે પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

તે સમયે અસ્માગારના અધિપતિએ હર્ષભર્યા આવી વજ્રાયુધને મોટે સ્વરે કહ્યું કે 'અસ્માગારમાં ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું છે.' વજ્રાયુધે ચક્રરત્નની મોટી પૂજા કરી. તે સિવાય બીજાં તેર રત્નો પણ અતુકમે તેમને પ્રાપ્ત થયાં. પછી તેણે ચક્રરત્નની પછવાડે ચાલી વૈતાલ્ય પર્વત સહિત મગળાવતી વિજયના છ ખંડ જીતી લીધા અને પોતાની બધે બીજી મૂર્તિ હોય તેવા પૃથ્વીને ધાગ્લ કરવામાં સમર્થ સહસ્રાયુધ નામના કુમારને યુવરાજપદે સ્થાપિત કર્યો.

એક વખતે સામાનિક દેવથી વીંટાયેલા ઈંદ્રની જેમ રાજા, સામતો, મંત્રીઓ અને સેનાપતિઓથી વીંટાયેલા વજ્રાયુધ સભામંડપમાં બેઠા હતા તે વખતે આકાશમાંથી પૃથ્વી ઉપર આવતો અને હસ્તીએ હણેલા વૃક્ષની જેમ શરીરને કંપાવતો એક યુવાન વિદાધર મૈનાક પર્વત જેમ અસુદ્રને શરણે આવે તેમ વજ્રાયુધને શરણે આવ્યો. તેની પછવાડે બધે મૂર્તિમાન વિદાદેવી હોય તેવી સુરેખા નામે એક સુંદર વિદાધરી હાથમાં ઢાલ અને ખર્જૂ લઇને આવી; તેણે વજ્રાયુધને કહ્યું— 'હે દેવ! તમે આ દુરાત્માને છોડી દો, જેથી હું તેને તેના દુર્નયનું કૃણ તત્કાળ બતાવું.' થોડીવાર તેની પછવાડે યમદૂતના જેવો ભયંકર કાઈ વિદાધર હાથમાં સુંદર

ગદા રાખીને ક્રોધ કરતો આવ્યો. તેણે પણ વન્યુધને કહ્યું કે “આ દુષ્ટનો દુર્નય સાંભળો કે જેથી હું અને આ સ્ત્રી તેનો વધ કરવાને આર્હી આવ્યા છીએ. આ જંબૂદ્રીપમાં વિરહ ક્ષેત્રના આભૂપલુ જેવા સુકન્ધ નામના વિજયમાં વૈતાલ્ય નામે પર્વત છે. તેની ઉપર દેવલોકની શોભાનું બધું મૂલ્ય હોય તેવું સર્વ પુરશ્રેણીમાં શિરોમણિ રૂપ શુક્લ નામે એક સુંદર નગર છે. તેમાં શુક્લદત્ત નામે વિદ્યાધરનો રાજા છે અને તેને બંને કુળના યશને ધરનારી યશોધરા નામે પત્ની છે. તેનો પવનવેગ નામે હું પુત્ર છું. હું અનુક્રમે કલાકલાપમાં કુશળતા સાથે ધૌવન વચને પ્રાપ્ત થયો. તે વૈતાલ્ય ગિરિ ઉપર ઉત્તર શ્રેણીમાં તેના આભૂપલુરૂપ કિન્નરગીત નામના નગરમાં દીપચૂલ નામે રાજા છે. તેને ચંદ્રકીર્તિ નામે પત્ની છે. તેનાથી સુકાંતા નામે સર્વલક્ષણસંપૂર્ણ પુત્રી થઈ અને તેની સાથે મારો વિવાહ થયો. અમે બંને દંપતીને રૂપશીલે વિરાજિત શાંતિમતી નામે પુત્રી થઈ, જે આ તમારી પાસે ઉભી છે. આ ખાળા મણિસાગર નામના પર્વત ઉપર ભગવતી પ્રજ્ઞપિતકા નામની મહાવિદ્યાને સાધતી હતી. તે વખતે આ દુષ્ટ વિદ્યાધરે આવીને તે વિદ્યા સાધવામાં તત્પર ખાળાને આકારમાં ઉચકી લીધી; પરંતુ તે વિદ્યા સિદ્ધ થઈ એટલે તેને તણ દઈ સઘ આ અધમ વિદ્યાધર ત્યાંથી પલાયન કરી ગયો. તેને કાઈ ઠેકાણે શરણુ નહી મળવાથી છેવટે તે દુરાત્મા તમારા ચરણુમૂળમાં પ્રાપ્ત થયો છે. હું પ્રજ્ઞાપિતકાની પૂજને માટે બળિ લઈને મણિસાગર પર્વતપર ન્યારે આવ્યો ત્યારે તે ગિરિ ઉપર મારી પુત્રીને દેખી નહીં, તેથી તેને પગલે પગલે તેની પછવાડે હું પણ આર્હી આવ્યો છું. માટે દુષ્ટોને શિક્ષા કરનારા હે સ્વામી ! દાષોની ખાલુરૂપ આ અધમને છોડી દો કે જેથી આ ગદાવડે નાળિયેરના ક્ષણની પેઠે તેને સૂર્ણ કરી નાંખીને યમરાજના સ્થાનમાં પહોંચાડી દઉં.”

આ પ્રમાણે વૃત્તાંત સાંભળી અવધિજ્ઞાનવડે તેમનો પૂર્વ સંબંધ બહુ વન્યુધ અકવર્તી બોલ્યા—“અરે વિદ્યાધરા આ સર્વનો પૂર્વ સંબંધ સાંભળ. આ જંબૂદ્રીપના ઐશ્વર્ય ક્ષેત્રમાં વિંધ્યપુર નગરમાં વિંધ્યદત્ત નામે એક રાજા હતો. તેની સુસક્ષાણા નામે પત્નીથી નરલક્ષણથી પૂર્ણ નલિનકેતુ નામે એક પુત્ર થયો. તે નગરમાં મિત્રરૂપ કમળમાં સૂર્ય સમાન ધર્મમિત્ર નામે એક સાર્થવાહ શિરોમણિ રહેતો હતો. તેને શ્રીદત્તા નામની સ્ત્રીથી દત્ત નામે પુત્ર થયો અને તે દત્તને દિવ્ય રૂપવાળી પ્રભંકરા નામે પત્ની થઈ. એક દિવસે વસંત ઋતુમાં રતિ સાથે કામદેવની જેમ ને દત્ત પોતાની દયિતા સાથે ઉદ્યાનમાં ક્રોડા કરવા ગયો. તે સમયે નલિનકેતુ પણ ત્યાં આવી ચડ્યો. તે પ્રભંકરાને જોતાં કામગાણથી વીંધાઈ ગયો. ‘અહા ! મું સ્વાધનીય રૂપ છે ! જે આ સ્ત્રીની સાથે ક્રોડા કરે તે પણ મ્લાધ્ય છે.’ આ પ્રમાણે ચિંતવી તે કામાતુરે તત્કાળ તેનું હરણુ કર્યું; અને ક્રોડા કરવાના ઉદ્યાનમાં સગિતા અને વાપિકા વિગેરેમાં તે નલિનકેતુ તેની સાથે કામદેવની જેમ સ્વચ્છંદે ક્રોડા કરવા લાગ્યો. કુમાર દત્ત પોતાની પ્રિયાના વિયોગાગ્નિથી ખીલિત થઈ નિરંતર પ્રભંકરાનું જ ધ્યાન ધરતો ઉદ્યાનમાં ભટકવા લાગ્યો. ત્યાં કુરતાં કુરતાં દૃષ્ટિમાં અમૃતાંજન સમાન જનું દર્શન છે જેના સુમન નામે એક મુનિ તેના જોવામાં આવ્યા. તે સમયે ઘાતીકર્મના કાયથી સુમન મુનિને અજ્ઞાન રૂપ અધિકારમાં દિવસ સમાન દેવગજાન ઉત્પન્ન થયું.

દેવતાઓએ આવીને કેવળજ્ઞાનનો મહિમા કર્યો. તે વખતે દત્તકુમારે પણ આવીને મુનિના ચરણકમળમાં વંદના કરી. મુનિના મુખથી ધર્મદેશના રૂપ સુધાતું પાન કરી દત્તકુમારે પૂર્વ તાપની સ્થાનિ ક્ષણવારમાં છોડી દીધી. નિરંતર દાન ધર્મમાં તત્પરમ્બને શુભ ધ્યાન ધરનારો દત્ત શાંતપણે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી જાણીપના પૂર્વ વિદેહમાં સુકન્ધ વિગ્રયને વિષે વૈતાલ્ય ગિરિપર આવેલા સ્વર્ણતિલક નામના નગરમાં વિવાધરના રાજા મહેન્દ્રવિક્રમની અનિલવેગા પત્નીથી પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. પિતાએ તેનું અજિતસેન એવું નામ પાડ્યું અને વિદિથી વિદ્યાઓ આપી. 'વિદ્યાધરેતું મૂળધન વિદ્યાજ હોય છે.' યૌવન પ્રાપ્ત થતાં તે વિદ્યાધરેની અનેક કન્યાઓને પરણ્યો તેમની સાથે આકાશમાર્ગે ડરતો ગિરિવનાદિકમાં અનેક પ્રકારે રમવા લાગ્યો.

વિધ્વંસન મૃત્યુ પામ્યા પછી વિંધ્યપુરમાં વાસુદેવના જ્ઞેદા ઉદ્ભટ નલિનકેતુ રાજા થયો. તે હરણ કરેલી દત્તની પત્ની પ્રભંકરા સાથે કાંદર્પિક દેવની પેઠે વિપયસુખ ભોગવવા લાગ્યો. એક વખતે જન્મ વૈભાનિક દેવ દેવીનો સાથે પ્રકાશમાન વિમાનપર ચડે, તેમ નલિનકેતુ પ્રભંકરાની સાથે પોતાના મહેલ ઉપર ચઢ્યો. તે વખતે પર્વતના શિખર જેવા, અંગનાચળ જેવા ભાસ્વર કાંતિવાળા, ગર્જનાથી દિશાઓનો નિરસ્કાર કરનારા, ઉદ્ભ્રાંત થયેલા દિગ્ગજની જેવા, વિદ્યુતથી આકાશને પ્રકાશિત કરતા અને ઈદ્રધનુષ્યને ધરનારા વાદળ અકસ્માત આકાશમાં ચડી આવ્યા. તેમને જોઈને નલિનકેતુ ખુશી થયો. પાછા ક્ષણવારમાં પ્રચંડ પવનથી જાણે ખોટી રીતે ઉત્પન્ન થયા હોય તેમ તેઓ દશે દિશામાં વિખંરાઈ ગયેલા જેવામાં આવ્યા. એ પ્રમાણે એક ક્ષણાર્ધમાં મેધની ઉત્પત્તિ અને વિનાશ જોઈ નલિનકેતુ વૈરાગ્યથી વિચાર કરવા લાગ્યો કે 'જન્મ આ મેધ આકાશમાં ક્ષણમાં ઉદય અને ક્ષણમાં અસ્ત પામ્યા તેમ આ સંસારમાં સર્વ પદાર્થો તેવી સ્થિતિમાં જ રહેલા છે. એક જન્મમાં આ પ્રાણી યુવાન, વૃદ્ધ, ધનાઢ્ય, નિર્ધન, પતિ, ખેદલ, નીરાગી અને રાગી થાય છે, તેથી સંસારમાં સર્વ ક્ષણિક છે. માટે તેવા સંસારને ધિક્કાર છે !' આ પ્રમાણે વિચારી તત્કાળ પુત્રને રાજ્યપર બેસાડી તેણે ક્ષેમંકર તીર્થ કર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. કેટલેક કાળે ઉચ્ચ તપસ્યા કરવાથી અને શુભ ધ્યાન ધ્યાવાથી ધાતીકર્મનો ક્ષય થઈને તેમને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પછી ક્રમે કરી ભવોપખાહી ચાર કર્મને પણ હણી નલિનકેતુ મહર્ષિ અવ્યયપદને પામ્યા. સરલ અને ભદ્રિક સ્વભાવવાળી પ્રભંકરા રાણીએ સુખતા ગણિનીની પાસે આંદ્રાચલ તપ આચર્યું. સમકિત વગરના તેતપના કૃણથી તે પ્રભંકરા મૃત્યુ પામી આ શાંતિમતી નામે તારી પુત્રી થઈ છે. દત્તને જીવ આ અજિતસેન વિદ્યાધર થયો છે. તેણે પૂર્વના સ્નેહથી આ શાંતિમતીને ઉપાડી હતી, માટે તેના પર ક્રોધ કરીશ નહીં. તેની ઉપરનો ક્રોધ છોડી બંધુની પેઠે તેને ક્ષમા કર, કાણ કે જે અનંતાનુબંધી કપાય છે તે નરકને માટે જ થાય છે." આવી રીતે વજ્ર્યુધની વાણી સાંભળવાથી ત્રણે જણાં વૈરમુક્ત થઈ, સવેગ પામીને પરસ્પર ખમાવવા લાગ્યા. ફરીનાર વળી ચક્રવર્તી

શ્રી ૩ જી. પવનવેગ, તેની પુત્રી શાંતિમતી અને અજિતસેને દીધેલ દીક્ષા. (૨૫૫)

વજ્રયુધે કહ્યું કે “ તમે ત્રણ જાણ થોડા કાળમાં ક્ષેમકંડે પ્રણની પાસે દીક્ષા મહણ કરશો. ત્યાં આ શાંતિમતી રત્નાવળી તપ કરશે અને અનશનવડે મૃત્યુ પામીને ઇશાનેંદ્ર થશે. તેજ વખતે હે પવનવેગ અને અજિતસેન ! તમને ધાતીકર્મના ક્ષયથી કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થશે; તેથી તરતજ તમારા કેવળજ્ઞાનનો મહિમા મોટા ઉત્સવથી તે ઇશાનેંદ્ર આવીને કરશે અને પોતાના પૂર્વ જન્મના દેહનો પૂજ કરશે. પછી કાળે કરી ઇશાન ઇંદ્ર સ્વવી મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત કરી કેવળજ્ઞાન ઉપજવીને સિદ્ધિપદને પામશે. ” આ પ્રમાણે ચક્રવર્તી વજ્રાયુધનું ત્રિકાલ-વિધથી જ્ઞાન સાંભળી સર્વે સભાસદ વિકસિત નેત્રે વિસ્મય પામી ગયા. પછી ગજ પવનવેગ, તેની પુત્રી શાંતિમતી અને અજિતસેન વિદ્યાધર વજ્રાયુધને પ્રણામ કરીને આ પ્રમાણે બોલ્યા— “ હે જગત્પતિ ! તમે અમારા પિતા, સ્વામી, ગુરુ અને દેવ છે. ક્રમક પરસ્પર પાપ કરવાને પ્રવર્તેલા અમોને તમારા સિવાય બીજે કાણ રક્ષણકર્તા થાત ? જે તમારાં વચનરૂપ નર-કદારની અર્ગલા વચ્ચે આવી પડી ન હોત તો અમે પરસ્પર મૃત્યુ પામી આજેજ નરકમાં જાત; માટે હે સ્વામી ! અમને આજેજ આજ્ઞા આપો, કે જ્યાં સંસારથી ભય પામેલા અમે હમણાજ શ્રીક્ષેમકંડે પ્રણને શરણે જઈએ. ” આ પ્રમાણેની તેમની વિજ્ઞાપિ સાંભળી ચક્ર-વર્તીએ આજ્ઞા આપી, એટલે તરતજ તેઓએ ક્ષેમકંડે પ્રણની પાસે જઈને દીક્ષા લીધી. પછી તેમણે શાંત મન રાખીને વિનાશના ભયથી કૃષ થયા હોય તેવા શરીરથી ઉચ તપસ્યા કરી. તેમાંથી શાંતિમતી મૃત્યુ પામી ઇશાન કલ્પમાં ઇંદ્ર થઈ અને બીજા બંનેને તેજ સમયે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ઇશાનેંદ્રે આવી તેમના કેવળજ્ઞાનનો મહિમા અને પોતાના દેહનું પૂજન કર્યું. ઇશાનેંદ્ર ત્યાંથી સ્વવી બીજા જન્મમાં સિદ્ધિ પામ્યા અને તેઓ બંને આયુ-ધ્ય પૂર્ણ થતાં તેજ ભવમાં મોક્ષે ગયા.

વજ્રાયુધ ચક્રી જ્યંત ‘ સહિત ઇંદ્રની જેમ સહસ્રાયુધ પુત્રની સાથે પૃથ્વીનું પા-લન કરતા હતા. એવામાં એકદા સહસ્રાયુધની પત્ની જ્યંતાએ એક સમયે સ્વપ્નમાં કિરણોથી પ્રકાશમાન સુર્વણ શકિત ભેદ. પ્રાત.કાળે તેણે સ્વપ્નની વાર્તા પોતાના પતિને કહી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે ‘ હે દેવી ! મોટી શક્તિવાળો તારે પુત્ર થશે. ’ ત્યારથી તે દેવીએ દુર્વહ ગર્ભ ધારણ કર્યો. પછી સમય આવતાં પૃથ્વી જેમ ધાન્યને જન્મ આપે તેમ તેણે એક પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. જ્યંતાદેવીએ જોયેલા સ્વપ્નને અનુસારે પિતાએ તે આળકતું કનકશકિત એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે જ્યારે તે બાલ્યવય ઉર્લ્લંઘન કરી યૌવનને પ્રાપ્ત થયો, ત્યારે સુમંદિ-રપુરના રાજ મેરુમાલીની મહાદેવી રાણીના ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલી કનકમાળા નામે રૂપસાવણ્યવર્ત કન્યાની સાથે યથાવિધિ પરણ્યો.

શ્રીસાર નામના નગરમાં અજિતસેન નામે ગજ હતો. તેની પ્રિયસેના નામે રાણી-ના ઉદરથી વસંતસેના નામે એક પુત્રી થઈ હતી. તે કનકમાળાની પ્રિય સખી હતી. તેનો પિતા અજિતસેન તેને માટે કાઈ યોગ્ય વર શોધતો હતો, તેથી તેણે તે સ્વયંવરા કન્યા કનકશકિતની પાસે મોકલી, એટલે કનકશકિત તેને પણ યથાવિધિ પરણ્યો. આ વિવાદથી

વસંતસેનાની કુદ્રના પુત્રને મનમાં ઘણો ક્રોધ હતપત્ર થયો. એક વખતે કનકશક્તિ ઉદ્યાનમાં ફરતો હતો, તેવામાં કુકડાની પેઠે ઉચ્ચો ઉછળતો અને પડતો એક પુરૂષ તેના જોવામાં આવ્યો. કનકશક્તિએ તેને પૂછ્યું—‘અરે ભાઈ ! તમે પતંગની પેઠે ચામ કેમ પડો છો અને ઉછળો છો ? તે જો રહસ્ય ન હોય તો કહો. ’ તેણે કહ્યું—‘તમારા જેવા મહાત્માઓની પાસે રહસ્ય કહેવામાં કાંઈપણ હરકત નથી, કેમકે તે કહેવાથી ગુણ થાય છે; હું વિદ્યાર છું. કાંઈ કાર્યને માટે વૈતાલ્ય પર્વત ઉપરથી અન્યત્ર જતાં વચમાં આ ઉદ્યાનમાં હું આવી રહ્યાં. ઉદ્યાનની રમ્યતા જોવાને કાણવાર રોકાયો. પછી અહીંથી ઉડવાને આકારગામિની વિદ્યાનું મેં સ્મરણ કર્યું, પણ તે વિદ્યાનું એક પદ હું ભૂલી ગયો છું; તેથી જની પાંખો પાંખેલી હોય તેવા પક્ષીની જેમ ઉછળું છું અને પાછો પડી જાઉં છું. ’ કુમારે કહ્યું—‘હિ મહાપુરૂષ ! જો બીજાની પાસે તે વિદ્યા ભણાતી હોય તો ભણો. ’ તેણે કહ્યું—‘ સામાન્ય પુરૂષોની આગળ તે વિદ્યા ભણાય નહીં; પણ તમારા જેવા મહાત્માને તો તે વિદ્યા આપી શકાય, તો ભણવામાં શી હરકત હોય ? ’ પછી વિદ્યાધર તે એક પદ રહિત વિદ્યા ભણી ગયો; એટલે જોને પદાનુસારી શુદ્ધિ છે એવા કુમારે તે ન્યૂન પદ કહી આપ્યું. તેથી તત્કાળ જોને પૂર્ણ વિદ્યાશક્તિ પ્રગટ થઈ છે એવા વિદ્યાધરે તે વિદ્યા કુમારને આપી. વિવેકી જોને કૃતજ્ઞ જોય છે. પછી વિદ્યાધર ત્યાંથી સ્વસ્થાનકે ગયો; અને કુમાર કનકશક્તિ તે વિદ્યાનું યથાવિધિ સાધન કરી મોટા વિદ્યાધર થયો.

વસંતસેનાની કુદ્રના પુત્ર જે પ્રથમ રાપ ધરી રહ્યો હતો તે કનકશક્તિનો કાંઈપણ અપકાર કરવા સમર્થ થયો નહીં, તેથી લજ્જાવડે અન્નપાન છોડી મૃત્યુ પામી હિમચૂલ નામે દેવતા થયો. કુમાર કનકશક્તિ, વસંતસેના અને કનકમાળા સાથે વિદ્યાશક્તિથી પવનની જેમ પૃથ્વીપર સ્વેચ્છાએ ફરવા લાગ્યો. એકદા તે કનકશક્તિ હિમવતગિરિપર ગઈ ચડ્યો. ત્યાં વિપુલમતિ નામે એક ચારણમુનિ તેના જોવામાં આવ્યા તપેલા મુવર્ણુ જેવા અંગવાળા, કૃશ થઈ ગયેલા અને કામદેવને જીતનાગ તેમજ બધે મૂર્તિમાન તપતેજ હોય તેવા તે મુનિને કુમારે ભક્તિથી વંદના કરી. પછી મુનિ પાસેથી ‘ધર્મલાલ’ રૂપ આશિષ મેળવીને જે દેવીઓ સાથે ત્યાં જેસી સંસારરૂપ દાવાનળમાં વર્ષાકટુ જેવી ધર્મદંડના તેણે સાંભળી. અને મહામતિ કનકશક્તિએ પ્રતિબોધ પામી રાજ્યશ્રીની પેઠે જોને દેવીઓને છોડી દધને દીક્ષા લીધી. વિવેક અને શુભ દૃઢયવાળી જોને દેવીઓએ પણ સવેગ પામી વિમ્બલમતિ નામે આર્યાની પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. મુનિ કનકશક્તિ વિહાર કરતાં કરતાં સિદ્ધિના સ્થાનરૂપ તેજ ગિરિ ઉપર એક શિલાને વિષે એક રાત્રીની પ્રતિમા અંગીકાર કરીને કાલસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા.

અહીં સ્તંભની પેઠે સ્થિર ગ્રહેલા કનકશક્તિને જોધ પેલા દુઃશય હિમચૂલ દેવતાએ તેમને ઉપસર્ગ કરવા માંડ્યા. તે અધમ દેવને ઉપસર્ગ કરતો જોઈ વિદ્યાધરએ આવી ક્રોધથી

તેને ત્રાસ પમાડ્યા સર્વ જનો સંતુરુપના પક્ષમાંજ રહે છે. તપસમૂહના ગિરિરૂપ તે મુનિ પ્રતિમા પાસે ત્યાંથી વિહાર કરી રત્નસંચયના નગરીએ આવ્યા; અને તે નગરીની બહાર સૂરનિપાત નામના ઉપવનમાં આવી તેમણે પર્વતની જેમ સ્થિર થઈને એક રાત્રીની પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી. તેજ રાત્રીએ ક્ષપકશ્રેણિમાં આરૂઢ થયેલા તેમને ક્ષણવારમાં ધાતીકર્મના ક્ષયથી ઉન્નત ઉવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. દેવતાઓએ આવી તે મહાશયનો ઉવળજ્ઞાનનો મહિમા કર્યો. હિમયુદ્ધ તે જોઈ ભય પામીને તેમને શરણે આવ્યા. વજ્રયુધે પણ તે મહર્ષિનો ઉવળજ્ઞાનનો ઉત્સવ કર્યો અને તેમની દેશના સાંભળી પાછો નગરીમાં ગયો.

એકદા કરેડો દેવતાઓએ અને રાજાઓએ સેવેલા ક્ષેમંકર પ્રભુ ત્યાં આવીને સમવસર્યા. સેવકાએ આવી વજ્રયુધને કહ્યું—‘હે સ્વામી ! ક્ષેમંકર પ્રભુ ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા છે.’ તેઓને સાડાખાર ઢાટી સોનેયા આપી વજ્રયુધ પરિવાર સાથે ક્ષેમંકર પ્રભુની પાસે ગયા. પછી પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી વાંદી ભક્તિથી પાસે બેસી ધર્મદેશના સાંભળી. દેશનાને અંતે વજ્રયુધ ચઢી બોલ્યા—‘હે સ્વામી ! આ દુસ્તર સંસારસાગરથી હું ભય પામ્યો છું; માટે કુમાર સહસ્રાયુધને રાજ્યપર બેસાડી જ્યાં સુધીમાં હું પાછો આવું ત્યાં સુધી મને દીક્ષા આપવાને આપ અહીં રહેવા કૃપા કરો.’ પ્રભુએ કહ્યું—‘ધર્મકાર્યમાં પ્રમાદ કરવો નહીં.’ તે સાંભળી વજ્રયુધે તત્કાળ પોતાની નગરીમાં આવી સહસ્રાયુધને રાજ્યપર બેસાડ્યા. પછી સહસ્રાયુધે જેમનો નિષ્ક્રમણોત્સવ કરેલો છે, એવા વજ્રયુધ ચઢી મિથિલાપર બેસી ક્ષેમંકર પ્રભુની પાસે આવ્યા. ત્યાં ચારહજાર રાણીઓ, ચારહજાર મુગટધારી રાજાઓ અને સાતસો પોતાના પુત્રોની સાથે વજ્રયુધે વ્રત અહણ્યું કર્યું. વિવિધ પ્રકારના અભિ-અહને ધારણ કરતા અને પરિપહેને સહન કરતા વજ્રયુધ મુનિ વિહાર કરતાં કરતાં સિદ્ધિ પર્વતે આવ્યા. ‘હું ઉપસર્ગોને સહન કરીશ’ એવી શુદ્ધ યુક્તિથી તેણે ત્યાં વિરોચન નામના સ્તંભ ઉપર વાર્ષિકી પ્રતિમા ધારણ કરી. હવે અશ્વઘ્રીવ પ્રતિમાસુદેવના પુત્ર મણિકુલ અને મણિકેતુ ચિરકાળ બનાટવીમાં ભમી, અંતે બાળતપ કરી અસુરકુમાર થયા હતા; તેઓ સ્વેચ્છાએ ક્ષરતાં ક્ષરતાં ત્યાં આવી ચઢ્યા; એટલે તેમણે મહર્ષિ વજ્રયુધને જોયા. પૂર્વના અભિ-તનેશના ભવના વૈરથી તે બંને અણુ વૃક્ષને બે મહિષો ઉપદ્રવ કરે તેમ તે મુનિને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યા. પ્રથમ સિંહ થઈને વજ્રકુર જેવા તીક્ષ્ણ નખથી બે પડખે રહી તેમના દેહને ઉત્તરડવા લાગ્યા. પછી થોડીવારે બે હાથી થઈ અંતરે દીની જેમ સુંદના આધાતથી, દાંતના પ્રહારથી અને પગના દુઃસહ પાતથી તેમને મારવા લાગ્યા. પછી સર્પ થઈને તે મહર્ષિના પડખામાં શકટના પાસની પેઠે દ્રઢ બંધે ભરડો દઢ લટકવા લાગ્યા. પછી રાક્ષસ થઈને પોતાની દાઢ જેવી તીક્ષ્ણ કાતીથી તે મુનિને મોટો ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યા. એવી રીતે તેઓ મુનિને વિવિધ ઉપસર્ગો કરતા હતા; તેવામાં ઈદ્રની રંભા તિલોત્તમા વિગેરે અપ્સરાઓ અને બીજી દેવાંગનાઓ અહાંતને વાંદવા જતી હતી, તેમણે મુનિને ઉપસર્ગ કરતા તે બંને દેવતાઓને દીકા, એટલે ‘અરે પાપીઓ ! તમે આવા ઉત્તમ મુનિ ઉપર આ શું આરંભ્યું છે ?’ એમ

કહેતી તેઓ વેગવડે આકાશમાંથી નીચે ઉતરી. તેમને ઉતરતી જોતાંજ તે બંને દેવતાઓ ક્ષોભ પામીને ત્યાંથી નારી ગયા. ' સૂર્યનો પ્રકાશ થતાં ધ્રુવક પક્ષી ફટકીવાર ટકી શકે ? ' પછી રંભાદિક દેવાંગનાઓએ ઇંદ્રની જેમ તે સુનિની આગળ ભાક્તથી નૃત્ય કરવા માંડ્યું. પછી દર્શનથી પોતાના આત્માને પવિત્ર થયેલો માનીને દેવીઓ પરિવાર સાથે સુનિને ત્રાંદી પોતપોતાને સ્થાનકે ગઇ.

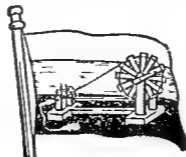
વજ્રયુધ સુનિએ વાર્ષિકી પ્રતિમા પૂર્ણ કરી અનુપમ ચમનિયમધાગણુ કરી ત્યાંથી પૃથ્વી-પર વિહાર કર્યો. રાજ સહસ્રાયુધ રાજશ્રેણિવડે શોભિત થઈ વિવાહિત રાજપુત્રીની જેની પ્રાપ્ત થયેલી રાજ્યલક્ષ્મીને ભોગવવા લાગ્યો. એક વખતે તે નગરીમાં સુનિગણુથી વીંટાયેલા પિહિ-તાશ્રવ' નામે ગણુધર મહાગજ સમવસર્યા; જોટલે સહસ્રાયુધે તેમની પાસે આવી ભકિતવડે તેમને વંદના કરી અને કર્ણુમાં અમૃતવૃષ્ટિ જેવી તેમની દેશના સાંભળી. તે દેશનાથી આ સંસારને ઇંદ્રજાની જેવો અસાર જાણી તેમણે પોતાના પુત્ર ચામલને રાજ્યપર બેસાડી પિહિતાશ્રવ ગણુધરની પાસેઘૃદીક્ષા અહણુ કરી. પછી ગુરૂ પાસેથી દ્વિવિધ શિક્ષા અહણુ કરીને તેમણે પૃથ્વીપર વિહાર કરવા માંડ્યો. એક વખતે સહસ્રાયુધ સુનિ વિહાર કરતાં કરતાં ચંદ્રને યુધ મળે તેમ વજ્રયુધ રાજર્ષિને અકરમાત્ મળી ગયા. પછી બંને પિતાપુત્ર સંયુક્તપણે સદા તપધ્યાનમાં તત્પર થઇ પરિપહને સહન કરી પોતાના ચર્ચીરની પણુ અપેક્ષા છોડી દઈ ક્ષમા-રૂપ ધનને ધારણુ કરી, પુર આમ અને અરણ્ય વિગેરેમાં વિહાર કરતાં થણે કાળ એક દિવસનો જેમ સુષ્પે નિર્ગમન કરવા લાગ્યા. પ્રાંતે બંને સુનિઓએ ઇપત્ પ્રાગ્કાર નામના ગિરિ ઉપર ચડી ' પાદપોપગમ ' નામે અનશન અહણુ કર્યું આયુષ્યનો ક્ષય થતાં તે મહા સુનિવરોએ પરમ સમૃદ્ધિવાળા ત્રીજા ઐવેયકમાં અહમિદ્રપણુનું અદ્ભુત પદ પ્રાપ્ત કર્યું; અને પચવીશ સાગરોપમની સ્થિતિ ત્યાં નિર્ગમન કરી.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिषष्टिशलाकापूरुषचरिते महाकाव्ये

पंचमपर्वणि श्रीशान्तिनाथदेवीयपट्टसप्तमभवर्षणो

नाम तृतीयः सर्गः ॥

૧ જેમણે આશ્રવ ઢાંકી હીધા છે એવા.

સર્ગ ૪ થો.

આ જાંબૂદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહમાં વિસ્તારવાળા પુષ્કળાવતી વિજયને વિષે સીતા નંદીને કાઠે મધ્ય ખંડની વચ્ચે સરોવરમાં પુંડરીક કમળની જન્મ લક્ષ્મીનું નિધાન પુંડરીકિણ્ણી નામે નગરી છે. તે નગરીમાં પૃથ્વીમાં રહેતો ઈંદ્ર હોય તેવો, ચતુષ્પાંજી મનોરથને ખંડેન કરનાર ધનરથ નાને મહારથી રાજા હતો. સમુદ્રને ગંગા અને સિંધુની જન્મ તેને પ્રિયમતી અને મનોરમા નામે બે પત્નીઓ હતી. વજ્રયુધનો જીવ ઐવેયકમાંથી ચ્યવી મહાદેવી પ્રિયમતીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયો. તે સમયે અવશેષ રાત્રીએ સ્વપ્નમાં વરસતો, ગાજતો અને વિદ્યુત્તને પ્રકાશતો મેઘ મુખમાં પ્રવેશ કરતો તેના બેવામાં આપ્યો. તેણે પ્રાતઃ કાળે તે સ્વપ્નનું વૃત્તાંત રાજા પાસે કહ્યું. તે સાંભળી રાજાએ કહ્યું—‘તમારે મેઘની પેઠે પૃથ્વીના સંતાપને હરનારો પુત્ર થશે.’ સહસ્ત્રાયુધનો જીવ ઐવેયકમાંથી ચ્યવીને મહાદેવી મનોરમાની કુક્ષિમાં અવતર્યો. તે સમયે તેણે સ્વપ્નમાં સુવર્ણની ધુવરીઆત્રાળો, ધ્વજપતાકાથી શોભતો અને લોહાની ચક્રધારાવાળો એક રથ મુખમાં પ્રવેશ કરતો જોયો. પ્રાતઃકાળે પતિને વૃત્તાંત જણાવતાં તેમણે કહ્યું કે—‘હે દેવી ! તમારે મહારથીઓમાં અગ્રેસર પુત્ર થશે.’ ખન્ને દેવીઓએ સમય આવતાં જાણે બીજી ભૂતિને પ્રાપ્ત થયેલા મૂર્ધચંદ્ર હોય તેવા પિ કુમારને જન્મ આપ્યો. પિતાએ શુભ દિવસે પ્રિયમતીનાં પુત્રનું સ્વપ્નને અનુસારે મેઘરથ એવું નામ પાડ્યું અને મનોરમાના પુત્રનું સ્વપ્નને અનુસારે દ્રઢરથ એવું નામ પાડ્યું. મેઘરથ અને દ્રઢરથ કુમારે દ્રઢ બ્રાતૃભાવ ધારણ કરતાં અનુક્રમે યલભદ્ર અને વાસુદેવની જન્મ મોટા થવા લાગ્યાં. થોડા કાળમાં તેઓ કામદેવનું રાજ્યસ્થાન, કામિનીજનને કામલુરૂપ અને રૂપના ઉત્કર્ષને પ્રગટ કરનાર ચૌવનવચને પ્રાપ્ત થયા. એક વખતે મુમહિરપુરના રાજા નિહતશત્રુના પ્રધાને આવી પ્રણામ કરી ધનરથ રાજાને વિજ્ઞાપિ કરી કે—‘હે પ્રજા ! ડોહરના પુષ્પ જેવી ઉન્નવળ અને તે તે ઉત્તમ ગુણોથી પ્રકાશિત તમારી કીર્તિ અંદ્રપ્રભાની જન્મ કાને હર્ષ આપતી નથી ? અમારા રાજા નિહતશત્રુ અહીંથી દૂર રહેલા છે તે છતાં પણ તે તમારી સાથે નિર્મળ સૌહાર્દપણાને ધરાવે છે; અને હમણા તો નવો સંબંધ ધાંધવાવડે સાન્નિધ્યમાં આવી તમારી સાથે વિશેષ સ્નેહ કરવાને ઇચ્છે છે. તે નિહતશત્રુ રાજાને ત્રણ જગતની સ્ત્રીઓથી ભુદી તેમના સ્વામીપણામાં રહી હોય તેવી ત્રણ કન્યાઓ છે. તેમાંથી બે કન્યા મેઘરથને અને એક કન્યા દ્રઢરથને આપવાને ઇચ્છે છે, તેથી તેમ કરવાથી તમારા જવાની સાથે તેનું પૂર્ણ સૌહાર્દ થાઓ.’ રાજા ધનરથે મેઘની જેવા ધ્વનિથી કહ્યું—‘હે મંત્રી ! આ સંબંધવડે અમારા ખન્નેનો ઘાટો સ્નેહ થાઓ. પ્રવાહોથી પર્વતોની નદીઓની જન્મ સત્પુરુષોનો સ્નેહ વારંવાર ખંધાતા સંબંધોથી હમેશાં વૃદ્ધિ પામે છે.’ મંત્રી બોલ્યો—‘હે દેવ ! કાઈ ઉત્તમ જોષીને જોલાવી માંગણિક કાર્યમાં ઉચિત એવું લગ્ન પતાવો, અને શરીરશોભાથી

કામદેવ જેવા તમારા બન્ને કુમારોને તે કન્યાના વિવાહના મિષ્ટથી ત્યાં મોકલો. અમારા સ્વામી ઉપર એટલો અનુક્રમ કરો.' તેજ વખતે એપીને બોલાવી લગ્નનો નિશ્ચય કરી બન્ને કુમારોને ત્યાં જવાની આજ્ઞા આપીને રાજ્યે મંત્રીને વિદાય કર્યો. મંત્રી ખુશી થતો શીઘ્ર સુમંદિરપુરમાં આવ્યો, અને નિહતશત્રુ રાજને એ વૃત્તાંત કહીને હર્ષિત કર્યો.

પછી રાજ ધનરથે મુર્તિમાનુ કામદેવ હોય તેવા દૃઢરથ સહિત મેઘરથને સુમંદિર-પુર તરફ સ્વાને કર્યો. સામંત, મંત્રી, સેનાથી વિંટાયેલા બન્ને ભાઈ સરિતાના પુરની જેમ નિર્વિધને આસ્ય. કેટલાક પ્રયાણે કરી મર્યાદા પાળવામાં સાગરરૂપ તેઓ સુરેન્દ્રદત્ત રાજના દેશના સીમાડામાં આવ્યા. તે વખતે રાજ સુરેન્દ્રદત્તે શિક્ષા આપીને મોકલેલા એક દૂતને આવી મેઘરથને ગર્વિષ્ટ વચનોવડે આ પ્રમાણે કહ્યું—“ અમારા સ્વામી સુરેન્દ્રદત્ત સુરેન્દ્રના જેવા પરાક્રમી છે, તેઓએ કહ્યું છે કે તમારે અમારા દેશની મધ્યમાં યજ્ઞને જલું નહીં; તેથી આ દેશનો સીમાડો છોડી બીજા માર્ગે જવો. ઠેમક મૃગપતિના માર્ગમાં મૃગની ગાંત ક્ષેમકુશળ થતી નથી. ” આવાં દૂતનાં વચન સાંભળી વાચાળ પુરૂષોમાં શ્રેષ્ઠ એવા મેઘરથે કહ્યું— “અમારે આ માર્ગ સરલ પડે છે, તો તેનો કેમ ત્યાગ યાય ? નદી ખાડા પૂરે, વૃક્ષ ઉન્મેલે, હાંચી ભૂમિ ખોદી નાખે તથાપિ પોતાનો માર્ગ છોડતી નથી; માટે અમે આ સરલ માર્ગથીજ જઈશું, તેથી જે તારો સ્વામી સરલ નથી તો ભલે પોતાની શક્તિ ખતાવે.” મેઘરથનાં આ સર્વ વચનો દૂતે જઈને સુરેન્દ્રદત્ત રાજને કહ્યાં. તે સાંભળી જણે હાકાટા સાંભળ્યા હોય તેવા હાથીની જેમ ધમેલા તાંબાની જેવાં રાતાં નેત્ર કરી સુરેન્દ્રદત્તને યુદ્ધને માટે ભંભાનાદ કરાવ્યો. હાથી, સ્વારો, પેદાશો અને રથિકાત્રું મોટું સૈન્ય યુદ્ધ કરવાને એકકુલું થયું. સુમંદોની જીવના આરકેટથી, ધનુષ્યના ટંકારથી, ઘોડાના હેપારવથી, રથના ચિત્કારથી, હાથીઓની ગર્જનાથી, હાંટના ઘાંઘાટથી, ખચરોના અવાજોથી અને રણવાહના નાદથી ક્ષણમાં સર્વ જગતને બધિર કરતો સુરેન્દ્રદત્ત રાજ સર્વ બળથી મેઘરથનું રણાતિથ્ય કરવાની ઇચ્છાએ સામે આવ્યો. અધિકારનો નાશ કરતા સૂર્યની જેમ મેઘરથ અને દ્રઢરથ કુમાર યુદ્ધને માટે જૈત્રરથમાં આરૂઠ થયા. શંકુ, શરત્ય, ચક્ર, પ્રાસ, દંડ, ગદા, તીર, મુદ્ગલ, નારાય અને વિશિષ્ઠ તેમજ પાષાણ અને લોહના ગોળા, કરથી અને યજ્ઞોથી સર્વ સૈનિકા અજોના જણે મેઘ હોય તેમ બન્ને સૈન્યમાં વર્ષાવવા લાગ્યા; તે વખતે બન્ને સૈન્યમાં એવો ઘાટો સન્નપાત થયો કે ખેચરોની સ્ત્રીઓને યુદ્ધહર્ષન કરવામાં વિમ્બકારી થઈ પડ્યો. સસુદ્રમાં જળજંતુઓથી જળતંતુની જેમ યુદ્ધમાં અજોથી અજો અને રથોથી રથો ભાંગવા લાગ્યા. જેમના વેગ અસ્ખલિત છે એવા શત્રુઓએ પવનથી વનની જેમ બન્ને કુમારનું સૈન્ય ભગ્ન કરી દીધું. પછી અદ્વૈત જીજપરાક્રમવાળા બન્ને વીરો ક્રોધ કરી મોટા સરોવરમાં હાથી પેસે તેમ શત્રુના સૈન્યમાં પેઠા. તે વખતે ઉછળેલા સસુદ્રની જેમ અસ્મરૂપ ઉર્ધ્ધવડે શોભતા તે બને વીરોને સ્ખલના કરવાને શત્રુઓના કાઈપણ સૈનિકા ઉભા રહી શક્યા નહીં. બે હાથવડે શેરડીના વાડાની જેમ તેઓએ સૈન્યરૂપ વનનું મથન કરવા માંડ્યું. તે જોઈને સુરેન્દ્રદત્ત યુવરાજ સહિત તેમની સામે

યુદ્ધ કરવાને દોડ્યો. સુરેન્દ્રદત્ત મેઘરથ સાથે અને યુવાન યુવરાજ દ્રઢરથની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તેઓ પરસ્પર એકબીજાનાં શત્રો છેવલા લાગ્યા અને એજો ખાધિત કરવા લાગ્યા. તે વખતે તે ચારે બધા રણાંગણમાં લોકપાળની જેવા શોભવા લાગ્યા. પછી કરાસ્કેટ કરતા અને પરસ્પર તિરસ્કાર કરતા તેઓ બંધને બાલુનારા સર્પની જેમ જીવ્યુદ્ધથી વૃદ્ધ કરવા લાગ્યા. તે મહા પરાક્રમી ચારે વીર જીવ્યુદ્ધ શિખરને નિરહી રીતે હાંચા કરવાથી બધે ગળદંતાવાળા પર્વત હોય તેવા કાણુવાર યુદ્ધભૂમિમાં દેખાવા લાગ્યા. એમ યુદ્ધ કરતાં છેવટે મેઘરથ અને દ્રઢરથ કુમારોએ કાણુવારમાં તેમને ખેદ પમાડીને વનના હાથીની જેમ ખાંધી લીધા. પછી તે દેરામાં સ્વસ્થની પઠે પોતાની આજ્ઞા ફેલાવીને બને કુમાર પ્રસન્નપણે ત્યાંથી ચાલી સુમંદિર-પુર સમીપે આવ્યા. તેમના આવવાની ખબર સાંભળી રાજ નિહતશત્રુ તત્કાળ સામે આવ્યા. 'બીજા સાધારણ અતિથિને પણ માન આપે તે આવ્યા અતિથિને માટે તે શું કહેવું?' રાજ્યે તેમને આલિંગન કરી શિર ઉપર ચુંબન કર્યું, અને અહમિંદ્રની જેમ સુખાદૈતને અનુભવવા લાગ્યો. પછી શુભ લગ્નમાં પ્રિયમિત્ર અને મનોરમા નામે પોતાની બે મોટી કન્યાઓને મેઘરથની સાથે વિધિપૂર્વક પરણાવી અને રાજ્યે જેનાં ચરણકમળ ધોયાં છે એવા દ્રઢરથની સાથે ત્રીજી નાની કન્યા સુમતિને પરણાવી. મોટી સમૃદ્ધિથી યથાર્થ વિવાહ કર્યા પછી રાજ્યે મોટા માનપૂર્વક વિદાય કરેલા તેઓ પોતાની નગરી તરફ ચાલ્યા. માર્ગમાં સુરેન્દ્રદત્ત રાજને તેના યુવરાજ સહિત પૂર્વવત્ તેના રાજ્યપર બેસાડીને પોતાની નગરીમાં આવ્યા. તે મહાજીવ વીરો બધે ઈદ્ર અને ઉપેન્દ્ર પ્રીતિયોગથી એક ઠેકાણે મળ્યા હોય તેમ પોતાની પ્રિયાઓ સાથે અનેક પ્રકારના ભોગ ભોગવવા લાગ્યા. દટલોક કાળ ગયા પછી મેઘરથની પત્ની પ્રિયમિત્રાએ નંદીપેણુ નામે અને બીજી પત્ની મનોરમાએ મેઘસેન નામે પુત્રને જન્મ આપ્યો. દ્રઢરથની પત્ની સુમતિએ પણ ઉત્તમ ગુણરતના શહેણુચળ રૂપ રથસેન નામના એક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

એક વખતે રાજ ધનરથ અંતરપુરમાં યુથપતિ હાથીની જેમ સ્ત્રીઓ, પુત્રો અને પૌત્રોથી વીંટાઈ વિવિધ વિનોદ કરતો હતો, તેવામાં સુરસેના નામે એક ગણિકા હાથમાં કુકડો લઈ ત્યાં આવીને નિશ્ચિત કરવા લાગી કે "હે દેવ ! આ મારો કુકડો પોતાની જાતિમાં મુગટરત્ન સમાન છે. તે કાઈ બીજા કુકડાથી કદિપણુ જતાતો નથી. જો કાઈ બીજાનો કુકડો આ કુકડાને જીતે તે હું તેને તેના પણમાં એક લાખ દીનાર આપું. હે પ્રજા ! જો કાઈ બીજાની પાસે આવો કુકડો હોય તો તે મારી પ્રતિજ્ઞા પણ ભરે તોડી પાડે." તે વખતે દેવી મનોરમાએ કહ્યું—'આ પ્રમાણેના પણથી મારા કુકડાની સાથે આ કુકડાનું યુદ્ધ ચાલ્યું.' રાજ્યે તે વાત સ્વીકારી, એટલે દેવી મનોરમાએ વજીરુંડ નામના પોતાના કુકડાને દારીની સાથે મંગાવ્યો. પછી બને કુકડાને પેદાળની જેમ મેદાનમાં ખડા કર્યા, એટલે વિચિત્ર ગતિ કરતા અને નાચતા તે બંને પરસ્પર પ્રહાર કરવા લાગ્યા. ઉછળતા, પડતા, ખસી જતા અને હડતા તેમજ પ્રહાર દેતા અને ઝીંકતા તેઓ પરસ્પર લડવા લાગ્યા, અને ઉત્તમ કુકડાની કલગી જોડે સ્વભાવથી

રાતી હતી; તથાપિ પ્રચંડ ચંચુ અને ચરણના પ્રહારવડે નીકળતા ર્ધિરથી વિશેષ રાતી થઇ ગઈ જણે પક્ષીરૂપે બે આયુધધારી મનુષ્ય હોય તેવા તે બંને કુકડા વારંવાર પોતાના તીક્ષ્ણ નખ પરસ્પરના અંગમાં મારવા લાગ્યા. આ મહાદિવી મનોરમાનો કુકડો જીતે છે, ચારે! આ સુરસેનાનો કુકડો જીતે છે, એવી રીતે ક્ષણે ક્ષણે જયની શ્રાંતિ થવા લાગી, પણ કાંઈનો જય થયો નહીં. આ પ્રમાણે ઘણીવાર સુધી બંનેનું યુદ્ધ ચાલેલું બેયા પછી રાજ પનગ્થ યોડ્યા કે 'આ બંને કુકડામાંથી કાઈ કાઈથી જીતાશે નહીં.' ત્યારે મેગ્થે પૃછ્યું કે 'આ પ્રમાણે યુદ્ધ થતાં આમાંથી એકનો જય અને એકનો પરાજય કેમ નહીં થાય?' એટલે ત્રિકાળજ્ઞાની રાજ ધનગ્થ યોડ્યા- "આ બંને કુકડાના પૂર્વભવનો વૃનાંત સાંભળો—

આ જમ્બૂદ્વીપના ઐરવત ક્ષેત્રને વિષે વિવિધ રત્નોના રાશિથી ભગ્પૂર રત્નપૂર નામે નગર હંતુ. તે નગરમાં ધનવસુ અને દત્ત નામે બે પરસ્પર ગાઠ મૈત્રીથી શોભતા વલ્લિક ગઢેતા હતા તેઓને ધનની આશા નિવૃત્ત થઈ નહોતી, ચાતક પક્ષીની જેમ અત્યંત તૃષ્ણાવાળા હતા; તેથી તે બંને સાથે નાના પ્રકારનાં કરિયાણાંનાં ગાડાં અને ગાડીઓ ભરી ગામ, ખાણ, નગર અને દ્રોણસુખ વિગેરેમાં દાગિંદ્રના જણે માતાપિતા હોય તેમ બ્યાપારને માટે ફરતા હતા. તેઓ તરસ્યા, જુખ્યા, થાકેલા, મંદ, શિથિલ, કૃશ અને ટાહતકકા તથા વરસાદથી પીડિત એવા બળદોની ઉપર ચાલિ ભાર ભરી આયુક, લાકડીના ધા કરી અને પૂંછડા મગી પરમાધાર્મિકની પેઠે તેમને હાંકતા હતા. તીક્ષ્ણ આગેથી તેમના સૂઝી ગયેલા પૃષ્ઠ ભાગને વ્યથા કરતા હતા; નાસિકાનો પ્રથમનો વેધ બે તુટી જાય તો ફરીવાર નાસિકાને વીધતા હતા ઘણા કાળ થાયે તે પાણ્ય શીઘ્રતાથી ધારેલે ઠેકાણે જવાની ઈચ્છાએ બળદને છોડતા નરોતા વિલગ થાય તેને નહીં સહન કરતા તેઓ ચાલતાં ચાલતાં ખાઈ લેતા હતા. હમેશાં ફૂટ તોલા, ફૂટ માન, ફૂટ નાણાં અને ફૂટ અર્થવાળાં વચનોથી માણસોને મોહિત કરતા હતા. સિયાળની જેવા તે કપટી વલ્લિક બધા જગતને ઠગતા, અને એક દ્રવ્યની અભિલાષથી ઘણાઓની સાથે લડાઈ કરતા હતા. મિથ્યાત્વવડે જેમની બુદ્ધિ મોહિત થઈ છે અને હમેશાં લોભથી ભરેલા છે એવા તે નિર્દય અને કઠોર પુરૂષો ધર્મની તો વાર્તા પણ કરતા નહોતા આવી રીતે આર્ત-ધ્યાનમાં પડેલા તેઓએ હાથીનું આયુષ્ય બાંધ્યું. આર્તધ્યાનનું કૃળ તિર્યંચ યોનિમાં જન્મ થવો તેજ છે.

એક વખતે શ્રીનદી તીર્થમાં ગગદેવને વશ થયેલા તેઓ પરસ્પર કલહ કરતા કરતા યુદ્ધ કરીને મૃત્યુ પામ્યા. ત્યાંથી મૃત્યુ પામી તેજ ઐરવત ક્ષેત્રમાં સુવર્ણકૃલા નદીને કાંઠે તામ્રકળશ અને કાંચનકળશ નામે બે હાથી થયા. અનુક્રમે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયેલા અને સાને પ્રકારે મદને ઝરતા તે બંને ગજેંદ્ર કાંઠાનાં વૃક્ષોને ભાંગી નાખતા નદીતીરે વિહાર કરવા લાગ્યા. એક વખતે તે બૂદા બૂદા યૂથના યૂથપતિ હાથી ફરતાં ફરતાં બિબ-પ્રતિબિંબની જેમ પરસ્પરને જોતાં જોતાં એકઠા થઈ ગયા. તે સમયે પૂર્વ જન્મના રૂપથી દાવાનળવાળા બે પર્વતો હોય તેમ તેઓ વેગથી પરસ્પરનો વધ કરવાને ઠાણા.

ધણીવાર સુધી દાંતે દાંતે અને સુઠે સુઠે યુદ્ધ કરી જન્માંતરમાં યુદ્ધ કરવા માટે હોય તેમ તે બંને એકી સાથે મૃત્યુ પામ્યા.

ત્યાંથી મરણ પામીને જન્મૂદ્રીપના ભરતક્ષેત્રમાં અયોધ્યા નગરીને વિષે ધણી મહિષી-રૂપ ધનવાળો નરિમિત્ર નામે એક પુરૂષ હતો, તેના અતિ પ્રિય અને મહિષીના પૂત્રમાં તેઓ હાથીનાં પચ્ચાંની જેવા પુષ્ટ અંગવાળા બે ઉત્તમ મહિષ થયા. તે મહિષ તે નગરીના શત્રુજય રાજની દેવાનંદા રાણીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયેલા ધનસેન અને નદિષેણુ નામના બે કુમારોના જેવામાં આવ્યા; એટલે તે અયોધ્યાના રાજકુમારોએ કૌતુકથી તે ગર્વિષ્ટ અને યમરાજના જેવા મહિષોને પરસ્પર ખત્રાજ્યા. ત્યાં ચિરકાળ યુદ્ધ કરી તેઓ મૃત્યુ પામીને તે નગરીમાં કાળ અને મહાકાળ નામે દૃઢ અંગવાળા મેઢા થયા. દૈવયોગે એક ઠેકાણે મળવાથી તે પૂર્વના વૈરી ચિરકાળ યુદ્ધ કરી મૃત્યુ પામીને આ સમાન બળવાળા બે કુકડા થયેલા છે. પૂર્વે પણ તેઓમાંથી કાઈ એકએકથી જીતાયો નથી, કારણ કે તેઓ સમાન પરાક્રમી છે. તેવી રીતે હમણાં પણ કાઠનાથી કાઈ જીતાશે નહીં." તે વખતે મેઘરથે કહ્યું—“આ કુકડા કવળ પૂર્વ વૈરવાળા છે, એટલુંજ નહીં પણ તેઓ વિદ્યાધરોથી અધિષ્ટિત છે તેથી પરસ્પર આમ યુદ્ધ કરે છે.” પછી રાજ ધનરથે બ્રહ્મુદી નમાવીને તે કહેવાની પ્રેરણા કરી, એટલે મેઘરથે અંજલિ બેઠી આ પ્રમાણે તે વૃતાંત કહી ખતાવ્યું.

“આ જન્મૂદ્રીપના ભરતક્ષેત્રમાં વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર શ્રેણીમાં સ્વર્ણનાભ નામના નગરને વિષે ગરૂડની જેવા પરાક્રમવાળો ગરૂડવેગ નામે રાજ હતો. તેને પાપ વિનાની ધૃતિધેણા નામે ગણી હતી. તેણે પોતાના ઉત્સંગમાં રહેલા સૂર્યચંદ્રના સ્વપ્નાએ સૂચિત ચંદ્રનિલક અને સુરતિલક નામના બે કુમારને જન્મ આપ્યો; યૌવનવયને પ્રાપ્ત થતાં તે કુમારો એક વખત મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર શ્રીમાન્ શાશ્વત અહંતની પ્રતિમાને વંદન કરવા ગયા. ત્યાં જિનવંદન કરીને કૌતુકથી દ્રુના હતા, તેવામાં સુવર્ણની શિક્ષા ઉપર બેઠેલા સાગરચંદ્ર નામે એક ચારણમુનિ તેમના જેવામાં આવ્યા. પ્રદક્ષિણા-પૂર્વક તે મુનિને વંદના કરીને અંજળી બેઠી તેમની આગળ બેસી તેઓ ધર્મદેશના સાંભળવા લાગ્યા. દેશનાને અંતે નમસ્કાર કરીને તેઓ બોલ્યા—“ભગવાન! સારે ભાગ્યે અજ્ઞાનરૂપ અધકારવડે પીડિત એવા અમોને આપ દીપકની પેઠે પ્રાપ્ત થયા છે, માટે હે પ્રભુ! અમારા પૂર્વ જીવોનું સ્વરૂપ કહો. તમારા જેવા મહાત્માનું જ્ઞાન સૂર્યના ઉદયની જેમ પરાપકારને માટે જ છે.” મુનિવર્ધ બોલ્યા—“ઘાતકીખંડ દ્વીપમાં પૂર્વ ઐરવત ક્ષેત્રને વિષે વજ્રપુર નામે નગર છે. તેમાં સર્વ જીવને અભય આપવાનો ઘોષ કરનાર અભય-ઘોષ નામે રાજ હતો. તેને સુવર્ણતિલકા નામે પ્રિયા હતી, તેનાથી વિજય અને વૈજયંત નામે બે પુત્રો થયા. તેઓ અનુક્રમે કલાકલાપ બણીને યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. તે અરસામાં તેજ ઐરવત ક્ષેત્રમાં સ્વર્ણુકમ નામના નગરને વિષે રાખના જેવા ઉજવળ

શુભવાળો શંખ નામે રાજ હતો. તેની પૃથ્વી નામે રાણીને ઉત્સંગમાં રહેલી પુષ્પમાળાના સ્વપ્ને સૂચવેલી પૃથ્વીસિના નામે પુત્રી થઈ. રૂપના ઉત્કર્ષને અને વિશેષ ચાતુર્યને પોપણ કરનાર ચૌવન અને કલાકલાપ તેણે સંપાદન કર્યાં. ‘આ પુત્રીને યોગ્ય વર આજ છે’ એવું ચિંતવી શંખરાજ્યને ને કન્યા અભયઘોષને આપી. રાજ અભયઘોષ તે નવોઢા પૃથ્વીસિનાની સાથે વિષ્ણુની જેમ ક્રીડા કરવા લાગ્યો.

એક દિવસે વસંતઋતુમાં વસંતના પુષ્પોને ધારણ કરનારી ઢાઈ એક દારી અભયઘોષની પાસે આવી. તેને જોઈ દેવી સ્વર્ણતિલકાએ રાજને કહ્યું- ‘સ્વામી ! વસંતઋતુએ આપણા પદ્મઋતુક નામના ઉદ્યાનો મંડિત કર્યું છે, માટે હે પ્રાણવલ્લભ ! એ નવીન વસંતલક્ષ્મીનો અનુભવ કરવાને આપણે ઉચિત પરિવાર લઈ તે ઉદ્યાનમાં જઈએ.’ તે સમયે હાથમાં ઢાટી મૂલ્યવાળા યુક્તિનાં પુષ્પો લઈ પૃથ્વીસિના રાજ પાસે આવી. તે જોઈ રાજ્યે પ્રકુલિલત નેત્રે તેની માગણી કરી. પછી ઉચિત પરિવાર લઈ ઉદ્યાનમાં ગયો, અને ત્યાં અનેક પ્રકારની ક્રીડા કરી. પછી દેવી પૃથ્વીસિના રાજની આજ્ઞા લઈ આમતેમ ફરતી હતી, તેવામાં એક તરફ દંતમંથન નામે એક વિશિષ્ટ જ્ઞાની મુનિ તેના જોવામાં આવ્યા. ભક્તિએ ભરપૂર અને હર્ષિત થઈને તેણે મુનિને વંદના કરી. ત્યાં સંસારપર નિર્વેદ ઉત્પન્ન કરે તેવી મુનિ પાસે દેશના સાંભળી. તે સાંભળતાંજ તેણે તત્કાળ ભવથી ભય પામી રાજની આજ્ઞા લઈ તે દંતમંથન મુનિની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. દેવી પૃથ્વીસિનાતું અદ્ભુત આગ્નિ વખાણતો રાજ અભયઘોષ પોતાને ઘેર ગયો.

એક વખતે તે રાજ અભયઘોષ પોતાના મંદિરની અગાશી ઉપર વિશ્રામ લેતો સૂર્યની જેમ રત્નસિંહાસન પર બેઠો હતો, તેવામાં તીર્થંકરના લિંગને ધરનારા અને છદ્મસ્થપણે વિચરતા શ્રી અનંત નામે અર્હત પોતાના દ્વારદેશમાં પ્રવેશ કરતાં તેના જોવામાં આવ્યા. તત્કાળ રાજ સંભ્રમથી ઉભો થયો અને ઉચિત આહાર લઈ ભગવંતની પાસે આવી નમસ્કાર કર્યો. ભગવતે તેની આપેલી ભિક્ષાથી ત્યાંજ પારણું કર્યું. દેવતાઓએ અભયઘોષના મંદિરમાં વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં. પારણું કર્યા પછી પ્રભુએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. છદ્મસ્થ પ્રભુ બીજા મુનિની જેમ કોઈ ઠેકાણે સ્થિર રહેતા નથી. ત્યારપછી જને ક્વણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે એવા તે અનંત પ્રભુ વિહાર કરતાં કરતાં વજ્રપુર નગરે આવીને સમવસર્પા. તે ખખર જણી રાજ અભયઘોષે ત્યાં આવી ભક્તિથી તણ પ્રદિક્ષણા દઈને વંદના કરી; અને સંસારને છેદનારી ધર્મદેશના સાંભળી. દેશનાને અતે રાજ્યે પ્રણામ કરી કહ્યું કે “ ભવી પ્રાણીઓના પુણ્યથીજ કટપવૃક્ષની જેમ તમે અહીં પધાર્યા છો. હે સ્વામી ! આ તમારી પ્રવૃત્તિ પરના ઉપકારને માટેજ છે, માટે હું તમને વિજ્ઞાપિ કરું છું કે- હે વિશ્વપૂજ્ય કર્ણાનનિ ! જ્યાં સુધીમાં મારા પુત્ર ઉપર સર્વ પૃથ્વીનો ભાર મૂકી તમારા ચરણકમળમાં દીક્ષા લેવાને હું પાછો ન આવું ત્યાં સુધી અહીં બીરાજશો.” ‘ ધર્મકાર્યમાં પ્રમાદી થવું નહિ’ એમ

પ્રશ્નને કહ્યું, એટલે રાજ અભયધોષે ઘેર આવી પોતાના બંને પુત્રોને જુદું જુદું કહ્યું—“ હે વત્સ વિજય ! આ ક્રમાગત રાજ્યને તુ અહ્લુ કર; અને હે વત્સ વૈજયંત ! તું વિજયતું ચૈવરાજ્ય સ્વીકાર. હું શ્રી અનંતાય પ્રશ્નની પાસે દીક્ષા લઇશ કે જ્યો મારે ફરીવાર આ અતિ ગહન સંસારમાં આવવું પડે નહીં.” પુત્રો બોલ્યા—“ પૂજ્ય પિતા! જમ તમે આ સંસારથી ભય પામ્યા છે, તેમ અમે પણ તમારા પુત્રો આ સંસારથી ભય પામ્યા છીએ; માટે અમે પણ દીક્ષા અહ્લુ કરશું, કારણ કે દીક્ષા લેવાથી આ લોકમાં તમારી સેવા અને પરલોકમાં મોક્ષપ્રાપ્તિ એ બે ફળ અમોને પ્રાપ્ત થશે ” “ પુત્રો! તમને સાળાગ છે” એમ બોલતા રાજ્ય એ મોટી ઉદારતાથી પોતાનું વિસ્તારવાળું રાજ્ય કાઠ ખીજને આપી દીધું અને પોતાના બંને પુત્રોને સાથે લઇ પોતે શ્રી અનંતાય પ્રશ્નની પાસે ગયા. ત્યાં સર્વ સઘની સમક્ષ તેમણે દીક્ષા અહ્લુ કરી તે ત્રણે રાજ્યમુનિઓમાં અભયધોષે અતિ ઉમ્મ તપ કરી વીશ સ્થાનકને આરાધી તીર્થ કરનામગોત્ર ઉપાર્જન કર્યું. આયુ પૂણ્ થતાં તે ત્રણે કાળ કરી અચ્યુત દેવલોકે બાવીસ સાગરોપમના આયુધ્યવાળા દેવતા થયા.

આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહના આબૂપલુ જેવા પુષ્કલાવતીનામના વિજયમાં પુંક-રીકિણી નામે નગરી છે તે નગરીમાં હેમાંગદ નામે રાજ છે ઈદ્રની જમ તેને વજ્રમાલિની નામે પ્રિયા છે. અચ્યુત દેવલોકમાંથી ચ્યવી અભયધોષનો જીવ તે વજ્રમાલિનીના ઉદરમાં અવ-તર્યા સમય આવતાં વજ્રમાલિનીએ ચૌદ મહારથનો એ જેનો તીર્થ કર મહિમા સૂચવ્યો છે એવા એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. ઈદ્રાદિક આ રી તેમનો જન્મભાલિકે કર્યો પિતાએ ઘનરથ નામ પાડ્યું. તે ઘનરથ તીર્થ કર થઈ અધાપિ ગૃહવાસમાં રહી પૃથ્વીને પાવન કરે છે. તમે વિજય અને વૈજયંતના જીવ દેવલોકથી ચ્યવીને ચંદ્રતિલક અને સૂર્યતિલક નામે વિદ્યાધર થયા છે.” આ પ્રમાણે પોતાના પૂર્વ જન્મને સાંભળી તેઓ ઘણા પ્રસન્ન થયા. પછી તે મુનિને નમસ્કાર કરી પોતાના પૂર્વ જન્મના પિતા જે તમે તેને જોવાને તેઓ ભક્તિથી આહી આવેલા છે હે સ્વામી ! તેમણે કૌતુકથી આ કુકડામાં પ્રવેશ કરીને તેનું યુદ્ધ કરાવ્યું છે, તે તમાગ દર્શનના ઉપાય રૂપ છે. આહીથી તેઓ ભોગવર્જન નામે સુરની પાસે બધ દીક્ષા લઈ કર્મનો ક્ષય કરીને મોક્ષપદને પામશે. ” આ પ્રમાણેનો વૃત્તાંત સાંભળી પૂર્વની જમ પોતાને પુત્રપણે માન નારા તેઓ પ્રગટ થઈ ઘનરથ રાજને નમી પોતાના ઘર તરફ ગયા.

આ સર્વ વૃત્તાંત સાંભળી તે કુકડાએ જાતિસ્મગ્લુ પામવાથી વિચાર કરવા લાગ્યા કે “ અહો ! આ સંસાર આવા કલેશોનું કારણ છે પૂર્વ જન્મમાં વણિક થઈને આપણે કાંઈ પણ ઉપાર્જન કર્યું નહીં. ખીજુ તો દૂર રહ્યું, પણ જે મનુષ્યજન્મ પુનઃ મળવો અતિ દુર્લભ છે તે આપણે નિષ્કળ ખોષ નાંખ્યો અહા ! તે જન્મમાં લુપ્ધકની જેવા લુપ્ધ થઈ અનેક ઉપાયોથી આપણે ઘણા પ્રાણીઓને છેતર્યા. ચિરકાળ અસતોષી થઈ ખોટા માન અને ખોટા તોલ વિગેરેથી લોકોને ઠગી છેવટે માઠામાંહી કળહ કરનારા આપણને ધિકાર છે !

તેને પરિણામે આર્ષ્યાનમાં પડેલા આપણે એક બીજને પરસ્પર હણી મૃત્યુ પામ્યા અને અનેકવાર તિર્થંચયોનિમાં ઉત્પન્ન થઇને પાપનું ક્ષણ પ્રાપ્ત કર્યું." આ પ્રમાણે વિચારી રાજને પ્રણામ કરી તેઓ પોતાની ભાષામાં બોલ્યા— 'હે દેવ ! આજ્ઞા કરો. અમે હવે અમારા આત્માનું હિત શી રીતે કરીએ ?' ધનરથ રાજાએ અવધિજ્ઞાનથી બહુને કહ્યું— 'તમેને અહ્-ત દેવ, સાધુ ગુરૂ અને જીવ દયારૂપ ધર્મનું સરણ થાઓ.' ધનરથનું એ વચન સ્વીકારી તે બંને કુકડા તરતજ આણસણ અંગીકાર કરી મૃત્યુ પામ્યા. ત્યાંથી મૃત્યુ પામીને તેઓ ભૂત-રત્ના નામે મોટી અટવીમાં તામ્રચૂસ અને સ્વર્ણચૂસ નામે બે મહર્દિક ભૂતનાયક દેવ થયા. પછી અવધિજ્ઞાનથી પૂર્વ જન્મને બહુ વિમાન વિકુર્વાને તેઓ પોતાના પૂર્વ જન્મના ઉપકારી મેઘરથની પાસે આવ્યા, અને ભક્તિથી મેઘરથને પ્રણામ કરી તેઓ બોલ્યા— "હે સ્વામી ! તમારા પ્રસાદથી અમે હાલ વ્યંતરેશ્વર થયા છીએ. અમે અમારાં કરેલાં પાપકર્મથી મનુષ્યમાંથી હાથી, મહિષ, મેંઠા અને પછી કુકડા એવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ હાલ પાછા ઉત્કૃષ્ટ જન્મવાળા થયા છીએ. હે નાથ ! જો તમે કુકડાના જન્મમાં સરણરૂપ ન થયા હોત તો પ્રતિદિન અસંખ્ય કીડાનું ભોજન કરનારા અમે કેવીએ ગતિમાં જાતે માટે હવે પ્રસન્ન થાએ, અમારી ઉપર અનુગ્રહ કરો, અને જો કે તમે જ્ઞાનથી પૂર્વે બહુ છે તથાપિ આ વિમાનપર આરૂઠ થઈ બધી પૃથ્વીનું અવલોકન કરો." આવી રીતે તેમણે પ્રાર્થના કરી, એટલે દાક્ષિ-ણ્યતાના ક્ષીરસાગર જેવા મેઘરથ પરિવાર સહિત તેમના વિમાનમાં આરૂઠ થયા. વિમાન આકા-શમાર્ગે મનની જેવા વેગથી ચાલવા લાગ્યું. તે વખતે તેઓ પૃથ્વીપર જે જે દર્શનીય વસ્તુ આવે તે તે આંગળીથી બતાવી કહેવા લાગ્યા— 'જુઓ, આ પોતાની વૈકુર્ણ મણિમય પ્રભાથી દિશાઓના મુખને દુર્વાકુરિત કરતી બહુમુખ છે તે આલીસ યોજન ઉંચી મેરૂગિરિની સુલિકા છે. તેની આરે દિશાઓમાં જે આઅર્ધ અંદ્રકાર શિલાઓ છે તે અહ્-તના જન્મભિષેકજળથી પવિત્ર અને સિંહાસનથી અંકિત થયેલી છે. આ શાશ્વત અહ્-તનાં ઉંચાં ચૈત્યો છે અને તેમાં રહેલા અહ્-તખિંબના પૂજનમાં જેનાં પુષ્પ કૃતાર્થ યાય છે તે આ પાંડુક નામે વન છે. આ છ વર્ષધર પર્વતો છે. તેની ઉપર આ છ પવિત્ર જળવાળા દ્રોહા છે; જેમાંથી નીકળેલી પૃથ્વીતળના સેંધા જેવી આ ચૈદ મહાનદીઓ છે. વિદ્યાધરોની સમૃદ્ધિવડે ભરપૂર અને પોત-પોતાના ક્ષેત્રાર્ધની મર્યાદાની શિલાભીંત જેવા આ વૈતાલ્ય પર્વતો છે. તેઓના કૂટ ઉપર શાશ્વત પ્રભુની પ્રતિમા સહિત આ સિદ્ધચૈત્યો છે. ઉંચા બલકટકવડે શોભતી અને વિદ્યા-ધરોની વિલાસભૂમિ આ જ્યૃહીપની વળયાકારે રહેલી જગતી છે. મધર અને જુડ વિગેરે જળચર જીવોનું મોટું નિવાસસ્થાન આ લવણોદધિ છે. કાળા સમુદ્રથી વીંટાયેલો આ ધાત-કીખંડ નામે દ્વીપ છે. તેમાં અહ્-તના સ્નાત્રની શિલાઓથી અંકિત આ બે હુદ્ર મેરૂગિરિ છે. શાશ્વત અહ્-ત વડે પવિત્ર આ ઈષ્વાકાર નામે બે પર્વતો છે. ધાતકીખંડના જેવા આ અર્ધ

૧ કોટ. ૨ જ્યૃહીપમાં રહેલા લાખ યોજન ઉંચા મોટા મેરૂની અપેક્ષાએ આ ૮૪૦૦૦ જોજન ઉંચા હોવાથી નાના મેરૂ કહેવાય છે. ૩ અર્ધ અર્ધ ધાતકીખંડ રૂપ ધનુષ્યની મધ્ય-માં તટલાજ લાંબા બાણને આકારે હોવાથી ઈષ્વાકાર કહેવાય છે.

પુષ્કર દ્વીપ છે, ત્યારપછી માનુષોત્તર પર્વત છે. તેનાથી અગળ મનુષ્યભૂમિ નથી. આ પ્રમાણે આપ્પાનપૂર્વક પૃથ્વીને ખતાનીને તેઓ મેઘરથને પાછા પુંડરીકિણી નગરીમાં લાગ્યા. પછી તેમને રાજમદિરમાં મૂકી, પ્રણામપૂર્વક રત્નવૃષ્ટિ કરીને તેઓ પોતાને સ્થાનક ગયા. અન્યદ્વા લોકાંતિક દેવતાઓએ આવી ધનરથ રાજને કહ્યું કે 'હે સ્વામી! તીર્થ પ્રવર્તાવો.' તે સાંભળતાંજ સ્વયંબુદ્ધ છતાં તેઓ બોધ પામ્યા, એટલે રાજ્ય ઉપર મેઘરથને અને ચૌવરાજ્ય ઉપર દ્રઢરથને બેસાડી વાર્ષિક દાન આપી તરતજ તેમણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, થોડા કાળમાં તેમને દેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ભવી પ્રાણીઓને બોધ કરતા ધનરથ તીર્થકર અનુક્રમે પૃથ્વીપર વિહાર કરી આઠ કર્મોનો ક્ષય કરીને મોક્ષે જશે.

નિરંતર અનેક રાજ્યોના મુગટેવડે જેના ચરણકમળની પીઠ ધસાપા કરે છે એવો મેઘરથ રાજ દ્રઢરથ સથે પૃથ્વીપર રાજ્ય કરવા લાગ્યો. એક વખતે પૌરજનના આગ્રહથી રાજ મેઘરથ ક્રીડા કરવાની ઈચ્છાએ દેવરમણ નામના ઉદાનમાં ગયા. ત્યાં એક અશોકવૃક્ષની નીચે પોતાની પ્રિયમિત્રા પ્રિયા સહિત બેસીને નેમણે મધુર સંગીત કરાવવાનો આરંભ કર્યો. તે સમયે તેમની આગળ હજારો ભૂત અપૂર્વ સંગીત કરવાની ઈચ્છાથી પ્રગટ થયા ક્રોધ વિશાળ ઉદરવડે લબોદર (ગણેરા) જેવા લાગતા હતા, કોઈ કૃશ ઉદરથી જણે ખાતાળને ધારણુ કરતા હોય તેવા દેખાતા હતા, કોઈ લાંબા અને કઠોર ચરણથી તાડપર ચઢ્યા હોય તેવા લાગતા હતા, અને કોઈ લાંબી જીભઓથી અજગર સહિત વૃક્ષ જેવા જણાતા હતા; કોઈએ સર્પનાં આભૂષણુ પહેર્યાં હતાં, ક્રોધએ નોળનાં ધરેણાં ધર્યાં હતાં, કોઈએ ચિત્તાનાં ચર્મ ઓઢ્યાં હતાં, કોઈએ વ્યાધચર્મનાં વસ્ત્ર ધર્યાં હતાં, કોઈએ અંગરાગ લગાવ્યો હતા, કોઈએ રૂપિરના વિલેપન કર્યાં હતાં, કોઈએ ધૂવડનાં કર્ણભરણુ પહેર્યાં હતાં, અને કોઈએ ગીધના મુગટ ધર્યાં હતા, કોઈએ ઉંદરની માળા, ક્રોધએ કાકીડાની માળા અને કોઈએ મુંડમાળા પહેરી હતી. ક્રોધએ હાથમાં ખોપરીઓ રાખી હતી, ક્રોધ અટ્ટહાસ્ય કરતા હતા, ક્રોધ ક્રોધાહળ કરતા હતા, કોઈ ઘોડાની જેવા અવાજ કરતા હતા, ક્રોધ હાથીના જેવી ગજના કરતા હતા, કોઈ જીભના આરકેટ કરતા હતા, ક્રોધ તાલ આપતા હતા, કોઈ મુખવાદ વગાડતા હતા, અને ક્રોધ કક્ષા વગાડતા હતા. આ પ્રમાણે સર્વ ભૂત એકઠાં મળી જણે પૃથ્વીને ક્રાંડતા હોય અને આકાશને તોડતા હોય તેમ મોટા આડંબરથી પ્રચંડ તાંડવ કરવા લાગ્યા. એવી રીતે રાજને સતોપ આપવા તેઓ તાંડવ કરતા હતા, તેવામાં આકાશમાં એક ઉત્તમ વિમાન પ્રગટ થયું. તેમાં રતિ સાથે કામદેવ હોય તેવો સુંદર આકૃતિવાળો પુરૂષ એક યુવતીની સાથે રહેલો એવામાં આવ્યો. તેને જોઈ પ્રિયમિત્રા દેવીએ રાજને પૂછ્યું—'પ્રભો! આ પુરૂષ અને આ સ્ત્રી કાણુ છે અને અહીં તે શામટે આવેલ છે?' મેઘરથે કહ્યું—'આ જમ્પૂદ્રીપમાં જરતક્ષેત્રને વિષે વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર શ્રેણિમાં અલકા નામે ઉત્તમ નગરી છે, ત્યાં વિદુદ્રથ નામે વિદ્વાધરોનો

રાજ છે. તેને માનસવેગા નામે પ્રિયવંદા દેવી છે. સિંહના રથના સ્વમ્મથી રચિત સિંહરથ નામે તેને એક પરાક્રમવડે પ્રકૃષ્ટિત શુભવૃક્ષવાળો પુત્ર થયો; અને તે શાહિણીને ચંદ્રની જન્મ ઉત્કૃષ્ટ કુળમાં જન્મેલી સ્વાનુરૂપા વેગવતી નામે એક કન્યાને પરણ્યો. રાજ વિદ્યુ-દ્રશ્યે તેને યુવરાજપદ આપ્યું. 'ન્યારે પુત્ર કવચધારી થાય ત્યારે રાજ્યોને તેમ કરવું' દર્શિત છે. રાજ સિંહરથ ક્ષીણોદાન અને ક્રીડાવાપી વિગેરે સ્થાનોમાં લલનાને સાથે રાખી વનમાં સિંહની જન્મ સ્વેચ્છાએ સુખે રમવા લાગ્યો.

એકદા વિદ્યદ્રશ્ય રાજ સંસારમાં સર્વ પદાર્થ વિદ્યુતની જેવા ચળિત ધારી પરમ વૈરા-ગ્યને પ્રાપ્ત થયો. તેથી તરતજ સિંહરથને રાજ્યે બેસાડી તેમણે ગુરૂની પાસે જઈ 'સર્વ સાવધ વિરતિ' પ્રહણ કરી. અનુક્રમે અતિ સંવેગને પામી સંયમ નિયમ અને ધ્યાનવડે અષ્ટ કર્મનો ક્ષય કરી તે મોક્ષે ગયા. સૂર્યની જેવા પ્રતાપી રાજ સિંહરથે અતિ મુશ્કેલીથી મળે તેવું વિદ્યા-ધરોતું ચક્રવર્તીપણું પ્રાપ્ત કર્યું. એક વખતે રાત્રીમાં યોગીનીજન્મ નિદ્રારહિત થઈ સિંહરથ વિચાર કરવા લાગ્યો—“અહા ! અરણ્યમાં માલતીના પુષ્પની જન્મ મેં મારો જન્મ ક્ષેત્રે શુભાવ્યો. કેવળજ્ઞાનધારી અને અંસારસાગરથી તારવામાં વહાણુ જેવા સમવસરેલા અર્હંત પ્રભુઓના મેં દર્શન કર્યા નહીં અને તેમની પૂજા પણ કરી નહીં. હવે સાક્ષાત્ શ્રી જિનેશ્વરને એક મારા આત્માને પવિત્ર કરૂં. એકવાર પહોંચયેલું તેમનું દર્શન સારા સ્વપ્નની જન્મ ઇચ્છિત મનોરથને આપે છે.” આ પ્રમાણે વિચારી સિંહરથ રાજ પત્ની સહિત ધાતકીખંડ દ્વીપના પશ્ચિમ વિદેહમાં સીતા નદીના ઉત્તર તીરે આવેલા સૂત્ર નામના વિજયમાં ખડ્ગપુર નામના નગરે ગયો, ત્યાં શ્રી અભિતવાહન તીર્થંકરના દર્શન કર્યા. ભગવંતને પ્રણામ કરી રાજ્યે સંસારસાગરમાં નાવિકા જેવી ધર્મદેશના સાંભળી દુઃખરૂપ અગ્નિમાં જળના છંટકાવ જેવી તે દેશના સાંભળી અર્હંત પ્રભુને નમી તે પાછો પોતાની નગરી તરફ વળ્યો. તે સમયે ધાટા ઘડના વૃક્ષવડે જોના ભાગ વ્યાપ્ત છે એવા સમુદ્રમાં વહાણુની જન્મ અહીં ઉર્ધ્વ ભાગે જતાં તેની ગતિ સ્ખલિત થઈ ગઈ. ‘આ મારી ગતિ દાણુ સ્ખલિત કરી’ એ અણુવાને તેણે નીચી દ્રષ્ટિ કરી, તેવામાં અહીં રહેલો હું તેના જોવામાં આવ્યો; એટલે તે કાપથી મને ઉપાડીને ઉડાડવાને મારી પાસે આવ્યો; એટલે મેં મારા કાળા હાથથી તેના કાળા હાથપર આક્રમણ કર્યું. તેથી સિંહે આક્રાંત કરેલા હાથીની જન્મ તે અતિ વિરસ પોકાર કરવા લાગ્યો. પોતાના પતિને કષ્ટમાં દેખીને તેની ભાર્યા પરિવાર સહિત મારે શરણે આવી, એટલે મેં તેને છોડી મૂક્યો. મેં છોડ્યા પછી તે આવા વિવિધ રૂપ વિકૃત્તી મારી પાસે સંગીત કરવા લાગ્યો. ‘પ્રિય-મિત્રાએ ફરીવાર પૂછ્યું—‘પ્રિય ! પૂર્વ ભવમાં એણે શું શુભ કર્મ કર્યું છે, જેથી તેને આવી મોટી સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે ?’ મેઘરથ બોલ્યા—“પુરકાર્થ દ્વીપમાં પૂર્વ ભરતક્ષેત્રને વિષે સંધપુર નામે એક મોટું નગર છે. તે નગરમાં રાજ્યગુપ્ત નામે એક ગરીબ કુલપુત્ર રહેતો હતો. તે પારકાં કામ કરીને પોતાનો જોજન નિર્વાહ ચલાવતો હતો. તેને શાખિકા નામે એક અનુરાગી અને પતિભક્તા સ્ત્રી હતી, અને ઈપતી હમેશાં પારકાં ધરનાં કામ કરતાં હતાં. એક

દિવસે તે સ્ત્રી પુરૂષ એકઠાં મળીને કૃળ લેવાને માટે વિવિધ વૃક્ષોથી આકુળ સંવેગિણિ નામના મોટા પર્વતપર ગયાં. ત્યાં પકવ કૃળને માટે તેઓ ફરતાં હતાં, તેવામાં સર્વગુપ્ત નામે એક મહાસુનિને દેશના આપતાં તેમણે જોયાં. વિધાધરોની સભા વચ્ચે બેઠેલા તે મહાત્માની પાસે આવી તેઓ ભક્તિથી નમસ્કાર કરીને બેઠા. સુનીશ્વરે તેમને વિશેષ ધર્મદેશના આપી. દુઃખીની ઉપર મહાન્ પુરૂષોનું અધિક વાત્સલ્ય હોય છે. દેશનાને અંતે તેઓ બોલ્યા—‘હે પ્રજા! અમે પાપી છીએ તે છતાં અમારું કાર્ધક પૂર્વ પુણ્ય હશે, કે જ્યાં અમને તમારું દર્શન થયું. હે જગત્પૂજ્ય ! તમે સર્વ વિશ્વના હિતકારી છો, તથાપિ પીડાને લીધે અમે તમારી પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે અમારા ઉદ્ધારને માટે કાંઈ પણ તપ ખતાવો.’ તેમની ચોગ્યતા જોઈ મહાસુનિ સર્વગુપ્તે ‘ખત્રીશ કલ્યાણક’ નામે એક તપ તેમને ખતાવ્યો. તે તપ અંગીકાર કરી તેઓ પોતાને ઘરે આવ્યા તેઓએ ખત્રીશ દિવસે ખત્રીશ ઉપવાસ કરવા વડે તે તપ કર્યો. પારણાને સમયે દ્વાર ઉપર—દ્રષ્ટિ કરીને કાંઈ અતિથિ સુનિની શોધ કરવા માંડી. તેવામાં ધૃતિધર નામે એક સાધુને પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ કરતા તેમણે જોયા. તેમને અને જણે ભક્તિથી ખાતપાણી વડે પ્રતિજ્ઞાબિત કર્યાં. અન્યદા પેલા સર્વગુપ્ત સુનિ વિહાર કરતાં કરતાં પુનઃ ત્યાં આવી ચડ્યા. એટલે તેઓ તેમની પાસે આવી ધર્મ સાંભળવા લાગ્યા. દેશનાને પ્રતિ એ વિવેકપરાયણ સ્ત્રીભર્તારે મનુષ્ય જન્મરૂપ વૃક્ષના કૃળરૂપ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી રાજગુપ્ત સુનિએ ગુરૂની આજ્ઞાથી આચાર્યશ્રદ્ધાન નામે દુસ્તપ તપ કરવા માંડ્યો. છેવટે અનશન કરી ચાર શરણુને આશ્રય લઈ શ્વેતુ પામીને બ્રહ્મદેવલોકમાં દશ સાગરોપમને આયુષે દેવતા થયા. ત્યાંથી અવીને વિદ્યુદ્ધર રાજાને પુત્ર વિધાધરપતિ આ સિંહરથ થયેલ છે. તેની સ્ત્રી શંખિકા હતી, તે પણ વિવિધ તપસ્થા કરીને બ્રહ્મલોકમાં દેવતા થઈ હતી, ત્યાંથી અવી અહીં તેની પત્ની થયેલી છે. હવે અહીંથી પોતાને નગરે જઈ પુત્રને રાજ્ય સોંપી તે સદ્બુદ્ધિમાન પુરૂષ મારા પિતાની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરશે; અને તપ ધ્યાનાદિકથી આઠ કર્મનો ક્ષય કરી ઠેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સિદ્ધિપદને પામશે.” આવાં તેમનાં વચન સાંભળી મેઘરથને ભક્તિથી નમસ્કાર કરી રાજા સિંહરથ પોતાને નગરે ગયો અને પુત્રને રાજ્ય સોંપી મનને દમનાર તે સિંહરથ રાજા શ્રી ધનરથ સ્વામીની પાસે વ્રત લઈ તપસ્થા કરીને સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થયા. રાજા મેઘરથે પરિવાર સહિત દેવરમણુ ઉદ્યાનમાંથી પાછા આવી પુડરીકિણી નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો.

એક વખતે ત્રિદાનોમાં મુખ્ય એવા મેઘરથે પૌપધાગારમાં પૌપધ અંગીકાર કરી શ્રી ભગવંતભાષિત ધર્મનું વ્યાખ્યાન કરવા માંડ્યું. તે વખતે ભયથી કંપનું અને મરણોન્મુખ હોય તેમ દીન દ્રષ્ટિ ફેરવતું એક પારાવત* પક્ષી તેના ઉત્સંગમાં આવીને પડ્યું. તેણે માનુષી ભાષાથી અભયની યાચના કરી, એટલે રાજાએ કહ્યું કે ‘ભય પામીશ નહીં, ભય પામીશ નહીં.’

૧ એક આંગિલ ને એક ઉપવાસથી અનુક્રમે ૧૦૦ આંગિલ ને એક ઉપવાસ કરવો તેનું નામ આંખીલ વર્દ્ધમાન તપ કહેવાય છે. ૨ પારેણું.

એવા આશ્વાસનથી તે પક્ષી પિતાના ઉત્સંગમાં બાળકની જેમ એ કાફુલ્યસાગર રાજના ઉત્સંગમાં સ્વસ્થ થઈને બેઠું. થોડી વારે 'હે રાજન! એ માફ ભક્ષ્ય છે, માટે સત્વર તેને છોડી દે.' આ પ્રમાણે કહેતું એક બાળ પક્ષી સર્પની પાછળ ગરૂડની જેમ તેની પાછળ આવ્યું. રાજએ બાળ પક્ષીને કહ્યું—“ તને આ પક્ષી હું આપીશ નહીં, કારણ કે શરણાર્થીને સોંપી દેવો તે ક્ષત્રિયોનો ધર્મ નથી. વળી અરે પક્ષી ! તારા જેવા યુદ્ધિમાનને બીજાના પ્રાણથી પોતાના પ્રાણનું પોપણ કરવું તે પણ ઉચિત નથી. તારા શરીર ઉપરથી એક પીછું ઉખેડીએ તો તેથી તને જેવી પીડા થાય તેવી પીડા બીજાને પણ થાય છે; તો મારી નાંખવાથી તો ટૂટલી પીડા થાય તેના તું વિચાર કર. વળી આ પક્ષીના ભક્ષણથી તને તો માત્ર ક્ષણવાર તૃપ્તિ થશે અને આ બીજારા પક્ષીના તો આખા જન્મનો વિનાશ થઈ જશે. પચેંદ્રિય પ્રાણીઓનો વધ કરવાથી અને તેના માંસનું ભક્ષણ કરવાથી પ્રાણીઓ નરકે જાય છે, અને ત્યાં દુઃસહ પીડા ભોગવે છે. જે પરલોકમાં અને તંત દુઃખને માટે અને આ લોકમાં માત્ર ક્ષણવાર સુખને માટે થાય તેવી પ્રાણીની હિંસા કયો વિવેકી પુરૂષ ક્ષુધાતુર હોય નોપણ કરે ? બીજા ભોજનથી પણ ક્ષુધા તો શાંત થાય છે. જે પિતાગ્નિ સાકરથી સમે છે તે દૂધથી કેમ શાંત ન થાય ! વળી જીવહિંસાથી પ્રાપ્ત થયેલી નરકની વ્યથા સહન કર્યા વગર કાઠપણ પ્રકારે શાંત થતી નથી. માટે હે પક્ષી ! તું પ્રાણીવધ છોડી દે અને ધર્મનું આચરણ કર; જેથી ભવેભવ સુખ પામીશ, આ વિષે તું સ્વયમેવ વિચાર કર.” બાળપક્ષી મનુષ્યભાષાથી રાજ પ્રત્યે બોલ્યો— “ હે રાજ ! આ કષોત મારા ભયથી તમારે શરણે આવ્યો છે, તેમ હું પણ ક્ષુધાથી પીડિત છું, તો દાને શરણે જઈ તે કહો. કૃષ્ણાધનવાળા મહા પુરૂષો સર્વને અનુકૂળ હોય છે. હેનૃપતિ ! જેવી રીતે આ પારાવતનું રક્ષણ કરો છો તેવી રીતે માફ પણ રક્ષણ કરો; ક્ષુધાથી પીડિત-એવા મારા આ પ્રાણ આટલા જાય છે. અમારે પ્રાણી સ્વસ્થ હોય ત્યારે જ ધર્માધર્મનો વિચાર કરે છે. ધર્મપ્રિય પુરૂષ પણ ક્ષુધાતુર થાય ત્યારે શું પાપ નથી કરતો ? માટે હવે ધર્મની વાત્તાથી સર્થું. મારા ભક્ષ્યરૂપ આ પક્ષીજ મને આપો. એકને મારવો અને એકને ખચાવવો, એ કેવો ધર્મ કહેવાય ! હે મહીપાળ ! પોતાની જાતે મારેલા પ્રાણીના તાજા માંસથીજ મારી તૃપ્તિ થાય છે, બીજા ભોજનથી થતી નથી. હું માંસનોજ ખાનારો છું.” રાજ બોલ્યો— “ અરે પક્ષી ! સાવધાન થા, મૃત્યુ પામીશ નહીં. આ કષોતની સાથે તોળીને હું મારા દેહનું તાજું માંસ તને આપું છું.” બાળ પક્ષીએ તેમ કરવા કબુલ કર્યું, એટલે રાજએ તાજાનું મંગાવી એક તરફ કષોતને અને બીજી તરફ પોતાનું માંસ છેડી છેડીને ચૂકવા માંડ્યું. જેમ જેમ માંસને ઉતરડી ઉતરડીને રાજ ચૂકવા લાગ્યા તેમ તેમ કષોત ભારમાં વધવા લાગ્યો. કષોતને ભારમાં વધતો જોઈ અતુલ સાહસવાળો રાજ પોતાનું બધું શરીર લઈને તાજામાં બેઠો. અમારે રાજ તુલાપર અધિરૂઠ થયા ત્યારે તે જોઈને સર્વ પરિવાર હાહાકાર શબ્દથી આપુળબાપુળ થઈ સંશયરૂપ તુલાપર આરૂઠ થઈ ગયો. સામંત, અમાત્ય અને મિત્રો રાજ પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા—“ અરે પ્રભુ ! અમારા અભાગ્યે તમે આ શું આર-

સર્ગ ૪ થો. એક પક્ષીના રક્ષણ માટે મેઘરથે શરીર ત્યાગ કરવાની કરેલ તૈયારી. (૨૭૧)

બ્યું છે ? આ શરીરવડે તમારે બધી પૃથ્વીનું રક્ષણ કરવું જોઈએ તો માત્ર આ એક પક્ષીના રક્ષણને માટે શરીરનો કેમ ત્યાગ કરો છો ? અથવા આ પક્ષી કોઈ માયાવી દેવ કે દાનવ હોવો જોઈએ; કારણકે સામાન્ય પક્ષીમાં આટલો બધો ભાર સંભવે નહીં. ” આ પ્રમાણે તેઓ કહેતા હતા, તેવામાં મુગટ કુંડળ અને માળાને ધારણ કરનાર કોઈ દેવતા જણે તેઓનો રાશિ હોય તેવો પ્રગટ થયો અને બોલ્યો-“ હે નૃદેવ ! પુરૂષોમાં તમે એકજ પુરૂષ છો કે જે સ્વસ્થાનથી મેરૂપરતની જન્મ પોતાના પુરૂષાર્થથી ચળિત થયા નહીં. ઇશાનેંદ્ર પોતાની સભામાં તમારી પ્રશંસા કરતા હતા તે મારાથી સહન થઈ નહીં, તેથી તમારી પરીક્ષા કરવાને હું અહીં આવતો હતો, તેવામાં પૂર્વ જન્મના વૈરથી આ બે પક્ષીને યુદ્ધ કરતાં મેં જોયાં, એટલે તેમાં હું અધિષ્ઠિત થયો હતો; માટે આ સર્વ મારો અપરાધક્ષમા કરો. ” આ પ્રમાણે કહી રાજને સન્ન કરી તે દેવ સ્વર્ગમાં ગયો. તે વખતે સામંત વિગેરે વિરમથ પામી રાજને પૂછવા લાગ્યા- ‘ એ બાજુ પક્ષી અને પારાવત પક્ષી પૂર્વ જન્મમાં કાણ હતા ? તેમને વૈર થવામાં શો હેતુ હતો ? અને આ દેવ પૂર્વ ભવમાં કાણ હતો ? તે કહો. ’ રાજએ અવધિ-જ્ઞાનવડે જાણીને તેમનું વૃત્તાંત કહેવા માંડ્યું.

આ જંબૂદ્વીપમાં ઐરવત ક્ષેત્રના મંડનરૂપ-પદ્મખંડ જેવું પશ્ચિમી ખંડ નામે એક નગર છે. તે નગરમાં સંપત્તિથી સાગર જેવો સાગરદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી હતો. તેને વિજયસેના નામે એક નિર્દોષ સ્ત્રી હતી. તેમને ધન અને નંદન નામે બે પુત્ર થયા. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તેઓ યૌવનવયને પામ્યા પિતાની સમૃદ્ધિથી ઉદ્ભૂત એવા તેઓ વિવિધ ક્રીડાવડે વિહાર કરતાં કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યા. એક વખતે તેઓએ પોતાના પિતા સાગરદત્તને કહ્યું- ‘ હે તાત ! વ્યાપાર કરવાને માટે દેશાંતર જવાની આજ્ઞા આપો. ’ હર્ષ પામેલા પિતાએ તેમને આજ્ઞા આપી. ‘ પુત્રને પ્રથમ ઉદ્યોગ પિતાના હર્ષને માટે થાય છે. વિવિધ કરિયાણાં લઈને તે મોટા સાર્થની સાથે ચાલ્યા. અનુક્રમે નાગપુર નામે એક મોટા નગરમાં આવ્યા. ત્યાં વ્યાપાર કરતાં તેઓને બે શ્વાન વગર એક ભક્ષ્યની જન્મ એક મોટા મૃત્યુનું રત્ન પ્રાપ્ત થયું. તે રત્નને માટે તેઓ કોષ કરી દુર્દાંત વૃષભની પેઠે સંખનદીને કાંઠે આવીને માંહા-માંહે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. યુદ્ધ કરતાં કરતાં તેઓ એક અગાધ ધરામાં પડ્યા અને મૃત્યુ પામી ગયા. લોભ કેને મત્યુને માટે ન થાય ? ત્યાંથી મૃત્યુ પામી તે બંને બંધુ આ પક્ષીરૂપે ઉત્પન્ન થઈ પૂર્વ જન્મના વૈરથી આ ભવમાં પણ પરસ્પર વૈર ધારણ કરે છે. હવે દેવતાને પૂર્વભવ સાંભળો-

આ જંબૂદ્વીપમાં પૂર્વ વિદેહના આભૂષણ તુલ્ય સીતાનદીને દક્ષિણ તીરે રમણીય નામે વિજય છે. તેને વિષે શુભા (સુભગા) નામે નગરી છે. તેમાં સ્તિમિતસાગર નામે રાજા હતો. આજથી પાંચમે ભવે તેનો અપરાજિત નામે હું પુત્ર થયો હતો. તે વખતે હું બળદેવ હતો અને જે આ દ્રઢરથ છે તે મારો અનુજ બંધુ અંનતવીર્ય નામે વાસુદેવ હતો. તે સમયમાં મહાશુભ દમિતારિ નામે પ્રતિવાસુદેવ હતો, તેને કનકશ્રી કન્યાને માટે અ-

મોઝે યુદ્ધમાં મારી નાખ્યો હતો. તે સંસારરૂપ અરણ્યમાં લગ્ની જન્મૂદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા અષ્ટાપદગિરિના મૂળમાં નિકૃતિ નામની સરિતાને કાંઠે સૌમપ્રભ નામના તાપસને પુત્ર થયો, વયે વધતાં બાલ તપ આચરીને તે સુરૂપ નામે દેવતા થયો. તે દેવ અચારે ઈશાને દ્રે મારી પ્રશંસા કરી ત્યારે નહીં સહન થવાથી અહીં આવ્યો, અને આ પક્ષીઓમાં અધિષ્ઠિત થઈને તેણે મારી પરીક્ષા કરી. ’

રાત્રનાં આવાં વચન સાંભળી તે બાળ અને કષોતને જ્ઞાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તરતજ તે બંને પક્ષી પૃથ્વી ઉપર ચૂર્છા ખાઈને પડ્યા. રાત્રના સેવકાએ પંખાથી પવન નાખ્યો અને જળ છાંટયું, એટલે તેઓ સુઈને ઉઠ્યા હોય તેમ સંજ્ઞા પામ્યા. પછી તેઓ પોતાની બાબામાં બોલ્યા—“ હે સ્વામી ! તમે અમોને સારો બોધ આપ્યો. અમોને પૂર્વ જન્મનું કુકૃત આવી અધમ યોનિનું કારણભૂત યદ્ય પડેલું છે. હે નાથ ! તે વખતે અતિ લોભથી પરાલભ પામેલા અમોએ યુદ્ધ કરીને દેવળ રત્ન ગુમાવ્યું નથી પણ અમૂલ્ય મનુષ્યજન્મ પણ ગુમાવ્યો છે. અત્યારે પણ અમારે તો નારકીપણાનો જન્મ નજીક પ્રાપ્ત થયેલ હતો, પણ તમે કુલામાં પડતા અધની જન્મ અમને નર્કમાં પડતાં બચાવ્યા છે. હે સ્વામી ! હવે ઉન્નમોર્ગથી અમારી રક્ષા કરો અને સન્મોર્ગને બતાવો જે જથી અમને શુભ સ્થાન પ્રાપ્ત થાય. ” અવધિજ્ઞાનરૂપ તરંગના સમુદ્ર મેઘરથ રાત્રએ તેમની યોગ્યતા વિચારીને યથાકાળે પ્રાપ્ત થયેલ અનશન અંગીકાર કરવાની આજ્ઞા કરી. તેજ પ્રમાણે અનશન અંગીકાર કરી શુભ ચિત્તવાળા તેઓ મૃત્યુ પામીને જીવનવાસી દેવતાઓમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

પછી રાત્ર મેઘરથ પોસહ પારો જણે મૂર્તિમાનુ ન્યાય હોય તેમ પૃથ્વીનું યથાયોગ્ય રીતે પાલન કરવા લાગ્યા. અન્યદા કષોત અને બાળપક્ષીનું વૃત્તાંત સ્મરણ કરતાં રાત્ર સમ-તારૂપ વૃક્ષના બીજભૂત પરમ વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત થયા, એટલે અદમ તપ કરી ઉપસર્ગ અને અને પરિપહોને સહન કરવાને શૈલની ઘેઠે સર્વાંગે નિશ્ચળ યદ્ય કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત થયા. તે સમયે ઈશાને દ્રે અંતઃપુરમાં બેઠા બેઠા “ નમો ષગવતે ભુવ્ય ” એમ બોલીને તેમને નમસ્કાર કર્યો તે સમયે તેની ઈદ્રાણીઓએ પૂછ્યું ‘ હે સ્વામી ! તમે સર્વ જગતને નમત્રા યોગ્ય છે, તે છતાં અત્યારે અતિ ભક્તિથી કોને નમસ્કાર કર્યો ? ’ ઈશાને દ્રે બોલ્યા— “ અહો દેવીઓ ! માનવ લોકમાં સરસીમાં કમળની જન્મ પુંડરીકિણી નગરો વિષે ધનરથ તીર્થ-કરના પુત્ર મેઘરથ નામે રાત્ર અષ્ટમ તપ કરી શુદ્ધ ધ્યાનમાં લીન થઈ મહા પ્રતિભા ધારણ કરીને રહેલા છે. તેઓ આ ભરતક્ષેત્રના આબૂપણરૂપ તીર્થ કર થવાના છે, તેથી તેમને દેખીને મેં અહીં બેઠા બેઠા તેમને નમસ્કાર કરેલો છે. એ ધીર મહાત્માને આ ધ્યાનમાંથી અગિત કરવાને ઈદ્ર સહિત સુરાસુરના સમૂહ પણ સમર્થ નથી, તો મનુષ્ય કાણ માત્ર છે ? ” તે સાંભળી ઈશાને દ્રેની સુરૂપા અને અતિરૂપા નામે બે સુખ્ય ઈદ્રાણીઓ તે પ્રશંસા સહન ન થવાથી મેઘરથ રાત્રને ક્ષોભ કરવાને માટે તેમની પાસે આવી. તેમણે પ્રથમ લાવણ્યજળનો સરિતા જેવી અને જગતને જીતનાર કામદેવના જંગમ કિલ્લા જેવી તેમજ વિજય કરનાર અસ્ર જેવી

દેહલીક યુવતીઓને વિકુર્વી. પછી કામદેવને ઉત્પન્ન કરનાર જીવનૌપધિરૂપ વિવિધ વિકારથી અનુકૂળ ઉપસર્ગો કરવા માંડ્યા. ઢાઈ રમણી મિથ્યા છોડી નાખેલા કૃશપાશને ખાંધવાના મિપથી કામદેવના સ્થાનરૂપ જ્ઞાનમૂળ ખતાવવા લાગી. ઢાઈ અધોવચ્ચ સિથિલ કરી ગલેક્-માથી કાઢેલું દર્પણ હોય તેવું મધન દેખાડવા લાગી. ઢાઈ સખીજનને ખોલાવવાના પ્હાનાથી વારંવાર કામદેવના અસ્ત્રને ઉગામ્યા જેવી બ્રહ્મતાને ઉત્કેષેપ કરવા લાગી. ઢાઈ ખામ્યા અનુ-રાંગિણી થઈ ગાંધારઆમ સાથે મુખદ્રષ્ટિના વિકાર કરી કામદેવના વૃત્તાંતને મધુરાલાપે ગાવા લાગી. ઢાઈ લીલાવતી સુંદરી વારંવાર અનુભવ કરેલી સંભોગદીકાને વખાણતી કામશાસ્ત્રની કથાને આલાપ કરવા લાગી. ઢાઈ કામિની પિત્તાદિક પ્રકૃતિઓને યોગ્ય એવા રતિ સંબંધી સાધનો ધાતુરસથી આજેખવા લાગી. ઢાઈ વારંવાર આશાપ, ઢાઈ કરસ્પર્શ, ઢાઈ દ્રષ્ટિપ્રસાદ અને ઢાઈ આલિંગન યાચવા લાગી. તે સિવાય બીજા વિવિધ કલાકલાપ તેઓ પ્રકાશ કરવા લાગી. એવી રીતે તે દેવીઓએ રાજની તરફ રાત્રીથી માંડીને પ્રાતઃકાળ સુધી વિકૃતિઓ કરી; પણ તે વજ ઉપર ટાંકણાના પ્રહારની જેમ રાજ ઉપર નિબ્દલ થઈ પડી. પછી દેવીઓએ સર્વ વિકૃતિઓ સંહરી લીધી, અને મેઘરથને ખમાવી નમસ્કાર કરી પશ્ચાત્તાપ કરતી તે ઇશા-નેન્દ્રની જે ઈદ્રાણીઓ પોતાને સ્થાનક ગઈ.

પ્રાતઃકાળે રાજ મેઘરથે પ્રસન્ન થઈ પ્રતિમા પારી પોસહ પણ પાર્થો, અને રાત્રીનું વૃત્તાંત સંભારી પરમ સંવેગને પ્રાપ્ત થયો. પ્રિયમિત્રા દેવી પણ પોતાના પ્રિયને તેવા સંવેગી જોઈ સંવેગને પામી. સતી સ્ત્રીઓ પતિના માર્ગનેજ અનુસરે છે. એકદા અર્હંત શ્રી ધનરથ પ્રજા વિહાર કરતાં કરતાં ત્યાં આવીને પૂર્વોત્તર(ઇશાન)દિશામાં સમવસર્થાં સેવકાએ આવી રાજને પ્રજાનું આગમન જણાવ્યું. તેમને ચારિતોપિકા આપી મેઘરથ રાજ દ્રઢરથ સહિત પ્રજા પાસે આંચા. એક યોજન સુધી પ્રસરતી સપ્તમરાગી સર્વજાપાનુસારી વાણીવડે પ્રજાએ દેશના આપી. દેશનાને અતે રાજ પ્રજાને નમસ્કાર કરીને બોલ્યો—“હે નાથા વિશ્વનું રક્ષણ કરવાને ઉદ્યુક્ત થયા છે, તો માફ પણ રક્ષણ કરો. હે જગત્પતિ ! તમે સર્વ જણો છો અને સર્વના હિતકારી છો, તથાપિ હું એક પ્રાર્થના કરું છું. કેમકે ‘સ્વાર્થ-માં ઢાણ ઉત્સુક ન થાય ?’ હે નાથ ! જ્યાં સુધી હું ઘેરજઈ રાજ્ય ઉપર કુમારને બેસાડી અહીં આતું, ત્યાં સુધી મને દીક્ષા આપવાને માટે તમે અહીં ખીરાજશો.” પ્રજા બોલ્યા— ‘પ્રમાદ કરવો નહીં. આવી અર્હંતની શિક્ષા હઈ મેઘરથ પોતાને ઘેર આંચા અને દ્રઢરથને કહ્યું— ‘હે વત્સ ! તું આ પૃથ્વીને ભાર ગ્રહણ કર, કે જેથી હું દીક્ષા લઉં. આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી વટેમાર્ગની જેમ હું નિર્વેદ પામી ગયો છું. તે સાંભળી દ્રઢરથ અંજળી બેડી કહ્યું— ‘પૂન્યખંધુ ! આ સંસાર દુઃખરૂપજ છે, અને વિવેકી જનોએ તજવા યોગ્યજ છે; તો આવા સાગર જેવા દુસ્તર અને અપાર સંસારસમુદ્રમાં ગાડે માથે પૃથ્વીને ભાર તમે કેમ મૂકી જાઓ છો ? હે ઇશ ! આજ સુધી આત્માથી અભેદ દ્રષ્ટિએ મને જોઈ હમણા

पृथक् कर्म कर्तव्यं ? भारी उपर तो प्रसन्न थाञ्चो अने आत्मवत् भारी पणु उद्धार करे.
 हे स्वामी ! आण्जे तभारी साथे हुं पणु प्रणु पासे दीक्षा लर्छश, आ पृथ्वी पीअ दार्धने
 आपो." आ प्रभाण्जे तेनुं कहेवुं सांभणी भेधरथे पोताना नाना पुत्र भेधसेनने राज्प अने द्रढ-
 रथना पुत्र रथसेनने युवराण्पद सोप्युं पछी भेधसेने ज्भनो निष्कभण्णोत्सव करेते छे
 अेवा राज्भ भेधरथे द्रढरथे विगेरे सातसो पुत्रो अने यार ह्जर राज्भोनी साथे भगवतनी
 पासे आवी सर्व सावव विरति अहणु करी हु सड परिपह अने उपसर्गोने सडन करता, तणु गुप्ति
 तथा पंथ समितिने धारणु करता, पोताना शरीग्भां पणु आकांक्षा नर्ही राभता, विविध
 अलिअह तथा तपने आचरता अने अेकादश अगने धारणु करता भेधरथे मुनि द्रढरथनी
 साथे पृथ्वीपर विहार करवा लाग्या अनुकमे अर्हत्भक्ति विगेरे शुभ वीश स्थानडाना
 आराधनधी तेभण्जे अति दुड्कर अेवुं अर्हन्नाभगोत्र उपार्जन क्युं. ते महात्मा भेधरथे
 मुनिअे सिंढनिडीडित नामे हुस्तप तप करी अेक लाग्प पूर्वं सुधी अ्भडित साधुपणुं
 पाणी अ्भरतिखक नामना पर्वतपर यदी पर्वतनी ज्भ स्थिर रही, अनशन धारणु
 क्युं. अनुकमे आयुष्य पूर्ण करी भेधरथे मुनि सर्वार्थसिद्ध नामे विभानभां उत्पन्न
 थया, अने तेभना लधु भ्राता द्रढरथे पणु त्याज् उत्पन्न थया. त्यां ते अ्नेअे तेनीश आ-
 गशेपभ पर्यंत काण् अ्ण्ययपद पामवाना विसाभार्प महासुभभां व्यतीत कर्यो

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपष्ठिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये
 पंचमपर्वणि श्रीशांतिदेवीयदशमैकादश भववर्णनो
 नाम चतुर्थः सर्गः ॥

સર્ગ ૫ મો.

આ જ્યૂદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રમાં ઋદ્ધિવાનુ કુરૂદેશને વિષે હસ્તીનાંપુર નામે નગર છે. તે નગરમાં આવેલા મહેલોને માથે રહેલા કનકકુંભ નવા ઉત્પન્ન થયેલા સ્થળકમળના વનની શોભાને ધારણ કરે છે. ત્યાં આસપાસ વલયાકારે રહેલી વાષિકાઓ તેના સ્વચ્છ અને નિર્મળ જળમાં કિલ્લાતું પ્રતિબિંબ પડવાને લીધે બધું નગરના કિલ્લાતું દર્પણ હોય તેવી શોભે છે. ઉઘાનોમાં વહેતી નિકાને કાઠે કાઠે રહેલા સિન્ધ દુભો જળ લેવાને ઉતરેલા મેઘ હોય તેવા જણાય છે. ધનાઓનાં મંદિરોની રત્નમય ભીતોમાં રાત્રીએ પ્રતિબિંબરૂપે પડેલા ચંદ્રને માર્ગશ દધિપિંડ ધારીને ચાલ્યા કરે છે. જિનચૈત્યોમાં બગતી અગરૂધૂપની લતાઓ (ધૂમશિખાઓ) ખેચરીઓને યત્ન વગર પટવાસની શોભાને આપે છે. ચાટામાં દુકાનોની શ્રેણીમાં લટકતી રત્નની માળાઓથી બધું રત્નાકરથી રત્નસર્વસ્વ અહીં આણેલું હોય તેમ દેખાય છે. પવનથી હાલતી ચૈત્યોની ધ્વજઓની પૃથ્વીપર પડતી ચપળ છાયા બધું ધર્મનિધાનની રક્ષા કરનારા સર્પો હોય તેવી જણાય છે, અને જની ભૂચિ ઈંદ્રનીલ મણિઓથી જડેલી છે એવા નિવાસગૃહો જળપૂર્ણ કોડાવાપિકાની જેવા દેખાય છે.

તે નગરીમાં ઈક્વાકુવંશરૂપ સાગરમાં ચંદ્રરૂપ હોવાથી નેત્રને ઉત્સવ આપનાર અને કીર્તિરૂપ ચંદ્રિકાથી જગતતું પ્રકાશન કરનાર વિશ્વસેન નામે રાજા હતો, તે રાજા શરણ્ય જનને વજ્રમંદિર જેવો, ચાચકાને ક્લપવૃક્ષ જેવો અને લક્ષ્મી તથા સરસ્વતીને મિત્રતાની સંકેતભૂમિ જેવો હતો. બધું ખીજે સમુદ્ર હોય તેવા તેના યશોરાશિ નદીઓની જમ શત્રુઓની કીર્તિને ગળી જતો હતો. પ્રભાવથી શત્રુઓને સાધનારા તે રાજાનાં અસ્ત્રો નિધાનરૂપે કરેલા વિત્તની જેમ વગર વપરાયે પડ્યા રહેતાં હતાં. બધું બન્નેમાં સરખી રીતે વર્તતો હોય તેમ તે યુદ્ધ કરનારના ગળા ઉપર ચરણ અને શરણાર્થીના પૃષ્ઠ ભાગ ઉપર હાથ મૂકતો હતો. તેણે રણાંગણમાં મ્યાનમાંથી ખેંચેલી તરવાર સ્વેચ્છાએ આવેલી વિજયલક્ષ્મી સહિત પાછી કાશમાં દાખલ થતી હતી. તેને ન્યાય બંધુ હતો, કીર્તિ પ્રિયા હતી, નિર્મળ ગુણો સુદૃઢ (મિત્રો) હતા અને પ્રતાપ પેદલરૂપ હતો, ઈત્યાદિક સર્વ પરિવાર તેના અંગમાંથીજ ઉત્પન્ન થયેલો હતો. ઉત્તરિને પામેલા અને જગતને આનંદ આપનારા તે રાજાને મેઘને વિઘ્નત્ની જેમ અચિરા નામે એક પંતની હતી. જેવી રીતે તે દેવી સર્વ સ્ત્રીજનમાં શિરોમણિ હતી, તેવી રીતે તેના વિનયાદિક ગુણોમાં શીલ પણ શિરોમણિ હતું. તે શ્રેષ્ઠ સતી દ્વંદ્વ બહાર જેમ સુક્તાહાર હોય તેમ અહર્નિશ તેના પતિના દ્વંદ્વના અંતરંગ આભૂષણરૂપ હતી. તેતું રૂપ જોતાં દેવતાની સ્ત્રીઓ તેના નિર્મણના બહિર્ભૂત પરમાણુઓથી રચેલી હોય તેવી દેખાતી હતી. એ જગદ્ધંધા સાધ્વી પ્રવાહવડે ગંગાની જેમ ચરણન્યાસથી પૃથ્વીને 'પવિત્રકરતી' કરતી હતી. તે કુલીન

૨મણી લગ્નમથી ત્રીવાને નમાવીને 'આ પૃથ્વી મારા પતિને પાલનીય છે' એવી પ્રીતિ-
થીજ હોય તેમ પૃથ્વીપરજ દ્રષ્ટિ રાખતી હતી. જમ સૌમનસ વનની પુષ્પવાટિકામાં
મુખ્યોની ભતિ ખીલી રહે, તેમ તેનામાં સ્ત્રીજાતિ યોગ્ય સર્વે ગુણો ઉચ્ચવળતાથી
ખીલી રહ્યા હતા.

એવી રીતે સદા સામ્રાજ્યસુખમાં લીન એવા રાજ વિશ્વસેન અને અચિરા દેવીનો
કેહલોક કાળ ઇદ્ર અને ઇદ્રાણીની જમ વ્યતીત થયો. તે સમયે અનુત્તર વિમાનોમાં મુખ્ય
સ્વાર્થસિક્કિ નામના વિમાનમાં મેઘરથના જીવે સુખમગ્નપણે પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું.
ત્યાંથી અચીને ભાદ્રપદ માસની કૃષ્ણ સપ્તમીએ ચંદ્ર જરણીનક્ષત્રમાં આવતાં તે અચિરા-
દેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યા. તે વખતે સુખે સુતેલા દેવીએ રાત્રીના શેષભાગે અનુક્રમે મુખમાં
પ્રવેશ કરતાં ચૈદ મહા સ્વપ્ન જોયાં. પ્રથમ સ્વપ્ને ઝરતા મદગળના સુગંધથી મત્ત થયેલા
બ્રમરાઓના રાખદોવડે જાણે મુખપ્રવેશની આજ્ઞા માગતે હોય તેવો ગજેન્દ્ર અવલોક્યો.
બીજા સ્વપ્ને કૈલાસ પર્વતનો છુટો પડેલો એક મોટો શિલાભાગ હોય તેવો નિર્મળ અને શરીર-
ની કાંતિથી પુરરીકગિરિની ઉત્કૃષ્ટ સમૃદ્ધિને લુંટનારો વૃષભ જોયો. ત્રીજા સ્વપ્ને ઉચ્ચ
નાળવાળી કળિયુક્ત રાતા કમળ જેવા ઉચ્ચા પુંજવડે શોભતો દશરીસિંહ દીઠા, ચોથે સ્વપ્ને
બને બાણુ બે હાથી જેને અભિષેક કરી રહ્યા છે એવા દિવ્યરૂપવાળા મહાલક્ષ્મી જાણે
પોતાનું ખીજું રૂપ હોય તેવા જોયા. પાંચમે સ્વપ્ને આકાશલક્ષ્મીના આભૂષણુ જેવી, ઋણુ-
શક્તિ ધતુષ્ઠ સમાન પંચવર્ણી દિવ્ય પુષ્પોથી ગુથેલી વિસ્તારવાળી માળા અવલોકી.
છઠ્ઠે સ્વપ્ને અખંડ આકાશમંડળમાં ઉઘાટ કરતો પૂણિમાનો ચંદ્ર જાણે દિશાઓનું નિર્મળ
રૂપાતું કર્ણણુ હોય તેવો દીઠા. સાતમે સ્વપ્ને રાત્રી છતાં દિવસની શોભા ખતાવતો કિરણરૂપ
અકુરના ઉદ્ભવમાં કંદરૂપ સૂર્ય જોયો. આઠમે સ્વપ્ને નર્તકીઓ રૂપ પતાકાઓના નૃત્યમંદિર
જેવો અને દ્રષ્ટિના વિશ્રામગૃહ જેવો મહાધ્વજ જેવામાં આવ્યો. નવમે સ્વપ્ને જાણે લક્ષ્મીને
રહેવાતું સ્થાન હોય તેવો અને સુગંધી વિકસિત કમળવડે ઢાંકેલા મુખવાળો વિશાળ પૂર્ણ-
કુંભ દીઠા, દશમે સ્વપ્ને જાણે ખીજે પદ્મદ્દ હોય તેવું વિકસિત સુગંધી કમળોથી મનોહર
જળપૂર્ણ સરોવર જોયું; અગ્યારમે સ્વપ્ને આકાશની અબ્રમાળાને આલિંગન કરવા ઇચ્છતો
હોય તેમ તરંગરૂપ કરને ઉજાળતો અપાર સાગર અવલોક્યો. બારમે સ્વપ્ને આકાશમાં
રહેલો મહેલ હોય તેવું, વિચિત્ર રત્નમય કળયવાળું અને પતાકાભારથી શોભિત અપ્રતિમ
વિમાન જોયું. તેરમે સ્વપ્ને પ્રકાશમય કિરણોથી આકાશને લિપંતો હોય તેવો અને સૂર્યાદિ
જ્યોતિષીને અનાવનાના પુદ્ગલોનો જાણે સમૂહ હોય તેવો રત્નપુંજ જેવામાં આવ્યો. ચૈદમે
સ્વપ્ને જાણે ઘણી જિંહા હોય તેવી આકાશને ચાટતી જ્વાળાઓથી અધકારના પૂરનો આસ
કરતો નિર્ધૂમ અગ્નિ જોયો.

આ પ્રમાણે ચૈદ મહા સ્વપ્ન જોઈને અચિરાદેવીએ અત્રતથઘ શય્યામાંથી ઉઠી વિકસેન
રાત્રને તે કહ્યાં. તે સાંભળી રાજએ કહ્યું—'હે મહાદેવી! આ સ્વપ્નથી લોકાત્તર ગુણવાળો અને

તેણે લોકનું રક્ષણ કરવામાં તત્પર એવો તમારે પુત્ર યશે.' પ્રાતઃકાળે નિમિત્તિયાઓને ધ્યાનાવીને પૂછતાં તેઓએ કહ્યું કે 'આ સ્વપ્નોથી તમારે ચક્રી અથવા ધર્મચક્રી (તીર્થંકર) પુત્ર યશે.' રાત્રીએ તે સ્વપ્નર્થ જાણનારા નિમિત્તિયાઓને સત્કાર કરીને વિદાય કર્યાં. તે દિવસથી દેવીએ રત્નગર્ભાની જન્મ ગર્ભરત્નને ધારણુ કર્યો. તે સમયનાં પ્રથમથી કુરૂદેશમાં ઉદ્ભવ અને મહામારી વિગેરે અનેક અશિવ ઉત્પાનો પ્રવર્તતા હતા, તેઓની શાંતિને માટે ઉપાય જાણનારા લોકોએ અનેક ઉપાયો કર્યાં, તથાપિ જળવડે વડવાનળની જન્મ તે જરાપણુ શાંત થયા નહોતા; પણ જ્યારે ભગવંત અચિરાદેવીના ઉદરમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા, તે વખતથીજ તે સર્વ અશિવકારી ઉત્પાત શમી ગયા. અહંત પ્રભુનો પ્રભાવ નિરવધિ છે.

પછી નવ માસ અને સાડા સાત દિવસ જતાં જ્યેષ્ઠ માસની કૃષ્ણ ત્રયોદશીને દિવસે ચંદ્ર ભરણીનક્ષત્રમાં આવ્યો હતો અને સર્વ ગ્રહો ઉચ્ચ સ્થાને રહ્યા હતા તે સમયે મૃગાંક'ને પૂર્વ દિશા પ્રસવે તેમ અચિરાદેવીએ મૃગના અંકવાળા કનકવર્ણી એક કુમારને જન્મ આપ્યો. તે સમયે ત્રણ જગતમાં ઉદોત થઈ રહ્યો, ક્ષણવાર નારકી જીવોને પણ અપૂર્વ સુખ થયું, અને દિક્કુમારીઓનાં આસન કંપાયમાન થયાં; એટલે તેઓ અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુનો જન્મ ગયો જાણીને હર્ષ પામી. પ્રથમ અધોલોકથી આઠ દિક્કુમારીઓ વિશ્વસેન રાજના મંદિરમાં આવી અને વિધિથી પ્રભુને અને તેમની માતાને પ્રણામ કર્યો. અચિરાદેવીને તેમણે પોતાનો આત્મા ઝોળખાવી 'તમે યીશો નહીં' એમ કહ્યું, અને સંવર્તક પવન વિકુર્વાને એક યોજન પર્યંત પૃથ્વીની રજ દૂર કરી. પછી પ્રભુથી અને માતાથી અતિ દૂર નહીં તેમ અતિ નજીક નહીં તેવી રીતે રહીને ગાયન કરનારીઓની જન્મ પ્રભુના ગુણ ગાના લાગી. ઉર્ધ્વલોકમાંથી આઠ દિક્કુમારીઓ આવી. તેઓ વિધિપૂર્વક પૂર્વવત્ સર્વ કર્યા પછી મેઘ વિકુર્વાને યોજન પર્યંત પૃથ્વીપર જળ સિંચન કરી પ્રભુના ગુણ ગાતી ઉભી રહી. પૂર્વઝ્યકથકી હાથમાં દર્પણુ લઈ આઠ દિક્કુમારીઓ આવી; તેઓ પ્રભુને અને માતાને પ્રણામ કરી પ્રભુના ગુણગાન કરતી પૂર્વ દિશામાં ઉભી રહી. દક્ષિણ ઝ્યકથી હાથમાં આરીઓ લઈ આઠ દિક્કુમારીઓ આવી, અને પ્રભુને તથા માતાને નમી પ્રભુના ગુણ ગાતી દક્ષિણ દિશામાં ઉભી રહી. પશ્ચિમ ઝ્યકમાંથી હાથમાં પંખા લઈ આઠ દિક્કુમારીઓ આવી; તેઓ પ્રભુને અને અચિરાદેવીને નમી પ્રભુના ગુણ ગાતી પશ્ચિમ દિશામાં ઉભી રહી. ઉત્તર ઝ્યકથી હાથમાં ચામર લઈને આઠ દિક્કુમારીઓ આવી; તેઓ પૂર્વવત્ પ્રણામ કરી પ્રભુના ગુણ ગાતી ઉત્તર દિશામાં ઉભી રહી. ચાર વિદિશાઓના ઝ્યક ગિરિની ચાર દિક્કુમારીઓ હાથમાં દીપક લઈને આવી, અને પૂર્વની પેઠે પ્રણામ કરી પ્રભુના ગુણ ગાતી વિદિશાઓમાં ઉભી રહી. ઝ્યક દ્વીપમાંથી બીજી ચાર દિક્કુમારીઓએ આવીને પ્રભુને અને માતાને પ્રણામ કરી પ્રભુનું ચાર અંગુળ ઉપરાંત નાળ છેદન કર્યું, પછી એક ખાડો ખોદી તેમાં દ્રવ્યનિધિની જન્મ નાળ પધરાવી રત્ન અને હીરાવડે ખાડો પૂરી દઈ દુર્વાથી તેની ઉપર પીઠ ખાંધી

લીધી. પૂર્વ, ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશાઓમાં તેમણે ચતુઃશાળ સહિત ત્રણ કદલીગૃહ વિકુર્વા. પ્રથમ દક્ષિણ દિશાના કદલીગૃહમાં પ્રભુને અને માતાને લાવી ચતુઃશાળના મધ્ય ભાગમાં રચેલા રત્નસિંહાસન પર બેસાડયા. ત્યાં બન્નેને દિવ્ય સુગંધી તૈલથી અભ્યંગન કરીને સુગંધી દ્રવ્યથી અંગતું ઉદ્ધર્તન કર્યું. પછી પૂર્વ દિશાના કદલીગૃહમાં લઈ જઈ સિંહાસન પર બેસાડી સુગંધી શુદ્ધોદકવડે તેમને સ્નાન કરાવ્યું, પછી દિવ્ય વસ્ત્રાલંકાર ધરાવી બન્નેને ઉત્તર દિશાના રંભાગૃહમાં લઈ જઈને રત્નસિંહાસન પર બેસાડ્યા, પછી આભિયોગિક દેવતાની પાસે ક્ષુદ્ર હિમાલય પર્વતથી ગોશીર્ષચંદન મંગાવી તેને બાળીને બન્નેને રક્ષાત્રંથી ખાંધી. પછી 'તમારૂં પર્વતના જટલું આયુષ્ય થાઓ' એવું પ્રભુના કાનમાં કહી બે રત્નમય પાપાણુના ગોળાતું આસ્કાલન કર્યું. પછી પ્રભુને અને માતાને પાછા તેઓ સૂતિકાગૃહમાં લઈ જઈ પલંગ પર બેસાડી ભગવંતના ગુણ ગાતી ગાતી ઉભી રહી.

તે સમયે સૌધર્મ ઈન્દ્રતું આસન કંપવાથી પ્રભુનો જન્મ જાણી પાલક ત્રિમાનમાં બેસી પરિવાર સાથે તે પ્રભુ પાસે આવ્યો. 'કુક્ષિમાં રત્નને ધારણ કરનારા હે દેવી ! તમને નમસ્કાર છે' એમ કહી અચિરાદેવી પર અવસ્થાપિને નિદ્રા મૂકી, તથા તેમની પાસે પ્રભુતું પ્રતિબિંબ મૂકી પોતે ચાર દર્પણની જેમ પાંચ રૂપે થયા. તેમાંથી એક રૂપે પ્રભુને બે હાથમાં ધારણ કર્યા, બે રૂપે બે બાળુ ચામર વીજવા લાગ્યા, એક રૂપે માથે ઉચ્ચ છત્ર ધર્યું અને એક રૂપે વજ્ર ઉછાળતો આગળ ચાલ્યો કાણુવારમાં મેરૂપર્વત પર જઈ અતિપાંડુ-કમલા નામે શિલા પર આવ્યા, ત્યાં પ્રભુને ઉત્સંગમાં લઈ તે સિંહાસન ઉપર બેઠા. તે વખતે આસન પ્રકંપથી પ્રભુના જન્મને જાણીને અચ્યુત વિગેરે ત્રેસઠ ઈંદ્રો પણ જાણે પ્રથમથી સંકેત કર્યો હોય તેમ ત્યાં આવ્યા. પછી સમુદ્રો, નદીઓ અને દ્રહો વિગેરેમાંથી લાવેલા જળવડે ભરેલા કુંભોથી પ્રથમ અચ્યુતે દ્રે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. બીજા બાસઠ ઈંદ્રોએ પણ હાથમાં તીર્થજળના કુંભો લઈ તે સોળમા તીર્થ કરને સ્નાન કરાવ્યું. પછી ઇશાનેંદ્ર પાંચ રૂપે થયા, એક રૂપે પ્રભુને બોળમાં લીધા, એક રૂપે છત્ર અને બે રૂપે ચામર ધારણ કર્યા, અને એક રૂપે ત્રિશૂળ લઈ આગળ ઉભા રહ્યા. પછી ચક્રઈંદ્રે પ્રભુની ચારે બાળુ જાણે ચાર દિશા-ઓના નિર્ભંગ હાસ્થ હોય તેવા સ્ફટિકમય ચાર વૃષભ વિકુર્વા, અને ધારાયંત્રની જેમ તેના શીંગડાના અગ્ર ભાગમાંથી નીકળતા જળવડે પ્રભુને સ્નાન કરાવ્યું. પછી ઈંદ્રે દેવદૃષ્ય વસ્ત્રથી અંગ લુછી, ગોશીર્ષચંદનતું વિલેપન કરી, દિવ્ય વસ્ત્રાલંકારથી અને પૃષ્ઠપાળાઓથી પ્રભુતું અર્ચન કર્યું. પછી વિધિપૂર્વક સ્વામીની આરતી ઉતારી. ઈંદ્ર હર્ષથી ગદ્ગદ ગિરાવડે પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

"હે ભગવાન ! વિશ્વજનના હિતકારી, અદ્ભુત સમૃદ્ધિવાળા અને આ સંસારરૂપ મરૂદેશના માર્ગમાં છાયાવાળા વૃક્ષ જેવા તમોને નમસ્કાર છે. હે પરમેશ્વર ! આજે સારે ભાગ્યે તમારૂં

૧ ચાર દર્પણ ચાર બાળુ મૂક્યા હોય તો તેમાં ચાર પ્રતિબિંબ પડે અને એક પોતે હોય તે મળીને જેમાં પાંચ રૂપ થાય તેમ.

“દર્શન થવાથી મારે પૂર્વસંચિત પાપરૂપ રાત્રીનો પ્રભાતસમય થયો છે. હે જગત્પતિ ! જના-
 “વડે તમારા દર્શન થયા તે નેત્રને ધન્ય છે, અને જનાવડે તમારો સ્પર્શ થયો તે હાથને
 “તે કરતાં વિશેષ ધન્ય છે હે પ્રભુ ! તમે કાઈવાર વિદ્યાધરના મોટી ઋદ્ધિવાળા ચક્રવર્તી થયા
 “છો, કાઈવાર ઉત્કૃષ્ટ બળવાળા બળદેવ થયા છો, કાઈવાર અચ્યુતેન્દ્ર થયા છો, કાઈવાર
 “મહાજ્ઞાની ચક્રવર્તી થયા છો, કાઈવાર ક્રૈવેયકના આબૂખણભૂત અહંભિદ્ર થયા છો, કાઈવાર
 “મહાસત્ત્વવાનુ અને અવધિજ્ઞાની થયા છો, ને કાઈવાર સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનના અલંકારરૂપ
 “અહંભિદ્ર થયા છો. હે પરમેશ્વર ! કયા કયા જન્મમાં તમે ઉત્કૃષ્ટ નથી થયા ! છેવટે આજે
 “તીર્થંકરના જન્મથી તમારા વર્ણનની વાણી પરિપૂર્ણ થઈ ગઈ છે, તમારા ગુણનું વર્ણન
 “કરવાને હું સમર્થ નથી, તેથી આજ હું મારો સ્વાર્થજકહી બતાવું છું કે હે નાથ ! પ્રત્યેક
 “બંધને વિષે તમારા અણુકમળમાં મારી પૂર્ણ ભક્તિ હજે.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને શકઈદ્રે ઈશાનપતિ પાસેથી પ્રભુને લાઇ સત્વર અચિરા-
 દેવીની પાસે યોગ્ય રીતે પાછા મૂક્યા. પ્રભુને દ્રષ્ટિવિનોદ આપના ચંદરવા ઉપર શ્રીદામ-
 ગંડક’ અને પ્રભુને ઝોશીક દેવદૃષ્ય વસ્ત્ર અને બે કુંડળ મૂક્યાં. પછી ઈદ્ર અમોઘ વાણીથી
 દેવતાની પાસે આઘોષણ કરાવી કે ‘દેવતાઓમાંથી, દૈત્યોમાંથી કે મનુષ્યોમાંથી જે કાઈ
 અહંત પ્રભુનું કે તેમની માતાનું અશુભ ચિંતનશે તેનું મસ્તક અર્જક વૃક્ષની મંજરીની
 જમ સાત પ્રકારે ભેદ પામશે, અર્થાત્ સાત કકકા થઈ જશે.’ પછી ઈદ્રની આજ્ઞાથી કુબેરે
 હસ્તીનાપુર નગરમાં રત્ન તથા સુવર્ણની મહાવૃષ્ટિ કરી. પછી પદ્મિનીની નિદ્રા જેમ સૂર્ય
 હરે તેમ ઈદ્રે અચિરાદેવીની અવસ્થાપિની નિદ્રા અને અહંતનું પ્રતિબિંબ હરી લીધું. પછી
 પ્રભુને માટે પાંચ અપેસરાઓને ધાત્રીરૂપ રહેવાની આજ્ઞા કરીને શકઈદ્ર ત્યાંથી અને બીજા
 ઈદ્રે મેરૂપર્વતથી નંદીશ્વર દ્વીપે ગયા; ત્યાં શાશ્વત અહંતોનો વિધિપૂર્વક અહાઈઉત્સવ કરી
 પ્રસન્ન થઈને સર્વે પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

અચિરાદેવીનિદ્રા રહિત થયા તે વખતે તેમને દિવ્ય વજ્રાલંકાર તથા દિવ્ય અંગરાગવડે
 યુક્ત અને તેજનો પ્રસાર કરતો પુત્ર પોતાની પાસે જોવામાં આવ્યો. દેવીના પરિવ્રને
 આનંદથી સંભ્રમ પામી રાજ પાસે આવીને પુત્રજન્મ અને દિક્કુમારીનું સર્વ કૃત્ય નિવેદન
 કર્યું. રાજ્યે હર્ષથી તેમને પાગિતોષિક આપ્યું, અને મોટી સમૃદ્ધિથી પુત્રનો જન્મમહોત્સવ
 કર્યો. જ્યારે આ ગર્ભ તેની માતાના ઉદરમાં આવ્યો ત્યારે દેશમાંથી સર્વ અગિવ ઉત્પાત
 શાંત થયા હતા એવું ધારી રાજ્યે પુત્રનું શાંતિનાથ એવું નામ પાડ્યું. ઈદ્રે જેમાં
 અમૃત સંક્રમણે છે એવા પોતાના અચ્યુદાને ધાવી ક્ષુધા સમાવતા અને ધાત્રીઓથી લાસિત
 થતા પ્રભુ અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા જોકે પ્રભુ જન્મથીજ જ્ઞાનવૃદ્ધ છે, તથાપિ તે વિવિધ
 પ્રકારની બાળક્રીડા કરવા લાગ્યા, કારણકે સર્વત્ર સમયોચિતજ શોભે છે. પ્રભુની સાથે રજક્રીડા
 કરી પોતાના આત્માને મહામૂલ્ય કરવાને ઈચ્છતા દેવતાઓ આશાતનાથી બીતા બીતા

પ્રભુને રમાડતા હતા. ક્રીડામાં પણ પ્રભુ તેમને નિઃશંક પાદપ્રહાર કરતા નહીં, કારણ કે મહાત્માઓ ગમે તે અવસરે પણ દયાવીર હોય છે. એવી રીતે વિનિધ ક્રીડાઓથી ક્રીડા કરતા શાંતિનાથ પ્રભુ ચાલીશ ધનુષ્ય પ્રમાણુ શરીરથી લક્ષ્મીના ક્રીડાગૃહરૂપ યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા. પછી વિશ્વસેન રાજ્યે શાંતિકુમારનો અનેક રાજકન્યાઓની સાથે વિવાહ કર્યો. 'મોટી સમૃદ્ધિવાળા પિતાઓ પુત્રના વિવાહોત્સવ વિના તૃપ્તિ પામતા નથી.' પચીસ હજાર વર્ષની વયે શાંતિકુમારને રાજ્યપર એસાડી વિશ્વસેન રાજ્યે પોતાનું કાર્ય સાધવા માંડ્યું. પછી શાંતિકુમાર યથાવિધિ પૃથ્વીનું પાલન કરવા લાગ્યા. મહાત્માઓના અવતાર વિશ્વના પાત્રને માટેજ હોય છે.

અગિરાદેવીના કુમાર શાંતિનાથ પોતાની વિવાહિત સ્ત્રીઓની સાથે ક્રીડા કરવા લાગ્યા. અહીંત પ્રભુને પણ નિકાચિત ભોગનીય કર્મ અશ્ય ભોગવહું પડે છે સર્વ અંતઃપુરમાં ચુખ્પ યશોમતી નામે તેમને પટ્ટરાણી હતી. એક વખતે તેણે સ્વ'નમાં અભ્રમાં સૂર્યની જેમ સુખમાં પ્રવેશ કરતું ચક્ર જોયું. તે સમયે દ્રઢરથ મુનિનો જીવ સર્વાથ-સિદ્ધિ વિમાનમાં આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ચ્યવીને યશોમતીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયો. નિગ્રમાંથી જન્મ-ત ઘઘ યશોમતીએ તે સ્વ'નાની વાત પોતાના સ્વામી શાંતિનાથને કહી. ત્રણ જ્ઞાનને ધારણુ કર નારા શાંતિનાથ પ્રભુએ કહ્યું કે 'હે દેવી! પૂર્વ જન્મમાં દ્રઢરથ નામે મારે એક અતુજ ય'ધુ હતો. તે સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાંથી ચ્યવીને તારા ઉદરમાં અવતરેલો છે. સમય આવતાં તે પુત્રને તમે જન્મ આપશો.' પ્રાત કાળમાં મેઘની ગર્જના જેવું પતિનું અભોધ વચન સાંભળી દેવી યશોમતી હર્ષ પામ્યા, ત્યારથી તેમણે ગર્ભ ધારણુ કર્યો. સમય આવતાં જણે પતિનું પ્રતિષ્ઠિય હોય તેવા સર્વ લક્ષણુ સંપન્ન પુત્રને તેણે જન્મ આપ્યો. તે ગર્ભમાં હતો તે વખતે દેવી યશોમ-તીએ ચક્ર જોયેલું હતું, તેથી તેનું ચક્રાચુધ એણે પિતાએ નામ પાડ્યું. ત્રણેકમાં તિલક-રૂપ એ ચક્રાચુધ ધાત્રીઓથી લાલિત યઈ હાથીના શિશુની જેમ વધવા લાગ્યો. અતુકમે યુવતીવર્ગનાં લોચનને મોહકારી અને કામદેવના ક્રીડાધાનરૂપ યૌવનવયને તે પ્રાપ્ત થયો પિતા શાંતિનાથે સ્વયંવરા યઈને આવેલી લક્ષ્મી જેવી રૂપલાવણ્યવડે મનોહર અનેક રાજપુત્રીઓની સાથે તેનો વિવાહ કર્યો.

નીતિથી રાજ્યનું પાલન કરતાં શ્રીમાન્ શાંતિનાથને પચીસ હજાર વર્ષો વીતી ગયા. એકદા ઉપપાદ શય્યામાં જેમ દેવ ઉત્પન્ન થાય, તેમ શ્રી શાંતિનાથની અસ્ત્રશાળામાં વિશાળ-જ્યોતિંગ વ્યાપ્ત એવું ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું. પ્રભુએ તેનો અક્ષાઈ ઉત્સવ કર્યો. પૂજ્ય મહા-શયો પાયુ જે આચારથી પૂજ્ય હોય તેની પૂજા કરે છે. પછી સાગરમાંથી સૂર્યની જેમ દિગ્વિજયની લક્ષ્મીના સુખરૂપ તે ચક્ર અસ્ત્રશાળામાંથી નીકળી પૂર્વ દિશાની સન્સુખ ચાલ્યું. હજાર આરાની જેમ સહસ્ર યજ્ઞોથી અધિષ્ઠિત એવા તે ચક્રની પછવાડે સૈન્યવટે ભૂતળને આચ્છાદન કરતા શાંતિનાથ રાજ વેગથી ચાલ્યા. પ્રતિદિન એક એક યોજન ચાલી તે ચક્ર સ્થિર રહેતું, એટલે પ્રભુ ત્યાં પાર યોજન વિસ્તારવાળી છાવણી નાખીને સુકામ કરતા

હતા. એવી રીતે દિવસે દિવસે ખેદ રહિત પ્રયાણ કરતા નિશ્ચિન્તનના કુમાર પૂર્વ દિશાના મુખના ગંડનરૂપ માગધ તીર્થ સમીપે આવ્યા. જેનો મધ્ય ભાગ લખ્ધ થતો નથી એવા સમુદ્રની જેવા પોતાનો સ્કંધાવાર તેના કાંઠા ઉપર સ્થાપન કર્યો. પછી માગધ તીર્થની સન્મુખ ચિગ્નયે-શ્ચુ એવા પ્રભુ નિર્વિકારપણે ઉત્તમ સિંહાસનપર બેઠા. તે સમયે કાંઠાથી દ્વાદશ યોજન ઉપર દૂર રહેલા માગધપતિનું સિંહાસન લુલા પગની જેમ કપાયમાન થયું. માગધપતિ વિચારમાં પડ્યા કે 'એવું અપૂર્વ શું થયું કે જેથી માંડે દ્રઢ આસન યજિત થયું? અથવા શું મારે ચવવાનો સમય આવ્યો કે કેઈ મારી સમૃદ્ધિને નહીં સહન કરનાગ્યે મારા આસનને કપાયું?' આ પ્રમાણે સંદેહ ઉત્પન્ન થતાં અવધિજ્ઞાન પ્રયુજ્યું, એટલે ધર્મચક્રી અને ચક્રવર્તી શાંતિનાથ પ્રજા ત્યાં આવેલા તેના જાણવામાં આવ્યા. તેથી માગધપતિએ વિચાર્યું કે 'અહો ! યાજ્ઞકની જેમ મેં આવા અજ્ઞાન ભરેલા વિચાર કર્યા તેથી મને ધિક્કાર છે !— આ સોળમા તીર્થકર અને પાંચમા ચક્રવર્તી મારી ઉપર અનુકંપા લાવીને બેઠા છે. તણુ જગતની રક્ષા અને સંહાર કરવામાં જેમની જીજ્ઞાસમર્થ છે એવા તે પ્રજાની પાસે હું સૂર્ય પાસે ખંધોત જેવો છું. અચ્યુતેન્દ્ર વિગેરે ઇંદ્રો જેની પદાતિની માક્ક સેવા કરે છે તે પ્રજાની હુકેવી રીતે ભક્તિ કરી શકીશ ? તથાપિ અહીં આવેલા આ જગન્નાથની વચ્ચેને બદલે તાંતાણુથી ચંદ્રની જેમ હું મારી સંપત્તિવડે પૂજા કરું.' આવો મનમાં નિશ્ચય કરી મોટી ભેટ લઈ માગધપતિ શાંતિનાથની પાસે આવ્યો. પછી આકાશમાં રહી પ્રણામ કરીને તે બોલ્યો— 'હે નાથ ! એક પત્તિ માત્ર એવા મારા ઉપર સારે ભાગ્યે તમે અનુગ્રહ કર્યો છે. હે સ્વામી ! હું તમારે પૂર્વ દિશાનો દિગ્પાળ આપની આજ્ઞાનો ધારણુ કરનાર પુત્ર; માટે દુર્ગપાળની જેમ અહર્નિશ મને આજ્ઞા કરજો.' આ પ્રમાણે કહી નમસ્કાર કરી તેણે રાધ્યાપાળની જેમ પ્રજાને ભક્તિથી દિવ્ય વસ્ત્રાલંકાર અર્પણ કર્યા, શ્રી શાંતિનાથે પણ સત્કાર કરીને તે દેવને વિદાય કર્યો. ત્યાંથી ચક્રવર્તન દક્ષિણ દિશા તરફ આડ્યું. અગાધ જીજ્ઞાસકમવાળા પ્રજા ચક્રના માર્ગે અનુસરતા અપ્રતિરૂદ્ધ વેગે દક્ષિણ સમુદ્રના કિનારા પાસે આવ્યા. ત્યાં આસેપ રહિતપણે વરદામ દેવને ઉદ્દેશીને સમુદ્રતીરે રત્નસિંહાસન ઉપર બેઠા. વરદામપતિ અવધિજ્ઞાને પ્રજાને આવેલા જાણી પોતાની રક્ષાના ઉપાયરૂપ ભેટ લઈ સામે આવ્યો. તેણે પ્રજાને નમી તેમની સેવા સ્વીકારી દિવ્ય અલંકારાદિ ભેટ આગળ ધરી. પ્રજાએ પ્રસન્નતાથી તેને ગોવાવી વિદાય કર્યો પછી ચક્ર-રત્ન ત્યાંથી પશ્ચિમ દિશા તરફ આડ્યું. શાંતિનાથજી તેની પછવાડે આડ્યા. અનુક્રમે નાગર-વેલના વન સાથે સોપારીનાં વૃક્ષો જેમાં મળેલા છે એવા પશ્ચિમ સમુદ્રને કાંઠે પ્રજાએ છાવણી નાખી. આસન યજિત થતાં પ્રજાસપતિએ ત્યાં આવી શાંતિનાથ પ્રજાની સેવા કરી તેમનાં આસનને આંગીકાર કર્યું. ત્યાંથી સિંધુદેવીને ઉદ્દેશી ચક્રવર્તન પશ્ચિમોત્તર (વાયવ્ય) દિશાને માર્ગે આડ્યું. શાંતિનાથજી તેના માર્ગને અનુસરી પછવાડે આડ્યા. સિંધુ દેવીના સ્થાનની નજીક દક્ષિણ સમુદ્રને તીરે પ્રજાએ ચલિત નગરના જેવી છાવણી નાખી પછી સિંધુદેવીને મનમાં ધારી યોગીની જેમ તેનું આર્કર્ષણ કરવામાં તત્પર એવા પ્રજાને સન્મુખ સિંહાસનપર બેઠા.

અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુને આવેલા બહી સિંધુદેવી ભેટ લઈ ભક્તિથી તત્કાળ તેમની પાસે આવી. પછી શાંતિનાથને નમી અંબળી બેડીને ઘોલી—‘હે સ્વામી ! આ દેશમાં સેનાનીની જેમ હું તમારી આજ્ઞાકારી થઈને રહેલી છું.’ આ પ્રમાણે કહીને તે ભક્તિવડે નમ્ર દેવીએ રત્નસુવર્ણ-મય સ્નાનપીઠ અને કળશો તથા આભૂષણાદિક પ્રભુને ભેટ કર્યાં. ત્યાંથી સેના સહિત ચક્ર-રત્નની પછવાડે ચક્રવર્તીં આટ્યા. તે ઉત્તર પૂર્વ (ઈશાન) દિશાએ ચાલતાં વૈતાલ્ય પર્વતની સમીપની ભૂમિએ આવ્યા, ત્યાં વૈતાલ્યાદ્રિકુમાર નામના દેવે પ્રભુ પાસે આવી ભેટ આપી અને પોતે વશ થઈને રહ્યો. ત્યાંથી ચક્રના માર્ગને અનુસરી પ્રભુ તમિશ્રા ગુહાની નજીક આવ્યા, ત્યાં રહેલા કૃતમાળ દેવને તત્કાળ વશ કરી લીધો. ત્યાંથી શાંતિનાથની આજ્ઞાથી સેના-પતિએ ચર્મરત્નવડે સિંધુ નદી ઉતરી તેના દક્ષિણનિષ્કૃતને કાણમાં સાધી લીધું. ત્યાંથી આવી મેનાપતિએ અમેઘ શક્તિવાળા દંડ રત્નથી કપાટને નાડન કરી તમિશ્રા ગુફા ઉધાડી. પછી પ્રૌઠ પરાક્રમવાળા પ્રભુએ ગજરત્નપર ચઢી સિંહની જેમ તે ગુફામાં સૈન્યસહિત પ્રવેશ કર્યો. વિશ્વસેનના કુમાર શાંતિનાથે ગુહામાં રહેલા અંધકારને છેદવા માટે ઉદયગિરિપર સૂર્યની જેમ ગજેંદ્રના દક્ષિણ કુંભ ઉપર મણિરત્ન સ્થાપિત કર્યું, અને હાથમાં કાંકણી રત્ન લઈ ગુહાની બંને બાજુ અનુક્રમે ઝોગણુપચાસ માંડળા આવેખતાં આટ્યા. આગળ ચાલતાં ગુફાના મધ્યમાં આવેલી ઉન્મગ્ના અને નિમગ્ના નામની નદી ઉપર પ્રભુએ વાર્ધકિરત્ન પાસે એક પદા (સેતુ) બંધાવી, તે સેતુથી શાંતિનાથ સૈન્ય સહિત તે દુસ્તર નદીએ ઉતર્યાં. ભુજપરાક્રમી પુરૂષોને સર્વ કાર્ય સરલ થાય છે. પછી પ્રાતઃકાળે સૂર્યના દર્શનથી કમળકોશની જેમ પ્રભુના દર્શનથી ગુહાનું ઉત્તર દ્વાર પોતાની મેળેજ ઉઘડી ગયું. તત્કાળ તે દ્વારથી પ્રભુ સૈન્યસહિત બહાર નીકળ્યા. પ્રવાહની જેમ મહાતમાઓને સર્વ ઠેકાણે અસ્ખલિત માર્ગજ હોય છે. ગુફામાંથી ચક્રવર્તીને સૈન્ય સહિત નીકળેલા જોઈ ત્યાં રહેલા મ્હેચ્છો ઉપહાસ્યથી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—“અરે ભુઓ ! સિંહોના યૂથથી ભરેલા અરણ્યમાં જેમ હાથી આવે તેમ આપણા દેશમાં અપ્રાર્થિત (મૃત્યુ) ને પ્રાર્થનારો આ ઠેાણુ આંગ્રો છે ? ધૂળીવડે ધુંસર અંગવાળા અને પોતાના આત્માને સુભટ માનનારા આ પદાતિજનો ગધેડાની જેમ ઇચ્છા પ્રમાણે કુદી રહ્યા છે તે ઠેાણુ છે ? કટલાક વૃક્ષપર વાનરો તેમચ્છે હાથીપર ચડી બેઠેલા, કટલાક તરંગપર રહેલા વહાણુની જેમ ઘોડાપર ચડેલા અને કટલાક લુલા હોય તેમ રથપર ચાડક થયેલા આ સર્વે ઠેાણુ છે ? આ અંગારાની સગડી જેવો લોહાના* ખંડ જેવું શું હશે? અહા ! આ બુદ્ધિવગરના લોકોનું કંવું અવિચારિત કામ છે કે જેઓએ શિયાળની જેમ એકઠા થઈને આ ઉજ્જગરાનો આરંભ કર્યો છે ? હવે આપણે તેઓની ઉપેક્ષા કરવી યોગ્ય નથી. ઉપેક્ષા કરેલો શત્રુ વિપરૂપ યાય છે, માટે કાંકાલ પક્ષીએ જેમ ટીડોને હણે તેમ આપણે તેમને હણી નાખીએ.” આ પ્રમાણે પરસ્પર કહી હાથમાં વિવિધ હથીઆરો લઈ તેઓ શાંતિનાથ ચક્રીના અગ્ર સૈન્યની સાથે યુદ્ધ કરવાને પ્રવર્ત્યાં. કાઈ મુદ્ગરોથી રાકડાની જેમ હાથીઓને

મારવા લાગ્યા, કોઈ ગદાથી ઘડાની ઠીપની જેમ રથોને ભાંગવા લાગ્યા, કોઈ ખાણુ અને ત્રિશૂલથી કુતરાની જેમ અરથોને વીંધવા લાગ્યા, કોઈ મંત્રવડે શખની જેમ શલ્યથી પેદલને ખીલી લેવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણે વિચિત્ર રીતે મારતા અને મોહું યુદ્ધ વધારતા તે સર્વ વીરો સિંહનાદ કરીને વારંવાર ભુજસ્ફેટ કરવા લાગ્યા. તે દુર્લભિત કિરાત લોકોએ વાનરોની જેમ ઉછગતા થકા ચક્રવર્તીના અગ્રસૈન્યને વનની જેમ ભાંગી નાખ્યું. પોતાના અગ્રસૈન્યને ભંગ થયેલો બ્રેધ શાંતિનાથને સેનાપતિ આહૂતિવડે અગ્નિની જેમ ભયંકર પ્રબલિત થયો. તત્કાળયમ-રાજની જેમ તૈયાર થઈ હાથમાં ખર્જૂરતન ધાગણ કરી અને અશ્વરતન પર બેસી તે કિરાત લોકોનો સામે દોડયો. તે વખતે સંયુક્ત થયેલા સેનાપતિરતન, અશ્વરતન અને ખર્જૂરતન એ ત્રણ રતનો જાણે ત્રણે પ્રકારના અગ્નિએ એકમ મળ્યા હોય તેવા દેખાવા લાગ્યા. પાદચારી ગરૂડની જેમ પૃથ્વીને ફાડતો અશ્વરતન સેનાપતિના મનની સાથે કિરાત સૈન્યમાં પેઠા. તે વખતે નદીના આધની પાસે વૃક્ષોની જેમ સ્વાર કે પેદલ કોઈ પણ કિરાત તેની આગળ ભ્રમો રહેવાને પણ સંમર્થ થઈ શક્યો નહીં. કોઈ ખાડામાં ઝપાપાત કરવા લાગ્યા, કોઈ વનની કુંજમાં સંતાર્થ ગયા, કોઈ ગિરિઓની ઝુક્ષમાં પેસી ગયા, કોઈ પાણીમાં ડુબી ગયા, કોઈએ હથીઆરા-છોડી દીધા, કોઈએ વસ્ત્ર ઉતારી નાખ્યાં અને કોઈ સુડદાનાજેવા નિશ્ચેષ્ટ યદને પૃથ્વીપર લોટવા લાગ્યા. વૃક્ષોની સાંખ્યાની જેમ ફાઇના હાથ, ફૂળની જેમ મસ્તક અને પત્રની જેમ હાથનાં કાંડાં પૃથ્વીપર ત્રુટી પડ્યાં. કોઈના દાંત, કોઈના પગ અને કોઈની તુળપાત્રની જેમ માથાંની ખોપરી તુટી પડી. સેનાપતિ અશ્વરતનવડે રણસાગરમાં પ્રવેશ કરતાં જળ-જંતુઓની જેમ શત્રુઓને શી શી વિપત્તિ ન પ્રાપ્ત થઈ? આ પ્રમાણે સેનાપતિએ ક્ષોભ પમાડેલા કિરાત લોકો ક્ષણ વારમાં પવને ઉડાડેલા રૂની જેમ દશે દિશાઓમાં નાસી ગયા. તેઓ ઘણા યોગ્ય સુધી દૂર ગયા પછી એક ઠેકાણે એકઠા મળી ક્રોધ અને લગ્નથી પીડિત થઈને વિચાર કરવા લાગ્યા—“ અહો ! આપણને અકસ્માત શું થયું કે જ્યો આ કોઈક વૈતાલ્ય પર્વતને ઉદ્ધંધન કરીને ચાઠી આબ્યો ! તેમાં પણ એ અસમાન પુરૂષે ઉદ્દેલ સસુદ્ર જેમ પૃથ્વીને આચ્છાદન કરે તેમ અત્યંત સૈન્યથી આપણી પૃથ્વીને આચ્છાદન કરી લીધી ! વળી તે સેનાના અંગરૂપ માત્ર કોઈ એક પેદલ જેવા ઉજ્જલ પુરૂષે આપણી જેવા સુભટમાની અનેક પુરૂષોને ક્ષણવારમાં કુટી નાખ્યા ! આપણે કે જેઓની ભુજઓ પરક્રમથી ઉપસેલી છે તેઓ એક ખીજથી લગ્ન પામીને હવે પરસ્પર પણ સુખ ખતાવવાને સમર્થ થઈ શકતા નથી. હવે આપણે શું બળતા અગ્નિમાં પેસવું ? ઉંચા પર્વતના ચિખરપરથી મરવાને માટે ઝપાપાત કરવો ? અથવા શું પોતાની મેળેજ ઉમ કાળકૂટ ઝેર ખાણું ? અથવા વૃક્ષોની ઉપર ગળાકાંસો ખાંધીને હોંચકાની જેમ શરીરને લટકાવવું ? અથવા જીર્ણવસ્ત્રની જેમ છરીઓથી પોતાનું પેટ ફાડવું ? અથવા કાકડીના ખંડની જેમ દાંતવડે ગિન્દાને કરડવી ? ઇત્યાદિ કોઈપણ પ્રકારથી અન્યારે મરણજ આપણું શરણુ છે. આવો પરાભવ થાય ત્યારે કયો માની પુરૂષ જીવવાને સમર્થ થાય ? પરંતુ

હજી શત્રુઓને સાધવા માટે એક ઉપાય છે. આપણે આપણા કુળદેવતા મેઘકુમારને બોલાવીએ; કૃમક જેઓના ઉપાયમાત્ર શીલુ થયા હોય, પ્રરૂપાર્યની સંપત્તિ ક્ષય પામી હોય અને જેઓ શત્રુઓથી દબાઈ ગયા હોય તેઓને કુળદેવતાનુજ શરણુ છે. ” આવો નિશ્ચય કરી તે સર્વે કિરાતલોકી ચક્રવર્તીના પ્રનાપથી તમ્મ થઈ જળમાં મગ્ન થવાને ઈચ્છતા હોય તેમ સિંધુના તીર ઉપર આવ્યા. ત્યાં સર્વસ્વ હારી ગયેલા ઘૂતકારની પેઠે તે સર્વે દીન અને દિશામાત્ર વસ્રવાળા (નગ્ન) થઈ ચલ્લા મુદ્ધ ગયા. એ પ્રમાણે એકઠા થઈને મેઘકુમારને પ્રસન્ન કરવા માટે તેમણે અદ્વય તપ આચર્યું. દેવતાઓ તપ અને ભક્તિથી ગ્રાહ્ય છે. અદ્વય તપને અંતે મેઘકુમાર પ્રગટ થયા અને કહ્યું કે ‘વત્સો ! બહીશો નહીં, તમારે શી પીડા છે તે કહો.’ મ્હેગ્ણે બોલ્યા—‘કાઠ ચક્રવર્તી અમોને મારી નાખે છે. તેના ભયથી કાગડાની જેમ નારીને અમે અહીં આવ્યા છીએ. હે ભગવંત મેઘકુમારે ! અમારી રક્ષા કરે; અમારા ત્રાતા તમેજ છે, કૃમક પાછી ગયેલી છીકવાળાને પ્રાયઃ એક સૂર્યજ શરણુરૂપ છે.’ મેઘકુમારેએ કિરાતોને કહ્યું—‘આજેજ અમે તમારા શત્રુઓને જળમાં કુપાવી દઈ શીતળ મૃત્યુથીજ મારી નાખીશું, પછી તે મેઘકુમારે જણે પૃથ્વીને એકાર્ણવ કરવાને ધારતા હોય તેમ લોહાના મુશલ જેવી જળધારાઓથી શાંતિનાથના સૈન્યમાં વર્ષવા લાગ્યા. જ્યારે પોતાની સર્વ છાવણી જળવડે વ્યાપ્ત જેવામાં આવી, ત્યારે એ પાંચમા ચક્રવર્તીએ કરવડે ચર્મરત્નનો સ્પર્શ કર્યો. તેથી પાણીમાં જેમ સેવાળ, જળ અને ફીલુનો પિંડ વધે તેમ ચર્મરત્ન પાર યોજન સુધી વિસ્તાર પામ્યું. શ્રી શાંતિનાથની આજ્ઞાથી જણે લાંગર નાંખેલું સ્થિર વહાણુ હોય તેવા તે ચર્મરત્નની ઉપર બંધું સૈન્ય ચડી ગયું. પછી ચર્મરત્નની જેમ છત્રરત્નને કરથી સ્પર્શ કરી તેને સૈન્યની ઉપર પાર યોજન સુધી વિસ્તાર્યું. પુરુષોમાં શિરોમણિ પ્રભુએ છત્રરત્નના દંડના મૂળમાં, ગોખમાં દીપકની જેમ અધકારનો નાશ કરવાને માટે મણિરત્ન સ્થાપિત કર્યું. પછી તેમાં રહી સર્વ સૈન્ય પ્રાતાઃકાળે વાવેલા અને મધ્યાહ્ને પાકીને તૈયાર થયેલા શાક્ષિ વિગેરે ખાવા લાગ્યું. એ ગૃહીરત્નનો મહિમા છે. જેમ સમુદ્રમાં વહાણુવટી રહે તેમ શાંતિનાથ ચઢી સૈન્ય સાથે તે જળમાં સાત દિવસ રહ્યા. પછી પ્રભુના સેવકદેવતાઓ કાપ કરી શસ્ત્ર ધારણુ કરીને મેઘકુમારેને કહેવા લાગ્યા—‘અરે મેઘકુમારે ! તમે વિચાર્યા વગર આ શું આ રહ્યું છે ? રે અભાગીઆઓ ! તમે આત્મશક્તિ કે પરશક્તિને જણુતા નથી. જેના શિષ્યરે આકાશ સુધી ઉંચા છે એવો સુવર્ણનો મેરુગિરિ ક્યાં અને મૃત્તિકાના કે વેણુના બનેલા જનુ સુધી ઉંચા રાકડા ક્યાં ? અથા જગતને પ્રકાશ કરનાર મૂર્ચ ક્યાં અને ખલુગ્યાના નાનાં બચ્ચાં ક્યાં ? બળજું ધામ ગરૂડ ક્યાં અને સાર વમરના ટીંડ ક્યાં ? પૃથ્વી ધારણુ કરનાર શેપનાગ ક્યાં અને ખીચારા નાના સાપનાં પડકાં ક્યાં ! સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર ક્યાં અને ધરની ખાળો ક્યાં ? તેમજ ત્રૈલોક્યે વંદના કરેલા આ તીર્થ કર અને ચક્રવર્તી ક્યાં અને અમારાથી જીતી શકાય તેવા ખીચારા રાંકડા તમે ક્યાં ? માટે તમે શી રૂ હવે અહીંથી ચાલ્યા જાઓ, નહીંતો તમારે અપરાધ અમે સહન કરશું નહીં. ” આ પ્રમાણુ

તેઓએ આડંબરથી કહ્યું, એટલે તે મેઘકુમારોએ કિરાતોને સમજાવ્યા કે આ શાંતિનાથ પ્રણજ તમારું શરણુ છે. 'મેઘકુમારની શિક્ષાથી તે મ્હેઁએ નિઃશ્વાસ સુકી મદ રહિત થયેલા હાથીઓની જેમ ક્રોધ છોડીને શાંત થઈ ગયા. પછી વિચિત્ર વાહનો, અદ્ભૂત આભૂષણો અને ધણાં મૃત્યવાળાં વસ્ત્રો તથા સુવર્ણ અને રૂપાના રાશિઓ ભેટ આપવા માટે લઈને તે શરણુર્થી કિરાતો સવ અંગે આજોટી પૃથ્વીનું માર્ગન કરતાં ત્યાં આવ્યા. શાંતિનાથને ભેટ અર્પણ કરી નમીને તેઓ બોલ્યા—“ હે પ્રણુ! અરણ્યના વૃષભની જેમ અમે સદા ઉન્મત્ત છીએ, તેથી તમે અમારા સ્વામી અહીં આવ્યા છે તેમ નહીં જાણતા એવા અમોએ સાહસથી જ અપરાધ કર્યો છે તે ક્ષમા કરો અને અમારા પર પ્રસન્ન થાઓ. આજથી આ પૃથ્વીને સાધનાર એવા તમેજ અમારા સ્વામી છો, અમોને આજ્ઞા કરો, વધારે શું કહીએ! હવેથી તમારું સેવક થઈને અમે અહીં રહીશું.”

આ પ્રમાણે બોલતાં તે મ્હેઁએનો સત્કાર કરી, ભેટ સ્વીકારીને પ્રણુએ તેમનો અનુપ્રહ કર્યો. પછી શાંતિનાથે સેનાપતિ પાસે સિંધુનો ઉત્તર નિષ્કૃત સંધાવ્યો. ત્યાંથી મોટી સેનાવાળા પ્રણુ પોતાના બહોળા સૈન્યથી ગંગા અને સિંધુ નદીના અંતરને આચ્છાદન કરતા ત્યાંથી શુદ્ધ હિમાલય પર્વત પાસે આવ્યા. ત્યાં તે પર્વતના અધિષ્ઠાયિક હિમવંતકુમારે ગોશીર્પ અંદનથી, પદ્મદ્વદના જળથી અને બીજાં રત્નોથી શ્રી શાંતિનાથનું પૂજન કર્યું. ત્યાંથી ઋષભકૂટાદિએ જઈ કાંકણી રત્ન હાથમાં લઈ ચક્રવર્તીના કલ્પ પ્રમાણે 'પાંચમા ચક્રવર્તી શાંતિનાથ' એવા અક્ષરો લખ્યા. શત્રુઓના પરાક્રમને શાંત કરનાર શાંતિનાથ ત્યાંથી પાછા ફરી અનુક્રમે વૈતાલ્ય પર્વત પાસેની ભૂમિમાં આવ્યા. ત્યાં બંને શ્રેણિમાં રહેનારા વિદ્યાધરોના રાજ્યોએ આવોક અને પરલોકના સુખને માટે ચક્રવર્તીના સત્કાર કર્યો, ત્યાંથી ગંગાને તીરે જઈ પોતે ગંગાદેવિને સાધ્યા, અને સેનાપતિ પાસે ગંગાનો ઉત્તર નિષ્કૃત સંધાવ્યો. ત્યાંથી વૈતાલ્ય નીચેની ખંડપ્રપાતા નામની ગુફા પાસે આવ્યા અને ત્યાં રહેલા નાટ્યમાલ દેવને વંશ કર્યો. સેનાનીએ દંડરત્નથી તે ગુહાને ઉઘાડી, એટલે શાંતિનાથ ચક્રીએ ચક્રરત્નને અનુસરીને તેમાં પ્રવેશ કર્યો અને પૂર્વની પેઠે મણિરત્ન હાથીના કુલસ્થળ પર રાખીને દીપકની જેમ કાંકણિરત્નવડે મંડળ આજોખી ગુહાગૃહનું અધિકાર શાંત કરી દીધું. પછી સૈન્ય સહિત પ્રણુ વાહ્ની રત્ને કરેલી પાજથી ઉન્મત્ત અને નિમત્તના નદીના જળને ઉતરી ગયા. પરાક્રમી પુરુષોને કાંઈપણુ હુકર નથી. પ્રાંતે પોતાની મેળે ઉઘડી ગયેલા તે ગુહાના દક્ષિણ દ્વારથી પ્રણુ સિંહની જેમ સેના સહિત બહાર નીકળ્યા. પછી ગંગા નદીના વિપુળ તટની ઉપર ગંગાના તરંગ જેવા ચપળ અશ્વોથી અલંકૃત એવી પોતાની છાવણી નાખી. ત્યાં ગંગાના સુખ પર નિવાસ કરીને રહેલા નૈસર્ગ વિગેરે નવનિધિ શાંતિપ્રણુ પાસે આવીને તેમને વંશ થયા. પછી પ્રણુએ સ્વચ્છંદી મ્હેઁએ લોકાથી ભરપૂર એવું ગંગાનું દક્ષિણ નિષ્કૃત એક પાળ સાથે તેની પેઠે સેનાપતિ પાસે સંધાવી લીધું.

આ પ્રમાણે શાંતિનાથ ચક્રવર્તી ષટ્ અરિવર્ગની જેમ ષટ્ ખંડ ભરતને સાધી આઠસો વર્ષે પોતાં આવ્યાં. પ્રતિદિન અનિચ્છિત્ર પ્રયાણવડે માર્ગે આલતાં એ લક્ષ્મીના ધામ ;

નરહસ્તી પ્રભુ અનુક્રમે હસ્તીનાપુર આવી પહોંચ્યા. નગરમાં પ્રવેશ કરીને ચિગ્દાળના ઉત્કઠિત મંત્રીજન અને પૌરજનોએ દેવની જમ અનિમેષ દ્રષ્ટિએ જોવાયેલા પ્રભુ પોતાના મહેલમાં આગ્યા. ત્યાં દેવતાઓએ અને બીજા મુગટ'પદ્મ રાજ્યોએ શાંતિનાથને ચક્રવર્તી-પણાનો અભિષેક કર્યો. તે અભિષેકનો ઉત્સવ ઠાઈપણુ પ્રકારના દંડ, કર અને મુભટપ્રવેગ વિના ખાર વર્ષ સુધી હસ્તીનાપુરમાં પ્રવર્ત્યો.

ચક્રવર્તી શાંતિનાથ, જેનીદરેકની હજાર હજાર યજ્ઞો રક્ષા કરે છેએવા ચૌદરતન અને નવનિધિએ આશ્રિત કરેલા હતા, ચોસઠ હજાર અતઃપુરની સ્ત્રીઓથી પરવરેલા હતા. ચોરાશી લાખ દાથી, ચોરાશી લાખ ઘોડા અને તેટલાજ રથોથી વિભૂષિત હતા, છન્નુ ઠાટી આમ, છન્નુ ઠાટી પાયદળ, બત્રીસ હજાર દેશ અને તેટલા રાજ્યોના તે સ્વામી હતા, ત્રણસો ને ત્રેસઠ રસોઈઆ તેમની સેવા કરતા હતા, અઢાર શ્રેણી પ્રશ્રેણીવડે તેમની ભૂમિ શોભતી હતી, ગોતિર હજાર મોટા નગરોના રક્ષક હતા, એકહજાર ઉણા એક લાખ દ્રોણમુખ ઉપર તેમનું શાસન ચાલતુ હતું, અડતાળીસ હજાર પત્તન અને ચોવીસહજાર કર્પટ તથા મંડબના તે અધીશ્વર હતા. વીસ હજાર રત્નાદિકની ખાણોના અને સોળ હજાર ખેટ આમના તે ઇશ હતા. ચૌદ હજાર સંખાધના તથા છપ્પન અંતરદ્વીપના તે પ્રભુ હતા, અને આગણુપચાસ કુરાંજ્યોના નાયક હતા. વિશેષ બીજું શું કહેણું તેઓ પદ્મ'ક ભરતને લોગવતા હતા. હમેશાં ગીત, નૃત્ય, તાંડવ, નાટકનાં અભિનય, પુષ્પચય અને જળક્રીડા વિગેરેથી ઉત્તમ સુખ અનુભવતા હતા. ચક્રવર્તીપણાના અભિષેકથી આરણીને આઠસો વર્ષ ઉણા પચીસહજાર વર્ષો તેમણે રાજ્ય કરવામાં નિર્ગમન કર્યાં.

તે સમયે બ્રહ્મદેવલોકમાં રહેનારા લોકાંતિક દેવતાઓનાં આસનો ઠાઈએ ચલાવ્યાં હોય તેમ કંપાયમાન થયાં. તે વખતે 'આ શું થયું' એમ સારસ્વતાદિ નવે પ્રકારના તે દેવતાઓ સંભ્રાંત થઈ ગયા. પછી ક્ષણવારે અવધિજ્ઞાનવડે તેનું કારણ જાણી તેઓ માંહેમાંહે કહેવા લાગ્યા—'અરે ! આ જ'બૂદ્ધીપના ભરતાઈમાં શાંતિનાથ અહ'તનો દીક્ષાસમય નજીક આવ્યો છે. તેના પ્રભાવથી જાણે સચેતન થયા હોય તેમ આ આસનો આપણને તે પ્રભુની દીક્ષાકાળની ઉચિત ક્રિયા કરવાને મૂચવે છે. જે કે ભગવંત ત્રિવિધ જ્ઞાનવડે પોતાની મેળે જાણે છે, તથાપિ આપણે આ કલ્પ છે માટે ચાલો, આપણે તે પ્રભુને વ્રતનો સમય જણાવીએ.' આ પ્રમાણે પરસ્પર આલાપ-સંલાપ કર્યા પછી તત્કાળ વિગાનમાં બેસી તે સારસ્વતાદિ દેવતાઓ ભગવાન શાંતિનાથની પાસે આવ્યા. પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક પ્રણામ કરી અજળી જેડીને તેમણે કહ્યું—'હે સ્વામી ! તીર્થ પ્રવર્તાવિ.' આ પ્રમાણે કહી નમસ્કાર કરીને લોકાંતિક દેવો પાછા સ્વર્ગમાં ગયા. પછી જુલકદેવતાઓએ પૂજેલાં દ્રવ્યવડે પ્રભુએ વાર્ષિકદાન આપ્યું. વર્ષાતે પોતાની જેવા અઠાયુધ નામના પુત્રને રાજ્ય સોંપી પોતે સંયમસામ્રાજ્ય લેવા તત્પર થયા. તે વખતે ઈંદ્ર પ્રમુખ દેવતાઓએ અને અઠાયુધાદિ રાજ્યોએ મળીને ચક્રવર્તીપણા જેવો પ્રભુને દીક્ષાભિષેક કર્યો. પછી સર્વાર્થ નામની શિષિકામાં

રત્નસિંહાસન ઉપર જગત્પતિ આરૂઠ થયા, તે શિષિકાને પ્રથમ મનુષ્યોએ ઉપાડી અને પછી પૂર્વ તરફ વૈમાનિક દેવોએ, દક્ષિણ તરફ અસુરકુમારોએ, પશ્ચિમ તરફ સુવર્ણકુમાર દેવોએ અને ઉત્તર તરફ નાગકુમારોએ વહન કરવા માંડી. તે શિષિકામાં બેસી અચિરાના કુમાર શાંતિનાથ સહસ્રાબ્રવન નામના ઉદ્ધાનમાં ગયા. એ મનોહર ઉદ્ધાન દિશાઓના મુખને સંધ્યાકાળના વાદળાના જેવા ગુતાળનાં પુષ્પોથી રક્તવર્ણી કરતું હતું. શિરીષનાં પુષ્પોથી જાણે ઓળખજતુની શોભાવડે પુલકિત થયું હોય તેવું દેખાતું હતું, જાણે ધર્મ-જળના ખિંદુઓ હોય તેવા મલ્લિકાનાં પુષ્પો તેમાં શોભતાં હતાં. કામદેવનાં ખાણુ જેવા સુવર્ણ દેતકીના કોશથી તે આંકિત હતું. જેની નવીન કળીઓમાં ભમી ભમરાની શ્રેણી ગુંજરવ કરતી હતી એવા ધાતકીનાં વૃક્ષો જાણે ઓળખ જતુની લક્ષ્મીના ગાયક હોય તેમ ત્યાં શોભી રહ્યાં હતાં. વનલક્ષ્મીના સ્તન જેવા પુષ્પગુચ્છોની સંપત્તિવડે ખજૂરનાં વૃક્ષોથી જર્જર થયેલી વસંતલક્ષ્મીને તે હસી કાઢતું હતું. પાકેલાં ફળ ઉપર ઉડી રહેલા પોપટોના ધાટા ખિંછાઓથી દ્વિગુણુ થયેલી તામ્રપલ્લવની સમૃદ્ધિવડે તે ધણું સુંદર લાગતું હતું. તેમાં રહેલી વાપિકાઓને વિષે જળક્રીડા કરવાના રસમાં નગરજનો અને આકુળવ્યાકુળ યથ ગયા હતા.

એ ઉદ્ધાનમાં આવી પ્રભુ શિષિકા ઉપરથી હતર્યા. પછી રાજ્યનો પેઠે પુષ્પમાલ્ય અને રત્નાલંકારાદિક તજી દીધાં અને જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણ ચતુર્દશીને દિવસે ભરણી નક્ષત્રમાં દિવસના પાછલા પહેરે સિદ્ધને નમસ્કાર કરી છઠ્ઠ તપવાળા પ્રભુએ એક હજાર રાજ્યોની સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, તે સમયેજ તેમને મનઃપર્યવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ત્યારપછી બીજા દિવસે મંદિર-પુરમાં સુમિત્ર રાજને ઘેર પ્રભુએ પરમ અન્નથી પારણું કર્યું. તે વખતે દેવતાઓએ તે રાજના મંદિરમાં વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં, સુમિત્ર રાજએ પ્રભુના ચરણને ઠેકાણે એક રત્નમય પીઠ કરાવી.

આસન અને શયનને બીલકુલ તજી દઈ ઋગ્વેદનો ગુણુના આધારરૂપ પ્રભુ નિઃસંગ અને નિર્મમ થઈ પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા. અનુક્રમે એક વર્ષને અંતે વિહાર કરતાં કરતાં પાછા હસ્તીનાપુરના સહસ્રાબ્રવન વનમાં આવ્યા. ત્યાં છઠ્ઠ કરીને નંદીવૃક્ષની નીચે શુકલધ્યાન ધરતા પ્રભુના ધાતીકર્મ તુટી ગયાં. પોષમાસની શુકલ નવમીએ ચંદ્ર ભરણી નક્ષત્રમાં આવતાં શાંતિનાથ પ્રભુને ઉજ્જવળ કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આસનકપેથી પ્રભુના કેવળજ્ઞાનનો વાર્તા જાણીને ઈંદ્રાદિક દેવતાઓ પ્રભુએ પવિત્ર કરેલા તે પ્રદેશમાં આવ્યા. સાવરણીના ધરનારા હોય તેમ દેવતાઓએ સંવર્તક પવન વિકુર્વાને એક યોગન સુધી કાષ્ટ તૃણાદિક તથા રજને દૂર કરી નાખી. પછી રજને શમાવવાને પ્રથમ ગધોદકની અને પછી પંચવર્ણી દિવ્ય પુષ્પોની જનુ સુધી વૃદ્ધિ કરી. પછી સુવર્ણશિલાઓથી તે ભૂમિને સાંધિસાંધ મેળવીને આંધી લીધી અને પૂર્વાદિ ચારે દિશાઓમાં રમણિક તેરણો ખાંધ્યાં. મધ્યમાં મણિમય પીઠ કરી ચાર ગોપુરવડે સુંદર એવા રૂપ, સુવર્ણ અને રત્નના તણુ પ્રાકાર

વિકુર્વા. તેની ઉપર રત્નવપ્રતી મધ્યમાં ચારસો ને એંશી ધતુખ્ય હંચું એક ચૈત્યવૃક્ષ ક્યું. તેની નીચે દેવતાઓએ અતુપમ દેવચ્છંદ રચ્યો. તેની ઉપર પૂર્વાદિ ચારે દિશાની સન્મુખ ચાર રત્નમય સિંહાસન રચ્યાં. ચોત્રીશ અતિશયોથી પ્રકાશિત ભગવંત શાંતિનાથે પૂર્વ દ્વારથી સગવસરણમાં પ્રવેશ કર્યો અને ચૈત્ય વૃક્ષને પ્રદિક્ષણા કરી 'તીર્થાગ્રનમઃ' એમ કહ્યું. પરંપરાથી અહીં તેની એ સ્થિતિ છે. પછી પ્રભુ પૂર્વ સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખે બેઠા; એટલે બીજી ત્રણ દિશાઓમાં દેવતાઓએ તેમના ત્રણ પ્રતિબિંબ વિકુર્વા. પછી શ્રી અતુર્વિંધ સંઘ' યથાયોગ્ય દ્વારે પ્રવેશ કરીને પ્રભુના મુખ સામું જોતો યોગ્ય સ્થાનક બેઠો. પરસ્પર વિરોધી એવા તિર્થચો મધ્યવપ્રમાં આવીને બેઠા, અને નિગલા પ્રાકારમાં બંધાં વાહનો રાખવામાં આવ્યાં.

તે સમયે સહસ્રાબ્રવનના ઉદ્યાનપાર્શ્વકાએ હર્ષથી પ્રકુલ્લિત લોચને નગરમાં આવી ચક્રાયુધ રાજને ખગર આપ્યા કે 'મહારાજ! આપ હમણા સારે ભાગ્યે વૃદ્ધિ પામે છે; કેમકે આપણા સહસ્રાબ્રવનમાં સ્થિતિ કરી રહેલા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે.' આ પ્રમાણે સાંભળી ચક્રાયુધ હર્ષપામ્યો. તત્કાળ તેમને પારિતોષિક આપી પ્રભુની પાસે આવ્યો. અને પ્રભુને પ્રદિક્ષણાપૂર્વક અણામ કરી વિનયથી ઇંદ્રની પછવાડે બેઠો. પછી ક્રીવાર પ્રભુને નમી ચક્રાયુધ અને ઇંદ્ર બંને હર્ષથી ગદગદ એવી ગિરાવડે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

“હે જગત્પતિ! દિનના^૨ ઉત્સવને કરનાર જ્ઞાનસૂર્યરૂપ તમારા ઉદયથી આજે
“જગતનો કટ્યાણુદશામાં પ્રવેશ થયો છે. હે જગદ્ગુરુ! અમારી જ્ઞાને પૂર્વ પુણ્યના
“યોગથીજ કટ્યાણુપ્રાપ્તિના ચિંતામણિરૂપ તમારા કટ્યાણુકના ઉત્સવે પ્રાપ્ત થાય છે. હે
“જગત્રાથ! તમારા કર્શનરૂપ જળના તરંગે સર્વ પ્રાણીઓના કપાયોદિ મળથી ભરેલા મનને
“ઘોઈ નાખે છે. કર્શને છેલ્લાને મોટો યત્ન કરી તમે જે પૂર્વે તીર્થકરનામકર્મ ઉપાગ્ન કર્યું
“તેજ તમારું નિઃસ્વાર્થ પૂજાપકારીપણું છે. આ જગતમાં ઘોર સંસારથી ભય પામેલા
“પ્રાણીઓને તમારું આ સમવસરણ મોટા કિલ્લાની પેઠે શરણરૂપ છે. હે પ્રભુ! તમે સર્વ
“જીવોના સર્વ ભાવ બણો છો અને સદા હિતકારી છો, તેથી તમારી પાસે કાંઈપણ પ્રાર્થના
“કરવાની જરૂર નથી; તથાપિ એટલી પ્રાર્થના કરું છું કે જેમ તમે પૃથ્વીમાં વિહાર કરી,
“ગામ, આકર અને નગર વિગેરેને કણેકણે છોડી દો છો, તેમ કેાઇ વખત પણ મારો
“દુદયને છોડશો નહીં અને હે ભગવન્! તમારા પ્રસાદથી નિરંતર તમારા ચરણકમળમાં
“મારું ચિત્ત ભ્રમરરૂપ થયેલું રહે એવી રીતે મારો સર્વ કાળ નિર્ગમન થજે.”

આ પ્રમાણે ઇંદ્ર અને ચક્રાયુધ ભગવંતની સ્તુતિ કરીને જ્ઞાન રહ્યા, એટલે ભગવંત શાંતિનાથે દેશના આપવા માંડી.

૧ શ્રી સંઘમાં સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવીદેવતાઓને સમાવેશ આવક શ્રાવિકામા થાય છે ૨ દિવસ, બીજે પક્ષે સંસાર દુઃખમાં દબાયેલા દીન જોવા સંસારી જનો.

“અહો ! આ ચાર ગતિવાળો સંસાર દાવાનળની જેમ અનેક દુઃખોની પરંપરાતું
 “મૂળ કારણ છે. મોટા મંદિરને આધારભૂત જેમ સ્તંભ હોય તેમ તે સંસારને કોઈ,
 “માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાય ચાર સ્તંભરૂપ છે. તે કષાય ક્ષીણ થતાં સંસાર
 “પેશાની મેળે ક્ષીણ થઈ જાય છે. ‘મૂળીઆં સુકાઈ જતાં વૃક્ષ એની મેળેજ સુકાઈ
 “જાય છે.’ પણ ઈદ્રિયોનો જય કર્યા વગર તે કષાયને જીતવાને કાર્યપણ સમર્થ થતું નથી;
 “ક્રમક પ્રજ્વલિત અગ્નિ વિના સુવર્ણનું જ્વલ હણતું નથી. ચપળ અને ઉન્માર્ગે ચાલનારા
 “એ ઈદ્રિયરૂપ અદાંત” અશ્વો પ્રાણીને ખેંચીને તત્કાળ નરકરૂપ અરણ્યમાં લઇ જાય છે.
 “ઈદ્રિયોથી જીતાયેલો પ્રાણી કષાયોથી પણ પરાલભ પામે છે. ‘વીર પુરૂષોએ જેની વચમાંની
 “ઠોટા ખેંચી લીધી હોય તેવો કિલ્લો પછી કાનાથી ખંડિત ન થાય ?’ પ્રાણીઓની નહીં
 “જીતાયેલી ઈદ્રિયો તેને ધાત, પાત, ખંધ અને વધને મારેજ થાય છે. સ્વાર્થે પરવશ એવી
 “ઈદ્રિયોથી કયો પુરૂષ નથી હેરાન થતો ? કદિ તે શાસ્ત્રાર્થને જાણનારો હોય તથાપિ ઈદ્રિયોને
 “વશ થવાની બાળકની જેમ શેષા કરે છે. આ કરતાં વધારે તે ઈદ્રિયોનું લજ્જાવાણું સ્થાનક
 “કયું ખતાવીએ કે જેનાવડે ભરગરાજએ પણ બાહુબળ જેવા બંધુ ઉપર ચક્ર ચૂકયું ?
 “બાહુબળીનો જય અને ભરતનો પરાજય એ જયપરાજયને વિષે પણ સર્વ ઈદ્રિયોનું ચૈદિ-
 “તજ છે. ચરમ ભવમાં રહેલા પુરૂષો પણ જેનાવડે શઆશ્ચરી યુદ્ધ કરે છે તેવા ઈદ્રિયોના
 “કુંડે ત મહિમાથી લજ્જાવાણું છે. કદિ પ્રચંડ ચરિત્રવાળી ઈદ્રિયોથી પશુઓ અને સામાન્ય
 “મનુષ્યો દંડાય પણ જે મોહને શાંત કરનારા” અને પૂર્વવેત્તા” હોય છે તેઓ પણ દંડાય
 “છે, તે અતિ અદ્ભુત વાર્તા છે. ઈદ્રિયોએ જીતી લીધેલા દેવ, દાનવ, મનુષ્ય અને તપસ્વીઓ
 “પણ નિદિત કર્મ કરે છે, તે ઠેવી ખેદની વાત છે ! ઈદ્રિયોને વશ થયેલા પ્રાણીઓ અખાલ્ય
 “વસ્તુ ખાય છે, અપેય” વસ્તુ પીવે છે અને અગમ્ય” સાથે ગમન કરે છે. નિર્દય ઈદ્રિ-
 “યોથી હણાઈ ગયેલા પ્રાણીઓ કુળશીલથી રહિત થઈ વેરચાઓના પણ નીચ કામ અને
 “દાસત્વ કરે છે. મોહાંધ મનવાળા પુરૂષોની પરદ્રવ્ય અને પરસ્ત્રીમાં જે પ્રવૃત્તિ થાય છે તે
 “જામત ઈદ્રિયોનોજ વિલાસ છે. જે ઈદ્રિયોના વશપણને લીધે હાથ, પગ અને ઈદ્રિયોનો
 “છેદ તેમજ મરણ પણ થાય છે તે ઈદ્રિયોની વાતજ શી કરવી ? જેઓ પોતે ઈદ્રિયોથી
 “જીતાઈ ગયેલા છે અને ખીજને વિનયનું અહણ કરાવે છે તેવા પુરૂષોને જોઈ વિવેકી પુરૂષો
 “હાથવડે મુખ ઢાંકીને હસે છે. શ્રી વીતરંગ પ્રજ્ઞ વિના ઈદ્રિયો માંડીને એક કીડા સુધી સર્વ
 “જંતુઓ ઈદ્રિયોથી જીતાઈ ગયેલાજ છે. હાથિણીના સ્પર્શથી ઉપજના સુખને આસ્વાદન
 “કરવાની ઈચ્છાથી સુંદને પ્રસારતો હસ્તી તત્કાળ આલાન (ખીચો) બંધનરૂપ કલેશમાં આવી
 “પડે છે. અગાધ જળમાં વિચરનાર મીન ગળગતમાંસને” ગળતાં દીમરના હાથમાં દીનપણે

૧ કમન કર્યા વિનાના. ૨ ઉપશાંત મોહ નામના અગિયારમે ગુણસ્થાનકે પહોંચેલા.
 ૩ મોહ પૂર્વના જ્ઞાનવાળા. ૪ જાવીશ અક્ષય જાવીશ અનંતકષાયો. ૫ મંદિરાદિ. ૬
 માતા, બેન, પુત્રી, ગુરૂની સ્ત્રી, શેઠાણી, મતીની વિગેરે. ૭ માછીઓએ જાળમાં લોંડાના
 કાંટાપર લગાડેલ માંસ.

“આવી જ્ય છે. મત માતંગના ગંડસ્યળ ઉપર ગંધને લોભે ભમતો ભમરો કર્ણતાલના
 “આધાતવડે તત્કાળ મૃત્યુ પામી જ્ય છે. સુવર્ણના છેદ જેવી દીપસિખાના દર્શનથી મોહિત
 “થયેલો પતંગ સહસ્રા દીપમાં પડીને મરણ પામે છે. મનોહર ગીતોને સાંભળવામાં ઉત્સુક
 “જેવા હરિણ કાન સુધી ધનુષ્યને ખેંચીને રહેલા શીકારીના વેધ થઈ પડે છે. જેવી ગીતે
 “જોકે એક વિષય સેવવાથી ‘પંચત્વ’ પમાય છે તો એક સાથે પાંચ વિષયો સેવવાથી કેમ
 “પંચત્વ ન પમાય ? તે માટે મહામનિ પુરૂષે મનઃશુદ્ધિવડે ઈદ્રિયોનો જ્ય કરવો, કેમકે તેના
 “વિના યમનિયમથી કાયાને કવેશ પમાડવો તે વૃથા છે. જે ઈદ્રિયોના આમને જીતવો નથી
 “પતે દુઃખે પ્રતિગોધ પામી શકે છે, માટે સર્વ દુઃખમાંથી મુક્ત થવાને ઈદ્રિયોનો જ્ય કરવો.
 “ઈદ્રિયોની સર્વથા પ્રવૃત્તિ કરવી નહીં તેથી કાંઈ તેનો વિન્ય થવો નથી, પણ તેનાવડે
 “ઉપજતા રાગદ્વેષથી મુક્ત થવું. જેથી તેની પ્રવૃત્તિ પણ તેના જ્યરૂપ થાય છે. પછી તે
 “ઈદ્રિયોના વિષય તેની પાસે રહ્યા હોય તોપણ ઈદ્રિયોથી સ્પર્શ કરવાને અસમ્ય થાય છે,
 “માટે શુદ્ધિમાન પુરૂષે તેમાં જે રાગદ્વેષ ઉપજે છે તેને તજી દેવા. સદા સંયમી યોગીઓની
 “ઈદ્રિયો હણાયેલી જ હોય છે, તેથી નેજાના નિહિત અર્થે હણાયેલા હોતા નથી અને
 “અહિતકારી વસ્તુઓ હણાયેલ હોય છે. જીનેલી ઈદ્રિયો મોક્ષને માટે થાય છે અને નહીં
 “જીતેલી સંસારને માટે થાય છે; માટે તેમાં જે તક્ષત છે તેને સમજીને જે યોગ્ય લાગે તે
 “કરવું. ૩ વિગેરેનાં ક્રોધન સ્પર્શમાં અને પાપાણુ વિગેરેના કઠોર સ્પર્શમાં જે પ્રીતિ અને
 “અપ્રીતિ થાય છે તે ભિન્ન છે, એવું ધારી તેનો ત્યાગ કરવાવડે સ્પર્શઈદ્રિયનો જ્ય
 “કરવો. ભક્ષ્ય પદાર્થોના સ્વાદિષ્ટ રસમાં અને કટુ રસમાં પ્રીતિ ને અપ્રીતિ બનેને તજીને
 “જીહ્વા ઈદ્રિયને જીતી લેવી, સુગંધ અને દુર્ગંધ ઘ્રાણેદ્રિયમાં પ્રાપ્ત થતાં તેને વસ્તુ પરિણામ-
 “રૂપ વિચારીને ઘ્રાણુ ઈદ્રિયનો જ્ય કરવો, મનોહર કે નહારૂં રૂપ જોઈને તેનાવડે ઉપજતા
 “હર્ષ અને જુગુપ્સાનો ત્યાગ કરી અશ્નુ ઈદ્રિયને જીતી લેવી. વીણાહિકના શ્રાવ્ય-મધુર
 “સ્વરમાં અને ગંધકા વિગેરેના દુ શ્રાવ્ય સ્વરમાં રંતિ અને જુગુપ્સાને જીતવાથી શ્રોત્રેદ્રિયનો
 “જ્ય ધાય. કાર્ષણુ સારો કે નહારો એવો વિષય નથી કે જે ઈદ્રિયોએ અનેક વખત લોગ-
 “વ્યો ન હોય, તો શામાટે હવે સ્વસ્થપણાને ન સેવવું ? કાઠવાર શુભ વિષયો અશુભ થઈ
 “જ્ય છે અને અશુભ વિષયો શુભ થઈ જ્ય છે, તો ઈદ્રિયોથી કાનામાં રાગ ધરવો કે કાનામાં
 “વિરાગ ધરવો ? કદિ કાઠ કારણથી તે વિષય રૂચિકર કે અરૂચિકર થાય પણ તત્ત્વથી જોતાં
 “કદિપણુ પદાર્થોમાં શુભ કે અશુભપણું હોતું નથી; તેથી જે પ્રાણી મનની શુદ્ધિથી ઈદ્રિયોને
 “જીતી કપાયને ક્ષીણ કરે છે તે થોડા કાળમાં અક્ષીણ સુખવાળા મોક્ષમાં જ્ય છે.”

આ પ્રમાણે કર્ણમાં અમૃતવૃષ્ટિ જેવી પ્રભુની દેશના સાંભળીને ચક્રાયુધે સવિગયુક્ત થઈ ભગવંતને કહ્યું—“હે સ્વામી ! માત્ર કવેશનાજ સ્થાનરૂપ જેવા આ સંસારથી હું ભય

પામ્યો છું. યજ્ઞવાન અને વિવેકી પુરૂષનું પણ પુરૂષાભિમાન તેમાં રહેતું નથી. ધરમાં જ્યારે અગ્નિ લાગે અને વહાણુ જ્યારે પુટ્ટી બંધ તે વખતે તેને નાયક તેમાં જે કંઈ સારવસ્તુ હોય તે લઈને બીજે બંધ છે; તેમ જન્મ, જરા અને મરણાદિકથી વિકરાળ એવા આ સંસારમાંથી સારભૂત એવા એક આત્માને લઈને હું તમારે શરણે આવ્યો છું. હે પ્રભુ! આ ભવ-શાગરમાં પડતા એવા મારી ઉપેક્ષા કરશો નહીં. મને તો તે સંસારસમુદ્રથી ઉતરવાને નાનરૂપ દીક્ષા હમણાંજ આપો.” પ્રભુએ કહ્યું કે ‘તમારા જેવા વિવેકીને તેમજ ઘટે છે.’ આ પ્રમાણે કહેવાથી તરતજ અઠ્યાયુધે પોતાના કવચધારો પુત્ર કુરૂચંદ્રને રાજ્ય સોંપ્યું અને પોતે બીજા પાંચીશ રાજાઓની સાથે પ્રભુ પાસે સંધની સાક્ષીએ દીક્ષા મહણ કરી.

અઠ્યાયુધ વિગેરે છત્રીશ ગણધરને પ્રભુએ ઉત્પાદ, વિગમ અને ધ્રોવ્ય એ ત્રિપદીનેા ઉપદેશ કર્યો. તે ત્રિપદીને અતુસારે તેમણે દ્વાદશાંગી રચી. પછી પ્રભુએ તેમને અતુયોગ અતુજ્ઞા અને ગણાતુજ્ઞા આપી. તે સમયે ઘણા નર અને નારીઓએ પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી, અને ઠટલાંક સમકિતપૂર્વક શ્રાવકપણું સ્વીકાર્યું. પ્રથમ પૌરૂષી પૂર્ણ થયા પછી પ્રભુ ઉઠીને મધ્ય પ્રાક્ષરના મંડનરૂપ દેવચંદા ઉપર વિશ્રામ લેવા બેઠા. પછી પ્રભુના ચરણપીઠ ઉપર બેસી મુખ્ય ગણધર અઠ્યાયુધે સંધની આગળ દેશના આપંવા માંડી. બીજા પૌરૂષી પૂર્ણ થતાં તેમણે પણ દેશના સમામંકરી. પછી દેવતા વિગેરે સર્વ પ્રભુને નમી પોતાને સ્થાનકે ગયા. તેમના તીર્થમાં સુવરના વાહનવાળો, શ્યામવર્ણ ધરનારો, કુકરના જેવા મુખવાળો, બે દક્ષિણ કરમાં પીઠે અને કમળ, ને બે વામ કરમાં નકુળ અને અક્ષસૂત્રને ધરનારો ગરૂડ નામે શાંતિનાથ પ્રભુનો શાસન દેવતા થયો. અને ગૌર અંગવાળી, કમળના આસનપર બેસનારી, બે દક્ષિણ જીભમાં પુસ્તક અને ઉત્પલ અને બે વામ જીભમાં કમંડલ અને કમળને ધરનારી નિર્વાણી નામે પ્રભુની શાસનદેવી થઈ. તે બંને શાસનદેવતા નિરંતર જેમની સાંનિધ્યમાં રહેતા હતા એવા શાંતિનાથ પ્રભુએ ભવ્ય પ્રાણીઓને પ્રતિબોધ કરવા માટે ત્યાંથી અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

એટલા વિહાર કરતા પ્રભુ પાછા હસ્તિનાપુર નગરે આવ્યા. કરૂણાનિધિ ભગવાન ત્યાં સમવસર્થના ખખર સાંભળી કુરૂચંદ્ર પુરજન અને દેશજનને સાથે લઈ અમાવાસ્યાને દિવસે સૂર્યની પાસે જન્મ ચંદ્ર આવે તેમ પ્રભુની પાસે આવ્યો. અતુર્વિધ સંધ યોગ્ય સ્થાને બેઠા, એટલે પ્રભુએ સંસારમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરનારી દેશના આપી. દેશનાને અતે પ્રભુને નમી કુરૂચંદ્ર બોલ્યો—‘હે સ્વામી! પૂર્વ જન્મના કયા મુલ કર્મથી હું અહીં રાજ્ય પામ્યો છું? પ્રતિદિન અદ્ભુત એવા પાંચ વસ્ત્ર અને દ્વાદશિક મને પૂર્વના કયા કર્મથી ભેટ મળે છે? અને તે ભેટની વસ્તુઓ હું ઈષ્ટ જનને આપીશ એવું ધારીને હું કયા કર્મથી તેનેા ઉપભોગ કરતો નથી, તેમ બીજને આપતો પણ નથી?’ પ્રભુ બોલ્યા—‘જે તને આ રાજ્યલક્ષ્મી મળી છે અને પ્રતિદિન પાંચ વસ્તુની ભેટ મળે છે તે પૂર્વે દીધેલા મુનિદાનના પ્રભાવથી મળે છે અને જે તેવું દાન જે ઉપભોગ થઈ શકતાં નથી તે સાધારણ પુણ્યને લીધે છે. કેમકે જે વસ્તુ બહુને આધીન હોય છે તે એકથી ભોગવી શકાતી નથી. તેથીજ ‘આ વસ્તુ હું ઈષ્ટ જનને આપીશ’ એવો તને

વિચાર થયા કરે છે. પ્રાણીઓને પૂર્વ કર્મને અનુસારેજ શુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે, હવે તારૂં વિશેષ ચરિત્ર સાંભળ.

આ જન્મૂદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રને વિષે કાશ્યપ નામે દેશમાં શ્રીપુર કરીને એક નગર છે. તેમાં સુધન, ધનપતિ, ધનદ અને ધનેશ્વર નામે ચાર સરખી વયના વણિકપુત્રો સહોદર હોય તેમ મિત્રપણે રહેતા હતા. એક વખતે તે ચારે મિત્ર એકઠા થઈ ધન ઉપાર્જન કરવાને માટે દ્રોણુ નામના પુરૂપની પાસે ધણું ભાતું ઉપડાવી રત્નદ્રીપ પ્રત્યે ચાલ્યા. માર્ગમાં એક મહાટવી આવી. તે અટવી ઘણી ખરી હતરી ગયા પણ તે વખતે જોડે ભાતું ધણું હતું તે છતાં પણ પુટી જવા આવ્યું. આગળ ચાલતાં કાલસગધ્યાને રહેલા એક મુનિ તેમના જ્ઞાતામાં આવ્યા, તે ક્ષણે તેમણે વિચાર્યું કે 'આ મુનિને કાંઈક વહોરાવીએ તો સારું.' પછી તેઓએ ભાતું વહન કરનારા દ્રોણુને કહ્યું કે 'હે ભદ્ર ! આ મહર્ષિને કાંઈક ભાતું આપ.' એટલે તેણે અધિક શ્રદ્ધાથી મુનિને પ્રતિલાલિત કર્યા. તેથી તેણે મહા ભોગકૃણકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ત્યાંથી સર્વે રત્નદ્રીપે આવ્યા. ત્યાં સારો વ્યાપાર કરો પ્રુષ્કળ ધન ઉપાર્જન કરી પુનઃ પોતાને નગરે આવ્યા અને તે પુણ્યના ધીજથી સર્વે આનંદ પામવા લાગ્યા. સ્વાતી નક્ષત્રનું જળ એકવાર મળે તો પણ મોતી ઉત્પન્ન થાય છે. ચાર શ્રેષ્ઠપુત્રમાં ધનેશ્વર અને ધનપતિ જરા આચારી હતા અને દ્રોણુની વૃત્તિ તે ચારેથી શુદ્ધ હતી. તે દ્રોણુ આયુષ્યનો ક્ષય થતાં પ્રથમ મૃત્યુ પામી મુનિદાનના પ્રભાવથી હસ્તીનાપુરના રાજાના તું પુત્ર થયો છે. તારા ગર્ભસમયે તારી માતાએ સ્વપ્નમાં સુખ વિષે ચંદ્રને પ્રવેશ કરતાં જોયો હતો, તેથી પિતાએ તારૂં કુરૂચંદ્ર એવું નામ પાડ્યું છે, જે સુધન અને ધનદ હતા તેઓ મૃત્યુ પામીને વણિકપુત્રો થયેલા છે, તેમાં સુધન કાંપિલ્યપુરમાં વસંતદેવ નામે વણિક પુત્ર થયો છે અને ધનદ કૃતિકાપુરમાં કામપાળ નામે થયો છે. માયાવી ધનપતિ અને ધનેશ્વર કાળયોગે મૃત્યુ પામી મદિરા અને કેસરા નામે દાઈ વણિકની પુત્રીએ થયેલ છે. ધનપતિ શંખપુરમાં મદિરા નામે અને ધનેશ્વર જ્યંતી નગરીમાં કેસરા નામે ઉત્પન્ન થયેલ છે.

તે ચારે જણ અનુક્રમે મોટા થઈ શિશુવયને ઉદ્ધવન કરી નવીન ચૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા; તેમાં સુધનનો જીવ જે વસંતદેવ થયેલો છે તે અન્યદા કાંપિલ્યપુરથી વ્યાપારને માટે જ્યંતી નગરીએ આવ્યો; ત્યાં તેણે ધન ઉપાર્જન કર્યું. એક વખતે અષ્ટમીનો ચંદ્રોત્સવ હતો, તેથી વસંતદેવ રતિનંદન નામે ઉવાનમાં ગયો. ત્યાં દેવયોગે ધનેશ્વરનો જીવ જે કેસરા થયેલો હતો તે કેસરા વસંતદેવના જ્ઞાતામાં આવી તેણીએ પણ સિન્ધ દ્રષ્ટિથી વસંતદેવની સામું જોયું, એટલે તે બંનેને પરસ્પર પૂર્વ જન્મનો સ્નેહ પ્રગટ થયો. ત્યાં જ્યંતીનગરીના નિવાસી પ્રિયંકર નામે વણિકપુત્ર હતો, તેને વસંતદેવે પૂછ્યું કે 'આ સ્ત્રી કાણ છે? અને કોની પુત્રી છે?' પ્રિયંકરે કહ્યું કે 'આ પંચનંદી નામે શેઠની પુત્રી. જ્યંતદેવની બેન છે અને એનું નામ કેસરા છે.' ત્યારથી વસંતદેવે કેસરાના ભાઈ જ્યંતદેવની સાથે સ્નેહ કરવા માંડ્યો, અને એક ધીજને ઘેર જવા આવવા માંડ્યું. એક વખતે

જ્યંતદેવે વસંતદેવને જન્મવાનું નિમંત્રણ કયું. એ પ્રકાર મૈત્રીરૂપ વૃક્ષનો દોહદ છે. ત્યાં નેત્રરૂપ કુસુમને કૌસુદી સગાન કસરાપુષ્પવડે કામદેવની પૂજા કરતી તેના જ્વેલામાં આવી, અને તેજ વખતે જ્યંતદેવના હાથમાંથી યુષ્પની માળા લેતાં વસંતદેવને પણ તેણે સાનુરાગ દ્રષ્ટિએ અવલોક્યા, તે સમયે આ અનુકૂળશુકન થયું, એમ બનેને હર્ષ થયો; કમકે પરસ્પર જે શુભ ચેષ્ટા થાય તે બંનેને સાડું પરિણામ આપે છે. તે વખતે કસરા અને વસંતદેવનો ભાવ ત્યાં રહેલી પ્રિયંકરા નામે ધાત્રીપુત્રીના જાણવામાં આવ્યો. ચેષ્ટા ઉપરથી બીજાના હૃદયગત ભાવને જાણનારા માણસોને પરદેવ્ય જાણવું સહેલું છે. પછી કસરાના ભાઈએ વસંતજન્મ કામદેવની પૂજા કરે, તેમ પોતાના મિત્ર વસંતદેવની પૂજા કરી. તે સમયે ધાત્રીસુતા પ્રિયંકરાએ કસરાને કહ્યું—'કસરા ! તારા ભાઈ મિત્રની પૂજા કરે છે; તો તું પણ કાંઈ યોગ્ય લાગે તે કર.' તેનાં આવાં વચનથી એક સાથે લજ્જત, ભય અને હર્ષને ધારણ કરતો કસરા બોલી—'તું ઉચિત જાણે છે, તો જ યોગ્ય લાગે તે તું કર.' પછી પ્રિયંકરા તેના આંગણમાં રહેલી પ્રિયંગુ વૃક્ષની મંજરી અને કંઠાલ વિગેરે લઈ વસંતદેવ પ્રત્યે બોલી—'હે સુંદર ! હો, આ મારા સ્વામિની પોતાને હાથે ચુટીને ઇધને આપવા લાયક પુષ્પ અને ફળો તમને આપે છે.' 'હું' એ ખાળાને અલિષ્ઠ છું' એમ વિચારી હર્ષ પામતા વસંતદેવે પોતાના હાથે તે પુષ્પ અને ફળ ગ્રહણ કર્યાં. પછી પોતાના નામની મુદ્રિકા તેને આપીને વસંતદેવે કહ્યું કે 'તમે તેને કહેજો કે આ કાર્ય તમે બહુ સાડું કયું; હવેથી સદા ઈધને અનુકૂળ વર્તજો,' પ્રિયંકરાએ આવું દ્રઢ અનુરાગરૂપ અંકુરને ઉત્પન્ન કરવામાં મેધજળ જેવું વચન કસરાને કહ્યું. તે રાત્રીએ કસરાએ પાછલે પહોરે સ્વપ્નામાં પોતાનું પાણિગ્રહણ કરતા એવા વસંતદેવને જોયો, અને વસંતદેવ પણ સ્વપ્નામાં તેને પરણ્યો. તેઓનું સ્વપ્ન-દર્શન પણ તેમને વિવાહથી અધિક હર્ષદાયક થઈ પડ્યું. તત્કાળ શરીર શેમાંચિત કરી. કસરાએ એ સ્વપ્નની વાત પ્રિયંકરાને જણાવી, તેજ વખતે નજીક રહેલા પુરોહિતે અકસ્માત કહ્યું કે 'એ પ્રમાણે અવશ્ય થશે.' તે સાંભળી પ્રિયંકરાએ કસરાને કહ્યું—'આ સ્વપ્ન અને શુકનવડે જોતાં વસંતદેવ અત્યંત તમારે ભર્તાર થશે.' માટે આ શુકનમાંથી પાંધો. પછી પ્રિયંકરાએ જઈને વસંતદેવને સ્વપ્નાની વાત કહી; એટલે તે પોતાના સ્વપ્ન પ્રમાણેજ તેને સ્વપ્ન આવેલું જાણી પોતાનો અર્થ સિદ્ધ થયેલા માનના લાગ્યો. પછી પ્રિયંકરા બોલી—'મારી સ્વામિનીએ પોતાનો આત્મા તમનેજ અર્પ્યો છે, તો હવે તમે સંકલ્પ-વિકલ્પ છોડી દઈ વિવાહની સર્વ તૈયારી કરો.' વસંતદેવે કહ્યું—'વિધિએ (દેવે) જ તૈયારી કરી ચૂકેલી છે, કારણકે મનુષ્ય-ધટિત કાર્ય કદિ વિધિત થઈ જાય છે, પણ વિધિનું કરેલું કરતું નથી.' આ પ્રમાણે કાર્યઅતુર વસંતદેવે આલાપ અને સત્યંકાર કરી જાણે મૂર્તિમાન નિયતિ (જનિતવ્યતા) હોય તેવી પ્રિયંકરાને વિદાય કરી. આ પ્રમાણે પ્રતિદિન એકબીજાના સંદેશારૂપ અમૃતનું પાન કરતા તે વસંતદેવ અને કસરાનો ફરલોક કાળ ગયો, પણ તે શત વર્ષના નિર્ગમન જેવો થઈ પડ્યો. એક વખતે પોતાને ઘેર રહેલા વસંતદેવે પંચનંદી શેકના ઘરમાં આંગણિક વાજાંમે વાગતાં

સાંભળ્યા. તત્કાળ વસંતદેવે પોતાના પુત્રને તેની તપાસ કરવા મોકલ્યા. તેઓએ આવીને કહ્યું કે 'કાન્યકુબ્જના (કનોજ દેશના નિવાસી) સુદત્ત શેઠના વરદત્ત નામના પુત્રને પંચનંદી શેઠે પોતાની પુત્રી દેસરાને આપી તે વધામણી માટે આ માંગણિક વાજાં વાગે છે. 'આ અગર સાંભળતાં જ બંધે મુદ્દગરથી તાડિત થયો હોય તેમ વસંતદેવ મૂર્છા પામી ગયો. તે વખતે તત્કાળ પ્રિય-કરાએ આવી આશ્વાસન આપ્યું કે "હે ભદ્ર ! અમારી સ્વામિની દેસરાએ તમને સંદેશો કહાવ્યો છે કે તમારે કાંઈપણ ખેદ કરવો નહીં. મારા વડીલ જનનો ઉપક્રમ સાંભળ્યાં છતાં પણ મારે જે પ્રિય હશે તેની સાથેજ હું વિવાહિત થઈશ. માતાપિતા મારા અભિપ્રાયને જાણ્યા વગર આ કાર્ય કરવાને ઈચ્છે છે તો તે ભલે ઇચ્છે, હું તો મારું ઈચ્છિત છે તેજ કરીશ. હે નાથ ! કાં તો તમે મારા ભર્તા યશો અથવા તો મારૂં મરણ યશે; બીજું કાંઈ પણ તમારે સમજવું નહીં. કુલીનની વાણી કદિ પણ મિથ્યા થતી નથી." તે સાંભળી સતોષ પામી વસંત-દેવે કહ્યું—' પૂર્વોક્ત પ્રકારના અનને જાનેને સ્વપ્ન આવેલાં છે તેથી અને કુલીનોની પ્રતિજ્ઞા કદિ પણ વ્યર્થ થતી નથી તેથી મારી પણ એવી પ્રતિજ્ઞા છે કે ગમે તે ઉપાયથી દેસરાનેજ પરણવું અથવા તો યમદ્વારમાં જવું. ' આ પ્રમાણે કહી પ્રિય કરાને વિદાય કરી; એટલે તેણે દેસરાની પાસે આવી સર્વ વાર્તા કહી, તે સાંભળી દેસરા પુશી થઈ. આ પ્રમાણે પરસ્પર સંબંધ જોડવાના ઉપાયની ચિંતા કરતા તે બંનેનો ચક્રવાક પશ્ચિમને રાત્રીની જમ કેટલોક કાળ દુઃખમાં વ્યતીત થયો. પરંતુ અનેક ઉપાય કરતાં પણ તેમનો ઈરાદો પાર પડ્યો નહીં. તેવામાં દેસરાના વિવાહને માટે એક દિવસ પ્રાન કાળે જન આવી તે સાંભળી વસંતદેવ પવનની જમ ઉતાવળે નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં જઈને તેણે વિચાર્યું કે 'અગુણીવડે ખતાવવાથી દાણાની જમ તે દેસરા બીજની સાથે વિવાહ થવાથી જરૂર મૃત્યુ પામશે અથવા તો યથા-યોગ્ય કૃત્યને નહિ સમજનારા તેના માતાપિતાથી ઘણા કાળથી ખેદ પામેલી અને મારી સાથેના વિવાહમાં નિરાશ થયેલી એ બાળા પરણવા વગરજ પંચત્વ પામશે. તેથી હું તેની અગાઉજ મૃત્યુ પામી મારા દુઃખને શાંત કરું. કેમકે દાઝયા ઉપર કોણા થાય તેના જેવું પ્રિયાનું મરણ કાણ સાંભળવા ઈચ્છે ? " આ પ્રમાણે ચિંતવી વસંતદેવ એક અશોક વૃક્ષની ઉપર ચઢી પોતાના બાથાની જમ ગળે ફાંસી ખાવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. પાસને જરા ખાંધ્યો તેવામાં લતામહમાંથી કાઠ પુરૂષ ' અરે ! સાહસ કર નહીં ' એમ બોલતો બોલતો નીકળ્યો અને અશોક વૃક્ષની ઉપર ચઢી તેણે ફાંસીની ગાંઠ તોડી નાંખી. પછી કહ્યું કે 'તે આ કાર્ય તારી આકૃતિથી વિરૂદ્ધ કર્યું છે. ' વસંતદેવે કહ્યું કે ' હે સુંદર ! ઇંદ્રવરૂણના નિસાર કૃળની જમ દેવથી દગ્ધ થયેલા એવા મારી આકૃતિવડે તમે ગા માટે બ્રાંત થાઓ છો ? હે ભદ્ર ! પ્રિયાના વિરહદુઃખનો અંત કરવાના કારણરૂપ મૃત્યુને ઇચ્છતા એવા મને પાશચથી તોડીને તમે શા માટે વિદ્ર કર્યું ? ' પછી તેના પૂછવાથી વસંતે પોતાનું કેસર. સાથેના વિવાહ સંબંધી બહુ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યું. પ્રાયઃ બીજને કહેવાથી દુઃખ કાંઈક શાંત થાય છે, તે પ્રરૂપે કહ્યું—' જોકે આ મહા દુઃખ પ્રાપ્ત થયું છે, તો પણ તેથી વિગેડી પુરૂષને

શુભ્યાગ કરવો યુક્ત નથી; પણ ઈચ્છિત અર્થની પ્રાપ્તિ થાય એવા ઉપાયો કરવા યુક્ત ક્રમક્રમ આ ઉપેય તો તને મળે તેમ છે. માટે તું પશુની પેઠે વૃથા શા માટે ગરે છે ? કોઈ ઉપાયે વસ્તુમાં ઉપાય ચાલે તેવું ન હોય તો પણ તેથી મરવું ઉચિત નથી, કારણકે મરવાથી તે વસ્તુ પ્રાપ્ત થતી નથી. મર્યા પછી તો માત્ર પોતાના કર્મને ઉચિત એવી તેમાં જ જવું પડે છે. હું પોતેજ ઈષ્ટ વસ્તુ પ્રાપ્ત્ય છતાં પણ તેના ઉપાયનો અભાવથી આ જગતમાં પર્યટન કરતો જીવું છું, કેમકે જીવતો નર કોઈ વખત પણ ભદ્ર થાય છે.”

“હું કૃત્તિકાપુરનો નિવાસી છું” મારું નામ કામપાલ છે. મારી યૌવનવયમાં ઉન્મત્તને હું દેશાંતર એવાને માટે નીકળ્યો હતો. ફરતો ફરતો શંખપુર નગરે પહોંચ્યો; ત્યાં અપાળ નામે યક્ષનો મહોત્સવ થતો હતો તે એવા હું ગયો. ત્યાં કામદેવના અંતઃપુરમાં આમ્રકુંજમાં એકાંત શુભ દર્શનવાળી એક સુંદર કન્યા મારા એવામાં આવી, તેને એઈ તેનાપર અનુરાગી થયો તેણીએ પણ મને અનુરાગથી જોયો. તેના પ્રેમપાશથી બંધ થયેલા ઘણીવાર સુધી ત્યાં હોવા રહ્યો. એ અનિદિતા બાળાએ સખીદ્વારા મને તાંબૂલ આપ્યું. હોઠના રાગની જેમ તેનાપર મનોરાગતું પણ કારણ થયું. તાંબૂલને લેતાં તેનો પ્રદેશ આપેલો એઈએ એવી ઇચ્છાથી હું વિચાર કરતો હતો, તેનામાં આજ્ઞાનરતનને પડી સાંકળને તોડીને કોઈ બળવાન હાથી છુટીને અમારી તરફ આવતો દેખાયો. આકાર નહોતો ચાલવાથી છોડી દીધેલો, અતિ આકુળવ્યાકુળ થયેલા મહાવતો જેની પાછળ દોડી છે એવો અને ઉપર ચડેલા લયભીત મહાવતોને ક્ષેપ કરતો તે હાથી એક ક્ષણમાં તે જ પાસે આવ્યો તે વખતે કન્યાનો સર્વ પરિવાર નાસી ગયો. પ્રાયઃ ભય પ્રાપ્ત થતાં તેના આત્માજ સર્વોપરી રહે છે. એટલામાં હાથી નજીક આવી ગયો, એટલે તે ત્યાંથી નાસી શકી નહોતી. તેથી સિંહ પાસે હરિણીની જેમ તે કંપતી ઉભી રહી, હાથીએ સુંદરી તેને પકડવા માંડી તેવાજ મેં લાકડીવડે હાથીના પેચકમાં ધા કર્યો. તેથી એ અડકેલા સર્પની જેમ હાથી કન્યાને મૂકી મારી ઉપર ધસ્યો, પણ હું તત્કાળ હાથીને તો તે કન્યાને લઇને ધીજી તરફ નાસી ગયો, અને ઉપદ્રવ ન થાય તેવા પ્રદેશમાં મેં તેને દીધી; પણ તે સતી સ્ત્રીએ પોતાના હૃદયમાંથી મને મૂક્યો નહોતો. થોડીવારે તેનો પરિવાર આવ્યો. તે મદિરાને મેં અચાવેલી છે એમ જાણીને ચારણભાટની જેમ મારી સ્તુતિ લાગ્યો. સખીએ પાછી તેને આંખાના વનમાં લઇ ગઈ. પણ દૈવયોગે પવનથી ખેંચા-હાથીની સુંદના જળકણે ત્યાં આવી પડ્યા; તેથી તે મદિરા અને તેની સખીએ બધા દેશે દિશામાં નાસી ગઇ. મદિરા ક્યાં ગઇ, તે નહોતો જાણવાથી હું તેને એવાની શ્રી કરવા લાગ્યો. ઘણે સ્થાનેકે ફરતાં છતાં ચિરકાળ સુધી તેને જોઇ નહોતો. લે હું શન્યહૃદયે ફરતો આહી આવ્યો છું. તેને મેળવવાને નિરૂપાય છું, તથાપિ મરતો નથી, જીવે, આ જીવું છું. કેસરાની પ્રાપ્તિમાં તો ઉપાય પણ છે, માટે

તને તુલ્ય દુઃખવાળો મિત્ર જાણીને હું કહું છું કે તું અજ્ઞાનથી મરીશ નહીં. પ્રાતઃકાળે વિવાહ થવાનો છે તેથી આજે કેસરા એકલી આવીને રતિ સહિત કામદેવની પૂજા કરશે, કારણ કે એવો આચાર છે; તેથી તેની અગાઉ આપણે અને કામદેવના મંદિરમાં બધા સાધકની જેમ પ્રવેશ કરીને ગુપ્તપણે રહીએ. જ્યારે કેસરા મંદિરમાં આવશે, તે વખતે હું તેનો વેપ પહેરીને તેના પરિવારને બૂલાવો ખવરાવી તેને ઘેર બાંધશ. હું જ્યારે દૂર જઈશ, ત્યારે તેને લઈને તું અહીંથી સ્વઅઠદે ખીજે ચાલ્યો જાશે; આવી રીતે કરવાથી તારી ઈચ્છા અપાડિત સિદ્ધ થશે." વસંતદેવ તેનાં વચનથી હર્ષ પામી બોલ્યો—

'મિત્ર ! આ પ્રમાણે કરવામાં મને તો યોગ અને શ્રેમ બંને જોવામાં આવે છે, પણ તને કંઈ જોવામાં આવે છે તે સમયે ઈષ્ટ દેવની જેમ કોઈ બ્રાહ્મણીએ છીંક ખાધી. તે સાંભળી કામપાળે કહ્યું કે 'એમાં મારે કાંઈ પણ કંઈ પડવાનું નથી, પણ તારા કાર્યમાં જોડાવાથી હલટો મારો અશુભ થવાનો સંભવ છે. સાત્ત્વિક પુરુષોને દૈવ પણ અનુકૂળ થાય છે. તે વખતે એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણે મનમાં હર્ષ લાવીને અકસ્માત તેના સ્વાર્થને અનુકૂળ વચન કહ્યું કે 'તમે કહો છો તે એમજ છે.' પછી તે શુકનચંથી ખાંધી તેનું વચન સ્વીકારી વસંતદેવ તેની સાથે નગરીમાં પેઠા. બંને જણ સાયંકાળે ઘેરથી નીકળ્યા, અને કામદેવના મંદિરમાં આવી કામદેવની મૂર્તિની પછવાડે સંતાપ્યા ત્યાં રહ્યા રહ્યા તેમણે માંગણિક વાગ્મિત્રનો ધ્વનિ સાંભળ્યો, એટલે જરૂર કેસરા આવે છે એવું જાણી તેઓ હર્ષ પામ્યા. કેસરા પણ સ્મરણમાત્રથી સાધ્ય પ્રિયસમાગમરૂપ સાધ્યમંત્રનું વારંવાર સ્મરણ કરતી ત્યાં આવી. વિમાન ઉપરથી દેવી ઉતરે તેમ સિધ્ધિકામાંથી ઉતરીને કેસરાએ પ્રિયંકરના હાથમાંથી સુવર્ણમય પૂજા ગ્રહણ કરી. પછી તે એકલી કામદેવના મંદિરમાં પેઠી. એવો આચાર હોનાથી પોતાને હાથે મંદિરનું દ્વાર બંધ કર્યું. પછી ભૂમિતળ ઉપર દેવને ઉદ્દેશીને પ્રુષ્પ, પત્ર અને અર્ધ નાખી દ્વંદ્વમાં કામાસક્ત યદ્ય અંજલિ જોડીને આ પ્રમાણે બોલી—

'હે ભગવાન મહાદેવ ! તમે સર્વના ચિત્તમાં ઉત્પન્ન થયા છો અને તેમાં રહો છો તેથી તેનો સર્વ ભાવ જાણો છો, માટે હે પ્રજા! તમે મારો સર્વ ભાવ જાણો છો, તે છતાં મને આ અનભીષ્ટ પતિ સાથે બિગાટકારે કેમ જોડા છો? શું એ તમને ઘટિત છે? વસંતદેવ વિના માંડ મન ખીજ પુરુષમાં રમતું નથી, તેથી વિષકન્યાના પતિની જેમ ખીજે પતિ મારે મરણને માટેજ છે. માટે હવે તો ફરીવાર જન્માંતરમાં એ વસંતદેવજ મારા પતિ હજો. હું તમને ચિરકાળથી નમસ્કાર કરું છું, તેમાં આ છેલ્લા નમસ્કાર છે." આ પ્રમાણે કહીને જેવામાં પોતાના મસ્તકને તોરણની ફાંસી કરી ખાંધવા માંડ્યું. તેનામાં વસંતદેવે ટાડી પાશચંચીને તોડી નાખી. 'આ અહીં ક્યાંથી?' એમ જાણી કેસરા અકસ્માત આશ્ચર્ય, લજ્જા અને ભય પામી ગઈ, પછી વસંતદેવે એ કુસુદેશણા કેસરાને કહ્યું—

'હે પ્રિયા ! હું તારો પ્રાણપ્રિય વસંતદેવ છું, જેની તમે કામદેવની પાસે પરલોકમાં પણ સ્વામી તરીકે યાચના

કરી છે. હે કૃશોદરિ! આ મારા નિષ્કારણ મિત્ર મહાત્માની યુદ્ધિથી તમને હરી જવાની ઇચ્છાએ હું અહીં અગાઉથી આવીને બેઠો હતો. તમારો જ વેષ છે તે આ મારા મિત્રને આપો. તે વેષ પહેરોને તમારા પરિજનને મોહિત કરવો આ મિત્ર તમારે ઘેર જશે અને હે શ્યામ કેશવાળી કાંતા ! આ મિત્ર કામપાળ તમારા પરિવાર સાથે જરા આગળ જશે, એટલે પછી આપણે ધારેલા દેશાંતરમાં ચાલ્યા જઈશું.” વસંતદેવનાં આવાં વચનથી તે સ્ત્રીએ પોતાનો વેષ ઉતારીને કામપાળને આપ્યો. વસંતદેવ કામદેવની પછવાડે સંતોષ રહ્યો. કામપાળે પુષ્પાદિકથી કામદેવની પૂજા કરીને પછી કેસરાનો વેષ ધારણ કર્યો અને લગ્નવડે મુખને ઢાંકી દીધું. તે સ્ત્રીવિશે કામપાળ કામદેવનાં મંદિરનું દ્વાર ઉઘાડી, પ્રિયકરાને ટેકો દઈ શિબિકા ઉપર ચઢ્યો. તેના ઉપાડનારાઓએ શિબિકા વહન કરી, એટલે કામપાળ પરિજનથી અલક્ષિત પંચનદી સેતને ઘેર આવ્યો. સારી રીતે ચોળેલા દામના અંતને ધ્રુક્ષા પણ પામતા નથી. પ્રિયકરાએ વાહનપરથી ઉતારી, વધુગૃહમાં લાવી, એક સુવર્ણમય વેત્રાસન ઉપર તેને બેસાડ્યો; અને ‘હે કેસરા! પ્રિય સમાગમના મંત્રનું સ્મરણ કરતી રહેજો.’ આ પ્રમાણે કહી તેનું પ્રિય કરનારી પ્રિયકરા ત્યાંથી અન્યત્ર ગઈ. પ્રિયકરાનાં વાક્યોનો ભાવ-ર્થ જણી લઈ મહામતિ કામપાળ વારંવાર કામરતિ સમાગમના મંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

તે વખતે શંખપુરનિવાસી કેસરાના મામાની દીકરી મદિરા જન સાથે નિમંત્રણ કરેલું હોવાથી ત્યાં આવી, તે કામપાળની પાસે બેસી કાંક નિસાસો મૂકીને બોલી- “બહેન કેસરા ! વાંચિછતની સિક્કિ દેવને આધીન છે તો તેમાં તું શા માટે ખેદ કરે છે ? હે સુંદરી ! તારી ઇચ્છા વસંતદેવની સાથે સંગમ કરવાની હતી, એવું મેં શંખપુરમાં સાંભળ્યું હતું. હે સખી ! હું મારા અનુભવથી પ્રિયપતિના વિરહની વેદના અહું છું; તેથી તને આશ્વાસન આપવાને કહું છું કે જન્મ પ્રતિકૂળ વિધિ અનભીષ્ટ કરે છે, તેમ ભાગ્યદશાના વશથી તે અનુકૂળ થાય તો અભીષ્ટ પણ તેજ કરે છે. પ્રિય સખિ ! તું ધન્ય છે, જે તારે તારા પ્યારાની સાથે દર્શન, આલાપ વિગેરે તો વારંવાર થયા છે; પણ મારે ભયંકર વૃત્તાંત તો સાંભળવા જવો છે. તે સાંભળ-એક વખતે હું શંખપાળ વધારે ઉત્સવ જોવાને પરિવાર સાથે ગઈ હતી. ત્યાં અશોકવૃક્ષની નીચે જણે પ્રત્યક્ષ કામદેવ હોય તેવા હૃદયનું સર્વસ્વ ચોરનાર એક યુવાન પુરૂષ મારા જોવામાં આવ્યો. મેં સખીની સાથે તેને તાંબૂળ મોકલાવ્યું. થોડી વારમાં એક તોફાની હાથી ત્યાં આવ્યો. યમરાજની જન્મ તે હાથી પાસેથી તે પુરૂષે મને બચાવી. પછી ફરીવાર તે હાથીની શંકા થતાં હું સખીજન સાથે ત્રાસ પામી આઘી પાછી જતી રહી; એટલામાં તે યુવાન નર ક્યાં ચાલ્યા ગયા તે શોધ કરતાં પણ પાછા જોવામાં આવ્યા નહીં. ત્યારથી ભ્રમરે કશેડી મર્કટીની જન્મ સર્વ ઠેકાણે જને અપ્રીતિ ઉપજે છે એવી હું ઠાઠક રીતે દીનપણે જીવું છું. ગઈ રાત્રે એ મનોહર યુવાનને મેં સ્વપ્નમાં જોયા હતા; તેથી જ દેવ અનુકૂળ

હશે તો તે પ્રત્યક્ષ થશે. પ્રિય બહેન! તારૂં દુઃખ હવડું કરવાને મેં આ મારી રહસ્યમય વાર્તા કરી છે, કેમકે ખીજને દુઃખી બેઠીને દુઃખી માણસ આશ્વાસન પામે છે. હે સખી! હવે ખેદ કરીશ નહીં, બ્યારે વિધિ અનુકૂળ થશે ત્યારે સ્વયમેવ પ્રિયસમાગમ થઈ જશે, માટે કાચર ન થતાં ધીરજવાન થા.”

મદિરાનું આ વૃત્તાંત સાંભળી કામપાળે મુખ ઉપરથી નીરગી' દૂર કરીને કહ્યું કે- 'શંખપાળ યક્ષના ઉત્સંગમાં તમે જે પુરૂષ બોલો હતો તે તમારો પ્રિય હું જ છું. રે કાંતા! દૈવની અનુકૂળતાથી આપણા અત્યારે સમાગમ થયો છે. તેવીજ રીતે વસંતદેવ અને દેસરાનો પણ સમાગમ થયો છે. હે સુદર્શના! હવે આલાપરૂપ વિદ્ર કરો નહીં, વિદ્રકારી ભયને છોડી દો અને મને જરા નીકળવાનું દ્વાર ખતાવો.' આ પ્રમાણે કહેવાથી મદિરાએ ગૃહોદ્યાનનો પશ્ચિમ પાણુનો માર્ગ ખતાવ્યો, એટલે કામપાળ મદિરાની સાથે ત્યાંથી નીકળી ગયો અને એ નગરમાં જ્યાં વસ તદેવ અને દેસરા પ્રથમથી રહેલાં હતાં ત્યાં તેમને મદિરા સાથે કામપાળ પણ આવી મળ્યો.

હે રાજા ! તેઓ પૂર્વના સ્નેહથી નિત્ય આવીને તમને આશ્ચુત પાંચ વસ્તુઓ ભેટ કરે છે તે તત્ત્વથી જાણી લેજો. તે સર્વ વસ્તુ એ ઇષ્ટ જનની સાથે તમે ભોગવી શકવાને સમર્થ થશો. આટલા વખત સુધી એ અભીષ્ટ જનને નહીં જાણવ.થી તમે તે ભોગવી શક્ય નથી.” પ્રજ્ઞનાં આવાં વચન સાંભળી રાજાને અને તેમને પૂર્વ સ્નેહનો ઉદ્ભવ કરવામાં દીપક સમાન અતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પછી કુરુચંદ્ર રાજા ભગવંતને નમીને તેઓને સહોદરની જેમ સ્નેહથી પોતાને ઘેર લઈ ગયો. દેવતાઓ પણ પ્રજ્ઞને નમી પોત પોતાને સ્થાનકે ગયા અને ભગવતે વિક્ષેનો અનુગ્રહ કરવા માટે ત્યાંથી અન્યથ વિહાર કર્યો.

ખાસક હજર આત્મનૈષ્ટિક મુનિઓ, એકસઠક હજર ને છસો સાધ્વીઓ, આઠસો ચૌદપૂર્વધારી મહાત્મા, ત્રણ હજર અવધિજ્ઞાની, ચારહજર મનઃપર્યવજ્ઞાની, ચાર હજર ને ત્રણસો દેવજ્ઞાની, છ હજર વૈક્રિયલઙ્ગિધવાળા, બે હજર ને ચારસો વાદલઙ્ગિધવાળા, બે લાખ ને તેવું હજર શ્રાવકો અને ત્રણલાખ ને ત્રણ હજર શ્રાવિકાઓ. આ પ્રમાણે દેવજ્ઞાનથી આરંભી ચૌવીસ હજર નવસો ને નવાણું વર્ષ સુધી વિહાર કરતાં પ્રજ્ઞને પરિવાર થયો. પોતાનો નિર્વાણસમય નજીક જાણી પ્રજ્ઞ સમેતશિખર પધાર્યા, અંગેત્યાં નવસો મુનિઓની સાથે અનશનવ્રત ગ્રહણ કર્યું. એક માસને અંતે જ્યેષ્ઠ માસની કૃષ્ણ ત્રયોદશીએ ચંદ્ર ભરણી નક્ષત્રમાં આવતાં શાંતિનાથ ભગવાન તે મુનિઓની સાથે મોક્ષે ગયા. કૌમારપણામાં, માંકળિકપણામાં, ચક્રવર્તીપણામાં અને વ્રતમાં પ્રત્યેક પચીસ પચીસ હજર વર્ષો વ્યતીત થયેલાં હોવાથી શાંતિનાથ પ્રજ્ઞનું એક લક્ષ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયું. શ્રી ધર્મનાથ સ્વામીના નિર્વાણ પછી શ્રી શાંતિનાથ પ્રજ્ઞનો નિર્વાણકાળ પુણા પટ્ટયોપમે ઉણા ત્રણ સાગરોપમ

૧ છુરખા જેવું વજ્ર અથવા

એવો વજ્રનો છેડો. ૨

સ્થિતિ કર-

નારા—ધૌમગિક સુખથી વિમુખ.

ગયા પછી થયેલો છે પછી ઈંદ્રાદિક દેવોએ આની શાંતિનાથ પ્રભુનો નિર્વાણમહિમા કર્યો કટલેક કાળે ચક્રાયુધ ગણધર કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ભવિ પ્રાણીઓને બોધ કરવા ચિરકાળ વિહાર કરી આયુષ્યનો સમ થતા દ્વાદશિલા નામે તીર્થ ઉપર ધણુ સાધુઓની સાથે મોક્ષે ગયા.

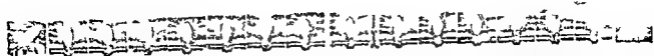
પદ્મપદ પૃથ્વીતલનો જ્ય કરવામા પશુ જને પ્રયાસ થયો નથી, તુલુની પેઠે રાજ્ય-સક્ષમાને છોડી જમણે વ્રત મહણુ કરેલુ છે અને ચકવર્તી તથા તીર્થ કરપણાથી જમનો યશ જગતમા વિખ્યાત છે એના શ્રી શાંતિનાથ ભગવંતનું આ ધીરશાન અને ધીરશાંત ચરિત્ર સદા જ્ય પામે છે.

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिवष्टिशलाकापुरुषचरिते महाकाव्ये

पंचमपर्वणि श्रीशान्तिनाथचरमभववर्णनो

नाम पंचमः सर्गः ॥

इति पंचमं पर्व.

હતુ. રત્નોથી જડેલા તે નગરીના કિલ્લામાં પડેલા પોતાના પ્રતિબિંબોની ઉપર મદગંધી હાથીઓ ધીજી હાથીની બુદ્ધિથી દંતવાન કરતા હતા. ગજમંદિરોમાં, પ્રજાના ગૃહોમાં, દરવાજાઓમાં અને ધીજી સર્વ સ્થાનોમાં આકાશમાં ત્રહોની જમ અર્હતનાં પ્રતિબિંબો વ્યાપી રહ્યાં હતાં. તે નગરમાં અલકાપુરીમાં કુબેરની જમ તેજવડે નવીન સૂર્ય જેવો શર નામે રાજા હતો; તેના હૃદયમાં બીજા અંતરાત્મા હોય તેવી રીતે ધર્મ વસી રહ્યો હતો; અને અર્થ અને કામ તેા ખહિરાત્માની જમ બહારજ રહ્યા હતા. પ્રતાપથી દિશાઓને દબાવતા એવા તે રાજાને સર્વ શસ્ત્રો ખાબુપ્પધ અને કડાં વિગેરેની જમ જીવંતોમાં આભૂષણને માટેજ હતાં. તે ક્રોધવાર કોપ કરતો નહી, તથાપિ પૃથ્વીને સારી રીતે પાળતો હતો. ચંદ્ર તીવ્રતા વિના પણ વિશ્વને પ્રકાશિત કરે છે. રૂપલાવણ્યથી સુદર અંગવાળી અને નિર્ભય શીળવડે શોભતી હરિને લક્ષ્મીની જમ શ્રી નામે તેને પત્ની હતી. જાણે અમૃતની નોક હોય અથવા ચંદ્રની અધિદેવતા હોય તેમ વચનવડે અમૃતને ઝરતી એ સુંદરમુખી રમણી અતિશય શોભતી હતી નિર્દોષ અંગવાળી તે શ્રીદેવી મંદ મંદ ચાલતી હતી અને મંદ સ્વરે બોલતી હતી. રાજહંસને હંસલીની જમ શર રાજાને તે પ્રાણવલ્લભા હતી. વૈમાનિક દેવની જમ શૂરરાજ નિર્વિદ્ધ સુખમાં મગ્ન થઇ તેની સાથે ઉત્તમ ભોગ ભોગવતો હતો.

અહી સર્વાર્થચિહ્ન વિમાનમાં તેનીશ સાગરોપમતું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી સિંહાવહ રાજાને જીવ પ્રાવણ માસની કૃષ્ણ નવમીએ ચંદ્ર કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં આવતાં ત્યાંથી ચ્યવી શ્રદ્ધિનીના ઉદરમાં અવતર્યો. તે સમયે ચાર દાંતવાળો શ્વેત હાથી, કુમુદ પુષ્પના જેવી કાંતિવાળો વૃષભ, હંચી કશરાવાળો કશરી, અભિષેકવડે મનોહરા લક્ષ્મી, પંચવર્ણી પુષ્પની માળા, પૂણિ માનો ચંદ્ર, ઉદ્યોત કરતો સૂર્ય, પતાકા સહિત મહાધ્વજ, સુવર્ણનો પૂર્ણકુંભ, કમળોથી ભરપૂર સરોવર, તરંગવડે ઉછળતો સમુદ્ર, રત્નમય વિમાન, આકાશ સુધી ઉચ્ચે રત્નપુંજ અને નિર્ધૂમ અગ્નિ—આ પ્રમાણે ચૈદ સ્વપ્નો શ્રદ્ધિનીએ જોયાં. તેમણે રાજાને સ્વપ્નની વાર્તા કહી. રાજાએ પ્રાતઃકાળે કહ્યું 'દેવી! આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી તમારે ચક્રવર્તી અને તીર્થ-કેર પુત્ર થશે.' અતુકમે નવ માસ અને સાડાસાત દિવસ જતાં વૈશાખ માસની કૃષ્ણ ચતુર્દશીએ ચંદ્ર કૃત્તિકાનક્ષત્રમાં આવતાં અને ધીજી સર્વ મહો ઉચ્ચના થતા છાગના ચિન્હથી અંકિત સુવર્ણ જેવી કાંતિવાળા અને સર્વ લક્ષણોથી સંપૂર્ણ એવા એક પુત્રને શ્રદ્ધિનીએ જન્મ આપ્યો. તે સમયે કાણવાર નારદીના જીવોને સુખ યયું. તણ જગત્માં ઉદ્યોત થઈ રહ્યો, અને ઇદ્રાદિકનાં આસનો કપાયમાન થયાં. પ્રથમ આસનકંપથી આવીને દાસીઓની જમ છાપન દિક્કુમારીઓએ સ્તિકર્મ કર્યું. પછી શકેંદ્ર પાંચરૂપે થઈ પ્રણને મેઝગિરિપર લઈ ગયા. ત્યાં ત્રેસઠ ઇદ્રોએ તીર્થજળથી પ્રણને અભિષેક કર્યો. પછી ઈમાન ઇંદ્રના ઉત્સંગમાં પ્રણને જેસાડી શકે દ્રે સ્નાત્ર કરાવ્યું અને પૂજાદિ વિધિ કરીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી.

" હે જગત્પતિ! આજે ક્ષીરસાગર પ્રમુખ જળાશયોનાં જળ, પદ્મ વિગેરે દ્રહોનાં જળ—
 " અને કમળો, ક્ષુદ્ર હિમાલય વિગેરે પર્વતોની ઝાપધિઓ, ભદ્રરાજ પ્રમુખ વનનાં પુષ્પો,

“ અને મલયાચલની આસપાસની ભૂમિના ચંદન એ સર્વે તમારા સ્નાનમાં ઉપયોગી થવાથી
 “ કૃતાર્થ થયા છે, અને હે દેવ ! તમારા જન્મકટ્યાણુકનો મહાસંવ કરવાથી આ બધા દેવતા:-
 “ જોનું એશ્વર્ય પણ કૃતાર્થ થયું છે. તમારા શિવથી અલકૃત થયેલો આ મેરુગિરિ આજ
 “ તમારા પ્રસાદની જન્મ સર્વ પર્વતોમાં ઉત્કૃષ્ટ અને તીર્થરૂપ થયેલો છે. હે ભુવનેશ્વર ! તમારા
 “ દર્શનથી અને સ્પર્શથી આજ નેત્ર અને હાથ ખરેખરા નેત્ર અને હાથ થયા છે. હે નાય !
 “ આજે જમારું સ્વાભાવિક અવધિજ્ઞાન પણ સફળ થયેલું છે કે જનાવડે હે પ્રભુ ! તમારો
 “ જન્મ જાણીને અમે જન્મોત્સવ કર્યો છે. હે પ્રભુ ! જન્મ હમણાં સ્નાનકાળે તમે મારા દુઃખ
 “ પર રહ્યા હતા તેમ દુઃખની અંદર પણ ચિરકાળે રહો.”

આ પ્રમાણે પ્રભુની સ્તુતિ કરી નંમને લઈને ઈંદ્ર હરતીનાપુર ગયા અને ત્યાં શ્રીદેવીની પાસે પ્રભુને સ્થાપિત કર્યાં.

પ્રાતઃકાળે શૂર રાજાએ પ્રયુનો જન્મોત્સવ કર્યો. જ્યારે તીર્થંકર ઉત્પન્ન થાય ત્યારે સર્વ જગત્ ઉત્સવમય થાય છે. પ્રભુ ગર્ભમાં હતા, ત્યારે નેમની માતાએ કુંથુ નામનો રત્નસંચય જોયો હતો, તેથી પિતાએ તેમનું કુંથુ એવું નામ પાડ્યું. ઈંદ્રે અણુકાંમાં સંક્રમણેલા અમૃતનું પાન કરતા પ્રભુ અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા પાંત્રીય ધનુષ્ય ઉંચી કાયાવાળા થયા. પિતાની આજ્ઞાથી યોગ્ય સમયે તેમણે રાજકન્યાઓ સાથે વિવાહ કર્યો. ‘ ભોગકૃષ્ણકર્મ ખીજી રીતે છેદી શકાતું નથી.’ જન્મથીજ ત્રેવીશહજાર અને સાડાસાતસો વર્ષ ગયા પછી પ્રભુએ પિતાની આજ્ઞાથી રાજ્ય ગ્રહણ કર્યું. તેટલાજ વર્ષ માંડળિકપણામાં ગયા પછી સંત્રાંગારમાં ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું. જગતને પૂજનીય એવા શૂર રાજાના પુત્રે ચક્રરત્નની પૂજા કરી. મહાત્માઓ સેવક જનનો પણ સત્કાર કરે છે. પછી ચક્રરત્નને અનુસરીને પ્રયાણ કરતાં અનુક્રમે માગધપતિ, વરદામપતિ, પ્રભાસપતિ, સિંધુદેવી, વૈતાલ્યદ્રિકુમારદેવ અને કૃત-માળદેવને પોતાની બંને સાધી લીધા, અને સિંધુ નિષ્કુટને સેનાપતિ પાસે સધાવ્યું. પછી સેનાપતિએ જેનાં દ્વાર ઉઘાડેલાં છે એવી તમિસ્ત્રા ગુફામાં પેસી સામી બાબુ નીકળી આપાત બતિના સ્વેચ્છેને સાધી લીધા. પછી સેનાપતિ પાસે સિંધુના ખીજ નિષ્કુટને સધાવ્યું. ત્યાંથી હુદ્ર હિમાલય પર્વત સમીપે જઈ હુદ્રહિમવંત કુમારદેવને સાધ્યો. પછી ઋષભકુટ ઉપર ‘ પોતાને આંધાર છે ’ એવું ધારી પોતાનું નામ લખ્યું. ત્યાંથી ચક્રરત્નને અનુસરી ચક્રવર્તી પાછા વળ્યા. અનુક્રમે વૈતાલ્ય પર્વત પાસે આવ્યા, ત્યાં બંને શ્રેણિમાં રહેલા વિદ્યાધારીએ વિવિધ ભેટ ધરીને પ્રભુની પૂજા કરી. ગંગાદેવી અને નાલ્યમાલ દેવને. પોતે સામી ગંગાનું સ્વેચ્છ લોકાએ ભરપૂર એવું નિષ્કુટ સેનાપતિ પાસે સધાવ્યું. પછી સેના-પતિએ ઉઘાડેલા ખંડપ્રપાતા ગુહાના દ્વારવડે વૈતાલ્ય ગિરિમાં પેસી પરિવાર સાથે સામી બાબુ નીકળ્યા. ત્યાં ગંગાના મુખ ઉપર રહેનારા નૈસર્ગ વિગેરે નવ નિધિઓ પ્રભુને પોતાની મેળે સિદ્ધ થયા, અને ગંગાનું ખીજું નિષ્કુટ સેનાપતિ પાસે સધાવ્યું. એવી રીતે આખા ભરતક્ષેત્રને કુચુનાથ પ્રભુએ છસો વર્ષે સાધી લીધું. ચક્રવર્તીની સંપત્તિથી સંપૂર્ણ

મનુષ્ય તથા દેવતાઓએ સેવેલા કુંચુનાથ લગવાનું દિગ્વિજય કરીને પાછા હસ્તીનાપુરમાં આવ્યા. પછી દેવ અને મનુષ્યોએ આવીને પ્રભુને ચક્રવર્તીપણાનો અભિષેક કર્યો. તેનો મહોત્સવ તે નગરમાં ખાર વર્ષ સુધી પ્રવર્ત્યો. કુંચુસ્વામીને ચક્રવર્તીપણાના વૈભવમાં ત્રેવીસહજાર ને સાડાસાતસો વર્ષ નિર્ગમન થયા, પછી લોકાંતિક દેવતાઓએ આવીને કહ્યું કે 'સ્વામી ! તીર્થ પ્રવર્ત્તાવો,' તે વિજ્ઞાપિ સાંભળતાંજ પ્રભુએ પુત્રને રાજ્ય આપી વાર્ષિક દાન આપવા માંડ્યું. પછી દેવો અને રાજાઓએ જેનો નિષ્કમળોત્સવ કરેલો છે એવા પ્રભુ વિજયા નામની શિબિકામાં બેસી સહસ્રાશ્ર વનમાં પધાર્યા,

જે મનોહર વનમાં યુવાન પુરૂષની જેમ ચંપક લતાને યુગ્મન કરતો, આશ્રયદાને ક"શવતો, વાસંતી લતાને નવાવતો, નિર્ગુંડીને મર્દન કરતો, આરેણીને આલિંગન કરતો, નવમલિકાકાને સ્પર્શ કરતો, શુલાગને ચતુર કરતો, કમલિનીની પાસે જતો, અરોહલતાને દખાવતો અને કદલીપર અનુમૂલ કરતો એવો યુવાન પુરૂષની જેવો દક્ષિણ પવન વાતો હતો; જેમાં લલિત લલનાઓ હિચકા ખાવામાં આસક્ત હતી; જેમાં નગરના ધનાઢ્ય શ્રેષ્ઠી-કુમારો પુષ્પ ચુંટવાની કીડામાં વ્યગ્ર થયા હતા; અને ઉન્મત્ત કોકિલાના મધુર આલાપથી તેમજ શ્રમરાઓના ગુંજરવથી જાણે આવકાર આપતું હોય તેમ જે જણાતું હતું. એવા સુંદર ઉદ્યાનમાં પ્રભુએ પ્રવેશ કર્યો. પછી શાંખકામાંથી ઉતરી, અલંકારાદિકનો ત્યાગ કરી, વૈરાખ માસની કૃષ્ણ પંચમીએ કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં પાછલે પહેરે એક હજાર રાજાઓની સાથે છઠ્ઠ તપયુક્ત પ્રભુએ દીક્ષા અંગીકાર કરી, તત્કાળ મનઃપર્યય નામનું ચોથું જ્ઞાન પ્રભુને પ્રાપ્ત થયું. બીજે દિવસે ચક્રપુરમાં વ્યાઘ્રસિંહ રાજાને ઘેર પ્રભુએ પરમાત્મવડે પારણું કર્યું; દેવતાઓએ ત્યાં વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય કર્યાં, વ્યાઘ્રસિંહે પ્રભુના ચરણસ્થાને રત્નમય પીઠ કરાવી. પવનની જેમ નિઃસંગ અને પ્રતિબંધ રહિત એવા પ્રભુએ હૃદયસ્થપણે સોળ વર્ષ સુધી પૃથ્વીપર વિહાર કર્યો.

અન્યેદા કુંચુનાથ સ્વામી વિહાર કરતાં કરતાં પાછા સહસ્રાશ્ર વનમાં આવ્યા. ત્યાં તિલકના વૃક્ષની નીચે છઠ્ઠ તપ કરીને કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા. એવ માસની શુક્લ તૃતીયાને દિવસે ચંદ્ર કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં આવતાં ધાતીકર્મનો ક્ષય થવાથી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તત્કાળ ઈંદ્ર સહિત ચતુર્વિધ દેવનિકાયે આવી ત્રણ પ્રાકારથી મંડિત એલું સમવસરણુ રચ્યું; દેવતાઓએ સંચાર કરેલા સુવર્ણના કમળ ઉપર ચરણ ચૂકતા પ્રભુએ પૂર્વ દ્વારથી સમવસરણુમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં ધર્મચક્રી અને જગદ્ગુરુ એવા કુંચુનાથ સ્વામીએ ચારસો ને વીસ ધનુષ્ય ઉંચા ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરી, અને તેની નીચે દેવછંદક ઉપર રહેલા પૂર્વ સિંહાસન ઉપર 'ત્રીર્થાચનમઃ' એમ કહીને પૂર્વાભિમુખે તેઓ બેઠા; એટલે વ્યંતર દેવતાએ પ્રભુના પ્રભાવથી બીજી ત્રણ દિશાઓમાં પ્રભુની જેવાંજ પ્રભુનાં પ્રતિબિંબો વિકુર્યાં; પછી યોગ્ય સ્થાને ચતુર્વિધ સંઘ બેઠા, મધ્ય વપ્રમાં તિર્થચો બેઠા અને નીચેના વપ્રમાં સર્વ વાહનો રહ્યાં. પ્રભુને સમવસરેલા જાણી કુરવંશી રાજા ત્યાં આવ્યો, અને પ્રભુને નમસ્કાર કરી ઈંદ્રની

પછવાડે અંબળી જોડીને બેઠા. સાંધર્મદ્રે અને કુરૂવંશી રાજ ડ્રીવાર પ્રભુને નમી દુદયમાં હર્ષ ધારતા આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

“ચતુર્વિધ ધર્મનેા ઉપદેશ કરનાર, ચાર શરીરવાળા, ચાર મુખવાળા અને ચોથા પુરુષાર્થ (મોક્ષ) ના સ્વામી એવા તમારી અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. હે જગદીશ્વર ! તમે નિઃસંગપણથી ચાદ મહારત્નોનો ત્યાગ કરી ત્રણ નિર્દોષ રત્નોને ધારણ કરેા છે. હે નાથ ! તમે આખા વિશ્વના મનને હરેા છે, તે છતાં તમે મન રહિત છે અને ઉત્તમ સુવર્ણના જેવા વર્ણવાળા છતાં ચંદ્રની જેવું શીતળ તમારા સ્વરૂપનું ધ્યાન થાય છે. હે પ્રણી તમે નિઃસંગ છતાં મોટી ઋદ્ધિવાળા છે, ધ્યાન કરવા યોગ્ય છતાં ધ્યાતા છે, ઠાટી દેવોથી વીંટા-એલા છતાં કેવલ્યને જ ભજે છે, પોતે વીતરાગ છતાં વિશ્વનેા તમારા પર રાગ વધારેા છે, અને અકિંચન છતાં જગતને પરમ સમૃદ્ધિને માટે થાએા છે. હે અર્હનુ ! જેનો પ્રભાવ જાણી શકાતો નથી અને જેનું રૂપ કળવામાં આવતું નથી એવા આપ દયાળુ સત્તરમા ભગવંતને અમારેા નમસ્કાર છે. હે વિશ્વા તમને પ્રણામ કરેા તે પણ મનુષ્યેાને અચિંત્ય ચિંતામણિરૂપ થાય છે, તો તમાકું મનથી, ધ્યાનથી અને વચનથી સ્તવન કરતાં શું ન થાય ? હે પ્રભુ ! તમારા સ્તવનમાં, પ્રણામમાં, ધ્યાનમાં અને તમારાજ વિષયમાં અમારી પ્રવૃત્તિ સદા રહો, ખીજા મનોહર પદાર્થોની અમારે કાંઈ જરૂર નથી. ”

આ પ્રમાણે ઇંદ્ર અને કુરૂરાજ સ્તુતિ કરી રહ્યા પછી શ્રી કુચુનાથ ભગવતે ધર્મદેશના આપવા માંડી.

“મોટા દુઃખનું કારણ એવો આ સંસારરૂપ સાગર ચોરાશી લાખ ચૌનરૂપ જળભ્રમ-રીઓમાં પકવાવડે અતિ ભયંકર છે. તે ભવસાગરને તરવામાં સમર્થ એવી નાવિકા વિવેકી જનેાને ઈદ્રિયરૂપ ઉર્મિઓના જળ સાથે મનાઃશુદ્ધિ કરવી તે છે. વિદ્વાનોએ મનાઃશુદ્ધિ નિર્વાણમાર્ગને બતાવનારી અને કદિપણ નહિ શુક્રે તેવી એક દીપિકા કહેલી છે મનઃશુદ્ધિ હોય તો જ અછતા ગુણો છે તે સત્ થાય છે અને છતા ગુણ કદિપણ અછતા થતા નથી, માટે મોટા પ્રયત્નથી સદા મનઃશુદ્ધિ કરવી. જ મનઃશુદ્ધિ કર્યા વિના સુકિતને માટે તપસ્યા કરે છે, તે નાવ છોડી મહાસાગરને બે જુભએ તરવાને ઇચ્છે છે. તપસ્વીઓની મન શુદ્ધિ વગરની સર્વ ક્રિયા અધને દર્ષણની જેમ નિષ્ફળ થાય છે. સુકિતમાં જવાની ઈચ્છાથી તપ કરતા પ્રાણીઓને અક્રાત (વટોળીયા) ની જેમ અપજાયિત કાઈ ખીજ તરફ જ નાંખી દે છે. અર્થાત્ સુકિતમાં નહી જવા દેતાં અન્ય ગતિમાં લઈ જાય છે. નિરંકુશ યઈ નિઃશંકપણે ડૂરતો મનરૂપી નિરાચર આ ત્રણ લોકને સંસારના ઉંડા ખાડામાં પાડી નાખે છે. મનનો રોધ કર્યા વગર જે માણસ યોગપર શ્રદ્ધા રાખે છે, તે પગવડે ગામમાં જવાને ઇચ્છનાર પંચુ માણસની જેમ ઉપહાસ્યને પામે છે. મનનો નિરોધ કરવાથી સર્વ કર્મનેા પણ નિરોધ થાય છે અને મનને નહીં રૂંધનારાનાં સર્વ કર્મ પ્રસરી જાય

“ છે. આ મનરૂપી કપિ વિશ્વમાં પરિભ્રમણ કરવામાં લ'પટ છે, નેથી તેને મુકિતની ઈચ્છા-
 “ વાળા પ્રાણીઓએ યતનથી કળજે રાખવું. સિદ્ધિને ઈચ્છનારા પ્રાણીએ અવરથ મનની શુદ્ધિ
 “ કરવી; તે શિવાય તપ, શ્રુત અને યમ નિયમવડે કાયાનો દ'ડ આપવો તે કરી કામનો નથી.
 “ મનની શુદ્ધિવડે રાગ દ્વેષનો જ્ય કરવો, જેથી આત્મા ભાવમલિનતા છોડીને સ્વસ્વરૂપમાં
 “ સ્થિર થાય છે.”

આ પ્રમાણે પ્રભુની દેશના સાંભળી ધણા લોકોએ દીક્ષા લીધી અને સ્વયંભૂ વિગેરે પ્રભુના પાંત્રીશ ગણધરો થયા. પ્રથમ પૌરૂષી પૂર્ણ થતાં પ્રભુ દેશનાથી વિરામ પામ્યા; એટલે સ્વયંભૂ ગણધરે પ્રભુના ચરણપીઠપર બેસીને દેશના આપી. બીજી પૌરૂષી પૂર્ણ થઈ એટલે ગણધરે પણ દેશના સમામ કરી; એટલે સવ મનુષ્ય, દેવતાઓ વિગેરે કુંચુસ્વામીને નમીને પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા. કુંચુસ્વામીના તીર્થમાં રથના વાહનવાળો, શ્યામવણુ ધરનારો, બે દક્ષિણ ભુજમાં વરદ અને પાસ અને બે વામ ભુજમાં બીજેડું અને અંકુશ રાખનારો ગધર્વ નામે યક્ષ શામનદેવતા થયો, અને ગૌરવણુ વાળી, મધૂરના વાહનપર બેસનારી, બે દક્ષિણ ભુજમાં બીજેડું અને ત્રિશૂળ તથા બે વામ ભુજમાં મુપટી અને કમળને ધરનારી બ્લસાદેવી નામે પ્રભુની સદા પાસે રહેનારી શાસનદેવી યદ્ધ. તે બન્ને શાસનદેવતા નિરંતર જમની સાનિધ્યમાં રહેલા છે એવા પ્રભુએ ભવ્ય પ્રાણીઓના ઉપકારને માટે ત્યાંથી અન્યત્ર વિહાર કર્યો.

સાઠ હજાર સાધુઓ, સાઠ હજાર અને છસો સાધ્વીઓ, છસો ને સિત્તેર આદ્યપૂર્વ-ધારી, અઠીહજાર અજધિજ્ઞાની, ત્રણ હજાર ત્રણસો ને ચાલીશ મન પર્યાવજ્ઞાની, ત્રણ હજાર અને બસો દેવળજ્ઞાની, પાંચ હજાર ને એકસો વૈક્રિયલબ્ધિવાળા, બે હજાર વાદલબ્ધિ-વાળા, એક લાખ ને આગણાએંશી હજાર શ્રાવણ અને ત્રણ લાખ ને એકાશી હજાર શ્રાવિકા-આટલો . પરિવાર, દેવળજ્ઞાન થયા પછી વિહાર કરતાં પ્રભુને થયો હતો. દેવળજ્ઞાન થયા પછી ત્રેવીશહજાર સાતસો ને ચોત્રીશ વર્ષ ગયા ત્યારે પોતાનો નિર્વાણસમય ન-જીક આવેલો જણી પ્રભુ સમેતશિખરે પધાર્યા અને ત્યાં એક હજારમુનિઓની સાથે અનશન કર્યું. માસને અતે વૈશાખ માસની કૃષ્ણ પ્રતિપદાને દિવસે કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં તે સર્વ મુનિ-ઓની સાથે કુંચુનાથ પ્રભુ મોક્ષે ગયા. કૌમારપણામાં, રાજ્ય કરવામાં. ચક્રવર્તીપણામાં અને વ્રતમાં સરખા ભાગે આયુષ્ય ગાળી પંચાણુ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય તેમણે પૂર્ણ કર્યું હતું શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુના નિર્વાણ પછી અર્ધપદ્યોપમ કાળ ગયો ત્યારે શ્રીકુંચુનાથભગવાનનું નિર્વાણ થયું. તે અવસરે ઈંદ્રોએ દેવો સહિત આપી ત્યાં પ્રભુનો નિર્વાણ મહોત્સવ કર્યો અને પ્રભુની. દાઢ તથા દાંત વિગેરે પવિત્ર વસ્તુ પૂજન કરવાને માટે ક્રમ પ્રમાણે પોતાના સ્થાનમાં લઈ ગયા

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरूपचरिते

महाकाव्ये षष्ठे पर्वणि श्रीकुंचुनाथचरितवर्णनो

नाम प्रथमः सर्गः ॥

સર્ગ ૨ જો.

શ્રી અરનાથ ચરિત્ર.

ઈક્ષ્વાકુ વંશમાં તિલકરૂપ, ગોરોચના ચંદન જેવી સુંદર કાંતિવાળા અને ચોથા આરા-
રૂપ સરોવરમાં હંસ સમાન એવા શ્રી અરનાથ પ્રજા તમારૂં રક્ષણ કરે. તથા જગતરૂપ કુસુ-
દને આનંદ આપવામાં ચંદ્ર સમાન એવા પરમેષ્ઠી શ્રી અરનાથ અહંતનું ઉજવળ ચરિત્ર
હવે કહેવામાં આવશે.

આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રમાં સીતાનદીના વિસ્તારવાળા તટ ઉપર વત્સ નામે
વિજય છે. તેમાં સુસીમા નામે મોટીનગરીમાં ચૌર્યસંપત્તિની સીમારૂપ ધર્મ અને કીર્તિ-
રૂપ ધનવાળો ધનપતિ નામે રાજા હતો. તે રાજા સારભૂત આજ્ઞાથી પૃથ્વીપર રાજ્ય કરતે
છને ઠાઈને બંધન, તાડન, અંગબંડન કે દંડ કાર્યપણુ યતુ નહોતું પરસ્પર રાજ્યકળહ
વગરના અને, વાત્સલ્યભાવથી વર્તતા દોઢાથી બધી પૃથ્વી મુનિના આશ્રમ જેવી લાગતી
હતી. તેના દયારૂપ જળતરંગવાળા મનરૂપ સરોવરમાં હંસની જેમ શ્રીજિનોક્ત ધર્મ સદા
ઠીડા કરતો હતો. અનુક્રમે આ અસાર સંસારથી વિરક્ત થઈને સારગ્રહણુ યુદ્ધિવાળા તેણે
સંવરને ગ્રહણુ કરી સંવર મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. વિવિધ અભિગ્રહને ધારણુ કરીને તે
રાજમુનિ ત્રવને પાળનાં, તીવ્ર તપસ્યા કરનાં પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા. એકવાર તેમણે
ચાતુર્માસના ઉપવાસ કર્યાં. પારણાને દિવસે જિનદશ નામે શ્રેષ્ઠીપુત્રે શ્રદ્ધાથી તેગને પ્રતિ-
લાલિત કર્યાં. અનુક્રમે અહં ત આરાધનાદિ કટલાએક સ્થાનકાના આરાધનવડે તે ધનપતિ
મુનિએ કર્મનો દ્રુષ કરતાં તીર્થં કરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. કાળવેગે મન.સમાધિએ પંચત્વ
પામી તે ધનપતિ મુનિ નવમા ત્રેવેકમાં પરમ મહર્ષિકે દેવતા થયા.

જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં પરમ સમૃદ્ધિવાળું હસ્તીનાપુર નામે નગર છે. ત્યાં સેવાને
માટે આવેલા રાજાઓ પ્રજા જેના લાગે છે અને દિવ્ય વાહન અને વેષ પહેરનારી પ્રજાઓ
રાજા જેવી લાગે છે. નગરની આસપાસ આવેલી વલયાકાર ખાઈ જાણે તેમાં લક્ષ્મીને સ્થિર
રાખવાને માટે વિધાતાએ તેને આજ્ઞાલેખ (આણુ) દીધેલ હોય તેવી જણાય છે. તે નગરીમાં
સુવર્ણ, સ્ફટિક અને નીલમણિનાં અનેક ચૈત્યો છે, તે મેરૂ, કૈલાશ અને અંબનગિરિનાં
શિખરો હોય તેવાં દેખાય છે. તે નગરમાં દેવતાઓમાં ઈંદ્રની જેવો શ્રેષ્ઠ અને ચંદ્રની પેઠે
સુદર્શન સુદર્શન નામે રાજા હતો. તેના આસનમાં, શયનગ્રહમાં અને બહાર નિરંતર
સાનિધ્યે રહેતો ધર્મ જાણે તેનો પ્રિયમિત્ર હોય તેવો લાગતો હતો. સિદ્ધમંત્રની જેમ તેનો
પ્રતાપ એવો પ્રસરતો હતો કે તેની ચતુરંગ સેના માત્ર આચાર તરીકે રહેલી હતી. રાજાઓએ
બેટ કરેલા ગજદ્રોના ઘાટા મદજળની ધારાઓથી તેના ધરના અંગણાની રજ હમેશાં રામી

જતી હતી. તેના અંતઃપુરમાં શિશમણિ જાણે કાંઈ દેવી આવેલી હોય તેવી મહાદેવી નામે તેને એક પ્રિયા હતી. તે કદિ પણ પતિની સાથે પ્રણયકાપ કરતી નહીં અને પ્રકૃતિથી આર્થ એવી એ રમણી સપત્નીઓમાં પણ ઈર્ષ્યા ધરતી નહીં. તેનામાં રહેલો પતિનો પ્રસાદ અને ઉત્તમ સૌભાગ્ય તેને જરા પણ મદ ઉત્પન્ન કરતાં નહીં; તથાપિ તે પ્રમદાઓમાં શિશમણિ કહેવાતી હતી. નિર્દોષ અંગવાળી અને લાવણ્યની સરિતારૂપ તે દેવીના જેવી બીજી પ્રતિમા માત્ર દર્શણમાંજ દેખાતી હતી, બીજા ઠેકાણે દેખાતી નહોતી. તેની સાથે લોગ લોગવતો પગલાન સુદર્શન રાજ સ્વર્ગમાં રહેનારા દેવતાની જેમ કાળ નિર્ગમન કરતો હતો.

એવેયક દેવલોકમાં રહેલા અને એકાંત સુખમાં મગ્ન એવા ધનપતિના જીવે ત્યાં પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું અને કાંઈક આસની શુક્લ દ્વિતીયાને દિવસે ચંદ્ર દેવતી નક્ષત્રમાં આવતાં ત્યાંથી ચ્યવીને તે મહાદેવીના ઉદરમાં આવતર્યો. સુખે સુતેલા મહાદેવીએ રાત્રીના શેષ ભાગે તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં ચૈદ મહાસ્વપ્ન જોયાં. માતાને નહીં પીકતો, શોભાને વધારતો અને ત્રણ જ્ઞાન ધરતો એ ગર્ભ ગૃહ રીતે વધવા લાગ્યો. અતુકમે માર્ગશીર્ષ માસની શુક્લ દશમીએ ચંદ્ર દેવતી નક્ષત્રમાં આવતાં નંદાવર્તના લાંછનવાળા અને સર્વ લક્ષણોએ પૂર્ણ એવા એક કનકવર્ણી પુત્રને માતાએ જન્મ આપ્યો. તે સમયે છપ્પન દિવકુમારીઓએ આવીને સ્તિકર્મ કર્યું અને ચોસઠ ઈંદ્રોએ મેરૂ ઉપર લઈ જઈને જન્મભિક્ષક કર્યો. પછી ચંદનના વિલેપનાદિકથી પૂજા કરી, આરતી ઉતારીને સૌધર્મે દ્રે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી.

“અદાર દોષ રહિત, અને અદાર પ્રકારના બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરનારા પુરૂષોને
 “ધ્યાન કરવા ચોગ્ય એવા અદારમાં તીર્થ કરને મારો નમસ્કાર થાઓ.
 “હે તીર્થનાથ ! જેવી રીતે તમે ગર્ભમાંથીજ ત્રણ જ્ઞાન ધારણ કરો છો, તેવી રીતેજ આ
 “ત્રણ જગતને પણ ધાગણ કરો છો. હે સ્વામી ! રાગદ્વેષાદિ તસ્કરો મોહરૂપ અવસ્થાપિની
 “નિદ્રા સુક્રીને આ ત્રણ જગતને લાંબા વખતથી લુટી લે છે, માટે હવે સત્વર તેની રક્ષા
 “કરો. હે નાથ ! જેમ શ્રાંત લઈ ગયેલાઓ રથને, તુષાતુરો નદીને, તાપથી તપેલાઓ વૃક્ષની
 “છાયાને, ડુબી જતાઓ વહાણને, શેગીઓ ઝાપધને, અંધકારથી અંધ થયેલાઓ દીપકને,
 “હિમથી પીડિત થયેલાઓ સૂર્યને, માર્ગ ભૂલી ગયેલાઓ ભોમીઆને અને વ્યાઘ્રથી ભય
 “પામેલાઓ અગ્નિને પ્રાપ્ત કરે; તેમ અનાથપણને લીધે ધણા કાળથી વિધુર થઈ ગયેલા
 “અમેએ અત્યારે તમારા જેવા તીર્થપતિ નાથને પ્રાપ્ત કરેલા છે. તમારા જેવા સ્વામીને પ્રાપ્ત
 “કરી આ સુર, અસુર અને મનુષ્યો હર્ષથી ન સમાતા હોય તેમ પોતાપોતાના સ્થાનથી
 “અહીં આવે છે. હે નાથ ! હું તમારી પાસે બીજું કંઈ પણ માગતો નથી, માત્ર એટલુંજ
 “માથું હું કે તમે ભવોભવ મારા નાથ થજો.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી પ્રભુને લઈને ઈંદ્ર અચલપુરમાં આવ્યા અને ત્યાં દેવીના પડખામાં પ્રભુને પદચાઓ, પ્રભાતે રાજ સુદર્શને પ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ કર્યો અને સ્વપ્નમાં દેવીએ અર (ચક્રના આરા) દીઠેલા હવા તેથી પ્રભુનું અર એવું નામ પાડ્યું. દેવાંગનોરૂપ ધાત્રી-

ઓથી, સમાન વયના થઈને આવેલા દેવતાઓથી અને ક્રીડાનાં સાધનો (રમકડાંઓ) થી ક્રીડા કરતા પ્રભુ અનુક્રમે મોટા થયા. ત્રીસ ધનુષ્યની કાયાવાળા અરનાથ પ્રભુ પિતાના શાસનની ગૌરવતાને માટે યોગ્ય સમયે અનેક રાજકન્યાઓ સાથે પરણ્યા અને જન્મથી એકવીસ હજાર વર્ષો ગયા પછી પ્રભુએ પિતાની આજ્ઞાથી રાજ્યધુરા ધારણ કરી પ્રભુને માંડળિકપણામાં તેટલાજ વર્ષ ગયા પછી રાજાગારમાં ગગનચારી ચક્રવર્તી ઉત્પન્ન થયું. પછી પ્રાપ્ત થયેલા બીજાં તેર રત્નોને પણ સાથે લઈ અરનાથ પ્રભુ ચક્રવર્તની પછવાડે દિગ્વિજય કરવા નીકળ્યા. ચારસો વર્ષ સુધી ફરીને આખા ભરતક્ષેત્ર ઉપર પોતાનું શાસન પ્રવર્તાવ્યું. ચક્રવર્તીપણામાં પણ તેટલોજ કાળ (૨૧૦૦૦ વર્ષ) ગયો ત્યારે લૌકાંતિક દેવતાઓએ આવીને કહ્યું કે 'સ્વામી ! તીર્થ પ્રવર્તાવો.' એટલે પ્રભુ વાર્ષિક દાન આપી, પોતાના પુત્ર ચરવિંદને રાજ્ય સોંપી, વૈજયંતી શિબિકામાં બેસીને સહસ્રાબ્રવનમાં ગયા. તે વનનાં વૃક્ષો મુનિઓની જન્મ મૈત્ર રહેલા કોકિલ પક્ષીઓએ આશ્રિત કર્યા હતા, તેમાં આવેલી કૃષ્ણવર્ણી શેવડીના વાઢની રક્ષણ કરનારી સ્ત્રીઓના મધુર ગીત સાંભળી વટેમાર્ગે ઉભા રહેતા હતા. ત્યાં ક્રીડા કરતી નગર-સ્ત્રીઓના ઢરાપાસને બેતાં મયૂરના છુટા પડેલાં પીંછાઓએ તેનું ચરણ ક્યું હોય એમ જણાવું હતું. પુંત્રાગના પુષ્પોની પુષ્પગોથી મધુકરો પ્રમેદ ધરતા હતા. ઘોરક્રી અને નારંગીના કૃષ્ણથી આકાશ પીછું થઈ ગયું હતું, જાણે હેમંતના હારય હોય તેના ચારોળી, ફલી, ડાહર અને મુચકુંદની દળીઓથી તે શોભી રહ્યું હતું અને રાહડાનાં પુષ્પોની રજથી તેણે દિશાઓને નિર્મળ કરી હતી. આવા સુંદર ઉદ્યાનમાં નંદાવર્તથી લાંછિત એવા અરનાથ પ્રભુએ પ્રવેશ કર્યો.

પછી તે વનમાં વૈજયંતી શિબિકામાંથી ઉતરી માર્ગશીર્ષ માસની શુકલ એકાદશીએ ચંદ્ર દેવતી નક્ષત્રમાં આવતાં દિવસના પાછલે પહોરે એક હજાર રાજ્યોની સાથે પ્રભુએ છક તપ કરીને દીક્ષા લીધી. તત્કાળ તેમને મનઃપર્યવજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. બીજ દિવસે રાજપુર નગરમાં અપરાજિત રાજને ઘેર પ્રભુએ પરમ અજથી ધારણ કર્યું. દેવતાઓએ ત્યાં વસુઃ ધારાદિ પાંચ દિવ્ય કર્યા અને પ્રભુના ચરણને સ્થાને રાજ્યે રત્નપીઠ રચાવી. આસન અને શયનને બીલકુલ તજ દઈ વિવિધ અભિગ્રહને ધારણ કરતા પ્રભુએ છન્નસ્થપણે ત્રણ વર્ષ સુધી પૃથ્વીપર વિહાર કર્યો. એકદા પાછા તેજ સહસ્રાબ્રવનમાં આવી આબ્રવૃક્ષની નીચે પ્રતિમા ધરીને ઉભા રહ્યા. ત્યાં કાર્તિક માસની શુકલ દ્વાદશીએ ચંદ્ર દેવતી નક્ષત્રમાં આવતાં પ્રભુને ધાતીકર્મના ક્ષયથી દુઃખજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. દેવતાઓએ આવી તત્કાળ સમવસરણુ રચ્યું, તેમાં પ્રભુએ પૂર્વદ્વારથી પ્રવેશ કર્યો, અને ત્રણસો ને સાઠ ધનુષ્ય હંચા ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરી 'ત્રીવંશ નમઃ' એમ બોલી પૂર્વાભિમુખે પૂર્વ સિંહારાતપર આરૂઢ થયા. વ્યતરોએ તરતજ બીજ ત્રણ દિશાઓમાં તેમના પ્રતિબિંબો વિકુર્ચ્યા, ચતુર્વિધ સંઘ પણ આવીને યોગ્ય સ્થાને બેઠા. પ્રભુને સમવસર્યા જણી રાજ કુરૂદ્રહ પણ તરતજ ત્યાં આવ્યો અને ભગવંતને નમીને તે ઈદ્રની પછવાડે બેઠા. પછી ઈદ્ર અને કુરૂદ્રહ રાજ ઉભા થઈને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

“ ત્રણ ભુવનના અધીરા, સર્વ વિશ્વપર વાત્સલ્ય લાવના ધરનાર, કંડૂણાના સાગર,

" અને અતિશયોથી શોભિત એવા હે પ્રભુ ! જ્ય પામે. હે નાથ ! જેમ નિષ્કારણ જગતના
 " ઉપકારને માટે સૂર્ય પોતાના સક્રમ કિરણોથી વિશ્વને પ્રકાશ કરે છે, જેમ ચંદ્ર પોતાની
 " જ્યોત્સ્નાથી વિશ્વનો સંતાપ હરે છે, જેમ વર્ષાક્રતુ મેઘના જળથી જગતને જીવન આપે
 " છે, જેમ વાયુ પોતાની નિરંતરની ગતિથી જગતને આશ્વાસન કરે છે, તેવી રીતે નિષ્કારણ
 " ત્રણ લોકના ઉપકારને માટેજ તમારી પ્રવૃત્તિ જ્ય પામે છે. હે સ્વામી ! જે આ જગત
 " અત્યાર સુધી અધકારમય અને અંધ થઈ રહ્યું હતું, તે તમારાથી હવે પ્રકાશમય અને
 " નેત્રવાજી થયેલું છે. હે નાથ ! હવેથી નરકનો માર્ગ ખીલાઈ જશે, તિર્થંચ યોનિમાં પણ
 " થોડી ગતિ પ્રવર્તશે, સ્વર્ગ લોક એક સીમાડાના બીજા ગામડા જેવું થશે, અને મુક્તિ જે ધણી
 " દૂર છે તે પણ નજીક થશે. હે પ્રભો ! વિશ્વના ઉપકારને માટે તમે વિહાર કરતાં પ્રાણીઓને
 " અસંભવિત કસ્યાણુ પણ શું શું પ્રાપ્ત નહી થાય ? અર્થાત્ સર્વ કસ્યાણુ પ્રાપ્ત થશે. "

આ પ્રમાણે ઈંદ્ર અને કુરરાજ સ્તુતિ કરી રહ્યા પછી અંરનાથ ભગવાને ધમદેશના
 દેવાનો આરંભ કર્યો.

" ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ—એ ચાર પુરુષાર્થમાં એકાંત સુખનો સાગર એવો
 " મોક્ષ પુરુષાર્થ સુખ્ય છે; તેને સાધનાઈ ધ્યાન છે; તે સદા મનને આધીન છે. તે મનને
 " યોગીઓ આત્માધીન કરે છે પણ રાગાદિ શત્રુઓ પાછા દબાવીને તે મનને પરાધીન કરી દે
 " છે. એ મનને સારી રીતે રક્ષણ કરીને રાખ્યું હોય તો પણ સહજ માત્ર મિય પામીને
 " પિશાચની જેમ રાગાદિ તેને વારંવાર છળે છે. રાગાદિરૂપ તિમિરથી જ્ઞાનનો નાશ કરનાર
 " અજ્ઞાન અંધની જેમ ખેંચીને પ્રાણીને નરકના ખાડામાં પાડી દે છે. દ્રવ્યાદિકમાં જે રાગ
 " અને પ્રીતિ તે રાગ અને તેમાં જે અરતિ અને અપ્રીતિ તે દ્વેષ એમ વિદ્વાનો કહે છે. એ
 " રાગ અને દ્વેષ સર્વ પ્રાણીઓના દ્રઢ અંધનરૂપ છે અને સર્વ દુઃખરૂપ વૃક્ષોના મૂળ અંકુર
 " છે. જો એ રાગદ્વેષ જગતમાં ન હોત તો સુખમાં ઠાણુ વિરમય પામત ? દુઃખમાં ઠાણુ
 " કૃપણ થાત ? અને મોક્ષને ઠાણુ ન પામત ? રાગ વિના દ્વેષ અને દ્વેષ વિના રાગ રહેતોજ
 " નથી. તેઓ બનેમાંથી એકનો ત્યાગ કરતાં બનેનો ત્યાગ થાય છે. કામાદિ સર્વ
 " દોષો રાગનો પરિવાર છે અને મિથ્યાભિમાન પ્રમુખ દ્વેષનો પરિવાર છે. તે રાગ દ્વેષનો પિતા,
 " બીજા, નાયક કે પરમેશ્વર મોહ છે અને તે તેનાથી અભિન્ન છે; તેથી સર્વ દોષોના પિતામહ
 " એવા તે મોહથી ધણી સંભાળ રાખીને રહેવું યોગ્ય છે. સંસારમાં આ ત્રણ (રાગ, દ્વેષ ને
 " મોહ) દોષજ છે, તે શિવાય બીજો કાંઈ દોષ નથી. તે ત્રણ દોષથીજ આ સંસારવારિધિમાં
 " સર્વ પ્રાણીઓ લમ્યા કરે છે. જીવ સ્વભાવે સ્કાટિક મણિ જેવો નિર્મળ છે પણ તે ત્રણ
 " દોષની ઉપાધિથી તદ્રૂપણુ જણાય છે. અહા ! આ આપું વિશ્વ રાજવગરનું છે કે જ્ઞથી
 " તેમાં રહેલા પ્રાણીઓનું જ્ઞાનસર્વસ્વ અને સ્વરૂપ તે લુટારાઓ બેતાબેતામાં લુટી લે છે.
 " જે પ્રાણીઓ નિગોદમાં છે અને જ્યાં નજીકમાં મુક્તિ જવાવાળા છે. તે સર્વની ઉપર તેમની
 " નિર્દય સેના આવીને પડે છે. શું તેમને મુક્તિ સાથે વૈર છે કે મુમુક્ષુ સાથે વૈર છે કે જ્ઞથી
 " તે બનેનો ધનો યોગ તેઓ અટકાવે છે ? "

“ઉત્તમ મુનિ અને લોકમાં અપકાર કરનારા એ ત્રણ દોષથી જવા ભય પામે છે, તેવા
 “વ્યાદ્ર, સર્પ, જળ અને અગ્નિથી ભય પામતા નથી. આવો આ મહા સંકટનાળો માર્ગ
 “મહાયોગીઓએ આશ્રિત કરેલો છે, કે જેની અને આભુએ રાગદ્વેષરૂપ વ્યાદ્ર અને સિંહ
 “હલા છે, નિર્વાણ પદની ઈચ્છા કરનારા પ્રમાદ રહિત પુરૂષોએ સમભાવને અંગીકાર કરીને
 “એ રાગદ્વેષ રૂપ શત્રુનો જય કરવો.”

આ પ્રમાણે પ્રભુની દેશના સાંભળીને ધણા લોકોએ દીક્ષા લીધી. પ્રભુને કુંભ વિગેરે તેનીશ ગણધરો ધયા. પ્રથમ પૌરૂષી પૂર્ણ થઇ એટલે પ્રભુએ દેશના સમાપ્ત દરી પછી તેમના પાદપીઠ પર બેસીને કુંભ ગણધરે દેશના આપવા માંડી. બીજી પૌરૂષી પૂર્ણ થઈ ત્યારે તેમણે પણ દેશના સમાપ્ત કરી એટલે ઈદ્રાદિક દેવતાઓ પ્રભુને નમીને પોતપોતાને સ્થાનક ગયા. એ પ્રભુના તીર્થમાં ત્રણ નેત્રવાળો, શ્યામવર્ણી, શંખના વાહન પર બેસનારો, છ દક્ષિણ ભુજાઓમાં બીજેરૂ, આણુ, ખર્જૂ, સુદ્ગર. પારા અને અભય તથા છ વામ ભુજાઓમાં નકુલ, ધનુષ્ય, ઠાલ, શક્તિ, અંકુશ અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો પરુમુખ ન મે યજ્ઞ શાસનદેવતા થયો. અને નીલવર્ણવાળી, કમળ પર બેસનારી, બે દક્ષિણ ભુજામાં બીજેરૂ અને ડમળ તથા બે વામ ભુજામાં પદ્મ અને અક્ષસૂત્ર ધરનારી ધારિણી નામે શાસનદેવી થઈ. એ અને શાસનદેવતા નિરંતર અરનાથ ભગવંતની સમીપેજ રહેતા હતા.

એ શાસનદેવતાઓથી અધિષ્ઠિત અરનાથ પ્રભુ પૃથ્વી પર વિહાર કરતાં અત્યંત પદ્મિની ખંડ નામે નગરની બહાર સમવસર્પા. ત્યાં પ્રભુ દેશના આપીને વિરામ પામ્યા. પછી કુંભ ગણધરે સંચયનો છેદ કરે તેવી દેશના આપી તે સમયે એક વામન પુરૂષ ત્યાં આવી ધર્મ સાંભળવા બેઠા હતા. દેશનાને અને સાગરદત્ત નામના એક શેઠે કુંભ ગણધરને નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે—“હે ભગવન ! આ સંસારની પ્રકૃતિથીજ સર્વ પ્રાણીઓ દુઃખી તો હોય છે પણ તેમાં હું સર્વથી વિશેષ દુઃખી છું; મારે લેશ માત્ર સુખ નથી. મારે જિનમતી નામે સ્ત્રી છે. તેના હૃદયથી રૂપવડે દેવાંગનાને પણ તિરસ્કાર કરનારી પ્રિયદર્શના નામે એક પુત્રી ધર્મ છે. તે પુત્રીએ સર્વ કળાઓમાં અસમાન કુશળતા મેળવી છે અને વપ, સ્વચ્ચ તથા આતુર્ય સંબંધી વિશેષ પ્રકારની શોભા પ્રાપ્ત કરી છે. તેને માટે યોગ્ય વર નહીં મળવાથી એકદા હું દુઃખી થઈને ચિંતા કરતો હતો તે વખતે મારી પત્ની જિનમતીએ કહ્યું કે, ‘હે નાથ ! શી ચિંતા કરો છો ?’ મેં કહ્યું—‘હે સુદરિ ! પુત્રી પ્રિયદર્શનાને યોગ્ય વર શોધતાં કાર્ય મળતો નથી તેથી મને ચિંતા થાય છે.’ મારી સ્ત્રીએ કહ્યું—‘હે પ્રિયા તેને માટે તમારે કાંઈ શ્રેષ્ઠ વર શોધવો કે જ્યાં આપણને પછી પશ્ચાત્તાપ થાય નહીં.’ મેં કહ્યું—‘પ્રિયા! તે વિષે તો દૈવજ પ્રમાણ છે. કેમકે સર્વ લોકો પોતાના સુખમાં તત્પર રહે છે, કાંઈ પોતાને માટે થોડું પણ દુઃખ ઈચ્છતો નથી; પરંતુ સાને પોતપોતાના ભાગ્ય અંતુસારજ સુખ મળે છે, વધારે મળતું નથી.’

આ પ્રમાણે કહી હું અન્નરમાં ગયો. ત્યાં માર્ગમાં તામ્રલિપી નગરથી આવેલાં નૃપ-ભદ્ર નામના એક મહર્ષિકે સાર્થવાહને મેં દીઠા. સાધર્મીપણને લીધે તે મારો પુર્વ મિત્ર

યથે હનો તેથી તેની સાથે સ્નેહ ભરેલા અને વ્યાપારના વૃત્તાંત ગર્ભિત એવા ઠટલાક વાર્તાલાપ થયા. પછી એક દિવસે ઢાઢ કરણને લઈને તે મારે ઘેર આવ્યો. ત્યાં મારી પુત્રી પ્રિયદર્શનાની સામું ધણીવાર સુધી તે જોઈ રહ્યો. પછી તેણે કહ્યું—“આ દાની કન્યા છે?” મેં કહ્યું—“તે મારી કન્યા છે, પણ તમે ધણીવાર સુધી તેની સામું ઢમ જોયું?” તે જોત્યો—“વીરભદ્ર નામે એક યુવાન અને નીતિમાન મારે પુત્ર છે. તે રૂપથી કામદેવને, કાવ્યશક્તિથી કવી (શુક)-ને, વદ્વત્વશક્તિથી ગુરૂને, વિજ્ઞાનશક્તિથી વર્ધ્વદ્રીને, ગીતથી હરૂ મંધર્વને, વિણાથી તુંબરૂને, નાટ્યકળાથી જરતને અને વિનોદક્રિયાથી નારદને ઉલ્લંઘન કરે તેવો છે; ગુટિકાદિ પ્રયોગથી દેવની જમ કામરૂપો છે. જગત્માં એવી ઢાઢ કળા નથી કે જે મારે પુત્ર વિધાતાની પેઠે જાણતો નથી આજ સુધી તેને યોગ્ય એવી ઢાઈપણ કન્યા મારા જોવામાં આવી નથી. પણ આ તમારી કન્યા તેને યોગ્ય છે, તે ચિરકાળે મારા જોવામાં આવી છે.” તે સાંભળી હું જોત્યો—“આ મારી કન્યા કળાકૌશલ્યવડે શોભિત છે, તેને યોગ્ય વર મેળવવા માટે લાંબો કાળ થયાં હું પણ ચિંતામસ્ત છું. અનુકૂળ દેવના યોગથી અપણા ખનેનો સુદ્દ સંબંધ છે. તો આ અને અપણા અપત્યનો વરવધુપણે સંબંધ ચિરકાળ પર્વત જોડાવ્યો.” પછી આવી યોગ્ય પુત્રવધુના લાલથી હર્ષ પામી ઋષભદત્ત પોતાની નગરીએ ગયો અને ત્યાંથી તેણે મોટી જન સાથે પોતાના પુત્ર વીરભદ્રને પરણવા મોકલ્યો. વર તરીકે આવેલા વીરભદ્રમાં તેના ગિતાએ કહેલા સર્વે રૂપ અને ગુણ જોઈ હું ઘણો આનંદ પામ્યો. પછી શુભ દિવસે કુલસ્ત્રીઓએ કરેલા માંગલિક આચારપૂર્વક વીરભદ્ર મારી પુત્રી પ્રિયદર્શનાને પગણ્યો. ઠટલાએક દિવસ મારે ત્યાં રહી પછી વધુ સહિત તે પોતાની નગરીએ ગયો. નાની ગુરૂષો લાંબો કાળ કદિપણ સાસરાને ઘેર રહેતા નથી.

ઠટલાએક કાળ ગયા પછી મારા સાંભળવામાં આવ્યું કે એક રાત્રિના છેલા પહોરે પ્રિયદર્શનાને સૂતી સુકીને તે વીરભદ્ર એકાકી ક્યાં પણ આવ્યો ગયો છે. હમણા તેના ખખર આ વાનન પુરૂષ લાવેલો છે, પણ તે સ્કુટ રીતે કહેતો નથી. માટે હે પ્રણુ ! તમે સ્કુટ ગીને કહો.” આ પ્રમાણે સાગરદત્ત શેઠે ભગવાન કુંભગણધરને વિજ્ઞાપિત કરી, એટલે હૂંખણુ મુનિ જોત્યો—“હે શ્રેષ્ઠિન ! તારા જમાતા વીરભદ્રને તે રાત્રે એવો વિચાર થયો કે ‘હું કળાઓનો પારદર્શી છું, મારે ઘણા મત્રો સિદ્ધ થયેલા છે, મેં દિવ્ય ગુટિકાના વિસ્મયકારી પ્રયોગો જણેલા છે, સર્વ પ્રકારના વિજ્ઞાનમાં મેં સંપૂર્ણ આતુર્ય મેળવ્યું છે, પરંતુ આ સર્વ મારું આતુર્ય અપ્રકાશિત હોવાથી નિરર્થક છે, કારણકે અહીં વડીલોના સાનિધ્યપણાથી લજ્જાને લીધે હું નિયંત્રિત થયેલો છું કુવાના દેડકાંની પેઠે અહીંજ પજા રહેવાથી હું કાપુરૂષ જ્યે થઈ ગયો છું; માટે અહીંથી બીજા દેશમાં જઈ મારા ગુણોને પ્રકાશિત કરું.’ આ પ્રમાણે વિચારી તે ઉભો થયો. ક્ષી તેને વિચાર થયો કે આ પ્રિયદર્શના જે કૃત્રિમ નિદ્રા લેતી હશે તો મારા ગમનમાં વિધ્ન કરશે એવું ધારી તેણે પોતાની પ્રિયાને ક્રીડા કરવા માટે ઉઠાડવા માંડી. તે સમયે

અધિષ્ઠિત એવા રત્નપુરે નગરમાં આઠ્યો. ત્યાં શંખની જેવા ઉજ્જવલ ગુણવાળા શંખ નામના શેઠની દુકાને જઈને બેઠા. તેને બેઠને હર્ષ પામેલા શેઠ પૂછ્યું કે 'ભદ્ર! તમે ક્યાંથી આવો છો?' વીરભદ્રે કહ્યું—'તાત! તામ્રલિપ્તી નગરીથી મારે ઘેરથી રીસાઈને નીકળ્યો છું અને ફરતો ફરતો અહીં આઠ્યો છું.' શંખ શેઠ બોલ્યા—'કુમાર! તમે સુકુમાર છતાં આવી રીતે વિદેશગમન કર્યું તે સારું કર્યું નહીં. હે વત્સ! તું કાંઈ અડચણ પામ્યા શિનાય અહીં મારી પાસે આઠ્યો તેથી એમ જણાય છે કે તારું વાંકું કર્મ પણ દેવે સરળ કર્યું છે.' આ પ્રમાણે કહી શંખશેઠ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયા; અને પુત્રની પેઠે સ્નાન ભોજન કરાવીને પછી સ્નેહથી કહ્યું—'હે પુત્ર! મારે પુત્ર નથી, તો તુંજ મારો પુત્ર છે; માટે આ મારા વૈભવનો સ્વામી થઈ તેને ઇચ્છા પ્રમાણે ભોગવ અને દાનવિલાસથી દેવ સમાન સમૃદ્ધિને ભોગવતાં મારાં નેત્રને પ્રસન્ન કર. હે વત્સ! આ જગતમાં ધન સુલભ છે, પણ તેનો ભોકતા પુત્ર દુર્લભ છે.' તે સાંભળી વીરભદ્રે નમ્રતાથી કહ્યું—'પિતાના ધરમાંથી નીકળીને પાછો હું પિતાના ધરમાં આવ્યો છું, હું તમારી આજ્ઞામાં વર્તનાર અને સર્વદા તમારો શિષ્ય છું. ઐરસપુત્ર પાપપુત્ર કહેવાય છે અને હું તો તમારો ધર્મપુત્ર છું.'

પછી વીરભદ્ર શંખ શેઠને ઘેર સુખે રહીને પોતાની કળાવિજ્ઞાનની કુશળતાથી નગરજનોને વિસ્મય પમાડવા લાગ્યો. ત્યાંના રાજા રત્નાકરને સર્વ વિશ્વમાં સુંદર અનંગસુંદરી નામે એક પુરૂષદ્વેષિણી પુત્રી હતી. તેની પાસે શંખશેઠની વિનયના સ્થાન જવી વિનયવતી નામની પુત્રી પ્રતિદિન જતી હતી. એકદા વિનયવતીને વીરભદ્રે પૂછ્યું કે 'ખડેન! તમે નિત્ય ક્યાં જાઓ છો?' એટલે વિનયવતીએ બ્રાહ્મસ્નેહથી જ યદ્યર્થ હતું તે કહી આપ્યું. વીરભદ્રે પૂછ્યું—'ખડેન! તારી સખી કેવા વિનોદથી પોતાનો કાળ નિર્ગમન કરે છે?' વિનયવતી બોલી—'વીણા વિગેરે વાજિત્રોના વિનોદથી.' વીરભદ્રે બોલ્યો—'ત્યારે હું ત્યાં આવીશ.' વિનયવતીએ કહ્યું—'એક નાના બાળક પુરૂષનો પ્રવેશ પણ ત્યાં થતો નથી તો તમારો પ્રવેશ ત્યાં શી રીતે થાય?' વીરભદ્રે કહ્યું—'હું વધુતું સ્વરૂપ ધારણ કરીશ.' પછી વિનયવતીની તેમાં સંમતિ થઈ, એટલે વીરભદ્રે સ્ત્રિવિષ ગ્રહણ કર્યો. તેવી રીતે અંતઃપુરમાં જતાં અનંગસુંદરીએ પૂછ્યું—'સખી! આ તારી સાથે બીજી સ્ત્રી કેણી છે?' વિનયવતી બોલી—'એ મારી ખડેન છે.' પછી અનંગસુંદરીએ નવીન સુંદર વર્ણથી એક ક્લક ઉપર વિરહપીડિત હંસલી ચિતરવા માંડી. તે વખતે સ્ત્રીરૂપ વીરભદ્રે કહ્યું—'તમે વિરહપીડિત હંસલીને ચિતરવાનો આરંભ કર્યો છે, પણ તેની દ્રષ્ટિ વિગેરે બરાબર જોઈએ તેવી થતી નથી.' ત્યારે લયો, આ ચિત્ર તમે આજોખો.' એમ કહી અનંગસુંદરીએ વિવિધ વર્ણ સાથે તે ક્લક (પાટીયું) વીરભદ્રને આપ્યું; એટલે વીરભદ્રે તત્કાળ બરાબર તાદ્રશ્ય હંસલી આજોખીને અનંગસુંદરીને આપી. તેને બરાબર નીરખી જોઈને અનંગસુંદરી બોલી—'અહો! અંદરના ભાવને પ્રકાશ કરે તેવી આ ચિત્રમાં કુશળતા ધણી સારી વાપરી છે. બુઝો, આ તેની દ્રષ્ટિ અશ્ચુર્યજનના ણિંદુને વર્ષા રહી છે, વદન મ્હાનિ. પામેલું છે, અચુ કમળનાળને સિથિલંપણે રાખી રહેલ છે, શ્રીવા સિથિલ થઈ ગઈ છે અને

પાંખો ઉડવાને અસમર્થ લાગે છે. આ શાન્ય સ્થિતિ કદા વગરજ તેની વિરહઅવસ્થાને સ્પષ્ટ રીતે સૂચવે છે.'

પછી અનંગસુંદરીએ વિનયવતીને કહ્યું- 'સખિ! આવી કળા જાણનારી આ તારી જ્ઞાનને તું આટલા વખત સુધી અહીં કેમ લાવી નહોતી? ઘરમાં ગુમ રીને શા માટે રાખી હતી?' વીરભદ્રે કહ્યું- 'શુરજનની શંકાને લીધે મારી જ્ઞાન અને અહીં લાવતાં નહીં. તે વિના ખીજું કંઈ કરણ નથી.' અનંગસુંદરીએ વિનયવતીને કહ્યું- 'હવે પ્રતિદિન તમારી જ્ઞાનને તમારે સાથે લઈને આવવું. હે સુંદરી! આનું નામ શું છે?' વીરભદ્ર સત્વર બોલ્યો કે 'મારું નામ વીરમતી છે.' રાજપુત્રીએ ફરીથી પૂછ્યું- 'તમે ખીજું કંઈ કળા જાણો છો?' વિનયવતી બોલી- 'થોડા કાળમાં જ હશે તે તમારા જાણવામાં આવશે. ખીજના માત્ર કહેલા અદ્ભુત ગુણમાં તત્કાળ પ્રતીતિ થતી નથી.' 'एवमस्तु' એમ કહી અનંગસુંદરીએ ખુશી થઈ સત્કાર કરીને વિનયવતી અને વીરમતીને વિદાય કરી.

ઘેર આવી વેપ બદલી પિતૃભક્તિમાં ખંધાયેલા વીરભદ્ર શેઠની દુકાને ગયો. શેઠ પૂછ્યું 'વત્સા! આટલીવાર ક્યાં રહ્યો હતો? અહીં તારે માટે પૂછનારા પુરૂષોને ઉત્તર આપીને હું કંટાળી ગયો છું.' વીરભદ્ર બોલ્યો- 'પિતાજી ! હું ઉઘાનમાં ગયો હતો' શેઠે કહ્યું- 'ત્યારે તો બહુ સારું કયું.'

ખીજે દિવસે પાછો કળાનિધિ વીરભદ્ર સ્ત્રીવેષ લઈ અંત:પુરમાં ગયો. ત્યાં અનંગસુંદરીને વીણા વગાડતી જોઈ વીરભદ્રે કહ્યું- 'હે સુંદરી ! આ વીણા બરાબર સ્વર આપતી નથી. તેમાં કાંઈ મનુષ્યનો વાળ ભરાઈ ગયો છે.' અનંગસુંદરીએ પૂછ્યું- 'તમે કવી રીતે જાણ્યું?' વીરભદ્રે કહ્યું- 'તમે તેને જાણો છો ત્યારે તેમાં જ રાગનો નિર્વાહ જોવામાં આવે છે, તે ઉપરથી મારા જાણવામાં આવ્યું છે.' પછી રાજપુત્રીએ તે વીણા વીરભદ્રને આપી; એટલે તત્કાળ તેને જાણનારા વીરભદ્રે તે ઉખેળી નાખી; અને મનુષ્યના હૃદયમાંથી શત્યની જન્મ તેમાંથી મનુષ્યનો વાળ કાઢીને ખતાવ્યો; એટલે તે આશ્ચર્ય પામી. પછી તેને સારી રીતે ગોઠવી દેડ સાથે ખાંધી તૈયાર કરીને પ્રવીણતાથી તુખરૂ ગંધર્વને જીતનારા વીરભદ્રે તે વીણા વગાડવા માંડી. સારણીવડે શ્રુતિઓને સ્ફુટ ફરનારા સ્વરો અને ધાતુ તથા વ્યંજનને સ્પષ્ટ કરનારા તાન ઉત્પન્ન કર્યાં. વાદના સર્વ પ્રકારને આશ્રયીને શ્રવણનાં અમૃતરૂપ સર્વ સકલ અને નિષ્કલ રાગો વીણામાં જણાવી દીધા. તે સાંભળી અનંગસુંદરી અને સર્વ સખા હર્ષોત્કર્ષને ધારણ કરીને મૃગોની જન્મ ચિત્રલિખિત હોય તેમ સ્થિર થઈ ગઈ. તે વીણાગીત સાંભળી રાજપુત્રી વિચારમાં પડી કે આવું ગુણવાન પાત્ર દેવતાને પણ દુર્લભ છે. આ સ્ત્રી વિના મારો જન્મ નિર્થક છે. 'સકળા પણ પ્રતિમા પુષ્પમાળાથીજ શોભે છે.' આ પ્રમાણે અવસરે અવસરે ખીજ પણ કળાઓમાં વીરભદ્રે પોતાની પ્રવીણતા ખતાવી તેના મનરૂપ વિષ્ણુને ચોરી લીધું.

એક વખતે અનંગસુંદરીને પોતામાં અનુરક્ત થયેલ જાણી વીરભદ્રે એકાંતમાં રાખ

શ્રેષ્ઠીને આ પ્રમાણે કહ્યું—“પૂજ્ય પિતાજી ! બહેન વિનયવતીની સાથે હું સ્ત્રીના વેષ લઈ પ્રતિ-
દિન અનંગસુંદરીની પાસે જઈ છું, પણ તેથી તમે ભય રાખશો નહીં, હું જે કરીશ તે
એવી રીતે કરીશ કે જ્યાં કોઈ જાતનો અનર્થ નહીં થાય પણ તમારી મ્હોટાઈ વધશે. જે
રાજ પોતાની કન્યા અને આપવાને આપની પાસે પ્રાર્થના કરે તો પ્રથમ તમે માન્ય
કરશો નહીં, બ્યારે તે અતિ આમહ કરે ત્યારે માન્ય કરજો. ” શેઠે કહ્યું—‘વત્સ !
તુ યુદ્ધિથી અધિક છે, તેથી સર્વ સમજ છે; અમે તો એટલું કહીએ છીએ કે તારે પોતાનું,
કુશળ થાય તેમ કરવું.’ પછી વીરભદ્રે કહ્યું—‘ પિતા ! તમે ઉદ્વેગ કરશો નહીં. હવે થોડા
કાળમાં તમારા પુત્રનું શુભ પરિણામવાળું શુભ કાર્ય જોશો.’ શેઠે કહ્યું—‘તે આગત તું જાણે.’
એમ કહી શંખશોભ ઝાન ધરીને રહ્યા.

તે સમયે રતનાકર રાજની સભામાં વાર્તા થઈ કે “ તામ્રલિપ્તી નગરીથી ટાઢ યુવાન
પુરૂષ શંખશોભને ઘેર આવેલો છે, તે પ્રતિદિન નગરમાં ત્રિચિત્ર કળાઓ ખતાવી સર્વને વિસ્મિત
કરે છે. તે વિદેશી છે, તેથી તેની જ્ઞાતિ જણાતી નથી, પણ તેની આકૃતિ તે મ્હોટા કુળમાં
હત્તપત્ર થયો છે એમ કહી આપે છે. ” રાજ વિચારવા લાગ્યો કે ‘ રૂપમાં કામદેવ જેવો,
સદાચારવાળો, સારી આકૃતિવાળો, કળાનો રતનાકર અને સદ્યુદ્ધિવાળો એ યુવાન પુરૂષ જે,
મારી પુત્રીને રૂચે તો તેનો સંબંધ જોડનાર વિધાતાનું તે કાર્ય દોષવાળું ન ગણાય.’

અહીં એક વખતે વીરભદ્રે અનંગસુંદરીને એકાંતમાં કહ્યું—‘ હે સખિ ! તમારી પાસે
આવી સામઝો છતાં તમે ભોગથી વિમુખ કેમ છો ? ’ અનંગસુંદરી બોલી—બહેન ! ભોગ
કાને વહાલા ન હોય ? પણ પોતાને યોગ્ય કુલીન પતિ મળવો દુર્લભ છે. મણિ એકલો સારો
પણ કાચની મુદ્રિકા સાથે જડાયેલો સારો નહીં; નદી જળરહિત સારી, પણ ધણા જળનું
તુઓથી આકુળ સારી નહીં; સાળા શૂન્ય સારી પણ તરકર લોકોથી ભરપૂર સારી નહીં; વાડી
વૃક્ષવગરની સારી, પણ વિપવૃક્ષવાળી સારી નહીં; તેમ રૂપ યોવનવાળી સ્ત્રી પરણ્યા વગરની
સારી, પણ અકુલીન અને કળા રહિત પતિથી વિદંબિત થયેલી સારી નહીં. હે સખિ ! આટલા
વખતસુધી હજુ કોઈ યોગ્ય વર મારા જોવામાં આવ્યો નથી, તો અરૂપ ગુણવાળા પતિને વરીને
હું હપહાસનું પાત્ર કેમ થાઉં ? ’ વીરભદ્રે બોલ્યો—“ સખિ ! યોગ્ય વર મળે તેજ સાડું
પણ ‘ યોગ્ય કોઈ વર નથી’ એવું બોલશો નહીં; કેમકે આ પૃથ્વી-ખડુ રત્નવાળી છે. તમારે
માટે યોગ્ય વર હું હમણાંજ શોધી લાવું, પણ તમે અરોચક યર્ષગયા છે, તેથી તમને ભોગ
રૂચરો નહીં. ” અનંગસુંદરીએ કહ્યું—‘ સખી ! આવી આશા આપી મારી જીવંદાને
શા માટે ખેંચે છે અને આવું મિથ્યા કેમ બોલે છે ? જે તારૂં કહેવું સાંચું હોય તો મને
યોગ્ય એવો વર ખતાવ કે જ્યાં મારાં કળા, યોવન, રૂપ વિગેરે સર્વ કૃતાર્થ થાય. ’ આ પ્રમાણે
વીરભદ્રને કહ્યું, એટલે તેણે પોતાનું રૂપ ખતાવ્યું. તત્કાળ અનંગસુંદરી બોલી કે ‘ હવે હું તમારે
આધીન છું, તમે મારા પતિ છો. ’ વીરભદ્રે કહ્યું—“ તપાસ્તુ. પણ તમને સ્પર્ષવાદ ન
લાગે માટે હવેથી-હું અહીં આવીશ નહીં, તમારે તમારાં પિતાને આ વાર્તા જણાવવી; જ્યાં

રાજા શંખશેઠીનો અપરાધ ન પાળે અને ઠસઠા તેને બોલાવી 'અનંગસુંદરીને વીરભદ્ર માટે મહાત્મ કથા' એમ આમલ સામે કહે "અનંગસુંદરીએ તેમ કરવા કથુલ કથુ", એટલે વીર-ભદ્ર પોતાને ધર ગયા.

પછી અનંગસુંદરીએ તત્કાળ ચોતાની માતાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે- 'હે માતા ! આટલો વખત યોગ્ય વરના અભાવથી કૈવળ માતપિતાને દુઃખમાં શત્યની જમ ખેદને માટેનું હું રડી પડી હતી. પણ હવે કળા, રૂપ પ્રમુખ ગુણોથી મારે યોગ્ય એવો શંખશેઠીનો પુત્ર વીરભદ્ર નામે એક ઉત્તમ વર મેં શોધ્યો છે, માટે આજ ને આજ એ ગુણો-વાર અને સારી પદ્મ સિતે મારા પિતાને વિજ્ઞાપિત કરા કે તે મારે માટે તેના પિતા શંખશેઠીની સાથે મને લગ્ન સાંભળાંજ રાણી, પુત્રી થઈ. તત્કાળ રાજા પાસે આવી તેણે કહ્યું 'શંખશેઠીનો પુત્ર વીરભદ્ર છે, સારે ભાગ્યે આપણી પુત્રીને યોગ્ય વરનો લાભ થયો છે. અનંગસુંદરીને પોતાની ગેળે પરીક્ષા કરીને શંખશેઠીના યુવાન પુત્ર વીરભદ્રને યોગ્ય વર તરીકે પસંદ કરીને, 'રાજાએ કહ્યું-' આ વિષય હું ચિંતવન કરતો હતો, ત્યાં ચિંતામણિ કે કામધેનુ તોમ તેમ તમે આવી ચઢ્યાં; અહા! પુત્રીનું વરની પરીક્ષા કરવામાં કેવું સ્વૈર્ય અને કહાપણુ છે કે જણે આટલો કાળ ખમીને છેવટે આવા યોગ્ય વરને પસંદ કર્યો ?' તત્કાળ રાજાના આગમનણુથી ઘણા ધનાઢ્ય વણિકાથી પરવરેલો શંખશેઠ ત્યાં આવ્યો. તેણે રાજાને પ્રણામ કર્યો. રાજા રતનાકરે શંખશેઠને કહ્યું-' તામ્રલિપ્તી નગરીથી કાઈ યુવાન પુરૂષ તમારે ધર આવ્યો છે, તે સર્વ કળાસાગરના પારને પામેલો, અદ્વૈત સૌંદર્યવાળો અને ગુણગણુથી ઉત્તમ છે, એમ સાંભળવામાં આવ્યું છે. 'શંખશેઠે કહ્યું-' હે દેવ ! તેના ગુણો લોહા જાણુ છે. 'રાજાએ કહ્યું-' તે તમારી આજ્ઞામાં છે કે નહીં ? 'શંખશેઠે કહ્યું-' સ્વામી ! તે વિષે વધારે શું કહું, સર્વ જન તેના ગુણથી ખરીદ થઈ તેનેજ વશ રહે છે. 'રાજાએ કહ્યું-' શેઠજી ! મારી પુત્રી અનંગસુંદરી છે, તેને વીરભદ્રને માટે તમે આજ્ઞા અહણુ કરો; તે યાને યોગ્ય વરવધૂનો ચિરકાળે યોગ થાઓ. 'શેઠ બોલ્યા-' હે પ્રજા ! તમે અમારા સ્વામી છો, અને અમે તમારી પાળતા યોગ્ય પ્રજા છીએ; તેથી આપ કહો છો તે સંબંધ અધટિત છે. સંબંધ અને મિત્રતા સરખે સરખામાંજ શોભે છે. 'રાજાએ કહ્યું-' શેઠજી ! શું યુક્તિવડે મને ના કહો છો ? જાઓ મારી આજ્ઞા નિર્વિચારે કરો. અહીંથી જઈને સત્વર સજ્જ થાઓ. 'રાજાની આજ્ઞા માન્ય કરી શંખશેઠ ધર આવ્યા અને રાજાના શાસનનો સર્વ વૃત્તાંત વીરભદ્રને કહ્યો. પછી શુભ દિવસે શુભ લગ્નમાં અનંગસુંદરી અને વીરભદ્રનો મોટી સમૃદ્ધિથી વિવાહોત્સવ થયો. એ સ્વયંવર વધવર સરખે સરખા હોવાથી તેમની પરસ્પર પ્રીતિ દિવસે દિવસે અધિક વધવા લાગી. વીરભદ્રે નિત્ય જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપી અનંગસુંદરીને શ્રાવિકા કરી દીધી. સત્પુરુષોનો સંગ આલોકમાં તો શું પશુ પરલોકમાં પણ સુખને માટે થાય છે. એક વસ્ત્ર ઉપર શ્રી અર્હતની પ્રતિમા અને ચતુર્વિધ સંઘના ચિત્ર આજેખી વીર-ભદ્રે રાગકુમારીને અર્પણુ કર્યા અને પછી સારી રીતે તેની સમજાવતી આપી.

એક વખતે વીરભદ્રને વિચાર થયો કે “ આ સ્ત્રી મારા પર સ્નેહ ધરે છે એમ દેખાય છે, પણ પ્રકૃતિએ અપણ એવી સ્ત્રીઓની સ્થિરતાને માટે નિશ્ચય સમજવો નહીં. હું આ સ્ત્રીનો આશય કાઠ યુક્તિએ જલ્હીય. ” આવો વિચાર કરી એ ચતુર સુંદર વણિક કુમારે અનંગસુંદરીને કહ્યું—“ હે પ્રિયતમા ! મને તમારા સિવાય ખીજું કાંઈ પણ પ્રિય લાગતું નથી, તથાપિ હવે સ્વદેશમાં જવાને માટે તમારી રજા લઉં છું; કારણ કે મારા માતાપિતા મારા વિયોગથી પીડિત થઈ અતિ દુઃખી થતાં હશે, માટે હું જઈને તેમને આશ્વાસન આપું. હે સુંદર ભકુટીવાળી સ્ત્રી ! તમે અહીંજ રહેજો, હું જઈને તત્કાળ પાછો આવીશ, કેમકે તમારા વિના ખીજું ઠેકાણું રહેવાને હું સમર્થ નથી. ” અનંગસુંદરી ગ્લાન વદને યોલી— “સ્વામી ! તમે બહુ સાડું કહ્યું, જે સાંભળતાંજ મારા પ્રાણ બંધે જવાને ઈચ્છતા હોય તેમ લાગે છે. તમે આવું કહેવાને શક્તિમાન થયા તે ઉપરથી એમ જણાય છે કે તમે કઠિન હૃદયવાળા છો. જે હું તમારા જેવી હોત તોજ તમારાં આવાં વચન સાંભળવાને શક્તિવાન થાત. ” આ પ્રમાણેનાં તેનાં વચન સાંભળી વીરભદ્રે કહ્યું—‘ પ્રિયા ! કાપ કરશો નહિ, તમને સાથે લઈ જવાને માટેજ મેં આ ઉપાય કર્યો છે. ’

પછી વીરભદ્રે અનંગસુંદરી સાથે સ્વદેશ પ્રત્યે જવાને માટે રતનાકર રાજની આગ્રહ-પૂર્વક રજા માગી. રાજ્યે પ્રિયા સહિત વીરભદ્રને માંડમાંડ વિદાયગીરી આપી. ‘ પુત્રી અને જન્માતાનો વિરહ કોને દુઃસહ નથી?’ પછી તે દેવપતી વહાણમાં બેસીને જળમાર્ગે આત્યા. સાહસિક પુરૂષોની ગતિ જળમાર્ગમાં અને સ્થળમાર્ગમાં સરખીજ હોય છે. જેમ ધનુષ્યથી છુટેલું ખાણુ હોય અને માળામાંથી ઉડેલું પક્ષી હોય તેમ અતુકૂળ પવને પ્રેરિત વહાણ સમુદ્રમાં આલ્યું. વહાણુ કટલેક દૂર ગયું તેવામાં એકદા કલ્પાંત કાળની જેવો મહા પવન વાત્રા લાગ્યો. કલ્પાંત કાળની જેમ અતિ ભયંકર થઈને ઉછળતા સમુદ્રે હાથી જેમ તૂણના પુળાને ઉછાળે તેમ વહાણને ઉછાળવા માંડ્યું. વારંવાર ઉછળતું તે વહાણુ ત્રણ દિવસ, પર્યંત ભગી ભમીને છેવટે પથ્થરપર પડી ગયેલા પક્ષીના ઈંડાની જેમ, ભાંગી ગયું. તત્કાળ અનંગસુંદરીને તેનું એક પાટીયું મળ્યું. ‘ આવુષ્ય તુંદ્રા વગર મૃત્યુ થતું નથી.’ તેથી હંસલીની જેમ કલ્સોલથી ઉછાળા ખાતી ખાતી અનંગસુંદરી પાંચ રાત્રે એક વનવાળા સમુદ્રના કાંઠા ઉપર નીકળી. પોતાના સંબંધીઓના વિયોગથી, વિદેશ ગમનથી, પ્રિયના વિયોગથી, વહાણના ભાંગવાથી, ધનના ક્ષયથી, તરંગો સાથે અથકાવાથી અને ક્ષુધા તથા તૃષ્ણાથી વિધુર થઈ ગયેલી અનંગસુંદરી બંધે જળ બહાર નીકળેલી જળમાનુષી હોય તેમ સંજ્ઞા રહિત થઈ મૂર્છા પામી કિનારા પર પડી ગઈ. તેને ઠાઈ સ્વભાવિક દયાળુ તાપસકુમારે આર્દ્ર દ્રષ્ટિએ જોઈ. પછી તેને ઉઠાડી ખંડેનની જેમ તે પોતાને આશ્રમે લઈ ગયો. ત્યાં તેને કુળપતિએ કહ્યું કે ‘ પુત્રી ! અહીં વિશ્વાસ ધરોને રહો. ’ તાપસી-એએ પાલન કરેલી તે કટલાક દિવસ સુધી પિતાના ઘરની પેઠે ત્યાં રહીને સ્વસ્થ થઈ. તેના અતિશય રૂપથી તાપસે વિચાર કર્યો કે ‘ જે આ સુંદર સ્ત્રી નિત્ય અહીં રહેશે તે તાપસોની

રાજા શંખશ્રેષ્ઠીનો અપરાધ ન ગણે અને ઉલટા તેને બોલાવી 'અનંગસુંદરીને વીરભદ્ર માટે મહણ કરો' એમ આમ્રહ સાથે કહે 'અનંગસુંદરીએ તેમ કરવા કચ્છ કહ્યું', આટલે વીરભદ્ર પોતાને ઘેર ગયો.

પછી અનંગસુંદરીએ તત્કાળ પોતાની માતાને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું કે— 'હે માતા ! આટલો વખત યોગ્ય વરના અભાવથી ઠવળ માતપિતાને દુઃખમાં શત્યની જમ ખેદને માટેજ હું યર્થ પડી હતી, પણ હવે કળા, રૂપ પ્રમુખ ગુણોથી મારે યોગ્ય એવો શંખશેઠનો પુત્ર વીરભદ્ર નામે એક ઉત્તમ વર મેં શોધ્યો છે, માટે આજ ને આજ એ ગુણી-વર મને આપો. તમે પોતે મારા પિતાને વિરૂપિત કરા કે તે મારે માટે તેના પિતા શંખશેઠની પ્રાર્થના કરે. 'આવાં વચન સાંભળાંજ રાણી, પુત્રી યર્થ. તત્કાળ રાજા પાસે આવી તેણે કહ્યું કે 'સ્વામી ! વધામણી છે, સારે ભાગ્યે આપણી પુત્રીને યોગ્ય વરનો લાભ થયો છે. અનંગસુંદરીએ પોતાની મેળે પરીક્ષા કરીને શંખશેઠના યુવાન પુત્ર વીરભદ્રને યોગ્ય વર તરીકે પસંદ કર્યો છે. 'રાજાએ કહ્યું—' આ વિષેજ હું ચિંતવન કરતો હતો, ત્યાં ચિંતામણિ કે કામધેતુ હોય તેમ તમે આવી ચઢ્યાં; અહા ! પુત્રીનું વરની પરીક્ષા કરવામાં કેવું સ્વૈર્ય અને કહાપલ્ય છે ? કે જણે આટલો કાળ ખમીને છેત્રે આવા યોગ્ય વરને પસંદ કર્યો ?' તત્કાળ રાજાની આમંત્રણથી ઘણા ધનાઢ્ય વણિકાથી પરવરેલો શંખશેઠ ત્યાં આવ્યો. તેણે રાજાને પ્રણામ કર્યો. રાજા રતનાકરે શંખશેઠને કહ્યું—' તામ્રલિખી નગરીથી કાઈ યુવાન પુરૂષ તમારે ઘેર આવ્યો છે, તે સર્વ કળાસાગરના પારને પામેલો, અદ્વૈત સૌંદર્યવાળો અને ગુણગણથી ઉત્તમ છે, એમ સાંભળવામાં આવ્યું છે. 'શંખશેઠે કહ્યું—' હે દેવ ! તેના ગુણો લોકો જાણે છે. 'રાજાએ કહ્યું—' તે તમારી આજ્ઞામાં છે કે નહીં ?' શંખશેઠે કહ્યું—' સ્વામી ! તે વિષે વધારે શું કહું, સર્વ જન તેના ગુણથી ખરીદે યજ તેનેજ વશ રહે છે. 'રાજાએ કહ્યું—' શેકજી ! મારી પુત્રી અનંગસુંદરી છે, તેને વીરભદ્રને માટે તમે આજેજ મહણ કરો; તે જાને યોગ્ય વગવધૂનો ચિરકાળે યોગ યાચ્યો. 'શેઠ બોલ્યા—' હે પ્રજા ! તમે અમારા સ્વામી છો, અને અમે તમારી પાળવા યોગ્ય પ્રજા છીએ; તેથી આપ કહો છો તે સંબંધ અઘટિત છે. સંબંધ અને મિત્રતા સરખે સરખામાંજ શોભે છે. 'રાજાએ કહ્યું ' શેકજી ! શું યુક્તિવડે મને ના કહો છો ? જાઓ મારી આજ્ઞા નિર્વિચારે કરો. અહીંથી જઈને સત્વર સજ્જ થાઓ. 'રાજાની આજ્ઞા માન્ય કરી શંખશેઠ ઘેર આવ્યા અને રાજાના શાસનનો સર્વ વૃત્તાંત વીરભદ્રને કહ્યો. પછી શુભ દિવસે શુભ લગ્નમાં અનંગસુંદરી અને વીરભદ્રનો મોટી સમૃદ્ધિથી વિવાહોત્સવ થયો. એ સ્વયંવર વધવર સરખે સરખા હોવાથી તેમની પરસ્પર પ્રીતિ દિવસે જિ અધિક વધવા લાગી વીરભદ્રે નિત્ય નૈનધર્મનો ઉપદેશ આપી અનંગસુંદરીને દીપી. સત્પુરૂષોનો સંગ આલોકમાં તો શું પશુ પરલોકમાં પશુ છે. એક વક્ત્ર ઉપર શ્રી અર્હંતની પ્રતિમા અને ચતુર્વિધ સંઘના ભદ્રે રાજકુમારીને અર્પણુ કર્યા અને પછી સારી રીતે તેની સમજાવતી આ

એક વખતે વીરભદ્રને વિચાર થયો કે "આ સ્ત્રી મારા પર સ્નેહ ધરે છે એમ દેખાય છે, પણ પ્રકૃતિએ ચપળ એવી સ્ત્રીઓની સ્થિરતાને માટે નિશ્ચય સમજવો નહીં. હું આ સ્ત્રીનો આશય કાઢી યુક્તિએ જાણીશ." આવો વિચાર કરી એ ચતુર સુંદર વલ્લિક કુમારે અનંગસુંદરીને કહ્યું—“હે પ્રિયતમા ! મને તમારા સિત્તાચ બીજું કંઈ પણ પ્રિય લાગતું નથી, તથાપિ હવે સ્વદેશમાં જવાને માટે તમારી રજા લઉં છું; કારણ કે મારા માતાપિતા મારા વિયોગથી પીડિત થઈ અતિ દુઃખી થતાં હશે, માટે હું જઈને તેમને આશ્વાસન આપું. હે સુંદર બ્રહ્મકીર્તિની સ્ત્રી ! તમે અહીંજ રહેજો, હું જઈને તત્કાળ પાછો આવીશ, કેમકે તમારા વિના બીજા ઠેકાણે રહેવાને હું સમર્થ નથી. ” અનંગસુંદરી ગ્લાન વદને યોદ્ધી—“સ્ત્રીમી ! તમે બહુ સાફ કહ્યું. જે સાંભળતાંજ મારા પ્રાણ જાણે જવાને ઈચ્છતા હોય તેમ લાગે છે. તમે આવું કહેવાને શક્તિમાન થયા તે ઉપરથી એમ જણાય છે કે તમે કઠિન હૃદયવાળા છો. જે હું તમારા જેવી હોત તોજ તમારાં આવાં વચન સાંભળવાને શક્તિમાન થાત. ” આ પ્રમાણેનાં તેનાં વચન સાંભળી વીરભદ્રે કહ્યું—‘પ્રિયા ! કાપ કરશો નહિ, તમને સાથે લઈ જવાને માટેજ મેં આ ઉપાય કર્યો છે.’

પછી વીરભદ્રે અનંગસુંદરી સાથે સ્વદેશ પ્રત્યે જવાને માટે રત્નાકર રાજની આગ્રહ-પૂર્વક રજા માગી. રાજ્યે પ્રિયા સહિત વીરભદ્રને માંડમાંડ વિદાયગીરી આપી. ‘પુત્રી અને જામાતાનો વિરહ કાને દુઃસહ નથી?’ પછી તે દંપતી વહાણમાં બેસીને જળમાર્ગે આડ્યા. સાહસિક પુરૂષોની ગતિ જળમાર્ગમાં અને સ્થળમાર્ગમાં સરખીજ હોય છે. જેમ ધનુષ્યથી છુટેલું બાણ હોય અને માળામાંથી ઉડેલું પક્ષી હોય તેમ અતુલ પવને પ્રેરિત વહાણ સમુદ્રમાં આડ્યું. વહાણ કેટલેક દૂર ગયું તેવામાં એકદા કલ્પાંત કાળની જેવો મહા પવન વાગા લાગ્યો. કલ્પાંત કાળની જેમ અતિ ભયંકર થઈને ઉછળતા સમુદ્રે હાથી જેમ વૃણના પુળાને ઉછાળે તેમ વહાણને ઉછાળવા માંડ્યું. વારંવાર ઉછળતું તે વહાણ ત્રણ દિવસ, પર્યાંત ભમી ભમીને છેવટે પથરપર પડી ગયેલા પક્ષીના ઈકાની જેમ, ભાંગી ગયું. તત્કાળ અનંગસુંદરીને તેતું એક પાટીયું મળ્યું. ‘આયુષ્ય ઇત્યા વગર મૃત્યુ થતું નથી.’ તેથી હંસલીની જેમ કલ્પોલથી ઉછાળા ખાતી ખાતી અનંગસુંદરી પાંચ રાત્રે એક વનવાળા સમુદ્રના કાંઠા ઉપર નીકળી. પોતાના સંબંધીઓના વિયોગથી, વિદેશ ગમનથી, પ્રિયના વિયોગથી, વહાણના ભાંગવાથી, ધનના ક્ષયથી, તરંગો સાથે અથકાવાથી અને શુધા તથા વૃષાથી વિદુર થઈ ગયેલી અનંગસુંદરી જાણે જળ બહાર નીકળેલી જળમાતુથી હોય તેમ સંજ્ઞા રહિત થઈ મૂર્છા પાગી કિનારા પર પડી ગઈ. તેને કાઈ સ્વભાવિક દયાળુ તાપસકુમારે આર્દ્ર દ્રષ્ટિએ જોઈ. પછી તેને ઉઠાડી ખેંચીને જેમ તે પોતાને આશ્રમે લઈ ગયો. ત્યાં તેને કુળપતિએ કહ્યું કે ‘પુત્રી ! અહીં વિશ્વાસ ધરોને રહો.’ તાપસી-ઓએ પાલન કરેલી તે કેટલાક દિવસ સુધી પિતાના ધરની પેઠે ત્યાં રહીને સ્વસ્થ થઈ. તેના અતિશય રૂપથી તાપસે વિચાર કર્યો કે ‘જે આ સુંદર સ્ત્રી નિત્ય અહીં રહેશે તો તાપસોની

સમાધિનો ભંગ થશે' આલું ધારી વૃદ્ધ તાપસે અનંગસુદરીને કહ્યું—'હે વત્સે ! અહીંથી નજીક એક પદ્મિનીખંડ નામે શહેર છે, ત્યાં પ્રયઃ ધનાદ્ય લોકો વસે છે, તેથી ત્યાં રહેવાથી તમને વિશેષ સ્વસ્થતા થશે અને તમને ત્યાં તમારા ભર્તારનો સમાગમ પણ અવશ્ય થશે; માટે વૃદ્ધ તાપસોની સાથે ત્યાં જાઓ. 'આવી કુળપતિની આજ્ઞાથી અનંગસુદરી વૃદ્ધતાપસોની સાથે પદ્મિનીના ખંડમાં જન્મ હંસલી આવે તેમ પદ્મિનીખંડ નગર પાસે આવી. 'આપણે નગરમાં પ્રવેશ કરવો યોગ્ય નથી' એવું ધારી તાપસો તેને નગરની પાસે મૂકીને પાછા ગયા. તે વખતે દૃષ્ટિપાતથી આકાશને કુમુદવાળી કરતી હોય તેમ દિશાઓને ભેટી અનંગસુદરી યુથમાંથી ભ્રષ્ટ થયેલી મૃગલી હોય તેવી દેખાવા લાગી. તે સમયે દેહચિંતાર્થે આવતા સાધ્વીઓથી પરવરેલા સુમ્રતા નામે ગણિની જાણે પોતાની માતાને દેખે તેમ તેના બેવામાં આવ્યા. તેને ભેટાંજ તેને સ્મરણ થયું 'હ'આવા નિર્દોષ અને જગદ્ગંધ સાધ્વીઓ મારા પતિ વીરભદ્રે પટમાં ચીતરીને ખતાવ્યા હતા. પછી પૂર્વ વિધિના અભ્યાસથી તેમની પાસે આવીને સુમ્રતા ગણિનીને અને બીજી સાધ્વીઓને તેણે વંદના કરી. પછી અંબળિ ભેડીને તેણે કહ્યું કે—'માતા! મારાં વચનથી સિંહલદ્વીપના ચૈત્યને વંદના કરો. તે ચૈત્યો બહુ સુંદર અને વિસ્તારવાળાં છે, સુમ્રતા ગણિની બોલ્યા—'શું તમે સિંહલદ્વીપથી આવ્યા છે? અહીં એકલા '૩ મછો?' તમારી આકૃતિ પરિવાર રહિત મનુષ્ય જેવી નથી.' 'હુ' સ્વસ્થ થયા પછી સર્વ વૃત્તાંત કહીશ' એમ તેણે કહ્યું, એટલે સુમ્રતા ગણિની તેને સાથે લઈ તરતજ પોતાને ઉપાશ્રયે ગયા. ત્યાં અસાધારણ ભક્તિથી સાધ્વીઓને વંદના કરતી અનંગસુદરીને તમારી પુત્રી પ્રિયદર્શનાએ દીઠી. પછી સુમ્રતા અને પ્રિયદર્શનાના પૂછવાથી તેને સુમ્રતાનું દર્શન થયું. ત્યાં સુધીનો પોતાનો સર્વ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. પછી પ્રિયદર્શનાએ કહ્યું—'હે સુંદર ! તારા પતિ વીરભદ્રના સર્વ કળા વિગેરે ગુણો તો મારા પતિ વીરભદ્ર સાથે મળતા છે, પણ તેનો વર્ણુ ઠેવો છે? અનંગસુદરીએ કહ્યું—'તેનો સ્થામવર્ણુ છે.' પ્રિયદર્શના બોલી 'હે ત્રિણી! મારા પિતાનો દુકલ વર્ણુ બુદ્ધા પડે છે, બાકી સર્વ મળતું છે.' ગણિની બોલ્યા—'વત્સે! આ પ્રિયદર્શના તારી ધર્મભગિની થાય છે; તેથી ધર્મક્રિયામાં તત્પર થઈ તેની સાથે રહે.' આ પ્રમાણે સુમ્રતા અને પ્રિયદર્શનાના કહેવાથી દર્શન કરતાંજ અતિ વાતસલ્ય બતાવેલ હોવાને લીધે અનંગસુદરી ત્યાંજ રહી.

અહીં વીરભદ્ર વહાણુ ભાંગી ગયા પછી સમુદ્રના તરંગોએ અનેક પ્રકારે તાડિત કર્યા છતાં પણ એક પાટીયા ઉપર લગ્ન થઈ રહ્યો. સાતમે દિવસે તે રતિવલ્લભ નામે એક વિદ્યાધરના બેવામાં આવ્યો. તેથી તે વિદ્યાધરે તેને તરતજ સમુદ્રમાંથી કાઢ્યો અને વૈતાલ્ય ગિરિ ઉપર લઈ ગયો. તે અપુત્ર હોવાથી હર્ષ પામીને તેણે મદનમંજુલા નામની પોતાની પ્રિયાને પુત્ર તરીકે અર્પણુ કર્યો. તેઓના પૂછવાથી વીરભદ્રે પોતાની સ્ત્રીને અને પોતાનો

સમુદ્રમાં વહાણુ લાંગના સુધીને વૃત્તાંત પ્રથમથી કહી બતાવ્યો. પછી તેણે કહ્યું—‘ હે પિતાજી ! યમરાજના મુખમાંથી ખેંચી લાવે તેમ તમે અને સમુદ્રમાંથી ખેંચી લાવ્યા, પણ મારી સાથે હુબેલી અનંગસુદરીનું શું થયું તે તમે કહો.’ તે સાંભળી રતિવલ્લભ વિદ્યાધરે આભોગિની વિદ્યાથી જાણી લઈને કહ્યું—‘વ-સ ! તારી પ્રિયા અનંગસુદરી અને પ્રિયદર્શના પદ્મિનીખંડ નગરને વિષે સુવત્તા સધ્વીના ઉપાશ્રયમાંજે બહેનો હોય તેમ સાથે રહીને ધર્મ આચરે છે.’ અને પત્નીઓની આવી કલ્યાણુ વાર્તા સાંભળી જાણે સર્વ અંગમાં અમૃત સિંચન થયું હોય તેમ વીરભદ્ર પુછી થયો. સમુદ્રમાંથી બહાર નીકળતાંજ તેણે શ્યામવર્ણુ કરનારી શુટિકા દૂર કરી હતી. એટલે તેનો સહજ ગૌરવણુ ચર્ચ ગયેજો હતો. પછી રતિવલ્લભે વજ્રવેગવતી નામની પોતાની પત્નીના ઉદરમાંથી જન્મેલી રત્નપ્રભા નામની પોતાની પુત્રી વીરભદ્ર સાથે પરણાવી. વીરભદ્ર પોતાનું બુદ્ધદાસ એવું નામ જણાવી રત્નપ્રભાની સાથે વિષયમુખ અનુભવવા લાગ્યો.

એક વખતે વિદ્યાધરને એકઠા થઈને જતાં જોઈ વીરભદ્રે રત્નપ્રભાને પૂછ્યું કે— ‘આ સર્વે વેગથી ક્યાં જાય છે ?’ રત્નપ્રભાએ કહ્યું—‘ હે પ્રિયા ! આ વિદ્યાધરે આ ગિરિ ઉપર રહેલા શાશ્વત અર્ધતની યાત્રા કરવા માટે વેગથી જાય છે.’ આ પ્રમાણે સાંભળતાંજ શ્રાવેક બુદ્ધદાસ રત્નપ્રભા પ્રિયાની સાથે વૈતાલ્ય ગિરિના શિખર ઉપર ગયો અને ત્યાં ભક્તિથી શાશ્વત અર્ધતના ચૈત્યોને વંદના કરી. રત્નપ્રભાએ પણ દેવની આગળ ગીત નૃત્યાદિ કર્યું. બુદ્ધદાસે કહ્યું—‘ હે પ્રિયા ! આ દેવ અને તે અપૂર્વ લાગે છે, કારણકે હું સિદ્ધહરીપનો નિવાસી છું, તેથી મારા કુળ દેવતા તો બુદ્ધ છે.’ રત્નપ્રભા બોલી—‘ હે નાય ! તેવા હેતુથીજ હું આ પ્રમાણે કહું છું કે આ દેવાધિદેવ પ્રયુ અમારા અપૂર્વ દેવ છે, અને તે અરિહંત પ્રણ સર્વજ્ઞ, રાગાદિ દોષને છૂતનાર, ત્રૈલોક્યપૂજિત અને યથારિશ્ત અર્થના કહેવાવાળા છે. બીજા જે બુદ્ધ અને પ્રજ્ઞાદિક છે તે દેવ નથી, કારણ કે તે સંસારના આવર્તમાં પાડનારા છે અને પોતાને મોહાદિ દોષ રહેલા છે એમ સૂચવનારા અસૂચ્ય વિગેરેને ધારણુ કરનારા છે.’ આ પ્રમાણે પ્રતિદિન વિચિત્ર ક્રીડાવડે ક્રીડા કરતા અને રતિસાગરમાં મગ્ન થયેલા બુદ્ધદાસ અને રત્નપ્રભાને કંટલોક કાળ વ્યતીત થયો.

એક વખતે રાત્રીના શેષ ભાગે વીરભદ્રે રત્નપ્રભાને કહ્યું—‘ હે પ્રિયે ! આજે આજે દક્ષિણ ભરતાર્કમાં ક્રીડા કરવા જઇએ.’ રત્નપ્રભાએ તેમ કરવા હા પાડી, એટલે તે દંપતી વિદ્યાવડે આકાશમાર્ગે થઇ પદ્મિનીખંડ નગરમાં સુવત્તા સાધ્વીને ઉપાશ્રયે આગ્યા. ઉપાશ્રયમાં દ્વારે ઉભા રહી વીરભદ્રે રત્નપ્રભાને કહ્યું—‘ હું જરા દિશા જઇને આવું ત્યાં સુધી તું અર્ધજાણુ હોવી રહેજ.’ એમ કહી કંટલોક ભૂમિ આવી તેનું રક્ષણુ કરવાને માટે રાજના પાતમીદારની જેમ સંતાર્ધને ઉભો રહ્યો. ક્ષણવાર પતિ વગર એકલી રહેતાં જ તેણે ચક્ષુવાદીની જેમ તાર સ્વરે રૂદન કરવા માંડ્યું. ‘હ્રીઓને એવો સ્વમાવજ છે.’ તેના કંચણુ સ્વરને સાંભળીને કંચણુની સરિતારૂપ ગણિની સુવત્તાએ પોતેજ ઉપાશ્રયનાં દ્વાર ઉપાડ્યાં, એટલે તેને રેતી જોઈ

સાંધ્વીએ પૂછ્યું—‘હે વત્સે ! તું કાણ છે ? ક્યાંથી આવી છે ? એકાદી કેમ છે ? અને શા માટે રૂદન કરે છે ?’ રત્નપ્રભાએ નમસ્કાર કરીને કહ્યું—‘વૈતાલ્ય પર્વત ઉપરથી મારા પતિની સાથે હું અહીં આવી છું. મારા પતિ દિશા જવાને માટે અહીંથી ગયા છે તેને ધણીવાર થઈ. તે મારા વિના એક મુદ્દત્ત વાર પણ રહી શકતા નથી; તેથી હે માતા ! આ વિષે હું આતુર થઈને તેમાં મ્હોટું કારણ હોય એવી આશંકા કરૂં છું. આ વખતે માઈ મન તપેલા સ્થાનમાં રહેલા નકુળ (નોળીઆ) ની જવું તલખે છે, તેથી હવે પ્રાણુ ધારણુ કરવાને પણ હું સમર્થ નથી.’ તે સાંભળી સુવતા ગણિનીએ અનુકંપા લાવીને કહ્યું—‘હે પતિવ્રતા ! તું ખીલીશ નહીં, સ્વસ્થ થા અને જ્યાં સુધી તારો પતિ આવે ત્યાં સુધી આ ઉપાશ્રયમાં રહે.’ ગણિનીના કહેવાથી રત્નપ્રભા ઉપાશ્રયમાં પેઠી. પોતાની પ્રિયાને યોગ્ય સ્થાનમાં ગયેલી જોઈને શુભપણે જોતો વીરભદ્ર ત્યાંથી ખસી ગયો. પછી સ્વેચ્છાએ વામનરૂપ લઇ, નગરમાં ક્રીડા કરતાં અને વિચિત્ર કળાઓ ખતાવતાં તેણે સર્વ નગરજનોનાં મન હરી લીધાં; તેમજ રાજ ઇશાનચંદ્રને પણ અતિશય રંજિત કર્યો. ‘એક કળા પણ ચિત્ત હરી લે તો સર્વ કળાને માટે શું કહેવું ?’

અહીં ઉપાશ્રયમાં રહેલી રત્નપ્રભાને અનંગસુદરી અને પ્રિયદર્શનાએ પૂછ્યું કે ‘તારો પતિ કેવો છે અને કાણ છે ?’ રત્નપ્રભા બોલી—‘સિંહલદ્વીપનો નિવાસી, ગૌરવર્ણી, સર્વ કળાનો ભંડાર અને રૂપે કામદેવ જેવા બુદ્ધદાસ નામે મારો પતિ છે.’ પ્રિયદર્શના બોલી—‘અધી રીતે તે મારા પતિને મળતો છે પણ સિંહલદ્વીપમાં નિવાસ અને બુદ્ધદાસ નામ એ મળતાં નથી.’ અનંગસુદરી બોલી—‘મારા પતિ સાથે પણ તે મળતો છે, પણ તેનો આ વર્ણ, સિંહલદ્વીપમાં નિવાસ અને બુદ્ધદાસ નામ એ મળતાં નથી.’ પછી તે ત્રણે જોઈને હોય તેમ સંપથી સાથે રહી. સુવ્રતા ગણિનીના ઉપાશ્રયમાં તપ સ્વાધ્યાયમાંજ તત્પરપણે પુરૂષની વાર્તા પણ નહીં કરતી રહેવા લાગી. માયાથી વામન થયેલો વીરભદ્ર પ્રતિદિન પોતાની ત્રણ પ્રિયાને જોવા આવતો અને તેમના મનોહર શીલ્પો ખુશી થતો હતો.

એક વખતે ઇશાનચંદ્ર રાજની સભામાં કાર્ઠ પ્રસંગે વાર્તા થઈ કે ‘આપણા નગરમાં સુવ્રતા સાંધ્વીના ઉપાશ્રયે તણુ રૂપવતી મહાત્મા યુવનીઓ રહે છે, તે ત્રણે સ્ત્રીરત્નો આ પૃથ્વીના પવિત્રપણાનું કારણ છે. ઉત્તમ કુળોચિત માર્ગે ચાલનારી તે મહાસતીઓને કાર્ઠ પુરૂષ બોલાવવાને પણ સમર્થ થઈ શકે તેમ નથી.’ તે વખતે તે કપટી વામન વીરભદ્ર બોલ્યો—‘તેઓને અનુક્રમે બોલાવવાને હું સમર્થ છું. આવા દુષ્કર કાર્યમાં પણ મારું સામર્થ્ય જીવો.’ પછી પ્રધાન રાજપુરુષો અને મુખ્ય નગરજનોથી વીંટાઈ તે સુવ્રતા ગણિનીને ઉપાશ્રયે ગયો. પ્રથમ ઉપાશ્રયના દ્વારે રહી સાથે આવેલા લોકોને તેણે શિખબ્યું કે તમારે મને પ્રથમ એમ કહેવું કે ‘કાર્ઠ કયા કહો.’ પછી થોડા પરિવાર સાથે ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કરી વામન વીરભદ્રે નિર્મળ વ્રતવાળા સુવ્રતા ગણિનીને અને બીજા સાંધ્વીઓને વંદના કરી. ત્યાંથી પાછો ફરી વીરભદ્ર ઉપાશ્રયના દ્વારમંડપમાં બેઠો. તેને જોવાના કૌતુકથી પેલી ત્રણે સ્ત્રીઓ સાંધ્વીઓની સાથે ત્યાં આવી, એટલે વામને કહ્યું—‘જ્યાં સુધી અમારે રાજની પાસે જવાનો અવસર થશે.

નહીં, ત્યાં સુધી જેનું હૃદય વિનોદ કરવા તરફ જ ખેંચાયેલું છે એવા અમે અહીંજ રહીશું.' તે વખતે લોકોએ કહ્યું—'હે રાજપુત્ર ! ઘાઇ કાતુકવાળી કથા કહેા.' વામન બોલ્યો—'કથા કહું કે વીતક કહું' ત્યારે તેઓએ પૂછ્યું કે 'કથા અને વીતકમાં શો ભેદ છે ?' વામને કહ્યું કે—'જે અનુભવેલું વૃત્તાંત તે વીતક કહેવાય અને જે પ્રાચીન પુરૂષોનું ચરિત્ર તે કથા કહેવાય છે. ત્યારે તેઓ બોલ્યા—'વીતક કહેા.' વામને નીચે પ્રમાણે વીતક કહેવાનું શરૂ કર્યું.

“આ ભરત ક્ષેત્રમાં તામ્રલિપ્તી નામે ગોઠી નગરી છે. તેમાં ગુણવડે શ્રેષ્ઠ ઋષભદત્ત નામે એક શેઠ રહે છે, એક વખતે વ્યાપાર નિમિત્તે તે પશ્ચિમીખંડ નામના નગરે ગયો. ત્યાં સાગરદત્ત શેઠની પ્રિયદર્શના નામે કન્યા જોઈ. તે કન્યાને યોગ્ય જાણી તેની સાથે પોતાના વીરભદ્ર નામના પુત્રને પરણાવ્યો. તેની સાથે વીરભદ્ર વિષયસુખ અનુભવવા શાગ્યો. એક વખતે રાત્રીએ પ્રિયદર્શના કપટનિદ્રાએ સુતી હતી, તેને વીરભદ્રે જગાડવા માંડી. તે વખતે તેણે કહ્યું—'અત્યારે મને હેરાન કરો નહીં, મારા મસ્તકમાં પીડા થાય છે.' વીરભદ્રે કહ્યું—'કોના દોષથી?' તેણીએ કહ્યું—'તમારા દોષથી.' વીરભદ્રે પૂછ્યું—'મારો શો દોષ છે?' પ્રિયદર્શના બોલી—'પ્રિય ! આવે સમયે પણ તમે આવા આતુર્યવચન બોલો છો તે.' વીરભદ્ર બોલ્યો—'હવે ફરીવાર એવું કહીશ નહીં.' એમ કહી તેની સાથે વિષયહીન કરી. પછી જ્યારે તે ખંડપુરી સુધે ગઈ ત્યારે તેને છોડી તેને પતિ વિદેશમાં આદ્યો ગયો.' અહીં સુધી કહીને પછી વામને કહ્યું—'હવે મારે રાજદ્વારમાં ગજસેવાનો સમય થઈ ગયો.' એમ કહીને તે ઉભો થયો. વામનને ઉભો થવો જોઈ પ્રિયદર્શના આદરથી બોલી—'ભદ્ર ! પછી તે વીરભદ્ર ક્યાં ગયો ? તે કહેા.' વામન બોલ્યો—'હું સદા કુળકલંકથી ભય પામું છું, તેથી પરસ્ત્રીની સાથે બોલીશ નહીં.' પ્રિયદર્શના બોલી—'તમારા કુળને યોગ્ય એવું શીલ શું છે? કુલીનોનો તો પ્રથમ ગુણ દાક્ષિણ્યતા છે તો દાક્ષિણ્યતાથી કહેા.' તે હું આવતી કાલે કહીશ ' આ પ્રમાણે કહી વામન આદ્યો ગયો. રાજપુત્રોએ તે વૃત્તાંત રાગને કહ્યું, તે સાંભળી રાજ પલ્લુ વિસ્મય પામ્યો. ખીજ દિવસે તેની રીતેજ વીરભદ્ર ગણિનીના ઉપાશ્રયમાં આંવ્યો અને તેની તેમજ બાદી રહેલી પ્રિયાઓની કથા આ પ્રમાણે કહેવા શાગ્યો.

“પછી વીરભદ્ર મંત્રગુટિકાવડે કૃષ્ણવર્ણ થઈ તે નગરોમાંથી નીકળ્યો અને વિવિધ દેશમાં ફરી સિંહલદ્વીપે આંવ્યો. ત્યાં રત્નપુર નગરમાં શંખશેઠની દુકાને બેઠા. શંખશેઠ તેના વૃત્તાંતથી માહિતગાર થઈ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયા. શેઠે તેને પુત્ર કરીને રાખ્યો. કળાવડે સર્વને વિસ્મય પમાડવો વીરભદ્ર તે નગરમાં સુખે રહ્યો. એક વખત શેઠની પુત્રી વિનયવતીની સાથે સ્ત્રીને વેશ લઈને તે રાજપુત્રી અન્નગમુંદરીની પાસે ગયો. પોતાની કળાથી તેના ચિત્તનું હરણુ કરી, આત્મસ્વરૂપ જણાવી છેવટે તેની સાથે ચિરકાળ ભોગ ભોગવ્યા. ઘટલાક દિવસ ત્યાં રહી પછી તેને સાથે લઈને તામ્રલિપ્તી નગરી તરફ જળમાર્ગે આજ્ઞાત દેવયોગે સસુદ્રમાં વહાણ ભાંગી ગયું.” આટલી વાર્તા કહી વામન વીરભદ્રે કહ્યું—'હવે રાજસેવાનો અવસર થયો છે, માટે હું જઈશ, સેવકાની સેવા કર્યા વગર રહેવાથી આજીવિકા ભાંગી જાય છે.' તે વખતે

અનંગસુદરીએ આગ્રહથી કહ્યું—‘ભદ્રા તે વીરભદ્ર ક્યાં છે તે હાલ ને હાલ કહો.’ ‘આવતી કાને તે વૃત્તાંત કહીશ.’ એમ કહી તે રાજમંદિરમાં ગયો. રાજના પુરુષોએ આ સર્વ વૃત્તાંત પણ રાજની પાસે નિવેદન કર્યો.

પછી ત્રીજે દિવસે પણ ઉપાશ્રયે આવી વામને ને વાર્તા આગળ વ્યાજવી. “સમુદ્રમાં વહાણ ડુબી ગયું. તે વખતે દૈવયોગે એક પાટીયું વીરભદ્રના હાથમાં આવ્યું. સાતમે દિવસે રતિવલ્લભ નામના એક વિદ્યાધરે સમુદ્રમાં તણાતા વીરભદ્રને જોયો; તેથી તેને બહાર કાઢી વૈતાલ્યગિરિપર પોતાના મકાનમાં તેને લઈ ગયો. જ્યારે વીરભદ્ર સમુદ્રમાંથી બહાર આવ્યો ત્યારે શ્યામતા કરનારી સુટિકા તેણે સુખમાંથી કહાડી નાંખી, એટલે તામ્રલિપ્તી નગરીની જમ તે ગૌરવર્ણી થઈ રહ્યો. વિદ્યાધર રતિવલ્લભના પૂછવાથી તેણે પોતાનો સિંહલદ્વીપમાં નિવાસ અને ભુદ્રદાસ એવું નામ જાણાવ્યું. તે વિદ્યાધરને અતિ પ્રિય થઈ પડ્યો. પછી તે વિદ્યાધરની રતનપ્રભા નામની પુત્રી સાથે પરણ્યો અને વિદ્યાસ ઉપવનાદિકમાં તેની સાથે સુખે રમવા લાગ્યો. એક વખતે તેની સાથે ક્રીડા કરવાની ઇચ્છાએ તે અહીં આવ્યો અને આચમન કરવા જવાનું બાનું બતાવી તેને અહીં એકલી મૂકી તે બીજા સ્થાનકે ચાલ્યો ગયો.” આટલી વાર્તા કહીને ‘હવે હું પણ અહીંથી ઝઘરા.’ એમ કહી તે ઉભો થયો, એટલે રતનપ્રભાએ પૂછ્યું કે—‘તે ભુદ્રદાસ અત્યારે ક્યાં છે?’ ‘બાકીની કથા સનારે કહીશ.’ એમ કહી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પછી તે ત્રણે સ્ત્રીઓ પોતાનો ત્રણેનો એક પતિ છે, એવું ધારી ઉંચે પ્રકારે ઉચ્છ્વાસ પામવા લાગી.”

કુંભ ગણધરે આટલું વૃત્તાંત કહીને શેઠને કહ્યું કે—‘હે સાગર શેઠ ! તે આ વામન પુત્ર તારો જન્મતા છે. તેણે ત્રણ સ્ત્રીઓના પતિ થઈને છેવટે તેઓને માત્ર કુતુહળથી વિરહ આપ્યો છે.’ ને વખતે વામને ગણધરને વંદના કરીને કહ્યું કે—‘તમે જ્ઞાનદ્રષ્ટિએ જોઈને જે કહ્યું તે ખરાખર છે, તેમાં જરા પણ ફેર નથી.’ બીજા પૌરથી પૂર્ણ થઈ એટલે કુંભગણધરે દેશના સમાપ્ત કરી. ‘તેગાની દેશના ત્યાં સુધીજ હોય છે.’ પછી સાગરશ્રેષ્ઠી ગણધરને નમી તે વામનની સાથે હર્ષ સહિત સુવ્રતા ગણિનીને ઉપાશ્રયે આવ્યા.

વામનને આવતો જોઈ તે ત્રણે સ્ત્રીઓ તત્કાળ તેની પાસે આવી. ‘પ્રિયની વાર્તા કહેનાર કોને વહાલો ન લાગે ?’ સાગરદત્તે કહ્યું—‘હે વસ્તો ! તમારા ત્રણેનો આ પતિ છે.’ તેઓ યોદ્ધા—‘શી રીતે ?’ ત્યારે શેઠે બધી વાર્તા કહી સંભળાવી. તે સાંભળી ગણિની સહિત સર્વે પરમ વિસ્મય પામ્યા. અંદર જઈને વામને પોતાનું વામન સ્વરૂપ છોડી દીધું. જ્યેા પ્રથમ અનંગસુદરીએ જોયો હતો તેવો થઈને તેમની આગળ ઉભો રહ્યો. શ્યામપણું છોડીને ગૌરવર્ણી થઈ રહ્યો. સર્વ સ્ત્રીઓએ ઉત્કંઠાપૂર્વક તેને જાળખ્યો. ગણિનીએ વીરભદ્રને પૂછ્યું કે—‘તમારે આવું શા માટે કરવું પડ્યું?’ વીરભદ્રે કહ્યું—‘ભગવતિ હું ક્રીડા કરવાને માટેજ ઘેરથી નીકળ્યો હતો અને ક્રીડાને લીધેજ સ્ત્રીઓના વિરહ તરફ મારી ઉપેક્ષા હતી.’ સુવ્રતા ગણિની નાસ્તિક વચન બોલ્યા કે—‘દૂર દેશાંતરે, અરણ્યમાં, પર્વ-

તમાં, સમુદ્રમાં, ત્રાટમાં કે બીજે ગમે ત્યાં દુઃખના સ્થાનમાં પણ જો ધાર્મિક પુરુષો જાય તો ત્યાં પણ પોતાના ધરની જમ તે અતુલ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. ' સત્પાત્ર દાનના પ્રભાવથીજ ભોગ પ્રાપ્ત થાય છે ' એવું આર્હત વચન છે, તો આ વીરભદ્રે કેને એવું દાન આપ્યું હતું, તે આપણે શ્રીઅરનાથ પ્રભુની પાસે જઈને પૂછીએ. એવો સર્વોચ્ચ વિચાર કર્યો.

પછી સુમતા ગણિની, સાગરદત્ત શેઠ અને ત્રણે પ્રિયાઓ સહિત વીરભદ્ર અરનાથસ્વામી પાસે આવ્યા અને યથાવિધિ પ્રભુને નમસ્કાર કર્યો. સુમતા ગણિનીએ પ્રભુને પૂછ્યું—'આ વીરભદ્રે પૂર્વે ભોગકૃષ્ણવાણું શું કર્મ કરેલું છે તે કહો. ' પ્રભુ બોલ્યા—' આ ભવથી ત્રીજા ભવે પૂર્વ વિદેહક્ષેત્રમાં મોટું રાજ્ય છોડી ત્રણ લઈને હું પૃથ્વીપર વિહાર કરતો હતો એકદા આર માસના ઉપવાસને પારણે રત્નપુર નગરમાં આવતાં જિનદાસ નામના શ્રેષ્ઠીકુમારે મને ભક્તિપૂર્વક ભિક્ષા આપી. તે પુણ્યથી તે જિનદાસ બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવતા થયો. ત્યાંથી અ્યવીને જંબૂદ્વીપના અંરવત ક્ષેત્રમાં કાંપિલ્ય નગરને વિષે તે મ્હોટો ધનાઢ્ય શ્રેષ્ઠી થયો. ત્યાં પણ પરમ સમૃદ્ધિવડે શ્રાવકપ્રભુ પાળી મરણ પામીને અચ્યુત દેવલોકમાં દેવ થયો. ત્યાંથી અ્યવીને' આ વીરભદ્ર થયો છે. પૂર્વના પુણ્યાતુળથી પુણ્યથી આ ભવમાં પણ તે ભોગ ભોગવે છે. ' પ્રાણીઓને જ્યાં ત્યાં પણ પુણ્ય અનુસરે છે. આ પ્રમાણે કહી બહુ જતને બોધ પમાડી જગતના મોહને હરનાર ભગવાન અરનાથે અન્યત્ર વિહાર કર્યો. વીરભદ્ર ચિરકાળ ભોગ ભોગવી દીક્ષા લઈ અતુકમે પુણ્યના દ્રઢ રથ ઉપર બેસી દેવલોકમાં ગયાં.

પચાસ હજાર મહાત્મા સાધુઓ, સાઠ હજાર તીવ્ર વ્રતધારી સાધ્વીઓ, છસો ને દશ; ઐશ્વર્ય પૂર્વધારીઓ, બે હજાર ને છસો અવધિજ્ઞાની, પચીસો ને એકાવન મનઃપર્યાયજ્ઞાની, બેહજાર ને આઠસો દેવળજ્ઞાની, સાત હજાર ને ત્રણસો વૈદ્યિયલઘિધવાળા, એક હજાર ને છસો વાદલઘિધવાળા, એક લાખ ને ચોરાશી હજાર શ્રાવકો અને ત્રણ લાખ ને પહોંતેર હજાર શ્રાવિકાઓ—આટલો પરિનાર દેવળજ્ઞાન થયા પછી ત્રણ વર્ષે ઉણા એકવીસ હજાર વર્ષ સુધી પૃથ્વીમાં વિહાર કરતાં અરનાથ પ્રભુને થયો. પોતાનો નિર્વાણ સમય નજીક જણી પ્રભુ સંમેતશિખરે પધાર્યાં. ત્યાં એકહજાર સુનિની સાથે પ્રભુએ અનયન મદલણ કર્યું. એક માસને અતે માર્ગશીર્ષ માસની શુદ્ધિ દશમીએ, ચંદ્ર રેવતી નક્ષત્રમાં આવતાં, તે સુનિઓની સાથે પ્રભુ અવ્યયપદને (મોક્ષને) પ્રાપ્ત થયા. અરનાથ પ્રભુને કૌમારપણામાં, માંડળિકપણામાં, ચક્રવર્તીત્વમાં અને વ્રતમાં સરખે ભાગે ચોરાશી હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયું હતું. શ્રી કુંથુનાથ પ્રભુ મોક્ષે ગયા પછી કાટી હજાર વર્ષે ઉણા પદ્યોપમનો યોયો અ'શ ગયો ત્યારે શ્રીઅરનાથ પ્રભુ મોક્ષે ગયા. હજાર સુનિઓની સાથે શ્રીઅરનાથ પ્રભુને મોક્ષે ગયેલા જણીને ઈંદ્રોએ ત્યાં આવી ભક્તિવડે શરીરસંસ્કારપૂર્વક તેમનો નિર્વાણમહોત્સવ કર્યો.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपष्टिशालाशुरुपचरिते
महाकाव्ये षष्ठे पर्वणि श्रीअरनाथचरितवर्णनो
नाम द्वितीयः सर्गः ॥

છઠ્ઠા આનંદ બલભદ્ર, પુરુષપુંડરીક વાસુદેવ અને બલિ

પ્રતિવાસુદેવનું ચરિત્ર.

હવે શ્રી અરનાથ પ્રજ્ઞના તીર્થમાં થયેલ છઠ્ઠા વાસુદેવ, અલદેવ અને બલિ નામના પ્રતિવાસુદેવનું ચરિત્ર કહીએ છીએ.

વિજયપુર નામના નગરમાં ચંદ્રની જન્મ સુદર્શન અને જગતને આનંદ આપનાર સુદર્શન નામે રાજા હતો. દમયંતર નામના મુનિ પાસેથી જ્ઞાનધર્મ સાંભળીને વિરક્ત બુદ્ધિવાળા તે રાજાએ દીક્ષા લીધી અને મોટી તપસ્યા કરીને સહસ્રાર દેવલોકમાં દેવતા થયો.

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે પોતાનપુર નામના નગરમાં મિત્રરૂપ કમળમાં મિત્ર (સૂર્ય) ના ઉદય જ્યેો પ્રિયમિત્ર નામે રાજા હતો. તેની પ્રિયાને સુકેતુ નામના કાર્દમ્બિક રાજાએ હણ્યુ કરી તે પગભવથી વિરક્ત થઈ પ્રિયમિત્રે વસુભૂતિ મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. પ્રિયાના હરણથી થયેલા દુઃખવડે પીડિત એવા તેણે મહા આકરી તપસ્યા કરી. પ્રાંતે એણે નિયાણું બાંધ્યું 'દ્વ' આ તપના પ્રભાવથી હું મારી પત્નીનું હરણ કરનારનો વધ કરનાર થાઉં.' આવા નિયાણાની આલોચના કર્યા વગર અનશન કરી મૃત્યુ પામીને તે મહેંદ્રકલ્પમાં મહર્દિક દેવતા થયો.

વૈતાલગિરિ ઉપર અરિજય નામના નગરમાં મુલૂમ ચક્રીએ જને બંને શ્રેણીનો વૈભવ આપ્યો છે એવો મેઘનાદ નામે વિદ્યાધરનો રાજા હતો તે મુલૂમ ચક્રવર્તીની સ્ત્રી પદ્મશ્રીનો પિતા થતો હતો. પેલો સુકેતુ ભવશ્રમણ કરી અરિજય નગરમાં તેમનાદના વંશમાં બલિ નામે પ્રતિવાસુદેવ થયો. તે પચાસ હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળો, કૃષ્ણવર્ણી અને છવીશ ધનુષ્યનો કાયાવાળો ત્રિખંડ પૃથ્વીનો લોકતા થયો.

આ જપ્પૂદ્રીપમાં દક્ષિણ ભરતાર્કમાં પૃથ્વીમંડળના મંડનરૂપ વ્યંકપુર નામે નગર હતું. તેમાં રાજાઓના મોટા મસ્તકાને નમ્ર કરાવનાર અને જાણે ખીજે લોકપાળ હોય તેવા મહાશિર નામે રાજા હતો. અદ્ભૂત ચરિત્રવાળા અને સર્વ રાજાઓમાં શિરોમણિ તે રાજાને અનુક્રમે બુદ્ધિ અને લક્ષ્મી વિવેકથી વિભૂષિત હતી. સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં જળજંતુની જાતની જન્મ કાર્દમ્બ એવી કળા નથી કે જે તે રાજામાં ન હતી. તે પૃથ્વીપર રાજ્ય કરતાં કાર્દમ્બ ચારની વાર્તા પણ જાણતું નહીં; માત્ર તે રાજા સત્પુરુષોના મનને ચોરી લેતો હતો. એકને પ્રીતિ અને ખીજને ભય ઉત્પન્ન કરતો એ રાજા સારા અને નહારા પુરુષોના હૃદયમાંથી કદિ પણ દૂર રહેતો નહીં. તે રાજાને રૂપથી સ્વર્ગની સ્ત્રીઓને જીતનારી એક વૈજયંતી અને જાણે અપરા લક્ષ્મી હોય તેવી ખીજ લક્ષ્મીવતી નામે બે પત્નીઓ હતી. સુદર્શનનો જીવ જે સહસ્રાર દેવલોકમાં દેવતા થયો હતો, તે ત્યાંથી ચ્યવીને

વૈશ્યંતી દેવીના ઉદરમાં અવતર્યો. બલભદ્રના જન્મને સૂચવનારાં ચાર મહાસ્વપ્ન જોઈ હર્ષ પામેલી વૈશ્યંતી દેવીએ ઉત્તમ ગર્ભ ધારણ કર્યો. ગર્ભસમય પૂર્ણ થતાં પૂર્ણ ચંદ્રની જેવા નિર્મળ આનંદ નામના પુત્રને તેણે જન્મ આપ્યો. તે યૌવનમાં આવતાં યોગણ્ડીશ ધનુષ્યની કાયાવાળો થયો.

પ્રિયમિત્રનો જીવ ચોથા દેવલોકમાંથી ચ્યત્રી મહાદેવી લક્ષ્મીવતીના ઉદરમાં અવતર્યો. વાસુદેવના જન્મને સૂચવનારાં સાત મહા સ્વપ્નને જોઈ હર્ષ પામેલા લક્ષ્મીવતીએ ગર્ભ ધારણ કર્યો. પ્રસવસમય થતાં પુરૂષપુંડરીક નામે એક સ્થામવર્ણી પુત્રને તેણે જન્મ આપ્યો. તે પુત્ર પણ યોગણ્ડીશ ધનુષ્યની ઉંચી કાયાવાળો થયો. ગર્હ અને તાડ વૃક્ષના ચિન્હવાળા અને નીલ તથા પીત વસ્ત્ર ધરનારા તે બંને ભાઈ માતાપિતાના અનોરથની સાથે મોટા થયા. ક્ષીણમાત્ર ચાલતાં તેઓ પૃથ્વીને કંપાવતા હતા અને તે બંને બાળક છતાં તેમને બાળધારક પુરૂષો તેડી શકતા નહોતા. અનુક્રમે તેઓ પવિત્ર યૌવનવયને પ્રાપ્ત થઈ સર્વ કળાકૃતિ સાગરના પારગામી થયા. રાજેન્દ્રપુરના ઉષેન્દ્રસેન નામના રાજાએ પદ્માવતી નામની કન્યા પુંડરીક વાસુદેવને આપી. રૂપલક્ષ્મીથી નાગકન્યાને પણ દાસી કરનાર તે પદ્માવતીના રૂપ સંબંધી વાત સાંભળી બલિ પ્રતિવાસુદેવ તેનું હરણ કરવા આવ્યો. સર્વ જગતના બલવાન પુરૂષોની અવજ્ઞા કરનાર અને જીજ્ઞા બળથી ધમધમી રહેલા બલિની સામે આનંદ અને પુંડરીક તત્કાળ ચડી આવ્યા. તે વખતે દેવતાઓએ રાસાગારમાં નીમેલા પુરૂષોની જમ શાકી ધનુષ્ય અને હળ વિગેરે શસ્ત્રો તેમને અર્પણ કર્યાં. પ્રથમ બલિ પ્રતિવાસુદેવની બળવાન સેનાએ આનંદ અને પુંડરીકની સેનાને ભાંગી નાંખી અને પોતાના સ્વામીના જયને સૂચવે તેના તેના સુબંદોએ સિંહનાદ કર્યાં. તે વખતે આનંદ અને પુંડરીક રથમાં બેસી હર્ષ ધરતા રણ કરવાને માટે આગળ આવ્યા. વીર પુરૂષો યુદ્ધથી હર્ષ પામે છે. પુંડરીક તારસ્વરે પાંચજન્ય શંખનો નાદ કર્યો; તેથી સમુદ્રમાં જળજંતુસમૂહની જમ શત્રુઓનું ઘણું ભરકર નાસી ગયું. પછી બધે શંખનો અનુવાદ કરતો હોય તેમ તરતજ તેમણે શાકી ધનુષ્યનો ટંકાર કર્યો, તેના મોટા નાદથી બાકી રહેલા શત્રુઓ નાસી ગયા. તે વખતે મેઘ જમ જળધારા વરસાવે તેમ બાણોને વરસાવતા તીવ્ર પરાક્રમી બલિ પોતે યુદ્ધ કરવાને આવ્યો. વિષ્ણુએ તેના બાણ છેલા અને તેણે વિષ્ણુના બાણ છેલા; એવી રીતે ધણી વાર બાણ છેદવાથી ક્રોધ પામેલા બલિએ ચક્ર ધારણ કર્યું. 'હવે તું રહેવાનો નથી' એમ કહેતાં બળવાન બલિએ તે ચક્ર ભમાડીને પુંડરીક વાસુદેવ ઉપર છોડ્યું, લપકાકની જેવા લાગેલા તેના પ્રહારથી મૂર્છા પામી ક્ષણવારમાં પાછી સંજ્ઞા મેળવીને વાસુદેવે તે ચક્ર પોતે મહણ કર્યું. 'અરે ! હવે તું રહેવાનો નથી' એમ બોલતા વાસુદેવે તે ચક્ર ભમાડીને છોડ્યું, જેથી તત્કાળ બલિનું મસ્તક છેદાઈ ગયું

પછી પુંડરીક વાસુદેવ આનંદ બળભદ્રને સાથે લઈ શત્રુ રાજાઓને હણી દિગ્ગાત્રા કરી

પક્ષ અઠવર્તી થયા. વાસુદેવે મગધ દેશમાં રહેલી ઢાટીશિલા નામની મહારિલાને એક
 માળવાની ઢાટીની જેમ લીલાવડે ઉપાડી પાંસઠ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી પુંડરીક
 વાસુદેવ પોતાના ઉત્તર કમંથી છઠ્ઠી નરકમાં ગયા. પુંડરીક વાસુદેવે અઢીસો વર્ષ કૌભારવયમાં,
 પુંડરીક માંડળિકપણામાં, સાઠ વર્ષ દિગ્વિજયમાં અને ચૌસઠ હજાર ચારસો ને ચાલીશ વર્ષ
 અન્યમાં એવી રીતે સર્વ ૬૫૦૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. પંચાશી હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા
 આનંદ પળભદ્રે પોતાના અનુજ પદ્મવિનાનિરાનંદપણાથી કેટલોક કાળ નિગમન કર્યો. અન્યદા
 પોતાના ભાઈના વિયોગથી વૈરાગ્ય થતાં સુમિત્ર સુનિની પાસે દીક્ષા લઈ આનંદ પળભદ્ર
 આત્મારામ થઈ કેવળજ્ઞાન પામી સુખના ચામડૂપ સાશ્વત સ્થાન (મોક્ષ)ને પ્રાપ્ત થયા.

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिपट्टिशालापुरुषचरिते

महाकाव्ये षष्ठे पर्वणि आनंदपुरुषपुंडरीकवलि-

चरितकीर्त्तनो नाम तृतीयः सर्गः ।

સર્ગ ૪ થો.

શ્રી સુભૂમ ચક્રવર્તી ચરિત્ર.

હવે ચરનાથ પ્રજ્ઞના તીર્થમાંજ થયેલા આઠમા ચક્રવર્તી સુભૂમનું અનુક્રમે આવેલું ચરિત્ર કહેવાય છે. આ ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા વિશાળ નગરને વિદે ક્ષત્રિયવ્રતને પાળનાર ભૂપાલ નામે રાજા હતો. એક વખતે સંગ્રામમાં ધણા રાત્રીઓએ એક થઈને તેને છતી લીધા. 'હમેશાં સમૂહ અતિ બળવાન હોય છે.' વૈરીઓના પરાભવથી મલિન મુખનાળા થઈને તે રાજાએ સંભૂતમુનિની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ચિરકાળ તપસ્યા કરી અંતકાળે ધણા ભોગ-વિષયની પ્રાપ્તિ થવા નિયાણુ ણાંધી મૃત્યુ પામીને મહાશુક દેવદોકમાં તે દેવતા થયો.

શ્રી ઋષભદેવને કુરૂ નામે એક પુત્ર હતો, જેના નામથી કુરૂદેશ પ્રખ્યાત થયો છે. તેનો પુત્ર હસ્તી નામે થયો હતો, જેના નામથી અનેક તીર્થંકર અને ચક્રવર્તીની જન્મભૂમિ હસ્તીનાપુર પ્રસિદ્ધ થયેલું છે. તેના વંશમાં અનંતવીર્ય નામે મહા પરાક્રમી રાજા થયો હતો. ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા વસંતપુર નગરમાં વસીને ઉચ્છેદ કરનાર અગ્નિદંક નામે એક છોકરો હતો. તે એક વખતે પોતાના સ્થાનથી દેશાંતરે આવ્યો. આગળ જતાં સાર્થ વગરનો તે ત્યાં ત્યાં ભમતો ભમતો તાપસોને આશ્રમે આવી ચઢ્યો. ત્યાંના કુલપતિએ (વૃદ્ધ તાપસે) તે અગ્નિકને પુત્ર કરીને રાખ્યો. તે લોકમાં જન્મદગ્નિના નામથી પ્રખ્યાત થયો. તીક્ષ્ણ તપસ્યા કરતો તે પ્રત્યક્ષ અગ્નિની જન્મ પોતાના દુઃસહ નેજથી પૃથ્વીમાં વિશેષ વિખ્યાત થયો.

તે સમયે પૂર્વ જન્મમાં શ્રાવક હતો એવો વૈશ્વાનર નામે એક દેવ અને તાપસોને ભક્ત ધન્વંતરિ દેવ તે બંનેને આ પ્રમાણે પરસ્પર વાદ થયો, એક કહે કે અહ્લંત ધર્મ પ્રમાણ છે અને બીજે કહે કે તાપસ ધર્મ પ્રમાણ છે. આ વિવાદમાં તેઓએ એવો નિર્ણય કર્યો કે 'અહ્લંત ધર્મમાં જે જન્ય હોય તેની અને તાપસ ધર્મમાં જે ઉત્કૃષ્ટ હોય તેની આપણે પરીક્ષા કરવી કે જેમાં ગુણોથી અધિક કોણે થાય છે?' તે વખતે અભિનવ ધર્મ પામેલો પદ્મરથ નામે રાજા મિથિલાનગરીથી નીકળીને ભાવયતિ થયેલો, તે શ્રી વાસુપૂજ્ય પ્રજ્ઞની પાસે દીક્ષા લેવાને અંપાપુરી જતો હતો. તે વૈશ્વાનર અને ધન્વંતરિ દેવના જેવામાં આવ્યો. તેની પરીક્ષા કરવાને તે દેવતાઓએ તેની પાસે અન્નપાન લાવી ચૂક્યાં. તેને તૃપ્ત અને ક્ષુધા ધણી લાગી હતી, તથાપિ તે આગ્રહ જણાવાથી તેણે અંગીકાર કર્યાં નહીં. વીર પુરૂષો કદિપણુ સત્વથી ચળિત થતા નથી. પછી તે દેવતાઓ માર્ગમાં કરવત જેવા કઠોર કાંકરા કાંઠા વિકુર્વો તે રાજાના કામળ ચરણકમળમાં પીડા કરવા લાગ્યા. તેવે માર્ગે ચાલતાં તેના ચરણમાંથી રૂધિરની ધારાઓ ચાલતી હતી; તથાપિ રૂની તળાઈની જેમ તે સુદર પગલાં ભરીને ચાલતો હતો. પછી તેને ક્ષોભ કરવા માટે-તે દેવતાઓએ નૃત્યગીત થતાં

ધરી તેની આગળ આવીને તેઓ બોલ્યા—‘ હે મહાભાગ! હજી તનારૂં મોટું આલ્ખ્ય છે અને તમે યુવાન છો, માટે સ્વચ્છંદપણે ભોગ ભોગવો. યૌવનવયમાં તપ કરવું તે દેવી બુદ્ધિ કહેવાય ? ક્યો ઉલ્લાસી પુરૂષ પણ અર્દ્ધરાત્રીનું કામ સવારમાંથી કરે ? હે તાત! યૌવન ગયા પછી દેહને દુર્બળ કરવાનું શું કારણ અને બધું બીજું વૃદ્ધ વય હોય તેવું તપચારિત્ર ગ્રહણ કરવાનું શું કારણ ?’ રાજ પદ્મરથે કહ્યું—‘જે માડું આયુષ્ય ધણું હશે તો મને પ્રુણ્ય પણ ધણું મળી રાકશે; કેમકે જળ પ્રમાણે કમળનું નાળ વધે છે. જેમાં ઈંદ્રિયો અપળ થાય છે એવા યૌવનમાં જે તપ કરવું તેનું નામજ તપ કહેવાય છે. દારણ્ય અન્નનું યુદ્ધ ચાલતું હોય તેવા રણમાં શરવીર જણાય તેજ ખરો શરવીર કહેવાય છે.’ જ્યારે પદ્મરથ તેઓની પરીક્ષામાં અગિય થયો નહીં, ત્યારે તેમને સાચાશી આપના તે બને દેવતાઓ ત્યાંથી તાપસોમાં ઉત્કૃષ્ટ એવા જમદગ્નિની પરીક્ષા કરવાને ગયા.

વડના વૃક્ષની જેવી વિરતાગ્વાળી જઠાથી પૃથ્વીનો સ્પર્ગ કરતા અને જેના અણુ રાક્ષાથી વ્યાપ્ત થયેલા છે એવા ને દાંત તાપસને તેમણે બોયા. પછી બંને દેવતા માયાથી ચટક પક્ષી (ચક્રલા ચકલી)નું એકલું બની જમદગ્નિની દાઢીમાં માળો રચી તેમાં નિવાસ કરીને રહ્યા. તે સમયે ચક્રલા પોતાની સ્ત્રી ચકલીને કહ્યું—‘હું હિમાલય ઉપર જઈશ.’ ચકલી બોલી—‘ત્યાં ગયા પછી બીજી ચકલીમાં આસક્ત થઈ તું પાછો આવે નહીં, માટે તને જવા દઈશ મંહી.’ ચક્રલા કહ્યું—‘હે પ્રિયા ! જે હું પાછો ન આવું તો મને ગૌહત્યાનું પાપ છે.’ આવા સોગન લેતા ચક્રલાને ચકલીએ ક્રૂંગાર કહ્યું—‘હે પ્રિય ! તું એવા સોગન લે કે જે હું પાછો ન આવું તો આ તાપસ યુનિનું પાપ મને લાગે.’ તો તે સોગન ઉપર હું તને જવા દઉં.” ચક્રલાએ એ પ્રમાણે સોગન લીધા એટલે ચકલીએ કહ્યું—‘તારો માગ સુખદાયક થાઓ.’

આવાં ને પક્ષીનાં વચનો સાંભળી જમદગ્નિ કોપ પામેયો અને બે હાથે તે બંને પક્ષીઓને પકડી લીધા અને કહ્યું—‘અંતે પક્ષીઓ ? સૂર્યમાં અધકારની જેમ આવું ફૂંકર તપ કરતા એવા આરામાં ક્યાંથી પાપ હોય ?’ ચકલી બોલી—‘હે તાપસ ! કોપ કરો નહીં, તમારૂં તપ વ્યર્થ છે. ‘અપુત્રની ગતિ થતી નથી’ એ શ્રુતિ શુ તમે નથી સાંભળી ?’ તે શ્રુતિને માનનારા જમદગ્નિ યુનિ વિચારમાં પડ્યા કે ‘પુત્ર અને સ્ત્રી વગર મારૂં આ સધલું તપ પ્રવાહમાં વહી ગયું.’ આ પ્રમાણે જમદગ્નિને ધ્યાનથી ફોલ પામેલા જોષ્ટ મને ધિક્કાર છે કે જે હું તાપસોથી ભરમાઈ ગયો.’ એવો વિચાર કરતો ધન્વંતરિ આવક થઈ ગયો. ‘ખરી પ્રતીતિ થતાં કાને વિશ્વામ ન આવે !’ પછી બંને દેવતા અદ્રશ્ય થઈ ગયા મિથ્યા વિચારમાં લભાયેલો જમદગ્નિ તાપસ નેમિકકાષ્ટક નામના નગરમાં આવ્યો. તે નગરના રાજા જિતશત્રુને ધણી કન્યાઓ હતી ગૌરીને મળવા ઈચ્છતા શંકરની જેમ, તેમાંથી એક કન્યા મેળવવાની ઈચ્છાએ તે રાજા પાસે આવ્યો. તાપસને આવેલા બહુ રાજા જિતશત્રુ ઉભો થઈ અંબળિ બેડીને બોલ્યો. ‘તમે શા માટે આવ્યા છો અને મારે શું કાર્ય કરવાનું છે ? તે કહો.’ જમદગ્નિ બોલ્યો—‘હું-

તેને તમે ખુશીથી ગ્રહણ કરો.' જમદગ્નિએ અંત પુરમાં જઈ રાજકન્યાઓને કહ્યું કે 'તમા-
રામાંથી દાઈ એક મારી ધર્મપત્ની થાઓ.' તે સાંભળી 'અરે જટાધારી! માથે પળિઆવાળો,
દુર્બળ અને ભીષ્મ મારીને જીવનારો તું આવું બોલતાં લજ્જાકેમ પામતો નથી?' આ પ્રમાણે
કહીને તે સપ્તર્ષીએ યુયુકાર કર્યો. તત્કાળ જમદગ્નિએ ક્રોધ કરીને ચઢાવેલ ધનુષ્યની યદિ જવી
તે બધી કન્યાઓને કુખડી કરી દીધી. તે સમયે એક કન્યા રેણુના પુ'નની સાથે રાજના
આંગણમાં રમતી હતી; તેને એક જમદગ્નિએ રેણુકા એવા નામથી તેને બોલાવી, અને 'આ
લેવાની ઇચ્છા છે.' એવું કહી તેને એક પીંજેરાનું કૃણ બતાવ્યું. તે સમયે તે પાળાએ પાણિ-
ગ્રહણને સૂચવે તેવો પાણિ (હાથ) પ્રસાર્યો. નિર્ધન જમ ધનને ગ્રહણ કરે, તેમ મુનિ
જમદગ્નિએ દુદયથી તેનું ગ્રહણ કર્યું એટલે રાજાએ ગાય વિગેરેની સાથે તેને વિધિથી ધારણ
કરાવી. પછી જમદગ્નિએ તપની શક્તિવડે પીજી નવાણું કન્યાઓને પોતાની સાળીના રનેહ
સંબંધથી પાછી સજ્જ કરી. 'તપસ્વીના આવા વ્યર્થ તપના વ્યયને ધિક્કાર છે!' એ મધુરા-
કૃતિ મુગ્ધાને પોતાના આશ્રમમાં લાવી તેની ઉપર જમદગ્નિ મોહિત થયો. હરિણીના જવી
એ લોળાક્ષી બાલાને તેણે પ્રેમથી ઉછેરવા માંડી. તાપસ જમદગ્નિ આંગળીઓથી દિવસ
ગણતા હતા. એમ કરતાં કરતાં રેણુકા કામદેવના લીલાવન જેવા સુંદર ચૌવનવયને પ્રાપ્ત
થઈ. પછી સાક્ષાત્ અગ્નિને જ્વળાપમાન કરીને તેની સાક્ષીએ જમદગ્નિ મુનિ પાર્વતીને શિવ
પરણે તેમ રેણુકાને વિધિથી પરણ્યો.

તત્કાળ પ્રાપ્ત થતાં મુનિએ રેણુકાને કહ્યું કે 'તારે માટે એવો ચર સાધુ' કે જથી
સર્વ બ્રાહ્મણોમાં અગ્રેસર એવો એક પુત્ર તને થાય ' રેણુકા બોલી—' હસ્તીનાપુરમાં અનંત-
વીર્ય રાજની જે પત્ની છે તે મારી જ્ઠેન થાય છે, તેથી તેને માટે પણ એક ક્ષત્રિય ચર સાધો.'
પછી પોતાની સ્ત્રીને માટે બ્રાહ્મણ ચર અને સાળીને માટે ક્ષત્રિય ચર પુત્રપ્રાપ્તિ માટે તેણે
સાધ્યા અને તે બંને ચર રેણુકાને આપ્યા. રેણુકાએ વિચાર કર્યો કે 'હું' તો અરણ્યની
ચૂગલી જવી છું; તો પુત્ર પણ તેવો ન થાઓ.' આવું વિચારી તેણે ક્ષત્રિય ચરનું બક્ષણ કર્યું
અને પોતાનો બ્રાહ્મણ ચર તે જ્ઠેનને આપ્યો. તેથી તે બંનેને એક એક પુત્ર થયો. રેણુકાને
રામ નામે અને તેની જ્ઠેનને કૃતવીર્ય નામે પુત્ર થયો.

એક વખતે અતિસાર(ગ્રાહ)ના રોગવાળો કામ વિદાધર ત્યાં આવ્યો. અતિસાર રોગની
પીડાથી તે આકારગામી વિદા બૂલી ગયો હતો. રેણુકાના પુત્ર રામે આપધોપચારથી પોતાના
બધુની જમ તેની પ્રદાસ્ત કરી; તેથી પ્રસન્ન થઈ તેણે રામને પરશુ વિદ્યા આપી. શરકટના
વનમાં જઈને રામે તે વિદ્યા સાધી, ત્યારથી રામ પરશુરામ એવા નામથી પ્રખ્યાત થયો.

એક વખતે પોતાની જ્ઠેનને મળવાને ઉત્કંઠિત રેણુકા પતિની રબ લઈ હસ્તીનાપુર
ગઈ. 'પ્રેમને કાંઈપણુ હૂર નથી.' પોતાની સાળી તરીકે લાક કરાવતાં અનંતવીર્યે અપળ
લોચનવાળી રેણુકા સાથે એકદા રતિદીકા કરી. 'કામદેવ અત્યંત નિરંકુશ છે.' પછી

તો. અહલ્યા સાથે ઈંદ્રની જન્મ તે ઋષિપત્નીની સાથે રાજન નિરંતર ઈચ્છાનુસાર રતિસુખં અનુભવવા લાગ્યો. કટલેક કાળે ઉત્તમ્ય સુનિની સ્ત્રી મમતાને બૃહસ્પતિથી થયો હતો તેમ અનંતવીર્યથી રેણુકાને એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. જમદગ્નિ તે પુત્ર સહિત રેણુકાને પોતાને ઘેર તેડી લાવ્યો. 'પ્રાય. સ્ત્રીલુપ્થ જનો તેનાં દોષને જ્ઞેતા નથી.' પોતાની માતાને પુત્ર સહિત જ્ઞેતાં પરશુરામને ક્રોધ ચલ્યો; તેથી અકાળે કૃષિત થયેલી વટલીની જન્મ તેને તેણે પુત્ર સહિત કુરશીથી છેદી નાખી. તેની બહેને આ વૃત્તાંત અનંતવીર્યને કહ્યો; એટલે પવનથી અગ્નિની જન્મ તેને ક્રોધ ઉદ્દીપન થયો. તેથી અવાર્ય શુભવીર્યવાળા અનંતવીર્યે જઈને ઉન્મત્ત હાથીની જન્મ જમદગ્નિના આશ્રમને ભાંગી નાખ્યો, અને તાપસોને ત્રાસ પમાડી તેના ગાય વિગેરે પદાર્થો લઈ કુરશીસિંહની જન્મ મંદમંદ ગતિએ તે ત્યાંથી પાછો વળ્યો. ત્રાસ પામેલા તપસ્વીઓનો કાળાહળ અને તે વૃત્તાંત સાંભળી જાણે સાક્ષાત્ યમગજ હોય તેમ પરશુરામ ક્રોધ કરીને ત્યાં દોડી આવ્યો. સુભટોના સમૂહ વગરે સંત્રામ કરવાને કૌતુહી એવા અનંતવીર્યના, જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામે પોતાની દાડણુ કુરશીથી દાડ (કાષ)ની જન્મ ખંડ ખંડ કરી નાખ્યા. પછી પ્રધાન પુરૂષોએ મળીને લઘુવય છતાં પણ મહા વીર્યવાન કૃતવીર્યને રાજ્યપર ગેસાલ્યો. તેને તારા નામે વિશાળ લોચનવાળી એક રાણી હતી. તે દંપતી દેવતાની જન્મ નિર્વિધે ભોગ ભોગવવા લાગ્યા.

ભૂપાલ રાજનો જીવ મહાશુક દેવલોકમાં પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી ત્યાંથી અચીને તારારાણીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. એક વખતે કૃતવીર્યે માતાના સુખથી પિતાના મૃત્યુની વાર્તા સાંભળીને આદેશ કરેલા સર્પની જન્મ તાપસોના આશ્રમમાં જઈ જમદગ્નિને મારી નાખ્યો. પિતાના વધથી ક્રોધ પામેલા પરશુરામે શીઘ્ર હસ્તીનાપુરમાં જઈ કૃતવીર્યને માર્યો. 'યમરાજને શું દૂર છે?' તેના રાજ્યપર પરશુરામ સ્વયમેવ ગોતે બેઠો. 'રાજ્ય પગકમને આધીન છે, તેમાં ક્રમાક્રમ જ્ઞેવાતો નથી.' જ્યારે પરશુરામે રાજ્ય દબાવ્યું, ત્યારે તે નગર-માંથી કૃતવીર્યની સ્ત્રી તારા જે ગર્ભિણી હતી તે વ્યાઘ્રવાળા વનમાંથી મૃગલીની જન્મ કાઈ તાપસોના આશ્રમમાં નારસી આવી કૃપાશુ તાપસોએ તેને નિધાનની પેઠે ભૂમિત્રહ (ભાંયરા)માં શુભ રાખીને કૂર પરશુરામથી બચાવી લીધી. ત્યાં ચૈદ મહાસ્વપ્નોએ સૂચિત એવો તે રાણીએ પુત્ર પ્રસવ્યો. તેણે ભૂમિત્રહમાં જન્મ લીધો, તેથી તેનું સુભૂમ એવું નામ પાડ્યું.

હવે જ્યાં જ્યાં ક્ષત્રિય હતા ત્યાં ત્યાં પરશુરામની પરશુ મૂર્તિમાન ક્રોપાશિ હોય તેમ પ્રદીપ્ત થતી હતી એક વખતે પરશુરામ ક્રુતો કરતો આશ્રમમાં આવી ચલ્યો, ત્યાં પ્રદીપ્ત થયેલી પરશુએ ધૂમ અગ્નિને જલાવે તેમ 'અહીં કાષ ક્ષત્રિય છે' એમ સૂચવી દીધું. પરશુરામે તાપસોને પૂછ્યું 'કે શું અહીં કાષ ક્ષત્રિય છે?' તાપસો ગોટયા—'અમે તાપસરૂપે થયેલા ક્ષત્રિયો છીએ.' પછી પરશુરામે ક્રોધથી દાવાનળ જન્મ પર્વતના તટને તૃણ સહિત કષ્ટે તેમ પૃથ્વીને સાત વાર નક્ષત્રિયા કરી અને હણેલા ક્ષત્રિયોની દાદોથી વાંગિછતપૂર્ણ, યમરા-

જના પુર્ણપાત્રની શોભા આપતો એક યાજ્ઞ ભરી દીધો.

એક વખતે પરશુરામે કાઠ નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે 'મારો વધ કાનાથી થશે ?' 'સદા વૈર કરનારા પુરૂષો ખીજથી પોતાની શંકા કર્યાજ કરે છે.' તે સાંભળી નિમિત્તિયો બોલ્યો કે 'જે પુરૂષ સિંહાસન ઉપર બેસીને ક્ષીરરૂપ થઈ ગયેલી આ દાદોનું ભક્ષણ કરશે તેનાથી તમારો વધ થશે' તે સાંભળી પરશુરામે ત્યાં એક અવારિત દાનશાળા કરાવી અને તેની આગળ એક સિંહાસન મૂકાવી તેની ઉપર દાદોનો યાજ્ઞ રખાવ્યો. હવે તાપસોના આશ્રમમાં કૃતવીર્યની સ્ત્રીથી જે સુભૂમ નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો હતો, તે આંગણમાં ઉગેલા વૃક્ષની જેમ વૃદ્ધિ પામી સુવર્ણવર્ણી અને અઠાવીશ ધનુષ્ય હતી કાયાનાળો થયો.

વૈતાલ્યપર રહેનારા મેઘનાદ વિદ્યાધરે એક વખતે નિમિત્તિયાને પૂછ્યું કે 'મારી પદ્મશ્રી' નામે કન્યા હું કાને આપું ?' તેઓએ તેને યોગ્ય વર સુભૂમ છે એમ કહ્યું; એટલે તેણે ત્યાં આવી સુભૂમને કન્યા પરણાવીને પોતે તેનો સેવક થઈને રહ્યો. એક વખતે કુવાના દેડકાની જેમ ભૂમિઅહમાં રહેલા જેની સમાન કાઈ રાજ નથી એવા સુભૂમે પોતાની માતાને પૂછ્યું—'શું આ લોક આટલોજ છે કે આથી અધિક છે?' માતાએ કહ્યું—“વત્સા! આ લોક તો અનંત છે. તેના મંચમાં આ આશ્રમ એક મક્ષિકાના પગ જેટલો છે. આ લોકમાં હસ્તીનાપુર નામે એક નગર છે, તેમાં કૃતવીર્ય નામે તારા પ્રપ્યાત અને પરાક્રમી પિતા રાજ હતા, તારા પિતાને મારી પરશુરામે તે રાજ્ય ખુચવી લીધું અને બધી પૃથ્વીને તેણે નિઃક્ષત્રિયા કરી દીધી છે. તેના ભયથી આપણે અહીં છાના રહીએ છીએ.” તે સાંભળતાંજ સુભૂમ મંગળ-અહની પેઠે કોષથી પ્રવળિત થઈ શત્રુ સાથે લઠવા હસ્તીનાપુર તરફ ચાલ્યો. 'ક્ષાત્રતેજજ દૂર્ધર છે.' ભૂમિઅહમાંથી નીકળી પરભાર્યો દાનશાળામાં જઈ સિંહની જેમ સિંહાસનપર બેઠો અને તે વખતે ક્ષીરરૂપ થઈ ગયેલી પેલી ક્ષત્રિયોની દાદોને તે ખાધ ગયો. તરતજ દાદની રક્ષા કરનારા બ્રાહ્મણો યુદ્ધ કરવાને ઉભા, પરંતુ હરિણોને વાધની જેમ મેઘનાદે તે સર્વને મારી નાંખ્યા. તે ખખર સાંભળી પરશુરામે કોષથી દાંતવડે હોઠને પીસતો કાળપાશથી બણે ખેંચાયો હોય તેમ સત્વર ત્યાં આવ્યો. પરશુરામે રોષથી સુભૂમ ઉપર પોતાની ફરશી નાંખી, પરંતુ જળમાં અગ્નિના તણુખાની જેમ તે તત્કાળ છુટાઈ ગઈ. સુભૂમની પાસે કાંઈ શસ્ત્ર હતું નહીં, એટલે તેણે દાદોનો યાજ્ઞ કેંકયો, તે સઘ ચક્રરૂપ થઈ ગયો. 'પુણ્યસંપત્તિવાળાને શું ન થાય ?' પછી આઠમા ચક્રવર્તી સુભૂમે તે પ્રકાશમાન ચક્રવડે પરશુરામના મસ્તકને કમળની જેમ છેદી નાંખ્યું. જેવી રીતે પરશુરામે પૃથ્વીને સાતવાર નિક્ષત્રિયા કરી હતી, તેવી રીતે સુભૂમ ચક્રીએ પૃથ્વીને એકવીશ વાર નિર્ગ્રાહણી કરી.

સપ પામેલા રાજઓની હસ્તી, અશ્વ અને પેદળના રૂધિરની નવી સરિતાને વહન કરતા સુભૂમે પ્રથમ પૂર્વ દિશા સાધી. પછી અનેક સુભટોના કપાયેલા મસ્તકથી છીપ અને શંખની જેમ પૃથ્વીને મહિત કરતા એના તેણે દક્ષિણ દિશાના પતિ(યમ)ની જેમ દક્ષિણ

દિશાને સાધી. સુભટોના અસ્થિવડે સસુદ્રના તીરને દાંતવાણું કરતા તેણે પશ્ચિમ દિશા સાધી. પછી ખળના ગિરિરૂપ સુભ્રમ વૈતાલ્ય પર્વતની ગુહાના દ્વારને હેલામાત્રમાં ઉઘાડી મ્લેચ્છોને જીતવાને ભરતક્ષેત્રના ઉત્તર અંડમાં પેઠા. મોટા ગજેન્દ્ર જમ ઈક્ષુદંડને ભાંગી નાંખે તેમ ઉછળતા શોણિત રસથી પૃથ્વીને છાંટતા એવા તેણે મ્લેચ્છ લોકોને ભાંગી નાંખ્યા. પછી સુભ્રમ ચક્રવર્તીએ પોતાના સસરા મેઘનાદને વૈતાલ્ય ગિરિની અને શ્રેણીઓના અધિપતિની પદવી આપી.

સાઠ હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા સુભ્રમ ચક્રવર્તીએ એવી રીતે ચારે દિશામાં ફરી અનેક સુભટોને મારી પટ્ટખંડ પૃથ્વીને સાધી લીધી. અનેક પ્રાણીઓની હિંસા કરતા અને નિત્ય શૈદ્રધ્યાનરૂપી અગ્નિવડે જનો અંતરાત્મા ખળ્યા કરતો હતો એવા સુભ્રમ ચક્રવર્તી કાળપરિણામના વશથી મૃત્યુ પામી સાતમી નરકભૂમિમાં ગયા. પાંચ હજાર વર્ષ કુર્માર-પણામાં, તેટલાજ માંડળિકપણામાં, પાંચસો દિગ્વિજયમાં અને પાંચસે હણા અર્ધલક્ષ ચક્રવર્તીપણામાં એવી રીતે સાઠ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય તેણે પૂર્ણ કર્યું.

“ હૃત્યાચાર્યશ્રીહેમચંદ્રવિરચિતે ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષચરિતે

મહાકાવ્યે પષ્ટે પર્વણિ સુભ્રમચરિતવર્ણનો

નામ ચતુર્થઃ સર્ગઃ ॥

સર્ગ ૫ મો.

નંદન ખલભદ્ર, દત્ત વાસુદેવ અને પ્રહ્લાદ પ્રતિવાસુદેવનું ચરિત્ર.

હવે શ્રી અરનાથ પ્રણના તીર્થમાં થયેલા દત્ત, નંદન અને પ્રહ્લાદ નામે વાસુદેવ, ખલભદ્ર અને પ્રતિવાસુદેવનું ચરિત્ર કહેવામાં આવશે. આ જંપૂદ્રીપના પૂર્વવિદેહક્ષેત્રમાં તેના આબૂપણુ જ્ઞવી સુસીમા નામે નગરી છે. તેમાં વસુધર નામે રાજા હતો. તે ચિરકાળ પૃથ્વીનું પાલન કરી સુધર્મ મુનિની પાસે વ્રત લઈ મૃત્યુ પામીને બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવતા થયો.

આ જંપૂદ્રીપના દક્ષિણ ભરતાર્કમાં શીલપુર નગરને વિષે મંદરધીર નામે એક રાજા હતો. તેને ગુણરત્નનો સાગર, પરાક્રમી અને મિત્રરૂપ કમલમાં સૂર્ય સમાન લલિતમિત્ર નામે પુત્ર હતો. ખલ નામના મંત્રીએ, કુમાર લલિતમિત્ર ગર્વિષ્ટ છે એવું જણાવી તેના ભાઈને યુવરાજપદ ઉપર બેસારી દીધો. આ પરાભવથી વિરક્ત થયેલા લલિતમિત્રે ઘોષસેન મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. તે દુર્ભદ કુમારે તપસ્યા કરતાં એવું નિયાણું ખાંધું કે 'આ તપના પ્રભાવવડે તે ખલ મંત્રીનો વધ કરનાર થાઉં.' આવા નિયાણાની આલોચના કર્યા વગર તે કાળધર્મને પામી સૌધર્મ દેવલોકમાં પરમ મહર્ષિક દેવતા થયો.

પેલો ખલમંત્રી ચિરકાળ ભવાટવીમાં ભમી આ જંપૂદ્રીપમાં વૈતાલ્યગિરિ ઉપર ઉત્તર શ્રેણીમાં તિલકપુર નામના નગરમાં વિદ્યાધરનો ઇંદ્ર પ્રહ્લાદ નામે પ્રતિવાસુદેવ થયો.

આ જંપૂદ્રીપના દક્ષિણ ભરતાર્કમાં વારાણસી નામે નગરી છે. તે જાણે પોતાની સખી હોય તેમ ગંગા નદીથી આશ્રિત થયેલી છે. તે નગરીમાં તેજવડે અગ્નિ સમાન અને પરાક્રમથી સિંહ સમાન અગ્નિસિંહ નામે ઈશ્વાકુવંશી રાજા હતો. તેના યશરૂપી હંસ શૌર્ય અને વ્યવસાય રૂપ બે ખાંખોવડે જગતમાં નિરંતર પરિભ્રમણ કરવાથી વિરામ પામતો નહોતો. રણભૂમિમાં લીલામાત્રમાં તેણે નભાવેલું ધનુષ્ય જોઈને જાણે તેની મર્યાદા ધારતા હોય તેમ સર્વ શત્રુરાજ્યો નમી જતા હતા. તેના ખલવાન જુગરૂપ સ્તંભ સાથે દૃઢ ગુણવડે ખંધા-એલી લક્ષ્મી હાથિણીની જમ સ્થિરતાને પામી હતી. રૂપસંપત્તિથી અરોપ જુવનની સ્ત્રીઓને જીતનારી જ્યંતી અને શેખવતી નામે તેને બે પત્નીઓ હતી. વસુધર રાજાનો જીવ ન દેવતા થયો હતો તે પાંચમા દેવલોકથી ચવીને મહાદેવી જ્યંતીના ઉદરમાં અવતર્યો. અનુક્રમે ચાર સ્વપ્નેએ મુચ્યો છે રામાવતાર જોનો એવો નંદન નામે તેણે પુત્ર પ્રસવ્યો. લલિત-મિત્રનો જીવ સૌધર્મ દેવલોકમાંથી ચવી શેખવતીના ઉદરમાં અવતર્યો. સાત સ્વપ્ને સૂચવેલો છે વાસુદેવ અવતાર જોનો એવો દત્ત નામે તેણે પુત્ર પ્રસવ્યો. અનુક્રમે રવેત અને રયામ

વર્ણવાળા તે ખંને ભાઈ ક્ષીરોદધિ અને કાલોદધિ સમુદ્રની જવા દેખાવા લાગ્યા, છત્રીશ ધનુષ્ય ઉંચી કાયાવાળા તેઓ ચૈવનવચને પ્રાપ્ત થયા. નીલ અને પીત વસ્ત્રને ધારણુ કરતા અને ગરૂડ તથા તાડના ચિન્હને રાખતા તે ખંને ભાઈઓ જ્યેષ્ઠ કનિષ્ઠ છતાં જાણે સમાન વયના હોય તેમ સાથે ને સાથે ફરતા હતા.

એકદા ભરતાર્કના સ્વામી અને સમર્થ એવા પ્રલહાદ પ્રતિવાસુદેવે, નંદન અને દત્તની પાસે ઐરાવણુ જેવો હાથી છે એવું સાંભળીને તેની માગણી કરી. જ્યારે તેમણે એ ગજદ્રને આંખો નહીં ત્યારે પ્રતિવાસુદેવ પ્રલહાદ તિરસ્કાર કરેલા સિંહની જમ અતિશય ક્રોધાપાયમાન થયો. પછી જમ વનના બે ગજદ્રો હોય તેમ વાસુદેવ અને પ્રતિવાસુદેવ ક્રોધ કરી સર્વ યુદ્ધસામગ્રી લઈને પરસ્પર યુદ્ધ કરવા માટે સામસામા ચડી આવ્યા. પ્રલહાદના સૈન્યે સામા સૈન્યને ક્ષણવારમાં દીન દશાને પમાડી દીધું, એટલે નંદન અને દત્ત ખનેરથમાં બેસી યુદ્ધ કરવાને ચલ્યા. દત્તે શત્રુઓના બળને હણનારા પંચજન્ય શંખને કુંકયો અને જયકું-જરના વાજ્રરૂપ શક્તિ ધનુષ્યનો ટંકાર કર્યો. તે સાંભળી પ્રલહાદ પણ ધનુષ્યના ટંકારથી દિશાઓને ગભવતો અને છુજદંડને દઢ કરતો રણભૂમિમાં આવ્યો. હરિ અને પ્રતિહરિ ખને શાયથી બાણને છોડવા લાગ્યા અને પરસ્પર વિજયની ઈચ્છાએ એકબીજાના બાણને છેદવા લાગ્યા. છેદ કરવામાં ચતુર એવા ખંને વીર પરસ્પરનાં ગદા, મુદ્ગર અને દંડ વિગેરે બીજા આયુધોને પણ છેદવા લાગ્યા. પછી ક્રોધ પામેલા પ્રલહાદે પ્રલયકાળના સૂર્યની જેવું તેજપુંજથી ભરપૂર અને સેંકડો જ્વાળાઓની માળાવડે વ્યાપ્ત એવું ચક્ર આકાશમાં ભમાડીને વાસુદેવ ઉપર સુકયું; પરંતુ તેની સમીપ આવતાં તે ચક્ર નિષ્ક્રમ થયું; એટલે વાસુદેવે તે ચક્ર હાથમાં લઈ પ્રલહાદ ઉપર ચૂકયું, જેથી તેનું મસ્તક તત્કાળ છેદાઈ ગયું. પછી દત્તવાસુદેવે દિગ્વિજય કરી ભરતાર્કને સાધી લીધું, અને ક્રાટીશિલા ઉપાડીને તે આ ભરતના સાતમા અર્ધચક્રી થયા. કૌભારવયમાં નવસો વર્ષ, માંડળિકપણામાં અને દિગ્વિજયમાં પ્રત્યેકમાં પચાસ પચાસ વર્ષ અને વાસુદેવપણામાં ૫૫૦૦૦ વર્ષ—એમ બધા મળી છપ્પન હજાર વર્ષનું આયુષ્ય નિર્ગમન કરી દત્તવાસુદેવ પાપકર્મના વશપણાથી પાંચમી નરકભૂમિમાં ગયા.

પોતાના સમુદાઈ દત્તવાસુદેવનો અવસાનકાળ થયા પછી પાંસઠ હજાર વર્ષના આયુ-ષ્યવાળા નંદન બળભદ્રે આકીનો કાળ માંડમાંડ પૂરો કર્યો. પ્રાંતે ભાગના મૃત્યુથી અને ધણી ભવભાવનાથી વૈરાગ્યવાન થયેલ નંદન બલભદ્ર દીક્ષા લઈ, નિરતિચાર તીવ્ર વ્રત પાળીને સિદ્ધિ પદમાં પ્રતિષ્ઠા પામ્યા, અર્થાત્ મોક્ષે ગયા.

इत्यचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुररूपचरिते महाकाव्ये पष्ठे पर्वणि

नंदनदत्तप्रल्हादचरितवर्णनो नाम पंचमः सर्गः ॥

સર્ગ છઠ્ઠો.

શ્રી મહાનાથ ચરિત્ર.

મહાલકાના પુષ્પના જેવી નિર્મળ અને ભગ્યપ્રાણીરૂપ ભગરાઓએ ઉત્કંઠાથી પાન કરેલી શ્રી મહાનાથ ભગવાનની વાણી જ્ય પામે છે. હવે શ્રોતાઓના શ્રવણમાં અમૃતના સ્રોત જેવું શ્રી મહાલીસ્વામીનું અદ્ભુત ચરિત્ર કહેવામાં આવે છે.

જંબૂદ્વીપના અપરવિદેહમાં સલિલાવતી વિજયને ત્રિષે વીતરોહકા નામે નગરી હતી. તેમાં શત્રુઓના બળરૂપ વનને વિનાશ કરવામાં કુંજર(હાથી) જેવો અને બળથી બળભદ્ર જેવો બલ નામે એક દેવાકૃતિ રાજા હતો. તે રાજાને ધારણી નામે પત્નીથી કુશરીસિંહના સ્વપ્નથી સૂચિત મહાબલ નામે એક પૂર્ણ પરાક્રમી પુત્ર થયો. અનુક્રમે તે મહાબલ કુમાર ઉત્કટ યૌવનવાળી કમલશ્રી વિગેરે પાંચસો રાજકન્યા સાથે એક દિવસે પરણ્યો. તે મહાબળને અ-ચળ, ધરણ્ય, પૂરણ્ય, વસુ, વૈશ્રવણ્ય, અને અભિચંદ્ર નામે છ રાજાઓ બાલમિત્રો હતા. એકઠા તે નગરીનો બહાર ઈશાન દિશામાં આવેલા ઈંદ્રકુખ્ય નામના ઉદ્યાનમાં કેટલાક સુનિ-ઓ આવ્યા. બળરાજ તેમની પાસે ગયો. ત્યાં ધર્મ સાંભળી વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થતાં મહાબળને રાજ્ય ઉપર બેસાડી દીક્ષા લઈને તે રાજા મોક્ષે ગયો.

મહાબલને કમળશ્રી નામે મુખ્ય રાણીથી સિંહના સ્વભવડે સૂચિત બલભદ્ર નામે એક પુત્ર થયો. અનુક્રમે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થતાં બંને પોતાનો બીજી મૂર્તિ હોય તેવા બલભદ્રને તેણે યુવરાજપદવી આપી અને પોતે પોતાના છ બાળમિત્રો સાથે સૌહાર્દના એકલાવથી નિત્ય આર્હત ધર્મને સાંભળના લાગ્યો. એકઠા મહાબલે પોતાના મિત્રોને કહ્યું- 'હે મિત્રો! હું આ સંસારથી ભય પામ્યો છું માટે હવે દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. પછી તમારે શો માર્ગ લેવો છે?' તેઓ બોલ્યા- 'જેવી રીતે આપણે એકઠા રહીને આજ સુધી સાંસારિક સુખ ભોગવ્યું છે, તેવીજ રીતે એકઠા રહીને હવે મોક્ષસુખ ભોગવશું.' મહાબલે પોતાના રાજ્ય ઉપર બલભદ્રને બેસાડ્યો અને બીજા મિત્રોએ પોતપોતાના પુત્રોને બેસાડ્યા. પછી મહાબલે પોતાના છ મિત્રો સાથે મહાત્મા વરધર્મ સુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. તે સાને મહાત્માઓની એવી પ્રતિજ્ઞા હતી કે 'આપણામાંથી જ એક તપસ્યા કરે તે પ્રમાણે સર્વેએ કરવી.' આવો સંકેત કરી મોક્ષને માટે સરખી ઉત્કંઠા ધારણ્ય કરી તેઓ અતુર્યાદિ તપસ્યા કરવા લાગ્યા. તેમાં મહાબલ સર્વથી પોતાને અધિક કૃણ મળે તેવી ઈચ્છાથી 'આજ માડું મસ્તક દુઃખે છે, આજ પેટમાં પીડા થાય છે, આજે ક્ષુધા લાગી નથી,' આવાં ખોટાં બહાના બતાવી પારણાને દિવસે પણ આહાર કરતા નહીં અને તેવી માયા (કપટ) થી તે છ મિત્રોને છેતરીને અધિક તપસ્યા કરતા હતા. તેના માયામિશ્ર તપ કરવાવડે સ્નિદ અને અર્હત ભક્તિ પ્રમુખ સ્થાન-ઠાના આરાધનવડે તીર્થ કર નામકર્મ મહાબળે ઉપાર્જન કયું. ચૈરાથી લા અપૂર્વના આયુ-

ધ્વવાળા તે સાતે મિત્રમુનિઓ ચોરાશી હજાર વર્ષ સુધી વ્રત પાળી આયુષ્યનો ક્ષય થતાં બે પ્રકારની સંલેખના કરી અનશન વ્રત લઈ કાળધર્મ પાળીને વૈજ્યંતનામના અતુલ વિમાનમાં દેવતા થયા.

આ જંબૂદ્વીપના દક્ષિણ ભરતાઈમાં ધર્મમાં તત્પર એવા લોહાથી ભરપૂર મિથિલા નામે નગરી છે. ત્યાં આવેલા પ્રાસાદો તેની ઉપર રહેલા સુવર્ણના કુંભોથી ઉપર ઉદય પામેલા સૂર્યવાળા ઉદયગિરિનો વિભ્રમ ધારણ કરે છે. આ નગરીને સર્વ રત્નમય દેખીને અમરાવતી અને અલકાદિક નગરી રત્નમયી છે, એવી કથાઓમાં લોહાને શ્રદ્ધા થતી હતી તેની રમણીય તાર્થી અતુલ રહેતા દેવતાઓ ક્ષણવાર સ્વર્ગમાં અને ક્ષણવાર તે નગરીમાં એમ વારંવાર રહ્યા કરતા હતા. ઈશ્વાકુવંશરૂપ ક્ષીરસાગરમાં અમૃત કુંભ જેવો અને નિધિકુંભની પેઠે લક્ષ્મીના નિવાસરૂપ કુંભ નામે ત્યાં રાજ્ય હતો. તે સરિતાઓનો જન્મ સમુદ્ર તેમ સંપત્તિઓનો એક આશ્રય હતો; અને મણિઓનો જન્મ રોહણગિરિ તેમ નીતિઓની ઉત્પત્તિભૂમિ હતો. એ મહા-મતિ રાજા શાસ્ત્રોનો અને શસ્ત્રોનો જાણુ હતો અને પૃથ્વીના કર લઈ દીન જનોને આપી દેતો હતો. તે ધીમાન્ મહારાજને યશમાં લોભ હતો, લક્ષ્મીમાં નહીં; દ્રવ્યમાં ત્યાગ (દાન) યુક્તિ હતી, પણ સીમાડામાં નહિ, અને ધર્મમાં વ્યસન હતું, પણ પાસકોડામાં ન હતું.

ઈદ્રને ઈદ્રાણીની જન્મ મુખની પ્રભાથી ચંદ્રનો પરાભવ કરનારી પ્રભાવતી નામે તેને એક મહારાણી હતી. તે પૃથ્વીની આભૂષણરૂપ હતી અને તેનું આભૂષણ શીલ હતું, ખાલુ અને કડાં વિગેરે આભૂષણો માર્ત્ત પ્રક્રિયારૂપ હતાં. પોતાના નિર્મળ સતીપણાથી સર્વ જગતને પવિત્ર કરતી તે પ્રભાવતી જંગમતીર્થ હોય તેમ કટયાણના હેતુપણે શોભતી હતી. દક્ષરુતા રોહિણીની સાથે ચંદ્રની જન્મ એ દુદયહારિણી રમણીની સાથે કુંભરાજ ઉત્તમ ભોગ ભોગવતા હતા.

સ્વર્ગવાસી મહામળનો જીવ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી વૈજ્યંત વિમાનમાંથી અવી ક્ષાલ્યુન શુક્લ અતુર્થીએ ચંદ્ર અક્ષની નક્ષત્રમાં આવતાં ચૌદ મહા સ્વપ્નોએ જનો આર્હત વૈભવ સૂચવેલો છે એવો તે મહાદેવી પ્રભાવતીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. તેમના ગર્ભમાં આવ્યા પછી ત્રીજા માસે દેવીને માદ્ય (પુષ્પ)ની શય્યામાં સુવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો. દેવતાએ તે દોહદ પૂર્ણ કર્યો. પછી પૂર્ણ સમયે માર્ગશીર્ષ માસની શુક્લ એકાદશીએ ચંદ્ર અક્ષિની નક્ષત્રમાં આવતાં પૂર્વ જન્મમાં માયાવડે સ્ત્રીવેદ કર્મ પાંધિલું હોવાથી કુંભના લાંછનવાળા નીલકાંતિને ધરનારા અને સર્વ શુભલક્ષણવાળા ઓગણીશમ આશ્ચર્યકારી તીર્થ કરરૂપ એક કન્યાને પ્રભાવતીએ જન્મ આપ્યો. દિકકુમારીઆએ આવી તેનું સૂતિકાકર્મ કર્યું અને ઈદ્રોએ મેરૂગિરિપર લઈ જઈને તેમને સ્નાન કરાવ્યું. સ્નાન કરાવ્યા પછી તેમનું અર્ચન કરી, આરતી ઉતારીને શકઈદ્રે આ પ્રમાણે ભક્તિનિર્ભર દુદયથી સ્તુતિ કરવા માંડી.

“ત્રણ જ્ઞાનના નિધિ અને ત્રણ જગતમાં પ્રધાન એવા ઓગણીશમ તીર્થ કરને હું
“નમરકાર કરું છું. હે નાથ ! સારે ભાગ્યે તમારા દર્શનથી હું ચિરકાળે પણ અનુક્રાંહિત

“ યથા છું; કેમકે સાધારણુ પુણ્યથી અહંત પ્રજાનું સાક્ષાત્ દર્શન થતું નથી. હે દેવ !
 “ આજે તમારા જન્મોત્સવ દર્શનથી દેવતાઓનું દેવત્વ સફળ થયું છે. એક તરફ અચ્યુત
 “ ઈદ્રની ઉપર અને બીજી તરફ અન્ય પ્રાણીઓની ઉપર સંગન અનુગ્રહ કરવાની શુદ્ધિ-
 “ વાળા હે પ્રજા ! સંસારમાં પડતા એવા અમારું રક્ષણ કરો. પૃથ્વીના સુવર્ણમુગટ ઉપર
 “ ઈદ્રનીલ મણિની જેમ તમે અતિશય શોભો છો. ઈચ્છા કર્યા વગર માત્ર સ્મરણ કરવાથી પણ
 “ તમે મોક્ષને માટે થાઓ છો, તો દર્શન અને સ્તુતિ કરીને તમારી પાસે તેથી અધિક ફળ શું
 “ માગીએ ? એક તરફ ધાર્મિક બધાં કાર્યો અને એક તરફ તમારું દર્શન તે બંનેની ફળપ્રાપ્તિ
 “ તરફ જોતાં તમારું દર્શન અધિક ફળપ્રાપ્તિના સાધનરૂપ જણાય છે. તમારા ચરણકમળમાં
 “ આગોટતાં જવું સુખ મને થાય છે, તેવું સુખ ઈદ્રપણામાં, અહમિદ્રપણામાં કે મોક્ષમાં
 “ પણ મને થતું નથી એમ હું માતું છું.”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી ઈદ્રે ઓગણીશમા અહંતને પાછા મિથિલાપુરીમાં લઈ જઈ માતા-
 ની પાસે ચૂકયા. જ્યારે પ્રજા ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાને પુષ્પમલ્ટયપર શયન કરવાનો દોહક
 થયો હતો, તેથી પિતાએ તેમનું મહદ્દી એવું નામ પાડ્યું. ઈદ્રે મોક્ષલેલી પાંચ પાત્રીઓએ
 પ્રતિદિન પુષ્પની પેટે લાલન કરાતા મહ્દીકુમારી અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા.

અચલરાયને જીવ વૈજયંત વિમાનથી ચવી આ ભરતક્ષેત્રમાં સાકેતપુર નામના નગરમાં
 પ્રતિષ્ઠા નામે રાજ થયો. રૂપથી સાક્ષાત્ પદ્મા હોય તેવી પદ્માવતી નામે તેને સર્વ
 અંતઃપુરમાં શિરોમણિ રાણી હતી. તે નગરને વિષે ઈશાન દિશામાં એક નાગદેવના મંદિરની
 અંદર નાગદેવની પ્રતિમા હતી, તેની અનેક લોકો માનતા કરતા હતા. એક વખતે પદ્માવતી
 રાણીએ તે નાગદેવની યાત્રાને માટે જવા સારૂ પ્રતિષ્ઠા રાજની આજ્ઞા માગી. રાજએ તેમ
 કરવા સંમતિ આપી અને તેની સાથે રાજ પણ પુષ્પાદિ સામગ્રી લઈ યાત્રાને દિવસે તે નાગ-
 પ્રતિમાના મંદિરમાં આવ્યો. પુષ્પને મંડપ, પુષ્પને સુદ્ગર અને પોતાની પ્રિયાને જોઈ
 રાજએ સ્વપ્નુદ્ધિ નામના ઉત્તમ મંત્રીને પૂછ્યું— ‘હે મંત્રીવર ! મારી પ્રેરણાથી તમે અનેક
 રાજઓના મંદિરમાં ગયા છો, તો તેમાં કાઈ ઠેકાણે આલું સ્ત્રીરત્ન કે આવો પુષ્પને સુદ્ગર
 તમારા જોવામાં આવ્યો છે? સ્વપ્નુદ્ધિ મંત્રી બોલ્યો— ‘તમારી આજ્ઞાથી હું એકદા કુંભ
 રાજની પાસે ગયો હતો. ત્યાં તેની મહ્દી નામે એક કન્યા મારા જોવામાં આવી. સ્ત્રી-
 રત્નમાં સુખ્ય એવી તે રાજકન્યાની આયુષ્યકથામાં એવો પુષ્પમુકૂર કરવામાં આવ્યો હતો
 કે તેવો સ્વર્ગમાં પણ અસંભવિત છે. તેના સ્વરૂપની આગળ ચક્રવર્તીનું સ્ત્રીરત્ન, કામદેવની
 પત્ની રતિ અને ઈદ્રાણી પ્રમુખ દેવસ્રીઓ તે સર્વ તણતુલ્ય છે. એ કુંભરાજની કુમારી એકવાર
 પણ જેના જોવામાં આવી હોયને અમૃત રસના સ્વાદની જેમ તેના રૂપને જૂલી શકતો નથી.
 મનુષ્યોમાં અને દેવતાઓમાં તે મહ્દીકુમારીના જેવી કાઈ નારી નથી. તેનું અદ્વૈત રૂપ વાણીથી
 પણ અગોચર છે.” તે સાંભળી પૂર્વજન્મના અનુરાગથી પ્રતિષ્ઠા રાજએ તેને વરના માટે

કુભરાજની પાસે એક ફૂત મોકલ્યો.

તે અરસામાં ધરણુનો જીવ પણ વૈજયંત વિમાનથી ચ્યવી ચંપાપુરીમાં ચંદ્રછાય નામે રાજ થયો. તે ચંપાપુરીનો નિવાસી અર્હનય નામે એક શ્રાવક વ્યાપાર કરવાને માટે વહાણમાં બેસી સમુદ્રયાત્રા કરવા નીકળ્યો હતો તે વખતે ઇંદ્ર દેવસભામાં એવી પ્રશંસા કરી કે 'અર્હનયના જેવો દાર્ઠ દ્રઢ શ્રાવક નથી.' તે સાંભળી ઇર્ષ્યાવાન થયેલા એક દેવતાએ સમુદ્રમાં આવી કણુનારમાં મેઘાડંબર સાથે ઉત્પાતના જેવો પવન ઉત્પન્ન કર્યો. વહાણ કુખવાના લયથી તેમાં બેઠેલા વ્યાપારીઓ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવની માનતા કરવા લાગ્યા. તે વખતે અર્હનયે સમાધિસ્થ થઇ પચપચ્યાણુ ધર્યું કે 'જે આ ત્રિક્ષમાં માઈ મૃત્યુ થાય તો હવે મારે અનશન વ્રત (ચારે આહારનો ત્યાગ) છે.' તે વખતે પેલા દેવે રાક્ષસને રૂપે આકાશમાં રહીને કહ્યું કે 'હે અર્હનય ! તું તારો ધર્મ છોડી દે ને માઈ વચન માન, જે તું માનીશ નહીં તો આ વહાણને ઘડાની ઠીમની જેમ ફેડી નાખીશ ને પરિવાર સાથે તને આ જળજંતુઓનું ભક્ષ્ય કરીશ.' આટલું કહેતાં પણ જ્યારે અર્હનય ધર્મથી અળિત થયો નહીં, ત્યારે તે દેવે તેને ખમાવ્યો અને ઇન્દ્રે કરેલી પ્રશંસા સંબંધી વાર્તા કહી સંભળાવી. પછી તે શ્રાવકને બે મનોહર દિવ્ય કુંડળની જોડી આપી, ઘોર મેઘ અને પવનાદિ દૂર કરી તે દેવ અંતર્હિત થઈ ગયો અનુક્રમે અર્હનય સમુદ્રના તીર્થની શુભિપર ઉતર્યો અને બધું કરિયાણું લઈ મિથિલાપુરીમાં ગયો. યોગ્યતાના બળુનાર અને ઉદાર મનવાળા અર્હનયે ત્યાં કુભરાજને એક કુંડળની જોડી ભેટ કરી. રાજાએ તે કુંડળની જોડી પોતાની પ્રિય દુહિતા મલ્લીને આપી અને નીતિ બળુનારા રાજાએ અર્હનયનો સત્કાર કરી તેને વિદાય કર્યો. ત્યાં બુનાં કરિયાણાં વેચી અને નવાં લઇ અકંપ છુદ્ધિવાળો અર્હનય ફરતો ફરતો ચંપાપુરીમાં આવ્યો ત્યાંના રાજા ચંદ્રછાયને બીજી કુંડળની જોડી ભેટ કરી. રાજાએ પૂછ્યું—'હે શ્રેષ્ઠી ! આ કુંડળની જોડી કયાંથી લાવ્યા છો ?' તે સાંભળી તેણે કુંડળ સંબંધી સર્વ વાર્તા કહી બતાવી તે પ્રસંગે પ્રથમ એક કુંડળની જોડી મહીકુમારીને આપેલી તે વાત નીકળતાં તેણે મહીકુમારીનાં ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપનું વર્ણન કરવા માંડ્યું—'એ મહીકુમારીનું મુખ જે ઉદિત હોય તો ભલે ચંદ્ર અસ્ત થઈ જાય. તેના અંગની કાંતિ હોય તો પછી મરકતમણિની કાંઠ જરૂર નથી. તેના લાવણ્યનું પૂર હોય તો ગંગાના જળની શી જરૂર છે ? અને તેની રૂપલક્ષ્મી હોય તો પછી દેવાંગના ભલે દૂર રહે. હે રાજા ! જેઓએ તે રમણીને નિરખી નથી તે પુરૂષોનાં નેત્ર વૃથા છે. ક્રમક જન્મા કદિ પણ વિકસિત પદ્મિનીને જોતા નથી, તે હંસ શા કામના છે ?' તે સાંભળી ચંદ્રછાય રાજાએ પૂર્વ જન્મના સ્નેહયોગથી મહીકુમારીને વરવાને માટે કુભરાજની પાસે પોતાના એક ફૂતને મોકલ્યો.

હવે પૂરણનો જીવ વૈજયંત વિમાનમાંથી ચ્યવી શ્રાવસ્તીપુરીમાં રૂક્મિ નામે રાજ થયો. તેને ધારણી નામે પત્નીથી સુખાહુ નામે એક નાગકન્યા જેવી અતિ સ્વરૂપવાન

કન્યા થઈ, રાજને તે ધણી બહાલી હતી, તેથી ચાતુર્માસમાં સવ પરિવાર સહિત આદર-પૂર્વક વિશેષ પ્રકારે સ્નાન કરાવેલી તે યાજ્ઞા દિવ્યાલંકાર ધારણ કરીને પોતાના પિતાને પ્રણામ કરવા ગઈ. તેને ઉત્સંગમાં બેસાડી પિતાએ અંત.પુરના સેવક (નાજર)ને કહ્યું— 'આ કન્યાના જેવો સ્નાનવિધિ તે કાઈ ઠેકાણે બોયો છે?' તે સેવક બોલ્યો— "તમારી આજ્ઞાથી એકવાર હું મિથિલાપુરીમાં ગયો હતો. ત્યાં કુંભરાજની પુત્રી મલ્લીકુમારીની આયુષ્ય-અંતિમાં આથી પણ વિશેષ સ્નાનવિધિ મારા જેવામાં આવ્યો હતો. હે પ્રભુ ! તે રાજકુમારીનું સ્વરૂપ પણ નિરૂપમ છે. હું જે કહીશ તો તમને અસંભવિત લાગશે, પણ તમારે મારાં વચન પર વિશ્વાસ રાખવો. તેવું સ્ત્રીરત્ન પૂર્વે મારા જેવામાં ક્યાઈ પણ આવ્યું નથી. જ્યારથી તે જેવામાં આવેલ છે, ત્યારથી ખીજી સ્ત્રીઓ વર્ણન કરવામાં મારી જિહ્વાએ મૌનવ્રત ગ્રહણ કર્યું છે, તેનો આગળ ખીજી સ્ત્રીઓ નિર્માલ્ય જેવી જણાય છે. કલ્પલતાની અગમ આગ્રહતા શા હિસાબમાં હોય?" તે સાંભળી રૂકમિરાજને તેના પર અતુરાગ ઉત્પન્ન થયો. તેથી મહીકુમારીની માગણી કરવાને તેણે પણ કુંભરાજ પાસે એક દૂતને મોકલ્યો.

વસુનો જીવ પણ વૈજયંત નિમાનથી ચ્યવી વારાણસી પુરીમાં શંખ નામે રાજ થયો, એક વખતે અર્હન્યે આપેલું મહીકુમારીનું દિવ્ય કુંડલ ભાંગી ગયું, તેથી તેને સુધારવાને રાજ્યે સ્વર્ણકારે(સોની) ને હુકમ કર્યો. સ્વર્ણકારેએ બેઠને કહ્યું 'હે દેવ! અમે આવું દિવ્યકુંડળ સુધારવાને સમર્થ નથી.' તે સાંભળતાંજ કોષ પામીને રાજ્યે તેઓને નગરમાંથી બહાર કાઢી મૂક્યા. તેઓ ત્યાંથી વારાણસી નગરીમાં આવ્યા અને ત્યાં શંખરાજની પાસે પોતાને કાઠીમૂકવાના કારણમાં જે વૃત્તાંત બન્યું હતું તે સર્વ તેમણે કહી બતાવ્યું. તેમાં કુંડળને પ્રસંગે મહીકુમારીના અદ્ભુત રૂપનું વર્ણન કરવા માંડ્યું. "જે પદાર્થો ખીજે ઉપમાને ગણાય છે, એ આ બાળાની પાસે ઉપમેય તરીકે ગણાય છે. જેમ ચંદ્ર તેના સુખને ઉપમેય છે, બિંબકૃણ તેના હોઠનું ઉપમેય છે, શંખ તેના કંઠપ્રદેશને ઉપમેય છે, ખિસલતા બે જીભની ઉપમેય છે, વજ્રનો મધ્ય ભાગ કટિને ઉપમેય છે, હાથીનો સુઠ તેના ઉડની ઉપમેય છે, નદીની ભ્રમરી તેની નાસિની ઉપમેય છે, દર્પણ તેના જઘનનું ઉપમેય છે, મૃગલીની જઘા તેની જઘાનું ઉપમેય છે અને કમળ તેના હાથ પગનું ઉપમેય છે." તેવું રૂપ સાંભળી પૂર્વના સ્નેહાનુબંધવે શંખ રાજ્યે મહીકુમારીની યાચના કરવામાટે એક દૂત કુંભરાજ પાસે મોકલ્યો:

વૈશ્રવણનો જીવ પણ વૈજયંત નિમાનથી ચ્યવી અદીનશત્રુ નામે હસ્તીનાપુરમાં રાજ થયો હતો. અહીં મલ્લીકુમારીનો મલ્લીકુમાર નામે એક ભાઈ હતો, તેણે કુતુહળથી ચિત્રકારે પાસે એક વિચિત્ર ચિત્રશાળા કરાવવા માંડી હતી. તેમાં ચિત્રનારા ચિત્રકારેમાં એક ચિત્રકાર ઘણો ચતુર હતો. ફક્ત એક પગ જેવામાં આવે તોપણ તેને અનુસારે સર્વ અંગનું યથાસ્થિત ચિત્ર કરવાની તેને લખ્ધિ પ્રાપ્ત થયેલી હતી. એક વખતે પદદામાંથી મલ્લીકુમા-

રીના પગનો અંગુઠો તેના જોનામાં આપ્યો, તેને અનુસારે અગોપાંગ સહિત મહલીકુમારીતું યથાર્થ રૂપ આજોખી લીધું. અન્યદા મહ્લકુમાર તે ચિત્રચાળામાં ક્રીડા કરવાને ગયો, અને તેમાં કરેલાં ચિત્રો જોવા લાગ્યો, તેવામાં ચિત્રમાં રહેલી મહલીકુમારીને જોઇ સાક્ષાત મહલીકુમારી છે એવું ધારી લજ્જાથી નરત પાછો ફર્યો. તે વખતે ધાત્રીએ કહ્યું—'કમ પાછા ફર્યા!' ત્યારે કુમાર બોલ્યો—'અહીં મારી જોન મહલીકુમારી છે, તો ત્યાં શી રીતે ક્રીડા કરાય ?' ધાત્રીએ બરાબર જોઈને કહ્યું—'કુમાર ! આ સાક્ષાત્ મહલીકુમારી નથી પણ એ તો ચિત્રમાં આજોખેલ છે, માટે પાછા આવો' તેમ જાણી મહ્લકુમારને ક્રોધ ચડ્યો, તેથી પેલા ચિત્રકારનો દક્ષિણ હસ્ત છેદી નાખ્યો અને તેને પોતાના નગરમાંથી કાઢી મૂક્યો. તેણે હસ્તીનાપુરમાં જઈ અદીનશત્રુ રાજને તે વૃત્તાંત કહ્યો અને પછી મહ્લકુમારીતું વર્ણન કરવા માંડ્યું—' હે રાજન ! આ સર્વ જગતરૂપ આકાશમાં ચંદ્રલેખા સદ્રશ તે મહલીકુમારી જોવી દાર્દ્રીએ સુંદર સ્ત્રી દેહ ઠેકાણે છે નહીં, થઈ નથી અને થશે પણ નહિ જે દાર્દ્ર તે સુંદર કન્યાને જોઈ પછી અન્ય કન્યાને જુએ છે તે મહાનીલમણને જોઈ કાચના કટકને જુએ છે. આ જગતમાં રૂપ, લાવણ્ય, ગતિ અને બીજી ચેદાઓથી તે બાળા નદીઓમાં ગંગાની જેમ સર્વ સ્ત્રીઓમાં સુખ્ય છે. " આ પ્રમાણે તેનું વર્ણન કરીને પછી ચિત્રકારે ચિત્રતું ફલક આકર્ષી રાજને બતાવ્યું. તેને જોઈ વિસ્મય પામેલા અને પૂર્વ સ્નેહથી ઉત્ક્રાંત થયેલા રાજએ તેની ચાચના કરવાને કુંભરાજની પાસે પોતાનો દુત મોકલ્યો.

અભિચંદ્રનો જીવ પણ વૈજયંત વિમાનથી ચ્યવી કાંપિત્યપુર નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજ થયો હતો. તેના પુણ્યથી આકર્ષાઈને દેવલોકમાંથી અપ્સરાઓતું વૃંદ આપ્યું હોય તેમ ધારણી વિગેરે તેને એક હજાર રાણીઓ હતી. અહીં ગિથિલા નગરીમાં ચોક્ષા નામે એક વિચક્ષણ પરિત્રાજિકા હતી. તે રાજના અને ધનાઢ્ય પુરૂષોનાં ઘરમાં ફરતી ફરતી આ પ્રમાણે કહેતી હતી કે—' દાન કરવાથી અને તીર્થના અભિષેકથી થયેલા ધર્મ સ્વર્ગ અને મોક્ષનો હેતુ છે, એ આમારું તત્ત્વવચન છે." આ પ્રમાણે કહેતી તે પરિત્રાજિકા નગરના અને દેશના લોકોને પોતાના ધર્મમાં પ્રવર્તાવતી હતી એક વખતે ફરતી ફરતી તે કુંભરાજના દરબારમાં જ્યાં મહલીકુમારી રહેતી હતી તે મહેલમાં આવી ચડી. ત્યાં પ્રથમ હાથમાં ત્રિ-દશ રાખી, કપાયલાં વસ્ત્ર ધરીને તે ઉભી ગહી. પછી દર્ભવડે કમંડલમાંતું જળ પૃથ્વીપર છાંટી તેનાપર પોતાતું આસન પાથરીને બેઠી બીજા માણસની જેમ મહલીકુમારીને પણ તે ધર્મપદ્દશ કરવા લાગી તે સાંભળી તણ જ્ઞાન ધરનારા મહલીકુમારી બોલ્યા—'જેટલાં દાન છે તે સર્વ ધર્મને માટે નથી. જે સર્વ દાન ધર્મગાટેજ થતાં હોય તો ગિલાકા અને કુતરાતું પોપણ પણ ધર્મને માટે ધાય. જીવહિસા જેમાં રહેલ છે એવા તીર્થાભિષેકથી શી રીતે પવિત્રતા યાય? રૂધિરધંડે લીપાએલું વસ્ત્ર શું રૂધિરવડે ધોવાથી શુદ્ધ યાય? માટે વિવેકમૂળ ધર્મ છે, તે અવિવેકીને થતો નથી. તેવા પુરૂષને તપસ્યા પણ ઠવળ કલેશને માટે યાય છે, તેમાં કાંઈપણું સંસૈય નથી." આ પ્રમાણે મહલીકુમારીએ કહ્યું, એટલે ચોક્ષા પરિત્રાજિકા વિવખીયધ નીચું-મુખ કરી રહી;

કારણ કે પ્રભુનાં ચુકિતવાળાં વચનને ખાધિત કરવાને કાણુ સમર્થ થાય? પછી ઘરે પાખડી આવ્યા દર્શના આસનપર બેસી તું આવિશ્વને કટવો વખત થયાં છેતરે છે? એમ કહી દાસી-ઝાઝે તેનો તિરસ્કાર કર્યો તે વખતે ચોક્ષાએ મનમાં ચિતવ્યું કે 'રાજ્યસંપત્તિવડે ઉન્નત થઈ ગયેલી આ રાજકુમારીકાએ અને તેના છદે વર્તનારા તેના પરિવારે મારો જે તિદસ્કાર કર્યો છે, તેનું વૈર વાળવાને માટે મારી યુદ્ધિ પહોંચાડીને આ રાજકુમારીને જ્યાં ઘણી શોકયો હોય તેની વચમાં ફેંકી દઉં, અર્થાત્ ઘણી રાણીઆવાળો રાજ પરણે એમ કહૂં, જ્યાં એ દુ ખી થાય.' આ પ્રમાણે ચિતવી ક્રોધથી મનમાં ધમધમી રહેલી તે પરિવારિકા ત્યાંથી નીકળીને કાંપિલ્યપુરમાં જિતશત્રુ રાજની પાસે ગઈ. રાજ્યે મોટા સત્કારથી તેના દર્શન કર્યાં. એટલે આશીર્વાદ આપીને તે પોતાના આસનપર બેઠી. રાજ્યે અંત પુર સાથે ભક્તિપૂર્વક તેની વંદના કરી. તેણે ત્યાં પણ દાન અને તીર્થાભિષેકના ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો. રાજ્યે કહ્યું—'ભગવતિ ! તમે આ પૃથ્વીપર પરતંત્ર થયા વગર સ્વેચ્છાએ સર્વત્ર કુર્યા કરા છે, માટે હું તમને પૂછું છું કે—આ મારા અંત:પુરની સ્ત્રીઓ જેવી અપૂર્વ સ્ત્રીઓ તમે કાઠ ઠેકાણે જોયેલી છે?' તે સાંભળી ચોક્ષા હસતી હસતી બોલી—'હે રાજ ! કૂવાના દેડકાની જેમ તમે તમારા અંત:પુરને કેમ ખહુ માનો છે? મિથિલાનગરીમાં કુભગળને ઘેર મદલી નામે એક સુંદર કન્યારત્ન છે. તે સર્વ મૃગાક્ષીઓમાં ચૂકામણિ છે. તેના માત્ર એક અગુઠાની જે શોભા છે તે કેવાંગના કે નાગકન્યાઓમાં પણ જોવામાં આવતી નથી. વધારે શું કહું! તે મનોહર બાળાના શરીરના ખાંધાની શોભા, તેનું સૌંદર્ય અને તેના લાવણ્યની સંપત્તિ કાઈ જુદીજ છે.' તે સાંભળતાંજ પૂર્વના સ્નેહને લીધે જિતશત્રુ રાજ્યે તેની પ્રાર્થનાને માટે કુંભરાજથી પાસે એક દૂત મોકલ્યો.

અહીં મદલીકુમારીએ પોતાના પૂર્વ જન્મના મિત્ર છએ રાજ્યોને અશોકવાડીમાં યોધ થવાનો છે એવું અવધિજ્ઞાનવડે જાણીને તે વાડીની અંદર મહેરના ઝોરડાની મધ્યમાં મનોહર રત્નપીઠ ઉપર એક પોતાની સુવર્ણમય પ્રતિમા કરાવીને સ્થાપન કરી. એ પ્રતિમાના પદ્મરાગ મણિવડે અધર કર્યાં, નીલમણિથી કથ રચ્યા, ઈદ્રનીલ અને સ્કાટિક ગણિના લોચન બનાવ્યાં, પ્રનાળાના હાથ પગ રચ્યા, છિદ્રવાણું (પોહું) ઉદર કર્યું. તાળવાના ભાગમાં છિદ્ર કર્યું અને તેની ઉપર સુવર્ણમય કમળનું ઢાંકણું કર્યું. બીજાં સર્વ અવયવો અતિ રમણીય બનાવ્યાં, અને તે પ્રતિમાવાળા ઝોરડાની દૂરતી ભીત ચણાવી તેમાં તાળાંદીધેલાં કમાડવાળાં છ દ્વારો કર વ્યાં, તે દ્વારની આગળ નાના નાના છ ઝોરડા કરાવ્યા અને પ્રતિમાની પછ-વાડાની ભીંતમાં એક બીજું દ્વાર પડાવ્યું. પછી એ પ્રતિમાના તાળવા ઉપર સર્વ આહારનો એક એક પિંડ મૂકી તે પછી સુવર્ણ કમળ ઢાંકી દઈને મદલીકુમારી પ્રતિદિન ભોજન કરવા લાગ્યા.

હવે જે છ રાજ્યોએ મદલીકુમારીને માટે પોતપોતાના દૂતો મોકલ્યા હતા, તેઓ એક સાથે મિથિલાપતિની પાસે આવ્યા. સર્વમાં પ્રથમ દૂતે કહ્યું—'અનેક સૌમંત રાજ્યો મસ્તક'

વડે જેના ચરણકમળને ગાર્જિત કરે છે એવા, મહા પરાક્રમી, મહા ઉત્સાહી, રૂપમાં કામદેવ જેવા, સામ્યતામાં ચંદ્ર જેવા, પ્રતાપમાં સૂર્ય જેવા અને યુદ્ધિમાં શુરુ જેવા, સક્રિતપુરના અધિ-પતિ પ્રતિયુદ્ધિ રાજ તમારી નિર્દોષ કન્યા મલ્લીકુમારીને પરણવાને ઇચ્છે છે. તમારે ઘાઈ ખીજને કન્યા તો અવશ્ય આપવી જોઈશે, તો અમારા રાજને આપીને તેને સ્વગન કરવાને તમે યોગ્ય છો. ” ગીએ ફૂત યોલ્યો—“ યુસરા પ્રમાણુ દીર્ઘ શુભવાળા, પ્રુષ્ટ સ્કંધવાળા, વિશાળ લોચનથી શોભતા, કુલીન, ચતુર, સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા, રણભૂમિમાં તીવ્ર, સર્વ શાસ્ત્રના અભ્યાસી અને સર્વ શાસ્ત્રોમાં શ્રમ કરનાર એવા ચંદ્રની છાયા જેવા શીતળ ચંપાનગરીના પતિ ચંદ્ર-ચ્છાય નામે યુવાન રાજ તમારી પુત્રી મલ્લીકુમારીને માગે છે. તો તેને આપવાને તમે યોગ્ય છો. ” ત્રીજા ફૂતે કહ્યું—“ યાચકાનો ચિંતામણિ, ક્ષત્રિયોનો શિરોમણિ, શરણુચ્છુને શરણુ કરવા યોગ્ય, વીર્યવંતમાં શ્રેષ્ઠ, જ્યસ્ત્રીનું ક્રીડાગૃહ અને ગુણીજનનો ખગીચો—રૂઢિ નામે શ્રાવસ્તી નગરીનો રાજ તમારી કન્યાને ઈચ્છે છે માટે હે રાજા નિધિએ મેળવેલા ઉચિત એવા વરવધુનો યોગ કરો, તમે યોગ્યતાને જાણનારા છો. ” ચોથો ફૂત યોલ્યો—“ અદ્ભુત ઐશ્વર્યથી ઈંદ્રના યજ્ઞપતિ કુબેરને જીતનાર, વાચાળ, સાંદર્યમાં કામદેવ સમાન, શત્રુઓના ગર્વને હરનાર, સદાચાર રૂપ માર્ગના વટેમાર્ગુ, શાસનમાં ઈંદ્ર સમાન અને શંખના જેવા ઉજ્જવળ યશને ધારણુ કરનાર શંખ નામે કાશી નગરીનો રાજ છે, તે તમારી પાસે તમારી કન્યાનો પ્રાર્થના કરે છે તે સ્વીકારો. ” પાંચમો ફૂતે કહ્યું—“ હે મિથિલાપતિ ! મોટા ખળવડે હસ્તી જેવો, હાથચાલાકી-વાળો, મહાપરાક્રમી, અનેક રણમાં પસાર થયેલો, દ્રઢ દૃઢવવાળો, સારી યુદ્ધિવાળો, યુવાન, કીર્ત્તિરૂપી વેલનો-પરોહણુ, શુણુરતનોનો એક રોહણુચ્ચળ અને દીન અનાથ જનનો ઉદ્ધાર કરનાર હસ્તીનાપુરનો સ્વામી અદીનશત્રુ રાજ તમારી કન્યા મલ્લીકુમારીને માગે છે તે આપો. ” છઠ્ઠો ફૂત યોલ્યો—“ હાથીઓથી પર્વતની જમ શત્રુઓથી અકંપનીય, નદીઓથી સંસુદ્રની જમ ધણી સેનાથી ચારે તરફ પરવરેલો, અપ્રતિહત સક્રિતવાળા સેનાનીથી ઈંદ્રની જેવો અને સર્વ શત્રુઓને જીતનાર કાંપિલ્યપુરનો અધિપતિ જિતશત્રુ રાજ આરા મુખે તમારી કન્યાને પ્રાર્થે છે; માટે વિલંબ વગર તેને આપો. ”

આ પ્રમાણુ છએ ફૂતોનાં વચન સાંભળી કુલરાજ યોલ્યો—“ અપ્રાર્થિત વસ્તુની પ્રાર્થના કરનારા, મૂઠ અને ખહુમાની એવા તે અધમ રાજઓ ઠાણુ છે ? આ મારું કન્યારતન ત્રણુ જગ- : તમાં શિરોરતન છે, તેને પરણવાને ઈંદ્રાદિક દેવતાઓની પણુ યોગ્યતા નથી. હે ગરીબ ફૂતો ! તમારા દુરાશયવાળા સ્વામીઓએ આ મનોરથો વૃથા કરેલા છે, તેથી શીઘ્ર અહીંથી તમે ચાલ્યા જાઓ. મારા નગરમાંથી સત્વર નીકળો. ” આ પ્રમાણુ તિરસ્કાર કરેલા તે ફૂતોએ ત્યાંથી નીકળી ઉતાવળા પોતપોતાના સ્વામી પાસે આવી કોષરૂપ અગ્નિમાં પવન જેવો આ સંદેશો કહ્યો. પછી છએ રાજઓએ પોતાનો સરખો પરાભવ થવાથી પરસ્પર ફૂતો મોકલીને કુલરાજ સાથે મોટી-લડાઈ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. પછી છ વર્ષધર પર્વતની જેવા તે છ રાજઓ સૈન્યથી પૃથ્વીને અંબાઘાન કરતા મિથિલાપુરી પાસે આઠ્યા. પ્રવેશના અને નીકળવાના દ્વારને રોકવામાં ચતુર

સર્ગ ૬ ઠો. મહાકુમારીએ પોતાના ઉપર આશક્ત થયેલ છ રાજાઓને આપેલ બોધ (૩૪૩)

એવા તેઓએ ચંદનના વૃક્ષને સર્પોની જમ મિથિલાનગરીને વીટી લઇને કૃસ્તો ઘેરા નાખ્યો. ઠેટલાક દિવસ સુધી રહેલા આવા ઘેરાથી ખેદ પામેલા કુંભરાજ એક દિવસ તે સંબંધી ચિંતા કરતા હતા, તેવામાં મલ્લીકુમારી ત્યાં આવ્યા. તેણે કહ્યું— 'હે તાત ! તમે ઉદ્દેગી થયા હો તેમ કેમ બાણાઓ છે ?' એટલે કુંભરાજએ પોતાને ઉદ્દેગ થવાનું કારણ કહ્યું તે સાંભળી મલ્લીકુમારી બોલ્યા— 'પિતાભા ! ગૂઢ પુરૂષો મોકલી પ્રત્યેક રાજાને કહો કે તેમને મલ્લીકુમારી આપીશ. એમ કહી તે છએ રાજાઓને સનખવો અને પછી મારી પ્રતિમા બ્યાં રાખેલી છે, તેની આગળના છએ ઝોરડામાં તેઓને સાચકાલે સ્વેતવસ્ત્ર ધરાવીને ગુપ્ત રીતે જુદાજુદા લાવો. ' કુંભરાજએ તે પ્રમાણે ગોઠવણ કરી એટલે તેઓ આવીને ત્યાં હાજર થયા. પછી પેલા કમાડની બળીમાંથી સર્વેએ મલ્લીકુમારીની પ્રતિમા બેઠી. ' અહા પુણ્યયોગે આ સુંદર લોચનવાળી સુરૂપા મલ્લીકુમારી આપણે પ્રાપ્ત કરી. ' એમ પ્રત્યક્ષ મલ્લીકુમારીની બુદ્ધિથી પ્રત્યેક તેનું અનુરાગપૂર્વક ચિંતવન કરવા લાગ્યા, એવામાં પ્રતિમાની પછવાડે જે દ્વાર કરાવ્યું હતું ત્યાંથી મલ્લીકુમારીએ પ્રચ્છન્નપણે તેમાં પ્રવેશ કર્યો અને પ્રતિમાવડે સંતાઇ રહીને તેમણે તાળવાને ઢાંકવાનું જે કમળ હતું તે પાડી નાખ્યું. તત્કાળ ત્રથમ નાંખેલા ઢાહી ગયેલા આહારનો ગંધ તેમાંથી સ્ફુરી નીકળ્યો. તે વિદ્યાની દુર્ગંધ જેવો અસહ્ય હોવાથી નાસિકાને અત્યંત બાધા કરવા લાગ્યો, છએ કમાડની બળીમાંથી નીકળીને તે દુર્ગંધ છએ ઝોરડામાં ફેલાયો. તેથી છએ રાજાઓની નાસિકાને ફાડી નાખતો હોય તેમતે અપ્રિય થઈ પડ્યો એટલે વસ્ત્રવડે નાસિકાને ઢાંકીને શત્રુઓથી કાયરની જમ તેઓ ત્યાંથી પરાડ્-સુખ થઇ ગયા. તે વખતે મલ્લીકુમારીએ અંદરથી કહ્યું કે ' તમે પરાડ્-સુખ કેમ થાઓ છો ? ' તેઓ બોલ્યા— ' અમે આ દુર્ગંધને સહન કરી શકતા નથી. ' પછી મલ્લીકુમારી પ્રગટ થઇને બોલ્યા— ' આ પ્રતિમા તો સુવર્ણની છે, પણ એમાં પ્રતિદિન આહારનો કવળ નાખાય છે તેથી તેની આવી ગંધ આવે છે. તો માતાપિતાના વીર્ય અને લોહીથી ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભમાં ત્રથમ કલલ (પરપોટો) જેવું થઈ, પછી માંસની પેશીરૂપે થતાં માતાના કરેલા આહારના સત્ત્વથી અનેલા રસથી પોષિત થયેલા, ઝોરના પકદામાં તથા નરકમાં મગ્ન થયેલા અને વિદ્યાભૂતથી વારિત એવા આ શરીરને માટે તો શું કહેવું ! આવી રીતે જેની ઉત્પત્તિ છે એવા વિદ્યાના ઠાઠારૂપ, રસ, રૂધિર, માંસ, ચરબી, અસ્થિ, મજ્જા અને વીર્યથી ભરેલા, મૂત્રના એક સ્રોત, શ્લેષ્મ (ખડખા) ની મસક અને શહેરની ગટર જેવા દુર્ગંધી શરીરમાં શું કાંઈ પણ સાર છે ? જેમ ઉપર જમીનમાં અમૃતની વૃદ્ધિ પણ ખાર રૂપ થઈ જાય, તેમ એ શરીરને સુગંધી કરવા માટે લગાવેલા કપૂર વિગેરે સુગંધી પદાર્થો પણ મળરૂપ થઈ જાય છે. એવી રીતે બહાર અને અંદર બીભત્સ એવા આ શરીરની ઉપર શું વિવેકી પુરૂષો જરા પણ રાગ ધારણ કરે ? અર્થાત્ નજ કરે. અરે સુગંધ રાજાઓ ! આજથી ત્રીજા ભવે તમે મારી સાથે દીક્ષા લઈને તપ કર્યો હતો તે કેમ સંભારતા નથી ? "

આવાં મલ્લીકુમારીનાં વચન સાંભળીને તેનો વિચાર કરતાં તે છએ રાજાઓને બલિ-

સ્મરણુજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. 'અહં તના અનુબ્રહ્મી શું ન થાય ?' પછી મલ્લીપ્રભુએ જાળી-વાળા છએ કમાડ ઉઘાડી નાખ્યાં. એટલે તે છએ રાજ્યો પ્રતિગોધ પાગી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા— "હે ભદ્રે ! અમને યાદ આપ્યું કે પૂર્વ ભવે આપણે સાતે મિત્રો સંકટ કરી એકઠા રહીને તીવ્ર તપ કરતા હતા. હે પ્રભુ ! તમે અમને સારી રીતે ગોધ આપીને નરકમાં પડતાં ખચાવ્યા છે, તો હવે અમારે શું કરવા યોગ્ય છે તે ખતાવો; કેમકે તમે અમારા ગુરુ છે. " 'સમય આવે ત્યારે દીક્ષા ગ્રહણ કરજો ' એમ કહી મલ્લીકુમારીએ તમને વિદાય કર્યાં એટલે તે રાજ્યો પોતપોતાના નગરમાં ગયા.

તે અવસરે લોકાતિક દેવતાઓએ આવી મલ્લીનાથને કહ્યું કે 'તીર્થ પ્રવર્તવો.' તે સાંભળી પ્રભુએ જૃંભક દેવતાઓએ પૂરેલા દ્રવ્યથી વાર્ષિક દાન આપવા માંડ્યું. જન્મથી સો વર્ષ પૂર્ણ થયા ત્યારે પચીસ ધનુષ હાંચી જેની કાયા છે એવા મહીકુમારીને કુંભરાજ્ય અને ઈંદ્રાદિક દેવતાઓએ નિષ્ક્રમણોત્સવ કર્યો. પછી જયંતી નામે શિયિકારત્ન-પર આરૂઠ થઈ મલ્લીપ્રભુ સહસ્રાશ્ર વન નામે ઉત્તમ ઉદ્યાનમાં આવ્યા.

તે ઉદ્યાન કાઈ ઠેકાણે કૃષ્ણ ઈશ્વ (શેલડી) ના વાઢથી જણે કૃષ્ણપક્ષવાણું હોય અને કાઈ ઠેકાણે શ્વેત ઇશ્વના વાઢથી શુકલપક્ષવાણું હોય તેવું દેખાતું હતું. નારંગીના પકવ ફળવડે જણે શોણભણિઓથી જડેલું હોય, અને મરુપકના ફળથી જણે નીલભણિએ પાંધેલું હોય તેવું જણાતું હતું. તેમાં શીતથી પીડિત એવા વટેમાર્ગીઓ નારીના સ્તનની જમ ઉણુ એવું કુવાતું જળ પીતા હતા અને વડના વૃક્ષની છાયાને સેવતા હતા. જણે હેમંત-લક્ષ્મીના હાસ્ય હોય તેવા નિકસ્વર ડોલરના પુષ્પોથી તે શોભી રહ્યું હતું. તેવા ઉદ્યાનમાં જગદ્ગુરુએ પ્રવેશ કર્યો. પછી બાહ્ય પરિવારને યોગ્ય એવા એક હજાર પુરૂષો અને અભ્યંતર પરિવારને યોગ્ય એવી ત્રણસો સ્ત્રીઓની સાથે માર્ગશીર્ષ માસની શુકલ એકાદશીએ અશ્વિની નક્ષત્રમાં ચંદ્ર આવનાં પ્રાતઃકાળે મલ્લીનાથ પ્રભુએ અષ્ટમ તપ કરીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તે વખતે મલ્લીપ્રભુને મન.પર્યાયજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું; અને તેજ દિવસે અશોક વૃક્ષની નીચે ઉવળજ્ઞાન પણ ઉત્પન્ન થયું. ઈંદ્રાદિક દેવોએ ત્રણસો ધનુષ્ય હાંચા ચૈત્યવૃક્ષવડે શોભિત એવું સમોસરણ રચ્યું. તેમાં પૂર્વ દ્વારથી પ્રવેશ કરી ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા કરી 'તીર્થાચ નમઃ' એમ કહી મલ્લીપ્રભુ પૂર્વ સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખે બેઠા. તત્કાળ વ્યંતર દેવતાઓએ ધીજી ત્રણ દિશાઓમાં તેમનાં રૂપ વિકુર્યાં. શ્રીમાન્ અતુર્વિ-ધસંધ યોગ્ય સ્થાને બેઠા. કુંભરાજ્ય અને પેલા છ રાજ્યો પણ ત્યાં આવીને ઈંદ્રની પછવાડે બેઠા. પછી શ્રદ્ધાવડે નિર્મળ અંતરાત્માવાળા દેવરાજ(ઈંદ્ર) અને કુંભરાજ પ્રમુને નમસ્કાર કરી હર્ષવડે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા—

" હે અહંન્ ! જ્યો સારે ભાગ્યે તમારા ચરણમાં નમે છે, તેઓના લલાટ ઉપર " તમારા ચરણનામનાં જે કિરણો પડે છે, ને આ ભયંકર ભવથી ભય પામેલા પ્રાણીઓને " રક્ષાના તિલક જેવાં થાય છે. હે પ્રભુ ! તમે જન્મથીજ પ્રલયારી હોવાથી તમારે દીક્ષા

“ પણ જન્મથીજ છે અને તેથી તમારા બધા જન્મ વ્રતપર્યાયમાંજ છે એમ હું માતું છું.
 “ હે નાથ ! જ્યાં તમારું દર્શન નથી તે ઘર શા કામનું છે? અને તમારા દર્શનથી પવિત્ર
 “ એવું આ બધું ભૂમિતણ કલ્યાણરૂપ છે. હે પ્રભુ ! આ સંસારરૂપ શત્રુથી બચ પામેલાં
 “ મનુષ્ય દેવ અને તિર્યચ પ્રાણીઓને તમારું સમવસરણ એક શરણ આપનાર કિલ્લાભૂત
 “ છે. તમારા ચરણમાં સ્વાર્થ કર્યા શિવાયના બીજાં જે કાંઈ કર્મો છે તે સવ કુકર્મો
 “ છે; તેઓ આ સંસારની સ્થિતિના કારણ એવાં કર્મોને પ્રસવ્યાજ કરે છે. તમારા ધ્યાન
 “ વિના જે બીજાં ધ્યાન છે તે સર્વ કુર્ધ્યાન છે, જેનાથી પોતાના તંતુથી કરોળીઓની
 “ જમ પોતાનો આત્માજ બધાય છે. તમારા ગુણની કથા વિના જે કથા છે તે સર્વ દુષ્ટ
 “ કથા છે, જેનાથી વાણીવડે તિત્તિર પક્ષીની જમ પ્રાણી વિપત્તિને પામે છે. હે જગદ્ગુરુ !
 “ તમારા ચરણકમળની સેવાના પ્રભાવથી આ સંસારનો ઉચ્છેદ થાઓ અથવા ભવે ભવે
 “ તેમણી ભક્તિ થયા કરો. ”

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ઈદ્ર અને કુંભરાજ વિરામ પામ્યા પછી ચતુર્વિધ સંધ સાંભળવાને ઉત્સુક દેવાથી મલ્લીનાથ પ્રભુએ દેશના દેવાનો આરંભ કર્યો.

“ આ સંસાર સ્વતઃ અપાર છતાં પૃથ્વીમાના દિવસવડે સસુદ્રની જમ રાગાદિકથી
 “ વિશેષ વૃદ્ધિ પામે છે. જે પ્રાણીઓ અમદં આનંદને ઉત્પન્ન કરનાર સમતારૂપ જ-
 “ ળમાં સ્નાન કરે છે, તેઓનો રાગદ્વેષરૂપ મળ લક્ષણ ધોવાઇ બચ છે. દાદી જન્મ, સુધી
 “ તીવ્ર તપને આચરવાવડે પ્રાણી જે કર્મને હણી શકતો નથી, તે કર્મને સમતાના આલ-
 “ બનથી અર્ધ ક્ષણમાં હણી નાંખે છે. કર્મ અને જીવ જે સાથે મળી ગયેલાં છે, તેને જ્ઞા-
 “ નવડે આત્મનિક્ષય કરનાર સાધુ પુરૂષ સામાયિકરૂપ શલાકાથી જૂદા કરી દે છે. યોગી
 “ પુરૂષો સામાયિકના કિરણવડે રાગાદિક અંધકારનો નાશ કરી પોતામાં પરમાત્મસ્વરૂપને
 “ જુએ છે. સ્વાર્થ માટે નિત્ય વૈર ધરનારા પ્રાણીઓ પણ સમતાવાળા સાધુજનના પ્રભાવથી
 “ પરસ્પર સ્નેહ ધરે છે. ઇષ્ટ અનિષ્ટપણે રહેલા ચેતન અને અચેતન પદાર્થોવડે જેનું મન
 “ મોહ પામતું નથી તે પુરૂષમાંજ સમતા કહેવાય છે. બાહુ ઉપર ગોશીર્ષચંદનનો લેપ કરે
 “ અથવા ખડ્ગથી તેનો છેદ કરે તોપણ જેની મનોવૃત્તિ ભેદાય નહીં-સમાન વર્તે તેનામાં
 “ અનુપમ સમતા છે એમ સમજવું-સ્તુતિ કરનાર તથા પ્રીતિ રાખનાર અને દોષાંધ તથા
 “ ગાળો આપનાર ઉપર જેનું ચિત્ત સમાન વર્તે છે તે પુરૂષજ સમતાનું અવગાહન કરે છે.
 “ જેમાં કાંઈ હોમ, જપ કે દાન કરવું પડે નહીં તેમ છતાં માત્ર સમતાથીજ પરમ નિવૃત્તિ
 “ (મોક્ષ) પ્રાપ્ત થાય; અહા ! તે કેવી અમૂલ્ય ખરીદી ! પ્રયત્નથી ખેંચેલા અને ક્લેશદાયક
 “ રાગાદિકની ઉપાસના શા માટે કરવી ? પ્રયત્ન વગર મેળવી શકાય તેવું અને મનોહર સુખ-
 “ કારી સમતાપણુંજ ધાગણ કરવું. પરોક્ષ હોવાને લીધે સ્વર્ગ અને મોક્ષ તો સુખ છે, પણ
 “ સમતાનું સુખ તો સ્વસવેધ હોવાથી પ્રત્યક્ષ છે, તેને દાહ દાંડી શકતું નથી. કવિઓના
 “ કહેવાથી રૂઠ એવા અમતપર શા માટે મોહિત થવું ? જેનો રસ પોતાના અનુભવમાં આવે

“ છે એવા સમતારૂપ અમૃતનુંજ નિરંતર પાન કરવું. ખાદ્ય, લેહ્ય, ગુપ્ત અને પેય—એ ચારે
 “ પ્રકારના રસથી વિમુખ એવા મુનિઓ પણ હૃદયેશાં સ્વેચ્છાએ સમતારૂપ અમૃતરસને
 “ વારંવાર પીધા કરે છે. જેના કંઠમાં સર્પ નાખે કે મંદાર પુષ્પની માળા પહેરાવે, તથાપિ
 “ જેને પ્રીતિ કે અપ્રીતિ થતી નથી તે ખરેખરે સમતાનો પતિ છે. જે ગૃહ નથી, અનાથ
 “ નથી અને ખીજા કાઈ રીતે જેની પ્રાપ્તિ મુશ્કેલ નથી એવી એક સમતાજ અજ્ઞને કે યુક્તિ-
 “ વાનને આ સંસારરૂપ પીડાનું ઐપદ છે. અતિ શાંત એવા યોગીઓમાં પણ એક દૂર કર્મ
 “ રહેલું છે કે જે સમતારૂપ શક્તી રાગાદિકના કુળને હણી નાખે છે. સમતાનો પરમ પ્રભાવ
 “ પ્રથમ તો એજ છે કે જેથી એક અર્ધ્વ ક્ષણમાં પાપી જેનો પણ શાશ્વતપદને પામી જાય છે.
 “ જેના હોવાથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ રત્ન સફળ થાય છે અને જેના ન હોવાથી
 “ તે ત્રણ રત્ન નિષ્ફળ થાય છે, એવા મહા પરાક્રમી સમતા ગુણથી સદા કલ્યાણ છે. ન્યારે
 “ હૃપસર્ગે આવી પડ્યા હોય અથવા મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયેલ હોય, ત્યારે તત્કાળ કરવા યોગ્ય અને
 “ શ્રેષ્ઠ ઉપાય સમતાના જેવો બીજો કાઈ નથી. રાગ દ્વેષનો જય કરવાને ઈચ્છતા એવા પુરૂષે
 “ મોક્ષરૂપ વૃક્ષાનું એક બીજ અને અતિ અદ્ભુત મુળને આપનારું સમતાપણું સદા ધારણું
 “ કરવું. ”

મહાલીનાથ પ્રભુની આવી દેશનાથી તેજ રાજ્યોએ પ્રતિબોધ પામીને દીક્ષા લીધી અને
 કુંભરાજ વિગેરે શ્રાવક થયા. મહાલી પ્રભુને ભિષક^૧ વિગેરે અભ્યાવીશ ગણધરે
 થયા. પ્રભુની દેશના થઈ રહ્યા પછી પ્રથમ ગણધરે દેશના આપી. બીજે દિવસે તેજ વનમાં
 રહેલા વિશ્વસેન રાજાની તરફથી પ્રભુને પરમ અન્નવડે પારણું થયું. પછી મહાલીનાથના ચરણને
 નમી ઈદ્રાદિક દેવતાઓ અને કુંભ વિગેરે રાજ્યો પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા. પ્રભુ મહાલીનાથના
 તીર્થમાં ઈદ્રાધુષ સરખા વર્ણુવાળો, ચાર મુખવાળો, હાથીના વાહનપર બેસનારો, ચાર દક્ષિણ
 ભુજામાં વરદ, પરશુ, ત્રિશૂલ અને અભયને રાખનારો અને ચાર વામભુજાઓમાં બીજેરૂં,
 શક્તિ, મુદ્ગર અને અક્ષસૂત્રને ધરનારો કુબેર નામે યક્ષ શાસનદેવતા થયો તથા કૃષ્ણ
 વર્ણુવાળી, કમળના આસનપર બેસનારી, બે દક્ષિણ ભુજામાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર અને બે વામ
 ભુજામાં બીજેરૂં અને શક્તિ ધરનારી વૈરેટયા નામે શાસનદેવી થઈ. તે બંને દેવતા શ્રી
 મહાલીનાથ પ્રભુના શાસનદેવતા કહેવાયા. પછી ત્યાંથી લવ્યવૈકાને બોધ કરવાને માટે ગ્રામ,
 આકર અને નગર વિગેરેમાં મહાલીનાથ પ્રભુ વિહાર કરવા લાગ્યા.

આલીશ હજાર મહાત્મા સાધુઓ, પંચાવન હજાર તપસ્વી સાર્વજીઓ, છસો ને અડસઠ
 શ્રૌદ પૂર્વધારી, બે હજાર ખસો અવધિજ્ઞાની, સત્તરસો ને પચાસ મનઃપર્યવજ્ઞાની, બે હજાર ને
 ખસો કેવળજ્ઞાની, બે હજાર નવસો વૈકથ્ય લબ્ધિવાળા, એક હજાર ને ચારસો વાદલબ્ધિવાળા,
 એક લાખ ને ત્રાશી હજાર શ્રાવકો અને ત્રણ લાખ ને સીતેર હજાર શ્રાવિકાઓ—આટલો
 પરિવાર એકસો વર્ષે જણા પંચાવન હજાર વર્ષે સુધી વિહાર કરતાં મહાલીનાથ પ્રભુને યથો.

मद्वीनाथ प्रभुजे निर्वाणुसभय नल्लक जल्ली स भेतशिभरे ऋई पांयसो साधुज्जे अने पांयसो साध्वीज्जेनी साथे अनशन व्रत प्रहणु कथुं. जेक भासने अते द्वाद्युन भासनी शुद्ध द्वादशीजे थाभ्य नक्षत्रभां मद्वीनाथ प्रभु ते सर्वे साधु अने साध्वीज्जेनी साथे निर्वाणुपदने प्राप्त थया कैाभारवस्थाभां अने व्रतपर्यायभां मणीने मद्वीनाथ प्रभुनुं पंयावन हुअर वर्षतुं आयुभ्य पूर्ण थयुं हतुं. अरनाथ प्रभुना निर्वाणु पछी डाटीहुअर वर्ष गया त्तारे श्री मद्वीप्रभुने निर्वाणुगण थयो हतो. मद्वीनाथ प्रभु निर्वाणु पाग्या पछी छद्रा अने डाटी गमे देवताज्जेजे आवीने श्री मद्वीनाथ प्रभुनेो यथानिधि निर्वाणुभडेत्सव कर्यो.

इत्पाचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरुषचरिते

महाकाव्ये परठे पर्वणि मद्वीनाथ चरितवर्णनो

नाम पष्ठः सर्गः ।

શ્રી મુનિસુમત સ્વામી ચરિત્ર.

જ્ઞાનરૂપી ક્ષીરસાગરની વેળા (અર્થાદા) રૂપ અને પૃથ્વીને પવિત્ર કરનારી શ્રીમુનિ-
સુમતનાથની દાંતની કાંતિએ દેશનાસમયે જ્ય પામે છે. વિદ્વાનોની પ્રતિભા (બુદ્ધિ)ને ઉલ્લાસ
કરવામાં સરસ્વતીના તેજ જેવું નિર્ભંગ શ્રી મુનિસુમત સ્વામીનું ચરિત્ર હવે કહેવામાં આવશે.

આ જંબૂદ્વીપના અપર વિદેહમાં રહેલા ભરત નામના વિજયને વિષે અંપા નામે
એક ત્રિશાળ નગરી છે. તે નગરીમાં લોહાત્તર પરાક્રમવાળો અને દીર્ઘ
જીવવાળો સુરશ્રેષ્ઠ નામે એક સુરશ્રેષ્ઠ (ઈંદ્ર) જેવા રાજા હતો. તે આરે પ્રકારે વીર
હતો. દાનવડે સર્વની રક્ષા કરનાર હોવાથી દાનવીર, રણમાં ઉત્કટ હોવાથી રણવીર,
આચારમાં શ્રેષ્ઠ હોવાથી આચારવીર અને શ્રી જ્ઞાનધર્મમાં ધુરંધર હોવાથી ધર્મવીર હતો.
આજ્ઞા માત્રથીજ સર્વ રાજાઓને તે સાધી લેતો હતો, તેથી એ રાજા પોતાની અસ્ત્રવિદ્યા અશ્વ-
ક્રીડામાંજ ખતાવતો હતો, રણમાં ખતાવતો નહીં. વાણીને નિયમમાં રાખનારા મુનિએ પણ
રાત્રિદિવસ તેના શુભેતુ વર્ણન કરી પોતાનું વાચ્યમત્વ (વાણીના નિયમ) છોડી દેતા
હતા. એકદા દ્વદયને આનંદ આપનારા નંદન નામે મુનિ તે નગરીના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા.
તેમની પાસે રાજા વંદન કરવા ગયો. ભક્તિથી વાંદીને તે આગળ બેઠો. મુનિની દેશના સાંભ-
ળીને સુરશ્રેષ્ઠ રાજાને ભવ ઉપર વૈરાગ્યભાવનો ઉત્પન્ન થઈ, તેથી તે નંદનમુનિની પાસેજ
તેણે તત્કાળ દીક્ષા લીધી અને સાત્વિકરિશભણિ તે રાજાએ યથાયોગ્ય રીતે તેનું પ્રતિપાલન
કર્યું. અહીં તની ભક્તિ વિગેરે સ્થાનોના આરાધનથી તીર્થકર નામકર્મ ઉપાર્જન કરી, મૃત્યુ
પામીને તે પ્રાણ્ત દેવલોકમાં દેવતા થયા. ત્યાંથી અયધીને તે હરિવંશમાં અવતર્યા; તેથી તે
હરિવંશની ઉત્પત્તિ પ્રથમ કહીએ છીએ.

આ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં વત્સ દેશના મંડનરૂપ કૌશાંધી નામે નગરી છે. તે
નગરીમાં શ્રીખંડવંદનના રસની જેવા સુગંધી યશવડે દિશાઓના મુખને મંડિત કરનાર
સુમુખ નામે રાજા હતો. સર્વોને જંબુદ્વી મંત્રની જન્મ રાજાઓને તેની આજ્ઞા અલંકાર હતી,
અને ઈંદ્રના જેવું તેનું અદ્વિતીય ઐશ્વર્ય હતું. સામ-સાંતવનને યોગ્ય એવા પુરૂષોમાં તે
સામ-સાંતવન કરનાર હતો, પિતાની જન્મ તેનું દ્વદય મૃદુ હતું, અને મૃતકમાં માત્રિકાની
જન્મ દાનસાધ્ય પુરૂષોમાં તે દાન કરતો હતો. લોકોમાં અયસ્કાંત મણિની જન્મ તે માયાવી
પુરૂષોમાં લેદ કરતો હતો, અને બીજાં યમરાજા હોય તેમ દંડનીય^૨ પુરૂષોને તે દંડ આ-
પતો હતો.

૧ અર્થાત્ રાજાઓને આજ્ઞા માત્રથીજ વશ કરતો હોવાથી તેને સંભ્રમમાં અસ્ત્રવિદ્યા
ખતાવવાને પ્રસંગજ આવતો નહીં. ૨ દંડ કરવા યોગ્ય.

એક વખતે કામદેવનો સખા વસંતકંતુ આવતાં સુમુખ રાજ ક્રીડા કરવાને. માટે ઉદ્યાનમાં જવા ચાલ્યો. તે ગજરૂઢ થઈને જતો હતો, તેવામાં માર્ગમાં વીરકુવિંદની વન-
માળા નામની એક કમળવૈયાના સ્ત્રી તેના જોવામાં આવી. એ મનોહર યાળાનાં સ્તન
પ્રથમ અને ઉન્નત હતાં. છુલ્લતા કમળના જેવી કામળ હતી. મધ્ય ભાગ વજની જેવો અલ્પ
હતો. નિતંબમંડળ નદીતટની જેવું વિશાળ હતું. તેની નાભિ નદીની જળભરી જેવી ગંભીર
હતી. ઉરભાગ હાથીની સુંદના જેવો હતો. હાથપગ નવીન સુવર્ણ કમળના જેવાં આરકત
હતાં, બ્રહ્મી નમેલી હતી, તેણે હાથે હાથે નિતંબ ઉપર સુંદર વસ્ત્ર રાખ્યું હતું,
અને દક્ષિણ હાથે સ્તન ઉપરથી લઈને ઉત્તરીય વસ્ત્ર ધર્યું હતું. આવી સુંદર
યાળાને જોઈને સુમુખ રાજ કામાર્ત થઈ ગયો. તત્કાળ ગન્દ્રની ચાલને મંદ કરાવી મનમાં
વિચારવા લાગ્યો કે 'અહા ! આ સુંદરી કાઈના સાપવડે સ્વર્ગમાંથી બ્રહ્મ થયેલી અપ્સરા
હશે ! વા. મૂર્નિમાન વનલક્ષ્મી કે વસંતશેલા હશે ! વા કામદેવથી વિયોગ પામેલી રતિ
હશે ! વા પૃથ્વીપર આવેલી નાગકુમારી હશે ! અથવા ત્રિધાતાએ કૌતુકથી આ સ્ત્રીસ્તન ધનાવ્યું
હશે !' આવી રીતે ચિંતનતા રાજએ પોતાનો હાથી ત્યાંને ત્યાં આમનેમ ફેરવવા માંડ્યો,
પણ જાણે કાઈની રાહ જોતો હોય તેમ તે આગળ ચાલ્યો નહીં. એટલે 'હે રાજ ! સર્વ
સૈન્ય આવી ગયું છે; છતાં તમે અઘાપિ કેમ વિલંબ કરો છો ?' એવી રીતે ભાવને જાણવાની
ધમ્બાવાળા મંત્રીએ રાજને પૂછ્યું. આવાં મંત્રીનાં વચનથી પોતાના ચિત્તને માંડમાંડ સ્થિર
કરી રાજ યમુના નદીને કિનારે રહેલા મોટા ઉદ્યાનમાં આવ્યો; પરંતુ એ યાળાએ તેનું ચિત્ત
હરી લીધું હતું તેથી મનોહર મંજરીવાળા આશ્રવનમાં, નાચી રહેલા નવપક્ષવવાળા અશોક
વનમાં, ભ્રમરાઓના સમૂહથી આકુળ એવા ઘોરસલીના ખંડમાં, જનાં પત્રો પંખા જેવાં
છે એવા કદલી વનમાં, વસંતલક્ષ્મીની કર્ણિકા જેવા કરેણના વનમાં અને ખીજ કાઈ પણ
રમણીય સ્થળમાં તેને જરા પણ પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ નહીં.

આવી રીતે રાજનું મન ઉદ્દેગ પામેલું જોઈ મુમતિ નામનો મંત્રી જે રાજના
મનોભાવને જાણતો હતો, તેણે અજાણ્યો થઈ રાજને પૂછ્યું—'હે નાથ ! મનને વિકાર
કે શત્રુઓનો લય એ બે શિવાય રાજને મોહ થવામાં ત્રીજું કાંઈ પણ કારણ સંભવતું નથી.
તેમાં પરાક્રમથી જગતને દબાવનાર એવા તમને શત્રુથી લય હોવાનો તો સંભવજ નથી; તેથી
જો કાંઈ મનને વિકાર થવાનું કારણ હોય અને તે જો ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય ન હોય તો મને
કહેવાને યોગ્ય છે.' રાજ જોલ્યો—'હે મંત્રી ! નિષ્કપટ શક્તિવાળા એવા તમારાથીકે મે
શત્રુઓને વશ કર્યા છે, તેમાં આ મારી છુજાઓ તો માત્ર સાક્ષીરૂપ છે, તો હવે નિશ્ચયે
ખાત્રી છે કે મારા મનોવિકારનો પણ ઉપાય કરવાને તમે શક્તિમાન છો, તેથી શામાટે હું
તમને તે ન જાણવું ? સાંભળો, હમણાં હું અહીં આવતો હતો તે વખતે માર્ગમાં સર્વ
સ્ત્રીઓનાં સર્વ સ્વરૂપને હુટનારી કાઠ અંગના મારા જોવામાં આવી છે; તેણીએ મારા ચિત્તને
હરી લીધું છે, તેથી હું કામાતુર થઈને પીડાઉં છું; માટે તેનો યોગ્ય ઉપાય કરો.' મંત્રી

બોલ્યો—“હે પ્રભુ! તે ઉપાય મારા બાલુવામાં આવ્યો છે. તે વીરકુવિંદની વનમાળા નામે સ્ત્રી હતી. તેને હું સત્વર તમને મેળવી આપીશ. માટે તમે હાલ તો પરિવાર સાથે સ્વસ્થાનકે જાઓ.” આમાં મંત્રીનાં વચન સાંભળી રાજા રોગવાળાની જેમ મનથી રહિત હોય તેવી રીતે શિળિકામાં બેસી તે વનમાળાનું જ ચિંતવન કરતો સ્વસ્થાનકે ગયો.

પછી સુમતિ મંત્રીએ વિચિત્ર ઉપાય બાલુવામાં પડિતા આત્રેથી નામે એક પરિવ્રાજિકા હતી તેને વનમાળાને માટે મોકલી. આત્રેથી તત્કાળ વનમાળાને ઘેર ગઇ. વનમાળાએ વંદના કરી એટલે એ પરિવ્રાજિકા આશીષ આપીને બોલી—“ હે વત્સે ! હિમજ્વલમાં પદ્મિનીના જેમ તું નિરતેજ કેમ લાગે છે? દિવસે અંદ્રકળાની જેમ તારા ગાલ શીકા જેમ પડી ગયા છે? શૂન્ય દ્રષ્ટિને લીધે બાલુ કાંઈ ચિંતામાં હોય તેમ જેમ જણાય છે? તેં મને પ્રથમ ધણીવાર તારું જુ પ્ય કહ્યું છે, તે છતાં આજે કેમ કહેતી નથી?” તે સાંભળી વનમાળા નિઃશ્વાસ મૂકી અંજળિ બેડીને બોલી—“ભદ્રે ! જેમાં સ્વાર્થ સરવો દુર્લભ છે એવી મારી કથા શું કહું ! એક ગધેડી કયાં અને ઉચ્ચેશ્વરા અશ્વરાજ કયાં ! શૃગાલની યુવતિ કયાં અને કશરીસિંહને કિશોર કયાં ! ખીચારી ચકલી કયાં અને પક્ષીઓનો રાજા ગરુડ કયાં ! તેમ હું કુવિંદ બલિની સ્ત્રી કયાં અને તેવો દુર્લભ પ્રાણુવલ્લભ કયાં ! કદિ ઉપર કહેલનો યોગ દાઘ દેવયોગે પણ થાય, પરંતુ હીનબલિવાળી એવી મારી સાથે તેમનો સંગ સ્વપ્નમાં પણ અસંભવિત છે.” આત્રેથી બોલી—“ હું તારા અર્થને સંપાદન કરી દઉં. મંત્રતંત્ર બાલુનારને અને પુણ્યવંતને અસાધ્ય શું છે?” વનમાળા બોલી—“ હે માતા ! આજે માર્ગમાં હાથી ઉપર બેસીને જતા અને જશ્યે પ્રત્યક્ષ કામદેવ હોય તેવા દેખાતા રાજાને મેં જોયા છે, અંદનના પ્રવાહ જેવા તેમના દર્શનથી પણ મારા હૃદયમાં તો તીવ્ર કામજ્વર પ્રગટ થયો છે. હે ભગવતિ! તક્ષક નાગના માથાના મણિની જેમ મારા કામજ્વરને હરનારો તેનો સમાગમ મુજ રાંક સ્ત્રીને દુર્લભ છે, તો તેમાં તમે શું કરી શકશો?” આત્રેથી બોલી—“ વત્સ ! હું મંત્રબળથી દેવ, દૈત્ય, અંદ્ર, સૂર્ય અને ત્રિધાધરને પણ આકર્ષું” તો તે રાજા શા હિસાબમાં છે? હે અનધે ! હું પ્રાત કાળે રાજાની સાથે તારો યોગ કરાવીશ. જો તે ન થાય તો મારે જ્વળતા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો; માટે તું ધીરજ રાખજ.” આ પ્રમાણે વનમાળાને આશ્વાસન આપી પરિવ્રાજિકા ત્યાંથી આલી નીકળી, અને રાજાને માટે પ્રાયઃ સિદ્ધ કરેલો અર્થ તેણે સુમતિ મંત્રીને કહ્યો. મંત્રીએ રાજાને તે વાત કહીને આશ્વાસન આપ્યું. ‘ ઘણું કરીને ખારી સ્ત્રીને મેળવવાની પ્રત્યારા પણ સુખને માટેજ થાય છે.’ પ્રાત કાળે આત્રેથીએ જઈને વનમાળાને કહ્યું કે ‘ મેં સુમુખ રાજાને તારા પ્રેમમાં બેડી દીધી છે, માટે હે વત્સ ! ઉક, હમણાંજ રાજાના મંદિરમાં જઈશ. ત્યાં જઈને રાણીની જેમ રાજાની સાથે તું સુખે ક્રીડા કર.’ વનમાળા તરતજ આત્રેથીની સાથે રાજગૃહમાં ગઈ. રાજાએ અનુરાગથી તેને અંત પુરમાં રાખી અને પછી ક્રીડાવન, નદી, ક્રીડાવાપી અને ક્રીડાશૈલ વિગેરેમાં વિહાર કરતો સુમુખ રાજા તેની સાથે વિષયસુખ અનુભવવા લાગ્યો.

હવે પેલો વીરકુવિંદ વનમાળાના વિયોગથી ભૂત વળગ્યું હોય, ગાંડો થયો હોય કે ઉન્મત્ત થયો હોય તેમ મારે તરફ ભભવા લાગ્યો. તેનાં સર્વ અંગ ધૂળિથી ધુંસગં થઈ ગયાં હતાં, જીણુ વસ્ત્રના કટકા પહેર્ગાં હતાં, માથાના દેશ વિચ્ચસ્થુલ હતા, રૂંવાડા અને નખ લાંગા વધ્યા હતા, અને ઢાળાહળ કરતા આળંકાથી વિંટાયેલો તે ક્ષરનો હતો “હે વનમાળા! હે વનમાળા! તું ક્યાં છે? અને દર્શન આપ. અરે પ્રિયા! નેં આ નિરપરાધીનો એકદમ દુઃખ ત્યાગ કર્યો? અથવા બે મરકરીમાં ત્યાગ કર્યો હોય તો હવે લાંબો કાળ આમ કરવું ઉચિત નથી, અથવા તારા રૂપથી લુપ્ત થયેલા દાઠ રાક્ષસ, યક્ષ કે વિદાધરે તારું હરણુ કરેલું હશે! અરે! આ નિર્ભાંગી એવા અને ધિક્કાર છે!” આ પ્રમાણે વારંવાર નગરમાં ચોંકિ ચોંકિ, ત્રીંક ત્રીંક અને શેરીએ શેરીએ ક્ષરીને એ વિરકુવિંદ રાંકની જેમ કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો. એક વખતે વાનરની જેમ ખાળંકાથી વીંટાયેલો તે તેની રીતે બોલતો બોલતો રાજના શૃહાંગણમાં આવી ચઢ્યો. ત્યાં નિર્મલ્ય માલ્યને ધરતો અને પિશાચે વળગ્યો હોય તેવો દેખાતો તે વીરકુવિંદ કૌતુક બેવામાં ઉત્કંઠિતએ વા રાજલોકાથી વીંટાઈ વળ્યો. મોટા તાળી આના નાદ સાથે મળેલો તેની પછવાડે લાગેલા લોકોનો મોટા ઢાળાહળ સુમુખ રાજના સાંભળવામાં આવ્યો, તેથી આશું હશે? એવી જિજ્ઞાસાથી રાજ વનમાળાની સાથે તેને બેવા પોતાના આંગણમાં આવ્યો. વિકૃતિ ભરેલી જેની આકૃતિ થઇ ગઇ છે તેવો, મલીન, શૂન્ય મનવળો થઈ ગયેલો, લોકોએ તિરસ્કાર કરાતો, રજથી ભરેલો અને ‘હે વનમાળા! હે વનમાળા! તું ક્યાં ગઈ?’ એમ વારંવાર બોલતો એવો તેને બેધ વનમાળા અને રાજ સુમુખ વિચાર કરવા યાગ્યા-

“અહા! નિર્દય અંડાળોની જેમ આપણે દૂ.શીલીઆઓએ આ ધણું નિર્દય કામ કર્યું. આ વિશ્વાસુ ગરીબ માણસને આપણે ઠગી લીધો છે. આના જેવું બીજું કોઈપણ પાપ ઉકૃષ્ટ નથી, અને આપણેજ સર્વ પાપીઓમાં ઉત્કૃષ્ટ છીએ. વિશ્વાસધાતી પુરૂષોથી પણ આપણે ચડીઆતા પીએ કે આ જીવતાં છતાં મરણુ પામેલાની જેવા ગરીબ માણસને હેરાન કરીએ છીએ. આ ત્રપયલંપટપણાને વારંવાર ધિક્કાર છે. આ તીવ્ર પાપકર્મથી અત્રિવેદીમાં શિરોમણિ એવા આપણને જરૂર નરકમાં પણ સ્થાન મળવાનું નથી. તે મહાત્માઓને ધન્ય છે કે જ્યાંએ સર્વદા જિતેન્દ્રિય થઈ પરિણામે દુ.ખનુંજ કારણ એવું વિષયસુખ છોડી દીધું છે. જ્યાંએ અહાં રાત્રી જિનધર્મને સાંભળે છે, આચરે છે અને વિશ્વોપકાર કરે છે તેઓ વિવેકથી વંદવા યોગ્ય છે.” આ પ્રમાણે મોતાની નિંદા કરતા અને ધર્મીંધ જીવોની પ્રશંસા કરતા તે સુમુખ અને વનમાળાની ઉપર આકાશમાંથી અક્સ્માત વિજળી પડી અને તેણે તેમના પ્રાણ હરી લીધા.

પરસ્પર સ્નેહના પરિણામથી અને પ્રાંતે થયેલા શુભ ધ્યાનથી મૃત્યુ પામીને તે બંને હરિવર્ધ ક્ષેત્રમાં ભુગણીઆપણે ઉત્પન્ન થયા. માતાપિતાએ હરિ અને હરિણી એનાં તેમનાં નામ પાડ્યાં. પૂર્વજન્મની પેઠે તેઓ અહીં પણ પાછા રાત્રિદિવસ સાથે રહેનારા દંપતી થયા. દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષોથી ઇચ્છિત અર્થ સંપાદન કરતા કરતા તેઓ દેવતાની જેમ

રાજા રાણી વિદ્યુતપાતથી મૃત્યુ પામ્યા તે જોઈને વીરકુવિંદ મહા દુરતપ એવું બાળ તપ આચર્યું. પ્રાંતે મૃત્યુ પામીને સૌધર્મ કલ્પમાં તે કિલ્લિવધિક (મલીન) દેવતા થયો. ત્યાં બવધિજ્ઞાનવડે તેણે પોતાનો પૂર્વ જન્મ અને પેલા હરિહરિણી નામે જુગલીઆને જોયા. તેમને જોતાંજ તેનાં નેત્ર રોપથી રાતાં યથ ગયાં, અને આકૃતિ શ્રુતીના ભંગથી ભયંકર યથ ગઈ. પછી યમરાજની જમ તેનો સંહાર કરવાને ઈચ્છતો હોય તેમ તે હરિવર્ષ ક્ષેત્રમાં આવ્યો. તેણે વિચાર કર્યો કે “આ અને સ્ત્રીપુરૂપ મારે વધ્ય છે, પણ જો અહીં મારીશ તે ક્ષેત્રના પ્રભાવથી તે અવશ્ય સ્વર્ગે જશે; આ સ્થાન અકાળે મૃત્યુ થવાથી પણ દુર્ગતિ આપતું નથી, માટે મારા પૂર્વજન્મના દ્રેષી આ અનેને અહીંથી ખીજ સ્થાનકે લઈ જાઉં.” આવો નિશ્ચય કરી તે દેવ કલ્પવૃક્ષની સાથે તેને ત્યાંથી ઉપાડીને આ ભરતક્ષેત્રની અંદર અંપોપુરીમાં લાવ્યો. તે વખતે તે નગરીમાં ઇક્ષ્વાકુ વંશનો અંદ્રકીર્તિ નામે રાજા અપુત્ર મરણ પામ્યો હતો; તેથી યોગીઆ જમ આત્માને શોધે, તેમ તે ગજના પ્રધાને રાજ્યને લાયક ઢાઇ પુરૂપને મારે તરફ શોધતા હતા. તે વખતે દેવસમૃદ્ધિથી સર્વ લોકોને વિસ્મય પમાડતો જણે તેજનો પુંજ હોય તેવો તે દેવ આકાશમાં રહીને બોલ્યો—“ રાજ્યને માટે ચિંતા કરનારા હે પ્રધાને અને સામંતો! તમારા રાજા અપુત્ર મરણ પામેલ છે; તેથી તમે ઢાઇ રાજને ઇચ્છો છો, તો તમારા પુણ્યથી પ્રેરાયેલો હું હમણાંજ આ હરિ નામે એક જુગલીઆને હરિવર્ષ ક્ષેત્રમાંથી અહીં લાવેલો છું; આ હરિણી નામે તેની સહજ પત્ની છે અને તેઓને આહાર કરવાને. માટે આ કલ્પવૃક્ષ પણ હું અહીં લાવેલો છું. શ્રીવત્સ, મત્સ્ય, કલશ, વજ્ર અને અંકુશાદિક લાંછનવાળો અને જનાં કમળ જેવાં લોચન છે એવો આ હરિ આજથી તમારા રાજા થાઓ. આ જુગલીઆને તમારે કલ્પદ્રુમના ફળ સાથે પશુપક્ષીતું માંસ અને મધનો અહાર આપવો.” તેનાં આ વચનો કબુલ કરીને તે મંત્રીઆ તે દેવને પ્રણામ કરી મને જુગલીઆને રથમાં બેસાડી રાજમંદિરમાં લઈ આવ્યા. પછી સર્વ સામંતો અને મંત્રીઓએ એકઠા થઈને બ્રાહ્મણો, બાટો અને ગંધર્વોનાં ગીત સાથે હરિને રાજ્યાભિષેક કર્યો. તે દેવતાએ પોતાની શક્તિથી તેમનું આચુષ્ય હુંકું ક્યું અને દેહની પણ સો ધનુષ્ય માત્ર ઉંચાઈ રાખી. પછી કૃતાર્થ થઈને અંતર્ધાન થઈ ગયો. શ્રીશીતલનાથ પ્રભુના તીર્થમાં એ હરિરાજ થયો, તેનાથી ચાલેલો વંશ પૃથ્વીમાં હરિવંશ નામથી પ્રખ્યાત થયો. હરિરાજને સમુદ્ર જની કટિમેખલા છે એવી પૃથ્વીને સાધી લીધી, અને લક્ષ્મીના જેવી અનેક રાજ્યોની કન્યાઓને પરણ્યો.

કેટલોક કાળ ગયા પછી એ હરિને હરિણીથી કી વિશાળ છાતીવાળો પૃથ્વીપતિ નામે એક પુત્ર થયો. અનેક પ્રકારનાં પાપકર્મોને ઉપાર્જન કરીને હરિ ને હરિણી સાથે મૃત્યુ પામી નરક ગયા. ત્યારપછી તેનો પુત્ર પૃથ્વીપતિ રાજ થયો. ચિરકાળ રાજ્ય કરી મહાગિરિ નામના પુત્રને રાજ્યપર બેસાડી તપસ્યા કરીને પૃથ્વીપતિ સ્વર્ગે ગયો. મહાગિરિ રાજ રાજ્ય કરી અનુક્રમે હિમગિરિ નામના પુત્રને રાજ્યપર બેસાડી તપસ્યા કરીને મોક્ષપદને પામ્યો. પછી

હિમગિરિએ રાજ્ય કરી પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર વસુગિરિને રાજ્યનો અભિષેક કરી દીક્ષા લઈને મોક્ષસ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું. વસુગિરિ પણ પોતાના સ્થાન ઉપર ગિરિ નામના પુત્રને બેસાડી દીક્ષા લઈ કર્મ ખપાવી શિવપદ પામ્યો. ગિરિરાજ પણ મિત્રગિરિ નામના પુત્રને રાજ્યપર બેસારી દીક્ષા લઈને સ્વર્ગે ગયો. એવી રીતે અનુક્રમે હરિવંશમાં અનેક રાજાઓ થયા, તેમાં ઘટલાક તપસ્યા કરીને મોક્ષે ગયા અને ઘટલાક સ્વર્ગે ગયા.

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે મગધ દેશનું મંડન અને પૃથ્વીને સ્વરિતક (સાથીઆ) રૂપ રાજગૃહી નામે નગર છે. તેમાં પ્રત્યેક ઘરમાં યુવાન સ્ત્રીપુરૂષોના રતિકાંડા કરતાં તુટી ગયેલા સુકતાહારના મોતીઓને પ્રાત કાળે દાસીઓ વાળી નાખતી હતી ત્યાં ઘેર ઘેર ઘોડાઓ, ઘેર ઘેર દયાદાન, ઘેરઘેર ચિત્રશાળા અને ઘેરઘેર રંગશાળાઓ વિરાજતી હતી હસોને સજાવરની જેમ અને ભ્રમરાઓને પુષ્પમાળાની જેમ એ નગર મહામુનિઓને પણ સદા સેવા કરવા યોગ્ય હતું. તે નગરમાં હરિવંશમાં સુકતામણિ જેવો નિર્મળ અને ઉમ તેજવડે સૂર્ય સમાન સુમિત્ર નામે રાજા થયો. એ રાજા દુર્વિનીતને શિક્ષા કરનાર, જ્યલક્ષ્મીને વરનાર. પોતાના વશને ઉત્તત કરનાર અને સર્વ રાજાઓને તાબે કરનાર હતાં જાણે નવમો દિગ્ગજ હોય, આઠમો કુલગિરિ હોય અથવા ખીજે શેષનાગ હોય તેમ તે પૃથ્વીને ધારણ કરતા હતા. જિનાગમમાં જેમ સર્વ જ્ઞેય વસ્તુ દેખાય તેમ તેનામાં ઔદાર્ય, દૈર્ય અને ગાંભીર્ય પ્રમુખ સર્વ ગુણો દેખાતા હતા. હરિને પદ્માદેવીની જેમ તેને પદ્માવતી નામે પૃથ્વીને પવિત્ર કરનારી રાણી હતી ચંદ્રદેખાથી આકાશલક્ષ્મીની જેમ સર્વ જગતને નેત્રાનંદ આપનારી એ રાણીથી રાજલક્ષ્મી શોભતી હતી. સુગંધી ચૂર્ણથી વન્નની જેમ પોતાના શીર્ષાદિક ગુણની સુગંધથી તેણે રાજતું ચિત્ત સુવાસિત કર્યું હતું. આકાશમાં તારાગણની જેમ તેના ગુણગણની સંખ્યા કરવાને બૃહસ્પતિ પણ સમર્થ નહોતો. અનુરાગથી જંગમપણાને પ્રાપ્ત થયેલી જાણે પૃથ્વી હોય તેવી એ રાણી સાથે સુમિત્ર રાજા ઉત્તમ ભોગ ભોગવતો હતો.

આહી પ્રાણુતકલ્પમાં સુશ્રેષ્ઠરાજાને જીવ જે દેવતા થયો હતો તેણે સુખસાગરમાં મગ્ન-પણે પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. શ્રવણ માસની પૂર્ણિમાએ ચંદ્ર શ્રવણ નક્ષત્રમાં આવતાં ત્યાંથી અવતીને તે પદ્માવતી દેવીની કુક્ષિમાં અવતર્યો. તે સમયે સુખે સુતેલી પદ્માવતી દેવીએ રાત્રિના શેષ ભાગે તીર્થ કરના જન્મને સૂચવનારાં ચૌદ મહા સ્વપ્ન બોયાં. અનુક્રમે જ્યેષ્ઠ માસની કૃષ્ણ અષ્ટમીએ શ્રવણ નક્ષત્રમાં કર્મના લાંછનવાળા અને તમાલની જેવા ગ્યામ કાંતિવાળા પુત્રને તેમણે જન્મ આપ્યો. દિક્કુમારીઓએ આવી લક્ષ્મી સ્તિકર્મ કર્યું. પછી ઈંદ્ર આવીને એ વીશમા તીર્થ કરને - મેરુગિરિપર લઇ ગયા. પ્રથમ શક્રઈંદ્રના ઉત્સગમાં બેઠેલા પ્રભુને ત્રેસઠ ઈંદ્રોએ પવિત્ર તીર્થજળવડે જન્મભિષેક કર્યો. પછી ઇલાનેંદ્રના ઉત્સગમાં પ્રભુને બેસાડી સ્નાનપૂજાદિ કરીને શક્રેંદ્ર આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લગ્યા—

“ હે પ્રભુ ! ભગવંતુ પી અમોએ આજે આ અવસર્પિણી કાળરૂપ સરોવરમાં કમળ
“ જેવા તમોને સારા ભાગ્યે પ્રણે કાળે પ્રાપ્ત કર્યાં છે. હે દેવ ! અત્યારે તમારા સ્તોત્રથી,

“ ધ્યાનથી અને પૂજાદિકથી અમારાં વાણી, મન અને શરીરે કલ્યાણકારી કૃણ મેળવ્યું છે.
 “ હે નાથ ! જેમ જેમ તમારે વિષે મારી ભક્તિ વિશેષ વિશેષ થાય છે, તેમ તેમ મારાં પૂર્વ
 “ કર્મો લઘુ લઘુ થતાં જાય છે. હે સ્વામી ! મહા પુણ્યનું કારણ એવું તમારું દર્શન જે અ-
 “ મને ન થયું હોત તો અમો કે જે અવિરત છાંચે તેમનો જન્મ અમો નિર્મલક થઈ જાત. હે
 “ પ્રભુ ! તમારા અંગના સ્પર્શથી, તમારી સ્તુતિ કરવાથી, તમારા નિર્ભાંડ્ય સુંઘવાથી, તમારા
 “ દર્શનથી અને તમારા ગુણગાન સાંભળનાથી અમારી પાંચે ત્રિદ્રિયો કૃતાર્થ થઈ ગઈ છે. વ-
 “ ધામસ્તુતા મેઘની જેમ નેત્રને આનંદ આપનાર અને નીલરત્ન જેવી દાંતિવાળા તમારા-
 “ વડે આ મેઝગિરિનું શિખર શોભે છે. જે કે તમે માત્ર ભારતવર્ષમાં રહ્યા છો તે છતાં સર્વ
 “ ઠેકાણે વ્યાપ્ત થયેલા જણાઓ છો; કેમકે સર્વ સ્થાનકે રહેલા પ્રાણીઓના ભવની પીડાનો
 “ તમે નાશ કરો છો. અહીંથી અવનકાળે પણ મને તમારા ચરણનું સ્મરણ થજે, કારણ
 “ પૂર્વ જન્મના સંસ્કારથી ભવાંતરમાં પણ તે (સ્મરણ) જ મને થયા કહે.”

આ પ્રમાણે વીશમા અર્હંતની સ્તુતિ કરી તેમને લઈને ઇંદ્રે પાછા પદ્માવતી દેવીની પાસે જમ હતા તેમ મૂકી દીધા. પ્રાતઃકાળે સુમિત્ર રાજ્યે પ્રભુનો જન્મોત્સવ કર્યો. જેમાં કારાચલગાંધી અપરાધીઓનો મોક્ષ કરી અને દ્રવ્યનાં દાન આપી લોકોને પ્રસન્ન કર્યાં. જ્યારે એ પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે તેમની માતા સુનિની જેમ સુવ્રતા (સારા વ્રતવાળા) થયા હતા, તેથી પિતાએ તેમનું સુનિસુવ્રત એવું નામ પાડ્યું. ત્રિવિધ જ્ઞાનવડે જન્મનો આત્મા પવિત્ર છે એવા પ્રભુ લોકમાં બાળકીકાથી અજ્ઞાન નાશ કરતાં અનુક્રમે મોટા થયા. શૈવનવય પ્રાપ્ત થતાં પ્રભુની વીશ ધનુષ્યની કાયા થઈ. પિતાએ તેમને પ્રભાવતી વિગેરે રાજ-પુત્રીઓની સાથે પરણાવ્યા. સુનિસુવ્રત સ્વામીને પ્રભાવતી દેવીથી પૂર્વ દિશામાં ચંદ્રની જેવા સુવ્રત નામે એક કુમાર થયો. સાડાસાત હજાર વર્ષો ગયા પછી પ્રભુએ પિતાએ આજ્ઞાપણ કરેલા રાજ્યભારને ગ્રહણ કર્યો. પૃથ્વીનું પાલન કરતાં પંદર હજાર વર્ષો નિર્ગમન થયાં, ત્યારે પ્રભુના જાણવામાં આવ્યું કે હવે ભોગ્ય કર્મનો ક્ષય થયો છે. તેવામાં લોકાંતિક દેવતાઓએ આવી વિજ્ઞાપિ કરી કે ‘ સ્વામી ! તીર્થ પ્રવર્તાવો.’ એટલે પ્રભુએ વાર્ષિક દાન આપવા માંડ્યું. ક્ષત્રિય વ્રતરૂપ ધનને ધારણ કરનાર અને ન્યાયરૂપ કમળમાં ભરત સમાન પોતાના પુત્ર સુવ્રતને પ્રભુએ રાજ્યપર બેસાડ્યો. પછી દેવતાઓએ અને સુવ્રતરાજ્યે જન્મનો નિષ્કમણોત્સવ કરેલો છે એવા સુનિસુવ્રત પ્રભુ એક સહસ્ત્ર પુરૂષોએ વહન કરવા યોગ્ય એવી અપરાજિતા નામની શિબિકાપર આરૂઢ થઈ નીલગુહા નામના ઉદ્યાનમાં આવ્યા. તે ઉદ્યાન નવીન કળિઓના ઉષકવાથી જાણે દાંતાળાં હોય અને નવપક્ષીઓના દેખાવથી જિવ્હા કાઢતાં હોય તેવાં આશ્રવૃક્ષોથી શોભતું હતું; આમ તેમ પવને ઉડાડેલા જીર્ણ પત્રના મર્મર શબ્દથી આદાશમાં જતી એવી વસંતસંપતિને બોલાવતું હતું, સિંહુવાર પુષ્પની અનિવાર્ય શોભાને જોઈ શકતા ન હોય તેમ મદ રહિત થયેલા ડોહરનાં પુષ્પો તેમાં રહેલાં હતાં, અને ઉદય પામતા દમનક પુષ્પોના સુગંધથી તે-વિશેષ સમૃદ્ધિવાન લાગતું હતું. એવા ઉદ્યાનમાં

જઈ દ્વાંડુન માસની શુકલ દ્વાદશીએ શ્રવણ નક્ષત્રમાં પાછલે પહેરે એક હજાર રાજાઓની સાથે પ્રભુએ છક તપ કરીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્રીજે દિવસે રાજગૃહી નગરીમાં બ્રહ્મદત્ત રાજાને ઘેર મુનિસુમત પ્રભુએ ક્ષીરાનવડે પારણું કર્યું. દેવતાઓએ ત્યાં વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય ભગટ કર્યાં. બ્રહ્મદત્ત રાજાએ પ્રભુના ચરણને સ્થાને એક રત્નપીઠ રચાવી. પછી નિઃસંગ, મમતા રહિત અને સર્વ પરિવહોને સહન કરતાં પ્રભુએ અગ્યાર માસ સુધી વિહાર કર્યો. પાછા ફરીને વિહાર કરતાં કરતાં નીલગુહા ઉદ્યાનમાં આંવ્યા. ત્યાં ચંપકવૃક્ષની નીચે પ્રતિમા ધારણ કરીને રહ્યા. દ્વાંડુન માસની કૃષ્ણ દ્વાદશીએ ચંદ્ર શ્રવણ નક્ષત્રમાં આવતાં ધાતીકર્મના ક્ષય થવાથી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ઇંદ્રાદિક દેવતાઓએ આવી ગસો ને આલીશ ધનુષ્ય ઉંચા અશોક વૃક્ષવાળું સમવસરણુ રચ્યું. તેમાં પ્રવેશ કરી ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા દઈ 'તીર્થાંચ નમઃ' એમ ઘોલી પ્રભુ સિંહાસન ઉપર ખીરાચ્યા. વ્યંતર દેવતાઓએ ખીજી ત્રણ દિશાઓમાં પ્રભુનાં પ્રતિબિંબ ત્રિકુબ્યાં. શ્રીમાન્ ચતુર્વિધ સંઘ યોગ્ય સ્થાને ઘંઠા. પ્રભુને સમવસર્યાં જણી સુવત રાજ ત્યાં આંવ્યો અને સ્વામીના ચરણમાં નમી ઈંદ્રની પછવાડે બેઠો. પછી ઈંદ્રે અને સુવતે પ્રભુને નમી લક્ષાટ ઉપર અંજલિ બેઠી ભક્તિગર્ભિત સ્તુતિ આ પ્રમાણે કરી—

“હે જગત્પતિ ! જે તમારા ગુણોનું વર્ણન કરવાને અમારા જેવા પણ તૈયાર થાય છે,
 “તે તમારા ચરણદર્શનનો જ પ્રભાવ છે. હે પરમેશ્વર ! દેશના સમયમાં શાસ્ત્રરૂપ વત્સને
 “પ્રસન્ન આપનારી તમારી વાણીરૂપ ગાયને અમે વંદના કરીએ છીએ. જેમ ચીકણા પદાર્થના
 “યોગથી પાત્ર પણ ચીકણું થાય છે, તેમ તમારા ગુણને ગ્રહણ કરવાથી માણસ પણ તત્કાળ
 “ગુણી થઈ જાય છે. જેઓ અન્ય કર્મોના ત્યાગ કરી તમારી દેશના સાંભળે છે, તેઓ કણુ-
 “વારમાં પૂર્વકર્મોના પણ ત્યાગ કરે છે. હે દેવ ! તમારા નામરૂપ રક્ષામંત્રથી સંવર્ભિત
 “થયેલા આ જગતને હવે પછી પાપરૂપ પિશાચ વળગી શકશે નહીં. હે નાથ ! વિશ્વને અભય
 “આપનાર એવા તમે વિધમાન છતાં હવે કાઠને કાંઈ પણ ભય નથી; પણ જ્યારે અમે
 “અમારા સ્થાનમાં જઈશું ત્યારે તમારો વિયોગ થશે તે અમને ભય છે. હે સ્વામી ! તમારી
 “પાસે શાશ્વત વૈરથી” અંધ થયેલા બહિરંગ શત્રુઓજ માત્ર થમી જાય છે એમ નહિ પણ
 “અંતરંગ શત્રુઓ જે કામ કોધાર્દિ છે તે પણ થમી જાય છે. હે પ્રભુ ! તમારા નામની સ્મૃતિ
 “કે જે આ લોક અને પરલોકના વાંછિત મનોરથને આપવામાં કામધેનુ તુલ્ય છે તે હું ગમે
 “ત્યાં રહું તે પણ મને પ્રાપ્ત થયા કરજો.”

આ પ્રમાણે ઇંદ્ર અને સુવત રાજ સ્તુતિ કરીને વિરમ્યા એટલે પ્રભુએ સર્વ જીવને યોધ આપવા માટે ધર્મદેશના આપવા માંડી.

“ક્ષાર સમુદ્રમાંથી રત્નની જેમ આ સંસારમાંથી ઉત્તમ સારરૂપ ધર્મને ગ્રહણ કરવો.
 “તે ધર્મ સંયમ,^૧ સત્યવચન, પવિત્રતા, બ્રહ્મચર્ય,^૨ નિષ્કંચનપણું,^૩ તપ, ક્ષમા, મૃદુતા,
 “સરલતા અને મુક્તિ^૪ એ દશ પ્રકારે છે. પોતાના દેહમાં પણ ઇચ્છા રહિત, પોતાનાઓમાં

“ ધ્યાનથી અને પૂજાદિકથી અમારાં વાણી, મન અને શરીરે કલ્યાણકારી કૃણ મેળવ્યું છે.
 “ હે નાય ! જેમ જેમ તમારે વિષે મારી ભક્તિ વિશેષ વિશેષ થાય છે, તેમ તેમ મારાં પૂર્વ
 “ કર્મો લઘુ લઘુ થતાં જાય છે. હે સ્વામી ! મહા પુણ્યનું કારણ એવું તમારું દર્શન જે અ-
 “ મને ન થયું હોત તો અમો કે જે અવિરત છાંજે તેમનો જન્મ બધો નિર્ઝરક થઈ જત. હે
 “ પ્રજ્ઞ ! તમારા અંગના સ્પર્શથી, તમારી સ્તુતિ કરવાથી, તમારાનિર્ભય સુધવાથી, તમાગ
 “ દર્શનથી અને તમારા ગુણગાન સાંભળવાથી અમારી પાંચે ઝદ્રિયો કૃતાર્થ થઈ ગઈ છે. વ-
 “ ધાન્નકુના મેધની જેમ નેત્રને આનંદ આપનાર અને નીલરલ જેવી કાંતિવાળા તમાગ-
 “ વડે આ મેઝગિરિનું શિખર શોભે છે. જે કે તમે માત્ર ભારતવર્ષમાં રહ્યા છે તે છતાં સર્વ
 “ ઠેકાણે વ્યાપ્ત થયેલા જણાઓ છે; કેમકે સર્વ સ્થાનકે રહેલા પ્રાણીઓના ભવની પીડાને
 “ તમે નાશ કરો છો. અહીંથી અચનકાણે પણ મને તમારા ચરણનું સ્મરણ થજે, કારણ
 “ પૂર્વ જન્મના સંસ્કારથી ભવાંતરમાં પણ તે (સ્મરણ) જ મને થયા કરે.”

આ પ્રમાણે વીશમા અર્હંતની સ્તુતિ કરી તેમને લઈને ઇદ્રે પાછા પદ્માવતી દેવીની
 પાસે જેમ હતા તેમ ચૂકી દીધા. પ્રાતઃકાળે સુમિત્ર રાજ્યે પ્રજ્ઞનો જન્મોત્સવ કર્યો જેમાં
 કારાગ્રહમાંથી અપરાધીઓનો મોક્ષ કરી અને દ્રવ્યનાં દાન આપી લોકાને પ્રસન્ન કર્યાં.
 જ્યારે એ પ્રજ્ઞ ગર્ભમાં હતા ત્યારે તેમની માતા સુનિની જેમ સુવ્રતા (સારા વ્રતવાળા)
 થયા હતા, તેથી પિતાએ તેમનું સુનિસુવ્રત એવું નામ પાડ્યું. ત્રિવિધ જ્ઞાનવડે જેમનો
 આત્મા પવિત્ર છે એવા પ્રજ્ઞ લોકમાં ખાળકીકાથી અજ્ઞાન નાશ કરતાં અતુલમે મોટા થયા.
 જીવનવય પ્રાપ્ત થતાં પ્રજ્ઞની વીશ ધનુષ્યની કાયા થઈ. પિતાએ તેમને પ્રભાવતી વિગેરે રાજ-
 પુત્રીઓની સાથે પરણાવ્યા. સુનિસુવ્રત સ્વામીને પ્રભાવતી દેવીથી પૂર્વ દિશામાં ચંદ્રની જેવો
 સુવ્રત નામે એક કુમાર થયો. સાડાસાત હજાર વર્ષો ગયા પછી પ્રજ્ઞએ પિતાએ આરોપણ
 કરેલા રાજ્યભારને ગ્રહણ કર્યો. પૃથ્વીનું પાલન કરતાં પદર હજાર વર્ષો નિર્ગમન થયાં,
 ત્યારે પ્રજ્ઞના જાણવામાં આવ્યું કે હવે ભોગ્ય કર્મનો ક્ષય થયો છે. તેવામાં લોકાંતિક દેવતા-
 યોગ્યે આવી વિજ્ઞાપિ કરી કે ‘ સ્વામી ! તીર્થ પ્રવર્તાવો.’ એટલે પ્રજ્ઞએ વાર્ષિક દાન આ-
 પવા માંડ્યું. ક્ષત્રિય વ્રતરૂપ ધનને ધારણ કરનાર અને ન્યાયરૂપ કમળમાં ભ્રમર સમાન પો-
 તાના પુત્ર સુવ્રતને પ્રજ્ઞએ રાજ્યપર બેસાડ્યો. પછી દેવતાઓએ અને સુવ્રતરાજ્યે જેમનો
 નિષ્કમણોત્સવ કરેલો છે એવા સુનિસુવ્રત પ્રજ્ઞ એક સહસ્ર પુરૂષોએ વહન કરવા યોગ્ય એવી
 અપરાજિતા નામની શિળિકાપર આરૂઢ થઈ નીલગુહા નામના ઉદ્યાનમાં આવ્યા. તે
 ઉદ્યાન નવીન કળિઓના ઉદયવાથી જાણે દાંતાળાં હોય અને નવપક્ષીઓના દેખાવથી ગિન્દા
 કાઢતાં હોય તેવાં આમ્રવૃક્ષોથી શોભતું હતું; આમ તેમ પવને ઉપડેલા જીર્ણ પત્રના મર્મર
 ચબ્દથી આકાશમાં જતી એવી વસંતસંપતિને બોલાવતું હતું, સિંદુવાર પુષ્પની અનિવાર્ય
 શોભાને જોઈ શકતા ન હોય તેમ મદ રહિત થયેલા ડોલરનાં પુષ્પો તેમાં રહેલાં હતાં, અને
 ઉદય પામતા દમનક પુષ્પોના સુગંધથી તે વિશેષ સમૃદ્ધિવાન લાગતું હતું. એવા ઉદ્યાનમાં

જઈ શ્વાન્તુન માસની શુકલ દ્વાદશીએ શ્રવણ નક્ષત્રમાં પાછલે પહોરે એક હજાર રાત્રીઓની સાથે પ્રભુએ છઠ્ઠ તપ કરીને દીક્ષા અહણ કરી. ત્રીજે દિવસે રાજગૃહી નગરીમાં બ્રહ્મદત્ત રાત્રને ઘેર મુનિસુવ્રત પ્રભુએ ક્ષીરાન્નવડે પારણું કર્યું. દેવતાઓએ ત્યાં વસુધારાદિ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યાં. બ્રહ્મદત્ત રાત્રએ પ્રસૂના ચરણને સ્થાને એક રત્નપીઠ રચાવી. પછી નિઃસંગ, મમતા રહિત અને સર્વ પરિપહોને સહન કરતાં પ્રભુએ અચ્ચાર માસ સુધી વિહાર કર્યો. પાછા ફરીને વિહાર કરતાં કરતાં નીલચુહા ઉઘાનમાં આવ્યા. ત્યાં ચંપકવૃક્ષની નીચે પ્રતિમા ધારણુ કરીને રહ્યા. શ્વાન્તુન માસની કૃષ્ણ દ્વાદશીએ ચંદ્ર શ્રવણ નક્ષત્રમાં આવતાં ધાતીકર્મને ક્ષય થવાથી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ઇંદ્રાદિક દેવતાઓએ આવી ગસો ને ચાલીરા ધનુષ્ય ઉંચા અશોક વૃક્ષવાળું સમવસરણુ રચ્યું. તેમાં પ્રવેશ કરી ચૈત્યવૃક્ષને પ્રદક્ષિણા દઈ 'તીર્થાય નમઃ' એમ યોદ્ધી પ્રહ્ સિંહાસન ઉપર બીરાજ્યા. વ્યંતર દેવતાઓએ બીજી તણુ દિશાઓમાં પ્રહ્માં પ્રતિ ધિંમ ત્રિકુર્બ્યાં. શ્રીમાન્ ચતુર્વિધ સંધ યોગ્ય સ્થાને બેઠો. પ્રભુને સમવસર્યા જણી સુવ્રત રાત્ર ત્યાં આવ્યો અને સ્વામીના ચરણમાં નમી ઇંદ્રની પછનાડે બેઠો. પછી ઇંદ્રે અને સુવ્રતે પ્રભુને નમી લક્ષાટ ઉપર અંજલિ જોડી ભક્તિગર્ભિત સ્તુતિ આ પ્રમાણે કરી—

"હે જગત્પતિ ! જે તમારા ગુણોનું વર્ણન કરવાને અમારા જેવા પણ તૈયાર થાય છે, તે તમારા ચરણદર્શનનેજ પ્રભાવ છે. હે પરમેશ્વર ! દેશના સમયમાં શાસ્ત્રરૂપ વત્સને પ્રસન્ન આપનારી તમારી વાણીરૂપ ગાયને અમે વંદના કરીએ છીએ. જેમ ચીકણા પદાર્થના યોગથી પાત્ર પણ ચીકણું થાય છે, તેમ તમારા ગુણને અહણ કરવાથી માણસ પણ તત્કાળ ગુણી થઈ જાય છે. જેઓ અન્ય કર્મને ત્યાગ કરી તમારી દેશના સાંભળે છે, તેઓ ક્ષણુ-વારમાં પૂર્વકર્મને પણ ત્યાગ કરે છે. હે દેવ ! તમારા નામરૂપ રક્ષામંત્રથી સંવર્ભિત થયેલા આ જગતને હવે પછી પાપરૂપ પિશાચ વળગી રાકશે નહીં. હે નાય ! વિશ્વને અભય આપનાર એવા તમે વિઘ્નમાન છતાં હવે કાઠને કાંઈ પણ ભય નથી; પણ જ્યારે અમે અમારા સ્થાનમાં જઈશું ત્યારે તમારો વિયોગ થશે તે અમને ભય છે. હે સ્વામી ! તમારી પાસે શાશ્વત વૈરથી અંધ થયેલા બહિરંગ શત્રુઓજ માત્ર રામી જાય છે એમ નહિ પણ અંતરંગ શત્રુઓ જે કામ ક્રોધાદિ છે તે પણ રામી જાય છે. હે પ્રભુ ! તમારા નામની સ્મૃતિ કે જે આ લોક અને પરલોકના વાંછિત મનોરથને આપવામાં કામધેનુ તુલ્ય છે તે હું ગમે ત્યાં રહું તો પણ મને પ્રાપ્ત થયા કરજો."

આ પ્રમાણે ઇંદ્ર અને સુવ્રત રાત્ર સ્તુતિ કરીને વિરમ્યા એટલે પ્રભુએ સર્વ જીવને યોધ આપવા માટે ધર્મદેશના આપવા માંડી.

"ક્ષાર સમુદ્રમાંથી રત્નની જેમ આ સંસારમાંથી ઉત્તમ સારરૂપ ધર્મને અહણ કરવો. તે ધર્મ સંયમ, સત્યવચન, પવિત્રતા, બ્રહ્મચર્ય, નિષ્કંચનપણું, તપ, ક્રમા, મૃદુતા, સરલતા અને મુક્તિ એ દશ પ્રકારે છે. પોતાના દેહમાં પણ ઇચ્છા રહિત, પોતાનાઓમાં

૧ જપતરવાણા. ૨ ભક્તિવૈર. ૩ સર્વથા હિંસાત્યાગ. ૪ ભાવ પવિત્રતા—અદત્ત ત્યાગ ૫ નિર્લોભતા.

- " પાગુ મમતાએ વર્ગિત, નમસ્કાર કરનાર અને અપકાર કરનાર પ્રાણી ઉપર નિરંતર સમદષ્ટિ
 " રાખનાર, નિત્ય ઉપસર્ગ તથા પરિપહેને સહન કરવાને સમર્થ, નિત્ય મૈત્ર્યાદિક ભાવના
 " યુક્ત હૃદયવાળો, ક્ષમાવાન, વિનયી, ઇન્દ્રિયોને દમનાર, ગુરુશાસનમાં શ્રદ્ધાશ્રુ અને ભક્તિ
 " વિગેરે ગુણોથી સંપન્ન એવો પ્રાણી યતિધર્મને માટે યોગ્યતાવાળો છે સમકિત મૂળ પાંચ
 " આણુવ્રત, ત્રણ ગુણુવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રત એમ બાર પ્રકારે અહસ્થનો ધર્મ છે.
 " ૧ ન્યાયથી દ્રોણોપાર્જન કરનાર, ૨ શિક્ષાચારની પ્રશંસા કરનાર, ૩ મરખા કુલશીલ-
 " વાન અને બીજા ગોત્રવાળાની સાથે વિવાહસંબંધ જોડનાર, ૪ પાપથી બહીનાર, ૫ પ્રસિદ્ધ
 " દેશાચાર આચરનાર, ૬ કદિપણુ અવર્ણુવાદ નહીં જોલનાર, તેમાં પણુ રાત્રદિકના વિશેષે
 " અવર્ણુવાદ નહીં જોલનાર, ૭ અતિ પ્રકાશ કે અતિ ગુમ નહીં તેવા, સારા પાટોશવાળા અને
 " અનેક નીકળવાના માર્ગ વગરના ઘરમાં નિવાસ કરી રહેનાર, ૮ સદાચારી પુરુષોની સાથે
 " સંગ રાખનાર, ૯ માતાપિતાની પૂજા કરનાર, ૧૦ ઉપદ્રવવાળા સ્થાનનો ત્યાગ કરનાર,
 " ૧૧ નિંદિત કાર્યમાં નહીં પ્રવર્તનાર, ૧૨ આનકના પ્રમાણમાં ખર્ચ કરનાર, ૧૩ દ્રોણની
 " સ્થિતિ પ્રમાણે વેધ રાખનાર, ૧૪ આઠ પ્રકારના બુદ્ધિના ગુણે યુક્ત, ૧૫ હૃદયમાં ધર્મ
 " સાંભળનાર, ૧૬ અજીર્ણુમાં લોજનનો ત્યાગ કરનાર, ૧૭ પાચનશક્તિ પ્રમાણે વખનસર
 " લોજન કરનાર, ૧૮ એક બીજાને બાધ ન કરે તેવી રીતે ત્રણે વર્ગ (ધર્મ, અર્થ, કામ)
 " ને સાધનાર, ૧૯ અતિથિનો, સાધુનો અને દીન પુરુષનો યથાચોગ્ય સત્કાર કરનાર, ૨૦
 " કદિ પણુ કુરાઅહ નહીં કરનાર, ૨૧ ગુણુ ઉપર પક્ષપાત રાખનાર, ૨૨ દેશકાળને અનુચિત
 " આચરણુ તજી દેનાર, ૨૩ સ્વપરના બળાબળને જાણનાર, ૨૪ સદાચારી અને જ્ઞાનવૃદ્ધની
 " પૂજા કરનાર, ૨૫ યોધ્યવર્ગતું પે પણુ કરનાર, ૨૬ દીર્ઘદર્શી, ૨૭ વિશેષ જાણનાર,
 " ૨૮ કૃતજ્ઞ, ૨૯ લોકપ્રિય, ૩૦ લજ્જવાન, ૩૧ દયાશ્રુ, ૩૨ સૌમ્ય, ૩૩ પરોપકાર કર-
 " વામાં તત્પર, ૩૪ અંતરંગ છ શત્રુઓના વર્ગનો પરિહાર કરનાર અને ૩૫ ઇન્દ્રિયોને
 " વશ રાખનાર-એવો પુરુષ ગૃહસ્થધર્મને યોગ્ય છે (અર્થાત્ આ માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણુને
 " ધારણુ કરનાર પ્રાણી ગૃહીધર્મ-સમકિત મૂળ બારવ્રત અહણુ કરવાને યોગ્ય છે) આ સં-
 " સારમાં મનુષ્યજન્મની સાકૃત્યતાને ઇચ્છનારો પુરુષ જો યતિધર્મ લેવાને અચકત હોય તો
 " તેણે સદા શ્રાવકધર્મ આચરવો. "

આ પ્રમાણે પ્રભુની દેશના સાંભળીને ઘણુઓએ દીક્ષા લીધી અને કટલાક શ્રાવક થયા.
 અહતની દેશના સરૂળજ હોય છે. મુનિસુવ્રત પ્રભુને ઇન્દ્રાદિક અઢાર ગણુધરો થયા.
 પ્રભુ દેશનાથી વિરામ પામ્યા એટલે ઇન્દ્ર ગણુધરે દેશના આપી. તેમની દેશના પણુ વિ-
 રામ પામ્યા પછી પ્રભુને વંદના કરી ઇન્દ્ર અને સુવ્રત વિગેરે જનો પોતપોતાને સ્થાનક
 ગયા. તે પ્રભુના તીર્થમાં ત્રણુ નેત્રવાળો, ચાર મુખવાળો, શ્વેતવર્ણુ, જટાધારી, વૃષભપર

૧ ચોપણુ કરવા યોગ્ય સ્ત્રી પુત્ર કુટુંબ પરિવારાદિ. ૨ કામ. ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મંત્રસર અથવા બીજાં છ.

મેસનારો, આર દક્ષિણ જીભમાં ખીજેડ, ગદા, બાણ, તથા શકિત અને આર વામ જીભમાં નકુળ, અક્ષસૂત્ર, ધનુષ્ય અને પરશુ ધારણ કરનાર વડ્ડા નામે યક્ષ શાસનદેવતા થયો; તેમજ ગૌરવર્ણી, ભદ્રાસનપર બેસનારી, બે દક્ષિણ જીભમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર અને બે વામ જીભમાં ખીજેડ અને ત્રિશૂલ ધરનારી નરદત્તા નામે શાસનદેવી થઈ. એ અને સુનિસુવત સ્વામીના તીર્થમાં શાસનદેવતા કહેવાયા

એકદા એ બંને શાસનદેવતા જેમની સાંનિધ્યમાં રહેલા છે એવા પ્રજા પૃથ્વીપર વિહાર કરતાં કરતાં ભૃગુકચ્છ (ભરૂચ) નગરે સમ્ભવસર્યા. તે નગરનો રાજા જિતશત્રુ અતિવંત અશ્વ ઉપર ચઢી પ્રજાને વંદના કરવા આવ્યો અને દેશના સાંભળવા બેઠો. તે વખતે જિતશત્રુ રાજાનો જ અશ્વ હતો તેણે પણ શેમાંચિત થઈ ઉંચા કહ્યું કરી પ્રજાની દેશના સાંભળી. દેશનાને અતે ગણુધરે પ્રજાને પૂછ્યું કે— 'સ્વામી ! આ સમ્ભવસરણુમાં અત્યારે ધર્મને કાણુ પામ્યું ?' પ્રજા બોલ્યા— 'આ સમ્ભવસરણુમાં જિતશત્રુ રાજાના અતિવંત અશ્વ વગર ખીજું કાઈ ધર્મને પામ્યું નથી.' તે સાંભળી જિતશત્રુ રાજાએ વિસ્મયથી પૂછ્યું— 'હે વિશ્વનાથ ! એ અશ્વ કાણુ છે કે જે ધર્મને પ્રાપ્ત થયો ?' પ્રજાએ તેની નીચે પ્રમાણે કથા કહી—

“ પદ્મિનીખંડ નગરમાં પૂર્વે જિનધર્મ નામે એક શ્રેષ્ઠી શ્રાવક હતો. સર્વ નરમાં અગ્રેસર સાગરદત્ત નામે તેને એક મિત્ર હતો. તે ભદ્રકપણાથી પ્રતિદિન તેની સાથે જિન-ચૈત્યમાં આવતો. એક વખતે સાધુઓની પાસેથી તેણે સાંભળ્યું કે 'જે અહિંત પ્રજાનાં બિંબ કરાવે તે જન્મંતરમાં સંસારને મથન કરે તેવા ધર્મને પામે.' તે સાંભળી સાગરદત્તે એક સુવર્ણુતું અહિંત બિંબ કરાવી મોટી સમૃદ્ધિથી સાધુઓની પાસે તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. સાગરદત્ત પ્રથમ મિથ્યાત્વી હતો; તેથી તેણે તે નગરની બહાર પૂર્વે એક મોહું શિવાલય કરાવ્યું હતું. ઉત્તરાયણુતું પર્વ આવતાં સાગરદત્ત ત્યાં ગયો. ત્યાં શિવપૂજકો ઘૃતપૂજને માટે પ્રથમ સંચય કરી રાખેલા ઠરેલ ધીના ઘડાઓ ત્વરાથી ખેંચતા હતા. ઘણા દિવસ થયાં પડી રહેલા તે ઘડાની નીચે પિંડાકાર ધર્મને ઘણી ઉધઈઓ ચોટેલી હતી. તે ઘડા લેવાથી માર્ગમાં પડી હતી. આમતેમ ચાલતાં પૂજકોથી તે ઉધઈને ચગદાતી બેઠ સાગરદત્ત દયા લાવી તેને વસ્ત્રથી દૂર કરવા લાગ્યો. તે વખતે 'અરે ! શું તને ઘેળીઆ યતિઓએ આ નવી શિક્ષા આપી છે?' એમ બોલતા એક પૂજારીએ પગના બળથી ધા કરીને તે સર્વ ઉધઈને વિશેષે ચગદી નાંખી. સાગરદત્ત શેઠે વિલખા થઈ તેને શિક્ષા થાય એવું ધારી પૂજારીઓના મુખ્ય આચાર્યના મુખ સામું બેસ્યું. આચાર્યે પણ તે પાપની ઉપેક્ષા કરી, એટલે સાગરદત્તે વિચાર્યું કે 'આ નિર્દય પાપીઓને ધિક્કાર છે. જે આ દારૂણુ હૃદયવાળા પુરૂષો પોતાના આત્માને અને યજ્ઞમાનને દુર્ગતિમાં પાડે છે તેને ગુરૂચુદ્ધિએ શા માટે પૂજવા ?' આવો વિચાર કર્યા છતાં પણ તેના આગ્રહથી તેણે શિવપૂજન કર્યું. પરિણામે સાગરદત્ત શેઠ સમકિતને પ્રાપ્ત ન કરવાથી, દાનશીલનો સ્વભાવ ન હોવાથી અને મોટા આરભ કરીને ઉપાર્જન કરેલા ધનની રક્ષાને માટેજ એકનિષ્ઠા ધરી રહેવાથી મૃત્યુ પામીને આ અતિવંત અશ્વ થયેલ છે, અને તેને બોધ કરવાને માટેજ હું અહીં આવ્યો છું.

પૂર્વ જન્મમાં તેણે જિનપ્રતિમા કરાવેલી હતી. તેના પ્રભાવથી અમારો ધર્મેષદેશ સાંભળીને તે ક્ષણવારમાં પ્રતિબોધ--ધર્મ પામ્યો છે. " ભગવંતનાં આવાં વચનથી લોકોએ વાર વાર સ્તુતિ કરેલા એ અશ્વને રાજાએ ખમાવીને સ્વેચ્છાચારી કર્યો (છેડી મૂક્યો.) ત્યારથી ભરૂચ શહેર અસ્થાવબોધ નામે પવિત્ર તીર્થ તરિકે લોકમાં પ્રખ્યાત થયેલું છે.

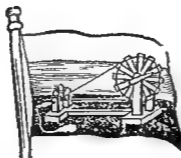
જગતના ઉપકારી મુનિમુવત પ્રજા દેશના સમામ કરી, ત્યાંથી વિહાર કરીને અન્યદા હસ્તીનાપુર નગરે સમવસાર્યા. તે નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા હતો અને એક સહસ્ર વહિષ્કાનો સ્વામી કાર્ત્તિક શ્રેષ્ઠી નામે એક શ્રાવક હતો. એકદા કપાયલા વસ્ત્ર પહેરનારો અને ભાગવત વ્રત ધરનારો એક સન્યાસી તે નગરમાં આવ્યો. માસ માસ ઉપવાસ કરીને તે પારણુ કરતો હતો, તેથી લોકો તેને અતિશય પૂજતા હતા. સર્વ નગરજનોએ અતિ ભક્તિથી પારણુ પારણુ તેનું નિમંત્રણ કર્યું હતું, પણ ક્રૂર સમકિતરૂપ એક ધનને ધારણુ કરનારા કાર્ત્તિક શ્રાવક તેને નિમંત્રણ કર્યું ન હતું; તેથી તે સન્યાસી ભૂતની જેમ નિરંતર કાર્ત્તિક શેઠનાં છિદ્ર જોવામાં લ્પર રહેતો હતો.

એક વખતે જિતશત્રુ રાજાએ તેને પારણુને અટ્ટે નિમંત્રણ કર્યું. ત્યારે સન્યાસીએ રાજાને કહ્યું--' હે રાજા ! જે કાર્ત્તિક શેઠ મને ભોજન પીરસશે તો હું તમારે ઘેર પારણુ કરીશ.' રાજા તે વાત સ્વીકારીને કાર્ત્તિક શેઠને ઘેર ગયો, અને શેઠની પાસે માગણી કરી કે 'હે નિર્દોષ શેઠ ! તમારે મારે ઘેર આવીને ભગવાન પરિત્રાજકને પીરસવું.' શેઠે કહ્યું--' હે સ્વામી ! એવા પાંખડી પરિત્રાજકને પીરસવું તે અમારે દુક્ત નથી, તથાપિ એ કાર્ય તમારી આજ્ઞાથી હું કરીશ.' એમ કહી તેમ કરવાને સ્વીકાર્યું. પછી શેઠ વિચારવા લાગ્યા કે 'જે પ્રથમથી દીક્ષા લીધી હોત તો આ કાર્ય ન કરવું પડત.' એવો એક કરતા કાર્ત્તિક શેઠ યોગ્ય વખતે રાજાજીમાં આવ્યો. અ્યારે કાર્ત્તિક શેઠે પીરસવા માંડ્યું ત્યારે પરિત્રાજક વારંવાર તજની આંગળી ખતાવીને તેનો તિરસ્કાર કરવા લાગ્યો. કાર્ત્તિકશેઠે ઈચ્છા વગર તેને પીરસ્યા પછી વૈરાગ્યભાવથી ભગવંતને ત્યાં સમવસર્યા જાણીને એક હજાર વહિષ્કાની સાથે ભગવંત પાસે આવીને દીક્ષા લીધી. દ્વાદશાંગીને ધારણુ કરી આર વર્ષ સુધી વ્રત પાળી મૃત્યુ પામીને કાર્ત્તિક શેઠ સૌધર્મ કટપમાં ઈદ્ર થયા. પેલો પરિત્રાજક મૃત્યુ પામીને આભિ-યોગિક કર્મવડે તે ઈદ્રનું વાહન એટલે ઐરાવણુ નામે હાથી થયો. પૂર્વ વૈરથી તે ઈદ્રને જોઈને નાસવા લાગ્યો. ઈદ્ર જળાતકારે નેને પકડીને તેની ઉપર આરૂઠ થયા, કેમકે તે તેના સ્વામી છે. તે ઐરાવણુ પછી બે મસ્તક કર્યાં, એટલે ઈદ્રે પોતાના બે સ્વરૂપ કર્યાં. જેમ જેમ તે હાથીએ જટલાં જટલાં મસ્તક કર્યાં, તેટલાં તેટલાં ઈદ્રે પોતાના પણ સ્વરૂપ કર્યાં. પછી ત્યાંથી તેને પલાયન થતો જોઈને ઈદ્રે વજ્રથી પ્રહાર કરી તે પૂર્વ જન્મના વૈરીને તત્કાળ વશ કરી લીધો.

દુવળજ્ઞાન થયા પછી વિહાર કરતાં મુનિમુવત સ્વામીને એકાદશ માસે ઉણા સાડા સાત હજાર વર્ષો વીતી ગયાં. તે વિહારમાં ત્રીસ હજાર મહાત્મા સાધુઓ, પચાસ હજાર

तपरवी सार्धवीज्या, पांयसो महा पुद्धिमान् जैह पूर्वधारी, अटारसो अवधिज्ञानी, पंटरसो मनःपर्ययज्ञानी, अटारसो डवणज्ञानी, जे हजर वैद्वियल्लिधिवाणा, जेक हजर ने जसो वादल्लिधिवाणा, जेक लाप्य अने जेतिंग हजर आवंके, तणु लाप्य ने पयास हजर आविकाज्या—आटलो परिवार मुनिसुव्रत स्वामीने थयो. अनुक्रमे निर्वाणुकाण प्राप्त थयो जेटले श्रीमुनिसुव्रत स्वामी भभेतशिभरे पधार्या त्यां जेक हजर मुनिज्यानी साथे अनशन अहणु कथुं. जेक मासने अने ज्येष्ठ मासनी कृष्ण नवमीजे अणु नक्षत्रमां ते मुनिज्यानी साथे प्रभु शाश्वतपद (भोक्ष) ने प्राप्तथ्या साडासातहजर वर्ष कुमारपेणुमां, तेदलांज वर्ष व्रतमां अने पंटर हजर वर्ष राज्यमां जेग सर्व मणी नीश हजर वर्षनुं आबु-ध्प मुनिसुव्रत प्रणुनुं पूरुं थयु अने श्रीमदिलनाथ स्वामी भोक्ष गया पछी ज्योपन लाप्य वर्ष गया त्यारे श्रीमुनिसुव्रत स्वामीनुं निर्वाणु थयु. जेक हजर मुनिज्यानी साथे मुनिसुव्रत प्रणु ज्यारे भोक्षे गया त्यारे ईद्रेज्ये देवताज्या सहित सभ्रमथी आवी तेभने विधिपूर्वक भोटो भोक्षभडिभा इर्गी.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरुषचरिते
महाकाव्ये पण्ठे पवंगि मुनिसुव्रतस्वामीचरित-
वर्णनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

સર્ગ ૮ માં.

મહાપદ્મ ચક્રવર્તી ચરિત્ર.

શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી વિહાર કરતા હતા, તે સમયમાં મહાપદ્મ નામે ચક્રવર્તી થયા છે તેમનું ચરિત્ર હવે કહીએ છીએ. આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ વિદેહની ભૂમિના આભૂપણભૂત સુકન્ધ નામના વિજયમાં શ્રીનગર નામે એક શહેર છે. તે નગરમાં શતુરાજ્યોના યશરૂપ હંસને ન.શ કરવામાં મેઘ સમાન અને પ્રજાપાલન કરવામાં તત્પર પ્રજાપાલ નામે રાજા હતો. એક વખતે અકસ્માત્ વિદ્યુત્પાતને જોઈ વૈરાગ્ય પામેલા તે રાજાએ સમાધિગુપ્ત નામના મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. ચિરકાળ ખર્જધારા જીવું વ્રત પાળી છેવટે મૃત્યુ પામીને તે અચ્યુતેન્દ્ર થયા. લેશ માત્ર તપ પશુ નિષ્કૃણ થતું નથી.

આ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં સુરનગરના જીવું હસ્તીનાપુર નામે નગર છે. તે નગરમાં પદ્મદ્રહમાં શદિત્રીના નિવાસભૂત મધ્ય કમળનો જીવો ઈક્ષ્વાકુવંશમાં પદ્મોત્તર નામે એક રાજા થયો. તેને ઉજ્જવલ ગુણવાળી, રૂપથી દેવાંગનાનો પણ પરાભવ કરનારી અને સર્વ અતપુરના આભૂપણ રૂપ જ્વાળા નામે મુખ્ય રાણી હતી. તેને કશરીસિંહના સ્વપ્નાએ સૂચિત અને શોભાથી દેવકુમાર જીવો વિષ્ણુકુમાર નામે એક પુત્ર થયો. ત્યારપછી પ્રજાપાળ રાજાનો જીવ દેવ સંબંધી આયુષ્ય પૂર્ણ કરી અચ્યુત દેવલોકમાંથી વ્યવી જ્વાળા દેવીના ઉદરમાં અવતર્યો. યોગ્ય સમયે જ્વાળાદેવીએ યૌદ્ધ મહા સ્વપ્નાએ સૂચિત અને સર્વ શોભાતું ધામ એવા મહાપદ્મ નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો. વિષ્ણુકુમાર અને મહાપદ્મ બંને સંહોદર ભાઈ અતુક્રમે મોટા થયા પછી આચાર્યને નિમિત્ત માત્ર કરીને તેઓએ સર્વ કળા સંપાદન કરી. મહાપદ્મ રાજાને વિજયવાન જીવો સદ્ગુણવાળા પદ્મોત્તર રાજાએ તેને યુવરાજપદે સ્થાપિત કર્યાં.

તે સમયે ઉજ્જવલિની નગરીમાં શ્રીવર્મ નામે ગજા હતો તેને નમુચિ નામે એક પ્રખ્યાત મંત્રી હતો. એક વખતે મુનિસુવ્રત પ્રજ્ઞથી દીક્ષિત યયેલા સુવ્રત નામે આચાર્ય વિહાર કરતા કરતા તે નગરીએ સમવસર્યા તેમને વાંદવાને નગરજનો સર્વ વૈભવ સાથે જતા હતા, તે મહેલના સિંખર ઉપર ચડેલા શ્રીવર્મ રાજાના જીવામાં આવ્યા. તે જોઈ સ્વચ્છ યુદ્ધિવાળા રાજાએ નમુચિને પૂછ્યું કે 'આવા અકાળ સમયે આ નગરજનો સર્વ ઋદ્ધિ સમેત ક્યાં જાય છે?' નમુચિ બોલ્યો—'નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં કાઠમુનિ આવેલા છે તેમને ભક્તિથી વાંદવાને માટે તેઓ સત્વર જાય છે.' રાજાએ કહ્યું—'ત્યારે ચાલો, આપણે પણ જઈએ.' નમુચિ બોલ્યો—'જો તમારે ધર્મ સાંભળવાની ઇચ્છા હોય તો હું તમને ધર્મ કહીશ.' રાજાએ કહ્યું કે 'ત્યાં તો હું અવશ્ય જઈશ.' એટલે મંત્રી બોલ્યો કે—'ભલે આપને જીવું હોય તો ચાલો, પણ ત્યાં તમારે તટસ્થપણે રહેવું. હું બધાને વાદમાં જીતીને નિરૂત્તર કરી દઈશ.' પ્રાખંડીઓતું પાંડિત્ય પ્રાકૃત (સાધારણ) લોકોમાંજ ચાલી શકે છે.' આ

પ્રમાણે વાત થયા પછી રાજ, મંત્રી અને રાજનો સર્વ પરિવાર વિવિધ આશય ધરી સુખતા-
 ચાર્ધની પાસે આવ્યા. તેઓએ સ્વેચ્છાવાદથી મુનિઓને ધર્મ સંબંધી પ્રશ્ન કરવા માંગ્યા,
 પરંતુ તેમના હંચા નીચા ધડા વિનાનાં વચનો સાંભળીને મુનિઓએ કાંઈપણ જવાબ આપ્યો
 નહીં, મૌન ધરી રહ્યા; એટલે નમુચિ ક્રોધ કરી આર્હત શાસનની નિંદા કરતો સૂરિપ્રત્યે
 બોલ્યો- 'અરે ! તમે ગૌરવતાવાહું શું બણો છો ?' ત્યારે સુખતાચાર્યે તે અનાર્થ મંત્રીને
 કહ્યું કે- 'જે તારી જીવહાપર ખુજલી આવતી હોય તો અમે કાંઈ બોલીએ.' તે વખતે એક
 હુલ્લકે બોલ્યો- 'હે ગુરૂ મહારાજ ! વિદ્વતાના અભિમાની એવા આ માણસની સાથે
 તમારે કાંઈ પણ બોલવું યુક્ત નથી. તમે જુઓ, હું સભ્ય થઈ તેને વાદમાં જીતી લઈશ.
 ભલે તે ગમે તે પક્ષ કહે, તથાપિ હું તેને ચાર્ય રીતે દૂષિત કરીશ.' તે સાંભળી નમુચિભદ્ર
 ક્રોધથી કઠોર વાણીએ બોલ્યો- 'તમે સર્વદા અપવિત્ર, પાખંડી અને વેદથી બાહ્ય છો, તેથી
 તમે મારા દેશમાં વસવાને યોગ્ય નથી. એટલેજ મારે પક્ષ છે, બીજું તમને શું કહેવું?'
 હુલ્લકે બોલ્યો- 'જે સભોગ છે તેજ અપવિત્ર છે, અને તેનો જે સેવક હોય તે પાખંડી અને
 વેદબાહ્ય છે; વેદમાં પાણીનું સ્થાન, ખાંડણીયો, ધંટી, ચલો અને મોર્ગની (સાવરણી) એ
 પાંચ સ્થાન ગૃહસ્થોને પાપને માટે કહ્યાં છે, તે પાંચ સ્થાનોની જે નિત્ય સેવા કરે છે તેઓ
 સદા વેદબાહ્ય કહેવાય છે. અમે તો પાંચ સ્થાન રહિત છીએ, માટે શી રીતે વેદબાહ્ય કહેવાઈએ?
 સ્વેચ્છ લોકોમાં ઉત્તમ જાતિની પેઠે નિર્દોષ એવા અમારે આ દાપવાળા લોકોમાં નિવાસ
 કરવો તે ઉચિત નથી.' આવી રીતે હુલ્લકે યુક્તિથી વાદમાં પરાભવ કરવાથી તે મંત્રી, રાજ
 અને રાજનો પરિવાર પોતપોતાને સ્થાનક ગયા.

તે રાત્રે ઉઠી નમુચિ મંત્રી નિશાચરની જમ ઉત્કટ અને ક્રોધથી પ્રવ્નલિત થઈ સુખતા-
 ચાર્યના શિષ્યને મારવાને આવ્યો. વાદી સર્પને સ્થંભિત કરે તેમ તત્કાળ શાસનદેવીએ તેને
 સ્થિર કરી નાખ્યો. પ્રાતઃકાળે લોકો તેને તે સ્થિતિમાં જોઈ વિસ્મય પામ્યા. રાજ અને લોકો
 તે આશ્ચર્ય જોઈ ગુરૂ પાસે ધર્મ સાંભળી હાથી જમ મદ રહિત થઈ જાય તેમ શાંત થઈ
 ગયા. તેવી રીતવું અપમાન થવાથી નમુચિ ત્યાં ન રહેતાં હસ્તીનાપુરમાં આવ્યો; દમક
 અપમાનિત થયેલા માનીવું સ્થાન વિદેશજ છે.' યુવરાજ મહાપદ્મે તેને પોતાના પ્રધાનપદ-
 પર રાખ્યો. "હમેશાં જે બીજા રાજનો પ્રધાન પોતાની પાસે રહેવા આવે, તો રાજ્યો તેના
 વિશેષ અભિલાષી થાય છે." મહાપદ્મના દેશના પ્રાંત ભાગમાં સિંહખળ નામે એક રાજ ૨-
 હેતો હતો; તે આકાશમાં રહેલા રાક્ષસની જમ દુર્ગમાં રહેવાથી અતિ ખળવાન હતો.
 વારંવાર આસપાસના દેશને હુટી હુટીને તે પોતાના કિલ્લોમાં ખેસી જતો, તેથી ઘાઈ તેને
 પકડી રાકવું નહીં; એક વખતે કાપ પામેલા મહાપદ્મે નમુચિ મંત્રીને કહ્યું કે 'તમે સિંહખળને
 પકડવાનો કાંઈ ઉપાય બણો છો?' નમુચિએ કહ્યું- 'હે રાજન્ ! તેનો ઉપાય હું બણું છું,
 એવું વચન હું કેમ કહું? કારણકે ઘેર બેસી ગર્જના કરનારા પુરુષોને 'ગેહેનદર્શી' એવો

૧ લઘુ વચનો શિષ્ય, ૨ જે ઘરમાં બેઠા બેઠા પોટી ફીરીશારી મારે તે 'ગેહેનદર્શી' કહેવાય છે.

અપવાદ લાગવો સુલભ છે; માટે તેના ઉપાય કરીને તેના કૃષ્ણથીજ સ્વામીને ખતાવી આપીશ, નહીં તો વચનમાત્રથી ઉપાય કહેવામાં તો કાયર પુરૂષો પણ પંડિત થાય છે.' મંત્રીનાં વચનથી હર્ષ પામી મહાપદ્મ તત્કાળ તેને આજ્ઞા આપી, એટલે તેણે વાયુની જેમ ત્યાં જઈને સિંહબળના દુર્ગને સ્પર્શિત કર્યો. તીક્ષ્ણ ઉપાયને જાણનારા નમુચિએ તે દુર્ગને ભાંગી નાંખ્યો, અને મૃગને જેમ સિંહ પકડે તેમ સિંહબળને પકડીને મહાપદ્મ પાસે આપ્યો. મહાપદ્મે કહ્યું—' મંત્રીરાજ ! વર આગો.' એટલે તેણે કહ્યું કે ' સમય આવશે ત્યારે માગીશ.' તે વચન સ્વીકારી નમુચિ જેનો કારભાર કરે છે એવો મહાપદ્મ ચૌવરાજ્યપદ સારી રીતે પાળવા લાગ્યો.

એક વખતે મહાપદ્મની માતા જ્વાળાએ સંસારસાગરને તરવામાં કર્ણુરથ (નાવિકા) જેવો એક અર્હતની પ્રતિમાનો રથ કરાવ્યો, અને તેની સાપત્ન માતા લક્ષ્મીએ મિથ્યા-દ્રષ્ટિથી પોતાની સપત્નીની સરસાઈ કરવાને એક બ્રહ્મરથ કરાવ્યો. એક વખતે રથયાત્રાનો પ્રસંગ આવતાં લક્ષ્મીએ રાજની પાસે એવી માગણી કરી કે નગરમાં મારો બ્રહ્મરથ પહેલો ચાલે અને પછી આ અર્હત રથ ચાલે. જ્વાળારાણીએ પણ કહ્યું કે ' જે નગરમાં મારો જૈનરથ પ્રથમ ચાલશે નહીં તો મારે હવે અનશન છે.' અને રાણીઓના એ વિચાર સાંભળી સંશય પામેલા રાજએ અને રથની યાત્રા અટકાવી. ' મધ્યસ્થ માણસને બીજને શો ઉપાય ઉચિત છે ?' પછી પોતાની માતા જ્વાળાને થયેલા દુઃખથી પીડિત એવો મહાપદ્મ રાજે લોકો સુધી ગયા એટલે હસ્તીનાપુરમાંથી નીકળી ગયો. સ્વેચ્છાએ આગળ ચાલતાં તે એક મહા-ટવીમાં આવ્યો. ત્યાં ફરતાં ફરતાં એક તાપસનો આશ્રમ જેવામાં આવ્યો. પ્રિય અતિથિના સમાગમથી તાપસોએ જેનો સત્કાર કરેલો છે એવો મહાપદ્મ ત્યાં પોતાના ધરની જેમ રહેવા લાગ્યો.

અહીં અંપાનગરીમાં રાજ જન્મેજ્યને કાળ રાજએ રૂંધ્યો. જન્મેજ્ય રાજ મૃત્યુ પામ્યો. પછી નગરનો ભગ થતાં દાત્રાનળ લાગવાથી દિડ્-મૂઠ થયેલી હરણીઓની જેમ અંતઃ-પુરની સ્ત્રીઓ નાસ્તી ગઈ. તેમાં અંપાનગરીના પતિ જન્મેજ્યની નાગવતી નામે એક પ્રિયા પોતાની મદનાવળી નામે પુત્રીની સાથે નાસ્તીને આ તાપસના આશ્રમમાં આવી. ત્યાં મહાપદ્મ અને મદનાવળી મળતાં કામદેવના અસ્તરૂપ તેઓને પરસ્પરનું દર્શન થતાં તત્કાળ પરસ્પર અનુરાગ થઈ ગયો. મદનાવળીને અનુરાગી થયેલી જણી નાગવતીએ કહ્યું— " પુત્રી! અપળતા કર નહીં; નિમિત્તિયાનું વચન સંભાર. એક નિમિત્તિયાએ તનેજ કહ્યું છે કે 'પદ્મ' હરતક્ષત્રના સ્વામીની તું પ્રધાન પત્ની થઈશ.' તેથી જ તે પુરૂષપર અનુરાગ કર નહીં, મનને નિયમમાં રાખ. તને ચક્રવર્તી રાજ જરૂર પરણશે." એ વખતે વિપરીત બનાવના ભયથી તે આશ્રમપતિએ મહાપદ્મને કહ્યું કે—' હે વત્સ ! જ્યાં જવું હોય ત્યાં જ, તારું કલ્યાણ --

યાજ્ઞો 'તે વખતે મહાપદ્મે વિચાર કર્યો કે એક સાથે બે ચક્રવર્તી થતા નથી, હું એક જ ચક્રવર્તી
 થવાનો છું, તેથી આ મારીજ પત્ની છે.' આવો નિશ્ચય કરી મહાપદ્મ તાપસના આશ્રમમાંથી
 ચાલી નીકળ્યો. પછી ડરતો ડરતો એક સિંધુસદન નામના નગરમાં આવી ચડ્યો, તે સમયે
 ત્યાં નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં વસંતઉત્સવ ચાલતો હતો, તેથી નગરની સ્ત્રીઓ કામદેવના
 શાસનમાં રહી ત્યાં વિવિધ ક્રીડા કરતી હતી. તે ક્રીડાનો ટાળાહળ સાંભળી ત્યાંના રાજા મહા-
 સેનના એક હાથીએ કદલીનારત્નની જેમ તેના આલાનરત્નને ઉખેડી નાંખ્યો, અને શયા-
 પર પડેલી રાજની જેમ મહાવતને ફેંકી દઇ અંગપર વાયુના સ્પર્શને પણ નહીં સહન કરતો
 રામાચિત થઈ ગયો. તેને વશ કરવાના ઉપાયમાં અસમર્થ પુરુષોએ ફરથી છોડી દીધેલા એ
 હાથી તત્કાળ ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરતી પુરસ્ક્રીઓની નજર આવ્યો અકસ્માત્ ભય પ્રાપ્ત થવાથી
 તે નાસી શકી નહીં, તેથી ત્યાંજ ઉભી રહી અને મગરે દબાવેલી હંસીઓની જેમ તારસ્વ-
 રથી પોકાર કરવા લાગી. તેઓને પોકાર કરતી જોઈ મહાપદ્મે ગળે ડ્રની પાસે દોડી જઈ પાછળ
 રહીને દહ્યું— 'રે દુર્મદ હાથી ! પછવાડે જો.' તે સાંભળતાંજ હાથી કોપથી મહાપદ્મની સન્મુખ
 વળ્યો અને ચરણન્યાસથી જાણે પોલાણવાળો હોય તેમ પૃથ્વીને કંપાવવા લાગ્યો. તે વખતે
 'આપણી રક્ષાને માટે કાઈ મહાત્માએ થમરાજની જેવા આ હાથીની આગળ પોતાનો દેહ
 અર્પણ કર્યો.' એવી રીતે તે સ્ત્રીઓ કહેવા લાગી. ફાણવારમાં નજર આવેલા તે હાથીનો સન્મુ-
 ખ મહાપદ્મે ઉંચું વજ્ર નાંખ્યું. 'કાંઈ વખત છળ પણ શોભે છે.' હાથીએ કુમારની બુદ્ધિએ
 તે વજ્રને તોડી નાંખ્યું. 'કોઈ એકલો સંભ્રમ કરે તેવો છે, તો મદ્યમૂર્છિત હોય તેની તો વાતજ
 શી કહેવી ?' ત્યાં મોટા ટાળાહળ યતાં સર્વ નગરજનો એકઠા મળ્યા અને સામતો તથા સેના-
 પતિઓ સહિત મહાસેન રાજા પણ ત્યાં આવ્યો. રાજા મહાસેને પદ્મકુમારને દહ્યું— 'હે પરાક્રમી
 વીર ! દૂર ખસી જા, આકાળ મૃત્યુ જેવા એ કોઈ હાથીની સાથે યુદ્ધ કરવું શા કામતું છે ?'
 પદ્મકુમારે દહ્યું— 'રાજા ! આપ કહે છે તે ઘટિત છે, પણ આરંભેલું કાર્ય છોડી દેવું તે મને
 લજ્જાકારી છે. વળી આ ઉત્તમ હાથીને વશ કરીને જાણે જન્મથીજ શાંત હોય એવો હું હમ-
 ણ્યાજ કરી દઇશ તે જુઓ. તમે સૌજન્યપણથી ભીડ થશો નહીં.' આ પ્રમાણે કહી મહાપદ્મ
 કુમારે તેની ઉપર વજ્રમુદ્રિને યા કર્યો; જ્યાં આગ્રહન વજ્રના વેધની જેમ હરતીતું મુખ
 નીચું થઈ ગયું. પછી એ ઉન્મત્ત હાથી જોવા કુમારને પકડવાને ઉદ્ધમવંત થયો, તેવાજ વિદ્યુત્-
 પાતની જેમ ઉછળીને તેની ઉપર કુમાર આડઠ થઈ ગયો. પછી મંડુકાસન વિગેરે નવનવાં
 આસનોથી આગળ પાછળ અને પડખે દુર્યા કરતા મહાપદ્મે તે હાથીને ઘણો ખેદિત કરી દીધો.
 કુંભસ્થળ ઉપર લપકાકા મારવાથી, કંઠભાગે અંગુકાના પીડનથી અને ષૃષ્ઠાગે પાદન્યાસથી
 મહાપદ્મે હાથીને આકુળવ્યાકુળ કરી દીધો. સામાસીના પોકારો કરતા નગરજનો વિસ્મય પામી
 જને જોતા હતા અને રાજા મહાસેન અધ્યુદ્ધિથી જોના પરાક્રમનું વર્ણન કરતા હતા એવો મહા-
 પદ્મ તે નાગને ભમાવીને સ્વેચ્છાએ હસ્તીના આગકની જેમ તેને રમાડતો તેની સાથે ક્રીડા
 કરવા લાગ્યો. પછી કાઈ બીજા મહાવતને હાથી સોંપી બીજા ક્યા ઉપર પગ મૂકી પોતે નીચે

ઉતરી ગયો. રાજ મહારોને તેના પરાક્રમથી અને રૂપથી 'આ કુમાર કોઈ પ્રધાનકુળમાં જન્મ્યો છે' એવું ધારી તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. ત્યાં પોતાની સાે કન્યાઓને તેની સાથે પચ્છાવી. ' ઘેર આવેલો તેવો વર પુણ્યથીજ મેળવાય છે.' અહર્નિશ તે રાજકન્યાઓની સાથે ભોગ ભોગવના કુમારને મદનાવળીનું સ્મરણુ નિત્ય શત્યની જમ ખુચ્ચ લાગ્યું.

એકદા રાત્રીએ કમળમાં હંસની જમ મહાપદ્મ કુમાર શય્યામાં સુતો હતો, તેવામાં પવન જેવા વેગવાળી વેગવતી નામની એક વિદ્યાધરી તેનું હરણુ કરવા આવી. ત્યાં નિદ્રાને ભંગ થયો, એટલે કુમારે કહ્યું—' હે સુદ્રા ! મને શા માટે હરે છે ? ' એમ કહીને વજના ગોળા જેવી મુદ્ધિ ઉગામી. વિદ્યાધરી બોલી—'હે પરાક્રમી વીર ! કાપ કરો નહીં, સાવધાન થઈને સાંભળો—વૈતાલ્યગિરિ ઉપર સુરોદય નામે એક નગર છે. તેમાં ઈંદ્રધનુ નામે એક વિદ્યાધર રાજ છે. શ્રીકાંતા નામે તેની પત્ની છે અને તે દંપતીને જ્યયંદ્રા નામે એક પુત્રી થઈ છે. યોગ્ય વર નહીં મળવાથી જ્યયંદ્રા સર્વ પુરૂષોપર દ્વેષ કરનારી થઈ છે, કેમકે " હીન વરવાળી સ્ત્રીએ જીવતાં મર્યા જેવી છે." ભરતક્ષેત્રના તમામ રાજ્યોને ચિત્રપટમાં આજોખી આજોખીને મેં તેને ખતાવ્યા પણ તેને તેમાંથી દાઇ પણ રૂચ્યો નહીં. પછી એક વખતે ચિત્રપટ ઉપર તમારું રૂપ આજોખીને ખતાવ્યું, એટલે તત્કાળ તેના હૃદયમાં કામદેવે સ્થાન કર્યું. તમારી જેવા પ્રાણુવક્ત્રી મળવા દુર્લભ ધારીને એ પુરૂષદ્વેષિણી સ્ત્રી પોતાના જીવિતવ્યની પણ દ્વેષિણી થઈ ગઇ, અને ' આ પદ્માત્તર રાજનો પુત્ર મહાપદ્મ મારો પતિ થાઓ, અન્યથા મરણુ મારું શરણુ થાઓ' આવી તેણે પ્રતિજ્ઞા કરી. તે જ્યયંદ્રાનો તમારી ઉપરનો અનુરાગ મેં તેના માતા-પિતાને કહ્યો. યોગ્ય વરની ઈચ્છા સાંભળીને તત્કાળ તેઓ પણ ખુશી થયા. તે હું વેગવતી નામની વિદ્યાધરી છું અને હે પ્રભુ ! જ્યયંદ્રાના માતાપિતાની આજ્ઞાથી તમને લઈ જવાને માટે આવી છું. તમારી ઉપર અનુરાગી થયેલી જ્યયંદ્રાને ધીરજ આપવાને મેં પ્રતિજ્ઞાથી કહ્યું છે કે ' હે સુભ્રુ ! સ્વસ્થ થા. હું ખરેખર ત્યાં જઈશ અને તારા હૃદયપદ્મને વિકસ્વર કરવામાં સૂર્યરૂપ એ મહાપદ્મને જરૂર લાવીશ, નહીં તો અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ; માટે તું તારા મનની પીકાને શાંત કર. ' આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક તેને આશ્વાસન આપી તેના શ્વાસમાં અંદ્ર અમાન એવા તમારી પાસે હું આવી છું, અને તમને ત્યાં લઈ જઈ છું; માટે કાપ કરો નહીં, તમે ઉપકારી છો. " આ પ્રમાણેની હકીકત સાંભળી મહાપદ્મે આજ્ઞા આપી, એટલે તે વેગવતી વિદ્યાધરી આલિયોગિક દેવતાના રચેલાં વિમાન જેવાં વેગવડે ચાલીને મહાપદ્મ કુમારને સુરોદયપુરીમાં લાવી. પ્રાત કાળે સુરોદયપુરના પતિ ઈંદ્રધનુ રાજ્યે જેની પૂજા કરી છે એવો પદ્મકુમાર રોહિણીને અંદ્રની જમ જ્યયંદ્રાને પરણ્યો.

જ્યયંદ્રાના મામાના દીકરા ગંગાધર અને મહીધર નામે વિદ્યામદ તથા ભુવળગથી દુર્ભેદ એવા બે વિદ્યાધરો હતા, તેઓ આ જ્યયંદ્રાના વિવાહના ખખર સાંભળી તત્કાળ ગુસ્સે થયા. " એક દ્રવ્યનો બે જણને અભિવાપ તેજ મોટા વૈરનું કારણ છે. " તેઓ ખંને સવ બળથી જ્યયંદ્રાના પતિ પદ્મકુમારની સાથે યુદ્ધ કરવા સુરોદયપુરમાં આવ્યા. નિષ્કપટ યુદ્ધ

કરવામાં કૌતુહી એવા મહાપદ્મ કુમાર અને દુર્વાર છુજપરાક્રમવાળો વિદ્યાધરનો પરિવાર નગરની બહાર નીકળ્યો. કાઠને ત્રાસ પમાડતો, કાઠને ધાયલા દગતો અને કાઠને મારી નાખતો મહાપદ્મ ગભ્રો દ્રોની સાથે સિંહની જેમ શત્રુઓના સુભટોની સાથે લીલાથી યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. વિદ્યાધરપતિ ગંગાધર અને મહીધર પોતાના સૈન્યનો ભંગ થયેલો જોઈ જીવ લઈને નાસી ગયા.

પછી ચક્રરત્નાદિ રત્નો ઉત્પન્ન થતાં એ બળવાન મહાપદ્મે પદ્મપંડ ભરતક્ષેત્ર ઉપર વિજય મેળવ્યો. શુકલપક્ષની ચતુર્દશીએ એક કળાએ અધુરી ચંદ્રની પૂર્ણતાનો જેમ એક સ્ત્રીરત્ન વિના મહાપદ્મને ચક્રવર્તીપણાની સર્વ સમૃદ્ધિ પૂર્ણ થઈ. પછી પૂર્વ જોયેલા સ્ત્રી-રત્ન મદનાવળીનું સ્મરણ કરતો મહાપદ્મ ક્રીડા કરવાને મિષે ને તાપસોના આશ્રમમાં ગયો. તાપસોએ તેનું આતિથ્ય કર્યું. ત્યાં દૂરતા સતા જન્મેજય રાજની ગણીએ તેમને દીકા, એટલે પોતાની પુત્રી મદનાવળી તેમને પરણાવી. એ પ્રમાણે ચક્રવર્તીની સંપૂર્ણ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરીને પદ્મરાજ હસ્તીનાપુર આવ્યો, અને પ્રથમ વૃત્તાંત સાંભળવાથી ખુશી થયેલા માતાપિતાને અધિક હર્ષ ધરી પ્રથમની જેમજ પ્રણામ કર્યો. હર્ષમાં રસાયણ જેવું પોતાના પુત્રનું ચરિત્ર સાંભળી સિંચન કરેલા વૃક્ષની જેમ માતાપિતા વિકરવર થઈ ગયા.

અન્યથા મુનિસુવ્રત સ્વામીના હરતદીક્ષિત શિષ્ય સુવ્રત નામના આચાર્ય વિહાર કરતાં કરતાં ત્યાં પધાર્યા. રાજ પદ્મોત્તરે પરિવાર સાથે આવીને તેમને નમસ્કાર કર્યો, અને સંસારવૈરાગ્યની માતારૂપ તેમની દેશના સાંભળી. દેશનાને અંતે 'સ્વામી ! જ્યાં સુધી પુત્રને રાજ્યપર બેસાડીને હું દીક્ષા લેવાને આવું ત્યાં સુધી આપ ભગવતે અહીંજ ખીરાજવું.' એવી રીતે રાજ્યે આચાર્યને વિનંતિ કરી. 'પ્રમાદ કરશો નહીં' એવું સૂરિએ કહ્યું, રાજ પદ્મોત્તર તેમને વંદના કરી પોતાના નગરમાં આવ્યો. પછી અમાત્ય સામંત વિગેરે સર્વ પ્રકૃતિ-વર્ગને અને વિષ્ણુકુમાર પુત્રને બોલાવી રાજ પદ્મોત્તરે કહ્યું—'આ સંસાર કુખનો સાગર છે, રાગીને અપથ્યની ઈચ્છા જેમ રોગની વૃદ્ધિને માટે થાય છે, તેમ પ્રાણીની જે તેના પોષણ માટેની પ્રવૃત્તિ છે તે તેની વૃદ્ધિને માટેજ થાય છે. કુવાની પાસે ગયેલા અધ પુરૂષેને જેમ બાહુ આપનાર પુરૂષ મળી જાય તેમ આ સંસારસમુદ્રમાં પડતો એવો હું તેનો ઉદ્ધાર કરવા માટેજ સુવ્રત પ્રશ્ન અને પધારેલા છે, તેથી આજે મારા રાજ્યઉપર વિષ્ણુકુમારને બેસાડો. હું સુવ્રત પ્રશ્નની પાસે અવરથ દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ' વિષ્ણુકુમારે કહ્યું—'પિતાશ્રી મારે રાજ્ય-થી સર્થ', હું તે ગ્રહણ કરવાનો નથી. હું તો તમારી સાથે દીક્ષા લઈ તમારેજ માર્ગે આલીશ.' એટલે રાજ્યે પદ્મકુમારને બોલાવી આગ્રહથી કહ્યું—'વત્સ ! આ રાજ્ય સ્વીકાર જેથી અમે સુખે વ્રત લઈએ' પદ્મકુમારે અજલિ બેડી કહ્યું—'પૂજ્ય પિતા ! જ્યાં સુધી પિતાતુલ્ય આર્થ વિષ્ણુકુમાર હોય ત્યાં સુધી મને તે કાર્ય કરવું ઉચિત નથી, માટે જગતમાં એકજ સમર્થ એવા વિષ્ણુકુમારનો રાજ્ય ઉપર અભિષેક કરો, હું એક પેઢળની જેમ તેમનો યુવ-રાજ થઈને રહીશ.' રાજ્યે કહ્યું—'તે તેની આર્થના કરી, પણ તે તો રાજ્ય ગ્રહણ કરવાને ઈચ્છેનો નથી, મારી સાથે દીક્ષા લેવાને ઈચ્છે છે.' આ પ્રમાણે સાંભળી પદ્મકુમાર મૌન

રહ્યો; એટલે પદ્મે ત્તર રાજ્યે ચક્રવર્તીપણાના અભિષેક સાથે તેનો રાજ્ય ઉપર અભિષેક કર્યો. પછી પદ્મકુમારે જન્મનો નિષ્ક્રમણેત્સવ કરેલો છે એવા પદ્મોત્તર રાજ્યે વિષ્ણુકુમારની સાથે સુવ્રત મુનિ પાસે જઈને દીક્ષા લીધી. પદ્મકુમારે પૃથ્વીપર પોતાના શાસનની જેમ સર્વ જનોએ પૂજેલા પોતાની માતાના જનરથને આખા નગરમાં ફેરવ્યો. રથ ફેરવવાના સમય સુધી સુવ્રતાચાર્ય પદ્મોત્તર પ્રમુખ શિષ્યો સહિત તે નગરમાં રહ્યા; પછી અન્યત્ર વિદાર કર્યો.

અદ્ભુત અદ્વિતવડે શોભનાર પદ્મચક્રીએ પોતાના વંશની જેમ સર્વત્ર જિનશાસનની પણ ઉત્તતિ કરી. ગ્રામ, આકર, નગર અને દ્રોણમુખ વિગેરેમાં જાણે નવીન પર્વતો નિષ્પન્ન થયા ન હોય તેવાં કાદીગમે ચૈત્યો કરાવ્યાં. પદ્મોત્તર મુનિ ગુરૂની સાથે વિહાર કરી ઉત્તમ વ્રત પાળી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત થયા. વિષ્ણુકુમાર મુનિએ અદ્ભુત તપસ્યા કરી અને તેના મહિમાથી અનેક લખિંધઓવાળા થયા. મેડની જેવા ઉત્તત, ગરૂડની જેવા આકાશગામી, દેવની જેવા કામરૂપી અને કામદેવની જેવા સ્વરૂપવાન, એવી વિવિધ ઉપમા પામવાને વિષ્ણુકુમાર યોગ્ય થયા, પણ સાધુઓને અસ્થાને લખિંધનો ઉપયોગ કરવો ઉચિત ન હોવાથી તેઓ કોઈ સ્થળે લખિંધ ફેરવતા નહોતા.

એક વખતે ચાતુર્માસ કરવા માટે સુવ્રતાચાર્ય સાધુઓના પરિવાર સાથે વિહાર કરતાં કરતાં હસ્તીનાપુરમાં આવીને રહ્યા. આચર્યને આવેલા જાણી પૂર્વ વૈરનો ખદલો લેવાની ઇચ્છાએ નમુચિ મંત્રીએ મહાપદ્મને વિજ્ઞાપિત કરી કે—‘હે નરેન્દ્ર ! પ્રથમ તમે જ મને વરદાન આપેલ છે તે અત્યારે આપો. મહાત્મા લોકાના પાસે થાપણની પેઠે રાખેલું વરદાન નાશ પામતું નથી.’ રાજ્યે કહ્યું—‘તે વરદાન મારો.’ એટલે નમુચિએ કહ્યું—‘મારે એક યજ્ઞ કરવો છે, તેથી યજ્ઞ પૂરો થાય ત્યાંસુધી તમારું રાજ્ય મને આપો. તમે કહેલું વચન સંભારો.’ સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા મહાપદ્મ રાજ્યે નમુચિ મંત્રીને રાજ્ય ઉપર બેસાડ્યો અને પોતે અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કર્યો. પછી નમુચિ કપટથી નગરની બહાર નીકળી યગલાની પેઠે દુષ્ટ ધ્યાન કરતો એક પાપી યજ્ઞમાં દીક્ષિત થયો. તેને અભિષેકકલ્યાણ કરવા માટે મંત્રીઓ અને સર્વ ધર્મના આચાર્યો આવ્યા, માત્ર જૈનના શ્વેતલિખુઓ આવ્યા નહીં. ‘સર્વ ધર્મના લિંગીઓ મારી પાસે આવ્યાં અને ઈર્ષ્યાથી શ્વેતાંબરી લિખુકો આવ્યા નહીં.’ આ પ્રમાણે ધારીએ દુર્મતિ તેઓનાં છિદ્ર શોધવા લાગ્યો. પછી સુવ્રતાચાર્યની પાસે જઈ આશ્લેષ કરીને તે બોલ્યો—‘જે રાજ હોય તેનો સર્વ ધર્મના લિંગીઓ આશ્રય કરે છે. સર્વે તપોવનો રાજ્યોથી રક્ષણીય છે, એવું ધારી તપસ્વીઓ પોતાના તપનો છોડે ભાગ રાજને આપે છે. તમે અધમ પાપડીઓ મારી નિંદા કરનારા. અભિમાનવડે સ્તબ્ધ, મર્યાદા લોપનારા અને લોકવિરૂદ્ધ તથા રાજ્યવિરૂદ્ધ વર્તનારા છો, તેથી તમારે મારા રાજ્યમાં રહેવું નહીં; અહીંથી બીજાં ચાલ્યા જાઓ. તમારામાંથી જે કોઈ અહીં રહેશે તે દુરાશય મારે વધ્ય છે.’ સુરિ બોલ્યા—‘તમને અભિષેક કરે ત્યારે અમારે આવવાનો આચાર નથી તેથી અમે આવ્યા નથી. અમે કોઈની પણ નિંદા કરતા નથી.’ તે સાંભળી નમુચિ ક્રોધ કરીને બોલ્યો—‘આચાર્ય !

હવે વિશેષ વિસ્તાર કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. જે તમે સાત દિવસ પછી અહીં રહેશો, તો મારે ચારની જમ નિઝહ કરવા યોગ્ય થશે.' આ પ્રમાણે દહી નમુચિ પોતાને રથાનકે ગયા. પછી સૂર્યે મુનિઓને પૂછ્યું—'હવે આપણે શું કરવું? તે યથાશક્તિ અને યથામતિ કહેા.' તેઓમાંથી એક સાધુ બોલ્યા—'વિષ્ણુકુમાર મુનિએ છ હજાર વર્ષ સુધી તપ કરેલુ છે, અને હાલ મંદરાચળ ઉપર છે. તે મહાશય પદ્મરાજના જ્યેષ્ઠ બધુ થાય છે, તો તેનાં વચનથી આ નમુચિ શાંત થઈ જશે; કારણ કે તે પણ પદ્મની જમ તેના રવામી છે. માટે જ વિદ્યાલપ્ધિ-વાળા સાધુ હોય તે તેમને તેડવાને જાઓ. સઘના કાર્યમાં લપ્ધિનેા ઉપયોગ કરવો દુષિત નથી.' એટલે એક ખીજ સાધુ બોલ્યા કે 'હું આકાશમાર્ગે ત્યાં સુધી જવાને શક્તિ-માન છું પણ પાછો આવવાને શક્તિમાન નથી; માટે આ કાર્યમાં માફે જ કર્તવ્ય હોય તે કહેા, હું કફું.' ગુરૂ બોલ્યા—'તમને વિષ્ણુકુમાર પાછા લાવશે, માટે તમે તેડવા જાઓ.' એવું ગુરૂએ કહ્યું એટલે તે મુનિ આકાશમાર્ગે ગરૂડની જમ હડીને કાલુવારમાં વિષ્ણુકુમાર પાસે આવ્યા. મુનિને આવતાં જોઈ વિષ્ણુકુમારે મનમાં વિચાર્યું 'કે આ મુનિ વેગથી આવે છે, તેથી કાંઈ સંઘતું કાર્ય હશે, અન્યથા વર્ષાંકતુમાં સાધુઓનો વિહાર સંભવે નહીં; તેમજ તેઓ જવા તેવા કાર્યમાં લપ્ધિઓનો ઉપયોગ પણ કરે નહીં.' આ પ્રમાણે વિષ્ણુકુમાર ચિંતવતા હતા, ત્યાં તો તે મુનિએ આવીને તેમને વંદના દરી અને પોતાના આગરનું કારણ કહ્યું. તે સાંભળી વિષ્ણુકુમાર કાલુવારમાં તે મુનિને લઈ આકાશમાર્ગે હરતીનાપુર આવ્યા અને પોતાના ગુરૂ સુમતાચાર્યને વંદના કરી. પછી સાધુઓના પરિવાર સાથે વિષ્ણુકુમાર નમુચિની પાસે આવ્યા. નમુચિ સિવાય ખીજ સર્વે રાજ પ્રમુખ લોકોએ વંદના કરી. પછી ધર્મકથા પૂર્વક વિષ્ણુકુમારે શાંતતાથી નમુચિને કહ્યું કે "જ્યાં સુધી ચાતુર્માસ છે ત્યાં સુધી આ સર્વે મુનિઓ આ નગરમાં રહેા. એ મુનિઓ સ્વયમેવ એક ઠેકાણે ચિરકાળ રહેતાજ નથી, પણ વર્ષાંકતુમાં ઘણા જાંતુઓની ઉત્પત્તિ થાય છે, તેથી તેમને વિહાર કરવો કટપતો નથી. હે બુદ્ધિમાન રાજ! આવા મોટા નગરમાં અમારા જવા લિશુદ્ધા લિક્ષાવૃત્તિથી રહે તેમાં તમને શી હાનિ છે? જરત, આદિત્યયશા અને સોમયશા પ્રમુખ રાજઓએ મુનિઓને શક્તિથી વાંધા છે; જે કદિ તમે તેવી રીતે ન કરો તો ભલે, પણ નગરમાં તો રહેવા ઘો."

આ પ્રમાણે વિષ્ણુકુમારે કહ્યું એટલે નમુચિ મંત્રીએ કોપથી દાડણુ ધરને કહ્યું કે 'આચાર્ય! વધારે વચનો બોલશે નહીં, હું તમને અહીં રહેવા દઈશ નહીં.' સમર્થ છતાં ક્ષમાવાળા વિષ્ણુકુમારે ફરીવાર કહ્યું—'જે તમારી ઈચ્છા હોય તો આચાર્ય નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં નિવાસ કરીને રહે. અધમ મંત્રીએ કોપ કરી ફરીને તે મહર્ષિને કહ્યું—'હું તમારો ગંધ પણ સહન કરી શકતો નથી, માટે તમારે નિવાસ કરવાની હવે પ્રાર્થનાજ કરવી નહીં. નગરમાં કે નગરની બહાર ચારલોકની જમ રવેતાંબીનેા નિવાસ કદિ પણ મર્યાદાને યોગ્ય થશે નહીં. જે તમારે જીવવું પ્રિય હોય તો તમે અહીંથી ચાલ્યા જાઓ; નહીં તો સપોને ગરૂડ હણે તેમ

હું તમને હણી નાંખીશ.” આવાં નમુચિનાં વચન સાંભળી આહુતિવડે અગ્નિની જમ વિષ્ણુ-
કુમાર ક્રોધથી પ્રદિપ્ત થયા, તો પણ તેઓ ઘોઠયા—‘અરે! અહીં અમને રહેવા માટે ત્રણ પગલાં
માત્ર ભૂમિ તો આપો.’ એટલે નમુચિએ કહ્યું—‘હું તમને ત્રણ પગલાં માત્ર ભૂમિ આપું છું;
પણ જે તેટલી ભૂમિની બહાર રહેશે તેને હું તત્કાળ હણી નાંખીશ’ ‘તથાસ્તુ’ એમ કહી
વિષ્ણુકુમારે શરીર વધારવા માંડ્યું. યુગટ, કુંડળ, માળા, ધનુષ્ય, વજ્ર અને ખડ્ગ ધરતા, મોટા
કુટકારથી જીર્ણ પત્રની જેમ ખેચરાને પાડી નાખતા, કમળના પત્રની જેમ ચરણથી
પૃથ્વીને કંપાવતા, કટપાંત કાળના પવનની, જેમ સમુદ્રને ઉછાળતા, સેતુબંધની પેઠે
સરિતાઓને પ્રતીપગમન કરનારી (પાણી વળનારી) કરતા, કાંકરાના સમૂહની જેમ નાગઅકને
ખેરવતા, રાક્ષાના ગણિની જેમ પર્વતોને ફાડી નાખતા, મહાપગમ્બી, મહાતેજસ્વી અને
સુર અસુરને ભયંકર એવા વિષ્ણુકુમાર અનુક્રમે વિવિધ રૂપે વધી મેઙ્ગિરિ જેવા
થયા. તે સમયે ત્રણ જગતને ક્ષોભ થતો જોઈ તેમને પ્રસન્ન કરવાને ઈંદ્રે ગાયન
કરનારી દેવાંગનાઓને આજ્ઞા કરી તે ગાંગિકા દેવીએ ત્યાં આવીને સર્વજ્ઞ શાસ્ત્રમાં કહેવા લાવને
જણાવનારૂં ગાયન ગાંધાર સ્વરે તેમના કર્ણની સમીપે આ પ્રમાણે ગાવા લાગી—“ પ્રાણીઓ
ક્રોધથી આ ભવમાં પણ દગ્ધ થાય છે, વાગ્વાર સ્વાર્થમાં મોહિત થાય છે અને મૃત્યુ પામ્યા
પછી અનંત દુઃખવાળા નર્કમાં પડે છે. ” આ પ્રમાણે તેમનો ક્રોધ શમાવવાને કિનરેણી
સ્ત્રીઓ તેમની આગળ ગાવા લાગી અને નૃત્ય પણ કરવા લાગી પછી પદ્મકુમારના અચળ
બંધુ કે જેના ચરણ જગતને વદન કરવા યોગ્ય છે, તેઓ નમુચિને પૃથ્વીપર નાંખી પૂર્વ અને
પશ્ચિમ સમુદ્રને કિનારે (જંઘૂટીપની જગતી ઉપર) બે પગલાં મૂકીને સ્થિત થયા. આ વૃત્તાંત
જાણી પદ્મકુમાર સંભ્રમથી ત્યાં આવી, અને પોતાના પ્રગાદથી તથા નમુચિના દોષથી અકિત
થઈ ગયા. પછી પોતાના અચળ મહર્ષિને અતિ ભક્તિથી નમસ્કાર કરી અંજળિ જોડીને અશ્રુ-
વડે મુનિના ચરણને પ્રક્ષાલિત કરતાં આ પ્રમાણે ઘોંચા —

“ હે પ્રજ્ઞ ! લોકાત્તર ગુણવાળા તમે વિજયવંત સ્વામી છતાં પૂજ્ય પિતાશ્રી પદ્માત્તર
રાજ અઘાપિ મારા ચિંતથી ગિધમાનજ છે. આ અધમ નમુચિ મંત્રી હમેશાં શ્રી સંઘની
આશાતના કરતો તે મારા જાણવામાં આવ્યું નહીં, તેમ કાઈએ અને જણાવ્યું પણ નહીં;
તથાપિ હું પોતેજ અપરાધી છું; કારણકે પાપી મારો સેવક છે. સ્વામી સેવકના દોષથી
દુષિત થાય છે એવી નીતિ છે તે નીતિ પ્રમાણે હું પણ તમારો સેવક છું અને તમે મારા
સ્વામી છો, તો તમે પણ મારા દોષથી અસિત થશો, માટે ક્રોધ તજી દો. હે મહાત્મા ! આ
પાપી મંત્રીના અપાધથી આ રણે લોક પ્રાણસંશયમાં આવી પડ્યું છે, માટે હે કરુણાનિધિ !
તેની રક્ષા કરો. ” એવી રીતે ખીજ પણ અનેક સુર અસુર અને નરોના ઇશ્વરોએ (ઈંદ્રોએ,
રાજાઓએ અને અતુર્વિંધ સંઘે) વિવિધ પ્રકારે સ્તુતિ કરીને મહામુનિ વિષ્ણુકુમારનું સાંત્વન
કરાવા માંડ્યું. જ્યારે આકાશમાં અત્યંત વૃદ્ધિને પામેલા વિષ્ણુકુમારને સાંભળ્યા ત્યારે
સર્વેએ ત્યાં આવી આવીને ભક્તિથી તેના ચરણનો સ્પર્શ કર્યો. ચરણનો અત્યંત સ્પર્શ થતાં

શુક્રુમારે નીચે જોયું એટલે ત્યાં પોતાના ભાઈ પદ્મ, ચતુર્વિધ સંઘ અને સુર, અસુર તથા જાત્રીઓ જોવામાં આવ્યા. મુનિએ વિચાર્યું કે “ આ કૃપાણુ સંઘ, આ દીન એવો મારો ભાઈ પદ્મકુમાર અને આ સુર અસુર તથા રાજાઓ ભય પામીને મારા કૌપની શાંતિને માટે એક સાથે પ્રયત્ન કરે છે તો મારે આ સંઘ માન્ય છે અને ભ્રાતા પદ્મ વિગેરે સર્વ અનુકંપા કરવા યોગ્ય છે. ” આવો વિચાર કરી એ મહામુનિ વિષ્ણુકુમાર શરીરની વૃદ્ધિને ઉપરાંહાર કરી મર્યાદામાં આવેલા સમુદ્રની જમ પોતાની મૂળ પ્રકૃતિની અવસ્થામાં સ્થિર થયા. સંઘના આગ્રહથી તે મહામુનિએ નમુચ્ચિને ઊડી દીધો, એટલે પદ્મરાજએ તરતજ તે અધમ મંત્રીને નગરમાંથી કાઢી મૂક્યો. આ ત્રિપદી (ત્રણ પગલાં) ના ચરિત્રથી વિષ્ણુકુમાર ત્રણ જગતમાં ત્રિવિક્રમ એવી પવિત્ર વિખ્યાતિને પામ્યા. આવી રીતે શ્રીસંઘનું કાર્ય કરી, શાંત થઈ, ઉત્કૃષ્ટ તપસ્યા કરીને વિષ્ણુકુમાર મુનિ કવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા.

મહાપદ્મરાજએ પણ સંસારથી ઉદ્દેગ પામી તૃણની જમ રાજ્યને ઊડી દઈને સદ્-ગુરૂની પાસે દીક્ષા લીધી. કુમારવયમાં પાંચસો વર્ષ, માંડળિકપણામાં પણ તેટલા વર્ષ, દિગ્-વિજયમાં ત્રણસો વર્ષ, ચક્રવર્તીપણામાં અઢાર હજાર ને સાતસો વર્ષ અને વ્રતમાં દસ હજાર વર્ષ સર્વ મળીને ત્રીસ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પદ્મચક્રવર્તીનું પૂર્ણ થયું. પદ્મચક્રવર્તી મુનિપણાના વિવિધ અભિગ્રહવડે સુદર એવાં તીવ્ર તપ કરી અને ધાતી કર્મને ક્ષય થતાં કવળજ્ઞાનની સમૃદ્ધિ મેળવી શાશ્વત મુખના ધામ (મોક્ષ) ને પ્રાપ્ત થયા.

“ આ છઠ્ઠા પર્વમાં યે જિન અને ચક્રવર્તી, યે તીર્થ કર, યે ચક્રવર્તી, યે ગમ (બળ-દેવ), યે વાસુદેવ અને યે પ્રતિવાસુદેવ એમ ચૌદ મહાત્મા શલાકા પુરૂષોનું કીર્તન કરેલું છે. કીર્તિથી દિશાઓને વ્યાપ કરનારા તે મહાશય પુરૂષોનું આ ઉદાર ચરિત્ર હર્ષેશાં લોકોના કલ્પને અતીચ્છે રૂપ થયેલ. ”

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते त्रिपट्टिशलाकापुरुषचरिते

महाकाव्ये पठे पर्वणि पद्मचक्रवर्तीचरितवर्णनो

नाम अष्टमः सर्गः ।

पर्व छठुं समाप्त.